
43
5 G
13

TRACTATVS DE VSVRIS

CIRCA CONTRACTVM MVTVI, pignorationis, fideiusſionis, & aſſecurationis, & de obligatione, ac modo reſtitutionis earundem, ritè faciendæ tam ab vſurario, (eiusquè hæredibus) quàm à quocunq; reſtitutioni cuiuſcunque rei ob quamcunque cauſam obnoxio.

Diuiſus in Quæſtiones XXXV.

SCITV NECESSARIAS, EXAMINATAS, AC DECISAS iuxtà Sanctiones iuris Diuini, Pontificij, atque Imperatorij: decretaq; ſacrorum Theologorum, Canoniſtarum, ac Iuriſperitorum orthodoxorum tam antiquorum, quàm recentiorum.

CVM TRIPLICI LOCVPLETISSIMO REPERTORIO.
Primum quorum eſt omnium Quæſtionum: Secundum Concluſionum omnium allatarum pro ipſis Quæſtionibus decidendis, ac abſoluendis: Tertium Index materiarum erit.

AVCTORE D. ALPHONSO VILAGVT A NEAPOLI IVRIS CANONICI PROFESSORE.

Ad laudem, & decus Dei Optimi Maximi (omnium bonorum benigniſsimi largitoris) ſalutem animarum, commodum Iudicum, Aduocatorumq́; Eccleſiaſticorum, Confeſſorum, atque Prælectorum munere laudabiliter fungi exoptantium.

CVM PRIVILEGIIS.

Usui fratris Ioseph Syracusani.

VENETIIS, Apud Franciſcum de Franciſcis Senenſem, M D LXXXIX.

ILLVSTRISSIMO,
AC REVERENDISS. DOMINO,
D. ASCANIO COLVMNAE
S. R. E. CARDINALI,
Domino suo Colendissimo.

AMPRIDEM (*Cardinalis Amplißime*) *quædam, quæ ad difficillimam, ac ferè inextricabilem vsurarum materiam, necnon & earum restitutionem pertinent, Romæ in nostro Cœnobio Sancti Pauli extra Vrbem Prælectoris munere fungens, congesseram: Idq; eo animo, atque consilio à me factum est, vt ijs non minùs honori diuino, nostræ Congregationis Casinensis decori, auditorumq; vtilitati inseruirem: quàm vt me ipse ad confitentium, iudicum, aduocatorum, ac mercatorum saluti prospiciendum expeditiorem redderem. Cùm autem, quæ præsenti tractatu continentur peritißimis sacræ Theologiæ, sacrorum canonum, legumq; Imperatoriarum professoribus examinanda dedissem: ipsi mecum precibus egerunt, vt hæc in lucem edere, & Christianæ Reipublicæ, vt cùmque prodesse vellem: quod nisi præstarem, talenti in terram defossi mihi rationem reddendam fore sæpius inculcabant. Id verò cùm ad Reuer.^mor^ Patrum nostræ Congregationis aures venisset: ad id ipsum quàm citiùs præstandum me summoperè cohortati sunt, ne Ecclesiæ Dei aliquo pacto deesse viderer: quorum omnium, & precibus, et hortationibus haud mihi repugnandum iudicaui. Voluiq; opus præsens typis commendari. Verùm, cùm multi antea, ijq; in hac facultate excellentißimi in ijsdem rebus versati sint, quid ipse nunc agerem? id sanè volui, vt, cùm plurima scitu digna, ac necessaria eos aduerterem omisisse, quæ ipsi præteriere silentio, pertractanda assumerem: quæ verò tradiderunt, breuiori, ac faciliori stilo in quæstiones resolutorias perstringẽda curarem.*

 Sed cùm,

Sed cùm, quæ typis mandantur, ab auctoribus, ijs dicari consueuerint, quos singulari amore, atque obseruantia prosequuntur, & quibus præclara beneficia referunt accepta: vt & ipse quoque id efficerem, videbatur. Cùm, igitur, tu ille sis, quem præcipuè ab ineunte ætate dilexerim, summoq; animi studio, atque conatu obseruauerim, tibiq; plurimùm debeam, te vnum non eligere non potui. Nam cùm mea Congregatio maximè deuincta sit fœlicis memoriæ MARTINO V. *Pontifici Maximo gentili tuo, quòd ab eo amata, seruata, & aucta fuerit priuilegijs innumeris, Cœnobijs nouem; (inter quæ est illud nobilissimum Sancti Pauli extra Vrbem, illius Beatissimi Patris memoriam præcipuè antè oculos nostros constituit.) Mea hæc scripta, ego quippè eiusdem familiæ alumnus nomini tuo deuinctissimus, tibi consecranda curaui: Quemadmodum enim, & nobilitatis, & doctrinæ, & virtutis, & sanctitatis illius extas legitimus hæres; ita animorum illorum (de quibus tantus Pontifex optimè fuit meritus) grati animi hæres iure optimo existimari debes. Præterquàm, quòd nobilissimæ facultatis (ex qua, velut vberrimo fonte, hoc opus emanat) fructus tanquàm patrono, tibi iure debentur. Hanc, enim, ornasti maximè, atq; decorasti: cùm sacræ Theologiæ, sacrarumq; legum in Ill.*[mo] *Salmanticæ Gymnasio summa cum dignitate præcepta tradideris. Hùc accedit, quòd cùm meus genitor Michael Vilagut Illustriss.* IOANNAE *Aragoniæ auiæ tuæ, necnon Illustriss.* MARCO ANTONIO *patri tuo seruitutis obsequium olim exhibuerit: hoc munus, gratitudinis illius, & meæ in tuam familiam, teq; (præcipuè illius præclarissimum sydus) signum esse poterit. Te itaque (Cardinalis amplissime) summis precibus rogatum volo; vt hoc opus (qualecumq; sit) eo vultu, quo talem, ac tantum Principem decet, suscipias: tibiq; me totum obsequentissimum commendatum habeas. Interim te multos annos fœlicem, & incolumem in totius Reip. Christianæ patrocinium conseruari à Deo Opt. Max. orationibus obnixè contendam. Datum Neapoli in Cœnobio SS. Seuerini, & Sossij Ordinis S. Benedicti de obseruantia Congregationis Casinensis, aliàs de Sancta Iustina à Patauio. Sexto Idus Ianuarij, Anno, verò, salutis* MDLXXXIX.

Illustriss. ac Reuerendiss. Amplitudinis Tuæ

Addictissimus seruus

D. Alphonsus Vilagut à Neapoli Monachus Congregationis Cassinensis,

AD LECTOREM
PRAEFATIO.

VAMVIS omnibus hominibus natura insitum sit, (candidissime Lector) vt veritatem ament, & ea potiri desiderio flagrent: cur ipsam, tamen, pari studio non omnes perquirant, non possum non mirari? Siquidem verissimam Salomonis sententiam esse ipse rerum vsus me docuit; Quoniam sapientia ipsa clara est, & quæ nunquam marcescit, & facilè videtur ab his, qui quærunt illam. Præoccupat eos, qui se concupiscunt, vt illis se prior ostendat. Qui de luce vigilauerit propter illam, securus erit; quoniam præ foribus suis inueniet. Cogitare, ergo, de illa sensus est consumatus, & qui vigilauerit propter illam, securus erit: quoniam dignos se ipsa circuit quærens, & in vijs ostendet se hilariter. Et in omni prouidentia occurret illis: Initium, verò, illius verissima concupiscentia disciplinæ. Et alibi idem Sapiens normam sapientiæ discendæ nobis præscribens, dixit: Filii concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, & Deus præbebit illam tibi. At, verò, quoniam contractus vsurarius aduersatur iustitiæ (vt latiùs in præsenti tractatu probatur) iccircò hunc tractatum maximo cum labore ad Dei Optimi Maximi cultum, Congregationis meæ decus, proximi commodum, & communem salutem animarum edere studui. In quo accuratissima lima (Deo ipso duce) absoluentur trigintaquinque quàm difficillimæ quæstiones in se, quàm breuissimo (etsi Scholastico) stilo, ac sermonis periodo continentes quicquid scitu dignum, atque necessarium videtur fore circa materiam contractus mutui vsurarij, & obligationis indè contractæ: & modum seruandum circa restitutionem faciendam quacunque de causa incursam: vt ex triplici Indice non obscurè percipies. Ex cuius, quidem, operis studio quàm facillimè (pie Lector) omnes circa vtranque materiam ambiguitates insurgentes explicare poteris: cùm in ipso tractatu attulerim sententias omnium ferè sacrorum Theologorum, Canonistarum, & Iurisperitorum: præter Sanctiones Diuinas, Pontificias, & Imperatorias. Te, insuper, non fugiat, me pro ipsis Quæstionibus terminandis in medium produxisse quamplurima (quod aiunt) notabilia, & argumenta pro vtraque parte cum suis fundamentis, & auctoritatibus tam iurium, quàm Doctorum, necnon & rationes validissimas, quibus conclusiones inibi allatæ fulciuntur: vt luce meridiana clariùs indè ipsarum conclusionum veritas magis, atque magis elucesceret. Operæpretium, quoque, duxi respondere

Sap. cap. 6.

Eccles. c. 1.

respondere omnibus auctoritatibus contra ipsas conclusiones adductas: & pro viribus eas concordes nostris conclusionibus reddere. In omnibus, tamen, per me in præsenti tractatu afferendis correctioni Sanctæ Romanæ Ecclesiæ submittens, obnixè precor te, vt si in ipso tractatu (maximo cum labore peracto) aliquid ad votum tibi cesserit: Deo Optimo Maximo (omnium bonorum munificentissimo largitori) gratias immortales referre studeas, & pro me ad ipsum pias effundere preces non pigeat: Sin, verò, secus contigerit, imperitiæ meæ, ac effrenato studio proximorum saluti prospiciendi magis, quàm mentis supercilio adscribas obsecro, atque obtestor in Domino. Vale.

PRIMVM

PRIMVM REPERTORIVM,

IN QVO CONTINENTVR GRADATIM OMNES QVAESTIONES XXXV.

Quæ examinantur in præſenti Tractatu.

FINIS.

REPERTORIVM
OMNIVM CONCLVSIONVM
VNIVSCVIVSQVE QVÆSTIONIS,

QVAE IN PRAESENTI TRACTATV DE contractu mutui, seu de Vsura quæ circa contractum mutui interuenire assolet, continetur.

QVÆSTIO PRIMA.

Vtrum vnusquisque fidelis teneatur omnibus indifferenter, & semper mutuare pecuniam suam, vel aliud cadens sub mutuo propriè dicto. gratis absque exactione vsuræ, seu lucri alicuius temporalis vltra sortem mutuatam. fol. 1.

PRIMA CONCLVSIO.

EXISTENS in extrema necessitate naturæ suæ, & suorum, id quod sibi & suis necessarium est, non tenetur sub pœna peccati mortalis mutuare alteri patienti eandem necessitatem, quemadmodum non teneretur de tali re illi eleemosynam elargiri. Immo regulariter mutuando peccaret mortaliter. Dixi regulariter propter conclusiones subsequentes. folio 15. numero 58.

SECVNDA CONCLVSIO.

Si existens in extrema necessitate naturæ haberet tantam facultatem, qua propriæ vitæ tantùm & suorum, opem ferre posset, ne infimul morerentur, non teneretur sub pœna peccati mortalis, & sub præcepto donare, vel mutuare huiusmodi facultatem (sine qua ipse, & sui morerentur) alteri homini Reipublicæ etiam summopere necessario, existenti in eadem necessitate, quamuis bene de consilio, quando hoc euidenter nō appareret, secus si appareret, quoniam tunc quis teneretur mutuare, vt bono publico, ac communi consuleret. hoc modo reconciliari possunt Diuus Thomas, & sequaces cum Riccardo. fol. 17. nu. 61

TERTIA CONCLVSIO.

Eleemosyna, vel saltem mutuatio erit in præcepto ei, qui videt aliquem patientem extremi necessitatem naturæ, ita quod nisi tunc ei subueniretur in victu, aut vestitu, sit verisimile illum paulò post moriturum, & is, qui illum sic videt, non est constitutus in simili necessitate; licèt non habeat superflua status seu personæ: & sufficienter sibi constat a nullo alio in tali necessitate, ipsi subueniendum fore. fol. 18. nu. 63

QVARTA CONCLVSIO.

Vnusquisque tenetur sub pœna peccati mortalis eleemosynam dare, vel mutuare de bonis, quæ ei superflua sunt ad necessitatem naturæ, & personæ propriæ, & suorum, ei, qui est constitutus in quasi extrema necessitate, & hoc si ipse petierit: & alij non possunt, vel nolunt taliter constituto in necessitate opem ferre, & hoc ipsi habenti vltra necessitatem naturæ, & personæ sit notum: & appello quasi extremam necessitatem, notabilem, & arctam necessitatem, & si extrema non sit: sed tanta, vt nisi illi subueniatur, sit verisimile, quòd notabiliter vita illius abbreuiabitur, aut in aliquā ægritudinem notabilem incidet. fol. 21. nu. 65

QVINTA CONCLVSIO.

Eleemosynam elargiri, vel mutuare non erit in præcepto ei, qui habet superflua naturæ, & personæ, si petens mutuum non est in extrema necessitate, vel quasi: licèt iccirco qui non mutuaret, vt suam propriam dignitatem ampliaret, congerendo nummos, ac facultates, vt emere

b post

QVÆ-

QVÆSTIO SEXTA.

An vsuram exercere sit prohibitum de iure canonico.

VNICA CONCLVSIO.

Vsuram exercere est prohibitum de iure canonico. fol.50.nu.1.

QVÆSTIO SEPTIMA.

Vtrum vsuram accipere pro re mutuata sit prohibitum de iure ciuili.

PRIMA CONCLVSIO.

Vsuræ vsurarum, de iure ciuili sunt prohibitæ, & huiusmodi vsuras exigentes præcipiuntur puniri à iure ciuili. fol.58.nu 13.

SECVNDA CONCLVSIO.

Vsuræ centesimę, & alio nomine nuncupatæ, præter vsuras vsurarum (vt in notabili secundo) fuerunt permissæ, ac concessę (non tamen vt licitæ, & sine peccato: sed, vt non punibiles in foro fori) a iure ciuili ad maiora mala vitanda, & non sine maxima ratione. fol.58.nu.14.

QVÆSTIO OCTAVA.

Vtrum Deus omnipotens posit cum hominibus dispensando praciper e, quòd licitè sine peccati labe vsuras propriè dictas, prohibitas in septimo decalogi pracepto, ipsi homines possint exigere.

PRIMA CONCLVSIO.

Deus optimus maximus dispensando præcipere non potest hominibus, vt sibi liceat mutuare sub vsuris propriè sumptis, idest, vt stante malitia vsurarum secundum se, & in suo robore perseuerante, seu stante praua vsurarum formali ratione: mutuantes sub huiusmodi vsuris non peccent transgrediendo præceptum decalogi [Non furtum facies] sub quo prohibita fuit exactio vsurarum prædicta, tanquam de sui natura intrinseca, mala, continens iniustitiam. folio 75.nume.13.

SECVNDA CONCLVSIO.

Deus ipse omnipotens dispensando, idest, declarando suo præcepto iustissimo, præcipere posset, quòd vsuram malam in se (vt in primo notabili) liceret hominibus exigere: quia tunc huiusmodi vsura exacta, non esset (propriè loquendo) vsura prohibita præcepto [Non furtum facias] stante tali præcepto, immo assequutio rei non suæ iustissima est ratione dominij illius à uero domino sibi traditi: vnde ex huiusmodi exactione nullum peccatum violationis præcepti [Non furtum facies] huiusmodi exactor incurreret. Cùm talis usura exacta non esset dicenda formaliter usura, sed materialiter, sicut & furtum, quod fecerunt Hebræi asportantes spolia Aegypti, inuitis ipsis ægyptijs, consentiente, tamen, Domino Deo, ac præcipiente ipso omnium rerum directo domino. fol.75.nu.14.

QVÆSTIO NONA.

Vtrum summus Pontifex possit dispensare cum hominibus, vt exigendo vsuram malam in se, ipsi non peccent.

VNICA CONCLVSIO.

Summus Pontifex non pôt, dispensando pcipere hominibus, vt exigerêt sine peccato vsurã

aliquod homicidium, vel quid ſimile graue peccatum, ad quod perpetrandum accinxerat ſe, niſi ipſum hortando ad vſurariam mutuarionem exercendam, vel ad aliud minus peccatum exequendum, nullo peccati vinculo ſe innodat, ſi tantùm hoc procuret charitatis gratia, & vt alter minus graue peccatum committat, etiam ſi non exprimat huiuſmodi cōditionem: Cùm ſemper ſubintelligenda ſit. Idem dicendum erit, ſi quis vellet omnino alterum è duobus facere, vel minus graue peccatum committere, vt furari: vel grauius, vtputa homicidium perpetrare. fol.98.nu.2.

QVÆSTIO TERTIADECIMA.

Vtrum liceat principibus Chriſtianis, & Eccleſiæ prælatis tolerare mutuationem uſurariam Iudæorum, ut inde euitaretur aliquod malum temporale, vel ſpirituale maius, quàm ſit damnum temporale, vel ſpirituale, quod per uſurarum exactionem ipſi Iudæi inferunt Chriſtianis.

PRIMA CONCLVSIO.

Principibus Chriſtianis, & prælatis eccleſiaſticis, non licet tolerare vſurariam mutuationē Iudæorū faciendam Chriſtianis, etiam ſi ex tali tolerantia ipſi, vel alij conſequerentur maius lucrum temporale, quàm ſit damnum temporale, quod Iudæi ex exactione vſurarum inferūt Chriſtianis. fol.101.nu.2.

SECVNDA CONCLVSIO.

Prælati eccleſiaſtici, & poteſtates ſeculares tolerantes vſurariam mutuationem Iudæorum in terris ſibi ſubditis, pro aliquo damno temporali vitando grauiter peccant. fol. 104.nu.7.

TERTIA CONCLVSIO.

Prælato eccleſiaſtico, & poteſtati ſeculari licitum erit tolerare Iudæorum vſurariam mutuationem, vt euitetur aliquod malum maius ſpirituale, quàm ſit peccatum ipſius vſurariæ mutuationis: ſi nullatenus veriſimiliter huiuſmodi peccatum maius vitari poſſit alia via, vel modo. fol. 105.nu.8.

QVARTA ET VLTIMA CONCLVSIO.

Prælato eccleſiaſtico, & poteſtati ſeculari licitum eſt, & non ſolùm licitum: immo debent ipſi tolerare Iudæorum mutuationem vſurariam moderatam, vt indè proueniat maius bonum ſpirituale, quàm ſit illud bonum ſpirituale, quod per eorum vſuras auſertur: dummodo illud bonum ſpirituale ſit debitum, ſeu præceptum, vt obtineatur, & dummodo aliàs obtineri non poſſet. Dixi notanter primò in concluſione præſenti [Dummodo ſit debitum] Nam propter bonum conſilij, & perfectionis, ſine quo eſt homini ſalus, non eſt tolerandum malum deſtruēs ſalutem hominis: ſicut non debet medicus tolerare damnoſam ægritudinem membri ſui infirmi, vt idem, vel aliud membrum aſſequatur aliquod bonum ſibi non neceſſarium: ſimiliter non eſt deſerendum præceptum, vt ſeruetur conſilium: nec deſerendum neceſſarium, vt obtineatur id quod eſt ſuper erogationis. Præceptum autem & neceſſarium eſt puniri crimina, ergo ipſa particula concluſioni inſerta peroptimè fuit dicendo, dummodo ſit debitum. Dixi ſecundo in concluſione. [Dummodo aliàs obtineri poſſet] quia ſi abſque huiuſmodi tolerantia illud nihilominus obtineri poſſet, nullatenus tolerandum eſſet illud malum: ſicut eſt in propoſito. fol.107.nu.11.

QVÆSTIO DECIMAQVARTA.

Vtrum ſummus Pontifex poſſit diſpenſare cum Chriſtianis, & aliјs, vt impunè ideſt, ſine alicuius pœnæ incurſu, poſſint uſurariam mutuationem exercere.

PRIMA CONCLVSIO.

Summus Pontifex diſpenſare non poterit cum Chriſtianis, Iudæis, & aliis infidelibus,

dum fore apud mutuatorem:& quòd si aliquid non sibi offerret vltra sortem: puta, quia timebat mutuatorem indè concepturum malum animum, erga mutuatarium ipsum, & φ iccirco aliàs sibi non mutuasset, uel solutionem sortis principalis non distulisset vltra tempus statutum, non peccat. fol. 122. nu. 2.

TERTIA CONCLVSIO.

Mutuans ex beneuolentia si receperit aliquid vltra sortem à mutuatario, qui non uoluntariè dedit hoc ipso mutuatore ignorante: quàm primum ad sui notitiam illud deuenent fuisse datum sibi non sponte, sed ex vi mutui, tenebitur restituere illud mutuatario vnà cum fructibus rei sic acceptæ, tam naturalibus, quàm industrialibus ipsius rei, si lucrosa res illa fuisset; detrahendo, tamen, ab ipsis fructibus quantum industria sua æstimanda fuerit in dicto negotio exercitata in utilitatem, seu augmentum dictorum fructuum accipiendorum, & detractis expensis factis, gratia ipsorum fructuum quærendorum, congregandorum, & conseruandorum: & hoc est uerum solùm, si res ipsæ sic acceptæ extent, & fructus earum: sed si non extent ambo, quoniam durante tali bona fide consumpta illa fuissent a mutuatore: tunc ille non tenebitur ea restituere: nisi inquantum ratione ipsarum rerum acceptarum vltra sortem factus ille fuisset locupletior; ut puta, quia in eam rem expendit taliter acceptum, in quam oportuisset eũ tantum expendere de suo: vel aliqua emit ex quibus ampliauit patrimonium suum: attamen si res sic accepta non fuisset lucrosa de per se, seu ex sui natura, sed ex industria solùm hominis; vt est pecunia, vinum & huiusmodi: tunc fructus, quos quis industria sua ex re taliter accepta recepisset, non tenebitur restituere mutuatario: sed tantum rem ipsam nudam, si extet: & si nõ extat, tunc solùm illam tenebitur restituere, si ex cõsumptione illius factus fuisset locupletior: secus si consumpsisset illam durante tali bona fide, & ratione illius non fuisset factus locupletior. fol. 123. nu 3.

QVÆSTIO DECIMASEPTIMA.

Vtrum mutuans sperando aliquid captare ex mutuo, & ex huiusmodi vsura mentali aliquid recipiens mortaliter peccet, & ad tale quid restituendum omnino teneatur ei, à quo accepit, vel alteri dare taliter acquisitum.

PRIMA CONCLVSIO.

Mutuans non intendens lucrum, sed sperans lucrum, siue spe lucri (quæ concomitans mutuationem dicitur à sacris Theologis, & à canonistis appellatur intentio, seu spes lucri secundaria (de qua latiùs in notabili septimo primæ quæstionis) siue spe lucri (quæ spes lucri impulsiua à sacris Theologis, & à nonnullis canonistis minùs principalis dicitur, de qua latius in dicto notabili) non vt lucrum est, seu sub ratione lucri, sed spe lucri, ut signum grati animi est, idest, sine mutuans principaliter mutuet ratione amicitiæ, quæ inter ipsum mutuantem, & mutuatarium, vel alios est: aut indè futuram speret, & secundariò speret lucrum indè captare mutuaturus nihilominus, etiam si pro certo sciret se nihil indè acquisiturum, siue ipse mutuãs non mutuaret, nisi speraret indè aliquid fore acceptrurum à mutuatario, non affectu lucri, vt lucrum est, sed affectu lucri, non ut lucrum est, sed ut signum grati animi est. ad quod unusquisque ex naturali obligatione reddẽdum tenetur suo benefactori, si ingratus haberi nolit (vt debet) huiusmodi mutuator nullatenus peccato usuræ fœdatur, ac macula vsurariæ prauitatis deturpatur. fol. 129. nu. 5.

SECVNDA CONCLVSIO.

Mutuans principaliter propter lucrum, vt lucrum est temporale, & inquantum ipsum lucrum (ut lucrum) est speratum spe præcedenti finali ipsius mutuationis, scilicet, tanquàm quid sibi debitum ex vi mutui concessi ab ipso mutuatario alicui, de qua spe latiùs dixi in notabili septimo quæstionis primæ, licèt nullo signo, nutu, aut uerbo, ipse mutuator ostendat, seu patefaciat mutuatario huiusmodi usurariam spem, seu intentionem, mortaliter peccat. D. xi in cõclusione (vt lucrum est temporale) quoniam si quis mutuaret intentione non lucrandi aliquod temporale,

temporale, sed spirituale: utputa, quòd ex tali opere charitatis mereretur a domino ueniam peccatorũ, quod maximum lucrum spirituale est, non peccaret, iuxta uaticinium prophetæ dicentis [Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternũ propter retributionẽ]. Vti etiam elegantissimè docuit sacrum Concilium Tridentinum his uerbis utens videlicet, [siquis dixerit iustos non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & sperare æternam retributionem à Deo per eius misericordiam, & Iesum Christi meritum: si bene agendo, & diuina mandata custodiendo, vsque in finem perseuerauerint, Anathema sit. fol. 133. numero 7.

TERTIA CONCLVSIO.

Mutuans principaliter propter lucrum, vt lucrum est temporale, seu ductus spe finali præcedente mutuationem (de qua spe latius in notabili septimo primæ quæstionis) seu intendens lucrum ex mutuo (vt in notabili secundo præsentis quæstionis supra allato) quicquid ultra sortem à mutuatario accederit, illud ei inuoluntariè soluente, vt puta, ne alias mutuum accipere non valeat, a dicto mutuante, uel ex alia simili causa, omnino sub præcepto erit restitutioni obnoxium, quamuis ipse mutuator nullo signo, aut uerbo, aut nutu ipsi mutuatario ipsinsmet talem prauam intentionem patefecisset. fol. 134. nu. 8.

QVARTA CONCLVSIO.

Is qui principaliter intendit lucrum ex vi mutui, recipiens aliquid vltra sortem à mutuatario, qui illud tale dederat ei sponte, & solùm in signum grati animi erga suum benefactorem, ignorans, quòd mutuator ultra sortem sperasset aliquid, cognita huiusmodi spontanea donatione mutuatarij non tenebitur illud tale ei, vel pauperibus restituere sub præcepto aliquo, nec alteri (absolutè loquendo) sed tuta conscientia sibi retinere, quamuis teneatur pœnitere de sua praua intentione. Dixi, [cognita huiusmodi spontanea donatione] quoniam traditur hæc regula à doctoribus præceptis, quòd nisi constet contrarium, semper præsumitur eadem intentione aliquid ultra sortẽ datum fuisse a mutuatario, qua mutuator mutuauit. Quapropter in tali casu restituere teneretur, ut probauimus in conclusione præcedenti. fol. 136. nu. 10.

QVÆSTIO DECIMAOCTAVA.

Vtrum mutuanti liceat pacisci tempore mutuationis cum mutuatario de aliquid sibi dando à mutuatario ipso ultra sortem mutuatam, ratione interesse lucri cessantis, & illud tale exactum tuta conscientia retinere sine crimine prauitatis vsurariæ.

PRIMA CONCLVSIO.

Ratione interesse lucri cessantis ex mutuo passi, unusquisque tuta conscientia poterit ultra sortem mutuatam (concurrentibus nouem conditionibus) pacisci de recipiendo aliquod certum lucrum post moram mutuatarij: immo in conscientiæ foro ad illud tenebitur ipse mutuatarius. fol. 147. nu. 27.

SECVNDA CONCLVSIO.

Ratione interesse lucri cessantis unusquisque tuta conscientia, poterit ultra sortem mutuatam (concurrentibus conditionibus allatis in præcedenti conclusione) à principio mutuationis pecuniæ, seu ante moram mutuatarij, cum ipso mutuatario pacisci, de recipiendo aliquod certum sibi soluendum, cum ipso mutuatario ratione interesse lucri cessantis, quod verè ipse incurreret ex mutuo. fol. 161. nu. 30.

TERTIA CONCLVSIO.

Quamuis uerissimæ sint præcedentes duæ conclusiones, nihilominus, quia quasi rarò omnes conditiones, allatæ in prima conclusione, in contractu mutui, in quo ultra sortem aliquid petitur, & recipitur ratione interesse lucri cessantis, & quàm facillimè mentitur iniquitas sibi: ideo antè factum sunt tales mutuationes dissuadendæ, etiam si dixerint huiusmodi contrahẽtes se uelle cõditiones adductas obseruare. Postfactum tamen, idest post mutuum præstitum cũ

pacto

pacto exigendi ultra sortem ratione lucri cessantis, diligenter attendendum erit, an fuerint omnes obseruatæ, nec ne: quoniam si fuissent obseruatæ, non erit huiusmodi contractus, taliter celebratus, condemnandus vti usurarius. fol. 165. nu. 32.

QVARTA CONCLVSIO.

Volens probare in foro iudiciali interesse lucri cessantis, debebit capitulare, & insimul probare, primò, quòd ipse mutuator erat, & est solitus negotiari, ac merces emere. Secundò, quòd lucrum cessans ab ipso petitum, erat in potentia propinqua, immo quasi in actu consequendi: vt, quia ipse iam habebat præ manibus tales merces emendas ex quibus verisimiliter, secundum communem æstimationem, tantùm fuisset lucratus ex ipsis, si emisset illas pecunia mutuata: & tertiò, quòd ex mutuatione huiusmodi, fuit ab huiusmodi lucri assequutione impeditus, & sic passus fuerit interesse, lucri cessantis totius summæ, quàm ipse petierat; quòd quidem interesse, cùm in facto consistat, ad plenum probandum erit: quæ omnia etiam probanda erunt ab eo, qui non erat solitus negotiari, utputa a nobili diuite, aut alio quouis homine, qui simile interesse petere uellet, ad rationem puta fructuum, ac redituum, quos percepisset à prædio, castro, uel alio censuali redditu empto, si per mutuationem impeditus fuisset ab huiusmodi emptione, & per consequens à talium redditum, uel fructuum assequutione. Hæc tamen differentia erit inter solitum negotiari, & inter diuitem non solitū negotiari: quoniam à non solito negotiari probanda erunt supra allata: à solito, autem negotiari tenebitur solum probare se fuisse, & esse negotiatorem talis conditionis, & qualitatis, & quòd mercatores talis conditionis, prout ipse est, communiter lucrantur, & lucrari consueuerunt deductis expensis, ad rationem septem pro centenario quolibet anno, & quòd ipse hoc idem lucratus indè fuisset, si non mutuasset pecunias illas, de quibus utique potuisset negotiari. fol. 166. nu. 23.

QVINTA CONCLVSIO.

Mutuans, seruatis omnibus conditionibus adductis in conclusione prima, tuta conscientia, potest exigere à mutuatario, ultra sortem principalem, aliquid ratione interesse lucri cessantis, non tantùm, post primum annum a die mutuationis, & passi interesse lucri cessantis; verùm etiam in subsequentibus annis, donec integraliter fuerit sibi facta solutio sortis principalis mutuatæ, & interesse lucri cessantis; secundum ratam tamen solutionis; vt si fuisset soluta media pars mutuatæ pecuniæ, tunc tantùm exigat pro medietate pecuniæ mutuatæ, & nō pro alia medietate iam soluta: nec non poterit exigere interesse lucri cessantis, illius interesse lucri cessantis, quod soluendum erat sibi ratione sortis principalis mutuatæ, non tantùm pro primo anno, sed etiam pro aliis, donec sibi satisfactum fuerit de ipso interesse lucri cessantis sibi debito priùs (ut exemplo clariùs patebit) concurrentibus tamen, duabus conditionibus. Prima quarum est, quòd in fine cuiuslibet anni ipse mutuator pecuniam suam repetat à mutuatario, & realiter exoptet sibi reddi a mutuatario non solùm pecuniam mutuatam, uetùm etiam interesse lucri cessantis illùc usque decursi ratione dictæ pecuniæ mutuatæ, secunda uerò conditio est, quòd reuera ipse mutuator sit constitutus in fine anni in terminis primæ conclusionis, ratione quorum terminorum diximus, ac probauimus multis mediis, licere ipsi mutuanti (stantibus illis conditionibus) exigere aliquid vltra sortem ratione interesse lucri cessantis. Exempli gratia. Petrus est mercator, habetque præ manibus tantummodo centum aureos implicandos mercaturæ, reliquos autem nonnullos sibi necessarios pro uictus sui, & suorum necessitate, & pro occurrendo diuersis huius miserrimæ vitæ incommodis, & infortuniis, & non habeat aliquam aliam pecuniam otiosam in arca, & ex emptione talis mercis deductis deducendis, pro vt in conclusione prima, sibi probabiliter arbitrio boni uiri obueniat lucrum ad rationem decem pro centenario quolibet anno: & paciscitur cum Francisco eius mutuatario de sibi soluenda forte capitali mutuata. i. centum, unà cum illis decem anno elapso, ratione huiusmodi interesse lucri cessantis, quod ex mutuo facto pateretur. Transacto anno Petrus petit à Francisco sortem principalem. i. centum, & interesse. i. decem, & per consequens centum, & decē; Franciscus rursus togat, tempus alterius anni sibi indulgeri ad soluendum: ex cuius termini prolongatione impeditur Petrus rursus probabiliter à lucro sibi captando ex mercibus, quas emere parauerat pro centum, & decem aureis illi sibi debitis, & tunc soluendis ab ipso Francisco: ex quarum emptione deductis deducendis (vt in conditionibus allatis in prima conclusione) lucratus fuisset vndecim aureos. Dico quòd in tali casu, tuta conscientia, mutuator posset vltra sortem exigere à mutuatario post alium annum, non tantùm, centum & decem, verùm etiam & illos vndecim aureos pro interesse passo secundo anno: ac per consequens expleto dicto secundo

partem pro rata pecuniæ non solutæ, cum pecunia,ac omnia, quæ mutuari possunt (propriè loquendo) int diuisibilia,uel diuidu (vt docet Panormitanus in c.suam,de pœnis,post Bar.& glo.iuxta quartum notabile per me allatum supra) Vnde seqoitur, quòd si mutuator exegisset illam,pro rata partis solutæ etiam restituere teneretur illam mutuatario. fol.191.nu.13.

QVÆSTIO VIGESIMAPRIMA.

Vtrum mutuanti recipere liceat pignus à mutuatario,illud detinendo,& fruendo eius fructibus,donec sibi soluta fuerit mutuata pecunia,nullo habito respectu ad aliquod aliud interesse passum indè ratione lucri cessantis,uel pœnæ conuentionalis aut damni emergentis.

PRIMA CONCLVSIO.

Mutuator recipiens in pignos rem de sui natura frugiferam, uel usu nō consumptibilem, ut uestis,& huiusmodi,pro securitate rei suæ mutuatæ à mutuatario non patiente extremam necessitatem illius rei,quam in pignus ille tradidit,computando fructus huiusmodi, & usus precium in sortem, nullius peccati macula se fœdat: si uerò re pignorata extremè indiguisset mutuatarius,tunc mutuator peccaret mortaliter faciendo contra charitatem, cùm in tali casu sibi suffecisset mutuare illi sub fidei cautione idonea. fol.194.nu.4.

SECVNDA CONCLVSIO.

Mutuator,qoi recipit in pignos rem de soi natura fructiferam, ab eo,qui uerus est dominos directus,& utilis illius rei pignoratæ,si nullo habito respectu an interesse damni emergētis,vel lucri cessantis,aut pœnæ mutuo adiectæ (Vt in tribus immediatè præcedētibus quæstionibus) sed solùm ad mutuationem,recipit fructus ipsius rei pignoratæ, in sortem ipsos non computādo,usurarius est,& ad restitutionem talium omninò tenebitur dicto mutuatario, uel ipsos cōputare in sortem. Quapropter quàm primùm ex dictis fructibus (demptis expensis,& aliis, ut in sequentibus conclusionibos latiùs) sibi fuerit satisfactum ratione mutui, statim tenebitur rē pignoratam restituere eius domino,non obstante quacunque longi temporis præscriptione, Dixi in hac conclusione [Dominus verus directus,& utilis] propter finalem conclusionem,in qua agitur de feudatario mutuatario,qui dicitur rei feudalis dominus utilis. fol.195.nu.5.

TERTIA CONCLVSIO.

Mutuator tenetur in casu præcedentis conclusionis, restituere fructus rei pignoratæ, si non computasset eos in sortem,non tantùm perceptos, verùm etiam illos quos percipere potuisset: & hoc in tribus casibus tantùm.Primus quorum est,si mutuator ex dolo,omisit, sic percipere fructus rei pignoratæ,utputa,odio mutuatarij, ut sic ipso non percipiente, mutuatarius priuetur fructibus rei pignoratæ.Secundus casus est,quando mutuator non percipiendo illos fuisset in lata culpa (& ille dicetur esse in lata culpa, qui non agit illud, uel non nouit illud, quod omnes eiusdem professionis agunt,uel sciont) quoniam lata culpa æquiparatur dolo : unde si mutuator accepit in pignus domum uel rem huiusmodi solitam locari, & noluit, aut neglexit locare eam,tenebitur ad pensionem annuam,quam percipere solebat mutuatarius,eam locando, quando hic contractus fuit celebratus gratia mutuatarij solum: sed si fuisset gratia utriusque, tunc etiam de leui culpa teneretur,utputa,ut tu inhabitares domum meam, pignoraui tibi eā, uel constitui tibi aliquod lucrum, eo enim casu debet mutuator teneri mutuatario non solùm de dolo,& lata culpa,sed etiam de leui culpa,ut in l.si ut certo.ff.cōmodati,uel contra: & ideò debet sibi computare illos fructus,quos diligens pater familias percepisset, quod & Panormitanus quoque in c.primo,de vsur.in gl.1. in fine docuit. & dictus textus quoque apertissimè decreuit:Insuper animaduertere expedit, quòd traditio pignoris ratione mutui dicitur contractus celebratus gratia utriusque,quoniam mutuum fit gratia mutuatarij, traditio verò pignoris fit

cogitur: & si rem pignori suppositam dolo, vel culpa (vt in præcedentibus conclusionibus fuit probatum) deteriorem fecerit, tenebitur mutuatario ad omne huiusmodi interesse, & talem rem illam restituere ipsi, qualis fuerat tempore pignorationis: mutuator autem necessarios, & vtiles sumptus, quos circa res pignoratitias fecit, poterit exigere; Qui verò sumptus dicantur necessarij, dixi in conclusione quinta præsentis quæst. fol. 203 nu. 13.

DVODECIMA CONCLVSIO.

Recipiens vltra sortem mutuatam non respectu mutui, sed iuris sibi debiti de iure, licet modò acquisiti mediante mutuo, vel quia sua erat, vel ex natura rei feudalis pignoratæ, non committit vsuram, concurrentibus quatuor conditionibus, quarum prima est, si res feudalis pignorata, fuisset concessa gratis ipsi feudatario. secunda, quòd non fuisset meliorata per feudatarium. Tertia, quòd durante tali impignoratione, mutuator non recipiat aliquod seruitium ratione feudi ab ipso mutuatario. Quarta, quòd si concessa fuisset res feudalis, vel emphiteotica à domino feudi, vel talis possessionis, pignoratæ, sine præmio, cum pacto expresso, quòd si contingeret, ipsum feudatarium ipsam impignorare possessionem, dominus directus feudi posset suscipere fructus non tantùm ipsius, qui pro tunc recipiebantur à feudatario, verùm etiam fructus eius prouenientes ex melioratione facienda à feudatario. Quaproptér concludendum erit à contrario sensu, quòd nullatenus licebit alicui recipere fructus rei pignoratæ etiam feudalis, vna ex his conditionibus deficiente, quia tunc esset recipere lucrum ex mutuo: quod est merè vsurarium, vt docuit Vrbanus Tertius in capit. Consuluit. extra de Vsur. folio 20, numero 16.

QVÆSTIO VIGESIMASECVNDA.

Vtrum gener, vel eius hæredes ratione dotis non solutæ à suo socero, vel eius hæredibus sustinendo onera matrimonij, tuta conscientia possint percipere fructus pignoris fructiferi sibi traditi loco solutionis dotis promissæ à socero, illos non computando in sortem, donec sibi assignata fuerit dos, seu dotalis pecunia sibi promissa: & quid sentiendum sit de vidua, cui non fuit restituta dos, vnà cum alijs rebus, si quas habuisset post mortem viri sui; an & ipsa posset suscipere fructus rei sic pignoratæ sibi, illos non computando in sortem.

PRIMA CONCLVSIO.

Gener ducens vxorem dote sibi non soluta, nec promissa solui statim, sed post tres annos vel huiusmodi, nullo assignato pignore; nec aliquo interueniente pacto de pignore fructifero assignando, si post traductionem vxoris assignaretur ei pignus frugiferum ipsi genero antè decursum triennij, vel huiusmodi alterius temporis conuenti, tenebitur ipse gener fructus rei pignoratæ perceptos antè dicti triennij finem; computare in sortem: alias vsurarius esset. folio 211. numero 2.

SECVNDA CONCLVSIO.

Gener ducens vxorem promissa dote (licet liberè concesserit terminum dotis soluendæ suscepto pignore frugifero in principio contracti matrimonij) tuta conscientia poterit recipere fructus illius, eos non computando in sortem, etiam nullo alio pacto speciali inito de faciendo fructus rei pignoratæ suos, dummodo contrarium non expressum fuerit. folio 212. numero 3.

TERTIA CONCLVSIO.

Gener, qui noluit contrahere nisi assignata dote, uel pro ipsa assignato fructifero pignore,

QVARTA CONCLVSIO.

QVINTA CONCLVSIO.

SEXTA CONCLVSIO.

SEPTIMA CONCLVSIO.

OCTAVA CONCLVSIO.

NONA CONCLVSIO.

DECIMA CONCLVSIO.

VNDE-

VNDECIMA CONCLVSIO.

Hæredes extranei, i. non legitimi & naturales filij ipsius generi, recipiendo fructus possessionis pignoratæ ipsi genero (cuius sunt hæredes) à socero eius ipsos computare in sortem debent, aliàs vsuram committerent, etiam si alimentarent indè relictam viduam sponte, cùm possint ipsam possessionem pignoratam, vel quid simile pro dote non soluta, acceptum restituere viduæ relictæ, eius, cuius sunt ipsi hæredes. fol. 222. nu. 13.

DVODECIMA CONCLVSIO.

Mariti defuncti (cui fuit soluta dos) hæredes si se obligant vxori illius relictæ viduæ post aliquod taxatum tempus tradere dotalem pecuniam, assignando ei interim fructus alicuius possessionis percipiendos, non computandosque in sortem, ipsa vidua tuta conscientia huiusmodi fructus suscipere non poterit, nisi computet eos in sorte, vel cócurrentibus infrascriptis conditionibus. Prima quarum est, quòd illos recipiat ratione lucri cessantis, si quod vidua indè verè incurrisset vt puta: quia si habuisset illam dotalem pecuniam, statim emisset censum annuæ pensionis præparatæ emptioni, vel quid simile frugiferum, vel ratione damni emergẽtis sibi passi ex non soluta dotali pecunia. Secunda, si reuera illud tale sibi donaretur ob memoriam seruitiorum, ac fidelitatis præstitæ viro suo defuncto (cuius illi sunt hæredes) vel dictis hæredibus. Tertia si illud plus suscipiat ratione alimentorum (quæ salua dote dari possunt) donec illi soluatur dotalis pecunia, per quam non stat quòd ei soluatur, non tantùm durante primo anno luctus proprij viri, in quo hæredes de iure tenentur ipsam alimentare, non restituendo bona mobilia dotalia. vt in l. Vnica. C. de Rei vxor. act. Verùm etiam post annum prędictum, si ipsa in viduitate permaneat, etiam si nullum interesse ex dote sibi non soluta pateretur, si non habeat vndè alimentari possit, licèt habeat aliqua bona non fructifera, vt sunt anulus, & huiusmodi pretiosa, quæ non fructificant: quoniam ex his non tenetur vidua parare sibi alimenta, vt docet Bartol. in consil. 224. vt refert Additio ipsius Bartol. in l. Diuortio, in principio. ff. soluto matrimonio. cùm ad id hæredes teneantur ratione hæreditatis initæ: & ex quo sentiunt cómodum hæreditatis, meritò sentire & debent incómodum illam alimẽtandi: qua ratione maritus eius (cui ipsi successerunt) olim tenebatur iuxta infrascriptas regulas iuris. Nam is qui in ius succedit alterius, eo iure, quo ille vti debebit: vt in ca. Is qui. de reg. iur. in sexto, & in capit. Qui sentit. de regul. iur. in sexto. Vbi dicitur. Qui sentit onus, sentire debet cómodum, & ècontra. & in cap. Nemo potest. de reg. iur. in sexto. Vbi dicitur. Nemo potest plus iuris transferre in alium, quàm sibi competere dignoscatur. Quapropter meritò huiusmodi viduæ volenti lucrari ex dotis fructibus, Panormitanus in cap. salubriter. extra de Vsur. consuluit, vt ipsa faciat sibi assignari pecuniam dotalem, & ex ipsa emat possessionem, vel sibi possessionem aliquam dari ab hæredibus mariti insolutum: sed si hoc ab hæredibus viri sui obtinere non posset, tunc posset fructus recipere illius possessionis sic sibi traditæ, vel quantitatem aliquam pecuniæ annuatim loco interesse lucri cessantis suscipere donec sibi soluta fuerit dotalis pecunia, quæ ad alimenta sibi paranda sufficiunt, & non excedant expensas, nisi titulo donationis superflua dedissent hæredes. fol. 223. nu. 14.

TERTIADECIMA CONCLVSIO.

Vidua, cui ab hæredibus viri non est soluta dos, poterit alimenta sumere, donec sibi soluatur dos: seruatis tamen conditionibus allatis (in præcedenti conclusione,) & huiusmodi hæredes habebunt fructus dotis, cùm hac tamen distinctione dicendo sic, quòd aut ipsa permanet in domo hæredum, aut non, si primo, tunc quicquid acquireretur suo artificiolo: debebit cedere in vtilitatem hæredum, sicut antè mortem viri, ipsi viro debebatur huiusmodi lucrum, cùm eo ipso quòd succedunt hæredes mortuo in onere (scilicet illam alendi) poterunt quoque succedere in honorem, scilicet percipiendi huiusmodi lucrum; sed si non permanet in domo viri ipsa vidua, & tunc subdistinguendum erit, quòd aut ipsa discedit à domo hęredum, vt proprio honori, vel quieti consulat, vt euaderet contentiones, ad patris vel cósanguineorũ

QVAR-

QVARTA CONCLVSIO.

Fideiussor absque vsuræ labe, & sine peccato poterit aliquid suscipere pro sua fideiussione, habito respectu ad laborem, & periculum, cui subiacere arbitrio boni viri æstimabitur: quoniam ubi maiori labori, & periculo illum oporteret ex fideiussione subiacere, maiorem quantitatem pecuniæ posset exigere pro tali officio. fol. 231. nu. 5.

QVINTA CONCLVSIO.

Fideiussor, licèt ex officio fideiussionis nullum timeret periculum, uel interesse sustinere, tamen tuta conscientia poterit aliquid suscipere pro fideiussione ipsa. fol. 232. nu. 7.

QVÆSTIO VIGESIMAQVARTA.

Vtrum quis possit tuta conscientia sub vsuris mutuare suis hostibus, seu lædentibus se, & redimere sic vexationem suam ab hostibus, ipsis mutuando taliter, & vsuras conuentas, vel exactas retinere.

PRIMA CONCLVSIO.

Regulariter nemini licet à suis hostibus usuras exigere, seu mutuare sub usuris, siue illi ipsum iniustè siue iustè persequantur, nullo alio habito respectu, nisi ratione odij, vel mutui. Dixi regulariter, propter conclusiones subsequentes. fol. 235. nu. 1.

SECVNDA CONCLVSIO.

Mutuans sub usuris hostibus illis, à quibus fuit ipse iniustè damnificatus, licèt mortaliter peccet, ultra sortem aliquid recipiendo, solo respectu, & ratione mutui, nihilominus non tenebitur in foro conscientiæ illud restituere: si illud de cætero non ut vsuram, sed vt refusionem damnorum iniustè illatorum ab eis, detineat: dummodo ex huiusmodi detentione scandalum, vel infamia indè sibi non proficisceretur: nec pateret aditus illud via iustitiæ recuperandi. Dixi primo, in conclusione, notanter [dummodo ex illa detentione] puta si ob id oriretur infamatio, aut scandalum actiuum. fol. 236. nu. 2.

TERTIA CONCLVSIO.

Mutuare sub usuris hostibus suis licebit eis, qui habent ius, seu auctoritatem à iure, uel à Principe bona illorum utcumque, etiam per uim accipiendi uti bellatoribus in bello iusto, in dicto contra hostes, qui habent ius à principe hostes ipsos suis bonis spoliandi, & eos ac ipsorum bona armis aggrediendi, tunc etiam licebit bellatoribus ipsis eos grauare mediante mutuo sub vsuris, modò absit infamia, & scandalum. fol. 237. nu. 6.

QVARTA CONCLVSIO.

Recipiens aliquid ultra sortem mutuatam non respectu mutui, sed ratione debiti, quod sibi debebatur à mutuatario alia de causa, quod exigere ipsi mutuanti creditori alia uia sit impossibile, & indè infamiam, uel scandalum nullum incurreret: nullam usuræ labem incurret, nec ad restitutionem taliter accepti tenebitur, si non ultra sibi debitum recipiat hac uia. folio 238. numero 7.

QVINTA CONCLVSIO.

Mutuans aliquam quantitatem pecuniæ ei, à quo timet iustum damnum, vel iniurias, ad hoc principaliter vt cesset ab inferendo ipsi huiusmodi interesse in facultate, vel honore, vsuræ peccato se maculat. fol. 239. nu. 8.

QVAE-

QVÆSTIO VIGESIMASEPTIMA.

Vtrum ij qui mutuant cum pacto expresso de aliquo recipiendo ultra sortem, ex mutui ui peccent & teneantur restituere quicquid ex usuris, i. ratione huiusmodi lucri usurarij ad pti fuerint, usuras exactas.

PRIMA CONCLVSIO.

Vsurarius tenetur sub præcepto restituere omnia, quæ ipse acquisiuit per extorsionem usurarum. fol. 259. nu. 8.

SECVNDA CONCLVSIO.

Vsurarius recipiens à mutuatario vltra sortem ex vi mutui aliquid de sui natura fructiferum naturaliter, vel industrialiter, mixtè, vt sunt domus, agri, equæ, vitulæ & huiusmodi, tenebitur non solùm ad illius rei perceptę restitutionem, verùm etiam ad fructuum eius restitutionem, seruata tamen distinctione inferenda in sequentibus conclusionibus, & ad fructus nō solùm perceptos restituendos, verùm etiam ad percipiendos. fol. 260. nu. 12.

TERTIA CONCLVSIO.

Vsurarius non solùm tenebitur restituere mutuatario quicquid vltra sortem sibi mutuatam ex vi mutui accepisset, ipsa re extante, verùm etiam perijsset etiam sine sua culpa, nihilque vtilitatis ex ipsa vsurarius percepisset, si apud verum dominum non perijsset; sicut perijt apud vsurarium, (cùm ipse fuerit possessor malæfidei, & occupator rei alienæ,) & ideo semper sit in mora restituendi, eo quòd (vt probabitur in penultima conclusione) qui tenetur aliqua de causa restituere ratione iniquæ acceptionis, tenetur ad statim: sic ergo huiusmodi vsurarius, re per vsuram extorta, perempta non liberabitur ab illius pretio soluendo. fol. 262. nu. 13.

QVARTA CONCLVSIO.

Poterit vsurarius cogi in foro fori, tamquam fur, & malę fidei possessor ad restituendū quicquid per vsuram acquisiuit, etiam si illud fuisset peremptum in manu Domini sui, scilicet mutuatarij infra tempus illud, infra quod decreuisset dominus illarum rerum, illas non alienare, vt puta; equum, domum & huiusmodi, cùm ratione malæ fidei semper dicatur ipsum vsurarium fuisse in mora, etiam si eodem modo, quo ipsa res apud verum dominum fuisset perempta, & hoc verum erit de rigore iuris ciuilis. fol. 264. nu. 15.

QVINTA CONCLVSIO.

Vsurarius, apud quem res extorta per vsuram, perijt, (quæ perijsset eodem modo apud mutuatarium) sine sua culpa non tenebitur in foro conscientiæ, & de æquitate ad ipsam restituendam, licèt ad interesse forsan, passum medio tempore per mutuatarium, antequam res illa perijsset, necnon ad fructus, secundum distinctionem tamen adductam in secunda conclusione. fol. 265. nu. 16.

SEXTA CONCLVSIO.

Vsurarius tenetur (vt supra dictum fuit) ad restitutionem rei extortæ per vsuram, ea extante eadem ipsa, & non alia, mutuatario, à quo extorsit eam, nisi amissa fuisset: attamen si res illa meliorata fuerit industria, laboribus, ac expensis ipsius vsurarij videlicet, factis gratia fructuum quærendorum, colligendorum, & conseruandorum. Vel si aliàs fecisset vsurarius expēsas necessarias, & vtiles: si in dicta re iam meliorata, & tunc vtiles possent extrahi sine læsione prioris status rei, quia in tali casu conceditur deductio expensarum vtilium, non autem voluptuariarum: si ergo vtiles expensas vsurarius fecisset, & tunc erit distinguendum tali pacto: aut illas fecit denuo fabricando, aut reficiendo veterem domum. Si primò, aut potest donare, aut non: Si primò, non auferet expensas, quia videtur donasse. Si secundò, auferet, vt supra: si refecit, poterit vsurarius extrahere & exigere huiusmodi meliorationis pretium, in foro fori, & illud retinere, sed re perempta nullatenus huiusmodi expensas poterit deducere ab ipsa re: quæ verò sint appellandæ expensæ necessariæ, quæ verò vtiles, & quæ voluptuariæ, traditur in l. Impensæ. ff. de verborum sign. & in l. Vtiles. ff. de petit. hæreditatis, & notatum fuit prome in quęst. 21. Notabili 3. immediatè post conclusionem, ante eius probationē. f. 266. nu. 17.

SEPTIMA CONCLVSIO.

Licèt vsurarius in foro fori non poterit ex re per vsuras extorta, ac meliorata deducere expensas vtiles, ac laboris proprij mercedem, nisi hoc fieri possit sine læsione huiusmodi rei, tamen in foro conscientiæ poterunt ab vsurario deduci. fol. 267. nu. 18.

OCTA-

OCTAVA CONCLVSIO.

NONA CONCLVSIO.

DECIMA CONCLVSIO.

VNDECIMA CONCLVSIO.

QVÆSTIO VIGESIMAOCTAVA.

Vtrum vsurarij (quos diximus teneri ad restitutionem extortorum per vsuram) teneantur de necessitate salutis, an de consilio tantùm, ad restitutionem huiusmodi faciendam.

VNICA CONCLVSIO.

QVÆSTIO VIGESIMANONA.

Vtrum restitutio rerum per vsuram acquisitarum sit facienda semper ei tantùm, à quo usurarius illas extorsit.

PRIMA CONCLVSIO.

SECVN-

SECVNDA CONCLVSIO.

Vsurarius id ipsum, quod per usurarum exactionem extorsit (mortuo vero domino rei, quā sic acceperat ipse) tenebitur restituere hæredibus ipsius. fol. 285. nu. 1.

TERTIA CONCLVSIO.

Vsurarius res extortas per usuram tenebitur restituere pauperibus, si post diligentissimam inquisitionem non reperiret ueros dominos illarum: hac tamen cautela utens, ne forsan ad bis idipsum restituendum compelleretur, si res restitutioni obnoxia sit maximi momenti: quoniā aliàs non erit ita exacta cautela seruanda, cùm semper restitutio alienæ rei uero domino eius regulariter sit facienda, vt tutus esse possit in conscientia is, qui restitutioni ipsius obnoxius erat. Cautela, ergo, erit hæc (quam elicere operæ pretium duxi ex dictis à Caietano, & Soto ubi supra in locis citatis in conclusione prima) videlicet: Debet q restitutioni est obnoxius faciēdæ ignoto domino (vt puta, si postquàm vsurarius per multos annos à multis uariarum regionū vsuras exegisset) quantum erit in se, accuratissimè inquirere, inuestigando, vbi, quando, per quos, & à quibus, huiusmodi lucrum usurarium acquisierit: quoniam si hoc non faceret, non posset ab ipso haberi talis rei dominus pro ignoto: quapropter si quis absque tali inquisitione usuram restituisset pauperibus, non satisfecisset præcepto, de restituendo: undè postea inuento domino, teneretur restituere, & sibi ipsi imputare, qui sic imprudenter alienauit alienum: & sic patet, quòd, ut dominus possit dici omnino ignotus, oportet, q̄ quàm accuratissimè præcedat inquisitio veri domini: nam si aliqualiter esset notus, puta si audisset vsurarius esse talem dominum rei extortæ per usuram unum de tali uilla, ciuitate, uel de tali familia: tunc inquisitio facienda de uero domino rei extortæ per vsuram deberet procedere ad vlteriora; ut particularis notitia haberetur de dicto vero domino, prout prudens uir sciret inquirere. Rursus, quando sciri non potest dominus in particulari, sed scitur quasi sub distinctione, q̄ scilicet, istorum alicui debeatur, non dicetur tunc omnino ignotus dominus: vndè debet illis in communi dari res huiusmodi, vel distribui sigillatim inter eos, uel ut sorte aliquis eorum illud tale recipiat; maximè quando res talis diuisa pluribus, ipsis non prodesset, & unica aliquem releuaret: & ne alicui eorum fiat iniuria, de eorum uoluntate agēdum est quicquid fiet. & hæc cautela seruanda erit, si res per usuras extorta, ac restitutioni obnoxia, esset parui ualoris: sed si res talis esset magni ualoris, tunc ut usurarius in vtroque foro iudiciali, scilicet, & conscientiæ tutus esse possit, hanc sequentem cautelam seruabit. Debebit vsurarius, uel per se, vel per confessorem, vel aliam prudentem, ac fidelem personam coram publica potestate facere quàm diligentissimā perquisitionē veri domini per banna, uel alia edicta, & proclamationes, & penès ipsam publicam potestatem deponendum erit illud tale restitutioni obnoxium: si autem postea eius auctoritate in pauperes, uel impios alios vsus distribuatur, tunc usurarius ipse restitutioni obnoxius tutus manebit in utroque foro: quapropter si postmodum uerus dominus illius rei repertus fuerit, ad nihil restituendum ei in vtroque foro cōpelli poterit vsurarius prædictus. fol. 286. nume. 6.

QVARTA CONCLVSIO.

Vsurarius pauper, vel habens pauperes consanguineos, authoritate episcopi, uel proprij confessoris, uel sine talium consilio de præcepto (licet de consilio) tuta cōscientia poterit quicquid extorsit propter vsuram sibi retinere de consilio proprij confessoris, & elargiri eleemosynaliter suis consanguineis pauperibus, si post diligentissimam inquisitionem ueri domini talium rerum, quæ extortæ fuerant per vsuras, non reperiatur verus dominus, uel eius hæres. quapropter facta dicta elargitione, uel applicatione (etiam si uenerit ad pinguiorem fortunam) non tenebitur sub præcepto ad restitutionem dictarum rerum, quæ extorsit per vsuras, & sibi prædicto modo retinuit: uel si superuenisset notitia ueri domini, uel legitimorum ipsius hæredū. fol. 289. nume. 8.

QVINTA CONCLVSIO.

Vsurarius tenetur restituere rem extortam per usuram ei, à quo extorsit, (licèt uerus dominus illius non fuisset) dummodo iusto titulo illam possedisset, ut titulo commodati, depositi, & huiusmodi, uel si fuisset dispensator dictæ rei, uel illius administrationem habuisset à vero domino ipsius rei sibi concessam. fol. 297. nu. 11.

SEXTA CONCLVSIO.

Vsurarius rem extortam per usuram tenetur restituere ei à quo extorsit, si ille talis ab illa acquirenda (quam per usuram usurarius ab eo extorsit) nulla lege fuisset prohibitus (licèt causa seu modus acquisitionis fuisset à iure prohibitus tanquàm peccaminosus, idest; tanquàm

factus,

Vſurarius

vsurarius extorserat, sed extorta ex vi mutui ab illis minoribus omnino ipsis, aut eorum curatoribus tenebuntur restituere. fol. 308. nu. 16.

VNDECIMA CONCLVSIO.

Vsurarius recipiens vltra sortem aliquid à filiofamilias, non tenebitur ei restituere, sed patri, etiam si administrandi peculium fuisset ei concessa à patre licentia, cùm huiusmodi concessio non fuerit indulta ei ad dissipanda paterna bona, sed ad illa expendenda loco, & tempore congruo pro causis rationabilibus. fol. 308. nu. 17.

DVODECIMA CONCLVSIO.

Vsurarius recipiens ratione mutui vltra sortem à seruo, idest mancipio, vel alio clerico regulari, vel à similibus personis alieni iuris, quibus nec ipsa propria corpora sunt non ipsis, sed eorum superioribus restituere tenebitur, cùm tale quid acceperit ab his, qui nihil habent, & per consequens, quod alienum est, dederunt; nisi administrationem temporalium haberent, & donarent rationabiliter, quod non est in casu nostro. fol. 308. nu. 18.

TERTIADECIMA CONCLVSIO.

Vsurarius recipiens aliquid ultra sortem mutuatã ab aliquo Abbate, prælato vel monacho, illud restituere tenebitur eorum monacho, expendendum in illius beneficium: & idem dicitur, si accepisset ab aliquo, cui illud per prædictos donatum fuerat sine iusta causa, tamẽ si credat, prædictos in beneficium monasterij, expensuros taliter restitutum, poterunt illis restituere: & idẽ dicitur, de omnibus nullum habentibus dominium alienandi rem alienam, si tamen illi fideles haberentur, tunc poterit ipsis restitutio fieri. fol. 309. nu. 19.

QVARTADECIMA CONCLVSIO.

Vsurarius aliquid recipiens ratione mutui ultra sortem ab eo, qui illud tale per simoniã conuentionalem à sponte dante acquisierit, non ipsi, sed ecclesiæ (in cuius iniuriam datum fuerat) restituere tenebitur. fol. 309. nu. 20.

QVINTADECIMA CONCLVSIO.

Vsurarius accepta per usuram à simoniaco, qui illa acquisierat per simoniam ab eo qui non sponte dederat, sed ut redimeret iniustam uexationem suam, utputa, si illam dedisset, ut sibi cõferret ordinem, sacramentum aliquod, ad quod eius prælatus de iure tenebatur, qui alias noluerat eum illud exhibere, uel si pro ingressu religionis sibi concedendo ab ijs, qui alias gratis debuissent, & potuissent stantibus opibus monasterij, & alijs cõmodis, & qualitatibus ingredi uolentis: in tali casu vsurarius non ijs, à quibus extorsit illud tale, sed ei, qui illud dedisset illis, restituere teneretur, cũ per huiusmodi inuoluntariam traditionem dominium talis rei ad illos non fuerit trãslatũ, secus tñ dicetur si illud tale recepissent cõcedẽtes monasterij ĩgressum, pp paupertatẽ monasterij, quod alias eum alere non potuisset, quoniam tunc monasterio reddendum erit, & non illi ingresso in monasterium. fol. 310. nu. 21.

DECIMASEXTA CONCLVSIO.

Vsuratius extorta p usurã ab eo, q illa extorserat p simoniã mẽtalẽ. i. sine pacto expsso uel tacito, tenebit illa restituere tali simoniaco, & nõ ecclesiæ ĩ cuius iniuriã data fuerãt. f. 310. n. 22.

DECIMASEPTIMA CONCLVSIO.

Vsurarius, q p usuras extorsit aliquid à iudice, teste, lictore, milite, uel à quocũq;, qui illud tale receperint ab inuitẽ dãtibus p exequẽda re, ad quã de iure sine mercede illi faciẽdã tenebant, nõ ipsis restituere tenebitur, sed illis, qui p tali opere dederũt dictis psonis. f. 322. n. 38.

DECIMAOCTAVA CONCLVSIO.

Vsurarij, qui extorserunt aliquod per usuram à iudicibus, qui illud tale acquisierant pro ferenda iniusta sententia, uel à cæteris ministris iustitiæ pro aliquo opere explendo contra ordinem iuris, uel à teste pro testimonio falso, tenebuntur ipsismet illud restituere, & non illis, à quibus dictæ personæ receperant: cùm & illę ad talium restitutionem non teneantur sub præcepto ante sententiam, seu condemnationem à iudice latam, licèt si condemnentur à iudice supremo taliter extortum debeatur fisco, ut in l. in hęredem. ff. de calumniatorib. tamen prędictę personæ in foro conscientiæ tam ante sententiam, quàm post oĩno tenebuntur insolidũ vnà cũ corruptoribus suis ad omne interesse iniustæ sententiæ, uel alterius actus iuridici, seu forensis iniusti, aliquæ personæ passę fuerint hac de causa: licèt dictæ personæ de consilio teneantur, taliter accepta tanquàm turpe lucrum, restituere ijs, in quorum iniuriam acceperũt, f. 323. n. 39.

DECIMANONA CONCLVSIO.

Vsurarius tenebitur restituere quicquid per vsurã extorsit ab eo qui illud tale acquisiuisset per furtum rapinam, vsuram, & huiusmodi, nõ ei à quo accepisset illud, sed uero dño rei illius à quo fuisset

à quo fuisset extorta res illa cōcurrētib. trib. cōditionibus infrascriptis, aliàs ei à quo vsurarius ipse extorsisset. Prima uerò conditio est, ut ipsi usurario (qui restitutioni obnoxius est) citra vllam dubietatem constet rem ipsam, quam ipse per exactionem vsurarum acquisierat, non esse eius à quo illam habuit, sed alterius de iure, licèt per iniuriam ac iniustitiam fuisset spoliatus, re illa, puta, Petrus: nam si hoc esset dubium, tunc (cùm melior sit conditio possidentis) eidem à quo fuit res illa extorta per vsuram reddenda erat, & non alteri, vt ille idem videat cuius res illa realiter sit: quandoquidem in foro iudiciali, nisi planè probaueris rem non esse illius, eidem à quo abstulisti, compelleris reddere (& consultò dixerim non esse illius) puta, quia nunquàm habuit eius dominium. Secunda conditio est, vt vsurarius ipse possit absque magno scandalo, & detrimento, taliter acceptum per vsuram vero domino rei restituere: quoniam si meritò latronem vel raptorem, vel usurarium illum (à quo ipse extorserat) repetentem taliter per ipsum extortum, timeret, indè se incursurum aliquod notabile detrimentum, nisi ipsismet, à quibus ipse vsurarius extorserat, redderet: tunc non teneretur cum tali suo incommodo illud taliter extortum reddere vero domino, quoniam in tali casu consulendo sibi posset illud restituere illis à quibus per vsuram extorserat. Tertia conditio est, ut vsurarius restituens vero domino rei extortæ per vsuram teneatur admonere tam latronem, vel alias prædictas personas, quàm dominum ipsius rei ac certiorare de tali restitutione facta. Dixi, admonere &c. ne illæ personæ postea pœnitentia ductæ iterato restituant, & ipse dicto domino rei, ualorem ipsius: Dixi, certiorare dominum &c. ne ille alia uia procuraret illud taliter iniustè a se sublatum ab aliqua, prædictarum personarum restitui sibi: & sic ageret contra rationem. fol. 337. nu. 46.

QVÆSTIO TRIGESIMA.

Vtrum vsurarius proprijs expensis sub præcepto teneatur restituere quicquid per vsuram extorsit ei à quo illud exegit, illud tale dirigendo ipsi, si discessisset à loco in quo eas extorsit ab illo, necne: vel sufficiet vsurario restituere usuras in eodem loco in quo extorsit, significando tamen illi, vt mittat pro illis recipiendis.

PRIMA CONCLVSIO.

Vsurarius, qui post usuras exactas discessit à loco in quo illas extorsit, etiam si longinquas regiones petijsset, tenebitur proprijs expensis dirigendo illas ei à quo extorsit, restituere. folio 351. numero 1.

SECVNDA CONCLVSIO.

Vsurarius, qui aliquid extorsit per vsuras ab eo qui post solutionem usurarum in aliam regionem se recepit, discedendo à loco in quo soluit vsuras, qui si illud tale solutum non fuisset extortum ab vsurario, secum detulisset, quò abijt, sine expensis proprijs, tenebitur restituere huiusmodi per vsuram extortum, illud dirigendo taliter spoliato vbicunque ille talis pro tūc reperiretur, expensis ipsiusmet usurarij, & non taliter, soluentis spoliati, uel saltem ipsum mutuatarium certiorem reddere se velle restituere taliter extortum per vsuras vbicunque, & qualitercunque ipsi esset cordi, cum præparatione animi illud tale restituendi in loco in quo ipsemet moratur, uel dirigere proprijs expensis taliter extortum ad locum in quo ipse mutuatarius reperitur. fol. 353. nu. 2.

TERTIA CONCLVSIO.

Vsurarius, qui extorsit aliquid per usuras ab eo qui recessit à loco in quo soluerat usuras, qui tamen, si illud non soluisset, secum detulisset nonnullis expensis, non tenebitur illud tale ad ipsum mutuatarium proprijs expensis dirigere, sed expensis mutuatarij, iuxta, tamen, qualitatem expensarum quas ipse mutuatarius fecisset, secum illud deferendo, non autem maiores, quas modo, forsan, opus esset usurario facere: quoniam ad illud plus non tenebitur: dummodo rationabiliter vsurarius credat, ipsum mutuatarium restituturum fore huiusmodi expensas factas ab vsurario, ad quas de iure non tenebatur, illud dirigendo ad ipsum mutuatarium, quoniam si non speraret sibi illud plus restitui sibi, non teneretur, sed solùm ei sufficeret certiorare ipsum

re ipsum mutuatarium de re sibi restituenda, iis rogando, vt ei declaret quid facto opus sit, aut velit. f.355.nu.4.

QVARTA CONCLVSIO.

Vsurarius, qui extorsit aliquid per vsuras ab eo qui taliter extortum secum non detulisset, sed in loco extorsionis vendidisset, non tenebitur ad dirigendum illud tale propriis expensis ipsi mutuatario, sed ad ipsam rem solùm restituendam, si extet, si uero non extaret, tenebitur illi dirigere pretium eius iuxta valorem, cuius erat res illa sic extorta tempore extorsionis, nec non ad omne aliud damnum & interesse tam ratione lucri cessantis, quàm ratione damni emergentis, quod ex carentia ualoris illius rei mutuatarius ipse incursisset: ut puta, si ex pretio ipsius ille emisset merces, ex quibus tantum lucratus fuisset, vel si non soluisset illud tale non fuisset opus ei mutuatam pecuniam sub vsuris accipere & ipso pretio potuisset domum ruituram reparare, quæ postmodum hac de causa ruit, quia in talibus casibus teneretur vsurarius iuxta distinctionem & decisionem adductam in quæstionibus de lucro cessante & damno emergente. f.356.nu.5.

QVINTA CONCLVSIO.

Vsurarius habens rem extortam per vsuram ab eo qui post talem extorsionem passam, discessisset à loco extorsionis, & in locis remotis se recepisset, non absoluitur ab obligatione restituendi mutuatario ipsi, erogando illud tale in eleæmosinam pauperum, licèt forsan talis rei restitutio poposcisset maximas expensas etiam maioris pretij quàm res restituenda, esset; dummodo notum sit ipsi vsurario, vel facillimè fieri notum. Vbi mutuatarius ipse (a quo extorsit per vsuras illud tale) aut eius hæredes incolatum faciant: quia tunc tenebitur ipsis notificare ut supra fuit dictum, sed si ignorentur vbi sint, tunc dicetur vt in præcedenti 29. quæstione conclusione terza. f.319.

QVÆSTIO TRIGESIMAPRIMA.

Vtrum vsurarius teneatur ad statim restituendas vsuras extortas sub pœna peccati mortalis.

PRIMA CONCLVSIO.

Vsurarius habens facultatem actu exteriori.i.effectualiter, seu cum effectu restituendi rem extortam (vel æquiualens) per vsuram tenebitur regulariter ad statim, ei restituendum, à quo illud extorsit, vel ab eo inducias restituendi impetrare: aliàs semper erit in peccato mortali. Dixi actu exteriori, propter conclusiones sequentes in quibus de restitutione facienda actu interiori.i.voluntate sermo est. f.362.nu.6.

SECVNDA CONCLVSIO.

Vsurarius, qui non potest statim restituere extorta per vsuram sine magno eius detrimento, primo secondo, & terzo modo in secundo notabili interpretato, paulò ante adducto: non iccirco liberatur a præcepto statim restituendi extorta per vsuram sub pœna peccati mortalis, nisi dilationem petierit, & obtinuerit ab eo cui restitutio huiusmodi facienda esset: licèt non statim quòd recordaretur se esse obnoxium restitutioni, vt puta, si hoc memoriæ occurreret media nocte dum in lectulo soporaturus requiesceret, vel dum misarum sollenniis interesset, vel comederet: sed bono modo.i.quamprimum ab his occupationibus ferè necessariis absolui contingeret, vt puta, surgendo mane à lectulo statim habita facultate, ad restituendum tale quid extortum per vsuram pergat. Cùm omnia sint intelligenda & exequutioni mandanda cum grano salis. f.365.nu.7.

TERTIA CONCLVSIO.

Vsurarius restitutioni rei extortæ per vsurã obnoxius habens voluntatẽ restituẽdi cũ adfuerit cõmodũ non valẽs statim restituere sine suo incõmodo ẽt si nobilis sit, tenebit ad statim re-

DECIMA CONCLVSIO.

Vsurarius, qui aliqua extorsit per vsuram, non tenebitur statim illa restituere: si ex restitutione statim incurreret damnum vitæ, aut libertatis, aut famæ: licèt id quod restitutioni est obnoxium sit maximi ualoris, tamen tali impedimento, aut periculo transacto tenebitur ad statim restituendum: idem dicitur, si illud tale restitutioni obnoxium de iure esset restituendum patienti extrema necessitatem. fol.360.

VNDECIMA CONCLVSIO.

Vsurarius restituens rem extortam per vsuram creditori eius à quo ipse extorserat, regulariter liberatur à præcepto restituendi ei à quo ipse extorserat, fol 365.

DVODECIMA CONCLVSIO.

Vsurarius in foro fori non liberatur ipso iure a præcepto restitutionis rerum quas extorsisset per usuras si illas inuito, aut ignorante eo a quo extorserat, soluisset creditori ipsius. fol.367.

TERTIADECIMA CONCLVSIO.

Quamquàm usurarius restituens extorta per usurā creditori eius à quo ipse extorserat vsuras, ipso ignorante, aut inuito, quoad forum fori remaneat adhuc restitutioni eorū obnoxius, ut in l. inuito, uel ignorante. C. de solutionibus, tamen benè liberatus à tali obligatione iudicabitur in foro fori a iudice causarum forensium. fol.368.

QVARTADECIMA CONCLVSIO.

Quamuis in foro fori uerissimæ sint præcedentes duæ conclusiones, in foro autem conscientię uerissimum quoque erit, quòd vsurarius, vel quicunque alius debitor soluens creditori eius a quo ipse extorserat: etiam eo ignoraote, uel inuito liberatur à præcepto illud idem restituendi ei a quo ipse sic iniustè acceperat. fol.369.

QVINTADECIMA CONCLVSIO.

Vsurarius excusabitur a restitutione vsurarum, non solùm statim facienda, uerùm etiam pro semper propter ingressum illius in religionem approbatam, emittendo ibi professionem. Primo, si ante ingressum, cessisset bonis, si quæ habuisset ijs, a quibus ipse extorserat usuras. Secundo si salua regulari disciplina nihil in claustro lucrari posset, uel spem haberet aliqua bona hæreditandi: sed si ante ingressum eius in religionem habuisset unde soluere potuisset usuras, & sua bona donasset monasterio, tunc monasterium, illud tenetetur iuxta ualorem rerum sibi donatarum vsuras soluere creditoribus illius: idem dicitur, si monasterium, aliqua lucraretur nomine ipsius vsurarii, uel aliquo eius artificiolo, quia tunc ipse usurarius aliquo modo non diceretur per ingressum religionis fuisse absolutus ab obligatione restituendi extorta per usuram; cùm remanet obligatus ipse in prædictis casibus, & monasterium in prædictis casibus, & non aliter, quoniam non tenebitur persistere in sęculo, ut solueret debita huiusmodi contracta, dúmodo ingrediatur spiritu Dei agitatus, & non ut euaderet incommoda sęculi quæ huiusmodi homines incurrere assolent: quoniam tunc peccarent grauiter. fol.370.

DECIMASEXTA CONCLVSIO.

Vsurarius non tenebitur de necessitate, salutis omnia extorta per usuram erogare pauperib. quando ueri domini illarum, rerum sint penitus ignoti (ut in quæst. conclusione) accedente cōsensu, & dispensatione, seu compositione facta solùm summi pontificis, aut alterius ad id destinati, rationabili de causa, utputa, paupertatis gratia alias non. fol.382.

DECIMASEPTIMA CONCLVSIO.

Si usurarius, de quo in præcedenti conclusione, post obtentam prædictam compositionem, & post diligentissimam inuestigationem quantitatis rerum per usuram extortarum, nō potuerit perfectè deuenire in cognitionem omnium rerū, quæ taliter extorsit, & consulens suæ scrupulosæ ac timoratæ cōscientiæ, petat & obtineat rursus cōpensationē, de qua sup. ab episcopo ipsius ordinario, erit tutus in conscientia; licet forsan, non oīa quæ extorserat per usurā, q memoriæ eius nō occurrunt, quapropter in tali casu a restitutione facienda illius partis sibi condonatæ prædicta de cā ab episcopo, excusabitur, & liber permanebit ab obligatione aliquid restituendi, sed si iudex uel eps noluisset arbitrari secundū q uerisimiliter sibi uisum fuisset, rema-

vsurarij, si aliquid ab ipsis recipiunt, tuta conscientia illud retinebunt: Idem dicitur de eo, qui titulo oneroso accepit aliquid ab vsurarijs, qui vltra ex torta per vsuras habebant alia bona legitimè acquisita, quibus poterant satisfacere sji à quibus aliquid extorserunt per vsuras. fol. 394.

QVÆSTIO TRIGESIMATERTIA.

Vtrum soli vsurarij teneantur vsuras extortas restituere, an etiam cooperatores.

PRIMA CONCLVSIO.

Iubentes, vt sunt principes, aduocati, & quotquot ad tale iudicium concurrunt, per quos statuta de soluendis, & exigendis vsuris conduntur, vel facta seruari præcipiuntur, vel alias ad vsuras ipsas soluendas fore alios compellunt quomodocunque, vel iam exactas non restitui adiudicantes; vsurarium mutuum fieri, sine quorum iussione prædicta omnia non fierent, & si nihil de ipsis vsuris exactis assequuti fuissent, tñ ad illas restituendas insolidũ tenebuntur cũ vsurarijs ipsis, & sunt excommunicati ipso facto nisi infra tres menses dicta statuta deleri iusserint cum effectu. Necnon & ratum habentes quando hoc fuisset factum, vt sibi gratum exhiberetur. folio 397.

SECVNDA CONCLVSIO.

Consulens vsurarium mutuum, etiam si ipso non consulente, alij consuluissent, tenetur restituere vsuras indè exactas, si exigens ipse à se consultus non restitueret, quia tenetur insolidum, sed si taliter consul us iam decreuisset ante tale consilium vsuras exigere, tunc non teneretur, sed si decreuisset, tamen non tam largas petijsset, & exegisset vsuras, nisi superuenisset tale consilium, tunc huiusmodi consulens tenebitur in defectum principalis restituere solùm illas plures quas vsurarius exegisset ratione sui consilij, non autem reliquas vsuras, quas iam statuerat ante omne consilium sibi præstitum exigere, cùm in illis consules non fuerit occasio talis exactionis. In dubio tamen præsumitur quòd vsurarius fuerit motus consilio & non propria voluntate. Vnde nisi aliud constiterit, poterit cogi ad restitutionem, vt docet multis medijs, Fœlinus in cap. sicut dignum. numero 10. folio 399.

TERTIA CONCLVSIO.

Consentientes mutuis vsurarijs, & vsurarum exactionibus inde sequutis, sine quorum consensu non fuissent exactæ vsuræ, tenentur insolidum restituere illas, etiam si nihil ex ipsis assequuti fuissent, si usurarius ipse non restituerit. folio 404.

QVARTA CONCLVSIO.

Palpantes seu adulatores vsurariorum, quonescunque eorum adulatio fuit causa exactionis vsurarum vel in totum vel in partem. Videlicet: vt iam proposita vsurarum exactio augeretur, tenebũtur insolidum cum vsurari s illas restituere in totum vel in partem iuxta causam datam ab ipsis vt in secunda conclusione. folio 404.

QVINTA CONCLVSIO.

Præbentes domos & alia huiusmodi commoda vsurarijs ad se recurrentibus pro abscõden dis usurarijs exactionibus, vel libris & alijs scripturis, quibus possent conuinci, & cõpelli vsurarij ad restituendas vsuras, si propterea, qui soluerant vsuras, illas obtinere non possent, quoniam in tali casu tenerentur insolidum, licèt idem fuisset concessum ab alijs. folio eodem.

SEXTA CONCLVSIO.

Participantes quoque cum vsurarijs in exactione vsurarum, tam ij qui in lucris vsurarijs participant, quàm mediatores quocunque nomine censeantur, famuli seu ministri vsurariorũ, cooperantes in exactione vsurarũ, vt sunt illi qui illas negotiantur, seu exercent nomine alieno, licèt de illis nihil recipiant nisi consuetum salarium reliquis ministris dari consuetum, notarij quoque scienter vsurarium contractum scribentes palliando vsurarium mutuum: omnes

QVÆSTIO TRIGESIMAQVINTA.

Vtrum vsurarij publici seu manifesti sint plectendi aliqua alia pœna vltra pœnam peccati mortalis, & obligationis restituendi extorta per vsuram, vnà cum omni damno indè illato.

PRIMA CONCLVSIO.

Laicus vsurarius manifestus est infamis infamia iuris, nulla expectata sententia. fol. 412.

SECVNDA CONCLVSIO.

Laicum usurarium occultum nulla iuris infamia notari, donec eius crimen detectum fuerit per sententiam iudicis, patet, unde & poterit occultè restituere usuram exactam, qua restitutaab infamia huiusmodi omnino liberabitur. fol. 413.

TERTIA CONCLVSIO.

Laicus vsurarius manifestus non erit admittendus ad communionem altaris, quam tamen communionem altaris Innocentius, & Ioannes And. & Didacus Couartuuias locis citandis exponunt, ad recipiendum corpus Domini, alij verò, ut infra. fol. eo.

QVARTA CONCLVSIO.

Laici manifesti usurarij oblationes ablatæ in ecclesia non erunt suscipiendæ. fol. eod.

QVINTA CONCLVSIO.

Laicus vsurarius manifestus non poterit tradi sepulturæ ecclesiasticæ, licèt in ultima uoluntate mandauerit hæredibus solui vsuras, quas exegisset dum sanus fuisset: sed oportebit eum omnino vel soluisse extortas usuras, uel dedisse non qualemcunque cautionem de soluendo illas, sed pignoratitiam, uel fideiussoriam, de soluendo vsuras omnes extortas, & hoc mediante instrumento publici notarij: Hæc omnia tamen iuxta facultatem ipsius vsurarij: quia si nihil haberet (& hoc notoriè constaret) non esset molestandus, & restitutio plenaria facienda est, nec habebitur ratio ne egeat, vt latiùs probauimus (exponendo quoque, qualiter erit intelligenda huiusmodi particul. (ne egeat) in quæst. concl. fol. 414.

SEXTA CONCLVSIO.

Vsurarii manifesti, qui nullam poterunt præstare cautionem propter paupertatem notam omnibus, poterunt sepeliri in ecclesia, si præstiterint iuratoriam cautionem de restituendis vsuris cùm ad pinguiorem fortunam deuenerint. fol. 415.

SEPTIMA CONCLVSIO.

Laicus vsurarius manifestus restituens vsuras, & non interesse seu damnum illatum iis à quibus usuræ fuerant extortæ, non subiacebit pœnæ indictæ in c. quàquàm, de vsur. in sexto. Vnde & poterit sepeliri in ecclesiastica sepultura. fol. eod.

OCTAVA CONCLVSIO.

Vsurarii laici manifesti testamentum, est ipso iure nullum, nec alicui licebit ipsorum testamẽtis, interesse, immo, secundum Bal. in consil. 334. lib. 2. lex principis non posset hoc statuere, nisi præmissa cautione prædicta. fol. 416.

NONA CONCLVSIO.

Codicilli, ac donationes causâ mortis manifestorum usurariorum sunt nullæ, sicut fuit probatum de testamentis, nisi præmissa cautione prædicta. fol. 416.

DECIMA CONCLVSIO.

Laici vsurarii manifesti testamentum ualidum erit, licèt factum fuisset ante præstitam prædictam cautionem, dummodo ante mortem ipsius illam præstitisset; ualidum verò non erit, si nõ ipse, sed hæres ipsius post mortem illius eam præstitisset; sicut nec si ipsam dictus vsurarius nõ præstitisset propter absentiam sacerdotis, uel notarii publici, & hoc imputetur sibi: in casu tamen, quo hæredes post mortem ipsius cautionem præstitissent, tunc concederetur illi sepultura ecclesiastica. fol. 418.

VNDECIMA

VNDECIMA CONCLVSIO.

DVODECIMA CONCLVSIO.

TERTIADECIMA CONCLVSIO.

QVARTADECIMA CONCLVSIO.

QVINTADECIMA CONCLVSIO.

DECIMASEXTA CONCLVSIO.

DECIMASEPTIMA CONCLVSIO.

Laus Deo.

REPERTORIVM
AMPLISSIMVM MATERIARVM CONTENTARVM
IN PRÆSENTI TRACTATV DE VSVRIS circa contractum mutui, & obligatione & modo restitutionis earundem.

A

B

C

Cautela

D

E

Extensiua

L

M

aliquod

Pęnę

R

ra

F I N I S.

D. ALPHONSI VILAGVT A NEAPOLI

De Vsuris circa contractum Mutui: & De obligatione restitutionis earumdem ritè facienda ab vsurario.

QVAESTIO PRIMA.

Vtrum vnusquisque fidelis teneatur omnibus indifferenter & semper mutuare pecuniam suam, uel aliud cadens sub mutuo propriè dicto, gratis, absq; exactione vsuræ, seu lucri temporalis, vltra sortem mutuatam.

SVMMARIVM.

1 *Quæ differẽtia sit inter pręcepta moralia affirmatiua & negatiua, & quare negatiua obligẽt semper, & ad semper, non autem affirmatiua.*
2 *Mutui diffinitio.*
3 *Mutuum est species contractus.*
4 *Vestis quare non dicatur mutuari.*
5 *Mutuum differt a commodato.*
6 *Cõmodatum quotupliciter sumatur, & quę obligatio ex ipso oriatur.*
7 *Mutuum dupliciter sumitur.*
8 *Mutui contractus differt a contractu donationis, & in quibus.*
9 *Mutuum differt à contractu cambij, & permutationis, & in quibus.*
10 *Mutuũ differt à cõtractu locationis, depositi, pignorationis, cõmodati, et similiũ, et in qb.*
11 *Mutuum naturale tantum quid sit.*
12 *Mutuum ciuile tantum quid sit.*
13 *Mutuum naturale, & ciuile, quid sit.*
14 *Mutui cõtractus tripliciter deficit a rõne mutui.*
15 *Mutuum conciliatur dupliciter.*
16 *Mutuum dupliciter sumitur.*
17 *Vsura triplex sortitur nomen, iuxta triplex idioma.*
18 *Vsura quare à latinis appelletur Vsura.*
19 *Vsura quare à gręcis appelletur Tocon.*
20 *Vsura differt à fænore.*
21 *Vsura quare ab hebręis appelletur Nescech. & 22.*
23 *Vsura largè sumpta quid sit.*
24 *Vsura strictè sumpta varijs modis diffinita reperitur apud doctores.*
25 *Vsurę diffinitio tradita ab Innocentio quę sit.*
26 *Innocentij diffinitio repudiatur.*
27 *Vsurę diffinitio ab Azone tradita, quę sit.*
28 *Diffinitio Azonis reprobatur.*
29 *Vsurę diffinitio ab Host. tradita quę sit.*
30 *Vsuræ diffinitio à Panormitano tradita, q̃ sit.*
31 *Vsurę diffinitio à Ioanne Baptista Geminiano lupo tradita quæ sit.*
32 *Diffinitio prædicta reprobatur.*
33 *Vsuræ diffinitio ab Antonio de Rosellis tradita quę sit.*
34 *Diffinitio Antonij prędicta reprobatur.*
35 *Vsurę diffinitio ab Alexandro de Ales tradita, quæ sit.*
36 *Diffinitio Alexandri prædicti reprobatur.*
37 *Vsurę diffinitio tradita à Caietano, quę sit.*
38 *Diffinitio prędicti Caietani reprobatur.*
39 *Vsura diffinitio tradita à Soto quæ sit.*
40 *Diffinitio Soti, & si sit bona aliquantulum obscura tamen est.*
41 *Vsura differt à peccato vsuræ.*
42 *Vsuræ diffinitio ab auctore tradita quę sit.*
43 *Vsurarius quid velit sibi solui, & quare.*
44 *Spes lucri ex mutuo est duplex.*
45 *Spes lucri cõcomitans mutuationẽ q̃ dicatur.*
46 *Spes lucri ex mutuo præcedẽs mutuationem, quotuplex sit.*
47 *Spes lucri ex mutuo præcedens mutuationem dicta impulsiua quæ sit.*

48 Spes lucri ex mutuo precedẽs mutuationem, dicitur finalis quid sit.
49 Res vsui humano necessaria sunt in duplici differentia.
50 Vendi non potest res vsu ipso consumptibilis seorsum ab ipso vsu, & quare.
51 Vendi potest seorsum res vsu ipso non cõsumptibilis, ab ipso eius vsu, & quare.
52 Sors in materia vsurarum, quid denotet.
53 Mutuatarius in materia vsurarũ, qd denotet.
54 Superfluum naturæ quid dicatur.
55 Superfluum personæ quid dicatur.
56 Labor & cibus moderatè sumpti quid operentur, & quid immoderatè.
57 Indigentes bonis temporalibus sunt in triplici differentia.
57 Existens in extrema necessitate an teneatur mutuare.
59 Charitas ordinata incipit à seipso.
60 Dilectio hominis ad seipsum est sicut exemplar dilectionis, quæ habetur ad alterum.
61 Existens in extrema necessitate an teneatur mutuare id, quod habet pro sui sustentatione, alteri rei publicæ necessario.
62 Inuasus quãdo præcepto charitatis tenetur interficere inuadentem, & quando totum oppositum.
63 Mutuatio quando erit in præcepto.
64 Proximus diligendus est non verbo & lingua, sed opere & veritate.
65 An habens superflua naturæ pro se, & suis, illud erogare existenti in quasi extrema necessitate teneatur.
66 Necessitas quasi extrema quæ dicatur.
67 Preceptum de eleemosinis elargiendis consideratur dupliciter, videlicet ex parte dãtis, & accipientis.
68 An non mutuans, ut augeat propriam facultem, uel dignitatem, peccet.
69 An qui tenetur eleemosinam elargiri, teneatur mutuare; & mutuando liberetur à precepto, & necessitate eleemosinam elargiendi.
70 Mutuare an teneatur quis si ex mutuo impeditur augere propriam facultatem & dignitatem.
71 Mutuare obligatus aliqua de causa, tenebitur gratis mutuare, aliàs peccabit, peccatò usuræ, & ad taliter per vsuram acquisita restituendà tenebitur.

IRCA præsentem quæstionem sic proceditur. videtur enim primò dicendum, quòd vnusquisque fidelis teneatur omnibus indifferenter, & semper mutuare pecuniam suam (vel aliud cadens sub mutuo pprìè dicto) gratis absq; exactione vsuræ, seu lucri tẽporalis vltra sortẽ mutuatam: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet.

Maior propositio — Omne quod præcipitur à Deo, est obseruandum indifferenter, & semper ab vnoquoque fidelium saluari exoptante.

Minor propositio — At mutuare gratis absque exactione vsuræ, seu alicuius lucri temporalis vltra sortem præcipitur à Deo indifferenter.

Conclusio. — Ergo mutuare gratis absque exactione vsuræ seu alicuius lucri tẽporalis vltra sortẽ tenetur indifferenter, & semper vnusquisq; fidelis saluari exoptans.

Matth. 19. 17. — Maior propositio probatur verbis Domini dicentis, [si uis ad vitam ingredi serua mandata.]

Luc. c. 6. 35. — Minor propositio probatur quoque uerbis Domini dicentis [Mutuum date, nihil inde sperantes:] ex quibus verbis indefinitis videtur ipsum dominum præcepisse omnibus indifferenter (neminem excipiendo) mutuare, absque alicuius vsuræ, seu lucri exactione seu spe.

Cõclusio p se patet, probatis maiore & minore ppositione (ex quib. elicit)

Sed contra: præceptũ de mutuando est affirmatiuũ, ergo non obligabit ad semper iuxta sacrorũ Theologorum omnium sententiã paulò post afferendã.

1 Primum not. de differentia inter præcepta — Respondeo præsenti quæstioni scitu dignissimæ sex conclusionibus, præmittendo tamen illis duodecim notabilia, pro earum maiori intelligentia. Primum quorum est: Præcepta diuina moralia, idest, contenta in præceptis decalogi

logi sunt in duplici differentia, quorum nonnulla dicuntur negatiua, vt sunt. Non habebis Deos alienos coram me; vnde (communiter dicitur vnum cole Deum, idem per diuersa) Non assumes nomen Dei tui in vanum. Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces domum proximi tui. Non concupisces vxorem proximi tui. Non nulla alia (verò) affirmatiua sunt, vt Memento quòd diem sabbati sanctifices. Honora parentes, & alia spectantia ad præcepta ipsamet affirmatiua prædicta. Pręcepta (igitur) legis diuinę moralia negatiua prohibent actus peccatorum, qui actus ita sunt de sui intrinseca natura mali, vt nullo modo benè fieri possint, nec aliquo tempore, aut loco. Nam nullo tempore, aut loco decebit mœchari, furari, & huiusmodi: quia secundum se cõiuncti hi actus sunt malo fini: (vt docuit Aristoteles) & ideò præcepta negatiua, vt docet S. Tho. in 2. 2. q. 33. articulo 2. in corp. quæst. semper & ad semper obligant. Præcepta verò affirmatiua inducunt homines ad actus virtutum. Actus autem virtutum non quolibet modo fieri debent, sed obseruatis debitis circunstantijs, quæ requiruntur ad hoc, quòd actus aliquis dici possit virtuosus, vt scilicet, fiat vbi debet, & quando debet, & secundum quod debet. Et quia dispositio eorum, quæ sunt ad finem, attenditur secundum rationem finis: in istis circunstantijs virtuosi actus præcipuè attendenda est ratio finis, quæ est bonum virtutis. Si ergo sit aliqua talis omissio alicuius circunstantiæ circa virtuosum actum, quæ totaliter tollat bonum virtutis: hic actus contrariatur præcepto: si autem sit defectus alicuius circunstantiæ circa virtuosum actum, qui non totaliter tollat bonum virtutis: licèt non perfectè attingat ad bonum virtutis, non est contra pręceptum. Quàpropter patet præcepta affirmatiua (vt est præceptum de mutuando) non obligare ad semper, sed semper (vt docet S. Thom. 1. 2. q. 71. articulo 5. ad 3. & q. 88. ar. 1. ad 2. & q. 100. art. 10. in corp. q. & ad 2. & 2. 2. q. 3. articulo 2. in corp. quæstionis) id est, non obligare indifferenter in omni loco, & tempore, & vt omnibus personis mutuetur: sed solùm tẽpore, quo actus mutuationis erit virtuosus, idest, seruatis omnibus circunstantijs, quibus erit virtuosus, vt supra diximus. Nam licèt mutuare sit actus virtutis in se; tamẽ nunquàm erit actus virtuosus in eo, qui mutuat sibi necessaria & propriæ familiæ, vt latiùs in conclusionibus probabitur.

diuina moralia negatiua, et affirmatiua. & quę præcepta dicãtur negatiua, & quæ affirmatiua, et quare negatiua obligent sẽper, et ad semper, nõ autem affirmatiua.

Exod. c. 20.

Arist. in 2. Ethic. c. 6.

S. Thomas.

S. Thomas.

Secundum Notabile.

Præmitto secundò, quòd [Mutuum est contractus, quo quis pecuniam, (vt docet Conradus in tract. 2. de contractibus. q. 18. conclus. vnica) vel aliam rem vtilem (cuius vsus eius consumptio est; secundum quam ordinatur ad talem vsum) concedit alteri, non solùm in illum transferendo vsum eius: verùm etiam & dominium: Ex mutuo tamen sibi acquirendo ius recipiendi à mutuatario post lapsum temporis idem in genere, vel æquiualens in pondere, numero & mensura.] Et hæc est vera mutui diffinitio, cùm ex ipsa pateat mutui contractum differre à reliquis contractibus, à contractu, scilicet, emptionis, venditionis, emphyteusis, locationis, assecurationis, & alijs: & quòd vera sit prædicta diffinitio, seu descriptio patebit per enucleationem clausularum, quæ in ea reperiuntur. Diximus, ergo, primò [Mutuum est contractus] vt ostenderetur mutuum esse sub genere contractus: secũdò, [Pecuniam vel aliam rem vtilem] quia non solùm pecunia est apta nata mutuari, verùmetiam res aliæ vtiles distinctæ à numismate: vt sunt frumentum, vinum,

2 *Mutui diffinitio.*

Conradus.

De prima clausula difficilis ratio redditur.

Mutuũ est spẽs contractus.

Secunda clausula declaratur.

3 *Sub mutuo ca*

dit. non solùm pecunia, sed omnis res usu consump tibilis, & in ipso solùm usura cômittitur.

oleum, & omnia alia vsu ipso consumptibilia: (vt latiùs in Notabili octauo dicetur, ac probabitur) cùm ergo in solo mutuo committi possit peccatum vsuræ, & mutuum dici propriè non possit, nisi fiat de re vsu ipso consumptibili: inde fit vt tantùm circa illas fieri contingat vsuræ crimen. Diximus [cuius vsus, eius consumptio est] quia res, quarum vsus, earum consumptio non est, propriè non dicuntur mutuari: nec propriè loquendo, dicor vestem meam tibi mutuasse, sed cômodasse, quando ad tempus aliquod tibi eam concessi:

3. Clausula declaratur.

tùm quia de intrinseca ratione mutui (vt diximus) est, vt res mutuata non restituatur eadē, indiuidualiter, seu numero: sed eadē in genere (more legistarū) q. volentes dicere: vt non restituatur res eadem numero, quę mutuata fuit (cum eā pręsupponant cōsumptam) dicunt, eadem in specie, & iccircò dicunt in genere, idest, sub eadem specie rei mutuatæ: vt si fuissent mutuati decem modij frumenti, & iam fuissent consumpti à mutuatario: is, qui mutuo accepit, reddat alios decem modios frumenti eiusdem speciei: quam speciem ipsi doctores appellant genus: & quādo dicunt, quòd res, quæ mutuatur non recipitur in eadem specie, intelligunt in eodem numero, seu indiuidualitèr, sed in genere: idest, similem quantitatem frumenti, quod & probatur per tex. in l. Mutuū. ff. de rebus creditis, si cer. pet. Vbi hæc habentur: videlicet. [Mutuum damus non recepturi eamdem speciem, quam dedimus: (alioquin aut cōmodatum, aut depositum) sed idem genus.] Adest & alia ratio, quare uestis nō possit dici (propriè loquendo) mutuari, et est hæc, quia eius usus, non est eius consumptio, scilicet, repentiua: eo quòd, non eo ipso quòd utor ipsa veste, ad nihilum ipsam reduco, vel ipsam absorbeo: vt contingit in rebus, quæ vsu ipso consumūtur: vt patet in vino: (cuius usus principalis est ad bibendum: quoniā uinum ipso haustu absorbetur & cōsumitur.) Nā ipsa uestis deseruit ad cooperiendum, calefaciendum, & ad decorandum corpus nostrum: licèt eius vsu disponatur paulatim ipsa uestis ad consumptionem: ut patet ad sensum.

4 Vestis quare nō dicatur mutuari. Prima ratio.

l Mutuū. ff. de Rebus credit. si cert. pet. Secūda ratio.

Tertia ratio.

Redditur & tertia ratio, quia vestis non redditur eiusdem valoris, ac pretij ęquiualens, post vsum eius: cùm per usum ipsius eadē deteriorata reddatur: Res verò vsu ipso consumptibiles, in quibus consistere mutuū diximus, ut sūt pecunia, vinum, oleum, & huiusmodi (propriè loquendo) dicuntur mutuari: cùm earum vsus sit, ac consistat in earum consumptione: & iccircò earum usus non cadit sub aliquo alio pretio segregato ab ipsa re, quæ mutuatur, vt contingit in veste, vel domo locata. cùm usus à re, vsu ipso consumptibili, non possit separari: quàpropter indè fit, quòd si quis vellet pretium vnum sibi solui pro re tali mutuata, & aliud pretium pro usu eius sumpto, vtique vel bis eandem rem restitui vellet, vel vnius rei bis sibi solui pretium, quod esset iniustum: (ut paulò post cum Diuo Thoma dicemus in Notabili octauo) quod non contingit in rebus vsu ipso non consumptibilibus, in quibus potest cadere vsus sub pretio: & ratio est, quia earum substantia non traditur cum ipsarum usu: ut patet in contractu locationis domorum, equorum, vestium, & huiusmodi: cùm substantia prędictorum remaneat sub dominio locantium illa.

Argumentum primum Contra tertiā clausulam.

Sed & si verissima sint, quæ adduximus: probando ueram esse tertiam clausulam recensitam in definitione mutui: Nihilominus posset quis insurgere contra nostram assertionem, illam falsam vociferando: pro eo, quòd reperiatur in sacra scriptura, & in iure ciuili, [mutuum] dictum de rebus, quæ vsu non consumantur: arguendo tali pacto videlicet.

Vasa

Vasa fictilia, aut ęrea vel huiusmodi, & ferrum securis; est res, quæ usu ipso non consumuntur, & tamen cadunt sub mutuo. inde sequitur clausulam illam falsam fuisse: & quòd cadant sub mutuo probatur authoritate sacræ scripturæ, in qua refertur primò Eliseum prophetam cuidam pauperculæ viduæ petenti ab eo vnde solueret creditoribus viri sui, dixisse: [Vade pete mutuo ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca] secundò illud, quod dixit quidam ex filiis prophetarum Eliseo prophetæ de ferro securis quod ceciderat in aquam. [Heu, Heu, Heu domine mi, & hoc ipsum mutuo acceperam] ex his ergo videtur mutuum etiam fieri in rebus vsu ipso non consumptibilibus. Arguitur & secundò contra eandē tertiam clausulam recensitā in diffinitione mutui. Hoc pacto videlicet, si vera esset illa tertia clausula, sequeretur, quòd in veste non caderet vsura, cum vsura (ut infra latiùs probabitur) non committatur nisi ratione mutui, & mutuum non fiat uisi in rebus vsu consumptibilibus: sed consequens est falsum, ergo & antecedens: & ꝙ consequens sit falsum, probatur; quoniam pro ueste conceditur vsura, si ergo conceditur vsura: sequitur quòd uestis mutuetur: si potest mutuari, ergo falsa fuit tertia clausula, in qua fuit assertum, mutuum tantùm fieri de rebus usu earum consumptibilibus: & quòd pro veste concedatur vsura: probatur per textum apertissimum in l. Pro auro. C. de Vsuris, in qua hæc habentur videlicet: [Pro auro, argento, & veste: facto chirografo licitas solui, vel promitti vsuras iussimus] Ad primum ergo argumentum quàm facillima erit responsio: dicendo mutuum sumi dupliciter. videlicet propriè & impropriè sicut & cōmodatum. Nam licèt commodatum propriè sumptum differat à mutuo: eo quòd is, cui aliqua res commodatur; re ipsa obligetur, & teneatur commodati actione ad eandem numero restituendam: & si casu fortuito illam amisisset, non teneretur amplius ad ipsam restituendam vero domino: qui verò mutuo aliquid accepit, & si fortuito illud amisisset, teneretur illud restituere idem genere, vel ęquiualens ei, à quo fuit illud tale mutuo sibi datum: & ratio est, quia per mutuum fuit translatum dominium illius rei ab eo, qui mutuo dedit, ad mutuatarium: non autem sic contingit in commodato: vt latius habetur in §. Is, cui res. Institu. Quibus modis re contrahitur obligatio, & in l. Mutuum. §. Appellata est autem. ff. de Rebus creditis, si cer. pet. vbi dicitur. [appellata est mutui datio ab eo, quòd de meo tuum fit.] Sic etiam cōmodatum impropriè sumptum idem est quod mutuum propriè sumptum, & ꝑ tali fuit sumptum in l. fi. C. de His qui ex publi. ratio. mut. pecu. acceperint. Vbi dicitur [His etiam, qui ex memoratis Thesauris aurum cuiquā commodauerit, aut dederit: capitali sententiæ subiaceat] & tamen in dicta l. fit sermo de pecunia, quæ non commodatur, sed mutuatur: cùm sit res vsu consumptibilis (vt probabitur) Vnde gl. dictę l. in ver. Commodauerit, dixit, id est, mutuauerit, & sic impropriè. Idem ergo dicendum erit de mutuo, quòd sumatur dupliciter, videlicet, propriè & impropriè: & quòd in dictis locis sacræ scripturæ fuerit sumptum impropriè pro commodato: cùm eadem numero restituenda suscepta fuissent vasa illa, & ferrum securis: vt patet ad sensum. Ad secundum argumentum respondetur, consequens illud ibi adductum uerissimum esse, & ad text. adductum in contrarium, dicitur, quòd in d. l. Pro auro, non fuit accepta vestis, ut uestis, id est, ut res usu ipso non consumptibilis: sed uestis, ut pecunia, qua ęstimata uel uendita fuisset ipsa uestis: quaꝓpter figurando casum ipsius legis dico: quòd si Bernardus peteret à me mutuo

Primum argumentum cōtra tertiam clausulam.

4. Reg. c. 4. uer. 3.

4. Reg. c. 6. uer. 5.

Secundum argumentum cōtra tertiā clausulam.

l. Pro auro. C. de usur.

Respō. ad primum argumētum.

5 *Mutuum differt à cōmodato.* 6 *Commodatum quotupliciter sumatur, & q̄ obligatio ex ipso oriatur.*

Textus in §. is cui res. Institu. quibus modis re contrahitur obligatio.

l. Mutuū. § appellata est aūt. ff. de Rebus cre dit. si cer. pet. tex. in l. fi. C. de his qui ex publi. ratio. mut. pecu. accepe. l. fin. C. eo. Glo.

7 *Mutuū dupliciter sumitur.* Ad 2. argumētum respon. Verus intellectus l. Pro auro. C. de usur.

tuo decem aureos, tempore quo re uera mihi non sunt: tamen ne amicum uacuum remitterem, & uiderer noluisse sibi mutuare illos decem aureos: tra do ei uestem propriam ualentem decem aureis, dicendo ei: amice decem au rei mihi non sunt, quos à me petijsti mutuo: accipe tamen uestem hanc, & illam per te uende, & ex eius pretio recipies decem aureos, pro cuius pretio tibi soluto ab emptore, solues mihi usuram: ex quibus patet me non mutuasse uestem, ut uestis est: sed uestem (ut decem sunt aurei) ex cuius uenditione statim recepturus eras ipsos decem aureos, & quòd talis dictę l. Pro auro. interpretatio sit germana, ac optima; probatur per tex. in l. si pro mutua pecunia. C. de Rebus credit. si certum pet. Vbi hæc habentur, uidelicet. [Si pro pecunia mutuata, quam à creditore poscebas, argentum uel iumenta, uel alias speties (utriusque consensu) ęstimatas accepisti, usura legitima tantum peti potest.] Imò idem & clariùs fatetur glo. ibidē in ver. si pro mutua. & in d. l. Pro auro. in uer. & veste. & idē probatur in l. Rogasti. ff. de Rebus cred. si cert. pet. in cuius principio hæc habētur, uidelicet. [Rogasti me, ut tibi pecuniam crederem, ego cùm non haberem: lancem, id est, argenteam scutellam (ut docet ibi glo.) tibi dedi, uel massam auri ut eam uenderes, & numis utereris: si uendideris, puto pecuniam mutuatam factam] Ex his omnibus luce meridiana patet tertiam illam clausulam meritò diffinitioni mutui insertam.

L. Si pro mutua pecunia. C. de Rebus credit. si cer. pet.

Glo.

l. Rogasti. ff. de Rebus cred. si cer. pet.

Quarta clausula declaratur.

Diximus quartò [secundū quā ordinatur ad talem usum] quoniā si non secundū quòd talis res est, ordinaretur ad eius proprium usum, sed ad alium, quo non consumeretur res illa (quæ de sui natura consumptibilis est, id est, usus eius, consumptio eius est) tunc non esset mutuum: ac per consequens nec in ipsa re committeretur usura: si ultra illam rem aliquid acciperetur ratione usus eius: ut exempli gratia: si quis concederet alicui uiginti aureos ad tempus, ad hoc ut eos manibus proprijs contrectando, & illorum rutilantem colorem respiciendo lętus efficeretur, & cordis tristitia mitigaretur, & animus hilaris euaderet: uel si quis illos aureos sibi commodari petiisset ad ostētationem, ut uideri posset diues, uel huiusmodi: quoniam in his casibus, cùm pecunia non sit suscepta ad proprium eius usum: tunc distinguendum erit, quòd aut tale commodatum factum fuisset pretio aliquo mediante, aut non: si primò, tunc dicetur fuisse illos aureos locatos, & ratione locationis non interfuisse peccatū usurę, licèt ultra sortē quis recepisset. Cùm nullū mutuum interfuerit; si uerò nihil ultra sortem accōmodatam recipiatur: dicetur interfuisse contractum cōmodati & non mutui: ut ex sup. adductis patuit. Diximus quintò. [Non tantum transferendo usum rei mutuatæ, uerùm etiam & dominium,] & hoc ad differentiam contractus locationis, commodati, & nonnullorum aliorum contractuū, in quibus non transfertur dominium (ut fieri contingit in contractu mutui) cùm mutuum dicatur ab eo, quòd de meo fiat tuum, ut in l. Mutuum. §. appellata est. ff de Rebus credit. si cer. pet. & in §. Re contrahitur obligatio. Institu. Quibus modis re contrahitur obligatio. Sed tantum vsus rei conceditur ad tempus; Et licet vera sit quinta hæc clausula, posset contra illam tamen quis insurgere dicendo veram non esse, cùm non semper per mutuum transferatur dominium rei mutuatæ ad mutuatarium: ut in sequenti exemplo patebit. Petrus debet Francisco mille aureos, & volens illi soluere dictam pecuniam, petit à me mutuo ipsos mille aureos; me deprecans, ut nomine suo illos soluam Francisco eius creditori, quos & ego

Quinta clausula declaratur.

l. Mutuū. §. appellata est, ff. de Rebus cred. si cer. pet.

§. Re cōtrahit obligatio. Insti. Quib. mod. re contra. obl.

Argumentum contra prædictam clausulā.

soluo.

soluo. Ecce modò ego dicor mutuare Petro mille aureos,& tamẽ non transfero dominium in ipsum Petrum, uerùm potius in Franciscũ: cui illos soluo nomine Petri. Ergo uidetur falsò insertam fuisse dictam quintam clausulam diffinitioni mutui. Sed si quis contendendo illam benè positam dixerit. imò tu soluendo Francisco nomine Petri transtulisti dominium illorum mille aureorum in Petrum: ad hoc responderi posset: ergo per te simul & semel in duos dominos disparatos poterit transferri dominium unicæ rei mutuatæ: (quod patet esse impossibile): quoniã si hoc esset possibile, sequeretur quòd ego, qui mutuaui Petro, & solui mille Francisco, acquirerem ius repetendi ęquiualens rei mutuatæ ab utrisq;: cùm per te ad utrosque sit trãslatum dominium rei mutuatę, & per consequens, & obligatio restituendi mihi ęquiualens.

Ad hæc omnia sic respondetur. Cùm realiter mutuauerim ego Petro solùm ipsam pecuniam debitori Francisci: in ipsum uirtualiter transfero dominium illius; licèt per accidens, contingat me non inibi sistere pedem, sed ultra procedendo (de uoluntate eiusdem Petri, ad quem per mutuum fuit plenè translatum dominium pecuniæ mutuatæ) tanquàm Petri procurator trãsfero dominium in actu, ex ipso Petro in Franciscum nomine ipsius Petri, soluendo talem pecuniam: cùm idem sit in effectu: si quis mutuet alicui pecuniam ut manu propria soluat illam eius creditori. & si quis mutuauerit alicui pecuniam, ut illam solueret suo creditori: sed quia ipse debitor multis grauioribus præpeditus negotiis manu propria, & per se, non potest soluere, mihi committat, ut nomine suo creditori eius satisfaciam. ut in l. Mutuum. §. creditum. ergo in ver. Id enim tale est. ff. de Rebus credit. si cer. pet. Ex his omnibus patet responsio ad cauillum prædictum: cùm extet regula iuris optima, in l. quod iussu. ff. de Reg. iur. in qua dicitur. [quod iussu alterius soluitur, pro eo est, quasi ipsi solutum est.] Cui consonat textus in cap. Potest quis. de Reg. iur. in vj. in quo dicitur. [Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum.] Diximus sextò. [Ex mutuo tamen acquirendo sibi ius post aliquod tempus recipiendi à mutuatario idem in genere] primò ad differentiã contractus donationis, in quo licèt transferatur dominium in eum, qui illud dono recipit: transfertur quoque usus, nullo tamen iure remanente apud donantẽ recipiẽdi à donatario post lapsum temporis aliquod idem in genere uel ęquiualens: fuit & dictũ [post lapsum temporis] primò, ut diximus, ut distingueretur à contractu donationis, & secundò à contractu cambii, et permutationis, à quibus differt contractus mutui, quia licèt cambiens ad minutum transferat usum, & dominium pecunię in eum, qui cambiri cupit suam pecuniam: hoc tamen non facit post lapsum temporis, cùm statim recipiat ęquiualens: quàmuis non sit negandum cambium per literas summopere assimilari (quo ad hoc) contractui mutui: differt tamen ab isto, quoniam hoc mediante, nihil potest quis lucrari sine peccato usuræ, ut dicetur: tamen in contractu cambii, solitum lucrum multis de causis de iure conceditur (ut loco suo dicetur.) Diximus [Idem in genere, uel ęquiualens in numero, pondere, & mensura] primò, quia recipiens mutuo non tenetur eamdem rem sibi mutuatam in numero seu indiuidualiter acceptam mutuanti restituere: cùm præsupponatur usu ipso consumpta uoluntate mutuantis. secundò ad differentiam contractus locationis, depositi, pignorationis, commodati, & similium: in quibus necesse est, receptum à locante uel deponente & huiusmodi

Ad argumentum resp.

l. Mutuũ, ff. de Rebus cred. si cer. per.

l. Quod iussu. ff. de Reg. iur. c. Pôt quis. de Reg. iur. in 6.

Sexta clausula declaratur.

8

Mutui contractus differt à contractu donationis.

9

Mutuum à cõtractu cambij & permutationis differt.

Septima clausula diffinitioni mutui infer ta declaratur.

10

Mutui contractus differt à contractu locationis, depositi, pignorationis, commodati & similium.

l. Mutuũ, ff. de Rebus cred. si cer. pet. §. Re contrahitur. Instit. Quibus mod. re cõtrahitur obligatio.

di: idem numero restitui, idest eamdem omnino rem sic receptam: ut habetur in l. Mutuum. in principio. ff. de Rebus creditis, si cert. pet. & in §. Item is cui. Institu. Quibus modis re contrahitur obligatio. Tertiò ut equiualens reddatur in intrinseca ipsius qualitate, puta bonitate, ualore &c. Quartò ut notificaretur id, quod est de natura mutui intrinseca, uidelicet, vt constet seu fiat de rebus solùm consistentibus in numero, pondere & mensura: ut quàm elegantissimè docetur in §. Re contrahitur. Institu. Quibus modis re contrahitur obligatio. Vbi hæc habentur. [Mutui autem datio in ijs rebus consistit, quæ pondere, numero, mensurauè constant; veluti uino, oleo, frumento, pecunia numerata, ære, argento, auro: quas res aut numerando, aut metiendo, aut appendendo: in hoc damus ut accipientium fiant.]

11 *Mutuum naturale tantùm: quid sit.*

12 *Mutuum ciuile tãtũ, qd sit.*

Tertium Notabile est.

13 *Mutuum naturale & ciuile quid sit.* l. 2. ff. de Reb. cre. si cer. pet.

Mutuum est triplex, uidelicet, Naturale tantùm; Ciuile tantùm: & Naturale & ciuile. Mutuum naturale tantùm: dicitur omne mutuum quod fit numeratione rei mutuatæ sine aliqua stipulatione. Mutuum Ciuile tantùm dicitur: quando stipulatio de soluendo interuenit sine numeratione rei mutuatæ. Mutuum naturale & ciuile dicitur, quando numeratio rei mutuatæ & stipulatio insimul interueniunt. hæc omnia habentur in l. 2. ff. de Rebus cred. si cer. pet. et in glo. §. Item is cui. Institu. Quibus modis re contrahitur obligatio. in ver. mutuum accepit.

14 *Mutui cõtractus tripliciter deficit à rõne mutui.* l. Mutuum, de Reb. cre. si cer. pet. l. Si a furioso, ff. de Reb. cred. si cer. pet. l. Si ego pecunia. ff. de Reb. cred. si cer. pe.

Quartum notabile.

Mutuum tripliciter deficere dicitur à ratione mutui, primò si quid fuit mutuatũ furtiuum à fure, cùm enim ipse non sit eius rei dominus, indè patet ipsum non posse transferre dominium illius rei in alium, vt contingit fieri in mutuata re ab eo, qui illius est dominus, vt in l. Mutuum. §. mutui datio: & §. appellata est. ff. de Reb. cred. si cer. pet. Secũdò ratione personæ, quæ prohibetur mutuare: vt in l. si à furioso. ff. de Reb. cred. si cer. pet. Tertiò ratione dissensus: vt puta: si quis tradiderit pecuniam alteri quasi donaturus, & ille ipsam acceperit tamquàm mutuatam: quia tunc dicitur, quòd ratione dissensus, nec fuit donata, nec mutuata, vt in l. si ego pecuniam. & in l. si me & Titium. ff. de Reb. cred. si cer. pe. Reconciliatur aũt mutuum duobus modis, primò consumptione rei mutuatæ: vt in l. Nam & si fur. ff. de reb. cred. si cer. pet. & in l. Quàmuis. C. si certum pet. secundò vsucapione, ad instar alienę pecunię datæ in dotem. vt in l. Proculus. ff. de iure dotium.

15 *Mutuũ reconciliatur dupliciter.* l. Nam etsi fur. ff. de Reb. cred. si certum pet. & l. Quàmuis. C. eo. l. Proculus. ff. de Iure dotiũ.

16 *Mutuũ dupliciter sumitur.*

17 *Vsura triplex sortitur nomẽ, iuxta triplex idioma.*

Quintum Notabile.

Mutuũ à doctorib. assolet capi dupliciter. primò pro re ipsa mutuo data, vt puta pro pecunia, vel alia re vtili existente in numero, pondere, & mensura: quæ est apta nata mutuari: Vnde si res huiusmodi mutuaretur, diceretur mutuum: & hoc primo modo non sumitur in nostra quæstione hic terminus [mutuum:] quia res ipsa mutuata non est contractus aliquis, vt patet ad sensum. secundò mutuum capitur pro actu ipso exteriori mutuandi: & sic sumitur hic vt patuit ex allata diffinitione mutui.

18 *Quare vsura, à latinis appellatur vsura, et de eius denominatione.*

Sextum Notabile.

Vsura, iuxta uaria idiomata, sortita est varia nomina: Nam id, quod apud latinos dicitur vsura, apud grecos dicitur, Τόκον, idest tocon, & apud Hebreos נשך, id est Nescech, quàpropter sciendum quod vsura sic appellata à latinis denominatur ab vsu æris, vel simpliciter ab vsu: quæmadmodum cultura à cultu, fœtura à fœtu: & sic secundum has denominationes vsura non

denotat

denotat aliquod vitium. Veruntamen inde more & vſu accommodatum eſt ad ſignificandum id peculiariter, quod ex vſu pecuniæ, aut rei cuiuſcuuque vſu conſumptibilis excreſcit ſorti (vt infra latiùs) & ratio forſan huius accōmodationis eſt, vt nomine ipſo, rei peruerſitas per antiteſin denotetur, quòd cū talium rerum vſus, quippè, qui re ipſa abſumitur, ſterilis per ſe ſit, veluti fructuoſus extimetur: quò circa, vſura ſecundum huiuſmodi ſignificatum, pro nomine delicti vſurpatur. Vſura verò appellata Τόκον à Græcis, denominatur, à potù, τίκτω: ideſt, parturio, ſumpta methafora à pecoribus, & alijs rebus fœcundis, quæ pariunt: & ideò latini exinde vſuram alio nomine appellant fœnus, ſumpta alluſione à gręca hac ethimologia: & iccircò dicitur fœnus, quaſi fœtus: ideſt partus, qui à mutuo oriatur, ac ſi pecunia parturiret, eſſetque de rebus ex ſui natura generantibus: licèt (propriè loquendo) vſura à fœnore differat: eò quòd fœnus (propriè loquendo) capiatur pro vſura ſtrictè ſumpta: quæ, ſcilicet, ex ſolo mutuo iniuſtè accreſcat: cùm licèt pecunia ſit res de ſui natura ſterilis, tamen fœnerator contra eius naturā, efficit ipſam fructiferam: de quo Philoſophus in lib. 1. Ethic. c. 7. in ver. Commutationis enim cauſa Ariſtoteles dicebat: præter naturam eſt hic acquirendi modus: haud nummus veluti terra, aut pecus, fęcundus eſt, vt pariat?

19 *Vſura, quare à græcis appelletur. Tocon.*

20 *Vſura differt à fœnore, & quare.*

Ariſt.

Attamen vſura (vt dixi) ab hebręis meritò fuit appellata נֶשֶׁךְ Neſcech: id eſt, morſus: & eſt nomen verbale apud eos deſcendens à verbo hebræo נשך נשכת נשכתי, id eſt, momordit, momordiſti, momordi, unde morſum ipſi appellant נֶשֶׁךְ neſcech, ex quo patet ipſos hebræos vſuram appellare morſum: & quidem meritò, & primò, quoniam: qui mordit aliquid, partem illius abſtrahit violenter, & partem ipſius relinquit: quod & contingere in vſurario perſpicuum eſt: cùm ipſe mutuando ſub vſuris partem bonorum eius, cui mutuauit: violenter rapit, partem (tamen) ipſorum ei relinquendo: Vnde ſcriptum eſt idiomate hebręo in ſacræ bibliæ libro Deuter. cap. 23. vbi nos legimus [Non fęneraberis fratri tuo ad vſurā.] Non morſum inferes fratri tuo: & in lib. Exod. cap. 22. [Si mutuo dederis pecuniam populo meo pauperi, (qui tecum eſt) non eris ei tanquàm exactor, neque inferes ei morſum:] & rationabiliter quidem ſatis: quoniam ſicut dentibus canis cadaueris viſcera: ſic fœnerator debitoris ſui ſubſtantiam diuellit: Vnde Chriſoſtomus ſuper illud Matthæi. cap. 5. ſcitè, grauiterque alluſit: dum ſimilis eſt (inquit) pecunia vſurarii, morſui aſpidis. Percuſſus enim ab aſpide, quaſi delectatus abit in ſomnum: & per ſuauitatem ſoporis moritur: quia tunc venenum latenter per omnia membra decurrit. ſic enim qui ſub vſura accepit: ſub tempore quaſi beneficium ſentit: ſed vſura per omnes ſuas facultates decurrit: & totam illius facultatem conuertit in debitum. Cui quàm elegantiſſimè conſonat quod dixit Baldus in conſi. 44. incip. Ius naturale. lib. 3. Vſurarius (inquiens) ſimilis eſt vermiculo ligni, qui ad tactum lenis apparet: ſed dentes habet ita duriſſimos, quòd omne lignum radit, & deuorat: ita vſurarius eſt vermis patrimonium rodens eius, qui ab eo ſuſcipit mutuatam pecuniam ſub vſuris: & quòd hoc ipſum manifeſtiùs comprobetur, non incongruum erit breuiſſimo ſermonis periodo afferre quoddam exemplum cuiuſdam calamitoſi viri: (de quo ſermo habetur apud Liuium lib. 2. Dec. 1. Dionyſius lib. 6.) Qui ſe proiiciens pannoſus, proliſſaque barba, & capillitio ſqualidus ad implorandam quiritum fidem, aiebat; æs alienum feciſſe, idque cumulatum vſuris: primò ſe agro paterno, auitoque exuiſſe: deinde for-

21 *Vſura, ab hebrais appellatur Neſcech.*

22 *Vſura, quare ab hebræis appelletur Neſcech, & cui aſsimiletur vſurarius.*

Deutero. c. 23 ver. 19.

Exodi. cap. 22. ver. 25.

Sanctus Chriſoſtomus.

Baldus.

Liuius.

Exemplum.

tunis

tunis aliis: postremò velut tabem peruenisse ad corpus, ductum se à creditore non in seruitium, sed in ergastulum, & carnificinam. Ex his omnibus (ergo) elicitur tripliciter denominari vsuram secundum triplex idioma, videlicet, idioma latinum, Vsura, & fœnus: Græcum, Tocon, idest, fœnus, quasi fętus: & hebręum, Nescech, idest, morsus.

Septimum Notabile.

23 *Vsura largè sumpta qd sit.*

l. Curabit, C. de Act. empti.

l. Lecta, ff. de Rebus cred. si cer. pet.

Vsura dupliciter accipitur largè & strictè, seu impropriè, & propriè: Vsuram (ergo) largè sumptam, dicimus esse omne incrementum successiuum, ac omnē superabundantiam, quæ ex vsu cuiuslibet rei (tanquàm eius fructus) accrescit, vt in l. Curabit. C. de Action. empti. in qua [fructus rei restituendę dicuntur vsura.] & in l. lecta. ff. de Rebus credit. si cer. pet. Vsuræ verò propriè sumptę varia traditur diffinitio à doctoribus. & primò referre visum fuit canonistarum diffinitiones, ac deinceps Theologorum. & vltimò diffinitio vsuræ, quæ semper mihi perplacuit. sciendum (ergo) quòd Innocentius in Rubrica de Vsuris: tali pacto definiuit vsuram, videlicet, Vsura est lucrum ex mutuo, pacto debitum, vel exactum: Hæc tamen diffinitio (pace tanti viri dixerim) non videtur bona, nec substentabilis; tum quia excludit vsuram mentalem: cui (tamen) verè competit diffinitio vsuræ: cum & ipsa fuerit prohibita eodem modo, ac iure, quo & conuentionalis (vt patet per text. in cap. Consuluit: extra de Vsuris.) tum etiam, quia in dicta diffinitione Innocentii dicitur, ex mutuo debitum: quasi præsupponendo obligationem etiam, quæ foret exceptione elidibilis: sed vsuræ in contractibus stricti iuris pacto deberi non possunt, imò nulla est de iure ciuili obligatio ipso iure. vt in l. Quàmuis, la prima. C. de Vsuris. vbi dicitur. [Quàmuis vsuræ fœnebris pecuniæ citra vinculum stipulationis peti non possint (tamen ex pacti conuentione solutè) neque vt indebitæ repetuntur: neque in sortem acceptæ fęrendæ sunt] Idem est & de iure canonico, vt in cap. Debitores. extra de iureiuran. Vbi Alexander tertius statuit, quòd [debitores ad soluendas vsuras (in quibus se obligauerant) cogi non debeant. hæc ibi] si ergo cogi ad illas soluendas aliqui non debent, licèt ad illas soluendas se obligassent: patet, quòd vsura non est lucrum debitum ex pacto: Azo in summa eodem titulo diffiniuit vsuram tali pacto, videlicet, Vsura est, quod datur pro vsu rei concessæ. Nec hæc diffinitio videtur bona. Nam mutuum quod restituitur, seu ęquiualens eius: datur pro mutuo concesso, & sic in locum rei iam concessæ: & tamen non est vsura: cùm nihil vltra sortem recipiatur. potest tamen saluari diffinitio Azon. interpretando verba illa, [pro vsu rei cōcessæ,] idest, non pro re cōcessa, seu loco eius, sed pro vsu rei cōcessæ. i. mutuatæ. i. tanq̄ pretium vsus rei mutuatæ, vt in nostra vltima diffinitione, quæ auctoritate S. Thomæ probabitur. & rōne. Host. in sua summa, in titulo de Vsuris. §. Quid sit vsura. dixit, Vsura est, quodcunque solutioni rei mutuatæ accedit, ipsius rei vsus gratia, pactione interposita, vel hæc intentione habita in contractu: vel ex actione habita ex post facto. sed nec hæc videtur optima diffinitio. Nam (vt diximus) Vsura est etiam in eo, quod non accedit solutioni rei mutuatæ: vt si gerat solùm in mente aliquid se habiturum ex mutuo fore: quod deinde non assequutus fuit, & sic non solutioni accessit aliquid vltra sortem mutuatam, sed bene intentioni mutuantis. Præterea cùm dicit Host. (solutioni rei mutuatæ) ipse non comprehendit vsuras, quæ fiunt in fraudem, quando nō interuenit apparēter mutuū, sed emptio vel huiusmodi, licèt in ipsis contractibus sit mutuū palliatum, ac per consequēs vsura palliata

24 *Vsura strictè sumpta multis modis, et varijs diffinitare peritur apud doctores.*

25 *Vsura diffinitio ab Innocētio tradita.*

26 *Diffinitio Innocentij repudiatur.*

c. Consuluit, extra de Vsur.

l. Quamuis. la prima, C. de Vsur.

c. Debitores, extra de Iure iuran.

27 *Vsura diffinitio ab Azone tradita.*

28 *Diffinitio Azonis reprobatur.*

29 *Vsura diffinitio ab Hostiensi tradita.*

lita. vt in casu c. Ad nostram, extra de emptione, & uendit. & in c. Illos vos,
extra de Pignoribus, in quo habetur, quòd emens rem eo pacto, quòd post
tempus restituat eam uenditori, recipiendo aliquid ultra sortem iudicatur
contractus usurarius. Nonnulla uerò alia quæ essent pōderanda circa ipsam
Host. diffinitionem breuitatis gratia omittuntur: posset tamen opinio ipsius
Host. saluari, interpretando eius mentem fuisse, tradere solùm diffinitionem
usuræ captæ pro illa re, quæ ultra sortem sumitur, & non pro peccato vsuræ:
nam aliud est usura, & aliud peccatū usuræ: vsura enim dicitur res illa, quam
quis assequitur ex ui mutui vltra sortem. Peccatum uerò usuræ est culpa illa,
qua quis fœdatur, ac uincitur ratione affectus seu intentionis aliquid asse-
quendi ultra sortem ex ui mutui, ut docet Ioannes de Medina, in Codice de
Rebus per usuram acquisitis, quæst. prima, in fi. & Nauarrus in commentarijs
de Vsuris, nu. 6. & Sotus: ut infra nu. 37. Panormitanus in Rubrica de Vsuris
duplicitex definit usuram. primò sic, Vsura est quicquid sorti accedit ex pa-
cto, uel intentione præcedenti, secundò, Vsura est lucrum mutui ex pacto de-
bitum uel exactum. primò modo diffinitio non uidetur bona, quia ipsemet
ibidem dixit ipsam non bonam, cùm posset aliquid sorti accedere gratis da-
tum à mutuatario, diffinitionem circa secundo modo traditā à Panormita-
no: dicendum erit, (ut fuit dictum circa definitionem usuræ traditam ab In-
nocentio) cum hæc diffinitio sit prorsus ijsdem uerbis decorata: Ioannes Ba-
ptista Geminianus lupus in tract. de Vsuris, §. 1. nume. 14. dicit. Vsura est lu-
crum receptum à creditore, pro usu rei mutuo datæ. Attamen pace sua nec
hæc diffinitio uidetur bona, cùm excludat usuram, quæ contrahitur (quoad
peccatum) sola intentióne aliquid recipiendi ultra sortem: Etsi postmodum
nihil assequutus fuerit, ut in c. Consuluit, extra de Vsuris. Poterit tamen eius
diffinitio saluari, prout diximus posse saluari sententiam Host. Antonius de
Rosellis in tract. de Vsuris, definiuit tali pacto usuram, udielicet. Quodcumq;
lucrum mutuans ex uero. uel simulato lucro, aut in fraudem usurarum con-
cepto, ultra quàm dedit ex usu rei principaliter sperat, seu expectat, est usura.
Hæc diffinitio non uidetur usquequaque bona, tum quia multa superflua in-
ferit: (cum reuerentia tamen tanti doctoris) tum quia patet usuram non esse
spem lucrum captandi ex lucro vero, uel simulato rei mutuatæ, sed vsuræ pec
catum benè esse omnem speciem aliquid principaliter ex ui mutui asse-
quendi licèt mutuatarius nihil ex re sibi mutuata lucratus fuisset, ut paulò
post dicetur, & in reconciliatione diffinitionis usuræ traditæ ab Hostiense, su-
pra fuit dictum. Alexander de Ales par. 3. quæst. 66. dixit. Vsura est recipere
vltra sortem, & quidem nec hęc uг̃ bona diffinitio: cùm non semper aliquid
accipere ultra sortem sit usura, ut puta, si quis recipiat id, quod gratis, & ut si-
gnum grati animi sibi dedisset mutuatarius, cùm hoc non sit prohibitum ali-
quo iure: ut prohibitur loco suo. Gaetanus in sua summa in uer. Vsura: di-
cit, Vsura est lucrū ex mutuo: nec hæc uidetur bona (pace tanti uiri) dixe-
rim: cùm quicquid ultra sortem gratis donetur mutuanti à mutuatario com
putetur in lucrum, seu utilitatem illius: cùm illud acquirat sine aliquo suo
interesse: & tamen ipsemet in opusculis taliter accipientem huiusmodi rem
excusat à peccato usuræ, ut dicetur in quæstione 16. conclusione prima.
Dominicus autem à Soto in libro sexto quæst. 1. articulo 1. de Iustitia, & iu-
re, ait, quòd Vsura sumitur dupliciter. Vno modo pro actione, hoc est pro
mutuatione illa facta cum pacto quippiam ultra sortem recipiendi: sic enim

uidetur

c. Ad nostram, extra de emp. & uend.
c. Illos, extra de Pignorib.
Host. diffinitio defenditur.
Vsura, & peccatorū usuræ differunt.
Ioannes de Medina.
Nauarrus.

30 *Vsurę diffinitio à Panormitano tradita.*

31 *Vsura diffinitio à Ioāne Baptista Geminiano lupo tradita.*

32 *Diffinitio prędicti Ioānis Baptistę reprobatur.*

33 *Vsurę diffinitio ab Antonio de Rosellis tradita.*

34 *Diffinitio Antonij reprobatur.*

35 *Vsurę diffinitio ab Alexandro de Ales tradita.*

36 *Diffinitio Alexandri reprobatur.*

37 *Vsurę diffinitio à Gaetano tradita.*

38 *Diffinitio Gaetani reprobatur.*

Dñicus à Soto.

c. Vsura. 14. q. 3.

c. Plerique, 14. quæst. 3.

videtur in Concilio Agathensi vsurpari, & habetur in c. Vsura. 14. quæst. 3. ubi dicitur; Vsura est ubi amplius requiritur, quàm quod datur. Alio modo accipitur pro pretio, quod usus æstimatione sorti accrescit: vt in c. Pleriq; 14. q. 3. in quo refertur sententia Diui Ambrosij dicentis: Quodcunque accedit sorti usura est: Est ergo Vsura, si exactam compendiosamque (ut esse

39 *Vsura diffinitio à Dominico à Soto tradita.*

debet) definitionem cupis, Pretium usus mutuatæ rei: per hoc enim quòd dicitur. Pretium vsus, secluditur contractus emptionis: ubi non pro usu tantùm: sed pro re ipsa penditur pretium: per id autem, quod dicitur (mutuatæ rei:) semouentur à diffinitione contractus emphyteusis, & locationis, quibus res non mutuatur: rursus nomen pretij præcurrens pactum designat in mutuatione, uel saltem, quòd receptio ipsius fiat ratione mutui: Ob idq; ponitur potius pretium, quòd lucrum. Hæc quidem Soti diffinitio, uidetur

S. Thomas.

bona, atque elicita ex uerbis Diui Thomæ (in 2. 2. quæst. 78. articulo primò, in corp. quæst. in fine,) dicentis, & propter hoc secundum se est illicitum pro

40 *Diffinitio Soti bona licèt aliquãtulum obscura.*

usu pecuniæ mutuatæ accipere pretium, quod dicitur usura: Nihilominus uidetur aliquantum obscura: cùm huiusmodi diffinitio uideatur tantùm denotare naturam usurę in abstracto seu in communi, (quodammodo) cõsideratæ: non autem naturam usuræ applicatæ, seu continentis personam exercentem usuram, quoniam aliud est usura, & aliud est peccatum usuræ:

41 *Vsura differt à peccato vsurę.*

Vsura ergo est pretium vsus rei mutuatæ, ut dixit Sotus. Peccatum autem usuræ est ipse appetitus seu uoluntas aliquid assequẽdi ex ui mutui, (tanquã ex obligatione ciuili incursa à mutuatario propter mutuũ receptum) aliquid soluendi ipsi mutuãti, non ut signum grati animi est, sed ut res, quæ sibi ex ui mutui debeatur, ut latiùs dicetur in quæst. 17. & 18. Diffinitio ergo Soti bona est in se: sed quoniam non comprehendit nisi rem, quæ recipitur, & non personam recipientis. Iccircò aliam diffinitionem in medium afferam: quæ utrumque illud peragat, iuxta mentem diui Thomæ, & Soti ubi supra, quę

42 *Vsura diffinitio ab auctore tradita.*

& compendiosa quoque erit. Diffinitio talis est. Vsura est pretium usus rei mutuatę principaliter speratum seu intentum, cui concordat Durandus in 3. sententiarum, dist. 37. quęst. 2. in corp. dicens, pretium usus rei mutuatę

Diffinitionis uerba ritè fuisse allata probantur.

dici usuram. Dixi [pretium usus rei mutuatę] propter duo, quę memorię sunt commendanda. Primum quorum est, quoniam usurarius uult sibi non tantum restitui rem mutuatam in genere; uel ęquiualens in numero, pondere, & mensura: uerùm etiam aliquid sibi solui pro usu ipsius rei mutuatę, qui

43 *Vsurarius qd velit sibi solui, & quare.*

tamen usus nullatenus potest realiter auelli ab ipsa re mutuata: cùm illa sit usu ipso cõsumptibilis, & sic tacitè uult rem mutuatam sibi restitui bis, quod utique pertinet ad iniustitiam, (ut latiùs in Notabili octauo) Dixi [mutuatę,] quia usura solùm contingit fieri in contractu mutui, ut dicebat Sotus, & omnes. Dixi [principaliter speratum, uel intentum,] quoniam si minus principaliter, uel non, ut pretium usus, sed ut signum grati animi, intenderetur aliquid ultra sortem, non esset usura propriè dicta: de qua in pręsentiarum fit

44 *Spes lucri ex mutuo est duplex.*

sermo. Pro cuius maiori intelligentia, & totius materię pręsentis de Vsuris, memorię quàm tenacissimè retinendum erit, quòd spes lucri assequendi ex mutuo, est duplex, alia quę dicitur à doctoribus ipsis, concomitans mutuationem ipsam: alia dicitur pręcedens ipsam mutuationem, & in hoc con-

Ioannes de Medina. Couarruuias. Caietanus.

cordat Ioannes de Medina, in Codice de reb. per usurã acquisitis, qõ. 1. §. de lucro etiã intento, & duob. §§. seq. Couarruuias in li. 1. variarũ resolutionũ, c. 20. n. 4. Caietanus, in commentarijs. 2. 2. q. 78. art. 1. in resp. ad quartum arg.

Spes

Spes ergo lucri concomitans mutuationem dicetur illa, quæ imperti- 45
nenter se habet ad mutuationem: spes ergo lucri concomitans dicetur il-
la, quam summularij, & canonistæ appellant intentionem secundariam,
& est, quam quis habet dum mutuat principaliter propter amicitiam, vel mi-
sericordiam: & secundariò spe lucri assequendi ex mutuo in tantum, quòd
si à principio mutui pro comperto haberet mutuatarium nihil sibi daturum
fore vltra sortem, etiam mutuasset: & huiusmodi intentio, seu spes lucri nemi
nem constituit vsurarium. Spes autem lucri, quæ præcedens dicitur, est illa, 46
quæ dat causã mutuationi: qua cessante, quis nõ mutuasset: & hęc est duplex:
alia quæ dicitur impulsiua, alia finalis. Spes lucri ex mutuo impulsiua dici-
tur (alias) causa sine qua non: & hæc dicitur illa, quam mutuator habet spe
rando ex mutuo aliquid se fore recepturum vltra sortem, (idest, rem mutua- 47
tam) non affecta lucri, idest, non tanquàm lucrum temporale (cùm de ipso
nõ curet) sed tanquàm signũ grati animi, id est, non ratione, vel ex vi mutui,
idest, non tanquam ex obligatione ciuili incursa à mutuatario propter mu-
tuũ, sed tanquam ex obligatione naturali, quę incurritur à recipiente aliquod
beneficium erga suum benefactorem: quoniam tale quid expectare, (spera-
re,) & exigere licet iuxta doctrinam quoq; diui Thomæ, in 2.2.q.78.artic.2.
in corp. & in resp. ad tertium. Spes autem præcedens finalis lucri ex mutuo, 48
dicitur illa, qua quis mouetur ad mutuandum, qua cessante, non mutuaret,
quia sperat lucrum ex mutuo, & non lucrum, vt signum grati animi est, sed lu
crum, vt lucrum est, & non ex vi naturalis obligationis: sed ex vi mutui, tam-
quam ex obligatione ciuili incursa à mutuatario erga ipsum mutuantem, ra-
tione pretij vsus rei mutuatæ sibi concessi per mutuum. Et hæc spes lucri di-
citur vsuraria: quia constituit ipsum mutuantem vsurarium: eo, quòd velit
sibi solui æquiualens rei mutuatæ, & aliquid vltra rem mutuatam, vt pretium
vsus ipsius rei, & hæc assolet appellari spes lucri principalis, seu principaliter
intenta in mutuo, quam omnes acclamant vsurariam: Ex his ergo patuit ve
ritas diffinitionis Vsuræ propriè dictæ per nos supra allatæ, quãdo diximus,
vsuram esse pretium vsus rei mutuatæ principaliter intentum.

Spes lucri ex mutuo, concomitãs mutuationem, quę dicatur.

Spes lucri ex mutuo præcedens mutuationem, quæ sit.

Spes lucri ex mutuo, præcedẽs mutuationem dicta impulsiua, quæ sit.

Sanctus Tho.

Spes lucri ex mutuo, pręcedens mutuationem dicta finalis, quæ sit? & an sit vsuraria, & quare.

Octauum Notabile.

Res vsui humano deseruientes sunt in duplici differentia. (Vt nos docuit 49
Sanctus Tho. in 2.2.q. 78. articulo 1. in corp. quæst.) Quædam enim earum
sunt, quarum vsus, est ipsarum consumptio: sicut patet in vino (cuius pro-
prius vsus est eius potatio, quod quidem vinum consumitur eo vtendo ad
potum: & in tritico, quod consumitur, eo vtendo ad cibum humanum; cuius 50
est proprius vsus: & sic de similibus erit iudicium. Vndè in talibus non de-
bet seorsum computari vsus rei, à re ipsa: quàpropter cuicumque cõceditur
vsus, ex hoc ipso conceditur res: & iccircò in talibus rebus per mutuum
transfertur dominium: si quis ergo seorsum vellet vendere vinum, & seor-
sum vsum vini: venderet eamdem rem bis: vel venderet id, quod non est,
ac si esset. Vndè manifestè per iniustitiam peccaret: simili ergo ratione in-
iustitiam committit, qui mutuat vinum, aut triticum petens sibi duas recom-
pensationes: vnam quidem petendo sibi fieri restitutionem æquiualentis rei
mutuatæ, aliam verò petendo sibi solui pretium vsus: quod pretium dicitur
vsura, (vt fuit probatum) Pecunia autem (secundum Philosophum) principa
liter est inuẽta ad commutationes faciendas: & ita proprius, & principalis ip-
sius vsus, est ipsius consumptio, siue distractio: secundum quod in commutatio-

Res vsui humano necessariæ sunt in duplici differentia.

Vendi non potest seorsum, res vsu cõsumptibilis, ab vsu ipso, & quare.

Arist. i primo Politic. cap. 7.

Vendi pōt seorsum, res vsu ipso non consumptibilis, ab ipso vsu, et quare.

nes expenditur? & propter hoc secundum se est illicitum pro vsu pecuniæ
51 mutuatæ accipere pretium: quod pretium aliàs dicitur vsura. Quædam verò
res sunt, quarum vsus non est ipsarum rerum consumptio, vt patet in domo,
equo, & similibus: quorũ vsus est inhabitatio, vel æquitatio, et huiusmodi: nõ
autem dissipatio: cùm non eo ipso, quòd illis vtimur: deglutimus ea; aut an-
nihilamus; & ideò in talibus seorsum potest vtrumq; concedi: puta, cum ali-
quis tradit alteri dominium directum domus per donationem, vel venditio-
nem reseruato sibi ad aliquod tempus vsu ipsius, scilicèt, dominio vtili, vel
è conuerso: cùm quis concedit alicui vsum domus, reseruato sibi dominio di
recto. Quàpropter licitè potest quis accipere pretium pro vsu domus: et præ-
ter hoc petere domum accommodatam, seu locatam: sicut fieri contingit in
contractu locationis, et conductionis talium rerum.

Nonum Notabile.

Sors in materia vsurarum quid denotet.

52 Sors in præsenti quæstione (ac in reliquis præsentis opusculi de Vsuris)
non sumitur pro bona, aut mala fortuna. Sed pro capitali, idest, pro re mutua-
ta: puta, pro mille aureis mutuatis, vel modijs centum, & huiusmodi.

Decimum Notabile.

Mutuatarius in materia vsurarũ, quid denotet.

53 Mutuatarius à doctoribus appellatur is, cui fuit aliquid mutuatum, sicut le-
gatarius dicitur is, cui fuit aliquid legatum: mandatarius is, cui aliquid fuit
mandatum, et donatarius, is, cui fuit aliquid donatum.

Vndecimum Notabile.

Superfluũ naturę, quid dicatur.

54 Homines quoad bona temporalia possessa, vel non possessa: sunt in triplici
differentia. Vt docuit elegantissimè Conradus in trac. 2. de contractib. q. 19.
suppositione 1. et S. Tho. 2. 2. q. 32. art. 5. et 6. Quidã enim illorum habent in
bonis tẽporalib. (ad vitam deseruientibus) superfluum tã naturæ, quàm per-
sonæ: et illud hoc in loco appellamus superfluũ naturæ, quod non est necessa-
riũ ad sustentationem vitæ hominis, tam illa bona possidẽtis, quàm eius famĩ
liæ, cui de necessarijs prouidere tenetur: sic (inquam) necessariũ, quin eo subla-
to, adhùc homo habeat alia, quibus sufficiẽter natura sua, et suorum susten-
tari possit: eo, ꝙ contingere potest, ꝙ aliqua temporalia non sint necessaria Pe-
tro ad naturã suam, sed benè ad naturam suorũ: quæ vnamet cõputatur (quo
S. Hieron. ad subiectam materiam) quod voluit nos docere Diuus Hieron. (exponendo
Luc. c. 3. verat. illud Diui Ioan. Baptistæ dicentis: [Qui habet duas tunicas det non habenti]
dicens per vnã tunicam intelligitur vestimẽtũ necessarium homini, et familiæ

Superfluũ personæ quid dicatur, & personę nomine, quid intelligatur.

55 ipsius, per alterum vestimẽtum, superfluum vtriq;. Superfluum personæ illud
dicitur, quod nõ est necessariũ ad tenendum statum cõgruẽtem personæ illi,
et suæ familiæ, sic (inquã) superfluum, quod illo etiã sublato adhùc talis ho-
mo habeat alia, quibus sufficiẽter possit tenere statum sibi, et propriæ familiæ
congruentem: et sic in persona accipitur (in proposito) prout sonat dignita-
Exemplum. tem superadditã naturæ ipsius suppositi: Et vt hoc notabile luce clarius elu-
cescat, exẽplum afferã huiusmodi: Summus Pontifex, et alij principes multa
habent, quæ sunt superflua naturæ eorum, et familiæ ipsorum: cùm pro cõser-
uatione vitæ eorum, et familiæ ipsorum, (inquantum homines sunt) non indi-
geant tot opibus, ac diuitijs, quas possident: vt patet ad sensum: quoniam si
Arist. in libro Proble. sectione 19. nu. 38. hoc assumptũ verum non esset, sequeretur ꝙ cœteri homines, qui tot bonis tẽ-
poralibus non affluunt, non possent viuere: quod falsissimum esse experientia
quotidiana nos docet. Vndè in hoc verificatur illud Aristotelis dictis. Cùm
56 *Labor, & cib⁹* ordinatè laboramus, bibimus, et comedimus: naturã, viresq; nostras, et serua-
mus,

mus, et augemus, & è contrà, inordinatè cùm agimus: deprauamus naturam, atque de suo statu dimouemus; morbos enim naturalis ordinis corporum esse motiones: nulli dubium est: & ratio est, quoniam naturam paucis contentatur, vt ex dictis ipsius Aristotelis elicitur: sic igitur in proposito, dicitur Summum Pontificem, & alios principes multa habere superflua naturæ suæ, & propriæ familiæ, id est, ad sustentationem corporum ipsorum, quæ tamen erunt necessaria eorum personæ, idest, dignitati ipsorum conseruandę, & hi dicendi erunt habere superflua naturę, non autem personę. Alij verò licèt habeant facultatem pro natura conseruanda, non tamen illam habent pro conseruanda dignitate, patientes penuriam facultatum. *moderatè sumpti quid operetur, et quid immoderatè.*

Duodecimum & vltimum notabile.

Homines, qui dicuntur indigere bonis temporalibus sunt in triplici differentia. Quidam enim ipsorum sunt constituti in necessitate extrema: & isti sunt in tali miseria constituti, quòd nisi subueniatur eis in cibo, potu, vestimento, & huiusmodi, exhalarent spiritum: Vnde de constitutis in tali articulo loquuntur Diuus Thomas, & alij infrascripti. Nam Sanctus Tho. in 2. 2. q. 32. articulo quinto, in responsione ad 3. est (inquit Sanctus Thomas) dare aliquod tempus, in quo mortaliter peccat quis si eleemosinam dare omittit: ex parte quidem recipientis: cùm non apparet in promptu, qui & subueniat: ex parte verò dantis, cùm habet superfluam, quę secundum statum pręsentem non sunt sibi necessaria, prout probabiliter ęstimari potest: ex quibus Diui Thomę verbis Conradus in tract. 2. de contractibus. q. 19. suppositione 3. infrascriptis se subscripsit, elicit, quòd casus extremę necessitatis iudicandus est, quando apparent signa probabilia futurę necessitatis extremę; nisi eis subueniatur: vt cùm quis videt pauperem indigentem cibo, vel potu: vel huiusmodi necessarijs: & homines alios impotentes, vel pigros ad subueniendum illi, nec pauperem posse sibi prouidere: non est enim expectanda vltima, & extrema necessitas: quia tunc fortè non posset eorum natura iuuari iam defecta. Alij verò homines sunt: qui constituti sunt in necessitate magna, & notabili, citrà verò extremam. Alij autem sunt in quodam communi statu, quòd nec in extrema, nec in citeriori arcta: sed in quadam media necessitate sunt constituti: de quorum tamen statu in conclusionibus latiùs dicetur. Idem docet Io. de Medina in Codice de Necessitate dādi eleemosynam, q. 3. concl. 3. His ergo præmissis statuēdæ erunt cōclusiones, quibus præsens, qō soluetur.

57 Indigentes bonis temporalibus sunt in triplici differentia.

Conradus.

Prima ergo conclusio sit hęc.

58 Necessarium existenti in extrema necessitate nō erit regulariter elargiēdum sub pęna peccati mortalis eleemosynaliter vel sub mutuo.

Existens in extrema necessitate naturę suę, & suorum, id quod sibi, & suis necessarium est, non tenetur sub pœna peccati mortalis mutuare alteri patienti eamdem necessitatem: quemadmodum non teneretur de tali re illi eleemosinam elargiri: imò regulariter mutuando peccaret mortaliter. Dixi [regulariter] propter conclusiones subsequentes. Hæc conclusio probatur quatruplici medio. Primò enim per argumen. in iure diuinō, scilicet, in verbis illis domini loquentis cum Adam: [Ex omni ligno paradisi comede] quasi præcipiendo hoc dominus dixerit: & alibi per os Sapientis. [Miserere animæ tuæ placens Deo,] & alibi Dominus ipse in pœnam transgressionis Adæ, illi præcepit dicens. [In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: in sudore vultus tui vesceris pane tuo: donec reuertaris in terram, de qua sumptus es.] Dixi, probari nostram

Genes. c. 2. 16. ver. Ecclesiastici c. 30. ver. 23. Gene. c. 3. ver. 17. & 19.

conclusionem per argumentum : quoniam licèt explicitè prędductis authoritatibus iuris diuini non probetur conclusio : benè tamen implicitè: cùm ex illis luce meridiana clariùs eliciatur præceptum fuisse homini, omni industria,& labore, quærere vnde vita eius sustentaretur, donec dominus ipsum liberaret ab hoc exilio præsentis miserrimæ vitæ ; quod & innuere voluit Diuus Apostolus, quando dixit. [Si quis suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior] ex cuius verbis elicitur ipsum Apostolum sentijsse huiusmodi hominem mortaliter peccare, cum addiderit fidem negauit: quod quidem fieri non potest sine mortali peccato : & vt expressiùs hoc ipsum Apostolus idem doceret, addidit, [& est infideli deterior,] idest, non tantùm in hoc transgreditur ius diuinum, verùm etiam, & ius naturale: quo omnia animalia compelluntur curam gerere propriæ uitę, & filiorum : quod quàm elegantissimè docuit Diuus Augustinus, in 2. sermone de vita clericorum, & est canonizatū in c. fi. 17. q. 4. dicens. [Qui vult filio exhæredato, hæredem facere ecclesiam : alium quęrat, qui suscipiat : non Augustinum : imò Deo propitio nullum inueniet.] Probatur & secundò per arg. in l. Pręses, C. de seruit. & aqua : Vbi dicitur. [Pręses prouinciæ, vsu aquę, quam ex fonte iuris tui profluere allegas contra statutam consuetudinis formam, carere te non permittet : cùm sit durum, & crudelitati proximum, ex tuis prędijs aquę agmen ortum, sitientibus agris tuis, ad aliorum vsum vicinorum iniuria propagari,] ex quibus verbis Glosa, ibidem, & doctores eliciunt illud vulgarissimum axioma. Ordinata charitas incipit à seipso. Dixi probari nostram conclusionem per argum. in dicta l. Pręses, quoniam re vera implicitè per ipsam probatur, cùm eliciatur prędictum axioma : eò, quòd aliàs, non esset verum, quòd (vt ordinata sit charitas) debeat quilibet incipere à se ipso diligēdo, & procurando sibi necessaria : qua charitate profectò comprobatur carere, qui propria vita, & suorum postposita ac contempta, alijs mutuat sibi necessaria. Probatur & tertiò, pręsens conclusio sacrorum Theologorum, & aliorum doctorum authoritate loquentium in materia de eleemosyna elargienda de re sibi necessaria ad vitam suam, & suorum: Diuus enim Thomas in 2. 2. q. 32. articulo 6. in corp. quęst. Riccardus à Media villa in 4. sententiarum, dist. 15. articulo 2. qō. 5. in corp. quęstio. Gabriel Biel in 4. sententiarum, dist. 16. q. 4. articulo secundo, conclusione prima : Ioannes de Medina in tracta. de eleemosynis elargiendis (opusculorum ipsius De Pœniten.) q. 3. conclusione 1. Syluester in summa, in ver. Eleemosina. §. 1. conclusione, 4. Petrus à Pal. in 4. sententia. dist. 15. q. 3. articulo 2. conclusione 3. & hi omnes doctores se subscripserunt tacitè pręsenti conclusioni: Dixi, [tacitè,] quoniam licèt explicitè, seu expresse loquantur in materia elargiendi eleemosynam : nihilominus tacitè innuerunt hoc ipsum dicendum fore in materia mutui: cum minus incommodum sit aliquid mutuare gratis, quàm sit eleemosynaliter aliquid elargiri, vt per se patet. Probatur, & quartò hac ratione, videlicet. Cum ordo, & præceptum charitatis exposcat, quòd homo magis teneatur regulariter amare, sub pœna peccati mortalis, corpus suum, & suorum, magis, quàm extraneorum iuxta sapiētem in canticis canticorū. [Ordinauit in me charitatem:] Indè sequitur, ꝙ homo regulariter magis teneatur sub pœna peccati mortalis necessitati suę extremæ, & suorum obuiare non mutuando alteri in tali necessitate constituto id,

[Margin notes: 1. Thimot. c. 5. ver. 8. — Sanctus Augustinus. — l. Præses, C. de seruit. & aqua. — Glosa. — 59 Charitas ordinata incipit à se ipso. — Diuus Thom. Riccardus à Media villa. Gabriel Biel. Ioannes de Medina. Syluester in summa. Petrus à Pal. — Ratio Conclusionis. — Canti. c. 2. ver. 4.]

to id, quod sibi in tali necessitate est necessarium: quàm mutuando non obuiare. Antecedens probatur, vltra adductas doctorum, & iurium authoritates: authoritate Diui Thomæ in 2. 2. q. 26. articulo 4. infrascriptis vtentis verbis, videlicet: sed contra est quod legitur in lib. Leuitici. c. 19. ver. 18. [diliges amicum tuum sicut te ipsum:] & hoc dicitur: quoniam omnes proximos pro amicis, & tanquam carissimos amicos tenemur diligere. quod apertiùs dominus in Euangelio apud Matthęum expressit dicens:

S. Tho.

Leuit. c. 19. uer. 18.

[Audistis, quia dictum est: Diliges proximum tuum] quàpropter exposuit amicum, pro proximo. vnde subdit, [& odio habebis inimicum tuum: Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros,] quod & etiam dicitur, de aduenis diligendis: sicut nos ipsos, in eodem libro Leuitici his verbis: videlicet. [Sed sit inter vos, quasi indigena, & diligetis eum, quasi vos metipsos,] quod & dominus docuit in Euangelio apud Matthæum, dicens [Diliges proximum tuum sicut te ipsum:] Dicebat hinc S. Thomas. Vbi supra: ex his elici, quòd dilectio hominis ad seipsum est, sicut exemplar dilectionis, quæ habetur ad alterum: sed exemplar potius est, quàm exemplatum: ergo homo ex charitate magis debet se diligere, quàm proximum suum: Consequentia patet, quoniam: aliàs homicida esset sui ipsius, & suorū: priuando se re mutuata sibi necessaria ad vitam suam, & suorum.

Matthęi. c. 1. uer. 38.

Ver. 39.

Leuit. c. 19. 34.

Matthæi. c. 22. uer. 39.

60

Dilectio hominis ad se ipsum est, sicut exemplar dilectionis, quæ habetur ad alterū.

Secunda conclusio.

Si existens in extrema necessitate naturæ habuerit tantam facultatem, qua propriæ vitæ tantùm, & suorum opem ferre posset, ne insimul morerentur: non tenetur sub præcepto, seu sub pœna peccati mortalis, donare, vel mutuare, huiusmodi facultatem (sine qua ipse, & sui morirentur) alteri homini Reipublicæ etiam summopere necessario, existenti in eadem necessitate: quàmuis benè de consilio, quando hoc euidenter non appareret: secùs si appareret: quoniam tunc quis teneretur mutuare, vt bono publico, & communi consuleret: & hoc modo reconciliari possunt Diuus Tho. & sequaces, cum Riccardo. Nam ipse Sāctus in 2. 2. q. 32. arttic. 6. in corp. qō. dixit, ꝙ in tali casu, quis se, & suos periculo mortis laudabiliter exponeret, & per consequens teneretur de consilio, cui Santo astipulantur Petrus à Pal. in 4. senten. dist. 15. quæst. 3. artic. 2. conclusione 3. Syluester in summa in ver. eleemosina. §. 1. conclusione 4. Et Riccardus à Media Villa in 4. sententia. dist. 15. artic. 2. quæst. 5. in corp. quęst. dicens esse de præcepto in dicto casu, cui videtur concordare Dominicus à Soto in libro 5. quæstio. 1. articu. 8. colum. 4. in ver. Quare tres ordines statuendos. loquens in materia homicidij, qui & dixit ꝙ, quando inuasus est persona vilis, & Reipublicæ eius vita ad bonum commune nihil referret: & aggressor esset rex, vel alia persona, quæ Reipublicę esset valde necessaria: in tali casu inuasus præcepto charitatis cogeretur mortem subire se non defendendo, quando non posset se saluare, nisi talem personam interficiendo, & è contrà, mortaliter peccaret inuasus Reipublicę necessarius, si permitteret se occidi, vt saluaret aggressorem vilem personam. ex cuius verbis elicitur, quòd sub pœna peccati mortalis tenetur quis procurare bonum commune spreto suo particulari, & per consequens implicitè ipse Sotus fauet sententię Riccardi, cui explicitè fauit Gabriel Biel in 4. sententia. dist. 16. quęst. 4. artic. 2. conclusione prima, in fine, dicens: quòd quando huiusmodi necessitas, & euidentia huiusmodi personę Reipublicę Christianę valde necessarię, sine cuius pręsentia, aut vita: bonum commune Reipublicę

61

Necessarium sibi existēti in extrema necessitate aliquando est sub cōsilio elargiri eleemosynaliter, vel sub mutuo

S. Thomas.

Petrus à Pal.

Syluester.

Riccardus.

Dñicus à Soto.

62

Inuasus quando pcepto charitatis tenetur interficere inuadentem, & quando totum oppositum.

Gabriel Biel.

Christianę labefactaretur: tunc illud tale necessarium repertum, ac possessum à patiente eamdem necessitatem elargiendum ab ipso erit sub pręcepto tali personę Reipublicę necessario: quoniam quilibet tenetur se exponere periculo vitam ammittendi pro salute Reipublicę. hęc ille: quod quidem nec Sanctus Thomas negauit dicendo vbi supra, quòd laudabiliter, & de consilio, &c. quod & probatur duplici medio. primò verbis ipsiusmet Sancti Doctoris in 2.2.q.33.articulo 6.in corp.quęst.dicentis:prælatum debere corrigere delinquentem (etiam si non speraret emendationem eius) ipsum per pœnas compellendo ad dimittenda peccata: & licèt incorrigibilis esset: tamen per hoc prouideretur bono communi, dum seruatur ordo iustitię, ex quibus patet ipsum sanctum voluisse omnino pręponendum fore (de pręcepto) bonum commune bono particulari: quod & rursus idem docuit in 2.2.q.32.artic.6.in corp.quęst.dicens, bonum commune bono particulari fore pręferendum. Secundo medio id probatur authoritate Cardinalis Caietani, in commentarijs, 2.2.q.32.artic. 6.dicentis prędicta verba Diui Thomę interpretanda fore secundum subiectam materiam, de qua loquitur ipse ibi: quod, & elicitur ex titulo articuli, & huiusmodi materia eius. Ex titulo quidem: quia in hoc articulo discutitur. An liceat de necessario dare: & non, an sit hoc in pręcepto, vel in consilio. Ex materia autem: quia constat, quòd tam magna necessitas Reipublicę, quàm extrema necessitas alicuius occurrens: ex ordine charitatis (qui est in præcepto) tenetur quis præponere bonum commune priuato bono: Ioannes quoq; à Medina in quęst. 3. conclusione prima, §. Verum non est. tractatuli de eleemosinis elargiendis: nostrę assipulatur conclusioni, & interpretationi Diui Thomæ verborum in d.artic. 6. 2. 2. quæst. 32. dicens Diuum Thomam benè dixisse in vtroque loco: quoniam asserere opus illud esse laudabile, non concludit, illud non esse sub præcepto in aliquo casu, ex cuius verbis elicitur ipsum se subscripsisse præsenti conclusioni nostræ.

Sanctus Thomas. *S. Thomas.* *Caietanus.* *Ioannes à Medina.*

Tertia conclusio.

63 Eleemosyna (vel saltem) mutuatio erit in præcepto, ei qui videt aliquem patientem extremam necessitatem naturæ: ita quod nisi tunc ei subueniretur in victu, aut vestitu: sit verisimile illum paulòpost moriturum: & is, qui illum sic videt, non est constitutus in simili necessitate, licèt non habeat superflua status, seu personæ: & sufficienter constat sibi à nullo alio in tali necessitate ipsi subueniendum fore. Hæc conclusio probatur quinque medijs. Primò enim iure naturali: quod sic probatur, videlicet, Omne quod præcipitur à iure naturæ est sub pręcepto faciendum. At mutuatio (tempore necessitatis extremæ) rei necessarię ad vitam ei, qui illa caret: & qua ipse qui eam possidet, non indiget ad tali necessitati obuiandum pręcipitur à iure naturæ. Ergo mutuatio (tempore necessitatis extremę) rei necessariæ ad uitam ei, qui illa caret, & qua ipse, qui possidet eam, non indiget ad tali necessitati obuiandum, est sub pręcepto facienda. Maior propositio per se patet. Minor probatur: quoniam, pręcipimur à iure naturali bonum illud velle proximis nostris, quod nos ipsi pro nobis vellemus: vnde dicitur fluxisse ab instinctu naturę illud, quod dicitur, [quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.] Nam ius naturale est, quod in lege, & Euangelio continetur: quo quisque iubetur alij facere, quod sibi vult fieri (id est, debet velle, vt docet glosa,) in §. 1. dist. 1. in ver. Vultis, & prohibetur alteri inferre, quod quisque sibi nollet

Eleemosyna et mutuatio quando erit sub pręcepto facienda.

let fieri: vnde Christus Dominus noster in Euangelio apud Matthæum. [Omnia (inquit) quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis: hæc est enim lex, & prophetæ:] quod habetur in summa dist. 1. Quis (enim) in tali necessiate constitutus nollet adiuuari per mutuum? quàpropter, indè sequitur nostram conclusionem probari iure naturali. Matthæi. c. 7. ver. 12.

Probatur & secundò iure diuino: sic procedendo, videlicet: Vnusquisque, tenetur diligere proximum suum de iure diuino, sub pœna peccati mortalis, dilectione non tantùm cordis, vel oris: (quę est velle sibi bonum, vel loqui se cum pacificè;) verùm etiam dilectione operis, effectualiter conferendo sibi bonum, & ad hoc tenetur, concurrentibus circunstantijs in ipso diligente, scilicet, quòd habeat id, quo frater suus indiget: & in persona diligenda, quòd indigeat tali bono: Inde sequitur, quòd quicunque proximum suum in tali prędicta necessitate constitutum non adiuuat, ipsum non diligit, & transgreditur pręceptum diuinum de diligendo proximum suum sicut seipsum.

Antecedentis istius prima pars probatur verbis ipsiusmet domini dicentis in Euangelio. [Hoc est pręceptum meum vt diligatis inuicem sicut dilexi vos,] (& paulò post,) [Hęc mando vobis, vt diligatis inuicem,] & alibi. [Diliges proximum tuum sicut te ipsum] Secunda pars probatur authoritate Ioannis Apostoli dicentis. [Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate.] Tertia pars ipsius antecedentis probatione non indiget: quia ipsa supponitur in conclusione pręsenti. Consequentia probatur verbis Sancti Ioannis Euangelistæ dicentis. [Qui habuerit substantiam huius mundi: & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit uiscera sua ab eo: quo charitas Dei manet in eo?] ex cuius verbis elicitur ipsum voluisse huiusmodi hominem carere charitate, & transgredi charitatis pręceptū de diligendo proximo, prout docuit Diuus Gregorius Papa in Homilia dicens: scriptum est: [Diliges proximum tuum sicut te ipsum,] Minus proximum amare conuincitur, qui non cum eo in necessitate illius, etiam ea, quę sunt sibi necessaria, partitur: Iccircò de diuidendis cum proximo duabus tunicis datum fuit pręceptum. Ioannis. c. 15. ver. 12. ver. 17. Matthæi. c. 22. ver. 39. 1. Ioannis. c. 3. ver. 17. 64 *Proximus diligendus est non verbo, & lingua, sed opere et veritate.* 1. Ioannis. c. 3. ver. 17. S. Gregorius.

Idem prorsus probatur alijs authoritatibus iuris diuini: Dominus enim Iesus dixit. [Qui habet duas tunicas det non habenti: & qui habet escas similiter faciat] ex quibus uerbis Beatus Basilius super dictum Sancti Euangelij, textum collegit ueritatem nostrę conclusionis dicens ibi. Hic autem docemur, quòd ex omni eo, quod nobis affluit super proprij uictus necessitatem, tenemur propter Deum erogare illi, qui non habet: qui quęcunque possidemus, ab illo habemus. Idem probatur uerbis domini dicentis in Euangelio, [Dicet his, qui à sinistris erunt, esuriui, & non dedistis mihi manducare, sitiui, & non dedistis mihi bibere: & postea subdidit: discedite à me operarij iniquitatis in ignem ęternum.] At quoniam nullus addicendus erit pœnis ęternis, nisi pro mortali. Indè patet conclusionem nostram hac etiam authoritate probari. Rursus eadem conclusio probatur iure diuino per uerba illa, quibus in sacro Euangelio usus fuit Saluator noster dicens. [Qui autem petit à te, da ei: & uolenti mutuari à te, ne auertaris,] & alibi. [Mutuum date, nihil indè sperantes,] & licèt doctores nonnulli asseuerent huiusmodi domini pręceptum non esse semper obligatorium ad semper: cùm sit pręceptum affirmatiuum: tamen non poterit negari quin in aliquo casu sit pręceptum mutuare: Concurrentibus omnibus circunstantijs, quibus completur ac constat mutuare opus esse uirtuosum, seu uirtutis: at hoc utique erit, dum Luc. c. 3. ver. 11. Sãctus Basili. Matthæi. c. 25. uer. 42. Matthæi. c. 5. ver. 42. Luc. c. 6. uer. 35.

proximus

proximus noster extremam patitur necessitatem. & alter potest ei opem
ferre sine propriæ, & suorum uitæ pernicie: prout in conclusione dicitur; ne
fiat frustratorium præceptum de mutuando,& eleemosinam elargiendo con-
stitutis in talis necessitatis articulo. Idem rursus probatur de iure diuino, &
alio medio sic dicendo. Mutuare minus est, quàm dare eleemosinam: at
de superfluis præcipimur de iure diuino eleemosynā elargiri, ergo à fortiori
mutuare gratis existenti in tali necessitate, (de qua sit sermo in conclusione.)
Antecedentis prima pars per se patet: cùm eleemosyna sit quædam donatio
inter uiuos, quę irreuocabilis est, & non parit in recipiēte obligationem red
dendi idem genere, uel ęquiualens post tempus, sicut in mutuo diximus, &
probauimus, obligationem contrahi: ergo patet ueritas nostræ conclusionis.
Secunda uerò pars antecedentis probatur uerbis domini dicentis, [quod su-
perest, date eleemosynam,] si ergo à domino præcipimur de suoerfluo dare
Luc. c. 11. uer. 41. eleemosynam: quanto magis tacitè, & inclusiuè pcipimur ijsdem uerbis do-
mini mutuare de superfluo in casu conclusionis, quod minus est, & cum mi-
nori damno uniuscuiusque fit. Probatur insuper & tertiò nostra conclusio
c. Pasce. dist. 86. iure positiuo, per argumentum, in c. Pasce. dist. 86. in quo loco canonizata re-
peritur sententia Diui Ambrosij episcopi dicentis. [Pasce fame esurientem,
quisquis enim pascendo hominem seruare poteras, si non pauisti, occidisti,]
c. Non satis est dist. 86. & per arg. in c. Non satis est. dist. 86. (& est Sancti Ambrosij in lib. de officijs,
cap. 30.) in quo dicitur. [Grandis culpa, si te sciente fidelis egeat: si scias
eum sine sumptu esse, fame laborare: ærumnam perpeti: qui pręsertim ege-
re erubescat.] Probatur & quartò, doctorum authoritate loquentium in
eleemosynæ materia, & arguendo à fortiori tacitè in materia mutui, (vt Na-
uarrus loco infra citando innuit dicens sufficere quo ad pręcepti huius ob-
S. Thomas. seruantiam in tali articulo mutuare, & idem Conradus.) Diuus ergo Tho-
mas in 2. 2. q. 32. articulo 5. & 6. in corp. quęst. in fine, & in responsione ad se-
Caietanus. cūdum, & tertium articuli quinti. Caietanus in commentarijs, 2. 2. locis prę-
dictis, sed solemnius, & ex professo in cap. 5. & 6. tractatuli quinti, Tomi se-
Riccard⁹ à Media uilla. cundi opusculorum eius. Riccardus, in 4. senten. dist. 15. arti. 2. q. 2. in corp.
quæst. & in responsione ad primum. Petrus à Palude in 4. senten. dist. 15. q. 3.
Petrus à Palude. articulo 2. conclusione 1. Nicolaus de Orbellis in 4. senten. dist. 15. q. 1. §. 7.
Nicolaus de Orbellis. Gabriel Biel in 4. senten. dist. 15. q. 11. in responsione ad tertium, & dist. 16. q.
Gabriel Biel. 4. conclusione 4. Conradus in tract. 2. q. 19. conclusione 2. 3. & 4. de contra-
Conradus. ctibus licitis, & illicitis, qui probat hoc esse etiam dicendum de necessitate
mutuandi, multis argumentis. Idem docet Archiepiscopus Florentinus, in
Archiepiscopus Florentinus. par. 2. tit. 1. c. 7. §. 6. in fine, arguendo à fortiori in materia mutui. Dominus
Cardinalis Alexandrinus aliàs Prępositus Sancti Ambrosij nuncupatus in
Prępositus seu Cardinalis Alexandrinus. dicto c. Non satis est, per optimis argumentis probat ferè omnes conclusio-
nes nostras pręsentis q̄onis. Ioannes de Medina in tract. quinto de eleemo-
Ioannes à Medina. syna. q. 3. sub tit. de necessitate dandi eleemosynam. Syluester in summa in
Syluester. ver. eleemosyna, §. 1. particula. 4. Nauarrus in suo manuali confessorum, c. 24.
Nauarrus. sub titu. de operibus misericordię, numero 5. Quintò probatur pręsens con-
clusio multis rationibus iam adductis in enucleatione ac interpretatione Iu-
ris diuini, & positiui sententiarum, supra recensitarum in probationem præ-
sentis uerissimæ conclusionis.

Impugnatio conclusionis. Et si nostra conclusio probata sit multis medijs, Posset quis (Nihilomi-
nus) contra ipsam insurgere, dicendo ipsam falsam, pro eo, quod contineat
in se

in se quoddam absurdũ, quod sequeretur si tamquam veram ipsam amplecterentur homines: arguendo sic. Si vera esset præsens conclusio, sequeretur hoc absurdum, videlicet, quòd homo esset perplexus, imò contra suam voluntatem mortaliter peccaret. At consequens est falsum, ergo & Antecedens; & quòd consequens sit falsum, per se patet: quoniam nemo peccat nisi voluntariè, cùm subiectum peccati sit vniuscuiusque peccãtis propria voluntas, & quòd hoc consequens eliciatur à conclusione præsenti probatur: eo, quòd potest contingere, quòd homo habens vltra necessarium naturæ, videndo alium in extrema necessitate naturæ constitutum, præparet se ad illi opem ferendam: & dum se præparat, coram eo comparet alter in eadem extrema necessitate naturæ constitutus: Cùm ergo ille talis, qui habet vltra talem necessitatem naturæ aliquid, quod non sit sufficiens vtrique eorum: animaduerterit se non posse ambos adiuuare: & non reperiens causam, quà potius alteri eorum solùm debeat subministrare necessarium naturę, quo indigeat: prætermisso reliquo: illicò efficitur perplexus in sua conscientia: intra se dicendo: si huic opem feram, reliquum non subleuabo meis bonis vtrique non sufficientibus, & sic ille non adiutus morietur mea culpa: & si alteri subueniam, alterum fame perire permittam: & sic licèt alterum eorum pauero, nihilominus mortaliter peccabo, non subueniendo reliquo, cùm sim obligatus secundum præsentem conclusionem opem ferre mea substantia constitutis in huiusmodi necessitate: & tamen non adest aliqua causa, qua potius debeam istum, aut illum ex his duobus, adiuuare eleemosyna, vel mutuo mediante: Ad hoc, quàm facillima erit responsio, dicendo impugnationem non elici ex nostra conclusione, (vt patet rectè ponderanti omnes illius partes.) Cùm ex conclusione solùm eliciatur, quòd qui habet superfluum naturæ, illud teneatur erogare in subuentionem eorum, qui patiuntur necessitatem naturæ, idest, inquantum ipsius facultas superflua se extendit, & non plus: quàpropter cuicumque illorum illud superfluum naturæ non superfluens nisi alteri (tantùm) eorum distribuerit, satisfaciet præcepto de mutuando illud tali patienti necessitatem naturæ, & sic patet in huiusmodi homine habente superfluum aliquod naturę esse volũtariam, & absque iudicio, non autem necessariò incursam perplexitatem, nec ex natura præcepti.

Antecedens.

Cõsequentia.

Responsio ad impugnationem cõclusionis.

Quarta conclusio.

65 *An habens superflua naturæ, & personę pro se, & suis illud erogare exiſtẽti ĩ quasi extrema necessitate teneatur.*

Vnusquisque tenetur sub pœna peccati mortalis eleemosynam dare, vel mutuare de bonis, quę ei superflua sunt ad necessitatẽ naturę, & personę propriæ, & suorũ: ei, qui est cõstitutus in quasi extrema necessitate, & hoc ipse peticrit, & alij nõ possunt, vel nolunt taliter cõstituto in necessitate opẽ ferre, & hoc ipsi habẽti vltra necessitatẽ naturę, & personæ sit notum: & appello quasi extremã necessitatẽ, notabilem aliquã, & arctam necessitatẽ, & si extrema nõ sit, sed tanta: vt nisi illi subueniatur, sit verisimile, quòd notabiliter vita illius abbreuiabitur, aut aliquam ęgritudinem notabilem incidet. Hæc conclusio licèt implicitè fuit probata iure naturali, diuino, & humano adducto in probationem præcedentis conclusionis. Nec non, & sententijs doctorum de hac explicitè verbum facientibus. Nihilominus sciendum, quòd Diuus Thomas in 4. sententiarum dist. 15. q. 2. articulo 1. quodli. 4. in resp. ad quartum, dixit, quòd tempus (ad quod obligat præceptum de eleemosynis faciendis) accipitur ex parte accipientis, & ex parte dantis: ex parte autem accipientis, quando apparent signa probabilia extremæ necessitatis futuræ: nisi ei subueniatur:

66 *Necessitas qua si extrema q̃ dicatur.*

S. Thomas.

67 *Præceptum de eleemosynis elargiẽdis cõsi*

deratur, ex parte dātis, et accipientis, et quādo est obligatorium.

niatur: vt cùm aliquis videt alios impotentes, vel pigros ad subueniendum: & pauperem indigentem cibo, & potu, & alijs vitæ necessarijs, nec sibi satisfacere posse: non enim expectanda est vltima necessitas, quia tunc fortè non posset iuuari natura iam fame, vel siti consumpta. Ex parte autem dantis; quando habet homo multa, quibus non indiget, neque ad sustentationem vitæ suæ, & suorum: neque ad decentem status sui conseruationem: & si pauperes extremæ necessitatis non compareant, hæc ille Sanctus. Vbi supra. Caietanus in Tomo secundo opusculorum, tract. quintò, ferè per totum, & specialiter, in c. 5. & 6. nostrę conclusioni se subscripsit, vnà cum infrascriptis, licèt se nō coarctet, quoad eum solùm, qui est in necessitate extrema, vel quasi extrema, sed erga omnes patiens etiam necessitatem status, seu personæ. Petrus à Pal. in 4. sententia. dist. 15. q. 3. articulo 2. conclusione prima, se quoq; subscripsit nostræ conclusioni addens, quòd hoc idem tenendū sit de eo, qui non patitur eamdem necessitatem, quod & opere docuit Diuus Dominicus vendens libros, & suppellectilia, quæ sibi opus erant, vt opem ferret pauperibus palentię famescentibus. & ratio, quare sit in pręcepto, in tali casu, est: quia charitas plus diligit vitam proximi, quàm omnia bona temporalia, & decentiam. hæc ille. cuius dictis similis est sententia Riccardi de Media villa, in 4. sententiarum, dist. 15. articulo 2. q. 2. in corp. quęst. & in resp. ad primum, & tertium, dicentis talem obligari sub pœna peccati mortalis.

Caietanus.

Pet. à Palude.

Riccardus à Media villa.

Ioannes à Medina.

Ioannes autem de Medina consentit præsenti conclusioni, iuxta terminos in ipsa contentos. In Codice de eleemosyna tract. 15. q. 3. §. Quod autem in controuersia, in ver. Quod autem mihi in hac contentione. Alexander de Ales, in 3. par. q. 65. Vbi apertè videtur dicere, ꝙ diues abundans diuitijs mortaliter peccet, primò si non erogat eleemosynam ei, qui est in extrema necessitate, secundo; ei, qui est in arcta, & notabili necessitate: cùm ipso concordat Nicolaus de Lyra, super illud Ioannis in canonica sua epistola: Vbi, [qui habet substātiam huius mundi, & viderit proximū suum necesse habere,]&c. Conradus, & Archiepiscopus Florentinus in locis citatis in præcedenti conclusione. Dyonisius Carthusianus super dictam epistolam Ioannis. Nauarrus in suo manuali confessorum, capitulo 24. tit. de operibus misericordiæ, nu. 9. Gabriel Biel in 4. sententia. dist. 16. q. 4. conclusione 4.

Alexander de Ales.

Nicolaus de Lyra. 1. Ioānis c. 13.

Conradus.

Archiepiscopus Florentinus.

Dyon. Chart.

Nauarrus.

Gabriel Biel.

Ratio qua probatur conclusio.

Probatur denique, et quintò hac ratione præsens conclusio. Mutuatio cōtinetur in pręcepto affirmatiuo, quia dilectio proximi non solùm secundum affectum, verùm etiā secundum effectum est in præcepto, (vt latiùs fuit probatum in superiori conclusione,) et tunc erit in præcepto: quando erit necessaria virtute charitatis obligantis, ita ꝙ sine tali mutuatione charitas manere non potest, quia est actus eius. At tunc mutuatio erit de necessitate charitatis, quando recta ratio ad hoc necessitat: Necessitantia autem ad actum mutuationis sunt duo, videlicet, aliquid ex parte dantis, et aliquid ex parte eius, cui mutuatio erit facienda: ergo sequitur bonam esse nostram conclusionem: tùm ex parte dantis, habentis superflua; tùm etiam ex parte recipientis, necessitatem quasi extremam patientis. Ex adductis ergo patet veritas nostrę conclusionis.

Impugnatio conclusionis. S. Thomas.

Attamen contra nostram conclusionem iam probatam multis medijs posset quis insurgere, afferendo sententiam Diui Thomæ in 2. 2. q. 32. artic. 5. in corp. quæst. in fi. Vbi concludendo à se dicta infrascriptis vsus fuit verbis, videlicet: Sic ergo dare eleemosynam de superfluo est in pręcepto, et dare

eleemo-

aleemosynam ei, qui in extrema necessitate, alias autem eleemosynas dare est in consilio, hęc ille Sanctus, ex cuius verbis videtur ipsum voluisse, ꝙ in casu pręsentis conclusionis non sit in præcepto eleemosynam dare, vel mutuare. Ad quod quàm facillima erit responsio: & primò dico, quòd si verba ipsius Sancti, vt sonant in litera, essent intelligenda: sequeretur hoc absurdum, ꝙ ipse Sanctus Doctor esset sibimet contrarius, (quod nequaquam verum est) cùm in 4. sententiarum contrarium senserit, vt supra retuli, & quàm loculentissimè docuit Gaetanus vbi suprà in c. 2. Secundò respondetur Sanctū Thomam in quarto voluisse explicitè vtrumque casum recensere, casum (scilicet) extremę necessitatis, & casum quasi extremæ, in 2. 2. vbi supra, vtrosque insimul comprehendens: Cùm sint quasi vnus: dixit enim teneri aliquem, si occurrat extrema necessitas proximi: cùm quasi extrema necessitas exemplificata per ipsum in quarto sententiarum, dici possit etiam extrema necessitas, respectu eius, qui habet superflua vtriusque, s. naturę, & personæ: cùm ex pręcepto charitatis teneamur amare magis corpus proximi nostri, (quod incurreret grauem morbum, vt supponitur in conclusione,) quàm bona nostra tēporalia, vt patet ad sensum: & tamen ipse Sanctus probauit in 2. 2. q. 44. ar. 8. quòd ordo charitatis sit in precepto. Ex quibus omnibus in medium allatis patuit conclusionis nostræ veritas, & nullam esse contrarietatem in dictis Diui Thomæ eruditissimi doctoris.

Responsio ad impugnationem cōclusionis.

Caetanus.

Quinta conclusio. 68

An non mutuans, vt augeat propriā facultatem, vel dignitatē, peccet.

Eleemosynam elargiri, vel mutuare non erit in præcepto ei, qui habet superflua naturæ, & personæ: si petens mutuum non est in extrema necessitate, vel quasi: licèt iccircò, qui non mutuaret, vt suam propriam dignitatem ampliaret, congerendo nummos, ac facultates, vt emere postmodum posset dominia, ciuitates, & huiusmodi, & sic nobilitare suam familiam, si laicus hic esset: (secùs si clericus, aut hoc faceret ductus tantùm cupiditate augendi pecunias: in ipsum augumentum ponens vltimum finem, non curando de pauperibus, vt communiter faciunt auari: quia tunc hic talis esset in mortali.)
Hęc conclusio probatur ijsdem medijs, quibus fuit probata supradicta nostra
tertia conclusio, arguendo à contrario sensu, & specialiter authoritate Ioan-
nis de Medina, & Nauarri locis citatis in præcedenti conclusione. Proba-
tur, & secundò rationibus adducendis in enucleatione clausularū ipsius con-
clusionis. Quàpropter animaduertendum, quòd dixi primò [Eleemosynam 69
elargiri, vel mutuare] quoniam, qui tenetur ad eleemosynam, à fortiori tenebitur ad mutuandum: vt docuit Archiepiscopus Florentinus, & Conradus locis citatis in tertia conclusione, & ratio est, secundum Conradum, vbi supra in conclusione quarta, quia valet consequentia à minori affirmatiuè, cùm mutuum sit quid minus, quàm (vt patet ad sensum) eleemosyna: eo, quòd semper in mutuante remaneat ius exigendi à mutuatario ęquiualens rei mutuatæ, quod non est in eleemosyna elargita, licèt (vt docet Nauarrus, vbi supra,) quis satisfaciat pręcepto de eleemosyna elargienda per mutuum: eo, quòd per dictum præceptum procuretur, vt proximus in necessitate constitutus adiuuetur, ne præssus ęgestate pereat, quod vtique ęquè procuratur per mutuum. [Dixi etiam in conclusione licèt non mutuaret, vt ampliaret propriam substantiam, nobilitatemque suam, & suorum,] quoniam: si vera non esset hęc clausula in conclusione inserta, infrà: absurda sequerentur. Primum quorum est, quòd quisque teneretur magis proximi sui honori, ac

Ioānes de Medina.

Nauarrus.

An qui tenetur eleemosynam elargiri, à fortiori, teneatur mutuare, & mutuādo liberetur à pręcepto, & necessitate eleemosynam elargiendi.

Primū absurdum, quod daretur, si cōclusio vera nō esset.

dignitati

70 *Mutuare an teneatur quis si ex mutuo impediretur augere ppriã facultatem, et dignitatem.*

dignitati opem ferre, quàm propriè. At consequens est falsum, (vt fuit probatum in probatione primę conclusionis,) & probabitur adhuc: ergo, & antecedens, & quòd sit falsum probatur hoc medio. Cùm nemo teneatur sibi ipsi, & suis procurare (sub pręcepto) plus victus, & vestitus, quam sit ipsis necessarium: eo, quòd vnicuique liberum sit omnia sua bona abdicare, & in arcta paupertate viuere: quod non modo licitum est, imo & laudabile summoperè, iuxta illud domini. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, quę habes, & da pauperibus, & iuxta Apostoli consilium, [habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.] Indè sequitur neminem teneri sub pręcepto de suo superfluo mutuare nullam necessitatem extremam patienti, (vt in nostra cõclusione dicebamus) nec mutuare ad hoc non solùm, vt proximis nostris melius sit, & vt abundantius, ac lautius viuant; ad quod procurandum pręcepto charitatis nemo tenetur.

Matth. 19. vers. 21.

1. ad Timot. c. 6. ver. 8.

Secundum absurdum.

Secundum absurdum, quod sequeretur si nostra conclusio non esset vera; est. Quòd tutâ conscientia diuites habentes superflua naturæ, & personę non possent expendere illa in fabricas monasteriorum, ecclesiarum, hospitalium, capellarum, Vel ex ipsis dotem assignare, seu redditus annuos aliquibus, vt in cœnobijs degentes, & ecclesijs deseruientes, & huiusmodi possint ex illis viuere. At consequens est falsissimum, ergo & antecedens: et quòd consequens sit falsissimum fidelibus non opus est probationes afferre: Cùm contrariũ sit hæreticum, illud, scilicet, pertinaciter asseuerare: eò, quòd indè negaretur esse opus virtutis, & meritoriũ eleemosynas elargiri, contra id, quod docuit dominus ipse quãdo dixit.

Luc. c. 11. ver. 41.

Luc. c. 12. uer. 33.

Concil. Tridẽ.

[Veruntamen quod superest, date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis,] et rursus. [Vendite quæ possidetis, et date eleemosynam.] quod animaduertens sacrum Concilium Tridentinum in sessio. 25. c. 1. loquendo de purgatorio; summopere commendat eleemosynarum elargitionem.

Tertium absurdum.

Tertium absurdum est, quoniam si dicta clausula nostrę conclusioni inserta esset falsa, sequeretur: quòd oporteret nos fateri, quòd omnia bona superflua diuitum essent pauperum, et non ipsorum possidentium: quàpropter non posse eos emere alias possessiones ex fructibus illorum. At hoc consequens rationi minimè est consentaneum, ergo, & antecedens: & quòd consequens sit omnino à ratione remotissimum, per se patet: quoniam nullo iure hoc cauetur: eò magis quod ex hoc sequeretur, quod qui ignauiæ, ac desidiæ studerent (vt in pluribus sunt mendicantes hostiatim) essent melioris conditionis, quàm impigri, & laboribus oppressi: et sic in dies succresceretur talium numerus, cùm inertię omnes fere vacare vellent in graue damnum Reipublicæ: eò, quod malorum ferè omnium origo sit otium dicente propheta.

Ezech. 16. ver. 49.

Prouer. c. 28. ver. 19.

Prouer. c. 12. ver. 11.

[Ecce hęc fuit iniquitas Sodomę sororis tuæ, superbia, saturitas panis, et abũdãtia, et otium ipsius, & filiarum eius.] Vnde Sapiens dixit. [Qui operatur terram suam, satiabitur pane: qui autem sectatur otium, replebitur egestate:] et rursus. [Qui operatur terram suam, satiabitur panibus. qui autem sectatur otium stultissimus est.] Vnde hi tales gulę illecebris marcescere, ac operam nauare præeligerent, potius quàm proprio labore manuum victum quærere pro comperto habentes se post pauperiem incursam possessuros fore bona diuitum superflua, quę illi acquisierant maximis periculis, atque laboribus: Quod quàm sit absurdissimum, nemo sanę mentis non animaduertit.

Quartũ absurdum.

Quartum absurdum est, quòd oporteret omnino concedere (si nostra conclusio non esset vera,) quòd vnusquisque homo dum peruenisset ad talem fortunam, vt haberet

vnde

vnde naturam,& personam propriam, & suorum posset competenter sustentare, mortaliter peccaret negotia vlteriùs exercendo gratia lucri captandi, quia non minus peccatum est superfluas diuitias acquirere, quàm acquisitas retinere, & sicut is, qui superflua retinet sic, & is, qui aliena iniustè retineret (si nostra conclusio non esset vera) & indè sequeretur insuper, quòd talis (propria non elargiẽdo) peccato furti se macularet, cùm habeatur in c. Sæpe contingit; extra de restitutione spoliat. Innocentium Tertium in concilio generali dixisse. [Non multũ interest (quoad periculum animæ) iniustè retinere, ac inuadere alienũ,] & sic propria non elargiri esset peccatũ ex suo genere mortale, prohibitũ præcepto diuino: [Non facies furtum.] At quoniam hoc quàm sit inconueniens per se patet, iccircò contra ipsum nihil mihi videtur in medium producere: sed tantùm annuere, ꝙ ex hoc non conuincitur nostra conclusio falsa, immò ex ipso magis, atque magis eius veritas elucescit. Quintum & vltimum absurdum est, quoniam si nostra conclusio non esset vera, indè sequeretur, quòd habens necessaria naturæ, & personæ pro se, & sua familia, recipiendo sibi gratis donata, vel ex testamẽto relicta ab aliquo, illaq; retinendo peccaret mortaliter, vt potè recipiendo, ac retinendo ea, quorum domini sunt pauperes, quod quàm sit à ratione alienum, quàm facillimè potest aduerti.

c. Sæpe contingit, de restit. spolia.

Deut. c. 5. uer. 19.

Quintũ absurdum.

Ex his ergo adductis absurdis comprobatur quoquè veritas præsentis nostræ conclusionis, & impugnationem ipsius fuisse voluntariam, nulli vero fundamento innixam, & à ratione prorsus remotissimam.

Sexta & vltima conclusio.

Quicunq; (iuxta adducta in præcedentibus conclusionibus) tenebitur mutuare pecuniam, vel rem aliam cadentem sub mutuo, proximo suo, illud tale tenebitur gratis mutuo dare, nec indè aliquod lucrum expetere, aut sperare, cùm hoc idem ad vsuræ pactum spectet. Vndè quicquid indè ex tali mutuo tali intentione facto acquisitum fuerit, restitutioni erit obnoxium. Hæc conclusio (licèt in subsequentibus clariùs erit probanda cùm sermo erit habendus de hac quæstione, an, scilicet, vsura sit prohibita de iure naturali; diuino, canonico, & ciuili, tamen in præsentiarum sufficiet illam breuiter probare testimonio Summorum Pontificum, recitato in nonnullis canonibus. Primò authoritate Alexandri Tertij, (& habetur in c. Super eo, extra de vsuris:) dicentis, ꝙ [cùm vsurarum crimen vtriusque testamenti pagina detestetur; super hoc dispensationem aliquam posse fieri non videmus: quia cùm scriptura sacra prohibeat prò alterius uita mentiri: multò magis prohibendus est quis, ne etiam pro redimenda vita captiui vsurarum crimine inuoluatur.] Idem & apertiùs statuit Vrbanus Papa Tertius, (& habetur in c. Consuluit, extra de vsuris,) infrascriptis uerbis, uidelicet. [Consuluit nos tua deuotio, an in iudicio animarum, quasi usurarius debeat iudicari, qui non aliàs mutuo traditurus, eo proposito mutuam pecuniam dedit, ut scilicet (omni conuentione cessante) plus, tamen, forte recipiat. Et utrum eodem reatu criminis inuoluatur, qui &c. Verùm quia quid in his casibus tenendum sit ex Euangelio Lucæ manifestè cognoscitur, in quo dicitur. [Date mutuum nihil indè sperantes:] huiusmodi homines pro intentione lucri, quam habent, (cùm omnis usura, & superabundantia prohibeatur in lege) iudicandi sunt malè agere: & ad ea, quæ taliter sunt accepta restituenda, in animarum iudicio efficaciter inducendi] hæc ibi, & ꝙ sit usuræ peccatum, spe

71 *Mutuare obligatus aliqua de causa, tenebitur gratis mutuare aliàs peccabit peccato vsuræ, & ad taliter per vsurã acquisita restituenda tenebitur.*

c. Super eo. extra de usur.

c. Consuluit, extra de usur.

Luc. c. 6.

C lucri,

lucri, ut lucrum eſt, mutuare & non gratis, iam fuit probatum per adducta in Notabili ſeptimo, & octauo.

Reſponſio ad argumentum principale allatum pro parte affirmatiua.

Ad argumentum productum pro parte affirmatiua in principio præſentis primæ quæſtionis reſpondendo dico, quòd quàm facillima erit reſponſio. Negando maiorem ſic generaliter ſumptam: quoniam cùm appellatione pręceptorum diuinorum ueniant pręcepta affirmatiua, & negatiua, inter quę maxima eſt differentia, (ut in notabili primo latiùs fuit dictum) iccircò maior ipſa propoſitio uera ſolùm erit in præceptis negatiuis, non autem affirmatiuis, quorum naturæ eſt præceptum de mutuando: quàpropter argumentum concludet in materia concluſionum illarum, in quibus diximus aliquos obligari ad mutuandum concurrentibus quibuſdam conditionibus ibi recenſitis, cùm proprium præcepti affirmatiui ſit obligare ſemper, ſed non ad ſemper, ideſt, ſemper concurrentibus circunſtantijs, quibus mutuatio erit actus virtutis: dixi non ad ſemper: eò, quod non obligabit tale præceptum, quando mutuatio, ipſa, aliqua de cauſa, non eſſet actus virtutis, ſed vitij: vt puta, ſi quis mutuaret vili perſonæ id, quod neceſſarium eſt ſibi, & ſuis, quoad neceſſitatem naturæ: rationibus iam adductis in probationibus concluſionum prędictarum.

QVAESTIO SECVNDA,

Vtrum mutuare ſpe, vel exactione lucri vltra ſortem ſit rationi conſentaneum, An potius prohibere mutuum vſurarium aliquo iure. rationabiliùs ſit, & Republicę Chriſtianæ vtiliùs.

SVMMARIVM.

1 *Vſura propriè dicta rationabiliter eſt prohibita, & afferuntur octo rationes irrefragabiles.*
2 *Vſura eſt prohibita tanquam fomes paupertatis.*
3 *Vſura eſt prohibita tamquam fomes idolatriæ.*
4 *Vſurarios punire ſpectat ad Papam, ſecundum Panormitanum.*
5 *Auari comparantur inſanis, & quare.*
6 *Neceſſitatis tempore omnia ſunt communia, ideſt, communicanda.*

VM in præcedenti quæſtione ſermo fuerit habitus de tempore quo mutuum ſit in præcepto, & quòd mutuare ſpe lucri ſit prohibitum, fuerit aliquantùlum probatum: (licèt dixerim latiùs fore probandum in ſubſequentibus quæſtionibus.) Iccircò operæpretium duxi ſubnectere primò quæſtionem præſentem: pro cuius ſolutione pro parte affirmatiua infraſcriptum afferam argumentum.

Maior propoſitio. Omne illud, quod contrariatur charitati non eſt rationi conſentaneum.

Minor propoſitio. At prohibere aliquo iure mutuum vſurarium, ſeu mutuare ſpe, vel exactione lucri vltra ſortem, contrariatur charitati.

Concluſio. Ergo, Prohibere aliquo iure mutuum vſurarium, ſeu mutuum ſpe, vel exactione lucri vltra ſortem, non eſt rationi conſentaneum.

Maior propoſitio veriſſima eſt, cùm præceptum charitatis, & charitas ipſa fundetur ſuper ratione.

Minor probatur, eò, quòd per ſe patet: quoniam ex tali prohibitione, quàm

quàmplurimi retrahantur à mutuis faciendis, quibus summoperè pauperes subleuarentur, eò magis, quòd multi viri industrij mallent vsuras soluere (si possent reperire mutuantes sub vsuris,) quàm nullum mutuum sine vsuris reperire, cùm sæpe tali pecunia fœnebri quàm facillimè locupletarentur. Vnde quicquid ipsi soluunt ratione mutui, ferè pro nihilo ducunt, illud comparantes lucris, quæ ex dicta pecunia captarent, & sic priuantur illis, & merito eleemosynarum, quas facere largissimas indè possent.

SED CONTRA: uendere id, quod non est, ac si esset, vel eamdem rem bis, non est rationi consentaneum: At vsuram exigere, vel mutuare sub vsuris est vendere id, quod non est, ac si esset, & eamdem rem bis: ergo vsuram exigere, uel mutuare sub vsuris non est rationi consentaneum. Maior per se patet. Minor probatur authoritate Diui Thomæ. 2. 2. q.78.artic.1.in corp. quæst. cuius uerba retuli in Notabili octauo adducto in præcedenti quæstione. Maior propositio. Minor propositio. Conclusio. S.Thomas.

Respondeo præsenti quæstioni vnica conclusione probata octo rationibus irrefragabilibus.

Vnica conclusio sit hęc.

1 *Mutuare sub vsuris prohiberi fuit ratio ni cōsentaneū, & afferuntur octo rōnes irrefragabiles.*

Vsuram propriè dictam, seu mutuare sub vsuris prohibitum fuisse, fuit rationi valde consentaneum. Hæc conclusio licèt iure naturali, diuino, canonico, & ciuili paulòpòst sit probanda, tamen hìc probabitur nonnullis rationibus, ex quibus huiusmodi prohibitio duxit originem: & erunt infrascriptæ, videlicet.

Prima ratio, qua nostra probatur conclusio est, (quam affert Innocentius in Rubrica de vsuris, de qua etiam meminit Baldus in Rubrica, C. de vsuris,) vt fames euitaretur, (quæ est etiam de mente Aristot.) eo, quòd homines suaptè natura ad opes congregandas proni intenderent huic lucro fœnebri tamquam maiori, ac securiori, quàm alteri pio quæstui, cœterisque negotijs, & sic mortales bonis artibus imbuendi occuparentur hoc pessimo vitio auaritiæ, & indè humana commertia, exercitia pecudum, & aliorum animalium, nec non & agricultura, qua (teste Cicerone, libro primo officiorum,) nihil est meliùs, nihil uberiùs, nihil homine libero digniùs, quæquè in maxima veneratione, & laude fuit habita, (vt docet Aristot.) pro nihilo ducerentur, & in graue detrimentum totius Reipublicæ derelinquerentur, vt paulòpòst exemplo apparebit, quia concesso vsurario lucro, ac exercitio, indè sequeretur necessariò, quòd ex agriculturæ contemptu caritas annonæ, ex incultis agris homines inuaderet, omniumq; rerum penuria, & fames, quà nihil est humano generi miseriùs, nihilque calamitosiùs. Prima rō quare sit prohibita usura, ne scilicet, homines retraherētur à negotijs. Innoc.Papa. Arist. Polit. c. 6. & sequenti lib. 1. Arist.lib.1.economi.c.1.

Secunda ratio est, (quæ adducitur ab Innocentio, vbi suprà, & ab Abbate Panormitano, in cap. quanto, in primo Notabili, extra de vsuris,) scilicet, vt paupertas in hominibus euitaretur, cùm ex vsurario mutuo, & vsuræ exactione plurimi trucidentur, vt in cap. Quid dicam, 14. quæstio.4. Et ob id in maximam ægestatem reducuntur, quæ in hoc seculo humana calamitas, & miseria reputatur, vt dicebat Baldus in l.fin. post principium. C. qui bonis cedere possunt. Nam videmus pauperes vocari communiter, ac passim miseros, quinimò paupertas plurimùm obest, & quidem inter ingentia mala connumeratur, vt elicitur ex Exdræ verbis in per- Secūda ratio: Inn. & Panor. c.Quid dicam. 14.q.4. Baldus. Exdræ lib.4.c. 15.vèr.3.

Exdræ lib. 4. c. 15. ver. 49.

2 *Vsura prohibetur tanquàm fomes paupertatis.*

Prouer. 30. 8.

fona domini dicentis: [Ecce ego induco dicit Dominus super orbem terrarum mala, gladium, famem, mortem, & interitum,] & alibi [immittam tibi mala, paupertatem, gladium, & pestes,] & Sapiens orabat dominum dicens, [Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, sed tribue tantùm victui meo necessaria,] & quòd hæc vsuraria mutuatio hoc operetur, patet per ea, quæ attulimus in præcedenti quæstione, notabili sexto.

Tertia ratio. Innocentius. c. Sicut hi. dist. 47. Matt. c. 6. ver. 21.

3 *Vsura est prohibita tanquã fomes idolatriæ.*

Tertia ratio prohibitionis vsurarum (secundum Innocentium in Rubrica de Vsuris) est, quia si permitteretur vsura, daretur idolatria, resultaretque quòd plus coleretur pecunia, quàm Deus, & eius mandata, nam vt dixit tex. in c. Sicut hi. dist. 47. iuxta verbum domini: [Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum,] & gratiùs auarus intuetur aurum, quàm solem: damnatur ergo vsura idolatriæ vitandæ gratia.

Quarta ratio prohibitionis vsuræ, ne indè pietas extinguetur.

l. Nõ tantum, ff. de appellat. Glosa.

c. Charitas, el 1. de pœnitẽ. dist. 2.

Quarta ratio est; quoniam concessa vsura necessariò subsequitur extinctio omnis pietatis, charitatis, & dilectionis fraternæ. Enimuerò humanitatis ratio suadet, quòd homo debeat alteri benefacere, & illi subuenire in necessitatibus constituto, l. Non tantùm, & ibi glo. ff. de appellationibus. Vnde si nollet quis subuenire sine vsura, & lucro, omnis charitas, quoad ipsos, mortua reperiretur, & extincta. Neque obseruaretur præceptum Dei iubentis diligendum fore proximum sicut seipsum, de quo in c. Charitas, el j. uer. Item. de pœniten. distin. 2.

Quinta ratio prohibitionis vsuræ est, quia est cõ naturam. Panor.

l. 1. ff. de cõtrahen. emp.

Ioã. Monald.

4 *Vsurarios punire spectat ad Papam, & quare.*

Quinta uerò ratio est, (quam adducit Panormitanus in fine Rubricæ de usuris dicens,) quia usura est uitium quoddam contra naturã rerum, quando pecunia germinat pecuniam, quæ tamen naturaliter non est apta germinare, cùm sit tantùm in mensura rerum, ff. de contrahend. empt. l. 1. & uenditur usus rerum, ubi non est. Et per hanc rationem dixit Ioannes Monaldus in c. 1. eodem tit. lib. 6. quòd ecclesia in hoc casu uendicat sibi iurisdictionem in laicos, quia usurarij committunt principaliter in Deum, abutendo rerum usu naturali; ideo ad eius uicarium spectat eius punitio, eò magis, quòd usura est pactum prohibitum à ueteri, & nouo testamẽto, & lege canonica, & ideo eius punitio spectat ad cõditorem canonum, & ad uicarium Christi: hæc Panormitanus, ubi suprà docuit.

Sexta rõ, quare vsura sit prohibita, est quia res mutuãtis per ipsum mutuũ fit mutuatarij. c. Si fœnerauẽris, 14. q. 3.

Ratio sexta est, quia res mutuantis per mutuum efficitur mutuatarij, & sic usus debet esse mutuatarij, & non mutuantis, & tamen contrarium contingit in contractu usuræ, ut in c. Si fœneraueris, 14. q. 3.

Septima ratio quia facit rem vendi supra eius valorem.

Ratio septima est, quia Vsura facit quòd ea, quæ omnino habent eundem valorem, vnum eorum excrescat per alterum, quod est contra naturam ipsarum rerum.

Octaua ratio, quia vsura facit rem naturalẽ fieri supernaturalem.

Ratio octaua est, quia vsura facit rem naturalem, supernaturalem suæ naturæ, & rem artificialem suæ arti, quod est rationi non congruum, cũ fiat contra naturam ab ipso homine, qui non est supra naturam.

Ratio quinta pro.

At quoniam quatuor primæ rationes (ex assignatis) verissimas esse patet, iccircò ipsis omissis me transferam ad probandas alias quatuor vltimas, & incipiendo à quinta ratione, dico illam probari hoc modo, videlicet. Cùm vsura faciat germinare contra naturam rem de sui natura ingerminabilem, ergo ipsa est contra naturam, ac per consequens rationabiliter prohibita: Patet antecedens, quia cùm res numerabiles, ponderabiles, & mensurabiles, idest, res constantes in numero, pondere, & mensura, habeant certum, & determinatum valorem à natura institutum, ergo vltra ipsum naturaliter germinare

nare non possunt, cuius contrarium facit vsurarius, ergo contra naturam, vt docet quoque textus in c. Sicut hi. dist. 47. vbi inter alia, hæc notatu dignissima verba habentur, videlicet. [Sicut hi, qui per insaniam, mente trāslati sunt non iam res ipsas, sed fantasias passionis suæ uident, ita etiam mens auari semel vinculis cupiditatis astricta, semper aurum, semper argentum videt, semper redditus computat: gratiùs intuetur aurum, quàm solem: ipsa eius oratio, & supplicatio ad Deum, aurum quęrit, & post pauca: Interdum etiam vsuræ arte nequissima etiam ex ipso auro, aurum nascitur.] hęc in dicto canone, qui est Diui Ambrosij episcopi: Veritas verò rationis sextę ex eò patet, quoniam vsurarius lucrum recipit ex re non sua, eò potissimum, quod transire debeat in dominium ipsius illud soluentis, quia mutuum dicitur: eo, quòd id, quod mutuatur de meo fiat tuum, (vt in l. Mutuum, §. Appellata, ff. de Rebus creditis, si certum pet.) Cùm pecunia mutuata transeat cum suo periculo in mutuatarium: & icCircò iniustum esse patet, quòd mutuatarius in aliquo alio grauetur: sed grauaretur vtiquè si vltra sortem opus esset ei aliquid soluere. ergo &c. Ratio septima sic videtur probari, videlicet. Cùm enim rerum mutuabilium vsus non possit euelli à rebus ipsis, quæ vsu ipso consumuntur, indè sequitur, quòd iniustum est pro eadem vnica re bis velle sibi solui pretium, quod quidem vsurarius ipse exquirit; volens sibi solui pretium rei mutuatę, & aliquid sibi tribui loco pretij ratione vsus ipsius rei: cùm nullatenus quis vti possit re mutuabili, (vt mutuabilis est, & cadens sub mutuo) nisi simul, & semel ipsam consumat, (vt latiùs diximus in Notabili octauo præcedentis quęstionis.) Octaua ratio allata probatur sic. Cùm mutuabiles res, seu cadentes sub mutuo (vt diximus) constent ex pondere, numero, & mensura, habentes determinatum valorem à natura, vel ab arte, vndè earum valor determinatè pensatur ex numero (quantum ad ea, quæ constant in numero) ex pondere (quantum ad ponderabilia) ex mensura (quantum ad mensurabilia;) Nec (quamdiu existunt in eodem pondere, vel mensura, vel numero) augetur, vel minuuntur in suo valore: Et si aliquando augeri, vel minui videantur, hoc nón contingit propter augumētum, vel diminutionem intrinsecam valoris sui, sed illarum, in quas commutantur, scilicet, respectu temporis, personarum, & penurię, aut abundantię, seu copię ipsarum: In alijs autem rebus artificialibus, aut naturalibus non contingit idem: quia earum valor non pensatur ab aliquo intrinseco necessario, sed ex causis intrinsecis contingentibus ex loco, ex tempore, ex conditionibus personarum, alijsque pluribus, & varijs circunstantijs. Agit ergo vsurarius exigens vltra rem mutuatam (numerò, pondere, vel mensura constantem) contra naturam, hoc est contra naturalem vigorem, seu instinctum à natura, vel ab arte determinatum: dicit enim Ioann. And. in mercur. super regulam, Peccatum: quod & de plano concedit, quòd facilior est harum rerum æstimatio, maximè tempore quo contrahitur, sed non capit quomodo sit verum dicere, quòd à natura omnia prædicta constantia in numero, pondere, & mensura habeant certū, & determinatum valorem, non alterandum in plus, vel minus.

[Margin: stræ conclusionis probatur. c. Sicut hi. dist. 47. — Auari comparatur insanus, & quare. — Rō sexta probatur. — l. Mutuum, ff. de Rebus cre. si cer. pet. — Ratio septima probatur. — Ratio octaua probatur. — Io. And.]

Ad argumentum allatum in principio præsentis quęstionis modò, quàm facillima erit responsio: dicendo minorem falsissimam, & ad probationem dicitur, quòd non sunt facienda mala, vt veniant bona, iuxtà doctrinam Apostoli dicentis: [Et sicut quidam aiunt nos dicere, faciamus mala, vt veniant bona, quorum damnatio iusta est,] quàpropter dicitur, quòd de intrinseca sua Rom. c. 3. ver. 8.

natura,ipsa usura sit mala,& ideo prohibita,ut per superiùs adducta, & inferiùs adducenda patet,& patebit:dicendū ergo erit usurā ipsam rationabiliter fuisse prohibitam,cùm sit ipsa cōtra charitatem proximi, a quo ipsa exigitur, nec bonum aut rationabile erit alios denudare proprijs uestibus, & bonis,
6 ut alij induantur: nisi hi essent in extrema necessitate constituti, & ipsi tales non possent per se illis opem ferre: & sine suo periculo possent furtiuè surripiendo aliqua à diuite, illa ministrare constituto in extrema necessitate, qu ia in tali articulo(cum,ut docet gl.in c.Ius naturale est,in uer.communis, dist. 1. omnia sint communia pro tunc, idest, tempore necessitatis communicand a) ulta conscientia illa posset surripere, & tradere in tali necessitate constitut o. Quæ tamē regula de omnibus communicandis tempore necessitatis sunt intelligenda sano modo iuxtà conclusiones præcedentis quæstionis.

Necessitatis tēpore omnia sunt communia,idest,communicanda.

QVAESTIO TERTIA,

Vtrum mutuare sub vsuris sit prohibitum de iure naturali: seu sit contra ius naturale.

SVMMARIVM.

1 *MVTVARE sub vsuris non esse illicitum ex parte obiecti videtur prima fronte.*
2 *Mutuare sub vsuris non esse illicitum ex parte circunstantię videtur prima fronte.*
3 *Circunstantiæ sex sunt,quæ efficere possunt mutuationem illicitam.*
4 *Voluntas est subiectum peccati.*
5 *Natura decem modis sumitur à Theologis.*
6 *Deus quando dicatur facere contra naturam,& quando supra naturam.*
7 *Facere contra naturam,id est,facere contra solitum naturæ.*
8 *Miraculum quid.*
9 *Miraculum differt à mirabili.*
10 *Natura secundum iuristas,& canonistas sumitur tripliciter.*
11 *Natura sumpta à Philosophis,quid sit.*
12 *Ius naturale tripliciter sumitur.*
13 *Vsura est prohibita de iure naturali.*
14 *Vt aliquid dicatur de iure naturali esse,quæ requirantur.*
15 *Vsura est figura sine substantia,seu materia,& quomodo.*
16 *Census appellatione,quid ueniat.*

VM in præcedenti quæstione sermo sit habitus de rationabilitate prohibitionis mutui sub usuris, quasi in genere, iccircò dictam quæstionem subsequitur meritò præsens, ut gradatim posfit sigillatimq; probari quodcunque fuit probatum in genere. Quàpropter arguitur primò, pro parte negatiua sic.

Omne illud,quod de per se,& in sui natura non est illicitum, non est prohibitum de iure naturali. — *Maior propositio.*

At mutuare sub usuris de per se,& in sui natura non est illicitum. — *Minor propositio.*

Ergo mutuare sub usuris non est prohibitum de iure naturali. — *Conclusio.*

Maior per se patet, quoniam natura ipsa odit illicita tamquam à se non producta.

Minor

Minor probatur per deductionem, deducendo sic. Si usura esset illicita, uel hoc esset ex parte obiecti, uel ex parte circunstantię. At non erit dicendum, quòd sit ex parte obiecti; quia in mutuatione usuraria, duo sunt, uidelicet, mutuatio ipsa, & receptio alicuius rei ultra sortem, seu spes ipsius lucri. Primum non est de se malum (imò bonum,) ut per se patet: cùm mutuatio sit actus charitatis à domino commendatus in Euangelio sub illis uerbis: [mutuum date, &c.] lucri spes, seu receptio ex mutuo de se illicita non est, quia aliàs, numquam liceret per quamcumque negotiationem exercitam lucrum sperare, nec recipere, si hoc esset ei illicitum: ergo mutuare sub usuris non est de per se illicitum ex parte obiecti: Et quòd neque ex parte alicuius circunstantię mutuare sub usuris sit illicitum de per se: probo sic: Quæro, quę sit illa circunstantia, quæ reddat mutuationem necessariò illicitam: Non enim illicitam ipsam reddere potest, nisi altera ex his sex circuntijs, uidelicet. Primò eo, quòd quis ex mutuatione lucrum quærit. Secũdò, eo, quòd quis quærit lucrum ex aliena industria: Tertiò, eo, ꝙ apponitur pactum aliquod mutuationi ipsi, quod sit contra naturam eius: quoniam illa debet esse gratuita. Quartò, eo, ꝙ quis minus dat, & plus exigit, ac expectat. Quintò, eo, ꝙ quis tempus vendit, quo redditio ęquiualentis rei mutuatæ speratur. Sextò, eo, ꝙ mutuator damnificat mutuatariũ, ipsum priuando aliquo commodo temporali. Hæc enim sunt, quæ communiter afferuntur à doctoribus ad probandum, quod mutuare sub vsuris sit illicitum, ac prohibitum de iure naturali. Verùm hæc non uidentur sufficienter probare eorum assumptum, vti probabimus illicò examinando sigillatim prædictas circunstantias. Et primò.

1 Mutuare sub vsuris nõ eße illicitũ ex parte obiecti, videtur prima frõte.

Luc. c. 6.

2 Mutuare sub vsuris non eße illicitum ex parte circunstantię prima frõte videtur.

3 Circunstantiæ sex sunt, quę illicitam efficere poßunt mutuationem.

Circunstantia prima.
Circunstantia secunda.
Circunstantia tertia.
Circunstantia quarta.
Circunstantia quinta.
Circunstantia sexta.

Circa primam respondeo ipsam non esse circunstantiam sufficientem inducere de se culpam, arguendo à fortiori sic: lucrum quærere, & recipere propter fornicationem, vel meretricium (quàmuis meretrix ipsa peccet meretricando) ipsi meretrici non est illicitum: cùm nullo iure prohibeatur, nec ad restitutionem ipsam teneri huiusmodi lucri aliquo iure sit cautum, vt latiùs probabitur in quæstione 29. conclusione sexta. Si ergo huiusmodi lucrum meretricium captare non est illicitum, nec restitutioni obnoxium: quantò minus erit illicitum, & restitutioni obnoxium lucrum ex mutuo: cùm ex re licita capiatur, ut potè ex mutuatione, quæ licita est. Quàpropter uidetur fuisse per optimè probatum, quòd mutuare sub usuris non sit illicitum, uel prohibitum de iure naturæ respectu primæ circunstantiæ.

Ad secundam circunstantiam responderi posse uidetur, ꝙ non sit res de sui natura illicita, quærere, & intendere lucrum ex aliena industria: quoniam si illicitum hoc esset: sequeretur illicitum, & contra ius naturale esse, quærere, & intendere lucrum ex contractu societatis: At consequens est falsum, ergo, & antecedens: indè ergo patet lucrum ex industria aliena quærere non esse illicitum: Et ꝙ consequens sit falsum probatur per tex. in c. Per uestras, extra de dona. inter uir. & uxo. in quo [Innocẽtius Tertius approbauit cõtractum societatis, mandãs pecuniam dotalem tradi mercatori, negotiationi implicandam, ut de parte honesti lucri, uir onera matrimonij sustineat,] ex quibus uerbis probari uidetur non esse de se illicitum quęrere lucrum ex humana industria, ac per consequens, quòd neque hæc circũstantia efficiat contractum mutui usurarium prohibitum de iure naturali.

c. Per vestras, extra de donationibus inter vir. & vxo.

Ad tertiam circunſtantiam dicendum uidetur, ꝙ de ſe illa non uitiet contractum mutui, ſi pactum apponeretur, ipſi mutuationi de ſoluendo mutuatori ultra ſortem. Nam apponere pactum contra naturam contractus non uitiat contractum, licèt illum in aliud genus contractus trahat, ut patebit hoc exemplo, ſi quis enim dixerit, mutuo tibi pecuniam talem cum pacto, quòd eam non poſſim à te repetere; modò interim quandiu illam tenueris, ſolues mihi ſingulis annis decem, uel huiuſmodi. Clarum eſt, enim, talem contractum mutui non uitiari ob pactum illud mutuationi appoſitum: eſto ꝙ contra naturam mutui ſit: de cuius ratione eſt datio reuocabilis poſt aliquod tempus (ut in diffinitione mutui, in prima quæſtione allata diximus) ac per hoc patet, quòd contractus mutui non uitiatur, ſi mutuo apponetur pactum contra naturam mutuationis; licèt ipſum trahat in aliud genus contractus.

Ad quartam circunſtantiam uidetur dicendum, quòd minus dare, & plus exigere, uel intendere non uitiat contractum mutui: quod probo arguendo à ſimili ſic; tùm quia in contractu emptionis ad terminum ſæpe accidit, ut emptor minus det, ut poſtmodum elapſo ſtatuto, ſeu conuento tẽpore, plus recipiat. Idem in contractu venditionis contingere ſolet, vt merx minus valeat (quam venditor tradit) tempore traditionis, quam tempore receptionis pretij rei ſic venditæ, vt puta, ſi venditor eam fuiſſet ſeruaturus vſque ad aliud tempus, in quo veriſimiliter plus fuiſſet res illa valitura, quia in tali caſu venditor tuta conſcientia poterit plus pretij accipere, quàm tradiderit: de quo eſt tex. apertiſſimus in c. In ciuitate, extra de vſuris. Igitur ſicut hæc circunſtantia non vitiat alium contractũ, ſic videtur dicendum, ꝙ nec vitiet contractum mutui, & per conſequens non erit ratione iſtius circũſtantię illicitum, ac prohibitum de iure naturali mutuare ſub vſuris.

c. In ciuitate, extra de vſur.

Ad quintam circunſtantiam dico, quòd nec ipſa vitiare uidetur contractum mutui, cùm de per ſe non ſit illicita uenditio temporis (ut ſupponitur) quoniam licèt uerba id ſonent, tamen reuera non uidetur fieri uenditionem temporis, quod & probo ſic. Per huiuſmodi mutuatorem non uẽditur tempus præteritum, quia cùm non ſit iam, ſequitur quòd non poſſit tradi mutuatario, Nec uenditur tempus inſtans: ſeu pręſens, cum illud commune ſit tam mutuatario, quàm mutuatori, & uterque eorum eo fruatur ſine neceſſitate emendi, aut uendendi, nec non, eo quòd non ſit illud ipſius mutuatoris, cùm pateat ipſum non poſſe prolongare, nec propriam uitam, nec alienam, ſed ꝙ nec tempus futurum uendi poſſit, quis ignoret: cùm nondum ſit in rerum natura: & tamen omne tempus conſtat ex præterito, præſenti, & futuro; ſeu unumquodque tempus aut eſt præteritum, aut præſens, aut futurum: ut ſchola Philoſophorũ docet. Verùm ſi ſenſus uerborum prædictorum ad præſentem materiam trahatur; interpretando huiuſmodi uerba hoc modo, quòd mutuator uendat expectationem redditionis ſortis mutuatæ ipſi mutuatario: uidetur dicendum, quòd nec in tali caſu contractum mutui eſſe illicitum apparet, cùm ſæpe contingat mutuatorem damnum pati ratione intereſſe lucri ceſſantis, uel damni emergentis, ex mora redditionis ſortis mutuatæ; cùm in hoc caſu licitum ſit aliquid ultra ſortem mutuatam ſuſcipere, ut infrà latiùs in quæſtione decima nona, & uigeſima, & habetur in c. Peruenit, extra de fideiuſſoribus.

c. Peruenit, extra de fideiuſ.

Ad ſextam, & ultimã circunſtantiam, dicitur ipſam non uitiare cõtractum

mutui,

mutui, nec efficere ipsum illicitum, ac per consequens negatur esse contra ius naturale: cùm ex damnificatione mutuatario illata non vitietur contractus mutui, quoniam si hoc non esset verum: sequeretur hoc absurdum, quòd tunc solùm mutui contractus esset vsurarius: quando per ipsum damnificaretur mutuatarius. & quando non damnificaretur, contractus mutui non esset vsurarius: cum hoc posset procedere tum ex culpa mutuatarij, tum ex casu fortuito sine culpa mutuatoris. Quomodo ergo dicemus aliquem committere vsuram sine culpa propria, cùm mutuationi vsurariæ sit annexum peccatum mortale, & nullum hominem peccatum incurrere (omnes Doctores asseuerent) nisi ratione propriæ eius voluntatis, vnde ipsi dicũt, (& benè) subiectum peccati esse voluntatem. Cùm ergo legitimè concedi, aut probari non possit quem inuoluntariè pollui peccato vsuræ, indè elici videtur circunstantiam hanc falsam esse, ac pro nihilo ducendã: & per consequens videtur concludendum fore, quòd mutuare sub vsuris non sit contra ius naturale, vel prohibitum à iure naturali. 4

Voluntas est subiectum peccati.

SED CONTRA est, quod docet Philosophus Aristot. in primo lib. Polit. seu Ethic. c. 7. dicens, quòd nummus nummum generet, est præter naturam, quoniam inductus est commutationis causa, fœnus autem se ipso maius facit: Vndè & nomen venit, quoniam illa, quæ pariũt similia sunt gignentibus. In fœnore autem nummus nummum parit, quare maxime est præter naturam hic acquirendi modus. Si ergo fœnus, i. vsura propriè dicta est prętér naturam, patet mutuum vsurarium esse prohibitum à iure naturali, seu à iure naturæ cùm hoc ipsum ius naturæ numquam concesserit, imò nec possit concedere cùm sit pręter, seu contra naturam ipsius nummmi, vt nummus nummum pariat, & hoc ab ipso ordine naturæ, quo natura in generando vtitur, deuiat. 5

Natura decem modis sumitur à Theologis.

Respõdeo præsenti quæstioni, vnica conclusione, illi, tamen, præmittendo (pro ipsius maiori dilucidatione) duo notabilia infrascripta, videlicet.

Primum notabile est.

Natura multipliciter sumitur, & diuersimodè à sacris Theologis, à canonistis, & iuristis, & à Philosophis, quàpropter sciendum, q̃ à sacris Theologis: Natura Primò sumitur pro omni entitate, seu pro omni, quod est, vt docet Gabriel Biel in lib. 3. Sententiarum dist. 1. quæst. 1. secundum Ocham. Secundò: pro re aliqua positiua habente esse reale, non tantùm esse subiectum in anima. Tertiò natura accepta, vt distinguitur cõtra personam aliquam, accipitur pro qualibet entitate, quæ non est formaliter incõicabilis. Quartò, Natura (secũdum Burlifer. in lib. 3. Sententia. dist. 1. quæst. 1. & in lib. 1. distinct. 34. quæst. 1. & Boetium (in lib. de duabus naturis, & vna persona) sumitur pro eo, q̃ potest distinctè, & perfectè intelligi ab intellectu nostro. Quintò, pro omni natura positiua, & sic Deus, & Angeli dicuntur isto modo natura; & hoc modo dicitur capi naturam positiuè. Sextò, pro aliqua substantia, quę potest agere, vel pati, non solùm instrumentaliter verùmetiam tamquam principale agens. Sic sola substantia, de genere substantiæ, est natura, & hoc modo sumpta: Deus non est natura, nec accidens. Septimò, pro differentia specifica constituente vnam speciem specialissimam, vel subalternam, vt rationale, respectu hominis. Octauò secundum Hilarium, Natura sumitur pro omni eo, quòd potest esse principium natiuitatis alicuius, quod nascitur. Nonò sumitur pro virtute, seu valore, aut efficacia; seu proprietate inhærente, vnde

Natura primo modo sumpta, quid.
Natura secundo modo sumpta, quid.
Natura tertio modo sumpta, quid.
Gabriel Biel.
Natura quarto modo sumpta quid.
Burlifer.
Boetius.
Natura quinto modo sumpta, quid.
Natura sexto modo sumpta quid.
Natura septimo modo sumpta, quid.
Natura octauo modo sumpta, quid.
Natura nono modo sumpta quid.

dicitur

Natura decimo modo sumpta, quid.
S. Bonauētura.
Natura vndecimo modo sumpta, quid.
6
Deus quando dicatur facere cōtra naturā, & quando supra naturam.
7
Facere contra naturā, idest, facere contra cursum solitū naturæ.
8
Miraculum quid.
9
Miraculū differt à mirabili.

dicitur ille cognoscit naturam herbarum. Decimò (secundum Sanctum Bonauent. in lib. 2. Sententia. dist. 18. quęst. 2. in fine) sumitur pro omni eo, quod competit rei ratione suæ naturalis originis, & sic competit creaturæ, vt ex ea producatur omne quod Deus vult: opus enim respectu sui artificis habet in se perfectè potentiam: cùm per omnia subiaceat eius voluntati; & contra naturā ipsam hoc modo sumptam Deus nihil facit, imò, quicquid facit de creatura, secundum hanc creaturam facit: sic mulier de costa Adæ formata non est contra naturam (hoc modo acceptam) formata: Vndecimò Natura sumitur pro vi insita rebus, secundum quas, res naturales peragunt cursus suos, & motus solitos, hoc modo accipiendo naturam, possumus dicere Deum aliquando facere contra naturam, aliquando supra naturam: Nam tunc dicitur ipsum facere contra naturam, quando facit aliquid, cuius simile reperitur in natura, & à natura habet, alio tamen modo omnino diuerso, vt patet in hoc, quòd alicui dat natura ipsa visum, & successiuè in primaria generatione: similiter & dat vitam, numquàm tamen cœcum reducit ad visum, nec mortuum ad vitam: si ergo Deus virtuté suā hoc faciat, aut alicui Cœco reddendo visum, & mortuo vitam, tunc dicitur facere contra naturam, id est contra solitum cursum naturæ, & tunc dicitur miraculum: Quando verò Deus facit, id, cui simile natura facere non potest, & ad quod natura habet originem, secundum propriam virtutem: (sicut quando Deus factus est homo, vel quādo corpus mortale fit gloriosum) tunc dicitur Deum facere supra naturam: & illud opus propriè dicitur mirabile, & non miraculum.

10
Naturā secundū canonistas, & iuristas sumitur tripliciter.
Natura primo modo sumpta, quid.
Secūdo modo sumpta, quid.
Tertio modo sumpta quid.

Natura verò secundum Canonistas, ac iuristas. Primò sumitur pro ipsa natura naturante, scilicet, Deo, (vt docet glo. in §. Ius naturale. Insti. de iure natur. gent. & ciuil. & in c. Ius naturale, dist. 1. Secundò pro natura naturata, idest, pro instinctu naturę, seu pro quodam stimulo ex sensualitate carnis prouenīente ad appetendum, vel procreandum, vel educandum, vt in c. Horrēdus, 32. q. 5. Tertiò dicitur instinctus naturæ (à quo aliquid docemur, & instigamur) ex ratione proueniens, & ius ex natura taliter sumpta ortum, dicitur naturalis æquitas, & secundum hoc iure naturæ dicuntur omnia communia, idest, communicanda tempore necessitatis, vt in c. sicut, dist. 47.

11
Natura sumpta à Philosophis quid sit.
Arist. in libro 2. Phisic. tex. 3.

Natura sumpta à Philosophis Primò sumitur pro principio motus, & quietis, & hoc modo sumpta diffinitur ab Aristotele sic. Natura est principium aliquod & causa mouendi, & quiescendi, in quo est primùm per se, & non per accidens.

Notabile secundum.

12
Ius naturale tripliciter sumitur.
Sanctus Tho.
S. Bonauent.
Turrecrema.
Ius naturale primo modo sumptū, idest communiter, quid sit.
Ius naturale sumptū, idest propriè, quid.

Ius naturale tripliciter sumitur (secundum Sanctum Thomam, & S. Bonauenturam, vt refert Cardinalis de Turrecremata, in c. 1. 32. quęstio. 4. num. secundo,) communiter, propriè, & magis propriè, quàpropter meritò tripliciter reperitur diffinitum ab Isidoro: Nam Primò ius naturale cōmuniter sumptum, inquantum emanat à natura naturante dicitur esse illud, quod in lege, & Euangelio continetur, vt habetur in §. 1. dist. 1. vnde sic sumendo ius naturale possumus dicere habere concubinam, vel fornicari; vel mutuare sub vsuris esse contra ius naturale, cùm sit contra legem Dei, (vt in subsequentibus duabus immediatè quæstionibus abundè satis probabitur,) vt in libro, Exodi. c. 20. & Deut. c. 5. & in Euangelio, apud Matthæum, c. 7. Secundò. Ius naturale sumptum propriè dicitur illud, quod est cōe omni ūnationū: eo, q. vbique instinctu naturæ non constitutione aliqua habetur, vt viri, & fœminæ

coniun-

coniunctio, liberorũ successio, & educatio &c. vt in c. Ius naturale, dis. 1. & sic acceptum ius naturale, dicetur ꝙ cõtra ius naturale sit adulteriũ, & mutuum vsurarium, quod probatur sic. Finis ad quem natura ex concubitu tendit, est proles procreanda, & educanda, & qui cognoscit alteri coniugatam ad hoc regulariter non tendit, cùm non ipse, sed vir adulteræ alimẽta præstabit proli ex adulterio susceptę: & quòd contra ius naturale taliter sumptum sit mutuũ vsurariũ patet: cùm res mutuabilis non sit nisi res vsu consumptibilis nõ fructuosa de sui natura, & tamen vsurarius ipsam vult sibi germinari, & fructificari contra ipsius propriam naturã: Tertio modo Ius naturale sumptum magis propriè, pro illo, secundum quod omnia sunt communia, idest, communicanda, vt in dicto c. Ius naturale, & etiam hoc modo sumpto Iure naturali, dicitur mutuum vsurarium esse prohibitum: cùm id, quod maximè tempore, quo proximus indiget mutuo vsurarius nolit ei tradere gratis sed spe, vel pacto recipiendi vltra mutuum. Quod quidem repugnat rei communi, seu communicandæ saltem tempore necessitatis, ex quibus omnibus patet mutuum vsurarium aduersari iuri naturali, ac per consequens prohiberi de iure naturali.

c. Ius naturale dist. 1.

Ius naturale tertio modo sumptũ, idest magis ꝓpriè, quid sit.

Vnica conclusio sit hęc.

Mutuare sub vsuris, idest, velle sibi solui aliquid vltra sortem, seu rem mutuatam, pro solo vsu rei mutuatæ, nullo alio respectu habito nisi ad lucrum captandum ratione concessi (ad tempus) vsus rei mutuatæ, est prohibitum à iure ipso naturali. Dixi, [Nullo alio habito respectu, &c.] vt excluderem eos, qui sibi volunt solui aliquid vltra sortem mutuatam ratione interesse lucri cessantis, vel damni emergentis passi ex mutuo, vel ratione pœnæ additę mutuationi ex pacto inito cum mutuatario (de quibus omnibus sigillatim latiùs infra dicetur in quæstione de interesse lucri cessantis, in quæst. de interesse damni emergentis, & in quęstione de aliquid accipiendo vltra sortem ratione pœnæ contractui mutui appositæ. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò enim per argumentum, in §. 1. dist. 1. vbi habentur infrascripta, videlicet. [Ius naturale est, quod in lege, & Euangelio continetur, quo quisq; iubetur alij facere, quod sibi vult fieri, & prohibetur alij inferre, quod sibi non vult inferri. Vnde dominus noster in Euangelio, apud Matthæum dixit: omnia ergo quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis, hæc est enim lex, & prophetæ.] probatur quoque per argumen. in §. Ius naturale. Instit. de Iure nat. gent. & ciuil. & in l. 1. §. huius studij, ff. de Iure natur. gent. & ciui. Vbi hæc habentur, videlicet. [Ius naturale est, quod omnia animalia docuit. Nam ius istud non humani generis proprium est, sed omnium quę in cœlo, quæ in terra, & quę in mari nascuntur] hęc ibi. Sed notandum, quòd iccircò dixi nostram conclusionem probari, [per arg. in dictis iuribus,] quoniam licèt explicitè veritas nostrę conclusionis non habeatur ibi; benè tamen implicitè: tum quia (vt dixi) vsurarium mutuum prohibetur vtriusque testamenti pagina, vt in c. Super eo. extra de vsuris. Si ergo prohibetur lege Mosayca, & Euangelica, & quod continetur in lege, & euangelio, dicitur ius naturale: indè sequitur quàm apertissimè, quòd vsurarium mutuum sit prohibitum de iure naturali; tùm quia nemo indigens pecunia vellet sibi illam mutuari sub vsuris, sed gratis; quàpropter vsurarium mutuum est contra id, quod mandatur à iure naturali, scilicet, fieri alijs, quod quisque sibi fieri vellet: tùm etiam cum id eliciatur ex dicto §. Ius naturale, & di-

13 *Mutuare sub vsuris est prohibitum de iure naturali.*

Text. in §. 1. distin. 1.

Matthæi c. 7. ver. 12.

§. Ius naturale. Insti. de iur. natu. gen. & ciui. l. 1. §. huius studij, ff. de iure natu. gen. & ciui.

c. Sup eo. extra de Vsur.

14 *Vt aliquid dicatur esse de iure naturali, quæ requirantur.*

& dicta l.j. §.huius studij: quoniam, ad hoc vt res dicatur esse iuris naturalis, vel iuris gêtium non requiritur de necessitate, vt ipsa in mundi exordio cùm hominibus fuerit, sed sufficit eam rem conuenire humano intellectui, ac naturali rationi, atq; ideo ab omnibns gentibus communiter in vnum recipi probatur quoque per tex. in §. Ius autem ciuile ver. Quod verò. Instit. de iure naturali gent. & ciui. Enimuerò cùm naturalis ratio dictet improbum, ac infandum esse vsurarium mutuum, cùmquè ob id apud omnes gentes pariter damnetur, meritò de iure naturali prohibitum esse dicetur, vbi hæc habêtur, videlicet: [quod verò naturalis ratio in omnes homines cõstituit, id apud omnes populos pereq́, custoditur, vocaturq; ius gentium, quasi quo iure omnes gentes vtuntur,] tum etiam cùm ex §. Ius naturale eliciatur, quàm apertissimè, quòd nemo fuerit doctus ab ipsa natura mutuare sub vsuris, & tamen ibi dicitur Ius naturale esse quod omnia animalia docuit, secundum quod æquiparantur homines, & cætera animalia irrationalia, & tamen negare nemini fas erit, bruta vsurarium mutuum non exercere, neque elici poterit, secundum ipsum Ius naturale, secundum quod omnia sunt communia, vt in d.c. Ius naturale. dist. 1. Secundò probatur authoritate doctorum, inter quos est Diuus Tho. in 2.2.q.78. art. 1. in corp. quæst. qui infrascriptis verbis nostræ annuit conclusioni, videlicet: usura secũdũ se est illicita, cùm pro vsu pecuniæ, uel alterius rei (cuius vsus eius, consumptio est) accipere pretium distinctum à re ipsa mutuata (cùm vsus non possit abstrahi à re ipsa mutuata) ac per consequens nec uendi debere rem, quæ non est in rerum natura, pro re existente. Dominicus à Soto se quoq; subscripsit præsenti conclusioni, in lib. 6. q. 1. art. 1. colum. 6. uer. Enimuerò uitium usuræ. Gabriel Biel. in 4. Senten. dist. 15. q. 11. notabili 2. Ioannes de Medina in tract. de Restitutione facienda sub tit. Vsura an sit prohibita: quæst. 2. Conradus de contractibus tract. 2. q. 22. Didacus Couarruuias in lib. 3. c. 1. uariarum resolutio. colum. 12. uer. Quinto apparet Innocen. Ioannes And. Anto. de But. Panor. Ioan. de Anania, & omnes ferè doctores in Rubrica de usuris, qui omnes. Consona uoce dicunt iccircò prohiberi usurarium mutuum utriusque testamenti pagina, quia est cõtra ius naturale. Gerson in regulis moralibus. Ioannes Altestaig: in suo lexicon Theologico, in ver. usura. Frater Ioseph Angles in lib. inscripto. Flores Theologicarum quæstionum super 4. Sententia. sub ti. de contractu mutui artic. 1. conclusione 1. Antonius de Rosellis in fine tractatuli, de usuris num. 18. Ioãnes Baptista Lupus Geminianus in tract. de usur. quæ committũtur ratione mutui: numero 31. Probatur & tertiò præsens conclusio unica infrascriptis rationibus. Duabus, uidelicet prima quarum est.

§. Ius autem ciuile. ver. Qd vero. Instit. de iure natu. gen. & ciui.

S. Thomas.

Dominicus à Soto. Gabriel Biel. Ioã. à Medina. Conradus. Didac. Couarruuias. Innocentius. Ioannes And. Anto. de Butr. Panor. Ioan. de Ana. Gerson. Ioã. Altestaig. Ioseph Angles Ant. de Rosellis. Ioan. Bap. Lupus Geminianus.

Propositio hæc est una ex sanctionibus iuris naturalis, uidelicet: Transferens rem utilem in proximum non debet eam transferre in eo ualore, qui sit maior, quàm sit ualor eidem rei deputatus à natura uel ab arte. At mutuatio usuraria est contra hanc propositionem, igitur est contra ius naturale, seu cõtra sanctiones iuris naturalis, quod est idem per diuersa.

Maior propositio. Minor propositio.

Maior propositio notissima, & iccircò probatione non indiget.

Minor probatur inductiuè discurrendo per omnia tria genera rerum mutuabilium, quarum quædam res (ut sæpe dictum fuit) mutuabiles, sunt mensurabiles, i. cõstant in mensura, quædam ponderabiles, idest, in pondere existunt, & quędam numerabiles, idest, constant in numero: Idest, quædam res dum mutuantur traduntur per mensuram, quædam per pondus, & quædam

per

per numerum. Primò, igitur, minor propositio de primis rebus patet: Nam si mutuo tibi rem naturalem mensurabilem, (vt est frumentum, vel vinum:) res sic mutuata habet valorem sibi deputatum à natura, & cùm talis res traditur per mutuum, traditur in certa mensura, vt in quantitate modij, vel huiusmodi; cùm, igitur, simile frumentum redditur eiusdem bonitatis, & in eadem mensura, si mutuans quid vltra velit, transfert rem in maiorem valorem, quàm sit valor eidem deputatus. Secundò patet minor propositio in secundis rebus; vt puta; si mutuo tibi rem naturaliter ponderabilem, vt panem, caseum, & huiusmodi: hæ (inquam) res habent sibi à natura deputatum valorem, & cùm mutuantur, traduntur in certo pondere; si igitur mutuando tibi panem, & huiusmodi: velim quòd alter panis eiusdem bonitatis restituatur mihi in tali pondere, in quo ille tibi fuit assignatus, & cùm hoc, aliquid vltra, iam transferre volo rem ad maiorem valorem, quàm sit valor eidem deputatus. Tertiò patet in rebus tertio loco allatis. Nam si mutuo tibi numisma (quod est res artificialis, & numerabilis, hæc (inquam) res habet valorem sibi ab arte deputatum secundum ordinem principis, vt puta, vnus Iulius, seu paulus argenteus valeat Romæ decem solidis, & cùm mutuatur traditur in certo numero: si, igitur, restituatur mihi numisma æqualis bonitatis, & valoris, & numeri, si quid vltra vellem recipere à mutuatario, tunc volui transferre rem mutuatam ad maiorem valorem, quàm sit valor ab arte deputatus: Et sic patet vsurarium mutuum esse contra naturam, ac per consequens prohibitum de iure naturæ.

Secunda ratio est: Cùm vsura propriè committatur in mutuo iuxta Domini sententiam dicentis, [mutuum date nihil indè sperantes,] & in capitu. Consuluit, extra de vsuris. Et mutuum non contrahatur nisi in rebus constantibus in pondere, numero, & mensura (vt diximus) indè sequitur, quòd si creditor voluerit aliquam ex his rebus mutuabilibus, sibi germinare ultra pondus, numerum, vel mensuram, tunc velit contra rerum ipsarum naturam: In alijs autem rebus naturalibus, vel artificialibus, non est sic, quia earum valor non determinatur ab aliquo extrinseco necessario, sed ex causis extrinsecis contingentibus, ex loco, tempore, personarum conditionibus, & pluribus alijs consimilibus: quia iustum pretium non est in alijs rebus punctualiter determinatum, sicut in mutuo: ita quòd modica additio, vel diminutio tollat æqualitatem iustitiæ. Vsurarius, ergo, si exigit aliquid vltra numerum, pondus, vel mensuram; agit contra naturam, idest, contra naturalem valorem à natura, vel ab arte secundum naturam determinatum: ergo patet, quòd vsura est naturaliter vitiosa, et quòd trahat rem ad alium usum, quàm à natura, vel ab arte fuerit ordinatum, secundum naturam. Vndè qui vult ex usu talium rerum, vult primò ipsius rei fieri sibi æquiualentem restitutionem: & iterum vult de re, quæ definit esse, lucrum, uel commodum, quod est contra naturam rei mutuabilis, (ut sæpe dictum fuit;) & hoc est, quod uoluit dicere Baldus in L. 1. C. de summa Trinitate, & fide Catholica. quod usura sit figura sine materia; sine substantia, & sine causa: quia facto mutuo definit (quoad mutuantem) rei substantia. Vndè si pro tali re quæritur lucrum, consumitur figura sine substantia, siue sine materia: & sine causa fit præstatio.

Ratio secũda, qua probatur vsurarium mutuũ esse prohibitum de iure naturali.
Luc. c. 6.
c. Consuluit, extra de usur.

Baldus
Vsura est figura sine substãtia, seu materia, & quomodo.

Ad argumentum allatum in principio præsentis quæstionis, in contrarium

rium adductum (his præmissis) facillima erit responsio, dicendo usuram esse de se, & de sui intrinseca natura, ita mala, non quia prohibita, sed ideò prohibita, quia mala, (ut dixi) ex obiecto, et ex circunstantijs eius, & ex obiecto non partiali, sed totali: quod est uelle uendere usum rei mutuatæ separatum à re ipsa mutuata, quod esse contra rei ipsius naturam per se patet, cùm sit res, cuius usus, eius consumptio sit. Vndè sic uenderetur unica res bis, uel uenderetur id, quod non est in rerum natura, ac si esset, (ut docet Sanctus Thomas,) in 2. 2. quæst. 78. articulo primo, in corp. & ꝗ usurarium mutuum sit prohibitum de iure naturæ ratione quoque circunstantiarum eius, probabitur: respondendo sigillatim ad omnes illas sex rationes in contrarium adductas.

S. Thomas.

Responsio ad primam circũstantiam.

Ad primam (ergo) rationem in qua arguebatur posse lucrum ex mutuo intendi, sicut ex meretricio, & Ecclesiastico ministerio. Dico non esse simile: eo, quòd in illis exemplis nulla iniustitia reperitur, cùm in meretricio donatio interueniat, (ut latiùs infra in quæst. 29. conclu. 6. dicetur.) In ministerio ecclesiastico ratio debiti reperitur: quoniam Dominus dixit [dignus est operarius mercede sua,] & Apostolus [Nescitis quoniam, qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: & qui altario deseruiunt, de altario participant?]

Luc. c. 10. ver. 7.
1. Corinth. ca. 9. ver. 13.

Responsio ad secundam circunstantiam.

Ad secundam, in qua arguitur posse lucrum ex alterius industria quæri, & sperari, ut patet in contractu societatis, & locationis. respondeo non esse idem de exemplis his, & de lucro ex mutuo sperato, quia in illis contractibus nulla iniustitia miscetur, & illi taliter contrahentes subsunt multis periculis, (ut loco suo dicetur) non autem in casu nostro. Nam uerum non est, quod in contractu societatis quæratur lucrum ex aliena industria, quoniam sicut pecunia data in societate communis est utrique socio, licèt alter eorum ipsam pecuniam tantùm tradiderit: ita industria communis est utrique eorum; licèt alter eorum posuerit eam in mercimonio, quod non reperitur in contractu mutui; quia mutuator non stat periculo, si ipsa pecunia per mutuatarium deperdita fuerit, etiam sine omni sua culpa, quod multipliciter potest contingere; cùm communis illi, & mutuatori (sicut pecunia ipsa mutuata) non est sic: nec industria communis esse debet. in contractu autem locationis, & conductionis potest sperari lucrum ex industria rei conductæ, uel locatæ, ut puta, ex uilla, seu possessione aliqua conducta, uel locata, uel ex equo, uel ex artifice aliquo, cuius operam quis locauit, uel conduxit in aliquo artificio exercendo: quoniam iccircò pecuniam suam dedit locanti in ipsum transferendo dominium illius; non tamen sibi retinuit ius recipiendi idem in genere, uel æquiualens in numero, pondere, et mensura post aliquod tempus, ut fieri contingit in contractu mutui, & diximus in quæstione prima præsentis tractatus, Notabili secundo, clausula quinta.

In societatis contractu an quæratur lucrũ ex aliena industria.

Responsio ad tertiã circunstantiam.

Ad tertium argumentum, circa circunstantiam tertiam, in quo arguitur, quòd pactum appositum contractui contra naturã ipsius non uitiet contractum, &c. Fateor hanc rationem non sufficere ad generaliter probandum omnem contractum ratione talis pacti appositi esse uitiosum: tamen hanc regulam fallere in contractu mutui per se patet, cùm discrimen inter hunc contractum mutui, & alios maximum reperiri, non sit qui dubitet: eo, quòd tale pactum mutuationi appositum ipsam faciat usurariam

rium, ut latiùs fuit probatum in quæstione j. Notabili secundo: eo, ꝙ etiam ipso pacto accedente mutuum semper perseuerat in sua natura mutui.

Ad argumentum circa circunstantiam quartam, in quo arguitur hanc circunstantiam non vitiare contractum (licèt minus detur, & plus recipiatur:) dicendum, quòd immo in venditione, quæ ad statim tradendam rem venditam fit, vitiat contractum, si sit pura, & simplex venditio; secus si ratione interesse, aut ob aliam causam iustam ab æqualitate recedatur, & in contractu censuali etiam puto eamdem æqualitatem seruandam fore inter pretium: & censum, census, autem, non est pensio illa annuatim soluenda, vel percipienda, sed ius quoddam actu acquisitum ad eam pensionem postmodum petendam: in venditione etiam ad terminum, licèt contingat plus recipi, quàm datum fuerit, hoc est per accidens, & non per se, idest, ex intentione vendentis, et id, quod per accidens euenit excusatur ob verisimile dubium: In mutuo autem per se ex intentione mutuatoris quæritur lucrum ex mutuo ipso, quod omnino illicitum est.

Responsio ad quartā circunstantiam.

16 *Census appellatione, quid veniat.*

Ad quintum argumentum circa quintam circunstantiam (de venditione temporis) fateor, ꝙ propriè loquendo mutuans non vendat tempus, nisi in hoc sensu, quia (scilicet) cùm lucrum prætendatur propter expectationem solutionis (si illud ex mutuo non prætendatur) sequitur, quòd solùm ratione temporis prætendatur: eò, ꝙ expectatio solutionis rei mutuatæ vltra mutuatum ipsum nihil videtur aliud, quàm importare tempus dilationis, & ita indè satis constat iniquitas contractus, vt in c. In ciuitate, extra de vsur.

Responsio ad quintam circūstantiam.

c. In ciuitate, extra de vsur.

Ad sextum, & vltimum argumentum de circunstantia sexta damni ipsi mutuatario euenientis, dicendum quòd ita est, quòd mutuatio vsuraria indè cognoscatur vitiosa, quia fit in damnum mutuatarij, uel in re, uel in spe: in re quidem, si mutuatarius reddit aliquid ultra sortem debitam; in spe autem: Si usurarius erit, etiam si solùm mentalis sit, speret, uel intendat aliquid à mutuatario ultra debitam sortem: & cùm dico, aliquid; intelligo, siue sit pecunia, siue aliquid aliud pecunia æstimabile, & ideo quando mutuans pactum apponit, ꝙ mutuatarius uadat ad suum molendinum, uel officinam, iam exigit ab illo obligationem pecunia æstimabilem, ad quod ex natura contractus mutui non tenebatur. Et ex his respōsionibus ad obiecta, patet ueriſſimā esse nostrā conclusionē, in qua diximus mutuū usurariū prohibitum esse à iure naturali.

QVAESTIO QVARTA,

Vtrum vsuram èx mutuo exigere sit generaliter, & indifferenter omnibus prohibitum de iure diuino contento in testamento veteri.

SVMMARIVM.

1 *OPINIO varia circa præsentem quæstionem, & intellectum text. in libro Deuteronomij. cap. 23. ver. 19.*

2 *Vsuram exigere etiam à gentilibus, omnibus etiam Iudæis de iure diuino veteris testamenti est prohibitum.*

3 *Fœnerari an in sacra scriptura sumatur pro mutuare sub vsuris.*

XPLETO sermone de tertia quæstione, in qua fuit probatum, quòd mutuare sub vsuris sit prohibitum de iure naturali, meritò subsequitur, modò, quæstio præsens in qua quæritur, an sit prohibita ipsa vsura de iure diuino contento in testamēto veteri, & pro parte negatiua, videtur dicendum non fuisse prohibitum generaliter, & indifferēter omnibus exigere vsuras, quod & videtur sic probari, videlicet.

Antecedens, Consequentia

Si vsura fuisset prohibita generaliter omnibus æquè hominibus, tam Iudæis, quàm Gentilibus, sequeretur quòd Iudæis non fuisset concessum vsuram à Gentilibus exigere à iure diuino expresso in testamento veteri: At consequens est falsum. ergo, & antecedens, & quòd consequens sit falsum probatur multis locis ipsius sacri testamenti veteris, ac diuini eloquij, quàpropter sciendum, quòd in libro Deuter. c. 23. ver. 19. habentur hæc, videlicet: [Non fœnerabis fratri tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno, fratri autem tuo id, quo indiget, commodabis,] & clariùs in eodem lib. c. 15. ver. 6. dicitur [fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo accipies mutuum:] & rursus ibidem in c. 28. ver. 12. dicitur [fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies] frater autem dicebatur ille, qui erat de populo hebræo, vt patet per ea, quæ habentur in libro Exodi c. 22. ver. 25. Vbi dicitur. [Si pecuniam mutuo dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes] idem probatur in lib. Leuitici, c. 25. ver. 35. & 36. vbi hæc habentur, videlicet. [Si attenuatus fuerit frater tuus, nè accipias vsuras ab eo, nec amplius, quàm dedisti, time Deum tuum, vt viuere possit frater tuus apud te, pecuniam tuam non dabis ei ad vsuram, & frugum superabundantiam non exiges] ex quibus omnibus sacræ scripturæ locis videtur eliciendum fore, quòd vsuram exercere non sit omnibus æquè, & indifferenter prohibitum de iure diuino, cùm iudæis videatur non fuisse prohibitum vsuram exercere, & exigere illam à Gentilibus, sed solùmmodò populo suo Iudæo.

Deuter. c. 23. ver. 19.
Deuter. c. 15. ver. 6.
Deuter. c. 28. ver. 12.
Exo. c. 22. ver. 25.
Leuitici. c. 25. ver. 35. & 36.

SED CONTRA est tex. in c. quia in omnibus, & in c. super eo. extra de vsuris: in quibus dicitur apertissimè vsuram prohiberi sacra pagina vtriusquè testamenti, generaliter neminem excipiendo. imò & in c. Post miserabilem. extra de vsuris, præcipitur Iudæis restitutio vsurarum, quod non fieret, si fuisset illis concessum de iure diuino contento in testamento veteri.

Respondeo præsenti quæstioni scitu dignissimæ vnica conclusione, præmittendo, tamen, illi quędam notabilia pro maiori intelligentia materiæ huius quęstionis. Animaduertendum, ergo, quòd circa intelligentiam prædducti text. lib. Deuter. in capit. 23. ver. 19. multi multa senserunt. Nonnulli (enim) eorum dixerunt, quòd quia Deus concesserat Iudæis terram Gentilium, permisit subindè eis vsuras ab eisdem accipere tamquam ab hostibus, quorum bona in ius eorum Iudęorum venerant: & sic non erga omnes alienigenas, sed tantùm concessum fuerit vsuras exigere ab eis, cùm quibus bellum iustum gerebant; afferunt autem prędicti doctores pro confirmatione suę opinionis hoc: Nam dicunt, quia ab illis (quorum bona iure belli capi possunt) dicuntur exactiones, et adducunt textum Diui Ambrosij à Gratiano relatum in c. vlti. 14. quęst. 4. vbi dicitur. [Ab illo exige vsuram, cui meritò nocere desideras,] & tradit prędicta ibi gl. cui se subscripserunt Archiepiscopus Florētinus, 2. par. ti. 1. c. 7. §. 1. Ioan. maior, in 4. Senten. dis. 15. q. 19.

Primum Not. I
Opinio varia circa præsentē quæstionē. et intellectum tex. in lib. Deuter. c. 23. ver. 19.
Tex. in c. Ab illo, 14. q. 4.
Glosa.
Archiep. Flor.
Ioānes maior.

Ioannes

Ioan. à Medina in Cod. de restituen. acquisitis per vsuram, q. 2. vbi quæritur An aliquando vsura fuerit licita, §. Ad tertium: in ver. Ad illud quod habetur ex Deuter. c. 23. circa finem. Et ex canonistis tenet Romanus singul. 269. Marsilius in l. 1. §. Prętere a, nume. 65. ff. de quęstionibus. Gabriel Sara. Ad Mathesil. singul. 49. nu. 16. Sozinus in regula tertia, num. 24. Laurentius Rodulphus in c. Consuluit, par. 2. quęst. 55. nu. 79. sed animaduertendum, quòd talis expositio (pace tantorum doctorum, dixerim) à quàmplurimis reijcitur hac rõne, videlicet: quia Gentiliũ tota terra donata Iudęis non fuerit, nisi solùm vtraque ripa Iordanis, quæ centum sexaginta miliaribus in lõgitudinem, & sexaginta in latitudinem se extendebat. Et tamen permissio vsurarum multò se latiùs dilatabat, impunè & iniustè ipsi Iudęi (quippè) vsuras exigebãt à quibuscumq; gentiliũ qui à remotissimis prouincijs ad illos aduentantes, cõmertia cũ illis inibant. Additur, ꝙ ipso eod. c. 23. Deut. præceperat illis Deus. [Ne abhominarentur idumeũ, & ęgyptum populos sibi magis alienos: & tñ ab illis illicitè poterant vsuras accipere: vndè cõcludunt ipsi doctores, ꝙ in ratione hostilitatis fundata fuerit illa permissio, & quòd textus in d. c. vltimo, non fuerit Diui Ambrosij, sed cuiusdam alterius, vt per Conradum in tract. 2 de contractib. q. 42. conclusione 3. Alex. de Ales, 3. par. q. 66. Gabrielem Biel in 4. Sententia. dist. 15. q. 11. attamen dicant dicti doctores quicquid velint (pace eorum) dico Diuum Ambrosium illis verbis vsum fuisse in lib. de Tobia. c. 15. quàmobrem sententia huiusmodi non recipitur communiter, vt post Ioannem de Anania, tradit Augustinus Berous in c. 1. num. 14. extra de vsur. Host. in summa eod. ti. §. An aliquo casu. 8. fallen. Ioannes de Arno. Problem. 5. Apostill. ad singul. Rom. 269. Vndè non defuerunt, qui alterum sensum huic textui c. 23. Deut. accommodarunt, asserentes in ver. illo, sed alieno; nullam fuisse permissionem, sed potius inhibitionem, hoc pacto exponendo, [fratri tuo non fœneraberis] sed si quis pro alieno ducendus foret, ille esset à te fœnore præmendus, sed hoc dicunt, neminem mortalium debere existimare, atq; ita negatiuè dicunt legẽdum esse Canonem Diui Ambrosij, videlicet: [ab illo exige vsurã, cui meritò nocere desideras,] quasi dicat, sicut nulli nocere debes, sic à nullo debes petere vsuras: prout explicat quoquè ibidem glo. in prin. tradit quoq; in Clem. 1. nu. 29. de vsur. & pręcitati doctores idem sentiunt, & quamuis liceat bellum gerere, & capta in eo efficiantur capientis, vt in c. dicat, 23. qõ. 5. & in c. 2. 23. q. 7. tamen inquiunt ipsi doctores non debere contractum cùm hoste geri illicitè; quia conuentiones istę iam non sunt cum hoste iure belli, sed iure pacis, & commertiorum: & quoniam sensus huiusmodi accommodari non potest sine magna literę violentia, ideò dixerunt alij, in textu originali sacrę Biblię non inueniri clausulam illam, [sed alieno,] et quòd ipsa clausula adiuncta fuerit à collegio illo Tanedri à Deo constituto in deserto, videlicet: eorum septuaginta virorum senum, qui à Moyse fuerunt congregati, vt acciperent auctoritatem interpretandi omnes leges, de quibus sermo habetur in libro Numeri. c. 11. in quo infrascripta habentur, uidelicet: [Non possum solus sustinere hunc populum, quia grauis est mihi, sin aliter tibi uidetur, obsecro, ut interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis ne tantis afficiar malis, & dixit dominus ad Moysen. Congrega septuaginta uiros de senioribus Israel quos tu nosti, quòd senes populi sint, ac magistri, & duces eos ad ostium tabernaculi fœderis, faciesq; ibi stare tecum, ut descendam, & loquar tibi, & auferam de spiritu tuo, tradamq; eis,

Ioã. à Medina. Romanus. Marsilius. Gabriel Sara. Sozinus. Laurentius Rodulphus. Conradus. Alexã. de Ales. Gabriel Biel. Ioan. de Ana. Augu. Berous. Host. Ioan. de Arno. Apostill. ad singularia Rom. Primus intellectus c. Ab illo, 14. q. 4. Glosa. c. Dicat. 23. q. 5. c. 2. 23. qõ. 7. Numeri c. 11.

ſent alio modo à debitoribus ſuis, niſi intercedente mutuo cum vſuris, vel ſine, recuperare ſuum· quia poſſent vtiquè eo caſu vltra ſortem aliquid recipere redimendo vexationem ſuam, vt abundè ſatis probabitur in q. 25.

Vnica concluſio ſit hæc.

Vſuram exigere, ideſt, vendere vſum rei mutuatæ, omnibus hominibus etiam Iudæis indifferenter, ab omnibus etiam non Iudæis eſt prohibitum à iure diuino in lege veteri tradito, ſub pœna peccati mortalis. Hæc concluſio probatur quatruplici medio. Primò enim multis authoritatibus ipſius veteris teſtamenti: ſciendum ergo, quòd omnibus generaliter vſuras prohibitum fuit exigere à Domino per os Ezechielis Prophetæ, quando enumerando multas conditiones requiſitas ad hoc, quòd homo viuat vita gratię, inter alias recenſuit mutuationem ſine vſuræ exactione: dicens [Si ad vſuram non commodauerit, & amplius non acceperit, ab iniquitate auerterit manum ſuam, hic iuſtus vita viuet, & non morietur.] ex quibus verbis elicitur, quòd mutuare ſub uſuris ſit contra legem diuinam contentam in teſtamento ueteri, & non mutuare ſub uſuris ſit ſecundam legem diuinam, & neceſſarium ad hoc, quòd homo ſit in gratia Dei: ergo à contrario ſenſu arguendo, dicendum erit: mutuare ſub uſuris prohibitum eſſe ſub peccato mortali (cùm repugnet gratiæ,) quoniam facere omne illud, quod repugnat gratiæ, & eſt cõtra legem diuinam eſt peccatum ſuo genere mortale. Secundò probatur ſic. Dominus nunquam minatus fuit mortem niſi pro aliquo graui peccato mortali, At mutuationi uſurariæ Dominus appoſuit pœnam mortis omnibus indifferenter, ergo patet mutuare ſub uſuris prohibitũ eſſe prædicta à lege diuina omnibus hominibus indifferenter, ac per cõſequens, etiam Iudæis ſub pœna peccati mortalis. Maior propoſitio non indiget probatione apud fideles. Minor probatur prædictis uerbis domini & alijs infraſcriptis domino dicente. [Ad uſuram dans, & amplius accipiens numquid uiuet? Non uiuet, cùm uniuerſa hęc deteſtanda fecerit, morte morietur, ſanguis eius in ipſo erit,] ergo uſuram exercere, ſeu exigere prohibitum eſt de iure diuino ſub pœna peccati mortalis. Tertiò probatur ſic, ſacra ſcriptura uſuram exigere enumerat inter alia mala, quæ ſunt peccata mortalia, ergo & ipſam exigere erit peccatum mortale de iure diuino. Antecedens probatur: in Pſalmo hæc habentur uidelicet: [quoniam uidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate die, ac nocte circundabit eam ſuper muros iniquitas, labor in medio eius, & iniuſtitia: & non defecit de plateis eius uſura, & dolus] conſequentia patet, quia & ipſa uſura inter alia mortalia peccata connumeratur. Et ut faciliùs percipiatur ueritas iſtius authoritatis: ſciendum quòd Pſalmus loquitur ad literam de ciuitate Ceila, cuius ciues iniquè agebant volentes tradere Dauid innocentiſſimum in manus Saul, (ut legitur in ſacra ſcriptura) licet Dauid ipſe ſaluaſſet ciuitatem illam de manu philiſtinorum: Item illi ciues agebant contradictionem, contradicendo innocentiæ Dauid: Item in illa ciuitate erãt aliqui publici uſurarij, & mercatores fraudulenti: Quartò probatur ſic, Illud eſt peccatum mortale prohibitum ſecundum legem diuinam (in teſtamento ueteri contentam,) cuius uitatio eſt ſecundum legem diuinam prædictam, neceſſaria ad hoc, quòd quis ſit dignus habitare in tabernaculo Dei, & requieſcere in monte ſancto eius: ſed uſuraria mutuatio eſt huiuſmodi, ergo &c. Maior probatur per gloſam ſuper illud Pſalmi. [Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in monte ſancto tuo,] qui doctor intelligendum

2 *Vſuram exigere etiã à gentilibus, omnib. etiã Iudæis eſt prohibitum.*
Argumentum primum, quo probatur concluſionem ueram eſſe de iure diuino.
Ezech. c. 18. ver. 9.
Argumẽtũ ſecundum.
Ezech. cap. 18. uer. 13.
Argumentum tertium.
Pſal. 54. uer. 9.
Ver. 10.
Ver. 11.
1. Reg. c. 23.
Argumentum quartum.
Pſal. 14. uer. 1.

trancis, sed solum impunitatem concedit. Gabriel Biel quoque (vnà cùm infrascriptis) astipulatur præsenti conclusioni, in 4. Sententiarum dist. 15. q. 11. notabili primo. Sotus in lib. 6. q. 1. art. 1. col. 7. Ioannes de Medina in trac. de restituendis acquisitis per vsuram, q. 2. in fi. col. 4. & ex canonistis, Innocentius in Rubrica de Vsur. Panormitanus ibidem, & reliquus cœtus canonistarum in prædictis iuribus, quorum verba non attuli, cùm esset superfluum. Conradus in tract. 2. de contractibus qō. 22. conclusione 3. Didacus Couarruuias in lib. 2. variarum resol. c. 1. col. 13. ver. Iure diuino veteris testamenti. Gerson in regulis moralibus, Frater Ioseph Angles in lib. inscripto Flores Theologicarum quæst. super 4. Sententiarum, super tit. de contractu mutui, conclusione 1. articulo primo, & Dominus Antonius de Rosellis in fine tractatuli de vsur. nume. 81. Ioannes Baptista Lupus in tractatu de vsur. quæ committuntur ratione mutui num. 31. Probatur & quartò præsens conclusio hac ratione, videlicet: Iniusta opera facere legi naturæ aduersantia nec Iudæis, nec alicui populo fuit unquàm concessum. At vsuram propriè dictam exigere est facere opus repugnās iuri naturali: ergo vsuram, propriè dictam, exigere nec iudæis, nec alicui populo fuit vnquam concessum. Maior per se patet. Minor fuit probata multis medijs in quæstione præcedenti, ex hac ergo ratione patet quoque veritas nostræ conclusionis.

Gabriel Biel. Dominicus à Soto. Ioā à Medina. Innocentius. Panor. cum reliquis canonistis. Conradus. Didac. Couarruuias. Gerson. Ioseph Angles Ant. de Rosellis. Ioan. Bap. Lupus. Ratio conclusionis.

Ad argumētum allatum in principio quæstionis pro parte negatiua, quàm facillimè respondebitur, quòd cōsequens illud ibi negatum est, verissimum, vt per adducta huc vsq; patuit, & ad probationem dicitur. Primò, quòd dato, & non concesso, quòd per verba in c. 23. ver. 19. & 20. lib. Deut. relata ibi, fuisset permissum Iudæis, ab alienis, (qui non essent de populo suo) exigere vsuras, tamen numquàm fuit hoc illis cōcessum, vt licitum, sed vt tolleratum: quàpropter illis exigere vsuras numquàm licuit. Cùm non omnis tollerantia vel permissio facta ab aliquo superiore de aliquo in se, & de sui natura intrinseca iniusto, & illicito efficiat illud iustum, & licitum: eo, quod huiusmodi tollerantia est quid exterius superueniens ipsi operi illicitò non pertingens ad interiora ipsius rei de se illicitę, & iniustę, vt patet in opere meretricio, quod de intrinseca sui natura est illicitum, stante præcepto Domini: [Non Mechaberis] quod, tamen, non fit licitum per tolerantiam Sanctæ Ecclesiæ, ad euitanda maiora scandala, (vt latiùs probabimus in qō. 13. conclusione 3.) cùm vnusquisq; sciat lege diuina hoc damnatum fuisse, quod videtur voluisse insinuare Deum ipsum Omnipotentem, quando post præceptum: [Non Mechaberis] in libro Deuter. tradidit, & aliud præceptum ipsis Iudæis dicens: [Non erit meretrix de filiabus Israel,] ac si dixisset dominus, omnino volo vos nōn fornicari cum filiabus Israel, quasi voluerit tolerare potius fornicantes eos cū alienigenis,) quoad pęnam temporalem incurrendam, (quàm cum mulieribus hebræis, sed non ideo valeret consequētia; si quis diceret, ergo sine peccato transgressionis præcepti illius diuini: [Non męchaberis,] Iudæi poterāt męchari cum alienigenis, quod patet ex eo, quòd subdit verba generalia ipse dominus ibidem, prohibens Iudæis omnem scortationem cum omnibus mulieribus dicēdo: [nec erit scortator de filijs Israel,] id est, non erit fornicator aliquis filius Israel, videlicet: Iudęus, vnde eodem modo in præadductis locis sacræ scripturæ Deus generaliter, & simpliciter omnibus prohibuit sub pœna transgressionis præcepti: [Non furaberis,] vsurarium mutuum, & vsurarum extorsiones, & alias interpretationes dicti loci Deuteron. capit. 23. ver. 19.

Responsio, & interpretatio verborum Deuter. c. 23. ver. 19. & 20. Exod. cap. 20. ver. 14. Deut. c. 5. ver. 18. Deuter. c. 23. ver. 17. Exo. c. 20. ver. 15.

vcr. 19.& 20.attulimus in præcedēti Notabili vnico pręsentis qōnis,vide ibi.

Responsio ad auctoritatē libri Deut.c.28. ver.12. Deuter, c. 15. uer.6.

Ad alias authoritates sacræ scripturæ in argumento allatas respondebo, & primò ad auctoritatem Deuter.c.28.ver.12. [fęneraberis gentibus multis, & tu à nullo fœnus accipies] dicendum erit, ꝙ fœnus ibi non accipitur pro vsura, sed pro mutuo, vt patet in alia auctoritate adducta in lib. Deuter.c.15. ver.6.Vbi ferè idem dicens dominus,pro hac voce fœnus,vsus fuit hac voce mutuum,dicens [fœnerabis gentibus multis, & tu à nullo accipies mutuum] tum etiam idem probatur: quoniam aliàs superfluum fuisset addere ibi, ad

3 *Fœnerari an semper in sacra scriptura sumatur pro mutuare sub vsuris. Prou. cap.22. uer.7.*

vsuram, si fœnerari semper in ipsa sacra scriptura acciperetur pro mutuare sub vsuris,cùm in dicto c.23.Deut.dicatur: [Non fœneraberis populo meo ad vsuram, vt patet ad sensum, probatur idem insuper more ipso sacrę scripturæ,eo, quòd in libro Prouerb.c.22.ver.7.dicitur. [Diues pauperibus imperat,& qui accipit mutuum, seruus est fœnerantis] ex quibus verbis patet, fœnerari in sacra scriptura sumi pro mutuare: quarum ergo sententiarum talis erit germanus sensus, videlicet: si tu popule meus seruaueris præcepta mea,faciā te ita abundare bonis temporalibus, vt opus non sit tibi petere mutuo necessaria à gentibus, imò tu ipsis ex tuis superfluis facultatibus,quas tibi tradidero, abundanter poteris mutuare.

Responsio ad auctoritatem, lib.Leui.c.25. uer 35.& Exo. c.22.uer.25.

Ad reliquas duas auctoritates sacræ scripturæ recensitas in c.25.ver.35.libro Leuit.& in lib. Exod.cap.22. ver. 25. quàm facillima erit responsio, dicendo,quòd ex ipsis locis, tantùm elici possit,ꝙ Iudęi mutuantes populo suo non debeant ipsos compellere ad soluendas vsuras, non autem sequitur ex auctoritate prædicta ab alijs, (qui non sunt de populo hebręorum) eos licitè posse exigere vsuras.

Ex his omnibus, ergo, patet veritas nostræ conclusionis, & falsitas contrariæ opinionis.

QVAESTIO QVINTA,

Vtrum vsuram exigere ex mutuo sit prohibitum de iure diuino contento in testamento nouo.

SVMMARIVM.

1 *Vsuram exigere prohibitum est de iure diuino contento in nouo testamento.*

2 *Mutuum date dupliciter exponitur à Sancto Thoma.*

HABITVM sermonem de prohibitione vsurarum facta de iure diuino contento in testamento veteri, meritò subsequitur quæstio præsens,in qua quæritur: an fuerit vsura prohibita de iure diuino contento in testamento nouo, ne forsan detur occasio Diabolo fideles decipiendi, ipsis suadendo, se non teneri tale præceptum obseruare post aduentum domini,& post legem noui testamenti: quàpropter more solito,primò arguam pro parte negatiua tali pacto, videlicet.

Antecedens. Consequentia

Si vsuram, seu lucrum ex mutuo exigere esset prohibitum de iure diuino contento in testamento nouo:sequeretur, ꝙ fuisset hoc expressum in dicto

iure

iure, cùm nemo alicuius legis transgressor habendus sit, qui facit quod sibi expresse in ea aliquid non fuit prohibitum, ut patet ad sensum: cùm omnis transgressio legis iustæ sit peccatum,& peccatum nullum sit,quod fit ignorãtia inuincibili; ut esset in casu nostro. Consequens autem est falsum, ergo & antecedens,& ꝙ sit falsum ultra prædicta probatur sic per inductionem.primò, Non est dicendum usuram ex mutuo exigere fuisse prohibitum à domino in testamento nouo per illa uerba. [Mutuum date nihil indè sperantes,] Luc.c. 6.ver. 35. quoniam huiusmodi uerba dicuntur esse consilij, & non pręcepti, ut patet ex contextu ipso uerborum præcedentium, & subsequentium : cùm ibi dicatur [si benefeceritis ijs,qui uobis benefaciunt, quæ uobis erit gratia: Nam peccatores peccatoribus hoc faciunt: Et si mutuum dederitis ijs,à quibus speratis recipere,quæ gratia est uobis, nam & peccatores peccatoribus fœnerantur,ut recipiant æqualia. Verumtamen diligite inimicos uestros, benefacite, & mutuum date, nihil indè sperãtes,& erit merces multa, & eritis filij altissimi,quia ipse benignus est super ingratos & malos. Estote ergo misericordes, sicut & pater uester misericors est.] Ex quibus omnibus domini uerbis uidetur eliciendum, quòd Dominus per illa uerba iis, qui dicta opera fecerint mercedem repromiserit, & per consequens, quòd mutuare cum spe retributionis meritorium opus non sit, non tamen indè sequitur, ꝙ peccatum sit, quandoquidem inter meritum, & demeritum, aliquod medium esse poterit, ut patet ad sensum, Cùm sint multa opera, quæ media sunt, quæ à sacris Theologis dicuntur indifferentia.

Ver. 33. Ver. 34. Ver. 35. Ver. 36.

Præterea idem uidetur probari uerbis ipsius Domini in persona regis, dicentis, [oportuit ergo te committere pecuniam meam nummularijs, ut ueniens ego recepissem utiq; quod meum est cum usuris,]ex quibus elici uidetur fuisse reprehensum eum,qui non auxerat pecuniam per usurã,ac per consequens hoc licere ex diuini iuris in testamento nouo contenti concessione: cùm ille Rex in dicta parabola Dominum Iesum Christum figurauerit. Mat. ca 5.ver. 27.

SED CONTRA tex.est in c.super eo. & c. consuluit,extra de vsur. in quibus habetur [vsuram exercere esse prohibitum etiam iure diuino contento in testamento nouo.]

Respondeo præsenti quæstioni vnica conclusione, quę talis est.

Vnica conclusio.

Vsuram exigere, idest, velle pretium vsus rei mutuatæ sibi solui, solo respectu vsus illius rei mutuatæ est prohibitum de iure diuino contento in nouo testamento: Hæc conclusio probatur quatruplici medio.Primò ipsomet iure diuino contento in testamento nouo expresso infrascriptis verbis, quibus vsus fuit dominus Iesus dum dixit. [Non furtum facies] cùm vsura ipsa sit furtum,vt docuit Diuus Ambros. & habetur in c. si quis vsuram, 14.q.4. diceus [si quis vsuram acceperit,rapinam facit,vita nõ viuit,] & sic patet per dicta verba fuisse prohibitam vsuram iure diuino contento in testamento nouo: Idem probatur per text. ipsiusmet sacri Euangelij paulò antè adducti: [Mutuum date nihil indè sperantes,] & ꝙ hac authoritate adducta probetur nostra conclusio, probatur auctoritate Ecclesiæ Sanctæ sic illa exponentis in c.super eo,& in c.quia in omnibus,extra de vsuris: & ratio est, quia canon in dicto c.Quia in omnibus,est Concilij Lateranensis,in quo dicitur. [Vsuram exercere prohibitum esse sacra pagina vtriusque testamenti,] imò, & clariùs hoc idẽ probatur per tex.in c.Consuluit,extra de vsur.vbi Vrbanus III.dicit

Mutuare sub vsuris est prohibitũ per ius diuinum in Sãcto Euang. Matth.ai.c.19. ver. 18. c.Si quis vsurã 14.q.4. Luc. c.6.ver. 35. c. Super eo, extra de vsur. c.Quia in omnibus, extra de vsur. c. Consuluit, extra de vsur.

thomi-

[homines pro intentione lucri mutuantes malè agere, & teneri ad sic exacta restituenda, imò illos efficaciter ad hoc inducendos fore in foro animæ iuxta domini præceptum dicentis, Mutuum date, nihil inde sperantes:] conclusio ergo nostra verissima est, quia est secundum declarationem ecclesiæ sanctæ, quæ (dictante Spiritu Sancto, in dicto Concilio Lateranensi celebrato sub Leone decimo, sessio. decima) expressè dixit auctoritatem illam Sancti Euangelij. [Mutuum date, nihil indè sperantes] sub præcepto vsuram vetare, ideò contrarium pertinaci animo asserere esset omnino hęreticũ, vt docet Alphonsus de Castro in libro de Hęres. cap. vltimo. Imò & idem probari videtur per tex. in Clem. Vnica, sub tit. de vsur. §. fi. vbi hæc habeutur, [si quis in illum errorem inciderit, vt pertinaciter affirmare præsumat exercere vsuras non esse peccatum, decernimus, eum velut hęreticum puniendum: locorum nihilominus ordinarijs, & hæreticę prauitatis inquisitoribus districtiùs iniungentes, vt cõtra eos (quos de errore huiusmodi diffamatos inuenerint, aut suspectos, tamquam contra diffamatos, vel suspectos de hæresi) procedere non omittant.] Hæc in dicta Clem. Probatur & secundò doctorum authoritate. Sanctus, enim, Thomas in 2.2.q.78. art. 1. in resp. ad quartum, nostræ conclusioni astipulatur (unà cum infrascriptis) interpretãdo dicta uerba domini: [Mutuum date, &c.] quę prius à parte negatiua adduxerat, quasi probando per illa, quòd accipere usuram non esset peccatum, cùm esse uideretur de consilio, ipsam nõ accipere: in responsione, ergo, ad quartum dupliciter interpretatus fuit ipsa dominica uerba, dicendo, Primò sic, dare mutuum non semper tenetur homo, & ideò quantum ad hoc ponitur inter consilia; sed quòd homo lucrum de mutuo non quęrat, hoc cadit sub pręcepti ratione; potest tamen dici consilium per comparationem adductam Fariseorum, qui putabant usurã aliquam esse licitã, sicut & dilectio inimicorũ est consilium. uel secũdò loquitur ibi non de spe usurarij lucri, sed de spe, quę ponitur in homine non enim debemus mutuum dare, uel quodcumq; bonum facere propter spem hominis, sed propter spem Dei, id est, remunerationis assequendę à Domino Deo, ex cuius uerbis patet ipsum Sanctum Doctorem nostrę conclusioni se subscripsisse, & illam probari auctoritate dicta. [Mutuum date &c.] Gabriel Biel in quarto Sentiarum, dist. 15. quęstio. 11. in principio, in declaratione ultimę clausulę diffinitionis usurę, & in Notabili primo adducens eamdem auctoritatem Sancti Euangelij: Ioan. à Medina, Conradus, Couarruuias, Inn. Panor. & quàmplurimi alij Doctores recensiti in pręcedenti quęstione, quia omnes illi, locis ibi citatis, se subscripserunt, præsenti conclusioni, & alij doctores, in prędicta Clem. Vnica, de usur.

Alphonsus de Castro. Clem. Vnica, de vsur.

Sanctus Tho.

Mutuum date, dupliciter exponitur à S. Thoma.

Gabriel Biel.

Ioã. à Medina. Conradus. Couarruuias. Innocentius. Panor. & alij, quàm plurimi.

Attamen nostrę conclusioni, prima fronte aduersatum fuisse uidetur Dominicum à Soto in lib. 6. q. 1. artic. 1. colum. 4. eò, quòd nititur probare Dominum Iesum per hęc verba, [mutuum date &c.] Non prohibuisse sub pręcepto sperare lucrum ex mutuo, sed consuluisse mutuare sine spe humanę retributionis, arguendo à pręcedentibus verbis, (immediatè) ipsius domini dicentis, [& si benefeceritis ijs, qui vobis benè faciunt, quę vobis est gratia, nam peccatores peccatoribus hęc faciũt &c.] Si loqueretur de usura ibi dominus, non dixisset ęqualia, quia moris non est, ut fœnebre lucrum sit sorti ęquale, sed dicit ęqualia: hoc est paria bona, gratuitò refusa, idem est quod subdidit, [Veruntamen diligite inimicos uestros, benefacite, & mutuum date nihil inde sperantes,] idest, nullam ab hominibus gratiam, sed à Deo, quare subdit,

Dñicus à Soto uidetur oppugnasse conclusionem.

& erit

& erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi quare (ait Sotus prædictus) inepta est glossa illa, quæ dicit, quod prius membrum sit consilium, posterius præceptum, sed neq; aliter sentijt Diuus Thom. sed quod sit iustitiæ non expectare lucrum, & iccircò, subdit, quod illic non fit mentio de spe lucri vsurarij: quàpropter concludendum (inquit) erit per illa verba non fuisse prohibitam vsuram. Ad prædictos adductos canones dicentes vsuram prohibitam vtroq; testamento, quibus iuribus probauimus nostram conclusionem: Sotus prædictus respondens ait, quòd in veteri testamēto plana sunt testimonia, in nouo sub illis verbis [Non furtum facies] ad c. Consuluit, vbi Vrbanus Papa dicit vsurā prohibitam, illis verbis domini: [Mutuum date &c.] Respondit dicens, quod Papa non vbicumq; citat testimonia sacræ scripturæ in aliquo sensu, intendit canonizare eumdem sensum: tamquam de fide, sed citat quandoq; illū secundum doctorum opinionem, attamen illa euangelica sententia subministrat vim argumento à maiori: sic arguendo. Si Christus consuluit ne gratuitum donum speraremus ab hominibus, quod licitè possent rependere, à fortiori cōsequitur, neq; expectandum esse pretium usus, quod iustitia vetat. Hæc Sotus. cuius verba non aduersari nostræ conclusioni patet, cùm non solum conclusiones possint probari legibus explicitè ipsas confirmātibus, sed multis alijs modis, vt puta, arguendo à simili, uel à fortiori, uel à contrario sensu, & huiusmodi. Cùm ergo Sotus concludat, (quòd) arguendo à fortiori, non esse expectādum pretium usus rei mutuatæ, quod iustitia uetat; huiusmodi uerbis innotuit nobis, se nobiscum tenere, licèt uerborum sonitu videatur aliquatenus dissentiri. patet, ergo, eius sententiam nostram confirmasse conclusionem.

Matth. c. 19. ver. 18.

Reconciliatur sententia Soti cum auctore, & eius conclusione.

Ad argumentū, ergo, adductum pro parte negatiua, in principio præsentis quæstionis respondetur negando minorem, & ad eius probationem respondetur dictam authoritatem sacri Euangelij: [Mutuate &c.] esse præceptiuam prout declarauit Ecclesia Sancta, in dicto ca. Consuluit, quàpropter omnino erit captiuandus intellectus noster, & submittendus decisioni, & interpretationi Ecclesiæ Sanctæ, vt docet Io. à Medina, & Didac. Couarruuias, vbi sup.

Responsio ad argumentum.

Ad secundam autem auctoritatem Sancti Euangelij adductam respondetur illam methaphoricè intelligendam fore, ac per hoc, quòd dominus uoluerit uos hortari ad non occultandam gratiam suam nobis ab ipso gratis indultam, uerùm potius, vt illa uteremur ad laudem suam, salutem nostram, & proximorū: ne simus de tanto beneficio nobis collato ingrati; sed potiùs, ut debeamus ipsius gratiæ meritum augere bonis operibus nostris, tamen domino adiuuante, qui ait: [Sine me nihil potestis facere,] & viuit, & regnat in secula seculorum.

Responsio ad secūdum argumentum.

Ioā. c. 15. ver. 5.

QVAESTIO SEXTA,

Vtrum vsuram exercere, seu exigere sit prohibitum de iure canonico.

SVMMARIVM.

1 *Vsuram exigere est prohibitum de iure canonico.*
2 *Verus intellectus c. Ab illo, 14. quæst. 4.*
3 *Verus intellectus c. Quanto, extra de vsuris.*
4 *Verus intellectus c. Conquæstus, extra de vsuris, & c. 1. extra de feudis.*
5 *Verus intellectus, c. 1. extra de vsuris.*
6 *Verus intellectus c. salubriter, extra de vsuris.*

VM in præcedenti quęstione sermo habitus fuerit,& probatum,vsurarium mutuū esse prohibitū de iure diuino: iccircò meritò in præsenti examinandum erit: An vsurariū mutuum sit prohibitum de iure canonico:de qua qōne Primò uidetur dicendū vsurā exercere,seu exigere non fuisse prohibitum de iure canonico, quod uidetur probari forma syllogistica tali pacto,videlicet.

Maior propositio. Minor propo. Conclusio. c. Ab illo, 14. q.4.

Omne illud,quod à iure canonico est concessum, non est prohibitū ab eodem à iure. At vsuram exigere à iure canonico est concessum. Ergo vsuram exigere à iure canonico non est prohibitum. Maior propositio per se patet. Minor probatur per tex.in c. Ab illo. 14.q.4.(& est ibi sententia registrata Diui Ambrosij in lib.de Tobia.c.15.)in quo hęc inter alia hentur,videlicet:[Ab illo exige usurā cui meritò nocere desideras,cui iure inferūtur arma,huic legitimè auferūtur usuræ]ex cuius uerbis elicitur,ꝙ saltē usurā exigere, seu mutuare sub usuris inimicis de iure canonico licebit. Secūdò idē uṛ probari per

c. Quanto, extra de usur.

tex.in c. Quantò,extra de usu.in quo uṛ (arguēdo à cōtrario sensu) fuisse prohibitum Iudęis,solùm,exigere usuras immoderatas à Christianis:quàpropter uṛ ex ipso tex.solùm colligi,ꝙ à iure canonico concessum fuerit (saltē)Iudęis

c. Conquestus extra de usur. cap.1.extra de feudis. cap.1.extra de vsur.

exigere vsuras moderatas:Idē & tertiò probari uṛ per tex. in c. Conquestus, extra de usur.& in c.j.extra de feu.in quib. dṛ,ꝙ [Dñs accipiēs feudum in pignus à suo uasallo,nō tenetur deducere ipsius fructus in sorte.]Itē & quartò in c.j.extra de usur.ubi dicitur,quòd [clericus recipiens à laicis in pignus rei mutuatę, beneficij sui possessionem non tenebitur ipsius fructus deducere in sortem]ex his elicitur, quòd saltem, concessum fuerit à iure canonico, usu-

c. Salubriter, extra de usur.

ram exigere in aliquibus casib. Idē(& quintò) uidetur probari per tex.in c. salubriter,extra de usur.in quo habetur, [ꝙ gener recipiens domum,uel possessionem aliquā in pignus à socero pro dote assignāda, nō tenebitur fructus medij temporis cōputare in sortē]ex his ergo fuit probata minor propositio.

SED contra tex.in c.Cōsuluit,extra de usur. in quo hæc habētur,uidelicet:[Cōsuluit nos tua deuotio,an ille in iudicio aīarū, quasi usurarius dēat iudicari,qui nō aliàs mutuo traditurus,eo proposito mutuā pecuniā credit, ut licèt oī cōuētione cessante,plus tñ sorte recipiat:Verùm quia quid in his casi

Lucæ. c6.

bus tenēdū sit ex Euāgelio Lucę manifestè cognoscitur,in quo dicitur: [Date mutuū,nihil indè sperātes:]huiusmodi homines pro intētione lucri,quam habēt(cùm oīs usura,& superabūdātia prohibeatur in lege)iudicādi sunt malè agere:& ad ea,quę taliter sunt accepta, restituēda in aīarum iudicio efficaciter inducēdi.]hęc in d.tex.qui est Vrbani Papę III.ex cuius uerbis patet (ultra alios canones afferēdos,)usuram exigere esse prohibitū de iure canonico.

Vnica conclusio.

Respondeo præsenti quæstioni,unica conclusione, quę talis est, uidelicet.

1 *Mutuare sub vsuris,seu exigere vsuram est prohibitū de iure canonico.*

Vsurā exigere est prohibitū de iure canonico. Hęc cōclusio probaṛ duplici medio. Primò iure ipso pōtificio,antiquo,& recētiori,tex. est, enim,apertissimus in c.2.14.q.4.in quo referūtur uerba Cōcilij Arelatē.primi (cōfirmati à Papa Syluestro) huius tenoris,uidelicet:[Ministri,qui fœnerātur,placuit iuxta formā diuinitùs datā,eos à cōione abstinere.] hæc ibi, Idē probatur ꝑ tex.

c.4 14. quęst.4. cap. Nec hoc quoque. 14.q. 4.

in c.4.14.q.4.& est Cōcilij Martini Quinti:ubi dṛ. [Abstinetur à clero exigēs usuras,]& in c.Nec hoc quoq;,14.q.4.refertur sentētia Leonis Papę in Epi.j. c.3.ꝙ [Acriùs clerici,& laici puniātur pro usuræ exactione.] Idē fuit prohibitū in c.1.2.3.& 5.dist.47.& per totū titulū de usur.in toto corpore iuris canonici: Cuius singulares canones sigillatim hic recensere prætermittere breuitati

studens

studes. Probatur & secundò auctoritate doctorũ in citatis iuribus, & aliorum infrascriptorum doctorum. Nam præsenti cõclusioni se subscripsit Conradus in tract. 2. q. 22. concl. 4. Ioan. de Medina, Didac. Couaruuias; & alij, locis citatis in præcedentis q̃onis conclusionib. Probatur & tertiò hac ratione, videlicet: Cùm ad ecclesiasticum ius spectet non tãtùm nouas edere leges, (quibus ipsa pia mater ecclesia consulere possit bono, & quieti Reipublicę Christianæ:) Verùm etiam suis sanctionibus sub aliquibus pœnis obligare fideles ad obseruantiam legum diuinarum, prohibendo sub pœnis ea, quæ dictæ leges prohibuerant. Iccircò patet maxima cum ratione à iure canonico fuisse prohibitum vsuram exigere propriè dictam: cùm hoc sit prohibitum, etiam, iure diuino, & naturali, vt in præcedentibus quæstionibus fuit probatum.

Conradus. Ioan. de Medina. Couaruuias.

Ratio conclusionis.

Ad argumẽtum in principio quæstionis allatũ, & ad canones in ipsius probationem adductos sigillatim respõdendo: dico, ipsos non obstare nostrę conclusioni, & primò. Ad tex. in c. Ab illo, 14. q. 4. dico, nõ recipiendum fore Gl. dicti c. Ab illo, dicentem quòd verba illa sint interpretãda negatiuè: vt sit sensus, quòd nulli liceat ab aliquo vsuras exigere, cùm nulli liceat alteri nocere: eo, quòd (salua pace ipsius Glosæ) hoc appareat rationi non cõsentaneũ iuxtà diui Augustini sententiam, & habetur in c. Prodest. 23. q. 5. dicentis inter alia. [Quia plectendo, & ignoscẽdo hoc solùm benè agitur, vt vita hominum corrigatur, dum nil nocendi cupiditate fiat; sed animo consulendi.] Nec non: quoniam ait tex. in d. c. Ab illo, [cui iure inferuntur arma, huic legitimè auferuntur vsuræ.] Constat autem licitum esse, & sæpe bellum contra hostes moueri, & illis arma inferri; quàpropter recedendo ab opinione Glosæ, dico, q̃ sicut licitum est Principis authoritate bellare, & hostes armis macerare, ita licitum est eiusdem authoritate hostes vsuris macerare, & bona eorum accipere, & surripere absque peccato furti, & vsuræ, nec erit tunc usura vera, ac propriè dicta, sed similitudinaria, quia incrementum illud vltra sortem, non ratione mutuationis in casu illo recipitur, sed ratione iuris, quod ad bona ipsorum hostium habetur, & ita tex. ille de similitudinaria vsura intellectus non præiudicat nostræ conclusionis veritati, & consonat hoc his, quæ in quarta quæst. de Iudæis diximus.

Respõdeo ad argumentum. 2 *c. Ab illo. 14. q. 4. exponitur*

c. Prodest, 23. q. 5.

Ad c. quantò, de vsur. respondetur, huiusmodi canonem non præcisè prohibuisse Iudæis immoderatas vsuras, nec ipse canon intendit eas particulariter prohibere, sed cùm omnes prohibuerit, intendit non æqualiter omnes Iudæos vsurarios punire, sed pro exactione immoderatarum vsurarum solùm. Et ideò præcipit Christianis sub pœna excommunicationis incurrenda, vt cum Iudæis graues, & immoderatas exigentibus vsuras (nisi satisfecerint) non communicent.

3 *Expositio, & responsio ad tex. in c. Quantò, extra de vsuris.*

Ad c. Conquestus. de vsuris, & ad c. 1. de feudis, vbi dicitur, quòd [potest mutuator recipere fructus pignoris feudalis, quousque capitale sibi reddatur, non computando illos in sortem] & cæt. Respondetur quòd licèt circa materiam, ac intelligentiam istius canonis varia videatur doctorum sententia, tamen, pro decisione quæstionis propositæ in dicto argumento, sciendum quòd glosa aliam rationem decisionis istius canonis non assignat, quàm quòd hoc fieri concedatur in fauorem ecclesiæ: cuius quidem opinionem multi non amplectuntur tamquam non bonam: cùm reuera ecclesia non possit facere de vsura, non vsuram: nec possit in peccato vsuræ dispensare cùm sit hoc prohibitum iure naturali, & diuino, vt infra quæst. nona, decima,

4 *Expositio, & responsio ad tex. in c. Cõquestus, extra de vsur. & ad c. 1. extra de feudis.*

Glo.

Panormitanus

& vndecima, perpulchrè probabimus Deo dante. quàpropter Panormitanus peroptimè in dicto c. conquestus, notabili tertio, & in ver. In glo. ibi, & hoc fauore ecclesiæ dixit. Idem puto, & fortiùs in laicis non magis debet ecclesia abstinere à contractu vsurario, quàm laicus: potest etiam quilibet laicus hoc casu licitè non computare fructus in sortem, ex quo proprietas est sua quasi consolidetur vsusfructus cum proprietate. hæc ille. in hoc etiam

Ioã. à Medina.

consentit Ioannes à Medina, vbi suprà dicens hoc decisum fuisse in dictis iuribus non per modum nouæ institutionis, sed per modum declarationis, vt in ipsis iuribus patet. Et hoc est de natura feudi, vt quando vassallus illud domino suo impignorauerit, dominium vtile simul cum directo consolidetur, & ad dominum ipsum vtrumque pertineat, & ideò in hoc casu, perceptio fructuum huiusmodi feudalis pignoris non erit vsuraria: & in hoc

Dñicus à Soto.

consentijt etiam Sotus in lib. 6. q. 1. art. 2. col. 7. ex his omnibus patet responsio ad illud argumentum dicendo, quòd sicut vbi eadem est ratio idem erit & ius. Sic vbi non est eadem ratio, neque idem esse debet ius. quàpropter ex dictis non elicitur vsuram exercere esse licitum, imò contrarium, vt in dictis iuribus.

5 *Expositio, & responsio ad c. 1. extra de vsuris, et eiusdem verus intellectus.* Glosa. Innoc. Panor. Ioã. à Medina.

Ad cap. 1. de vsuris, in quo dicitur, quòd [clericus recipiens à laico in pignus pro mutui concessi solutione beneficij ecclesiastici possessionem, non tenetur fructus eius interim susceptos in sorte computare] dicendum, quod tex. ille procedit, vt docet gl. Innocen. & Panormitanus in dicto c. 1. & Ioannes de Medina, vbi supra, qui omnes sic interpretantur huiusmodi textum figurando taliter casum, videlicet: quotiescumque clerico beneficiato fuerit aliqua possessio in pignus pro mutuo facto assignata ab ecclesiæ prælato, quæ possessio ratione beneficij sibi collati erat assignata ipsi ecclesiæ, quam possessionem nullatenus possit aliquo medio recuperare ipse clericus: si contingat possessorem iniustum dictæ possessionis velle ipsam impignorare sibi (illius ecclesiæ beneficiato) tunc poterit ipse fructus illius facere suos, non computando eos in sortem. Cùm possessio, verè, sua fuerit de iure, & hoc quia quodammodo non computando fructus in sortem redimit vexationem suam recipiendo tali modo rem propriam, quod quidem non tantùm clericis beneficiatis non possidentibus possessiones proprij beneficij. Verùm etiam alijs hoc licebit, si aliter rem sibi legitimè debitam iniustè detentam ab eo, qui eam illam impignorare voluit: obtinere non posset: quoniam est in vtrisque par ratio, vt patet ad sensum: Attamen vt prædicti etiam Doctores asserunt (& rationabiliter) sic nõ erit dicendum de clerico accipiente possessionem etiam ecclesiæ debitam, non, tamen, assignatam suo beneficio, sed alieno, & idem dicetur de laico, cui aliquid non deberetur, quia in his casibus vterque vsuram committeret, cùm reciperet vltra sortem id, quod non erat ipsorum, sed aliorum, ex quibus patet, quòd textus ille, in cap. 1. extra de vsuris, non tantùm non concesserit vsuram propriè dictam exercere, sed imò expresè prohibuerit: licèt concesserit vsuras impropriè dictas: concedendo vltra sortem accipere sibi aliàs debitum, occasione mutui, licèt non ratione mutui, cùm vsura propriè dicta sit aliquid accipere vltra sortem ratione mutui, idest, non alio respectu nisi pro pretio vsus rei mutuatæ.

6 *Expositio, & responsio ad tex. in c. salubriter, extra de vsur.*

Ad c. salubriter, extra de vsuris, & ad ipsius verũ intellectum Respondendo, cùm (Deo dante) multa sint adducenda à nobis, quando sermo fiet de pignoribus in quæstione 22. iccircò tantùm hic respondebo cum Panormitano

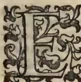
tano in dicto c.salubriter, secundò notabili, dicendo, quòd aut à principio da tus fuit terminus ad dotē soluēdā suo socero ab ipso genero simpliter absq; pacto assignādi, vel alterius solutionis faciendæ, donec soluta integraliter fue rit à socero suo genero dos promissa, (licèt ex pofacto pignus fuerit traditum,) aut cum supradicto pacto. si primò nullatenus poterit fructus pignoris suscipere nisi ipsos computando in sortem: & ratio est, quia videtur renuntiasse iuri petendo interesse oneris matrimonij: Nam sicut potest ducere vxorem sine dote, quod si faceret, tunc de proprio teneretur illam alere, & reliqua onera matrimonij proprijs expensis substinere: ita potuit vxorem ducere dato termino ad persoluendam dotem sibi, sed si à principio interuenit datio pignoris, tunc poterit ipsius fructus non computare in sortem, cùm videatur ipsos recipere confisus authoritate huius c.salubriter, & recipere fructus pignoris huiusmodi in compensationem dotis non solutæ, & puto etiam quòd à principio possit gener conuenire cum socero de aliqua pecunia sibi soluenda annuatim donec sibi solueretur dos promissa: dummodo sit homo solitus negotiari, vel ponere pecuniā apud mercatorem: cùm iste non capiat pro mutuo, vel pro vsu rei mutuatæ, & solutionis dilatione: sed vt substineat onera matrimonij, & sic potius capit, vt interesse, quàm vt pretiū vsus rei mutuatæ: & sic patet responsio ad argumentum: cùm ex ipsa c.salubriter. authoritate non possit elici, nisi quòd non sit cōtra canones vsura impropriè dicta: vt dixi in responsione ad præcedens argumentum.

QVAESTIO SEPTIMA.

Vtrum vsuram accipere pro re mutuata sit prohibitum de iure ciuili.

SVMMARIVM.

1 *CONCESSIO tripliciter sumitur à doctoribus.*
2 *Quo tempore vsuræ antiquitùs exigebantur.*
3 *Vsuræ menstruæ, quę dicantur.*
4 *Vsura centesima duobus modis à doctoribus sumitur.*
5 *Vsura centesima vndè dicta sit.*
6 *Vsuræ besses quæ dicantur.*
7 *Vsuræ trientes quæ dicantur.*
8 *Vsurę semisses quę dicantur.*
9 *Vsurę quincunces quę dicantur.*
10 *Vsura vnciaria quę dicatur.*
11 *Vsurę semiunciarię quę dicantur.*
12 *Vsurę vsurarum quę dicantur.*
13 *Vsurę vsurarum sunt prohibitę de iure ciuili.*
14 *Vsurę centesimę, & alio nomine nuncupatę pręter vsuras vsurarum fuerunt concessę, idest, non punitę, de iure ciuili.*
15 *Iuris canonici scopus.*
16 *Iuris ciuilis scopus.*
17 *Regimen humanum deriuatur à diuino, & ideo in aliquibus ipsum sequi debet.*

ET primò videtur dicendum concessum non esse de iure ciuili vsuram exercere: quod & probatur forma syllogistica tali pacto, videlicet,

Maior propositio.

Omne illud, quod de iure ciuili concessum est: de iure ciuili non est prohibitum.

Minor propositio.

At vsuras accipere pro re mutuata à iure ciuili est concessum.

Conclusio.

Ergo vsuras accipere pro re mutuata de iure ciuili non est prohibitum.

Maior propositio negari non potest cum pateat ad sensum.

l.Placuit, ff.de vsuris.

l. Lecta, ff. de rebus credi. si cer. pet.

Minor probatur per text.in l.Placuit, ff.de vsur. vbi Imperator dixit: [Placuit (siue statutum modum quis vsuras stipulatus fuerit) siue vsurarum vsuras, quòd illicitè adiectum est, pro non adiecto haberi, & licitas posse peti:] & per tex.in l.lecta, ff.de rebus creditis, si cert.pet. [vbi iudicantur soluendæ vsuræ pro mutuis præstitis.]

l.Eos qui, C.de vsur.

SED CONTRA. tex.est apertissimus in l.Eos qui, §.super vsurarum verò, C.de vsuris, in quo [conceditur exactio vsurarum ibi taxatarum] prout latiùs dicetur in probatione secundæ conclusionis.

Respondeo præsenti quæstioni duplici cõclusione: illi, tamen, præmittẽdo

Primum Not.

Duo notabilia pro illius maiori intelligentia. Quàpropter sciendum, quòd

1 hic terminus. Cõcessio: capitur tripliciter à doctoribus. Primò modo pro nõ

Cõcessio tripliciter sumitur à doctoribus.

Primo modo, pro non punitione, seu simplici permissione, seu dissimulatione.

c.Quantæ, extra de sen.exc.

punitione, quo modo ille dicetur concedere aliquod malum (secundum regulam vulgatam canonizatam in c.Error.dist.83.[error cui non resistitur, approbatur] arg.in c.Quantæ, extra de senten.excommunicatio. vbi dicitur [incidere in excommunicationem eum, qui poterat obuiare percussioni illatæ clerico, & non obuiauit:] & hoc modo nihil positiuum est: sed tantùm negatio punitionis, & concessio hoc modo capta dicitur alio nomine permissio simplex: & dicitur [simplex,] quia tantùm pęna indulgetur (nõ quòd minuatur culpa in illo, qui tale quid committit,) & hoc modo potest dici ecclesiam concedere meretricari, seu fornicari cum meretricibus: poterit etiam huiusmodi con

c. Hac ratione 31. q.1.

cessio tolerantia dici, eò, quòd dicitur in c.hac ratione, 31.qõ.1.[Quod permittimus, nolentes præcipimus; (idest, permittimus, vt ait ibi glo.) quia malas hominum voluntates ad plenum prohibere non possumus:] Poterit etiam huiusmodi concessio sic accepta, dici dissimulatio, & hoc modo dicimus Deum multa mala opera concedere in præsenti vita: eò, quòd ea hic non punit, licèt in futuro illa puniturus sit. Secundò modo. Concessio capitur pro non

Concessio secundo modo sumitur pro non punitione, & prohibitione impeditionis simul.

punitione, & prohibitione impeditionis simul, & hoc modo dicimus aliquem concessisse aliquod malum, quando illud facientem non tantùm non punit, verùm etiam prohibet volentes impedire facientem, ne faceret: & hoc modo dicitur Ecclesiam Sanctam concessisse Iudæis obseruantiam suorum rituum, ac cerimonialium præceptorũ, licèt ipsa facere, seu exequi sciat Deo gratum

c.Qui sincera, dist.45.

non esse: concedit, ergo, eis non solùm nõ puniendo eos pro tali crimine, verùm etiam prohibendo Christianis, ne impediant eos volentes tale crimen

Concessio tertio modo sumpta est pro nõ punitione, pro prohibitionẽ impeditionis, ac auxilio insimul,

committere, de quo est tex.in c. Qui sincera, dist.45. Qui canon est Gregorij Papæ, desumptus ab epistola decimaquinta, libri secundi. Tertio modo capitur concessio pro nõ punitione, idest, pro nõ prohibitione ĩpeditionis, ac pro auxilio insimul. & hoc modo concessione accepta, dicitur illum concedere aliquid, qui non solùm non punit facientem aliquid, & volentibus illud impedire prohibet impeditionem, verùm etiam adiuuat illũ, vt faciat illud tale, &

hoc

hoc modo dicitur ecclesiam cōcedere curię seculari morti addicere clericum iam ab ipsa ecclesia degradatum à clericali ordine, conuictum, vel confessum de homicidio in foro ecclesiastico: quia non solùm Iudices laicos non punit, vel non impedit, imò & adiuuat ipsum clericum degradando, ac curiæ ipsi seculari tradendo. Sic, ergo, in proposito dicetur. Ius ciuile cōcessisse vsuras primo modo concessionis: quia vsurarios huiusmodi non punit, nisi in duobus casibus, qui in conclusione 2. adducentur.

Secundum notabile est, memoriæ summoperè commēdandum, & est tale.
Sciendum est, moris fuisse apud antiquos, vsuras huiusmodi (quas morosas,
& punitorias dicemus loco suo) solitas conueniri Chalendis: illas verò exigi 2
ab aliquibus Idibus, sed apud Græcos Calendis accipiebantur: queamadmo-
dum legitur apud Tullium libro quarto epistolarum ad Atticum, in epistola
incip. De Entichide gratum &c. & in lib. 14. in epistola incip. E Pompeiano.
& Horatius Epode. 2. scribit. Hæc vbi locutus fœnerator Alpius: vndè rele-
git idibus pecuniam, quærit Calendis ponere. Colligitur etiam ex l. lecta, ff.
de Rebus cred. si cert. peta. & indicat hoc nobis illud nomen, Chalēdarium,
quo traditur nobis scriptum. Chalendariū, enim, erat liber, in quo vsurarum
ratio habebatur, earumque debitores ibi adnotabantur, vt deducitur ex l. Qui
filium, & l. Nomen. §. 1. ff. de leg. 3. & refert Alciatus in lib. 2. Parergon. c. 23.
Hinc quoque dictæ sunt illę vsuræ menstruæ, quæ singulis quibusque mensi-
bus pensitari, ac solui debebant. Quàpropter vario vocabulo illas vsuras anti 3
qui appellare consueuerunt secundum varias earum solutiones. Centesima,
ergo, cùm sit as vsurarum, indè euenit, quòd reliquę vsurę fuerint nominatæ,
& distinctæ in partem ipsius assis: quando minores debuissent conueniri, ac
pacisci. Et animaduertendum, quòd Centesima vsura duobus modis repe- 4
ritur interpretata à doctoribus. nam nonnulli dixerūt centesimam vsuram
illam esse, quæ in anno æquabat sortem, vt verbi gratia, si alicui fuissent mutua
ti centum aurei per annum, post annum ipse mutuatarius reddere tenebatur
centum aureos sibi mutuatos, & centum alios, tamquàm pretium vsus illo-
rum centum aureorum; qui sibi mutuati fuerant per annū: & huiusmodi sen-
tentiæ fuerunt infrascripti, videlicèt: Glo. in c. Quoniam multi, in ver. centesi-
ma, distin. 47. Ioan. Cardinalis à Turrecremata ibidem. Præpositus Alexan-
drinus ibidem, Goffreda in summa eo. ti. Glā in l. fi. in ver. centesima, C. de peti
tio. hæredi. Alber. de Rosatis in suo Dictionario vtriusque iuris in uer. Cente-
sima vsura est, & Conradus in tracta. secundo, de contractibus, q. 22. conclu-
sione 9. & Maria. Soc. in Rubrica de vsuris, num. 13. Alij verò doctores con-
trarium asseuerantes dixerunt, Centesimam vsuram esse illam, quæ centum
mensibus sorti mutuatę ęquiparabatur, idest, ad rationem duodecim pro quo
libet centenario, in quolibet anno: & huic sententiæ veriori (meo quidem iu-
dicio) se subscripserunt infrascripti doctores, videlicet: Hermolaus in Pli-
nium lib. 13. c. 4. in secundis castigationibus. Bart. Soc. in l. 3. §. Item si Reipu-
blicę, ff. ad leg. Falcidiam. Alciatus lib. 3. dispunc. c. 1. Budeus lib. 1. de asse. Leo
nardus Portius lib. 2. de monetis. Theophilus in §. Plus autem. Institu. de act.
Idem in §. sed quod principi. Institu. de iure natur. gentium, & ciuili. Vigilius
in præfatione ad Theophilum Græcum, Antonius Augustinus lib. 2. emenda
tionum, cap. 10. Lugdunensis de contractibus nume. 36. Constantinus Har-
menopolus in Epitome iuris ciuilis lib. 3. ti. de Vsura. Ioannes Græcus legum
interpres, qui sub tēpora Iustiniani scripsit utilia quædam in ius ciuile glos
semata,

Notabile secūdum.

Quo tempore vsurę antiquitus exigebantur.

Tullius.
Horatius.
l. Lecta, ff. de reb. cred. si certum. pet.
l. Qui filium, l. Nomen, ff. de leg. 3.
Alciatus.

Vsurę menstrue quę dicātur.

Vsura centesima duob. modis à doctoribus sumitur.

Glosa.
Card. à Turrecremata.
Præpositus.
Goffreda.
Glosa.
Alb. de Rosat.
Conradus.
Maria. Soc.
Hermolaus.
Bar. Soc.
Alciatus.
Budeus.
Leonard. Portius.
Theophilus.
Vigilius.
Anto. Augustin.
Lugdunensis.
Constantinus Harmenopolus.
Ioan. Græcus.

ſemata, quæ Vigilius in dicta præfatione ad hanc rem adducit. Id planè de-
Columella: ducitur ex Columella de agricultura, lib.3.c.3. qui ex Latinis auctoribus te-
Franciſcus Otthomanus. ſtis eſt locupletiſſimus huius interpretatationis. Franciſcus Otthomanus li.j.
Iacobus Curt. de vſur.c.7.& Iacobus Curtius lib.3.coniecturalium,cap.29. Didacus Couar
Couarruuias. ruuias in lib.3. c. 9.num. 6. Variarum reſolutionum,addens quòd centeſima
5 *Vſura centeſima vndè dicta ſit.* vſura ſit,ex eo,quòd centeſima ſortis pars,vſura eſſet meſtrua, ideſt,quolibet menſe ſoluenda, ideſt, ad rationem duodecim pro centenario (ſcilicèt) ſoluendo vnum quolibet menſe pro quolibet centenario. Dominicus à Soto in
Dominicus Sotus. lib.6.quęſ.1.artic.1.colum.9.in uer.Vnde uſura centeſima.Ioan.Baptiſta Lu-
Ioan.Bap.Lupus. pus Geminianus in tracta. de uſur.in commentario primo, tertij paragraphi, l.Curauit,C.de action. empti. Nauarrus in ſuo manuali cap.17.num. 208. &
Nauarrus. Glosa. Glo.in figuratione caſus l.Eos qui,C.de uſuris. Ex his omnibus patet,quàm longè aberraſſe eos à ueritate, qui dixerant centeſimam uſuram eſſe, exigere centum pro quolibet centenario quolibet anno:cùm Iuſtinianus Chriſtianiſſimus, & Iuſtiſſimus Impetator nunquàm illam conceſſiſſet,ſi ita eſſet, ut ipſi autumant. Quàpropter ſciendum erit inſuper, quòd Centeſima cùm ſit as uſurarum, factum eſt, ut reliquæ uſurę fuerint nominatę, & diſtinctę in par-
l. Eos qui, C. de vſur. tem ipſius aſſis, quando minores debuiſſent conueniri iuxtà ſanctionem imperatoriam in l. eos qui, C. de uſuris, & ſunt infraſcriptæ, uidelicet: Beſſes,
6 *Vſura beſſes, quę dicantur.* quę ſunt duæ partes ex tribus partibus,ex quibus conſtat centeſima uſura,ideſt,octo: & ſic octo pro quolibet centenario concedebantur pro quolibet anno ipſis mercatoribus, & ijs ſolùm, qui præerant ergaſterijs, ideſt, officinis
7 *Vſurę trientes quę dicantur.* operarum, ut in dicta l.eos,qui.§.ſuper uſurarum,& docet gl.ibidem. Vſurę trientes dicebantur illæ,quas exigebant uiri illuſtres, & dicebatur tertia pars centeſimæ,ideſt, ad rationem quatuor pro quolibet centenario,ut in d.l.eos,
8 *Vſurę ſemiſſes quę dicantur.* qui,§.ſuper uſurarum. Semiſſes uerò uſurę dicebantur dimidia pars centeſimæ,ideſt,ad rationem ſex pro quolibet centenario in quolibet anno, & hæc uſurę concedebantur omnibus reliquis hominibus præter nominatos, ut in dicta l.eos,qui.§.ſuper uſurarum,in uer. cœteros autem omnes. Vſurę quin-
9 *Vſurę quincunces quę dicantur.* cunces, quę ſunt propè, & antè ſemiſſem,& ſunt quę ſoluuntur ad rationem quinque pro centenario in quolibet anno: de quibus uidetur loqui text.in l. Cùm quidam, §. fin. ff. de uſur. Vſura unciaria legitur apud Cornelium Ta-
l. Cum quidã, ff.de vſur. citum in libro Annalium 5. & apud Liuium lib.7.Deca.& eſt illa uſura, quę quolibet menſe ſoluebatur pro centenario, ideſt, unum pro centenario, id-
10 *Vſura unciaria quæ dicantur.* eſt, duodecima pars centeſimę, & unica ipſius aſſis, ut tradit quoque Franciſcus Balduinus in lib.12.tabula.l.5.Semiunciarię uſurę dicebãtur ex unciario fœnore,quę ducenteſimo menſe ſortem ęquarẽt,i.ad rationem medię partis unius nummi pro quolibet centenario.hęc omnia prędicta docẽt ferè om
11 *Vſurę ſemiunciarię quę dicantur.* nes adducti doctores,ubi ſupra,quę per me fuerunt hic allata ad maiorem intelligentiam concluſionum afferendarum. Vſurę uerò uſurarum dicebantur uſurę ex uſuris, ideſt,ſolutiones uſurarum, quę fiebant non ſolùm pro uſura
12 *Vuſræ vſurarum quæ dicãtur.* rei mutuatę,ſed etiam pro uſura exacta,uel exigenda ratione mutui,ſeu ſorte principali,ut puta,ſi quis poſt annum non ſoluiſſet uſuram promiſſam quolibet anno ratione rei ſibi mutuatę, tenebatur anno ſequenti reſtituere rẽ mutuatam,uſuram pro illa re iã decurſam,& uſuram quoque pro uſura prędicta non ſoluta pręterito anno.

His,ergo,pręmiſſis notabilibus animaduertendum,quòd duplex reperitur ſententia apud doctores circa pręſentem quęſtionem. Quàpropter ſciendum,

quòd

quòd prima doctorum opinio fuit dicentium; quòd Iustinianus Imperator in legibus iuris ciuilis Digestorum concessisset exactionem vsurarum: tamen post aliquod tēpus penitens se vsuras concessisse in libro Codicis, & Authenticorum, huiusmodi concessionem reuocauit in l. 1. C. de summa Tri. & fide Catholica, vbi fatetur se velle viuere secundum legem Beati Petri traditam Romanis, & in Authē. de ecclesiasticis titulis in principio, approbat quatuor concilia generalia, videlicet: Nicenum, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Calcedonium: præcipiens obseruari sanctiones dictorum conciliorum: in quibus proculdubio vsuræ fuerunt expresse prohibitæ: vt notatur in c. quia in omnibus, extra de vsuris, & per consequens videtur fuisse prohibitas vsuras de iure ciuili, eò magis, quoniam ipse Iustinianus in Authen. ne clerici apud proprios episcopos, in fine colum. 6. dixit, quòd non dedignantur leges sacros canones imitari. Quàpropter videtur indè omnes præcedentes leges tā Digestorum, quàm Codicis fuisse correctas quoad permissionem exactionis vsurarum, & huiusmodi sententiæ se subscripserunt infrascripti doctores, videlicet: Glo. in dicta Authen. de ecclesiasticis titulis, in ver. Obseruamus. Gl. in c. quid dicam, in ver. reddi, 14. q. 4. Glo. in c. quia in omnibus, in ver. Multi, extra de vsuris, Ioannes Baptista Lupus Geminianus, vbi supra. Attamen pace tantorum doctorum, dixerim, hæc opinio nulli vero fundamento, videtur inniti: Nam leges prædictæ, in quibus Imperator fatetur se velle viuere secūdum legem Beati Petri, & sacra concilia &c. Vt respondebitur iuxta sententiam doctorum omnium, (qui paulòpost afferentur in relatione secundæ opinionis doctorum) dictæ (inquam) leges loquuntur de approbatione conciliorum quoad materiam fidei Catholicæ, non quoad alia, quæ legibus iam ab eo statutis ipse imperator ordinauerat; quia si illas voluisset corrigere, de illis fecisset mentionem specialiter, (vt solitus fuerat:) Nam generalis confirmatio non extenditur ad correctionem eius, in quo aliud specialiter reperitur statutum: Nec hoc mirum debet videri: Catholicum Imperatorem nō correxisse, seu irritasse leges permittētes vsurarum exactionem: cùm illius fuisset prospicere bono communi, & ciuili amicitiæ, & inopum necessitati, quæ si aliàs vsuræ non fuissent toleratæ, seu permissæ; ipsi pauperes non reperijssent gratis mutuum: & sic fame, & egestate perijssent. his & alijs rationibus afferendis in conclusionibus patet excusandum esse Imperatorem, cùm & hodie, etiam, multa delicta permittantur, & relinquantur impunita vt sunt meretricari, & huiusmodi, ad vitanda maiora, & perniciosiora scandala: nūquàm tamen concedendum erit Iustinianum concessisse vsuras de iure ciuili, tamquàm licitas, & non prohibitas iure diuino, sed ꝙ illas concessit hoc modo solùm (scilicet) vt ratione vsurarum exactarum: Nemo in foro seculari puniretur.

Prima opinio doctorum pro ponitur.

Glosa. Ioan. Baptista Lupus. Prima opinio reijcitur ab autore.

Secunda est opinio doctorum dicentium nonnullas vsuras propriè dictas non fuisse prohibitas de iure ciuili, & nonnullas fuisse prohibitas, (vt latius in cōclusionibus) numquam, tamen, fuisse illas concessas, vt licitas, & exigibiles, idest, sine peccato, sed vt licitas, seu indultas sine punitione temporali, ad maius malum vitandum. huic sententię se subscripserunt reliqui ferè omnes doctores locis infrascriptis. Bar. enim in l. Ad hæc, C. de vsuris, num. 5. infrascriptis verbis vtitur, videlicet: Breuiter veritas est ista, quòd de voluntate iuris ciuilis fuit, quòd etiam vsuræ possint exigi, quia, etiam, de iure Authen. post titulum. de ecclesiasticis titu. vbi [Imperator præcipit seruari quatuor concilia:] Idem Iustinianus posuit titulum de Nautico fœnore: Vndè de voluntate

Secūda doctorum opinio ponitur.

Bart.

tate

Ioan.And. Ant.de Butrio

tate ſua fuit: non, tamen, de poteſtate: quia non potuit Imperator tollere legem maioris (ſcilicèt) Dei hoc prohibentis. Imò, (vt aſſeuerant Ioan.And. & Anto.de Butrio,) quòd legiſtæ communiter fatentur vſuras eſſe licitas, & non prohibitas à iure ciuili, (hæc, tamen, intelligendum erit verum regulariter, non autem quoad vſuras vſurarum. Cùm ſpecialiter ipſæ, de iure ciuili ſint prohibitæ, (vt probabitur in prima concluſione afferenda.)

Ioan. And. Glo. Anto. de But. Ancharanus. Panor. Ioan. de Ana. Ioan. de Imo. Car. Zabarel. Card. à Turre cremata. Conradus. Couarruuias. Ioan. Gerſon. S. Thomas. Caietanus. Gabriel Biel. Dñicus Sotus. Marianus Soc. Augu. Berous.

Hæc eadem opinio acceptatur à canoniſtis communiter, de quorum numero ſunt infraſcripti, videlicet Ioan. And. in c. Peccatum, de reg. iur. in 6. in quinto articulo quæſtionis; & in fine. Glo. in c. 1. in ver. lex humana, diſt. 10. Anto. de Butrio, in Rubrica de vſur. & in c. Quia in omnibus. Petrus de Anchara. in cap. Peccati venia. colum: 6. in ver. Secundo quæro, de reg. iur. in 6. Panor. in c. Cùm ſit generale, nume. 18. extra de foro competen. Ioan. de Ana. in c. quia in omnibus, colum. 20. in ver. Subdit Hoſt. extra de Vſuris. Ioan. de Imo. in Clem. 1. num. 13. de vſur. Cardinalis Zabarel. in clem. 1. de vſur. col. 2. in uer. Sed quæro, in 90, quòd dixi. Cardinalis à Turrecremata in c. Quid dicam artic. 1. 14. q. 4. Conradus in tracta. 2. de contractibus queſt. 22. cõcl. 10. & 11. Didacus Couarruuias in lib. 3. variarum reſolutionum, c. 1. num. 6. in uer. Ego ſanè uſuras. Ioannes Gerſon. de contractibus, Præpo. 17. & ex ſacris Theologis Diuus Thomas in 2. 2. quæſt. 78. articulo 1. in reſpon. ad tertium. Caietanus ibidem in commentariis, Gabriel Biel in 4. Sententiarum diſtin. 15. quæſt. vndecima, poſt reſponſionem ad vltimum argumentum propè notabile tertium, & Dominicus à Soto in lib. 6. de iuſtitia, & iure, qõ. 1. artic. 1. colum. 9. in uer. Ad tertium argumentum. Marianus Soc. in Rubrica de uſur. à numero 25. vſquè ad numerum 29. excluſiuè hanc quæſtionem examinans elegantiſſimè pro utraque parte, ſe ſubſcripſit præſenti ſecundæ doctorum opinioni. & Auguſtinus Berous in Rubri. de vſur. à nu. 77. uſque ad num. 83. excluſiuè præſentem ſecundam opinionem multipliciter probat ueram.

His, ergo, præmiſſis ſatisfaciemus ipſi quæſtioni (Deo dante) duplici concluſione.

Prima ergo concluſio ſit hæc.

13 *Vſuræ vſurarum ſunt prohibitæ de iure ciuili.* l. Placuit, ff. de vſur. l. Vt nullo, C. de vſur.

Vſurę uſurarum de iure ciuili ſunt prohibitę, & huiuſmodi uſuras exigentes pręcipiuntur puniri à iure ciuili. Hęc concluſio probatur duplici medio. Primò enim per textum apertiſſimum in l. Placuit. ff. de uſur. vbi hęc habetur, uidelicet: [Placuit (ſiue ſupra ſtatutum modum,) quis uſuras ſtipulatus fuerit, ſiue uſurarum uſuras, illicitè adiectum eſt. pro non adiecto haberi, & licitas poſſe peti.] Hęc ibi, Idem habetur in l. Vt nullo, in fine. C. de uſuris. Probatur & ſecundò pręſens concluſio, omnium prędictorum doctorum auctoritate.

Secunda concluſio.

14 *Vſuræ centeſimę, & nonnullo alio nomine nuncupatę ſunt conceſſę, ſeu tolleratę de iure ciuili.* l. Eos qui. C. de vſur.

Vſurę centeſimę, & alio nomine nuncupatę pręter uſuras uſurarum (ut in notabili ſecundo) fuerunt permiſſę, ac conceſſę (non tamen ut licitę, & ſine peccato, ſed ut non punibiles in foro fori) à iure ciuili, ad maiora mala uitanda, & non ſine maxima ratione. Hęc concluſio probatur triplici medio. Primò, enim, ipſomet iure ciuili: (ultra iura adducta in pręcedenti concluſione) per tex. in l. Eos qui, §. ſuper uſurarum uerò, C. de uſur. ubi Imperator infraſcriptis uſus fuit uerbis, uidelicet: [Super uſurarum uerò quantitate, etiam generalem ſanctionem facere, neceſſarium eſſe duximus: ueterem duram, & grauiſſimam earum molem ad mediocritatem deducentes: Ideoq, iubemus,

illuſtribus

illustribus quidem personis, siue eas præcedentibus minimè licere, ultra tertiam centesimæ usurarum nomine,in quocumque contractu uili,uel maximo stipulari. Illos uerò, qui ergasterijs,(idest operibus) præsunt, uel aliquam lici tam negotiationem gerunt, usquè ad bessem centesimæ usurarum nomine in quocumque contractu, suam stipulationem moderari: In traiectitijs autem contractibus,uel spetierum fœnori dationibus, usq; ad centesimam tantummodo licere stipulari:nec eam excedere, licèt ueteribus legibus hoc erat con cessum. Cœteros autem omnes homines dimidiam tantummodo centesimę,usurarum nomine posse stipulari, & eam quantitatem usurarum etiam in alijs omnibus casibus nullo modo ampliari, in quibus citrà stipulationem exi gi usuræ solent] hæc omnia in dicta l.Idem habetur in l.2. C. de Nautico fœnore. Vbi hæc habentur, uidelicet:[Cùm dicas te pecuniam ea lege dedisse, ut in sacra vrbe tibi restitueretur, nec in certum periculum,quod ex nauigatione maris metui solet,ad te pertinuisse profitearis,non est dubium,pecunię creditæ, ultra licitum modum te usuras exigere non posse] hæc ibi, & licèt multa alia iura possent ad hanc cōclusionem probandam adduci: tamen (bre uitati studens) illa missa faciam. Probatur & secūdò authoritate doctorū,qui fueruut allati in secundæ opinionis relatione. Probatur & tertiò ratione,q̄ à iure ciuili rationabiliter fuerint,prędictæ usurarum exactiones permissę,licèt numquam fuerint concessę, ut licitę, & ratio est. Cùm,enim,scopus iuris canonici sit consulere bono communi, & dirigere hominem in Deum, iccircò ius canonicum omnes usuras prohibuit (cùm & illas fuisse prohibitas à Deo Optimo Maximo, commemoret multis in locis) ne offendatur ipse Deus; & sic priuentur homines ipso summo bono,ad quod ius canonicum intendit ip sos homines dirigere: scopus, verò,iuris ciuilis (cùm sit consulere tātùm bo no communi,& publico,) quod summopere versatur in hoc, quòd homines indigentes pecunijs propter solutionem usurarum suis necessitatibus occurrere possint,) qui aliàs non reperirent de facili mutuantes gratis: Vndè quia (vt dixi)intentio iuris ciuilis est, conseruare ciuilem amicitiam, & commune bonum: iccircò noluit punire crimen usurarium, ne impediret ciuilem amici tiam: vndè in hoc modificare studuit quodammodo ius diuinum:nec hoc mi rari debemus: eò magis, quòd concurrere appareat voluntas recipiētium ad vsuram,saltem voluntas cōditionata,quę tamen voluntas dicitur,& indè gra uioribus malis occurritur, vt puta, assassinijs, morti pauperum, furtis, stupris,adulterijs,& alijs huiusmodi criminibus: ad quę homines cōpellerentur p p necessitatem,si eis non succurreretur per mutuationes licèt vsurarias:sicut & rationi consentaneū est eadem de causa non punire in foro fori peccatum meretricij simplicis; & tolerare in ciuitatibus meretrices, licèt sciatur procul dubio meretricari prohibitum esse de iure diuino, & puniendum fore in foro conscientię,& post hanc uitam à Deo: et hoc toleratur, illud temporaliter non puniendo,vt grauiora mala vitarentur, & rationabiliter iuxtà sentētiam Diui Thomæ in 2.2.q.10.artic.10.in corp. quęst. dicentis,quòd humanum regimen deriuatur à diuino regimine,& ipsum debeat imitari. Deus autem quàmuis sit omnipotens,& summè bonus, permittit,tamen,aliqua mala fieri in uniuerso,(quę prohibere posset) ne eis sublatis maiora bona tolerentur,uel etiam peiora mala sequerentur.sic,ergo,in regimine humano, illi,qui pręsunt rectè aliqua tolerant,ne aliqua bona impediātur, vel etiam ne aliqua mala peiora incurrantur.Sic Sanctus Augustinus,in libro 2. cap.4. de ordine

l.2.C.de Nautico fœnore.

Ratio conclusionis.

15 *Iuris ciuilis scopus.*

16 *Iuris canonici scopus.*

S.Thomas.

17 *Regimen humanum deriuatur à diuino, & ideò in aliquibus ipsum imitari debet.*

Sanctus Aug.

Tomo 1. dicit Aufer meretrices de rebus humanis, & turbabis omnia libidinibus: Hęc ille Sanctus. Ex his ergo omnibus patet veritas pręsentis conclusionis. Nec non & ex quàmplurimis, quę adducuntur à Conrado in dicta qu. 2. iam citata, quae breuitatis gratia pretermisi.

Responsio ad argumentum principale.

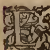
Ad argumentum modò, quàm facillima erit responsio, dicendo ipsum uerificari solùm in materia primę conclusionis, quod & nos probauimus ibi: cò potissimùm, quia dicti argumenti minor probatur eadem auctoritate, qua nos probauimus primam nostram conclusionem: nõ autem argumentum militat, & verificatur in terminis secundę conclusionis, ut patet ad sensum.

QVAESTIO OCTAVA,

Vtrum Deus omnipotens possit cùm hominibus dispensando præcipere, quòd licitè sine peccati labe vsuras propriè dictas, prohibitas in septimo decalogi præcepto, ipsi homines possint exigere.

SVMMARIVM.

1 *FVRTVM quid sit.*
2 *Præcepta contenta in prima tabula in quo differant à præceptis cõtentis in secunda tabula.*
3 *Præcepta moralia immutabilia sunt, num. 7.*
4 *Furari, męchari, & mentiri quid sit.*
5 *Vox quid sit.*
6 *Homicidium quale sit prohibitum per præceptum: Non occides.*
8 *Malum in se, & malum secundum se quid.*
9 *Præcepta primæ, & secundę tabulę quę sint, quot, & quomodo fuerint obtenta ab hominibus.*
10 *Interpretari præceptum quid sit.*
11 *Reuocare præceptum quid sit.*
12 *Dispensare in pręceptis quid sit, & vnde dicatur.*
13 *Dispensare in vsuris, quando dicatur Deum non posse.*
14 *Dispensare in vsuris, quando dicatur Deum posse.*
15 *Osea non peccauerit cognoscendo carnaliter fornicariam, & quare.*
16 *Hebræi non peccauerunt spoliando Aegyptios bonis suis, & quare.*
17 *Abraham non peccauit quando immolare voluit Isaach filium suum, licèt Deus tunc non dispensauerit in præcepto: Non occides, & quare.*
18 *An dispensauerit Deus in præcepto: Non occides, cùm Sanson se interfecit.*
19 *Deus dispensauerit: Ne in pręcepto: Nõ occides cum Eleazzaro, qui se interfecit, (vt saluaret populum suum) se supponendo elefanti, quem interficere statuerat.*
20 *Deus an dispensauerit in matrimonio contracto inter Abraham & Saram.*
21 *Abraham an fuerit frater Saræ.*
22 *Deus an dispensauerit cum Machabeis circa violationem Sabbathi, vt præliari eis liceret cõtra hostes suos, & hoc præceptum de sanctificando Sabbatho qualiter sit interpretandum.*

T primò videtur dicendum quòd Deus Optimus Maximus possit dispensare cum hominibus, vt vsuras propriè dictas exercentes non peccent: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicèt: Si Deus nõ posset dispẽsando præcipere hominibus, vt vsuras propriè dictas exercentes non peccarent: sequeretur hoc ab-

Antecedens.

surdum,

ſurdum, quòd poteſtas diuina quoad ſuas leges eſſet minor poteſtate hominum erga ſuas leges. At omnes homines, qui habent poteſtatem condendi leges, habent quoq; poteſtatem diſpenſandi cum aliquo: ita vt trāſgrediēs, ſeu nō obſeruans legem illam, pœnam non incurrat cōtra illius legis violatores ſtatutum: ergo, concludendum videtur vnum ex his duobus: aut ꝙ Deus poſſit diſpenſare in vſuris; aut quòd minor ſit auctoritas Dei circa diſpenſationem ſuarum legum, quàm hominum, circa diſpēſationem ſuarum legum: at falſiſſimum eſſet aſſerere, minorem poteſtatem Dei eſſe circa diſpenſationem ſuarum legum, poteſtate hominum circa ſuas. cùm poteſtas hominum à poteſtate ſibi indulta à Deo dependeat iuxtà illud Sapientis. Per me reges regnant, [cùm Deus ſit rex regum, & dominus dominantium, vt docet Salomon in lib. ſapien. c. 6. ver. 8. & Apoſtolus. 1. Thimot. c. 6. ver. 15. & 16. Immo, & hoc comprobatur etiam falſum ipſamet diffinitione peccati, quàm tradidit nobis inter alios doctores, diuus Auguſtinus dicens: [Peccatum eſt dictum, factum, ac concupitum contra legem Dei ęternam. Quàpropter non videtur negandum quin ipſe Dominus Deus poſſit diſpenſare cum aliquo, vt tranſgrediendo legem ſuam de non furando, ſub qua comprehenditur præceptum de non exigendo lucrum ex mutuo. Cùm & ipſum dominum diſpēſaſſe in hoc eodem præcepto decalogi, & in nonnullis alijs, quàm facillimè probari poterit afferendo in medium nōnullas iuris diuini auctoritates. Nam legitur Deum diſpenſaſſe in tranſgreſſione præcepti decalogi, in quo dixit: Exodi. c. 20. ver. 14. Deuter. c. 5. ver. 18. [Nō mœchaberis,] cum Oſea Propheta: quando ei præcepit dicens, Oſeę. c. 1. ver. 2. [Vade, ſume tibi vxorem fornicationum] ſed ſi quis contra hoc inſurgeret dicens, dominum non pręcepiſſe illi, vt fornicaretur, ſed vt acciperet ſibi in vxorem legitimam, mulierem fornicariam: quod vtiquè facere poterat ſine peccato, etiam nullo ſpeciali domini pręcepto interueniente, cùm & hodie hoc idem paſſim in eccleſia licitè fiat abſq; aliqua alia diuina, vel pontificia diſpenſatione. Reſpondetur huiuſmodi tacitę obiectioni, quòd Deus non pręcepit ibi Oſeę, vt matrimonium contraheret cum illa fornicaria, ſed vt ipſam carnaliter cognoſcendo, faceret ſibi filios fornicationum, id eſt, illegitimos: quod vtiquè non addidiſſet dominus: ſi per illa verba pręcepiſſet illi matrimonium cum illa fornicaria contrahere.

Prouer. cap. 8. ver. 15. Sap. c. 6. ver. 8. 1. Thimo. c. 6. ver. 15. & 16. S. August.

Præterea; licèt in decalogo dominus præceperit. Exodi. c. 20. ver. 15. Deuter. c. 5. ver. 19. Matth. cap. 19. ver. 18. [Non furandum,] & ſub ipſo præcepto prohibuerit exactionem vſurarum: Nihilominus legitur Exodi c. 11. ver. 2. & capitu. 12. ver. 35. ipſum Deum diſpenſaſſe cum filijs Iſrael exiſtentibus in Aegypto, vt [committendo furtum non peccarent,] dixi [committendo furtum] quoniam (cùm furtum ſit contrectatio rei alienæ inuito domino) indè ſequitur filios Iſrael perpetraſſe furtum, ac per cōſequens, tranſgreſſos fuiſſe præceptum decalogi de non furando, & quòd inuitis dominis bona aſportauerint hebręi, patet, ex eò, quòd legitur ibidem Exodi. c. 14. ver. 5. 6. & 7. quòd [Aegyptij audita fuga hebræorum, & aſportatione ſecum eorum, quæ ſibi ab ipſis Aegyptijs accommodata fuerant, eos perſequentes ſubmerſi ſunt in mari rubro,] quod vtique non contigiſſet: ſi nō inuitis Aegyptijs bona illa aſportaſſent filij Iſrael: Dix i, [committendo furtum non peccarent,] quoniam ſi in hoc peccaſſent, vtiquè non feciſſent ſecundum domini pręceptum; ſibi promulgatum per os Moyſis, ſed contra voluntatem ipſius Dei, (quod eſt falſiſſimum) vt ratio peccati in tali actione reperiri poſſet, cùm peccatum,

(vt dixi) sit dictum, factum, vel concupitum contra legem seu voluntatẽ Dei in lege eius expressam. Ex his omnibus videtur dicendum Deum dispensasse cum filijs Israel in transgressione decalogi de non furando.

Exodi.c.20. Deuter.cap.5. Matth.c.19. Genes.c.22. Iudicum. 16.

Præterea. Dñs præcepit in quinto præcepto decalogi. Exo. c.20.ver.13. Deut.c.5.ver.19.Matth.c.19.ver.16.homicidiũ non fore faciendum, sub illis verbis.[Non occides,]& tamen Deũ dispẽsasse in hoc præcepto patet.Primò cùm Abrahæ præcepit, vt sibi immolaret filium suum unigenitum Isaac sine dicti filij precedente aliqua culpa, vt habetur in libro Genesis, cap.22. ver.2. Secundò cùm occulta inspiratione præcepit Samsoni, vt semetipsum occideret: Nam legitur Iudicum, c.16.ver.26. ipsum Samsonem effossis oculis ductum manu cuiusdam pueri dixisse, [Dimitte me, vt tangam columnas, quibus omnis imminet domus, & recliner super eas, & paululum requiescam.]

Ver.27. Domus autem erat plena virorum, ac mulierum, & erant ibi omnes principes Philistinorũ, ac de tecto, & solario circiter tria milia vtriusque sexus spectantes ludentem Samson. At ille inuocato domino ait, domine Deus meus memento mei, & redde mihi nunc fortitudinem pristinam Deus meus, vt vlciscar me de hostibus meis, & pro amissione duorum luminum vnam vltionem recipiam. Et apprehendens ambas columnas, (quibus innitebatur domus) alteramque earum dextera, & alteram leua tenens, ait. Moriatur anima mea cum Philistiim, concussisque fortiter columnis, cecidit domus super omnes principes, & cœteram multitudinem, quę ibi erat; multòque plures interfecit moriens, quàm antè viuus occiderat.]Hęc ibi: ex quibus patet domi num secum dispensasse, vt se interficiendo non peccaret, & sic transgrediẽdo pręceptum: [Non occides,] non peccaret, & quòd non peccasset, probatur auctoritate diui Pauli Apostoli ipsum recensentis inter Cathalagum sanctorum, qui per fidem vicerunt regna.

Ver.28. Ver.29. Ver.30. Hebr. cap.11. ver.32.

Præterea tertiò, Deus dispensauit cum Eleazaro tunc, cùm occulta inspiratione pręcepit ipsi: qui semetipsum interfecit, se supponendo elefanti, ipsum volens interficere, ut sic liberare posset populum suum: vndè elefans ab illo vulneratus cadens oppressit ipsum Eleazarum, & sic ipse interijt, vt legitur in lib. 1.Machab.c.6.ver.44.45. & 46.

1. Macha. c.6. ver. 44. ver. 45. & 46.

Pręterea, Matrimonium inter fratrem, & sororem à iure naturali prohibitum esse communis doctorum est sententia, innixa capitu. Gaudemus, extra qui filij sint legitimi, & idem habetur in ca. Gaudemus, extra de diuortijs, in quo Innocentius Tertius, [fatetur legitimos esse filios, quos coniuges infideles durante tali infidelitate in matrimonio coniuncto in secundo, & tertio gradu generauerunt,]quasi diceret, quòd si cõtraheretur in primo gradu, (qui est inter fratres, & sorores) nullum esset matrimoniũ, & ideò indè proles suscepta illegitima esset, quod & Dñicus à Soto multis auctoritatibus, & rõnibus probat in quarto Sentẽtiarum dist.40.qõ.Vnica, arti. 4.conclusione 1. Vndè & rationabiliter fuit præceptum à domino, vt in lib.Leuit.c.18. ver.19. ne quis auderet matrimonium cõtrahere cum propria sorore, sub his verbis, videlicet:[Turpitudinẽ sororis tuæ ex patre, siue ex matre, quę domi, vel foris genita est, non reuelabis.] Quàpropter diuus August.in lib. de ciuit. Dei, dixit, ꝙ nõ nisi peruersis legibus permittebãtur fraterna cõiugia, & ꝙ sorores accipere in matrimoniũ primis humani generis tẽporib. oĩno licuit: illa tñ necessitate cessante, sic naturæ aduersatur licere quasi nõ potuerit. Et tñ Deus cũ Abrahã dispẽsauit, vt cõtraheret matrimoniũ cũ Sara eius sorore, & ꝙ fuerit

c. Gaudemus, extra qui filii sint legi. c. Gaudemus, extra de diuor. Dñicus à Soto. Leuit. cap.18. uer.9. S. August.

Sara

Sara eius ſoror, probatur auctoritate libri Geneſis.c. 12.ver. 12.dicente Abra Geneſ. c. 12. ver. 12.
ham Sarai vxori ſuæ, vt aſſereret ipſam eſſe vxorem Abraham: & ibidem in c.
20.ver.12.[Abrahã dicẽte,& verè ſoror mea eſt,filia patris mei,& nõ filia ma Geneſ.ca. 20. ver. 12.
tris meæ.] Et quòd diſpenſauerit Deus, elicitur clarè eo, quòd cùm Abra-
heſſetã vir iuſtus, numquam hoc facinus attentaſſet ſine conſenſu & diſpenſa
tione occulta auctoris naturæ, quam violaſſet contrahendo cum ſorore.

Præterea: in tertio præcepto decalogi Dominum præcepiſſe legitur in lib. Exo.c.20.ver. 8.
Exodi.c. 20.ver.8. Obſeruationẽ diei ſabbathi ſub his verbis, videlicet: [Me-
mento vt diem ſabbathi ſanctifices,] & tamen ipſum dominum diſpenſaſſe
cum Machabæis legitur in lib.1.Macha.c.2.ver.41.(occulta tamen diſpenſa-
tione diuina ſeu inſpiratione,) ſub his verbis, videlicèt: [Et cogitauerunt in Machab. 1. c. 2.ver.41.
die illa dicentes: Omnis quicumque venerit ad nos in bello in die ſabbatho-
rum pugnemus aduerſus eum,]& quòd hoc inſpiratione diuina dixerint ipſi
Machabęi, & poſtmodum exequutioni mandauerint probabile eſt: cùm ipſi
eſſent fideles, & elegiſſent potius mori, quàm tranſgredi diuinam legem: vt
ex lectione dicti libri Machabæorum luce clariùs patet.

Ex his, ergo, omnibus ſacræ ſcripturæ locis videtur probari Deum Opti-
mum Maximum poſſe diſpenſare, & iam diſpenſaſſe cum hominibus, vt ipſi
tranſgrediendo aliquod ex decalogi præceptis, non peccarent: ac per conſe-
quens in pręcepto: [Non furtum facies] ſub quo prohibetur exactio vſurarũ: Exodic.20.
cùm per extorſionem vſurarum, cõtrectatio fiat rei alienę (ſicut per furtum)
inuito domino, vt ſæpius fuit probatum.

SED CONTRA: Præceptum eſt ſignum diuinæ voluntatis: ergo,
aut hoc ſignum eſt falſum, aut malum, aut verum; & tunc diceretur falſum ſi-
gnum, quando per ipſum ſignificaretur Deum non velle, quod præcepit fieri,
ac indè diceretur Deus falſus. tunc malum, quando Deus præciperet fieri
malum, quod fieri prohibuit. ac indè diceretur Deus malus tunc verum; quã-
do Deus præciperet non fieri malũ, quod prohibuit fieri: ac per conſequens
cùm prædicta duo (ſcilicet) falſum, & malum de Deo prædicari non poſſint:
indè ſequitur, quòd Deus non poſſit diſpẽſando præcipere, q licitè ſine pec
cati labe vſuras propriè dictas, & formaliter ſumptas prohibitas in ſeptimo
decalogi præcepto, ipſi homines poſſint exigere.

Reſpondeo præſenti quæſtioni difficillimę duplici cõcluſione, præmitten-
do, tamen, illi pro ipſius maiori intelligentia doctorum ſententias, vt ipſæ ia-
cent in eorum litera, vt adinuicem non diſſentiri quoad ſenſum verborum, &
mentem eorum probare poſſimus, licèt quoad ſonum ipſorum verborum,
quàmplurimis doctoribus videatur eas diſſentiri: nec non & nonnulla nota-
bilia. Sciendum eſt, ergo, quòd circa præſentem quæſtionem, licèt ſpeciali-
ter non fiat ſermo ab infraſcriptis doctoribus de præcepto ſeptimo decalogi:
[Non furtum facies,] (ſub quo vſurarum extorſio prohibetur) ſed generali- Exodi.c.20.
ter de omnibus decalogi præceptis, Sanctus Thomas, enim, in prima ſecundę S.Thomæ ſententia.
qõ.100.artic.8.in corp.qõ.in fi.infraſcriptis verbis vtitur, videlicet: Præcepta 2
aũt Decalogi continẽt ipſam intentionem legiſlatoris, (ſcilicèt) Dei. Nam *Præcepta contenta in prima*
præcepta primę tabulę, quæ ordinant ad Deum, continẽt ipſum ordinem ad *tabula, in quo*
bonum commune, & finale, quod eſt Deus. Præcepta autem ſecundæ tabu- *differãt à præ*
læ continent ordinem iuſtitiæ inter homines obſeruandæ: vt, ſcilicet, nulli fiat *ceptis conten-*
indebitum, & cuilibet reddatur debitum: ſecũdum hanc, enim, rationem ſunt *tis in ſecunda*
intelligẽda præcepta decalogi, & ideo præcepta decalogi ſunt omnino indiſ- *tabula.*

ſpenſabilia. Hæc ibi ille ſanctus. & quòd hoc dicat regulariter, ac generaliter de præceptis decalogi patet ex ſequentibus ipſius dictis. Nam ibidem in re-
2. Thimot.c.2. ſponſione, ad ſecũdũ ait, quod ſicut ait Apoſtolus. 2. Thimo.c.2. [Deus fidelis permanet, negare ſe ipſum nõ poteſt:] Negaret autẽ ſe ipſum, ſi ordinem ſuæ iuſtitiæ auferret: cùm ipſe ſit ipſa ſua iuſtitia. Et ideò in hoc Deus diſpẽſare nõ poteſt, vt homini liceat non ordinatè ſe habere ad Deum, vel nõ ſubdi ordini iuſtitiæ eius, etiam in his, ſecundum quæ homines ordinantur adinuicem. & in reſponſione ad tertium, ibidem idem Sanctus Thom. generaliter, ac regulariter loquendo idem confirmat dicens. Sic igitur ipſa pręcepta decalogi quantùm ad rationem iuſtitiæ, quam cõtinent, immutabilia ſunt. Hæc ibi. & quòd in præceptis decalogi ſecundę tabulæ dicta regula patiatur exceptionẽ, probatur, eo quòd in quibuſdam caſibus, ſeu ratione circunſtantiarum ipſis caſibus adiacentium Deus diſpenſando, ſeu interpretando poſſit præci-
Sanctus Tho. pere contra dicta præcepta. Idem Sanctus Thomas, vbi ſupra in reſponſione ad tertium docet dicens, quòd occiſio hominis prohibetur in decalogo, ſecundum quod habet rationem indebiti: ſic enim præceptum continet ipſam rationem iuſtitiæ: Lex autem humana hæc concedere non poteſt, quod licitè homo indebitè occidatur, ſed malefactores occidi, vel hoſtes Reipublicæ, hoc non eſt indebitum: Vnde hæc non contrariãtur pręcepto decalogi. nec
S. Auguſt. talis occiſio eſt homicidium, quod prohibetur præcepto decalogi, ut Auguſtinus dicit in primo de libero arbitrio. & ſimiliter, ſi alicui auferatur quod ſuũ erat, ſi debitum eſt, quod ipſum amittat, hoc non eſt furtum, vel rapina: quę præcepto decalogi prohibentur. Et ideò quando filij Iſrael pręcepto Dei tulerunt Aegyptiorum ſpolia, non fuit furtum, quia hoc eis debebatur ex ſententia Dei. ſimiliter, & Abraham, cùm conſenſit occidere filium, non conſenſit in homicidium, quia debitum erat eum occidi per mandatum Dei; qui eſt dominus vitę, & mortis. Ipſe enim eſt, qui pœnam mortis infligit omnibus hominibus iuſtis, & iniuſtis pro peccato primi parentis, cuius ſententiæ ſi homo ſit executor authoritate diuina, non erit homicida, in his (ſcilicèt) quæ à ſolo Deo ſunt, ſicut nec Deus. Et ſimiliter etiam Oſeę accedens ad uxorem fornicariam, vel mulierem adulteram, non eſt męchatus, nec fornicatus: quia acceſſit ad eam, quę ſua erat ſecundum mandatum diuinum, qui eſt actor inſtitutionis matrimonij. Sic igitur præcepta ipſa decalogi, quantum ad rationem iuſtitiæ, (quam continent) immutabilia ſunt. Sed quantum ad aliquam determinationem per applicationem ad ſingulares actus, (vt ſcilicet hoc, uel illud homicidium, furtum, vel adulterium, aut non) hoc quidem eſt mutabile, quandoque ſola auctoritate diuina, in his (ſcilicet,) quæ à ſolo Deo ſunt inſtituta: ſicut in matrimonio, & in alijs huiuſmodi, quandoque etiam auctoritate humana ſicut in his, quæ ſunt commiſſa hominum iuriſdictioni, quantum enim ad hoc homines gerunt uicem Dei, non autem quantum ad omnia. Hæc omnia Sanctus Thomas, vbi ſupra. Ex cuius dictis luce clarius eluceſcit ipſum ſanctum nos docere duo ſingularia dicta. Primum quorum eſt, quod Deus ipſe Optimus Maximus, non poſſit diſpenſare cum hominibus in ipſis præcipiendo aliquod opus, quod formaliter ſit contra aliquod præceptum
Epilogus ſententiæ S.Tho. decalogi, ideſt, quòd non poſſit Deus pręcipere furtum, uſurarum exactionem, homicidium, & alia huiuſmodi prohibita præceptis tam primę, quam ſecundæ tabulæ ipſius decalogi, ſi accipiantur furtum, & reliqua prædicta in eorum propria, & formali natura, ac ratione, continentia in ſe tranſgreſſionem ordi-

ordinis ad ipsummet Deum commune bonum, vel ordinis iustitiæ, quia in hoc Deus ipsumet contradiceret, præcipiendo iniustum, & malum cùm ipse sit iustissimus,& optimus,& in ipso Deo cōtradictio huiusmodi nō possit,nec cogitari quidem, iuxta allatam auctoritatem Diui Pauli, per ipsummet Sanctum Thomam,vbi supra. Secūdum est, quòd Deus ipse Optimus Maximus possit dispensando præcipere hominibus aliquod opus qđ materialiter tantū sit contra aliquod preceptum secundę tabulæ,idest,quòd possit precipere hominibus, vt faciant ipsi aliquod opus quod prohibetur in præceptis secundæ tabulæ,non allecti aliqua ipsorum passione,sed sola mente,& intentione obediendi ipsi Deo,qui est Dominus omnium Cœlestium,Terrestrium,& Infernorum, & tamquàm ministri ipsius Dei: cùm in exequendo huiusmodi diuinum mandatum nullum repugnans ordini, ac directioni ad bonum commune ipsum Deum præcipiatur, immo per huiusmodi obedientiam exhibeatur cultus diuinus præceptis primę tabulę iussus,sed nec hoc cōtradiceret ordini iustitię,secundum quem bonum commune conseruatur, & ad ipsum perueniatur. Cùm ordo iustitię poscat exequi mandatum iustum superioris cuiuscumque, & quòd hoc sit iustum iam probauit Diuus Thomas, probando Deum esse omnium dominum directum, habentem potestatem homines priuandi,(quibus vtile dominium aliquod dederat) dicto vtili dominio iuxta ipsius beneplacitum. Vnde patet, quòd si quis iussa ipsius Dei aliquod opus perageret, quo aliquod præceptum secundæ tabulę materialiter,& largo modo sumptum violaretur; non peccaret: eò,quòd huiusmodi præceptum nullatenus contradicit ordini iustitiæ ipsius iustissimi Dei; Caietanus in Commentarijs summę Sancti Thomę loco citato,dicit quòd precepta decalogi(vt in litera dicitur) possunt dupliciter considerari. Primò, secundum ordinem iustitiæ,quem continent,& sic conceditur,ꝙ sunt indispēsabilia etiam à Deo: vt in responsione ad secūdum auctor probat. Secūdò, secundum applicationem ad aliquem singularem actum,& sic dicitur, ꝙ precepta secundę tabulæ, (de quibus est questio) sunt dispensabilia à Deo: sed talis dispensatio non est relaxatio precepti,aut declaratio illius in hoc casu, seu actu,vt Scotus arguit: sed est facere, ꝙ iste actus non sit homicidium; qui sine hac auctoritate esset homicidium, & simile est de alijs, (vt in litera dicitur in responsione,ad tertium.) Nam Non occides; ordo iustitię in hoc precepto est,quòd nō occidas hominem innocentem cum cœteris conditionibus requisitis: sic enim continet ordinem iustitię,quem Deus negare non potest. Nec vnquàm in ordine isto fit dispēsatio: impossibile quippe est,vt actus iste,scilicèt, occidere ex deliberatione (non se,vel alium defendendo) priuata auctoritate hominem innocentem, dispensationem recipiat. sed cùm Deus dispensare dicitur, vt quando præcepit Abrahę immolationem Isaac, non relaxauit,aut declarauit hoc preceptum: Non occidendi: sed fecit, ut actus ille immolationis non esset homicidium, quia erat occisio imperata à suprema potestate, quę tamen occisio sine tali auctoritate fuisset homicidium.Quàpropter cùm Deus iubet fieri actum,qui sine iussu suo esset homicidium,adulterium, vel furtum operari, iubet non preter aut contra preceptum,sed quasi supra illud: dum à superiori potestate actū imperatum exerceri iubet: omnia siquidem precepta hec subintellectam hāc habent clausulā generalem,scilicet,ꝙ ex naturali mēsura actus isti fiant,vel nō fiant: sic enim ordinem iustitię insolubilē continent.Ita ꝙ sensus est non esse naturali rationi committendum actum subtractum ra-

Caietani sententia.

tioni homicidij, adulterij, furti, & huiusmodi. hoc enim est idem, q dicere: Non esse occidendum, adulterandum, furandum, & huiusmodi: quoniã actus illi substrati, relati ad naturalem rationem, & mensuram, à qua discordant; homicidij, adulterij, furti, & huiusmodi, rationem induunt. Hoc autem omnino indispensabile esse constat, vt (scilicet) actus illi naturali ratione exerciti, homicidia, adulteria, furta, & huiusmodi non sint: quàmuis fieri possit, vt actus illi diuina ratione exerciti, non sint homicidia, adulteria, furta, & huiusmodi, & per hoc nec peccata. Hęc Caietanus, vbi supra, ex cuius sententia patet ipsum se subscripsisse sententię Diui Tho. per me excerptæ ex verbis ipsiusmet Sancti Doctoris. Dominicus à Soto in lib. 2. de iustitia, & iure, q. 3. artic. 8. colum. 3. in ver. Tertia nihilominus. Vbi infrascriptis utitur verbis, uidelicet: Tertia nihilominus opinio est Sancti Tho. loco pręsenti, eadem fuit Altisiodorensis lib. 3. tract. 7. qõ. 5. & antiquorum, secundum quàm statuuntur duæ conclusiones, quibus soluitur qõ. Prior est, vniuersa pręcepta decalogi tam secundæ, quàm primæ tabulæ sunt prorsus indispensabilia: vsquè adeò, vt neq; Deus possit super illa dispensare. Hæc enim plana mens est, Sancti Tho. vt tum toto articulo, tum clarè in solutione secundi patet, aliàs qõ non esset digna tanta disputatione. Posterior conclusio. Alia præcepta quæ extra decalogum uagantur, neq; in ipso implicitè continentur sunt dispensabilia. Et idem Sotus ibidem in col. 4. in ver. Nam pręcepta. Vbi ait: Nam pręcepta posterioris tabulę innatum ordinem habent ad bonum commune hominum, vt (scilicet) nemini iniuria fiat, sed cuique ius seruetur suum, quòd licèt non sit tam perfectum, est nihilominus tã intrinsecè bonum, quàm q debetur Deo: imò cùm rationem ipsam iustitię expressè contineat, in Deum ipsum intime refertur. Qui enim dicit: Non furtum facies, idem dicit, quòd non iniustè, aut illicitè, aut malè facies. sic enim, vti ait Sanctus Thomas, intelligenda sunt pręcepta decalogi: atque in hoc allucinatus est (salua eius existimatione) doctor subtilis discriminans, quantum ad hoc, inter præcepta primæ, ac secundę tabulę: Secundò, quo rationis vis luculentiùs pandatur, arguitur sic. Hoc quod est adulterium facere; quod est in decalogo, & mentiri, aut fornicari, quę implicitè illic latitant: (Nam de ambobus intelligitur prior conclusio,) tam intrinsecè mala sunt, (vt de odio Dei proximè arguebamus,) quam est homini esse rationalem: ergo naturæ suæ iustitia repugnat, ac probitas. Deus autem dispensare nequit, nisi vbi alia est ratio æqui, & boni: ergo in his dispensare non potest, aut (quò temperantiùs loquamur) dispensabilia non sunt: perinde atque homo non est factibilis, irrationalis. Et hoc est, quod Sãctus Thomas cogitabat; dum dixit huiusmodi pręcepta per se continere rationem communis boni, atque adeò intentionem legislatoris. Nam naturale est Deò, nihil nisi bonum velle, & naturale est huic, quod est furari, aut mẽtiri, esse malum: Et idem Sotus in septima colum. per totum, probat Deum non dispensasse in furto cum filijs Israel, nec in homicidio cum Abraham, cum illa opera sic ab eo pręcepta, (ut fuerunt iussa) non fuerunt prohibita in pręceptis decalogi: cum non contineant aliquam iniustitiam, (& subdit) in hoc differre Diuum Thomam à Scoto, scilicet, quia Scotus vult Deum posse dispensare in furto, permanente furto sub ratione furti, ita vt stante tali dispensatione, licitè possit fieri huiusmodi furtum; quod Sanctus Thomas negat, affirmans tamen Deum hoc facere posse (vt est dominus omnium) ut acceptio talis rei, quę antea tua non erat, non esse furtum. Ex his omnibus

Dominic' à Soto sententia.

nibus ergo patet ipsum Sotum se subscripsisse nostræ interpretationi sententiæ diui Thomæ prællatæ. Riccardus de Media villa in lib. 3. sententia. di. 37. q. 5. in corp. qõ. infrascriptis vtitur verbis, videlicet: Præcepta decalogi indispensabilia sunt. Præcepta enim legis æternę sunt indispensabilia. Planum est, enim, q̃ in illis homo dispensare non potest, nec etiam Deus: sicut, enim, dicit Apostolus. 2. Thimot. 2. [Fidelis est Deus seipsum negare non potest.] Sed sicut dicit Augustinus lib. 22. cõtra Faustum, inter principiũ, & medium lex æterna est ratio diuina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conseruari iubens, perturbari vetans, in quo patet ex consequenti, quòd nec Deus, nec homo in lege naturæ dispensare potest. Est enim, vt dicit Augustinus lib. 83. qõnum: q. 53. Transcripta in animam rationalem ex ineffabili, atque sublimi rerum administratione, quæ fit per diuinam prouidentiam: & ideo, vt dicitur in decretis. c. Non est, §. his itaque, dis. 6. & di. 5. in summa. Ius naturale cœpit ab exordio rationalis creaturę: nec variatur tempore: sed immutabile permanet. Omnia ergo præcepta, quæ ex principio primo legis naturæ de necessitate consequuntur, & immutabiliter immutabilia sunt, & ex consequenti indispensabilia. Talia autem sunt omnia præcepta decalogi, si accipiantur secundum intentionem præcipiẽtis: & ideo sic accepta: ita sunt immutabilia, quòd in illis nec homo, nec Deus dispensare potest, vt in §. His itaque, dis. 6. Vbi dicitur moralia mandata ad naturale ius spectant, atque ideo nullam mutabilitatem recepisse monstrantur, & idem Riccardus ibidem in responsione ad quartum infrascriptis vtitur verbis, videlicet: Illa auctoritas Bernardi dicẽtis, Deum posse dispensare in præceptis secundæ tabulæ, intelligenda est: non de pręceptis acceptis secundum intentionem mandantis, quia sic claudunt in se debitum ordinem ad proximum, quem Deus infringere nõ potest, sed loquitur de illis, quantum ad actus, qui secundum literæ virtutem non habẽt istum ordinem annexum: sicut est, non occidere, & sicut est de honoratione parentum; qui non essent honorandi, inquantum facerent contra Deum, & honorantem à diuina dilectione retraherent: in quo casu Dominus, Luc. c. 14. [Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem: non potest meus esse discipulus.] Et idem Riccardus ibidem in responsione ad secundum dicit, quòd per illud præceptum: [Non occides] prohibetur secundũ intentionem occisio hominis sine rationabili causa: Innocens autem ex rationabili causa potest occidi (scilicet) cùm hoc præcipit ille, qui est dominus uitæ, & mortis, quod ipse dominus rationabiliter præcipere põt: Hæc omnia Riccardus, vbi sup. ex cuius dictis elicitur, quàm apertissimè ipsum se subscripsisse sentẽtiæ diui Thom. cùm & ille Sanctus ijsdem rationibus, & fundamentis vtatur: Vnde ex Riccardo quoquè duo eliciuntur. Primum quòd Deus non possit dispensare in decem præceptis decalogi, vt quis transgrediatur aliquod eorum ipsa contenta in decalogis accipiendo secundum intentionem ipsius Dei, qui per illa voluit prohibere ne quis aliquid attentaret contra ipsum Deum, qui est bonum commune omnium rerum, & cõtra ordinem iustitiæ: quo bonum commune hominum conseruatur: cùm talium transgressio, ita sit intrinsecè mala, quod nullatenus fieri possit bona, cùm fundentur in lege naturæ, quæ est immutabilis. Secundum, quòd Deus pręcipiendo aliquid contra pręcepta secundę tabulæ iuxta sonum communem literę ipsorum, non pręcipit (propriè loquendo) contra ipsa, accepta secundum ipsius Dei intentionem, cùm nulla indè sequatur iniustitia. Durandus in lib. 1. Sentẽtiarum, dist. 47. q. 4.

Riccardi à Media villa, sentẽtia.

2. Thimot. c. 2.

S August.

§. His itaque, dist. 9.

3 *Præcepta moralia immutabilia sunt.*

Luc. c. 14.

Concordia Riccardi sententiæ, cum Sãcti Thomæ, sẽtentia, & Riccardi sentẽtiæ epilogus.

Durandi sententia.

q.4. nume. 8. infrascriptis vtitur verbis, videlicet: De illis autem præceptis, quibus prohibentur ea, quæ secundum se sunt mala, & non solùm, quia prohibita, hoc tenendum est in generali, quòd si ab illis potest amoueri ratio mali, ipsa sunt dispensabilia. Si verò conditio apponés rationem mali nō possit à talibus amoueri, ipsa non sunt dispensabilia, talia autem uidētur communia præcepta iuris naturalis, vt potè ꝙ nō est iniustè agendum, & debitum non est subtrahendum, & consimilia, quia, enim, hæc continēt formaliter ipsam rationem iusti, & debiti: oppositum non potest habere rationem liciti, sed habet se per rationem iniusti, & indebiti, propter quod Deus nō potest dispensare quod iniustè agendum sit. hæc Durādus, vbi supra, qui ibidem nume. 16. in ver. Minor. infrascriptis utitur verbis, videlicet: Proxima, & immediata materia illorum trium præceptorum. Non Mœchaberis, Nō furtum facies, Non falsum testimonium dices. Furari, enim, est accipere rem alienam inuito do-

4 *Furari, mœchari, & mentiri, quid sit.* mino: Mœchari est accedere ad mulierem nō suam. Mentiri est asserere, vel negare aliquid cuius oppositum mēte tenetur. Qui, enim, vtitur re non sua, vt sua, manente hac conditione, abutitur re illa. Et idem est de muliere non sua.

5 *Vox quid sit.* Qui etiam insinuat voce se tenere mente, quod nō tenet, abutitur voce, ut est signum conceptus mētis, ita quòd manente tali natura, & tali conditione rerum, ipse actus includit abusum ex ratione terminorum, & ideò ratio indebiti inseparabilis est à proxima materia istorum præceptorum, ea manente, propter quod omnino sunt indispensabilia. Et idem Durādus ibidem nu. 23. infrascriptis vtitur verbis, videlicet: De concubitu autē fornicario, & ablatione rei alienæ, dicēdum est, quòd numquam fuerunt præcepta à domino cùm includant intrinsecè, & inseparabiliter rationem indebiti: sed Deus potest mutare naturas: & cōditiones rerum, potuit, ergo, facere, quòd mulier, quæ non erat Oseæ per perpetuum vinculum matrimonij esset eius ad temporaneum vsum: & sic accessit ad suam, nec est fornicatus, quia fornicari est accedere ad nō suam: similiter potuit Deus facere, quòd res, quæ erant Aegyptiorum fierent Hebræorum: vel ex mero dono Dei, (qui est dominus omnium,) vel in recompensationem laboris, & seruitij, quod impenderāt Hebræi Ageyptijs: & sic Hebræi nō abstulerunt rem alienam, sed suam: & ideo non sunt furati. Nullo, ergo, modo facta est dispēsatio in illis præceptis, Non mœchaberis, & Non furtum facies: quia nō est factum, ꝙ à Mœchia, & furto, (manētibus in natura sua) sit ablata ratio illiciti, quod pertinet ad dispensationem: sed solùm est mutata natura, vel conditio rei: vt iam in ea non habeant aliquid Mœchia, & furtum: nec est ibi aliqua dispensatio: si enim alicui esset prohibitum bibere vinum, & vinum ipsi oblatum mutaretur in aquam: certè posset bibere illud vinum conuersum in aquam absque dispēsatione. Semper enim, dispensatio fit, quando manente materia præcepti in sua natura, & conditione, amouetur ab ea ratio obligationis, vel illiciti. Hoc autem amoueri nō

Concordia sententiæ Durandi cum sententia S. Thomæ. potest à materia illorum præceptorum, quia includitur in ea intrinsecè. Hæc omnia Durandus: ex cuius verbis apertissimè patet, & elicitur ipsum adambussim se subscripsisse sententiæ diui Thomæ supra per me epilogatæ. cùm ex ipsius sententia habeatur. Deum non posse dispensare, quòd furtum, & huiusmodi manente in eo, natura, & conditione furti, sit alicui licitum, licèt posset Deus facere, vt furtum largo modo dictum amissa eius natura, & cōditio-

Antonij Andreæ sententia. ne, non sit illicitum, quia verè furtum tunc non esset; cum nullam iniustitiam in se cōtineret. Ant. And. supradictis suis astipulatus fuit in lib. 3. sent. di. 37.,

q. 1.

q. 1. in corp. q̄onis, dicens Deum non posse dispensare in præceptis [illegible] decalogi, quæ præcepta primæ tabulæ dicuntur: in aliquibus præceptis vero secundæ tabulæ po[illegible] d[illegible]p[illegible] exclusis, tamen, m[illegible] [illegible]. Non posse enim permittere furtum vel homicidium faciendum cum praua intétione, & si praua intentio, vel alia praua circumstantia sit form[illegible] ratio in præcepto negatiuo, puta, [illegible]tum vel homicidium, vel concupiscentia, [illegible] huiusmodi tūc potest dici, [illegible] dispensare potest in materiali, & non in formali, [illegible] quòd Deus non dispensauit in furto cum filiis Israel, quia [illegible] Deus omnium, potuit eis concedere spolia Aegyptiorum, transferendo [illegible]ium ad eos. hæc omnia ille doctor, cuius verbis eli[illegible], q̄ furtum, & alia prohibita explicitè, & implicitè per se in decem præceptis decalogi formaliter sumpta, idest, ex intétione, & propria voluntate, & concupiscentia, sunt indispensabilia à Deo: sed materialiter sumpta, sunt dispensabilia, & hoc erit idem dictum cum dicto diui Tho. & [illegible] prædictorum diuersis, tamen, verbis, vt patet ad sensum. Gabriel Biel in 3. Sent. dist. 37. q. Vnica, conclusione 4, dicit in præceptis primæ tabulæ Deum nō posse dispensare, & in cōclusione 5. eiusdem dicit, quòd quamuis Deus in pręceptis secundæ tabulæ simpliciter posset dispensare per præcepti relaxationem, non, tamen, sic dispensat de facto propter magnam eorum cum lege naturę propriè proximationem. Primum patet (inquit Biel) cum non sint de lege naturæ strictè, nō possunt deduci formaliter ex principijs necessarijs in consequentia formali, & simpliciter necessaria, ergo, illa posse mutari à Deo negādum nō est, cum nullam implicent contradictionem. hęc ille doctor, qui tamen, licet [illegible] ipsa pręcepta secundæ tabulę esse dispensabilia, & secundum sonum verborum videatur aduersari sententię diui Thomę, & cœterorum, quos paulo ante retuli, tamen, reuera eis ipse non contradicit, cùm volens se declarare qualiter ipse intelligat Deū posse dispensare circa pręcepta secundę tabulę ibidem, vbi supra, subintulit:

Cócordia sententiæ Antonij Andreę, cū sententia Sanctí Thomæ.

Gabriel Biel. sententia.

Vnde negādum non est, quin Deus pręcipere possit alicui occidere innocentem: cùm plenum habeat dominium, & potestatem occidendi, & viuificandi, in quo casu reuocaret pręceptum de homicidio, quantum ad illum, cui oppositum eius pręciperet: sic, enim, legitur pręcepisse Abrahę, vt occideret filium suum. Genes. c. 22. hęc Gabriel. Attamen (pace tanti viri dixerim) per huiusmodi pręceptum diuinum nulla fuit facta reuocatio dicti pręcepti, cum Deus ipse tale homicidium pręcipiendo, nō mādauerit illud trāsgredi pręceptum: [Nō occides,] sicut nec trāsgressus fuisset illud Abraham, si filium suum immolasset, quia Deus præcipiendo mutauerat naturam quodammodo ipsius pręcepti, ut dicit Durandus, immo (vt alij doctores prędicti) nullatenus prohibetur homicidium tale in dicto præcepto, sed illud vbi interuenit iniustitia, at stāte præcepto diuino nulla fuisset reperta iniustitia in dicto homicidio propter rationem allatam ab ipso Gabriele, & alijs doctoribus supradictis, ac per consequens tale homicidium fuisset appellandum homicidium perpetratum materialiter, & non formaliter: cùm nulla iniustitia interuenisset ibi, quæ essentialiter requiritur, vt aliquod homicidium dicatur formaliter, & ex intétione iniusta homicidium propriè dictum, quod prohibetur in dicto præcepto: Non occides, vt plenius supra fuit probatum in relatione opinionum, præadductorum doctorum, et patet ad sensum, Attamen licet prædicta dixerit Gabriel, tamen ipsemet in quarto Sentētiarum dist. 15. q. 11. artic. 1. in responsione ad quintum, dū interpretatur, (& ei se subscribit tacitè,) sentētiam

Genes. c. 22.

6 *Homicidium quale sit prohibitū per pceptum: Non occides.*

Ale-

Alexandri par.3.qō.36.memb.4. in reſponſione ad tertium, & quartum, in-fraſcriptis verbis vtitur,(ex quibus patet ipſum ſe ſubſcripſiſſe ſententiæ [illegible] Thom. & aliorum prædictorum doctorum, licet in lib.3.ſent.vbi ſupra [illegible] trarium videatur ipſum aſſeruiſſe,videlicet: Ad quintum de homicidio [illegible] tur ſentire Alex. Vbi ſupra, quòd in nullo caſu licet recipere v[illegible] hoc Deus diſpenſare poteſt. Rationem aſſignat:quia homicidium [illegible] eſt,& malum in ſe,ſed non ſecundum ſe: Vſura autem eſt malum in [illegible] ſecundum ſe: Quod ſic intelligitur, quòd homicidium non eſt malum [illegible] dum ſe,ideſt,in ratione termini non includit malum: ſed dicit ſimpl[illegible] ciſionem hominis. non cōnotando an iuſtè fiat, vel iniuſtè. Vſur[illegible] in ſua ratione propria includit iniuſtitiam,quia eſt recipere rem [illegible] tem alienam, inuito domino: ſic recipere vſuram ſtante hoc, qu[illegible] termini,ſimpliciter iniuſtum eſt,quia diuinæ voluntati contrarium. [illegible] teſt Deus diſpēſare,vt recipiatur vſura licitè in ſenſu comp[illegible] ito. [illegible] ſi de ſua abſoluta potentia concederet alicui recipere vltra ſorte[illegible] iam non reciperet alienum. Nam recipiendo faceret ſuum: nec inuito domino; quia ſuperiore domino iubente,vel cōſentiente:& ſic nō eſſet vſura:ſicut ſpoliatio Aegypti per Iudæos non fuit furtum;quia non fuit factum domino ſuperiore inuito, nec ſic ſpoliando receperunt rem alienam: ſed rem ſuam à vero domino rei, eis datam. Non enim video, quòd Dominus Deus, in cuius ditione omnia poſita ſunt, non poſſit rem cuiuſcumque ab eo auferre, & alteri,cui voluerit dare,& modis quibus voluerit. Si ergo vellet, quod mutuans vltra ſortem tantum de rebus mutuatarij reciperet: iam res illas mutuatarij daret mutuanti: & ideo recipiendo illas, reciperet res ſuas, non alienas: nec inuito domino, ſed domino concedente. Si verò verba Alexandri aliu[illegible] habent intellectum, detur ille: quia non aperit expreſse mentem ſuam. hæc Gabriel vbi ſupra, quàpropter dico ipſum ſe ſubſcripſiſſe ſententiæ prædictorum doctorum: vt patet ex verbis ipſius ſuper enucleatione verborum, & mentis Alexandri,cui ipſe non contradicit, & ſic uidetur cōſentire,& dixiſſe Deum non poſſe diſpenſare cum aliquo, vt poſſit exigere vſuram propriè dictam: cùm ipſa includat iniuſtitiam: poſſet, tamen, concedere vltra ſortem per ſuam donationem, quæ tamen exactio vſuraria non retinet proprietatem vſuræ,ſeu nomen vſuræ propriè dictæ includentis iniuſtitiam:Sanctus Bonauent.in primo Sentē.diſt.47.artic.quæſt.ſi.in corp.qōnis, dum quæritur (inquit) vtrum Deus poſſit præcipere malum, hoc poteſt eſſe dupliciter. Aut præcipiendo malum ſecundum ſe, ideſt, malum manens malum,aut malum in ſe,ideſt,malum in ſui natura, quod accedente iuſſu diuino fiat omnino bonum: Vt ſic tunc non dicatur, quòd præceperit malum, ſed malum iam conuerſum in bonum,ac inde quòd præceperit bonum. & Quòd Deus nullo modo nus poteſt pręcipere malum ſecundum ſe,ideſt, malum, manens malum, licet benè poſſit præcipere malum in ſe,probatur hac ratione: Nam ratio eſt, quia Deus cum ſit ipſa bonitas nihil poteſt præcipere, quin ſit bonum, poſtquam pręceptum continet id, quod eſt bonum. Nam deordinatio reſpectu proximi, niſi ſit deordinatio reſpectu Dei, aliquod malum eſt in ſe:ſi autem reſpectu Dei, malum eſt ſecundum ſe: ſicut cognoſcere non ſuam, malum eſt in ſe, ſed cognoſcere alienam ex libidine, ſiue non ſuam: malum eſt ſecundum ſe: Deus,ergo,diſpenſare poterit in pręceptis ſecundæ tabulę,rōne prędictā. Non autem in pręceptis primę tabulæ, quia pręciperet contra ſe, quod eſt valde

Cōcordia ſententię Gabrielis Biel, cū ſententia S. Thomæ.

Alex. de Ales ſententia.

Diui Bonauēturæ ſentētia.

valde inconueniens, & concludendo ipse Sanctus dicit, & ideò concedendæ sunt rationes probantes, quòd Deus nō possit malum præcipere, vt puta, nullum manens malum: & hoc est malum secundum se. Hæc ille Sanctus. Ex cuius verbis duo eliciuntur, videlicet. Primū ꝙ præcepta primę tabulæ sunt indispensabilia à Deo, præcepta verò secundæ tabulæ dispensabilia. Secundum quòd malum aliquod manens malum, & in sua malitia perseuerans factum mala intentione dicatur malum secundum se, etiam circa præcepta, tā primę, quàm secundæ tabulæ, & hoc est indispēsabile à Deo; malū autē in se, & non secundum se est dispensabile à Deo. Cuius, quidē, sancti doctoris sententia licèt quoad sonum verborum: Prima fronte videatur discrepare à sententia Sancti Thom. cùm ille dicat regulariter, quòd Deus non possit dispensare in præceptis primæ, & secundæ tabulę. hic autem Sanctus dicat Deum non posse dispensare in pręceptis primę tabulę, sed posse in pręceptis secundę tabulę regulariter, tamen, omnes quoad sensum verborum concordant in hoc, ꝙ vtraque regula per eos tradita patiatur exceptionem. Nam S. Thomas nō negat (imò fatetur (Deum posse dispensare, & pręcipere homicidium, furtum, & huiusmodi prohibita in pręceptis secundę tabulę, quia tunc stante tali pręcepto, qui tamquam Dei minister hoc faceret, non peccaret: quia nullam iniustitiam contra proximum tunc faceret, cum Deus sit dominus omnium: nec tunc esset dispensatio, quia nec tunc aliquid fit contra ea, quę in dictis pręceptis sunt prohibita: cùm ratione iniustitię prohibendę illa fuerint tradita pręcepta, & non aliter, & ibi stante domini consensu nulla fieret iniustitia, ex quibus patet ipsum Sanctum Thomam licèt ijsdem verbis diui Bonauent. vsus non fuerit, dicendo dominum non posse dispensare, vel pręcipere malum secundum se, id est, malum manens malum, sed posse dispensare, ac pręcipere malum in se, idest malum illud quod suo pręcepto non interueniēte esset malum: illius autem accedente consensu bonum euaderet: Idē tamen in sensu dixit, & sic patet diuum Bonauenturam non contradixisse sententię diui Thom. benè intellectę, nec aliorum prædictorum. Nouissimè accedit sententia Doctoris subtilis, qui licèt prima fronte videatur esse contra Sanctum Thomam, vt ex sonitu verborum ipsius Scoti elici videtur, tamen circa nostram qōnē, secundum mētē ipsius nullatenus ipse Scotus (meo quidem iudicio) dissentitur à sententia Sancti Thom. vt ex relatione verborum ipsius Scoti elici, luce clariùs patebit. Ipse, enim, Scotus in 3. sentētia. dist. 37. q. vnica. post relationem sententię Sancti Thom. & Sancti Bonauent. qui concludunt, quòd Deus non possit dispensando præcipere malum secundum se, idest malum manens malum, cùm hoc esset iniustum, licèt posset pręcipere malum in se, quia tunc non esset dispensatio præcepti, Cum nec dispensauerit in præcepto decalogi prohibente homicidiū, cum Abraham, nec in præcepto: Non furtum facies, cùm præcepit filijs Israel spoliare Aegyptū, prędictas, tamen, sententias ipse Scotus retulit suppressis nominibus prædictorum doctorum. Et statim subintulit infrascriptis vtens verbis: Quero an stantibus omnibus circunstantijs eisdem in isto actu, qui est occidere hominem, variata sola circūstantia, prohibiti, & nō prohibiti, posset Deus facere, quòd ille actus, qui cum talibus circunstantijs alijs, est aliqñ prohibitus, aliàs esset nō prohibitus sed licitus? Si sic, igitur, simpliciter pōt dispēsare: sicut simpliciter mutauit legē quātū ad ceremonialia, ꝙ dedit nouā, nō quidem faciens, ꝙ manēte præcepto de cerimonialibus, illa nō essent seruanda: sed faciens, ꝙ actu illo manente

Concordia Diui Thomæ cū S. Bonauē.

Scoti sententia

manente eodem tenebat, quis ad illum sicut prius; Ita etiam dispensat quicumque legislator simpliciter quando reuocat præceptum iuris positiui facti ab eo;non quidem faciens,quod actu prohibito,vel præcepto manente secundum se,auferatur ratio illiciti,& fiat licitum: Si autem Deus non potest facere de actu, qui cum talibus circũstãtijs prioribus de prohibitio non sit prohibitus,igitur, non potest facere, quòd occidere non sit prohibitum:cuius oppositum manifestè patet de Abraham.hæc ibi Scotus,qui & ibidem in respõsione argumẽtorum in fi.in ver.& ad illud quod tangebatur. Infrascriptis verbis vtitur,videlicet; & ad illud quod tangebatur in primo argumento, de filijs Israel spoliantibus Aegyptios, potest dici, quòd ibi non dispensauit contra præceptum de furto non faciendo, quia ipsi non acceperunt simpliciter alienum; tum quia Deus erat superior dominus, & potuit transferre dominium illarum rerum in eos, etiam inuitis inferioribus dominis, tum quia filij Israel seruiẽdo Aegyptijs meruerant tãta recipere, & tunc per superiorem iudicem potuerunt compelli: de cuius licentia filij Israel potuerunt iustè, & licitè accipere.hæc Scotus. Cuius verba,(quibus videtur mihi ipsum expressisse suam sententiam)visum fuit hìc ad verbum referre,vt Deo dante pateat ipsius sententiam non discrepasse à Sancti Thom.sentẽtia, quoad intẽtionem ipsius,& sensum verborum,licèt quoad sonum, nõ possit negari,quin uideatur discrepasse. Attamen dictæ concordię pręmittam nõ nulla pro ipsius intelligẽtia. Ad id,ergo,quod dixit Scotus, quòd Deus potest mutare legẽ suam vt fecit,vt, scilicet, manẽte præcepto de cerimonialibus,illa non essent seruãda:ad hoc respondetur,quod maxima differentia est inter præcepta decalogi, quę aliàs moralia dicuntur,& ipsa præcepta cerimonialia, & iccircò nõ valeret consequẽtia dicẽtis,mutare potuit cerimonialia,& mutauit ergo,& mutare poterit moralia præcepta: & ratio differentiæ est potẽtissima; eo, quòd

7 *Præcepta moralia quare sint immutabilia.*

pręceptorum cerimonialium transgressio ideò erat mala, quia prohibita, & non ideò prohibita,quia mala: vndè cessante tali prohibitione, ipsorum trãsgressio non est mala,imò modò,nostra ętate taliũ obseruatio esset cum peccato mortali,& meritò punienda,vt docet Sanctus Tho. in 1. 2.qõ.104.arti.4. in corp.qõ.afferẽs ad hoc sentẽtiam diui Pauli Apostoli dicentis, [Ecce ego Paulus dico vobis,quoniam si circuncidamini,Christus vobis nihil proderit] quod quidem nec negare potest ipse Scotus cùm sit eruditissimus Theologus: Præceptorum verò moralium transgressio ideò prohibita,quia mala,& non ideò mala,quia prohibita: cùm ipsa continet in se ordinẽ iustitiæ seruãdę,tum erga dominum Deum, ipsum colendo, ad quod respiciũt præcepta primæ tabulæ ipsius decalogi; tum erga proximum cùm hoc contineatur in præceptis secundæ tabulæ, rationibus quàmplurimis allatis in relatione sententiarum doctorum præcedentium,& præcipuè Sancti Thom.Caietani, Soti,ac Sancti Bonauenturæ,& aliorum:ex his omnibus,ergo,elicitur comparationem adductam à Scoto nihil concludere (cum reuerentia tamen tanti doctoris) contra sententiam Sanctorum Thomæ,& Bonauẽturę: cùm luce clarius pateat, quòd pręcepta secundę tabulæ prohibeant iniustitiam, quę per transgressionem ipsorum præceptorum ministraretur proximis, quod Deus nunquam poterit, (vt sic) præcipere, çùm sit ipsamet bonitas,& iustitia. Ad id vero,q ipse Scotus uidetur concludere, quòd Deus si non posset pręcipere homicidium prohibitum non præcipisset Abrahę occisionem filij sui Isaac sicut fecit: vndè ipse uidetur probare Deum posse præcipere homicidium prohibitum

S.Thomas. Gala.c.5.ver.2.

prohibitum præcepto : [Non occides:] Ad hoc, (inquam) Respondetur ipsum subtilem doctorem noluisse hoc asserere, sed solùm, q Deus possit præcipere regulariter prohibitam occisionem innocentis, quod nõ negauit Sãctus Thomas, nec reliqui prçcitati doctores, rationibus supra allatis : non tamen elicitur indè Deum posse præcipere formaliter occisionem, vel furtum, prout huiusmodi actus prohibentur in prçceptis decalogi, cùm tunc in istis contineatur iniustitia, quod & ipsemet Scotus suam mentem quodammodo interpretando, & clariùs loquendo in responsione, ad argumenta, (vt supra) dixerit : Deum non dispensasse contra præceptum de furto non faciendo, cùm præcepit filijs Israel spoliare Aegyptum ; rationibus ibi recensitis. Vndè patet ipsum loquutum fuisse supra de homicidio materialiter, & non formaliter sumpto : & sic concordat ipse Scotus cum Sancto Thoma, in sensu, & mente, licèt, tamen, secundum sonum verborum videatur ab ipso discrepare. Exodi, c. 20.

Primum Notabile sit hoc.

8 Malum duplex est, aliud dicitur malum in se, & aliud, malum secundum se; Illud dicitur malũ in se, quod ideò malum est, quia prohibitum: quàpropter remota prohibitione non esset malum : Illud, verò, dicitur malum secundum se, quod ideò prohibitum, quia de sua intrinseca natura est malum, & vt sic perseuerat, & (vt verbis diui Bonauenturæ loco suprà citato, vtatur) dicitur manens malum. *Malũ duplex, videlicèt, in se, & secundum se, quid sit.*

Secundum Notabile.

9 Vt percipiatur, quæ sint præcepta primæ tabulæ, & quæ secundæ, memoriæ commendandum est, quòd [dominus Deus. Moysen alloquens in monte Sina, dedit sibi duas lapideas tabulas testimonij scriptas, vtrasque digito Dei, quas cùm detulisset secum de monte descendens : postquàm vidisset hebræos peccasse in fabricatione vituli aurei zelo accensus, proijciensque illas tabulas in conspectu populi hebræorum, eas confregit. Et postquam quadraginta diebus, & noctibus panes non comedens prostratus coram domino petijsset veniam pro peccato Aaron, & populi : dixit ei dominus, Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, & ascende ad me in montem, & scribam in tabulis verba, quæ fuerunt in his, quas antè confregisti, ponesque eas in arca. cùmque ipse Moyses dolasset duas tabulas lapideas instar priorum, ascendit in montem habens eas in manibus : scripsitque dominus in tabulis iuxta id, quod prius scripserat verba decem, quæ loquutus est dominus ad populum Israel in monte de Medio ignis, quando populus congregatus est,] & verba illa fuerunt decem præcepta ipsius decalogi, quæ in dicto cap. quinto Deuteronomij recensentur, vt in margine notaui. Attamen altercatio non minima est inter doctores de qualitate præceptorum, quæ continentur in prima tabula, & qualitate præceptorum, quæ continentur in secunda tabula, de qua quçstione disputat Sanctus Bonauentura in libro tertio sententiarum, distinctio. 37. articulo secundo, quæstio tertia, & concludit, quòd si respiciatur ad sensum literalem, vera est assertio Iosephi hystoriografi dicentis : quinque præcepta in vnaquaque tabula fuisse scripta. Si verò fiat distinctio, secundum sensum spiritualem, siue mysticum, vt distinxerunt doctores sacræ scripturæ, dicendum erit, quòd mandata ordinantia ad Deum pertinent ad primam tabulam, mandata, verò, ordinantia ad proximum, pertinent ad secundam.

Præcepta prima, & secundæ tabulæ, q̃ sint; quot : & quomodo fuerint oblĕta ab homine. Exod. c. 31. uer. 18. Deuter. cap. 9. ver. 10. Ver. 15. Ver. 16. Ver. 17. ver. 18. ver. 20. ver. 25. Deuter. ca. 10. ver. 1. Ver. 2. ver. 3. ver. 4. Deut. c. 5. per totum.

dam. Illa enim diſtinctio tabularum fiebat ad geminam charitatem commendandam, & inſinuandam. Et quoniam mandata ordinantia ad Deum, & ad proximum dupliciter poſſunt diſtingui,& diuerſificari, videlicet: diuerſitate formali, & materiali: icircò Origenes conſiderando materialem diſtinctionem præceptorum,dixit quatuor eſſet pręcepta decalogi, quæ ordinant hominem ad Deum. Materialiter enim loquendo, in hoc, quod dicitur.
Exodi,c.20. [Non adorabis Deos alienos, & non facies tibi ſculptile, ,duo mandata intelliguntur, & includuntur ſecundum ipſum Origenem: Si verò conſideretur diſtinctio mandatorum ſecundum rationem formalem: ſic mandata ordinantia ad Deum non ſunt, niſi tria, tribus appropriatis trium perſonarum correſpondentia: & ratio eſt ſecundum ipſum Sanctum Bonauenturam: quia ſcriptura tabularum exterior debet reſpondere ſcripturæ interiori: ſed in tabulis cordis interiùs mandata ordinantia ad ſummam Trinitatem ſcribuntur in ſuperiori parte rationis: hæc autem non ſunt, niſi tria: ſecundum quòd tria ſunt appropriata, videlicet, memoria, intellectus, & voluntas: Mandata, autem, ordinantia ad proximum ſunt ſeptem, ita quòd illud, quod eſt de concupiſcentia vxoris alienæ, diſtinguitur ab illo,quod eſt de concupiſcentia rerum: ſecundum quòd alia, & alia eſt cõcupiſcentia, ſecundum formam, & ſpeciem: & hoc modo conſiderauit Auguſtinus Sanctus,ait,enim,ſic ſuper Exodi, conuenientiùs, enim,mihi videtur, accipi illa tria, & iſta ſeptem, quia & trinitatem videntur illa, (quę ad
Exodi,c.20. Deum pertinent) inſinuare. Et quòd dictum eſt: [Non erunt tibi Dij alieni pręter me,] hoc ipſum perfectiùs explicatur, cùm prohibentur coli figmenta. hęc omnia Sanctus Bonauentura, vbi ſupra, pro quorum maiori intelligentia ſciendum ,:quòd ſecundum Diuum Auguſtinum, ſunt prima
Exo.c.20. uer. 3. illa tria præcepta decalogi,videlicet: [Non habebis Deos alienos coram me, Non aſſumes nomen Dei in vanum. Memento, vt diem Sabbathi ſanctifices.] reliqua verò pręcepta decalogi per ordinem ibi recenſita dicuntur pręcepta ſecundę tabulę.

Tertium Notabile.

10 *Interpretari pręceptũ quid ſit.* Differunt inter ſe huiuſmodi tria, interpretatio pręcepti, diſpenſatio pręcepti, & reuocatio pręcepti: interpretari, enim, pręceptum eſt, dare rationabilem intellectum pręcipientis, & non tollendo obligationem pręcepti in aliquo: ſicut interpretatur ius diuinum Summus Pontifex,circa tertium pręceptum decalogi [Sabbatha ſanctifices,] in capitu.licet,extra de Ferijs,in quo canone hęc habentur,videlicet: [licèt tam veteris,quàm noui teſtamenti pagina, ſeptimum diem ad humanam quietem ſpecialiter deputauerit,& tam eos,quàm alios dies maieſtati altiſſimę deputatos, nec non natalitia Sanctorum Martyrum eccleſia decreuerit obſeruanda:& in his,ab omni opere ſeruili ceſſandum.Indulgemus,vt liceat Parochianis veſtris,diebus dominicis, & alijs feſtis (pręterquam in maioribus anni ſolemnitatibus) ſi Alecia terrę ſe inclinauerint,eorum captioni, (ingruente neceſſitate) intendere,ita ꝙ poſt factam capturam, eccleſiis circumpoſitis,& Chriſti pauperibus congruam faciant portionem.] hęc ibi,& ꝙ huiuſmodi interpretatio ſit iuxta intẽtionẽ ipſius Dei legiſlatoris expoſuit dñs ipſe Ieſus, qñ Phariſei inſultabant contra S. Apoſtolos, qui in die ſabbathi ambulantes per ſata vellebant ſpicas,dicens: [Numquàm legiſtis,quid fecerit Dauid, quando neceſſitatem habuit,& eſurijt ipſe,& ij,qui cum ipſo erant? Quomodo introiuit in domo Dei

c. Licèt, extra de Ferijs. Exo.c.20.ver. 8.

Marci c.2.ver. 23. Ver. 24. Ver. 25. Ver. 26.

Dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panis propositionis manducauit, quos non licebat manducare, nisi solis sacerdotibus, & dedit eis, qui cum eo erant. Et dicebat eis Iesus (inquit Euangelista) sabbathum propter hominem factum est, & non homo propter sabbathũ,] & huiusmodi interpretationẽ in claris facere omnibus licet: in dubijs verò solùm spectat ad legislatorẽ, aut ad habentem ab ipso talem potestatem, vel eius superiorem. Dispensatio verò, & reuocatio important amotionem obligationis præcepti, sed differenter: Quia dispensatio importat amotionem obligiationis præcepti, in casu, & quo ad aliquid, vel aliquos, non autem quoad omnes, id est, dispensare est quempiam subditorum à lege excipere, concessa illi licentia, & facultate, sine qua, legis pœnam, illud taliter concessum faciendo incurreret, & dicitur dispensare, quasi diuersa pensare. Reuocatio absoluta importat amotionem obligationis quoad omnes. Quàpropter indè sequitur, quòd amota obligatione quoad aliquem, specialiter per dispẽsationem, siue quoad omnes generaliter per absolutam reuocationem efficitur licitum, quod prius fuisset illicitũ: & sic habemus tria notanda sigillatim circa præcepta decalogi. Vt docet Durandus, in lib. 1. senté. dist. 47. q. 4. nu. 6. & etiam Dominicus Sotus in lib. 1. de iusti. & iure. qõ. 7. artic. 3. colum. 2. & notandum, quòd dispensatio impropriè sumpta denotat declarationem, seu interpretationem, de qua latiùs in secundo Notabili, quæstionis sequentis.

Ver. 27.

11 Reuocare prę cepta quid sit.

12 Dispensare qd sit, & vnde dicatur.

Durandus. Dñicus Sotus.

His præmissis præsenti quàm difficillimę quæstioni satisfiet duabus conclusionibus. Prima, ergo, conclusio sit hæc.

Deus Optimus Maximus dispensando præcipere non potest hominibus, vt sibi liceat mutuare sub vsuris, propriè sumptis, idest, vt stante malitia vsurarum secundum se, & in suo robore perseuerante, seu stante praua vsurarum formali ratione: mutuantes sub huiusmodi vsuris non peccent transgrediendo præceptum decalogi: [Non furtum facies] sub quo prohibita fuit exactio vsurarum prædicta tamquam mala de sui natura intrinseca, continens iniustitiam. Hęc conclusio probatur omnibus auctoritatibus, & rationibus suprà allatis in recensione prædictarum doctorum sententiarum cù ex illis luce meridiana clariùs veritas præsentis conclusionis elucescat.

13 Dispensare in vsuris, quãdo dicatur Deum non posse.

Exo. c. 20. uer. 15.

Secunda conclusio.

Deus ipse omnipotens dispensando, (idest declarando suo pręcepto iustissimo) pręcipere posset, quod vsuram malam in se, (vt in primo notabili) liceret hominibus exigere: quia tunc huiusmodi vsura exacta nõ esset (propriè loquendo) vsura prohibita præcepto: [Non furtũ facies] stante tali pręcepto, imò assequutio rei nõ suæ iustissima est ratione dominij illius à vero domino sibi traditi: vnde ex huiusmodi exactione nullũ peccatũ violationis pręcepti, [Non furtum facies] huiusmodi exactor incurreret. Cùm talis vsura exacta non esset dicenda formaliter vsura, sed materialiter, sicut & furtum, quod fecerunt hebræi asportantes spolia Aegypti, inuitis ipsis Aegyptijs, consentiente, tamen, domino Deo, ac præcipiente ipso omnium rerum directo domino.

14 Dispensare in vsuris, quãdo dicatur Deum posse.

Hæc conclusio probatur omnibus auctoritatibus, & doctorum sententijs suprà relatis, & rationibus ibi enarratis pro concordia ipsorum, necnon & his, quas in responsione ad argumenta in contrarium adducta statim afferam Deo dante.

Ad principale argumentum respondendo dico, ꝙ negatur consequentia, & ad ipsius probationem dicitur: Similitudinem illam ibi allatam, nullam esse: cùm homines dispensando cum aliquo contra leges suas, hoc tantùm efficiant, vt tales transgressores non veniant plectēdi pœna aliqua temporali per eos statuta; Nō autem, quòd illud tale prohibitum sub aliqua pœna, iustè, ac sine peccato peragant. Deus, autem, si dispensaret in aliquo malo opere, secūdum se, malo, à lege sua prohibito, non amouendo ab ipso iniquitatem eius: hoc concedere fuisset, vt simul, & semel, quis posset peccare, & quòd opus idem numero esset dignum pœna, & præmio, quod vtique esset maximæ contradictionis, quod in Deo non est concedendum. Attamen ne aliquid insolutum remaneat, sigillatim responsum dabitur omnibus auctoritatibus, quę videbantur productę in fauorem secundę conclusionis, & contra contentam in prima conclusione, vt palàm fiat veritas vtriusque conclusionis.

Respōsio quatruplex ad primam auctoritatem allatam suprà, in argumento.

15

An Osea peccauerit sumēdo sibi fornicariam.

Ad primam auctoritatem sacrę scripturæ de Oseæ Propheta respondendo dico, Primò, cum Sancto Thoma, in 1. secundę, qō. 100. art. 8. in responsione ad tertium. quòd Oseæ accedens ad vxorem fornicariam, vel mulierem adulteram: non est mœchatus: nec fornicatus: quia accessit ad eam, quæ sua erat secūdum mandatum diuinum, qui est actor institutionis matrimonij. Secundò cum Sancto Bonauētura dico, ꝙ illud, quod fuerat prçceptum à Deo, fuit malum in se (scilicet) cognoscere non suam, & diuino præcepto factum est ei bonum: sed, secundum quòd fornicatio dicit actum libidinosum, & cognoscere aliquam ex libidine, hoc dominus numquam præcepit. hęc S. Bonauent. in lib. 1. senten. dis. 47. artic. vnico, qō. vltima. Tertiò dico cum Riccardo de Media villa, in lib. 3. senten. dist. 37. qō. 5. in responsio. ad tertium, quòd Deus non præcepit Osee, quòd affectu fornicario filios generaret, sed iccircò iussit, quòd faceret filios fornicationis, quia iussit, quòd illos generaret de muliere fornicaria, ad quā accederet non affectu fornicario, sed sicut ad mulierem factam suam ex mandato Dei. Quartò dico cum Durando in primo lib. Sententiarum. dist. 47. q. 4. in responsione ad argumentum in fine, nume. 23. quòd Deus, qui potest mutare naturas, & conditiones rerum, potuit facere ꝙ mulier, quæ nō erat Oseę per perpetuum vinculum matrimonij, esset eius ad temporaneū vsum, & sic accessit ad suam, nec est fornicatus: quia fornicari est accedere ad non suā. dico quintò cum Domi. à Soto in lib. 2. de iust. & iu. q. 3. art. 8. col. 7. in ver. Pari modo possum dicere. Pari modo, ꝙ Deus tamquàm corporum dominus, non tamquàm legislator, potuit meretricis facultatem facere Oseæ, vt illa vteretur, etiam inuita: Nam licèt consensus particularis iure ordinario requiratur ad matrimonium: tamen vbi Deus duos renuentes coniūgeret, tam legitima esset coitio (immo multò magis,) quam si ipsi consentirent. Tametsi, neq; illic Deus credendus est absoluta potestate vsus, sed cùm omnia disponat suauiter, forsan conciliauit amborum animos: vt in matrimonium consentirent. Sed in hoc sensu iussus est Oseas facere filios fornicationis, quòd illius, iussus est suscipere prolē ex ea, quæ tunc fornicaria erat. Nam si nullum aliud fuisset (per particulares consensus) matrimonium, concessio Dei, (quia dominus est corporum) sat esset, vt copula illa non fuisset fornicaria. Ex his omnibus patet Deum non dispensasse cum Osea in præcepto. [Non mœchaberis] cùm huiusmodi iussa carnalis copulę

De facto Oseę Sanctus Tho. S. Bonauent. Riccardus. Durandus. Dñicus Sotus. Exodi, c. 20.

non

non sit prohibita sub dicto præcepto. Sed copula ex libidine, & inordinata voluntate, iuxta illud domini: [Audistis, quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.] Matt. c. 5. ver. 27. ver. 28.

Ad secundam auctoritatem sumptam ex libro Exodi, & Deut. per quam videbatur probari Deum dispensasse cum filijs Israel in præcepto: [Non furtum facies.] Respondetur Primò cum Sancto Thoma, vbi supra, quod filij Israel, quando asportauerunt spolia Aegyptiorũ Dei præcepto, non fecerunt furtũ: quia hoc eis debebatur ex sententia Dei. Secundò cum Scoto, vbi sup. Dominus non dispensauit cum illis contra præceptum de furto non faciẽdo, quia ipsi non acceperunt simpliciter alienum, tum quia Deus erat superior dominus, & potuit transferre dominium illarum rerũ in eos, ẽt inuitis inferioribus dominis: tum quia filij Israel seruiendo Aegyptijs meruerant tanta recipere, & tunc per superiorem iudicem potuerunt compelli, de cuius licentia filij Israel potuerunt iustè, & licitè accipere. Tertiò cum diuo Bonauentura, vbi supra, quòd Deus præcepit huiusmodi furtum, in quantum fuit malum in se, scilicet, accipere rem alienam: sed hoc potuit facere, quia cùm sit dominus omnium, dominium potuit transferre; sed numquam præcepit, quòd ex libidine hoc facerent; illud, enim, est malum secundum se. Quartò cum Riccardo, vbi supra in responsione ad secũdum, ꝙ Deus non præceperit filijs Israel furtum facere, sed ꝙ res, quas ille, qui dominus est omnium in ius eorum transtulerat, propter malitiã Aegyptiorũ; & propter seruitium, quod à filijs Israel receperant, secum deportarent. Quintò cum Durando, vbi supra, quòd potuit Deus facere, ꝙ res, quæ erant Aegyptiorum, fierent Hebræorum; vel ex mero dono Dei, qui est dominus omnium, vel in recompensationem laboris, & seruitij, quòd impenderant Hebræi Aegyptijs, & sic Hebręi non abstulerunt rem alienam, sed suam; & ideò non sunt furati: Nullo, ergo, modo facta est dispensatio in præcepto, [Non furtum facies;] quia non est factum, ꝙ à furto (ipsomet manente in sua natura) sit ablata ratio illiciti, quod pertinet ad dispensationem: sed solùm mutata est natura, vel conditio rei, vt iam in ea non habeat locum furtum, (vt latiùs in relatione sententię ipsius dixi,) & Sextò cùm Soto, vbi supra colum. 6. in fine, in ver. Pari, ergo modo. vbi infrascripta dixit, videlicèt: Pari, ergo, modo licèt Deus vasa Aegyptiorum tamquam dominus tradidisset Hebręis, eisdemq; postea terram promissam: neutique dispensauit in furto, neque illud fuit furtum: nam licèt peculiares domini inuiti fuissent priuati, à supremo, tamen, domino fuit facta donatio. Idque indè confirmatur, ꝙ licèt (quod est impossibile) Deus non fuisset legislator; neq; vlla in leges potestate fungeretur, legitima fuisset vsurpatio illa, quod testimonium est, nihil illic dispẽsationis interuenisse. loquutus tamen sum (inquit Sotus) hic sub conditione: quoniam Deus in traditionibus illis non absoluta potestate domini vsus est; sed legitima iudicis auctoritate. Nam quoniam de laboribus, quo Aegyptijs Hebręi impenderant, nullam receperãt mercedem, iusto iudicio illam eis Deus persoluit. Et vt legitur Deuter. c. 9. [propter execranda Chananæorum scelera, pepulit eos suis sedibus, & in quas Israelitas induxit.] Et quando iudex criminosum (licèt inuitum,) suis bonis priuat: neutique in furto dispensat: Prohibitione, enim, illa furandi, solùm interdicitur id, quod naturæ ius vetat, nempè innocentem inuitum auctoritate priuata suis bonis nudare.

Responsio facta ad secundam auctoritatem allatam pro parte affirmatiua.

16 *Hebræi Filij Israel non peccauerunt spoliando Aegyptum, & quare.*

S. Thomas. Scotus. S. Bonauent. Riccardus. Durandus. Sotus. Deut. c. 9.

17 *Abraham nõ peccauit quã do voluit immolare Isaac filium suum, licèt Deus tunc non dispensauerit in præcepto; Nõ occides, & quare.* S. Thomas. S. Bonauen.

Ad tertiam auctoritatem, de homicidio, quod perpetrare intẽdebat Abraham iussu Dei immolando Isaac filium suum. Respondeo. Primò cum Sãcto Thoma, vbi supra, quòd Abraham consensit occidere filium, sed non consensit in homicidium, quia debitum erat eum occidi per mandatum Dei; qui est dominus vitę, & mortis. Ipse enim est, qui pœnam mortis infligit omnibus hominibus iustis, & iniustis, pro peccato primi parentis: cuius sententię si homo sit executor auctoritate diuina, non erit homicida, sicut nec Deus. Secundò cùm S. Bonauent. vbi supra, ꝙ illud, quod fuit præceptum Abrahæ non erat malum secundum se: quia Isaac, quàmuis non esset reus mortis sibi infligendæ ab homine, tamen, ratione peccati originalis reus erat mortis temporalis sibi infligendæ à Deo, ad quam habebat necessitatem: & ideò Deus habebat auctoritatem, & ita de iure potuit illam auctoritatem Abrahę ex causa committere. Tamen aliqui volunt dicere, quòd non præcepit occidere, sed offerre, sed contra hoc est glosa, & textus, quia dicitur, quod portauit ignem, & gla

Riccardus.

dium. Tertiò cum Riccardo, vbi supra in responsione ad secundum, ꝙ per illud pręceptum. [Non occides] prohibetur (secundum intentionem) occisio hominis sine rationabili causa, innocens autem ex rationabili causa potest occidi, scilicet, cùm hoc præcipit ille, qui est dominus vitæ, & mortis, quod ipse dominus rationabiliter præcipere potest; tum quia homo in statu naturæ lapsæ, est propter peccatum originale debitor mortis: tum etiam propter vtilitatem maiorem illius, qui occiditur, & communis vtilitatis, qua de causa afflixit

Iob. c. 6. uer. 2.

Iob plusquam exigerent peccata actualia ipsius, quæ fecerat ipse. Vnde ipse Iob dixit [vtinam apprehenderentur peccata mea, quibus iram merui, & cala

Ver. 3.

mitas, quam patior in statera: quasi arena maris hæc grauior appareret: Vnde & verba mea dolore sunt plena] hęc Riccardus. quàpropter afferam, & sentẽ

S. August.

tiam diui Augustini in primo lib. de ciuitate Dei. c. 17. & 18. his verbis vtẽs, videlicet. Non autem ipse occidit, qui ministerium debet iubenti: sicut adminiculum gladius est utenti: & sic Abraham non solùm non est culpatus crudelitatis crimine, sed laudatus nomine pietatis, ꝙ voluit filium nequaquam

c. Si non licet. 23. q. 5. Dñic° à Soto.

scelerate, sed obedienter occidere. cuius diui Augustini sententia canonizata est in c. si non licet, 23. q. 5. Dicam insuper, & Quartò cum Dominico à Soto vbi supra, ꝙ Deus iubens Abrahę imolationem filij, ne vtiquam in homicidio dispensauit: quia si non esset nisi legislator, id neutiquè potuisset facere, sed quia est dominus vitæ, potuit illam tradere in potestatem Abrahæ: sicut pecoris dominus potest eius uitam, cui voluerit, concedere. Atque hac ratione illic non fuit homicidium: quia vt dictum est de prohibitione furti, interdicto homicidij solùm prohibetur id, quod lex naturalis abhorret. Quare cùm iudex tradit reum carnifici, non dispensat in homicidio, quia prohibitio non extenditur ad occisionem illam: immo illam præcipit: sicuti neque est dispensatio, ꝙ quisq; inculpata tutela inuasorem interficiat, quia id natura nõ vetat. Vnde si homo esset dominus vitæ suæ, sicut suæ pecudis citrà dispensationem posset facere facultatem, vt se occideret aliquis, vel semetipsum vnusquisque posset interficere.

18 *An Deus dispensauerit cũ Samsone vt se interficeret.* c. Simon licèt, 23. q. 5.

Ad quartam auctoritatem de morte Samsonis, (cùm nulla appareat dispensatio, nec causa dispensationis,) iccircò respondebo cum S. Thom. in 2. 2. quęst. 64. art. 5. in respõ. ad quartum, in 1. de ciuitate Dei. c. 21. Tomo 5. & habetur in c. Simon licet. 23. q. 5. & ibi per canonistas, & diuũ Augustinũ, dicendo, ꝙ Nec Samson aliter excusatur, ꝙ se ipsum cũ hostibus ruina domus,

oppressit,

oppressit, nisi quia latenter Spiritus sanctus hoc iusserat, qui per illũ miracula faciebat; & quod in huiuiusmodi inspiratione diuinitùs facta Samsoni nulla reperiatur dispensationis speties per se patet, cùm Deus fuerit, & sit corporis ipsius dominus, vt de Abraham diximus, & sic patet Samsonem nõ propria voluntate ductus se interfecit, sed Dei iussu: vndè & meritò inter catalogũ Sanctorum Apostolus eum connumerauit. Hebr. cap. 11. ver. 32.

Ad quintam de Eleazaro. Respondeo cum Dominico à Soro Vbi sup. nullam ibi fuisse Dei dispensationem, sed quod ipse Eleazarus veluti strenuus miles elephantem illum posthabita propria salute impetiuit. 19 *An Deus dispẽsauerit cum Eleazaro, qui se interfecit.*

Ad sextam auctoritatẽ de matrimonio Abrahæ cũ eius sorore noĩe Sara. Responderi potest, vnà cum Soto in 4. sententia. dist. 40. q. õ. vnica. arti. 4. col. 9. in ver. At verò cùm, quod licèt possit dici, quod speciali diuina reuelatione, ac concessione Abraham contraxerit matrimonium cum Sara: tamen, cùm nulla necessitate ad hoc dicendum compellamur, & huiusmodi diuina reuelatio nullibi scripta reperiatur: cùm Iosephus in lib. de antiquitate c. 14. & Sancti patres non potuerint sibi tale matrimonium persuadere contractum inter fratrem, & sororem ex parte patris, contra quod & natura ipsa reclamare videbantur. Et ideo diuus Hieronymus tum in quæstionibus hebraicis super eũdem locum Genesis. c. 20. tum contra Eluidiam, & in prologo super Iob, & Diuus Augustinus, lib. 16. de ciuitate Dei. cap. 19. sed latiùs 22. contra Faustum. c. 35. & in quæstionibus Genes. & refertur in c. Quæritur. 22. q. 2. asseueranter docent Saram non fuisse nisi filiam Aram fratris Abraham; ac per indè sororem Loth, quem Aram genuerat, ut legitur in lib. Genes. c. 11. Sotus. 20 *An Deus dispensauerit in matrimonio Abrahę, & Sara.* Sotus. Iosephus. S. Hyeron. S. Augu. ca. Quæritur, 22. q. 2. 21 *Abraham an fuerit frater Sarę.*

Et eamdem sententiam amplexatus fuit diuus Thomas in 2. 2. q. 110. ar. 3. in resp. ad tertium addens rationem dicti Abrahæ, dicentis [Verè soror mea est filia patris mei, & non matris meæ filia,] quia, scilicet, ex parte patris ei attinebat. Et quàmuis diuus Chrisostomus Homilia 45. super Genesim uideatur in contrariam opinionem deflectere, non tamen ita planè hoc affirmat, solùm, enim, addit ad verba textus, Data est mihi in vxorem, quia & eumdem patrem vocat, quem & ego: & ideò eam sororẽ vocaui. Enimuerò, quia Thare erat paterfamilias illius domus, quæ à Babilonia recesserat, illeq; totã ductabat, administrabatquè familiam, non solùm filij, verùm etiam nepotes appellabant eum patrem. Et per hoc soluitur argumentum ex Genesis lib. c. 20. collectum. Dixit enim non solùm esse sororem, sed verè sororem: quia soror, & verè soror idem est, sed adiecit, filia patris mei: nam illa ratione omnes dicebantur fratres, quòd Thare omnes appellabant patrem. Atque id planè cõfirmatur, quia similiter Isaac de Rebecca Gen. c. 26. quàm constat non fuisse sororem eius, sed filiam Nachor fratris Abrahæ, rogatus à viris Geraris, quæ nam esset, respondit, soror mea est. Et Genes. c. 13. ait Abraham ad Loth, [fratres sumus:] quod sic dixit, quia erat consobrinus eius, eodem modo Saram appellauit sororem: si verò, quia erat Leuir, scilicet, frater Saræ uxoris ipsius Abrahę. Idem colligitur, videlicet, quod Sara erat filia Aram patris Loth. Cuius præterea magnum argumentum est, quòd Genesis. c. 11. Vbi familia Thare recensetur, sic legitur: [Tulit itaque Thare Abraham filium suũ, & Loth filiũ Aram filij sui, & Sarai nurum suam uxorẽ Abrahæ filij sui.] si autem Sara fuisset filia sua; id quoq; expressisset sicuti de Aram, & Abraham: & tamen non appellauit nisi nurum, vxorem filij sui Abrahæ. Ex his omnibus patet nullam dispensationem in dicto matrimonio adfuisse. S. Tho. Genes. ca. 20. ver. 12. S. Chrisost. Genes. ca. 26. ver. 7. & 9. Gen. c. 13. ver. 8. Gen. c. 11. ver. 31.

Ad

Exod.cap.20. 22

An Deus dispensauerit cū Machabæis circa uiolationem sabbathi, vt praeliari liceret eis cōtra hostes suos, et hoc preceptū qualiter sit interpretādum.

Matth.cap.12. ver.1.& sequē. Luc.c.13.uer. 14.15.& 16.

Ad vltimam auctoritatem de dispēsatione præcepti, [sabbatha sanctifices] facta cum Machabęis. Respondetur (vltra allata supra in notabili 3.) cum S. Thoma, vbi supra in responsione ad quartum, quòd illa excogitatio magis fuit interpretatio præcepti, quàm dispensatio. Non, enim, intelligitur uiolare sabbathum, qui facit opus, quód est necessarium ad salutem humanam. hęc diuus Thomas, vbi supra, quod & dominus approbauit Matth.c.12. vbi hęc habentur, videlicet: [In illo tempore abijt Iesus persata Sabbatho, discipuli autem eius esurientes cœperunt vellere spicas, & manducare: Pharisei aūtem videntes, dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt quod non licet eis facere sabbathis. At ille dixit eis, Non legistis quid fecerit Dauid, quando esurijt, & qui cum eo erant; Quomodo intrauit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei comedere, neque his, qui cum eo erant: nisi solis sacerdotibus?] & Rursus, Dominus Iesus (apud Lucam.cap.13.ver. 14.15.& 16.) nonne idem docuit respondens Archisinagogo indignanti, quia ipse dominus curasset homines die Sabbathi. [Respōdēs autem ad illum dominus dixit, Hypocrita, Vnusquisque vestrum sabbatho non soluit bouem suum, aut asinum à præsepio, & ducit ad aquare? Hāc autem filiam Abrahę, quam alligauit Satanas ecce, decem, & octo annis, nō oportuit solui à vinculo isto, die sabbathi?] & idem S.Thomas, in 2.2. q.122.artic.4.in resp.ad tertium, in fi. dixit, Et ideò opus corporale pertinēs ad cōseruandam salutem proprij corporis non violat sabbathum, quoniam nō est contra obseruātiam sabbathi, ꝙ aliquis comedat, & alia huiusmodi faciat, quibus salus corporis conseruatur, & propter hoc Machabei nō polluerunt sabbathum pugnātes ad sui defensionem: vt legitur 1.Machab.c.2. Item opus corporale; quod ordinatur ad salutem alterius nō est cōtra obseruātiam sabbathi. Vnde dicitur Io.c.7.ver.23. [Mihi indignamini, quia totum hominem saluum feci in sabbatho] similiter etiam opus corporale, quod ordinatur ad imminēs damnum rei exterioris vitandum non violat sabbathum. Vnde dixit Dominus Matth.ca.12.ver.11. [Quis erit ex vobis homo, qui habet vnam ouem, & si ceciderit sabbatho in foueam, non ne tenebit, & leuabit eam.] Ex his, ergo, omnibus expositionibus auctoritatum sacræ scripturæ, & rationibus allatis luce meridiana clariùs patuit veritas nostrarum conclusionum præsentis quæstionis.

1.Macha. c.2.

Ioan. c.7. ver. 23.

Matth.cap.12. ver.11.

QVAESTIO NONA,

Vtrum Summus Pontifex possit dispensare cum hominibus vt exigendo vsuram malam in se, ipsi non peccent.

SVMMARIVM.

1 *Dispensatio quid sit, & unde dicatur.*
2 *Dispensare circa ius, & declarare ius differunt, & in quo.*
3 *Dispensare propriè quid importet.*
4 *Papa non potest sine causa dispensando præcipere, vt vsurarum exactio fiat sine peccato.*

ET

T videtur primò dicendum, quòd Summus Pontifex possit dispensare cum hominibus, vt ipsi exigentes vsuras, (quæ sunt malæ in se) non peccent: quod & videtur probari tali pacto, videlicet: Si Summus Pontifex non posset dispensare in huiusmodi vsuris, sequeretur hoc absurdum; videlicet: ꝙ ipse non esset Vicarius Dei in terra. At consequens est falsum, ergo, & antecedens: ac indè necessariò sequitur ipsum dispensare posse, & quòd consequens sit falsum probatur per tex. in c. Vbi periculum, §. cœterum, de elect. in 6. qui text. est Gregorij decimi, in generali Lugdunensi concilio: Vbi [Summus Pontifex appellatur Vicarius domini nostri Iesu Christi, successor Petri, & rector Ecclesiæ vniuersalis.] His, ergo, stantibus probari videtur Summum Pontificem posse dispensare in vsura mala in se, ex eo, quòd & Deus, (cuius est vicarius) in huiusmodi dispensare potest, vt fuit probatum in præcedentis quæstionis conclusione secunda, cùm sit dominus omnium directus. Si ergo Deus potest: indè videtur sequi, Papam posse: ratione iam adducta. Antecedens. Cōsequentia. c. Vbi periculum, de elect. in 6.

SED CONTRA text. est apertissimus in c. super eo. extra de vsuris, in quo Alexander Tertius dicit, quòd [cùm vsurarum crimen vtriusque testamenti pagina detestetur: super hoc dispensationem aliquam posse fieri, nō videmus.]

Respondeo præsenti quæstioni scitu dignissimæ vnica conclusione præmittendo, tamen, illi duo notabilia, ad maiorem veritatis dilucidationem.

Primum Notabile sit hoc.

1 Dispēsatio est iuris relaxatio facta cum causæ cognitione ab eo, qui habet ius dispensandi. Vnde dispensare dicitur, quasi diuersa pensare, vt docet S. Bonauentura in quarto sententia. dist. 19. circa literam dubio sexto. *Dispēsatio qd & vnde dicatur.* S. Bonauent.

Secundum Notabile.

2 Maxima differentia est inter declarare, seu interpretari ius, & dispensare circa ius. Ius, enim, interpretatur quisquis ita illud explicat, vt ostendat apertè, an ius illud, illud id, de quo agitur, includat necne, vt in l. fin. C. de legibus, l. Scire leges, cum sibi proximis. ll. ff. de legib. & c. cùm venissent, extra de iudicijs. Lex namque illa naturalis. [Non occides.] per humanas leges ita explicatur, vt cōstet per eam homicidium ad defensionem commissum minimè prohiberi, vt in l. vt vim, ff. de Iust. & iure: Naturalis, enim, ratio dictat defensionē omnibus permissam esse. sic etiā lex illa, [Furtū non facies,] ita intelligēda est: vt furtum committere non dicatur, qui fame coactus, victus gratia, alienum assumit. vt in c. si quis propter necessitatem. extra de furtis. Dispensat (verò) circa ius, qui data legis obligatione; ab ea priuatim aliquem eximit. Etenim secundum Sanctum Thomam, (in 2.2. qō. 88. artic. 10. cui astipulatur tex. in l. Nequè leges, & tribus alijs ll. sequenti. ff. de legib.) lex ponitur respiciendo ad id, quod est in pluribus bonum: sed quia contingit huiusmodi in aliquo casu non esse bonum, oportuit per aliquem determinari in illo particulari casu, legem non esse seruandam: & hoc est auctore ipso Sancto Tho. vbi supra propriè dispensare in lege: cuius rei extat exemplum in capitu. De multa, extra de præben. Iure, enim, humano Nobiles, & litterati duo beneficia curam animarum habentia, obtinere prohibentur. At Romanus Pontifex aliquem nobilem, aut litteratum ab hac iuris humani prohibitione eximere potest. Sed animaduertendum, quòd (secundum Sanctum Thomam, *Dispensare circa ius, & declarare ius differūt, et in quo.* l. fi. C. de legi. l. Scire leges, cum sibi proximis legibus, ff. de legibus. c. Cùm venissent, extra de iudi. l. Vt vim, ff. de iusti. & iure. c. Si quis propter necessitatem, extra de furtis. S. Thomas. c. De multa, extra de præb.

3 *Dispēsare pro priè quid importet.* vbi supra, in responsione ad secundum,)cùm dispensatur in aliqua lege humana, non fit tunc, vt legi humanæ non obediatur, (quod est contra legem naturæ, & mādatum Dei) sed fit, quòd hoc, quod erat lex, non sit lex in hoc casu.
His præmissis satisfiet quæstioni præsenti vnica conclusione.

Vnica conclusio sit hæc.

Summus Pontifex non potest dispensando præcipere hominibus, vt exigerent sine peccato vsuram (malam in se) Nisi specialiter sibi dn̄s Deus hanc fa-
4 *Papa nō pōt dispensare vt vsurarū exactio fiat sine peccato. Exodi. c. 20.* cultatem dedisse. Dixi vsuram malam in se (iuxta notabile Primum allatū, ac enucleatum in præcedenti qōne.)ad differentiā conclusionis secūdę dictę qōnis, in qua diximus Deum posse præcipere: rationibus allatis in recitatione sententiarum doctorum, cùm tunc ibi nulla reperiretur dispensatio præcepti: [Non furtum facies] sub quo vsuræ exactio prohibetur ab ipso Deo, vt latiùs ibi, & dicam in responsione ad secundam auctoritatem allatam ad responsionem ad argumentum: Dixi [nisi specialiter,] &c. quoniā tunc repræsentaret Dei personam, & esset nudus minister, vt diximus, & probauimus fuisse Abraham intendentē immolare filium, & ipsos hebræos spoliantes Aegyptum, & sic non potestate priuata, & sua voluntate Papa concederet per extorsionem vsurarum vni quod erat alteri, scilicet, soluentis vsuras. Sed proprium suum, inquantum in hoc repræsentaret Dei iubentis, & domini omnium personam: vnde quoad ad hāc particulam vltimam, aliam probationem non adducam, cùm per allata in dicta qō. 8. horum veritas pateat: quoad primum, ergo, membrum huiusmodi conclusio probabitur triplici medio. Probatur, ergo, pręsens cōclusio Primò, per tex. in c. super eo. extra de vsu. in quo Alexā. Ter-
cap. Super eo, extra de vsur. tius scribens Archiepiscopo Panormitano, infrascriptis verbis vsus fuit, videlicet: [Cùm vsurarum crimen vtriusque testamenti pagina detestetur, super hoc dispensationem aliquam posse fieri non videmus: quia cùm scriptura sacra prohibeat pro alterius vita mentiri, multò magis prohibendus est quis, ne etiam pro redimenda vita captiui, vsurarum crimine inuoluatur,] hæc ibi. probatur quoque, (vltra alia iura allata, in qō. 3. 4. 5. & 6. in quibus fuit proba
cap. Sicut quædam. dist. 13. tum vsuram exigere esse prohibitum de iure naturali, diuino in testamento veteri, & in testamento nouo, & de iure canonico, per argumentum in cap. sicut quædam, dis. 13. vbi Leo Papa ad Rusticum Narbonensem Episcopum, in epistola 90. scribens dixit, quòd [tum pro necessitate temporum, tum pro cōsideratione ætatum, oportet nonnulla temperari: hac tamen consideratione seruata, vt in his, quæ vel dubia fuerint, aut obscura, id nouerimus sequendum, quòd nec præceptis Euangelij contrarium, nec decretis Sanctorum patrum inueniatur aduersum.] hæc ille. ex cuius verbis patet veritas nostræ conclusionis. Cùm probatum sit iam (non bis,)huiusmodi vsurarum exactio
S. Thomas. nem esse contra præceptum Euangelij. Probatur & secundò præsens cōclusio doctorum infrascriptorum auctoritate: Sāctus, enim, Thomas in 1. 2. q. 97. artic. 4. in respon. ad tertium, infrascriptis verbis vtitur, videlicèt: Ad legem, autem, diuinam ita se habet quilibet homo, sicut persona priuata ad legem publicam, cui subijcitur: Vnde sicut in lege humana publica non potest dispensare nisi ille, à quo lex auctoritatem habet, vel is, cui ipse commiserit: ita in præceptis iuris diuini, quæ sunt à Deo, nullus potest dispensare nisi Deus, vel is, cui ipse specialiter committeret. hæc ibi, & idem Sanctus prædi-
Riccardus. Card. Caietanus. cta docet etiam in quodli. 4. ar. 13. Riccardus, de Media villa in 4. senten. dist. 27. artic. 4. q. 4. Caietanus in Commentarijs summæ Sancti Thom. vbi supra.

Domi-

Dominicus à Soto, in lib. 1. de iusti. & iure, q. 7. artic. 3. in fine, in reprobatione opinionis Innocētij, & Panormitani, de dispensatione eorum, quæ sunt de iure diuino, sine causa facta, & ex canonistis Specul. in prima par. ti. de dispēsatione, §. Nunc breuiter, numero 2. in ver. 2. contra. Sanctus Bonauentura in 4. sentētia. dist. 19. dubio sexto. Didacus Couarruuias in cap. 6. secundæ par. Epitom. in quartum lib. Decret. §. 9. num. 2. 3. & 4. qui ad hanc veritatem tuēdam adducit innumeros alios doctores, licèt dicat cōtrarium sentijsse Panormitanum, in c. Non est, extra de voto, cùm ibi dixerit Papam posse cum causa in iure diuino dispensare. Idem Couarruuias hanc conclusionem probat in c. 1. nume. 8. tertij libri variarum resolutio. & Conradus in tract. 2. de contractibus, q. 27. conclu. 1. Immo, & Panormitanus ipse, qui correctiùs loquens in c. licèt, extra de ferijs, in ver. Nota Papam, infrascriptis vtens verbis, se subscripsit præsenti conclusioni, videlicet: Nota Papam posse dispēsare ex causa certa circa dispositionem veteris, & noui testamenti, etiam circa præcepta moralia affirmatiua: vt est hoc [Sabbatha sanctifices,] & veritate inspecta, Papa potius interpretatur, quàm relaxat, quod ex causa iusta potest. hæc ibi, qui & adhùc correctiùs loquens in c. fi. extra de consuetudine, nume. 3. in ver. Certum est autem, dixit, certum est autem, quòd ius positiuum etiam ciuile quandoquè distinguit ius diuinum. Nam regula illa iuris diuini: [Non stabit testis vnus cōtra aliquem, quicquid illud peccati, & facinoris fuerit; sed in ore duorum, aut trium testium stabit omne verbum, reperitur limitata per ius ciuile, & canonicum: quia in multis casibus requiruntur plures testes, & in alijs pauciores (quos enumerat Syluest. in sua Summa, in ver. testis, §. 5.) Item illud præceptum generale: [Non occidas:] reperitur in varijs casibus limitatum. Nam etiam in multis casibus hodie permissum est occidere, qui non sunt expressi in iure diuino. facit c. Pro humani, de Homicidio in 6. in quo impunè occidi permittuntur quidam assassini, & in l. 1. & 2. C. quando liceat vnicuiq; sine iudice se vindicare, vbi dicitur [impunè occidēdos fore nocturnum depopulatorem agrorum, & aggressorem itinerum, & militem desertorem:] Vnde concluditur, (inquit Panormitanus, vbi supra,) quòd vbi ratio naturalis suadet ius diuinum distingui, & limitari, tūc transgressio non inducit peccatum: quod & præsumitur hoc voluisse dominum Deum: cùm noluerit omnes casus distinguere, sed dedit regulas generales, & potestatem generalem tribuit vicario suo, vt quicquid ligauerit, &c. vt in c. quodcumq;. 24. q. 1. sed vbi nulla ratio naturalis suadet ipsum ius diuinum mutari, seu limitari: tūc nulla lex, nulla consuetudo valet: Vnde tunc Papa diceretur potiùs errare, quàm legem condere, quando taliter disponeret cōtra ius diuinum sine causa: & sic est intelligendus tex. in c. sunt quidam, 25. q. 1. & duos canones sequētes. hæc Panormitanus, cui astipulatur Felinus in c. Quæ in ecclesiarum, colum. 5. extra de consuet. hoc idem probans in persona Principum, pro bono communi. Qui omnes Doctores vsurpant distinctionem pro interpretatione, vt ex verbis ipsorum patet. Probatur & Tertiò præsens conclusio hac ratione irrefragabili, quam afferunt Sanctus Bonauent. & Riccardus, vbi supra, & est hæc, videlicet: Cùm Summus Pontifex sit subditus legi diuinæ, ac naturali, & vsuram malam in se exercere sit omnibus prohibitum vtroque iure: indè sequitur ipsum Summum Pontificem non posse dispensare in vsuris: cùm illius sit (regulariter) dispensare, cuius est lex illa, super qua quæritur dispensatio: vel saltem de ipsius voluntate, (vt patet ad sensum) expressa: vel tacita:

Dñicus à Soto. Specul. S. Bonauentu. Couarruuias. Conradus. Panor. Deu. c. 19 uer. 15. & in c. licet vniuersis, extra de testib. Syluest. c. Pro humani, de homici. in 6. l. 1. & 2. C. quādo liceat vnicuiq; se uindi. c. Quodcumque, 24. q. 1. c. Sunt quidā, 25. q. 1. Felynus. Ratio conclusionis.

cita: cùm neutrum esse supponamus in casu præsentis quæstionis.

Ad argumentum, modò, quàm facillima erit responsio, negando consequentiam illam elici ab illo antecedenti, & ad probationẽ dicitur falsum esse asserere, ꝙ omnis vicarius alicuius, eo ipso ꝙ effectus est vicarius, ei tradita sit omnimoda potestas, quam de iure habet is, cuius est vicarius, (vt patet ad sensum) indè sequitur, etiam, quòd licèt Summus Pontifex sit Vicarius Dei, non potest, tamẽ, omnia, quæ Deus ipse, nisi iuxta sibi delegatam potestatem. Ad auctoritatem cap. licèt, extra de Ferijs, dicendum erit, quòd ibi Summus Pontifex non dispensauit, sed tantùm diuinum pręceptum affirmatiuũ (Sabbatha sanctifices) interpretatus fuit: cùm præcepta ipsa affirmata non obligent semper, & ad semper, sed semper solùm, concurrentibus circunstantijs, requisitis, (vt latiùs diximus, & probauimus cum Sancto Thoma, in 1. qõne, Notabili primo.) Præceptum, verò, de non exigendo vsuras continetur sub pręcepto negatiuo obligante semper, & ad semper, scilicèt, [Non furtum facias:] & sic patet, quòd alia reperitur ratio in ipso Domino Deo, (qui dominus directus omnium est,) & alia in Summo Pontifice, (qui est minister, & vicarius ipsius Dei;) Vndè ei non licebit sine causa speciali, aut diuina reuelatione auferre per concessionem extorsionis vsurarum rem possessam de iure ab vno, & alteri tradere, ratione iam dicta.

QVAESTIO DECIMA.

Vtrum Principes Christiani possint licitè permittere fieri vsurarium exercitium in terris sibi subiectis.

SVMMARIVM.

1 *Principibus Christianis inhibitum est permittere vsuras in terris suis.*
2 *Dictantes, & cooperantes in statutis fouentibus vsuras sunt excommunicati.*

ET videtur primò dicendum, quòd principes Christiani licitè possint permittere fieri vsurarium exercitium in terris sibi subiectis: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet: si principes Christiani non possent permittere exerceri in suis terris vsurarũ exercitium: sequeretur, quòd non possent permittere fieri meritricium exercitium. At consequens est falsum: ergo, & Antecedens, & quòd sit falsum: per se patet, cùm non solùm seculares principes passim hoc permittant, necnon & ecclesiastici in terris sibi subiectis: & ꝙ hoc consequens eliciatur ab illo antecedenti: probatur hac ratione. Vbi, enim, est eadem ratio, idem esse debet & ius. at eadem ratio prohibitionis, & permissionis reperitur in exercitio vsuræ, & in exercitio meretricij; ergo, par etiam ius debebit esse, ac per consequens: Sicut licitè permittitur à principibus Christianis exercitium meretricij in eorum terris ad euitanda maiora scandala, & scelera, licèt ipsum meretricium sit prohibitum præcepto decalogi negatiuo: [Non mœchaberis.] sic quàmuis sit contra pręceptum decalogi negatiuum, sub illis domini verbis: [Non furaberis], tamen, vsuræ exercitium posset licitè permitti à principibus Chri-

Antecedens. Consequentia

Exo. c. 20.

Christiani, ad euitanda maiora scandala, vt sunt latrocinia, adulteria, stupra, & his similia, ad quæ aliquando perpetranda aliquæ mulierculæ, & earum viri pauperes cogerētur non inuenientes sub vsuris aliquos sibi mutuare volentes necessaria vitæ. Et icircò videtur dicendum, quòd Principes Christiani licitè possent permittere in suis terris ,, exercitium vsurarum impunè tamquàm Reipublicæ commodum, & conuictui hominum expediens.

SED CONTRA textus est in c. 1. de vsuris, in 6. In quo Gregorius Decimus, in Concilio generali Lugdunensi ,, [præcepit dominis terrarum. Cuiuscùmque dignitatis, & gradus, & communitatibus, ne omnino quibuscumque alienigenis publicè vsurarum exercitio incumbentibus locarent domos ad tale exercitium, vel habitare illos in suis terris permittant, & quòd vsurarios manifestos expellere à suis terris tenerentur infra tres menses à die publicationis talis constitutionis, & quòd de cætero tales homines nō admittantur ad tale exercitium.]

Respondeo præsenti quæstioni conclusionibus duabus.

Prima conclusio sit hæc.

1 Principibus Christianis, cōmunitatibus, & vniuersitatibus terrarū est prohibitum sub præcepto permittere ut in terris sibi subiectis vsurarū exercitium ab alienigenis fiat. Hæc conclusio probatur duplici medio. Primò per text. in d. c. 1. de vsuris, in 6. supra relato, & Secundò per doctores in dicto cap. communiter. cùm textus sit apertissimus, & non indigeat interpretatione alicuius doctoris.

Principibus Christianis inhibitū est permittere vsuras. c. 1. de vsur. in sexto.

Secunda conclusio.

2 Principes Christiani, & officiales communitatum facientes, dictantes, vel scribentes statuta super vsuris soluendis, non repetendis, vel non restituēdis: vel iudicantes secundum illa, vel non delentes illa (si possūnt) intra tres menses de libris communitatum, vel illa seruantes sunt excommunicati. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per textum apertissimum in Clemen. Vnica, de vsuris, & secundò, doctorum authoritate in dicta Clemen. vt Imolæ est, & aliorum. Probatur & tertiò hac ratione, videlicèt: cùm is, qui talia iniqua statuta faciat, vel obseruari iubeat, transgrediatur iuris naturalis, iuris diuini, & iuris canonici sanctiones, ac præceptum: meritò huiusmodi naturæ, Deo, & ecclesiæ rebellis per excommunicationis gladium tamquàm membrum putridum, abscindendus erit à corpore mystico ipsius domini nostri, vt, & ipse hac confusione compulsus resipiscat, & alij metum habeant, & eius exemplo discant humiliter morem gerere iuri diuino, naturali, & ecclesiastico: & hoc modo consulatur quoq; pauperibus, qui quotidie excoquuntur igne vsurarum, & eorum facultas ad nihilum redigitur, vt latiùs diximus in notabilibus allatis in j. quæstione.

Dictantes, ac cooperantes in statutis fouentibus vsuras, sunt excōmunicati. Clemē. vnica. de vsur. Imola. Ratio conclusionis.

Ad argumentum, modò, facillima erit responsio negando consequentiam, & ad probationem dicitur, quòd non est par ratio: immo maxima est differentia inter meretricium, & vsuram: cùm in meretricio licèt adsit peccatum iure diuino prohibitum, tamen nō adest iniustitia illata proximo contra eius voluntatem; in vsuræ, verò, exactione iniustitia reperiatur, vt patet ad sensum, & in præcedentibus quæstionibus sæpe fuit probatum.

QVAESTIO VNDECIMA.

Vtrum potestas secularis, ac prelatus ecclesiasticus possit, ac debeat prohibere Iudæis mutuare Christianis sub vsuris, & ipsos contrauenientes possit, ac debeat punire.

S V M M A R I V M.

1 *Principes, & officiales terrarum in quibus habitant Iudæi illis prohibere tenentur mutuationem vsurariam.*
2 *Iudæi compellendi sunt restituere vsuras exactas.*
3 *Papa fideles, & infideles potest punire pro transgressione præceptorum moralium.*
4 *Prælatus ecclesiasticus cogere potest Iudæos ad vsuras restituendas ipsis Christianis, à quibus extorserant.*
5 *Vsura dicitur rapina, & homicidium.*
6 *Misericordia periculosa, & mala quæ sit.*
7 *Vsuræ exactio quare infidelibus prohibeatur.*
8 *Ecclesia Sancta quare permittat Iudæis obseruantiam suorum rituum, & non exercitium vsurarium.*
9 *Iudæi puniuntur à prælatis, & potestatibus secularibus Christianis in duodecim casibus, qui & enumerantur ibidem.*

IDETVR ergo, primò dicendum, quòd potestas secularis, ac prælatus ecclesiasticus non possit, & non debeat Iudæis sub se degentibus prohibere mutuationem vsurariam Christianis faciendã, nec si cõtrauenerint huiusmodi prohibitioni, eosdem punire possint: quod et uidetur probari forma syllogistica tali pacto, videlicèt.

Maior propositio: Ad quos non spectat iudicare super crimine usuræ non spectabit punire peccantes in tali crimine.

Minor propo. At ad ecclesiasticum prælatum, & ad potestatem secularem nõ spectat iudicare super crimine usuræ commisso à Iudæis.

Ergo ad ecclesiasticum prelatum, & ad potestatem secularem non spectabit Iudæos peccantes in tali crimine usurarum punire.

Maior istius propositionis patet per se, quoniam punitio præsupponit iudicium legitimè factum, & ad essentiam legitimi iudicij requiritur potestas, ac iurisdictio iudicantis super iudicatum.

c. Multi, 2. q. 1. 1. Corint. c. 5. uer. 12. Minor probatur authoritate D. Pauli Apostoli, in Epis. ad Corinthios dictis, & habetur in c. multi. 2. q. 1. [Quid mihi de his, qui foris sunt iudicare] quasi diceret ad me non pertinet iudicare de infidelibus, quia sunt extra forum ecclesiæ, & loquitur ibi Apostolus de infidelibus, qui digni sunt punitione propter aliquod peccatum, & iccircò subdidit ibidẽ. [Nã eos, qui foris sunt Deus iudicabit.] ergò, ad prælatum ecclesiasticũ: (sicut erat etiam D. Paulus) non pertinebit punire infideles, ut sunt Iudæi, pro crimine usuræ, & per consequens, neç illis prohibere usurarum exactionem, cùm sint extra forum, ac gremium Ecclesiæ Sanctæ.

c. Quanto, extra de usur. SED CONTRA tex. est in c. quantò, extra de usur. in quo precepit Innocentius Papa Principibus Christianis, ut compellerent Iudeos restituere usuras immoderatas, quas à Christianis exegerant.

Respondeo

Respondeo præsenti quæstioni duplici conclusione.

Prima,ergo,conclusio sit hæc.

Potestas secularis,& prælatus ecclesiasticus pôt, & debet Iudæis subse degẽtibus prohibere mutuationem vsurariam Christianis faciẽdam,& si cõtrauenerint prohibitioni, illos punire.Probatur hæc cõclusio triplici medio.Primò,enim,per tex.præadductum in c.quãto,& per tex.in c. Post miserabilem, extra de vsur. in quo Inno.Tertius scribẽs Narbonẽsi Archiepiscopo [præcepit cõpellẽdos fore per Principes Christianos,& potestates, ipsos Iudæos ad remittẽdas vsuras Christianis, & donec illis remiserint Iudæi: ipsi Christiani per sentẽtiam excõmunicationis prohiberentur Iudæis talibus participare in mercimonijs, & in alijs.] hæc ex illo canone. Probatur & secũdò præsens cõclusio authoritate doctorum, & primò, glosę in d. c. Post miserabilem, in ver. Denegari. Panor. etiam in d.c.quãto, nostræ se subscripsit cõclusioni, in ver. Nota.Secũdò, vbi dixit, Nota secũdò, ꝙ rõne vsurariæ prauitatis etiam Iudæi sortiuntur forũ ecclesiasticũ: vndè hic directè cõpellũtur per ecclesiã ad restitutionẽ,& idẽ Pan.in d.c.Post miserabilem: per totũ,& præcipuè in ver.In gl. 1.in fi. & in ver.In gl.fi.in his (inquam) locis dicit Iudæos grauiter peccare exigẽtes vsuras à Christianis,& ꝙ ad illas restituendas possunt æquè cõpelli per iudicem ecclesiasticum, sicut per secularem: cùm vsura sit crimẽ merè ecclesiasticum, licèt in tex.dicatur per iudices seculares, quia hoc dicitur, nõ quia ecclesiastici nõ possint, sed quia faciliùs id exequi possunt laici habẽtes ministros armatos: Papa Innoc. Quartus, quoq; nostræ cõclusioni astipulatur in c.quod super, extra de vo.& voti redẽ.nu.4.& 5.vbi probat, ꝙ prælati in terris domiciliorum Iudęorum, si eos nõ puniãt pro transgressione legis Euangelicæ: circa moralia, poterit eos punire Summus Pontifex, (cùm ab ipso domino nostro Iesu Christo, qui est omnium dominus) potestatem obtinuerit, & iurisdictionem (tãquam eius vicarius in terra,) super omnes nõ tãtùm Christianos,& Iudæos, verùm etiã & alios infideles: cùm dñs dixerit Petro, pasce oues meas, eo ꝙ tam fideles, quàm infideles sint oues Christi per creationem: licèt nõ sint de ouili Ecclesię Christi. Vndè subdidit se credere, ꝙ si gẽtilis quisq; nõ habens nisi legem naturę faciat contra legem naturę possit puniri per Papam, dum facultas adsit. cùm ipse sit vicarius ipsius Dei in terra, qui puniuit Sodomitas peccantes cõtra legem naturę, (vt habetur in lib.Genes.c. c.19. ver.24.25. 26.& 27.

Probatur etiam authoritate Cõradi in tract.2.de cõtractibus, q.25.cõcl.1. Didacus Couarruuias, quoq; nostræ se subscripsit conclusioni, in c. 1.num.8. libri tertij variarum resolutionum. Probatur,& tertiò hac rõne irrefragabili.

Omne illud, quod est cõtra legem naturę, & diuinam legem venit puniendum à principe seculari Christiano, & à prelato ecclesiastico in eorum foris.

At vsuraria mutuatio facta à Iudæis ipsis Christianis, est contra legem naturę, & diuinam legem.

Ergo vsuraria mutuatio facta à Iudæis ipsis Christianis venit punienda à principe seculari Christiano, & à prelato ecclesiastico in eorum foris.

Maior istius propositionis iam fuit probata in probatione conclusionis supradictę.

Minor probata fuit in 2.3.& 4. q. pręsentis tractatus in quibus fuit multis medijs, & authoritatibus probatum vsurariam mutuationem fuisse prohibitam iure naturali,& diuino vtriusque testamenti.

1 *Principes & officiales terrarum, in quibus habitant Iudæi, illis phibere tenentur mutuationem vsurariam.*

c.Quãto, & c. Post miserabilem, extra de vsur.

Glosa.

Panor.

2 *Iudæi compellẽdi sunt restituere vsuras exactas.*

Innoc.

3 *Papa fideles, & infideles potest punire ꝑ transgressione præceptorum moralium.*

Genes. c. 19.

Conradus.

Didac.Couar.

Ratio conclusionis.

Maior propositio.

Minor propositio.

Conclusio.

Secunda conclusio sit hæc.

4 *Prælatus cogere potest Iudęos ad restituendas vsuras exactas à Christianis.*

Prælatus ecclesiasticus,& potestas secularis non iccircò, solum punire potest Iudęos, ac ipsos cogere ad restituendas vsuras exactas à Christianis solo respectu hoc, vt indemnes seruentur Christiani ab ipsis accipientes mutuum sub vsuris; sed etiam vt ipsis prohibeat in suis terris transgressionem iuris diui ni de nõ mutuãdo sub vsuris cùm hoc illis fuerit prohibitum multis in locis sacræ scripturę adductis in præced.q.4. Hæc conclusio probatur duplici medio. Primò, enim, authoritate Conradi, vbi supra, & secundò infrascriptis rationibus. quarum prima est hæc, vbi eadem ratio idem ius esse debet.

Conradus.

Ratiõ prima conclusionis præcentis.

At ratio, qua mouetur Ecclesia Sãcta, per Principes Christianos,& prælatos suos ministros ad compellẽdum Christianos ad restituendas usuras exactas à Christianis est duplex, scilicèt, vt ipsa Ecclesia Sãcta, cõsulat indẽnitati bonorũ tẽporaliũ eorũ, qui soluerunt vsuras,& ne mutantes peccẽt contra legẽ naturæ,& Dei; exigendo vsuras. Sed hæc eadem ratio prohibitionis reperitur cõtra ipsos Iudęos promulgata in dictis iuribus: ergo meritò idem ius debuit esse cõtra ipsos: maior nõ indiget probatione: Minor iam probata fuit in pręcedẽtibus qõnibus: Consequẽtia verò ex minore elicita probatur sic, quia ecclesia Sãcta tenetur diligere Iudęos dilectione Euãgelica exoptãdo il lis (tãquàm nostris proximis) bona gratię,& gloriæ, remouẽdo ab illis (quãtũ in se erit) obicẽ gratię,& gloriæ assequẽdę, & hoc pręcipuè facit, illis prohibendo vsurariam mutuationem, quæ nullo pacto fieri potest sine mortali peccato, quo impediũtur ipsi Iudęi ab assequutione gratiæ,& gloriæ: quàpropter patet ecclesiasticum prælatum, & potestatem secularẽ teneri habere tantam,& talem curam, qualis exigitur ex præcepto charitatis: At quoniam pręceptum charitatis exigit, vt publica crimina (saltem) lędentia Rempublicam, & proximum, prohibeantur, & puniantur in foro fori: iccircò indè sequitur prælatum ecclesiasticum, & potestatem secularem ex vtraq; causa posse prohibere in eorum foro, sub aliqua pœna ipsis Iudęis vsurariam mutuationem, cũ per ipsam maximè lædatur proximus,& Respublica, (vt fuit probatum in superioribus qõnibus.) Quàpropter Aristoteles ipse benè dixit, (in libro 7. Ethic.) quòd ad bonos pertinet nec mala facere amicis concedere, nec ministrare (supple) mala. Si igitur ex charitate Euangelica amare, tamquàm amicos, Iudæos ipsos tenentur prælati ecclesiastici,& potestates seculares: indè etiam sequitur, ꝙ teneantur illos pœnis coercere, ne peccent mutãdo sub vsuris, lædendo hac via suum proximum, & Rempublicam: cùm hoc sit illis prohibitum Iure naturali,& diuino vtriusque testamenti.

Arist.

Ratio secunda conclusionis.

Secũda ratio. Sicut si Iudæus furetur aliquid, vel rapiat à Christiano, vel si Christianũ interficiat, poterit puniri à potestate seculari Christiana sub cuius ditione reperitur; sic propter vsuram propriè dictã poterit ab ipso puniri: valet cõsequẽtia, quia verissima est,& probatur duplici authoritate. Primò, quia ipsa vsura rapina est, vt docuit D. Ambrosius in lib. de bono mortis, c.12.& habetur in c. si quis vsurã. 14.q.4. vbi Ambrosius Sãctus dixit: [Si quis vsurã acceperit rapinã facit, vita nõ viuit.]& ꝙ etiã homicidiũ cõmittat Iudęus vsurã exigẽdo: Audi quid docuerit Cicero, in lib. 2. de officijs, circa si fœnerari est hominẽ occidere. At qñ sicut per rapinæ peccatũ,& homicidi: offendit Respublica,& proximus: ita per vsurę peccatũ lęditur proximus,& Respublica: iccircò patet prælatũ ecclesiasticũ,& potestatẽ secularẽ posse punire Iudęos,& alios infideles pro crimine vsurę, habitãtes in territorio eorũ ditioni subdito.

c. si quis usurã. 14.q.4.
S. Ambrosius.

5 *Vsura dicitur Rapina,& homicidium.*
Cicero.

Tertia

Tertia ratio. Cùm Prælatorum ecclesiasticorum, & potestatum secularium Christianarum sit procurare nè innocẽtes pœnas luant pro peccatis iniquorum hominum: indè sequitur, ergo, quòd prælati ecclesiastici, ac potestates seculares Christianæ poterunt, immo ex officio teneantur punire pro crimine vsuræ Iudæos ipsos incolas in terris suæ iurisdictioni subditis. Rō tertia conclusionis præsentis.

Antecedens probatur authoritate Beati Augustini, in sermone plurimorum Martyrum, vbi dixit. Quando aliquis in Deũ peccauerit, si sine grandi districtione voluerimus indulgere, participes peccati eorum efficimur: Vnde patet grauiter peccare prælatum ecclesiasticum, vel potestatem seculare non prohibendo Iudæis (apud ipsos commorantibus) vsurarum exactionem: eosque non puniendo; cùm sciant illos peccare grauiter contra ipsum Deum, & quòd vno peccante non punito, ira Dei desęuit contra innocentes; vt elicitur tùm ab eo, quòd scriptum est in lib. Numeri c. 16. de Core, Datan, & Abiron, qui concitauerant multos de populo hebræo contra Moysen, & Aaron; orando Moyses dominum: dixit, nunquid vno peccante contra omnes ira tua desęuiet? & habetur in c. si quis Diaconus, dist. 50. circa finem. vbi in ver. Verè dico infrascripta habentur; videlicèt: [Verè dico, quia illi ipsi quibus cum periculosa, & falsa misericordia indulgere videmur; cum antè tribunal Christi, pro tantis peccatis damnandi aduenerint, contra nos causam dicturi sunt, dicentes: quòd dum, aut asperitatem linguę eorum expauimus: aut falsa blandimenta, & periculosas adulationes ipsorum libenter accepimus, in eisdem permanere peccatis inutiliter indulgemus, aut ipsa peccata augere permittimus, non recolentes illud, quod in veteri testamento scriptum est, quia vno peccante contra omnes ira Dei desæuit,] hæc in dicto canone, ex cuius verbis patet veritas nostri argumenti allati paulò ante in fauorem conclusionis præsentis, cùm etiam non peccantes inuoluantur aliquando pœnis peccantium: sic, ergo in proposito dicitur, quòd ne boni Christiani commorantes cum iniquis, ac vsurarijs Iudæis, aliquam incurrant pœnam simul cùm ipsis Iudæis prælati ecclesiastici, & potestates seculares debent vel illos expellere de finibus Christianorum, vel pro crimine vsuræ illos punire, vt sic placetur Deus; quemadmodum ipsum placauit Phinees interficiendo illos fornicarios. Vndè scriptum est stetit Phinees, & placauit, & cessauit quassatio.

S. August.

Num. c. 16. ver. 22.

c. Si quis Diaconus, dist. 50. in fine.

6 Misericordia periculosa, & mala qua sit.

Psal. 105. ver. 30.

Attamen licèt fuerint probatæ ambæ conclusiones prædictæ, tamẽ, quia posset aliquis cõtra eas insurgere, dicẽdo ipsas falsas procedẽdo infrascripto modo, visum fuit non incongruũ tacitis obiectionibus, ac argumentis respondere: vt omnis ambiguitatis fomes radicitùs euellatur à cordibus lectoris. Contra, ergo, primam conclusionem posset, quis insurgere; ipsam dicẽdo falsam hac ratione, assumptum, probando sic, videlicet.

☞ Quicquid agitur, propoter finem agitur, vndè sit finis non speretur, frustra fiunt ea, quæ sunt ad finem. Maior propositio. Argumentum cõtra primam cõclusionem.

At finis prælatorum ecclesiasticorum, & potestatum secularium punitiõ delinquẽtes esse debet, vt peccantes per pœnam temporalem reuocẽtur ad pœnitẽtiam salutarem, ne ipsis necesse sit post præsentem vitam luere pœnas æternas, quibus adiudicãdi erũt si hìc sua peccata per pœnitentiam nõ emẽdãssent. Sed quoniam salus omnium infidelium, ac Iudęorum iam desperatur: iccircò nõ sunt puniendi in hoc mundo pro crimine vsurarum, ne pro vnico peccato puniãtur duplici pœna: cũ hoc nolit dominus. eo ꝙ hoc videatur iniustum, & quòd iam sint ipsi Iudæi, & alij infideles adiudicati pœnis æternis: Minor propo. Conclusio.

Io.c. 3. ver. 18. probatur sentētia domini dicentis: [Qui non credit in filium Dei iam iudicatus est, quia nō credit in nomine vnigeniti filij Dei.] Et sic videtur superfluū esse, ꝙ prælati, infideles, & Iudæos puniāt pro crimine vsuræ, vt ipsos retrahāt à tali peccato, & à pœna indè in alia vita postea incurrenda.

Responsio ad Argumentū. Ad hoc argumentum, quàm facillima erit responsio: Negando minorem: quoniam verum nō est, quòd solùm puniēdi sint Iudæi, & alij infideles pro exactione vsuræ; nè ipsi peccando faciant se reos mortis æternæ: sed potiùs illis talis exactio prohibetur, vt cōsulatur bono communi, quod maximè violatur vsurarum exactione, (vt fuit supra probatum,) sed dato, & nō concesso, quòd vsurarū exactio esset prohibita, ne ipsi Iudæi, & alij infideles pro tali crimine addicerētur pœnis æternis: adhùc dicitur, quòd neq; hoc respectu cessante, esset permittēdum eis vsuras exigere duplici ratione. Primò vt cęteris metus incutiatur, ne & ipsi tali scelere se macularent, maximè cùm nō sit inconueniens, quòd pro eadem culpa duplici pœna radicaliter quis puniatur, vt patet etiam in eo, qui pro crimine furti morti addicitur temporali propter offensam factam iustitiæ; & læsionem boni communis, & insimul si talis cum animo impœnitēti de culpa, & Dei offensa in furto commisso moriretur post mortis huiusmodi temporalem pœnam passam, iusto Dei iudicio feriretur pœna infernali, quæ debetur omnibus moriētibus in peccato mortali, de quorum duplici pœna loquebatur propheta, quando dicebat: [Duplici contritione cōtere eos domine:] Secunda ratio est: quoniam dum Iudæi sunt in hoc mundo possunt conuerti ad dominum amplectentes veram fidem Catholicam, vt experiētia ipsa quotidiana edocemur: quod cōsiderans Princeps Apostolorum dixit: [Qui aliquando non populus Dei, nūc autem Dei: qui nō cōsecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti:] Vndè subdit: [Conuersationem vestram inter gentes habētes bonam, vt in eo, quòd detractant de vobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis,] idest, quando & ipsi vocati fuerint ad fidem diuina gratia mediante. Vnde palàm fit esse prælatorum ecclesiasticorum, & potestatum secularium Iudæos, & alios infideles cohibere à tali peccato, vt citiùs mereātur diuina gratia illustrari, & ad fidem veram catholicam cōuerti: vt patet in simili de Cornelio Cēturione, & de Eunucho Reginę Cādacis, & de Simone Mago, & de innumeris alijs: & sic patet luce meridiana clariùs, quòd ex pręcepto charitatis, & iustitiæ tenētur, tum prælati ecclesiastici, tum Iudices seculares Christiani Iudęis, & alijs infidelibus prohibere exactionem vsurarum, ac illos punire pro huiusmodi crimine. & quàmuis verissima sit nostra respōsio cōtra obiecta: tamē, quis cōtra ipsam posset taliter insurgere, dicēdo: si rationes per te adductę essent veręː duo absurda sequerentur maximi momenti.

7 Vsuræ exactio quare infidelibus prohibeatur.

Prima ratio responsionis.

Ierem. ca. 17. ver. 18.

Ratio secunda responsionis.

1. Pet. c. 2. ver. 10.

ver. 12.

Actuum. c. 10.

Actuum c. 8.

Replicatio cōtra responsionem ad argumentum.

Primum quorum est, quòd ecclesiastici prælati ęquè deberēt Iudęis prohibere obseruantiam suorum rituū: cùm sciant illos esse contra voluntatem Dei, & eos per eorum obseruātiam peccare: sed quia Ecclesia Sācta ipsis permisit obseruare in ciuitatibus Christianorum eosdem ritus, ut experiētia nos docet, & declarant.

c. Consuluit, extra de Iud.

c. Sicut Iudæi, extra de Iudæ.

Gregorius Summus Pontifex in cap. Cōsuluit, in fi. extra de Iudęis, & Clemēs Tertius, in c. sicut Iudęi, extra de Iudęis, & in c. qui sincera, dist. 45. cuius verba paulòpost referētur, in quo fuit exprelsè prohibitum Christianis, ne ipsis Iudęis prohiberent obseruantias rituum suę legis. Quàpropter videtur esse

tur esse falsum quod dictum fuit in responsione ad obiectionem contra cõclusiones adductas.

Secundum absurdum est, quòd si veræ essent cõclusiones allatæ, & earum probationes, sequeretur quòd potestates seculares possent Iudęos punire pro quocumque alio peccato, & diuina offensa ab illis perpetrata, sed consequens est falsum, ergo, & Antecedens, & quòd sit falsum probatur: quoniam indè sequeretur, quòd eos possent punire pro peccatis mentalibus mortalibus, & pro venialibus palàm cõmissis: cùm etiam per ipsa Deus offendatur: & iccircò, videtur dicẽdum conclusiones veras prædictas nõ esse; nec earum probationem, atque responsionem factam ad impugnationem. Attamen, vt luce meridiana clariùs elucescat veritas prędictarum cõclusionũ operępretium duxi respondere duplici adductæ impugnationi.

Ad primum, ergo, absurdum respondetur, non esse absurdum illud recipiendum; cùm non simus in simili: quoniam iccircò Sãcta Ecclesia permittit eis obseruare ritus suos, qui sunt connexi fidei eorum, nè videretur ipsos indirectè voluisse compellere ad suscipiendam fidem Catholicam. Ad quam suscipiendam nemo est cogendus, vt quàm optimè statutum fuit in Concilio Toletano quarto, cap. 56. & habetur in c. de Iudæis, dist. 45. vbi hæc statuta fuerunt, videlicèt: [De Iudæis autem præcipit Sancta synodus nemini deinceps ad credendum vim inferri (cui enim vult Deus miseretur, & quẽ vult indurat:) Non enim tales inuiti saluandi sunt, sed volentes, vt integra sit forma iustitiæ. Sicut enim homo proprij arbitrij voluntate serpenti obediens perijt, sic vocante se gratia Dei propriæ mentis conuersione homo quisque credendo saluatur.] hęc ibi. Hoc idem statuit Sanctus Gregorius, (scribens Paschasio Archiepiscopo Neapolitano, lib. 2, epist. 15. & habetur in cap. Qui sincera, dist. 45.) infrascriptis verbis, videlicèt: [Qui sincera intẽtione extraneos à religione Christiana ad fidem cupiunt rectam perducere, blandimentis non asperitatibus debent studere: nè quorum mentem reddita ad planum ratio poterat reuocare, pellat procul aduersitas, (& paulò post) Agendum est, ergo, vt ratione potius, & mansuetudine prouocati nos sequi velint, non fugere: vt eos, ex eorum codicibus ostendentes, quæ dicimus; ad sinum matris ecclesię Deo possimus adiuuante conuertere. Itaquè fraternitas tua illos non inquietari permittat in suis solemnitatibus: sed omnes festiuitates, feriasque suas, sicut hactenus tam ipsi, quàm parentes eorum per longa colentes retrò tempora tenuerunt: liberam habeant obseruandi cœlebrãdique licentiam.] hęc ibi. Sic ergo in proposito dicitur non esse simile in casu nostro: quoniam prohibendo illis vsurarum exactionem non propter hoc cogũtur fidem nostram amplecti, aut religionem suam relinquere; cùm non solùm ex eorum religione nõ sint illi obligati ad vsurarum exactionem, verùm potiùs ad ipsas nõ exigendas, (vt fuit probatum supra in 4. quæstio.) cùm illas exigere sit cõtra omnia iura, & contra Rempublicam ipsam, & bonum commune, quod nõ potest dici de obseruantia rituum: cùm indè nulli proximo fiat iniustitia, sicut in exactione vsurarum, & sic patet primum absurdum verum nõ esse, ac nullum obicem nostræ conclusioni opponere.

Responsio ad replicationem factam contra responsionem ad argumẽtũ contra conclusiones allatũ.

8 *Ecclesia Sancta, quare permittat Iudęis obseruantiam suorũ rituũ, & nõ exercitiũ vsurariũ. c. De Iudæis, dist. 45.*

9 *Ad fidẽ Christianam nullus infidelis cogendus. cap. Qui sincera. dist. 45.*

Ad secundum absurdum, & ad eius probationem breuiter respondetur, 9 non est verum, quod præsupponitur à parte contraria: cùm potestates seculares non possint se intromittere, & iudicare de omni peccato: sed solùm de deductis ad forum contentiosum: postquam ibi fuerit probatum; Quàpropter

Responsio ad secundum absurdum.

pter talium potestas limitata est ad aliqua peccata, cuius modi sunt illa, quæ Rempublicam lędunt, turbantque pacem, & tranquillitatem; de quorum numero est peccatum vsurarum exactionis. cùm, ergo, nostræ cõclusiones non sint tantùm fundatę in offensa Dei, verùm etiam in perturbatione Reipublicę, & læsioni proximi contra ius naturale: iccircò patet, quòd dato, & nõ concesso, etiam si vsuram exigere non esset peccatum, nihilominus Iudęis esset prohibendum vsuram exercere, & illam exigentes venirent pœna plectendi tamquam hostes Reipublicę.

His, ergo, pręmissis respondetur argumento adducto pro parte negatiua, ipsius quęstionis principalis.

Responsio ad argumentum principale p̄sentis q̃ōnis.
Apostoli sentiæ interpretatio.
1. Corint. c. 5. uer. 12.

Ad argumentum, ergo, respondetur, dicendo minorem falsam esse, & ad probationem dicitur, quòd illa Apostoli authoritate nõ probatur minor propositio: pro cuius intelligentia sciendum, quòd Apostoli sententia dicentis, [Quid ad me de his, qui foris sunt] duplicem recipit sensum: quorum Primus est, de pœna excommunicationis ipsis infligenda, de qua sic dicetur: pręlatos hac pœna illos non posse directè ferire, licèt indirectè prohibẽdo Christianis sub pœna excommunicationis lata sentẽtia cõsortium; ac cõmertium habere cum Iudæis: directè, autem, non poterunt puniri hac pœna ipsi Iudæi, cùm sint extra ecclesiam constituti, quod si non essent, ipsa excommunicatio operaretur id ipsum: idem dicitur quoad ipsos compellendos sub aliqua alia pœna deserere suos ritus, & ad sinum Sanctæ matris Ecclesię conuolare, quia ad hoc compelli non possunt: sed si intelligeretur quòd Apostoli sentẽtię quoad omnimodam pœnam aliam tẽporalẽ; dico verum non esse, cũ Apostolus asseuerauerit per illa verba prelatos nõ posse de ipsis iudicare, & ipsos criminosos repertos punire; sed ipsum loquutum ibi fuisse de quodam Christiano fornicario, qui duxerat in vxorem patris sui vxorem, quẽ iccircò ipse Apostolus excommunicauerat. Et vt veritas responsionis nostrę, & interpretationis dictę sentẽtię diui Pauli palàm fiat omnibus: operępretium duxi in medium producere nõnullos canones, qui puniri iusserunt Iudęos pro quibusdam eorum criminibus. Sciendum, ergo, quòd duodecim sunt casus, in quibus inter alios in iure cautos puniendi erunt ipsi Iudęi, quorum primus erit, si Iudęi administrare voluerint officia communia ciuitatum, quia tunc erunt deputandi publicis cœdibus, & iudices illa ipsis iniũgẽtes tamquam sacrilegi erunt excommunicãdi, vt fuit decisum in Cõcilio Toletano, quarto. c. 64. & habetur in c. constituit, 17. q. 4. Secũdus casus est, in c. sæpe malorum. 28. q. 1. & est Cõcilij Toletani quarti. c. 61. in quo mãdatur, quòd si Iudęi ad fidem conuersi nõ uitauerint infidelium Iudęorum consortia, tales conuersi donẽtur serui Christianis: & ipsi Iudęi publicis cœdibus deputẽtur. Tertius casus est in c. Alieni. 2. q. 7. in quo refertur Dionysius Papam in secũda epist. statuisse; quod infidelium accusatio cõtra fideles nõ admitteretur. Quartus casus est in c. nulla officia, dist. 54. & est Cõcilij Toletani tertij. c. 14. in quo prohibetur cõferri Iudęis officia publica. Quintus casus est in c. fi. extra de Iudęis; & est Gregorij Noni, & in c. fraternitatem. dist. 54. et est Sancti Gregorii Papæ in Epistola. 31. seu in c. 131. scribens Fortunato Episcopo Neapolitano, & in c. mancipia. dist. 54. & est Sancti Gregorij scribentis Libertino pręfecto Siciliæ. vt in lib. 2. epistolarum. 37. seu c. 76. in quibus iuribus illis prohibetur emere mancipia facta Christiana. Sextus casus est in c. consuluit. extra de Iudęis, & est Alexandri Tertii, in quo prohibetur eis facere, seu erigere no

10

Iudæi puniuntur ab ecclesiasticis prælatis, & potestatibus secularibus Christianis, in 12. casibus.
Primus casus est. c. Constituit, 17. q. 4.
Secũdus casus. c. Sæpe malorum, 28. qõ. 1.
Tertius casus. c. Alieni 2. q. 7.
Quartus casus. c. Nulla officia. dist. 54.
Quĩtus casus. c. fi. extra de Iudæis.
Sextus casus. c. Consuluit, extra de Iudæ.

uas

uas Synagogas. Septimus casus est in c.quia, extra de Iudæis, in quo Alexāder Tertius, eis prohibuit, vt non tenerent ianuas, & fenestras apertas in die veneris Sancti, & idem fuit statutum in c.In nonnullis, extra de Iudęis, per Innocentium Tertium, in concilio generali. Octauus casus est in c.de terris, extra de decimis, in quo Alexander Tertius, præcepit Iudæis, vt de terris, quas colunt, soluant decimas. Nonus casus est, in c.In Archiepiscopatu, extra de raptoribus, in quo Alexāder Tertius, scribens Archiepiscopo Panormitano dixit, Saracenos pro rapinæ, & aliorum scelerum crimine puniri posse à prælatis, non tantùm pœna pecuniarii, verùmetiam, & flagellis affici, citrà tamē vindictam sanguinis, ex quibus omnibus iuribus adductis patet prælatos ecclesiasticos, & potestates seculares posse iure optimo punire Iudęos pro eorum criminibus, ac per consequens conclusiones allatas verissimas, & impugnationes falsas, & vanas.

Septimus. c.Quia, extra de Iudæis. c. In nōnullis, extra de Iud. Octauus. c.De terris, extra de decimis Nonus. cap.In Archiepiscopatu, extra de raptoribus.

QVAESTIO DVODECIMA,

Vtrum liceat alicui aliquem inducere, vel alicui cōsulere vsurariam mutuationem, vt à peccato assassinij, vel alterius peccati grauioris, peccato vsuræ: quod omnino perpetrare intendebat, si tale consilium sibi traditum non fuisset, aliquem cohiberet.

SVMMARIVM.

1 *Consulere, vel inducere aliquem ad peccatum, dupliciter considceratur.*
2 *Non valens impedire graue peccatum, nisi consulendo minus, an peccet.*
3 *Induci ad aliquid faciendum quis propriè dicatur.*
4 *Aliud est aliquē inducere ad totum hoc, scilicet, minus peccatum, & aliud solùm ad ly minus.*

ET primò dicendum videtur, quòd non: quod & probatur forma syllogistica tali pacto, videlicèt: Si liceret consulere vsurariā mutuationem, vel ad ipsam aliquem inducere, vt assassinium, vel homicidium, vel quid simile peccato vsuræ grauius non committatur, sequeretur hoc absurdum, quòd essent facienda mala, vt venirent bona. At cōsequens est falsum, ergo, & antecedens: ergo, videtur dicendum, quòd non liceat consulere alicui vsurariam mutuationem, vt euitaretur homicidium, vel quid simile grauius peccatum ipso peccato vsuræ, & quòd consequens sit falsum, probatur authoritate Apostoli, ad Rom.cap.3.dicentis, [Non sunt facienda mala, vt veniant bona,] Nam cùm consulens malum minus illius rei causa sit, quam cōsulit: indè fit, vt qui minus malum consulit, vt euitetur maius; idem censeatur velle malum minus, in ipsum consentiendo: quod vtiquè peccatum est. Si ergo peccatū, patet numquam committendum fore; stante doctrina Alexandri Tertij in c.super eo, extra de vsuris dicentis [Cùm ex sacra pagina, vtriusque testamenti habeatur non licere mentiri pro vita alicuius, indè fit, quod multò magis non liceat pro vita captiui redimenda vsuram exercere: ex cuius verbis patet non esse facienda mala, vt veniant bona.

Primum argumentum. Antecedens. Consequens. Rom.c.3. c.Super eo, extra de vsur.

Præterea sic probatur, & secundò.

Si vnicuiquè nostrum liceret sine peccato alteri consulere minus malum, vt ma-

Argumentum secundum. Antecedens. Consequens.

vt maius vitaret ille ſic conſultus: ſequeretur, quòd peccatum non eſſet hoc idem nobiſmet ipſis conſulere, & ſic ſine peccato poſſemus eligere minus peccatum committere: puta, fornicationem ſimplicem, vt non committeremus inceſtum: ſed conſequens eſt falſum, & à nullo Chriſtiano unquam acceptandum: cùm ſit contra præceptum domini; [Non fornicaberis,] quod quidem præceptum eſt ex præceptis negatiuis obligãtibus ſemper, & ad ſemper; ergo falſum erit, & antecedens: & ſic videtur probari illud tale conſulere non eſſe licitum.

Exodi. c. 20.

Præterea. Conſulere, vel inducere ad vſurariam mutuationem, vt maius malum euitetur, eſt inducere ad minus malum, quod à Sancto Thoma in 2. 2. q. 78. art. 4. in corp. quæſt. generaliter prohibetur, & non conceditur. ergo, nec concedi poterit, & hoc.

Argumentum tertium. S. Thomas.

Præterea. Non licèt ab aliquo petere, ſeu inducere ad id, quod ipſe licitè præſtare non poſſit: ergo, non licebit petere, ſeu inducere ad vſurariam mutuationem: valet conſequentia: cùm nemini liceat vſurariam mutuationem exercere.

Argumentum quartum.

SED CONTRA, Omne conſilium, quod habet bonum obiectum, ac finem, & eſt abſque vlla ſiniſtra circunſtantia, dicetur licitum, & dari poterit ſine peccato.

Maior propoſitio.

At conſilium de uſuraria mutuatione factum ei, qui omnino accintus erat ad aſſaſſinium perpetrandum cauſa lucri; (quod ipſo non dato conſilio omnino fuiſſet commiſſum) eſt huiuſmodi.

Minor propo.

Ergo, conſilium de vſuraria mutuatione factum ei, qui omnino accintus erat ad aſſaſſinium perpetrandum cauſa lucri, quod ipſo non dato, ſtatim omnino fuiſſet commiſſum, & illud dicetur licitum, & dari poterit ſine peccato.

Concluſio.

Maior non indiget probatione.

Minor probatur, quia huiuſmodi conſilium habet bonum finem, cùm tendat ad vitandum aſſaſſinium: quod grauiſſimum peccatũ eſt, & ꝙ in tali conſilio defuerit ſiniſtra circunſtantia, probatur: cùm conſulere minùs malum in hoc caſu, nihil aliud ſit, quàm illam electionem ſuadere, quod quidem licitum eſt: vt docuit Diuus Auguſt. & habetur in c. ſi quod veriùs, 32. q. 2. & Diuus Gregorius in c. Nerui, diſt. 13.

c. Si quod verius, 32. q. 2. c. Nerui. diſt. 13.

Reſpondeo præſenti qõni, vnica concluſione præmittendo ei varias doctorum ſententias circa ipſam: Nec non, & vnicum notabile, Prima opinio doctorum fuit dicentium: quòd Nemini liceat alium inducere ad peccatũ minus committendum, vt euitet ille talis grauius peccatũ illicò committẽdum, & huic ſententiæ ſe ſubſcripſerunt Infraſcripti doctores ex Theologis, videlicèt: Gabriel Biel in 4. ſententia. diſt. 15. q. 11. dubio 4. qui ad ſuam ſentẽtiam tuendam adducit Diui Thom. authoritatem in 2. 2. q. 78. artic. 4. in corp. qõ. dicentis, quòd nullo modo licet aliquem inducere ad mutuandum ſub vſuris, quãmuis liceat vnicuique accipere ſub vſuris pro ſubleuanda propria, uel alterius inopia, ab eo, qui paratus eſt mutuare ſub vſuris, & huic opinioni videtur fuiſſe Caietanum in commentarijs, ſecũdę ſecundæ. vbi ſupra, (quem poſtmodum ſequutus fuit Didacus Couar. in Epito. de Sponſalibus 1. par. cap. 4. nu. 9. circa finem,) qui ad hoc vtitur hac diſtinctione loquẽs de Loth, qui (vt habetur in lib. Geneſis, c. 19.) [Cùm fuiſſet hoſpitatus duos illos pulcherrimos iuuenes, (qui & angeli erant, quàmuis homines puri viderentur tunc) ſtatim nocte ſequẽti uiri Sodomitæ circunſtantes domum eius uocauerunt

Prima opinio doctorum.

Gabriel Biel.

Sanctus ho.

Couarruuias.

uerunt Loth dicentes ei, vbi sunt viri, qui introierunt ad te nocte, educ illos hûc, vt cognoscamus eos, quibus auditis, egressus domũ suam Loth post tergum claudens ostium, ait, Nolite quæso fratres mei, nolite malum hoc facere; Habeo duas filias, quæ necdum cognouerũt virum, educam eas ad vos, & abutimini eis sicut vobis placuerit, dũmodo viris istis nihil mali faciatis, quia ingressi sunt sub vmbra culminis mei.] dixit, ergo, Caietanus, vbi supra. Aduerte, ergo, semper in casibus (examinandis scilicet,) vt discernas, si actus petitus poterit ab eo, à quo petitur sine peccato fieri, quia hic radix est liciti, vel illiciti; Quâpropter animaduertendum, quòd maxima differẽtia est inter inducere aliquem ad minus malum committendum, & offerre, ac tradere alicui materialiter materiam minoris mali. Primum, ergo, nulla ratione licet, quoniam iuxtà Apostolum ad Rom. c. 3. ver. 8. [Non sunt facienda mala, vt veniant bona:] multò minus ipsa mala facienda erunt, vt non fiant maiora mala, quòd nõ in boni positione, sed in mali negatione consistit: secundum autem, idest, offerre, vel tradere materialiter materiam minoris mali, redimendo vexationem propriam iniustè illatam sibi, illicitum non est: quod probat Diuus Tho. hìc exẽplo illius, qui incidit in manus latronũ volẽtiũ ipsum occidere nisi proferat thesaurum ab ipsis statim surripiendum: vt refert Ieremias Propheta, (in cap. 41. ver. 5. 7. & 8.) dicens [fuisse Decem viros ex octoginta, (qui venerant de Sichem, & de Silo, & de Samaria rasi barba, & scissis vestibus, & squalentes, & munera, & thus habebant in manu, vt offerrent in domo domini: postquàm occurrisset eis Ismael, & duxisset illos circa medium laci, & interfecisset septuaginta ex eis, qui dixerũt Ismaeli: Noli occidere nos, quia habemus thesauros in agro frumenti, & hordei, & olei, & mellis, & cessauit: & non interfecit eos Ismael; & tamen hi omnes à scriptura nõ reprehẽduntur licèt obtulissent materiam materialiter furandi, dicto Ismaeli, vt patet ad sensum: cõcludens, ergo, Caietanus nititur probare ratione, & authoritate Loth non induxisse Sodomitas ad stuprum, quia sic peccasset; sed nec duas filias ad consentiendum stupro, quia etiam peccassent mor: sed ad patienter sufferendam huiusmodi iniuriam sine consensu libidinoso; quod poterant facere sine peccato; & quòd inducebat Sodomitas ad nõ molestandos iuuenes, quod sine peccato facere possent, vt patet ad sensum. Caietanus, verò, authoritate hoc idem probauit adducẽdo sententiam Principis Apostolorum in c. 2. Epistolæ secundæ dicentis: [Et iustum Loth oppressum à nefandorum iniuriis, ac luxuriosa conuersatione eripuit. Aspectu, enim, & auditu iustus erat habitans apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Nouit Deus pios de tentatione eripere, iniquos, verò, in diem iudicij reseruare cruciãdos.] hęc ille Sãctus. Additque ibi Caietanus, Glo. in dicto loco comparatiuè exposuisse verba Apostoli Petri: Istius primæ opinionis fuit quoq; Conradus, in tract. 2. de contractibus, q. 26. Corollario 1. in quo, & reprobat sentẽtiam Panormitani, in c. super eo, extra de vsuris: contrarium asserentis, qui doctor nititur probare suam sententiam hoc modo, videlicèt: Qui consulit alicui aliquod peccatum, consentit in eius peccatum: sed consensus in peccatum etiam alienum, est semper peccatum; igitur talis consulendo peccatum, peccat: & per consequens non est verum licitè posse aliquẽ cõsulere talẽ actum peccati, etiam si indè euitetur maius peccatũ. Minor notissima est; quoniam negari non poterit, quin consensus in peccatum, etiam alienum sit peccatum. Maior propositio probatur, hac ratione: quia, aut, qui consulit, cõsulendo,

Genes. c. 19.

Caietanus.

Rom. c. 3. ver. 8.

Ierem. ca. 41.

2. Pet. ca. ver. 7.

Ver. 8.

ver. 9.

Conradus

Argumentum Conradi

sulendo vult, q ille, cui consulit faciat illud, quod sibi cõsulitur, aut non vult: si primò, patet ipsum consentire in peccatũ, vt peccatũ est: si secundò, tunc dicẽdũ erit ipsum non consuluisse verè, sed simulatoriè: sed in præsenti qõne sit sermo de verè consulente; non autem de fictè consulente, attamen, dato & non concesso, quòd de ipso fiat: nonne & fictè consulens peccabit? & certè non poterit negari ipsum non peccare: tum quia simulatio est peccatũ, tum ẽt quia ex hac simulatione alteri occasio tribuitur peccãdi per huiusmodi consultationem, seu inductionem (licèt) simulatoriam. Si, ergo, quis verè consuluit, vel induxit ad aliquod peccatum: sequitur ipsum consentijsse, quòd alter peccatum faciat: quoniam aliquem velle, quòd alter peccatum faciat, est ipsum consentire in illius peccatum, quod illicitum est: sed si quis diceret illum consuluisse non absolutè, sed sub conditione, si, scilicèt, non velit aliàs maius peccatum dimittere: & per consequens ipsum non consentijsse in peccatum eius nisi sub conditione tali. Contra hoc non excusat à toto, licèt à tanto: Nam consulens proximo peccare, vult eum peccare, igitur consulens ei peccare sub conditione, vult eum peccare sub conditione: modò non tantùm is peccat, qui aliquod peccatum vult simpliciter, & absolutè: sed etiam qui vult illud conditionata voluntate, licèt illud nolit absolutè. Qui Conradus, multis alijs rationibus apparentibus, nititur probare dictam primam opinionem veram esse.

Secunda opinio doctorum

Alia opinio fuit dicentium, quòd liceat vnicuique consulere vsurariam mutuationem ei, qui nullo audito alio consilio, vel præce, non poterat auelli à concepto proposito mercatorem diuitem nulla mora postposita trucidandi, vel aliud homicidium committendi, vt indè aliquod lucrum captaret; adduntque hoc idem esse dicendum in vnoquoque graui scelere committendo ab aliquo, nullo alio admisso consilio, uel præce: vt si quis iam decreuisset paulòpost aliquem interficere ob iniuriam receptam ab ipso, nullo admisso consilio de indulgẽdo ipsi: in tali casu licebit alicui, illi consulere, uel illum inducere ad vulnerandum, vel verberandum ipsum dummodo desistat omnino ab homicidio. Huic enim secundæ opinioni ex theologis se subscripserunt.

Adrianus. Sotus. S. Augu. c. Si quod verius, 33. q. 2.

Adrianus in quodl. 1. q. 2. (vt refert Sotus in lib. 6. de Iustitia, & iure. qõ. 1. arti. 5. qui, & ipse Sotus validissimis argumentis hanc probat veram. Diuus Augustinus in lib. quæst. super Exodum, & refertur in c. si quod veriùs. 33. q. 2. vbi de uiro adulteræ uolenti alterum è duobus facere omnino: uel adulteram occidere, uel ipsa viuente aliam ducere in matrimonium. ipse Sanctus loquens ait, [Si facturus est, quòd non licet, puta, uel uxorem occidere, uel dimittere: iam faciat adulterium, & non committat homicidium, licèt neutrum debeat facere,] ex quibus verbis patet ipsum consuluisse minus malum, ut euitaretur maius. Idem habetur ex Sancto Ioanne Chrisostomo, in Homilia 27. ad populum, qui ibidem consulendum esse asseruit illi, qui assuetus est iurare: vt iuret per caput suum, (quod vtiquè illicitum est) dicente domino Iesu: [Neque per caput tuum iuraueris,] ne iuret per Deum. Idem habetur ex Diuo Gregorio in libro moralium, & habetur in ca. Neruis. §. est tamen, dist. 13. vbi infrascriptis vtitur verbis, videlicèt: [Est tamẽ, quod ad destruendas Beemoth versutias subtiliter fiat, vt dum mens inter minora, & maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato euadendi aditus patet, minora semper eligantur: quia qui murorum vndique ambitu, ne fugiat, clauditur: ibi se in fugam præcipitat, vbi breuior murus inuenitur.

S. Ioã. Chriso. Matt. c. 5. ver. 36. c. Nerui. dist. 13.

Hinc

Hinc Paulus, cùm quosdam in ecclesia incontinentes aspiceret, concessit minima, vt maiora declinarent, dicens [propter fornicationem, autem, vnusquisque vxorem suam habeat:] Et quia tunc solùm coniuges in admixtione sine culpa sunt, cùm non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole mi scentur, vt hoc etiam, quod concesserat sine culpa, (quamuis minima,) non esse monstraret, illicò adiunxit: [Hoc autem dico, secundum indulgentiam, non autem secundum imperium:] Non, enim, est sine vitio, quod ignoscitur, non præcipitur. Peccatum proculdubio vidit, quod posse indulgeri prævidit, sed cùm in dubijs constringimur, vtiliter minimis subdimur, ne in magnis sine venia peccemus:] hæc ille Sanctus, ex cuius verbis patet ipsum Sanctum Gregorium se subscripsisse, secundæ opinioni, cùm loquens de incontinentibus adducat sententiam Apostoli, & ex illa dicat ipsum Apostolum concessisse minima, vt vitaret maxima, vt libidines suas luxuriosi explerent cum proprijs vxoribus: quod est veniale, si hoc fiat intra fines matrimonij, ne fornicarijs miscerentur cum graui mortali peccato: quod apertiùs docuit Beatus Gregorius dicens, vbi supra: [Non est, enim, sine vitio, quod ignoscitur, & non præcipitur ab Apostolo dicente: Hoc, autem, (dico) secundum indulgentiam, & non secundum imperium,] Riccardus quoque sequitur hanc sententiam in quarto sententiarum. dist. 15. artic. 5. quæstio. 5. in respon. ad secundum. licèt non sic explicitè, eò, quòd dicit ipse Doctor licere alicui rogare vsurarium ad mutuandum sub vsuris pauperi indigenti pecunia, quàmuis sciat illum sic mutuando peccare, cùm hoc ab ipso non intendatur: eò, quòd potiùs vellet illum mutuũ dari gratis dicto pauperi, quàm sub vsuris. Ex canonistis, verò, dictæ secundæ opinioni, se subscripserunt explicitè Innocentius in dicto cap. super eo, extra de vsuris, & Panormitanus, & ex summularijs, Angelus in ver. vsura. 2. §. 2. vt refert Nauarrus, in suo manuali in cap. 17. [Non furtum facies,] numero 263. Cuius sententiæ se subscripsit, etiam, ipse Nauarrus. Immo & Caietanus in summula in ver. Tyrannus, circa finem, in quo loco vtitur infrascriptis verbis, videlicèt: Respondetur, quòd excusantur à peccato inducendi Tyrannum ad actum, & opus sibi illicitum petentes ab illo iustitiam, quia non petunt actum illicitum, sed iustitiam. Sicut, enim, luxurioso sanctè consulitur, vt non adulteretur, sed fornicetur: hoc est minus malum committat, quia subintelligitur: si luxuria vti vis: ex quibus verbis patet ipsum se subscripsisse præsenti opinioni secundæ.

1. Corin. c. 7. vers. 1.

Riccard. à Media villa.

Innoc. Panor. Angelus. Nauarrus. Caietanus in summula.

His præmissis superest, vt adducatur vnicum notabile, quod maximè nobis conducet ad intelligentiam veritatis præsentis difficillimæ, & quotidianæ quæstionis.

Vnicum Notabile sit hoc, videlicèt.

1 Consulere alicui peccatum aliquod, vel aliquem inducere ad aliquod peccatum dupliciter sumi poterit, videlicèt, propriè, & impropriè. Propriè, & formaliter verò, sumptum, dicitur esse actum voluntatis positiuum, quo quis iccircò consulit, vel inducit aliquem ad aliquod peccatum, quia complacet sibi, vel in ipso actu peccati, ad quem inducit alium; vel quia, licèt sibi ille actus non placeat in se consideratus, tamen, gratum est ei, illum (cui consuluit tale quid) perpetrare tale peccatum: ut incurrat aliquod malum, vt puta, committat stuprum, vel adulterium: cum aliqua nobili: vt cognito delicto occidatur, vel aliàs puniatur, & huiusmodi.

1 *Consulere, vel inducere aliquem ad peccatum dupliciter consideratur.*

iusmodi. Consulere, verò, seu inducere impropriè, & ad materialiter aliquid faciendum, non dicitur esse uoluntatis actum positiuum: quo iccircò consuluit vel induxit, quia complacuit sibi in illo actu ita consulto, vt talis actus est: sed vt ex tali actu eliciat ipse consulens aliquod bonum, uel euitetur aliquod maius malum illo, à quo aliquem amouere per hanc inductionem intendebat.

Præsentis ergo quæstionis decisio contenta erit vnica conclusione.

Vnica conclusio.

2 Nō valens impedire graue peccatum nisi consulendo minus an peccet.

Pro certo sciens nullo modo se aliqua arte, vel ingenio posse ab animo alicuius euellere aliquod homicidium mox perpetrandum, uel quid simile graue peccatum; ad quod perpetrandum accinxerat se, nisi ipsum hortando ad usurariam mutuationem exercendam, uel ad aliud minus peccatum exercendum, nullo peccati uinculo se innodat; si tantùm hoc procuret charitatis gratia, & ut alter minus graue peccatum committat: etiam si non exprimat huiusmodi conditionem: cùm semper subintelligenda sit. Idem dicēdum erit, si quis uelit omnino alterum è duobus facere, uel minus graue peccatum committere, ut furari, uel grauius, ut puta, homicidium perpetrare. Hæc, enim, conclusio probatur authoritatibus adductis in relatione secundæ opinionis, & alijs rationibus adducendis in responsione ad argumentum, & ad auctoritates in contrarium adductas, gradatim, tamen, & primò.

Responsio ad argumentum principale. Rom. c.3.

Ad primum argumentum, pro parte negatiua adductum respondendo negatur consequentia illius, cùm inducere ad minus malum, ut uitetur maius malum, non sit contra Apostolum dicentem: [Non sunt facienda mala, ut ueniant bona,] quoniam licèt talis consultor sit causa minoris mali, non ideò est causa mali, ut malum est in se, est, enim, fallacissima illa consequentia: eo, quòd potius erit causa bonæ electionis, cùm ualde bonum sit ei, qui fixus est scelestiori proposito aliquod grauissimum peccatum perpetrare, si minori peccato uirus suum èmouat: cùm indè tam in hoc mundo, quam in alio minorem pœnam passurus sit: negatur, etiam, consequentia, quòd ex tali inductione sequatur, talem inducentem induxisse ad malum perpetrandum, nisi impropriè capiendo inducere: cùm propriè loquendo, nemo dicatur induci nisi ille, qui nec absolutè, uel sub conditione aliquod malum uolebat facere: secus, tamen, de illo dicetur, qui absolutè, uel sub tali conditione iam decreuerat, & accinctus erat tale quid malum perpetrare; cùm ex Ethimologia ipsa uocabuli, inducere pateat hoc: Induco, enim, nihil aliud est dicere, quàm duco in tale quid, &c. Nec contra nostram conclusionem aliquid elicitur ex dicto capit. super eo: cùm non negemus illicitum esse usuram exigere, sed quòd in tali casu non sit illicitum inducere ad exigendam usuram, de quo non loquitur prædictus textus.

3 Induci ad aliquod faciēdū, quis dicatur propriè.

Responsio ad secundum argumentum.

Ad secundum. Negatur consequentia: nam ex concessione nostræ conclusionis non sequitur, quòd nos possimus eligere minus peccatum sine peccato, ut uitaremus maius, cùm non sit par ratio, imò longè dispar: cùm unusquisque nostrum poterit (Deo fauente) desistere à proposito peccādi, quod non possumus operari in nostris proximis, cū uti possint libero arbitrio sibi à Deo cōcesso: licèt nōnulla opera mala exteriora in nostris subditis possimus uitare, ipsos carceri mancipando, ne ad lupanar accedant, vel ad furandum,

non

non autem interiora, & occulta peccata, vt sunt cogitationes, & alia huiusmo di, quæ etiam assolent committi in carceribus.

Ad tertium respondetur, vt in responsione ad primũ, sed ad authoritatem dico, Diuum Thomam generaliter dixisse, quòd non liceat inducere ad vsurariam mutuationem, quasi diceret regulariter, quod nos non negamus, sed quoniam omnis regula patitur exceptionem, indè sequitur, quòd ipse diuus Thom. non intellexit in casu nostro: de quo si aduertisset, & loqui voluisset, nobiscum sentijsset proculdubio, vt patet in simili: Nã regulariter hominem interficere grauissimum peccatũ est, tamen, si hoc fiat vim vi repellendo cum moderamine inculpatæ tutelę, nullum peccatum erit, quia hoc concessum est à natura ipsa, de quo est textus in l. vt vim, ff. de iusti. & iure, imò, & nulla irregularitas incurritur, vt docet tex. in Clem. vnica, de homicidio.

Respensio ad tertium argumentum. Respensio ad diuum Thom.

l. Vt uim, ff. de iusti. & iure. Clemẽ. unica, de homici.

Ad quartum patet responsio per adducta, in responsione ad tertium.

Respondendo, modò, ad doctores primæ opinioni patrocinantes dico: Iam fuisse responsum sententiæ diui Thomæ, & per consequens Gabrieli Bieli ipsam amplectenti, ita vt iacet in litera, & ad id, quod ipse dixit, si non licet mutuare sub vsuris: sequitur, quòd non licebit aliquem ad ipsam exercendam inducere: patet responsio per adducta in responsione ad primum argumentum. Ad Caietanum idem respondetur maximè cùm ipsemet Caietanus mecum sentierit in summa loco citato, & in loco citando, hic in fine. Idem est, enim, dicere, quòd in tali casu Loth licuerit proponere, seu offerre materiam materialiter committendi minus peccatum, vt euitaretur maius, sicut dicere, quòd in tali casu liceret materiam minoris mali declarare ei, puta, quòd mitiùs poterit vulnerare hostem, & sic illo modo suum explere animum, suoque honori satisfacere, meliùs sibi consulere, maiora cauere pericula, & damna, quàm si hostem interficeret: hæc, enim, materiæ propositio, planè suasio, & consilium quoddam est. Nam quomodo aliter aliquid alicui consulere poteris non video; nisi explicando rationes, quibus alter moueri debeat, & desistere à grauissimo scelere perpetrando, & conuertere se ad minus peccatum, quod consilium, inductio quædam est, (vt patet ad sensum:) Quare non tantùm proposuit Loth filias Sodomitis illis, sed imò huiusmodi propositio fuit inductio quædam, ac plusquam consilium nudum, quod patet per verba, quibus vsus fuit Loth, loquendo Sodomitis illis, & dicendo: [Habeo duas filias, quæ nondum cognouerunt virũ, educam eas ad vos, & abutimini eis, sicut vobis placuerit] & licèt Caietanus videatur sic tueri ipsum Loth, vt immunis à peccato inductionis huiusmodi appareat: Sotus, tamen, probat ipsum non benè egisse: cùm suum fuisset tueri pudorem filiarum virginum, & non contra ipsum loqui, cùm potiùs debuerit dicere, fratres, vos in ciuitate habetis perpulchras mulieres, ite, & vtimini eis, & nolite iniuriam irrogare meis hospitibus: Quàpropter meritò Diuus Augustinus reprehendit eum, (& habetur in cap. Quod ait. distin. 14.) vbi huiusmodi factum Loth non consilio eius tribuit, sed repentinæ animi perturbationi, quæ aliquantulum eius culpam extenuauit: ad id, quod dixit Diuus Ambrosius de ipso, & habetur in cap. offerebat, 32. q. 7. dicens [offerebat iustus Loth:] videtur ipsum excusasse propter zelum eius in hospites suos, seruando eos immunes à luxurioso impetu nefandorum illorum: possumus quoque dicere cum glo. in dicto cap. Quod veriùs, in fine. 14. dist. quæ ait,

Responsio ad Gabrielem.

Responsio ad Caietanum.

Gen. c. 19. uer. 8.

S. August. cap. Quod ait, dist. 14.

Responsio ad diuum Ambrosium, & infra mul ad text. in cap. offerebat. 32. q. 7.

ait, Diuum Ambrosium commendasse Loth propter suam hospitalitatem, eo quòd eius amore pretulerit honorem hospitum honori filiarum, vt patet ex verbis Ambrosij in dicto capitu. Offerebat: relato & Diuum Augustinum illum reprehendisse considerando delictum filiarum, quas obtulit Sodomitis viris illis, & vt dicit glo. in dicto cap. Offerebat. Loth iustus erat, alias, scilicèt, in alijs suis actibus, vel in actu ipso exercito in procurando, scilicet, ne hospitibus suis iniuria fuisset irrogata: quapropter dixit Sotus, quòd licèt Sanctus Petrus appellauerit Iustum, non indè consequens fit, quòd in tali actu inducendi illos ad stuprum filiarum, (quarum curam gerere tenebatur) fuerit iustus.

2. Pet. c. 2. ver. 7.

Responsio ad rationes allatas in fauorē doctorum primæ opinionis.

Modò breuiter respondendum restat ad rationes primæ opinionis, ad quarum primam dico, maiorem propositionem ita generaliter intellectam esse falsam: nam licèt sit vera de consulente propriè dicto, tamen, falsa erit de consulente impropriè dicto, vt in notabili diximus: quoniam huiusmodi consulens non consentit, in peccatum alterius, immo ei displicet illud; attamen illud consulit, vt opem ferat animæ, & corpori illius, cui consulit minus peccatum, vt fuit probatum, & per hoc corruit totum argumentum, & replica argumenti: dicendo verificari ipsum solùm in consulente, propriè dicto: qui, scilicèt, iccirco consulit, quia delectatur tali opere, vt tale opus est, vel ut à tali fiat, secùs qui iccircò consulit, vt consulat saluti illius, & displicet sibi tale opus, (vt tale opus est,) quàmuis complacet sibi illud, non vt tale, sed vt causa euitandi maioris scandali, ac grauioris peccati, & diuinæ offensæ: & sic sit satis factum presenti quæstioni perdifficillimæ: maximè stante doctrina optima eiusdem Cardinalis Caietani, in Tomo primo opusculorum, tracta. 31. de 17. responsionibus responsione 13. §. soluitur hoc dubium: vbi infrascriptis vtitur verbis, videlicèt: soluitur hoc dubium. Aliud, enim, est inducere ad totum hoc, scilicet, minus peccandum, & aliud est solummodo ad ly minus: Primum namquàm est licitum: secundum, est non solùm licitum, sed sanctum, immo angelorum officium, & hinc fit, vt adulterum (cum aliter non valemus retrahere) ad simplicem fornicationem licite prouocemus, non hortando, vt fornicetur, sed si suæ vult satisfacere voluptati, alieno non iniurietur toro. Nec, tamen, oportet huiusmodi conditionales semper exprimere, sed sufficit, quandoque ea mente retinere, pro loco, & tempore; vt sapiens iudicabit: hoc, enim, non est inducere ad malum maius, uel minus, sed est, secundum rem retrahere à malo maiori. fitque frequentissima exercitatione hoc à redimentibus uexationem suam: ut fecerunt illi decem viri, apud Hieremiam, cap. 41. qui dixerunt Ismaeli: [Noli interficere nos, quia thesauros habemus in agro.] Hæc ille, ubi supra, qui idem confirmauit, in commentarijs 2. 2. quæst. 96. articu. primo, & hoc etiam fatetur Riccardus in quarto sententiarum, distin. 15. articulo 5. quęst. 5. in principio dicens: Non peccat etiam ille, qui usurarium rogat, ut mutuet pauperi, si hoc faciat bona intentione ad instantiam illius pauperis.

Caietani doctrina circa neruum qōnis

4

Aliud est inducere aliquē ad totum hoc, scilicet, minus peccatū, & aliud solùm ad ly minus.

Ierem. c. 41.

Riccardus.

QVAESTIO

QVAESTIO XIII.

Vtrum liceat Principibus Christianis, & ecclesiæ prælatis tolerare vsurariam mutuationem Iudæorum, vt indè euitaretur aliquod malum temporale, vel spirituale maius: quàm sit damnum temporale, vel spirituale, quod per vsurarum exactionem ipsi Iudæi inferunt Christianis.

SVMMARIVM.

1 *Consentire in peccatum, & tolerare peccatum differunt, & quid sit vtrumquè.*
2 *Principes, & prelati non possunt de iure tollerare vsurarium mutuum pro quocumque commodo temporali assequendo.*
3 *Consentire, quando quis dicatur erranti.*
4 *Non corrigentis subditorum, excessus pena.*
5 *Delicta nullo modo impunita esse relinquenda.*
6 *Agentes, & consentientes pari pena sunt puniendi.*
7 *Prelati tollerantes vsurariam mutuationem in terris sibi subditis pro aliquo damno temporali vitando, grauiter peccauit.*
8 *Prelati, & principes possunt tollerare vsurarium exercitium Iudaorum sine peccato, pro maiori malo spirituali euitando.*
9 *Corrigens multum, offendit.*
10 *Mala aliquando tolleranda sunt, ne maiora pullulent.*
11 *Prelati quando teneantur, & principes ad tollerandum vsurarium exercitium Iudaorum.*

HABITVM sermonem de consulentibus, uel inducentibus ad mutuum usurarium exercendum meritò subsequitur sermo de tollerandis, uel non tollerendis usurarijs mutuis, saltem, exercitis per Iudæos, de qua quæstione uidetur primò dicendum, quòd Prælatis ecclesiasticis, ac Principibus liceat tollerare usurariam mutuationem Iudeorum, saltem ut ex tributis ipsorum possit occurri necessitatibus Reipublicæ illius, cuius regimini presunt, quod uidetur probari tali pacto, uidelicet.

Bonum commune præponere bono particulari laudabile, & licitum est principibus laicis, & ecclesiasticis prælatis. Maior propositio.

At tollerare usurariam mutuationem Iudæorum, indè tributa soluentium expendenda in utilitatem Reipublicæ est bonum commune, præponere bono particularium soluentium illis usuram. Minor propo.

Ergo, tollerare usurariam mutuationem Iudæorum soluentium indè tributa laudabile, & licitum est laicis principibus, & ecclesiasticis prælatis. Conclusio.

Maior, & minor non indigent probatione cùm de per se notissime sint.

SED CONTRA: ciues ad Rempublicam se habent, sicut partes ad suum totum, & membra ad corpus: At sicut impossibile est, ut membra omnia infirma, & debilitata possint constituere corpus sanum, cùm sanitas membrorum causetur corpus sanum, & è contrà: & sicut impossibile est prodesse aliquo medicamine toti corpori, quo membrum omnia debilitantur. Sic ergo, in proposito, cũ Respublica constituatur ex ciuibus eius, (sicut corpus ex membris) indè sequitur, quòd impossibile sit ciuibus morsis, & destructis

morsibus Iudæorum vsurariorum possint prodesse tributa ab illis indè soluta: tum quia nisi ipsi maximum lucrum ex mutuationibus vsurarijs captarēt, non ita prompti soluerent tributa huiusmodi, quæ comparata damno Reipublicæ membris,& lucro ipsorū indè exigendo,pro nihilo sunt ducenda; quāpropter meritò ipsis principibus,& ecclesiasticis prælatis illicitum est pro cōmodo aliquo temporali tollerare vsurariam mutuationē in terris sibi subditis,vt latiùs probabitur,paulòpost, in conclusionibus afferendis.

Notabile vnicum.

Respondeo præsenti quæstioni quatuor conclusionibus præmittendo, tamen, illis. Vnicum notabile. Sciendum, ergo, quòd maxima differentia est inter consentire in peccatum: & tolerare peccatum.Primò:consentire,enim, in peccatum est actus voluntatis positiuus quo voluntas vult peccatum, & sibi complacet in ipso.Sed tolerare peccatum,non est actus positiuus,sed potiùs negatio positiui actus voluntatis; si verò voluerimus vocare actum positiuum ipsius voluntatis,scilicèt, nolle punire, vel velle non punire, vel quo quis vult non punire(si,tamen,grāmatica huiusmodi loquendi modum cōcedat)hoc procedit ab ipsa negatione, & eius respectu: secundò inter se differunt,quia Consentire in peccatum proprium, vel alterius semper est peccatum, vt patuit per ea, quæ allata fuerunt, in præcedenti quæstione; & tamen,sæpe licet tollerare peccatum alienum, vt per adducenda in probationibus subsequentium conclusionum patebit. Hoc notabile est Conradi in tracta.2.de contractibus,q.26.in prin.in ver. secunda suppositio. His præmissis circa presentem quęstionem.

1 *Consentire in peccatum, & tollerare peccatū differunt, & quid sit vtrumquè.*

Prima conclusio sit hæc.

2 *Principes,et prælati de iure tollerare vsurarium mutuū proquorumq; commodo tēporali asserquendo nō possunt.* c.Error,di.83.

Principibus Christianis,& prælatis ecclesiasticis, non licet tollerare vsurariam mutuationem Iudęorum faciendam Christianis: etiam si ex tali tollerantia,ipsi,vel alij consequerentur maius lucrū tēporale,quàm sit dānū tēporale, quod Iudęi ex exactione vsurarum inferunt Christianis. Hęc conclusio probaṫ quatruplici medio. Primò,de iure diuino, per arg.in c.22. libri Exo. ver.18.vbi dicitur:[Maleficios nō patiaris viuere,]& secūdò,iure positiuo p arg.in c.error.dist.83. vbi referuntur hęc verba Innocentij,videlicèt: [Error cui non resistitur. Et veritas cùm minimè defensatur,opprimitur. Negligere quippè cùm possis deturbare peruersos, nihil aliud est, quàm fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare.] Idem probatur per arg.in cap.Quid, enim,dis.83. (in quo refertur sententia Papæ Pij .in Epist. prima,ad omnes Christi fideles) in hæc verba,videlicet: [Quid enim prodest illi,suo errore non pollui,qui consensum præstat erranti.] Idem per arg.in c.Consentire,dist.83. & est Gregorij, vbi habentur hæc, videlicèt: Consentire videtur erranti,qui ad resecanda,quæ corrigi debent, non occurrit.] Item probatur per argumentum,in c.sicut dignum,§.Hi quoque sunt,extra de Homicidio,in quo Alexander Tertius, vtitur infrascriptis verbis,videlicèt:[Hi quoquè non sunt à culpa liberi,nec à pœna debent esse immunes,qui licèt fuerint illius machinationis ignari, tamen, eis, quos sicarios esse sciebant,in sarcinis custodiendis ministerium prębuerunt.] hęc ibi. Item per arg.in c.irrefragabili,extra de officio ordi.in quo Innocentius Tertius,in concilio generali,in principio canonis hęc statuit, videlicet: [Irrefragabili constitutione sancimus; vt ecclesiarum prælati ad corrigendum subditorum excessus maximè clericorum, & reformandos mores prudenter, & diligenter intendant; nè sanguis eorum de suis manibus requiratur.]

c. Quid enim, dist. 83.

3 *Cōsentire quādo quis dicatur erranti.* c.Consentire. dist.83: c.Sicut dignū. extra de homicidio.

c.Irrefragabili. extra de officio ordin.

4 *Non corrigentis subditorū excessus pęna.*

Hęc

Hęc ibi inter alia,cum quo concordat tex. in c. fi. extra de regul.Item probatur per argumentum in c.vt famę tuę.§.Respondemus,extra de sententia excommunica.In quo Innocentius Tertius,infrascripta statuit,videlicèt:[Cùm pręlati excessus corrigere debeant subditorum:& publicę vtilitatis interfit,nè crimina remaneant impunita,& per impunitatis audaciam fiant,qui nequam fuerant,nequiores: non solùm possunt,sed debent etiam clericos, postquam fuerint de crimine canonicè condemnati, sub arcta custodia detinere.] hęc ibi inter alia: sed notandum, ꝙ iccircò dixi nostram conclusionem probari, per arg.in dictis iuribus,quia licèt reuera dicta iura explicitè, & expresè nō loquantur de casu proposito in nostra cōclusione,implicitè,tamen, & tacitè ipsam nostram conclusionem confirmant, statuendo omnino punienda fore crimina, & non tolleranda à pręlatis, & iudicibus, pro quacumquè vtilitate particulari,ratio verò nostrę cōclusionis affertur in infrascriptis legibus ciuilibus:vbi dr.Delicta nullatenus impunita relinquēda,quia ipsa punire expedit Reipublicę, vt habetur in l.ita vulneratus, ff.ad l.Aqui.& in l.licitatio,§.quod illicitè,ff.de publiciana in rem actione,& in l.si longiùs,§.j. ff.de iudi.& in l.si à reo,§.fi.ff.de fideiusso.& in l.si operis,C.de pœnis, & in multis alijs iuribus similib. Probatur & tertiò, præsens conclusio authoritate doctorum, & glossarum in dictibis iuribus, (qui licèt specialiter non loquantur in casu nostrę conclusionis,)tamen,implicitè (vt dixi pauloàntè probātur:) Explicitè solū probatur authoritate Conradi in tract.2.q.26.conclus.3. & 4.de contractib. Probatur & quartò pręsens conclusio rationibus,seu argumentis fortissimis: quorum primum erit hoc, videlicèt.

c. fi. extra de regul.
c.vt famę tuę. extra de sent. excommuni.

5 *Delicta nullo modo esse impunita relinquenda probatur p multas leges ciuiles.*

Ratio prima conclusionis.

Non procurantes bonum Reipublicę, cui consulere tenentur ex officio grauiter peccant.

Maior propositio.

At pręlati ecclesiastici, & Principes Christiani tollerando vsurariam mutuationem Iudęorum,in terris sibi subditis,ratione alicuius emolumenti temporalis sibi vel alijs assignandi; non consulunt Reipublicę bono.

Conclusio.
Minor propo.

Ergo pręlati ecclesiastici, & Principes Christiani tollerando vsurariā mutuationem Iudęorum in terris sibi subditis ratione alicuius emolumenti temporalis, sibi vel alijs soluendi grauiter peccant.

Conclusio.

Maior probatur per iura allata in probatione conclusionis, per quę fuit probatum expedire Reipublicę, vt delicta non remaneant impunita,& quòd pręlati etiam teneantur punire,& non tolerare delicta.

Minor fuit probata pauloantè,quando diximus ciues constituere Rempublicam, ac per consequens, cùm ipsi lędantur tali tollerantia,dicitur ipsam Rempublicam lędi.

Ratio secūda conclusionis

Quicumque damno proximi obuiare tenetur ex officio, & potest, ipsum damnum non impediens,grauiter peccat.

Maior propositio.

At pręlatus ecclesiasticus,& potestas secularis, tollerantes vsurariam mutuationem Iudęorum pro bono temporali adipiscendo,ex tali tollerātia non obuiant, (cum possint,) & teneantur damno proximi.

Minor propositio.

Ergo,pręlatus ecclesiasticus, & potestas secularis tollerantes usurariā mutuationem Iudęorum pro bono temporali,ex tali tollerantia adipiscendo,aut pro malo temporali uitando grauiter peccant.

Conclusio.

Maior,& minor propositiones,uerissimas esse probatur per tex.in c.Quātę,extra de sententia excommunica.in quo Innocentius Tertius,infrascriptis usus fuit uerbis, uidelicèt: [Ne autem solos uiolentię huiusmodi authores,

c.Quantæ, de senté. excom.

aliquorum

6 *Agentes, et cõ sentientes pari pęna sunt puniendi,* ali..orum pręsumptio existimet puniendos, facientes, & consentientes pari pœna plectendos Catholica condemnat auctoritas. Eos delinquentibus fauere interpretatus, qui cùm possint manifesto facinori desinant obuiare.) Hęc in dicto canone, ex cuius verbis patuit apertissimè veritas quoque nostræ conclusionis.

Rō tertia conclusionis. Maior propo. Omnes prælati ecclesiastici, & potestates seculares non punientes scelera commissa, & non impedientes committenda, grauiter peccant.

Minor propo. At prælati ecclesiastici, & potestates seculares pro temporali lucro captando à se, vel ab alijs, tollerantes vsurariam mutuationem Iudæorum, dicuntur non punire, & non impedire scelera committenda, vt patet ad sensum.

Conclusio. Ergo, prælati ecclesiastici, & potestates seculares pro lucro temporali captando à se, vel ab alijs, tollerantes vsurariam mutuationem Iudæorum grauiter peccant.

Maior fuit probata per adductos canones ad probandam præcedentem conclusionem.

Minor patet per se cùm non punire, quoddam tollerare sit, & è contra, vt

Rō quarta cōclusionis. fuit quoque declaratum in prę allato Notabili.

Vendentes vsum potestatis secularis, vel ecclesiasticę, siue hoc fiat positiuè

Maior propo. illam vendendo: siue negatiuè, puta omittendo vti illa, grauiter peccant.

Minor propo. At prælati ecclesiastici, & potestates seculares pro lucro tēporali captando, tollerantes mutuationē vsurariā Iudæorū, vendunt vsum potestatis suæ.

Conclusio. Ergo, prælati ecclesiastici, & potestates seculares pro lucro temporali captando, tollerantes mutuationem vsurariam Iudæorum, grauiter peccant.

c. Nemo p̄sbyterorum, ext. de simonia. Maior propositio probatur per tex. in c. Nemo presbyterorum, extra de simonia. in quo non tantum simplex peccatum, sed simoniæ peccatum existimatur, illius prælati, qui pro pecunia accepta, vel promissa, abstinet à punitione subditorum, & licèt similis casus in potestate seculari non dicatur simonia, est, tamen, graue peccatum iniustitiæ: cùm uendatur iustitia, ut patet ad sensum.

Minor patet per se, cùm idem sit dicere; tollerare, seu non punire peccatum mutuationis usurariæ publicæ, & dicere usurario, si dederis mihi, uel alteri bonum aliquod temporale volo potestate mea punitiua non uti, ut patet ad sensum,

Secunda conclusio.

7 *Prælati tollerantes vsurariam mutuationem in terris sibi subditis pro aliquo damno temporali vitando grauiter peccant.* Prælati ecclesiastici, & potestates seculares tollerantes usurariam mutuationem Iudęorum in terris sibi subditis pro aliquo damno temporali uitando grauiter peccant. Hæc conclusio. Probatur triplici medio: primò, enim, per argumentum, in c. super eo. extra de usuris, in quo prohibetur usuraria mutuatio, etiam, pro redimenda uita captiui, cuius quidem seruitutem, damnum temporale esse nulli dubium est, immo poterimus arguere à fortiori, sic argumentando: si per tex. præadductum prohibetur vsuraria mutuatio pro redimendo captiuo, qui forsan ratione captiuitatis: suæ aliquod damnum spirituale, & graue, posset incurrere, quia si esset captiuus apud infideles, posset

c. Super eo, extra de vsur. desperare de propria salute, & sic fidem Catholicam abnegare, vt suum temporale damnum euitaret. Si, ergo, in hoc casu non licet usurā tollerare, quantò minus licebit tollerando cooperari in usuraria mutuatione pro uitando damno temporali, à quo damno nullum spirituale detrimentum procedere

S. Augus. poterit? Probatur & secundò præsens conclusio. Auctoritate D. Augustini, in lib. 1.

in lib. 1. de ciuitate Dei, c. 9. dicentis. Si propter periculum mortis, vel bono rum temporalium damnum vitandum, vel ne incurratur infamia omittitur correctio malorum: Deus tales omittentes correctionem facere, flagellat pœnis temporalibus in hac vita, quàmquàm illis vita malorum displiceat. hæc ille, ex quibus verbis patet veritas nostræ cōclusionis. Diuus, quoque, Thom. in 2.2. q. 10. arti. 11. implicitè astipulatus fuit nostræ conclusioni, dicendo non esse licitum tollerare peccata, nisi pro vitandis maioribus malis spiritualibus (vt sunt scandala, & dissidia, quæ ex hoc possent prouenire,) vel pro uitãdo impedimento salutis eorum, qui paulatim sic tollerati conuerterentur ad fidem; vt in sequenti conclusione dicendum, ac probandum erit. Nostræ, quoque, conclusioni explicitè se subscripsit Conradus in quæst. 26. conclusione 5. tract. 2. de contractibus. Probatur & tertiò, hoc argumento per maximè rationi consentaneo, dicendo sic.

S. Augu. *S. Thomas.* *Conradus.* *Ratio conclusionis.*

Maior propositio. Omnes facientes contra ordinem charitatis grauiter peccant.

Minor propo. At prælati ecclesiastici, & potestates seculares tollerantes vsurariã mutuationem pro temporali damno vitando; faciunt contra ordinem charitatis.

Ergo prælati ecclesiastici, & potestates seculares tollerantes vsurariam mutuationem pro temporali damno vitando grauiter peccant.

Maior propositio non potest negari, cùm omnes sacri Theologi asseuerẽt ordinem charitatis omitti non posse sine grauissimo peccato.

Minor propositio, per se patet, cùm ex tali tollerantia præponatur damnum particulare damno communi Reipublicæ, quod causatur ex huiusmodi tollerantia, vt fuit probatum.

Tertia conclusio.

Sine peccato prælati, & principes possunt tollerare vsurariũ exercitium Iudæorum pro maiori malo speciali euitando.

Prælato ecclesiastico, & potestati seculari licitum erit tollerare Iudæorum vsurariam mutuationem, vt euitetur aliquod malum maius spirituale, quàm sit peccatum ipsius vsurariæ mutuationis; si nullatenus verisimiliter alio modo huiusmodi peccatum maius vitari possit. Hæc conclusio propobatur qua truplici medio. Primò, enim, probari videtur verbis domini Iesu Christi dicentis in Euangelio apud Matthæ. capitu. 13. versic. 28. 29. & 30. videlicèt: [Dixerunt serui Patrisfamilias, vis eamus, & colligamus ea (scilicet Zizania,) & ait non, ne fortè colligẽtes Zizania eradicetis simul, & triticum: sinite vtraque crescere vsque ad messem: & tẽpore messis dicam messoribus, colligite primùm Zizania, & colligite ea in fasciculos ad comburendum; triticum autem congregate in horreum meum: per hæc verba, (vt ait D. Tho. in 2.2. q. 64. artic. 2. in respon. ad primum argumen.) Dominus abstinendum mandauit ab eradicatione zizaniorum, vt tritico parceretur, idest, bonis. Quod quidem fit, quando non possunt occidi mali, quin simul occidantur, & boni: vel quia latent inter bonos, vel quia habent multos sequaces: ita quòd sine bonorum periculo interfici non possunt, vt Augusti. dicit in lib. 3. cõtra Parmenianum, cap. 2. Tomo. 7. Vnde Dominus docet magis sinẽdum malos viuere, & vltionem reseruandam vsque ad extremum iudicium, quàm quòd boni simul occidantur. & in responsione, ad secundum, idem Sanctus Doctor ibidem infrascriptis vtitur verbis, videlicèt: Deus secundum ordinem suæ sapientiæ quandoq; statim peccatores occidit ad liberationem bonorum, quãdoque eis pœnitendi tempus concedit, secundum quod ipse nouit suis electis expedire. Et hoc etiam humana iustitia imitatur pro posse. Illos, enim, qui sunt perniciosi in alios, occidit: eos verò, qui peccant, alijs grauiter non nocentes,

Matth. c. 13. *S. Thomas.* *S. August.*

nocentes, ad pœnitentiam reseruat. hęc ille Sanctus. Ex his omnibus, ergo, elici pōt veritas præsentis nostrę cōclusionis: cùm dicta authoritas Domini, perpulchrè possit adduci ad probandam nostram conclusionē: eo quòd ex ipsa eliciatur tollerandos fore malos, quando non tollerare eos, vergeret in maius malum spirituale, vt dicitur in nostra conclusione, iuxta expositionem, ac doctrinam Diui Thomæ iam adductam, quæ posset roborari authoritate diui

Rom. c. 2. Pauli, ad Rom. c. 2. ver. 3. & 4. dicentis: [Existimas, autem, hoc ò homo, qui iudicas eos, qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei, An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & lōganimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?] Probatur insuper, & secun

c. deniq; sacerdote. dist. 4. dò conclusio nostra, iure positiuo per arg. in capit. Denique sacerdotes. distin. 4. inquo Beatum Gregorium scripsisse infrascripta inter alia refertur. ibi de quibusdam, qui vsque ad medias noctes se ingurgitabant, in quibusdam festiuitatibus, videlicèt: [Non aliter se huius sacri temporis obseruationem suscipere putant: quod vtiquè non rationi, sed voluptati, immo cuidam mentis cæcitati ascribendum est: vndè nec à tali consuetudine auerti

Prouer. c. 30. possunt; & ideò cum venia suo ingenio relinquendi sunt, ne fortè peiores existant, si à tali consuetudine prohibeantur, vt enim, ait Salomon Prouer. c. 30. ver. 33. qui vehementer emungit, elicit sanguinem.] hæc vbi supra, ex quibus elicitur apertissimè veritas nostræ conclusionis, cùm ex ipsis habeatur tollerandos esse aliquando criminosos, ne peiores euadāt, & crimina minora permitti, permissione tollerantiæ: quando ex punitione ipsorum verisimiliter peiora procederent. Vndè peroptimè dicit glo. in dicto c. Denique, in ver. Venia, quòd tolleret Diuus Gregorius crimen tale propter periculum scismatis, vel scandali, vnde non est dicendum, quòd ignoscatur ei, licèt non eos puniat propter multitudinem, vel scandalum: & in ver. sanguinem; dicit: sic, qui multum corrigit, offendit. Probatur & tertiò præsens conclusio doctorum authoritate, & primò Diui Tho. in 2. 2. q. 10. art. 11. in corp. q. qui lic t ibi explicitè non loquatur de nostra conclusione, tamen, loquitur de eius materia implicitè; asserendo, quòd humanum regimen deriuatur à diuino regimine, & ipsum debet imitari: Deus, autem (quàmuis sit omnipotens, & summè bonus) permittit, tamen, aliqua mala fieri in vniu rso, quæ prohibere posset: ne eis sublatis maiora bona tollerentur, vel etiam peiora mala sequerentur. Sic ergo, in regimine humano, illi, qui præsunt rectè aliqua mala tollerant, ne aliqua bona impediantur, vel etiam ne aliqua mala peiora incurrantur. sic

Glosa.

9 *Corrigēs multum offendit.*

S. Thomas.

S. August. Sanctus Augustinus in lib. 2. c. 4. de ordine. Tomo 1. dicit, Aufer meretrices

10 *Mala aliquando tolleranda sunt ne maiora pullulent.* de rebus humanis: turbabis omnia libidinibus. hęc ille Sanctus, ex quibus patet ipsum Sanctum, se subscripsisse præsenti nostræ conclusioni cùm probet licere permitti, permissione tollerantiæ, minus malum ad euitandum maius malum spirituale, & hoc, exemplo Dei Optimi Maximi subdens, vbi suprà, quòd etiam licebit hoc, quando ex non punitione aliquod malum uitaretur, vel scandalum, vel dissidium, vel impedimentum salutis illorum, qui paulatim sic tollerati conuertuntur, propter quod etiam hæreticorum, & paganorum ritus aliquando ecclesia tollerauit, quando erat magna multitudo infidelium.

Conradus. Probatur quoque explicitè auctoritate Conradi, in tracta. 2. qō. 26. conclusione 6. de contractibus. Probatur & quartò præsens conclusio nonnullis rationibus syllogisticis, ac veris, tali pacto, videlicet: Vbicumque eadem est ratio, ibidem idem esse debet, & ius.

Sed

Sed licitum est prælatis ecclesiasticis,& potestatibus secularibus tollerare aliqua crimina in terris sibi subditis, tollerantia non punitionis, ne maiora mala spiritualia committerentur, vt sunt stupra, adulteria, incestus, sacrilegia,& huiusmodi vitia nefanda. Rō prima conclusionis. Maior propo. Minor propo.

Ergo prælatis ecclesiasticis, & potestatibus secularibus licebit tollerare in terris sibi subiectis vsurariam mutuationem Iudæorum ad maiora flagitia vitanda. Conclusio.

Maior per se patet, vnde non indiget probatione.

Minor fuit probata authoritate D. Aug.& Diui Thomæ paulò antè relata.

Conclusio, seu consequentia probatur hac ratione: quoniam si non tolleraretur huiusmodi vsuraria prauitas in Iudæis, multa possent oriri absurda. Nam pauperes non habentes, vnde sumerent sibi necessaria ex mutuo vsurario, quodammodo cogerentur assassinijs vacare, & alijs malis maioribus, vt patet ad sensum.

Secundò probatur sic, si in casu nostræ conclusionis non liceret prælatis ecclesiasticis, & potestatibus secularibus tollerare vsurariam mutuationem, hoc procederet, quia ipsi tenerentur ratione præcepti affirmatiui ad puniendum crimina. Iuxtà domini sententiam in libro Exod. c. 22. ver. 18. [Maleficos non patiaris viuere,]& per cōsequens ad non tollerandum: sed hoc nihil probat cōtra nostram conclusionem, qm̄ ex quo tenētur prædicti ad puniendum: sequitur quòd punire illud, sit actus virtutis, quia aliàs non teneretur ad illud: ergo non tenebitur ad illum actum in quocumque casu, sed tantùm in casu, in quo aderunt circunstantiæ requisitæ ad actum virtutis: sed in casu nostræ conclusionis illæ non adsunt: ergo, dicetur, quòd in casu nostro illis liceat tollerare,& non punire vsurariam mutuationem Iudæorum stante doctrina Theologorum: Et præcipuè diui Thom. in 2.2.q.33. artic. 2. in corp. quęst. dicentis, quòd præcepta affirmatiua inducunt ad actus virtutum, & q actus virtutum non quolibet modo fieri debent, aut dicta præcepta obligāt: sed obseruatis debitis circunstantijs, quæ requiruntur ad hoc, quòd sit actus virtuosus, vt scilicèt, fiat, vbi debet, quando debet,& secundum quòd debet: & quia dispositio eorum, quæ sunt ad finem: attenditur secundum finem: ideircò in istis virtuosis actibus attendenda est ratio finis, quàpropter si ille actus virtutis, qui non tollit finem, omittatur ab aliquo: ille talis ex hoc non transgreditur præcepti finem: At quoniam patet præceptum de puniēdo criminosos esse affirmatiuū: ideircò dicitur ipso astringi prælatos, & potestates prædictas ad tollerandam; idest, non puniendā vsurariam mutuationem Iudæorum, quando ex hac punitione maiora mala spiritualia,& peccata, quàm est ipsam vsuram exercere, procederet: cùm in tali casu talis punitio non esset actus virtuosus, sed vitiosus. Ratio secunda conclusionis. Exodi, c. 22. S. Thomas.

Quarta & vltima conclusio sit hæc. 11

Prælato ecclesiastico,& potestati seculari licitum est,&non solùm licitum, immo debent ipsi tollerare Iudęorum mutuationem vsurariam moderatam, vt indè proueniat maius bonum spirituale, quàm sit illud bonum spirituale, quod per eorum vsuras aufertur: dummodo illud bonum spirituale sit debitum, seu præceptum, vt obtineatur, & dummodo aliàs obtineri non possetc. *Quādo teneantur prædicti prælati, & principes ad tollerādum exercitium vsurariū Iudæorum.*

Dixi notanter primo, in conclusione præsenti: [dummodo sit debitum.] Nam propter bonum consilij, & perfectionis, (sine quo est homini salus): non est tollerandum malum destruens salutem hominis: sicut non debet medicus

medicus tollerare damnosam ęgritudinem membri sui infirmi, vt idem, vel aliud membrum assequatur aliquod bonum sibi non necessariũ, similiter non est deserendum præceptum, vt seruetur consilium; nec deserendum necessarium, vt obtineatur id, quod est supererogationis.

Præceptum autem, & necessarium est, puniri crimina: ergo, ipsa particula conclusioni inserta peroptimè fuit, dicendo dummodo sit debitum.

Dixi secundò, in conclusione: [Dummodo aliàs obtineri nõ posset,] quia si absq; huiusmodi tollerantia illud nihilòminus obtineri posset, nullatenus tollerandum esset illud malum, sicut est in proposito.

Probatur, ergo, præsens conclusio, ijsdem auctoritatibus, quibus fuit, & præcedens conclusio, (& vltra illas) duobus alijs argumentis: quorum Primum est.

Primum argumentum. Antecedens. Consequentia Ratio conclusionis.

Si aliquod bonum spirituale est maius alio, sequitur quòd malum spirituale illi oppositum est maius malo opposito alteri bono: ergo, si non tollerarentur Iudęorum vsura propter assequutionem alicuius boni spiritualis maioris, quàm sit illud spirituale bonum, quod per eorum vsuras, aufertur, tunc incurretur maius malum, quàm sit malum vsurarum: modò illicita est illa non tollerantia, seu illa punitio, vbi per hoc, quòd punitur minus malum, incurritur maius malum, & ex opposito patet, ꝙ tollerantia minoris mali est in causa, vt euitetur maius malum, & per consequens licita, vt patuit per adducta in præcedenti conclusione.

Secundum argumentum. Antecedens. Consequens.

Si prælatis ecclesiasticis, & potestatibus secularibus in casu nostræ conclusionis non liceret tollerare vsurariam mutuationem Iudæorum, nè sic, huiusmodi de eorum peccato viderentur impuniti abire: sequeretur, quòd nec liceret illis tollerare eos in suis ritibus, ac obseruantijs iudaicis, quibus offenditur Deus Optimus Maximus: cùm in vtroque genere actuum peccẽt mortaliter, iuxtà prophetiam Esaiæ Prophetæ in cap. 66. ver. 3. & 4. loquentem de sacrificijs Iudæorum, post domini nostri Iesu Christi Euangelij prædicationem, his verbis vtentis, videlicèt: [Qui immolat bouem, quasi qui interficit virum, qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem: qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat: qui recordatur thuris, quasi qui benedicat Idolo: Hæc omnia elegerunt in vijs suis, & in abominationibus suis anima eorũ delectata est: Vndè, & ego eligam illusiones eorum, & quæ timebant, adducã eis: quia vocaui, & non erat, qui responderet: locutus sum, & non audierũt: feceruntq; malũ in oculis meis, & quæ nolui elegerunt:] Ex quibus, ergo, verbis patet Iudęos peccare obseruãdo ritus suos, & ꝙ sint in ipsorum obseruantia tollerandi, patet per sanctionẽ canonicã cõtentã in c. Qui sincera. dist. 47. & in c. Sicut, & in c. cõsuluit, in fi. extra de Iudę. quorum canonum tenorem retuli supra in qõ. 1. in respõsionẽ. Ad primũ absurdum adductum contra cõclusionẽ ibi adductã. & ratio istius tollerãtię est, ne (si taliter inquietarentur) videretur Ecclesiam Sanctam velle cogere illos ad fidẽ Catholicam suscipiendam (quod fieri non debet,) & ut tali tollerantia faciliùs ipsi trahi possint benignis suasionibus, & Christiana pietate, ac modestia ad suscipiẽdã fidẽ Catholicã: queadmodum in dies cõtingere patet. sic ergo, licèt prelatis in casu nostrę cõclusionis tolerare vsurariã mutuationẽ Iudęorũ.

Esai. c. 66.

c. Qui sincera. dist. 47. c. Sicut. c. Cõsuluit, extra de Iudæis.

Ad argumentũ, modò, facillima erit responsio, dicendo ipsum esse verum in casu tertiæ, & quartæ cõclusionis adductæ: non autem in casu primę, & secundæ, vt abundè satis fuit p robatum per adducta in ipsis.

QVAESTIO

QVAESTIO XIIII.

Vtrum Summus Pōtifex possit dispensare cum Christianis, & alijs, vt impunè, (idest, sine alicuius pœnæ incursu,) possint vsurariam mutuationem exercere.

SVMMARIVM.

1 *Dispensare in lege humana quid propriè sit.*
2 *Peccatum quid sit.*
3 *Pœna quid sit.*
4 *Pœna debita pro peccato duplex.*
5 *Pęnæ iudiciales à iure ciuili inflictæ sunt octo.*
6 *Mulcta quid sit.*
7 *Pęnæ iudiciales introductæ de iure canonico sunt in triplici differentia.*
8 *Pœnæ introductæ de iure canonico, quæ personales dicuntur, quæ sint.*
9 *Pęnæ reales de iure canonico, quæ sint.*
10 *Pęnę mixtæ introductæ de iure canonico, quæ sint.*
11 *Pęna diuina quæ dicatur, & quotuplex sit.*
12 *Pęna diuina corporalis quæ sit.*
13 *Pœna diuina spiritualis quæ dicatur.*
14 *Vsurarij animæ triplex detrimentum incurrit.*
15 *Macula, quæ post peccatum vsuræ in vsurario remanet, quid sit.*
16 *Corruptio boni naturalis, quæ in vsurario post vsuræ peccatum remanet, quid sit.*
17 *Reatus pœnæ, qui remanet in vsurario post peccatum vsurę, quid sit.*
18 *Vsuræ peccatum quomodo dicatur inducere reatum pœnę in ipsum vsurarium.*
19 *Dispensatio Papę an aliquem eximat à pœna peccati vsurę infligenda.*
20 *Dei solius est dimittere auctoritatiuè peccata, & quare.*
21 *Iesus Dominus an vt homo dimittat peccata.*
22 *Papa potest eximere vsurarios quoscumque ab incursu pęnarum, quibus subiacent de iure positiuo ipsi vsurarij.*
23 *Papa dispensans cum vsurarijs circa pęnas à iure positiuo inflictas tali crimini, an peccet.*
24 *Peccantium sublimitas, ac dignitas grauiora efficit eorum peccata.*
25 *Canonum transgressores voluntarij dicuntur blasphemare Spiritum Sanctum, & quare.*
26 *Papa quas leges nouas condere potest.*
27 *Apostolica sedes quas constitutiones, & decreta mutare possit.*
28 *Agentes, & consentientes pari pęna puniuntur.*

T Primò, videtur dicendum, quòd non: quod & probari poterit sic, videlicèt.

Omnis, qui non potest auctoritatiuè dimittere peccatum vsuræ (cui pœna æterna debetur,) non poterit dispensare cum fidelibus, & infidelibus: vt impunè usuram exerceant. Maior propositio.

At Papa non potest auctoritatiuè dimittere peccatum usuræ. Minor propo.

Ergo, Papa non potest cum fidelibus, & infidelibus dispensare, vt impunè vsuram exerceant, idest, absque incursu alicuius pœnę. Conclusio.

K Maior

Maior propositio patet per diffinitionem dispensationis, suprà sępe allatam: cùm dispensatio nihil aliud sit, quàm priuilegium exemptionis alicui concessum de transgrediendo impunè legem aliquam, cuius trangressioni statuta erat pœna aliqua, vt docet Sanctus Thomas in secunda secundę, q. 88. articulo decimo, in responsione ad secundum dicens. Cùm dispensatur in aliqua lege humana, non fit, vt legi humanę non obediatur, quod est contra legem naturę, & mandatum diuinum; sed fit, vt hoc, quod erat lex, non sit lex in hoc casu.

S. Thomas.
1 *Dispensare qd sit.*

At cùm supra probatum fuerit vsurariam mutuationem esse peccatum mortale prohibitum Domini pręcepto: [Non furtum facies] eò magis: quoniam peccatum est dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei ęternam: indè sequitur, quòd exigenti vsuram debeatur pœna ęterna iuxtà Domini verba in sacro Euangelio apud Matthęum, capitu. 13. ver. 41. & 42. dicentis: [Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos, qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus, & stridor dentium.] Vndè & notanter dixi, [authoritatiuè] quia ministerialiter: non tantùm Summus Pontifex, immo, & omnes sacerdotes (admissi ad audientiam confessionum ab ordinarijs, possunt ministerialiter dimittere, seu purgare à peccatis sibi confitentes, concurrentibus alijs requisitis circumstantijs ex parte confitentium, & ex parte formæ sacramenti pœnitentiæ per beneficium absolutionis sacramentalis.

Exo.c.20.
2 *Peccatū quid sit.*
Matth.c.13.

Minor probatur verbis Dei Optimi Maximi, loquentis per os Prophetę, ac dicentis: Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & iniquitatum tuarum nōn recordor.

Esaiæ. 43.ver. 25.

SED CONTRA: Cùm pœna, quę incurritur pro vnoquoque peccato mortali non sit tantùm vnica, iuxta illud Ieremię Prophetę dicentis: [Duplici contritione contere eos,] videlicèt: corporali, & spirituali, temporali, & ęterna, quoniam: & homicidij crimini debetur ęterna post hanc vitam, si quis de ipso non egerit pœnitentiam in pręsenti vita, & insimul pœna temporalis in hoc mundo infligenda per ministros iustitiæ: immo aliquando quis pro unico crimine punitur in hac vita duplici pœna, scilicet, pœna exilij, & pecuniaria, & aliquando mortis & huiusmodi, vt quotidiana experientia nos docet: ex quibus omnibus elicitur, quod licet Summus Pontifex non possit omnes pœnas, quę usurarijs debentur, tamen aliquam poterit, (vt infrà latiùs probabitur) relaxare.

Ierem.cap.17. ver.18.

3 *Pęna quid sit.*

Respondeo pręsenti quęstioni tribus conclusionibus, illis, tamen, pręmittendo: Nonnulla notabilia pro maiori intelligentia ipsarum.

4 *Pęna debita p peccatis duplex.*

Primum ergo, notabile sit hoc.

Pœna est delicti, vel pro delicto satisfactio quę à lege, vel ministro legis imponitur, vt nota. in rubrica, ff. de pœnis.

5 *Pęnæ iudiciales à iure ciuili inflictæ sunt octo.*

Pœna quæ debetur peccatis hominum est duplex. Alia quæ appellatur iudicialis, seu humana, alia diuina. Pœna iudicialis, seu humana est duplex alia iuris ciuilis, alia iuris canonici.

6 *Mulcta qd sit.*

Pœnæ iudiciales iuris ciuilis sunt octo, vel octo modis infligi assolent. Primo damnificādo aliquem in bonis, quod dupliciter fieri cōtingit, scilicet, vel

aliquem

aliquē priuando omnibus bonis suis, & hæc dicetur confiscatio bonorum: vel aliqua parte bonorū tantùm, & hæc dicetur mulcta: Secundò quando iudicis imperio quis vinculis, vel carceri mancipatur, & hæc pœna dicitur carcer: tertiò fustigatio, quando quis verberatur, seu fustigatur iudicis imperio iuxtà legis, aut ministri legis dispositionem. Quartò quando quis pœna talionis puniendus venit legis dispositione. Quinta pœna est infamia, quæ irrogatur à iudice meritò aliquorum criminum. Sexta pœna relegationis, vel exilij, & est quando iudex causa criminis alicuius aliquem subijcit huiusmodi pœnæ. Septima est pœna deportationis per totam vitam, in aliqua insula: Octaua est pœna ad metallum fodiendum: cui pœnæ hodie successit pœna ad triremes: & vltima est pœna capitis, quando occidi præcipitur à lege, vel ministro legis: & licèt quàmplurimæ aliæ pœnæ reperiantur vltra adductas, tamen, quoad nostram materiam sufficit prædictas adduxisse.

Host.

7 *Pęnę iudiciales introductę de iure canonico sunt in triplici differentia.*

Pœnæ iudiciales humanæ introductæ de iure canonico sunt in triplici differentia, (secundum Hostien. in summa, in §. quòd sint species, sub titulo de pœnis:) Aliæ, enim, sunt personales: tantùm: aliæ reales tantùm: aliæ mixtæ.

8 *Pœna introducta de iure canonico, quæ personales dicuntur, quæ sint.*

Personales pœnæ introductæ à iure canonico dicuntur esse infrascriptæ, videlicèt: excommunicatio, suspensio, interdictum particulare, depositio, infamia, intrusio, incarceratio, verberatio, characteris impressio, scilicèt, impressio cuiusdam signi in fronte, seruitus, Priuilegij clericalis denudatio, seu degradatio, tam verbalis, quàm actualis: curiæ seculari facta expositio, & largo sumpto vocabulo, ipsa irregularitas: quę licèt magis propriè sit appellanda impedimentum canonicum, (cùm non semper illam quis incurrat pro peccato,) tamen, largo modo poterit dici pœna canonica: quia à canonicis sanctionibus est introducta, & sæpe pro aliquo crimine incurritur, vt puta, pro peccato homicidij, vel sacrilegæ Cœlebrationis in excommunicatione maiori, in suspensione, & in interdicto, & huiusmodi: & inter pœnas personales connumeratur, etiam carceri mancipatio, & verberatio citra sanguinem: hęc Hostien.

9 *Pęnæ reales de iure canonico quæ sint.*

Reales pœnę canonicę, autem, sunt illę, quę introductę sunt in odium personarum: & sunt beneficiorum priuatio, vel suspensio, rerum ecclesiasticarum confiscatio, & pecunię mulctatio.

10 *Pęnæ mixtæ de iure canonico introductæ, quæ sint.*

Mixtæ, verò, pœnæ introductæ de iure canonico dicuntur illę, (vt docet Hostien. vbi supra,) quæ partim sunt personales, & partim reales: eò, quòd participant de vtrisque, & sunt infrascriptæ, videlicèt: Religatio personalis, interdictum generale alicuius terræ; Absolutio vassallorum à fidelitate; Iurispatronatus priuatio; Reliquiarum extractio ex aliqua ecclesia: & multę aliæ, quæ loco suo referentur.

11 *Pęna diuina, quæ dicatur, & quotuplex sit.*

Leuit. c. 24. Exod. c. 21.

12 *Pęna diuina corporalis quæ dicatur.*

Pœna diuina dicitur illa, quæ mandato Dei infligitur, & hæc est duplex alia, quæ corporalis dici poterit, Alia spiritualis. Pœna corporalis est illa, quam infligi Deus iussit in lege veteri per os Moysis, vt refertur in libro Leuitici. capit. 24. & in libro Exodi. cap. 21. & sequenti, vbi dicitur oculum pro oculo, dentem pro dente, vulnus pro vulnere, Animam pro anima. Pœna, verò, spiritualis dici potest, pœna, quàm patienter homines

13 nes in purgatorio, vel in inferno, post mortem iuxtà modum culparum suarum, ac ordinem diuinæ iustitiæ. Cùm vnusquisque peccator luet ibi poenas pro commissa culpa in hoc mundo, si perfectè per poenitentiam illas hìc non persoluisset: quoniam unicuique culpæ debetur propria poena, iuxtà Dei iusti iudicis voluntatem: iuxtà Atthanasij simbolum: [Qui bona egerunt ibunt in uitam æternam, qui, uerò mala, in ignem æternum.] De his, tamen, poenarum spetiebus latiùs dicetur, in tractatu primo poenarum, & priuilegiorum ecclesiasticorum: (Deodante.) Alia notabilia inuenies post probationem primæ conclusionis, quæ tamen, hìc collocabis, vbi est hoc signum.

Pœna diuina spiritualis quæ dicatur.

His præmissis quæstioni satisfaciemus duabus conclusionibus.

Prima conclusio sit hæc.

14 Summus Pontifex dispensare non poterit, cum Christianis, Iudæis, & alijs infidelibus, ut impunè omnino possint exercere vsurariam mutuationem: ita quòd tales poenæ æternæ seu diuinæ debitæ transgressoribus diuinæ legis de non furando (sub qua fuit prohibita usura) non subiaceant: cùm non sit illius auctoritatiuè dimittere peccatum huiusmodi vsurarij mutui, Cui debetur poena æterna: nisi per perfectam poenitentiam deletum fuerit. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò per text. in capitu. super eo, extra de vsuris, in quo ibi [Papa Alexender Tertius, fatetur se non posse dispensare super usuraria mutuatione, cùm vtriusque testamenti paginis sit prohibita.] Probatur quoque, & secundò auctoritate Canonistarum in dicto cap. super eo, & Conradi in tracta. secundo, qõ. 27. conclusione prima, de contractibus. Probatur & tertiò, hac ratione, videlicet. Si Summus Pontifex posset dispensare cum hominibus, vt exigentes ipsi vsuram, non essent puniendi aliqua poena spirituali; sequeretur quòd posset dimittere auctoritatiuè peccata, seu culpas hominum, cùm poena sit quasi effectus culpæ: eo, quòd remota culpa remouebitur, & poena: cùm nemo poena æterna, & spirituali propriè dicta puniatur, nisi pro culpa propria iuxtà verbum domini apud Ezechielem Prophetam. cap. 18. ver. 20. dicentis: [Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur:] idest, punietur poena mortis æternę.

Dispẽsatio Papæ an aliquem eximat à pœna peccato vsuræ infligenda.

c. super eo, extra de vsur.

Conradus. Rõ prima conclusionis. Antecedens. Consequens.

Ezech. c. 18.

20 At consequens est falsum: ergo, & antecedens, & quòd consequens sit falsum probatur duplici medio. Primò, quia soliùs Dei est dimittere peccata auctoritatiuè, sicut ipse dominus protestatus est per os Esaiæ Prophetæ: dicens [Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor,] & rursus per os Hieremiæ Prophetæ dicens; [Ecce ego, obducam eis cicatricem, & sanitatem, & curabo eos, & emundabo illos ab omni iniquitate, in qua peccauerunt mihi, & propitius ero cunctis iniquitatibus eorum, in quibus delinquerunt mihi, & spreuerunt me.] ex quibus verbis (iuxtà doctrinam Diui Thomæ in 3. parte, quæstio. 64. articulo 3. in corp. quæstionis,) elicitur, quòd neque Dominus Iesus Christus, vt homo, auctoritatiuè operatur interiorem effectum sacramentorum, scilicet, emundationem animæ à peccatis, seu remissionem peccatorum: operatur, tamen, meritoriè, & efficienter, sed instrumentaliter. Cùm passio ipsius, quæ competit ipsi domino, secũdum humanam naturam, causa fuerit nostræ iustificationis, & meritoriæ, & effe-

Dei solius est dimittere auctoritatiuè peccata, & quare. Esai c. 43. uer. 25. Ierem. ca. 33. ver. 6. Ver. 8. S. Tho.

21 An Dominus Iesus, vt homo dimittat peccata.

& effectiuè, non quidem per modum principalis agentis, siue per authoritatem: sed per modum instrumenti, in quantum humanitas fuit instrumentum diuinitatis. Attamen Dominus Iesus, secundum quòd Deus est, operatur remissionem peccatorũ authoritatiuè: quia solus Deus à peccatis absoluit per authoritatem, vt docet S.Tho.in 3.par.q.84.ar.3. in responsione ad tertium, & probatur quoquè authoritate Diui Pauli, dicentis in epistola, ad Rom.c.8. ver.33.[Deus est, qui iustificat,] & sic, vt Deus ptõ dimittere peccata authoritatiuè, non vt homo: si ergo Dominus noster Iesus Christus, vt homo non potest? quantò minus Papa, qui est purus homo authoritatiuè non poterit? si, ergo, non poterit dimittere peccata: sequitur, quòd nec pœnam æternam peccato vsuræ annexam, & sic patet per consequens, quòd non poterit dispensare Papa cum vsurarijs, vt sine incursu alicuius pœnæ spiritualis exigant vsuram. Rom.c.8. ver. 33.

Probatur & secundò. Cùm pœna debeatur homini vsurario pro macula peccati vsuræ, quæ post trãsgressionem diuini præcepti animam nostram immundã reddit, indè sequitur, Papam authoritatiuè nõ posse liberare animam vsurarij à pœna debita pro macula contracta per peccatum transgressionis præcepti diuini de non fœnerando: sub quo fuit prohibita exactio vsurarum. Cùm (vt docet Diuus Thomas, vbi supra artic.1.in corp. qõ.) solus Deus possit emundare animam nostram à macula peccati contracta ex transgressione præceptorum diuinorum. & ratio est multiplex, & prima est: quoniam solus Deus potest illabi animæ nostræ: licèt Papa, & alij legitimi ministri sacramenti pœnitentiæ possint operari emundationem animæ peccatoris per modum ministri, & instrumenti, virtute Dei, qui est principale agens ad operandam emundationẽ animæ nostræ à culpa ratione cuius obligata est quoque ad pœnam sustinendum: Secunda ratio; quoniam si minister sacramẽtorum principaliter conferret remissionem peccatorum, sequeretur vt homo cõfideret in alio homine, tamquàm suæ salutis auctore, & non in Deo, quod ab ipso Deo prohibetur per os Ieremiæ Prophetæ.c.17.ver.5.dicentis: [Hęc dicit Dominus. Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recessit cor eius.] Tertia ratio est: quoniam vnusquisque homo esset anceps, & dubius de sua salute, ac assequutione remissionis peccatorum suorum ex sacramentis sibi ministratis: eò quòd contingere posset, quòd minister sacramẽtorum in articulo administrationis esset sine gratia, & in statu peccati mortalis: ac immũdus propter aliquod peccatum cogitationis pessimæ: vel aliud peccatum occultum ei, cui ministratur sacramentum: Nam si ex ipso ministro principaliter procederet effectus sacramentorũ, & ipse inimicus Deo, esset, & immundus: quomodo posset alium Deo reconciliare, & mundare? Ratio secundæ conclusionis primæ. S.Thomas. Ierem.ca.17. ver.5.

Probatur & hac tertia ratione: sicut se habent principes ad condemnãdas pœnas statutas in legibus contra transgressores illarum, ita, & Deus circa pœnas statutas contra transgressores legis suæ. Vndè sequitur, quod sicut inferiores ministri ipsorum principum non possunt dispensare, vt aliquis transgredi legem ipsorum principum possint impunè, sic & Sũmus Pontifex non poterit dispensare cum sibi subditis, vt mutuando sub vsu is non efficiantur rei pœnæ mortis æternæ: sicut in lege diuina statutum est, vt fuit probatum per illa domini verba: [Anima quæ peccauerit ipsa morietur,] & ex his patuit veritas pręsentis conclusionis primæ. Rõ tertia conclusionis. Ezech.cap.18. uer. 20.

Notandum est tertiò, quòd homo per transgressionem præcepti diuini: [Non furtum facies,] sub quo fuit prohibitum vsuræ exercitium, & aliorum præceptorum diuinorum triplex detrimentum incurrit. Primum quod Macula dicitur: Secundum dicitur corruptio boni naturalis: Tertium Reatus pœnę: sed ad intelligentiam primi detrimenti sciendum, (quòd propriè loquendo) Macula, (vt docet Sanctus Thom. in 1.2.q.86. artic. in corp. quæstionis) dicitur in rebus corporalibus quando aliquod corpus nitidum perdit suum nitorem ex contactu alterius corporis: sicut vestis, aurũ vel argentũ, & aliæ res nitidæ ex cõtactu luti, vel alterius rei immundę maculãtur. In rebus autem spiritualibus ad similitudinem rerum corporalium erit dicẽdum de ipsa macula. Habet, enim, anima hominis duplicem nitorem, vnum quidẽ ex refulgentia luminis naturalis rõnis, per quã dirigit in suis actibus. Alium autem ex refulgentia diuini luminis, scilicet, sapientię, & gratię per quam, etiam, homo perficitur ad benè, & decenter agẽdum: Est autem quasi quidam animę actus, quando inhęret aliquibus rebus per amorem: cùm autem adhęret rebus aliquibus cõtra lumen rationis, & diuinę legis: per quem, tñ, actum animę, quis incurrit nitoris vtriusque defectũ ex tali contactu prouenĩẽtẽ, qui defectus macula à S. Tho. vbi sup. ar. 2. in corp. animę metaphoricè dicitur. Quę quidem macula peccati remanet in anima peccatoris etiam transeunte actu peccati, & ratio est, quia macula, (vt dictum est) importat quemdam defectum nitoris, propter eius recessum à lumine rationis, & diuinę legis: quàpropter quàmdiu homo manet in peccato; manet extra huiusmodi lumen, & per consequens manet in eo macula peccati: quę solùm pertrãsit, & annihilatur per recessum à tali statu, & per accessum ad lumen rõnis & ad diuinum lumen, quod fit per gratiã, & contrariũ actum voluntatis humanę: Vndè licèt actus peccati, quo homo recessit à lumine rationis, & legis diuinę, cesset: non, tamen, statim homo ad illud redit, in quo fuerat, ante peccatum, sed requiritur aliquis motus voluntatis contrarius primo motui, vt, scilicèt, volũtas hominis peccatoris denuo ordinem iustitię Dei acceptet, & vel ipse sibi pœnam spontaneus assumat in recompensationem culpę prętеritę, vel etiam à Deo illatam ille patienter substineat, vtroque, enim, modo pœna rationem satisfactionis habet, (vt docet S. Thom. in 1.2. quæstiõ. 87. artic. 6. vbi supra in responsione ad primum,) sicut si aliquis fit distans alicui per aliquem motum, non statim cessante motu, fit ei propinquus: sed oportet quòd appropinquet ei, rediens per motum contrarium: Attamen macula ista remanens in anima peccatoris post actũ peccati vsurę: non dicit aliquod positiuũ, nisi dispositionem quãdam ad peccandũ, sed priuatiuũ, scilicèt, priuationẽ coniunctionis ad diuinum lumen, & nitoris animę pristini defectũ.

Circa secundum detrimentum sciendum, ꝙ (vt peroptimè docuit S. Tho. in 1.2. quæst. 109. art. 7. in corp. quęst.) Naturę bonum corrumpi dicitur per peccatum commissum, inquantum natura hominis deordinatur hominis voluntate non subiecta Deo, cùm ipsius naturæ ordo, integritas, & incorruptio causentur ex subiectione voluntaria hominis ipsi Deo. Vndè hoc ordine sublato, consequens erit, vt tota natura hominis peccantis inordinata remaneat: Qui, tamen, ordo naturæ sup corruptus in homine per peccatum, reparari non potest, vt scilicèt, voluntas hominis Deo subijciatur, nisi Deo voluntatem hominis ad se trahente.

Circa, vero, intelligentiam tertij detrimẽti, scilicet, reatus pęnę (quod homo in-

Exo. c. 20.

S. Thomas.

14 *Anima vsurarij triplex detrimẽtum incurrit.*

15 *Maculã, quæ post peccatum vsurę in vsurario remanet quid sit.*

S. Thomas.

S. Thomas.

16 *Corruptio boni naturalis, quæ in vsurario post vsurę peccatum remanet, qd sit.*

mo incurrit per peccatum vsuræ. Animaduertendum primò, quòd Reatus pœnæ est ille, (vt docet Diuus Thomas in 1.2.q.109.artic.7. in corp.quæst.) per quem homo peccando mortaliter meretur damnationem æternam, qui reatus pœnæ remitti non potest nisi à Deo, in quem est offensa commissa, & qui est hominum iudex: qui reatus directè etiam dicitur effectus peccati, (vt docet Diuus Thomas, in prima secundæ qō.87.art.1. in responsio.ad secundum,) quàpropter secundò. Sciendum, quòd peccatum, (vt docet S. Tho. vbi supra artic.3.in corp.) ex hoc inducit reatum pœnæ: quòd peruertit aliquem ordinem: & quia manente causa manet effectus causæ, indè sequitur, ꝗ principium huius ordinis, est vltimus finis, cui homo per charitatem inhęret, & ideò quæcumque peccata auferentia charitatem, (vt est peccatum vsuræ) auertunt à Deo (quantum est de se) inducuntque reatum æternæ pœnæ: sed illa peccata (vt sunt venialia,) quæ non auferunt charitatem Dei, (cùm in illis non ponatur vltimus finis, & non transgrediatur illa committendo, quis diuina præcepta,) ideò non inducunt ipsa venialia reatum æternæ pœnæ: sed temporalis, vt docet S.Tho.vbi supra, artic.5. in corp. Sciendum insuper, ꝗ sicut cessante actu peccati remanet macula (vt dictum est) sic, & reatus; sed cessante macula culpę iam deletæ per pœnitentiam, non remanet reatus, sub rōne reatus pęnæ simpliciter: sed sub rōne pœnæ satisfactoriæ, vt docet S. Thom. vbi supra, art.6.in corp.q.in fi.& in respon.ad primum, & ad secundum. Vndè Caietanus, ibidem in commentarijs dicit, ꝗ qui à Deo obtinuit veniam de suis peccatis, remanet reus pœnę satisfactoriæ.

S.Thomas.

17 *Reatus pœnę, qui remanet in vsurario post peccatum vsurę, quid sit.*

18 *Vsurę peccatum quomodo dicatur inducere reatū pœnæ in ipsū vsurarium.*

Sanctus Tho.

Caietanus.

Secunda conclusio.

Summus Pontifex, potest dispēsare cum aliquibus Christianis, vel Iudęis, & alijs infidelibus, vt stantibus in suo robore constitutionibus canonicis pœnam infligentibus vsuram exigētibus, possint illi impunè exercere vsurariam mutuationem, ita quòd ipsam exercentes non incurrant pœnas statutas de iure pontificio contra vsurarios. Hæc conclusio probatur duplici medio. Primo, enim, authoritate Conradi, vbi supra, & secundò, hac ratione, videlicet.

22 *Papa pōt eximere vsurarios quoscumque ab icursu pœnarum, qui bus sublatenus de iure positiuo ipsi vsurarij.*

Qui facit legem potest destruere eam in totum, vel in partem: igitur Papa potest destruere legem pontificiam, (vt humana est,) qua exercitium vsurarum prohibetur, in tantum, quòd si illam abstulerit, tenebit illius abrogatio vel destructio, quoad omnes, vel dispensatio quoad alios, quos ab obligatione illius legis eximeret secum dispensãdo: quàpropter indè sequitur, quòd sublata huiusmodi lege, vel precepto, tollitur, etiam, culpa, quę aliàs infuisset actui, qui contra huiusmodi legem fuisset elicitus: Nam si huiusmodi lex, vel constitutio tollitur, non ligat: sed quia multæ sunt pœnæ statutę à iure pontificio, vt dicetur, & probabitur in vltima qō. præsentis tractatus, Iccircò patet, ꝗ is, cùm quo fuerit dispensatum in vsuraria mutuatione non incidet in pœnas temporales statutas contra vsurarios, vt patet ad sensum, licèt benè in pœnas statutas de iure diuino.

Conradus.

Ratio conclusionis.

Tertia conclusio.

Licèt ex dispensatione Papę vsurarij non incidant in pœnas iuris pontificij, & culpam, quę incurreretur ex transgressione constitutionum iuris canonici: tamen, ipse taliter dispensando, cùm tribueret occasionem transgrediendi legem diuinam, peccatet si sine causa rationabili hoc faceret. Hęc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumētum in c. Nulli fas, in c. Violatores, in c. sunt quidā, & in c. Cōtra statuta, 25, q.1. Cùm in c. Nulli fas.

23 *Papa dispensans cum vsurarijs circa pęnas à iure positiuo inflictas tali crimini, an peccet.*

c. Nulli fas. 25 q.1.

li fas. Hilarius Papa in Synodo Romana. Infrascriptis vsus fuerit verbis, videlicèt: [Nulli fas sit, sine status sui periculo, vel diuinas constitutiones, vel Apostolicę sedis decreta temerare, quia nos, qui potentissimi sacerdotis administramus officia, talium transgressione culpa respiciet: si in causis Dei desides fuerimus inuenti: quia meminimus, quod timere debemus, qualiter comminetur Deus negligentię sacerdotum. Siquidem reatu maiori delinquit, qui potiore honore perfruitur, & grauiora facit vitia peccatorum sublimitas peccantium.] hęc in dicto canone, & in dicto c. Violatores. Damasus Papa infrascriptis vtitur uerbis, videlicèt: [Violatores canonum voluntarij grauiter à Sanctis patribus iudicantur, & à Sancto Spiritu (instinctu cuius, ac dono dictati sunt) damnantur: quoniam blasphemare Spiritum Sanctum, non incõgruè videntur, qui contra eosdem sacros canones nõ necessitate compulsi, sed libenter, (vt præmissum est) aliquid, aut proteruè agunt, aut loqui prę sumunt, aut facere volentibus spontè consentiunt: Talis, enim, pręsumptio vnum genus est blasphemantium Spiritum Sanctum, quia (ut iam prę libatum est) contra eum agit; cuius nutu, & gratia, sancti canones ęditi sunt.] hęc ibi, & in dicto c. sunt quidam. Vrbanus Papa Infrascripta statuit, videlicèt: [sunt quidam dicentes, Romano pontifici semper licuisse nouas condere leges; quod & nos non solùm non negamus: sed etiam valdè affirmamus. Sciẽdũ, verò, summopere est, quia indè nouas leges cõdere põt, vndè Euãgelistę aliquid, & prophetę nequaquam dixerunt: vbi verò apertè Dominus, vel eius Apostoli, & eos sequẽtes Sancti Patres sententialiter aliquid definierunt: ibi non nouam legem Romanus Pontifex dare; sed potius, quod prædicatum est, usque ad animam, & sanguinem confirmare debet. si, enim, quod docuerunt Apostoli, & Prophetę, destruere, (quod absit) niteretur: non sententiam dare; sed magis errare conuinceretur: sed hoc procul sit ab eis, qui semper domini ecclesiam contra luporum insidias optimè custodierunt.] hęc ibi, & in dicto c. Contra statuta. Zozimus Papa infrascripta statuit, videlicèt: [Contra statuta patrum condere aliquid, vel mutare, nec huius, quidem, sedis potest auctoritas. Apud nos, enim, in conuulsis radicibus viuit antiquitas: cui decreta patrum Sanxère reuerentiam.] hęc ibi. Sed notandum quòd dixi, nostram conclusionem probari uéram per argumen. in dictis iuribus, & non simpliciter, per dicta iura: quoniam licèt in dictis iuribus nõ fiat mentio de nostra conclusione, tamen, ex ipsis elicitur ipsa conclusio: cùm dicta iura concludant Summum Pontificem non debere condere legem contra statuta patrum, & prædecessorum põtificum, nisi aliqua rationali causa: & quia dispensatio facta à Summo Pontifice sine rationabili causa cum aliquibus, ut stantibus in suo robore constitutionibus pontificijs (in quibus constitutę fuerunt aliquę poenę contra usurarios) possint illi impunè vsurariam mutuationem exercere, esset quodammodo sententiam proferre contra statuta patrum; maximè stante confessione Alexandri Tertij Papę, (in capitu. super eo, extra de vsuris) dicentis se nõ uidere posse fieri dispensationem super usurariam mutuationem: cùm fuerit prohibita utriusque testamenti pagina: & hoc patet quoniam huiusmodi exemptio ab incursu poenę, est quędam dispẽsatio indirectè facta: & daretur indè occasio, ac fomes nutriẽdi hoc graue scelus Reipublicę Christianę nociuum, in cordibus hominum: quod nullatenus debet facere ipse Summus Põtifex, cuius proprium esse debet (quantum in se est) ab omnibus hominibus ammouere omnia scãdala, & radicitùs euellere

24 *Sublimitas, ac maior dignitas peccãtium grauiora efficit eorum peccata.*

c. Violatores, 25. q. 1.

25 *Canonũ transgressores voluntarij dicuntur blasphemare Spiritum Sanctũ, & quare.*

c Sũt quidam, 25. q. 1.

25 *Papa quas potest condere leges nouas.*

c. Contra statuta. 25. q. 1.

27 *Apostolica sedes quas cõstitutiones, & decreta mutare possit.*

c. Super eo, ex trà de usur.

euellere omnes occasiones peccatorum verbo, & exemplo,& minis, & blanditijs: probatur, & secūdo præsens conclusio auctoritate Conradi in tract. 2. de cōtractib. q. 28. cōclu. 1. col. 5. in ver. quinta pars probatur. Et auctoritate Alexandri de Neuo consi. 100. nume. 1. 9. & 13. dicentis: Ecclesiam hoc non posse permittere, aut tollerare ob maius malum vitandum cuius sententiam refert Iulius Clarus in sua practica crimi. lib. 5. §. vsura, in ver. Hæc autem conclusio: subdens in contrarium esse consuetudinē introductam etiam in terris ecclesiæ quoad Iudæos vsuram exercentes. Conradus. Alex. de Neuo.

Probatur nostra conclusio hac ratione, videlicet. Maior propo.

Consentiens peccato alterius, sine rationabili causa, peccat.

At Summus Pontifex dispensando in vsuraria mutuatione, sic vt exercentes illam, non incurrant pœnas iuris canonici statutas contra vsurarios, cooperatur in peccato alterius illi consentiens sine rationabili causa. Minor propo. Conclusio. 28

Ergo Summus Pontifex dispensando in vsuraria mutuatione sine rationabili causa: sic vt exercentes illam non incurrant pœnas iuris canonici statutas contra vsurarios, peccat. *Agentes, & consentiētes pari pœna puniūtur.*

Maior propositio non indiget probatione alia, quàm auctoritate D. Pauli ad Rom. c. 1. ver. fi. qui post multa enumerata scelera concludit, dicens. [Qui talia agunt digni sunt morte, & nō tantùm ipsi, sed & qui consentiunt faciētibus.] Hoc idem dixit Nicolaus Papa in cap. Notum sit, in fi. 2. q. 1. dicens: [Agentes, & consentientes pari pœna puniendi sunt.] Rom. capit. 1. uer. fin. c. Notū sit. 2. q. 1.

Minor propositio. per se patet. Cùm quoddam consentire, ac cooperari sit in peccato vsuræ: dispensare in pœnis contra vsurarios statutis; eò, quòd ex tali consensu homines cohortentur quasi tacitè ad huiusmòdi scelus perpetrandum, à quo multi retrahuntur timore pœnę iuxta axioma illud vulgarissimum: Oderunt peccare boni virtutis amore, oderunt peccare mali formidine pœnæ: quàpropter negari non poterit minor hæc propositio, quoniam stāte, etiam, tali dispēsatione, vsuraria mutuatio mortale peccatum est, atq; permanet: quia quàmuis virtute dispēsationi, huiusmodi mutuatio vsuraria non haberet culpam, uel pœnam, in ordine ad legem humanam: tamen, haberet culpam, & pœnam in ordine ad legem diuinam, eò quòd Sūmi Pontificis auctoritas dependeat à Deo, quasi cum tacita conditione, ꝙ sibi, vel alijs non liceat aliquid attentare contra legem suam, per quam prohibuit quoque, (vt fuit probatum) mutuationem vsurariam. Et sic patet veritas nostræ conclusionis.

Ad argumentum, in principio pręsentis quęstionis, modò patet responsio, dicendo ipsum verificari tantùm in terminis primæ, & tertiæ conclusionis: non autem secundæ conclusionis, vt patuit per allata in ipsis.

QVAESTIO XV.

Vtrum vsurarius sit mutuans pro beneuolencia mutuatarij acquirenda.

SVMMARIVM.

1 *Mutuare ex beneuolentia, & mutuare propter beneuolentiam an differant.*
2 *Præpositio, ex, quid importet.*

3 *Præpositio*

3 *Præpositio, propter, quid importet.*
4 *Beneuolentia, & amicitia afferunt, & quid sit vtrumque.*
5 *Mutuare propter beneuolentiam, & ex beneuolentia, quando sit licitum. nu 6.*
7 *Mutuare propter beneuolentiam, non ratione sui, sed vt ex ui mutui, ipsa beneuolentia, ut quoddam medium ad acquirendum temporalia, an liceat.*

ET videtur primò dicendum, quòd licitum non sit mutuare pro beneuolentia acquirenda: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicèt.

Maior propositio. Mutuans pro acquirendo aliquo pecunia æstimabili, vsurarius est.

Minor propo. At mutuans propter acquirēdam mutuatarij beneuolentiam, mutuat propter acquirendum aliquod pecunia ęstimabile.

Conclusio. Ergo, mutuans propter acquirendam mutuatarij beneuolentiam, vsurarius est.

Luc. ca. 6 uer. 35. Maior propositio probatur authoritate, & sententia domini dicentis in sacro Euangelio apud Lucam: [Mutuum date nihil indè sperantes.]

Minor per se patet: quoniam beneuolentiam (maximè nobilium vel principum) non solùm est pecunia æstimabilis, immo etiam affert maximum lucrum; vt in dies experientia ipsa, rerum magistra, edocemur, cùm multi viri nobiles, & probi maximo pretio emerent amicitiam, & beneuolentiam principum, imò pluris ęstimant illam, quàm facultatis propriç maiorem partem: cùm ipsa mediantè possint ditari.

S.Thom. SED CONTRA, est sententia Diui Thom. (in 2.2. qō.78. artic.2. in corp, qō.in fine.)dicentis licitum esse exigere ex ui mutui beneuolentiam, & amorem eius, cui quis mutuauit: cùm ille ex obligatione naturali ad hoc teneatur: quem omnes doctores communiter sequuntur.

Respondeo præsenti qōni tribus conclusionibus pręmittendo, tamen, illis duo notabilia. Primum quorum est, quòd Maxima differentia est inter

1 *Mutuare ex beneuolētia, et mutuare propter beneuolentiā, an differāt.* mutuare propter beneuolentiam acquirendam, & mutuare ex beneuolentia: quoniam omnis mutuans ex beneuolentia, mutuat etiam propter beneuolentiam, sed non è contra. Nam ille dicitur mutuare ex beneuolentia, cuius mutuatio procedit ex beneuolentia, tamquam à causa effectiua, siue efficiente: præpositio, enim, [ex,] dicit circumstantiam causæ efficientis, tantùm in

2 *Præpositio, ex, quid importet.* his, quę non habent causam materialem ex qua: cuiusmodi sunt accidentia: Mutuatio autem est accidens, quia est actus humanus: sed notanter dixi [in his, quæ non habent,] &c. quia in habentibus causam materialem ex qua, vt homo, qui ex corpore, & anima resultat, etiam dicit circumstantiam causæ

Arist. materialis ex qua: sed præpositio [propter,] dicit circumstantiam cuiuscūq; causæ, vt docuit Arist. in 2. Physic. tex. 29. Nam res dicitur esse propter cau-

3 *Præpositio, propter, quid importet.* sam efficientem, finalem, & formalem; magis, tamen, dicit circunstantiam causæ finalis. Cùm igitur, dicitur quis mutuasse propter beneuolentiam: poterit suscipere hæc sententia duos sensus: Primus quorum est, quòd beneuolentia existens in mutuante fuerit causa illius mutuationis, & in tali sensu dicta verba accepta idem denotant, quòd mutuare ex beneuolentia. Secundus sensus est, quòd beneuolentia obtinenda per mutuatorem apud mutuatarium fuerit causa finalis mutuationis illius, quæ beneuolentiæ obtinendę spes inducit mutuatorem ad mutuādū, & in hoc sensu dicta sententia

accepta longè distat ab illa, scilicèt, mutuare ex beneuolentia, & hic sensus dicetur magis proprius dictę sententiæ.

Secundum notabile erit, quòd Maxima differentia est inter beneuolentiam,& amicitiam; quoniam beneuolentia comprehendit amicitiam. Beneuolentia,enim, est qualitas inclinās ad volendum alteri bonum;siue ille alius etiam è contra illi velit bonum, siue non; & siue alium lateat hunc sibi velle bonum, siue non: sed Amicitia est species beneuolentię: Amicitia esse dicitur reciprocus amor duorum vtrique cognitus. His præmissis. 4

Beneuolentia, et amicitia differūt, & quid vtrumq; sit.

Prima conclusio sit hæc.

Mutuare alicui ex beneuolentia, & propter beneuolentiam, primo modo dictum,licitum est. Hęc cōclusio probatur duplici medio,primò authoritate Conradi in 2.tracta.quęst.29.conclusione prima, de contractibus, probatur & ratione. 5

Mutuare propter beneuolētiam, & ex beneuolentia, an licitum sit.

Omne illud,quod fit secundum virtutis actum, licitum est. Maior propo.

At mutuare ex beneuolentia,& propter beneuolentiam, secundo modo, fit secundum actum virtutis. Minor propo.

Ergo mutuare ex beneuolentia, & propter beneuolentiam, secūdo modo licitum est. Conclusio.

Maior propositio, per se patet,& ideò probatione non indiget.

Minor probatur authoritate Arist.in lib.8.Ethic.c.1.in principio dicentis; vt de amicitia disseramus: quippè quę aut virtus quędam est, aut cum virtute, Vndè meritò S.Thom.in 2.2.q.23.artic.3.in responsione ad primum, in fine,confitetur amicitiam esse virtutem: si eius obiectum virtuosum erit,imò quòd stante tali obiecto amicitia virtuosa magis est aliquid cōsequens ad virtutem,quam ipsa virtus sit. Arist. S.Thomas.

Secunda conclusio.

Mutuare alicui propter beneuolētiam, secundo modo dictam,idest,vt indè obtineat solummodo ipsius mutuatarij amorem,licitum est: Hęc conclusio probatur duplici medio. Primò doctorum authoritate. Diuus,enim,Thomas,in 2.2.q.78.artic.2.in corp. qō.in si infrascriptis verbis vtitur,videlicèt: Recompensationem verò eorum, quę pecunia non mensurantur: licèt pro mutuo exigere, puta, beneuolentiam, & amorem eius,cui quis mutuauit,vel aliquid huiusmodi: hęc ille Sanctus, cui se subscripsit Caietanus in commentarijs ibidem: Sotus in lib.6.de Iustitia,& iure,q.1.articu.2.conclusione 3. Gabriel Biel, in quarto senten.dis.15. q.11.circa finem interpretationis diffinitionis vsurę: Frater Ioseph Angles in suo tractatu super quarto sententia. inscripto Flores Theologicarum quęstionum, in quęst. de contractu mutui, art.2. conclusione 2. Frater Ioannes Alstaing: in suo lexicon Theologico in ver.vsura,adducens ad hoc Summam Angelicam: Ioan. à Medina in tracta. de rebus per vsuram acquisitis qō.1.§.secundum inquirendum est: Didacus Couarruuias,in lib. 1.variarum resolutio.c.20.num.4.circa finem.Conradus vbi supra conclu.2.Syl.in ver.vsura,1.§ 5.Nauarrus in suo manuali,c.17.nu. 207.& 209.Probatur, & tertiò hac ratione,videlicèt. 6

An sit licitum mutuare propter beneuolentiam,& ex beneuolentia.

S.Thomas. Caietanus. Sotus. Gabriel Biel. Ioseph Angles. Ioa. Alstaing. Ioā à Medina. Couarruuias. Conradus. Syluester. Nauarrus.

Si mutuare ad acquirendam aliquam virtutem in se, vel in proximo, vel bonum,licitum est: sequitur, quòd licitum erit mutuare ad obtinendam beneuolentiam à mutuatario; consequentia patet: quoniam beneuolētia actus virtutis est, vt fuit probatum in probatione primę conclusionis, eò magis, quod & bonum est in sui natura, procurare retributionem boni spiritualis: Antecedens. Consequentia. Ratio conclusionis.

prout

Psal. 118.ver. 111. prout testatur Propheta dicens: [Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.]

7 *Mutuare propter beneuolētiam non rōne sui, sed vt ex vi mutui ipsa beneuolētia vt quoddam medium acquiratur: an liceat.*

Mutuare non propter beneuolētiam obtinendam ratione sui simpliciter, sed vt ex vi mutui, ex quo beneuolentia acquiritur, tāquàm medium quoddam,& non finis mutui, & vt ex quadam obligatione ciuili incursa à mutuatario: ipse mutuator obtineat à mutuatario vltra sortem aliquod temporale, vt sunt officia, dignitates,& huiusmodi;vt ex his obtētis ille lucrum indè captet: Illicitum & vsurarium erit. Secùs autem erit, si mutuator speraret lucrum principaliter ex vi beneuolentiæ contractæ per mutuum: & non lucrū ex vi mutui: idest, ex obligatione ciuili contracta à se,seu incursa à mutuatario ex vi mutui recepti: quia tunc (cùm nihil speretur, quod sibi non debeatur de iure naturali ratione beneficij collati ipsi mutuatario) nihil recipit,aut sperat recipere vltra sortem; indè patet ipsum peccasse peccato vsuræ, vt in primo casu diximus contingere, non autem in secundo hoc. Hæc conclusio probatur quatruplici medio: Primò, per argumentum in iure diuino apud

Luc. ca.6. uer. 35. Lucam: dicente ibi domino: [Mutuum date, nihil indè sperantes:] Cùm huiusmodi verbis ipse Dominus prohibuerit (secundū verum sensum) sperare ex vi mutui assequutionem alicuius rei, tāquam pretium vsus ipsiusmet rei mutuatæ; & non prohibuerit sp~m adipiscendi aliquid vltra sortem: non ex vi mutui, seu ex obligatione ciuili contracta per mutuum: sed ex vi beneuolentiæ, & vt signum grati animi erga mutuatorē ex mutuo recepto: vt fuit probatū in primę quæstionis Notabili septimo: cùm vera vsurę diffinitio enuclearetur,& de spe lucri incidisset sermo; nec non & in præcedētibus conclusionibus præsentis quæstionis. Probatur & secundò iure positiuo per text.

c.Cōsuluit, extra de usur. c.1.14. q.3. in c.Consuluit, extra de vsur. In quo Vrbanus Tertius vocat vsurarium mutuatorem mutuantem sub spe lucri; & ad taliter assequutum restituendum teneri. Idem habetur in c.1.14.q.3.& est sententia Diui Augustini Episcopi, quæ tamquam optima ibi est canonizata. Probatur & tertiò doctorum au-

S.Thomas. ctoritate, & Primò sciendum,quòd Diuus Thom. nostrę se subscripsit conclusioni in 2.2.quæstio.78.artic.2. in corp. qō.his verbis, quàm apertissimis, loquendo de peccati vsuræ incursu, videlicèt: Omne illud pro pecunia habetur cuius pretium potest pecunia mensurari: & ideò sicut si aliquis pro pecunia mutuata,vel pro quacumque alia re,quæ ex ipso vsu consumitur,pecuniam accipit ex pacto tacito,vel expresso,peccat contra iustitiam: ita etiam quicumque ex pacto tacito, vel expresso quodcumque aliud acceperit,cuius pretium pecunia mensurari potest simile peccatum incurrit.hæc ille Sanctus ex cuius verbis patet veritas nostræ conclusionis: cùm pręsupponatur talem mutuare principaliter ad temporale lucrum captandum ex beneuolentia, nō non delectatione beneuolentiæ in se, vt beneuolentia est: sed vt causa lucri est: ut ipsemet Sanctus Thomas docet apertiùs paulòpost in eadem prædicta quęstione in responsione ad tertium, & ad quartum argumentum,quem

Caietanus. Sotus. Sanctum sequitur Caietanus in commentarijs. 2. 2. vbi supra, qui ibidem affert multa exempla, quibus theorica per me allata in hac conclusione,per ipsum,& Dominicum à Soto in lib.6.de iustitia,& iure,q.1.artic.2.colum.4. & 6. practicatur.

Caietanus. Gabriel Biel. Sotus. Qui Caietanus consentit quoque nostræ conclusioni in commentarijs, secunda secundę,vbi supra.Gabriel Biel, in quarto sententiarum dist. 15.q.11. circa finem interpretationis diffinitionis vsurę; Sotus in lib.6.de iust.& iure.

q.1.ar.

q.1.artic.2.col.2.in verſ.ſed tamen de hoc & reliqui Doctores adducti in prę cedenti concluſione ibidē præſenti ſe ſubſcripſerunt concluſioni vnà cùm Panormitano in c.Conſuluit,de vſur.& quartò,hoc argumento præſens cō- cluſio. Probatur videlicet. Panormi.

Cùm lucrum ex vi mutui ſperare,ac intendere principaliter, ſit vſurariū, & illicitum:(vt fuit probatum) indè ſit, ꝙ mutuare ad obtinendam beneuolē tiam tamquàm medium,quo,quis conſequatur lucrum ex vſu rei mutuatæ, vt ex debito profectò ex ipſo mutuo ſit vſurarium, & illicitum: Conſequens non indiget probatione, cùm luce meridiana clariùs pateat, Antecedens in prima quæſtione, & in alijs ſępius fuit probatum, vt etiam ex diffinitione vſuræ elicitur iuxtà doctrinā diui Thomę in 2.2.q.78.artic.1.in corp. quęſt. dicentis vſuram eſſe pretium vſus rei mutuatæ: quàm diffinitionem eſſe verā probaui ſuprà in Notabili ſeptimò, allato in quæſt.1. Antecedens. Cōſequentia.

Ad Argumentum modò quàm facillimè reſpondebitur,dicendo illud ve rificari ſolùm in caſu tertiæ concluſionis,non autem in caſu primæ, & ſecun dæ:eò ꝙ quoad primam,& ſecundam concluſionem: minor propoſitio argu menti eſt falſa: & ad Probationem dicitur, ꝙ non ideò aliquid cęnſetur non extimari pecunia,eò ꝙ non ſit alia res pretioſior ipſa pecunia: ſed ꝙ de ſui na tura illud tale,nec emi, nec vendi poteſt: vt patet in beneuolentia, quæ cùm conſiſtat in actu interiori ipſius hominis,ſcilicet,in voluntate, cogi non pote- rit ab homine aliquo,& per conſequens nequè emi,nequè vendi poteſt, in- uito illo,cuius beneuolentiam affectas,licèt animum vniuſcuiuſquè emollire poſſimus muneribus,& ipſis mediantibus procurare eius beneuolentiæ ade- ptionem: Non,autem,eam emere poterimus,vt panem,& alia bona exterio- ra:quæ non ſolùm emi poterunt accedente conſenſu dominorum talium re rum:verùm etiā ipſis inuitis,furando(vt patet ad ſenſum(aſſequi poterimus. Reſponſio ad Argumentum principale.

QVAESTIO XVI.

Vtrum,ſi mutuator (qui mutuauit propter beneuolentiam) vltra ſortem,aliquid receperit,peccauit,& ad reſtitutionem teneatur.

SVMMARIVM.

1 *Mutuans propter beneuolentiam,ad ipſam principaliter obtinendam ratione ſui,ex mutuo;ſi quid indè acquirit,ad reſtitutionem non tenebitur.*
2 *Mutuans vt ſuprà,& aliquid recipiens à nō ſpontè dante quando teneatur reſtituere.*
3 *Mutuans, vt ſuprà cognita in uoluntaria donatione mutuatarij tenebitur ad reſtitutionem taliter accepta vnà Cùm aliquibus fructibus.*
4 *locupletior quando quis dicatur factus ex re aliena conſumpta bona fide.*
5 *Bonafidei poſſeſſor quos fructus reſtituere teneatur,& quos malafidei poſſeſſor.*
6 *Rei aliena appellatione quid veniat.*

T Primò videtur pro parte affirmatiua dicēdum,ꝙ hic talis peccauerit mortaliter,& ad reſtitutionem taliter accepti te neatur.Quod videtur probari ſic.Vſuræ committens pecca tum, aliquid recipiendo vltra ſortem, mortaliter peccat & ad(indè)accepti reſtitutionem tenebitur. Maior propoſitio.

At Mutuans propter beneuolentiam, & vltra ſortem ac- cipiens aliquid temporale vſuram committit. Minor propoſitio.

Ergo mutuans propter beneuolentiam, & vltra ſortem accipiens aliquid

temporale mortaliter peccat, & ad taliter accepti restitutionem tenebitur.

Exod.c.20.

Maior probatur præcepto diuino, Domino dicente: [Non furtum facies] quo præcipimur vsuram non committere: vt sæpius fuit probatum in præcedentibus quęstionibus, & ꝙ ad taliter acceptum restituendum teneamur: probatur per regulam iuris vulgatissimam, quæ habetur in c. Peccatum, de regu. iur. in sexto, vbi dicitur: [Peccatum nõ dimittitur, nisi restituatur ablatum.]

c. Peccatũ, de Regu.iur.in 6.
c. Pleriq;. 14. q.3
c. Consuluit, extra: de vsur.

Minor probatur authoritate Diui Ambrosij dicentis (in libro, de Tobia. c. 14. & habetur in c. Plerioquè 14. q. 3.) [Et esca vsura est, & vestis vsura est: & quodcumquè sorti accedit, vsura est.] hoc etiam probatur, per tex. in c. Consuluit, extra de vsuris.

SED CONTRA. Accipiẽs aliquid à mutuatario dãte gratis beneuolentiæ cã non est vsurarius, vt infra dicetur: ergo non semper sequitur, ꝙ mutuator accipiendo aliquid à mutuatario committat vsuram, & mortaliter peccet, & ad restitutionem accepti teneatur.

Respondeo præsenti quæstioni tribus conclusionibus infrascriptis, videlicet. Prima conclusio sit hæc.

1
Mutuans propter beneuolẽtiam, ad ipsam principaliter, obtinadam ratione sui ex mutuo, si quid indè acquirit; ad restitutionem non tenebitur.
S. Thomas.
Caietanus.
Gabrie. Biel.
Sotus.
Ioan. Alstaing.
Syluester.
Io de Medina.
Conradus.
Nauarrus.

Mutuans ex beneuolentia, vel propter obtinendam beneuolentiam, non alio fine, quàm, vt mutuatarius ipsum mutuatorem amet, potest sine peccato accipere quicquid vltra sortem à mutuatore sibi fuit donatum & sibi retinere poterit illud. Hæc conclusio probatur duplici medio: Primò, enim, authoritate doctorum inter quos, est Diuus Tho. in 2.2. q.78. articu. 2. in corp. quæst. Caietanus in commentarijs. 2.2. vbi supra. Gabriel Biel in 4. sent. dist. 15. q. 11. circa finem interpretationis diffinitionis vsuræ, Sotus in lib. 6. de Iustitia & iure q. 1. articu. 2. conclus. 2. Frater Ioannes Alstaing. in suo lexicon Theologico in versi. vsura: qui refert in hoc consentijsse summam Angelicã. Syl. in vers. vsura 1. §. j. Ioa. de Medina in Codice de rebus per vsuram acquisitis. §. Hic, tamen, dicendi modus. Conradus in tract. 2. q. 29. conclu. 3. de Cõtractib' s. Nauarrus in suo Manuali in c. 17. nu. 209. Probatur & præsens cõclusio. Hac ratione videlicet

Antecedens.
Cõsequentia.

Si mutuans propter beneuolentiam, vltra sortem gratis ratione beneuolentię mutuatarij aliquid recipiẽdo mortaliter peccaret, & ad taliter accepti restitutionẽ teneretur. Indè sequeretur hoc absurdissimum, ꝙ mutuator beneuolus peioris cõditionis efficeretur ex mutuo gratis mutuatario facto, quã reliqui non mutuantes: sed consequens est falsissimum, ergo & Antecedẽs, & ꝙ consequens sit falsum per se patet: quoniam maioris meriti, laudis, & virtutis est, mutuare gratis, quàm non mutuare penitùs: si ergo vnusquisq; (cui aliquid donatur) illud tuta conscientia potest recipere & sibi retinere: quantò magis hoc idem facere licebit mutuanti gratis? Vndè fatendum erit nostram conclusionem veram, ac rationi cõsentaneam: cùm nullus mortaliter, peccet per opus virtutis, nec ad restitutionem taliter accepti teneatur is, cui à domino vero alicuius rei, in ipsum transfertur dominium eò ꝙ vnusquisquè est arbiter, & moderator rerum suarum.

2
Mutuans vt supra, & aliquid recipiens a nõ sponte dãte quando teneatur restituere illud.

Secunda conclusio.

Mutuans ex beneuolentia, vel propter beneuolentiam, (vt finis mutui est) & recipiens aliquid vltra sortem à mutuatario, quem credebat ipsi gratia amoris, ac gratitudinis dedisse illud, licèt reuera ille talis mutuatarius inuoluntariè dederit illud, & vt pretium vsus rei mutuatæ sibi, & vt pretium redimendi vexationem suam, eò quòd timebat se posteà malè haben-

habendum apud mutuatorem, & quòd si aliquid non sibi offerret vltra sortem: puta, quia timebat mutuatorem indè couceperurum malum animum erga mutuatarium ipsum; & quòd iccircò aliàs sibi non mutuasset, vel solutionem sortis principalis non distulisset vltra tempus statutum, non peccat.

Hæc cõclusio probatur duplici medio: Primò, auctoritate doctorum. Sotus, enim, nostræ conclusioni astipulatur in lib. 6. q. 1. arti. 4. colum. 7. in fine, in ver. Tertio modo potest. Sylucster in summa, in ver. vsura, 6. §. 4. Conradus in tract. 2. q. 29. conclusione 3. de contractibus in ver. Secundus casus. & Caietanus in commentarijs super 2. 2. q. 78. artic. 1, Nauarrus in suo manuali, c. 17. nume. 209. circa fi. Archiepiscopus Florentinus, in 2. par. ti. 1. c. 7. §. 6. Probatur & tertiò, hac ratione præseus conclusio dicendo sic. — *Sotus.* *Syluest.* *Conradus.* *Caietanus.* *Nauar.* *Archiepiscopus Florent.*

Sicut vnicuique licet, (vt omnes doctores asseuerant) accipere dono, vel alio iusto titulo à proximo suo rem furtiuam, vel alienam si recipiens probabiliter credit rem esse ipsius donantis, & non alterius ita ꝙ stante tali credulitate, ac bona fide nullam indè peccati maculam incurrit, eò quòd aliàs nemo esset tutus in sua conscientia recipiẽdo aliqua munuscula à mutuatario, vel alia persona: cùm nõ ita facile sit, pro certo scire res sibi donatas furtiuas non esse: vt ergo, euitemus hoc absurdum: (cùm de vnoquoque credendum sit bonum, & non malum, donec contrarium aliquo modo palàm fiat.) Indè sequitur, ꝙ in tali casu tuta conscientia possit mutuator sibi retinere id, quod fuit à mutuatario sibi donatum, donec contrarium sibi innotescat, vt dicetur in sequenti conclusione. — *Ratio conclusionis.* *Antecedens.* *Consequentia*

Tertia conclusio.

Mutuãs ex beneuolẽtia si receperit aliquid vltra sortem à mutuatario, qui nõ volũtariè dedit (hoc ipso mutuatore ignorãte) quàmprimum ad mutuatoris notitiã deuenerit illud non fuisse datũ sibi spontè: sed vi mutui; tenebitur restituere illud mutuatario vnà cum fructibus rei (sic acceptæ) tam naturalibus, quàm industrialibus ipsius rei (si lucrosa res illa fuisset) detrahendo, tamen, ab ipsis fructibus, quãtũ industria sua extimanda fuerit in dicto negotio exercitata in vtilitatem, seu augumẽtũ dictorum fructuum accipiẽdorũ, & detractis expensis factis gratia ipsorum fructuum quærẽdorum, cõgregãdorum, & cõseruandorũ: & hoc est verũ solùm, si res ipsę sic acceptæ extent, & fructus earum: sed si nõ extẽt ambo, quoniã durãte tali bona fide cõsumpta fuissent à mutuatore: tunc ille non tenebitur ea restituere, nisi inquantum ratione ipsarum rerũ acceptarum vltra sortem factus ipse fuisset locupletior, vt puta, quia in eam rem expẽdit taliter acceptum, in quam oportuisset eum expẽdere tantũ de suo; vel aliqua emit, ex quibus ampliauit patrimoniũ suũ. Attamẽ si res sic accepta nõ fuisset lucrosa de per se, seu ex sui natura, sed ex industria, solùm, hominis: vt est pecunia, viuũ, & huiusmodi: tũc fructus, quos quis industria sua ex re taliter accepta recepisset, nõ tenebitur restituere mutuatario: sed tãtùm rẽ ipsam nudã (si extet,) & si nõ extat, tũc solùm tenebitur illam restiuere, si ex consumptione illius factus fuisset locupletior; secùs si consumpsisset illam durante tali bona fide, & ratione illius non fuisset factus locupletior. Hæc cõclusio probabitur triplici medio: Primò, enim, per argumentum, in l. Certũ, C. de rei vendicatio. vbi hæc habentur, videlicet: [Certum est, malæ fidei possessores omnes fructus solere cum ipsa re præstare: Bonæ fidei verò, extantes; post litis contestationem, vniuersos.] hæc in dicta lege ex cuius verbis patet veritas nostræ cõclusionis cùm huiusmodi mutuator

3. Mutuãs, vt supra, cognita involuntaria donatione mutuatarij tenetur nõ solùm ad restitutionẽ rei taliter acceptæ vnà cũ fructibus ipsius.

4. Locupletior quãdo quis dicatur fact⁹ ex re aliena consumpta bona fide.

l. Certũ, C. de rei vendic.

5. Bonę fidei possessor quos fructus restituere tenetur, & quos malæfidei possessor.

tor possederit sibi oblata bona fidè: credens ipsum voluntariè dedisse gratia beneuolentię: Probatur quoque pręsens conclusio (quoad fructus consumptos bonafide perdurante) nisi in illo casu iam dicto: Idem probatur per argumentum in l.vtrum, & in l.sed & si, §.Item si.ff.de petitio. hęredita. in quibus dicitur: [Bonęfidei possessorem non teneri ad pretium rei bona fide possessę non extantis, nisi quatenus ex ipsa factus sit locupletior, sed quòd fructus industriales sint bonę fidei possessoris; probatur: per textum in l.si vsusfructuarius, ff. Quibus modis vsusfructus amittatur. sed animaduertendum, quod non sine causa dixi nostram conclusionem probari per argumentum: quoniam licèt dicta iura non faciant mentionem de mutuante propter beneuolentiam, & de alijs circumstantijs in conclusione contentis, tamen nostram conclusionem ipsa iura probant arguendo à simili: cùm in casu nostrę cōclusionis mutuator ille sit bonæ fidei possessor, quàpropter idem iudicium erit habendum de ipso: sicut de omni bonęfidei possessore, ratione cuiuscumque rei: arguendo à simili, iuxtà regulam vulgatam: vbi est eadem rō ibi idem & esse debet ius: Probatur & secundò doctorum auctoritate pręsens conclusio: ex sacris Theologis, enim, se subscripserunt pręsenti conclusioni. Caietanus in commentarijs.2.2.qō. 78. artic.1.in uer. Ad euidentiam. Sotus in lib.6.ar.4.colum. 7. in fi.in uer. Attamen: cùm primùm resciuerit. Ioan.de Medina, in quęst.18.sub titu.de rebus restituendis, litera c. §. His tamen, nō obstantibus; licèt non loquatur ipse specialiter de recipiente aliquid ultra sortem, bona fide: sed tantùm de possessore alicuius rei bonafide possessę. Ex Canonistis uerò loquentibus ad quid teneatur bonę fidei possessor, nostrę conclusioni, se subscripserunt: glosę in dictis iuribus ciuilibus, & glo.in c.grauis, extra de restitutio. spoliatorum, in uer. fructus. Innocentius in c.in literis, extra de restitutio. spoliatorum, in uer. si autem esset bonęfidei possessor. Panormitanus in dicto c.Grauis, colum. 3.in uer. His pręmissis, per totum. Baldus in dicto cap. Grauis, in uer. Tertia glosa tractat. Conradus in tracta.2.de contractibus, q.29.cōcl.3.in uer. Secūdus casus, & in 4.cōclusio. Syluester in summa in uer. fructus per totum, & in uer. usura, 6.§.4. Nauarrus in suo manuali.c.17.nu.209.circa fi. Probatur, & tertiò pręsens cōclusio hac ratione, uidelicèt.

L.Verū, & l.sed & si, ff.de peti. hæred.
L. Si usufructuarius, ff. Quibus mod. vsusfruct⁹ amittitur.
Caietanus.
Sotus.
Ioā.à Medina.
Glosa.
Innocentius.
Panor.
Bald.
Conradus.
Syluester.
Nauarrus.

Ratio conclusionis.
Maior propositio.

Quicumque retinet rem alienam, quę à parte rei, remanet aliena; est illius rei restitutioni obnoxius.

Minor propositio.

At mutuator retinens sibi coactè datum à mutuatario (licèt ipso ignorante) tenet rem alienam, quæ à parte rei remanet aliena.

Conclusio.

Ergo mutuator retinens sibi coactè datum à mutuatario, (licèt ipso ignorāte) rei illius est restitutioni obnoxius; ergo cessante ignorātia (cuius gratia excusabatur a restitutione) illā rē superextātē restituere tenebitur: patet cōsequētia ex cōclusione deducta: Cùm vnusquisq; sciēter retinēs rem alienā; illam teneatur restituere iuxtà regulam iuris, in c. Peccatum, de reg.iur.in 6. vbi dicitur: [Peccatum non dimittitur nisi restituatur ablatum.]

ca. Peccatum, de reg. iur.in 6.

Maior propositio nō potest negari, cùm ad restituēdum vnusquisq; teneatur rem alienam, stante præcepto diuino: [Non furtum facies.]

Exodi, c.20.

5 Minor nō indiget probatione, sed tātùm declaratione, quid, scilicèt, intelligatur per rem alienam. Quàpropter sciendum, ꝙ appellatione rei alienæ, venit res ipsa, ac fructus naturales illius, deductis expēsis necessarijs, in ipsorum congregatione, conseruatione &c. vt in conclusione dictum fuit.

Rei alienę appellatione qd veniat.

Ad

Ad argumentum modò, quàm facillima erit responsio, dicendo, minorem non esse veram, ita generaliter intellectam: & ad probationem dico: Primò, Diuum Ambrosium, (vt respondeam iuxtà communem doctorum sententiam,) diffinisse vsuram impropriè dictam: non autem propriè dictum, quæ innodat peccati vinculo mutuatorem, (vt fuit probatum in 1. qōne. Notabili septimo contra diffinitionem vsurę, quam tradit Alexander de Ales:) Possumus & secundò, respondere capiēdo dictam diffinitionem de vsura propriè dicta, vti & ipse Sāctus Ambrosius sumebat, eius mentem interpretando addens, principaliter speratum ex vi mutui, vel vt lucrum intentum, & acceptum, vsura est, & tunc talis erit diffinitio: Quicquid (vt lucrum intentum, & acceptum) sorti accedit, vsura est, quoniam sine dicta clausula addita, vera non esset diffinitio illa, sumendo vsuram propriè dictam: vt probauimus, vbi suprà.

Responsio ad argumentum principale.

c. Plerique, 14. q. 3. uerus sensus traditur.

QVAESTIO XVII.

Vtrum mutuans sperando aliquid captare ex mutuo, & ex huiusmodi vsura mentali aliquid recipiens, mortaliter peccet, & ad tale quid restituendum omnino teneatur ei, à quo accepit, vel alteri dare taliter acquisitum.

SVMMARIVM.

1 *Spes lucri captandi est duplex.*
2 *Sperare, & intendere aliquid differunt.*
3 *Vsurarius mentalis, vt quis dicatur, quę oportet concurrere.*
4 *Vsurarius mentalis quotupliciter quis dici possit.*
5 *Mutuans sperando lucrum secundariò non est vsurarius.*
6 *Ad Antidora quisquè tenetur.*
7 *Mutuans intendens lucrum, seu sperans lucrum principaliter vsurarius est.*
8 *Mutuans principaliter propter lucrum, ad restitutionem tenebitur.*
9 *Alienum inuadere, vel detinere an differant.*
10 *Mutuans principaliter propter lucrum, & indè aliquid recipiens à mutuatario gratis dante non tenebitur ad restitutionem.*
11 *Lucri illiciti, pauperibus erogandi, duplex est genus, & quod ex his omnino sit erogandum.*
12 *Vsurarium lucrum est duplex.*
13 *Lucrum vsurarium per se, quid sit.*
14 *Lucrum vsurarium per accidens, quid sit.*

VM in pręcedēti quęstione fuisset examinatum quid esset sentiendum de eo, qui mutuauit propter beneuolentiam, & postmodum vltra sortē aliquid recepit à mutuatario. Icircò meritò dictam quęstionem subsequitur pręsens de vsurario mentali, seu de mutuante sub spe lucri, & indè aliquid assequente vltra sortem, quę quidem qō cūm sit difficillima propter sentētiā eruditissimorū doctorū cōtraria adinuicem sentientium circa ipsam. Icircò aliquanto accuratiùs examinabitur, vt veritas palàm fiat, & quid de ipsa sentiendum sit luce meridiana cla-

na clariùs liqueat. Quàpropter more solito procedendo, dico quòd primò videtur dicendum, quòd mutuans sperando lucrum captare ex mutuo mortaliter peccet, & ad restituendum quicquid indè recepit teneatur sub precepto, quod & forma syllogistica probari videtur tali pacto, videlicet.

Maior propositio. Quicunq; eo proposito mutuat, vt vltra sortem recipiat in foro animę iudicandus erit vsurarius, transgressor legis diuinę, & per consequens mortaliter peccare, & efficaciter ad restituendum ei, à quo accepit taliter acceptum, est compellendus.

Minor propo. At mutuans sperando aliquid nulla interueniente conuentione captare ex mutuo, & aliquid indè recipiens, vsurarius, & transgrediens legem diuinam iudicandus est.

Conclusio. Ergo. Mutuans sperando lucrum captare ex mutuo, etiam, nulla interueniente conuentione, & aliquid indè recipiens, iudicandus est vsurarius, peccare mortaliter, & ad efficaciter restituendum ei, à quo accepit taliter acceptum, est compellendus.

Maior, & minor propositio probantur per tex. in c. Consuluit, extra de vsuris, vbi infrascripta verba Vrbani Tertij referuntur, videlicet: [Cõsuluit tua nos deuotio, an ille in iudicio animarum, quasi vsurarius debeat iudicari, qui non aliàs mutuo traditurus, eo proposito mutuam pecuniam credit, vt (licèt omni conuentione cessante) plus tamen, sorte recipiat. Verùm, quia quid in his casibus tenendũ sit, ex Euangelio Lucę manifestè cognoscitur, in quo dicitur: [Date mutuum, nihil indè sperantes,] huiusmodi homines pro intentione lucri, quàm habent (cùm omnis vsura, & super abundantia prohibeatur in lege) iudicandi sunt malè agere, & ad ea, quę taliter sunt accepta restituenda, in animarum iudicio efficaciter inducendi.] hęc ibi.

Tenor. c. Consuluit, extra de vsur. quoad p̃sentẽ q̃onem.

Luc. ca. 6.

SED CONTRA, sententia est Diui Thomę in 2. 2. qõ. 78. articu. 2. in responsione ad tertium, (quem omnes communiter Doctores sequuntur) dicentis. si munus ab obsequio, vel lingua, non quasi ex obligatione rei exhibetur, sed ex beneuolentia, quę sub ęstimatione pecuniæ non cadit, licet hoc accipere, exigere, & expetere ex mutuo. hęc ille Sanctus. si ergo, licet exigere aliquid vltra sortem ex beneuolentia: indè sequitur quòd non semper erit peccatum, aliquid sperare ex mutuo, idest, mediante mutuo.

Respondeo præsenti quęstioni quatuor conclusionibus, præmittendo, tamen illis quinquè Notabilia, & recensendo varias doctorum sentẽtias, & eorum fundamenta, vt denique post conclusionum infrascriptarum probationem, ijs, qui videbuntur nostris conclusionibus obstare, quàm facillimè respondere possimus, ad corroborationem eorum, quæ afferenda erunt in nostris conclusionibus: vt sic ueritas earum magis elucescat.

Primum Notabile.

1 Spes lucri captandi est duplex. Primò ergo, notandum est, quòd spes aliquid captandi, vel lucri captandi est duplex (de qua diximus latiùs in Notabili septimo, primæ quæstionis circa expositionem diffinitionis vsurę à me ibi traditæ; vide ergo, ibi.

Secundum Notabile.

2 Intendere aliquid, & sperare aliquid differunt. Secundò Notandum, quòd maxima est differentia inter sperare aliquid, vel lucrum ex mutuo, & intendere aliquid ex mutuo. Nam multa speramus euentura, quæ, tamen, non intẽdimus: illa, igitur, dicuntur sperata à nobis, & non intenta: quæ licèt ipsa desideremus obtinere, tamen, nihil operamur ad illa obtinẽda: vt puta, quis sperat diuitias, vel aliquas dignitates asse-

qui in futurum; quia ipsas obtinere exoptat: tamen nihil operatur per se, vel per alios ad ipsas opes, aut dignitates obtinendas: quàmuis sciamus, vel probabiliter credamus ex aliquo nostro opere illas assequuturos fore. Intendere, autem, aliquid tunc dicimur, quando non tantùm speramus illud obtinere, verùm etiam, quantùm in nobis est, quęrimus media, vt tamdem aliquando ad illa obtinenda pertingere possimus: sic ergo, in proposito, intendere lucrum, vel aliquid, quod idem est, ex mutuo: dicitur causa finalis simpliciter ipsius mutuationis, ipsam pręcedens: quàpropter ille dicetur intendisse lucrum, vel aliquid ex mutuo, qui iccircò mutuauit, vt indè (vltra sortem) aliquid (vt lucrum est) assequeretur: alias non mutuaturus.

Tertium Notabile.

Vt quis (propriè loquendo) dici possit vsurarius mentalis, tria debent insimul concurrere, (vt docet Caietanus in opusculorum Tomo secundo, tracta. 8. quęst. 3. in corp. quæst.) Primum quorum est, quòd mutuans intendat, præter mutuatam sortem, aliquid lucri assequi, (vt lucrum est,) & tamquam pretium vsus rei mutuatæ: quoniam aliter vsuræ diffinitio non saluaretur, vt in prima quæstio. Notabili septimo fuit latiùs probatum. Secundum: quòd mutuantis intentio sit talis, quòd sine tali spe non mutuasset, secus si lucrum sperasset, non vt lucrum est, sed vt signum grati animi: (vt latiùs in prædicto septimo Notabili.) Tertium, quòd illud lucrum non intendatur à mutuante, quasi gratuitè, & amicabiliter, assequi: sed ex vi obligationis ciuilis contractæ ex mutuo: quoniam spes recipiendi aliquid vltra sortem non ex vi mutui, seu ex vi obligationis ciuilis; sed ex vi obligationis naturalis contractę ex beneficio collato per mutuum ipsi mutuatario (vt latiùs in dicto Notabili,) & vt signum est grati animi ipsius mutuatarij: quoniam huiusmodi spes non constituit aliquem vsurarium mentalem: vt latiùs ibi, & infra, etiam, dicetur.

Caietanus.

3 *Vsurarius mẽtalis, vt quis dicatur, quæ oportet cõcurrere.*

Quartum Notabile.

Vsurarius mentalis tripliciter quis dici poterit: Primò, ille, cui lucrum speratum succedit ex vi mutui, modo, scilicèt, sperato, idest, non gratuitè, sicut & ipse intendebat non gratuitè sibi fore dandum. Secundo modo usurarius ille dicetur: Cui lucrum speratum succedit, non modo sperato, sed meliori, quia, scilicet, lucrum, quod mutuator sperabat ex ui mutui, seu ex obligatione ciuili contracta ex mutuo: fuit sibi traditum gratis, ac spontè, & non respectu obligationis ex mutuo contractæ. Tertio, & vltimo modo ille dicetur usurarius mentalis, Cui lucrum speratum datur propter aliquam tacitam mutuantis petitionem, vt puta, si mutuator diceret, ego gratis mutuo hanc pecuniam, vel hoc tale quid, tu tamẽ benè nosti morem mercatorum, vel credo te mihi fore gratum: & huiusmodi: quæ quidem verba si referãtur ad lucrum, vt lucrum est, & non ad lucrum, vt signum grati animi est, prorsus illicitum est, ut in conclusionibus clariùs patebit.

4 *Vsurarius mẽtalis quotupliciter, quis dici possit.*

Quintum Notabile.

Animaduertendum quoq; & quintò erit, quòd in præsenti quæstione sic proposita, (vt iacet in litera) tres examinabuntur quæstiones scitu dignissimæ, & difficillimę, quarum Prima est. An mutuans sperando aliquid captare ex mutuo peccet, Secunda. An si indè aliquid assequatur ad illius restitutionem, teneatur, Tertia. An in casu, quo restituere teneretur, illud taliter receptum [illegible]atur restituere ei, à quo illud recepit, aut pauperibus. & hæc

omnia

omnia gradatim per varias conclusiones erunt discutienda, & diffinienda: vt veritas amplectenda luce clariùs pateat.

Circa, ergo, primã propositam quæstiunculam infrascripta doctorum opinio est, vt latiùs in conclusionibus afferendis probabitur.

Omnes doctores, paulòpost citandi circa secundam, & tertiam quæstionem hic propositam, in hoc conueniunt, quòd qui ex mutuo sperat aliquid vltra sortem, (ut lucrum est) cùm speret id, ad quod mutuatarius ex obligatione naturali non teneatur, sed potiùs ex obligatione ciuili, quæ est pretio appretiabilis, si ex pacto hoc petitum fuisset; mortaliter peccat ratione prauę intentionis, & hoc dicetur propriè peccatum vsuræ · si uerò non ut lucrum est, sed ut signum grati animi: etiam si aliàs non fuisset mutuaturus, non peccaret, ut in prima conclusione latiùs.

Circa secundam quæstionem, varia fuit doctorum sententia.

Prima fuit sententia doctorum dicentium, quod licèt vsurarius mentalis peccet mortaliter nullatenus tamen, ad restituendum quicquid indè acceperit, tenebitur, nisi suam prauam intentionem insinuasset a'iquo modo mutuatario, & huic sententiæ ex Theologis infrascripti se subscripserunt, uidelicèt: Scotus in quarto sent. dis. 15. q. 2. ar. 2. §. De ultimo contractu, scilicèt, mutui, in ver. solus, enim, animus infrascriptis vtens uerbis, uidelicèt: solus enim, animus sine omni pacto uerbali, uel alio signo æquiualenti ostendente debitori, quòd mutuans non mutuaret sine spe lucri, non facit illum recipientem ultra sortem sine pacto, habere alienum, & ideò nec teneri ad restitutionem. hæc ille doctor. Riccardus de Media uilla in quarto senten. dist. 15. art. 5. qõ. 5. in corp. quæst. in uer. Quarto modo, ubi infrascriptis uerbis utitur, uidelicèt. Quarto modo aliquid accipere ultra sortem potest fieri, aut sine pacto, & insinuatione intentionis plus habendi, aut cum pacto. Primo modo non tenetur restituere accipiens aliquid ultra sortem, quàmuis peccet si corruptam habuit intentionem plus habendi: corrupta, autem, fuit intentio, si mutuauit principaliter in spe lucri, non autem si secundariò, extra de usur. c. Consuluit. in glo. hęc ille. Nicolaus de Orbellis sequens Scotum, & Riccardum, ubi supra, ipse uerò ad sui tutelam infrascripta affert, in 4. sententia. dist. 15. q. 3. §. 7. uidelicèt, licèt in dicto c. Consuluit, dicatur quòd talis sit inducẽdus, non tamen, ibi dicitur cogendus: qui autem restituere tenetur, non solùm debet ad restitutionem induci, sed quodãmodo cogi per subtractionem absolutionis, quia non debet absolui, nisi proximo satisfaciat, uel satisfacere proponat. hæc ille. Et ex Canonistis dictæ sententiæ se subscripserunt infrascripti, uidelicèt: Goffreda in sua summa tit. eodem in uer. uel si dicatur, ubi infrascriptis utitur uerbis, uidelicèt: uel si dicatur simpliciter, & indistinctè sola spe committi uitium usurarum, dico, quòd ad purgationem delicti non est opus restitutione eius, quod sic sorti accedit: sed sufficit pœnitentia: sicut pœnitentia sola purgatur simonia tantùm animo commissa. Idem sentit Cardinalis Zabarella in Clem. unica, quęst. 24. in fi. in uer. si autem de intentione, ubi infrascriptis utitur uerbis, uidelicèt: si autem de intentione non constat, nisi in foro pœnitentiali, adhùc tutum est, quòd restituat. Item etiam, si non potest in foro animæ induci ad restituendum, puto quòd possit aliter pœnitere, quia id, quod accipit, nõ dicitur ablatum, nec dicitur usura: sed minus debitè, idest, non ex bona mente quæsitum. Idem sentit, & Petrus de Ancharano, in dicta Clem. de vsur. q. 2. immemor eorum, (cum reuerentia tamẽ, tanti

[Margin notes: Scotus. — Riccardus. — Nicolaus de Orbellis. — Goffreda. — Cardinalis Zabarel. — Anchara.]

tanti doctoris,) quæ dixerat in Regula peccati venia de reg. iur.in 6.vt inferiùs referam.In dicta ergo, q.2.infrascriptis vtitur verbis, videlicet: & hoc dico,quòd vsura mentalis debet restitui, est verum; quando praua creditoris intentio innotescit debitori qualitercumque: puta,ex eo,quòd facere cõsueuit: facit prædicta decretalis, Consuluit: dicto,enim,casu vsura censetur conuentionalis, pacto tacitè intellecto; secùs si debitori non innotescit talis intẽtio,tunc enim sola mens non obligat ad restitutionem,cùm nõ sit ibi pactum vel exactio implicitè,vel explicitè. hæc ille.

Secunda fuit opinio extrema,dicentium,quòd.Non solùm is,qui per vsuram mentalem aliquid acquisiuit ab eo,qui illud non spõtè, sed coactè illud tale quid tradiderat sibi; verùm etiam & is, qui praua huiusmodi intentione præcedente mutuauerat, & postea vltra sortem aliquid suscepit à tali mutuatario spontè dante,& vt signum grati animi, & nõ vt pretium vsus rei mutuatæ,& ratio istorum doctorum est: Primò, quia ex charitate vnusquisque debet mutuare, & non cum tali praua intentione: ergo,ex mala radice,&c.ideò restitutioni erit obnoxium illud acceptum sic.Secundò, quòd indè sequitur: quòd videatur illud tale donatum sibi fuisse coactè, & eadem intentione,scilicèt,ratione mutui, & non aliàs ,& hæ duæ rationes afferuntur à Ioan. And. infrascripto loco, & huic sententiæ se subscripserunt infrascripti doctores,videlicèt. Ioan.And.in c.Consuluit,extra de vsur.& in Mercurialibus,in regula. Peccatum,de reg.iur.in 6.colum.6.in ver. Occurrit,tamen,dubium de eo, quod statim dictum est,scilicèt, vtrum sola intentio: Panormitanus in c.Cõsuluit. Notabili 1.& 2.extra de vsur.Papa Adrianus in 4.senten. dum loquitur de vsurarum restitutione fol.51.colum.3.in ver.Exemplum primi; vt pono,qui. Ancharanus in c.j.de vsur.in 6.in fi.ver.j.quærò, colum.4.postquàm retulit sententiam: primò, à me allatam contra quam insurgit ibi Ioan.And.sub inferendo suam ipse Ancharanus dicit, Ioan. And.respondet ad dictam opinionem, & alias rationes, vt ibi per eum,videas. ex quibus verbis videtur se subscripsisse p.ędictę sententię,quod manifestiùs insinuauit, & idem Ancharanus in Regula peccati venia, de reg.iur.in 6.col.6.in ver. Vtrum ergo, vsurarius mentalis,refert sententiam Archid.in c.si foe neraueris 14. q. 3.dicentis quòd teneatur restituere acquisita per usuram mentalem, cui se subscripsit.

Ioan. And.

c Cõsuluit, extra de vsur.

Panor.

Adrian. Papa.

Ancharanus.

Tertia opinio est incedens mediam viam (quam & ego sequar) in conclusionibus per me statim afferendis, licèt reuera omnes hæ tres sententiæ possint concordari (meo quidem iudicio,) vtendo distinctionibus, vt in ipsis conclusionibus latiùs vı ar,& ego in absoluenda, ac decidenda pręsenti quæstione scitu dignissima.

Circa verò tertiam quęstionem,vide quę dicũtur in q. 29.cùm ibi agatur ex professo, ne hìc eadem repetam.

His ergo, præmissis Deodante pręsenti propositę quęstioni, & omnibus eius membris satisfaciam gradatim: conclusionibus quatuor infrascriptis, videlicèt.

Prima conclusio sit hęc.

5 Mutuans, non intendens lucrum, sed sperans lucrum, siue spe lucri,quæ concomitans mutuatio nem dicitur à sacris Theologis,& à Canonistis appellatur intentio, seu spes lucri secundaria, (de qua latiùs in notabili septimo, primę quęstionis) siue spe lucri, quę spes lucri impulsiua à sacris Theologis, & à nõnullis Canonistis minus principalis dicitur,de qua latiùs indicto notabili,

Mutuator sperando lucrum ex mutuo, spe dicta secundaria, vsurarius non est.

tabili non vt lucrum est, seu sub ratione lucri, sed spe lucri, vt signum grati animi est. Idest, siue mutuans principaliter mutuet ratione amicitiæ, quæ inter ipsum mutuãtem,& mutuatarium,uel alios est, aut indè futuram speret, & secundariò speret lucrum indè captare; mutuaturus nihilòminus, etiam, si pro certo sciret se nihil indè acquisiturum fore: siue ipse mutuans nõ mutuaret,nisi speraret se indè aliquid fore accepturũ à mutuatario,non affectu lucri,vt lucrum est:sed affectu lucri,nõ.ut lucrum est, sed ut signum grati animi:ad quod unusquisque ex naturali obligatione reddendum tenetur suo benefactori, si ingratus haberi nolit (vt debet)huiusmodi mutuator nullatenus peccato usuræ fœdatur,ac macula usurariæ prauitatis deturpatur. Hęc conclusio probatur quatruplici medio: Primò,enim,diuino iure, per argumentum,à contrario sensu: Dominus, enim, præcepit non coucupiscendam fore proximi nostri rem: necnon & Non furtum faciendum: sub quibus præceptis mihi uidetur utramque usuram fuisse prohibitam, mentalem,scilicèt, & conuentionalem:mentalem,inquam,sub uerbis: [Non concupisces:] conuentionalem,sub illis uerbis: [Non furtum facies,] & tamen per utraq; pręcepta prohibita fuit nobis iniustitia,seu transgressiò ordinis iustitiæ; ergo, à contrario sensu:per dicta præcepta fuit nobis cõcessum desiderare id ex mutuo,ad quod exhibendum nobis quisque naturali obligatione tenetur. At naturali obligatione quisque mutuatarius tenetur signum aliquod gratitudinis ostendere suo benefactori: ergo, mutuator iure optimo ex mutuo id exposcere,expectare,ac sperare poterit: vt in terminis nostræ conclusionis habetur:cùm indè nulla iniuria irrogetur mutuatario, quæ prohibetur in dicto iure diuino supra citato: cùm ex illis præceptis nemo veniat liberatus à solutione eorum, ad quæ tenetur de iure naturali: imò dictis præceptis decalogi hoc ipsum mãdatur,scilicet,obseruare id, quod à iure naturali præcipitur:super quo fundantur pręcepta decalogi prædicta: ut patet ad sensum. Probatur secundò, & iure positiuo per argumentum in c. sicut episcopum, 1.q.2. in quo refertur sententia Diui Gregorij Papæ, (in Registri lib.4. epistola 44. siue cap.88.in synodo Romæ habita,) vtentis his verbis, videlicèt: [sicut episcopum non decet manũ,quam imponit, vendere, ita minister. Is autem, qui ordinatus fuerit, si non ex placito,seu pacto, neque exactus,neque petitus, post acceptas cartas, & pallium: aliquid cuilibet ex clero, gratiæ tantummodo causa, dare voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus, quia eius oblatio nullam culpæ maculam ingerit,quæ non ex ambientis petitione processit.] hæc ibi. ex quibus nostra conclusio probatur, cùm huiusmodi mutuator (de quo sermo habetur) nullatenus, vt supponitur, ambiat munuscula, seu lucrum, vt tale,sed vt signum amoris,& grati animi:de quo in dicto canone insinuatur,cùm dicitur: [gratiæ tantummodo causa] vt per se patet,& infrascripti doctores citandi asseuerant: Eadem conclusiò probatur per argumentum in c. Dilectus,el secundo,extra de simonia.in quo Innocentius Tertius scribens Cantuariensi Archiepiscopo Mandat ei, ut puniat quosdam monachos, qui pretio, ac muneribus dicebantur recepisse quendam adolescentem ad monachalem vitam, & in fi.sub inferens vtitur infrascriptis verbis,videlicèt: [Illud,tamen,gratanter recipi poterit,quod fuerit sine taxatione gratis oblatum.] hæc ibi. ex quibus elicitur veritas nostræ conclusionis: cùm illud dicatur iuridicè gratis,& sine taxatione solutum, ad quod tribuẽdum obligatio ipsa naturalis solùm compulit,eò magis,quòd aliud nõ quæritur

Exodi, c. 20. ver.17.

c. Sicut episcopum. 1.q. 2.

c. Dilectus, el secundo de simonia.

ritur à mutuatario, nisi signum gratitudinis, nec mirum si homini ingratitudo displiceat, cùm & ipsa etiam Deo displaceat, vt Ecclesia Sancta docet in decantatione illius orationis, incip. Deus, cui ingratitudo maximè displicet. Idem probatur per argumentum in c. Cùm in officijs, extra de testamentis, in quo refertur canon Concilij Lateranensis, in hæc verba videlicet, [Cùm in officijs charitatis primo loco illis teneamur obnoxij, à quibus beneficium nos cognoscimus recepisse] Idem in l. sed & si lege. §. Consuluit. ff. de Petit. hæred. in quo dicitur, [Vnumquemquè ex donatione sibi facta, ad remunerandum donatori naturaliter obligari] Dixi probari nostram conclusionem per argumentum in dictis iuribus, quoniam: (& si nulla mentio fiat in dictis iuribus de contentis in nostra conclusione) reuera per regulam, quæ ibi traditur: (ꝙ vnusquisquè teneatur suo benefactori gratum se reddere) sequitur veritas nostræ conclusionis: cùm indè eliciatur ꝙ mutuatarius mutuatori aliquid exibere teneatur in signum grati animi ex quadam naturali obligatione ratione beneficij recepti: si, ergo, ad id tenetur mutuatarius: sequitur quoquè illud, ꝙ mutuator possit hoc sperare, & exigere: cùm ad hoc sibi tradendum naturali obligatione, mutuatarium teneri animaduertat. Probatur & tertiò, præsens conclusio auctoritate doctorum: Sanctus, enim, Thomas quàm libentissimè se subscripsit nostræ conclusioni in 2. 2. q. 78. articu. 2. in corp. quæstionis infrascriptis verbis vtens, videlicet, si verò accipiat aliquid huiusmodi, non quasi exigens, nec quasi ex aliqua obligatione tacita, vel expressa: sed sicut gratuitum donum, non peccat: quià etiam antequàm pecuniam mutuasset, licitè poterat aliquid donum gratis accipere nec peioris conditionis efficitur per hoc, ꝙ mutuauit. Recompensationem, verò, eorum, quę pecunia non mensurantur, licet pro mutuo exigere, puta beneuolentiam, & amorem eius, qui mutuauit, vel aliquid huiusmodi: hæc Sanctus Thomas vbi supra. animaduertendum tamen, ꝙ quando ipse Sanctus dixit, nec quasi ex aliqua obligatione tacita, non loquebatur de obligatione naturali: sed tantùm de obligatione ciuili, vt docet ibi Caietanus, eò ꝙ vt per allata iura patuit, licet illud tale exigere, ad quod tradendum nobis quis naturali ex obligatione tenetur: & ꝙ Sanctus Thom. loquutus sit de obligatione ciuili patet primò, ex eò ꝙ dixerat de recompensatione eorum, quæ pecunia non mensurantur. & tamen nulli dubium est, obligationem ciuilem pecunia mensurari, cùm sit quoddam ius pretio æstimabile, vt latiùs probabitur per inferiùs afferenda: secundò, ex eò ꝙ dixit, puta beneuolentiam, vel aliquid huiusmodi: quasi diceret, vel aliquod munusculum, insignum grati animi, & amoris concepti in animo mutuatarij ex mutuo recepto: tertiò, ex eò ꝙ ipse Sanctus ibidem subintulit in responsione ad primum dicens. Alio modo tenetur aliquis ad recompensandum beneficium ex debito amicitiæ: in quo magis considera tur affectus, ex quo aliquis beneficium contulit: quàm enim quantitas eius, quod fecit. Et tali debito non competit ciuilis obligatio, per quam inducitur quædam necessitas, vt non spontanea recompensatio fiat, hæc ille Sãctus: ex cuius verbis elicitur ipsum sentire, ꝙ tali debito exorto ex mutuatione nõ competat ciuilis, sed naturalis obligatio: quartò, idem probatur: ex eò ꝙ in responsione ad tertium, ibidem dixit. Si verò munus ab obsequio, vel lingua, non quasi ex obligatione rei, exhibetur: sed ex beneuolentia, quæ sub æstimatione pecuniæ non cadit, licet hoc exigere, accipere, & expetere, hæc ille Sãctus ex quibus omnibus luce meridiana clariùs èlucet ipsum Sanctum Doctorem

c. Cùm in officijs, extra de testamentis.

l. Sed & si lege. ff. de petit. hæredita.

6 *Ad Antidora quisq; tenetur.*

S. Thomas

Caietanus. ctorem se subscripsisse præsenti conclusioni: Caietanus in comentarijs. 2. 2. q. 78. vbi suprà vnà cùm infrascriptis alijs Doctoribus in locis infrà citandis se subscripserunt explicitè præsenti nostræ conclusioni ipsam veram proban-
Sotus. Cardinalis à Turre cremata. Riccardus. Nicolaus de Orbellis. Hadrianus Papa. Gabriel Biel.
do non nullis alijs rationibus. Dominicus à Soto in lib. sextò de iustitia, & iure q. 1. articu. 4. col. sexta & septima, & rursus idem Caietanus in opusculorũ tomo. 2. tract. 8. quæst. 2. Cardinalis à turre cremata in c. Putant. 14. q. 4. conclusione secunda. Riccardus loco suprà citato. Nicolaus de Orbellis loco suprà citato. Hadrianus Papa in titu. de sacramento Peniten. de restitutione in fine capituli, incip. Agredior casus spirituales. Gabriel Biel in 4. sent. dist. 15. q. 11. circa finem Notabilis primi. Ex Canonistis, verò, sunt infrascripti, licèt reuera loquantur solùm de spe lucri secundaria, & non de spe lucri pręcedẽte mutuum, impulsiua appellata à non nullis Theologis, scilicèt, à Caietano,
Io. de Medina. Didacus Couarruuias. Inno. Papa 4. Goffreda. Hostiensis. Glosa. Ioan. And. Anto. de Butr. Io. de Anania. Panormita. Conradus. Syluester. Nauarrus.
à Soto vbi suprà, à Ioan. de Medina in Codice de Rebus per usuram acquisitis q. 1. §. De lucro etiam intento, & §. sequenti, à Diadaco Couarruuias in libro 1. variarum resolut. cap. 2. nu. 4. & à Nauarro loco infrà citando :] Innoenim Papa, 4. in c. Consuluit, extra. de vsur. Goffreda in sua summa sub titul. de vsur. Hostiensis in summa in titu. de vsur. in fine. §. Quid sit vsura. Glo. in c. Consuluit: in. uersi. sperantes, extra: de usur. quàm glosam Ioa. And. Anto. de Butrio, Ioan. de Anania. Panormitanus, & omnes alij canonistæ in d. ca. Consuluit, sequuntur: & summularij in uers. usura. Conradus in tract. 2. de Contractibus. q. 29. conclusione. 3. Syluester in uer. usura 1. §. 1. Nauarrus in suo manuali cap. 17. nu. 209. Probatur, & quartò hac ratione irrefragabili, uidelicèt: Cùm, enim, omnium prædictorum iurium & Doctorum consensu licitũ
Ratio conclusionis
sit ex mutuo affectum beneuolentiæ spę etiam principali intendere. Consequens erit, ex mutuo, principali spe intendere aliquod lucrum assequi (non tamen, ut lucrum est; (ut dicitur in conclusione) sed ut signum grati animi, & beneuolentiæ contractæ ex mutuo: et ꝙ huiusmodi consequentia ex illo antecedenti emanet: probatur quoniam ex uero amore, & solo ipso, sufficiẽter emanat gratuita, & amicabilis recompensatio: Quàpropter indè sequitur eiusdem rationis esse (ut Cardinalis Caietanus ubi suprà docet in opusculis) sperare amicitiam, & sperare gratuitam remunerationem: Nam si mutuans (ut diximus) spe principali affectu beneuolentię indè acquirendæ, nihil illicitè sperat. Consequens est, ꝙ mutuans spe gratuitę remunerationis, nihil illicitè speret. Et confirmatur: quia cùm gratuita remuneratio sit mutuanti debita secundum naturale ius, seu ex obligatione naturali: eò ꝙ (ut docet glosa in d. l. sed & si lege. ff. de Petit. hęredi. §. Consuluit. in uersi. obligauerunt:) hęc naturalis obligatio ex puris, & męris motibus animi cuiusquè descendit. Omnis, enim, creatura mouetur ad benefaciendum ei, qui sibi benefacit, & talis obligatio ex instinctu naturę procedit: & ipsa sola gratuita remuneratio speretur in proposito, nec in eiuslem obligationem per expressam conuentionem deducatur: consequens est, quòd (inquam) nihil ultra sortem, & debitum speretur. Vnde sequitur ꝙ sicut rationabiliter à mutuando desistit desperans de restitutione mutuandę sortis, ita rationabiliter quoquè à mutuãdo desisteret desperans de gratuita remuneratione in signum grati animi, cùm utrumquè horum ipsi mutuanti iure naturali seu obligatione naturali debeatur: ut per allata suprà fuit probatum.

Secunda conclusio.

7 *Mutuãs prin-*
Mutuans principaliter propter lucrum, ut lucrũ est temporale, & inquantum

tum ipsum lucrum, vt lucrum est speratum spe præcedenti finali ipsius mutuationis, scilicèt, tamquàm quid sibi debitum ex vi mutui concessi ab ipso mutuatario alicui, (de qua spe latiùs dixi in notabili septimo allato in quæstione prima) licèt nullo signo, nutu, aut verbo, ipse mutuator ostendat seu patefaciat mutuatario huiusmodi vsurariam spem, seu intentionem: mortaliter peccat. Dixi in conclusione, vt lucrum est temporale: quoniam siquis mutuaret, non intentione lucrandi aliquod temporale: sed spirituale, vt puta, quòd ex tali opere charitatis mæreretur à Domino veniam peccatorum, (quod est maximum lucrum spirituale) non peccaret, iuxta uaticinium prophetæ dicentis [Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum, propter retributionem] vti etiam elegantissimè docuit Sa crum Concilium Tridentinum, his verbis vtens, videlicèt:] siquis dixerit, iustos non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & sperare æternam retributionem à Deo per eius misericordiam, & Iesù Christi mæritum, si benè agendo, & diuina mandata custodiendo, vsquè in finem perseuerauerint: Anathema sit.] Probatur modò præsens conclusio quatruplici medio: primò, enim, iure diuino, uerbis illis Domini. [Non furtum facies. Non concupisces rem proximi tui] & multis alijs iuris diuini utriusquè testamenti sententijs, quæ fuerunt allatæ in quæstione quarta, & quinta. Vide ibi. Probari dixi præsentem conclusionem dicto iure diuino, cùm palàm sit omnibus, quòd per illud ius fuerit vsura etiam mentalis prohibita sub pœna peccati mortalis: eò quòd voluntas sit subiectum peccati, & per ipsam mereamur & demereamur in operibus nostris, & coram domino vol untas habeatur pro facto, iuxta illud Apud Mattheum, capitulo, 5. versiculo, 27. & 28. [Audistis quia dictum est antiquis. Non mechaberis. Ego autem dico uobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mechatus est eam in corde suo] Probatur & secundò, iure positiuo, per text. apertissimum in capitulo Consuluit, extra: de vsur. in quo dicitur. [huiusmodi mutuantem hac praua intentione malè agere & contra prohibitionem iuris diuini,] vt ex tenore ipsius canonis suprà relati elicitur, cùm hic mutuans ibi dicatur vsurarius, & vsuram esse prohibitam à domino sub pœna peccati mortalis iam fuerit suprà non bis probatum. Idem habetur per text. in capitulo, si fœneraueris, 14. quæstio. 3. vbi refertur sententia diui Augustini qui in Psalmum 36. versiculo. Tota die: infrascriptis vtitur verbis, videlicèt: [si feneraueris homini, id est, mutuam pecuniam tuam dederis, à quo aliquid plus, quàm dedisti, expectes accipere: non pecuniam solam: sed aliquid plus, quàm dedisti, siue illud triticum sit, siue uinum, siue oleum, siue quodlibet aliud, si plus quam dedisti, expectas accipere, fœnerator es, & in hoc improbandus, non laudandus] Idem habetur per text. in capitulo. Putant, 14. quæstio. 3. in quo reperitur canonizata sententia diui Hieronimi super Ezechiel. libro 6. ad capitulum. 18. dicentis. [Putant quidam usuram tantùm esse in pecunia. Quod præuidens scriptura diuina omnis rei aufert superabundantiam: vt plus non recipias quàm dedisti. Alij pro pecunia fœnerata solent munuscula accipere diuersi generis: & non intelligunt vsuram appellari, & superabundantiam, quicquid illud est, si ab eo, quòd dederint, plus acceperint.

cipaliter propter lucrū (vt lucrum est) assequendū, vsurarius est.

Psal. 118. ver. 3

Concil. Trid. sess. 6. cano. 26

Exodi. c. 20.

Mat. 1. c. 5. ver. 27. ver. 28.

c. Cōsuluit, extra de vsur.

c. Si fœneraueris. 14. q. 3.

ca. Putant. 14. q. 3.

M Pro-

Probatur & tertiò Doctorum Auctoritate præsens conclusio. Sanctus, enim, Thomas in 2.2. quæstio. 78. articulo primo in corpor. quæstio. infrascriptis verbis vtitur, videlicet, si quis ergo seorsum vellet vendere vinum, & vellet seorsum vendere vsum vini, venderet eandem rem bis: vel venderet id, quod non est. Vnde manifestè per iniustitiam peccaret: & simili ratione iniustitiã committit, qui mutuat uinum, aut triticum, petens sibi duas recompensationes, vnam quidem restitutionem æqualis rei; Aliam uerò pretium vsus, quod vsura dicitur. Idem Sanctus alijs verbis eadem confirmat ibidem in articulo secundo in corpor. quæstio. infrascriptis verbis vtens se subscripsit præsenti conclusioni, videlicet: omne illud pro pecunia habetur, cuius pretium potest pecunia mensurari; & ideo sicut si aliquis pro pecunia mutuata, uel quacumquè, alia re, quæ ex ipso vsu consumitur, pecuniam accipit ex pacto tacito, vel expresso, peccat contra iustitiam: ita etiam quicumquè, ex pacto tacito, vel expresso, quodcumquè, aliud acceperit, cuius pretium pecunia mensurari potest, simile peccatum incurrit, hæc ille Sanctus, qui idem clariùs docens ibidem in respon. ad tertium, dixit, quòd si aliquis ex pecunia mutuata expectet, vel exigat, quasi per obligationem pacti taciti vel expressi, recompensationem muneris ab obsequio, uel à lingua, perindè est, ac si expectaret, uel exigeret munus à manu: quia vtrumquè pecunia æstimari potest, ut patet in ijs, qui locant operas suas, quas manu uel lingua exercent: & ibidem in responsione ad quartum, idem Sanctus dicit, quòd pecunia non potest uendi pro pecunia ampliori, quàm sit quantitas pecuniæ mutuatæ, quæ restituenda est: nec ibi aliquid est exigendum, aut expetendum, nisi beneuolentiæ affectus, qui sub ęstimatione pecunię non cadit; ex quo potest procedere spontanea mutuatio. ex his omnibus elicitur Sanctum Thomam se subscripsisse pręsenti conclusioni, cui etiam se subscripserunt omnes Doctores citati in relatiône primæ & secundæ opinionis, & in probatione pręcedentis conclusionis: nec non & in dicto capitulo, si feneraueris, & capitulo. Putant. ipse Archidiaconus, & Cardinalis à turrecremata. Probatur & quartò hac ratione: Quicumque furtum, etiam mentale, facit, mortaliter peccat. At mutuans spe lucri (vt lucrum est) furtum facit: ergo Mutuans spe lucri (ut lucrum est) mortaliter peccat. Maior probatur sententia Domini dicentis. [Non furtum facies, & non concupisces rem proximi tui] Minor probatur per tex. in capitu, si quis usuram. 14. quęstio. 4. in quo dicitur: [si quis vsuram acceperit, rapinam facit, vita non uiuit.] & quod hic talis mutuans hac intentione committat usuram, probatur per tex. in c. Consuluit, extra, de usur. cuius tenorem suprà retulimus.

Maior propositio.
Ratio præsentis conclusionis;
Minor propo.
Conclusio.
Exod. c. 20.
c. Si quis vsuram. 14 q. 4.
ca. Consuluit. extra de vsur.

Tertia conclusio.

Mutuãs principaliter propter lucrum, ad restitutionẽ tenebitur rei sic acceptę vltra sortem.

Mutuans principaliter, propter lucrum (ut lucrum est temporale) seu ductus spe finali pręcedente mutuationem; (de qua spe latiùs in Notabili septimo primę quęstionis fit sermo) seu intendens lucrum ex mutuo, ut in notabili secundo præsentis quæstionis suprà allato.) quicquid ultra sortem receperit à mutuatario, illud ei inuoluntariè soluente: ut puta, ne aliàs mutuum accipere non ualeat à

dicto

dicto mutuante,vel ex alia simili causa: omnino sub præcepto erit restitutioni obnoxium: quàmuis ipse mutuator nullo signo, aut uerbo, aut nutu ipsi mutuatario talem ipsius prauam intentionem patefecisset. Hæc conclusio probatur quatruplici medio: primo enim iure diuino sępius citato in præcedentibus conclusionibus: per quod prohibetur omnis iniustitia, quæ circa retentionem rei alienæ inuito domino, fieri contingit: secundò, iure positiuo, per text. sępè citatum in capitu. Consuluit,extra, de vsur.in quo præcipitur in foro animarum efficaciter tales homines inducendos fore ad taliter accepti restitutionem sicut ex eius tenore,(vt optimè intellexit Caietanus mentem pontificis in dicto canone fuisse præcipere restitutionem in terminis præsentis conclusionis, quando ex parte mutuantis intentio est praua lucrum affectando, & ex parte mutuatarij solutio vltra sortem est coactè facta) suprà relato luce clariùs elucet: Nam non fuerunt posita frustrà verba illa in dicto canone, videlicèt: [Et ad ea, quæ taliter sunt accepta, restituenda, in animarum iudicio efficaciter inducendi:] quæ quidem verba (iuxta infra citandorum Doctorum sententiam) hunc recipiunt sensum, videlicet: cum effectu debet esse illa inductio: debent ergo effectualiter, & realiter restituere, si proprijs animabus, consulere volunt. quàpropter luce clariùs elucet, Nicolaum de Orbellis (loco citato in recitatione primæ sententiæ Doctorum) non benè (cùm reuerentia tamen) vim illorum verborum ponderasse: dicens huiusmodi vsurarium mentalem non compellendum fore ad restituendum quicquid per vsuram mentalem recepisset. & ratiò est, secundum eum, quoniam in textu dicti canonis non dicitur, compellendum fore: sed, inducendum: eò magis, quòd is, qui restituere tenetur, non solùm debet ad restitutionem induci, uerùm etiam quodammodo cogi per subtractionem absolutionis: quia non debet absolui, nisi proximo satisfaciat, aut satisfacere proponat. Non ergo obstat quod à dicto Doctore dicitur: cùm contra ipsum sit aduerbium illud, scilicet: [Efficaciter,] in dicto canone insertum: per quod denotatur, necessitatem restitutionis ibi præcipi, ac iniungi: quoniam aliàs esset frustra super additum [Efficaciter] de qua tamen particula mentionem non facit ipse Nicolaus: causam verò ignoro. ex his ergo omnibus patet, nostram conclusionem probari authoritate dicti canonis in capitu.Consuluit. Probatur quoquè nostra conclusio per argumentum in capitu. Peccatum: de regu.iur.in sextò, vbi dicitur. [Peccatum non dimittitur nisi restituatur ablatum] Idem probatur per argumentum in capitu. Sæpe contingit, extra, de restitutio. spoliator. in quo Cęlestinus tertius dixit [Non multum interesse quoad periculum animæ, inter iniustè detinere, ac inuadere alienum] Dixi probari conclusionem per argumentum in dictis iuribus, quoniam,licèt explicitè ueritas ipsius per dicta iura non comprobetur:bene tamen implicitè, & inclusiuè, eò quòd ex dictis iuribus eliciatur,neminem posse sine dispendio salutis æternæ detinere alienum: & quòd detineat alienum mutuator (de quo in conclusione præsenti dicitur,) per se patet, cùm contra voluntatem domini illius rei sibi coactè traditæ per mutuatarium illam retineat ipse mutuator. Probatur,& tertiò,Doctorum auctoritate præsens conclusio. Sanctus,enim, Thomas in 2. 2. quęstio. 78. articulo primo, in corpore quęstio. in fine, infrascriptis vtitur verbis,videlicet: Proprius & principalis pecuniæ vsus est

c.Consuluit,extra de usur.

Caietanus in Commẽtariis, 2.2.q.78.art.1. in responsione, ad quartum.

Nicolai de Orbellis sentẽtia impugnatur.

c. Peccatũ de reg.iur.in 6.
c.Sępe contingit,extra de restitu.spolia.

9
Alienum inuadere, vel detinere: an differant.

S.Thomas.

ipsius consumptio, siue distractio, secundum quod in commutationes expenditur. Et propter hoc secundum se est illicitum pro usu pecuniæ mutuatæ accipere pretium, quod dicitur, vsura. Et sicut alia iniustè acquisita tenetur homo restituere, ita pecuniam, quam per vsuram accipit. hęc ille Sanctus quem sequuntur omnes Doctores citati in pręcedentibus conclusionibus, pręter nominatos in relatione primę sententię Doctorum, licèt possint concordari, vt faciam in sequentis conlusionis probatione. Probatur, & quartò hac ratione pręsens conclusio, videlicet.

Maior propositio. *Ratio conclusionis* *Minor propositio.* *Conclusio.*

Omnę, quod pręceptum est à iure diuino, implendum est de necessitate salutis

Mat. c. 19. versicu. 17.

At restitutio damni illati proximo per extorsionem vsurarum mentalem (sequuto opere) est pręcepta de iure diuino.

Ergo Restitutio damni illati proximo per extorsionem vsurarum mentalem (sequuto opere) est implenda de necessitate salutis.

Maior probatur verbis domini dicentis: [si vis ad uitam ingredi, serua mandata.]

Minor fuit probata iuribus adductis in pręcedentibus conclusionibus, in quibus fuit probatum, quòd per illud: [Non furtum facies.] fuit prohibita omnis usurpatio rei alienę inuito domino, ac per cõsequens, restitutio huiusmodi rei iniustè possessę, seu detentę, cùm nihil differat (quoad periculum animarum) iniustè detinere alienum, ac inuadere alienum: ut in d.c. sępe contingit, stante decisione diui Augustini canonizata in d.c. Peccatum, in quo dicitur. [Peccatum non dimittitur: nisi restituatur ablatum.]

c. Peccatum. de Reg. iur. in 6.

10 *Mutuans principaliter propter lucrum inde assequendũ, & aliquid recipiẽs à gratis dante, non tenebitur ad restituendum.*

Quarta conclusio.

Is qui principaliter intendit lucrum ex vi mutui, recipiens aliquid vltra sortem à mutuatario (qui illud tale dederat ei spontè & solùm in signum grati animi erga suum benefactorem, ignorans quòd mutuator, vltra sortem sperasset aliquid) cognita huiusmodi spontanea donatione mutuatarij: non tenebitur illud tale ei, vel pauperibus restituere sub præcepto aliquo, nec alteri (absolutè loquendo) Sed tuta conscientia sibi retinere poterit, quàmuis teneatur pœnitere de sua praua intentione. Dixi, cognita huiusmodi spontanea donatione, quoniam traditur hæc regula à Doctoribus præfatis, ꝙ nisi constet contrarium, semper præsumitur eadem intentione aliquid vltra sortem datum fuisse à mutuatario, qua mutuator mutuauit: Quàpropter in tali casu restituere teneretur, vt probauimus in conclusione tertia præsentis quæstionis. Hæc conclusio probatur quatruplici medio. primò enim iure diuino allato in prædictis conclusionibus, arguendo à contrario sensu: cùm per huiusmodi ius diuinum. [Non furtum facies] & per alias domini sententias præceptiuas ibi recensitas, fuerit præcepta restitutio: ut is, qui fuerat iniustè re sua spoliatus, ipsam assequeretur: ergo à contrario sensu arguendo: vbi nulla realis iniustitia iniustæ spoliationis intercessit: meritò nulla præcipitur restitutio: & eodem modo poterit dici, & secundò probari conclusionem iure positiuo ibidem allato, arguendo à contrario sensu. Probatur, & tertiò auctoritate omnium Doctorum, qui fuerunt citati in relatione primæ sententiæ: & in probatione primæ conclusionis præsentis quæstionis. Et quidem Doctores citati in prima sententia relata, loquuntur in terminis præsentis conclusionis, & non in ter-

Exodi c. 20.

in terminis præcedentis:vt optimè sentijt quoquè Cardinalis Caietanus, & docuit in opusculis,loco citato in prima conclusione,& Adrianus Papa loco citato in prima conclusione.Probatur,& quartò,præsens conclusio. Hac ratione,videlicet: Vltra multa, quæ afferenda erunt ad probandam conclusionem septimam quæstionis trigesimæ primæ,in quo loco conciliabitur sentẽtia prima cum secunda sententia Doctorum præadducta : quæ adinuicem videbatur de directo contraria,cùm Canonistæ recensiti in relatione secundę sententiæ loquantur in terminis prędictæ tertiæ conclusionis, & in terminis quartæ,quoad peccati remissionem assequendam,quam non consequantur,nisi vel effectualiter restituant, vel deponant huiusmodi animi prauitatẽ per superuenientem notitiam huiusmodi donationis spontè faciendę, vel factę sibi à mutuatarijs,quod nec ipsi Doctores relati in prima sententia negassent,si requisiti de hoc fuissent : Cùm & ipsi tantùm loquuti sint in terminis quartæ conclusionis. Ratio verò pręsentis conclusionis est hęc, videlicet: Restitutio secundum sacros Theologos non ideo est necessaria,vt ab illo,qui iniustè lucratus est,lucrum auferatur:sed vt damnum passo satisfiat:& vt illi, qui minus habet quàm debet habere,reddatur quod est sibi debitum : sed in casu proposito,ille,qui dedit,nec est damnum passus, cùm nullus iniustum pati dicatur volens,nec minus habeat quàm sibi debeatur, cùm liberè donauerit,& donum sit datio irredibilis : ergo sibi non est restitutio rei donatę facienda,vt patet ad sensum. Dixi in conclusione, nec restituere tenetur pauperibus de pręcepto,quod & probatur duplici medio.Primò sic:duo esse genera lucri illiciti pauperibus erogandi,patet, (vt docent sacri Theologi in 4. sent.dist. 15.& Caietanus vbi suprà : Alterum prohibitum secundum se, vt est lucrum simoniacum,alterum prohibitum non secundum se:sed in sua causa,vt est lucrum meretricium:Constat autem lucrum propositum in conclusione nostra non esse prohibitum secundum se (quia datio non est iniusta) quia libera donatio:sed nec secundum suam causam:quia supponitur liberè, & spontè hoc donari,& non ex obligatione mutui accepti : ergo concludendum erit : ꝙ nulla ratione pauperibus huiusmodi lucrum sit erogandum ex pręcepto.Idem & probatur,& alio medio sic, si pauperibus esset tale lucrum de pręcepto erogandum:hoc non esset alia ratione,nisi propter iniustam accipientis intentionem:sed ex hoc non sequitur obligatio ad restituendum:ergo nec tale lucrum restitutioni est obnoxium:Declaratur minor:quia suscipiens illud lucrum sic secundum veritatem donò datum,aut credit illud donari sibi, aut non: sed inuoluntariè sibi tribui,aut neutrum credit. si primò,& tunc patet receptionem iustam esse:quàmuis prima,mutuantis intentio fuerit praua,& adhuc forsan talis,modo perseueret desiderandi aliquod lucrum ex vi mutui,etiam si non spontè sibi donaretur. si secundò, & tunc dicendum ꝙ cùm secundum veritatem illud donetur,& donum licitè accipi possit:iste talis iniustè accipit, non quia facit contra aliquod ius,sed quia facit contra cõscientiam dictantem sibi ꝙ receptio hęc sit iniusta:cùm(vt dictum est)secundum veritatem sit iusta:ex eo namquè ꝙ nec directè, nec indirectè ipse aliquid petijt,& ille spontè offert,conijcere poterat ꝙ libera donatio fuerat.Ex hoc autem solo ꝙ acceptio est contra conscientiam,nulla ratio suadet nasci obligationem ad non retinendum illud acceptum,nisi durante tali conscientia:potest namquè talis conscientia erronea deponi,& incipere iustè possideri quod cùm peccato possidebatur:si autem talis cõscientia deponi non pos-

8 *Restitutio rei alienæ quare præcipiatur. Ratio conclusionis.*

9 *Lucri illiciti, pauperibus erogãdi, duplex est genus, & q́d ex his omnino sit erogãdum.*

ſet ab aliquo, reddendum eſſet non pauperibus: ſed illi, qui dedit, quia non eſt acceptata donatio, quam non credidit eſſe: ſi verò neutrum credat, ſcilicet, nec ſibi illud vltra ſortem fuiſſe liberè donatum, vel coactè, vt puta, quia de vtroquè dubius adhùc permanet, & tunc dicendum ꝙ non teneatur ad reſtitutionem, eiſdem rationibus: cùm non ſit in hoc tertio caſu deterioris conditionis, quam ſit in ſecundo, caſu: vt patet arguendo à fortiori: Dixi deniquè notanter in fine concluſionis: [ſed nec abſolutè loquendo reſtituere tenebitur] quod declaratur ac probatur ſic: lucrum vſurarium eſt duplex.
12 Aliud dicitur lucrum vſurarium per ſe, aliud lucrum vſurarium per accidēs. lucrum ergo vſurarium per ſe, integratur ex duobus: quorum ſecundum ſequitur ex primo, ſcilicèt, ex eò ꝙ eſt pretium vſus rei mutuatæ, & eſt aliquo modo inuoluntariè ſolutum per mutuatarium, in quo verificatur natura vſuræ propriè dictæ: vt fuit probatum in prima quæſtione præſentis tractatuli.
13 lucrum autem vſurarium per accidens, dicitur illud, quod ſecundum ſe, & propriam naturam, non habet dictas conditiones vſuræ propriè dictæ: ſed tātùm, ſecundum prauam intentionem mutuantis tantùm, & opinionem hominum, & non realiter: quàpropter tale lucrum contingit eſſe voluntarium, & tamen, non vſurarium, cùm ei non competat diffinitio vſuræ, vel furti: cùm huiuſmodi acceptio talis rei, reuera non fiat inuito domino rei: licèt credatur ab accipiente non voluntariè ſibi datam fuiſſe. Cùm autem obligatio ad reſtituendum aliquod procedat ex natura lucri ſibi non debiti: ſed alteri, vt reddatur, quia eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ, cuius terminus, & obiectum eſt id, quod ſecundum ſe eſt iuſtum, quod opponitur iniuſto ſecundum ſe, & non ſecundum accidens, conſequens eſt ꝙ lucrum vſurarium per accidens non eſt reſtitutioni obnoxium: ſed tantùm lucrum ſecundum ſe vſurarium: & quia in caſu propoſito lucrum perceptum non eſt vſurarium per ſe (quia nec datur pro mutuo nec inuoluntariè, ſed ex affectu gratuito ſpontè donatur:) ſed eſt lucrum vſurarium per accidens, propter intentionem, ſcilicet, corruptam ſuſcipientis, conſequens eſt ꝙ tale lucrum non ſit reſtitutioni obnoxium: & quoniam ſcientia eſt de his quæ ſunt per ſe, ideo ſermo Canonū, Theologorum, & canoniſtarum, eſt intelligendus de vſura vel lucro vſurario per ſe, ſemper reſtituendo, non autem de vſura, vel lucro vſurario per accidens: quale eſt in propoſita concluſione noſtra: lucrum ſiquidem vſurarium per ſe dictum, effectus eſt prauæ intentionis mutuantis, & coactæ exhibitionis mutuatarij: & ideo reſtitutioni eſt obnoxium: lucrum verò vſurarium per accidens, eſt effectus procedens à libera donatione mutuatarij, tamquàm à cauſa efficiente: & per hoc non reſtitutioni obnoxium erit: cùm procedat à donatione libera mutuatarij, qui potuit, & voluit (vt ſupponitur) donare illud mutuatori in ſignum grati animi recognoſcentis beneficium ſibi collatū per mutuatorem. Et ſic patet Scotum, Riccardum, & ſocios in præſenti quæſtione adductos, benè dixiſſe vnà cùm Canoniſtis, eò quòd iſti loquuti fuerunt de vſurario lucro per ſe: illi verò de vſurario lucro per accidens, vt optimè docuit Caietanus vbi ſuprà.

Ad Argumentum reſpondetur breuiter, illud procedere in recipiente lucrum vſurarium per ſe dictum, non autem in recipiente lucrum vſurarium per accidens dictum, vt fuit probatum ſatis abundè in probatione concluſionis primæ, & quartæ.

Vſurarium lucrum eſt duplex.

Lucrum vſurarium per ſe quid ſit.

14 *Lucrum vſurarium per accidēs, quid ſit.*

QVESTIO

QVAESTIO XVIII.

Verum mutuanti liceat pacisci tempore mutuationis cum mutuatario de aliquid sibi dando à mutuatario ipso vltra sortem mutuatam ratione interesse lucri cessantis: & illud tale exactum tuta conscientia retinere sine crimine prauitatis vsurariæ.

SVMMARIVM.

1 *Interesse quid & vnde dicatur.*
2 *Lucrum cessans quid.*
3 *Exemplum primum de interesse lucri cessantis.*
4 *Exemplum secundum de interesse lucri cessantis.*
5 *Potentia ad lucrum assequendum quotuplex sit.*
6 *Potentia pecuniæ ad lucrum absolutè sumpta quid.*
7 *Potentia pecuniæ ad lucrum, vt subest industriæ tenentis ea, quid sit.*
8 *Pecunia, vel aliquid mutuabile seu cadens sub mutuo quando vendi possit vltra pretium ordinarium.*
9 *Granum tritici quoad eius pretium dupliciter potest considerari.*
10 *Fur surripiens pecuniam paratam negotiationi ad quid teneatur.*
11 *Valor rei absolutè considerata, & valor rei respectu status in quo tunc reperitur, differunt.*
12 *Differunt in valore pretij voluntariè transferre pecuniam in alterum, voluntariè, & solùm ad preces amici.*
13 *Interesse lucri cessantis, est duplex, & exemplum de vtroque.*
14 *Interesse inæstimabile quid sit.*
15 *Interesse æstimabile non petibile quid sit.*
16 *Fur non potest petere interesse rei furtiuæ ab alio occupatæ.*
17 *Interesse æstimabile, largè sumptum, quid sit.*
18 *Interesse æstimabile petibile strictè sumptum quid sit.*
19 *Interesse singulare quid sit, & quando hoc soluere quis teneatur.*
20 *Interesse conuentum quid sit.*
21 *Interesse commune quid sit.*
22 *Interesse intrinsecum quid sit.*
23 *Interesse extrinsecum quid sit.*
24 *Interesse intrinsecum an in Iudicio peti possit, & quale.*
25 *Interesse extrinsecum an in iudicio peti possit, & quale, quando agitur propter non factum.*
26 *Interesse extrinsecum, quando agitur propter maleficium quando, quomodò, & quale peti possit in iudicio.*
27 *Ratione lucri cessantis, nouem concurrentibus conditionibus vltra sortem exigere licebit post moram.*
28 *Quæ conditiones requirantur, vt quis tuta conscientia ratione interesse lucri cessantis vltra sortem exigere possit.*
29 *Ratio dictarum conditionum reddatur.*
30 *Ratione lucri cessantis ante moram mutuatarij licebit pacisci de tali interesse sibi soluendo.*
31 *Omne generans generat sibi simile.*
32 *Ratione lucri cessantis aliquid exigere, ante factum erit dissuadendum, post verò factum concurrentibus prædictis conditionibus non erit damnandum, vt vsurarium.*
33 *Quomodo erit probandum interesse lucri cessantis.*
34 *Quando liceat exigere à mutuante vltra sortem, ratione lucri cessantis, non tantùm pro primo anno, verum etiam pro vlterioribus.*
35 *Valde notandum est pro confessoribus mercatorum id quod ex dictis conclusionibus in sex corolarijs continetur.*

ET

T Primò, videtur dicendum ꝙ mutuanti non liceat tempore mutuationis, vel post exigere à mutuatario vltra sortem ratione interesse lucri cessantis, ac per consequens, ꝙ taliter exactum non licebit retinere sine crimine vsurariæ prauitatis, quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto.

Maior propositio. Omne Id, ex quo multa absurda orirentur Reipublicæ pernitiosa, non potest tuta conscientia fieri.

Minor propositio. At Concessio exactionis, & receptionis realis, cuius vltra sortem mutuatam ratione interesse lucri cessantis multa absurda Reipublicæ pernitiosa pro duceret.

Conclusio. Ergo concessio exactionis & receptionis alicuius rei vltra sortem non potest tuta conscientia fieri.

Maior istius propositionis non indiget probatione.

Minor probatur, adducendo quatuor inter alia absurda, quæ ex tali concessione orirentur Reipublicæ pernitiosa.

Absurdum primum. Antecedens. Cõsequentia. Primum quorum est, quoniam: (si hoc daretur) sequeretur quòd pecunia esset res de sui natura lucrosa. At consequens est falsum, (vt fuit probatum in quæst. 3.) ergo, & antecedens: vnde benè dicitur hoc absurdum sequi primum: quòd quis velit quòd sua pecunia mutuata generet aliam, cùm non sit res de se fructifera: sed tantùm iuxtà industriam ipsius negotiantis: quæ quidem à mutuatore ipsi mutuatario non tribuitur: Absurdum secundum. secundum absurdum est, quoniam inde sequeretur: quòd quis posset vendere quod non habet: Cùm lucrum cessans quod petit mutuator, non habet ipse: si ergo non habet, quomodo poterit vendere? si ergo voluerit sibi solui indè aliquid, sequitur ꝙ vẽdat quod non habet, quod iniustum est. Absurdum tertium. Tertium absurdum est: Nam esto: ꝙ aliquod lucrum ex pecunia reseruata, & non mutuata mutuator sperasset: illud esset incertum, & posset multis modis impediri. At velle lucrum certũ exigere pro lucro incerto, videtur iniustum, cùm per hoc mutuans ponat se Absurdũ Quartum. in tuto, mutuatarius verò in damno & periculo. Quartum absurdum, quod sequeretur ex concessione talis exactionis, ratione lucri cessantis, est, quia ex ipsa tacitè aperiretur ostium patentissimum, & subministraretur fomes vsurarijs vsuras palliandi, (& palliatas vsuras exigendi) eò quòd dicere possent se vltra sortem exigere, non ratione mutui: sed ratione interesse lucri cessantis, quod sua pecunia non mutuata lucrari fuissent.

Ergo videtur dicendum, tuta conscientia neminem posse exigere, ac retinere exactum vltra sortem ratione interesse lucri cessantis.

ca. Salubriter extra de vsur. SED CONTRA te x. e st apertissimus in c. salubriter, extra, de vsuris, in quo conceditur ratione lucri cessantis marito portanti onera matrimonij (non soluta dote) posse fructus sibi pignoratæ possessionis non computare in sortem.

Respondeo præsenti quæstioni quinquè conclusionibus: ipsis tamen præ Not. Primum. mittendo sex notabilia pro illarum maiori intelligentia. Primum quorum est, ꝙ quinquè in præsenti quęstione examinabuntur ad ipsam pertinentia: primum quorum est: An exactio, (de qua sonat titulus quęstionis) sit licitè facta, si fiat tempore mutuationis: secundum, si sit licitè facta post mutuationem. Tertium, dato, quòd sit licita, An sub specie interesse lucri cessantis sit licita: Quartum: An exactum liceat sibi retinere talis exactor. Quintum: dato,

quòd

quòd in casu interesse lucri cessantis esset illicita, an per huiusmodi exactionem & receptionem, mutuatio facta reddatur vsuraria vel non? Secundum Notabile circa ethimologiam termini, ac vocis [Interesse] contentæ in titulo quæstionis. Quàpropter notandum, quòd Interesse dicitur amissio alicuius boni temporalis obtinibilis: vnde dicitur interesse quia is, qui bonum temporale obtiuibile perdit, dicere posset: mea interest illud non perdere vn de breuiter dici poterit, lucrum cessans est amissio lucri facta à creditore propter pecuniam sibi non redditam tempore statuto, seu pro pecunia vel quacumquè re vsu ipso consumptibili mutuata solùm pro cõmodo ipsius mutuatarij. & hoc interesse lucri cessantis duobus exemplis exemplificari potest: Primò, si habendo centum aureos intendebam ire ad nundinas, & ibi emere merces alibi postea vendendas vt assequerer lucrum ex eis: Et verisimiliter fuissem lucratus quinquè cùm illis: tu indigens illis (petis à me,) vt eos tibi mutuem, quo facto ego impedior ab assecutione illius lucri quod cessat mihi. hæc ergo non assequutio huiusmodi lucri, dicitur interesse lucri cessantis: secundum exemplum, si habendo centum aureos intendebam emere domum, de qua domo empta intendebam lucrum ex eius locatione: tu verò indigens illis, petis à me vt eos tibi mutuem pro hoc anno, quo facto impedior ab assecutione lucri talis, ita ꝙ ratione mutui, patior interesse lucri cessantis: Tertiò Notandum est, quòd Potentia ad lucrum assequendum est duplex: quędam consequens ipsam pecuniam absolutè, pro quanto ipsa pecunia potest esse instrumentum, ad lucrandum, siue per viam negotiationis, siue per viam emptionis agri, armenti, gregis, & huiusmodi, & hęc potentia lucri vocatur potentia pecuniæ, absolutè, quia ipsam pecuniam absolutè comitatur. Quædam verò potentia ad lucrum ex pecunia est consequens pecuniã, non absolutè, sed vt substat tali industrię negotiatoris vel emptoris tali tẽpore, in tali loco, in tali cõmoditate, & huiusmodi. & hæc vocatur potentia pecuniæ, vt substat industrię: & quoniam prima potentia communis est omni pecuniæ à quocumq; illa habeatur: idem erit iudicium de ipsa pecunia, & de potentia ipsius pecunię. Et propterea sicut non licet ratione pecunię recipere vltra sortem: ita non licebit exigere aliquid plus ratione suę potentię. Cùm, enim, inseparabiliter sese comitentur ad inuicem, iccircò iudicium latum à Doctoribus de pecunia, intelligitur etiam de potentia ipsius pecunię absolutè capta, id est, de quasi naturali potentia ad lucrum: sed secunda potẽtia adiungitur pecunię ex hoc, quòd substat tali industrię: Et propterea non conuenit pecunię absolutè captę, nec à quocunquè ipsa habeatur, sed in ordine ad aliquem: & suscipit magis & minus, iuxta approximationem ad lucrum, & quantitatem negotij, industrię negotiantis, ac ea pecunia vtentis: Et de hac potentia pecunię non sunt intelligenda dicta Doctorum, cùm loquuntur de pecunia: imò hanc vendere, vel redimere licet, vltra sortem. Quod vt melius percipiamus veritatem istius differentię adducam exemplũ de grano tritici: Granum ergo tritici dupliciter possideri ac considerari poterit: Primo absolutè, & sic quamuis habeat in se potentiam sementinam, pro quanto posset aliquis vti eo ad serendum: nihilominus non plus valet propter istam potentiam, quam absolutè habet: & huic potentię respondet in pecunia, potentia pecunię absolutè captæ: Nam sicut potest quis vti grano, vel ad comedendum, vel ad serendum: ita potest quis pecunia uti uel ad cõmutationes cõmunes, uel ad lucrandum, secundò granum tritici potest possideri

Not. secundũ.

1 *Interesse quid sit, & vnde dicatur.*

2 *Lucrũ cessans quid.*

3 *Exemplũ primum de interesse lucri cessantis.*

4 *Exemplum secundum de interesse lucri cessantis.*

Nota tertiũ.

5 *Potentia ad lucrum assequẽdũ quotuplex sit.*

6 *Potentia pecuniæ absolutè sumpta quid.*

7 *Potentia pecuniæ ad lucrum vt substat Industrię vtentis ea, quid.*

8 *Pecunia vel quid simile mutuabile quando vendi possit vltra ordinarium eius pretium.*

9 *Granum tritici quoad eius pretium, quotupliciter potest cõsiderari.*

fideri ac confiderari,vt ferendum:& hoc modo poffeffum , ac confideratum , fufcipit incrementa,dum magis præparatum eft , & ordinatum , approximatum,vel fparfum in agro: & huic potentiæ refpondet in pecunia,potentia vt fubeft induftriæ vtentis ea:ficut autem granum tritici,quod non poffidetur, vt femen,nō erit reftituendum,vt femen;fi ablatum fuiffet: nifi in veritate ad hoc delatum vel præparatum fit:ita pecunia non habebitur, vt fubftans induftriæ negotiationis,nifi in veritate applicanda fuiffet negotiationi : Indè patet,quòd ficut fur,qui abftulit granum frumenti,paratum pro femine , tenetur non folùm ad reftituendum æquale accepto tritico , verùm etiam ad aliquid plus refpondens potentiæ fementifeæ,ad arbitrium boni viri, iuxta qualitatem,& quantitatem damni ex hoc emergentis impedito à feminando, licèt non teneatur fur reftituere totum fructum deductis expenfis, quę ex tali ratione alij conuicini(qui feminauerunt) reportarunt: quia habebat fructum

10 in potentia feu in vrtute,non autem in actu: Ita fi quis furatus fuiffet pecuniam paratam feu expofitam negotiationi, tenebitur non folum pecuniam ipfam acceptam , puta , mille aureos,reddere:fed & aliquid plus ad arbitriū boni viri , penfatis conditionibus negotiationis & negotiatorum : Non tamen tenebitur ad totum lucrum, quod fuiffet habiturus eadem ratione:quoniam folùm illud in potentia habebat . Et ex hoc fequitur quòd negotiatores habentes pecuniam paratam ad certam negotiationem in promptu æftimatam,communiter futuram cùm lucro centum ducatorum,deductis expēfis:dato quòd mutuare poffint Ioanni occurenti,& petēti dictam pecuniam mutuo pro fuis neceffitatibus , & ex pacto petere aliquid plus forte ratione prædictæ potentiæ,quæ fubeft eius induftrię : Non tamen poffunt petere totum lucrum fperatum , vt puta,centum. Et patet hęc fequela dupliciter:Primò,ex hoc quòd nullus mutuum accipiens in hoc cafu tenetur ad aliud plus quàm teneretur fur,qui abftulit pecuniam ad negotiationem paratam: Secūdò,quia mutuans granum iam delatum ad agrum pro feminatione,non poterit exigere totum fructum fperatę meffis,imò fi iam fparfa & vegetata femina quis conculcando deftrueret,non teneretur ad reftitutionem omnium fructuum fperatę meffis, (deductis expenfis,)vt clariùs in conclufionibus dicetur,& probabitur.

Fur furripiēs pecuniam, paratam negotiationi, ad quid teneatur.

11 Quartò Notandum,quòd maxima differentia eft inter ualorem rei abfolutè confideratæ:& valorem rei in tali ftatu in quo res ipfa reperitur pro tunc:quoniam valor rei confideratę tam refpectu commutationum voluntariarum: quàm inuoluntariarum, eodem modo fe habet. Mille enim ducati abfolutè confiderati , fiue mutuo , fiue emptione , fiue furto, fiue rapina alienentur , femper valorem eundem mille ducatorum fecum gerūt:Valor autem rei in tali ftatu , in quo res reperitur pro tunc, non commutat rem extra illum ftatum:fed ftatim,vt res illa extra ftatum illum conftituitur,perdit tantum valorem: Quàpropter magna oritur diuerfitas inter vtrūquè : Vndè omnino erit confiderandum,an inuito, vel volente domino , res ipfa alienetur à tali ftatu : Nam fi inuito domino,res ipfa aufertur, conftat ꝙ reftituenda erit iuxta valorem rei in tali ftatu: vt patet de deftruente femina: fi autem voluntariè illam rem diftrahat, fubdiftinguendum erit . Quoniam , aut fine mutatione ftatus illius rei diftraxerit rem ipfam,aut cum mutatione : primò,& tūc dicetur quòd dominus poterit eam alienare iuxta valorem rei in tali ftatu : Et propterea ficut dominus agri fati licitè vendit agrum ipfum tantùm,quantum nunc ęftimatur ager fatus,fic(arguendo à fimili)habens pecuniam

Valor rei abfolutè confideratæ,& ualor rei refpectu ftatus in quo tūc reperitu,r differunt.

cuniam expositam negotiationi, licitè cedit alteri eam, (quod est cedere negotiationi illi) tunc accipiendo quantum ęstimatur pecunia applicata illi negotiationi: Hoc est, enim, alienare pecuniam, seruato statu in quo est: sed si quis voluerit alienare pecuniam non seruato statu illus: sed eam à statu negotiationis remouendo: sic non licebit alienare eam plusquàm valeat absolutè considerata: quoniam ex quo ipse dominus rei, aufert ipsam rem à statu, in quo erat, maioris valoris, eam mutuo exponendo (cùm voluntas ipsius sit, quæ transfert rem de statu in statum) indè fit quòd in huiusmodi casu non poterit quantumcumquè parum petere plus sorte. Quintò Notandum q maxima differentia est inter eum, qui inuoluntariè transfert rem quamcumquè, vel pecuniam, & transfert illam ad alium in quo pro tunc illa non reperitur, vt puta, si quis ad preces amici pecuniam, vel quid simile, negotiationi destinatum amouet à statu negotiationis, illud conuertendo ad statum mutui, & inter eum, qui voluntariè amouet pecuniam à statu negotiationis ipsam conuertendo ad statum mutui, æstimans huiusmodi conuersionem sibi magis profuturam: quoniam in primo casu, potest quis suscipere tuta conscientia vltra sortem (iuxta tamen taxatum pretium illius status & non vltra) non autem in secundò, sine peccato vsuræ, vt doctissime docuit Caietanus in comentarijs. 2. 2. q. 78. artic. 2.

No. quintum 12 *In valore pretij differunt transferre pecuniā ad aliū ipso requirente, & sine ipsius requisitione.*

Nouissimè notandum, q (secundum Ioannem de Medina in codice de Rebus per vsuram acquisitis in fine secundæ causæ, propter quam poterit quis vltra sortem mutuatam exigere, in quæstione tertia.) Interesse lucri cessantis est duplex: aliud proximum, aliud remotum: Exemplum interesse proximi poterit tale reddi: si mutuans erat empturus gallinam, vel quid simile fructiferum pecunia ipsa mutuata, vnde fructum indè recipere sperabat, videlicet: quinq; oua, vel huiusmodi, quem fructum impeditur cōsequi, ratione mutui facti: Exemplum interesse remoti: vt si empta gallina lucretur ouum ex illa, & ex ouo speret indè pullum seu pullam assequi, ex qua rursus alia oua sperat: dempto ergo primo fructu sperato ex re, quæ empta realiter fuisset: reliqui dicendi erunt fructus remoti, & carentia illorum ob causam mutui dicetur interesse remotum: quàpropter quotiescunquè in afferendis conclusionibus sermo habebitur de interesse, ad quod tenebitur mutuatarius mutuanti, ratione mutui accepti, intelligendum erit, de interesse lucri proximi, non autem remoti.

13 *Interesse lucri cessantis est duplex, et exēplum de vtroque.*

Sciendum insuper (vt docet Barto. in l. vnica. C. de sententijs, quæ pro eo quod interest, numero 8.) Interesse quoddam sumptū dicitur, vt genus generalissimum, & quoddam vt genus subalternum. Interesse primo modo sumptum dicitur alicuius iusta vtilitas inęstimabilis.

Barto.

Interesse acceptū vt genus generalissimum diuiditur in interesse inæstimabile, & interesse æstimabile.

Interesse sumptum vt genus generalissimū quid sit, & quotuplex.

Interesse autē inæstimabile est alicuius iusta vtilitas inęstimabilis: de quo fit mentio in l. j. §. hæc in factum. in versicu. sed cùm liber, ff. de ijs qui deiec. vel effud. vbi infrascriptis vtitur verbis imperator, videlicet: [Sed cùm liber homo perijt damni æstimatio non fit in duplum: quia in homine libero nulla corporis æstimatio fieri potest: sed quinquaginta aureorum condemnandus sit.]

14 *Interesse inęstimabile quid sit.*

Interesse æstimabile subdiuiditur in interesse æstimabile non petibile, & in interesse æstimabile petibile.

Interesse

Interesse æstimabile subdiuiditur in interesse æstimabile non petibile, & in interesse æstimabile petibile.

15 *Interesse æstimabile non petibile quid sit.*

Interesse æstimabile non petibile, est iusta alicuius vtilitas æstimabilis non petibilis, habita vel non habita sine alicuius facto iniusto, vel cessatione iniusta: sed notanter in præsenti diffinitione dixi, [alicuius vtilitas iusta:] quia si habes vtilitatem iniustam, non dicitur propriè continere tuum interesse, vt habetur in l. itaque fullo. ff. de furtis, in qua dicitur: quòd actio furti pro interesse recipiendo non datur malæ fidei possessori, sed bonæ fidei possessori, quia realiter nihil de suo amisit, ac per consequens nullum verum interesse passus est per illius priuationem, licèt quodammodo intersit etiã malæ fidei possessori rem sibi furatam, mala fide acquisitam recuperare. & ratio est, quia (vt dicit ibidem textus) nemo de improbitate consequitur actionem. Dixi quoq; in diffinitione [æstimabilis] ad differentiam interesse inæstimabilis. Dixi [Non petibilis] ad differentiam interesse petibilis, de quo infra paulò post dicetur: Dixi [Habita] vt comprehendam omnes illos casus, in quibus aliquis habet aliquod æstimabile, quod habere sua interest. Dixi, [vel non habita] propter l. Proculus. ff. de damn. infect. in quo habetur q licèt obscurentur lumina domus vel aufertur aqua putei mei, & sic damnificor & perdo qđ mea interest habere, tamen hoc petere non possum, quia prouenit mihi absquè alicuius facto, vel cessatione iniusta] & vt luce clarius veritas istius clausulæ intelligatur, figurabo sic casum: (prout habetur in dicta l. Proculus.) Habebas domum tuam iuxta meam: nec aliquam seruitutem mihi debebas, cum velles opus aliquod in tua domo, puta, eleuare eam, & timerem damnum ex hoc opere: promisisti mihi de damno infecto: nũc eleuata domo tua habeo damnũ, vt quia obscurata sunt lumina domus meæ, quęritur, an committatur stipulatio, (id est an ex stipulatione seu huiusmodi promissione teneor soluere huiusmodi damni valorem) & dicitur quòd non. Idem est & si in fundo tuo fecisti cuniculum, id est riuum coopertum vel fossam, & sic aquam quę veniebat ad fundum meum, abstulisti. Nam licèt promiseris mihi de damno infecto, tamen non teneris ob hoc. & ratio est à dicta lege talis assignata: quia non debet videri is damnum facere, qui eo veluti lucro (quo adhuc vtebatur) prohibetur: multumquè interesse, vtrum damnum quis faciat, an lucro, quod adhuc faciebat, vti prohibeatur: sciendum ergo quòd Barto. vbi suprà, addit, & de istis non loquitur materia ista.

16 *l. itaq; ff. de fur. Fur non potest petere interesse rei furtiuæ ab alio occupatæ, & quare.*

Est aliud quoddam interesse ęstimabile petibile, & istud potest accipi duobus modis, vno modo largè, seu impropriè, & alio modo propriè seu strictè.

17 *Interesse ęstimabile petibile largè sumptum, quid sit.*

Interesse ergo ęstimabile petibile largè sumptum; dicitur Iusta alicuius vtilitas petibilis ęstimabilis non habita propter alicuius factum iniustum, vel cessationem iniustam: ista diffinitio omnia comprehendit, vt euidẽter patet. Hic tamen est aduertendum, quoniam aliquando sumitur interesse largè, & impropriè, ut si peto quamcumq; rem mihi debitam: peto interesse meum: Nã dicit lex quòd stipulationes sunt factę, vt quisquàm stipuletur quod sua interest, ut in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de uerborum obligatio. unde si stipulor librum, stipulor, quod mea interest, ille ergo liber est interesse meum largo modo: Idem si stipulor factum, istud factum est interesse meum, & hoc modo hic non sumitur.

l. Stipulatio ista ff. de ver. obl.

18 *Interesse ęstimabile petibile*

Interesse autem ęstimabile petibile strictè & propriè sumptum in nostra materia sic diffinitur uidelicet: Interesse est ęstimatio alicuius utilitatis nõ ha-

bitæ propter alicuius factum iniustum, vel cessationem iniustam: sed animaduertendum, quòd ideo in diffinitione dixi[æstimatio] vt differat à præcedenti interesse, quod respicit ipsam rem debitam, seu factum debitum. Nam de interesse prout in quantitate deducitur, loquitur ista materia: Istud, enim, est utile scire ad diffinitionem hanc intelligendam: Ideo dixi æstimatio[vtilitatis non habitæ,] vt comprehendam damnum emergens, & lucrum cessans.

Interesse propriè seu strictè sumptum, est triplex, & aliud dicitur singulare, aliud conuentum, & aliud commune.

Interesse propriè sumptum, dictumquè singulare dicitur interesse singulariter æstimatum, seu est æstimatio, & non pretium damni passi singulariter æstimati, & dicitur notanter æstimatio damni singulariter æstimati, quia illud dicitur singulare interesse quod venit ex singulari seu speciali affectione seu affectu, sicut est in patre libero circa filium suum: vt apertissimè dicitur in l. pretia, ff. ad l. Falcidiam, & in l. si seruum. ff. ad legem Aquiliam, & ibi per Bartolum, & alios iuristas, & per Innocentium in c. Sacro, de sententia excommunicationis. Et huiusmodi interesse singulare poterit exigi aliquando, & aliquando non, iuxta hanc distinctionem, videlicèt: Aut hoc debetur ex contractu certo, qui, scilicet, contineat certam quantitatem, vel certam rem, vel incertam in indiuiduo: sed certam in specie, vt si quis debeat hominem, tunc lex dicit singulare interesse præstandum vsquè ad duplum communis interesse, & non vltra, vt in lege vnica, §. sancimus. C. de sententijs quæ pro eo quòd interest: si verò singulare interesse debeatur ex incerto contractu, puta, ex eo quod est in faciendo, vel non faciendo, omnino in solidum præstandum est quantumcumquè sit, vt in dicta l. Vnica. §. in alijs, & videtur, legem innuere quòd in his casibus semper debeatur singulare interesse, intelligendo de interesse vtilitatis, seu affectionis, non ratione tantùm sui, sed vtilitatis, quæ sibi obueniebat ex re illa sic amata: non autem de interesse affectionis tantum, in se considerata, nullo habito respectu ad utilitatem, vt in dictis l. Pretia, & l. si seruū.

Interesse strictè ac propriè sumptū est triplex.

19 *Interesse singulare quid sit, & quando hoc soluere quis teneatur.*

l. Vnica C de sentent. quæ pro eo quòd interest.

Quàpropter peroptimè dixit Bartolus in dicta lege vnica, ipsam legem intelligendam fore tantùm de interesse affectionis continentis in se vtilitatem pecuniarum, non autem de interesse affectionis tantùm: prout habetur apertissimè per iura adducta in lege Pretia: & in lege si seruum.

Interesse conuentum, quod aliàs dicitur interesse æstimatum conuentione partium, non autem pretium, vt puta, quando partes cōueniunt in certa quātitate pro interesse, vt puta, si quis dixerit, si non fecero quod promisi, dabo pro interesse tantam quantitatem pecuniæ, quod quidem pactum seruādum est, vt in l. fin. ff. de prætor. stipulat. & ibi per Glo. & Doctores.

20 *Interesse conuentū quid sit.*

Interesse commune dicitur communis æstimatio damni, quod alicui contingit ex eo quod id, quod dari, vel fieri debebat, datum vel factum nō est, uel suo loco & tempore, vel aliàs, (vt debet) datum vel factum nō est, & in hoc communi interesse computātur fructus rei debitæ, in qua sit mora, & mercedes, & pēsiones, & augumētum per locum, uel tempus, & cōsimilia, vt habetur in l. pretia, ff. ad l. Falcidiam, & in l. si seruum. ff. ad l. Aquiliam. In his omnibus adductis, de triplici specie interesse concordant vltra dicta iura, etiam Glossæ ipsorum iurium, & Barto. ibidem, scilicet, in l. unica. C. de sententijs quæ pro eo quod interest. Dynus in c. Mora, de reg. iur. in sexto, & Inn. in c. Sacro, extra de sent. excommunicationis.

21 *Interesse commune quid sit.*

l. Pretia. ff. ad l Falcidiam. l. Si seruum. ff. ad l. Aqui. Glo. Barto. Dynus. Innocen.

Summoperè tamen est memoriæ cōmendandum id, quod docuit Decius

 in l.

in l. Quatenus. ff. de regu. iur. nu. 6. loquens de hoc interesse communi: dicens ꝙ interesse commune referri videtur ad communem rei æstimationem, & ad communem rei valorem: vt notat Baldus in l. 1. colum. 2. C. de senten. quæ pro eo quòd interest, & facit tex. in l. si vendidero. §. j. ff. de furtis. in l. j. ff. de his qui à nō domino manu. & testis in probando interesse debet rationem dicti sui allegare, etiam non interrogatus: vt notat Bartolus in Tracta. de Testibus, colu. 1. versicu. Testis dixit aliquem esse dominum, in fine, vbi inquit, quòd si testis dicat fundum valere decem, non probat, nisi rationem adducat, quàmuis non sit interrogatus. Et notanter Abbas post alios ibi refert in capitu. Cùm eam, col. 2. versicul. sed dubitatur, de Testibus, & idem Bald. in l. fina. C. de Iur. dom impe. & in l. 1. col. 8. versicul. 7. Quæro. C. de senten. quæ pro eo, quod interest profer. Alexand. post Paulum de Castro in l. Pretia rerum colum. fin. ff. ad l. Falcidiam, & idem Alexand. in l. j. in principio. ad finem. ff. de operis noui nuntiatio. facit quod no. Innocentius in capitu. cùm causam, extra, de Testibus: Bartolus in l. solam. C. de Testibus, & ista conclusio procedit in æstimatione domus, vel fundi, quia talis æstimatio intellectu potiùs quàm sensu corporis colligitur, secùs in æstimatione frumenti, & victualium, & in similibus rebus, in quibus non est opus magno discursu: ideò dictum testis benè probat absquè alia ratione, si non fuit interrogatus, vt notat Bar. in dicto trac. in loco suprà, allegato, & idem Bal. dicit in l. solam, col. fi. ver. Quæro nunquid. C. de Testibus.

Interesse diuiditur in extrinsecum interesse, & in interesse intrinsecum, seu in interesse extra rem, & in interesse in ipsa re.

22 *Interesse intrinsecū quid sit.*

Interesse intrinsecum dicitur illud, quod est ipsa res eadem, seu eius æstimatio: prout accipitur in hac materia, nec non, & illud, quod est immediatè ex ipsa re, vt fructus, & partus, & similia.

23 *Interesse extrinsecū quid sit.* Glo. Bartol.

Interesse extrinsecum dicitur illud, quod venit occasione alicuius rei, non autem ex ipsa re: & ideo verum dicit Glosa, dicendo ꝙ hæreditas (ex qua seruus est hæres institutus) est interesse extrinsecum, quia non ex ea re, id est, ex ipso seruo procedit: sed ex occasione rei, id est, hæreditatis sibi legatæ, contingit, vt docuit Bar. in d. l. vnica, nu. 13. & 14.

l. Vinum. ff. de rebus credit. si cer. pet.

Interesse intrinsecum, id est, ipsius rei æstimatio, & tale interesse in iudicio semper petitur, & cōceditur à Iudice: vt in l. vinū. ff. de rebus credit. si cer. pet.

24 *Interesse intrinsecum an in iudicio peti possit & quale.* Barto.

Interesse intrinsecum, id est, ex ipsa re (vt fructus & partus) competunt alicui cum hac distinctione sic dicendo: Aut actione stricti iuris peto quod est vel fuit meum: & tunc veniunt fructus à tempore moræ: sed si peto mihi debitum, tunc solùm à tempore litis contestatæ: sed in actionibus bonæfidei semper veniunt fructus à tēpore moræ. hæc Bar. in l. videamus. ff. de vsur. in quo loco, in §. si actionum, ipsemet Bar. subdit, ꝙ aut loquimur in stipulatione rem dari: aut in stipulatione rē tradi, aut in stipulatione, quæ continet vtrumq;, id est, si promittatur rem dari, & tradi: In Primo casu, nunquā cōmittitur stipulatio ad interesse: sed præcisè tenetur ad dandum ipsam rem simplicē: vt in l. vbi autem, in fi. ff. de verb. obli. fructus autem veniunt tunc post litis cōtestationē, non autē antè, vt in dicta l. videamus. Secundo casu venit interesse à tēpore moræ, & non fructus: fructuum autem ratio habetur post litis contestatio. vt in dicto §. si actionē: & si aliquis diceret, si uenit interesse à tēpore moræ: ergo habebitur ratio fructuū respondeo, quòd tunc non habebitur ratio fructuum (vt fructuum) sed, vt interesse, inter quæ, magna est differentia, ut

l. vbi autem. ff. de verb. obli.

pate-

patebit hoc exemplo.

Est quidam fundus, qui dum possidetur à rustico, tunc ex ipso rusticus recipit multos fructus, qui tamen, si possideretur à nobile, ille reciperet paucos fructus ex ipsomet fundo: si enim petuntur fructus, (vt fructus) tunc teneretur possessor restituere omnes fructus quos percepit ex dicto fundo: sed si petantur fructus, vt interesse, tunc consideratur illud, quod percepisset ipse creditor, quia in tantum sua interest. Tertio casu, quando stipulatio continet vtrumquè: tunc veniunt omnes fructus sine dubio, vt in lege, si stipulatus, ff. de vsur. & hæc omnia sunt verissima solùm in contractu emptionis, vel venditionis, vt docet Bar. in d. l. videamus. §. si actionem.

Fructus & interesse in quo different, si petantur fructus vt fructus, & nō fructus vt interesse.

l. si stipulatus, ff. de vsur.

Barto.

25 *Interesse extrinsecū an in iudicio peti possit, & quale quando agitur propter non factum.*

Circa Interesse verò extrinsecum: sic procedendum erit (vt docet Bartolus in lege vnica, numero 17. 18. & 19. C. de sententijs quæ pro eo: &c.) videlicet: Aut agitur propter non factum, aut propter maleficium: Primo casu: Aut est tale interesse quod sequitur rem penès quemcumquè vadat, aut non: si primo, & tunc eius habebitur ratio, vt apertissimè probatur, arguendo à simili, in lege penultima. C. de his quibus, vt indignis: si secundo, & tunc subdistinguendum erit tali pacto, videlicèt: Aut petitur talis res, in qua non potest cadere interesse intrinsecum, vt in pecunia, in qua non cadit affectio: & tunc venit interesse extrinsecum, id est, lucrum cessans, aut damnum emergens, vt in lege, Numis, ff. de In litem iuran. Aut petitur res talis in qua potest cadere interesse intrinsecum, & tunc non habetur ratio interesse extrinseci, vt in lege, si sterilis. §. cùm per venditorem, ff. de Actio. empt. quod tamen erit intelligendum verum esse secundum distinctionem paulò post adducendam: quando sermo habebitur de quæstione in qua quæretur, An in interesse habeatur ratio lucri, vel non. Bart. in d. l. vnica, hoc docet.

l. Penult. C. de his, quibus vt indignis.

l. Numis. ff. de In litem iuran.

l. Si sterilis. ff. de actio. empt.

Barto.

26 *Interesse extrinsecū, quando agitur propter maleficiū: quādo & quo modo, et quale peti possit in iudicio.*

De Interesse extrinseco verò, quod petitur propter aliquod malefactum: sic per distinctionem loquendum erit, videlicèt: Aut enim fuit malefactum scienter, aut ignoranter: si primo: tunc uenit interesse extrinsecum, ita quòd tenetur quis ad interesse extrinsecum ei, qui passus fuit damnum, iuxta text. apertissimum in lege, Iulianus. in principio. ff. de Actio. empti. In quo hæc inter alia ibi habentur, videlicèt: [Iulianus libro vigesimoquinto, inter eum, qui sciens quid, aut ignorans, vendidit, differentiam facit in condemnatione ex empto. Ait enim, qui pecus morbosum, aut tignum vitiosum vendidit, siquidem ignorans fecit: id tantùm ex empto actionem præstaturum, quantò minoris essem empturus, si esse ita scissem: si uerò sciens reticuit, & emptorem deceperit, omnia detrimenta, & quæ ex ea emptione emptor traxerit, præstaturum ei: Siue igitur ædes vitio tigni corruerunt, ædium æstimationem: siue pecora contagione morbosi pecoris perierunt, quod interfuit idoneè venisse, erit præstandum:] Hæc omnia inter alia habentur in dicta l. ex cuius verbis patet, quòd quicumquè causam dederit vt patiar interesse extra rem, tenetur ad illud præstandum: vt ibidem etiam ait Bartolus, & Glosa. Si verò huiusmodi interesse quis causa fuerit ignoranter, id est, nesciens uitium rei à se alteri præstitæ: & tunc subdistinguendum erit sic: Aut agitur contra aliquem, quia res est euicta:

l. Iulianus. ff. de actio. empt.

Barto.
Glosa.

N 2

cta: & isto casu venit interesse extrinsecum, non tamen in totum, sed usquè ad duplum pretij conuenti: vt in l. Titius, in fine, & in l. sequenti, ff. de action.empt. & ibi latè per Glossam, & Bartolum, & hic casus est singularis casus: Aut agitur propter aliud damnum ex ipsa re emergens, & tunc, aut loquimur in contractibus ex quorum natura consueuit transferri dominium, vel vsucapiendi condictio, & tunc, non venit interesse contra ignorantem, sed agitur quantò minoris, vt in præadducta l. Iulianus, in principio. fallit in vase vendito pro integro, quoniam tenetur ad interesse, quod passum sum ratione talis non integritatis: vt in l. tenetur. §. sed si vas. ff. de actio. empti. Necnon in uase vitioso etiam ignoranter locato, tenebitur locator de omni interesse passo à locante, vt in l. sed Addes, §. si quis dolia. ff. locati, & conducti, & ibi per Glossam, & Bartolum: secùs tamen, si quis ignoranter locasset pascua pecoribus, & propter herbas mortiferas aliqua pecora perijssent, qnia tunc ei sufficiet non petere pretium locationis, si verò scienter, ad omne interesse teneretur locator, vt in dicta l. sed addes. Si uerò loquimur in contractibus, ex quorum natura non transfertur dominium: & tunc, aut ille contractus cælebratur gratia vtriusquè, vt locatio, & tunc si tradatur res inanimata, distinguitur, sic: Aut est res, cuius conditionem quis non poterit probabiliter ignorare: (vt conditio vasis est) & tenetur etiam ignorans ad interesse extrinsecum. vt in dicta l. sed addes. §. primo. Aut probabiliter poterat ignorare, & tunc, secùs est: vt si locasti pascuum aliquod, in quo herba pestifera habetur (te ignorante) non teneris ad interesse præstandum ratione gregis ibi mortui, vt in dicta l. sed Addes. §. primo.

l. Titius & l. sequen. ff. de act. empt. Gloss. Barto.

l. Tenetur. ff. de actio. empt.

l. Si Addes. ff. locati.

Aut locatur res animata, vt puta, seruus: & non tenetur ad interesse extrinsecum, nisi fuerit sciens: vt in l. Cùm in plures. §. seruum. ff. locati & conducti: Ratio est in promptu: quia rei animatæ vitium potest probabiliter ignorari magis, quàm alterius rei. si verò celebratur contractus gratia alterius tantùm (scilicet) gratia recipientis, vt in commodato: & tunc si tradat rem inanimatam, non tenebitur, nisi fuisset sciens, vt in l. In rebus. §. Item qui sciens, ff. Commodati, uel contra. Si uerò tradatur res animata: ignorans tenetur eatenus, ut damnum emendet: uel seruum pro noxa dimittat: vt in l. penultima, ff. Commodati, vel contra: si verò contrahitur gratia dantis tantùm, vt in deposito, & in mandato, & tunc, in deposito (dico) teneri dantem (siue fuerit sciens, siue ignorans) ad istud interesse extrinsecum, vt in l. si seruus. ff. de furtis. In mandato uerò erit distinguendum (vt in l. Inter causas. §. sed cum seruus. ff. mandati vel contra) quòd aut mandauit quis seruum emi ab aliquo (qui seruus postea commisit furtum) aliquid ab illo surripiendo: & tunc tradendus erit seruus mandatoris, ipsi mandatario in totum, id est, absolutè loco damni passi, si sine culpa mandatarij hoc contigit: Aut mandator sciebat uitium serui, & consuluit emptionem, & tunc mandator tenebitur ad omne interesse passum à mandatario emptore ratione dicti mandati. Et hæc dicta sufficiant quoad intelligentiam præadducti termini (Interesse) & ad notitiam pleniorem totius quæstionis præsentis, & omnium quæstionum, quæ possunt occurri circa petitionem alicuius

l. Cùm in plures. ff. locati, & conducti.

l. In rebus. ff. Comodati, uel contra. l. Penul. ff. Comodati, uel cõtra.

l. Si seruus. ff. de furtis. l. Inter causas. ff. man. uel cõtra.

interesse alicui in iustè illato. Quàpropter omnia prędicta in hoc septimo Notabili inserta, sunt memoriæ commendanda tam quàm scitu necessaria in materia vsurarum & restitutionum, ad quas quis teneretur ratione damni iniustè illati: eò quòd hæc deseruiunt in vtroque foro.

Prima conclusio sit Hæc.

27 Ratione Interesse lucri cessantis ex mutuo passi, vnusquisquè tuta conscientia poterit vltra sortem mutuatam concurrentibus Nouem conditionibus, pacisci de recipiendo aliquod certum lucrum post moram debitoris, imò in foro conscientiæ, mutuatarius tenebitur omninò ad tale interesse, vt multi ex Doctoribus infrascriptis dixerunt explicitè: Prima ergo conditio erit, quod tempore contractus huiusmodi, interesse lucri cessantis ratione mutui sit verisimile, & si omnino certum non sit. Secunda: quòd id, quod ratione interesse huiusmodi exigitur: sit ita moderatum, vt tempore contractus sit verisimile dubium, lucrum futurum (cui cęditur) fore plus, minusuè, quàm id, quod exigitur, vt æqua sit vtriusquè conditio. Tertia: quòd teste conscientia ipsius mutuantis, indifferens sit eidem mutuare adiecto pacto cùm tali exactione, aut pecuniam suam retinere, & lucrum speratum prosequi. Quarta: quòd tale interesse cogatur pati ipse mutuans ratione mutuationis factæ mutuatario, ad ipsius instantiam. Quinta: quòd non sit mutuatarius tanta necessitate præssus, quòd nec habeat, nec habere speret vnde possit pro interesse prædicto satisfacere, possit tamen mutuatam sortem suo tempore soluere. Idquè siue mutuatio in casu, sit præcepti, siue consilij. Sexta, vt exactio non fiat eo modo: vt mutuatarius teneatur statim pro interesse satisfacere ei, seu exactum soluere: vt puta, si mutuet centum: non enim, debet in principio mutui sex vel octo, vel huiusmodi, ratione sui interesse prætensi conpenti substinendi ex mutuatione tali, ex dictis centum sibi retinere: quoniam, sic tunc mutuaret, solũ 94. vel 92. & vellet recipere satisfactionem interesse, ac si mutuasset centum: quod iniustum esse patet. Septima: quòd in tali exactione deducantur arbitrio boni viri labores, & expensę: quas mutuator in prosequutione talis lucri alioquin facturus fuisset. Octaua: quòd caueatur ab infamia & scandalo actiuo, vt (scilicet) certus sit mutuator quòd ex tali mutuatione nullam incurret notam usurarię prauitatis: cùm idipsum debeamus cauere in omnibus nostris actibus. Nona, & ultima conditio est, ut mutuans non exigat, uel paciscatur de omni lucro (deductis expensis, quod ex pecunia mutuata sperabat) sed paulòminus, arbitrio boni uiri: & hęc conditio locum habet, quando lucrum speratum non esset certum, secus si esset certum, ut puta, si quis in promptu habebat, unde potuisset emere censum reddentem tot, quolibet anno super talem possessionem, quę uenalis erat sub censu, & ipse mutuator si uictus precibus mutuatarij non fuisset, illum censum emisset: quia tunc cùm in certo lucro sit, de ipso pacisci licebit, & totum exigere tuta conscientia, quod & explicitè docuit frater Ioseph Angles, infrà citandus, & implicitè omnes alij Doctores: cùm ipsi exemplificauerint de lucro sperato ex semine sato, & ex emptione mercium; in quibus dari non potest certum lucrum: Probatur ergo nostra conclusio triplici medio: primò, enim, per argumentum in ca. In ciuitate, extra, de usur. In quo Alexan. tertius, concedit ratione interesse lucri cessantis uendere merces ultra currens pretium: si uenditor illas uoluisset reseruare in aliud tempus, in quo uerisimile sit illas fore plus ualituras. Idem per argumentum in c. Nauiganti, & cap. salubriter, extra. de usuris. Dixi pro-

Ratione lucri cessantis nouē concurrentib. conditionibus vltra sortem exigere licebit.

28 *Nouem conditiones quibus iustificatur cō tractus de aliquid recipiendo vltra sortē mutuatam ratione interesse lucri cessantis.*

Prima condi.

Condit. secun.

Condit. tertia.

Cond. quarta.

Cond. quinta.

Condi. sexta.

Cód. septima.

Cond. Octaua.

Cond. Nona.

ca. In Ciuitate extra de vsur.

c Nauigāti, ca. salubriter, extra, de vsur.

bari nostram conclusionem per argumentum in dicto ca.salubriter,quoniam ibi conceditur ab Innocent.tertio. [Genero,cui dotis solutio differtur, ipsum posse recipere fructus pignoris medij temporis, illos computando in sortem] vt etiam ferè asseuerat omnis Theologorum, & Canonistarum cuneus,dicens hoc sibi indultum ratioue interesse lucri cessantis (vt latiùs dicam infra, in quæstione vigesimasecunda. Probatur quoquè nostra conclusio per argumentum in Clementina Religiosi. §. quibus. de priuilegijs, in quo Canone cauetur quòd[Religiosi retrahentes aliquem à legatis faciendis, cogantur satisfacere læsis] & hoc quidem,non alia de causa, nisi quia fuerunt in causa,quòd illi tales (qui aliàs assequuti fuissent lucrum aliquod virtute legatorum) iniustè priuati fuerunt tali lucro assequendo.

Cle. Religiosi de priuileg.

Quàpropter iure optimo dixi,conclusionem præsentem probari per argu.in dicto text.Clementinę,cùm eadem militet ratio in casu proposito in præsenti conclusione:patet ad sensum ex contextu verborum dicti Canoni.Clementinę: Probatur quoquè præsens conclusio per argumen. in l. socium qui,ff.pro socio,vbi dicitur [socium qui,in eò quòd ex societate lucri fecerit, reddendo,moram adhibuit: cùm ea pecunia ipse vsus sit, vsurasquè præstare debere Labeo ait:sed non quasi vsuras: sed quòd socij intersit moram non adhibuisse: sed si, aut vsus ea pecunia non sit, aut moram non fecerit, contrà, esse.] Hæc in dicta lege,ex cuius verbis veritas nostræ conclusionis elicitur (scilicet) quòd liceat ratione lucri cessantis vltra sortem recipere: quod innuitur in illis verbis, videlicèt vsuras præstare debere,non quasi vsuras. Idem videtur probari per text.in lege, Cum quidam, §.si pupillo,ff.de vsuris, in fine, vbi dicitur. [Vsuræ,enim, non propter lucrum petentium: sed propter moram non soluentium, infliguntur.] hæc ibi, ex cuius verbis elicitur posse ultra sortem recipi ratione interesse lucri cessantis: Hoc idem habetur in lege:Mora,§. in bonæfidei, ff. de usuris. in qua dicitur:[In bonæ fidei contractibus ex mora, vsuræ debentur] hæc ibi.

l. Socium qui. ff.pro socio.

l. Cũ quidã. ff. de usur.

l. Mora. ff. de usur.

29 At quoniam contractus mutui dicitur contractus bonæ fidei, indè sequitur ueritas nostræ conclusionis. Idem probatur per text.in lege, 3.§. fina.ff. de eo,quod certo loco dari oportet: Vbi dicitur [habendam omnino fore rationem lucri cessantis, sicut & damni emergentis] Idem habetur in lege. At qui natura.§.Non tantum sortem, ff. de negotijs gestis. Idem in lege, vnica.C.de sententijs,quæ pro eò quòd, vt in conclusione quinta refertur vnà cùm alijs quàmplurimis. Probanda modo erit præsens conclusio & secũdò authoritate Doctorum,& Primò Theologorum:Sanctus enim Thomas benè intellectus(vt intellexit Caietanus in commentarijs in loco infrà citando)nostræ se subscripsit conclusioni in 2.2.quæstio.78. articulo secundo,in respon.ad primum,Dicens: Recompẽsationem verò damni,quod consideratur in hoc quòd de pecunia non lucratur,non potest in pactum deducere, quia non debet uendere id, quod nondum habet: & potest impediri ab habendo multipliciter. hæc ille Sanctus, cuius verba licèt ad literam, uideantur potius aduersari nostræ conclusioni quàm fauere, tamen, si illa intelligantur cum grano salis, ipsa opitulari apparebit nostrę conclusioni,habito respectu ad conditiones,quibus diximus verificari conclusionẽ:Verba ergo Diui Thomę sunt taliter intelligenda, videlicet: non potest deducere in pactum,quia non debet uendere &c. id est, nemini licebit deducere in pactum, ut sibi soluatur omne lucrum, quod ipse mutua-

Mutui contractus, dicitur contractus bonæ fidei.

l. 3. ff. de eo quod certo loco dari oportet.

l. At qui natura, ff. de neg. gestis.

S. Thom.

Caietanus.

mutuator fuisset recepturus, si non mutuasset: licèt aliquale lucrum arbitrio boni viri:& quòd sint interpretanda ipsa verba taliter, probo tripliciter, videlicèt: primò authoritate Caietani in commentarijs ibidem, dicentis Diuum Thom. sentijsse quòd non posit vendi lucrum huiusmodi, tamquã habitum in actu: sed tamquàm habitum in potentia. Quod non esse nihil, patet ex dictis in materia restitutionum, videlicèt: quòd qui damnificauit habẽtem aliquid in potentia, non tenetur ad restitutionem ei, ac si illud in actu habuisset, sed ad restitutionem sicut habitum in potentia: vt in notabilibus fuit dictum: probatur idem & uerbis eiusdem Diui Thomæ (clarioribus) loquentis in materia restitutionis & dicentis in 2.2.q.62.artic.4.in corp.quæst.videlicet: Alio modo si damnificet, aliquem impediẽdo, ne adipiscatur quod erat in via habendi. Et tale damnum non oportet recompensare ex æquo: quia minus est habere aliquid virtute, quàm actu. Quiautem est in via adipiscendi aliquid, habet illud solùm secundùm virtutem, vel potestatem, & ideo si redderetur ei, ac si habuisset illud in actu: restitueretur ei, quod est ablatum, non simplum: sed multiplicatum: quod non est de necessitate restitutionis. Tenetur tamen aliquam recompensationem facere secundum conditionem personarum & negotiorum: hæc ille Sanctus, ex cuius verbis patet ipsum (dicendo quòd non liceat pacisci, quia non debet vendere quod non est) voluisse asserere quòd non licèt pacisci de toto lucro, cùm minus sit esse in potentia aliquod lucrum quàm esse in actu: & sicut dixit vbi suprà quòd teneatur tamen aliquam recompensationem facere, impediens secundum conditionẽ personarum, & negotiorum: non autem omnem recompensationem lucri, sic voluit dicere in artic.2.q.78. Vbi suprà, quòd in tali casu possit pacisci de lucro cessante aliquali: quod etiam patet ex uerbis ipsius Sancti, qui per suprà allata iam concessit principale, vnde non est dubium ipsum concessisse tacitè & accessorium: principale, enim, concessit, quando dixit teneri ad aliquam recompensationem impedientem à lucro, quod erat in potentia: si ergo concessit recipi posse aliquam recompensationem, quãtò magis eum concessisse dicendum erit, posse huiusmodi mutuantem pacisci de tali recompensatione quod & sentijt quoquè Gabriel Biel in loco paulòpoſt citando, his verbis utens, videlicèt: Quod verò Beatus Thom. vbi suprà, in solutione primæ rationis articuli secundi, recompensationem damni, quod cõsideratur in hoc quòd de pecunia non lucratur, non potest deducere in pactum, quia non debet vendere id, quod nondum habet, & potest impediri multipliciter ab habendo: intelligendum est, quando prædicta quinquè non concurrunt: illis enim, concurrentibus, non potest, impediri, & ita cessat ratio sua: nam statim præmisit quòd potest in pactum deducere damnum, per quod subtrahitur sibi aliquid quod debet habere. Syl. quoquè in uersicul. usura, primò, §.19. hoc eodem modo interpretatus fuit sententiam Diui Thomæ, dicens huic interpretationi se subscripsisse Nicolaum de Ausmo: dicendo ipsum Sanctum intellexisse de toto lucro (scilicèt) quòd non liceat integrum lucrum suscipere, quo rei lucrum futurum erat in actu, & taliter interpretatur Sanctum Thomam quoquè Sotus in libro 6. quæstio. 1. articulo tertio, in fine. Probatur etiam nostra præsens conclusio, & adducendo absurdum, quod sequeretur ex contraria interpretatione dicti Sãcti, quoniam sequeretur (inquam) indè necessariò, illum Sanctum voluisse, mutuantem non posse se seruare indemnem in mutuatione, quod esset contra adducta iura: imò contra ratio-

S.Thom.

ctus,ratione dubij quod valebit maiori pretio,& hoc vtiquè ipse concessit ratione interesse lucri cessantis:nostræ quoquè conclusioni se subscripsit Gabriel Biel in 4.sent. distin. 15.quæstio. 11.litera f. licèt ipse dicat huiusmodi mutuantem posse suscipere ratione interesse lucri cessantis, quantum lucratus fuisset verisimiliter,quod tamen non est vsquequaquè admittendum; sed quod possit,non id,quod lucratus fuisset (deductis expensis &c.) sed paulò minus recipere,quia minus est aliquid habere in potentia, quàm aliquid habere in actu:cùm id,quod habetur in potentia,per se pateat minoris esse valoris eo, quod habetur in actu:vt fuit probatum in notabilibus,& per authoritatem diui Thomæ adductam. Probatur quoquè præsens conclusio cum suis conditionibus authoritate infrascriptorum doctorum, nam se subscripsit præsenti conclusioni Caietanus in commentarijs. 2. 2. quæstio. 78. articulo. 2. & in sua summula in ver.vsura,§.vbi nota.versi.Quintus casus est,Sotus quoquè nostræ se subscripsit conclusioni in libro sexto, quæst. prima,articulo 3. circa finem,licèt in eodem articulo paulò antè nixus fuerit probare quod non liceret pacisci de huiusmodi interesse. Ioannes de Medina in codice de rebus per vsuram acquisitis in quæstio. 3.in §.His tamen non obstantibus:in quo loco probat(in §.verò incip.Hoc tamen non omnino est rationabile)multis medijs,tam ante moram,quàm post moram debitoris posse tuta conscientia interesse lucri cessantis exigere:quæ quidem media breuitatis gratia non adducentur hìc:frater Ioseph Angles in suo tracta. Inscripto flores Theologicarum quæstionum super quartum sent.in quæst. de contractu mutui,articulo secundo,difficultate tertia,conclusione secunda:& omnes glosę in allatis hìc iuribus:Bartolus in dictis legibus,glo.in capi.salubriter, extra:de vsuris & ibi Hostien.& Ioannes de Lignano,Innocen.Papa quartus in c.Nauiganti,extra: de vsur.Hostien.in summa,titu.de usur. §. An aliquo casu vltra sortem licitè exigatur:in uer.Item potest intelligi.Ioannes And.in cap. Nauiganti.de vsur. sequens Hostiensem,Panormitanus in c.Conquæstus,& c. salubriter, extra: de vsur.dicens posse pacisci à principio contractus mutui. Petrus de Ancharano in c.Conquæstus,extra:de vsur.quem sequitur ibidem Ioannes de Anania citans Innoc. Papam in c.sacro,extra:de senté. excommunicationis: Addens quòd istud perpetuò menti sit tenendum, quod de iure canonico potest aliquid vltra sortem peti ratione interesse,non solùm damni emergentis, sed ét lucri cessantis. Albericus de Rosatis in suo dictionario vtriusquè iuris in titu. de usur.in uer.usura non committitur. Conradus in tractatu.2. de contractibus quæstio tertia,conclusione quarta,& in quinta explicitè docet posse pacisci de interesse lucri cessantis ante moram,& post moram:Didacus Couarruuias in lib.3.variarum resolut.capit.4.in princi. & spetialiùs in numero. 5. 6. & 7.§.ex his.qui ait,quòd ante moram,imò à principio mutui poterit pacisci mutuator cum mutuatario de sibi soluẽdo interesse,tam ratione lucri cessantis,quàm damni emergentis. sed erit sciendum, quòd Couarruuias multos alios Doctores adducit nostræ conclusioni se subscribentes,quos breuitati studens,silentio præteriui. Ambrosius de Vignate cum multis alijs doctoribus,quos ipse refert in tractatu de usuris in multis locis, & signanter numero 45.& 46.Syluester in summa in versicu.vsura primò,§.19.25.26.& sequẽtibus.Ioannes Baptista lupus Geminianus in tracta.de usuris in Comentario primo.l.Curabit. C. de actionibus empti.§.6. numero 107.licèt neget licere pacisci de aliquo certo soluendo, vt latiùs dicam post probationem conclusionis

Gabriel Biel. Caietanus. Sotus. Io.de Med. Iosep. Angles. Glo. Barto. Hostien. Ioa.de Lig. Innocen. Ioa.And. Panor. Anchara. Ioa.de Ana. Albe.de Rosa. Conradus. Couarruuias. Ambro.de Vignate. Syluestr. Io.Baptista lupus. Nauarrus.

sionis. Doctor Nauarrus in suo Manuali.c.17.de septimo præcepto Decalogi, nume.211.& 212. Petrus de Anchar.in Clemen.vnica.§. Sanè.in versicu. secundò quero:de vsur.& Cardinalis Zabarella in dicta Clemen.& §.sanè,in versi.octauò quæro.se subscripsit præsenti conclusioni. Probatur & tertiò præsens conclusio duabus rationibus irrefragabilibus(meo quidem Iudicio) Prima quarum sit hæc.Cùm sit Axioma vulgatissimum & verissimum apud omnes Doctores (iuxta illam iuris regulam) Peccatum non dimittitur nisi restituatur ablatum,vt in ca.Peccatum,de reg.iuris,in 6.indè sequitur quòd Dans efficacem causam impeditiuam assecutionis lucri virtualiter contenti in rebus eius,qui impeditur à tali assecutione,teneatur pro viribus illi sic impedito resarcire lucrum non assecutum sine sua culpa, aut sui ratione: Modò mutuatarius est huiusmodi,si concurrerint omnes adductæ conditiones in conclusione:ergo sequitur quòd ad restitutionem huiusmodi lucri cessantis seu impediti,teneatur taliter impediens: nisi sibi à taliter impedito remittatur ac condonetur tale debitum. At huiusmodi lucrum impeditum, restitutioni obnoxium,est aliquid vltra sortem principalem mutuatam, ergo ille talis tenebitur illud tale vltra sortem mutuatori restituere: si igitur ille tenebitur restituere mutuatori illud tale:ergo dicetur mutuatorem posse illud tale exigere à mutuatario: si poterit exigere: ergo licebit mutuanti pacisci de soluendo sibi à mutuatario huiusmodi interesse lucri cessantis.

Anchara. Cardina. Zabarela.

ca.Peccatū de reg.iur.in 6.

Ratio prima conclusionis.

Maior propositio,seu primum assumptum probatur dupliciter. Primo sic ex quo,enim,lucrum cessans continetur in rebus impeditis à tali lucro (vt puta)in pecunia, vel huiusmodi,indè fit,quòd illud tale sit aliqualiter suum: si igitur mutuatarius ab illo lucro consequendo eū impedierit: iam dicetur ipsum non solum impeditum fuisse ab obtinendo illo: imò abstulisse à se quasi iam habitum,& per consequens ipsum mutuatarium esse obligatum ad restitutionem talis lucri cessantis,quòd est in bonis mutuatoris. Secundò probatur eadem maior seu assumptum sic:si enim cōsequentia nostri argumenti verissima non esset,tria sequerentur absurda. Primum quorum est, quia non esset compellendus(saltem in foro conscientiæ)ad restitutionem, vel satisfactionem aliquam ille,qui proximo suo non consentiente, nec obligato consentire,arborem eiusdem proximi(natam aptam fructificare) aliquo impedimento impediret,vt pro hoc anno non ferret fructum. Nam ille non aliud facit quàm quòd dat efficacem causam impeditiuam assecutionis lucri,vel fructus contenti virtualiter in arbore proximi sui. Secundum absurdum erit: q detinens mercatorem,ne procedat ad nundinas,includēdo eum in carcere:in casu,inquo includens non habet ius id agendi,nec mercator consentire teneretur in illā uiolentam inclusionem: non teneretur mercatori ad refusionem illius lucri,quod verisimiliter potuisset obtinere illa uice. Tertium absurdum est,quoniam indè sequeretur quòd detinēs artificem mechanicum, uel eum lædens in tantùm quòd artificium suum exequi nō posset,in casu, in quo ille talis nō habet ius idipsum faciendi,nec ille huiusmodi damnum subire teneatur,nō esset compellendus ad refusionem huiusmodi damni illati dicto artifici: At quoniam hæc omnia sunt inconuenientia, & absquè rationis fundamēto, indè sequitur,consequentiam argumenti præadductam uerissimam esse, & per consequens, luce meridiana clariùs liquet,conclusionem nostram uerissimam esse: cùm nemini liceat cum aliena iactura locupletari,vt patet ad sensum & docet text.in cap.locupletari.de regu. iur.in 6. vndè unusquisquè

Assumptū primum allatū in probatio ē cō clusionis probatur.

Primum Absurdum.

Absurdum secundum.

Absurdum tertium.

potest se indemnem seruare in mutui traditione, vt fuit probatum suprà latis simè. Et quàmuis nostra præsens conclusio verissima sit (vt fuit probatum) tamen quis posset contra eam insurgere, dicendo: Consequentiam illam tui argumenti solùm verificari in re mutuabili fructifera de sui natura, vt fuit exemplificatum in prædictis absurdis, non autem in pecunia quæ de sui natura non est res fructifera: quàpropter dicendum esset, quòd siquis impediret aliquem à consequutione lucri: ex eo solùm quòd ab eo recipit mutuo aliquam rem non natam fructificare: & per consequens, in qua non fuit illud lucrum cõtentum, sed tantùm in industria hominis, non oporteret eum illi pro tali lucro satisfacere, cùm nihil damni intulerit illi, mutuo accipiendo pecuniam, quæ de sui natura non est fructifera, sed solùm pro industria hominis ipsa vtentis. Huic tamen argumento contra nostram conclusionem adducto quàm facillima erit responsio, vtendo triplici modo arguendi contra prædictam oppositionem. primo, sic: vera tua impugnatio non est, quoniam licèt domus ædificata, aliqua sit res de sui natura non apta nata ad fructificandum, vt pecunia ipsa est, tamen ex ipsa quis annua pensione ratione locationis ipsius, lucrari aliquid poterit: quod quidem lucrum in ipsa domo virtualiter continetur, sicut & in ipsa pecunia mercatoris, vt probatum fuit suprà in notabilibus: & tamen siquis domino domus non consentiente, vel non obligato consentire ipso inuito efficax impedimentum pręstaret, ne dominus ipse domus annuam pensionem ex domo reciperet, quam annuam pensionem aliàs sine ipso habuisset, vt puta, siquis aliqua magica arte vel illusione illam domũ horridam reddendo habitationi humanæ: vtiquè absquè dubio teneretur ad huiusmodi interesse lucri cessantis restitutionem, domino domus prædictæ. Et quòd domus sit res, quæ de sui natura lucrosa non est, probatur quàm apertissimè hac ratione: fac, vt Franciscus dominus sit domus alicuius: & quòd nolit sua industria alijs locare domum ipsam: sed sic vacuam manere velit: nonne illa semper infrugifera erit domino suo? sic ergo dicetur de pecunia, quã quis potest possidere otiosam in arca reclusam: & potest sua industria vti in mercibus emendis, & sic illam augere. Idem dicitur de agro, qui de sui natura sine opere humano non est aptus natus fructificare, nisi spinas & tribulos, iuxta dominicam sententiam: quæ habetur in lib. Genesis, capitu. 3. versiculo 17. & 18.

Impugnatur primo nostra conclusio 1.

Respondetur impugnationi

Genes. c. 3. versic. 17. & 18.

Quàpropter concludendum erit, conclusionem nostram verissimam esse: quoniam quantumcumquè res mutuata non sit apta nata de per se fructificare, tamen industria hominis accedente, efficitur res nata fructificare: & indè fit, quòd inducens mercatorem in casu præsentis nostræ conclusionis ad mutuandum, impedit eius industriam, ne pariat illum fructum, quem illa nata est parere: quia, cùm illa industria de per se sola non possit fructificare, nisi mediante pecunia, quam ille mutuo recipit: inde sequitur, quòd reddit industriã illam mutuatarius (recipiendo mutuam pecuniam) ineptam & impossibilem ad lucrum captandum, non minus, quàm siquis peritum artificem mechanicum, non quidem ligaret in carcere: sed solùm auferret ab eo instrumẽta suæ artis ad tempus, sine quibus eius industria seu ars in actum exire non posset.

Probata ergo prima conclusione, vt iacet in litera: aliquid dicendum erit pro intelligentia illarum nouem conditionum, quibus hunc contractum iustificari diximus. Animaduertendum (igitur) quòd duobus modis potest mutuans vltra sortem aliquid exigere ratione interesse lucri cessantis, videlicet:

Vno

Vno modo nihil certum,& determinatum exigendo, sed solam refusionem interesse: si aliquid tale ipsum mutuantem sustinere contingat:& in hoc casu certum est,omnes illas conditiones allatas non esse necessarias.patet assumptum,quia non est necessaria prima conditio,siue verè ita sit, quòd mutuans patiatur aliquod interesse:siue incertum sit,aut dubium omnino:iustè,enim, tunc poterit cum illo pacto mutuare,imò ex forma ipsarum conditionum apparet,quòd non dicantur esse necessariæ,nisi ad iustificandum contractum, quando apponitur pactum de aliquo certo & determinato soluendo,loco interesse:& hic est secundus modus: Vt si mutuans dicat Non mutuabo,nisi vltra sortem loco interesse aliquod certum soluas: & quòd hoc non sit de se illicitum,apparet ex dictis:Nam(vt loco suo dicetur & probabitur) ex sententia maioris partis doctorum,gener iustè poterit dotis solutionem expectans, aliquod certum loco interesse à socero exigere: quod (scilicet) verisimiliter ex dote statim soluta lucratus fuisset:similiter qui ad terminum merces cariùs(quàm in promptu facta solutione valeant)vendit,aliquando excusatur, (vt latiùs probabitur) Deo dante (in tractatu de emptione & venditione) de quo est tex.in c.in ciuitate,extra de vsuris, quod & cõtingit in multis alijs contractibus,ac casibus,in quibus aliquod certum,& determinatum lucrum tempore mutuationis implicitè à mutuatario exigitur loco interesse indè incurrendi:licèt tale Interesse sit indeterminatum & incertum antequàm eueniat.Et in hoc sensu esset dubium,an omnes illæ nouem conditiones sint necessariæ. Attamen hoc certissimum erit, quòd contractus huiusmodi cælebratus concurrentibus dictis nouem conditionibus,licitus erit,& poterit interesse lucri cessantis à mutuante exigi,& tuta conscientia exactum retineri.

39 *Conditionum, quę dicuntur necessariæ ad iustificationẽ contractus mutui, vt ratione lucri cessantis aliquid suscipi possit vltra sortem, aliqualis ratio redditur.*

Attamen,licèt verissima sit prædicta nostra prima conclusio.Nihilominus in commentario primo §.6.de vsur.Ioan.Baptista Lupus impugnat nostram conclusionem à nume.121.vsquè ad 126. nonnullis authoritatibus,& rationibus:infrascriptis verbis vtens,videlicèt: Quæritur etiam,nunquid creditor pro suo interesse possit à principio pacisci de certa quantitate moderata, vt puta, ad rationem 5.pro 100.quolibet anno? & breuiter huiusmodi conuentio,cùm sapiat vsurariam prauitatem,est omnino illicita: adest enim fraudis suspitio.l.Cùm quis decedens.§.Codicillis,& §.Titia.ff.de lega. 2. Notat Bal. in l.Rogasti. §.si tibi, col. 2. Imò ipsemet Doctor post multa ibidem concludens,dicit: sed quando mutuum fuisset voluntarium,tunc minimè dubitandum,conueniri neque exigi posse interesse certum, nisi post moram, quod hodie nullam in se continet difficultatem:sed in rem iudicatam est transactũ. Quando Pius Quintus Sanctissimus Pontifex de anno 1571.per suam decretalem super exercendis cambijs constituit: Ne quis audeat siue à principio, siue aliàs,certum,& determinatum interesse (etiam in eo casu non solutionis) pacisci:sub periculo subiacendi pęnis contra vsurarios statutis: & sic vt vides manifesti iuris(idem inquit)est,creditorem pro suo interesse conuenire non posse super certa quantitate taxata.Hæc ille:ex cuius uerbis bullæ relatis ipsemet paulò post elicit hanc consequentiam,infrascriptis verbis vtens, videlicet:quòd valeat pacisci super interesse soluendo saltem in genere post morã nulla facta taxatione,ita in terminis tradit Socynus consi.176.col.3.versic.7. Et paulòpost ipsemet Ioannes Baptista(volens arguere contra Didacum Couarru.nostræ præsenti conclusioni se subscribentem)in versic. Quamobrem: infrascriptis utitur verbis,videlicèt:Quamobrem ex istis ualdè dubito, An

Impugnatur nostra conclu. quoad posse pacisci de aliquo certo soluendo rõne lucri cessantis interesse a Ioã. Baptista Lupo.

Dida-

Didacus Couarruuias magni consilij iurisconsultus, dum lib.3.variarum resolut.cap.4.numero 5. frequentiori calculo receptum,asserit, quòd creditor in tali quoquè casu ab initio conueuire possit de suo interesse lucri:huiusmodi(inquit Ioannes Baptista prædictus)enim, sententia periculôsa eo apparere potest,quando suprà apertè ostendimus,illud quoquè ante moram nō deberi,quod hic non repeto: & scribentes nonnulli grauissimi, quos ipse in suam sententiam citat, non de interesse lucri cessantis, sed damni emergentis loquuntur, videlicèt:Diuus Thomas,Scotus, Sotus, & multi Canonistæ (quos enumerat ibi ipse Doctor,qui deniquè concludens infrascriptis vtitur verbis, videlicèt:) Et quòd dictum est suprà,creditorem ab initio pacisci non posse de certa quantitate sibi soluendâ ratione illius interesse: Aduertendum est,quia attenta qualitate,& conditione personarum ex dubio euentu,videtur quòd possit taxari aliqua pars honesti lucri arbitrio boni viri soluenda post moram debitoris:dummodo tamen postea per creditorem probetur, quòd verè tantum erat suum interesse: & quamuis illicita fuisset taxatio à principio facta,attamen per probationem postmodum subsecutam, sustineretur illa conuentio in vim probationis deductæ: & ita communiter uidentur concludere Theologi præcitati, atquè ex nostris, Alexand. consil.200. libro sexto,Deci.consilio 111.colum.vltima, & consilio 322. numero 4.Cagnol.hic numero 56.& in dicta Lvnica, numero 51.Couarru.libro 3. variarum resol.capitu.quarto,numero quinto,illatione septima. Multa enim, facta tenent,quæ ab initio fieri prohibentur, vt in l. Patre furioso, ff. de his, qui sunt sui uel alieni iuris. Hæc omnia Doctor ille (scilicet) Ioannes Baptista Lupus Geminianus vbi suprà.

Facta aliqua tenēt & sunt valida, posquā facta sunt,quę tamē fieri sunt prohibita.l.Patre furio'o, ff. de His, qui sūt sui uel alie.iur.

Quæ omnia ad uerbum in medium produxi vt probare possem,illius sententiam non posse euertere veritatem præsentis primæ conclusionis, quod quidem probabo satis apertè (Deo Optimo Maximo dante) Quàpropter respondendo primæ eius assertioni seu probationi nullitatis nostræ conclusionis,Dico,ex ipsius dictis non sequi:nec rationi consentaneum videtur asserere hoc,videlicèt: Contractus mutui cœlebrati cum pacto de soluendo interesse lucri cessantis est suspectus de usuraria prauitate, ergo est illicitus & prohibitus:non sequitur (inquam) hæc illatio iuxta illam Vulgatam regulam : suspitio non facit casum, vt suprà pleuè fuit probatum : quoniam si hoc esset verum , multa indè sequerentur absurda , eò quòd (vt patet ad sensum) seruire Episcopo vel Cardinali, aut Summo Pontifici sine salario esset illicitum ac prohibitum , quoniam quàm facillimè quis posset suspicari, taliter seruientem velle emere pretio sui famulatus beneficium aliquod ecclesiasticum , vel aliquam dignitatem ecclesiasticam ab huiusmodi personis : quod utiquè simoniacum esset, & illicitum : quod quidem assertum esse irrationabile per se patet, non solum in foro fori, sed etiam in foro conscientiæ: quoniam nulli dubium esse potest,quòd huiusmodi seruire sicut procedere potest ab animo sic emendi ecclesiastica beneficia, sic & à mera deuotione, vel affectu consanguineo , vel ex aliqua alia obligatione contracta ab eo, vel ratione beneficiorum temporalium collatorum in suos consanguineos , vel in seipsum : quàpropter in tali casu non erit præcipitanda tam facilè sententia , sed nobis vtendum erit nonnulla distinctione perutili, & semper memoria retinenda , & est hæc, scilicet. Perpenden-

Responsio Io. Baptistę prędicto & singulis eius dictis, & fundamentis.

Quæ sint cōsideranda in casu,quo fuit collatum al quod beneficiū ecclesiasticū à Papa, uel ab alio

O dum

prælato alicui eius ministro & idem de pacto inito de soluendo aliquid ultra fortem ratione interesse lucri cessantis.

dum accuratissimè erit nobis. An huiusmodi pactum de soluendo interesse lucri cessantis sic, sit vsurarium nec ne: & non curandum erit de suspitione, seu scandalo passiuo pharisæorum; quoniam, licèt ab huiusmodi contractus cœlebratione cum tali pacto cessandum esset à scandalo actiuo, non tamen, propter scandalum pasiuum (vt contingit in alijs indifferentibus, vel bonis operibus, vt docent omnes Theologi loquentes de scandalo) & prèadducti Doctores loquentes in casu nostræ huius primæ conclusionis contractus esset vsurarius: imò (dato & non concesso quòd scandalum esset actiuum) non sequeretur ex hoc, contractum fore vsurarium stante tali scandalo; sed illicitum. Ad authoritates, quas ibidem adduxit dictus Ioannes Baptista respondendo, dico, quòd non obstant quàm plurimæ earum, cùm vel explicitè contra ipsum sint, vel (saltem) implicitè, vt probaui, ipsas adducendo ad probandam primam conclusionem: sed ad id, quod ipsemet Ioannes Baptista subintulit dicens, Hodie de hac quæstionis decisione à se adducta non fore dubitandum, stante constitutione Pij Quinti Papæ de anno 1571. super exercendis cambijs, cùm constituerit, ne quis audeat à principio, seu aliàs certum, & determinatum interesse (etiam in casu non-solutionis) pacisci: sub periculo subiacendi pœnis contra vsurarios statutis, (& subdit, ibidem ipse Doctor.) Et sic, vt vides, manifesti iuris est, creditorem pro suo interesse conuenire non posse super certa quantitate taxata.

Ad hæc omnia, inquam, prædicti Doctoris dicta respondendo, dico, me mirari summoperè (cum reuerentia tamen) de tali eius doctrina: eò quòd ad tuendam suam sententiam adduxerit prèadductam constitutionem Papę Pij Quinti: in qua pęnitus nulla fit mentio de casu nostræ conclusionis, ac de materia vsuræ ratione mutui: sed solùm ratione cambij: me fugit (igitur) ad quid ipsam in medium sine causa produxerit ille Doctor: qui memor esse debuerat illarum iuris regularum, quæ in sexto, decretalium habentur, videlicèt: primò, in capitulo odia, de reg. iur. in sexto, vbi dicitur. [Odia restringi & fauores ampliari conuenit] & secundo, in capitu. In obscuris, de regu. iuris in sexto, vbi dicitur. [In obscuris, quod minimum est, sequendum] Quibus quidem regulis reprobari potest eius sententia. Cùm (vt dixi) in ipsa bulla nulla fiat mentio de vsura respectu mutui: (vt in casu nostro) sed tantum, de vsura respectu cambij: quàpropter sequitur, non debere complecti materiam mutui: sed neque dictus author poterit (meo iudicio) tueri suam sententiam arguendo sic, vbi est eadem ratio, idem & ius erit. At campsori illicitum est specialiter pacisci de certa quantitate interesse: ergo, & mutuatori illicitum erit: quoniam, re uera, per se patet, contractum mutui à contractu cambij in multis differre, cùm in contractu cambij nihil recipiatur ratione mutui: sed ratione expensarum in mercenarios, ac agentes salariatos ad hoc, & periculorum, quibus mercatores ratione cambij subiacent: quod non contingit in contractu mutui: quàpropter patet, non idem fore dicendum in contractu cambij: in quo non licet (iuxta bullam Pij Quinti) pacisci specialiter de aliquo interesse: cùm illud semper sit dubium etiam ipsi mercatori, eò quod talis quãtitas interesse dependeat a maiori, uel minori cõcursu mercatorum in nundinis eorum. Et (vt loquar more mercatorum) ignoratur qualiter curret pretiũ cãbij in sequẽti fera per Leonẽ, uel aliã ciuitatẽ, in qua recipiens uel dans pecuniam, in loco

c. Odia, de reg. iur. in 6. ca. In obscuris de reg. iur. in 6

Argumentũ in fauorem Ioan. Baptistæ Lupus.

contra-

contractus velit eam recipere, vel assignare. Et licèt (ni fallor) his rationibus crediderim iam me annullasse adducta à Ioanne Baptista prędicto, tamen operæ pretium duxi idem probare authoritate Nauarrensis Doctoris, qui de hac eadem quæstione loquens in suo Manuali confessorum, in capitu. 17. de septimo præcepto. [Non furtum facies] numero 211. postquàm docuit in quibus casibus non solùm licet accipere, & exigere: verùm etiam à principio contractus conuenire de summa, quæ vltra sortem sibi rependenda est ex verisimili illo interesse damni, aut lucri, statim subiunxit hæc verba, videlicèt: Quod postremùm hodie non procedit in materia cambiorum, per extrauag. Pij Quinti, transcriptam infra eodem capitu. numero vltimo, vt ibi dicam vbi hęc ipse Nauarrus in verba prorupit in §. 6. videlicèt: Quòd ex hac extrauag. notatur in versicu. quarto, quòd licèt iure communi licuisset ante hanc extrauag. conuenire à principio, vel postea ante terminum solutionis super interesse verisimile, vt certum quid solueretur: Adeò quòd dixit Ioannes de Medina in Codice de restitutionibus, fol. 132. (dic tu suprà in probatione conclusionis primæ fuisse eius verba adducta) soluendum esse interesse verisimile conuentum à principio, licèt in fine appareat nullum futurum fuisse. Cui consentit Sotus lib. 6. quæstio. 1. articulo 3. in fine, de Iustitia & iure. An autem idem sit in mutuo, quod in cambijs, dubitari posset, & disputando vtraquè pars defendi: sed quia lex hæc in hoc est exorbitans à iure communi, iustior videtur pars negatiua. Hæc omnia Nauarrus vbi suprà: pro quorum maiori intelligentia sciendum, quòd in capitu. quæ à iure, de reg. iur. in sexto hæc habentur: videlicèt, [Quæ à iure communi exorbitant, nequaquàm ad consequentiam sunt trahenda,] & quòd hæc extensio Ioannis Baptistæ exorbitet à iure communi: patet per iura adducta in probatione dictæ nostræ primę conclusionis, & per authoritatem Nauarri hoc idem fatentis, prout paulòantè retuli. Insuper animaduertendum, quòd nostrum assertum verum probatur, & Ioannis Baptistæ falsum, per text. in capitu. Odia, de Regu. iur. in sexto, vbi dicitur. [Odia sunt restringenda, & fauores ampliandi.] Quàpropter patet, pœnam, seu prohibitionem, (vt non possint campsores à principio contractus pacisci de interesse) non posse extendi ad contractum mutui, sed restringi in contractu cambij. & hoc idem probatur, eò quòd dicta constitutio Pij Quinti sit pœnalis, & iccircò ei debetur benignior interpretatio, & erit talis: videlicèt, quòd non comprehendat aliquo modo contractum mutui, iuxta sancita in capitu. In pœnis, de regul. iuris in sexto, & quòd sententia dicti Ioannis Baptistæ aduersetur dictis regulis, facile erit probare: quoniam, cùm pœna sit mercatori, aliquem contractum non posse cœlebrare: indè sequitur, dictam constitutionem pœnalem fuisse, vt patet ad sensum: quàpropter fatendum erit quoquè, benigniorem interprętationem de ipsa faciendam fore: eò magis, quòd in dicta constitutione nulla fiat mentio de contractu mutui: sed solùm de cambiorum contractu. His ergo adductis in tutelam nostræ conclusionis, & in responsionem ad primas duas rationes illatas à Ioanne Baptista prædicto contra ipsam conclusionem: Me accingens modò ad impugnandum tertium eius dictum contra nostram conclusionem, breuiter dico, non obstare veritati nostræ conclusionis suam ipsius sententiam, dicentem, sibi taliter tenenti fauere Diuum Thom. Scotum, Dominicum Sotum, Abbatem, & reliquos Doctores suprà, per me ralatos;

Nauarrus.

Exod. c. 20.

c. Quæ à iure, de regul. iuris in 6.

c. Odia, de reg. iur. in 6.

c. In pœnis, de reg. iur. in 6.

quoniam licèt reuera, explicitè nonnulli dictorum Doctorum non annuerint, ac consenserint præsenti nostræ primæ conclusioni, tamen nonnulli eorũ explicitè consenserunt, vt patet iam locis allegatis: eò magis, quòd & ij, qui explicitè non amplecti visi sint dictam conclusionem (vt fuit diuus Thom. & Scotus, & reliqui) tamen, nulli dubium esse poterit, illos tacitè se subscripsisse dictæ nostræ conclusioni, vt satis fuit probatum suprà, dum exposuimus verba, quibus dicti Doctores vtuntur, loquentes de materia præsentis conclusionis.

Quàpropter patuit, citatos Doctores fauere præsenti conclusioni quoad omnia eius membra, & implicitè fassos fuisse, mutuãtem posse pacisci de interesse certo sibi soluendo: vt latiùs suprà probauimus. His ergo omissis ad alia ipsius Doctoris Ioannis Baptistæ dicta vbi suprà contra nostram conclusionem suprà allata, impugnanda, in Dei nomine, & pro veritate detegenda, me accingam.

Ad id, verò, quod ipsemet Ioannes Baptista dixit, quòd licèt à principio pacisci non possit de interesse lucri cessantis: tamen, si post moram probatũ fuerit, mutuantem realiter passum (iuxta arbitrium boni viri) fuisse huiusmodi interesse conuentum à principio mutui, tunc poterit illud exigi, facillima erit responsio, dicendo quòd in hoc (cum reuerentia) sibimet contradicat, & licèt hæc eius opinio videatur aduersari dictis ipsius, tamen pro nunc sufficiet mihi, ipsum mecũ consentire quoad validitatem contractus taliter initi: quod probatur hac ratione: Nam aut contractus mutui cælebratus iuxta primam & subsequentem secundam nostram conclusionem, est per se illicitus, aut nõ: si ipse Doctor dicat, ipsum per se illicitum, vt uidetur annuisse in prædictis, tunc arguo sic: si contractus est illicitus, hoc non erit alia ratione, nisi quia est vsurarius: at contractus vsurarius per se est nullus nullitate iuris: indè ergo sequitur, falsum fuisse (cum reuerentia tamen huiusmodi Doctoris) quod ipse dixit, asserendo, ipsum contractum ualidari post moram, & probationem interesse lucri cessantis factam: [cùm non firmetur tractu temporis, quod ab initio de iure non subsistit:] ut habetur in c. Non firmatur, de regu. iur. in sexto. consequentia patet: quoniam si huiusmodi contractus illicitus non esset, de iure subsisteret: unde iccircò illicitus est, quia de iure non subsistit, ut probat dicta regula: quomodo ergo uerum erit, quòd firmetur tractu temporis huiusmodi contractus, cùm de iure nullus fuerit, ut ipse affirmat, appellando ipsum contractum illicitum: sed si dictus Ioannes Baptista responderet, quòd licèt à principio ipse contractus sit illicitus, tamen non retractabitur post moram & probationem huiusmodi interesse, imò consolidabitur ex ui probationis subsequutæ, quoniam (iuxta aliã iuris regulam in capitu. factum legitimè, de regul. iur. in sexto) [factum legitimè retractari non debet, licèt casus postea eueniat, à quo non potuit inchoari:] Contra tamen hoc arguo sic, sumendo argumentum à contrario sensu dictæ regulæ, ergo dicendum, quòd factum illegitimè retractari debet, licet casus postea eueniat à quo potuit inchoari: ac per consequens sequitur dicendum, quòd aut à principio huiusmodi contractus fuit legitimus seu legitimè cœlebratus, aut non: si fuit legitimè cœlebratus, habeo intentum contra ipsum qui hoc negauerat: si non fuit à principio cœlebratus legitime, sequitur quòd etiam casu aliquo adueniente, à quo poterat inchoari, id est, legitime cœlebrari, semper remanebit illegitimus: ut in casu

c. Non firmatur, de Regu. iur. in 6.

c. Factum legitimè, de regu. iur. in 6.

casu nostro, qui illegitimus fuit a principio: vt ipsemet æstimauit, & per consequens non apparet verum, quod ipse dixit, dicens ꝙ ex post facto, ratione moræ, & probationis interesse ipsum legitimari.

Hæc omnia in medium producere operæ pretium duxi, non aduersandi Doctoribus gratia, verùm potiùs detegendi veritatem quæstionis studio, ad Dei Optimi Maximi laudem, & proximorum salutem, remittendo tamen me saniori iudicio.

Secunda conclusio.

Ratione interesse lucri cessantis (concurrentibus conditionibus recensitis in prima conclusione) vnusquisquè poterit tuta conscientia à principio mutuationis, id est, ante moram mutuatarij pacisci cum ipso mutuatario de sibi soluendo vltra sortem aliquid ratione interesse lucri cessantis quod verè mutuator ratione mutui incurreret. Hæc conclusio Probatur duplici medio, vltra authoritates allatas in probatione præcedentis conclusionis. Probatur enim, primo authoritate Doctorum, & primò nostræ cõclusioni se subscripserunt Hadrianus Papa in 4. senten. in tracta. de vsuris, capit. quia tactum est, in uersicu. sed quia nihil plus. Ioannes de Medina loco citato in præcedenti conclusione, Sotus in lib. sexto de iustitia & iure, quæstio. 1. articu. 3. conclusione 5. qui omnes dicti Theologi explicitè nostræ conclusioni se subscripserunt, dicentes, mutuantem à principio posse pacisci &c. implicitè verò, omnes alij citati in prima conclusione, cùm simpliciter asserant, & probent, mutuantes posse pacisci de sibi soluendo vltra sortem ratione interesse lucri cessantis, non distinguendo antè, vel post moram, forsan ratione illa moti, quam ad probationem præsentis conclusionis afferemus: ex canonistis verò, Host. in c. salubriter, extra de vsur. Conradus in tract. 2. de contractibus, quæst. 30. conclusione 4. qui ibi multis rationibus, & auctoritatibus id probat, quæ omnia hic referre omisi, breuitati studens. Ioa. Bapt. Lupus Geminianus in suo tract. de commertijs illicitis, in primo suo Comment. §. 6. l. Curabit. C. de Act. empti, à nu. 121. vsquè ad numerum. 126. Didacus Couarruuias loco citato in præcedenti conclusione, qui etiam multis auctoritatibus idipsum probat Syluester in ver. vsura 1. §. 23. & Nauarrus in suo Manuali, c. 17. n. 211. & hi Doctores explicitè se subscripserunt præsenti conclusioni: quàmplurimi verò, ex citatis in probationẽ primæ conclusionis implicitè, cum indistinctè dixerint, mutuanti licere pacisci de huiusmodi interesse lucri cessantis. Probatur & secundo hac ratione quã affert Hadrianus Papa, videlicet: Cũ, enim, nihil plus vtilitatis pecunia mutuata contineat in se post moram, quàm ante morã, neq; magis interest hominis, pecuniã de manibus creditorum excutere, quã eam seruare, indè sequitur, licere mutuanti æquè pacisci ante moram, à principio mutuationis, quàm post morã, cùm non petatur statim lucrũ cessans prætensum: sed solum postquàm ipse mutuatarius tale lucrũ impediet: nisi à principio impediret, quia forsan illicò mutuator pecunia ipsa mutuo petita emisset merces, vel annuũ censum, de quo latiùs in probatione præcedentis conclusionis fuit dictũ. Attamen licèt verissima sit nostra cõclusio, cõtra ipsam insurgere potest quis, illã appellando falsam, hoc probare nitẽs duplici medio. primo, auctoritate Doctorum, & 2. ratione. Inn. n. Io. And. Ant. & Pan. in c. fi. extra de vsur. dicunt hoc illicitũ, & ratio eorũ est: quia post morã est licitũ, non antè morã. primo, quia daretur fomes palliandi vsuras hoc velamine: & 2. oẽ interesse ante morã incursum dẽt imputari mutuãti: post verò

30

Ratione lucri cessantis, antè morã mutuatarij licebit pacisci de tali interesse sibi soluendo.

Hadrianus Papa.

Ioa. de Medi.

Dominicus Sotus.

Hostien.

Conradus.

Io. Bap. Lupus.

Couarruuias.

Syluester.

Nauarrus.

1. Ratio conclusionis.

Impugnatur conclusio.

Inno.

Ioa. And.

Panormita.

morã ipsi mutuatario,cũ debitor morosus furi sit omnino æquiparandus, ac quo ad hoc,tenebitur sicut fur:fur aũt non tantum tenetur restituere rẽ furti uam,sed etiam pro interesse lucri cessantis satisfacere: sic ergo in proposito: quia qui antè moram retinet rem mutuatam,domino illius consentiente reti net,videtur quòd non teneatur ad aliquod interesse lucri cessantis:quoniam, qui gratis consentit in antecedenti, ex consequenti gratis consentit in eo ꝙ indè sequitur: Cùm igitur mutuans tempore mutuationis spontè,& gratis consentierit in hoc,quòd mutuatarius per certum tempus suam pecuniam mutuatam retineat:Igitur ex consequenti cõsentit in amissione alterius boni,seu lucri,ipsam pecuniæ retentionem cõsequente:& ita videtur quòd mu tuatarius non teneatur aliquid reddere ratione interesse antè moram mutua tarij euenientis mutuatori suo:Ad huiusmodi impugnationis partes singulas modò respondendo sigillatim(postmodum,Deodante,responsurus ad aucto ritates doctorum adductas) præmitto pro maiori dicendorum intelligentia, ꝙ pecunia non est maioris vtilitatis ipsi mutuatori post moram mutuatarij, quam antè moram fuerit,(cæteris paribus) nec minus cessat lucrum iustum ipsi mutuanti,ex hoc quòd mutuatarius est antè moram,quàm,postquàm in cipiat in mora esse(vt supposui in conclusione)cùm à principio mutuationis mutuator impediatur ab emptione mercis sibi lucrosæ,seu censualis iuris (vt diximus)Indè luce meridiana clarius èlucet,mutuantem posse pacisci de hu iusmodi interesse(incurrendo per ipsum ratione mutui concessi)tam à principio mutui,quàm post moram:cùm nihil indè sibi de iure nõ debitum peta tur à mutuatario (vt latiùs probauimus in præcedenti cõclusione)& cõditio nibus ipsam iustificantibus:quod & confirmatur hac etiam ratione. Debitor morosus hoc addit suprà debitorem non morosum,scilicet, quoniam morosus est in culpa non reddendo quod reddere tenetur: & iccircò dicunt Doctores ipsum æquiparari furi:eò quòd contrectet, seu retineat rem alienam inuito domino:sed hæc culpa non est per se causa (vt patet)obligandi ipsum morosum mutuatarium debitorem ad reddendum aliquid vltra sortem mutuatam,sicut nec & furem·sed solùm ad omne interesse sua culpa incursum (siquod foret)per ipsum mutuatorem,vel dominum rei furatæ,vltra rem furatam,vel mutuatam. Si igitur,idem interesse(vt supponitur)patiatur mutua tor antequàm mutuatarius fuerit in mora,& culpa,causa mutui solùm: quare ergò non tenebitur ad restitutionem talis interesse ante moram à principio mutui,sicut dicitur ab ipsis doctoribus mutuatarium teneri post moram, eò magis quòd poterit dici in casu nostro,etiam à principio fuisse quodammodo in mora.

2.Ratio con clusionis.

Ad id verò quòd dicitur,mutuatorem tacitè voluisse donare tale interesse ipsi mutuatario,cùm voluntarie illud passus fuerit,mutuando sine violentia:eò quòd qui consentit in antecedenti &c.Respondetur quòd ratio nihil contra nostram conclusionem probat:primò,quia supponit vnum falsum,scilicèt, quòd quicumquè vult antecedens bonæ consequentiæ,vult etiam con sequens,aut qui vult causam,vult similiter effectum eius. Cuius oppositum constat esse verum in eo,qui vult in amore suæ concubinæ perseuerare: quã suprà modum amat:tamen,cùm sciat per fidem, sequi indè eius æternã dam nationem,hoc nõ solùm non vult,imò odit. Ita etiam qui scit,cibum aliquẽ, gustui delectabilem,esse sanitati cõtrarium,i.vult cibum talem (quia gulosus est)comedere,vt gusti satisfaciat:non tamen ille vult seu intendit cõsequens,

Prima Respon sio ad obiectio nem primã factã contra nostram secundã cõclusionem.

vel

vel effectum sequutũ ex ipso cibo:indè, scilicèt, morbum incurrere. Et ita de alijs multis posset exemplificari. Imò sicut constat, aliquem dolere de antecedente, & gaudere de consequente, quod patet in his, qui de proprijs peccatis veram pęnitentiam peragunt, qui simul, & semel de peccato dolent: & de dolore gaudent: Ita contingit fieri èconttra, aliquem gaudere de causa, seu antecedente, & tristari de effectu, seu de consequenti, vt videmus de puella virgine inhonesto capta amore, quæ gaudet de amplexu, & cõcubitu sui amatoris, quo grauida remanet, & tamen de ipsa conceptione fęti tristatur: cum ex ipso sciat consequenter fore manifestandum occultum stuprum in graue ipsius damnum temporale, & vitæ quoquè periculum. Secundò, Dato & nõ concesso, quòd mutuator velit illud antecedẽs, scilicet, mutuatarium frui pecunia sibi mutuata, & apud se retinere illam, & ex consequenti velit cessationem lucri indè sequentem: Non tamen sequitur necessariò quòd sicut gratis mutuare vult, ita gratis velit illud interesse pati, releuando mutuatarium à satisfactione: quod poterit cognosci arguendo à simili: potest esse enim, quòd Petrus habens vineam fructiferam, spontè consentiat, & velit gratis eam donare Ioanni, non tamen indè necessariò sequitur, quòd consentiat, & velit fructus eiusdem vineæ donare eidem: eò quòd poterat vineam donando, fructus eius ad tempus sibi, vel alteri reseruare, ipsum donatarium ad fructuum redditionem obligando. Igitur pari forma stat, quòd Petrus velit gratis certam pecuniæ quantitatem ad tempus alteri mutuare, non consentiendo, nec donando lucrum, quod ex pecunia erat ei alioquin (saltem) instrumentaliter eventurum: Sed siquis insurgendo contra hanc rationem diceret: Non esse simile de vinea donata, & de pecunia mutuata: eò quòd vinea sit res de sui natura fructifera, non autem pecunia: Ideo potest donare vineam, fructusquè, eius reseruando. Ad quod facillime erit respõsio, dicendo, quòd si hæc obiectio vera esset, sequeretur falsum esse id, quod asseruisti: dicendo, mutuatorem posse vltra sortem pacisci, & exigere ratione interesse lucri cessãtis post moram: & quòd esset falsum, probo sic. Pecunia tradita à mutuatore mutuatario, est res quæ de sui natura non gignit, & fructificat non solùm ante moram mutuatarij, verum etiam post moram, cùm mora mutuatarij naturam ipsius immutare non possit: eò magis, quòd per ipsum, pecunia ipsa à natura non obtinuit: vt possit germinare (vt patet ad sensum) & licèt ipsa pecunia de per se non pariat, tamen, germinat aliam pecuniam instrumentaliter, negotiãtis industria apposita: quàpropter sicut in strumenta artis cuiuscumquè non operantur aliquid virtute naturæ propriæ, sed virtute principalis agentis, scilicèt, artificis: (vt patet ad sensum) quoniam si hoc non esset verum, sequeretur quòd malleus, ac serra generaret tantum malleum & serram, & non alia opera possent frabicari cum ipsis, iuxta Philosophum lib. 7. Methaphysic. c. 8. dicentem, inquibusdam etenim etiam manifestum est, quòd generãs tale est, quale quod generatur, non tamen idem, nec vnum numero: sed vnum speciei vt in naturalibus. Homo namquè hominẽ generat, nisi quid præter naturam fiat, vt ęquus mulum ex asina. Hæc ille: ex quibus uerbis originem traxit axioma illud vulgatissimum, omne generans generat sibi simile: sed contrarium est uerissimum: vt quotidiana experientia nos docet: sic ergo in proposito licèt pecunia non pariat naturali potentia, & per se aliam pecuniam, sicut mulier vel ęqua: tamen est apta nata parere pecuniam aliam per accidens, id est, acce-

Alia obiectio contra secundam conclusionẽ, ex eius defensione desũpta.

Responsio ad obiectionem.

Arist.

31 *Generans omne, generat sibi simile.*

accedente industria mercatoris, & sic quamuis pecunia non pariat pecuniam virtute propria: generat pecuniam tamen virtute principalis agentis ac concurrit in tali partu tamquàm quodam instrumentum: Ex quibus omnibus adductis patet veritas nostræ conclusionis, & falsitas (cum reuerentia tamen) impugnationis allatæ, ac per consequens quòd in habenda ratione interesse lucri cessantis, non erit ponenda illa differentia, scilicèt, mutuatarium esse, vel non esse in mora: cùm in vtroquè par eademquè sit ratio, & indè sequatur, quod in vtroquè idem ius esse debeat.

Ad nihilum ergo deductis rationibus, aduersæ partis respondendum superest Authoritatibus adductis in fauorem impugnationis allatæ à Ioanne Baptista Lupo vbi suprà.

Responsio ad sententiā Innocentii ex eiusdem verbis.

Et Primò, respondo ad Innocentium duplex dabo responsum. Primum quorum est, quòd ne[illegible]a conclusio loquitur in foro conscientiæ, & in casu, quo ità res se habeat, scilicèt, quòd ex mutuo mutuator patiatur damnum, interesse, scilicèt, lucri ce[illegible]nis, quod contingit non tātū post moram: sed etiā à principio contractus (vt fuit probatum) & sic nostra conclusio fundatur in veritate, & non in præsumptione, cùm opinio non faciat casum, (vt patet ad sensum) nec videtur eruditissimo (vt ipse fuit) viro dignum, asserere esse contractum usurarium, eò quòd in ipso poterit committi vsura: & sic parari via ad vsuras exercendas: Attamen huic rationi respondebitur post conclusiones in responsione ad argumentum adductum pro parte negatiua: nè eadem sępius repetere opus sit: Equidèm rationem differentiæ inter illos duos casus adductos, ab Innocentio adinuenire facile non erit, cùm prorsus in vtroquè patiatur mutuans interesse lucri cessantis, si res ita se habet, vt præsuppo nitur in casibus, vt optimè dixerunt præadducti Doctores. Imò videtur, etiā ipsum Innocentium in c. in ciuitate, extra de usuris, tacitè confessum fuisse idem, dum dixit, ex forma, ex hac decretali satis innuitur, quòd si aliquis pro certa pecuniæ quantitate emeret aliquem reditum grani, vel vini, vel alium consimilem, perpetuò sibi, & suis hæredibus dandum à venditore, & suis hęredibus, uel ad certum tempus, vel ad tempus vitæ alicuius, quod licitus est huiusmodi contractus, dummodo reditus annuus communi æstimatione non excedat reditum, quem haberet, vel habere posset, si terram de tanta pecunia emisset: & si excedat communiter, non est licitus contractus, hæc Innocētius. ex cuius verbis apertissimè elicitur, ipsum uoluisse saluare contractum censualem illum ratione interesse lucri cessantis, quod emens patiebatur ex impedimento, sibi præstito adipiscendi lucrum ex possessione aliàs empta ex ipsamet pecunia: quàpropter uidetur idem annuisse de pecunia, qua quis uoluisset merces emere, cùm ipsa pecunia nō tantum industria mercatoris assoleat lucrum ipsi mercatori ex emptione census, quàm ex mercium emptione: ut per se patet: tamen quomodocumquè sit, iam patuit, suam opinionem (cum reuerentia tamen) non fore amplectēdam, rationibus adductis, ut docuit quoquè Syl. ubi suprà.

Responsio. ad Primum.

Ad Authoritatem Panormitani uerò, respondeo dicendo, quòd cùm mutuatarius priuet mutuatorem à principio mutui, & per consequens sit sic in mora restituendi illi pecuniam suam paratam ad merces emendas, & ad lucrum indè captandum: patet ipsum consentijsse nostrę conclusioni, cùm dixerit (in c. salubriter extra de usuris in uersic. 2. nota casum singularem, post multas recitatas Doctorum sententias) & puto etiam quòd à principio possit con-

sit côueniri cũ socero de percipiendo aliquid annuatim, vsq; ad solutionem dotis, dummodo sit homo solitus mercari, vel ponere pecuniam apud mercatorem: cùm iste non capiat pro mutuo, nec pro dilatione data: sed vt sustineat onera matrimonij, & sic potius capiat vt interesse. hæc ille: ex cuius verbis patet, ipsum sentire, licitum esse à principio contractus mutui pacisci de vero interesse (vt supponitur in nostra conclusione) nec huic conclusioni aduersatur quod idem dixit in c. Nauiganti, extra de vsuris. dicens quòd vbi mutuãs bona intentione ducatur, & potius mutuat vt seruiat amico, quàm in fraudem vsurarum, quòd tũc excusatur à peccato, licèt alia opinio sit tutior. Hæc ille: cuius dictũ potius fauet nostræ præsenti cõclusioni, licèt ibi addiderit, dicẽs, licèt alia opinio sit tutior: quoniam reuera si fieri potest, homo abstinere deberet ab huiusmodi contractus specie propter periculum, & scandalum pusillorum, vt in sequenti conclusione dicetur, nisi hoc sibi suadeat charitas Dei, & necessitas proximi. Ad Ioannem And. & D. Antonium patuit respõsio per allata superius in responsione facta ad Ioãnem Baptistam Lupum & Inno. & iccirco illis nihil aliud addam hîc.

Tertia conclusio.

Quàmuis verissimæ sint præcedẽtes duæ conclusiones, Nihilominus, quia quasi rarò omnes circunstantiæ, seu conditiones adductæ in prima conclusione, in contractu mutui, in quo vltra sortem aliquid petitur, & recipitur ratione interesse lucri cessantis, & quàm facillimè mentitur iniquitas sibi: Ideò antè factum, sunt tales mutuationes dissuadendæ, etiam si dixerint, huiusmodi contrahentes se velle conditiones adductas obseruare: Post factum tamen, id est, post mutuum præstitũ cum pacto exigendi vltra sortem ratione lucri cessantis, diligenter attendendum erit, an fuerint illę conditiones omnes obseruatæ necne: quoniam si fuerunt obseruatæ, non erit huiusmodi contractus taliter cęlebratus condemnandus, vti vsurarius. Hæc conclusio probatur tripli ci medio. primo enim per argumentum in c. in ciuitate, extra de vsuris. in quo Alexander tertius Papa scribens Genuensi Archiepiscopo: dixit ꝙ [licèt in casu, quo quis vendit rem maiori pretio, quo res tempore contractus minori valebat, non erit huiusmodi venditor vsurarius, si rem illam tunc nolebat vẽdere, sed reseruare in aliud tempus, quo verisimiliter res vendi potuisset maiori illo pretio, vel dubium sit quòd vendi potuisset plus, minusquè tali pretio conuẽto, soluendo in tempore statuto: aliàs venditor incurreret peccatũ: & ideo ciues tui saluti suę benè consulerent, si à tali contractu cessarent, cùm cogitationes hominum omnipotenti Deo nequeant occultari] hæc in dicto canone. ex cuius verbis elicitur quàm apertissimè veritas nostræ conclusionis, quòd scilicèt, antè factum talis contractus dissuadendus erit, post factum concurrentibus requisitis, non erit tãquàm vsurarius damnandus: cùm summus Pontifex ibi loquatur de casu nostræ conclusionis, licèt loquatur de venditione: quoniam licèt in contractu emptionis, & venditionis, propriè loquẽdo, non possit committi vsura: sed tantùm iniustitia:

32 Ratione lucri cessantis aliqd exigere, antè factũ erit dissuadendũ, post verò factũ cõcurrẽtib. prædictis conditionibus non erit damnandus ut cõtractus usurarius, taliter cęlebratus.

ca. In ciuitate extra de usur.

Vsura tamen assolet committi, scilicèt, tunc, quandocumquè in venditionis contractu continetur mutuum implicitum ac palliatum, seu tectum sub nomine emptionis, & venditionis, eò quòd vendens cariùs ad tempus quàm ad numeratum, non habito alio respectu, vsuram committit tunc, quia vendẽdo taliter videtur potius mutuare pecuniam, & pretium illius rei sic traditæ, & pro vsu eius velle aliquid vltra sortem principalem, id est, valorem rei cur-

rentem

ca. Illud extra de Clerico excom. vel depos. minis. In dubiis tutior via est eligenda. Glosa.

rentem tunc communiter. Probatur, & per argumentum in c. Illud, extra, de clerico excom. vel depos. ministr. in quo Inno. Tertius Papa inter alia in §. licèt autem. tradidit hanc optimam regulam: videlicèt, [In dubijs tutior via est eligenda] per quam regulam dicit Glo. in dicto ca. in ciuitate, in vers. Nisi dubium, probari nostram conclusionem, eò quòd de bonitate huiusmodi contractus multi dubitant: iccircò vnà cum textu in dicto c. in ciuitate, dicit abstinendum fore. Probatur & secundò præsens conclusio Doctorum authoritate. Glo. enim suprascripta cui se subscripsit Panor. ibidem in ver. tertiò nota. Conradus in tracta. 2. de cōtractibus, quæst. 30. in fine. Ioannes de Medina vbi suprà in §. est ergo resolutio. in fine: Sotus in lib. sexto quæst. prima, in fine probationis conclusionis quartæ. Probatur & tertiò, præsens conclusio hac ratione: videlicèt.

Panor. Conradus. Ioa. de Medi. Dominicus à Soto.

Ratio conclusionis.

Cùm omnes homines (iuxta Apostolum) non solùm à malo, verùm etiam ab omni specie mala abstinere debeant: indè sequitur, quòd omnes homines abstinere debeant à celebratione huiusmodi cōtractus, de quo dicitur in præsenti conclusione, cùm retineat quandam speciem mali: Antecedens verissimum est & probatur authoritate Apostoli dicentis (Ad Thessalon. c. 5. versi. 22) Ab omni specie mala abstinete vos.

Thessal. cap. 5. uersi. 22.

Consequentia illa iam probata fuit in cōclusione authoritate Doctorum, dicentium, abstinendum fore à tali contractu, tùm propter scandalum aliorū, tùm, quia rarò in huiusmodi contractu concurrere assolent omnes conditiones adductæ in prima conclusione quæstionis præsentis.

Quarta conclusio.

23 *Quomodo erit probandum interesse lucri cessantis.*

Volens probare in foro fori interesse lucri cessantis, debebit capitulare, & in simul probare. primo, quòd ipse mutuator erat, & est solitus negotiari, ac merces emere. secundo, quòd lucrum cessans ab ipso petitum, erat in potentia propinqua, imò quasi in actu consequendi, vt puta, quia iam habebat præ manibus tales merces emendas, ex quibus verisimiliter tantum ex ipsis fuisset lucratus, si illas emisset pecunia mutuata. tertiò, quòd ex mutuatione fuit ab huiusmodi lucri assequutione impeditus, & sic passus fuerit interesse lucri cessantis totius summæ, quam ipse petierat. Quod quidem interesse, cùm in facto consistat, ad plenum probandum erit: quæ omnia probanda etiam erūt à non solito negotiari, vt puta, à nobili, diuite, aut alio quouis homine: qui simile interesse petere uellet ad rationem, puta, fructuum, ac reddituum, quos percepisset à prædio, castro, vel censuali redditu empto, si per mutuationem impeditus fuisset ab huiusmodi emptione, & per consequens à talium redditum, vel fructuum assequutione: Hæc tamen differentia erit inter solitum negotiari, & diuitem non solitum negotiari: quoniam à nō solito negotiari probanda erunt suprà adducta: solitus verò negotiari tenebitur solùm probare se fuisse, & esse negotiatorem talis conditionis, & qualitatis: & quòd mercatores talis conditionis (prout ipse est) communiter lucrari consueuerunt deductis expensis: exempli gratia ad rationem 7. pro centenario, quolibet anno, & quòd ipse hoc idem lucratus indè fuisset, si nō mutuasset pecunias illas, cum quibus vtiquè potuisset negotiari: Hæc conclusio Probatur authoritate Alexandri in consil. 141. & lib. 5. Decij in cap. Cùm venerabilis, nume. 14. de exceptionibus, in sexto, & in consil. 39. nume. 5. Corseti in singularibus in versi. qualitas: Crauet. consi. 320. numero 1. Iasonis post Cast. in dicta l. 3. §. vltimo, ad finem. Paris in dicto cap. Cùm venerabilis, num. 32. Afflict. decisione 20.

Alexander. Decius. Corsetus. Crauet. Iason. Paris.

Decij insuper in l. Quatenus, in fine. ff. de reg. iur. & in consil. 322. num. 5. Nec non quàmplurimorum aliorū Doctorum authoritate nostram cōclusionem probat Ioannes Baptista Lupus Geminianus in suo tractatu de commertijs illicitis, in primo suo commentario. §. 6. in l. Curabit. à nu. 121. vsquè ad 126.

Decius. Afflictus. Io. Bap. Lupus.

Quinta conclusio.

34 *Quando liceat exigere à mutuante vltra sortem ratione lucri cessantis, non tantum pro primo anno, verum etiā pro vlterioribus annis.*

Mutuans seruatis omnibus conditionibus adductis in conclusione prima præsentis quæstionis, tuta conscientia poterit exigere à mutuatario (vltra sortem principalem) aliquid ratione interesse lucri cessantis, non tantum post primum annum à die mutuationis, & passi interesse lucri cessantis: sed etiam in subsequentibus annis, donec integraliter fuerit facta solutio sortis principalis mutuatæ, & interesse lucri cessantis (secundum ratam tamen solutionis, vt si fuerit soluta media pars mutuatæ pecuniæ, tunc tantùm exigat pro medietate pecuniæ mutuatæ pecuniæ (& non pro alia medietate iam soluta:) Nec non poterit exigere interesse lucri cessantis illius interesse lucri cessantis, quod soluendum erat sibi ratione sortis principalis mutuatæ: non tantum pro primo anno: sed etiam pro alijs, donec sibi satisfactum fuerit, de ipso interesse lucri cessantis: vt exemplo clariùs patebit: concurrentibus tamē duabus conditionibus: prima quarum est, quòd in fine cuiuslibet anni ipse mutuator pecuniā suam repetat, & realiter cupiat sibi reddi à mutuatario, non solùm pecuniam mutuatam, verùm etiam interesse lucri cessantis illùcusquè decursum, ratione dictæ pecuniæ mutuatæ: secunda, verò, conditio est, quòd reuera ipse mutuator sit constitutus in fine anni in terminis primæ conclusionis, ratione quorum diximus, & probauimus multis mediis, licere stantibus illis conditionibus exigere aliquid vltra sortem ratione interesse lucri cessantis: exempli gratia. Petrus est mercator, habetquè præ manibus tantummodo centum aureos implicandos mercaturæ, reliquos autem nonnullos sibi necessarios pro victus necessitate quotidiani ipsius & suorum, & pro occurrendo diuersis huius vitæ incōmodis, & infortunijs, & non habet aliam pecuniam otiosam in arca: & ex emptione talis mercis deductis deducendis (prout in conclusione prima) sibi probabiliter arbitrio boni viri obueniet lucrum ad rationem decē pro centenario quolibet anno, & paciscitur cum Francisco eius mutuatario de sibi soluenda sorte capitali mutuata, id est, cētum vnà cum illis decem (anno elapso) ratione huiusmodi interesse lucri cessātis, quod ex mutuo patitur. Transacto anno Petrus petit à Francisco sortem principalem, id est, centum, & interesse; id est, decem, ac per consequens centum & decem, Franciscus rursus rogat tempus alterius anni indulgeri sibi ad soluēdum, ex cuius termini prolongatione impeditur Petrus probabiliter rursus à lucro sibi captando ex mercibus, quas emere parauerat pro centum, & decem illis sibi tunc soluēdis à Frācisco, ex quarum emptione deductis deducēdis (vt in cōditionibus allatis in prima conclusione) fuisset lucratus vndecim, dico, quòd in tali casu tuta cōscientia mutuator posset vltra sortem scilicèt, centum illos à principio mutuatos, exigere à mutuatario in fine secundi anni, viginti & unum ratione interesse lucri cessantis à mutuatore ipso uerè passos ratione mutui, & pro eò quòd fuit detenta à mutuatario pecunia sua duobus annis, ex qua fuisset lucratus (ut supponitur) in dicto tempore uiginti & unum: Vnde in fine secundi anni à die mutuationis mutuatarius reddet mutuatori, 121, & quòd diximus de exigēdo interesse in secūdo anno, sic dicēdum erit in tertio, quarto, quinto, & reliquis annis successiuè, donec in totum fuerit satisfactum ipsi Pe-

Prima cōditio iustificans conclusionem. conditio secūda.

Casus pulcherrimus de interesse lucri cessantis.

si Petro, mutuatori pro sorte, & interesse sibi debito, deducta tamen aliqua parte pro rata solutionis factæ si quid fuisset solutum: secus (tamen) esset dicēdum si in fine secundi anni, & reliquorum prædictorum annorum mutuator non petijsset sibi solui sortem, & interesse decursum in prædictis annis, vel si non habuisset realiter merces, vel censualem redditum paratum, inquorum emptione expendisset huiusmodi pecuniam in totum: quoniam si tantum, in partem, tunc pro illa parte posset recipere vltra sortem ratione interesse lucri cessantis, & non pro alia parte pecuniæ, quam opus ei fuisset otiosam in arca retinere. Hæc conclusio probatur triplici medio: primò enim per argumentum in l. 3. in fi. ff. de eò quòd certo loco dari oportet: vbi hæc habentur videlicèt, [Quid si merces volebat comparare, an & lucri ratio habeatur, non solius damni? Puto, & lucri habendam rationem,] hæc ibi, & in l. Vnica. C. de sententijs, quæ pro eo, quòd interest proferuntur. inter alia hæc habentur, videlicèt: [Sancimus itaquè in omnibus casibus, qui certam habent quantitatē, vel naturam, veluti in venditionibus, & locationibus, & omnibus contractibus, hoc quod interest dupli quantitatem minime excedere: in alijs autem casibus, qui incerti esse videntur, iudices qui causas dirimendas suscipiunt per suam subtilitatem requirere: vt hoc (quod reuera inducitur) damnū hoc reddatur, & non ex quibusdam machinationibus, & in modicis peruersionibus in circuitus inextrigabiles redigatur: ne, dum in infinitum computatio reducitur, pro sua impossibilitate cadat: Cùm sciamus esse naturæ congruū, eas tantummodo pęnas exigi, quæ vel cum competenti moderamine proferuntur, vel à legibus certo fine conclusæ statuuntur. Et hoc non solùm in damno, sed etiam in lucro, nostra amplectitur constitutio: quia & ex eo veteres id, quod interest, statuerunt. Et sit omnibus, secundum quod dictum, finis antiquæ prolixitatis huius constitutionis recitatio.] Hæc in d. l. idē probatur & per Argumentum in l. Cum quidā. §. si pupillo, in fi. ff. de vsuris: vbi hęc habentur, videlicèt: [Vsuræ enim non propter lucrum petentium: sed propter moram non soluentium infliguntur] hæc ibi. Et animaduertendum, ꝙ non sine causa dixi probari præsentem conclusionem per argumentum in dictis iuribus, & non dixi ipsam probari ipsis iuribus: quoniam licèt mentio nō fiat de singulis membris, seu clausulis nostræ conclusionis in dictis iuribus, tamē id elicitur arguendo à simili, cùm ibi interesse lucri cessantis verum posse peti caueatur: quod quidem reperitur non tantum in primo anno, vel secundo, verùm etiam in reliquis: eo quòd est eadem ratio in primo anno, quæ, & in reliquis: Dixi quoquè in conclusione, hoc mutuatorem posse petere, si requisisset mutuatarium, ipsumquè certiorem faciendo se velle sibi solui non tantùm interesse iam passum in primo anno, verùm etiam in secundo, & hoc faciat quolibet anno, vt etiam annuit peroptimè glosa in l. eos, qui. C. de vsuris, in figuratione casus, dicendo quòd siquis non petijsset sortem principalē mutuatam, nec vsuras, id est, interesse lucri cessantis vel damni emergētis per spatium. 30. annorum nō posset amplius petere sortem nec vsuras, id est, interesse decursum ratione non factæ restitutionis sortis principalis, quia sibi perscripsisset mutuatarius vtrumquè: cum vsuræ sint quid accessorium, & sors principalis mutuata sit quid principale, vt patet ad sensum, eò quòd regula certissima traditur, quòd accessorium sequatur naturā sui principalis: siquis ergo pręscripsit sortem principalem. 30. annorum spatio, patet ipsum, & pręscripsisse vsurā, id est, interesse decursum, quia visus fuit donasse vtrumq;, non peten-

l. 3. ff. de eo ꝙ certo loco.

l. Vnica. C. de sententijs, quæ pro eo, ꝙ interest, profer.

l. Cùm quidam ff. de vsur.

petendo illud tempore suo. Probatur & clariùs cõclusio nostra per argumẽtum in l. vsurę. C. de vsuris, in qua hęc habẽtur, videlicẽt: [vsurę per tempora solutę nõ proficiunt reo ad dupli cõputationẽ. Tunc.n. vltra sortis summam vsurę exiguntur, quoties tẽpore solutionis summa vsurarũ excedit eã cõputationẽ,] hęc in d. l. ex qua habetur ꝙ licẽt plures præstationes vsurarum per plures annos factæ in vnũ collectę excedant duplum verę sortis: non propterea iudicantur illegitimę: quia nõ coaceruatio: sed singulorum annorũ pręstatio debet considerari: prout docet Saly. in summario dictę legis, & Bar. in d. l. vsurę. vtendo his verbis, videlicẽt: Quod dicitur, usuras non debere excedere duplũ: intelligitur de usuris vnius anni. hęc ille, qui & in l. vsuras. C. de vsuris, dixit. Iste vsurę sunt etiã licitę de iure Canonico: quia magis tãquã interesse petuntur quã quasi vsurę: ita tenet hic gl. & in l. Curabit. C. de acti. empt. vbi glosa hoc etiã tenet in ver. ratio. Probatur insuper pręsens conclusio Doctorũ authoritate (ultra adductas hucusq;) sciendũ ergo ꝙ Cagnol. Doctor eruditissimus nostrã amplectens cõclusionem relatus à Ioa. Baptista Lupo Geminiano in tract. de Cõmertijs illicitis in Comentario 1. §. 6. nu. 16. qui Doctor postquã retulisset sententiã quorundã in cõtrariũ, subintulit hęc verba vide licẽt: sed contrariũ fuisse receptũ à Praxi tradit Cagnol. in d. l. Vnica. col. 19. nu. 45. C. de vsuris. adducens d. l. 3. §. vlt. ff. de eo quod certo loco. Nã ex quo debitor semper est in mora, tenetur ad interesse pro omni tempore, quo est in mora: atq; in id alle. l. pen. & l. eos. in princ. C. de vsuris & l. vinũ. ff. de rebus creditis si certum petatur, & ibi scribentes: Quinimò per prędicta voluit ibi & hìc nu. 69. ꝙ interesse alterius interesse debeatur, & peti possit: atquẽ hoc ostendit dicens, ꝙ interesse vel lucrum assumit sibi eandem naturam, quam habet sors ipsa, & capitale: & quoad petentem, idem efficiantur: citat Baldum, & Salyc. in l. 2. C. de usur. Signorol. de Homod. consilio. 61. colum vlt. Socyn. consilio 93. columna. 7. libro primo, Corset. in singul. in versicu. lucrum. Quamobrem memorat se vidisse quàm pluries decisum, & per senatum Ducis Sabaudiæ iudicatum, & conatur docere modum & practicam liquidandi & taxandi prędictum interesse alterius interesse: Ita, videlicet: si quis alicui debeat centum & per decem annos fuerit in mora soluendi illa centum, pro primo anno tradit debitorem constituendum pro 110. tamquàm principale interesse lucri cessantis. pro secundo verò anno in 121. cum dicta summa pariat in annum pro interesse illorum 110. tantum. 11. & sic erunt 121. & sic de singulis annis dicendum erit, vt per eum. Hęc ille Cagnol. & alij Doctores recitati per Ioannem Baptistam prędictum (qui subdit ibidem) quorum quidem authoritatem licẽt ita simpliciter non admittam: in foro conscientię (tamen) cum adductis limitationibus recitatis in conclusione pręsenti, illi me subscribo: licẽt forsan in foro fori ipse Cagnol. obtineret, quia sententia iudicis temporalis potest esse iniustè lata, vel ex intentione propria, vel ratione probationum falsarum, vt puta, si mutuator probaret se esse talis conditionis, quòd si mutuatam pecuniam sibi restituisset mutuatarius, statim lucratus fuisset (deductis omnibus deducendis) ad rationem decem, pro centenario, licẽt reuera ratione prolungatę restitutionis dictę pecuniæ non fuerit impeditus ab assequendo lucro aliquo, vel tantæ quantitatis, vt prætendebat ipse mutuator. hæc ille Ioannes Baptista: qui paulòpost subintulit & hæc verba, videlicet: Hæc do-

l. Vsuræ. C. de vsuris.

Salyce. Bartol.

Glo.

Cagnolus. Io. Baptista Lupus.

Ràtio prima conclusionis.

ctrina Cagnoli duo quidem & illa falsa mihi videtur continere, & primò dum simpliciter reducit istud interesse ad rationem decimę pro centenario, quolibet anno, esset inducere pro communibus vsuris fęnus paulò minus à centesima, & maius quàm besses summè improbatum, per Romanorum leges: de quo in dicta l. Eos. §. super. C. de vsuris. similiter dum traditur interesse, alterius interesse deberi: Illud quidem censeo omnino reiciendum: siquidem nihil esset, quàm inducere formam Antocismi quàm maximè ab omnibus execratum. Hæc omnia ille Ioannes Baptista qui suprà, vbi suprà, cuius quidem sententia vt suprà fuit probatum relatione eius verborum fauet nostræ conclusioni. Attamen ne aliquis credat per adducta verba quasi reprobantia sententiam Cagnoli ipsum se non subscripsisse nostræ præsenti conclusioni: Iccircò operæpretium duxi, ipsum interpretari iuxta mentem ipsius elicitam ex eius verbis prædictis, vt appareat verior nostra conclusio. Respondendo (ergo) ad primam falsitatem Cagnoli, quam contineri autumat Ioannes Baptista: dico hoc nihil contra nostram conclusionem, data & non concessa eius falsitate: quoniam, nos in nostra conclusione præsupponimus verum interesse esse huiusmodi computatis computandis, vt in prima conclusione: ipse Ioannes Baptista verò intelligit dictam Cagnoli sententiam, quòd nullo habito respectu ad verum interesse passum, possit quis petere 10. pro 100. ratione sibi non reddita pecuniæ mutuatæ tempore statuto. Nec obstat veritati nostræ conclusionis secunda falsitas elicita ab ipso Ioanne Baptista ex sententia Cagnoli: cum hoc non probet ipse Ioannes Baptista aliqua ratione, vel iure: licèt verum diceret loquendo de eo, qui verè quolibet anno non impediretur à lucro: quod tamē cessat in casu nostræ cōclusionis, in quo præsupponimus realiter quolibet anno impediri eum per mutuatorem à tali lucro: vt in conclusione nostra diximus.

Ex omnibus prædictis conclusionibus, ac earum probationibus allatis hùc usquè: sequuntur sex colloraria memoriæ summoperè comendanda, non solùm à confessoribus, verùm etiam à mercatoribus ipsis, & sunt infrascripta, videlicèt.

Corollarium primum.

Corollarium primum fit hoc.

35 *Valde notandū est pro confessoribus mercatorum, id quod extra dictis cō clusionibus in sex corollarijs continetur.*

Quàm periculosè errant homines, qui pecunias, quas mutuant, erant in arca seruaturi, & tamen indè lucrum quærunt sub prætextu interesse lucri cessantis, quod habere potuissent. Cùm non sit habenda ratio interesse lucri cessantis, quod quis lucrari potuisset: sed solū de lucro, quod verisimiliter quis fuisset consequutus ex ipsa mutuata pecunia, paulò post mutuum factum, vt puta, quando iam pecunia præparata fuisset pro mercibus emendis: vel alicuius alterius rei de se frugiferæ.

Corollariū secundum.

Nec minus errant mercatores, qui cùm pecunias mutuant, vel merces ad terminum vendunt, aliquid ratione interesse lucri cessantis exigunt: etiam si cum illis non fuissent lucraturi illud tale, si aliàs totidem pecunias in arca repositas habeant, quibus mediantibus idem lucrum assequi potuissent: maximè si eas pro vsu etiam suarum negotiationum seruatas habeant.

Corollariū tertium.

Errāt præterea, qui ratione interesse lucri cessantis tantū exigūt, quantū est verisimile alioqui lucraturos esse nō defalcādo labores, pericula, & expēsas quas in lucri prosequtione expēdissent. & etiā errant, si ea attēdentes, & secūdū eorum quātitatē, & æstimationē tantundē defalcantes, totum in summo exigunt, quod lucrari possent, aut verisimiliter lucraturi fuissent. Cùm intersit

ſit inter habere, et propè eſse: vt habeāt, et poſset etiā huiuſmodi lucrū multis medijs impediri. Adde tu ꝙ hoc corollarium tertiū verificatur ſolùm in eo, qui empturus fuiſſet merces tantum, in quibus non ſemper eſſe aſſolet idem prorſus lucrum: non autem in eo, qui uolebat emere cenſum aliquem certum, qui ſemper idem lucrum ſeu redditum affert emptori: ut communiter Doctores annotant in capit. In ciuitate, & ego ſuprà, adduxi, & probaui, cum non ſit eadem ratio in vtriſquè: vt patet ad ſenſum: cum in emptione cenſus certa ſit quantitas lucri, ſeu redditus: non autē in emptione mercium: eò magis. quoniam ſemper dicentes non poſſe recipi omne lucrum, &c. exemplificant in eo, qui merces uolebat emere, & non in eo, qui uoluiſſet emere cenſum.

Errant inſuper præfati negotiatores, qui in præfatis caſibus malunt potiùs habere certum lucrum, ſuper quo ratione intereſſe conueniunt, quàm cum ſuis pecunijs negotiando, lucro incerto ſe exponere, cùm ad minus deberēt eorum affectus in æquilibri lance conſiſtere, ut dictum fuit in tertia conditione requiſita ad iuſtificationem huiuſmodi contractus. **Corollarium quartum.**

Errant pręterea mercatores, qui cùm mutuant, uel ad terminum uendūt, non ſolùm rationem habent intereſſe, quod ex carentia ſuæ pecuniæ ucriſimiliter patientur, alioqui ad ſtatim erant uendituri: ſed etiam ad intereſſe lucri, quod emendo uel uendendo ad terminum fuiſſent lucrati. Quemadmodum errant quoque mercatores, qui merces cariùs emerunt, eò quòd ſibi uenditę fuerunt: ſi quando poſtea eas uendunt, uolunt ultra alia, quæ iuſtè lucrari poſſunt, pretium augere, ob id (ſcilicèt) quia, & ipſi cariùs emerunt eas ad terminum. **Corollarium quintum.**

Nouiſſime ex dictis quoquè hùcuſquè ſequitur, amplius errare eos, qui cùm poſſint res (quas habent) ad ſtatim pro pretio currenti vendere, quærunt potius emptores, quibus eas ad terminum cariùs uendant ratione intereſſe lucri, quod alioqui eſſent habituri: ſicut & ſimiliter errant mercatores, qui quærunt eos, quibus pecunias mutuent, aliquid ab eis ratione intereſſe exigentes: quandoquidem ratio intereſſe habenda non eſt, niſi, quando mutuatarij cauſa ſunt: ut mutuans tale intereſſe patiatur, hoc eſt, quando mutuans non ſe ad mutuandum offert: ſed ad mutuatarij inſtantiam mutuationem facit, aut res ſuas ad terminum uendit: alioqui ſi ipſi mutuarios, aut emptores, qui ad terminum mutuum ſuſcipiant, uel emant, quęrunt, intereſſe non mutuarijs, ſed ipſis mutuantibus uenit imputandum. **Corollarium ſextum.**

His ergo pręmiſſis reſpondendum modò ſupereſt ad argumentum allatum pro parte negatiua: quàpropter negando minorem reſpondebo gradatim unicuiquè abſurdorum, quę ad minoris probationem fuerunt allata, & primo:

Ad primum abſurdum reſpondeo dicendo (ultra rationes allatas contra obiectionem factam ueritati primæ concluſionis pręſentis quęſtionis, quas ibi videbis) quòd non obſtat ueritati concluſionum mearum, quòd pecunia de ſe non fructificet (ut ſuprà dictum fuit) tum quia ſi eſſet uerius quod aſſeritur, quòd hac de cauſa mutuanti non liceat aliquid ultra ſortem ſuſcipere ratione intereſſe lucri ceſſantis: neceſſariò ſequeretur, quòd hac quoquè ratione nō liceret mutuanti aliquid exigere ratione intereſſe damni emergētis, ut puta, ſi alicui opus fuiſset (ut poſset mutuare pecuniā amico petēti cū inſtātia) uēdere domum aliquā uiliori pretio quàm ipſa ualeret: (de quo loquen- **Reſpon. ad primum abſurdū.**

dũ nobis erit in sequenti quæstione) quod est falsissimum, vt in sequenti quæ stione probabitur: tum quia sequeretur ꝙ si quis mutuaret instrumenta artis suæ aliorum ipsis indigenti, quorum mutuatione emergeret sibi damnum, indè (scilicèt) quòd impediretur à lucro, quod percepisset ex suo artificio, mediantibus eius instrumentis, quod prorsus omni caret ratione: quoniam iu re ipso naturali, ac diuino vnusquisquè tenetur ei resarcire damnum, quod quis incurrit inuoluntariè ratione sui: vt clerius probabitur in sequenti quæ stione.

Ad secundum absurdum responsio.

Nec obstat nostræ decisioni secundum absurdum adductum à parte contraria dicente: Neminem posse vendere id, quod non habet: sicut videtur mu tuans vendere lucrum cessans: quod non habebat tempore contractus. Non inquam obstat, quia quàmuis mutuans actu non habeat lucrum petitum a mutatario, à quo ratione mutuationis impediretur: habet tamen illud quasi in actu, eò quòd in prima conclusione & secunda supposuimus, lucrum euen turum fore mutuãti (illa pecunia mediante) absquè dubio, aut verisimiliter, si mutuata non fuisset: verum (tamen) est id, quod dicit impugnatio in casu contrario: vt in notabilibus adductis annotauimus. Huius enim veritatis exẽ plum illud verissimum adducitur à doctoribus de piscatore, qui antequàm rete in mare ad piscandum iaceat, vendit pisces ex iactu illo capiendos: cum tamen illos nondum habeat, licèt sit tantum verisimile, se pisces aliquos indè capturos: qui tamen casus est in lege approbatus, vt in l. si iactum retis, ff. de actio. empti & venditi. Idem poterit exemplificari de partu futuro: vt patet in l. Nec emptio. ff. de contrahenda empt. & vendit. ergo pari ratione dicen dum apparet de venditione lucri cessantis ratione pecuniæ mutuatæ: vt satis dictum fuit in notabilibus.

L. Si iactum retis. ff. de actio. empti, & uenditi.

L. Nec emptio. ff. de contrah. emp. & uendi.

Ad tertium absurdũ responsio.

Ad Tertium absurdum respondendo, dico: quòd non obstat decisioni præ sentis quæstionis id, quod tertio fuit obiectum à parte contraria, quòd mutua tor aliquid certum pro lucro cessante exigens, ponat se in tuto quoad id, quod exigit: & alter ponat se in periculo incrementi exacti (imò in certo) de soluendo mutuatori illud vltra capitale: quia in tali casu mutui non habe tur ratio æqualitatis inter datum & acceptum, sicut haberi debet in venditio ne: sed in mutuo habetur ratio ad interesse, quod mutuans ob causam mutua tarij patitur: ideo tenetur mutuatarius aliquid in recompensam præfati inte resse, ipsi mutuanti vltra capitale reddere: etiam si mutuatarius nihil vltra capitale à mutuatore recipiat: & quoniam incertum est aliquando quantum futurum erat huiusmodi lucrum speratum: dico [aliquando] loquendo de emptione mercium, non autem de emptione alicuius annui redditus seu cen sus, quæ facienda erat à mutuatore, si impeditus non fuisset à tali mutuatario: quoniam tunc posset totum illud exigere, cùm Doctores loquentes de exigendo paulò minùs quàm sit verisimile lucrum: exemplificant in emptione mercium, vel possessionis, quæ quidem non semper eundem fructum, ac lucrum idem reddunt emptori, quod non est in emptione redditus censualis pecuniæ (vt patet ad sensum) ratione cuius iustè pro aliquo certo conuenitur, quod certum apud hominum æstimationem tantum valeat, quantum illud aliud incertum: etiam si plus esset illud incertum speratum: vnde sequitur, quòd mutuans, & ratione talis interesse aliquid exigens, propriè non vendit lucrum speratum eo, quòd talis contractus dicitur contractus innominatus, scilicèt, da certum quid, & perdam lucrum

spera-

speratum,ac proinde non dicetur,talem mutuantem vendere id, quod non habet, ac si illud haberet.

Ad quartum absurdum respondendo, procedam,ipsum absurdum diuidendo in duas particulas,cùm reuera duo contineat membra, seu rationes idipsum probantes. quàpropter sciendum,quòd duo inconuenientia in ipso absurdo recēsentur. Primum quorum est,quòd concedendo nostras conclusiones subministraretur fomes,ac materia committendi vsuram palliatam,& aperiretur ostium patentissimum vsurarijs exigendi vsuras sub specie interesse lucri cessantis. Secundum est, quòd talis concessio esset latibulum latronum,& vsurariorum,eò quòd sub colore interesse talis lucri, impunè ipsi exercerent vsuras. Ad quartum absurdum responsio.

Ad primum ergo membrū huiusmodi absurdi respōdetur.primò,ꝙ(vt supra dictum fuit)si hoc esset verum,idem esset dicendum de interesse damni emergentis, quod similiter posset ab vnoquoquè fingi: quod tamen falsissimum est:loquendo de vero damni emergentis interesse, sicut, & nos loquimur de vero interesse lucri cessantis.secundò,dicitur ipsum falsum:quoniam aliud est alteri dare materiam vel occasionem exercendi vsuram, & aliud est aliquem ex se sumere materiam exercendi vsuram ex traditione veræ doctrinæ, & conclusionis catholicæ:cum primum sit scandalum actiuum, secundū verò passiuum:inter quæ maxima adest differentia,vt patet ad sensum: quàpropter non poterit negari,quòd si doceam Conclusionem veram, & postea ex illa quis malitiosè voluerit palliare vsurariam mutuationem prædicto modo,per se patet:me non ideo dedisse formalem materiam,vel occasionem ad vsurariam mutuationem:sed quòd ille talis ita palliando vsuram, acceperit à se ipso scandalum,& ita scandalizatur non ex me,vel ex scandalo per me sibi dato:sed ratione scandali accepti per suam propriam malitiam de mea vera doctrina, de quo scandalo non erit curandum sicut nec curauit Dominus Iesus Christus de scandalo passiuo phariseorum per eos incurso propter veri dicam & sanctam eiusdem Domini doctrinam, vt patet in Sancto Euangelio apud Matt.cap.15.vbi referuntur infrascripta videlicet.[Tunc accedentes discipuli eius dixerunt ei, scis quia pharisei audito hoc verbo scandalizati sunt? At ille respondens ait,omnis plantatio,quam non plantauit Pater meus cœlestis,eradicabitur:sinite illos,cęci sunt,& duces cęcorum.] Ad primū membrū quarti absurdi respōsio. Matt.c.15.uer. 12.14.et 15.

Tertiò,quia dato,& non concesso, quòd concluderetur ex illo membro primo absurdi quarti, ꝙ docere talem conclusionem esset malum,vt puta scādalizatiuum:tamen ex hoc patet non sequi, quòd conclusio non sit vera, & amplectenda: nam etiam doctrina veritatis contingit esse in scandalizationem aliquorum,licèt de se optima sit, vt est videre in potu,& cibo,qui optimè deseruiunt vitæ hominum sanorum,infirmos tamen lædunt:ratione indispositionis eorum tantum,& non ratione malitiæ potus & cibi.

Quartò deficit ratio adducta in dicto primo membro illius quarti absurdi, quoniam dato,& non concesso:quod illa probaret,actum illum mutuandi cū tali pacto esse scandalizatiuum, non tamen indè sequeretur, hic contractus est scandalosus,ergo,vsurarius,sicut prætendisse videbatur Innocentium in c. Nauiganti.extra:de usuris.Vnde etiam illa scādalizatiuitas (vt ita dicam) fuit exclusa per octauam conditionem concurrendam in tali contractu.

Quintò deficit,quia non est dictū in cōclusione,nec in eius cōditionibus, ꝙ mutuator excusetur per hoc, ꝙ allegat, vel dicit se id vltra sortem exigere

pro interesse lucri cessantis passo ratione mutui;sed tantùm per hoc,quòd re vera res ita se habeat,vt dicit conclusio,vnde apparet nostram conclusionem non inniti super dicto,& solo verbo mutuatoris,sed super veritate facti,quando(scilicet)verè patiatur mutuator tale interesse:quoniam si verè non pateretur mutuator tale interesse(vt ipse asseuerat) vsurarius erit aliquid exigendo vltra sortem tali occasione falsa;quod non negamus in nostris cõclusionibus, imò fatemur,& probamus.Sextò deficit singulariter eò,quòd dicentes prædicta Ioannes Andr.nihil probant vnà cum Ioanne Cald.quia si aliquid valerent,æquè concluderent de interesse post moram debitoris: sicut putant de interesse ante moram:quoniam(vltra ea,quæ attulimus, & probauimus paulò antè respondendo Ioanni Baptistæ Lupo Geminiano) sequeretur q. post moram debitoris non posset exigi vltra sortem ratione interesse lucri cessantis:quia etiam in tali casu vsurarius posset fingere quòd ex mora debitoris pateretur aliquod interesse lucri cessantis,pro cuius refusione, tale quid exigeret:sicut contingeret eum fingere antè moram: seu præcisè ex mutuatione pateretur cessationem lucri:quàpropter luce clariùs patet, falsam fuisse impugnationem productam vnà cum suis fundamentis,& probationibus eorũ.

Ad secundum membrũ quarti absurdi responsio.

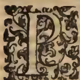
Ad secundum membrum dicti quarti absurdi in quo dicebatur,quòd concessio nostræ primæ,& secundæ conclusionis subministraret latibulum latronum,ac vsurariorum:cũ ex ipsa sequeretur,ipsos posse impunè exercere vsuras sub colore interesse passi lucri cessantis:& quòd per consequens contractus ille esset illicitus:& quòd hoc pateat : Ad hoc respondendo,dico,tale assertum deficere tripliciter:& primò.Nam dato,& nõ concesso:quod sic esset: non tamen sequeretur,igitur,est contractus malus : Nam sæpe mali abutuntur operibus etiam bonis sub illorum nomine committendo suas prauitates, dicentes se ea bono animo facere:vt exempli gratia: audire confessiones opus charitatis est eis,qui prætextu zeli animarum audirent confessiones : sed si quis non illo zelo sancto moueatur ad tale sanctum charitatis opus: sed tantum zelo pecunias indè lucrandi audiat cõfesiones,licèt audire cõfesiones actus optimus in in se sit,& maxime meritorium,tamen defectu confessoris, tale opus iniquum esset:quoniam eset ab illo deprauatum.Secundò deficit, quia si concluderet,æquè concluderet quòd mutuatio cum exactione damni emergentis eset quid illicitum:quia etiam poset ese latibulum vsurariorũ: at quoniam nulli dubium est,quòd talis damni exactio licita sit (vt latius probabitur in sequẽti quæstione) indè sequitur,idem dicendum de exactione lucri cesantis.Tertiò deficit:quoniam si quid concluderet huiusmodi assignata ratio:non concluderet vtiquè,nisi quòd ex quo eset latibulum vsurariorum,poset iure positiuo prohiberi,saltem cum tali moderamine,quòd nullus mutuando exigeret vltra sortem,etiam pro interese,nisi habito consensu iudicis,qui inspecta qualitate mutuantis admitteret, vel prohiberet talem exactionem,qui iudex poset hoc concedere tunc vni,& alteri denegare, propter præsumptiones facientes contra vnum,& non contra alium:sed non indè sequitur,quòd poset prohiberi huiusmodi cõtractus, nec indè sequitur, ergo hic contractus est ex suo genere malus,quia etiam bona aliqua: vel non mala posunt prohiberi cum aliquo moderamine,vt(scilicet)eis non vtantur mali pro latibulo suæ malitiæ:ex quibus omnibus adductis in responsione ad argumentum adductum à parte affirmatiua, & ad probationem illius patet veritas nostrarum conclusionum.

QVE-

QVAESTIO XIX.

Vtrum mutuanti antè, vel post mutuum liceat pacisci de sibi soluendo aliquid vltra sortem ratione interesse damni emergentis patiendi ratione mutui: & tale quid sibi solutum tuta conscientia retinere.

1 *Damnum emergens quid sit.*
2 *Damnum emergens quotupliciter contingit pati aliquem.*
3 *Damni emergentis interesse poterit pacisci ante moram mutuatarij concurrentibus octo conditionibus.*
4 *Damni emergentis interesse poterit pacisci & exigi post moram mutuatarij prædictis conditionibus concurrentibus.*

PRAEMISSVM sermonem de quæstione exigendi aliquid vltra sortem mutuatam ratione interesse lucri cessantis ex mutuo incurrendi: meritò subsequitur questio de exigendo aliquid vltra sortem ratione interesse damni emergentis ex mutuo incurrendi. In qua quæstione procedam more solito, vt veritas magis elucescat.

Quàpropter videtur primò dicendum, quod non liceat alicui pacisci de sibi aliquid soluendo ultra sortem ratione damni emergentis: ac per consequens quicquid hac de causa fuisset exactum, esset restitutioni obnoxium: quod probari videtur sic.

Pacisci de vsura sibi soluenda, & sic solutam retinere non licet. Maior propositio.

At mutuator etiam ratione damni emergentis aliquid vltra sortem exigens vsuram committit. Minor propositio.

Ergo mutuatori etiam ratione damni emergentis aliquid vltra sortem sibi solutum retinere non licet. Conclusio.

Maior propositio fuit probata de iure naturali, diuino, & humano in quæstione 3.4.5.& 6.

Minor propositio probatur per tex. in c. Plerique. 14. q. 3. in quo canonizata reperitur sententia Diui Ambrosij in libro de Tobia. c. 14. dicentis. [Quicquid sorti accedit, vsura est:] ex cuius verbis elici videtur, quòd mutuatori antè, vel post mutuum, non liceat aliquid exigere vltra sortem ratione damni emergentis; eò magis, quoniam mutuans posset gratis mutuare; quòd si nollet gratis mutuare, iuxta verbum domini. [Mutuum date, nihil inde sperantes] non mutuet penitùs: vnde sequitur, quòd si mutuauit, nihil indè exigere poterit, etiam sub prætextu interesse damni emergentis ex mutuo incursi: quia hoc debet sibi imputari: & cùm voluerit antecedens, indè debebit patienter sustinere id, quod ex mutuo sibi consequutum fuit. Vnde sufficiet ei si restituatur ipsa sors nuda mutuata. c. Plerique. 14. quæst. 3. Luc. c. 6.

SED CONTRA textus est in ca. Peruenit, extra: de fideiuss. in quo Lucius Tertius Summus Pontifex præcepit compelli clericũ seruare indemnem fideiussorem suum, qui ex non solutione facta per clericum, ipsum fideiussorem oportuerat soluendo pro ipso clerico damnum pati. c. Peruenit extra de fideiuss.

Respondeo præsenti quæstioni duplici conclusione, præmittendo tamen

illi

1 *Damnũ emergens quid sit.* illi duo notabilia, quorum primum est, quòd Damnum emergẽs est detrimẽtum: quod mutuator causa solius mutuationis patitur: vt si ruinosas ædes reficere parabat quis, aut annonam in æstate in totum annum emere, & amicus precibus improbis mutuatam ab illo pecuniam (quia ipse fortè grauius indigebat) euellit, & idem tunc mutuator eum damni commonefacit sui, quòd si posteà domus sine alia negligentia corruit, vel frumentum cogitur carius postmodum emere, vel per vsuras pecunias recipere: quibus alia sua debita soluat, ipse mutuatarius satisfaciat mutuanti pro damno indè passo. Secundũ

2 *Damnũ emergẽs dupliciter contingit pati aliquem.* notabile est. Mutuantem contingit dupliciter pati interesse damni emergentis. Primò enim contingit eum pati illud interesse ante moram mutuatarij, sic quòd illud patitur ex mutuatione: etiam si mutuatarius soluat sortem in termino sibi præfixo à mutuante: & illud dicitur interesse emergens ante moram debitoris, id est, emergens antequàm veniat terminus solutionis sortis, seu antequàm mutuatarius sit negligens in soluendo sortem, & de illo sunt formata exempla posita in præcedenti notabili primo. secundo modo contingit, mutuantem illud pati ex mutuatione, sed tantùm illud sibi contingit post terminum solutionis ex dilatione solutionis: & dicitur interesse post moram, vel ex mora debitoris. Exemplum, si Francisco mutuando centum restituenda mihi ad fœstum Sancti Ioannis, eò quòd interim benè possum illis carere: sed adueniente fœsto indigeo eis: & cùm non habeam ea, termino præfixo, cogor sub vsuris accipere, vel vendere res meas viliori pretio, vt soluam creditori meo, vel emam mihi necessaria, & non reperiens mutuantem mihi gratis, opus est mihi accipere eamdem pecuniæ quantitatem mutuatam sub vsuris, vel res alias meas vendere viliori pretio: hoc totum interesse quod patior ratione non solutæ mutuatæ pecuniæ tempore statuto dicitur damnum emergens post moram mutuatarij.

Prima ergo conclusio sit hæc.

3 *Damni emergentis interesse poterit pacisci antè morã mutuatarij, cõcurrẽtibus octo conditionibus.* Mutuatori, antè moram mutuatarij tuta conscientia licebit pacisci de sibi soluendo aliquid vltra sortem ratione interesse damni emergentis sibi ratione mutui: & postea tale quid sibi solutum retinere sibi, seruatis (tamen) octo conditionibus (post probationem præsentis conclusionis) afferendis: quarum vna deficiente mutuatori non licebit pacisci de aliquod sibi soluendo ratione interesse damni emergentis: & hac de causa sibi solutum retinere.

c. Peruenit, extra de fideiuss. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò enim probatur per text. in c. Peruenit. extra: de fideiuss. in quo inter alia [Lucius Papa Tertius Episcopo, & Archidiacono. Noruuicen. dedit in mandatis, vt monerent quemdam clericũ restituere pecuniam quam alter pro eo soluit ratione fideiussionis factę ab ipso quibusdam mercatoribus, illumque seruare indemnem: & non tantum pecuniam ipsam fideiussam ac solutam, verùm etiam, & damna alia, quæ ille talis fideiussor pertulit ratione talis solutionis:] ex quo patet, vnicuique licere exigere, ac retinere vltra pecuniam mutuatam ratione damni emergentis, cùm soluens ratione fideiussionis factæ dici possit mutuasse ei, pro quò fideiussit. Item in c. Dilecti filij. §. verùm, quia, extra: de foro compet. in quo Gregorius Nonus scribens Episcopo Dulmensi. [præcepit cuidam, vt omnino solutionem faceret non tantum ipsius pecuniæ debitæ tertio: verùm etiam & expensarum iustarum, & moderatarum: & congruam satisfactionem damnorum:] per quæ verba patet veritas nostræ conclusionis. Probatur etiam per tex. in l. 3. ff. De eò quod certo loco. §. finali. in quo habetur, [mutuatarios teneri

c. Dilecti filij. extra, de foro compet.

l. 3. ff. de eo ꝙ cer. loco.

teneri vltra sortem, non tantum ratione damni emergentis, verum etiam lucri cessantis,] & per tex. in l. At qui natura, §. Non tantum. ff. de nego. gest. vbi dicitur, [posse quem exigere vsuras solutas pro alio,] Probatur & secundo præsens cSclusio Doctorum authoritate, de quorum numero, est Diuus Thomas in 2.2. quæstio. 78. articulo primo, in respon. ad primum, vbi dicit quòd mutuans absquè pacto, in pactum potest deducere cum eo, qui mutuum accipit, recompensationem damni, per quod subtrahitur sibi aliquid, quod debet habere: cum hoc non sit vendere vsum pecuniæ, sed damnum vitare: hæc Diuus Thom. quem ibi sequitur in commentarijs Caietanus in versicu. ex prima namquè regula, circa finem, & in summula in versi. vsura, notabili secundo, in versi. quartus casus est. Scotus in 4. senten. distin. 15. quæstio. 2. articulo secundo, versus finem, in versicu. secundum est ratione interesse: in quo loco dixit, quòd licet vltra sortem accipere ratione interesse, cùm debitor, ex cuius non solutione creditor notabiliter damnificatur, tenetur de iustitia satisfacere creditori de interesse: imò & addit quòd licèt huiusmodi creditor non posset habere contra debitorem actionem in foro exteriori, vtpotè, quia nō sunt pacta, vel iuramenta: tamen in foro conscientiæ debitor tenetur vltra sortem ad interesse. Riccardus de media villa in 4. senten. dist. 15. articulo quinto, quæst. quinta, in corp. quæst. in versicu. tertio modo. Adrianus Papa sextus in tract. de sacramentis, titu. de sacramento pœnitentiæ, de restitutione, c. quia tactum est de interesse, fol. 54. col. 3. in principio, & per totum capitulum. Gabriel Biel in quarto senten. dist. 15. q. 11. in versi. Quòd Beatus Thom. in quo & adducit pro nostra eadem conclusione sententiam Alexandri de Ales. Dominicus à Soto in lib. sexto quæst. prima, articulo tertio, conclusione prima, Ioannes de Medina in Codice de rebus per vsuram acquisitis, in §. in quibus casibus licitum est mutuanti vltra sortem recipere. in versicul. secunda causa est ipsius mutuantis interesse. Ioannes Altenstaing. in suo Lexicon Theologico, in versicu. vsura quandoquè accipitur multum largè: vbi probat opinionē Scoti licèt ipsum non citet: Ioseph Angles in suo libello inscripto flores Theologicarum quęstionum, articulo secundo, difficultate tertia, conclusione prima. Nicolaus de Orbellis in quarto sent. dist. 15. q. 3. in versic. tertio modo ratione interesse: Probatur quoquè, & authoritate Canonistarum. Glosa enim præsenti se subscripsit conclusioni in dicto capitu. Peruenit, in versicul. seruet indemnem. Panormitanus in capit. conquæstus, extra de vsuris. Conradus in tracta. 2. quæstio. 30. de contractibus. conclusione prima. Didacus Couarru. in lib. 3. variarum resolut. capitu. 4. numero. 1. vbi multorum Doctorum sententias nostræ præsenti conclusioni patrocinantes refert, & Bartol. in l. Curabit. C. de Act. empt. & vend, & ibi per glosam, vt docet Panormitanus in capit. 1. extra de vsuris, vbi & amplectitur apertius præsentem nostram conclusionē, Syl. in verbo, vsura, primò §. 18. Armilla in verbo, vsura, numero tertio. Glo. in c. quoniam multi, 14. quæstio. 4. Dominus Ambrosius de Vignate in tract. de vsuris, nume. 45. & 46. Hostien. in summa in titu. de vsur. §. An aliquo casu, in versicu. septimò, secundum Laur. Specul. lib. 2. titu. de fructibus, & interesse. §. sed sequitur de Interesse videre. Goffreda in summa titu. de vsuris, Innoc. in cap. j. extra de vsur. & in cap. sacro, nume. 10. de sententia excommu. Ioan. de Anania in capitu. conquæstus. extra, de vsur. Ioan. And. in capit. Damnum, de regu. iur. in sexto in mercurialibus quæstionibus. Insuper & Ioan. Baptista Lupus Geminianus in tracta. de vsuris, in repeti. in l. curabit. C. de acti. empt. §. 6.

l. At qui natura. ff. de negotijs gest. S. Thomas. Caietanus. Scotus. Riccardus. Adria. Papa. Gabriel Biel. Alex. de Ales. Dominicus à Soto. Io. de Medina. Io. Altestaing. Iosep. Angles. Nicola. de Orbellis. Panor. Conradus. Couarruuias. Syluester. Armilla. Ambros. de Vignate. Hostien. Barto. Gotreda. Innocen. Ioan. de Ana. Ioan. Andr. Ioan. Baptista Lupus.

§.6.nu.102.& 111.Nauarrus in suo manuali in c.17.nume.211. Probatur insuper pręsens conclusio & tertiò (scilicèt) hac ratione irrefragabili, videlicèt: Cùm Dans efficacem causam damni proximo suo (eo casu quo ille subire huiusmodi damnũ non tenetur, & iccircò substinere non vult huiusmodi damnum gratis) tenetur proximum suum à damno releuare, indè sequitur, quòd mutuatarius, ratione cuius mutuator mutuando patitur damnum (vt præsupponitur) teneatur ipsum mutuatorem seruare indemnem à damno sibi illato ratione mutui accepti.

Nauarrus. Ratio conclusionis.

Antecedens probatur authoritate sacrorum canonum, & legum ciuiliũ præadductarum ad probandam præsentem conclusionem: quoniam omnis ordinata charitas incipit à se ipso, argum. in l. præses. C. de seruitutibus & aqua: & ibi explicitè per glo. & Barto. & per Felinum in capitu. dilectorum, extra, de cogen. testibus.

l. Præses. C. de seruit. & aqua.

Consequentia præsupponitur in ipsa conclusione, quæ loquitur in terminis ipsius minoris, vt patet ad sensum.

His præmissis ad patefaciendam, ac probãdam veritatem præsentis primæ conclusionis, modò superest, conditiones legitimantes contractum huiusmodi afferre in medium, vt pius lector vera à falsis secernere possit.

Prima ergo conditio necessaria ad iustificandum contractum contentum in nostra conclusione est hęc. videlicèt:

Prima conditio quæ requiritur, est: quòd à parte rei, res ita se habeat, sicut à mutuatore prætenditur: vt (scilicèt) ex mutuatione realiter emergat sibi damnum. Nam si non sic esset, sed simularet sic esse: tunc illud, quod reciperet vltra sortem mutuatam, esset vsurarium & restitutioni obnoxium, & non esset dicendum interesse damni emergentis: eò, quòd eius exactionem nominasset ille mutuator in fraudem vsurarum, id est, vt palliaret exactionem vsurariam: Et quia veritas & necesitas huius primæ conditionis per se, & per adducta patet: alijs medijs non probabitur.

Prima conditionum requisitarũ ad validitatè ac bonitatè contractus mutui cũ pacto suprà fortè aliquid recipiendi ratione interesse damni emergentis.

Secunda conditio.

Quòd exactum (vltra sortem mutuatam) ratione damni emergentis, non excedat illud bonum, cuius perditio dicitur interesse passum ratione mutui: ita quòd si perdit vnum florenum causa mutuationis: non debet exigere aliquid vltra florenum, saltem nomine interesse damni emergentis.

Conditio secunda.

Probatur vera hæc secunda conditio, hac ratioae, scilicèt: Dà oppositum: & iam non erit ratio exigendi sub tali titulo: eò quòd ratio exigendi licitè vltra sortem, est refusio, seu compensatio damni illati: Modo non intulit mutuatarius mutuatori damnum nisi in tanto bono, quantum perdidit ille occasione mutuationis sibi factæ: indè necesariò sequitur, quòd illo damno satisfacto, nõ erit licitũ damnũ passo aliquid exigere vltra damnũ ipsum passum saltem nomine interesse damni emergentis: quod notanter dico, quia si mutuator occasione mutuationis, non tantum incurrit damnum emergens, verùm etiam cessationem lucri, posset tuta consciẽtia à mutuatario aliquid exigere vltra damnum emergẽs: & hoc pro interesse lucri cessantis, vt puta, si mille aureos mercator habẽs, quorum 500. voluisset emere victualia suæ familiæ, uel reparationi domus ruituræ necessaria, & reliquis 500. emere merces præparatas: & ad præces amici mutuaui illos 500. paratos ad reparandã domum prędictam: & quia mutuator non reparauit domum, illa cecidit, & vt ipsam postea reędificaret, opus fuit ei ammouere reliquos 500. aureos à negotia-

Probatur secũda conditio conclusionis.

gotiatione,& illos reparationi applicare; & quoniam in hoc casu non solùm hic mutuator passus fuit interesse damni emergentis ex mutuatione, verùm etiam lucri cessantis:indè sequitur de iure,quòd vt se seruet indemnem (siue vera ita res se habet) poterit petere mutuator tuta conscientia vltra sortem mutuatam omne interesse indè passum,tam ratione damni emergētis, quàm lucri cessantis:vt satis abundè in conclusionum præcedentis quæstionis probatione probauimus.

Tertia conditio.

Quòd,si mutuator respexisset ad cōmodū temporale,& maluisset(vel saltē indifferens fuisset sibi) sortem non mutuare,& sic tale damnum emergēs euadere,quàm mutuare,& recipere aliquid vltra sortem ratione interesse damni emergentis ex vi mutui passi:Et hæc conditio sequitur ex prædictis. Conditio Tertia.

Probatur vera tertia hæc conditio hac ratione,videlicèt: Dà enim oppositum huius tertię conditionis, tunc euidens signum erit, quòd aliquod temporale commodum sperabat se assequuturū fore ex mutuatione,vltra restaurationem damni perpessi:& sic patet ipsum voluisse sibi solui pretium vsus rei mutuatæ:& per consequens vsuram exercere. Et dixi si respicere debuisset temporale commodum: Nam quòd de facto magis vult mutuare & recipere,pietate motus,& non spe assequendi lucrum temporale ex mutuo non venit prohibendus se seruare indemnem in mutuo: cum hoc sit sibi indultum de iure naturali iuxta ordinem charitatis,eo quòd omnis charitas incipiat à seipso,vt fuit suprà probatum.in probatione conclusionis præsentis primæ. Ratio cōditionis tertiæ.

Quarta conditio.

Quòd mutuator præcisè occasione mutuationis damnum incurrat,id est, non ratione alicuius alterius rei,aut causæ,puta propriæ negligentiæ,vel incuriæ,vel malitiæ. Conditio quarta.

Probatur vera hæc quarta conditio hac ratione,videlicèt: si enim dederis oppositum:vt mutuator præcisè non incurrat damnum occasione mutuationis factæ:te oportebit etenim fateri,mutuanti non licere exigere vltra sortem à mutuatario sub specie damni emergentis,cum reuera mutuatio non fuerit causa damni alicuius incursi per mutuantem: verùm potiùs ipse mutuator propria incuria,vel malitia,& vt res ipsa clariùs perspiciatur, afferam huiusmodi exemplum,videlicèt:Si mutuator occasione mutuationis cogatur vendere res suas,& posset ex eis exigere tantum pretij quantum valerent res illę sic venditæ,& etiam quantum ipsemet sperabat se accepturum:si eas reseruasset vsquè ad tempus destinatum per ipsum,& tamen sua propria negligētia, vel incuria, vel malitia venderet viliori pretio:vt damnificaret mutuatarium, ipsum ex hoc obligando ad restituendum omne interesse quomodocunquè passum:& idem dicendum erit de domo minãte ruinam,quam mutuator voluisset pecunia mutuata reficere.Idem,si mutuator accepisset sub vsuris propter moram mutuatarij,quando ipse potuisset mutuum recipere gratis sine solutione vsurarum.Idem prorsus si opus fuisset mutuatori accipere realiter sub usuris nō inueniendo gratis mutuum,si noluit hoc significare suo debitori mutuatario:quia potuisset forsan ille sibi alio modo meliori consulere,quo se & suum mutuatorem liberaret. Ratio cōditionis quartæ.

Quinta conditio.

Quòd mutuatio fuerit consilij tantum,& non præcepti,simpliciter, sed in casibus infrascriptis,vt puta,si mutuatarius nec modò spem habeat reddendi huius- Conditio quinta.

huiusmodi interesse,quod patitur mutuator occasione mutui:nec ab ipso verisimiliter mutuatore speretur recipere,nisi tantum forsan sortem ipsam, vt puta,si mutuatarius esset homo ita inops, ac egenus,senex,infirmus: vt nulla ex causa superueniente speret se posse ad pinguiorem fortunam deuenire, cũ sit ille viribus, facultatibus,propinquis,& bona valetudine denudatus, ac in extrema necessitate constitutus,& mutuator eandem non patiatur inopiam: vt doctissimè docuit Conradus vbi suprà,& apertiùs Medina vbi suprà:in explanatione,ac probatione præsentis quintæ conditionis in tracta. quinto de eleemosina,quæstione sexta,conclusione prima, & secunda, & in loco infracitato.

Ratio conditionis quintę.

Probatur hæc præsens conditio hæc ratione: videlicèt. Dato enim opposito,non licebit mutuatori(saltem vniuersaliter,vel loquẽ do indistinctè) exigere vltra sortem. Nam si mutuatarius est in tali extrema necessitate constitutus,& mutuator in tali abundantia,& aliæ quoquè circũstantiæ concurrunt, quæ inducunt mutuatori necessitatem præceptiuam ad mutuandum,debet mutuare:(vt dixi in primæ quæstionis discussione) & nihilominus ipsum interesse sufferre, nec velle restitutionem ab ipso mutuatario recipere:nisi ille veniret ad pinguiorem fortunam: vt probaui in prima quæstione: quo tempore posset restituere æquiualens rei mutuatæ vnà cum damno passo per mutuantem:secùs si solùm posset sortem etiam tunc tempo tis restituere:cùm nemo possit obligari ad impossibilia (iuxta regulam iuris) Impossibilium nulla est obligatio,& quòd hoc sit verùm:probatur, quia maius est donare quàm mutuare.Indè sequitur necessariò quòd in casu, in quo donatio est præcepta(sicut in casu in quo eleemosynam dare est præceptum, de quo dixi in dicta prima quæst.præsentis tractatus) tenetur quis donare: etiam si ex illa donatione donator amittat aliquod bonum iam habitum: (vltra rem donatam)& etiam si ex illa donatione cesset sibi lucrum, vel emergat aliquod damnum, quod non passus fuisset,si nõ donasset illud,sed apud se retinuisset:sicut ergo in tali casu ille talis tenebitur illi necessitatem patienti extremam donare,etiam si non habeat spem quòd recipiens illam, sit eam restituturus,non tantum damnum emergens sibi,sed nec sortem ipsam donatam:sic in proposito,arguendo à maiori,dicetur de eo, qui tenetur mutuare: Concludendo(igitur)dicimus in tali (solùm) casu non posse pacisci,vel obligare mutuatarium ad sibi restituendum (vltra sortem) damnum sibi emergens ex mutuatione,quando nulla penitus sit spes quòd mutuatarius illud possit restituere,vt puta,quia mutuatarius tam inops est,vt propria bona actu non habeat,quę retribuere possit:nec etiam artem,nec vires, nec industriam, nec deniquè modum aliquem vnde necessaria uitę possit,nisi mendicando, acquirere:vt sunt claudi:cęci,alijquè morbo incurabili laborantes,& qui senectute,(quę grauis infirmitas est,& incurabilis)sunt confecti, talibus mutuã dum est gratis liberaliter:in his ergo casibus mutuatarius tenebitur ad sortẽ, (si illam soluere fas sit ei,non autem ad interesse damni emergentis. In alijs (verò) casibus:& si sit pręceptum mutuare:tamẽ mutuator poterit se indemnem seruare in mutuatione,cùm multa sint,ad quę ex pręcepto teneamur:& tamen ea agere gratis non tenemur:sed iure possumus pro eis aliquam mercedem exigere,& recipere(vt docet peroptimè Ioannes de Medina, ubi suprà,in declaratione quintę conditionis) & vt patet loquendo de aduocato, qui (cùm non sit qui litigantem,& iustam causam defendentem, ab iniusta senten-

sententia & damnatione tueatur, tenetur ex præcepto partes eius defendere: & tamen poterit suam mercedem iustè exigere: similiter medicus tenetur ex præcepto ægrum in periculo existentem curare: & tamen ad id non tenetur gratis. Et qui videt in via proximi sui merces ob defectum adiutorij perire: tenetur illum ex præcepto iuuare. & tamē poterit suam mercedem exigere. Igitur esto quòd diues, extremè indigenti mutuare teneatur, & per consequens, indè interesse pati: non tamen ad id gratis tenetur. Et sic concludendū erit, quòd hęc conditio non sit necessaria simpliciter ad legitimandum cōtractum (de quo quæritur in præsenti quæstione) sed concurrentibus conditionibus prædictis, vt doctissimè probat Ioa. de Medina vbi suprà.

Sexta conditio.

Quòd huiusmodi exactio damni emergentis non infamet ipsum mutuatorem, nec scandalo actiuo aliquem scandalizet, & hæc conditio necessaria est, non ad legitimandum contractum (quia contractus vnusquisquè non appellatur legitimus si fiat ab eo, qui non peccat illum cęlebrando) sed legitimus dicetur, si iustè cęlebretur obseruādo omnes conditiones de essentia cō tractus requisitas, ac per consequens, dicetur illegitimus si careat aliqua cō ditione intrinseca, & essentiali ipsius cōtractus: vt patet ad sensum: quoniam vitare scandalum tenemur in omnibus operibus nostris, & in omnium contractuum cęlebratione: cum nemo debeat esse contemptor proprię famę, iuxta diui Augustini auream sententiam. Et habetur in cap. Nolo. 12. q. 1. vbi inter alia notatu dignissima hęc duo dicta ab eo referuntur, videlicèt: [Duę res sunt, conscientia, & fama: Conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo. Qui fidens conscientię suę, negligit famam suam, crudelis est] Idem ferè habetur in c. Non sunt audiendi. 11. q. 3.

Conditio sexta, & eius probatió.

c. Nolo. 12. q. 1.

c. Non sunt audiendi. 11. q. 3.

Septima conditio.

Quòd exactio, quam tempore mutuationis facit, non fiat ad hoc, ꝙ mutuatarius teneatur statim refundere interesse prętensum ratione ipsius mutuationis, id est, ꝙ statim soluatur huiusmodi damnum, cùm mutuator nondum, scilicèt, ratione ipsius mutuationis patiatur ipso actu, interesse aliquod, quamuis illud passurus sit antè moram mutuatarii, vel post moram eiusdem.

Cōditio septima, & eius probatio.

Probatur pręsens conditio: Nā mutuatarius non tenetur mutuatori soluere interesse, pro tēpore, pro quo nondū est interesse positum in esse, vel in effectu seu in facto esse: quàpropter per se patet ꝙ solū liceat mutuāti exigere à mutuatario, vt mutuatarius soluat interesse damni emergentis ipsi mutuatori tūc tēporis quando, scilicèt, illud ex mutuatione patiatur, & non anteà: & hoc verū erit, tam si mutuator à principio mutuationis patiatur interesse damni emergentis, vt puta, si à principio mutuationis necessè sit mutuatori non habenti pecuniam mutuandam vendere res suas viliori, vt satisfaciat necessitati amici rogantis sibi mutuari vel post mutuationē, quod poterit cōtingere, si ruat domus, quę erat reficienda pecunia illa mutuata: vel post moram, si opus sit mutuatori indigenti propria pecunia accipere sub vsuris, vt suis negotiis consulat.

Octaua & vltima conditio.

Quòd mutuator expressè dicat mutuatario se velle sibi solui huiusmodi interesse damni emergentis, aliàs non posset illud exigere.

Probatur conditio duobus medijs: quorum primum est, quoniam aliàs videretur mutuatorem voluisse donare huiusmodi interesse: secundū, quoniam

Cōditio octaua, & eius ratio redditur.

Q quàm

quàm facillimè contingere posset, mutuatariū audita satisfactione facieda necessariò pro damno emergēte ex mutuatione, nō suscipere mutuo ab illo, sed ab alio, qui ex mutuatione tam magnum interesse damni emergentis non pateretur qua de causa, nec ipse mutuatarius teneretur in tam magna quantitate satisfacere mutuanti: nec nostræ probationi conditionis prædictę obstat doctrina S. Thomæ in 2.2.q.78.arti.1.in resp.ad primum, dicentis: Illæ, qui mutuum dat, potest absquè pacto, in pactum deducere cum eo, qui mutuum accipit, recompensationem damni: per quod subtrahitur sibi aliquid quod debet habere: Non (inquam) obstat: quia eius verba sunt intelligenda hoc modo, videlicèt: absquè pacto in pactum deducere, id est, licèt non fieret pactum expressum per manum notarij, poterit huius damni emergentis restitutionem sibi faciendam fore, deducere in pactum absque scrupulo: cum mutuatarius ad hoc teneatur obligatione quodammodo ciuili, seu iuris naturalis: Non enim ipse Doctor dixit absolutè, absq; pacto hoc mutuatori deberi: sed, absquè pacto deducere in pactum, id est, mutuanti satis erit, simpliciter mutuatario insinuare se velle seruari indemnem à damno emergenti, quod ipse passurus esset ratione mutuationis: & hoc idem erit dicendū circa verba, quibus vtitur Scotus circa præsentem q. in 4. vbi suprà asserens: ꝙ licèt creditor non posset habere contra eū actionem in foro exteriori: vtpotè, quia non sunt pacta, vel iuramenta: tamen in foro conscientiæ debitor tenetur vltra sortē ad interesse & ꝙ nostra hæc conditio sit vera, ratio ipsa suadet (vt patet ad sensum) & Caietanus in commentarijs.2.2.vbi suprà, explicitè docuit, & nonnulli doctorum supradictorum cōsentiunt: implicitè autem omnes: cum sit rationi hoc consentaneum.

S. Thomas.

Secunda conclusio.

4 *Damni emergentis interesse poterit paci sci, & exigi post morā mutuatarij.*

Sicut prima conclusio est vera de facultate ritè recipiēdi aliquid vltra sortē ratione interesse damni emergentis antè morā mutuatarij: sic, & erit vera de accipiendo vltra sortē ratione interesse damni emergentis accidētis ex mora mutuatarij. Hæc conclusio primò probatur ijsdē iuribus adductis ad probationē præcedentis cōclusionis, & secundò, authoritate Doctorum, ibidē adductorū, qui vtramq; conclusionē amplectuntur, & fouēt. Probatur & tertiò duabus rationibus, videlicèt: Prima quarum est, vbi eadē est ratio, idē esse & ius debet: At eadē ratio est in præsenti cōclusione, quæ fuit in prima, ergo eadē debet esse & iuris dispositio, ac per cōsequens, verū erit asserere, mutuatorē posse post morā mutuatarij exigere vltra sortē ratione damni emergentis ex mutuatione. Maior propositio per se patet: minor probatur. Ratio.n.cur in casu primæ cōclusionis mutuator potest exigere aliquid vltra sortē ratione interesse damni emergentis, est: quia mutuatarius dederat (quærendo mutuū) efficacē causam damni ipsi mutuatori, illū inducēdo ad mutuandū sibi: & per cōsequens tenebatur mutuanti restituere illud damnū, & ita licitè poterat satisfactionē illā damni exigere vltra sortem. Modò si mutuator incurrit damnum ex mora mutuatarij, quia mutuatarius negligit in termino præfixo mutuatam pecuniam soluere mutuatori, iam mutuatarius dat mutuanti etiam efficacem causam damni per suam moram. Secundò probatur sic præsens conclusio, sicut in casu c. Peruenit, extra: de fideiussoribus (relati in præcedenti conclusione) habetur, licitè posse fideiussorem (qui & ipse in hoc censebatur mutuator) recipere interesse damni emergentis, quod passus fuerat soluendo pro eo, pro quo fideiusserat, ratione moræ solutionis

prima ratio cōclusionis.
Maior propos.
Minor propos.

Secunda ratio conclusionis.
c. Peruenit, extra, de fideiuss.

pro-

promissæ à debitoribus, pro quibus fideiusserant ipsi: sic ergo arguendo à simili patet, illum functum fuisse officio mutuatoris in soluendo quantitatem pecuniæ fideiussæ per ipsum: valet consequentia: quia est eadem ratio vtrobiquè. Nam & creditores mutuauerant debitoribus, sicut & fideiussor eisdẽ debitoribus mutuauerat: & sicut illi possunt se seruare indemnes ab omni dãno emergenti ex solutione pecuniæ fideiussæ (vt fuit probatum per dictum tex. in d.c. Peruenit) sic & mutuator ratione damni emergentis ex mutuatione, cum sit eadem ratio in vtroque: vt patet ad sensum.

Ad argumentum principale allatum in principio præsentis quæstionis modò quàm facillima erit responsio, dicendo, minorem propositionem generaliter non esse veram: sed tantum verificari, loquendo de vsura impropriè dicta, non autem de vsura propriè dicta: quæ est prohibita, & ad probationem eius respondetur cum omni Theologorum sentẽtia, ipsa verba Diui Ambrosij locum habere in vsura impropriè dicta: non autem in vsura propriè dicta (vt in prima quæstione:) satis abundè fuit probatum. Poterit quoquè dici ꝙ sententia Diui Ambrosij etiam capta vel intellecta de vsura propriè dicta nobis non refragetur: quoniam, non valeret argumentum, quicquid sorti accedit, vsura est: ergo acceptum vltrà sortem ratione interesse damni emergentis vsurarium est: eo quòd negatur consequentia: cum illud dicendum sit (iuxta mentem diui Ambrosij ac omnium Theologorum) quod quis recipit vltra sortem vt lucrum, vt (scilicèt) excedens debitum, quod debetur mutuanti: at quoniam id, quod soluitur ratione interesse damni emergentis passi ratione mutui, non soluitur mutuanti (vt lucrum) sed vt sibi debitum ratione damni illati: at quoniam, vsurarium non est aliquid suscipere, vt satisfiat sibi de damno illato ab aliquo, cùm ad id vnusquisquè de iure naturali, & diuino teneatur: indè sequitur, quòd sicut siquis vltra mutuatam rem, etiam ex pacto exigeret rem suam possessam, ac occupatam per vim, & violentiam ab alio: non esset vsurarius: sic nec poterit vsurarius censeri qui vltra sortem aliquid recipit, vt se seruet indemnem à damno passo ratione mutui: vt patet ad sensum: Cum aliàs non esset rationi consentaneum, vt quis non posset in mutuo se seruare indemnem in casu, in quo non teneretur. vt in terminis cõclusionum nostrarum, vt fuit probatum in conditionibus adductis: & ad rationes adductas (quibus videbatur fuisse concludendum, quòd eò ipso, quòd quis mutuat, teneatur gratis mutuare: cum si nollet gratis, non deberet mutuare: respondetur fuisse satisfactum in probatione quintæ cõditionis, in qua fuit probatum esse falsum asserere, tenetur mutuare (ergo gratis mutuet:) nec valet quòd dictum fuit in contrarium quòd qui vult antecedens, debet velle & cõsequẽs: ergo, qui vult mutuare, debet gratis mutuare: quoniam hæc proposito erit intelligenda in his, quæ sunt ita inter se annexa, & connexa, vt concesso vno correlatiuorum, necessarium omnino sit concedendum & reliquum: vt siquis dicat, Franciscus est pater, necessariò ipsum oportebit confiteri Franciscum habere filium: non autem ita erit dicendum in terminis conclusionum nostrarum: cum illud sit de intrinseca natura correlatiuorum: quod in materia nostra non poterit concedi: eò quòd de intrinseca natura mutui non sit, vt illud fiat necessariò cum damno mutuantis: licèt secundum præceptum dominicum, sit: vt illud fiat sine lucro mutuantis, iuxta illud [mutuantes nihil indè sperantes] imò vt probauimus, contrarium esset contra ordinem charitatis, nisi in casu proposito in quinta conditione: quoniam aliàs nemini liceret se

seruare indemnem in mutuationibus,& alijs negotijs : quod est contra allatos canones,& iura ad probationem primæ conclusionis,

QVAESTIO XX.

Vtrum mutuanti ad certum terminum liceat obligare mutuatarium ad aliquid sibi tradendum vltra sortem nomine pęnæ, si ille in præfixo termino non restituerit sortem sibi mutuatam: & huiusmodi pęnam exactam tuta conscientia sibi retinere.

SVMMARIVM.

1 *Pęna triplex est quoad materiam vsurarum.*
2 *Pęna conuentionalis quid sit,& eius exemplum.*
3 *Pęna Iudicialis quid sit,& eius exemplum.*
4 *Pęna legalis quid sit,& eius exemplum.*
5 *Contractus quando sit vsurarius,quomodo possit cognosci.*
6 *Obligatio diuidua quid sit.*
7 *Obligatio diuidua,& indiuidua differunt.*
8 *Exemplum diuiduæ obligationis.*
9 *Obligatio indiuidua quid sit.*
10 *Quinque conditiones requisitæ, vt quis possit exigere vltra sortem ratione pœnę adiectæ mutuo.*
11 *Exigi poterit pęna iudicialis vltra sortem.*
12 *Exigi poterit pęna legalis adiecta mutuo.*
13 *Quando non tota pęna adiecta mutuo exigi possit.*

VIDETVR Primò dicendum, mutuantem non posse nomine pęnæ obligare mutuatarium ad sibi soluendum vltra sortem,&c.quod videtur probari forma sillogistica tali pacto,videlicet.

Antecedens. Consequens. Si mutuanti liceret obligare mutuatarium ad aliquid vltra sortem nomine pœnæ sibi tradendum, sequeretur hoc absurdum,quod mutuanti liceret vltra sortem aliquid posse sperare ratione mutuationis : At consequens est falsum:ergo & antecedens : & quòd sit falsum consequens,probatur authoritate Domini dicentis in Sancto Euangelio apud Lucam.c.6.[Mutuum dantes nihil inde sperantes] exquibus verbis patet,nemini licere aliquem obligare ad tribuendum sibi etiam nomine pœnæ vltra sortem ratione mutuationis,arguendo à fortiori:si enim non licet alicui sperare,quod est opus intrinsecum & sine scandalo,quomodo licebit obligare sibi mutuatarium ad aliquid sibi dandum, quòd est opus extrinsecum,ex quo possunt multi scandalum pati ? & tamen ab ipso docuit nos Apostolus abstinere dicens.[Ab omni specie mala abstinete vos,] & Dominus ipse Iesus in Sancto Euangelio dicens:[Vę,homini illi per quem scandalum venit.] & quòd sit scandalosum pacisci de aliquo suscipiendo vltra sortem ratione pęnæ,patet:quoniam, in se consideratum recipere vltra sortem est malum opus manifestum & prohibitum:& quòd fiat bono fine, scilicet, non in fraudem vsurarum,pendet ex intentione,quod quidem opus est intrinsecum, & occultum hominibus,vt patet ad sensum.ergo videtur dicendum, huiusmodi contractum

Luc.c.6.

1. Thessal.c.5. versi.22. Matt.c.18. versicu.7.

tractum esse illicitum.

SED CONTRA tex.est in c.1.extra de Pactis,vbi dicitur.[Pacta ser uanda,quantumcumquè ipsa nuda sint.] ca.1. extra de pactis.

Respondeo præsenti quæstioni quatuor conclusionibus,præmittendo tamen illis quatuor Notabilia.Primum quorum est, Titulus quæstionis habet tres partes:Prima est de obligatione ad pęnam.Secunda est de exactione pęnæ post lapsum termini.Tertia de eiusdem pœnæ receptione. Primum Nota.

Secundum notabile sit hoc.

Triplex est pœna quantum ad rem nostram facit:quædam.n. dicitur conuentionalis,quædam iudicialis,& quædam legalis.Pęna verò conuentionalis dicitur illa,quæ de consensu partium imponitur debitori à creditore in contractu,vt promissa firmiora consistant:quatenus sic debitor saltem metu pęnæ diligentius procuret soluere debitum seu mutuum in termino sibi præfixo. exemplum in proposito(scilicèt)in contractu mutui: Mutuo tibi centū, per te mihi restituenda in termino(scilicèt)infra annum:quæ centum, si non restitueris mihi in dicto termino, dabis mihi nomine pęnæ post annum centum, & decem,vel huiusmodi. Notab. secundum. 1 *Pęna triplex quoad materiam vsurarū.* 2 *Pęna cōuētionalis quid sit.* Exemplū prędictæ pœnæ.

Pęna verò iudicialis dicitur illa,quæ à iudice super debito liquido,vel liquidato imponitur debitori,vt debitor metu pęnæ soluat in termino sibi per iudicem assignato:& si non soluerit sortem debitam,soluere cogatur pro culpa contumaciæ,talem pęnam. Exemplum in proposito in contractu mutui. 3 *Pęna iudicialis quod sit.* Exēp'um prædictæ pœnæ.

Mutuaui 100.vsquè ad finem præsentis anni 1585.in termino non soluisti,te in ius voco apud iudicem,tu recognoscis debitum, iudex tibi mandat sub pęna decem aureorum,vt infra decem dies mihi assignes sortem mutuatam: Et hæc dicetur pęna iudicialis. Pęna verò legalis dicetur illa quæ à legislatore statuitur in lege disponente,quòd debitor ex contractu, vel quasi contractu,si non soluerit debitum,debeat in pęnam suæ negligentiæ dare aliquid vltra sortem ipsi mutuatori:& capitur hic pęna legalis non strictè,vt distinguitur contra pęnam statuti municipalis:sed vt etiam comprehendit canonicā,& municipalem:& de hac pęna dantur duo exempla.Primum est:statutū est in aliqua ciuitate,ꝙ tutor de pecunijs illis pupilli, quę perueniūt ad manus eius,teneatur emere possessiones, vel respōdere pupillo ad rationem quinq; pro cētenario,si tūc tutor pecuniā pupilli exponat, non pro vtilitate pupilli,sed pro factis suis,vel faciat negotiationes pro se:& ita vt cogatur soluere pro quolibet centenario quinq;:illa etenim quinq; sunt loco pęnę, quę pęna legalis municipalis dicitur:& si in simili facto,vel similis pęna decernetur in canone,vel Iciuili,etiā diceretur legalis pęna:Aliud exēplū de pęna legali est:statutū est in aliqua ciuitate,ꝙ si debitor nō satisfaciat creditori in certo termino pręfixo,debeat creditor mitti in possessionē,& lucrari fructus ad rationē quinq;pro quolibet cētenario,et tūc deficiēte debitore ī termino pręfixo,si creditor missus in possessionē accipiat quinq; pro quilibet centenario. 4 *Pęna legalis quid sit.* exemplum primum de prædicta pœna. Exemplum secūdum de prædicta pœna.

Notandum insuper ꝙ nō sine causa dixi in principio præsentis secundi notabilis ꝙ triplex est pęna(quantum ad propositum sufficit)quia & si aliæ pęnæ sint,& possint poni seu hic afferri:vel nō deseruirēt notitiæ præsentis materię,vel possent reduci ad iā dictas,vt patet in pęna quæ dicitur compromissoria,& in pęna contumaciæ dicta,quæ tamen possunt reduci ad pęnam conuentionalem,& illa quæ pęna consuetudinaria dicitur, quæ tamen potest reduci ad pęnam legalem:& sic de singulis.

Tertium Notabile.

Notab. tertiũ

5 *Cõtractus quãdo sit vsurarius, quomodo possit cognosci, si ipsi fuerit addita pœna.*

Tertiò notandum quòd contractus mutui adiecta pœna celebratus à mutuante, poterit dignosci an sit vsurarius, necne hac regula: Præsumitur ergo vsurarius, seu in fraudem vsurarum, pœnam fuisse adiectam. Primò, si magis mutuator vellet debitorem terminum transgredi, vt pœnam lucrari possit; quàm vt in termino sibi præfixo mutuatarius solueret sine pœna. Secundò si verisimiliter tempore mutuationis mutuator putabat mutuatarium in termino præfixo non soluturum fore sortem mutuatam. tertiò, si dicta pœna adiecta sit immoderata excedens interesse verisimiliter incurrendum à mutuatore ex mora solutionis rei à se mutuatæ:

Quartum Not.

Not. quartum

6 *Obligatio diuidua, quid sit.* Panor. in c. suã extra de pœn.

7 *Obligatio diuidua, & indiuidua; differant inter se.*

8 *Exemplum diuiduæ obligationis.*

9 *Obligatio indiuidua, quid sit.* Exemplum indiuiduæ obligationis.

Quartò, sciendum maximam esse differentiam inter obligationem diuiduam & obligationem indiuiduam: (quoad subiectam materiam) obligatio, enim, diuidua (propriè loquẽdo) illa dicitur, qua mediante solutio partis rei conuentæ affert tantum cõmodum respectu partis, sicut solutio totius respectu totius obligati. Exemplum. Promisi tibi sub pœna tali scribere duos libros infra mensem: & deinde, vnum tantùm scripsi infra dictum mensem: in tali casu, teneor ad pœnam conuentionalem soluendam, non tamẽ, totam, sed mediam. & ratio est, quia ista obligatio est diuidua cùm respectu partis tu habeas omne cõmodum. Indiuidua verò obligatio dicitur, quando solutio partis non affert tantum cõmodum respectu partis sicut solutio totius, respectu totius. exemplum. Promisi tibi scribere vnum librum sub tali pœna, scripsi pro medietate, hæc pœna incurritur in totum, & sic tota soluenda erit: & ratio est, quia scriptura medietatis non affert tãtum cõmodum respectu partis, sicut tota scriptura respectu totius: & hæc omnia verificantur quoquè in promissione aliarum rerum, vt puta pecuniarum, quarum solutionis obligatio dicetur diuidua (quoad præsentem materiam) & hoc notabile maximè deseruit, quãdo quis sub certa pœna obligatur ad aliquid dandum, vel faciendum: sed quando quis debet recipere, puta, hæreditatem, vel legatum: si aliquid soluerit, vel fecerit: tunc non poterit petere, nisi in totum soluat, vel faciat: vt in l. Meuius, & in l. Cui fundus. ff. de Condit. & demon.

l. Meuius. l. Cui fundus. ff de condit. & demonstra.

Prima conclusio sit hæc.

Mutuator (etiam si nullum patiatur interesse ex mora solutionis) poterit pacisci cum mutuatario, de aliquid sibi soluendo vltra sortem, nomine pœnæ: si sibi non soluerit mutuatam pecuniam statuto tempore, quo inter ipsos conuentum fuit, nec non illud postea solutum poterit retinere tuta conscientia: & si passus indè fuisset aliquod interesse ex predictis, illud etiam poterit exigere, & exactum retinere, concurrentibus (tamen) cõditionibus paulòpost afferendis: Hæc conclusio (quoad pœnam, tantùm, conuentionalem exigendam) quoniam quoad interesse exigendum satis fuit probata, in duabus quęstionibus immediatè præcedẽtibus, probatur triplici medio. primò enim per argumentum in c. 1. extra de Pactis. in quo refertur decretum Concilij Africani infrascripta statuentis, videlicèt: [Aut inita pacta suam obtineant firmitatem, aut conuentus (si se non cohibuerit) ecclesiasticam sentiat disciplinam: Vniuersi dixerunt, Pax seruetur, pacta custodiãtur] hæc in dicto Canone: sed notandum quòd dixi præsentem conclusionem probari per argumentum in d. c. quia licèt in d. Canone explicitè nulla fiat mentio de casu quęstionis pręsentis, tamen, implicitè benè facit mentionem statuendo regulam generalem,

ca 1. extra de pactis.

quòd

quòd pacta forent seruanda: idem dicẽdum erit circa reliquas infrascriptas iurium authoritates. Sciẽdum (igitur) præsentem conclusionem probari quoquè per argumentum in c. dilecti, extra de arbitris, in fine. in quo Innocen. tertius [Mandat compelli, pœnam statutam inter compromittẽtes solui omnino] Item per Argumentum in c. Eleuterius. 18. q. 2. in quo Gelasium dixisse refertur inter alia, scribendo cuidam episcopo, videlicèt: [si apud te euidenti ratione constiterit: quia tempore, quo dedicatum est monasterium ipsum, conditiones superiùs positæ conuenerint, seruari eas ex nostra authoritate præcipimus, nec ampliùs ab aliquo exindè exigatur] Item probatur per argumentũ in c. Puellæ, in fine 20. q. j. in quo refertur quid sentierit Leo Papa in epistola 90. ad Rusticũ episcopũ. c. 13. & 14. circa pacta seruanda, qui Leo Papa inter alia dixit. [Ambigi verò non potest crimen magnum admitti, vbi & propositum deseritur, & consecratio violatur. Nam si humana pacta non possint impunè calcari, quid de eis manebit, qui corruperint fœdera diuini Sacramenti:] Itẽ & per tex. Insti. de inutil. stipu. §. alteri. Vbi inter alia hęc habentur, videlicèt [Planè siquis uelit hoc facere: pœnam stipulari conuenit: vt nisi ita factum sit, vt est comprehensum, committatur pœnæ stipulatio etiam ei, cuius nihil interest. Pœnam enim cum stipulatur quis, non illud inspicitur, quod intersit eius: sed quæ sit quantitas in cõditione stipulationis] Idem probatur per tex. in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verborum obli. in quo eadẽ verba supradicti §. alteri. ferè referuntur. Idem probatur per argumentum in l. iurisgentium §. prætor ait. ff. de pactis. vbi dicitur. [Prætor ait, Pacta cõuenta, ijs neq; dolo malo, neq, aduersus leges, plebiscita, senatus cõsulta, ædicta, decreta principũ, neq; quo fraus cui eorũ fiat, facta erunt, seruabo,] Et in l. Quod à quoquàm. ff. de reg. iur. vbi hæc habentur videlicèt. [Quod à quoquam pœnæ nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur] Idẽ in l. si pacto, quo pœnã. C. de pactis. His ergo iuribus probatur pręsens conclusio, cũ (vt in conditionibus citandis circa præsentem quæstionẽ) probandũ erit, ꝙ nostra conclusio supponat, nullã fraudẽ sub hoc contractu contineri. Probatur insuper & secundò præsens conclusio doctorum authoritate Theologorũ (scilicèt) canonistarũ, & summulariorum: Scotus. n. se subscripsit nostrę conclusioni (vnà cũ infrascriptis) in 4. sent. dist. 15. q. 2. art. 2. in ver. vel ratione pœnæ. Riccardus de media villa in 4. sent. dist. 15. arti. 5. q. 5. Nicolaus de Orbellis in 4. sen. dist. 15. q. 3. §. 2. Caietanus in summula in ver. vsura exterior. §. Nota 2. in ver. Quartus casus est. Gabriel Biel. in 4. sent. dist. 15. q. 11. §. excipiũtur in mutuo duo casus in genere. Dominicus à Soto in li. 6. q. 1. arti. 3. in versi. sed vtrũ statim. Archiepiscopus floren. in trac. de usur. c. 2. §. 22. Ioseph Angles in trac. in scripto flores Theologicarũ q. super quartũ sent. de contractu mutui, difficultate 4. conclu. 2. art. 2. Io. de Medina in Codice de rebus per vsurã acquisitis. §. Quarta causa, ratiõne cuius. Probatur quoq; canonistarũ sententia de quo sũ nu. est Spe. in li. 4. tit. de emp. & ven. §. j. nu. 41. in ver. licèt. n. pęna. Glosę in allatis iuribus, & in c. conquæstus. extra de vsur. Inn. Papa 4. in c. suã. extra: de pęn. in fi. Hos. in summa. ti. de vsur. §. An aliquo casu. in ver. vndecimò quãdo. Io. And. in addit. Spe. in tit. de obliga. & solu. §. j. in versiculo, est quoquè. & rursus Idẽ Io. And. in d. c. Dilecti. Ant. de But. in d. c. dilecti. col. 3. in versi. Tu dic. Pan. in d. c. dilecti, in ver. in Gl. fi. particu. 6. & vlt. pœna, & in c. suam, extra, de pœn. cir. fi. Bal. in c. clerici, extra de vita & honest. cler. nu. 14. Didacus Couarruuias in 4. lib. Decretalium. in §. 8. nu. 11. qui & hanc conclusionem firmat

c Dilecti, extra de arbitris.
c. Eleuterius. 18. q. 2.
c. Puellę. 20. q. j
Insti. de inuti. stipul. §. alteri.
l. stipulatio ista, ff. de uerb. obligat.
l. iurisgentiũ. ff. de pact.
l. Quod à quoquam. ff. de reg. iur.
l. Si pacto, quo pœnã. C. de pactis.
Scotus.
Richar.
Nico. de Orbel.
Caietan.
Gabriel. Biel
Domin. à Soto.
Archiep. Florẽ.
Ioseph Angles.
Io. de Medina.
Specula
Glos.
Innoc.
Hostien.
Io. Andr.
Ant. de But.
Panor.
Baldus.
Didacus Couaruuias.

mat auctotitate quàm plurimorum Doctorum. Bar. in l. Rogasti. ff. de rebus crēdit. si cer. pet. & in l. stipulatio ista, §. Alteri, in ver. dicitur hic: vbi dicit posse imponi, & exigi pœnā stipulatam, quantacumq; illa sit: si adiecta sit huiusmodi pœna, certa quantitate expressa, secùs si imponitur pœna respectu incerti: quia tunc non poterit excedere duplum. Et ibidem idem confirmans Bar. ipse recitat sententiam Innocentij, & non impugnat. Conradus in tract. 2. q. 31. conclu. 1. & 3. de contractibus. & Dominus Ambrosius de Vignate quoq; in tractatu de vsuris. c. 2. nu. 90. in versi. sequitur in versibus illis: Guido Papa in tract. de vsur. nu. 17. in ver. quid si est pœna: Ioan. Gerson. in tract. de floribus regularum. Probatur & authoritate summulariorum. Syluester, enim in summa in ver. vsura, primo, §. 28. & Doctor Nauarrus in suo manuali, in c. 17. de septimo decalogi præcepto, nu. 215. Probatur & tertio triplici ratione, prima quarum est hæc uidelicet: si. n. nostra conclusio esset falsa, sequeretur hoc absurdum, quòd talis obligatio ad pœnam soluendam esset vsuraria. At consequens est falsum, ergo & antecedens. & ꝙ cōsequens sit falsum, probatur, quoniam huiusmodi obligatio ad pœnam in casu non solutionis factæ præfixo tempore, non quæritur ratione mutuationis: cum mutuator nō obliget mutuatarium ad dandum absolutè sibi aliquid vltra sortem, sed conditionatè: id est, in casu, quo ille non soluerit mutuatam pecuniam in termino præfixo cuiquè, solutio simplex sine aliquo vltra sortem mutuatam magis exoptatur ab ipso quàm non solutio vt supponimus, cum incursu pœnæ: vt in conditione secunda dicam: cùm illud incrementum assequendum ratione pœnæ non mouerit illū ad mutuandū: indè sequitur, talē obligationē nō esse vsurariā, & per cōsequēs nostrā conclusionē verā esse: cū vsura sit incremētū illud, quod quis exoptat assequi rōne mutuationis: cuius spes mouet principaliter ad mutuādū (vt apertissimè probauimus in prima quæstione) vel post mutuationē remouet à nō petēdo solutionē rei mutuatæ ab ipso mutuatario. Vndè patet veritas præsentis cōclusionis nostræ. Scd'a ratio conclusionis.

Cùm iustè possit pœna plecti iniustè retinēs rē alienā inuito Domino rei illius: consequens erit ꝙ huiusmodi pœna adiecta mutuo ad reprimendā vecordiā, & temeritatē mutuatarij retinētis iniustè rē mutuatā vltra præfixum tempus inuito mutuatario rei mutuatæ domino, iustè possit exigi: eò magis ꝙ Pacta seruari expedit reipublicæ: vnde iam patet, non tantum apud Deum: sed etiam apud homines, huiusmodi mutuatarium dignum pœna esse.

Tertia ratio conclusionis.

Omnia illa Pacta quæ nō aduersantur bono communi, nec irrogant alicui iniuriam, nec alicui iuri contrariantur, sunt seruanda.

At Pacta de soluendo vltra sortem in casu nostræ cōclusionis bono communi non aduersantur, nec alicui iniuriantur nec alicui iuri contrariantur.

Ergo Pacta de soluēdo vltra sortē in casu nostræ cōclusionis sunt seruāda: si ergo sunt seruāda, indè sequitur ꝙ quis tuta cōsciētia vltra sortem ratione pęnę in terminis nostrę cōclusionis possit exigere aliquid & illud retinere: licèt nullū damnū fuisset passus ex mutuatare tēpore statuto nō reddita. Maior propo. probatur authoritate omniū iuriū, quæ fuerūt adducta in probationē pñtis cōcl. & pcipuè magis explicitè p tex. in l. iurisgē. §. ptętor ait. ff. de pac. Minor probatur hoc pacto, videlicèt: ꝙ Pęna hmōdi cōuētionalis nulli sit iniuriosa, probatur: sic. Nā si esset iniuriosa, tūc aut esset iniuriosa legi illā prohibēti, aut mutuatario, aut ipsimet mutuanti: & ꝙ non sit legi, patet, quia nulla lex ipsam prohibet, imò ipsi fauet (ut fuit probatum per adducta iura:)

quòd

Corradus. Ambrosius de Vignate. Guido Papa. Gerson. Syluester. Nauarrus. Prima Ratio conclusionis. Antecedens. Cōsequentia. Antecedens. Consequētia. Maior propo. Minor propo. Conclusio. l. Iusgentiū. ff. de pactis.

quòd non sit iniuriosa mutuatario:probatur,quia volenti & consentienti nō fit iniuria: quòd non sit iniuriosa mutuāti,patet,cùm in eius fauorem & eius voluntate sit constituta:igitur huiusmodi pęnalis conuentio iusta est.Pro quo etiam facit communis practica,quia in contractibus censualibus communiter solent apponi pœnæ contra morosum debitorem : quæ quidem iure non modò,non reprobantur:imò approbantur(vt in tracta.de censibus Deo dante probabimus)& adimpleri mandantur: quemadmodum & reliqua pacta, quæ iure non reprobantur,sunt tenenda & obseruanda : vt patet ex toto titulo de pactis.in vtroquè iure:ergo etiam mutuator poterit pęnam contra mutuatarium morosum constituere,& exigere constitutam. 10

Quinque cōditiones requisitæ vt quis posit exigere vltra sortem ratione pęnę adiectæ mutuo

Conditiones requisitæ ad iustificationem huiusmodi contractus, sunt quinquè infrascriptæ,videlicèt.

Prima quarum est,quòd Mutuator vellet realiter,& in conscientia magis sibi solui sortem tempore præfixo,quàm pęnam,non facta solutione.

Prima cōditio requisita ad iustificationē cōtractus mutui facti,vt soluatur pęna conuenta,à mutuatario,si nō reddiderit æquiualens rei mutuatæ tēpore pręfixo.

Nam dato opposito videretur,mutuantem adiecisse pœnam spe lucri assequendi:& hoc,vt sine peccato fiat mutuum:quoniam si quis apposuisset pœnam mutuo,& æqua lance vellet sibi solui pœnam,non soluta sorte, sicut & restitui sortem suam tempore præfixo : tunc procedendum esset (secundum Ioannem de Medina vbi suprà,in versicu.sed nunquid.& benè)hac breui distinctione sic dicendo,aut hic mutuator apposuit mutuo pœnam, principaliter intendens per illam redimere damnum , quod patietur ex mora solutionis:damnum(scilicèt)molestiam grauem,quam sentiet ex non solutione facta tempore præfixo : aut principalis eius intentio fuit (quia parum solutio non facta molestiæ sibi intulisset) in pœnam statuēdo ad coartandum morosum debitorem zelo iustitiæ,& odio iniustitiæ,quam ille incurreret sine suo consensu,in termino præfixo non soluendo:si ergo primò,& tunc dicendū, ꝙ dicta pœna deberet proportionari præfato grauamini,& diceretur exigi potius ratione interesse quàm pœnæ:si secundò,tunc dicendum, id propriè ratione pœnæ non retinere , ac exigi : cùm non simus in terminis primæ conditionis allatæ in medium:cùm debeat mutuatarius potius malle sortem sibi solui in termino,quàm (ipsius solutione non facta)sibi solui pęnam : vndè ipse peccaret contra charitatem proximi:non autem peccato usuræ.& ratio est, quoniam sicut debet uelle vitari in se peccatum,ita & in proximo : & tamen patet,morosum mutuatarium non soluendo sine causa in tempore præfixo, peccare : eo quòd incursio pęnæ præsupponit culpam:sic ergo, & ipse mutuator peccaret, tam is,cui indifferens est proximum peccare, aut non peccare : non tamen,peccato usuræ,nisi pęnam per modum lucri intenderet.

Secunda conditio erit.

Conditio secūda, & eiusdem ratio.

Mutuator caueat ne cęlebrando huiusmodi contractum(contentum in cōclusione)incurrat aliquam infamiam,quoniam in tali casu non liceret ei apponere pœnam,eo quòd peccaret mortaliter, tum quia scandalum actiuum offerret proximo,tum etiā quia esset crudelis contra seipsum iuxta Diui Augustini auream sententiam canonizatam in capitu. Nolo, 12. quæst. 1. & hæc conditio,non tantum necessariò requiritur ad cœlebrandum huiusmodi cōtractum sine peccato,sed in omnibus alijs contractibus,& si contractus cœlebratus sine hac conditione usurarius non sit.

c.Nolo 12.q.1.

Conditio tertia,& eiusdem ratio.

Tertia conditio est,quòd adiectio pœnæ posita sit pro una uice tantum,& non pro quolibet mense uel anno & huiusmodi:quoniam eò ipso quòd quis

talem

talem conditionem apponeret, ostenderet apertè se velle potius huiusmodi pœnam exigere quàm solui sibi sortem mutuatam: & hæc conditio vera est, respectu pœnæ tantum, non autem respectu interesse damni emergentis vel lucri cessantis, vt docuit Conradus vbi suprà in versi. secunda circunstantia, & Syluester vbi suprà.

Cõditio quarta & eius ratio.

Quarta conditio est, quòd dilatio solutionis sortis mutuatæ sit de cõsilio, & non de præcepto: quoniam si esset de præcepto, tuta conscientia, sicut non posset mutuator repetere mutuatam sortem, sic neque pœnam adiectam ipsi mutuo. & vt huius conditionis veritas luce clariùs patefiat, nulli dubium esse debet, hoc posse contingere multis de causis, vt puta, si mutuatarius adueniente tempore præfixo solutionis tam impotens esset ad soluendũ sine culpa sua, quòd non posset soluere sortem, hoc accidente propter aduersitates passas in mercibus vel ratione infirmitatis, vel si tempore solutionis esset effectus captiuus, vel si fuissent furati suam facultatem aliqui fures, & sic remansisset inops, & bonis destitutus, & patiatur extremam necessitatem, ita vt sibi opus esset vẽdere propriam vestem, aut supellectilem: quoniam in tali casu ab ipso repetere sortem esset contra præceptum charitatis, quo teneretur (si non mutuasset) modò mutuare: (vt fuit probatum satis abundè in prima quæstione, & in præcedenti quæstione: quod docet etiam Ioannes de Medina vbi suprà, in versi. Tertia conditio.) Et ratio dictæ conditionis est: quoniam, cùm culpa debeat præcedere pœnæ: & huiusmodi mutuatarius non culpa sua effectus sit morosus solutor: indè patet, ipsum non posse cogi ad illam soluendam.

Io. de Medina.

Attamen si mutuatarius culpa sua effectus fuisset inops, & impeditus à solutione rei mutuatæ tempore præfixo: in tali casu, quando deueniet ad pinguiorem fortunam, tenebitur vtiquè: non tantum ad sortem mutuatam: verũ etiam ad pœnam statutam ac promissam.

Cõditio quinta.

Conditio quinta est, quòd mutuator tempore huiusmodi contractus cęlebrandi, credat, mutuatarium posse, ac velle sibi soluere sortem mutuatam tempore præfixo (vt docent citati Doctores) & Ratio talis redditur. Nam si contrarium esset, pateret vtiquè, mutuatorem mutuasse propter lucrum assequendum: (quod vsurarium esse, fuit probatum) & restitutioni obnoxium.

Ratio conditionis.

Secunda conclusio.

11 *Exigi poterit pęna iuditialis ultra sortem.*

Mutuatarius licitè poterit obligari ad pęnam iudicialem soluendam, si statuto tempore non satisfecerit mutuatori, concurrentibus infrascriptis conditionibus. Hæc conclusio probatur vera ijsdem medijs, quibus fuit probata præcedens conclusio, cùm iura, & Doctores ibi citati indistinctè loquantur de quacumquè pęna alicui contractui adiecta: imò à fortiori, cùm in hac pęna, nulla possit oriri suspitio quòd fuerit adiecta in fraudem vsurarum, vt patet ad sensum. Prima ergo conditio requisita ad iustificandam præsentem conclusionem, est quòd imponens pœnam iudicialem (scilicèt) iudex, debet malle, quòd mutuatarius solueret in termino sibi assignato, quàm quòd non solueret, vt sic lucraretur pœnam iudex ipse. Nam da oppositum istius conditionis, tunc patebit, iudicem ex cupiditate lucri (acquirendi per ipsum met) in posuisse pœnam, & non zelo iustitiæ mandãtis reddi unicuiquè quod suum est. Vnde tutum esset iudici uolenti abstinere ab omni specie mala (ut docuit Diuus Paulus) & etiam uolenti cauere, ne in ipso mentiatur iniquitas sibi, debebit (inquam) ipse iudex pœnam incurrendam, non sibi, sed alicui alteri applicare, ut puta, Hospitali, orfanis, & huiusmodi operibus pijs, quod & consuluit

Prima conditio.

Ratio conditionis.

1. Thessal. c. 5. versi. 22.

soluit tacitè Alex.tertius,in capitu.licet,extra:de Pœnis. Secunda conditio est,quòd pœna iudicialis sit moderata,scilicèt,vt sit talis quòd valeat incutere timorem mutuatario vt soluat in tempore præfixo,& non maior, nec minor.Nam si pęna maior sit(quàm requiratur arbitrio boni viri, consideratis conditionibus tam rei mutuatæ,quàm mutuatarij)videretur iudicem ex cupiditate pœnam imposuisse: & non præcisè zelo iustitiæ:eò quòd si zelo iustitiæ pœnam imposuisset,minorem adiecisset termino pœnam. Sed si ècontra minorem pœnam imposuit solutioni rei mutuatæ: tunc insufficiens esset ad inducendum mutuatarium ad solutionem faciẽdam tempore præfixo rei mutuatæ:& per consequens huiusmodi obligatio fuisset vana,& inutilis,& signum negligentis iudicis. Tertia conditio est: quòd imponens huiusmodi pœnam iudicialem nõ sit ipse met iudex qui fuit & mutuator:quoniam aliàs sequeretur,quòd quis posset esse iudex in causa propria,quod non licet facere.Quarta conditio est,quòd mutuatio pro tempore termini,non fuerit præcepti,sed consilij,limitando,ac interpretando hanc conditionem iuxta limitationem conditionis quartæ adductæ in conclusione prima.

c.licet, extra; de penis. Conditio secunda.

Conditio tertia. Ratio conditionis. 1

Cõditio quarta.

Tertia conclusio.

12 Mutuatarius licitè poterit obligari ad soluendam pœnam legalem, si non satisfecerit mutuatori in termino præfixo,concurrentibus tamen tribus conditionibus,etiam si dicta pœna esset soluenda ipsimet mutuatori:Hæc conclusio probatur ijsdem medijs,quibus fuit probata prima conclusio: imò vt dicit Syl.in summa vbi suprà,à fortiori arguendo dicendum erit,verã præsentem conclusionem esse:cùm id,quod exigitur secundum decreta legum, tuta conscientia exigitur, & retinetur.cum non sit præsumptio, quòd huiusmodi pœna fuisset adiecta mutuationi in fraudem vsurarum.Prima,ergo, conditio sit hæc, videlicet.

Exigi poterit pœna legalis adiecta mutuo.

Quòd legislator mallet,mutuatarium tempore præfixo soluere mutuum mutuatori quàm(ipso non soluto)teneri ad pœnam. & possumus exemplificare in tutore erga pupillum: vt puta, ex lege tutor magis tenetur exponere pecuniam pupilli,emendo possessiones, vel exercendo eas in mercantiis,quã quòd expendat eas in proprium commodum,dando indè pupillo ad rationẽ quinquè pro quolibet centenario:Ratio autem præsentis cõditionis est,quia semper legislator debet potius velle obseruantiam legis,quàm pœnam incurrendam:quia pœna non apponitur nisi propter obseruantiam legis:Igitur obseruantia legis magis debet appeti à iudice quàm incursio pœnæ: eò magis, quòd pupillus magis exoptet suas pecunias expendi in mercantijs, quàm hoc omisso habere quinquè pro centenario: Nam da oppositum, & sequętur,illum velle lucrum ex mutuo,quod est prohibitum. Secunda cõditio est, quòd mutuatio sit de consilio,& non de præcepto: hanc tamen conditionẽ limitando,& interpretando, iuxta modum adductum in quarta conditionę præcedentis conclusionis secundæ,& in quarta conditione primæ conclusionis.Tertia conditio est, quòd pœna sit moderata,de qua dicendum (vt dixi) in conditione quarta secundæ conclusionis.

Conditio prima ad iustificationẽ præsentis conclusionis est.

Ratio conditionis.

Quarta & vltima conclusio.

13 Quando mutuatarius tempore præfixo soluit partem tantum pecunię mutuatę(cuius solutioni adiecta fuit pęna conuentionalis:secùs de alijs dicitur) non poterit iuridicè,& tuta conscientia à mutuatore cogi ad solutionem totius pœnę:sed solùm ad ipsius partem pro rata pecunię non solutæ, cùm pecunia,

Quando nõ tota pœna adiecta mutuo exigi possit.

cunia, ac omnia, quæ mutuari possunt(propriè loquendo)sint diuisibilia, vel diuidua(vt docet Pan.in c.suam, de pęnis.post Bar.& Glo.iuxtà quartum notabile(suprà allatum.)Vnde sequitur quòd si mutuator exigisset pro rata partis solutæ:illam restituere teneretur mutuatario: Hæc conclusio probatur triplici medio.primò per arg.in c.suam,extra de pœnis, in quo Alexander tertius,[redarguisse refertur episcopum spoletanum volētem totam exigere pęnam adiectam contractui, quo sibi debebatur quantitas quædam pecuniæ, quæ non fuit sibi integrè soluta tempore præfixo, eò quòd obtinuerat literas apostolicas pro solutione sibi faciēda tacita veritate negotij: & quoniam cum aliena iactura videbatur ipsum voluisse ditari(quod non decebat) iccircò decreuit ibi Papa illi non licere(in pœnam peccati) aliquid petere. Probatur & secundò,authoritate Glo.in ver.persolutis,& Innocentij in d.c. suâ, & Pan.dicentis ibidem hanc esse communem sententia: Conradi vbi suprà, conclusione quinta Syl.in ver.vsura, primo §.28.in fine.Nauarrus in suo Manuali vbi suprà.Probatur & tertiò hac ratione,videlicèt:sicut de iure canonico potest peti tota pęna incursa (vt fuit probatum in prima cōclusione)in totum,si non adimpleretur contractus(puta,si non fuisset facta solutio tota tēpore præfixo ab eo,qui potuisset,)eodem modo ratione partis non adimpletæ,poterit exigi pęna pro rata,quando,scilicèt:(vt annui in notabili quarto) obligatio consistit in dando,vel soluendo aliquid,vt in casu nostræ conclusionis: Cùm solutio partis afferat cōmoditatem:secùs si obligatio esset indiuidua,vt latiùs in d.notabili quarto.

c.suam extra, de penis.

Glo. Innoc. Panor. Conradus. Syluester. Nauarrus. Ratio conclusioni.

Resp. facta ar gumento principali.

Ad argumentum modò quàm facillima erit responsio,negādo consequētiam:& dicendo,ipsam consequentiam non elici ab illo antecedenti,cùm sint casus diuersi,obligare aliquem enim, ad pœnam soluendam non affectu pœnæ,sed animo compellendi mutuatarium ad sibi restituendam rem mutuatā (vt fuit suppositum in prima conclusione)& obligare aliquem extrinsece,vel saltem intentione,& affectu assequendi lucrum(vt lucrum est) ex mutuatione,quod est vsurarium,& prohibitum iure naturali,diuino,& humano. & ad probationem illius consequentiæ adductæ dicitur, per illam probari solùm illicitum esse sperare lucrum ex mutuo per appositionem pœnæ affectu lucri tantum,& non esse illicitum apponere pœnam mutuationis contractus affectu redimendi vexationem suam,quam pateretur mutuator ex morosa redditione rei mutuatæ contra voluntatem ipsius mutuatoris:quam pati nullo pacto mutuator substinere tenetur(vt fuit probatum)& ad id,quod dicitur, de scandalo,fuit responsum in conditione secunda,adducta ad iustificandam primam conclusionem.

Luc.16.

Ad auctoritatem Sancti Euangelij dicendum,quòd spes lucri est duplex: alia quæ dicitur à Doctoribus concomitans, & alia præcedens: de qua verò spe loquatur Dominus Iesus,& quæ spes constituat vsurarium,latiùs dixi in q.prima,Notabili septimo, & in q.17.in Notabili secundo,& ferè per totam quæstionem,vide ergo ibi.

De scandalo,dicendum,esse verum,de actiuo,non autem de passiuo(vt latius in conditione sexta quæstionis decimęnonæ) Ad auctoritatem Apostoli, respondetur:quòd nulla species mala continetur in contractu contēto in nostra q.seruatis prædictis conditionibus,vt patet ad sensum.

QVE-

QVAESTIO XXI.

Vtrum mutuanti liceat recipere pignus à mutuatario, illud detinendo, eiusque fructus non computandos in sortem, donec soluta fuerit res mutuata: nullo habito respectu ad interesse lucri cessantis vel damni emergentis, vel pœnæ conuentionalis.

SVMMARIVM.

1 *Pignus unde dicatur.*
2 *Pignus quid sit.*
3 *Impensæ in quotuplici differentia sint.*
4 *Pignus recipiens quando peccet suscipiendo aliquod emolumentum.*
5 *Pignoris fructus non computans in sortem usurarius quando sit.*
6 *Pignoris fructus percipiendos quando quis teneatur computare in sortem.*
7 *Pignoris fructus non seruatos restituere quando quis teneatur.*
8 *Pignoratę rei fructus quis possit deducere pro expensis.*
9 *Pignoris pretium excedens rei mutuatæ valorem erit reddendum domino rei sic pignoratæ.*
10 *Pignoris dominus nunquam erit mutuator, etiam cum pacto, in casu non solutionis.*
11 *Rationes quibus probatur pactum inualidum in contractu pignoris, quare sit, quòd si non soluatur mutuata pecunia tempore præfixo pignus sit mutuatoris, quod tamen in contractu emptionis est validum.*
12 *Pactum de sibi lucrando pignore valet cum fideiussore.*
13 *Pignus perdens sine dolo non tenetur ad restitutionem.*
14 *Pignus casu fortuito amissum non tenetur quis restituere.*
15 *Pignoratam rem damnificans tenetur ad restitutionem.*
16 *Pignoratæ rei dominus directus quando non teneatur fructus ipsius computare in sortem.*

PRAEMISSVM sermonem de aliquid suscipiendo à mutuatore vltra sortem mutuatam ratione interesse lucri cessantis, damni emergentis: & pęnę adiectæ contractui mutui: meritò subsequitur præsens quæstio, in qua quæritur, An liceat, saltem fructus rei pignoratæ (de sui natura, fructiferæ) pro re mutuata suscipere vltra sortem. De qua quæstione scitu dignissima procedendo more solito: Primò, videtur dicendum, mutuatori licere non tantum pro re mutuata pignus sumere, verùm etiam illius fructus lucrifacere, donec res mutuata, seu eius æquiualens, sibi à mutuatario restituatur: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet.

Omnis, qui aliquid acquirit iure sibi concedente, licitè acquirit, & per consequens ad eius restitutionem minimè tenebitur. Maior propo.

At recipiens fructus rei sibi pignoratę pro mutuata re, illos non computando in sortem, acquirit illos iure concedente sibi. Minor propo.

Ergo recipiens fructus rei pignoratæ sibi pro mutuata re, illos non computando in sortem licitè acquirit illos, & per consequens ad eorum restitutionem minimè tenebitur.

ca. Salubriter, extra de vsur.

Maior per se patet. Minor probatur per text. in capitulo, salubriter, extra: de vsur. inquo Innocentius tertius dixit [non computandos fore in sortem à Genero fructus rei pignoratæ sibi à suo socero pro dote sibi non soluta.]

c. 1. & c. Conquæstus, extra de vsur.

SED CONTRA est text. in capitulo primo. & c. Conquæstus, extra: de vsuris (quorum tenor paulò post afferetur) in quibus præcipitur, fructus pignoris in sortem computandos fore, ac per consequens, si non computati fuerint, erunt omnino domino rei illius (cuius sunt fructus) restituendi.

Notab. primũ. 1 *Pignus vnde dicatur.* l. Plebs est. ff. de ver. signifi.

Respondeo præsenti quæstioni decem conclusionibus, præmittendo tamen illis notabilia tria. Primum quorum est, quòd Pignus dicitur à Pugno, quia res, quæ pignori dantur, manu traduntur: vnde etiam videri potest, verum esse, quod quidam putant, pignus propriè rei mobilis constitui: hæc omnia habentur in l. Plebs est. §. pignus. ff. de verborum signifi.

2 *Pignus quid sit.* Not. secundũ. Insti. de oblig. quæ ex delict. nascuntur. §. furti. Hostien. Not. tertium.

Pignus, enim, est obligatio rei licitæ pro debito inita: fit autem ad maiorem securitatem creditoris: quia tutius est pignori incumbere: quàm in personam agere vt in §. furti. Institu. de obligat. quæ ex delict. nascun. vt docent quoquè Goffreda & Host. in summa tit. de pignoribus.

3 *Impēsę in quo tuplici differētia sint.*

Impensæ, quæ fieri contingit circa rem pignoratam sunt in triplici differentia. Nam aliæ dicuntur necessariæ, aliæ vtiles, aliæ voluptuariæ. Impensæ enim necessariæ dicuntur illæ, quæ si factæ non fuerint, res illa (circa quam factæ sunt) aut deteriorata, aut penitùs perempta esset. Vtiles verò dicuntur illæ, quæ meliorem ipsam rem efficiunt (circa quam factæ fuerunt) vel non sinunt illam rem effici deteriorem, vtputa, arbusti, vinearum pastinationes, seu plantationes arborum, renouationes, & aliæ huiusmodi: voluptuariæ verò expensę dicuntur illę, quæ speciem rei duntaxat ornant, ac decorant, non autem fructus rei augent: vt sunt expensæ factæ circa viridaria, fontes, aquas salientes, incrustationes, lorications, picturas: & huiusmodi alia similia. Hæc omnia habentur in l. Impensæ. ff. de verborum, & rerum signifi.

l. Impensæ, ff. de verb & rerum significa.

Prima conclusio sit hæc.

Mutuator recipiens in pignus rem de sui natura frugiferam, vel vsu consumptibilem: vt vestis, & huiusmodi, pro securitate suæ rei mutuatæ, à mutuatario non patiente extremam necessitatem illius rei, quam in pignus tradidit, computando fructus huiusmodi, & vsus pretium in sortem: nullius peccati macula se fœdat. si verò re pignorata extremè indiguisset mutuatarius: tunc peccasset mortaliter faciendo contra charitatem. cùm in tali casu sibi suffecisset mutuare sub fidei cautione idonea. Hæc conclusio probatur quatruplici medio. primo, enim iure diuino. Dominus enim præcepit non assumi pro re mutuata vestem vel aliam rem mutuatario necessariam: ergo arguendo à contrario sensu licebit recipere pignus aliquod pro re mutuata, ipsi mutuatario non necessarium, vt patet: sciendum ergo quòd Dominus infrascripta verba protulit, videlicèt [si pignus acceperis à proximo tuo vestimẽtũ ante solis occasũ reddes ei: ipsum.n. est solũ, quo operitur, in dumẽtũ carnis eius, nec habet aliud ĩ quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiã eũ, quia misericors sum. Nõ accipies loco pignoris ĩferiorẽ, & superiorẽ molam,

4 *Pignus recipiens quando non peccet suscipiendo aliquod emolumentum.*

Exodi. cap. 22. versi. 26.

Deut. c. 24. versic. 6.

molam, quia animam ſuam appoſuit tibi. ſin autem pauper eſt, non per noctabit apud te pignus:ſed ſtatim reddes ei ante ſolis occaſum, vt dormiens in veſtimento ſuo benedicat tibi, & habeas iuſtitiam coram domino Deo tuo. Nec auferes loco pignoris veſtimentum viduæ.] Probatur & ſecundò, iure poſitiuo, per text. apertiſſimum in capitulo primo, & capitulo conqueſtus, extra: de vſur. & per omnes canones & leges contentas ſub titulo de pignoribus. in quibus explicitè dicitur. [fructus pignoris frugiferi compu tandos in ſortem fore, & vnicuiquè licere aliquid recipere in pignus] Probatur & tertiò Doctorum auctoritate: infraſcripti enim explicitè ſe ſubſcripſerunt præſenti concluſioni, videlicèt: Diuus Thomas in 2.2. quæſtio. 77. articulo ſecundo, in reſpon. ad ſextũ. Caietanus in Commentarijs 2. 2. vbi ſuprà, Dominicus à Soto in libro ſexto, quæſtio. prima, articulo ſecundo, in reſpon. ad ſecundum argumentum. Conradus in tracta. ſecundo de contract. quæſtio. 32. concluſione prima (& omnes alij Doctores citandi in ſequenti concluſione (implicitè tamen) cùm agant de quæſtione in qua quęritur an liceat mutuatori ſuſcipere fructus rei pignoratæ pro re mutuata: ſupponentes licere recipere pignus, cùm id non examinent, tanquàm clarum, ac iuri naturali conſonum. Probatur & quartò hac ratione. ſi enim noſtra concluſio falſa eſſet, hoc contingeret, quia contineret iniuſtitiam: ſed per ſe patet, nullam iniuriam fieri, ſeu irrogari mutuatario, ſi petatur ab eo pignus, iuxta contenta in concluſione: ergo patet veritas noſtræ concluſionis.

verſi. 12. verſic. 13. verſi. 17. c. 1. & c. Conquæſtus, extra de vſuris. S. Thomas. Caieta. Sotus. Conradus. Ratio conclu.

Secunda concluſio. 5

Mutuator qui recipit in pignus rem de ſui natura fructiferam, ab eo, qui verus eſt dominus directus, & vtilis illius rei pignoratæ, ſi nullo habito reſpectu ad intereſſe damni emergentis vel lucri ceſſantis, aut pœnæ mutuo adiectæ (vt in tribus immediatè præcedentibus quæſtionibus) ſed ſolùm ad mutuationem, recipit fructus ipſius rei pignoratæ in ſortem ipſos non computando: vſurarius eſt, & ad reſtitutionem talium omnino tenebitur dicto mutuatario, vel ipſos computare in ſortem: quàpropter quàm primum ex dictis fructibus (ademptis expenſis & alijs vt in ſequentibus concluſionibus latiùs) ſibi fuerit ſatisfactum ratione mutui, ſtatim tenebitur rem huiuſmodi pignoratam reſtituere eius Domino, non obſtante quacumquè longi temporis præſcriptione. Dixi in concluſione hac [Dominus verus directus & vtilis,] propter finalem concluſionem, in qua agitur de feudatario mutuatario, qui dicitur rei feudalis ſolùm Dominus vtilis. Hæc concluſio probatur triplici medio. primo, enim per apertiſſimum text. in capitulo primo, extra: de vſur. in quo Alexand. tertius in generali Concilio Turonenſi noſtram concluſionem cõfirmauit infraſcriptis verbis, videlicèt. [Generalis concilij decreuit auctoritas, vt nullus conſtitutus in clero (adde, maximè, quia idem eſt de laicis, vt tex. in c. quoniam, eodem tit. docet, & ibi gl. & omnes, cùm vſuram vniuerſaliter fuiſſe prohibitam iam ſuprà fuerit probatum) vel hoc, vel aliud genus vſuræ exercere præſumat. & ſiquis alicuius poſſeſſionem, data pecunia ſub hac ſpecie, vel conditione, in pignus acceperit: ſi ſortem ſuã (deductis expenſis) de fructibus iam perceperit: abſolutè poſſeſſionẽ reſtituat debitori. ſi aũt aliquid minus habet, eo recepto, poſſeſſio liberè ad Dominũ reuertatur] hæc ibi. Idem in c. conquæſtus, extra: de vſur.

Pignoris fructus non computans in ſortem, quando vſurarius ſit. ca. 1. extra de vſur. c. Conquæſtus extra de vſur.

de vsur. Alexandr. tertius statuit his verbis videlicet: [Discretioni vestræ mandamus, quatenus si terram ipsam titulo pignoris detinetis, & de fructibus eius sortem recepistis; prædictam terram clerico memorato reddatis.] Idem in c. Cùm contra G. de pignoribus, vbi hęc habentur, videlicet: [Cũ cõtra G. ciuem anagninum super quibusdam possessionibus quas quondam pater tuus L. de Saul. pro certa quantitate pecuniæ obligauerat, & ipsius creditoris hæredes prædicto G. pignorauerant, mouisses in nostra præsentia quæstionem: legitimè probauisti, quòd ex earum prouentibus tantum fuerat, tam ab eodem G. quàm ab alijs, qui eas tenuerant, à tempore quo fuerant obligatæ, perceptum, quòd fructus sorti poterant adæquari. Nos igitur attendentes, quòd in talibus perceptio fructuum, in solutione sortis accedat: cùm secundum canonicas sanctiones fructus restitui, & in sortem debeant computari: Considerantes etiam, quòd possessiones ipsæ iam extenuassent penitùs totum onus, & debitum annullassent, ipsas tibi restituendas esse decreuimus, & te per nuncium nostrum in possessionem induci fecimus corporalem] hæc in dicto Canone. Idem statuit Innocentius tertius in capitu. significante, extra: de pignor. infrascriptis vtens verbis videlicet: [significante R. ciue Pisano nobis innotuit, quòd cùm domum suam G. Pisano ciui producentis quinquaginta libris pignori obligasset, ac promisisset præstito iuramento, quòd nisi domum ipsam statuto termino recolligeret, creditorem vlterius super ea minime molestaret: infra statutum tempus per certum, & fidelem nuncium (prout ei videbatur) creditori pecuniam numeratam remisit: quam, idem nuncius infideliter agens, sicut ei iniunctum fuerat, non persoluit: & postmodum idem R. ab imperatore detentus dicto G. satisfacere non potuit, vt debebat. Cùm igitur pactum legis Commissoriæ sit in pignoribus improbatum: & prædictus R. quantum in eo fuit, iuramenti debitum adimpleuit: cùm per eum (quem certum nuncium esse sperabat) pecuniam remiserit termino statuto: sed in captione detentus satisfacere non potuit creditori. Mandamus, quatenus (si ita est) prædictum creditorem, vt sorte contentus, pensionibus pignoris computatis in eam, illam præfato R. (omni dilatione postposita) resignet pacto tali vel iuramento nequaquàm obstante, censura ecclesiastica cogatis: Idem fuit statutum in capitulo. Quoniam, extra: de vsur. in quo Alexand. tertius, infrascriptis verbis vsus fuit scribens Archiepiscopo Cantuariensi, videlicet: [Quoniam non solùm viris ecclesiasticis: sed etiam quibuslibet alijs periculosum est, vsurarum lucris intendere: Auctoritate præsentium duximus iniungendum, vt eos, qui de possessionibus, vel arboribus, (quas tenere in pignore noscuntur) sortem, deductis expensis receperunt: ad eadem pignora restituenda sine vsurarum exactione, ecclesiastica districtione compellas. hæc in dicto capitulo. Idem fuit confirmatum legibus imperialibus: Nam in l. prima. C. de distract. pignor. hæc habentur, videlicet: [Fundum pignori obligatum, si creditor ex fructibus debitum consecutus est (cùm ipso iure pignus ab obligatione liberatum sit) distrahere minime poterit] Idem in l. prima & secunda, C. de pignor. actio. Nam in dicta. l. prima hæc habentur videlicet: [Quod ex operis ancillæ, vel ex pensionibus domus, quam pignori detineri dicis, perceptum est: debiti quantitatem releuauit] & in l. 2. hæc haben-

Margin notes: c. Cùm contra G. extra, de pignor. — c. Significãte, extra, de pign. — 6 *Pactum legis cõmissoriæ in pignoribus est improbatum.* — c. Quoniã, extra, de vsur. — l. 1. C. de distr. pignor. — l. 1. C. de pign. actio. — l. 2. C. de pign. actio.

habentur, videlicet: [Creditor, qui prædium pignori nexum detinuit, fructus, quos percepit, vel percipere debuit, in ratione exonerandi debiti computare necesse habet: & si agrum deteriorem constituit, eo quoquè nomine pignoratitia actione obligatur.] Idem probatur per text. in l. fina. C. de pignor. actio. inquo hæc habentur, videlicet: [Quominus fructuum, quos creditor ex rebus obligatis accepit, habita ratione, ac residuo debito soluto: vel (si per creditorem factum fuerit, quò minus solueretur) oblato, consignato, & deposito: pignora, quæ in eadem causa durant, restituat debitori: nullo spatio longi temporis defenditur.] hæc ibi. Probatur insuper præsens conclusio & secundò Doctorū auctoritate: Sanctus enim Thomas (vnà cum infrascriptis, locis citandis, præsenti se subscripserunt conclusioni) in 2. 2. quæstio. 78. articulo secundo, in responsione ad sextum, & ibidem Caietanus in commentarijs & in sua summula. in ver. vsura exterior. in vndecimo casu. Dominicus à Soto libro sexto, de iustitia & iure, quæstio. prima, articulo secundo, in responsione ad secundum. Gabriel Biel in quarto senten. distin. 15. quæstio. vndecima, conclusione quarta. Ioannes de Medina in Codice de restitutione, de Rebus per vsuram acquisitis. quæstio. secunda. §. Ad capit. Conquestus, extra: de vsur. in ver. Cùm ergo vsura esset. Glosæ in dictis iuribus. Hadrianus Papa in tracta. de sacramentis, titu. de Restitutione, capitulo, sed dubium videtur an promissa. §. ex eidem soluitur alia quæstio. fol. 56. colum. secunda. Hostiensis in summa titu. de Pignoribus. §. Quando efficaciter. in ver. si tamen quis fecerit iuramentum. Ioannes Andr. Antonius de Butrio: Panormitanus: Ioannes de Anania in citatis iuribus. Bartolus in dictis legibus citatis ac relatis. Conradus in tracta. secundò de Contractibus, quæst. 32. conclusione quinta. Syluestr. in summa, in ver. Pignus. §. 7. & 11. Nauarrus in suo manuali, capitulo 17. numero 217. Probatur, & tertiò hac ratione, videlicèt.

l. f. C. de pign. actio. | S. Thom. | Caieta. | Sotus. | Gabriel Biel | Io. de Medi. | Glosæ. | Hadria. sextus. | Hostien. | Io. And. | Ant. de But. | Panor. | Io. de Ana. | Barto. | Conradus. | Syluest. | Nauarrus.

Omnis qui recipit vltra sortem mutuatam (solo respectu mutui) vsurarius est, & ad taliter accepti restitutionem tenebitur.

At recipiens fructus rei pignoratæ sibi, pro re mutuata, (illos non computando in sortem) recipit vltra sortem: cùm recipiat fructus rei non suæ.

Ergo recipiens fructus rei pignoratæ sibi (illos non computando in sortē) cùm recipiat vltra sortem, & fructus rei non suæ: vsurarius est: & ad taliter accepti restitutionem tenebitur.

Maior propo. | Ratio conclu. | Minor propo. | Conclusio. | l. a. C. de pign. actio.

7 *Quando quis teneatur computare in sortē fructus rei pignoratæ percipiendos,*

Maior propositio verissima est, sępiusquè fuit probata in præcedentibus quæstionibus, & per iura allata ad probandam præsentem conclùsionem.

Minor probatur iuribus allatis, & præcipuè per text. in l. secunda. C. de pignorat. actio. in qua dicitur, ꝙ [fructus rei pignoratę sortem extenuant: cùm sint fructus rei non suæ, percepti à mutuatore vel creditore pignus possidente.]

Tertia conclusio.

Mutuator tenetur (in casu pręcedentis cōclusionis) computare in sortem, uel restituere mutuatario nō solum perceptos fructus ex re pignorata: verū etiā, & illos quos mutuator potuisset percipere: in tribus tantū casibus ipsos fructus percipiēdos restituere eidē mutuatario: perceptos verò semper, vel computare in sortem. Primus casus est, si mutuator ex dolo omisit

Primus, in quo tenens rem pignoratam fructiferam, tenetur restituere eius fructus si perceptos, qui tamen potuissent percipi. | Secundus casus Quis dicatur in lata culpa.

illos percipere, vt puta, odio mutuatarij: vt sic ipso non percipiente, mutuatarius illis priuaretur. Secundus casus est, quando mutuator non percipiendo illos, fuisset in lata culpa: & ille dicetur esse in lata culpa, qui non agit illud, vel non nouit illud, quod omnes homines ipsius met professionis agunt, vel sciunt: & ratio est, quia lata culpa, æquiparatur dolo: vnde si mutuator accepit domum in pignus, vel aliam rem solitam locari, & noluit aut neglexit locare eam, tenebitur ad pensionem annuam quam percipere solebat mutuatarius eam locando: & hoc solùm si dictus contractus fuisset cœlebratus gratia mutuatarij solùm: sed si gratia vtriusquè, tunc mutuator teneretur etiam de leui culpa, vt puta, vt tu inhabitares domum meam, pignoraui eam tibi, vel constitui tibi aliquod lucrum, eo enim casu debet teneri creditor mutuator non solùm de dolo, & lata culpa, verùm etiam de leui culpa, vt in l. si vt certo. ff. commodati, vel contra: & ideo debet sibi computare illos fructus, quos diligens pater familias percepisset: quod & Pannormitanus quoquè docuit in cap. 1. extra de vsur. in Glo. 1. in fine: necnon & dictus tex. in dicta l. si vt certo. & quòd traditio pignoris ratione mutui dicatur contractus cœlebratus gratia vtriusquè: per se patet: cùm mutuum regulariter fiat gratia mutuatarij, traditio verò pignoris fiat gratia mutuatoris, vt quàm elegantissimè docuit textus in §. fina. Institu. Quibus modis re contrahitur obligatio.

l. Si vt certo. ff. Commodati, vel contra.
Panor.
Traditio pignoris quare dicatur cõtractus cœlebratus gratia vtriusquè.
§. Fin. Insti. quibus mod. re cõtrah. obligat.
Tertius casus.

Tertius casus est, si mutuatori percipienti fructus pignoris iam fuisset satisfactum de sorte principali à se mutuata perceptione fructuum dictæ rei pignoratæ: si illos computasset in sortem (vt debebat) & sibi ex huiusmodi fructibus satisfecisset ratione cuiuscumquè alterius interesse illucusquè per ipsum mutuatorem passi ratione mutuatæ rei: nec non, & pro expensis factis ratione rei pignoratæ, vel eiusdem fructuum (vt latius dicetur in quinta conclusione) his ergo omnibus sic stantibus tenetur mutuator mutuatario restituere statim rem sibi pignoratam pro tali mutuo concesso absquè alia solutione cuiuscumquè minimæ rei. Hæc igitur conclusio.

l. 2. C. de pign. actio.
l. 2. C. de Partu Pign.
ca. Grauis extra de restitu. spoliat.

Probatur triplici medio, primo enim (vltra iura allata in probationem præcedentis conclusionis) per tex. in l. 2. C. de pignor. actio. in quo hæc aurea verba continentur, videlicèt: [Creditor, qui prædium pignori nexum detinuit, fructus, quos percepit, vel percipere debuit in ratione exonerandi debiti, cõputare necessè habet] hæc in dicta l. Idem habetur in l. 2. C. de Partu pignoris. vbi infrascripta dicuntur, videlicèt: [Cùm pignoris titulo mancipia vos obligasse pro mutua (quam accepistis) pecunia, proponatis: horum mancipiorum operis, quas creditor accepit, vel quas percipere potuit, in vsuras computatis, & post in sortem extenuato debito, residuum offerentibus: vel si non accipiat, consignatum deponentibus, mancipia vobis præses prouinciæ restitui iubebit.] Idem probatur quoquè per argumentum in capi. Grauis, extra: de restitut. spoliat. in quo Cœlestinus tertius infrascriptis vsus fuit verbis, videlicèt: [Mandamus, quatenus si vobis constiterit de præmissis, prædictum Archidiaconum, ablata prænominati monasterij fratribus, cum integritate restituere, damna plenariè resarcire, & de illatis iniurijs competenter satisfacere compellatis: prouisuri, vt non tantùm fructus à nouo, & violento possessore perceptos, sed quos (si eis possidere fuisset licitum) possessores veteres percepissent: reddi faciatis eisdem.] hæc ibi. Attamen sciendum quòd non sine causa non dixi probari nostram conclusionem per textum in dicto c. Grauis:

sed

sed per argumentum in dicto cap. Grauis: quia licèt dictus tex. explicitè non loquatur de casu diffinito in nostra conclusione, benè (tamen) implicitè, arguendo ab identitate rationis. Nam ipse Dominus Antonius de Butrio dixit in dicto c. Grauis. quòd (quoad hanc materiam) nulla reperitur differentia inter malæfidei possessorem, & violentum possessorem: quod quidem rationi valde consentaneum est: cùm & is, qui fructus rei non suæ sibi retinere, sine domini illius rei consensu velit, possit iure optimo dici violentus possessor, & etiam malæ fidei possessor: quàpropter sicut violentus possessor rei alienæ tenetur rem, & fructus perceptos, & percipiendos proprio & vero Domino rei restituere (iuxta sanctionem dicti capi. Grauis,) sic & is, qui fructus rei sibi pignoratæ fructiferæ ex ipsa re sumpsit. Probatur & secundò, præsens conclusio Doctorum auctoritate in infrascriptis locis, videlicèt: Hostiensis in summa in titu. de pignoribus. §. Quando efficaciter intentetur. in versicu. sed nunquid creditor. Glo. in dictis Iuribus. Ioannes And. in dicto c. Grauis, & in c. j. extra, de vsur. Dominus Antonius in dicto c. Grauius, & in cap. 1. extra, de vsur. in quo appellat recipientem fructus pignoris, violentum, & malæ fidei possessorem, & iccircò compræhendi in constitutione dicti c. Grauis, Panormitanus in dictis c. Grauis, & c. 1. extra: de vsuris. Ioannes, de Anania in d. c. j. col. 2. in versi. Nota quòd creditor debet percipere fructus. Glo. in cap. Cum contra, extra: de pignoribus, in versi. Perceptum. Bartolus in dictis legibus. Conradus in opusculo suo de contract. tract. 2. quæst. 3 2. conclusione sexta. Syluest. in ver. Pignus. §. 11. Nauarrus in manuali, capitu. 17. nume. 216. Probatur & tertiò hac ratione, videlicet: Cùm damnificans aliquem iniustè (vt sepiùs fuit probatum) teneatur parti læsæ ad omne damnum illatum. Indè sequitur necessariò quòd mutuator in terminis præsentis conclusionis teneatur ad restitutionem omnium fructuum rei pignoratæ non solùm præceptorum, verùm etiam percipiendorum à mutuatario, cùm propter morosam restitutionem rei pignoratæ sibi factam, à talium fructuum perceptione mutuatarius ab ipso mutuatore fuerit impeditus.

Anto. de Butr.

Host.

Glos. Ioa. And. Ant. de Butr.

Panor. Ioa. de Ana. Glo.

Barto. Conradus. Syluest. Nauarrus.

Ratio conclusionis.

Quarta conclusio.

7 Mutuator non seruans per annum fructus rei pignoratæ (qui seruando seruari possunt) vt cariori pretio illos post annum vêdere potuisset, si viliori pretio illos hac de causa vendidisset, tenebitur huiusmodi damnum illatum restituere mutuatario, vel computare in sortem. Hæc conclusio probatur dupliciter medio. primò, per argu. in l. is cui. §. Qui legatorum. ff. vt in possess. legat. vbi dicitur, quòd [fructus, qui conseruari possunt, conseruandos, reliquos vendêdos fore] Idem dicitur in l. fi. §. penult. ff. de requir. reis, licèt ibi dicatur, etiam huiusmodi creditorem non teneri illos conseruare post annum. Probatur & secundò Bartoli auctoritate in l. j. C. de pigno. acti. nu. 4.

Pignoris fructus non seruatos restituere quando quis teneatur.

l. Is qui. ff. vt in poss. legat.

l. fi. ff. de requi ren. reis.

Bartol.

Quinta conclusio.

8 Mutuator illos fructus rei pignoratæ non tenebitur computare in sortem, quorum pretium ipse expendisset gratia fructuum quærendorum, colligendorum, & conseruandorum: nec non in necessarijs, ac vtilibus, tantùm, expensis factis circa rem pignoratam, vtputa, reparando domum ruituram, excolêdo agrum, vel pascendo iumentum: & huiusmodi. Hæc conclusio probatur triplici medio. primò, enim per argum. in l. fructus. ff. soluto matrimonio. in qua dicitur, [fructus eos esse constat, qui deducta impensa supererunt] Idem in l. Diuortio. §. fi. ff. solu. matrimo. vbi dicitur, [quòd impêdia fructuum percipien-

Pignoratæ rei fructus quis possit deducere pro expêsis.

l. fructus. ff. soluto matri.

l. Diuortio. ff. soluto matri.

cipiendorum causa.Pomponius ait quod in arando,ferendoquè agro impeu sum est, quodq; in tutelam ædificiorum,ęgrumquè seruum curandum,scilicet,si ex ædificio,vel seruo fructus aliqui percipiebantur:sed hæ impensæ nō repetuntur:cum maritus fructum totius anni retinet:quia ex fructibus,priùs impensis satisfaciendum est:Planè si nouam villam necessariò extruxit,vel veterem totam sine culpa sua collapsam restituit,erit eius impensæ petitio.simi limodo,& si pastina instituit. Hæ enim impensæ,aut in res necessarias, aut vtiles cedunt:pariunt marito actionem.]hæc in dicto §. Animaduertendum tamen,quòd non sine causa dixi,nostram conclusionem probari per argumentum dictorum iurium:quoniam, licèt textus illi non loquantur specialiter de materia nostræ conclusionis,tamen arguere possumus à simili iuxtà regulam vulgatam, quòd:Vbi est eadem ratio,idem & ius erit.

Vndè cùm in dictis iuribus habeatur ratio de fructibus restituendis:& appellatione fructuum veniat solùm id,quod superest deductis expensis (vt in conclusione nostra)quod & probant verum omnes Doctores citati in præcedenti conclusione,qui etiam se subscripserunt, & præsenti conclusioni, vnà cum Glos. dictorum iurium,& Bartol.in dictis iuribus. Conrado in tract. 2. de contractibus,quest.32.conclusione quinta,in ver.quartus:quando mutuator fecit expensas.Syl.in ver.Pignus.§.13.Probatur & tertiò præsens conclusio hac ratione,videlicèt:Cùm sępissimè in præcedentibus quæstionibus fuerit probatum,vnumquemquè in mutuatione posse se seruare indemnem: indè sequitur veritas nostræ conclusionis:quoniam si falsa ipsa esset, sequeretur quòd oporteret mutuatorem sine sua culpa ex mutuatione pati interesse damni emergētis, eò quòd oporteret eum proprijs impendijs fructus rei pignoratæ colligere in vtilitatem mutuatarij, qui ex hoc sentiret tria commoda,primum recipiendo mutuum , secundum recipiēdo fructus sine proprijs expensis, tertiū habendo procuratorem laborantem pro se sine premio, & mercede aliqua:& ècontra, mutuator tria incommoda incurreret. primum priuando se ipsum sua pecunia,& secundum expendendo de proprio, ac huiusmodi impendia amittendo, tertium elaborando pro mutuatario sine mercede,ad quę omnia incommoda(quæ sequerentur si nostra conclu.non esset vera)sustinenda nullo iure ipse mutuator cōpellitur,cū mutuatarius non debeat cū iactura mutuantis locupletari, ut in c. locupletari.de regu. iur.in 6.

Glos. Barto. Conradus.

c. locupletari, de regul. iuris. in 6.

Sexta conclusio.

9 *Pignoris pretiū excedēs pretiū rei mutuatæ erit redden. dū Domino rei sic pignoratæ.*

Mutuator paciscens cum mutuatario de uendendo pignore si in termino inter eos præfixo non reddiderit rem mutuatam,licèt poterit uēdere pignus, illo non consentiente,tamen poterit mutuatarius ab illo petere id, quod mutuator uendidit ultra sortem mutuatam, vel si nondum uerè uendidisset, uel dolo malo minùs uendidisset,habebit actionem contra ipsum: quoniam in conscientia ipsum mutuatorem furtum committere comprobatur: cùm contra iustitiam impediat mutuatarium à receptione illius pluris, quod eius esse per se patet:Vnde & ad restitutionem tenebitur:Hæc conclusio probatur duplici medio.primò,per tex.in l.Pactum.C.de pignorat.act.in qua dicitur,per huiusmodi pactum licere mutuatori uendere rem pignoratam, mutuatario debitori competere aduersus creditorem pignoratitia actio:pro cuius maiori intelligentia sciendum, quòd actio pignoratitia datur in his casibus.primo,quando mutuator,seu creditor, plus uendiderit quàm sors mutuata erat,in tali casu mutuator tenebitur illud plus restituere mutuatario, quod

l Pactum.C.de pignor.act. Pignoratitia actio i quibus casibus detur.

quod si non faciet, tenebitur ad interesse, vt apertissimè cauetur in l. Quamuis, §. fi. & l. sequenti. ff. de pignorat. actio. & in l. fin. §. sin verò creditor. C. de iure dominij impetran. secundo quando dolo, tertio vel mala fide vendidit, quartò vel ante diem. vt in l. j. C. si vendito pignore agatur. In qua habetur quòd [competat mutuatario actio huiusmodi cōtra emptorem, si mala fide emisset, & mutuator non esset soluendo.] Probatur & secundo Doctorum auctoritate. Glosa enim & Bartolus in dictis iuribus se subscripserunt præsenti conclusioni.

l. Quàmuis, & l. seq. ff. de pig. actio.
l. fin. C. de iure dominij impetrando.
l. 1. C. si vendito pignore agatur.
Glo.
Barto.

Septima conclusio. 10

Pignoris domi nus nunquam erit mutuator etiam cum pacto in casu non solutionis.

Mutuans alicui aliquid sub pignore recepto (cum expresso pacto quòd si infra tale tempus mutuatarius non sibi restituet rem mutuatam, seu æquiualens: mutuator efficiatur Dominus rei sic pignoratæ, ita vt non teneatur restituere mutuatario pignoratam rem, sibi offerenti æquiualens rei mutuatæ) nihil iuris acquirit super rem pignoratam: vndè statim oblato æquiualenti rei mutuatæ ipsi mutuanti: tenebitur ei illud assignare.] Hæc conclusio probatur triplici medio, primò enim per tex. in c. significante, extra: de pignor. cuius tenorem verborum retulimus suprà, ad probandam secundam conclusionem (ibi vide) cùm litera sit apertissima. Idem per tex. in l. j. C. de pactis pigno. & de lege commissaria vbi hæc habentur videlicèt. [Qui pactus est, nisi intra certum tempus, pecuniam, quam mutuam accepit, solueret, cessurum se creditoribus, hypothecæ venditionem non contraxit: sed id comprehendit, quod iure suo creditor in adipiscendo pignore habiturus erat] Idem in l. fin. dicto titu. C. vbi dicitur, videlicèt: [Quoniam inter aliàs captiones præcipuè Commissoriæ pignorum, legis crescit asperitas: placet infirmari eam, & in posterum omnem eius memoriam aboleri. siquis igitur tali contractu laborat, hac sanctione respiret: quæ cum præteritis præsentia quoquè repellit, & futura prohibet] hæc ibi. pro cuius maiori intelligentia sciendum quòd pactū legis commissoriæ (vt in l. 1. & 2. ff. de lege commissoria) est, vt venditio facta alicuius rei non soluta pecunia, sed promissa infra tale tempus pecunia ab emptore habeatur, ac si non fuisset facta. Probatur & secundò præsens conclusio Doctorum auctoritate. Glo. in dictis iuribus. Innocen. in dicto c. significante. Ioannes And. in dicto c. significante, qui & addit nonnulla notabilia: (quę implicitè, tamen, continentur in conclusione præsenti) in ver. Quid si dicat. Vbi infrascriptis vtitur verbis, videlicèt: Quid si dicat, si non soluero, ipsam rem do insolutum: pactum hoc non valet, vt in l. Quamuis, ff. de solutionibus, vbi tex. est apertissimus: Quid si dicat, quòd non liceat in perpetuum redimere, non valet:] argu. in c. fin. extra: de præcario, & in l. Cùm præcarium. ff. de Præcario. Quid si dicat, habeas rem in feudum: nec hoc valet, argu. in c. Ad nostram, extra: de rebus ecclesię non alien. Quid si dicat, in perpetuum non repetam: non valet vt hic, arg. in l. si duo patroni. §. Idem Iulianus. ff. de iureiur. Quid si in hoc renunciat beneficio iuris. Non valet, vt in c. si diligenti, extra: de foro compet. Quid si promisit pœnam si repetat. Non valet, argu. in l. 2. resp. j. ff. si quis caut. Quid si iurauit non repetere, dicunt quidam, quòd iuramentum non tenet, arg. in l. Non dubium. C. de legibus: ipse Ioannes Andr. dicit, quòd iuramentum tenet, & cum ipso sentire Innocentium vbi suprà, & Bartolum in dicta l. quàmuis, secundum Tancr. hæc Ioannes Andr. cuius dictis omnibus, & nostræ conclusioni Anto. de Butrio & Panor. in dicto c. significante, se subscripserunt, qui ambo dicunt, quòd licet iuramentum sit obligatorium

c. Significante extra de pign.
l. 1. C. de pactis pigno.
l. fi. C. eod. titu.
Pactum legis commissoriæ quid sit.
l. 1. & 2. ff. de l. Commissoria.
Glosę.
Inno.
Io. And.
l. Quamuis. ff. de solutio.
Barto.
Anto. de Butr.
Panor.

Ratio conclus.

torium(cum possit obseruari à iurante sine suo peccato) tamen non iccircò firmatur contractus de iure nullus, quàpropter mutuator tenebitur dare id, quod superest de valore rei pignoratæ excedens rem mutuatam. Probatur & tertiò duplici ratione præsens conclusio,& quare idem non dicatur in cõtractu emptionis.prima ergo ratio est(secundum prædictos Doctores.) quia obligatio pignoris solet fieri pro minori longè quantitate,quàm res valeat: vnde si valeret illud pactum,multum deciperetur debitor,qui cupiditate habendi mutuum quo pro tunc indiget,de facili iniret omne pactum : vnde voluit lex in hoc prospicere vtilitatibus subiectorum : quæ ratio cessat in contractu emptionis. Nam communiter res venditur pro iusto precio: & sic quando contractus dissoluitur, non decipiunrur contrahentes. Alia ratio nostræ conclusionis quoquè redditur,& est: Nam si tale pactum valeret, creditor vix aut nunquàm mutuaret sine isto pacto : quod profectò continet in se crimen vsurarum:quia mutuans non debet ponere spem consequendi illud lucrum,quia indè haberet rem elapso termino pro iniusto pretio:quare patet, nostram conclusionem decoratam,ac fulcitam esse maxima ratione in odium vsurariorum,salutem animarum ipsorum, & subleuamen miserorum inopũ: & tertia ratio erit: quoniam venditor non subiacet casibus fortuitis, dominus verò pignoratæ rei subiacet: cum ad emptorem sit translatum dominiũ, & non ad recipientẽ pignus.

11 *Ratio prima qua probatur pactum inualidũ in cõtractu pignoris quare sit ꝙ si non soluatur mutuata pecunia tempore præfixo, pignus sit mutuatoris. ꝙ tamen in contractu emptionis valet.*

Ratio secũda.

Ratio tertia conclusionis.

Octaua conclusio.

12 *Pactum de sibi lucrando pignore valet cũ fideiussore.*

l.si i.ff.de contrah.empt.

Quàmuis mutuatoris pactum prædictum (vt in præcedenti conclusione) sit inualidum : tamen si fieret hoc ipsum inter mutuatarium, & fideiussorem suum:vt si opus esset ipsi fideiussori soluere mutuatori mutuatam pecuniam pro mutuatario, pignus sit ipsius fideiussoris in solutum (nulla facta, aut interueniente fraude de persona ad personã,huiusmodi pactum esset validum, & obseruandum.hæc conclusio probatur apertissimè per tex.in l.fin. respon. primo.ff.de contrah.empt.& ibi per iuristas, & per Canonistas omnes in ca. significante:de pignoribus.

13 *Pignus perdẽs sine dolo, nõ tenetur ad restitutionẽ eius.*

l.Si creditor sine uitio. C. de pigo.actio.

l.Sicut C. de pignor. & hipo.

Inst. quib. mo. re contrahere. oblig.§.fin.

Nona conclusio.

Si mutuator sine sua culpa leui, aut lata, aut dolo amiserit rem sibi pignoratam,non tenebitur mutuatario restiruere valorem rei mutuatæ, si hoc manifestissimis documentis probauerit : sed si culpa eius hoc acciderit, vel ipsummet esse immunem à culpa probare non poterit, tenebitur restituere Domino pignoris, quanti ipsius interesset amissio talis rei: Hæc conclusio probatur per tex.in l.si creditor sine vitio.C.de pignor. act.& in l.sicut.C.de pignor.& hypoth.& Insti.quibus modis re contrah. obli. §.fin.& per Gl.Bar.& alios Doctores in dictis iuribus.

14 *Pignus casus fortuito ammissum non tenetur quis restituere.*

l.Pignus.l.Quę fortuitis. l. ei qui nulla.C.de pignor.act. Glo. Barto.

Decima conclusio.

Mutuator, qui casu fortuito amisit rem pignoratam sibi, non tenetur restituere valorem eius mutuatario, qui nequè per talem amissionem non liberatur à solutione rei sibi mutuatæ: nisi expresse inter eos tale pactum fuisset initum. Hæc conclusio probatur per tex.apertissimum in l.pignus.l.Quę fortuitis casibus,& l.ei,qui nulla.C.de pignor. act. & ibidem per Glosas, & Bartolum qui dicit,casum fortuitum dici eum cui quis resistere non potest, vel præuideri non porest.

Vndecima conclusio.

15 *Pignoratam*

Mutuator,qui fundos,vel domos pignoratas accepit,damnum in deciden

dis

dis arboribus vel in domibus destruendis ab eodem datum, in rationem debiti causa mutui facti à mutuatario deducere cogitur: & si rem pignori suppositam dolo, vel culpa (vt in præcedentibus conclusionibus fuit probatum) deteriorem fecerit, tenebitur mutuatario ad omne huiusmodi interesse: & talem rem illam restituere ipsi, qualis illa fuerat tempore pignorationis. Hęc conclusio probatur per text. in l. Creditor, qui fundos, C. de pignor. actio. & ibi per Glo. Barto. & alios Doctores Legistas.

rem damnificans tenetur ad restitutionem.

l. Creditor. C. de pign. act.

Duodecima conclusio.

Recipiens vltra sortem mutuatam, non respectu mutui, sed iuris sibi debiti, id est, de iure, licèt acquisiti modò mediante mutuo, vel quia sua erat res illa vel ex natura rei feudalis pignoratæ, non committit vsuram, concurrentibus, tamen, quatuor subsequentibus conditionibus: quarum prima est, si feudalis res pignorata, fuisset concessa gratis ipsi feudatario. Secunda, quòd res illa non fuisset meliorata per feudatarium. Tertia, quòd durante tali impignoratione, mutuator non recipiat aliquod seruitium ratione feudi ab ipso mutuatario. Quarta, quòd si concessa fuisset res feudalis vel emphyteutica à domino feudi (vel talis possessionis pignoratę) sine premio cum pacto expresso, quòd si contingeret ipsum feudatarium ipsam impignorare possessionem, Dominus directus talis possessionis posset suscipere fructus non tantùm ipsius (qui pro tunc recipiebantur à feudatario) verùm etiam fructus eius, qui prouenturi essent ex melioratione facienda à feudatario: sed si aliqua ex his conditionibus deficeret, nullatenus licebit ei, qui suscepit talem possessionem in pignus pro assecuratione suæ mutuatę pecuniæ fructus ipsius possessionis facere suos: sed illos omnino computabit in sortem, deductis tamen deducendis, vt in pręcedentibus conclusionibus. Hæc conclusio probatur triplici medio. primò, enim per text. in capitu. 1. extra: de vsur. secundum verum intellectum ipsius. Cùm ibi dicatur ab Alexandro tertio, quòd [vsura sit suscipere fructum rei pignoratæ, illum non computando in sortē principalem: nisi esset possessio ecclesiæ, quę aliàs non posset redimi à beneficiato illius, redimendo hoc modo iniustam vexationem suæ ecclesię illatam] vt etiam docet textus in capitulo, Conquęstus: de vsur. in quo Alexander idem tertius [Prohibuit receptionem fructuum rei pignoratę, ipsos non computando in sortem: nisi res illa esset res de feudo monasterij:] Hæc omnia verba dictorum Canonum intellecta cum grano salis, & non secundum corticē literę solùm, apertissimè nostram probant conclusionem, vt doctissimè probat Didacus Couarruuias in lib. 3. variarum resolutionum, capit. 1. nume. 4. Idem probatur per tex. in c. 1. extra de feudis, secundum legitimum intellectum, queamdmodum patet etiam ad sensum: cùm non sit verisimile, quòd pontifices illi in dictis iuribus voluerint sic simpliciter mutuatori concedere receptionem vltra sortem mutuatam, de iure diuino, & naturali prohibitam, solo intuitu naturę rei feudalis, cùm nullibi tale quid concessum legatur expressè, & tacitè semper prohibitum generali prohibitione: Cùmquè stantibus dictis conditionibus ipsa conclusio sit rationi valde consentanea. Probatur & secundò Doctorum authoritate. Diuus, enim, Thomas in 2.2.q.78. articulo 2. in resp. ad sextum, loquendo simpliciter, dicit, vsuram esse accipere fructus rei pignoratę, illos non computando in sortem, inquantum pignus est, & non alio respectu. Cui concordat Caietanus in commentarijs ibidem: & iccircò dixi, quòd nisi concurrant dictę conditiones, nō liceret hac sola ratione

16 *Dominus directus rei pignoratæ quādo nō teneatur fructus ipsius cōputare in sortem.*

ca. 1. extra, de vsur.

c. Conquæstus extra, de vsur.

Didac. Couarruuias.

Caietanus.

ca. 1. extra, de Feudis.

S. Thomas.

Caietanus.

tione aliquid decipere:cùm clarè pateat, quòd illis concurrentibus nihil vltra sortem recipiatur,eoque hoc sibi debeatur ratione pacti initi cum feudatario,cui ipse talem possessionem donauerat,vt supponimus, & explicitè docuit Gabriel Biel in 4.senten.dist.15.quæst.11.conclus.4.casu secundo,& Didacus Couarruuias, vbi supra.Nauarrus in suo manuali. cap.17.nume.217. & 218.Syluest.in ver. feudum,in fine. Innoc. in c.1. extra de feudis. Ioannes de Medina in quæst.2.in respon.ad c.conquestus.Codicis de Rebus per vsuram acquisitis. & licèt omnes conditiones supra recensitæ non afferantur a prædictis Doctoribus sigillatim,benè,tamen, omnes ex ipsorũ dictis eliciunt. secundum quas, et possunt concordari omnes Doctores,quos citat Couarruuias, contra quos ipse insurgit, negando quòd non sit hoc proprium rei feudalis conditio,vt quàm primùm ad directum Dominum redeat,reintegretur dominium directum cum vtili,vt sic fructus sint sui. Et quidem (meo iudicio) prædictæ conditiones rationi summopere consentaneæ non dissonant à mente dictorum doctorum, qui sunt infrascr. videlicet,Host. Ioannes And. Cardinalis,& Abbas in dictis iuribus.Conradusque tract.2.de contractibus, quæst.33.concl.3.Probatur & ratione:quoniam stantibus conditionibus,prædictis nihil non suum recipit vltra sortem:ipsis tamen deficientibus vltra sortem accipere per se patet,& per consequens,vsurarium esse.

Gabriel Biel. Couar. Nauarrus. Syluest. Ioan. Io.de Medi. Hostien. Io.And. Zabarel. Panor. Conradus.

Ad argumentum facillima erit responsio negando minorem, & ad probationem dicitur, nihil ad rem facere textum illum, cùm loquatur in pignore gratia dotis non solutæ,assignato:de quo non agitur in quæstione hac proposita,sed in sequenti.

QVAESTIO XXII.

Vtrum Gener, vel eius hæredes (ratione dotis sibi non solutæ à suo socero, vel eius hæredibus) sustinendo onera matrimonij tuta conscientia possint percipere fructus pignoris fructiferi sibi traditi (loco solutionis dotis promissæ à socero) illos non computando in sortem, donec sibi assignata fuerit dos, seu dotalis pecunia sibi promissa.& quid sentiendum sit de vidua, cui non fuit restituta dos vnà cum aliis rebus (si quas habuisset) post mortem viri sui: an & ipsa posset suscipere fructus rei sic pignoratæ sibi, illos non computando in sortem.

S V M M A R I V M.

1 *Pignorata rei pro dote non soluta genero quare dicendum non sit hoc sibi competere ex priuilegio.*
2 *Pignoris fructus pro dote non soluta Gener quando non possit capere.*
3 *Pignoris fructus gener quando possit sumere etiam concesso termino ad soluendum sibi dotem vxoris,pro qua datum fuit sibi pignus.*
4 *Pignoris fructus à quo die possit capere Gener pro dote sibi non soluta.*
5 *Pignoris fructus pro dote non soluta quando gener non sustinens onera matrimonij percipiet.*

6 *Pignoris fructus, antequàm ducatur vxor, sunt computandi in dotem si sunt percepti à Genero.*
7 *Pignoratę rei fętus lucrabitur Gener, si sunt fętus pecorum pro dote non soluta.*
8 *Pignoratarum fętus ancillarum pro dote non soluta non lucrabitur Gener.*
9 *Regula cognoscendi quando maritus lucrifaciat fructus rei pignoratę pro dote sibi non soluta.*
10 *Gener potest recipere censum annuum pro dote non soluta, donec soluta fuerit dos.*
11 *Differentia inter pensionem annuam pro dote non soluta, et potestatem suscipiendi fructus rei pignoratæ hac eadem de causa, assignata à Ioanne Andrea, an sit valida.*
12 *Hæredes legitimi mariti an possint sumere fructus rei pignoratę pro dote non soluta ei, cuius sunt hæredes.*
13 *Quid de hæredibus extraneis.*
14 *Vidua quando possit sumere pignoris fructus pro dote sibi non restituta.*
15 *Vidua prædicta an possit alimenta sumere.*
16 *Vidua prędicta, quæ lucra teneatur restituere hæredibus, à quibus suscipit alimenta pro prædicta causa.*
17 *Vidua prędicta an possit recipere censum pro dote sibi non soluta.*

CVm in præcedenti quęstione fuerit probatum abundè satis, quòd fructus rei pignoratæ debeant computari in sortem, ipsam extenuãdo: meritò igitur in præsenti quæstione subsequenter quærendum ac examinandum erit, an dicta decisio sit infallibilis, vel patiatur exceptionem in re pignorata Genero pro dote non soluta sibi, & in re pignorata viduæ eadem de causa: De qua, tamen, quæstione videtur primò dicendum, quòd nullatenus Genero, seu ipsius hæredibus, aut viduæ licebit percipere prædictos fructus rei pignoratæ sibi pro dote non soluta: quod & videtur probari tali medio, videlicet. Si genero, vel eius hæredibus, aut uiduæ liceret fructus rei pignoratæ sibi prædicta de causa recipere, illos non computando in sortem, sequeretur, quòd eodem modo omnibus liceret recipere fructus rei pignoratæ, illos non computando in sortem. Antecedens. Consequẽtia.

At consequens est falsum (vt fuit probatum in præcedenti quæstione) ergo & antecedens: quapropter videtur dicendum, hoc ipsis minimè licere.

SED CONTRA, est textus in capitulo, salubriter, extra de vsur. & in l. Pater. ff. de doli mali, & metus except. in quibus iuribus (vt latiùs eorum tenorem referendo in conclusionibus dicetur) dicitur, Genero licere recipere fructus rei pignoratæ pro dote non soluta sibi, illos non computando in sortem. c. salubriter, extra de usur. l. pater. ff. de doli mali, & metus except.

Respondeo præsenti quæstioni difficillimæ quindecim conclusionibus, illis tamen præmittendo (pro ipsarum maiori dilucidatione) varias Doctorum sententias circa ipsam, vnà cum fundamentis ipsarum. sciendum ergo, quòd prima opinio fuit dicentium simpliciter, quòd marito vltra capitale retinere liceat pignoratæ possessionis fructus ratione dotis sibi nõ solutæ ad onus matrimonij supportandum, vt in c. salubriter, extra de vsur. & huic sententiæ se subscripserunt ex Theologis Riccardus à media villa in 4. sent. distin. 15. q. 5. art. 5. §. tertio modo. in ver. Alio modo cùm aliquid. & Nicolaus de Orbellis in 4. sent. d. 15. q. 3. §. 4. & ex canonistis Inno. in d. c. salubriter, Ioan. de Anan. in d. c. salubriter, qui post relationẽ, quàm plurimarum sñiarum Doctorũ in fi. 5. col. dixit, & sic videtur posse dici: ꝙ maritus (siue sit cõsuetus negotiari siue nõ) possit tale interesse petere: cũ etiam consistat in damno, cũ opus sit ei de suo

Prima opinio Doctorum circa præsentem quæstionem. Riccardus. Nic. de Orbel. Innocen. Io. de Anania.

Baldus. Bartolus.

de suo alimentare uxorem, & alia onera matrimonij portare. Vnde Baldus in l. pro onerib. C. de iure dotium: simpliciter dicit per istum tex. cap. salubriter, quòd maritus possit percipere vsuras moderatas, donec ei dos soluatur. Idem dicit Bar. in l. In insulam. §. usuras. ff. sol. matr.

Secunda opin.

Secunda opinio fuit dicentium (per se & absolutè loquendo) Genero licere recipere fructus rei pignoratæ sibi pro dote nõ soluta ratione dãni emergentis, & per accidens ratione interesse lucri cessantis: cùm summus Pontifex non loquatur in dicto cap. salubriter, de lucro cessante, cùm de re, quæ est per accidens, non fiat iudicium: eo quòd per accidens sit, quòd maritus utatur, uel non utatur dote ad sibi fructificandum: ac per hoc ad adiuuandum se ipsum in supportatione dictorum onerum matrimonii: sed solùm de damno emergente, licèt possit Gener ratione lucri cessantis ultra sortem quoque suscipere, sicut & reliqui creditores: & quòd Papa loquutus fuerit tantùm de damno emergente, quod & uidetur elici ex uerbis ipsius Papæ ibi, in quo tex tu Innocentius Tertius rationem assignans huiusmodi decreti dixit [cùm frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda] Ideo si Gener noluerit deducere uxorem sine dote præsenti, à principio potuit pacisci de faciendo fructus pignoris dotalis suos: & ratio istius opinionis est, quia donec dos soluta non fuerit Genero, oportet ipsum sustinere onera matrimonij ex propria facultate, & proprio patrimonio, quæ ex dote sibi soluta

l. Pro onerib. C. de iure dot.

posset profectò sustinere: ut in l. Pro oneribus. C. de iure dotium: quamobrem de damno euitando agit maritus, fructus pignoris præcipuos habens, non de lucro acquirendo: eo quòd maritum ex suis bonis aliàs oporteret alere filiam alienam unà cum maiori familia, & alia multa sufferre impendia gratis contra sui uoluntatem, quod quidem asserere est irrationabile: quod damnum uitaret, si fuisset sibi assignata dos, uel saltem concessi fuissent huiusmodi fructus rei pignoratæ, ut in iure præadducto fuit concessum: siue huiusmodi Gener fuerit mercator, siue non: siue pecunia dotalis fuisset exponenda negotiationi, siue emptioni, siue non: & ratio est, quia iudicium debet fieri secundum ea, quæ sunt per se (ut sunt ipsa onera matrimonii, semper annexa ipsi matrimonio) & non secundum ea, quæ sunt per accidens. Nam per accidens est, quòd maritus utatur, uel nõ utatur pecunia dotali ad fructificandum: & huic sententiæ se subscripserunt infrascripti Doctores (ultra allatos in relatione primę opinionis, a qua parum hæc distare uidetur quo ad sensum uerborum) videlicet: Caietanus in Commentarijs, secunda secundæ, quæstione 78. articulo secundo, in respon. ad sextum. Alexander consilio 31. columna tertia, libro sexto, & consilio 141. libro quinto, in principio, Carolus in quæstione 74. numero 525. Decius in consilio 119. numero quarto, post Paulum de Castro in l. in insulam. §. usuras. ff. soluto matrimonio. Et quàmuis hæc Doctorum sententia sit aliquatenus sustentabilis, & rationi congrua secundum quid: tamen absolutè & simpliciter loquendo non uidetur uera: quapropter (iudicio meo) videtur indigere nonnulla limitatione, quam (ut ueritas lucidiùs fiat) probabo, sic respondendo ad id, quod dixit Caietanus, non fuisse factam mentionem de interesse lucri cessantis in dicto capitulo salubriter, & ideo absolutè, & per se loquendo de ipso in huiusmodi contractu non habetur ratio nisi per accidens. Sed tantùm de damno emergenti per uerba illa textus. Cùm frequenter, & cætera.

Caietanus. Alexander. Carolus. Decius. Paul. de Castr.

Respondetur

Refpondetur(inquam)dupliciter,primò, cum Didaco Couarruuias,in lo co infra citando,quòd per traditionem alimentorum alicui quis proprie loquendo non dicitur pati intereffe damni emergentis, nifi compelleretur hac de caufa,vel fub vfuris accipere,uel aliquam poffeffionem uilius vendere,ex quo facto illi emergeret damnum,ratione fibi non folutæ dotis:non autem fi de fuo expendat,licèt impropriè loquẽdo:& in hoc cafu quis dicatur pati in tereffe damni emergentis:quoniam patet ad fenfum, quòd affignando focer Genero dotem,non iccircò fubleuatur ille à fufferendis oneribus matrimonij(fimpliciter loquendo)cùm ipfius folutio facta tantùm det illi facultatem emẽdi poffeffionem frugiferam,vel cenfum aliquem illa pecunia,ut ex ipfius poffeffionis fructibus poffet ille fubleuari à multis impẽdijs,quæ ratione matrimonij, ipfum oportet facere(ut patet ad fenfum)ergo patet,quòd ratione etiam lucri ceffantis hoc fibi licet in cafu,quo(ut docet Panor.in dicto cap.fa lubriter)maritus,fi fuiffet fibi foluta dos,emiffet poffeffionem frugiferam,uel dediffet pecuniam dotalem mercatori in focietate, ut indè ex honefto lucro aliquantulum fubleuaretur maritus à tantis impendiis,quæ facere cogitur.& fic patet,Caietanũ fimpliciter intellectum vnà cum fupradictis Doctoribus, non benè dixiffe, licèt cum prædicta limitatione eius fententiam reciperemus: quoniam ficut foluta dote tenetur onera matrimonij maritus fuftinere, & dotem intactam feruare, fi ipfam noluiffet negotiationibus, uel emptioni poffeffionis, uel cenfus exponere: fic non foluta dote. Quapropter (ut dixerunt Panormitanus, Didacus, & Sotus locis citandis) quòd ipfum oportet (ultra impendia circa adimplenda onera matrimonia (ut funt alimenta uxoris, familiæ, filiorum,& huiufmodi) fufferre emergens fibi dam num ex neceffariò referuanda dote integra, loco & tempore fuo reftituenda, ut doctiffimè docet Didacus, ubi fupra, numero tertio, §. Quamobrem. & hoc modo debet interpretari dictus textus, in capitulo falubriter, cuius interpretationem, fcilicet, de eo, qui nollet dotalem pecuniam feruare in arca, fed negotiationi exponere, etiam docuit Conradus in feptima conclufione, tractatus fecundi, quæftione trigefimaquinta, titulo de contract. Idem Paulus de Caftro vbi fupra, Imola, Alexander, in dicto §. vfuras,Hadrianus in 4.fententiarum, tractatu de ufuris. verfic. fed dubium, folio 56. Ioannes Maior. in quarto fententiarum, diftinctione decimaquinta, quæftione trigefimaprima, verficu. tertius cafus. Ioannes de Medina in Codice de rebus per ufuram acquifitis, quæftione fecunda, §. Ad capitulũ falubriter, in verficulo, ac proinde dicatur cum Theologis, ubi dicit communem effe Theologorum fententiam: quòd iuxta quantitatem intereffe maritus poterit fufcipere fructus pignoris dotis non folutæ: ita quòd fi nullum fentiret intereffe, nequaquam fructus (licèt minimos) hac de caufa folùm poffet recipere, non computando eos in fortem.

Refpondetur prędictorũ opinioni. *Panor.* *Panor.* *Couarruuias.* *Sotus.* *Didacus Couarruuias.* *Conradus.* *Paulus de Caftro.* *Alexander.* *Imola.* *Hadrianus.* *Ioan.Maior.* *Io.à Medina.*

Tertia opinio eft dicentium, quòd licet poffit Gener fructus rei pignoratæ facere fuos non foluta dote, tamen non liceret ei ultra paffum intereffe damni emergentis, uel lucri ceffantis fufcipere de huiufmodi fructibus, nifi illos computando in fortem. & huic opinioni fe fubfcripferunt Conradus in conclufione fexta, quæftione trigefimaquinta, tractatu fecundo de contractibus, Syluefter in uerbo, ufura, tertio, §. fecundo, Nauarrus in fuo manuali, capitulo decimo feptimo, nume. 213. Frater Iofeph Angles

Conradus. *Syluefter.* *Nauarrus.* *Iofeph Angles*

Angles in suo tractatu inscripto Flores Theologicarum quæstionũ super 4. sententiarum, quæstione de contractu mutui, articulo secundo, sexta difficultate. & licet hæc opinio videatur bona, maximè stantibus rationibus adductis à Conrado vbi supra, tamen huiusmodi conditio non est necessaria ad legitimandum huiusmodi contractum, vt in confutatione rationum ipsarum apparebit. Sciendum igitur, quòd Conradus nititur probare huiusmodi sententiam veram hac ratione. Cùm enim nemini liceat sibi acquirere fructus rei pignoratæ, illos non computando in sortem, sequitur quòd Genero liceat ratione alicuius interesse, sicut patet ex verbis canonis illius in dicto capitulo salubriter, dicentis, [Cùm frequenter dotis fructus non sufficiant ad omnia onera matrimonij supportanda] ex quibus verbis elicit ipse Conradus inde sequi, quòd iuxta quantitatem interesse (quod patitur Gener ex non sibi soluta dote) foret percipiendum de fructibus rei pignoratæ, & non vltra: Ad hanc rationem (vnà cum Ioanne de Medina, & alijs citandis in recitatione vltimæ opinionis, dico quòd licèt Baldus in Rubrica. C. de vsur. dicat, in dicto capitulo salubriter, fuisse hoc ex priuilegio concessum Genero à summo Pontifice, tamen, re uera, nec ratione interesse, nec ratione priuilegij specialis fuit concessum Genero suscipere fructus rei pignoratæ gratia dotis non solutæ: sed ratione donationis præsumptæ, & quòd hoc non sit concessum ratione interesse, probatur: quoniam primo si hoc esset, nihil speciale de Genero esset tenendum, quod non teneretur de alijs, quia ratione interesse, licitum est alijs, sicut & Genero fructus pignoris (iuxta quantitatem interesse) percipere, vt in præcedentibus immediatè quæstionibus quatuor fuit per nos probatum: si autem nullum tale sit interesse: nec Gener, nec alij possunt fructus rei pignoratæ percipere, vt in capitulo conquestus. extra de vsuris, & tamen in dicto capitulo salubriter, dicitur, Generum ad hoc compellendum non esse: & quòd hoc non liceat Genero ratione priuilegij concessi, (ut dicebat Baldus) triplici ratione probatur. Prima quarum est: quoniam (vt fuit probatum in præcedenti quæstione nona) summus Pontifex nemini potest indulgere, ut quis ultra sortem recipiendo ratione mutui expliciti, uel impliciti (ut in casu nostro) possit aliquid accipere sine peccato usuræ: cùm sit prohibitum hoc de iure diuino; quoniam idem esset, ac si eximeret aliquem ab obseruatione iuris diuini. si ergo, hoc non potest concedere; sequitur, Papam non concessisse per illa generalia verba aliquod speciale priuilegium Genero: cùm in generali concessione non veniant ea, quæ quis verisimiliter non esset concessurus, vt in capitulo. In generali. de regulis iuris in sexto. Secundò id probatur, & alia ratione: quoniam, si hoc uerum non esset, in Genero nulla daretur ratio alicuius interesse, ratione tam damni emergentis quàm lucri cessantis: eo, quòd & si ille nullum tale sustineret, liceret etiam ipsi Genero fructus rei pignoratæ non computare in sortem ratione huiusmodi priuilegij: & tamen luce meridiana clariùs ex verbis canonis prædicti patet, Papam respexisse etiam ad vtrumque: cùm dicat ibi, [Cùm frequenter onera matrimonij,] vt patet ad sensum. est ergo alia ratio diuersitatis inter Generum, & alium tenentem pignus fructiferum, de quo in præcedenti quæstione fuit dictum: Et tertia ratio est, quoniam in d.c. salubriter, Papæ consultationi sibi factæ responsio (absolutè loquendo) non fundatur simpliciter in præsumptione interesse quod Gener

Ratio dictæ tertiæ opin.

Respondetur tertiæ opinioni Doctorum, & eius fundamentis.

Baldus.

1 *Prima ratio, quare non possit dici, Genero (de quo quaritur) non fuisse concessum priuilegium, ut sibi liceret fructus rei pignoratæ sibi pro dote non soluta non computare in sortem.*

c. In generali. de reg. iu. in 6.

Ratio secunda

Ratio tertia.

Gener patitur ex non soluta dote, quod & apparet ex verbis ibidem positis, cùm ait, pro causa. [Cùm frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda] quod non fuisset rationabiliter dictum, si tantùm ratione interesse præsumpti census concederetur : esset autem rationabiliter dictum, si ratio huiusmodi concessionis fundata fuisset, (vt procul dubio teneo fundatam esse) in præsumptione donationis (scilicet) quia cùm frequenter accidat, quod ob tenuitatem dotis fructus eius ad præfata onera sustinenda non sufficiant : meritò præsumitur, socerum (qui dotem retinet, & possessionem, vel aliud pignus frugiferum interim Genero concedit) illi donare velle, vt fructus omnes huiusmodi rei pignoratæ percipiat. & sic in textu dicti capituli, salubriter. nulla relinquitur ambiguitas.

Quarta opinio est Soti, qui licèt dicat posse Generum recipere fructus rei pignoratæ pro dote non soluta, illos non computando in sortem, tamen dicit hoc non esse ratione interesse lucri cessantis (absolutè loquendo) quoniam aliàs non haberet locum concessio capituli salubriter. nisi in Genero mercatore : & sic nihil particulare fuisset concessum ipsi Genero, cùm contrarium pateat ex verbis canonis illius : & addit non esse hoc concessum ratione donationis factæ à socero ipsi Genero, cùm textus ille nullam prorsus faciat mentionem de donatione : sed tantùm assignando rationem dictæ decisionis, dixit Papa [Cùm frequenter ipsi fructus dotis non sufficiant ad onera matrimonij supportanda.] quapropter ipse concludendo asserit, quòd appellatione onerum matrimonij, non tantùm veniunt expensæ, quas oportet Generum impendere pro alimentis præstandis filiæ soceri sui sibi matrimonio copulatæ, & filiorum, & suæ familiæ, verùm ad seruandam semper dotem illæsam vltra tot dispendia. Vnde licèt non sit ipse negotiator, præsumitur, quòd ipsa dote soluta, emisset aliquam possessionem, uel quid simile fructiferum, vnde posset huiusmodi onera matrimonij sufferre, dote salua. Et hæc dicit Sotus in libro sexto, quæstione prima, articulo secundo, in versiculo. Grauius tamen aboritur dubium. Attamen (cum reuerentia tanti uiri (dicam quod sentio:) licèt enim ipse Sotus astipuletur vltimæ opinioni (quam probabo ueram ex omni parte, seu membris eius) dicendo hoc non fuisse concessum Genero absolutè ratione interesse lucri cessantis (cum hoc esset generale in omnibus contractibus) sed quòd hoc fuit speciale in Genero, tamen id ipse, Primò negat fuisse concessum ratione præsumptæ donationis factæ à socero ipsi Genero : & secundo, quòd non sit vera Doctorum interpretatio dicentium, quòd onera dicātur expensæ illæ, quas eum oportet facere in alimentis præstandis uxori, & eius familiæ : sed ultra expensas huiusmodi additur, & necessitas seruandi dotem intactam.

Soti sententia

Impugnatio aliqualis contra Soti sententiam, & respōdetur ad fundamēta ipsius.

Ad primum quorum respondeo iuxta ea, quæ attuli in confutatione præcedentis opinionis.

Ad secundum respondeo dupliciter. Primò, quòd non semper necessariò requiritur, quòd dos fiat salua, à uolente ex dote ipsa suscipere fructus quibus alimentanda erit uxor : quoniam est casus, in quo licet ex dote fructus suscipere : & tamen non erit licitum illos suscipere, salua sorte, seu cum pacto quòd salua sit semper pecunia dotalis, ut patet in eo, qui committit dotem mercatori, ut indè ex iusto lucro aliquid suscipiat pro alimentis, ut patet in capitulo. Per uestras. extra de Donationibus

c. Per vestras. extra de don. inter virum, & vxorem. Panor.

inter vir.& vxor.in quo huiusmodi contractus conceditur: & tamen, quotiescunque in huiusmodi contractu societatis, capitale esset saluum seu securum, tunc esset ille vsurarius (vt dicetur, Deo dante latiùs, cum de hoc contractu erit sermo) vt doctissimè probat Panor. in dicto cap. per vestras, licet Hostien. in summa tit. de vsura. §. An aliquo casu. in ver. sextò. quando socer dicat per illum canonem Papam concessisse, vt dos semper esset salua, ne mulier remaneret sine dote, casu quo pecunia dotalis amitteretur. Quamuis ipsemet Hostien. cautius loquendo paulo post de hac eadem quæstione dixerit, quòd quàmuis non iure mutui quis ex societate lucrari saluo capitali dotali possit, sed ex vi pacti, tamen, non est omnino æqua huiusmodi societas: Ideo in iudicio animæ consulerem, quòd si is, qui pecuniam recipit, ipsam casu fortuito amitteret, deberet ipsi parcere, qui dedit pecuniam: quoniam talis societas non tenet secundum Azo. & Iob. Equidem cum summus Pontifex hoc non possit concedere, cum sit contra ius diuinum (vt fuit probatum in superioribus quæstionibus:) sequitur, ipsum in dicto canone illis generalibus verbis hoc non concessisse, nisi eo modo, quo alij & ipsum cōtractum celebrant tuta conscientia: accedit, & Panor. authoritas in dicto cap. salubriter, dicentis posse generum fructus rei pignoratæ facere suos, si ipse posuisset pecuniam dotalem apud mercatorem, & ex iusto lucro uoluisset sufferre onera matrimonij, qui Panor. (vt paulò ante dixi) non licere (inquit) marito lucrum suscipere ex pecunia tradita mercatori, si salua esset semper sors, seu pecunia dotalis: ergo dicendum erit, quòd appellatione onerum matrimonij ueniant impendia necessaria (vt fuit dictum) quæ oportet maritum gratia matrimonij sustinere.

Quinta & vltima opinio est dicentium, quòd genero liceat tuta conscientia omnes fructus rei pignoratæ pro dote non soluta sibi, facere suos, illosque non computādo in sortem ratione onerum matrimonij supportandorū: licèt huiusmodi fructus excederent onera ipsa matrimonij: tanquam huiusmodi fructus excedentes sibi donati à socero (vt præsumitur) amoris gratia erga ipsum, filiam, & nepotes: & hoc, si à principio contracti matrimonij gener noluisset ducere filiam illius nisi dote prius assignata, vel pignore aliquo fructifero: Et huic sententiæ se subscripserunt implicitè omnes Doctores citati in prima, & secunda opinione, explicitè autem Ioannes de Medina in Codice de rebus per vsuram aquis. quæst. 2. §. ad cap. salubriter, in ver. hæc ex cōmuni. Didacus Couarruuias. in lib. 3. variarum resolut. cap. 1. nume. 3. §. Cæterum plura circa finem, qui multos Doctores huic sentētiæ se subscribentes ibi citat. Immo & Sotus (licèt non faciat mentionem de præsumptiua donatione soceri) redarguens Hadrianum relatum in secunda opinione.

Io. de Medina. Didac. Couar. Sotus.

Pro concordia tamen tertiæ, & quintæ opinionis, poterimus, & optimè distinguere: sic dicendo: quòd aut maritus, vt talis, alit vxorem, & ei fuit assignatum pignus frugiferum pro dote non soluta: Aut maritus, non vt talis, sed loco soceri, vel alterius, qui ipsam dotare promisisset, donec dos solueretur aleret vxorem suam: si primo, tunc omnes fructus rei pignoratæ (etiam si onera matrimonij excederent) gener facit suos: si secundo, non, sed solùm illos, quibus sibi satisfacere poterit pro alimentis præstitis uxori, & familiæ: de quo est tex. aureus, in l. creditor. §. si inter maritum. ff. mandati. & ibi apertissimè per glo. quoque Bar. & Ioannem de Ana. in dicto cap. salubriter. colum. 4. in vers. An autem in isto casu si aliquid superesset ultra alimenta. Sic ergo in proposito quinta

Doctorum cōcordia.

L. Creditor. ff. manda. Glosa. Bar.

to quinta opinio vera erit, ipsos Doctores intelligendo locutos fuisse in terminis primi membri. Tertia opinio etiam erit vera, Doctores illos interpretando loquutos fuisse in terminis secundi membri. His ergo præmissis pro maiori dilucidatione præsentis quæstionis. Io. de Ana.

Prima conclusio sit hæc. 2

Gener ducens vxorem dote sibi non soluta, nec promissa solui statim, sed post tres annos, vel huiusmodi nullo assignato pignore, nec interueniente pacto de pignore frugifero assignando, si post traductionem vxoris assignetur pignus frugiferum ipsi genero ante decursum triennij prædicti, vel huiusmodi alterius tẽporis conuenti, tenebitur ipse gener fructus perceptos ex re pignorata isto medio tempore computare in sortem, aliàs vsurarius esset. Hæc conclusio probatur triplici medio: Primò, enim, per tex. quàm apertissimum in cap. 1. 2. & cap. Conquæstus. extra de vsur. in cap. Cum contra G. & cap. significante. extra de pignoribus (quórum tenorem retuli ad verbum supra in quæstione præcedenti, conclusione secũda. In qua refertur tenor l. j. C. de distrah. pignor. l. 1. & 2. C. de pignor. actio. & l. fin. C. de pignor. actio.) quibus legibus nostra conclusio probatur quoque. Idem probatur per argumentum in l. si ante nuptias. ff. soluto matrimonio. Vbi dicitur, quòd [si ante nuptias fundus dotalis fuisset traditus marito, fructus inde recepti vsque ad nuptiarum celebrationẽ reddendi erunt vnà cum dote, coniugi, soluto matrimonio, ac si fuisset pars dotis] Dixi probari per argumentum, quoniam sicut Gener ratione alimentorum non præstitorum ante nuptias tenebitur illos computare in dotẽ, illos non lucrifaciendo: sic arguendo a simili dicẽdum ergo erit, Generum teneri computare in sortem fructus possessionis pignoratæ sibi in casu nostræ conclusionis, cùm illos iam donasse videatur, eos non exigendo à principio. Probatur præsens conclusio secundò auctoritate Doctorum, de quorum numero sunt infrascrip. videlicet. S. Thom. in 2. 2. quæst. 78. articulo secundo, in responsione ad sextum. Caietanus in Commentarijs ibidem, & in summula in versi. vsura exterior. Hadrianus Papa loco citato, in secunda opinione. Gabriel Biel. in 4. senten. distin. 15. q. 11. conclusione quarta, Sotus in libro sexto de iustitia, & iure, quæst. 1. articulo secundo, in respon. ad secundum. col. 7. in princ. in ver. Ad secundum ergo: Ioannes de Medina, & reliqui Doctores citati in dicta secunda conclusione, cùm omnes loquantur simpliciter, probãtes, fructus pignoris computandos fore in sortem. Infrascripti verò Doctores specialiter & expressè se subscripserunt nostræ conclusioni, videlicet Anton. de But. in dicto cap. salubriter. extra de vsur. col. 2. in ver. Et propter hoc. Panor. in dicto cap. salubriter. nume. 3. in ver. circa hanc quæstionem satis dubiam. Ioannes de Anania in dicto cap. salubriter. col. 3. in ver. Et finaliter, dominus Abbas Conradus loco citato in secunda opinione: Bart. implicitè in l. Insulas. §. vsuras. ff. soluto matrimonio, dicens, dandas vsuras fore marito post moram factam in dando sibi dotem: ergo non aliter, idest, si non præcesserit mora: vt in casu nostro. Glosæ dictorum iurium: Syluest. in ver. vsura. 3. §. 3. Nauarrus in suo manuali. cap. 17. nume. 213. in ver. Modò obligatio dotem soluendi esset ad præsens tempus. Probatur & tertiò præsens conclusio, hac ratione: cum enim quisque sit dominus rerum suarum, inde sequitur verissimam esse nostram conclusionem, cum Gener statuendo tempus soluendæ dotis nullo adiecto pacto de aliquo sibi soluendo, medio tempore, quo ei non soluitur dos, nec recepto pignore frugifero aliquo à principio matrimonij, vi deatur

Pignoris fructus pro dote non soluta Gener quãdo nõ possit capere.

c. 1. 2. & Conquæstus extra, de vsur. ca. Cũ contra G. & c. significante. extra de pignorib. l. 1. 2. & fin C. de pigno. act. l. 1. C. de distr. pign. l. si. ff. soluto matrim.

3 S. Thomas. Caietanus. Hadrianus. Gabriel Biel. Sotus. Io. de Medina. Ant. de But. Panor. Io. de Anan. Conradus. Barto. Glos. Syluest. Nauarrus. Ratio conclu.

deatur socero donare uoluisse quodcunque interesse lucri cessantis, uel damni emergentis per ipsum incurrendum fuisset ex non soluta dote: quoniam sicut ipsi licet ducere uxorem indotatam, sicut nonnulli viri faciunt, uxores dotantes aliqua de causa: sic poterat ipsam ducere priuando se omni lucro, vel emolumento, quod percepisset ex pecunia dotali sibi soluenda infra tale tempus, nec non, & ex fructibus rei pignoratę, per ipsum non petitæ in principio contractus, ut optimè docuit Panor. & Do. Ant. & Ioannes de Anania locis citatis.

Impugnatur conclusio.

Et licèt peroptima sit nostra conclusio, tamen, quis posset insurgere contra ipsam, illam falsam asseuerando, cùm contradicere videatur quàm apertissimè constitutioni pontificiæ in cap. salubriter. extra de vsuris: in qua fuit indultum Genero percipere fructus rei pignoratæ pro dote non soluta, illos non computando in sortem: quapropter posset quis contra nos sic arguere.

Antecedens. Cõsequentia.

Si vera esset tua conclusio, sequeretur indè quòd ipsi Genero non liceret percipere fructus rei pignoratę sibi pro dote non soluta. At consequens est falsum, ergo, & antecedens. & quòd antecedens sit falsum, probatur authoritate dicti canonis in cap. salubriter: in quo tria videntur necessariò requiri vt Gener possit suscipere fructus rei pignoratę & illos non computare in sortem: Primum est ut realiter ipse alat uxorem suis expensis. Secundum, quòd dos nõ fuerit soluta. Tertium, quòd pignus aliquod frugiferum sit traditum ipsi Genero ab eius socero, intuitu non solutæ dotis. At omnia hæc in casu proposito concurrunt, ergo dicendum, huiusmodi Generum posse dictos fructus suscipere, illos non computando in sortem, vigore dicti canonis. Cùm supponamus ipsum prẹstare alimenta vxori, dotem non fuisse solutam, & rẽ frugiferam pignoratam fuisse pro dote non soluta.

Responsio ad impugnationem.

Ad hanc impugnationem quàm facillima erit responsio, dicendo probationem impugnationis nullam, cùm deficiat in tertia conditione: quoniam vt quis tuta conscientia possit fructus prędictos facere suos, nõ sufficit ei, quòd hodie tradita sit res pignorata: sed necessariò requiritur quòd ratione talis oneris matrimonij supportanda à principio contractus fuerint dicti fructus sibi assignati, & quòd ipse non renunciasset iuri suo, dilationem solutionis dotis ei concedendo: quoniam statim debuerat pacisci non tantum de tempore solutionis dotis sibi faciendę, necnon, & quòd isto interim aliquid fuisset sibi solutum, cùm forsan socer eius ponderato interesse, quod passurus fuisset ex receptione fructuum isto medio tempore facienda per Generum, maluisset aliquid de sua facultate vendere, uel aliunde inquirere dotalem pecuniam, quàm tale interesse perpeti, eo quòd videatur socerum voluisse assignare illud frugiferum pignus, vt ex eius fructibus paulatim extingueret debitum. & sic per hoc patet veritas nostrę conclusionis, dicendo, summum Põtificem in dicto cap. salubriter, supposuisse à principio contractus fuisse assignatum pignus frugiferum ipsi Genero ab eius socero loco dotis non solutæ, vt ex contextu verborum patet quàm apertissimè.

3 Pignoris fructus Gener suscipere quãdo possit, etiã concesso termino ad soluendũ sibi dotem suæ vxoris, ꝑ qua datum fuit sibi pignus.

Secunda conclusio.

Gener ducens vxorem promissa dote licèt liberè cõcesserit terminum dotis soluẽdæ, suscepto pignore frugifero in principio contractus ipsius matrimonij, tuta cõscientia poterit recipere fructus illius, non cõputando illos in sortem: etiam nullo speciali alio pacto inito de faciendo fructus rei pignoratę suos, dummodò contrarium non expressum fuisset. Hæc conclusio probatur

triplici

triplici medio. Primò, enim, per tex. quàm apertissimum in cap. salubriter. extra de vsur. in quo præsentem conclusionem tanquam ueram approbauit Innocentius Tertius, infrascriptis uerbis utens, videlicet: [Sanè Generū ad fructus possessionem, quæ sibi à socero sunt pro numerata dote pignori obligatæ, computandos in sortem, non credimus compellendum: cùm frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda] hæc in dicto canone, in quo nulla fit mentio expressa (vt patuit) de pacto inito inter Generum, & socerum, vt liceret Genero fructus pignoratæ possessionis pro dote non soluta, facere suos, illos non computãdo in sortem. Idem quoque probatur per argumentum in l. pro oneribus. C. de iure dotium. In qua hæc habentur, videlicet. [Pro oneribus matrimonij mariti lucro fructus totius dotis esse, quos ipse capit.] hæc ibi. Idem per argum. in l. dotis. ff. de iure dotium: in qua hæc in principio eius habẽtur, videlicet. [Dotis fructum ad maritum pertinere debere, æquitas suggerit: cùm enim ipse onera matrimonij subeat, æquum est, cùm etiam fructus (si fructus cõstante matrimonio percepti sint) dotis non erunt. Idem probatur per argumentum a cõtrario sensu sumptum in l. Pater. ff. de doli mali, metusve excepti. in qua dicitur. [Generum non posse petere fructus dotis sibi promissę, si ipse non alat uxorem, & familiam. Sed pater vxoris] ergo si alat, poterit illos recipere non computando in sortem: & quòd Gener non teneatur fructus pignoratæ sibi possessionis (pro dote non soluta) computare in sortem, quos percepisset ex sibi tradita possessione huiusmodi pignoratitia constante matrimonio, à die traditæ huiusmodi possessionis, probatur per argumentum à simili in l. de diuisione. ff. soluto matrimonio, in qua hæc habentur, videlicet: [De diuisione anni eius, quo diuortium factum est, quæritur, ex die contracti matrimonii, an ex die traditi marito fundi, maritus sibi computet tempus, & vtique, in fructibus à uiro retinendis, neque dies constitutæ dotis, neque nuptiarum obseruabitur: sed quò primū dotale prædium constitutum est, idest tradita possessio est] hæc in dicta notabili lege. Attamē animaduertendum, quòd non dixi, nostram conclusionem probari per dicta iura ciuilia seu imperatoria, sed per argumentum dictorum iurium, idest, arguendo à simili: quoniam reuera ipsa iura non loquuntur explicitè in terminis nostræ conclusionis, sed in materia simili. & quòd hoc sit verum, probabitur sic. Cùm ipsis iuribus probetur, quòd licitè Gener frui poterit fructibus possessionis dotalis constante matrimonio, & administratis alimẽtis per cū uxori, & familię, ita quòd dissoluto matrimonio ipsos fructus taliter perceptos nō teneatur uxori vel aliis, quibus de iure in aliquo casu dotis restitutio facienda esset: sed tantùm fundus, seu possessio alia dotalis: & ratio istius decisionis est supportatio onerum matrimonii: sic ergo dicendum erit in casu nostræ conclusionis, arguendo ab idẽtitate rationis, cùm loco possessionis, seu pecuniæ dotalis, qua possessio empta fuisset, subrogata fuit possessio pignorata, ut etiam docet Ioannes Andr. in dicto cap. salubriter, quem refert, & sequitur ibidem Ioannes de Anania. sicut ergo iura statuerunt circa fructus possessionis dotalis loco citato, sic tacitè eadem iura statuerunt implicitè circa fructus pignoratæ possessionis, quæ loco dotis assignata fuit, vt patet ad sensum. Sic ergo in proposito nostra conclusio probatur prædictis iuribus, in quibus nulla fit mentio de pacto inito inter Generum, & socerum, aut uxorem de faciendo fructus possessionis dotalis suos. Probatur & secundo præsens conclusio Doctorum omnium authoritate, qui fuerunt adducti in pro-

ca. Salubriter, extra de vsur.

l. pro onerib. C. de iure dot.

l. Dotis. ff. de iure dotium.

l. pater. ff. de doli mali, metusve except.

l. De diuisione, ff. solu. matri.

in probatione præcedentis primæ conclusionis,& glosæ & Bartol. in dictis iuribus ciuilibus, præter Dom. Anton. de Butrio ut infra dicetur. Necnon. & authoritate Didaci Couarruuias,in libro 3. variarum resolutio. cap. 1. nu. 3. §.secundo constat.& ibidem in §.quinto,& eodem iure. probatur & tertio ratione peroptima, quæ affertur à Panor.in dicto cap.salubriter, & ab Anania & Soto vbi supra, & à nonnullis aliis Doctoribus,& est talis. Cùm Gener simul,& semel matrimonium contrahat,& pignus pro dote nō soluta recipiat nullo pacto facto expresse nisi concessa dilatione temporis solutionis, videtur ipsum suscepisse pignus(vt fructus ipsius faceret suos ratione alimentorū præstandorum à se propriæ uxori,& familiæ)confisus authoritate præadducti canonis in dicto cap.salubriter,cum à principio etiam pacisci potuisset de ipsis fructibus suscipiendis.sic ergo à contrario,si expressisset se uelle fructus prædictos recipere,& illos computare in sortem, tunc teneretur ratione pacti:cùm uideretur gratis uoluisse alimenta præstare uxori,& familiæ isto medio tempore,quod utique posset facere,cum etiam indotatam ducere potuisset propriam uxorem,eo quod unusquisque quod suum est, donare poterit. Vt diximus,& probauimus in præcedenti conclusione.

Impugnatur cōclusio ab Antonio de Butrio.

Attamen contra nostram conclusionem insurgit Dominus Antonius de Butrio in dicto cap.salubriter, dicens,nullatenus licere Genero recipere fructus rei pignoratæ sibi pro dote non soluta,nec aliud,quando socer non esset in mora soluendæ dotis,ut puta si a principio cōtracti matrimonij fuisset concessa dilatio solutionis rei dotalis: & ratio eius est, quoniam ex quo nulla est mora ipsius debitoris propter dilationem sibi concessam,nullum poterit prætendi interesse,quod propriè deberetur propter moram debitoris:cùm in tali casu deberet Gener assumere pretium charitatis differendo, & dilationem dando solutioni dotalis pecuniæ.

Responsio ad impugnationem facta à Panor. Ioānes de Ana. Sotus.

Ad hanc impugnationem quàm facillima erit responsio unà cum Panor. in dicto cap.salubriter,quem sequutus fuit Ioannes de Anania ibidem & Sotus vbi supra, quoniam Gener recipiendo huiusmodi pignus videtur, ipsum illud recepisse,confisus authoritate dicti canonis in cap.salubriter, præsupponentis receptum fuisse pignus à Genero propter onera matrimonij supportanda.nec ualet (iudicio meo) restrictio Domini Antonii facta in ipso textu,cùm uideat fructus possessionis pignoratæ loco solutionis rei dotalis fuisse à socero ipsi Genero assignatos sub tacito pacto & cōditione, ut expectet usque ad tale tempus solutionem faciendam sibi ab ipso socero pro oneribus matrimonii supportandis,cùm aliàs in principio contracti matrimonii nō assignasset illi pignus frugiferum,sed tātùm,uel infrugiferum, ut sunt gemmæ, vel cautionem de soluendo sibi tempore statuto. Vnde patet,peroptimam esse nostram conclusionem, & infirmam impugnationem (cùm reuerentia tamen, tanti Doctoris)quam repudiant quoque præadducti Doctores:nec ratio Domini Antonii dicētis : cùm stante dilatione solutionis concessa Gener non sit in mora:si ergo non est in mora,indè sequitur,Generū nihil posse asse qui,cùm ratione moræ debitoris quis prætendere poterit interesse,iuxta vulgatam regulam,consentienti nulla fit iniuria.Non(inquam)obstat nostræ conclusioni talis ratio:quoniam tunc ualeret eius ratio,si nō fuisset tradita simul & semel possessio pignoratitia,quando fuit concessa dilatio solutionis, quia tunc non esset in mora,ipso Genero tacitè renuntiante iuri suo. Sed quando fuit tradita possessio pignoratitia simul & semel quando fuit concessa dilatio

solutionis

solutionis dotalis pecuniæ, tunc secus dicetur: quoniam patet ipsum Generum tacitè iccircò concessisse dilationem solutionis pecuniæ, quia sibi fuit assignatum pignus frugiferum,& concessum frui eius fructibus ratione onerum matrimonij supportandorum: & sic patet Domini Antonii sententiam veram solùm in casu primæ conclusionis, non autem in casu præsentis conclusionis secundæ,ut peroptimè docuit Panormitanus in dicto cap. salubriter,quem ibidem sequutus fuit Ioannes de Anania,cum(ut docet Couarruuias ubi sup.)hoc iure insit ob naturā cōtractus dotalis, qui Didacus respondens Domino Antonio dicit,eius opinionem non admittēdam,quod & probat authoritate multorum Doctorum aliorum, quos non referam hic,breuitati studens.

Tertia conclusio.

Gener,qui noluit contrahere nisi assignata dote, vel pro ipsa assignato fructifero pignore(etiam si fructus huiusmodi pignoris excedant onera matrimonij)tuta conscientia poterit accipere regulariter(à die assignati pignoris) omnes fructus non extenuantes sortem ipsam, pro supportandis onerib. matrimonii,illos non computando in sortem. Non autem si possessio pignorata fuisset sibi uti mandatario soceri sui assignata:Vt puta,si promisisset socer alimenta præstare propriæ filiæ, & familiæ ipsius, donec solueretur sibi dos: & postea impeditus aliis negotiis,tradidisset Genero possessionem vel aliud fructiferum:vt ipse Gener ex fructibus ipsius, nomine ipsius soceri,alimenta prę staret uxori suæ,& ipsius familiæ.Hæc conclusio probatur triplici medio.Primò,enim,per tex.apertissimum in cap.salubriter, extra de usur. (cuius uerba retuli in præcedenti conclusione.)& licèt multi multa dixerint circa intellectum dicti canonis(iuxta opiniones supra relatas)tamē notādum nobis erit, quòd Papa ibi non frustra voluerit uti illa forma verborum, sed cum mysterio: Nam cùm esset simpliciter,& absolutè interrogatus de fructibus pignoris huiusmodi,nulla facta distinctione,quando ipsi excesserint, vel non excesserint onera matrimonii,ipse quoque absolutè respondendo, tacitè inclusit vtrumque casum,innuendo quòd in utroque liceret. Quapropter consultissime respondendo non dixit.Cùm numquàm fructus rei pignoratæ sufficiant ad onera matrimonij supportanda.Sed intendens utrumque casum,dixit[cū frequenter]&c.præsumens utique de libera donatione soceri superexcedentium fructuum:vt annotarunt Doctores relati in vltima opinione.Idem probatur & clariùs per tex.in l.creditor.§,si inter maritum.ff.mandati.in quo dicitur,quòd[si socer tradidisset Genero possessionem fructiferam pignoratam pro dote non soluta,simpliciter ad sufferēda onera matrimonij,ad hoc vt Gener(ut Gener)ex fructibus alimenta tribueret filię suę uxori illius:tunc etiam si excedant fructus onera prædicta,erunt ipsius Generi. Sed si promisisset socer ipse alimentare filiam, & familiam, quousque solueret dotem: & postea alia de causa tradidit Genero possessionem frugiferam, ut ex fructibus eius præstare deberet alimenta uxori suæ,& familiæ: in tali casu fructus inde perceptos excedentes onera matrimonij omnino debebit vel socero restituere, vel computare in dotem,seu sortem debiti contracti pro dote soluenda:quia tunc fuisset simplex soceri mandatarius,seu procurator,qui ut talis,illos percepisset:quapropter solùm sibi assignare poterit ex illis,iuxta expensas factas in oneribus matrimonij supportandis. Idem probatur per argumentum in l. Pro oneribus.C.de iure dotium, in l.dotis.ff.de iure dotium, in l. Pater.ff.de

4 *Pignoris fructus a quo die possit capere Gener pro dote non sibi soluta.*

c.salubriter,extra de usur.

l. Creditor. ff. mandati.

l.pro oneribus. C. de iure dot. l Dotis.ff de iure dotium.

doli

l.pater.ff.de doli mali,metusve except. l.de diuisione.ff.sol.mat.

doli mali,metusve except.in l.de diuisione.ff.soluto matrimonio, quarum legum tenorem ad verbum retuli in præcedentis conclusionis probatione, ibi vide. Probatur & secundo Doctorum auctoritate:& quoad primum membrum præsentis conclusionis implicitè probatur auctoritate Doctorum, qui fuerunt relati in prima & secunda opinione Doctorum recensita [dixi implicitè]quia licèt explicitè ad verbum ipsi Doctores non usi fuerint iisdem verbis nostræ conclusionis, tamen, cùm dixerint simpliciter,& sine distinctione licere marito sufferēti onera matrimonij recipere fructus possessionis pignoratę, illos non computando in sortem:ex ipsorum uerbis patet,eos uoluisse, Genero licere omnes, & singulos huiusmodi fructus recipere posse in sortē, eos minimè computando,ac per consequens etiam excedentes onera matrimonij,iuxta axioma illud vulgatissimum.Qui omne dicit,nihil excludit.Probatur etiam explicitè auctoritate Doctorum,qui fuerunt relati in vltima opinione,necnon & glosarum dictorum iuriū,& Bartoli in dictis legibus,& Ioānes de Anania in dicto cap.salubriter.Sed quoad secundum membrum nostræ conclusionis probatur auctoritate Doctorum, qui relati fuerunt in opinione tertia,cū ibi illi dicant hoc solùm licere ratione lucri cessantis,vel damni emergentis. Probatur & tertiò rationibus allatis in confutatione sententiæ,seu opinionis tertiæ intellectæ secundum sonum verborum, licèt possint omnes Doctores concordari, eorum dicta interpretando iuxta concordiam eorum,supra à me allatam.

Glos. Bartol. Io. de Anania.

Quarta conclusio.

5 *Pignoris fructus pro dote non soluta quādo Gener non sustinet onera matrimonii, nec percipiet.* l.pater.ff.de doli mali,& met. except.

Maritus non sustinens onera matrimonij,sed pater uxoris,vel alter,qui eā dotauit,non potest,tuta conscientia,lucrari fructus rei pignoratæ sibi pro dote soluenda,seu non soluta sibi,nisi hoc sibi fuisset concessum à supradictis titulo donationis gratuitæ.Hæc cōclusio probatur triplici medio quoad ipsius primam partem:quoniam quoad secundam per se patet:cùm quisque donationem sibi factam de aliquibus fructibus possessionis alienæ,ab eo,qui verus eius dominus est,possit acceptare. Primò,ergo præsens conclusio probatur per tex.apertissimum in l.Pater.ff.de doli mali,& met.except. in qua habetur [patrem alentem filiam suam,ac familiam eius(quam ipse nuptu tradidit) nō teneri ad vsuras dotis tardiùs solutæ,licèt illas per errorem promisisset Genero.]Idē habetur in l.In insulam.§.vsuras.ff.soluto matrimonio. & in l. cùm post diuortium.§.in domum.ff. de iure dot. Probatur & secundo Doctorum authoritate.Glos.in dictis iuribus unà cum Bar.ibidem & Soto loco citato in quarta opinione,Ioseph Angles loco citato in tertia opinione. Probatur & tertiò hac ratione,videlicet.Cùm enim remota causa remoueatur effectus,iccircò sequitur, quòd remotis oneribus matrimonij supportandis à Genero (ratione quorum licebat ei fructus pignoris non deducere in sortem) remouetur potestas huiusmodi fructus recipiendi sine computatione eorum in sortem dotis,sibi soluendæ.

l.In insulam.ff. soluto matr. Glos. Bartolus. Sotus. Ioseph Angles Ratio concl.

Quinta conclusio.

6 *Pignoris fructus antequā ducatur uxor, fiant computādi in dotem,si sint percepti à Genero.*

Maritus recipiens fructus pignoris pro dote non soluta, antequàm duxisset uxorem ad domum suam,& ei alimenta præstaret,tenetur illos computare in dotem.Hæc conclusio probatur triplici medio.Primò per tex.in l.videamus.la 2.§.ante matrimonium.ff.de vsur.in qua dicitur.[Ante matrimonium quoque fructus percepti dotis fiunt, & cum ea restituuntur.] Idem habetur in l.si ante nuptias.ff.soluto matrimonio.Probatur & secūdo auctoritate glo-

l. videamus. ff. de usur. l.si ante nuptias.ff. sol.matrimonio.

farum

sarum, dictorum iurium, & Bartoli ibidẽ. probatur, & tertio ratione adducta in præcedenti conclusione.

Sexta conclusio.

Maritus lucrabitur fętus dotalium pecorũ in pignus datorũ pro dote non soluta, cũ ipsi veniant appellatione fructuum rei pignoratæ, dummodo ex huiusmodi fętib. suppleatur priùs numero pecorũ præmortuorum (si qua pecora fuissent mortua ex ijs, quæ nomine dotis sibi assignata fuissent.) Hęc cõclusio probatur per tex. in l. plerunque. §. si serui sobolem. ff. de iure dot. In quo hæc habentur, videlicet. [Sed fœtus dotalium pecorum ad maritũ pertinent, quia in fructibus computantur: sic tamen, vt suppleri proprietatẽ priùs oporteat, & summissis in locum demortuorum copitum ex iam natis, residuũ maritus in fructibus habeat: quia fructus dotis ad eum pertinent] hæc ibi. Idem probatur per Legistas in dicta lege. 7

Pignoratæ rei fœtus lucrabitur Gener (si sunt fœtus pecorum) pro dote non soluta.
l. Plerunque. ff. de iure dot.

Septima conclusio.

Maritus non lucrabitur fructus ancillarum pignoratarũ sibi pro dote non soluta. Hęc conclusio probatur per text. in d. l. plerunque. §. si serui sobolem. & per Doctores ibi communiter ibidem. 8

Pignoratarũ ancillarũ, pro dote non soluta, non lucrabitur fœtus Gener.
l. Plerunque. ff. de iure dot.

Octaua conclusio.

Regula generalis traditur, quòd maritus facit fructus rei pignoratæ sibi, pro dote non soluta, suos, stantibus conditionibus adductis in secunda conclusione, si huiusmodi fructus de sui natura renasci possint, vt sunt arbores, pecudes, & huiusmodi: secus dicitur de aliis: vt si reperiatur ĩ huiusmodi possessione thesaurus, vel quid simile, quod nõ possit rursus de per se pullulare. Hæc conclusio probatur per tex. apertissimum in l. fina. ff. de fundo dotali, & in l. diuortio. §. si vir in fundo. ff. soluto matrimonio, & ibi per gl. & Doctores: quarum legum tenor hic non recensetur: cùm ibi dictæ leges vtantur, ferè, ijsdem verbis præsentis conclusionis. 9

Regula cognoscendi quando maritus lucri faciat fructus rei pignoratæ pro dote non soluta sibi.
l. fi. ff. de fundo dotali.
l. diuortio. ff. soluto mat.

Nona conclusio.

Genero sicut licet suscipere fructus rei sibi pignoratæ pro dote nõ sibi soluta (vt fuit ꝓbatũ sup.) eadẽ rõne ac iure tuta cõsciẽtia licebit pacisci de aliqua honesta quãtitate (habito respectu ad lucrũ cessãs, & dãnũ emergẽs rõne onerum matrimonij) pecunię sibi dandę à socero (donec sibi soluta fuerit dos) illã nõ cõputãdo in sortẽ. Hæc cõclusio ꝓbatur triplici medio (vltra ea, quę fuerũt adducta in ꝑcedentib. q̃nib. in quib. fuit quæsitũ. An aliquid ultra sortẽ mutuatã alicui liceat exigere rõne interesse lucri cessantis, vel dãni emergẽtis, uel pacti in pęnã morosi mutuatarij.) Probatur ergo, Primò, pñs concl. p arg. in l. 3. in eius fi. ff. de eo, ꝙ cer. loc. in qua hęc hñr, videlicet. [Quid si merces volebat cõparare, an & lucri rõ hẽatur, nõ solũ dãni? Puto & dãni & lucri rõnẽ habẽdã fore.] Dixi ꝓbari p arg. q̃n licèt in d. l. explicitè nõ fiat mẽtio de nr̃a cõclusione, tñ nõ põt negari, quin implicitè ipsã approbet: cũ præsupponatur in ipsa vtrũque interesse Generũ pati ex non soluta dote, uel saltẽ dãni emergẽtis, ꝓut sæpius fuit probatũ in ꝑcedẽtib. cõclusionib. Idem ꝓbatur p arg. in c. salubriter. ext. de vsur. sæpe adducto: in quo cõceditur Genero ꝓ supportandis onerib. matrimonii suscipere ultra sortem, faciendo rei pignoratæ (pro dote nõ soluta) fructus suos: arguendo, ergo, ab identitate rõnis patet, cõclusionem nostram fuisse approbatã à d. tex. cùm eadem rõ hm̃oi cõcessionis reperiatur in casu nr̃ę cõclusionis, cũ dicatur, ꝙ liceat socero pacisci de aliqua quantitate pecunię sibi soluẽda pro supportãdo onera matrimonii, donec 10

Gener potest recipere censũ annuum donec soluta sibi fuerit dos.
l. 3. ff. de eo, ꝙ certo loco.
cap. salubriter, extra de usur.

T

nij, donec dos fuerit sibi assignata: ut quàm doctissimè probat ibidem Panormitanus, & reliqui Doctores paulò post adducendi, pro ut contra obiectiones faciendas contra nostram conclusionem fusiùs dicetur, & probabitur.

Sciendum ergo, quòd implicitè præsenti nostræ conclusioni astipulati fuerunt omnes Doctores adducti in recitatione opinionum in citatis quæstionibus supra, eorum mentes interpretando (vt decet) explicitè verò ex Theologis, sunt infrascripti, videlicet. Nam Sotus se subscripsit præsenti conclusioni in libro sexto, quæstione prima, articulo secundo, columna octaua, in versic. Atque hinc planè, Ioseph Angles in tract. super quarto sententiarum, in quæstione de contract. mutui articulo secundo, sexta difficultate, conclusione secunda. Et ex canonistis Panormitanus, & Ioannes de Anania. in dicto cap. salubriter, extra de vsur. Conradus in tract. 2. quæst. 35. conclusione 7. de contractibus: Didacus Couarruuias in lib. 3. cap. 1. nu. 3. §. quartò; hinc qui multos alios Doctores hoc tenentes recenset Syluest. in ver. usura. 3. §. 3. Nauarrus in suo manuali. c. 17. nu. 213. in ver. secundum, posse maritum: Probatur & tertiò hac ratione, videlicet. Cùm enim in contractu mutui vnicuique liceat seruare se indemnem vt in c. Peruenit. extra de fideiuss. (vt fuit etiam probatum abundè satis in citatis quæstionib.) inde fit, conclusionem veram esse: cùm Gener ratione morosæ solutionis dotis sustineat onera matrimonij sine aliqua talis damni satisfactione: inde quoque fit, quòd tuta conscientia possit pacisci de tali verisimili interesse, quod sustinere cogitur ob dilatam dotis solutionem: quoniam aliàs liceret socero locupletari cum Generi iactura: quod est prohibitũ per tex. in c. locupletari. de reg. iur. in 6. Et licèt verissima sit nostra conclusio, & probata auctoritate Doctorum ac iurium, tamen posset quis illam impugnare alijs Doctorum auctoritatibus, & argumentis. Quapropter sciendum, quòd nostram conclusionem non admiserunt Io. And. in d. c. salubriter, & multi alij, quos recenset Didac. Couar. vbi supra, & pro eis videntur facere tria subsequentia argumenta.

Sotus. Ioseph Angles Panor. Conradus. Didac. Couar. Syluest. Nauarrus. Io de Anania. Ratio concl. ca. locupletari. de reg. iur. in 6.

Oẽ illud, quod in iure non reperitur expressè licitum esse, non erit licitũ.
At ꝙ Gener in casu nr̃æ cõclusionis possit pacisci, in iure nõ est expressũ.
Ergo quòd Gener paciscatur (vt in casu nostræ cõclusionis) non erit licitũ.
Maior per se patet, Minor probatur, quia in nullo iure mentio de tali casu fit, nisi quis putaret mentionem in d. c. salubriter. fieri. modò d. tex. non loquitur nisi in casu, vbi Gener à socero accipit fructus possessionis sibi pignoratæ pro tempore morosæ solutionis, non autem in casu vbi Gener à socero accipit tantum cautionem, & pensionem pecuniariam.

Primum argumentum cõtra conclusionem. Maior propos. Minor propos. Conclusio.

Secundò arguitur sic contra nostram conclusionem.

Si casus nostræ cõclusionis esset licitus, hoc cõtingeret, ꝙ par ratio esset quã Gener recipit fructus possessionis à socero, & qñ recipit pẽsionẽ pecuniariã ab eo, & iõ sicut unus habet ĩ iure explicitè, sic & alter implicitè: quia vbi est eadẽ rõ, ibi erit eadẽ iuris dispositio: sed hoc est falsũ: quia nõ est par ratio, in utroq; casu: inde, ergo, casus propositus nõ erit licitus. & ꝙ nõ sit par rõ, probatur duplici medio. Primò, quia possessio, de qua recipit Gener fructus secũdũ d. c. salubriter, dispositionẽ, est res nata fructificare: sed in casu cõclusionis: pñtis Gener nõ recipit pẽsionẽ pecuniariã de re nata fructificare: quia nulla res dotalis est, quæ pariat pecuniã, igitur nõ erit par rõ in vtroque, & sic nec par dispositio iuris. secũdo, quia Gener recipiẽdo fructus possessionis, recipit quid incertũ, eo ꝙ possessio aliqñ minus, aliqñ magis fructificat, cũ hm̃oi eius

Secundum argumentum cõtra cõclusionẽ. Antecedens. Consequentia.

fructus

fructus subftent iudicio diuino, fed recipiendo pecuniariam penfionem, reci pit quid certum: ergo patet noneffe parem rationem in vtroque cafu, & fic non debere effe par ius, aut parem iuris difpofitionem.

Tertiò arguitur fic, fi iuftificaretur huiufmodi contractus contentus in noftra conclufione, ratione fimilitudinis quam diximus habere cum cafu côtento in d.c. falubriter, fequeretur, quòd hoc tantum effet ratione onerum matrimonij fupportandorum, eo quòd non effet alia via fuccurrendi difpendio, quod patitur Gener tradendo alimenta uxori, & familiæ fuæ: fed confequens eft falfum: ergo, & antecedens: & quòd fit falfum, patet eo quod licitè poffet Gener accipere dotalem pecuniam, & deponere eā apud mercatorem in focietatem, & fic de honefti lucri parte inde recepta fuftinere onera matrimonij, vt in c. per veftras, extra de donat. inter vir. & uxor. Tertium argumentum côtra Antecedens. Confequentia.

His ergo argumentis non obftantibus, afferitur adhuc conclufionem noftram veram effe ut patebit illis refpondendo. ca. Per veftras, ext. de dona. inter vir. & uxor.

Ad primum ergo refpondetur, quòd.

Primum argumentum deficit in quatuor. Primò, quòd licèt maior propofitio illius fit vera, tamē minor eft falfa: & ad probationem eius, dicitur, quòd non valet confequentia: non enim fequitur: Non eft expreffum in iure, ergo illicitum erit: quoniam patet ad fenfum, quòd ab origine mundi fuerunt multi cafus liciti, & illiciti qui in ciuili, & canonico iure non funt fcripti: quoniam aliàs oportuiffet utrumque ius fuiffe fcriptū ab origine mundi: puta, quia fuerunt contra legem naturę, & fic illiciti: vel fecundum legem naturę, & diuinā, & fic liciti. Item fi omnes cafus hodie effent expreffi in iure canonico, vel ciuili, non effet neceffe, Imperatores, Reges, Duces, vel huiufmodi (qui habent poteftatem condendi leges) alias nouas leges condere fuper cafibus dubijs occurrentibus in dies, quia omnes tales cafus dubij effent expreffi in iure. Secundò deficit, quia licèt Papa ibi tantum loquatur de cafu, vbi Gener recipit fructus poffeffionis, non tamen hoc fecit, volens id tantum licere in illo cafu: fed quia quæfitus fuit tantum de illo, ideo tantùm de illo refpondit: unde patet, quòd fi fuiffet etiam de alio fimili cafu interrogatus, idem refpondiffet: quia eadem ratio affuiffet utique. Tertiò deficit, quia tale argumentum prætendit quafi caufam (propter quam licitus fit cafus de Genero fructus poffeffionis recipiente) cū fit ex conceffione iuris canonici, ita ꝙ ideo fit licitus: quia fic difpenfatiuè fit admiffus in fauorem matrimonij: & ex quo non eft alius cafus fic admiffus à iure, ideo non fit licitus. fed hoc fundamentum eft falfum: quia cafus de Genero recipiente fructus poffeffionis fibi pignoratæ à focero non eft licitus ex conceffione difpenfatiua iuris canonici, quafi fine eius difpenfatione effet illicitus, & ufurarius. Nam fi huiufmodi contractus ex fe effet illicitus, & ufurarius, non poffet utique per difpenfationem cuiufcunque iuris humani, fiue canonici fiue ciuilis, reddi licitus; cùm de actu damnato lege diuina (ut eft vfurarius contractus) non poffet per cuiufcunque iuris humani, fiue Pontificij, fiue ciuilis reddi licitus (vt probauimus in quæftione nona.) Immo cafus in noftra conclufione contentus de fui natura eft licitus, & fuit femper licitus ante omne ius canonicum æditum: immo de lege naturali, quæ dictat, quòd dans occafionem proximo patiendi inuoluntariè aliquod damnum, teneatur ad intereffe, ficut & fibi vellet fieri in tali cafu. Refponfio ad primum argumentum Ioan. And contra noftram concl.

Quartò deficit, quia habemus textum in iure, ubi fundari poteft,

T 2 quòd

quòd huiuſmodi caſus in noſtra couclusione contentus ſit licitus,& eſt text. in d.cap.ſalubriter:vt apertiùs in reſponſione ad ſecundum argumentum dicetur,& probabitur.

Ad ſecundum argumentum ſic reſpondetur.

Prima reſpōſio ad ſecundū argumentum. Negando falſitatem conſequentiæ,negando(inquam)parem rationem eſſe in vtroque caſu:quoniam reuera non poterit negari parilitas, ſeu identitas rationis in utroque caſu ſine rubore.Et quòd ſit identitas rōnis in vtroque, probatur,quia in vtroque caſu ſocer eſt Genero occaſio patiendi aliquod intereſſe:igitur ſicut in uno,ita & in alio debebit ipſum releuare per aliquod æquiualens,cū altero eorum non ſit maior ratio, & per conſequens nō refert, an fiat hoc per aſſignationem fructuum poſſeſſionis pignoratæ,vel per pēſionem annualis,ſeu cenſualis pecuniæ:& ad probationem minoris reſpondēdo dico,quod primum mediū duplici medio apparebit falſum. Primò,enim,ſic: cùm nihil.n.obſtat veritati noſtrę concluſionis.Nam illud,quod dicitur,quia Genero ſocer aſſignat pignus frugiferum pro dote non ſoluta.Ideo licebit(vt in d.c.ſalubriter,)ipſi recipere quid ultra ſortem:In caſu vero noſtræ concluſionis aſſignatur pecunia, quæ nō eſt de ſui natura lucroſa,ſeu frugifera. Nō (inquam)hæc diuerſitas rerum obſtat:cùm ipſa ſtante reperiatur in ipſis idētitas rationis intereſſe in caſu utroque, & reſtitutionem æquiualentis vtriuſque:ſeu reſtitutionem eiuſdem intereſſe:ſicut nō eſſet rationabilis illatio hęc, ſcilicet,differunt inter ſe,intereſſe, frumētum, & vinum:ergo receptio fructus alicuius ex his rōne reſtitutionis dāni.ex mutuo paſſi,erit illicita:qm̄ illa differunt.Patet.n.falſitas huiuſmodi illationis:qm̄ licèt(abſolutè loquendo) illa tria in ſpecie inter ſe differant:tamen ratione ſatisfactionis intereſſe,inter illa nō poteſt differētia reperiri:quapropter ſicut nihil refert creditoris,ſi ex fructib.fundi ſibi obligati(pro reſtituendo ſibi debito) vel ex alterius fundi fructib.à debitore ſibi ſatisfiat pro intereſſe paſſo,& illato à debitore ipſi creditori.ſic ergo in propoſito patet, quod in tali rerum diuerſitate ſtet identi-

Reſp. ſecunda. tas in ratione recipiendi,& ſibi ſatisfaciendi de damno paſſo. Secūdò ad eādē probationem dicitur ſic:ipſam non obſtare cōtrā noſtrā concluſionē,cùm poſſeſſiones multæ reperiātur nō fructiferæ,niſi induſtria uiri accedēte,vt domus,& ager & huiuſmodi:ſic ēt pecunia ſoceri nō fructificat, niſi exerceatur per eius induſtriā ī mercātiis.& de aggregato ex ſua pecunia,& induſtria procedit pēſio pecuniaria,quā aſsignat Genero annuatim: Ad ſecundū modò, mediū arg.2.rñdetur(cum Pan.& Io.de Ana.in d.c.ſalubriter,& Cōrado vbi ſup.)Non obſtare veritati noſtræ cōcluſioni illud,quod dicitur,recipiēdo fructus poſſeſsionis pro dote pignoratę,recipitur quid incertū,ac per cōſequēs, rōne incertitudinis illud erit licitū:ſed recipiēdo pecuniariā penſionē,recipitur quid certū:cū ſemper eadē penſio ſoluatur annuatim eiuſdē ualoris. Nō obſtat(inquam)propter quinque.Primò,quia poteſt ſæpiſsimè contingere, quòd quid certū recipiatur à re pignorata pro dote,ut patet in locatione domus pignoratæ,& huiuſmodi:& tñ,omnes dicunt hoc licere: ergo illiciti contractus cauſa non erit incertitudo fructuum:ſic ergo in propoſito,eadem rōne Gener poterit pēſionē pecuniariam certā recipere rōne dotis non ſolutę. Secundò licèt fructus poſſeſsionis pignoratæ nō ſint certi omnino,& p cōſequens refuſio intereſſe hmōi, tñ, utrūque pōt cōiecturaliter eſſe certū:ergo poterit Gener quid certū pro eo recipere,ex quo mallet potiùs illud expectare,qđ ē tm̄ cōiecturaliter certū,puta lucrū,qđ inde ſibi ceſſat,quā illā annuā penſionem

11 *Quare ſit inualida ratio differentiæ aſſignata à Ioā. And. inter penſionē annuam pecuniariam pro dote non ſoluta, & conceſſionē fructuum poſſeſsionis pignoratæ.*

pensionem pecuniariam à socero habere, licèt fortè certior sit prædicto lucro. Tertiò: quia etiam pensio pecuniaria est incerta aliqualiter, quia contingere poterit (vt sæpe accidit) quòd socer aliqua aduersitate pressus amittat omnia sua bona, & sic non tantùm opus esset Genero amittere pensionem, verùm etiam & dotem ipsam, pro qua non soluta, sibi tradebatur pensio. Quartò, & si fructus possessionis pignoratæ subsitent diuino iudicio, tamen (vt communiter) aliquod commodum importat possessio. Ideo si reciperet pẽsionem à socero vltra sortem mutuatam, ei esset illicitum propter certitudinem commodi alicuius momenti, etiam in fructibus possessionis esset illicitum. Quartò, quòd dato & non concesso quòd Gener ageret gratiosiùs cum socero recipiendo pro suo annuo interesse fructus possessionis, qui tamen, aliquando non æquiualerent interesse, & aliquando omnino perirent, tamen per hoc est negandũ, quòd alius, qui istam gratiam non facit, puta, Gener accipiens pecuniariam pensionem, faciat quid iniquum: facere enim gratiam seu aliquid sibi debitum donare, non est regulariter necessitatis: ita quòd non faciens committat iniquitatem.

Responsio tertia.

Respõsio quarta.

Respõsio quinta.

Ad tertium argumentum dicendũ, ipsum deficere in duobus. Primò, quoniam licèt prima consequentia circa onera matrimonij supportanda sit uera, negatur, tamen, secunda, dicendo illam omninò non sequi ex concessione primæ consequentiæ illius: quoniam licèt per traditionem pecuniæ mercatoribus factam, (vt inde ex fructibus, ac lucris eius possit Gener supportare onera matrimonij) quis licitè poterit aliquid lucrari tanquàm fructus pecuniæ dotalis, tamen non poterit, forte salua, vel in discrimine non posita: sed solùm si dotalis pecunia sit in periculo, vt sunt illa omnia, quæ committuntur in cõtractu societatis (vt dicetur loco suo) & optimè docuit Pano. in c. per vestras, ext. de dona. inter vir. & uxo. Secundò, quĩ potest dari casus, in quo socer nõ possit dare iã dotem, vel indiget pecunia illa promissa pro dote, & Gener motus pietate dimittit eã apud socerum, mutuando ei, & tñ vult se se seruare indemnem recipiendo pensionẽ pro suo interesse, & ita subuenit socero, & ẽt si hũ psi: si autem uellet omnino habere dotem, iã uel impiè ageret cum socero, quem notabiliter grauaret, puta, quia non posset, vel non nisi cum præiudicio magni lucri sui, & vt stat longè maioris lucri possibilis obtineri per socerum, quod sibi cessaret, vel si neutrum adesset, tamen aliàs esset omnino inuitus ad dandam dotem: & si uellet simpliciter Gener habere uiã iuris cum cõpellendo, surgeret notabile odium inter eos, quibus omnibus occurrendo Gener dimittit ei dotem, & recipit annuam pensionem pro suo interesse: mallet tamen habere dotem, & carere pensione tali, quàm carere dote, & habere dictam pensionem. Tertiò deficit tertium argumentum: Quoniam dato quòd posset succurri Genero alia via, per hoc non concluditur, quòd hæc uia, scilicet, recipiendi pensionem annuam, sit illicita. Cùm multæ licitę viæ possint tendere ad eundem terminum: ex quibus omnibus relucet veritas præsentis nostræ conclusionis scitu dignissimæ.

Prima responsio ad tertium argumentum Ioan. And.

Responsio secunda.

Respõsio tertia

Decima conclusio.

12 *Hæredes legitimi mariti an possint sumere fructus rei pignoratę pro dote nõ soluta ei, cuius sunt hæredes.*

Hæredes legitimi, vt filij Generi (ipso mortuo) tuta conscientia poterunt rei dotalis pignoratæ à socero, auo ipsorum, fructus facere suos, si onera matrimonij supportarent: sicut supra probatum fuit hoc posse Generum eorum patrem, concurrentibus ijsdem conditionibus, quas necessariò diximus concurrendas fore in Genero, tam ratione interesse damni

emergentis,& lucri cessantis quàm præsumptæ donationis factæ Genero eorum patri,à socero.Hæc conclusio probatur. Primò,per argumentum omnium iurium,quæ fuerunt adducta in probationem secundæ conclusionis,in quibus fuit probatum,hoc licere Genero:& secundo probatur magis explicitè auctoritate Doctorum;nostræ enim conclusioni se subscripsit Ioannes de Medina,vbi supra,§.sequitur amplius contra eundem Ioannem Andr. Conradus vbi supra,conclusione octaua,necnon & hoc idem videtur tenuisse Didacum Couarruuiam ubi supra,§.Cæterum plura alia:qui retulit opinionem cuiusdam eximij Doctoris nomine Fortunii dicentis,Genero solùm licere fructus pignoris non computare in sortem, non autem in extraneo genere constitutis: quod videtur in casu præsentis conclusionis: cùm filii dicantur quid patris, ac per consequens sicut in aliis omnibus iuribus ipsi succedunt patri,sic,& in hoc,cùm perseueret idem onus,eo quòd turpe videatur matrē dotem petere à propriis filiis,& se ab ipsis segregare:& idem dicetur de filiis (vt in sequenti conclusione)idem videtur annuisse Ioseph Angles(vbi supra, Dubio secundo,vnica conclusione)dicendo,quòd mortua uxore filii eius nō poterunt recipere huiusmodi fructus, non computando eos in sortem, cùm cesset ratio dicti cap.salubriter,quasi diceret,ipsa uiuēte poterunt recipere si dicti filii hæredes alimentent uxorē patris defuncti(scilicet)matrem ipsorum hæredum Generi illius,de quo loquimur. Nec pręsens conclusio est contra Panormitanum,& alios,quos in sequenti conclusione referam,cùm maxima differentia sit inter contentas conditiones in pręsenti conclusione,& in subsequenti:ut docebo luce clariùs: Probatur & tertio præsens conclusio hac ratione,videlicet:Vbi enim est eadem ratio,idem esse debet & ius. At eadem ratio est in hæredibus filiis alimentantibus matrem,quę & in Genero alimentāte uxorem,cùm ipsi etiam supportent onera matrimonii(vt supponitur)in alimentando matrem,cui deberetur dotale pignus vnà cum fructibus eius,maximè cum ipsius matris bonis omnibus ipsi sint successuri ratione hęreditatis,seu filiationis(ut patet ad sensum)& sicut ipsi uiduę tribuenda esset possessio pignoratitia(ut ex fructibus uiueret,donec pater sibi daret dotem)cùm in iure expressè caueatur quòd mortua uxore constante matrimonio, dos non in lucrum viro, sed ad hæredes uxoris, transeat,vt in l.1.§.Illo proculdubio. C.de rei uxor.actio.Cùm sine graui peccato mater non possit exhæredare filios sine graui causa.

Io.de Medina. Conradus. Didac. Couar. Ioseph Angles. Ratio concl. l.1.C.de rei ux. actio.

Vndecima conclusio.

13 Hæredes extranei, idest, non legitimi,& naturales filii ipsius Generi recipiendo fructus possessionis pignoratæ Genero à socero, ipsos computare in sortem debent,aliàs usuram committerent,etiam si alimenta præstarent relictæ uiduę spontè,cùm possint ipsam possessionem, vel quid simile pro dote non soluta acceptam, restituere uiduæ relictæ eius,cuius sunt hęredes. Hęc conclusio probatur triplici medio.Primo,enim,per tex.in cap.conquęstus.extra de usuris,& per multa iura adducta in probationem conclusionum, quæ fuerunt adductæ in decidenda pręcedenti quæstione. Probatur & secundo Doctorum auctoritate:Panormitanus,enim,in cap.salubriter.circa finem.extra de usur.se subscripsit nostræ conclusioni,adduxitque ad hanc probandam Innocentii sententiam.Bartol.in l.At qui natura.§.non tantùm.ff.de negotiis gestis.Syluest,in summa in ver.vsura.3.§.6.probatur & tertio & ratione, quę est hæc:Remota causa remouetur effectus.

Quid de hæredibus extraneis. c. Conquestus. extra de usur.. Panor. Bartol. Syluest. Ratio conclu.

At causa

At causa propter quam licere asseruimus Genero & hæredibus legitimis, & naturalibus(id est, filijs) suscipere fructus possessionis pignoratæ, gratia dotis non solutę, est, tum propter onera matrimonij supportanda, non assignata dote contra uoluntatem viri, tum quia filij censentur quid matris, & etiã aui. Immo illis iure ordinario hęredes constitui meritò debent ratione vtrorum, videlicet, tum ratione interesse lucri cessantis, quia Gener forsan emisset possessionem &c, tum etiam ratione damni emergentis, quia illum, forsan, oportuit vẽdere aliquid de proprijs facultatibus, vel aliquid suscipere sub usuris, vel aliud damnum pati, vt alimenta præstaret uxori, & familiæ: vel ratione donationis præsumptæ à socero factæ Genero, & à fortiori nepotibus(filijs, scilicet, propriæ filiæ) quæ omnia non possunt considerari in alijs hęredibus extraneis. Nec pręsens conclusio est contra pręcedentem, cùm non sint similes, immo maximo discrimine distent abinuicem. Cùm maxima differentia sit inter naturalem, & legitimum hęredem: & hęredẽ aduentitiũ, seu extraneum: qui(vt in pluribus) non constituitur, nisi ratione maximæ ingratitudinis naturalium hæredum erga testatorem ipsum legitimus uerò hæres regulariter: constituitur.

Duodecima conclusio.

14 *Vidua quando possit pignoris fructus pro dote sibi non restituta sumere*

Mariti defuncti(cui fuit soluta dos) hęredes si se obligant uxori illius relictæ viduę post aliquod taxatum tempus tradere dotalem pecuniam, isto interim assignando ei fructus alicuius possessionis percipiendos, ipsi cõcedendo, vt illos non computet in sortem: hæc vidua huiusmodi fructus tuta conscientia suscipere non poterit, nisi computet eos in sortem, vel concurrant infrascriptę conditiones. Prima quarum est, quòd illos recipiat ratione interesse lucri cessantis (si quod vidua inde verè incurrisset) ut puta, quia si assignata sibi fuisset dicta dotalis pecunia, statim emisset censum annuæ pensionis occurrentem, vel quid simile lucrosum, ac frugiferum: vel ratione interesse damni emergentis ex non soluta pecunia dotali passi. Secunda, si reuera illud tale sibi donaretur ob memoriam obsequiorum, vel fidelitatis præstitæ suo coniugi(cuius illi sunt hæredes) vel ipsismet hæredibus. Tertia, si illud tale plus suscipiat ratione alimentorum (quæ salua dote dari possunt) donec ipsi soluta fuerit dotalis pecunia per qu(m non stat quòd ei soluatur non tãtùm primo anno luctus proprij uiri(in quo hęredes de iure tenentur ipsam alimentare, non restituendo bona mobilia dotalia, ut in l.vnica.C. de rei uxor.actio.) Verùm etiam post annum prędictum, si ipsa in viduitate permaneat, etiam si nullum interesse ex dote sibi non soluta pateretur, si non habeat unde alimentari possit: licèt habeat aliqua bona non fructifera, ut sunt gemmę, & suppellectilia, & huiusmodi: quoniam ex his non tenetur vidua parare sibi alimenta: ut docet Bartolus in cõsilio 224. quem refert Glosatio seu additio super ipsum Bartol. in l. diuortio. in principio, ff. soluto matrimonio. Cùm ad id hæredes teneantur ratione hęreditatis initæ, & ex quo sentiunt commodum illius, meritò sentire, & debent incommodum illam alimentandi: qua ratione maritus eius(cui ipsi successerunt) olim tenebatur iuxta infrascriptas iuris regulas ueras. Nam[is, qui in ius succedit alterius, eo iure, quo ille uti debebit]vt in cap. Is, qui. de regulis iuris in sexto, & [qui sentit commodum & incommodum ac onus sentire debet]vt in c. Qui sentit, de regulis iuris in 6. eo magis quòd [nemo potest plus iuris transferre in alium, quàm sibi competere dignoscatur. vt in c. Nemo potest. de reg. iur. in 6. Quapropter meritò huiusmodi viduæ

l. vnic. C. de rei uxor. act.

Bartol.

c Is, qui. de reg. iur. in 6.
c. Qui sentit de reg iur. in 6.
c. Nemo potest de reg. iu. in 6.

Panor. duæ uolenti lucrari ex dotis fructibus Panormitanus in cap. salubriter. extra de usur. consuluit dicens, quòd ipsa faciat sibi assignari pecuniam dotalem: & ex ipsa emat possessionem, vel sibi possessionem aliquã dari insolutum ab hæredibus mariti. Sed si hoc ab hæredibus uiri sui obtinere non posset: tunc posset fructus illius possessionis sic sibi traditæ, vel quantitatem aliquam pecuniæ sibi annuatim constitutam loco interesse lucri cessantis suscipere donec fuerit sibi assignata dotalis pecunia: dummodo dicta annua pensio non excedat expensas, quas eam oportet facere circa alimenta sibi paranda, nisi illud excedens realiter sibi fuisset dono datum in recognitionem obsequiorum fideliter exhibitorum marito eius mortuo, dum ille uiueret. Hæc cõclusio quoad primam conditionem probata fuit supra per allata iura in probationem quæstionis decimæ octauæ de interesse lucri cessantis, & in quæstionis decimæ nonæ probationem de interesse damni emergentis. Quoad secundam conditionem probata fuit per allata in quæstionis decimæ septimæ conclusionis quartæ probatione. Quoad tertiam conditionem autem conclusio præsens probatur triplici medio, (ultra supra allata, post ipsam conditionem recensitam.) Primò, enim, per argumentum in cap. salubriter, extra de vsur. in quo licèt explicitè ibi non habeatur sermo de contentis in dicta tertia conditione: tamẽ arguendo per idẽtitatem rationis, patet hoc ex illo elici: Nam sicut salua semper dote Genero alimentare opus est uxorem, si uoluerit lucrifacere fructus possessionis pignoratæ pro dote non soluta sibi à socero: quoniam, si non alimentauerit, non poterit ipsos capere (nisi computando in sortem vt plene in conclusione quarta præsentis quæstionis fuit probatum) sic eodem iure, & ipsa coniux viuente marito, sicut poterat tuta conscientia dote salua in casu prędicto suscipere alimẽta: sic & mortuo uiro, si per ipsam nõ stet, quòd hæredes sibi restituant dotem, seu possessionem, quæ viro suo fuerat pignorata a patre, vel alio pro dote non soluta: Cùm (vt probauimus) iure matrimonij teneatur maritus ipsam alimentare, donec illi restituatur dotalis pecunia, vel pignus frugiferum sibi assignatum à socero patre ipsius viduæ: & eadem ratione hæredes defuncti viri iuxta infrascriptas regulas iuris. Quàpropter sciendum, quòd quæ diximus, videntur probari, primò per argumentum in cap. Qui sentit. de regulis iuris in 6. in quo dicitur. [Qui sentit onus, sentire debet commodum, & è contra.] Idem per argumentum in cap. rationi. de regulis iuris in 6. in quo hæc continentur, videlicet. [Rationi congruit, ut succedat in onere, qui substituitur in honore,] & sic in proposito, hæredes debent succedere in onere alimẽtandi viduam, donec assignauerint dotalem pecuniã ipsi viduæ: cùm & ipsi substituti fuerint in honore hæreditatis adeptæ: & ratio horum omnium probatur apertissimè per tex. in cap. Nemo potest. de regulis iuris in 6. in quo hæc habentur, videlicet. [Nemo potest plus iuris transferre in alium, quàm sibi competere dignoscitur.] Vnde sequitur, quòd cùm maritus istius viduæ antequam moreretur, habuerit ius in dotali pecunia, vel possessione frugifera pignorata sibi pro dote non soluta, unà cum onere vxorem alimentandi, & familiam: eodem iure, & ratione hæredes mariti iam defuncti si uolunt succedere defuncto, tenebuntur, vel restituere dotem, vel alimentare, cùm successerint defuncto à quo plus iuris transferri in ipsos hæredes non poterat, quàm ipsi marito defuncto (antequam moreretur) competere dignoscebatur: vt patet ad sensum. Ex quibus iuribus omnib. elicitur veritas nostræ conclusionis, vt optimè docent inter alios præsertim Ioannes de Medina,

Vidua quid faciet si velit lucrari ex re dotali.

cap. salubriter, extra de usur.

c. Qui sentit. de reg. iur. in 6.

ca. Rationi. de reg. iur. in 6.

c. Nemo potest de reg. iu. in 6.

Io. de Medina.

Sotus. Glos. Bartolus. Conradus. Syluest. Angelus. Io. de Anania. Nauarrus. Innocen. Ioan. And. Ant. de But. Hostiensis. Syluester. Ioseph Angles. Couarruuias.

Medina,& Conradus locis paulò post citandis. Probatur,& secundo Doctorum auctoritate, Ioannes de Medina in Codice de rebus per vsuram acquisitis. in fine. §. sequitur amplius si Gener. Sotus in libro sexto, quæstione prima, articulo secundo, in ver. At qui ex eadem radice soluitur. Panormitanus in dicto cap. salubriter, numero sexto, in versi. Ego autem aliter dicerem. Glo. in L. prima, §. exactio. in vers. restituendis. C. de rei uxor. actio.& ibi Bartolus, Conradus de contractibus. tract. 2. quæstione 35. conclusione nona, Syluester, in ver. vsura 3. §. 7. Angelus. in ver. vsura, Ioannes de Anania, in dicto capit. salubriter, columna quinta, in versi. Quæritur etiam iuxta prædicta, quid ècontra ad istud cap. pone. Nauarrus in suo manuali, cap. 17. numero 213. Qui Ioannes de Anania vbi supra, columna sexta, vltimo versi.& dictum Innocentij,& Ioan. Andr. Vbi infrascriptis verbis utitur, videlicet:& dictum Innocentij, & Ioan. And. hic potest intelligi, quando mulier habet aliunde unde se alat: vel quando si esset sollicita posset dotem recuperare de facili, sed non curat: quia potius uellet lucrum ex pecunia: Nam in istis casibus nō potest mulier vidua aliquid petere, aliàs secus. hæc ille: pro cuius rei maiori notitia sciendū, quòd Innocen. Ioannes Andr. Antonius de Butrio in dicto cap. salubriter. Hostien. in summa, titu. de vsuris. §. An aliquo casu, columna quinta, in versic. Quid in conuerso casu. Bartolus in l. At qui natura. §. Non tantùm. ff. de negotiis gest. Syluester in uer. usura. 3. §. 6. Ioseph Angles super quartum sententiarum, in quæstione de contractu mutui, articulo secundo, sexta difficultate, conclusione prima,& secunda. Didacus Couarruuias in libro tertio, capitulo primo, variarum resolutio. num. 3. §. sexto hinc etiam constat, & quàm plurimi alii Doctores ab ipso citati: hi ergo omnes Doctores asserūt, dictam viduam nō posse fructus rei pignoratæ sibi pro dote non soluta ab hæredibus, facere suos: sed illam teneri illos perceptos computare in sortem, asignantes hanc rationem, dicentes, imputet sibi si dos nō soluatur & pergat ad iudicem,& sic compellat hæredes: quapropter ipsos nobiscum tenuisse patet, quādo per ipsam non stat, vt supposuimus in conclusione decima, conditione tertia, cùm sæpe hoc contingere posit, ut puta, si vidua esset alienigena, orbata consanguineis potentibus,& ècontra, hæredes viri sui potentes, scandalosi, vel iudicibus familiares: vnde illis non consentiendo posset in aliquod malum incidere: quapropter colligitur (ut benè ponderauit Ioannes de Anania,) quòd nostra cōclusio decorata dictis conditionibus, sit uera, & ipsi tacitè prędicti Doctores se subscripserint, cùm de ipsa conditione ipsi Doctores nullam faciāt mentionem. Probatur & tertio prædictis omnibus rationibus.

Tertiadecima conclusio.

15 *Vidua prædicta an possit alimenta sumere*

Vidua, cui ab hæredibus uiri non est soluta dos, poterit alimenta sumere, donec sibi soluatur dos (seruatis, tamen, conditionibus allatis in præcedenti conclusione)& huiusmodi hæredes habebunt fructus dotis: cùm hac, tamen, distinctione, dicendo sic: aut ipsa permanet in domo hæredum, aut non: si primo, tunc quicquid acquirit suo artificiolo, debebit cedere in utilitatem hæredum, sicut ante mortem viri contigebat: eo quòd ipsi hæredes uiro illius successerunt in onere alimentandi: meritò debebunt succedere in honorem, scilicet, percipiendi huiusmodi lucrum: sed si dicta vidua non permaneret in domo hæredum viri sui, tunc subdistinguendum erit: quòd aut ipsa discessit a domo hæredum, ut proprio honori, vel quieti consuleret sic euadendo contentiones, ad patris, vel consanguineorum suorum domum se transtullit iuxta ali-

ta aliquam consuetudinem patriæ, aut discedit à domo hæredum sine rationabili causa: si ergo, vt consulat suæ quieti, & suo honori discesserit, inbi alimentanda erit ab hæredibus, argumentum in l. Caio. §. Imperator. ff. de alim. & ciba. legatis. in qua dicitur, quòd legata alimenta debentur libertis emancipatis in domo hæredum: & extra domum si imponeretur ab eis, ipsis libertis grauior seruitus fuerit imposita.

l. Caio. ff. de alimen. & cib. leg.

Specul. Bartolus. Paul. de Cast. Baldus. Ratio.

Probatur quoque præsens conclusio auctoritate Specul. in tit. Qui filij sint legitimi. §. 1. in ver. sed pone. Vxor petebat ab eo. Bartol. in l. diuortio, in principio se subscribens sententiæ Specul. Paulus de Castro in d. l. diuortio. Bald. consilio 258. & ratio est secundum eos, quia per ipsam non stat, quin permaneat pacificè in domo hæredum, ideircò erit alenda extra domum hæredum: si verò non vult cohabitare hæredibus nulla rationabili causa ad hoc eam cogente, licèt videatur Specul. vbi supra uelle eam non posse ipsa alimenta petere, tamen Bartolus contrarium tenet vbi supra, numero quarto, dicens viduæ indistinctè fuisse concessa alimenta, in l. libertis. §. fi. ff. de alimentis, & cib. legatis, licèt videantur prædicti Doctores, Paulus de Castro ubi supra, & Baldus vbi supra, & nonnulla alia adducuntur in additionibus super Bartolum, vbi supra. hæc enim conclusio prædictis medijs, & authoritatibus probatur: & notandum, quòd ibidem Bartolus in vers. Qui si hæredes in alimentis mulieris. vbi supra dicit, quòd si hæredes minus expendant in alimẽtis viduæ, quã sint fructus dotis, illud plus pot erũt sibi retinere, vt poterat maritus eius, cui successerunt: quoniam talis uidua videtur stare in primo matrimonio, ut in l. fin. C. de bonis maternis: nam sicut, si fructus dotis non sufficerent sibi, de suo deberent supplere, ita si superabundant, debent lucrari illud, quod superest.

Bartol.

l. fi. C. de bonis maternis.

Quartadecima conclusio.

16 Vidua (quæ suscipit, alimẽta ab hæredibus mariti donec dos sibi soluatur) debet quicquid lucrata fuerit ex propria opera, ac artificiolo tribuere hæredibus viri sui, à quibus alimentatur tam si in eorum domo permaneat, quàm si ab ea discedat: cum hac tamen distinctione facienda circa ipsum lucrum, & opera: Nam nonnullæ sunt mulieres viduæ, quarum in domo nullæ sunt operæ: vt sunt istæ dominæ magnæ, quæ manibus suis nihil operantur: quoniam tunc de talium operibus nulla est ratio habenda in expensis, quæ deduci debeant in præstandis alimentis ipsi viduæ. Si verò est domina quæ operaretur, tunc de alimentis debet deduci quãtum interest hæredis ipsam in domo operari. Hæc conclusio probatur, per argumentum in l. si constante. §. quotiens. ff. soluto matrimonio, in qua dicitur. [deducendum esse cõmodum, quod uxor sentiret ex assignata sibi dote post diuortium, in casu, quo suffecisset viro eius, dedisse fideiussorem de assignãda dote, post annum.] probatur quoque hęc conclusio authoritate Bar. in d. l. diuortio. ff. sol. mat.

Vidua prædicta, quæ lucra teneatur restituere.

l. si constante. ff. sol. mat.

Quintadecima conclusio.

17 Vidua (quæ vigore alicuius statuti hoc statuentis in pœnam morosi debitoris) in casu quo poterat tuta conscientia recipere alimenta ab hæredibus mariti (vt in conclusione duodecima & tertia decima) poterit etiam tuta conscientia recipere annalem censum aliquem honestum pro alimentis: cùm & hoc honestiùs sit: quàm si quotidie ad eam trãsmitterentur cibaria, & alia necessaria pro alimentis. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in cap. salubriter. extra de usuris, ipsum interpretando, prout fecimus in duodecima conclusione. Probatur & secundo Doctorum auctoritate.

Vidua prædicta an possit recipere censum pro dote non soluta

cap. salubriter, extra de usur.

ctoritate. Panor. ſcilicet, & Ioannis de Anania. in cap. ſalubriter, extra de vſur. & Cardinalis in clementina prima, de vſuris, in principio, in quarta quæſtione, numero octauo, Baldus in l. fi. §. præterea. C. de iure dotium, Raphael Fulgoſ. in l. Inſulam. §. uſuras. ff. ſoluto matrimonio, Felinus in cap. conſultationibus. circa finem. in ver. vtrum valeat ſtatutum, extra de officio iudicis delega. Paulus de Caſtro, & Alexander in l. diuortio. ff. ſoluto matrimonio, columna quinta, Aymon d. conſilio 179. columna ſecunda, Petrus de Anchar. in regula, Peccati venia. de regulis iuris in ſexto, Iaſon in conſilio 92. columna octaua, verſi. quartò principaliter. libro primo, Syl. in ſumma, in ver. vſura. 3. §. 8. Conradus in tracta. 2. quæſtio. 35. concluſione decima, & 11. Probatur & tertio hac ratione, videlicet. Cùm, enim, licitum illud dicendum ſit, quod à lege rationabiliter fieri conceditur: inde ſequitur, licitum eſſe viduæ ratione huiuſmodi ſtatuti ſuſcipere aliquid pro alimentis ratione pœnalis huiuſmodi ſtatuti. & quòd ſit hoc ſtatutum rationabile, patet, quia non tantum conſulit pauperculis viduis, verùm etiam bono publico, quod videtur offendi per moroſum debitorem: & licèt meo iudicio veriſſima ſit præſens concluſio, tamen reſpondendum quoque erit Doctoribus illi aduerſantibus: ſciendũ ergo, quod Imola in clemen. 1. de vſur. nu. 56. tenuit contrarium, dicens, quòd licèt Spec. dicat, viduam (cui non ſoluitur dos ab hæredibus uiri) poſſe ſuſcipere alimenta donec ei reſtituerint illi dotem, tamen ipſe dixit, huiuſmodi ſtatutum concedens viduæ tali alimenta eſſe vſurarium, & prohibitum, per tex. in clementina prima, de vſuris, cùm non ſubſtineat vidua onera matrimonij ſicut Gener, eo quòd ipſa nõ exhibeat ſeruitia matrimonialia: Idcircò nec poterit aliquid ſuſcipere ratione alimentorum: cùm ipſa ſtatuta non ſint valida tanquã concedentia vſuras prohibitas de iure diuino. & ad probandum ſuam ſentẽtiam veram ipſe Imola attulit opinionem Bartoli in l. Inſulam. §. vſuras. ff. ſoluto matrimonio. Ad quod quàm facillima erit reſponſio, & primo ad dictum textum dicitur, quòd licèt per ipſum canonem excommunicentur condentes ſtatuta concedentia vſurarum exactionem, non tamen inde ſequitur, quòd ſtatuta huiuſmodi (pro ut in pręſenti cõcluſione) ſint prohibita: cùm videantur auctoritate iuris naturalis, ac æquitatis cõceſſa: quoniam ſi ſecus eſſet verius, ſequerẽtur multa abſurda: primum quorum eſt: poſſent, enim, inde tuta conſcientia hæredes frui fructibus dotis ſine conſenſu viduæ in eius graue damnum, & intereſſe: nec nõ, & ſequeretur, quòd oporteret, viduam huiuſmodi, uel inhoneſtè viuere, vel mendicari contra natalium ſuorum decus, ne famę periret, maximè vt docuit gloſa in l. 1. §. exactio. in verſi. reſtituendis. C. de rei vxor. actio. Vidua permanens in ſua viduitate videtur fictione iuris perſeuerare in primo matrimonio: Nec canon loquitur de hoc caſu, cùm potius hæc vidua recipiat alimenta, vel ratione intereſſe (quod patitur inuita,) vel ratione pœnæ, ſeu donationis gratia, titu. eleemoſinæ: vnde tale ſtatutum nõ erit prohibitum tanquam fauens vſuris, cum huiuſmodi lucri receptio non ſit vſuraria (vt fuit probatum) eo quòd loquatur tex. in dicta clementina, de ſtatuto fauente vſuras propriè dictas, non autem impropriè dictas, (vt eſt ſermo in pręſenti concluſione) & ad ſententiam Bartoli dicitur, ipſam non tantùm noſtrę concluſioni non aduerſari, immo potius opitulari: quoniam licèt in dicta l. in Inſulã. §. vſuras. ff. ſoluto matrimonio, dixerit, quòd etſi marito ſupportanti onera matrimonij poſt moram in dando à ſocero ſibi dotem, debentur uſuræ, quas recipit, (non vt uſuras propriè dictas) ſed tanquam proprium intereſſe

Panor.
Io. de Anan.
Cardinalis.
Baldus.
Raphael Fulg.
Felinus.
Paul. de Caſtr.
Alexander.
Aymon.
Per. de Ancha.
Iaſon.
Syluester.
Conradus.
Ratio conclu.
Impugnatur concluſio prædicta ab Imola
Reſponſio impugnationi.
Ratio 2. concl.
Gloſa.

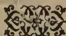
reſſe

resse propter onera matrimonij,quæ sustinet(vt in capitulo salubriter, extra de usuris,)sed mulieri passę morā in dote restituenda sibi soluto matrimonio vsuræ non debentur, quia tunc propriè essent vsurę (secundum Innocentium) & Ioannem Andream in dicto capitulo salubriter, licèt Cynus aliter dicat in dicta l. prima, §. exactio. C. de rei vxor. actione. Respondetur (inquam) ad Bartoli sententiam, dicendo, ipsum non intellexisse de casu nostro. Sed solùm quando esset diues vidua illa non indigens alimentis, vel si iam contraxisset secundum matrimonium: vel nullam iacturam penitùs sentiret ex non sibi assignata dote: quæ omnia subintelliguntur in præsenti nostra conclusione.& quòd hoc sit verum,probatur auctoritate eiusdem Bartoli in l.diuortio.in principio.ff.soluto matrimonio, dicentis, viduam inopem, cui non soluitur dos ab hæredibus mariti, fore alimentandam ab hæredibus illius,etiam si cum illis noluerit habitare,& hoc etiam tenet in l.prima,§.exactio. C. de rei uxor.actio.quapropter patet, quòd hoc ipse sentiat de statuti huiusmodi validitate: cùm per se pateat,quòd id, quod non est vsurarium sine statuto,non erit vsurarium accedente statuto illud approbante: cùm per se huiusmodi contractus legitimus non possit vitiari per id, quod est per accidens: & quidem patet, quòd huiusmodi contractus approbatio facta per statutum est per accidens: cùm de per se contractus sit iustus sine statuto, & ante statutum:& inde sequitur,quòd huiusmodi statutum quoque erit optimum & non vsurarium, (vt probant præadducti Doctores vnica uoce.) Nec obstare poterit veritati nostræ conclusionis Didacus Couarruuias, dicens huiusmodi statutum nullum: (Cum vsurariū sit) dicens nonnullos asserere Panormitanum dicere validum, quod non dixit: attamen sua pace expresśe Panormitanus hoc dixit, adducens ad hoc probandum Bartolū in dicta l. prima, §. exactio. in quo loco expresśe dixit, quòd non tantùm huiusmodi uidua debeat ali ab hæredibus post primum annum viduitatis, verùm etiam infra ipsum annum, quàmuis ipsemet Didacus concludat hoc tantum viduæ licere in casu, quo huiusmodi quantitas pro alimentis taxata à statuto esset verè quid simile lucri cessantis interesse, propter facilem, & frequentem annuorum redituum redimibilium emptionem: & hæc sua opinio coincidit in id, quod paulò ante ipsemet dixerat,cui satisfecimus per adducta in probationem duodecimæ conclusionis,& in responsione ad ipsum Didacum, & ad alios Doctores ibi citatos.Vide ergo ibi.

Responsio ad Bart.sententiā.

Respōdetur ad Couarruuiam qui cōtrarium sentire videtur

Ad argumentum (prædictis conclusionibus præmissis) facilis erit responsio, Negando consequentiam:cùm non militet eadem ratio in exemplo allato (ut latiùs fuit probatum in conclusionibus.)

QVAE-

QVAESTIO XXIII.

Vtrum fideiussor aliquid recipiens pro fideiussione dicatur implicitè mutuare ei, pro quo fideiubet, ac per consequens peccatú vsuræ incurrere, si aliquid suscipiat ratione fideiussionis.

SVMMARIVM.

1 *Fideiussorem aliquid recipere pro munere fideiussionis, quotupliciter fieri contingat.*
2 *Fictus fideiussor aliquid recipiens est usurarius.*
3 *Fideiussor solo intuitu mutui contingentis, & inde aliquid recipiens, vel expectans est vsurarius.*
4 *Fideiussor solo intuitu interesse damni emergentis, vel interesse lucri cessantis aliquid recipiens, non est vsurarius.*
5 *Fideiussor solo intuitu laboris recipiendi, ratione soluendi fideiussa, aliquid recipiens non est vsurarius.*
6 *Obligatio ciuilis est pretio appretiabilis.*
7 *Fideiussor potest inde aliquid recipere solo intuitu obligationis ciuilis, quam incurrit de fideiussa soluendo.*

T primo, videtur dicendum, huiusmodi fideiussorem implicitè mutuasse, ac per consequens, si ipse aliquid receperit ratione fideiussionis, vsuræ crimini se inuolui: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet.

Si cōtractus huiusmodi non esset vsurarius, maximè hoc contingeret ratione periculi, cùm eo ipso, quòd quis fideiubet pro aliquo, exponat se periculo soluendi creditori id, quod sibi debet is, pro quo fideiubet: sed hæc ratio periculi non habet locum in tali contractu, cùm fideiussor etiam soluēdo id, quod fideiubet, semper poterit suum petere, & accipere ab eo pro quo fideiubet, non tantùm capitale: sed omne interesse inde passum: cùm possit se seruare indemnem (vt fuit decisum in capitulo, Peruenit. extra de fideiussorib.) ergo videtur dicēdum, fideiussorem vsuræ labe fœdari, si pro sua fideiussione velit aliquid accipere pro cētenario ab eo, pro quo fideiubet. Antecedens. c. Peruenit, extra de fideiuss.

SED CONTRA est tex. apertissimus in l. hoc iure, §. Labeo. ff. de donationib. & in l. si remunerandi. §. si. in fi. ff. manda. in quibus iuribus conceditur posse aliquid accipi à fideiussore ratione periculi, cui subest fideiubendo: vt latius dicetur paulò post referendo dictarum legum tenorem. l. hoc iure. ff. de donat. l. si remunerā di. ff. man.

Respondeo præsenti quæstioni quinque conclusionibus, præmittendo, tamen, illis duo notabilia pro maiori intelligentia dicendorum in illis.

Primum notabile.

Notandum ergo, Primò, quòd aut hic, qui vult quinque, vel huiusmodi pro centenario, fictus est fideiussor, aut nō fictus fideiussor. Exemplum, primi. v. g. si Paulus sit ille, qui realiter mutuat pecuniam Petro, licet non per se, sed illā tradendo Ambrosio, vt ipsemet Ambrosius noīe suo mutuet Petro, pro quo ipse Paulus velit fideiubere mediāte aliquo lucro, pro ipso Petro (de soluēda pecunia mutuata Petro) ipsi Ambrosio in casu, quo Petrus ipse nō solueret:

quæ quidem fraus,& simulatio inuenta est ad palliandas vsuras: quapropter huiusmodi fideiussor dicetur fictus.

Exemplum verò secundi casus propositi est,si reuera Ambrosius de sua facultate mutuet Petro:& Paulus fideiubeat.

Secundum notabile.

1 Fideiussorē aliquid recipere pro munere fideiussionis quo tupliciter fieri contingat.

Secundò notandum, quòd exigere quinque vel huiusmodi pro centenario ratione fideiussionis factæ de mutuando, ac soluendo pro eo,cui mutuatur quantitas pecuniæ,in casu,quo mutuatarius non solueret tēpore statuto, potest contingere tripliciter.Primò.Aut exigit quinque, vel huiusmodi pro centenario,non pro mutuatione futura, sed pro damno uitando, quod ipse Paulus verisimiliter incurreret ex futura mutuatione, quā se timet impensurum pro Petro. Aut exigit quinque pro receptione periculi capitalis,puta, quia timet,quòd Petrus totaliter deficiet,ita quòd nec in termino soluet sortem ipsi Ambrosio, nec postea possit sibi Paulo ipse Petrus reddere id,quod ipse Paulus loco Petri, Ambrosio soluit, ita quòd pro receptione periculi in se suscepti exigit prædicta quinque. Aut tertiò Paulus ipsa quinque exigit ꝑ centenario à se fideiusso,nō ratione damni uitandi, non ratione periculi in se recepti,sed ratione mutui ad quod faciendum se obligauit in casu, in quo Petrus non solueret Ambrosio tempore,& loco statuto,ac promisso.His pręmissis,pro intelligentia dicendorum.

Prima conclusio sit hæc.

2 Fideiussor fictus aliquid recipiens est usurarius.

Fideiussor fictus,& verus mutuator aliquid accipiens pro huiusmodi fideiussione est vsurarius:& ad restitutionem taliter accepti tenebitur. Hæc conclusio fuit probata in præcedentibus quæstionibus, & adhuc clariùs probabitur in quæstione in qua queretur,quid teneatur vsurarius restituere,& quòd huiusmodi fideiussor sit vsurarius,per se patet:cùm exigat vltra sortem,realiter,mutuatam,licèt palliatam,vt quàm sæpissimè probauimus in quæstionibus hucusque examinatis.peccabunt igitur ambo,videlicet, Paulus fictus fideiussor peccato vsuræ: Ambrosius verò peccato cooperationis, cooperando,scilicet,exactioni huiusmodi usurariæ palliatæ, vt per se patet:& probatur per textum in capitulo,Notum. in fine. secunda quæstione prima.Vbi Nicolaus Papa dixit: [facientem,& consentientem par pœna constringit.] & in capitulo. Quid,enim,prodest:distinctione octuagesima tertia, & est Pij Papæ dicentis.[Quid,enim,prodest illi suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti.]

c.Notū. 2.q.1. ca. Quid enim prodest.dist.83.

Secunda conclusio.

3 Fideiussor solo intuitu mutui contingētis est vsurarius si aliquid recipit inde.

Paulus fideiussor verus aliquid recipiendo solo intuitu mutui à se faciendi ipsi Petro in casu, quo non posset Petrus (pro quo fideiussit) soluere mutuā pecuniam sibi ab Ambrosio tempore statuto efficitur vsurarius:cùm velit lucrum ex mutuo.Hęc conclusio probatur ferè per omnes auctoritates adductas in præcedentibus quæstionibus hucusque examinatis: cùm eius veritas per se etiam pateat.

Tertia conclusio.

4 Fideiussor intuitu damni emergentis & lucri cessantis aliquid suscipiens non erit vsurarius.

Paulus (fideiussor verus pro Petro) aliquid recipiendo pro ipsa fideiussione intuitu interesse damni emergentis, vel lucri cessantis, quod pateretur verisimiliter ratione huiusmodi fideiussionis concurrentibus conditionibus (quas ad iustificationem talis contractus necessaria fore probauimus in præcedentibus quæstionibus de interesse damni emergentis, & lucri

& lucri cessantis) non erit vsurarius, & ut cõclusionis veritas magis elucescat: Ponam casum in terminis. Exemplum tale erit. Paulus animaduertit, quòd nisi fideiubeat pro Petro, Petrus non obtinebit mutuum ab Ambrosio, quapropter Paulus pietate motus fideiubet pro Petro: Attamẽ Paulus uolens se seruare indemnem à damno quod sibi verisimiliter successurum credit ex huiusmodi fideiussione eo, quòd ratione ipsius, eum oportebit damnum ad minus, quinq; pro centenario pati soluendo quantitatẽ pecuniæ Ambrosio debitam pro Petro, vel verisimiliter ratione dictę solutionis cessaturum aliquod lucrum sibi ad minus quinque pro centenario: licèt vellet potius non fideiubendo carere tali lucro, quinque, scilicet pro centenario. Cum hac conditione tamen, quòd huiusmodi exactio quinque, vel huiusmodi non fiat nisi sequuto damno emergente, tempore quo cessat lucrum ratione dictæ fideiussionis, vt fuit probatum in quæstionibus citatis, & specialiter probat Conradus in tract. 2. q. 40. conclus. 3. tit. de contractib. Conradus.

Quarta conclusio.

Fideiussor absque usuræ labe, & sine peccato poterit aliquid suscipere pro sua fideiussione, habito respectu ad laborem, & periculum, cui subiacere arbitrio boni uiri extimabitur: quoniam vbi maiori labori, & periculo illum oporteret ex fideiussione subiacere, maiorem quantitatem pecuniæ posset exigere pro tali officio. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumẽ. in l. hoc iure. §. Labeo. ff. de donatio. in qua dicitur, [non esse donationem si quid detur pro satisdatione, vel alia opera impensa ab aliquo ei aliquid detur] dixi per argumentum probari conclusionem: quoniam licèt de ipsa explicitè non fiat mentio in huiusmodi lege, bene, tamen, ex ipsa elicitur: cùm dicatur, quòd quicquid detur pro satisdatione, vel alia opera, non poterit dici donatio, sed potius merces, seu datum pro mercede. Sed apertiùs probatur per tex. in l. si remunerandi. §. Maritus. in fine. ff. mandati, vel contra: in qua dicitur, quòd [licitè vnusquisque pro pecunia spondet, vel satisdat, vt suo periculo obuiet.] Probatur, & secundo Doctorum authoritate: Caietanus, enim, in Commentarijs, secunda secundæ, quæstione 78. artic. secundo, in responsione ad quartum, Conradus in 2. tract. de contractibus, quæstione quadragesima, conclusione quarta, Ioannes de Medina in Codice de rebus per usuram aquis. in quæstione quarta, titulo de vsurę restitutio. columna quinta, in principio, §. sequitur amplius, fideiussorem, Dominicus à Soto in libro sexto, quęstione prima, col. 6. in fine, in vers. Quapropter placet mihi. Bartol. in dictis iuribus. & glos. Anania in cap. fina. extra de vsuris, nume. 42. Laurentius à Rodulphis in cap. consuluit. extra de vsur. Archiep. Floren. parte 3. quęst. 3. cap. 7. §. 45. Decius consilio 7. numero primo, Paulus de Castro, & alij iuristæ in dictis iuribus. Ioannes Lupus in capitulo, Per vestras. de fideius. notabili sexto, Couarruuias in libro secundo variarum resolutio. capitulo secundo, numero sexto, §. Quartò hinc. Nauarrus in manuali. capitulo decimoseptimo, titu. de vsuris, in fine. littera A. Angelus in verbo, fideiussor in fine, & Syluester in verbo, fideiussor, in fine. Probatur, & tertiò hac ratione. Cùm omnis obligatio ciuilis sit pecunia æstimabilis, ac per consequens tuta conscientia uendi possit (vt docuit Diuus Thomas, secunda secundæ, quæstione septuagesima octaua, articulo secundo, in responsione ad quartum, unà cùm Caietano ibidem in Commentaris.) Inde apertissimè sequitur veritas nostræ conclusionis, cùm indè pateat, fideiussorem posse vendere talem obligationem

5 Fideiussor ratione laboris recipiẽdi rõne fideiussũ soluendi, et postea ea recuperãdi, nõ est usurarius si aliquid recipit. l. hoc iure. ff. de donat.

l. si remunerãdi. ff. man. uel contra. Caietanus. Conradus. Io. de Medina. Dominicus à Soto. Bartol. Io. de Anania. Laur de Rodulphis. Archiep. Flor. Decius. Paul. de Castr. Io. Lupus. Didac. Couar. Nauarrus. Angelus. Syluester. Ratio conclus. S Thomas. Caietanus.

obligationem, aliquid exigendo pro officio fideiussionis à se faciendæ: cùm
6 obliget se ciuiliter ad soluendum pro alio, quod non est minus, quàm obligare se ad mutuandum, quæ quidem obligatio est vendibilis: consequens erit, quòd obligatio ad soluendum pro alio possit vendi tanquam res de sui natura pecunia extimabilis; quam quidem obligationem importat fideiussio, & sic patet veritas præsentis conclusionis.

Obligatio ciuilis est pretio appretiabilis.

Quinta & vltima conclusio.

7 Fideiussor, licèt ex officio fideiussionis nullum timeat periculum, tñ conscientia tuta poterit aliquid suscipere pro fideiussione, hęc cõclusio probatur triplici medio. Primò, per tex. in l. hoc iure. §. Labeo. ff. de donationibus, & secundò Doctorum auctoritate, Caietani, Soti Ioannis à Medina, vbi supra, & aliorum supradictorum (præter Syluestrũ, & Conradum:) qui omnes nullo habito respectu ad periculum dicunt simpliciter licere fideiussori exigere aliquid, cùm possit huiusmodi obligationem ciuilem vendere, immò & hoc Ioannes à Medina expresè fatetur dicens, quòd liceat fideiussori nullum timenti periculum ex fideiussione exigere aliquid pro fideiussione, cùm fideiussio sit obligatio ciuilis, ac per consequens vendibilis. Probatur & tertio ratione adducta in præcedenti conclusione.

Fideiussor potest aliquid recipere ratione obligationis ciuilis, quam incurrit.

l. hoc iure. ff. de donat.

Etsi probatæ sint conclusiones adductæ, tamen, cùm veritas earum fuerit impugnata à tenentibus contrarium: mihi operæpretium visum fuit impugnationes huiusmodi, hic referre, & (Deo dante) illas ad nihilum redigendo, veritatem nostrarum conclusionum ante oculos lectoris afferre.

Maior propos. Sciendum ergo, quòd quartæ, & quintæ conclusioni nonnulli aduersantur sic argumentantes, videlicet. Vbi eadem ratio, idem ius esse debet.

Minor propos. At par est ratio prohibitionis ratione mutui recipiendi aliquid: & aliquid recipiendi, fideiussionis solo respectu.

Conclusio. Ergo sicut vsuræ labe fędatur recipiens aliquid ratione mutui, sic, & recipiens aliquid ratione fideiussionis: valet consequentia: & quòd par sit ratio prohibitionis in vtroque, patet: quoniam recipiens aliquid ratione fideiussionis licèt explicitè non faciat mentionem de mutuo: facit tamen benè implicitè, immo idem contractus mutui apparet in vtroque. Nam si petiero à fideiussore, quare recipis aliquid ab eo, pro quo fideiubes, statim compellitur fateri se illud recipere ratione periculi: & si interrogaretur, quòd periculum est hoc, statim oportebit eum dicere, hoc periculum esse, quòd in casu non solutionis factæ in termino statuto ab eo, pro quo fideiussit, opus erit ei pro ipso mutuatario satisfacere mutuatori; & si rursus interrogarem eum, huiusmodi solutio à te facienda, quo titulo, seu nomine appellabitur, donatio, an mutuum? quoniam si in tali casu te obligasses ad donandum, non posset huiusmodi contractus appellari vsurarius (vt patuit per diffinitionem vsuræ) si verò dices: erit mutuum: illico præ foribus erit vsuraria palliatio: quoniã sicut si à principio aliquid recipitur ratione mutui immediate facti, erit vsura: sic ex post facto rõne mutui mediãte fideiussione dicetur vsura.

Præterea, si contractus contentus in quarta, & quinta conclusione non esset usurarius, hoc contingeret ratione periculi: sed periculum verum hic non adest, ergo, erit vsurarius: & quòd ratio periculi cesset, patet, qm̃ licèt ex fideiussione opus esset fideiussori soluere aliquid mutuatori pro mutuatario non soluenti tempore statuto, tamen, ipse erit creditor ipsius mutuatarij,

& ab

& ad ipso solutam pecuniam recuperabit: & per consequens cessat ratio periculi prætensi.)

Insuper contra quintam conclusionem insurgunt Conradus, vbi sup. quęstione 40. conclusione tertia, Didacus Couarruuias, in libro secũdo, variarũ resolutio. numero sexto, §. Quartò, hinc poterit, Syluester in ver. fideiussor, in fine, qui omnes dicunt, huiusmodi fideiussorem (exigendo in casu, quo certus esset se nihil damni, aut molestiæ passurum ratione fideiussionis factæ) peccare peccato iniustitiæ. His ergo adductis Deo dante satisfaciemus omnibus allatis contra nostras conclusiones, vt veritas nostrarum conclusionum palàm fiat loco suo paulò post. Conradus. Couarruuias. Syluester.

Contra verò quartam conclusionem insurgit Sanctus Bernardinus (relatus à Conrado, vbi supra post conclusionem quartam, cui tamen ipse contra dicit ibidem) qui nititur probare illam falsam: cùm in dicto casu videatur cadere mutuum indirectè.

Ad primum ergo argumentum respondetur, minorem falsam esse, si ita generaliter intelligatur ipsa. & ad probationem dicitur, quòd licèt vera sit, quando aliquid recipit fideiussor solo respectu mutuationis quam se facturum timet: quoniam tunc militat eadem ratio, quæ in mutuante: & tunc fiet idem iudicium, eritque idem ius: At quãdo alia ratione aliquid vltra sortem suscipit fideiussor, vt puta, ratione interesse lucri cessantis, vel damni emergẽtis, vel pęnæ, vel periculi, vel obligationis de mutuando, tũc utique non pro mutuo suscipit, & sic non militabit eadem ratio, quæ reperitur in recipiente vltra sortem ratione tantum mutui: & per consequens, nec idem ius, vt patet ad sensum: & fuit probatum per ea, quæ dicta fuerunt in quarta conclusione. Responsio ad primum argumentum.

Ad secundum argumentum respondetur, dicendo, illud falsum esse, & ad probationem respondetur, illam friuolam, cùm rationi non sit illa consentanea: immò totum oppositum, quoniam licèt fideiussor soluendo pro mutuatario, (pro quo fideiussit) habeat ipsum debitorem, tamen adhuc permanet periculum multis de causis, & præcipuè quia ipse mutuatarius forsan fugam arripiet, vel cedet bonis, vel morietur, nullam prorsus facultatem relinquendo, & sic ratio periculi adhuc permanet, vt quotidiana experientia nos docet.

Ad Sanctum Bernardinum, qui aduersatur conclusioni quartæ, concludendo, ꝙ rõne periculi nõ licet aliquid accipere: Respondet ipsemet Conradus, vbi supra, qui idem ait respondendo primo argumento (Laurentij de Rodulphis) in §. Collorarium, vbi fatetur licere ratione interesse, vel periculi fideiussori aliquid suscipere. Insuper ad dictum Sanctum Bernardinum, Non respondebo ego, sed Ioannes de Medina, vel vnà simul dicentes, quòd ipse Sanctus habuit respectum ad mutuum futurum in casu solutionis non factæ, & non ad obligationem ciuilem inde contractam, quæ de sui natura est vendibilis: cùm huiusmodi obligatio sub æstimatione pecuniæ cadat, ut docuit Diuus Thomas in secunda secundæ, quæstione septuagesima octaua, articulo secundo, in responsione ad tertium, & ibidem Caietanus in Commentarijs: quod fassus fuit Conradus, vbi supra, in quæst. 36. ut peroptimè adducit Ioan. de Medina vbi supra. Responsio ad S. Bernardinũ circa quartam conclusionem. Conradus. Io de Medina. S. Thomas. Caietanus.

Ad auctoritates adductas contra quintam conclusionem respondetur, quòd licèt illa fuerit probata triplici medio, & aliorum quàm plurimorum Doctorum, audeo dicere (cum reuerentia tãtorum Doctorum) quòd imò &

ipsa probatur auctoritate ipsorummet Doctorum aduersantium dictæ conclusioni, (vt optimè elicitur ex Ioanne à Medina:) quod & probabo sic:ipsi, enim, Doctores consona uoce dixerunt, vsurarium esse à mutuatore exigere ex mutuo obligationem remutuandi: quoniam huiusmodi obligatio sub æstimatione pecuniæ cadit:si,ergo,cadit sub æstimatione pecuniæ:cadit,ergo,sub pecunia:si sub pecunia,patet,ergo,quòd posset quis uendere huiusmodi obligationem ciuilem,qua obligatur ad mutuandum(vt patet ad sensum)sicut liceret propter aliud quid indifferens,idest,pro obsequio præstando alicui, ad quod aliàs non teneretur quis,& huiusmodi licet aliquid suscipere: vt peroptimè docuerunt Theologi adducti in probationem quartę cōclusionis:quod vtique si ponderassent prædicti Doctores aduersantes conclusioni quintę, nunquàm ad tale quid os suum aperuissent:cùm nulla in hoc adsit iniustitia, (vt ipsi autumant)in huiusmodi contractu: sicut non esset iniustitia si aduocati,vel procuratores nollent(in casu in quo non teneatur de iure)ad patrocinandum in causis se obligare,nisi aliquid susciperent à clientulis: dixi (in casu,in quo non tenentur)quoniam in casu,in quo tenerentur patrocinari sine mercede, vt in causis pauperrimorum, qui omnino non possent illis aliquid conferre pro obsequio sibi præstando:vt dixi,& probaui in mea pract.Cano. crimin.lib.9.titu.de aduocatis.conclus.10.11.& 12.

Argumento in contrarium in principio quæstionis adducto fuit satisfactũ per responsionem factam ad secundum argumentum adductum contra conclusionem quartam, & quintam: & iccircò nihil hic afferam, breuitati studens.

QVAESTIO XXIIII.

Vtrum quis tuta conscientia possit sub vsuris mutuare suis hostibus seu lędentibus se,& redimere sic vexationem suam ab hostibus, ipsis mutuando taliter, & vsuras conuentas, & exactas retinere.

SVMMARIVM.

1 *Mutuare hostibus sub vsuris sola ratione odij,aut mutui non licet.*
2 *Mutuare sub vsuris hostibus à quibus quis fuit læsus, & aliquid recipere solo intuitu mutui,illicitum est,sed lucrum non est restitutioni obnoxium,& quomodo.*
3 *Scandali uitandi gratia multa mala sunt toleranda, & multa indifferentia opera sunt omittenda.*
4 *Famam propriam spernere an liceat.*
5 *Fama nostra proximis,& conscientia nostra nobis est necessaria.*
6 *Mutuare hostibus sub vsuris quibus liceat.*
7 *Mutuans hostibus sub usuris,& inde aliquid recipiens,quando non peccet.*
8 *Mutuo mediante quando non liceat sperare amicitiam alicuius.*
9 *Iniuriarum actio est quid pretio appretiabile.*
10 *Vlcisci de iniurijs,an liceat.*
11 *Mutuo mediante quando liceat sperare amicitiam alicuius.*
12 *Ad amandum aliquem inclinari possumus,sed cogi ab hominibus non, & quare.*

Et primò,

ET PRIMO, videtur dicendum, quòd vnicuique liceat mutuare sub vsuris ijs, qui se lædunt, & hostibus suis, & tales vsuras sic exactas tuta conscientia retinere: quod videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet.

Si vnicuique liceat uexationem suam redimere ac propulsare, sequitur necessariò, quòd vnusquisque tuta conscientia possit sub vsuris mutuare hostibus suis, vel se quoquo modo lædentibus. *Antecedens. Consequentia.*
Antecedens verissimum est, & vltra communem Doctorum sententiam poterit adduci textus præclarissimus in l. 1. C. vnde vi. in quo hęc habentur, videlicet. [Rectè possidenti ad defendendam possessionem, quam sine vitio tenebat, inculpatæ tutelæ moderatione illatam vim propulsare licet] hęc ibi: ex cuius verbis elicitur (vt docet Baldus) quòd quis auctoritate propria potest iustus possessor se tueri contra iniustitiam inuasoris cum moderamine inculpatæ tutelæ: ex inde, ergo, patere videtur veritatem antecedentis: sic arguendo: si potest quis vexationem suam redimere, poterit quoque mutuare sub vsuris hostibus, vt sic saltem sibi satisfaciendo de damnis receptis redimant suam vexationem, idest, id, quod amiserunt propter vexationem hostium suorum: quod & videtur probari auctoritate diui Ambrosij Episcopi in libro de Tobia. c. 15. dicentis. [Ab illo vsuram exige, cui meritò nocere desideras.] At hostibus seu nos lædentibus meritò desideramus nocere: cùm hoc videatur cōcessum à domino in libro Leuitici. cap. 74. versi. 20. ipso domino dicente [fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet, qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogatur: sic, ergo, in proposito, videtur posse eum, cui illatum fuit damnum aliquod, per vsurariam mutuationem sibi satisfacere, dando illi huiusmodi damnum.

l.1.C.vnde vi. *Baldus.* *ca. Ab illo. 14 quæst. 4.* *Leuit. cap. 24. ver. 20.*

SED CONTRA textus est apertissimus in capitulo super eo. extra de vsur. in quo dicitur, quòd [cùm vsura sit prohibita vtriusque testamēti pagina, iccircò nec pro captiui uita redimendi, ipsam exercere licebit] si, ergo, pro redimenda vita captiui non licet vsuram exigere: quanto minus pro vlciscenda iniuria, vel odio contra proximos exercendo, vsuram exigere licebit. *c. Super eo. extra de vsur.*

Respondeo præsenti quæstioni sex conclusionibus, vt omnia afferēda pro examine præsentis quæstionis luce meridiana pateant.

Prima ergo conclusio sit hæc.

Regulariter. Nemini licet a suis hostibus vsuras exigere, seu mutuare sub vsuris (nullo alio habito respectu, nisi ratione odij, & mutui facti) siue iniustè cum persequentibus, siue iustè: Hæc conclusio licet implicitè fuerit probata per adducta in quæstione secunda, tertia, & quarta, & multis alijs præcedentibus, cum in illis fuerit probatum, vsuram exigere prohiberi iure naturali diuino, & pontificio, tamen, hic probabitur explicitè. Probatur, ergo, primò, præsens conclusio per argumen. in dicto capitulo, super eo, extra de vsuris: dixi per argumentum, quia licèt explicitè ibi non fiat sermo de præsenti conclusione, tamen, implicitè, quod patet ex uerbis illius canonis dicentis, [non licere mentiri pro vita alicuius saluanda, nec pro redimenda vita captiui:] quantò, ergo, minus licebit ad recuperanda temporalia incommoda, quæ passim quis recipit ab hostibus suis. Probatur, & secundo auctoritate Conradi in tract. 2. quęstio. 42. conclusione prima, de contract. Probatur & duabus rationibus, quarum prima erit hæc, videlicet.

1 Hostibus mutuare sub vsuris sola ratione odij, seu mutui non licet. *c. Super eo extra de vsuris.* *Conradus.*

Mutuare ad vsuram est actus de sui natura intrinseca seu de se malus, in *Prima rō cōcl.*

tantùm,

tantùm, quòd non est ideo malus, quia prohibitus, sed ideo prohibitus, quia malus, vt fornicari: quapropter fuit prohibitus per illud domini præceptum negatiuum. [Non furtum facies,] quia semper, & vbique, & à quocũque fiat, semper erit malus: & ideo semper manet malus in sui natura, vt patet de homine, qui licèt sit albus, aut niger, aut breuis staturæ, aut adolescēs, aut senex, aut infans, quia inest ei natura hominis, semper dicetur homo. Sic, ergo, in ꝓposito: stante malitia intrinseca actus mutuandi ad usuram, semper erit malus: erit talis actus sicut de actu mentiendi patet, qui cùm sit de se malus, quia semper sit intentione fallendi, erit semper malus: quod animaduertens Alexander tertius in cap. super eo. extra de vsur. dixit, quòd [sicut non licet mentiri pro alterius uita, sic multò magis non licebit exercere, seu exigere usuras etiam pro redimenda vita captiui] inde sequitur, quòd sicut non liceret mentiri ipsi hosti ut sic mentiens saluet uitam suam: sic non licebit exigere ab hostibus usuram, vt exigens sic saluet, vel recuperet rem suam: sed notandum, quòd loquimur de mendacio completè, idest, verè & perfecto mendatio, non autem de eo, qui vellet in tali casu vti verbis amphibologicis, cùm nemo teneatur respondere suis hostibus secundum mentes eorum: aliàs multa mala orirentur, & absurda: quoniam patet, quòd alias non posset sine peccato quis interrogatus ab hostibus (cupientibus ipsum nocte sequenti interficere) in qua domo nocte sequenti pernoctaturus sit, euadere periculum mortis sine peccato: quod falsum est, quàmuis etiam in tali casu non liceat sibi mentiri, id est, respondere falsum secundum mentem ipsiusmet interrogati: poterit tamen, sine peccato contra mentem sic interrogantis respondere afferendo verbis id, quod verum est secundum suam intentionem, quàmuis esset falsum secundum intentionem interrogantis, & hoc quia tunc non interrogaretur in iudicio vero, sed vsurpato: in quo nemo cogitur fateri id, quod sibi præiudicat, licèt non liceat mentiri, (vt dixi latiùs in Pract. canonica criminali mea libro 1. c. 6. conclus. 3.)

Exod. cap. 20.

Secundo probatur sic conclusio nostra.

Ratio secunda primę conclus.

Velle habere aliquid a proximo suo ratione alicuius actus (ratione cuius actus prohibitum est sibi illud uelle habere) est illicitum, quãtumcũque alias liceret sibi illud à tali proximo uelle habere: Modò, mutuans sub vsuris hosti suo, vult habere ab hoste aliquid ultra sortem, & hoc vult, solùm, ratione mutui impensi sibi, & tamen, ratione illius actus hoc est sibi prohibitum: (ut fuit abundè satis probatum in præcedentibus quæstionibus:) & sic patet ueritas nostræ conclusionis, quia inde sequitur hoc esse illicitum.

Secunda conclusio.

2

Mutuare sub usurisbostibus a quibus quis fuit lęsus, et aliquid recipere solo ituitu mutui, illicitū est; sed lucrum nō est restitutioni obnoxium: & quomodo.

Mutuans sub vsuris hostibus illis, à quibus fuit ipse iniustè damnificatus, licèt mor. peccet ultra sortem recipiẽdo aliquid solo respectu, & ratione mutui, nihilominus illud non tenebitur in foro conscientiæ restituere, si illud de cætero, nō ut usuram, sed ut refusionem damnorum sibi iniustè illatorum ab eis, detineat: dummodo ex huiusmodi detentione scandalum uel infamia sibi inde non proficisceretur, nec pateret aditus illud uia iustitiæ recuperandi. Dixi Primò in conclusione notanter, [Dummodo ex illa detentione] puta, si ob id oriretur infamatio, aut scandalum actiuum, ut puta, si inde crederent homines eum esse usurarium, ac ꝙ illud plus, ut usuram, detineret: & insuper fortè crederent licere indistinctè hostibus mutuare sub usuris, & taliter receptũ detinere, & quòd uel non mor. peccatum hoc esset, uel nullum penitùs. quapropter

propter homines huiusmodi sunt monendi à Confessorib. eorum, qui confessores debent omnino illos docere accuratè, quàm graue scelus hoc esset, cùm multa mala toleranda potius sint vt euitentur scandala, vt docuit S. Gregorius, & habetur in capitulo, deniq; sacerdotes. distinctione quarta, & multa indifferentia, idest, nec mala in se, nec bona sint omittenda ratione scandali, vt docuit Diuus Apostolus scribens ad Corinthios, (& habetur. 1. Corint. cap, 8. ver. 13.) infrascriptis verbis vtens, videlicet. [Si esca scandalizat fratrē meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.] sed quàm graue peccatum sit non curare de bona nostra fama, nos docuit diuus Augustinus (in sermone 52. ad fratres in Eremo, & habetur in ca. Nolo. 12. quæst. 1.) dicens [Nolo vt aliquis de uobis inueniat male viuendi occasionem. Prouidemus, enim (vt ait Apostolus) non solùm bona coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus: propter nos conscientia nostra sufficit nobis, propter vos fama nostra non pollui: sed pollere debet in vobis, tenete, quod dixi, atque distinguite: duæ res sunt, conscientia, & fama: Conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo: qui fidens conscientiæ suæ negligit famam suam, crudelis est.] hæc ille sanctus. Dixi primò. [In foro conscientię nō teneri talem ad restitutionem,] quia secus erit dicendum in foro fori, seu contentioso: quia spoliato, in contentioso foro, debēt ante omnia restitui omnia, de quibus fuerat spoliatus: quàmuis spoliatus sit ab eo, cuius pleno iure erat res illa, de qua fuerat spoliatus: hoc enim in odium spoliationis pręcepit Alexander tertius, in cap. conquerēte. extra de restitutione spoliatorum, propter præsumptionem, qua contra spoliantem præsumitur, non ad eum pertinere de rebus spoliatis: qua præsumptione cessante (sicut cessat in foro conscientiæ) non ligabit ipsum spoliantem dicta pontificia constitutio, & ita non est necesse eam in foro conscientiæ seruari: imò & in foro cōtentioso postquam fuisset probatum spoliatorem tantum recepisse quod suum erat. Dicitur tertio. [Nec pateat aditus illud via iustitię recuperandi:] quoniam si sic damnificatus iniustè posset via iuris recuperare, quod amisit, non liceret (quasi vtens propria auctoritate) sibi illud tale detinere: cùm nemini liceat sibipsi dicere ius, seu priuata authoritate nemini fas sit suum recuperare sine læsione iurisdictionis iudicum: sicut, ergo, graue peccatum esset priuata authoritate sibi ip si ius dicere, sic taliter violenta occupatione detenta, retinere: His, ergo, præmissis ad intelligentiam præsentis conclusionis: Dico, probari pręsentem conclusionem ijsdem medijs, quibus fuit probata conclusio præcedens, & specialiter authoritate Conradi vbi sup. conclus. 2.

ca. denique sacerdotes dis. 4. 1. Cor. c. 8. versicu. 13.

3 *Scandali uitandi gratia, multa mala sunt toleranda, & multa indifferentia opa sūt omittenda.*

4 *Famā propriā spernere an liceat.*

c. Nolo. 12. q. 1.

5 *Fama nostra proximis, & conscientia nostra nobis est necessaria.*

c. conquerente extra de restit. spoliatorum.

Tertia conclusio.

Hostibus suis mutuare sub vsuris licebit ijs, qui habent ius, seu auctoritatem a iure, vel à Principe, bona illorum, vtcumque etiam per vim accipiendi, vti bellatores (bello indicto per principes contra hostes) habent ius hostes ipsos spoliandi, & armis eos, & eorum bona aggrediendi: in tali casu sicut iure poterunt bellatores, sicut mediantibus armis, ita mediante mutuo talium bona vltra sortem exigendo recipere, modo absit scandalum, & infamia: quia. quàmuis hostium bona, nec ipsorum bellantium sint, antequā ea sibi capiāt, nec illi ea soluere ipsis teneantur, tamen ius ad ea capienda competit ipsis accedente publica auctoritate, aut bello actualiter bannito seu moto: quia illud exactum vltra sortem accipitur (non vt usura) sed iure dominij, quod habetur in hostem iustè debellatum, vt bene docuerunt infra citati Doctores. Hæc

6 *Mutuare sub usuris, hostib. quibus liceat.*

conclusio

cap. Ab illo.14. q.4. conclusio probatur duplici medio. Primo, per text. apertissimum in cap. ab illo. 14. quæstio. 14. in quo refertur sententia Diui Ambrosij dicentis. [Ab illo vsuram exige, cui meritò nocere desideras: cui iure inferuntur arma, huic legitimè indicantur vsuræ, quem bello vincere facilè non potes. De hoc citò potes centesima vindicare te. Ab hoc vsuram exige: quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui usuram flagitat, sine gladio se de hoste ulciscitur, qui fuerit usurarius exactor inimici, ergo, vbi ius belli, ibi etiã ius vsurę.] hæc ibi: Idem probatur per argumen. in cap. 1. & 2. 23. quæstione septima, in quibus habetur, quòd licitè possidentur & auferuntur omnia ab hostib. cum quibus bellum iustum gerimus. Probatur & secundo auctoritate Doctorum. Glos. enim, in dictis iuribus se subscripsit præsenti conclusioni. Archidiac. in dicto cap. Ab illo. quem sequitur Ioannes de Anania. in cap. 1. extra de vsur. Ioannes de Medina in Codice de rebus per usuram acquisitis. quæstione tertia. quibus casibus licitum sit mutuantibus ultra sortem suscipere. §. Prima igitur causa est: & Gabriel Biel in 4. senten. distinct. 15. quæst. 11. litera L. in ver. Nec huic contrarium est.

cap. 1. & 2. 23. quæst. 7. Glos. Archid. Io. de Medina. Gabriel.

Impugnatur conclusio. Card. à Turrecremata. Hugo Raymundus. Respondetur impugnationi.

Et licèt verissima sit nostra conclusio (vt fuit probatum) tamen contra ipsam insurgit Cardinalis à Turrecremata in dicto cap. Ab illo. fultus auctoritate (vt ipse ibi ait) Hugonis, & Raymundi dicentium, quòd in nullo casu est exigenda vsura ab aliquo hoste seu amico: cùm Alexander tertius in cap. super eo. extra de usur. dixerit nullam fieri posse dispensationem super crimine vsurarum, cùm vtriusque testamenti pagina sit prohibitum. His non obstantibus denuo asserimus veram esse nostram conclusionem, contra quam nihil firmum à Cardinale fuerit probatum: sed solùm, quòd neque ab hoste vsura, propriè dicta, exigi possit: quod non negamus, nec de tali sermo habetur in nostra conclusione: sed de usura impropriè dicta, vt patet ex contextu verborum ipsius conclusionis: vt peroptimè docuerunt Ioannes de Medina, & Gabriel vbi supra.

Quarta conclusio.

7 *Mutuãs hostibus sub usuris & inde aliqd recipiens quãdo non peccet. c. 1. ext. de vsur.*

Recipiens aliquid ultra sortem mutuatam non respectu mutui, sed ratione debiti, quod sibi debebatur, eo quòd ab illo damnificatus fuerat in bonis iniustè alia de causa: quod exigere ipsi mutuanti, ac simul creditori alia via esset impossibile, & inde infamia, aut scandalum non incurritur: nulla vsurarum labe fœdatur, nec inde ad restitutionem taliter acceptorum tenebitur, si nihil ultra sibi debitum recipiat: præsens conclusio probatur triplici medio ultra adducta in conclusione secunda, circa scandalum, & infamiam. Probatur, ergo, primò, per tex. in cap. 1. extra de vsuris. in fine. in quo Alexan. 3. in concilio Turonensi [declarauit, usuram committere eum, qui non computauit fructus rei pignoratæ sibi in sortem, excepto tamen casu, quo esset beneficium ecclesiæ: quod redimendum ei de manu laici hoc modo videatur] hæc ibi, cuius verba interpretando Glos. & Doctores ibidem in ver. beneficium, figurãt casum iuxta nostræ conclusionis terminos, dicendo tex. loqui de clerico accipiente pro pignore mutuatæ pecuniæ possessionem illam, quæ reuera erat ecclesiæ sui beneficij assignata de iure, licèt pro tunc de facto possideretur à laico: de cuius manibus nullo pacto potuisset recipere: quoniam in tali casu potuisset huiusmodi beneficiatus pacisci de faciendo fructus pignoratæ possessionis suos, illosque non computando in sortem mutuatæ pecuniæ: cùm in tali casu recuperet quod suum est: nihilque accipiat de alieno ratione mutui,

Glos.

quod

quod prohibitum est. Probatur, ergo, & secundo Doctorum auctoritate præsens conclusio, de quorum numero est Innocen. in cap. 1. extra de feudis. in fine, & in cap. 1. extra de vsur. in fine, & Panor. in dicto cap. 1. de vsuris, in versi. in glo. fin. Ioannes de Medina in Codice de rebus per vsur. aquis. quæstione tertia. In quibus casibus licitum est mutuantibus vltra sortem suscipere. §. prima, igitur, causa est, & ibidem in quęstione secunda, titulo. An vsura aliquo iure sit licita, in responsione ad capitu. 1. de vsuris. in §. Ad capi. 1. Gabriel Biel in 4. senten. distin. 15. quęst. 11. conclusione quarta, Didacus Couarruuias in libro tertio, variarum resolutio. capitulo primo, numero quarto, §. Rursus ex his. Conradus in tract. 2. quæstione 37. conclusione prima, & quæstione 42. conclusione tertia, & innuit Syluester in ver. furtum. §. 13. loquendo in materia furti. & specialiter in ver. vsura. 1. §. 40. Riccar. in 4. senten. dist. 15. articulo 5. quæst. 5. in ver. Alio modo cum mutuat illi qui violenter, & Hostiens. in summa, in titulo. de vsur. §. An aliquo casu. in ver. est ergo generaliter verum. Ioannes And. Anto. de Butrio in cap. 1. extra de feudis, & in c. 1. extra de usur. Ioannes de Ananiæ in dicto cap. 1. de vsur. se subscripserunt præsenti nostræ conclusioni verissimæ. Innocen. Panor. Io. de Medina. Gabriel Biel. Didac. Couar. Conradus. Riccardus. Hostien. Ioannes And. Ant. de Bue. Io. de Anania.

Probatur quoque, & tertiò præsens nostra conclusio, & hac ratione, videlicet. Remota causa, remouetur effectus: At causa propter quam tam de iure naturali, quàm diuino, & humano est prohibitum aliquid vltra sortē mutuatam recipere, est ne aliquid suscipiatur contra uoluntatem domini rei, cum illius detrimento, ac iniuria: at is, qui sic ultra (vt in nostra conclusione) sortem suscipit, nihil de alieno, sed de suo suscipit, ac per consequens illud suscipit sine iniuria, ac detrimento eius, à quo illud exigit, ergo dicendum erit in casu nostræ conclusionis cessare quoque effectum talis prohibitionis factæ implicitè in præcepto decalogi. [Non furtum facies] quapropter patet, sic accipiētem ultra sortem non peccare nec ad taliter accepti restitutionem teneri. Ratio conclus.

Quinta conclusio.

Mutuans aliquam pecuniæ quantitatem ei, à quo timet iustum damnum, vel iniurias, ad hoc principaliter vt cesset ab inferendo sibi huiusmodi interesse in facultate, vel honore, vsuræ peccato se maculat, & præsens conclusio, nō indiget alia probatione quàm Conradi in dicto 2. tract. quæst. 37. conclusione secunda. Cui se subscripsit quoque Frater Ioseph Angles in tract. in scripto. Flores Theologicarum quæstionum, in quæstione de contractu mutui. articulo primo, appendice 8. cùm fuerit probatum in quæstione 17. vsuram committere eum, qui pro quocunque commodo temporali assequendo mutuat, cùm pateat maximum commodum esse iniurianti, vel damnificanti non molestari pro iniurijs illatis, vel damno dato: cum ad hoc teneatur de iure, vt pater per omnes canones. sub titu. de iniuriis & damno dato. & per leges imperiales. Institu. Ad l. Aquiliam, & licèt uerissima sit nostra conclusio, posset quis contra illam insurgere nonnullis auctoritatibus sonantibus in contrarium: quapropter visum fuit operæpretium illas hic adducere, & ipsis respondere. 8 *Mutuo mediāte quando non liceat sperare amicitiam alicuius.*

Sciendum est insuper, quòd Laurentius à Rodulphis (quem sequitur Archiepiscopus Floren. & Syluester in ver. vsura. 1. §. 11.) ait, quòd illa mutuatio non est usuraria, quæ fieret in sequenti casu, videlicet, Paulus contumeliis affecit Ioannem, propter quod Ioannes ei inimicatur, unde Paulum oportet subire quasdam expensas extraordinarias, puta, decem aureorum in mense Impugnatur conclusio. Laur. a Rodulphis. Archiepis. Flo. Syluest.

in con-

in conducendis famulis, vel militibus armatis, cauendo sibi: nunquid Paulus mutuando aliquam quantitatem pecuniæ Ioanni eo pacto, vel ea intentione principali, vt sibi à Ioanne remittatur iniuria, indulgeaturque venia, & sic cessent supradictæ expensę, committat usuram? prædicti Doctores asserunt, ipsum non committere usuram: quia licitum est cuilibet redimere vexationem suam, argumen. in cap. dilectus, extra de simonia, & ibi per glo. in ver. redimere, quod & hic Paulus facere cõprobatur: (nec obstat, inquiunt) si dicas, dedit causam delicto, igitur nõ redimit vexationem suam: quoniam si ille peccauit, iniuriam irrogando: & ipse peccabit, iniuriam vlciscendo: cùm contra domini præceptũ faciat: insuper nihil Paulus ex mutuo lucratur: vnde patet, inquiũt, ipsum non recipere ultra sortem: & per consequens non commisisse vsuram: has rationes illi Doctores in tutelam suæ opinionis attulerunt vbi sup.

c. dilectus, ext. de simo.

Prima responsio ad impugnationem.

Quorum, quidem, sententia si capiatur, ac intelligatur prout iacet in litera, nihil addendo ad declarationem intentionis talium Doctorum ex eorum dictis alibi, proculdubio meritò impugnatur à Conrado vbi supra: sed licèt mihi persuasum non sit, eos voluisse per adducta concludere, quòd ratione mutui seu ex ui mutui quærerent commodum non faciendi tales expensas, & non ex vi amoris acquirendi per mutuum: ac potius ex vi reconciliationis, nihilominus ne aliqui amplectentes huiusmodi sententiam (prout iacet in litera errent) operæpretium duxi hic probare illam falsam quinque rationibus, quarum prima est: si Paulus iniuriis affecit Ioannẽ, sequitur, ergo, quòd Ioannes habet actionem contra Paulum, actionem (inquam) iniuriarũ: cõtra Paulum, ac contra ipsum prosequendi illam in iudicio iuxta ordinem iuris, in qua prosecutione damnificatur Paulus: at istius iustę prosecutionis (quæ à Ioanne contra Paulum fieri poterat) vitatio est res pretio ęstimabilis. Vnde sequitur, Paulum mutuasse sub vsuris, cùm ex vi mutui vltra sortem expectet commodum hoc temporale sibi indebitum, ergo, Paulus sic mutuando efficitur vsurarius. Cùm intendatur principaliter per ipsum commodi temporalis assecutio ex vi mutui, idest, ex obligatione sibi remittendi actionem iniuriarum, & sic per consequens euitandi prædictas expensas: quod & hac ratione confirmatur. Cùm eo ipso, quòd quis iniuriatur alteri, efficiatur debitor eius, inde sequitur, quòd si mutuauerit ei, vt sibi remittatur tale debitum, mutuabit ut sibi vltra sortem aliquid detur, quoniam in omni remissione debiti, est quædam donatio.

Ratio prima veritati prędictę conclusionis.

9

Iniuriarum actio, est quid precio appretiabile.

Ratio secunda nostræ conclu.

Secunda ratio est, quia & si prædicti Doctores videantur velle loqui de damnificatione bellica, vel armorum, & non iudiciali, tamen, per hoc, non habetur, quòd velint loqui de vexatione inordinata, vel iniusta. Nam contingit etiam vexationem (quæ per arma, & bellum infertur) esse iustam, ordinatam, & iuridicam: pro cuius cessatione non minus contingit aliquid dari, quã pro cessatione vexationis iudicialis. Ideo nec pro illius cessatione est mutuãdum, si est iusta.

Rõ tertia nostræ conclu.

Tertia ratio nostræ conclusionis & falsitatis contrariæ sententiæ est. Quia indistinctè dicunt ipsi Doctores, quòd liceat redimere suam vexationem: quod, tamen, non est uerum (pace eorum dixerim) sic indistinctè, quia Canon per ipsos adductus loquitur (vt ex eius contextu verborum patet) de vexatione iniusta: non autem de iusta, vt dicitur in casu proposito ab ipsis: licitum est, enim, iniuriam passo actionem suam prosequi etiam agendo ad pœnam iniuriantis (cùm & id sit concessum etiam ipsis clericis, vt in cap. Prælatis. de homicidio,

ca. Prælatis. de homic. in 6.

micidio in 6.) si pro sui indemnitate ad refectionem sui damni, & zelo iustitię ad pœnam agat, quàmuis rancorem dimittere teneatur.

Quarta ratio est, quia ipsi allegant in fauorem suæ opinionis, quòd nihil Paulus ille lucretur: quod non est uerum, cùm ex vi mutui lucretur remissionem debiti, & multarum expensarum, quas sufferre sibi opus esset non tãtùm pro familia conducenda ad sui custodiam, verùm etiam pro litem contestando in iudicio, & assistendo iudici post querelam iniuriarum, illi præsentatam. Nam quis me audiret dicentem non esse lucrum ex mutuo: si ex ui mutui remitteretur id mihi, de quo debitor eram, loquendo tam de pecunia, quàm de alijs rebus? & sic patet, Paulum taliter mutuantem vsurarium esse. Ratio quarta nostræ conclu.

Quinta, & vltima ratio nostræ conclusionis & falsitatis dictæ sententię est, quoniam ipsi dicunt indistinctè, iniuriam passum peccare vlciscendo se de in iuria irrogata, cùm hoc non sit verum indistinctè, vt in dicto capitulo, Prælatis, eo quòd si indistinctè esset peccatum vlcisci iniurias, ecclesia hoc non con cessisset personis ecclesiasticis: quoniam tm̃ verificatur in eis, qui ex odio, vel non seruato ordine iuris volunt vlcisci se de irrogatis sibi iniuriis. Cùm uindicare de se non semper sit malum, alioquin non dixisset Apostolus de terrena potestate loquens. (Roman. capitulo 13. versic. 4.) [Dei enim minister est tibi in bonum: si autem malum feceris, time: nõ enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est vindex in iram ei, qui malum agit.] Hæc ille Sanctus. benè verùm est, nemini licere propria auctoritate vlcisci se de irrogata iniuria sine ordine iuris, vel etiam cum ordine iuris, libidine satisfaciendi suo concepto odio contra iniuriantem: cùm hoc lege diuina prohibeatur, dicente domino. [Diligite inimicos vestros, orate pro persequentibus, & calumniantibus uos] vt habetur in Euangelio Apud Matthæum. c. 5. ver. 44. & apud Luc. c. 6. ver. 35. Ratio quinta nostræ conclu. 10 *Vlcisci de iniurijs an liceat.* Roma. cap. 13. ver. 4. Matth. c. 5. ver. 44.

Præterea rursus posset etiam quis insurgere contra meam conclusionem, dicendo illam falsam: cùm aliud sit lucrari de alieno, & aliud de suo non tribuere, eo quòd licèt lucrari ex mutuo sit vsurarium, non tamen, de suo non tribuere, ut docet Speculator in quarta parte, titulo de vsuris, in fine. Vbi docet, non esse vsurarium eum, qui mutuauit communitati cum pacto, quòd non teneatur ad soluendum collectas etiam iustè ciuibus reliquis impositas, donec sibi soluatur, quod mutuauit. Impugnatio secunda contra quintam conclusionem. Specul.

Ad hoc respondetur, ipsum in hoc errasse (cum reuerentia tanti Doctoris) propter rationes paulò antè adductas: maximè stante capitulo, consuluit, extra de vsuris, in quo adducitur sententia Domini (apud Lucam cap. 6.) dicentis. [Mutuum date, nihil inde sperantes.] Vnde profectò patet, huiusmodi mutuantem communitati cum pacto prædicto sperare, ac exigere aliquid ex mutuo, idest, non teneri ad illas collectas soluendas: quod quidem commodum est maximum, & dignum pretio, quod vtique non potest expeti sine vsura, vt sæpius fuit probatum in superioribus quæstionibus, & specialiter docet Conradus, vbi supra, & Syluester in verbo, vsura. primo, §. nono. Responsio ad impugnationē. c. consuluit. extra de vsur. Conradus. Syluest.

Insuper posset quis insurgere dicendo, quintam hanc conclusionem non veram esse, stante opinione Io. And. & Io. de Lignano, & Io. Cal. in c. cõsuluit. ext. de vsur. dicẽtiũ, ꝙ licèt lucrari ex mutuo nõ liceat, nec de suo nõ tribuere, qñ ad hoc qs teneať alio iure, tñ, qs posset pacisci cũ cõitate, ꝙ donec sibi restituať mutuata pecunia, nõ teneať ad collectas incertas, seu imponendas in Impugnatio tertia contra quintam cõcl. Ioannes And. Ioan. de Ligna. Ioannes Cal.

X futurum

Responsio ad impugnationē Syluest. Conradus. futurum: quàmuis & ipsi Doctores fateantur, nemini licere absque labe vsuræ pacisci de non soluendis collectis certis donec sibi fuerit restitutum mutuum: Ad hoc quàm facillima erit respósio post Syluestrũ, & Conradum vbi supra, vnà cùm communi Doctorum opinione negantium, licitè posse suscipi quodcunque temporale commodum cadens sub æstimatione pecuniæ, (vt est in casu nostro) cùm pateat, quòd si taliter mutuans non eximatur à talib. collectis etiam incertis, ad illas (sicut & cæteri ciues) soluendas tenentur, hoc etiam verificatur sentẽtia Diui Thomę in 2.2.q.78.art.2. in resp. ad tertium, & latiùs fuit probatum in quæst. 17. præsentis opusculi. S.Thom.

Sexta conclusio.

11 *Mutuo mediãte quando licreat sperare amicitiam alicuius.* Mutuans aliquam quantitatem pecuniæ ei, à quo timet suscipere iustum damnum temporale (vt in præcedenti conclusione) principaliter ad sibi illum reconciliandum, ac reddendum beneuolum, & amicum post iniurias illi irrogatas (licèt speret & non ex vi huiusmodi mutui, sed ex vi beneuolentiæ, ac amicitiæ adeptæ mediante mutuo, sibi illum reconciliare, & ex tali reconciliatione euadere multa incommoda temporalia, & expensas, ad quas de iure potuisset condemnari, vel ipsum subire oportuisset, conducendo maiorem familiam pro sui custodia, ne offensus posset illum offendere) non erit vsurarius: sed prudens. Hæc conclusio licèt prima fronte videatur aduersari præcedenti conclusioni, tamen, reuera benè librãti ipsam statim luce clariùs illam summopere differre apparebit: cùm in illa dicatur, [ex ui mutui,] idest, ex quadam obligatione ciuili contracta per mutuum: cùm vnaquæque similis obligatio sit pecunia appretiabilis (vt in superioribus fuit probatum) & per consequens si ratione mutui talis reconciliatio exigeretur, huiusmodi exactio esset utique vsuraria (de qua in superiori conclusione, & non in præsenti sit sermo:) sed solùm hic dicitur omnes posse sperare ex vi mutui beneuolentiam solùm, quæ non potest cadere sub pecuniæ æstimatione, (propriè loquendo) & ratio est patentissima: quoniam nemo potest compelli ad verè

12 *Amare aliquẽ inclinari possumus, sed cogi ab hominibus non, & quare.* amandum alium, prece, aut præmio aliquo: cùm amor sit actus hominis interior, qui ab alio homine inclinari potest, sed non cogi, vt patet ad sensum: licèt fictè, seu ad ostendendum signa extrinseca amoris possit quis cogi: quãuis asseramus, & nos, quòd quàm plurimi ex vi beneuolentiæ acquisitæ ipsorum Principum fuerint ditati, ac quòd ipsorum beneuolentia, quæ ex ui mutui procuratur, est pretiosior auro, & argento: tum quia ex ipsa varijs de causis possumus diuites euadere, tum etiam, quia summopere nobis ipsa fauet in diuersis occasionibus, sine quorum beneuolentia contingeret nobis honorem, aut ipsammet vitam amittere: & de hac conclusione forsan loquebatur Laurentius de Rodulphis, & eius sequaces supra citati: Vt doctissimè (se subscribens præsenti conclusioni) docuit Caietanus in Commentarijs secunda secundæ, quæstione septuagesima octaua, articulo secundo, circa principium, & nos probauimus plurimis medijs, & auctoritatibus supra in quæstione decima septima per totum, & decima octaua per ea, quæ fuerunt allata in probationem conclusionis primæ, & secundæ dictæ quæstionis decimæ octauæ. Caietanus.

Ad argumentum modo quàm facillima erit responsio dicendo, ꝙ vexatio est duplex, seu duplici de causa contingit aliquem vexationem pati, videlicet, iustè & iniustè: ad probationē argumenti dicitur, ꝙ iam in cõclusionib. fuerit probatum, mutuanti licere aliquid recipere vltra sortem ratione vexationis in

iustè

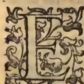
iustè (sibi illatæ à mutuatario) redimendæ: de qua loquitur dictus tex. in c. dilectus, extra de simonia. non autem ipsi licere aliquid vltra sortem recipere ratione vexationis iustè sibi à mutuatario illatæ: quia tunc esset aliquid recipere vltra sortem, quod ad vsuram pertinet.

QVAESTIO XXV.

Vtrum in vsura exacta transferatur dominium, ita quòd possit dici fuisse translatum dominium rei taliter exactæ à mutuatario ad mutuatorem.

SVMMARIVM.

1 *Acquisitio rerum fit de iure naturali per traditionem ipsarum rerum factam à veris dominis.*
2 *Traditio rei, & translatio illius dominij an coincidant.*
3 *Acquisita male sunt in duplici differentia.*
4 *Dominium rerum extortarum per vsuram non transfertur ad vsurarios.*
5 *Contractus inutilis quando non transferat dominium.*
6 *Vis, qua contingit aliquem ad aliquid agendum compelli, est duplex.*
7 *Vis compulsiua quid sit.*
8 *Voluntas coacta est voluntas.*
9 *Dominium alicuius rei an acquiratur per vim compulsiuam.*
10 *Vis ablatiua quid sit.*

ET PRIMO videtur dicendum, quòd in vsura transferatur dominium, quod sic videtur probari. Maior propos.

Ex voluntaria translatione alicuius rei in alium, transfertur dominium ad recipientem illam. Minor propos.

At soluens vsuras ratione mutui accepti, voluntariè trāsfert ad mutuantem quicquid ei soluit vltra sortē mutuatā.

Ergo soluens vsuras ratione mutui accepti in mutuantem dominium rei solutæ vltra sortem transfert.

Maior propositio per se patet, iccircò nulla alia indiget probatione.

Minor probatur, hac rōne: qm̄ voluntarium mixtū, seu conditionatū, quale reperitur in soluente usurā, dr̄ aliquo modo voluntarium, & pro tali habetur: quāuis non sit omninò voluntariū: cùm habeat aliquid de inuoluntario, vt patet in actib. hominū contra diuinā voluntatē. Nā si quis non omnino voluntariè, sed volūtate conditionata consentiret stupro, vel aliis criminib. non excusaretur à peccato mortali: quod nō perpetratur nisi voluntariè: (cū peccati subiectum sit ipsa voluntas) licèt omnibus circunstantijs consideratis, nō ita libenter consentit, sed voluntate conditionata: tamen verum est dicere ipsum huiusmodi actui voluntariè consentire, & ratio est patentissima: quoniā uoluntas conditionata, est volūtas, vt docet tex. in c. meritò quæritur. 15. q. 1. cap. merito. 15. quæst. 1.

Secundo arguitur sic pro parte affirmatiua.

In his, quæ traduntur metu mortis vitandæ transfertur dominium, ergo, & in vsura soluta: valet consequentia per identitatem rōnis, immò arguendo a fortiori. Consequentia probatur, quia ibi tantò minus est de volūtaria trāslatione

latione dominij, quantò metus mortis maior est defectu rerum exteriorum inducente aliquem ad accipiendum sub vsuris. Titulus quoque habendi, & possidendi illud taliter acceptum iniustior est in extorquente aliquid metu mortis, quàm in extorquente per vsurarium mutuum: si ergo per talem metum mortis incussum alicuius accepti transfertur dominium. vt in ca. Abbas. extra de his, quæ ui metusvè causa fiunt.

c. Per traditionem. Instit. de rerum diuisio.

SED CONTRA textus in §. per traditionem, Institu. de rerum diuisione, arguendo à contrario sensu: dicitur, enim, ibi. [Per traditionem quoque iure naturali res nobis acquiruntur: nihil, enim, tam conueniens est naturali æquitati, quàm voluntatem domini volentis rem suam in alium transferri, ratam haberi: & ideo cuiuscunque generis sit corporalis res tradi potest, & à domino tradita alienatur.] hæc ibi, & dicitur. [alienatur,] idest, potest alienari, cùm transferatur dominium: ergo, à contrario sensu arguendo, dicetur, nihil tam inconueniens naturali æquitati, quàm voluntatem domini rei nolentis rei suæ traditæ vsurario (pro mutuo sibi tradito) dominium transferri, ratam non haberi, ad hoc, quòd tale dominium non transferatur, cùm tale lucrum vsurarium dicatur rapina, in qua patet nō transferri dominium: & quòd dicatur rapina, patet per textum in capitulo, si quis usuram. decima quarta, quæstione quarta, & est Diui Ambrosij in quo dicitur. [Siquis vsuram acceperit, rapinam facit, vita non viuet.]

1 *Acquisitio rerum fit de iure naturali per traditionem ipsarum rerum factam à veris dominis.* c. si quis vsurā. 14. q. 4.

Primum notabile.

2 *Traditio rei, et translatio eius dominij an coincidant.*

Respondeo præsenti quæstioni vnica conclusione, illi, tamen, præmittendo duo notabilia pro illius maiori intelligentia. Quorum primum est: Traditio rei, & translatio dominii illius rei, non sunt duæ res ab inuicem inseparabiliter connexæ. Contingit aliquem aliquam rem, puta, vestem vel domum, & huiusmodi alteri tradere absque translatione dominii eius, vt patet in commodante, vel locante ad tempus domum, uel vestem, & huiusmodi ad tempus, vel tradatur in pignus, vel in depositum. Contingit, enim, & dominium rei, puta vestis, uel domus, & huiusmodi tradi sine traditione vestis, uel domus, (vt patet ad sensum) cùm donatur huiusmodi res alteri ab eo, qui illā iniustè detinebat: vnde ex hac separabilitate manifestè elicitur, quòd ad uoluntariam traditionem non sequitur necessariò voluntaria translatio dominii illius rei: sed ad quod non sequitur translatio dominii: fieri non potest, quòd sequatur translatio dominii uoluntaria, ut patet, cùm res aliqua traditur in depositum. Non comitatur, igitur, necessariò uoluntaria translatio dominii uoluntariam traditionem rei. Vnde patet, falsum esse consequens illud, in quo dicebatur, lucrum usurarium fuit traditum per mutuatarium ipsi mutuatori, ergo, translatum fuit dominium ipsius ad ipsum mutuatorem.

Secundum notabile.

3 *Acquisita malè sunt in duplici differētia.*

Secundo notandum est, quòd omnia quę male acquiruntur, sunt in duplici differentia. Nā nōnulla sunt malè acquisita, & taliū acquisitio trāsfert ipsorū quoq; dñiū ad acquirētē, ut sūt ea, quæ acquirūtur à meretricib. lenonib. adulatorib. & aliis similib. (si desit dolus, aut fraus:) qm̄ licet cā propter quam fit talis acquisitio, prohibita sit, non tamen acquisitio, aut retentio acquisitorum inde regulariter, licèt in aliquo casu (ut latiùs dicetur in quæstione 29. conclus. sexta,) etiam & acquisitio, & retentio ipsa est prohibita: & tunc talis acquisitio non transfert dominium rei sic acquisitæ ad acquirentem. Quædam

dam verò sunt malè acquisita, quorum acquisitio est prohibita,& non transfert dominium rei taliter acquisitæ ad acquirentem. Immò ijs, à quibus talia fuerunt acquisita, competit actio repetendi illa: & hæc sunt omnia illa, quæ acquiruntur mediante furto, rapina, vsura, & omnia alia, quæ reducuntur ad prædicta, vt sunt omnia quæ iniusto titulo acquiruntur,& mala fide possidentur:cùm iniustus titulus habendus sit, ac si nullus titulus adesset: & mala fide ea dicuntur possideri,quæ contra prohibitionem legum ac iuriũ possidentur,vt sunt extorta per vsuram,quorum extorsio est contra ius naturale,diuinum,& canonicum: vt latiùs fuit probatum in quæstione secunda, tertia,quarta,& quinta.

His ergo præmissis vnica conclusione Deo dante satisfaciemus quæstioni.

Vnica conclusio.

Dominium eorum, quæ extorquentur per vsurarum exactionem, non transfertur ad ipsos usurarios, sed remanet adhuc apud eos, qui veri domini eorum erant de iure. 4 *Dominiũ rerũ extortarum ꝑ vsurã nõ trãsfertur ad vsurarios.*

Hæc conclusio probatur quadruplici medio.Primo,enim,per argumẽtum in iure diuino,sub præcepto illo.[Non furtum facies.]Dixi probari per argumentum:quoniam licèt explicitè nulla fiat mentio ibi de terminis nostræ conclusionis,benè tamen implicitè,Cùm(iuxta sententiam omnium Doctorum, immo & decisionem ecclesiæ in c.sæpe contingit.ext.de resti.spol.dicente ibi Innoc.3.[quòd non multum intersit quoad periculum animæ,iniustè detinere,ac inuadere alienum]ipso præcepto præcipiatur implicitè rei iniustè ablatæ restitutio:& ratio est patentissima: Nam is,qui rem alienam capere prohibuit,eam contra eius domini voluntatem non concessit retineri,vt per se patet:Nec inconuenit,per pręceptum negatiuum interdum actum positiuum iuberi:vt quando ad obseruantiam præcepti negatiui est aliquis actus positiuus necessarius(de quo,tamen,latius in q.27.concl.1.dicetur)sic in proposito,eo ipso,quòd dominus pręcepit nobis restitutionem talium,inde cõsequens est, ipsum tacitè hoc pręcepisse pro eo,quòd per talium iniustam occupationem (vt in casu nostro)veri domini non efficiamur,remanẽte adhuc legitimo dominio apud verum dominum taliũ:si ergo remanet tale dominiũ apud eos,à quibus iniustè fuerũt talia ablata:inde sequitur,quòd per talium iniustã ablationem non fuerit trãslatum eorum dominium ad prædictos iniustos occupatores:quoniam aliàs Dominus non præcepisset eorum restitutionem (vt patet ad sensum)& latiùs in rationib.afferendis in fauorem pręsentis conclusionis probabitur.Secundò pręsens conclusio probatur iure positiuo per arg. in infrascriptorum iurium,videlicet,in c. peccatum.de reg.iur.in 6.c. Præterea.ca. consuluit.c.Quàm pernitiosum c.tuas.c.quia frustra.c.Michael. ext. de vsur. in c.quamquàm.de vsur.in 6.In cle.vni.de vsur.in c.si res aliena.14.q.6. Dixi probari conclusionem per argumentum dictorum iurium: cùm ipsa implicitè probent nostram conclusionem,eo quòd in ipsis præcipiatur restitutio rerum extortarum per vsuram:quod statutum utique non fuisset,si legitimè dominium eorum fuisset translatum ad vsurarios.Item probatur per arg.in c.debitores.extra de iureiurando.in quo Alexander tertius infrascriptis vsus fuit verbis,videlicet.[Debitores ad soluendas vsuras,in quib.se obligauerãt,cogi non debent]ex quib.verbis patet,ꝙ per huiusmodi nudã traditionẽ rei extortę per vsurã,sicut nemo(ẽt stãte pacto de soluẽdis vsuris ex ui mutui)tenetur

Exod.c.20.

c. sępe contingit. extra de restitu.spol.

Restitutio rei alienæ quomodo ꝑbetur iussa à Deo sub pręcepto Non furtum facies.

ca. peccatũ.de reg.iur.in 6. c. Præterea.ca. consuluit. c. Quàm perniciosum. c.tuas. c. Quia frustra. c.Michael.ext. de vsur.c. Quã quàm. de vsur. in 6. cle.vni.de vsu. c. si res aliena. 14.q.6. ca. Debitores. extra de iureiurando.

illas soluere, quia pactum hoc nullum dominium confert usurario super solutione vsurarum promissa: sic, si soluta fuisset usura, huiusmodi solutio indebita nullum ei contulisset dominium super re sic extorta per vsuram. ex his omnibus patet, huiusmodi exactionem vsuræ comparãdam fore furto, per quod nullum transfertur dominium ad ipsum furem, vt omnes Doctores fatentur. Idem probatur per argumen. in l. non dubium. §. Pactum. C. de legibus, & constitutionibus, in qua infrascripta aurea verba habentur, videlicet. [Nullum, enim, pactum, nullam conuentionem, nullum contractum inter eos videri volumus, qui contrahunt, lege contrahere prohibente: quod ad omnes etiam legum interpretationes tam veteres, quàm nouellas trahi generaliter imperamus, vt legislatori, quod fieri non vult, tantùm prohibuisse sufficiat, cæteraq; quasi expressa ex legis liceat voluntate colligere: hoc est, vt ea, quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta, nõ solùm inutilia, sed pro infectis etiam habeãtur, licèt legislator fieri prohibuerit tantùm, nec specialiter dixerit inutile esse debere quod factum est: sed & si quid fuerit subsequutum ex eo, vel ob id, quod interdicẽte lege factum est, illud quoque cassum atque inutile esse præcipimus. Secundum prædictam itaque regulam vbicunque non seruari factũ lege prohibente censuimus, certum est, nec stipulationem huiusmodi tenere: nec mandatum ullius esse momenti, nec sacramentum admitti.] Hæc in dicta l. Et dixi probari conclusionem per argumentum in dicta l. Nõ dubium. cùm ex illa (licèt explicitè) non probetur nostra conclusio, benè tamen implicitè eo quòd ex ipsa habeatur, quòd quicquid attẽtatum fuerit cõtra legem, semper sit nullum, & quòd nullum ius ex ipso acquiratur, vt apertius dixit ibidẽ Glos. & Bartol. numero 38. quòd ex contractibus, qui sunt contra legem, nullatenus transfertur. Inde, ergo, elicitur veritas nostræ conclusionis, cùm contractus vsurarius sit contra legem naturalem, diuinam, & pontificiam (vt latiùs fuit probatum supra in quæstione secunda, tertia, quarta, & quinta) inde necessariò sequitur nullum transferri dominium rei extortæ per usuram ad ipsum vsurarium: licèt sibi res illa tradita fuerit à mutuatario. Idem probatur per argumentum in l. nunquàm nuda. ff. de acquirẽ. rerum dominio, in qua hæc habentur, videlicet. [Nunquàm nuda traditio trãsfert dominium, sed ita, si venditio, aut aliqua iusta causa præcesserit, propter quam traditio sequeretur] hæc ibi. dixi notanter, per argumentum in dicta l. quoniam, licèt dicta lex ad verbum non loquatur de nostra conclusione, benè, tamen, loquitur tacitè arguendo à simili: cùm quicquid det mutuatarius vltra sortem ex vi mutui ipsi mutuanti, sit traditio nuda, cùm non concurrat insimul voluntas eius absoluta, & gratuita, & iusta causa in mutuante non reperiatur illud taliter extortum accipiendi, & sibi retinendi, cùm ei hoc inhibitum sit vtriusque testamẽti sacra pagina vt docuit textus in cap. super eo. extra de vsur. & quòd vsuræ traditio sit nuda, & talis appellanda: patet eo quòd nullo titulo iusto vestiatur, nec titulo, saltem, pro soluto ratione pacti taciti, vel expressi initi inter mutuantem, & mutuatarium ipsum: cùm tale pactum sit nullum ipso iure (vt fuit probatum) si, ergo, tale pactum est nullum, inde sequitur, quòd ex tali pacto nulla oriatur mutuatario obligatio naturalis, aut ciuilis, vt habetur in cap. De bitores. extra de iureiuran. & ratio est, quoniam, cùm lex resistat huiusmodi vsurariæ exactioni (vt fuit probatum) inde sequitur, nullam oriri obligationẽ etiam naturalem: etiam si tantùm alteri contrahentium resisteret, vt latiùs habetur in l. Cùm lex. ff. de fideiussor. Probatur & tertiò præsens conclusio auctoritate

l. non dubium. §. pactũ. C. de legib. & cõsti.

Opus prohibẽte lege factum, pro infecto, & nullius valoris habendũ erit.

Glos. Bartol.

l. Nũquam nuda. ff. de acqui. rerum domin.

c. super eo. ext. de vsur.

c. debitores. extra de iureiur. l. cum lex. ff. de fideius.

ctoritate Doctorum Theologorum, Canonistarum, Iuristarum, & summulariorum. Diuus, enim, Thomas dixit in secunda secundæ, quæstione 78. articulo tertio, in fine, restituendum fore quicquid vltra sortem quis accepit ratione mutui, unà cū fructibus eius, si res illa extorta de sui natura fructifera fuisset: reddensque rationem sui dicti, dixit, quia sunt fructus rerum, quarū alius est dominus: & ideò ei debentur. hæc ille Sanctus. ex quibus luce clariùs elucet, ipsum Sanctum nō dixisse esse fructus rerum, quarum alter est dominus, si per huiusmodi nudam traditionem rei extortæ per vsuram fuisset translatum dominium ad ipsum mutuatarium: cùm nemo dicendus sit dominus rei illius, cuius de iure caret dominio: quod & etiam elicitur ex his, quæ ipsemet Sanctus Thomas ibidem in respon. ad 3. in fine loquens de vsurario, dixit (his verbis vtens, videlicet.) Vsurarium plus iuris habere in re acquisita per pecuniam vsurariam, quàm in ipsa pecunia vsuraria ratione propriæ industriæ. Sanctus quoque Bonauentu. (vnà cum Doctoribus infrascriptis, locis citandis) se subscripsit præsenti conclusioni, in quarto sententiarum, distinctione decimaquinta, articulo secundo, quęstione prima, in responsione ad septimū argumentū incip. Ad illud quod quęritur. Riccardus a media villa in quarto sententiarum, distinctione 15. articulo quinto, quæstione sexta, in versic. Sed contra quicunque est dominus. Caietanus in Tomo secundo opusculorum. Tract. octauo, quæstione prima, in qua latiùs nostram conclusionem probat. Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione 15. quæstione vndecima, notabili tertio, Alex. de Ales. parte tertia, quæstione 26. & 66. membro tertio, & quarto, Altissiodorensis tertia parte, tract. 21. quæstione prima, Henricus de Has in tract. de contractibus parte prima. cap. 36. Oyta in suo tract. de contractibus, dubio 18. Alphonsus Aluarez in suo speculo summorum Pontificum. §. de Monte pietatis, in ver. quæritur in materia vsurarum. folio 338. Ioannes de Medina in Codice de vsura restituenda, quęstione quarta, §. In tertio argumento principali. Dominicus à Soto in libro sexto de iustitia, & iure, quæstione prima, articulo quarto, columna secunda, in ver. At uerò ut perspicatior fiat. Ioannes à Mayronis in quarto sententiarum, distinctione 15. quæstione 38. Syluester in ver. vsura. 6. §. 1. dicens hāc opinionem esse apud Theologos, & Canonistas communiter receptam. Ioannes Andr. & Dominicus a Sancto Geminiano in capitulo, Quamquam, de usuris in sexto, sequentes S. Thomam, Bartolus in l. prima, §. si vir uxori. numero quarto, tradens optimā regulam decidendi omnes ferè quæstiones de dominij translatione operata, uel non operata ex inutili contractu, infrascriptis uerbis utēs, uidelicet. Quęro an ex inutili contractu transferatur dominium: Dic, aut contractus est inutilis, quia pendet conditio, & non impeditur dominij translatio. ut in l. Dotis fructus, cum l. sequenti. ff. de iure dotium, & in l. sub conditione. ff. de solutionibus. Aut est inutilis ex alia causa, & tunc, aut præter legem, aut contrà. Primo casu, non impeditur dominij translatio, ut in l. cōtractus. C. de fide instrumentorum, & in l. multum. C. si quis alteri, uel sibi: transfertur, enim, ex dicta causa putatiua dominium. Aut est contra legem, & dominium non transfertur, ut in l. non dubium. C. de legibus, & ibi nota: hæc ille. ex cuius sententiæ uerbis patet, ipsum uoluisse, quòd dominium, non acquiratur usurariis, eorū, quæ ipsi extorserunt per usuras. Cùm tale lucrum sit prohibitum de iure (ut sępius fuit probatum, & per allata paulò antè quoque, Didacus Couarruuias in libro tertio, uariarum resolutio. cap. 3. numc. 6. sed ad huius quęstionis, Ar-

chid.

S. Thom.

S. Bonauen.

Riccardus.

Caietanus.
Gabriel Biel.
Alex. de Aless.
Altissiodorens.

Héric. de Has.
Oyta.
Alphonsus Aluarez.
Io. de Medina.

Dominicus Sotus.

Io à Mayron.

Ioannes And.
Dominicus à S. Geminiano.
Bartol.

5
Contractus inutilis quando non transferat dominium.

Didac. Couar.
Archid.

Glosæ. Nauarrus.

chid. in capitulo, si quis vsuram. 14. quæstione quarta, in fine. Glosæ in citatis iuribus. Nauarrus in suo manuali. capitulo 17. numero 265. & numero 268. & hi omnes Doctores explicitè præsenti cõclusioni se subscripserunt, implicitè verò omnes Doctores in citatis iuribus iuxta ipsorum interpretationem germanam. Probatur insuper & quarto præsens conclusio quinque rationibus (meo quidem iudicio) irrefragabilibus.

Prima ratio cõclusionis præsentis.

Prima quarum est, In vsuræ solutione, aut transfertur dominium ipsius à mutuatario soluente in mutuatorem recipientem illam, ratione ipsius nudæ lucri vsurarij voluntariæ exhibitionis, aut non solùm ratione ipsius, verùm etiam ratione adiunctę voluntarię translationis dominij illius. Sed nihil horũ hoc efficere potest, ergo non trãsfertur dominium. Diuisio est sufficiens: quoniam homo est dominus rerum exteriorum per propriam voluntatem: Vnde in proposito necesse est ad transferendum dominium rerum extortarum per usuras, vt concurrat uoluntas libera soluentis illas: cùm ad hoc causandum non sufficiat voluntas recipientis illas, cùm hoc sibi prohibeat lex naturalis, diuina & pontificia (vt fuit probatum.) Voluntate, autem, soluentis illas hoc fieri potest duplici solùm via. Aut per exhibitionem alicuius rei ultra sortem ex vi mutui, aut per ipsam translationem dominij ipsius rei sic extortæ: quoniam, aut transfertur dominium, eo quòd soluens vsuras voluntariè dat vsurario plus sorte: aut quia intendit transferre dominium illius excrescentiæ à se in mutuatorem: vel propter vtrunque: sed quòd non transferatur dominiũ ex voluntaria traditione illius excrescentiæ, patuit per allata in primo notabili, cùm ex hoc non sequatur necessariò trãslatio dominij, cùm sint duo diuersa: ex hoc, enim, quòd vsurario do aureum vnum pro vsura, nihil aliud necessariò conuinci potest, nisi quòd voluntariè ei illum assigno: nec potest ex hoc conuinci, quòd trado illum ad hoc, vt sit suus: & si quæratur à tali dante, ad quid, ergo, das aureũ illum ei? in promptu responsio est: ego quidem ei do, quia aliter mihi mutuare non vult. & hæc ratio taliter cõfirmatur. Quia sicut soluens vsuras consentit in solutionem aurei, & tamen, non in eam (inquantũ iniusta est) consentit, quia nullus patitur iniustum volens, ita consentit in nudam traditionem aurei, absque hoc, quod consentiat in translatione dominij illius. & quòd in soluente vsuras non sit intentio transferendi dominium illarum, patet, quia in eo adest quædam coactio (vt diximus) soluendi illud tale vltra sortem.

Secundò arguitur sic.

Ratio secunda cõclusionis pͣsentis.

Sicut, enim, voluntate conditionata seu coacta conditionatè, vt mortem, scilicet, euitet in naufragio existens exonerando nauem in mare proijcit merces, dominium non transfert ad illas reperientem, sed illud in se retinet: quapropter illas reperiens ad restituendum eas domino illarum teneatur, vt in l. qui leuandæ nauis gratia. ff. ad l. Rodiam de iactu, & in capitu. ex communicationi, extra de raptoribus, sic arguendo à simili, soluens vsuras ex ui mutui nõ habuit animum transferendi dominium in mutuantem, nec absoluẽdi ipsummet vsurarium ab obligatione restituẽdi sibi, vel suis illud traditum ex vi mutui vsurario, illud tradendo in potestate vsurarij, donec fortè aliquando pœnitentia ductus illud sibi restituat, vel Deo prouidente aliunde ab eo æquiualens recipiat: ac per consequens vsurarius ex tali nuda traditione nullum acquisiuit dominium, cum illud fuerit lege diuina sibi interdictum.

l. Qui leuandæ Nauis. ff. ad l. Rodiã de iac.

c. ex cõi. extra de raptor.

Tertiò

Tertiò sic arguitur.

Si in vsura soluta transferretur dominium ad ipsum vsurarium, sequeretur hoc absurdissimum, quòd extorquens agrum per vsuram nō teneretur ad restitutionem omnium fructuum ex ipso perceptorum: cum percepisset fructus rei iam effectæ suæ (per translationem talis dominij ad se factam) damnum passo restituendo agrum, vel eius pretium: At consequens est falsum, vt in capitulo, Grauis. extra de restitutione spoliatorum, & contra omnes Doctores, ergo, dicendum superest, quòd in vsura non transferatur dominium. Consequentia (in qua consistit tota difficultas) declaratur ex differentia, quæ est inter æqualitatem in recompensatione rei fructificantis, quando translatum est dominium, & in æqualitatem seruandam in recompensatione eiusdem, quando non est translatum dominium: Cùm enim ager transeat de domino in dominum, quocunque titulo id fiat, sufficienter satisfit primo domino, si datur sibi tantum, quantum valet substantia agri pēsata virtute fructificatiua, & alijs conditionibus, quæ in contractu venditionis eius pensandæ fuissent, nec plus exigit iustitia commutatiua: quoniam seruata æqualitate rei ad rem completa est ratio iustitiæ. Quando verò ager mutat quidem possessorem, sed non dominum, secundum veritatem, non satisfit domino eius, dando ei solùm ipsum pretium agri: sed oportet (vltra illud) omnes fructus perceptos, & qui potuissent à diligenti cultore percipi (vt in dicto capitulo, Grauis) restituere ei, quia sunt fructus agri illius, cuius alter est dominus. si ergo in usura translatum est dominium agri per vsuram extorti, sufficienter fieret restitutio, restituendo agrum tantùm, vel pretium æquale: pensata substantia agri & eius virtute fructificatiua, non autem fructibus perceptis pensatis: quoniam vsurarius recepisset fructus de re sua. Et confirmatur hoc exemplo, sicut ab omnibus dicitur, neminem teneri restituere fructus perceptos ex agro empto ex pecunia per vsuram acquisita: quia sunt fructus agri sui, ad quem per emptionem fuit translatum dominium, sic esset dicendum de fructibus agri per vsuram extorti: quia essent sui ratione dominij translati per traditionem factam à mutuatario ipsi mutuatori, quia vigore talis acquisitionis dominij ager diceretur suus: si, ergo, dominium agri per vsuram extorti transferretur in vsurarium, sequeretur (vt dixi) quòd non teneretur ipse vsurarius ad restitutionem fructuum, quos per viginti (fortè) annos percepisset: contra omnes Doctores, & dictum textum capituli, Grauis, quòd si diceret quis, hoc tantum verificari in translatione dominij omnino voluntaria (vt per venditionem &c. in qua sufficiet solùm restituere agrum, vel ei æquiualens) non tamen, verificatur in donatione aliqualiter inuoluntaria, qualis est vsuræ solutio, quia vltra ęquiualens quis tenetur ad fructus susceptos ex agro: ergo, conuincuntur aduersarij quòd ex vsura non transferatur dominium, quia nemo tenetur soluere fructus rei propriæ: sed si dixerint ipsi, huiusmodi fructuum restitutio facienda erit non ratione dominij non acquisiti, sed ratione damni illati mutuatario, qui iam fuerat dominus illius agri, à quo domino extortus est per vsuram, eo quòd fuerat damnificatus non solùm in agro, verumetiā, & in fructibus eius percipiēdis: & ideo quamuis vtrorumque, scilicet, agri & fructuum à mutuatario in vsurarium dominium fuerit translatum, tamen, competit repetitio ipsi mutuatario. Hæc responsio ac insimul impugnatio nostræ rationis, enim, falsò innititur fundamento dicendo, quòd damnificatus in agro sit etiam damnificatus in fructibus illius agri, super quem obtinuit dominium, cùm per se pateat,

Rō tertia conclusionis præsentis.
Antecedens.
Consequentia.
c. Grauis, extra de resti. spol.
Impugnatur ratio.

pateat, quòd si fuit translatum dominium agri ad usurarium: ergo ipse vsurarius effectus fuit dominus non tantùm ipsius agri, verùm etiam & fructuum eius, cum hęc sit regula infallibilis, quòd verè translato dominio alicuius rei, omne damnum, aut emolumētum futurum domino rei cedat: tum quia quando non transfertur dominium vniuersaliter verum non erit: vt patet in locatione domus, quæ fortuitò casu ruit, eo quòd domus in domini damnū ruat, & non eius, qui eam conduxit.

Quarta ratio.

Cùm in translatione dominij semper requiratur voluntas domini directi illius rei, & dominus directus rerum temporalium sit Deus omnipotēs, licèt vtilis, & tanquàm vsufructuarius illarum temporalis sit possessor illarum, sequitur, quòd per huiusmodi voluntariam aliqualiter traditionem non transferatur illius rei dominium ad ipsum mutuantem, cum sit contra plenam voluntatem Dei illius rei directi domini prohibentis huiusmodi receptionem, vt fuit probatum in quæstione tertia, & quarta, cùm plus iuris super illā rem ipse habeat, quàm possessor, seu vsufructuarius eius, & cū dominus fieri hoc modo translationem illius rei dominium prohibuerit, sequitur inde nō transferri, cùm necessariò ad eius essentiam domini consensus requiratur, nec obstat Hadrianus respondens huic rationi, quòd licèt Deus non consentiat in vsurarum acceptione, consentit, tamen, in eius effectum, qui est translatio dominij in accipientem eam ab alio donante. Hoc (inquam) non obstat: quoniam licèt Deus consentiat in translatione dominij in accipientem ab alio donante verè, & mera libera eius uoluntate, tamen, non acceptat ratione donationis, seu (& melius) ratione nudæ traditionis, ut præsupponitur in nostra quæstione.

Respōsio obiectioni quā Hadrianus facit cōtra hāc quartam rationem.

Quinta ratio.

Quicunque est dominus alicuius rei, est dominus eius aliquo iure seu iusto titulo, non iniuria: sed rei acquisitę per usuram usurarius non est dominus aliquo iure, uel iusto titulo: cùm non sit dominus iure, seu titulo emptionis; nec iure locationis, nec iure permutationis, uel huiusmodi (ut patet ad sensum) ergo dominium non transfertur per usuram: quoniam si transferretur, maximè transferretur titulo solutionis promissi, ut puta, quia promisit tātum dare usurario ultra sortem, aut titulo donationis liberæ. Attamen nemo dicere audebit, ad usurarium fuisse translatum dominium per titulum solutionis promissi, quia talis promissio nulla est, nec ex ea oritur aliqua obligatio, cùm ei lex resistat. & quòd hoc sit uerum, supra patuit ex tenore uerborum l. Non dubium. supra relato. C. de legibus, in qua dicitur [nullius esse obligationis, ac penitùs nullum esse contractum, uel promissionem contra legem] inde sequitur ueritas nostræ conclusionis, cùm huiusmodi contractus usurarius sit contra legem: ut habetur per tex. in cap. super eo. extra de usuris, in quo dicitur [usuram esse prohibitam utriusque testamenti pagina:] sed neque titulo donationis huiusmodi illiberalis transfertur dominium usuræ ad usurarium; quia donatio talis, ut scienter indebiti non tenet, quando illius receptio à iure reprobata est: prohibitum autem est, aliquid ultra sortem non solùm recipere, uerùm etiam principaliter ex ui mutui expectare: ut in c. consuluit. extra de usur. Ex his hucusque, ergo, adductis luce clariùs elucet, ad usurarium nō transferri dominium rei extortæ per usuram.

l. non dubium. C. de legib.

c. super eo. ext. de usur.

Attamen contra nostram uerissimam conclusionem posset quis insurgere

dicendo

dicendo ipsam falsam,& hoc probans duplici medio. Primò,enim, auctoritate quàm plurimorum Doctorum infrascriptorum, & ratione. Sciendum ergo,quòd infrascripti Doctores dixerunt, dominium rei extortæ per vsuram transferri ad usurarios,tamen,ipsi vsurarij tenebuntur tale quid restituere ei, à quo extorserunt,& sunt,videlicet, Scotus in quarto sententiarum, distinctione 15.quæstione secunda,articulo tertio,in ver. Similiter dans. Henricus de Gandauo quodl.4.quæstione 27. Petrus Pal.in quarto sententiarum, distinctione decima quinta,quæstione tertia, articulo quinto, conclusione secunda,& ibidem in quæstione secunda,articulo quinto,in uersi.successor autem.Nicolaus de Orbellis in quarto sententiarum,distinctione decima quinta,quæstione tertia,§.17. Hadrianus Papa in tract.de sacramentis, tit.pro sacramento pœnitentiæ, de restitutione folio 59.§.ex his alia oritur quæstio. Glos.in capitu.siquis usuram.14.quæstione quarta.& ratio istorum est, quia transfertur dominium etiam in mutuatione,& tamen debitor tenetur tãdem rem mutuatam restituere creditori:sic & dicendum in casu proposito:& prædictæ impugnationi aliquibus videtur Diuum Thomam fauisse in quarto sententiarum,distinctione decima quinta, quæstione secunda, articulo quarto, quodl.2.cuius Sancti verba formalia sunt hæc,videlicet. Aut transfertur dominium,& tunc vel competit repetitio ei, à quo quis lucratus est secundum aliquod ius,sicut in usura accidit,in qua(vt quidam dicunt)dominium transfertur,hæc ille Sanctus. ex cuius verbis patet, ipsum non sequutum fuisse dictam sententiam,sed solùm eam simpliciter recitasse:eò magis,quòd in summa contrariũ docuit,vt supra retulimus: sed quoniã dictæ impugnationi per allata in probationib.nostræ cõclusionis fuisse responsum abundè satis patet: iccircò his omissis ad alia me transferens,dico,quòd:Et si non negemus, dictos Doctores adinuicem secũdum sonitum verborum aduersatos fuisse nostræ conclusioni:tamen, quàm facillimè possemus concordare vtendo doctrina Archidiaconi in capitulo,si quis vsuram.14.quæstione quarta, in fi. Quapropter pro concordia ipsorum memoriæ commendandum erit, & nunquã obliuioni tradendum.Quòd duplex est uis, qua quis contingit compelli ad aliquid faciendum,vel non faciendum:est,enim,vis compulsiua,& uis ablatiua.Vis,enim,compulsiua potest aliter dici quædam vis voluntatis immissiua: quando,scilicet,cogitur uoluntas alicuius ad aliquid faciendum, vel non faciendum:& hoc etiam dicitur voluntate factum,quia coacta voluntas,est uoluntas,vt in l.si mulier. ff. quod metus causa.& in capit. Meritò quæritur. 15. quæstione prima,& hæc parit actionem,quod metus causa: Vi,ergo,compulsiua tam alterius rapiens,fictione iuris ciuilis efficitur dominus illius rei,licèt iure prætorio penes priorem dominum rei dominium remaneat, vt in l.metus.§.Item Iulianus.ff.Quod metus causa,& tali vi comparatur extorsio usurarum.Vnde secundum subtilitatem iuris ciuilis (vt docet etiam Bartol.in l. metum autem.§.volenti.ff.quod metus causa) dominium rei per vsuram extortæ transfertur ad vsurarium.Penes verò dominũ,(idest,mutuatarium,qui illam soluit tali uolontate compulsiua)dominium illius rei sic traditæ usurario remanet iuris æquitate.& ratio est : quoniam si apud ipsum non remaneret illius rei dominiũ, non concederetur à iure soluenti usuram actio contra usurarium,vt fuit concessa in cap.debitores.extra de iureiuran. nec præciperetur à iure ipsi usurario restitutio usurarum : vt fuit præcepta per canones cõtentos in toto titulo de vsuris, & in locis iam citatis supra in probationem

conclusionis

Scotus.
Henricus.
Pal.
Nic.de Orbel.
Hadrianus.
Glos.

Archid.

6
Vis qua contingit aliquẽ compelli ad aliqd agẽdum,est duplex.

7
Vis compulsiua quid sit.
l.si mulier.ff.q metus cau.
c.merito quæritur.15.q.1.

8
Voluntas coacta est uolũtas

9
Dominium acquiratur p vim compulsiuam.
l.Metus. ff.qd metus causa.
Bartol.
ca. Debitores. extra de iureiurando.

10
Vis ablatiua quid sit.

conclusionis nostræ. Vis autem ablatiua est illa, quæ absolutè infertur etiam sine conditionata eius voluntate, cui infertur: vt contingit in furto, vel rapina: & ratione talis vis nullo pacto, neque fictione iuris ciuilis transfertur dominium, sed adhuc remanet apud verum dominum illius: & hæc vis non parit actionem. Quod metus causa, sed vi bonorum raptorum.

Doctorum cōcordia circa p̄sentem q̄onem

His ergo præmissis, poterit pro concordia Doctorum dici, & meritò, quòd Doctores (citati ad probandam nostram conclusionem) dicentes non transferri dominium ad usurarium: verum dixerint secundum iuris æquitatem, ac ius prætorium, & pontificium: dicentes, verò, transferri dominium, & ipsi verum dicant loquendo de subtilitate iuris ciuilis, cùm usurarium lucrum nō prohibeat ius ciuile regulariter, vt latiùs in quæstione sexta dictum, & probatum fuit.

Ad argumentum primum modò facillima erit responsio, dicendo minorem falsam esse, & ad probationem dicitur, quòd non sit par ratio in utroque: cùm de essentia peccati stupri non sit permittere corpus stuprari sine aliquo consensu, sed cum consensu, saltem, conditionato pro euitanda morte, malendo consulere saluti corporali propriæ, quàm spirituali, paruipendens inde Dei offensam incurrere, quod vtique illicitum est: quod dici non potest, in casu nostro: cùm talis mutuatarius conditionata voluntate vsurario vsuras soluendo, non peccet, vt latiùs probabitur infra in quæstione trigesima quarta. Mulieri, verò, stupro etiam uoluntate conditionata minimè licet assentiri, eo quòd quacunque occasione imminente potius mortem præeligere, quàm mortali peccato consentire illa tenetur: quapropter non potest dari identitas

c. ita nē. 32. q. 1.

rationis in vtroque casu, ut latiùs ex capitulo, Ita ne. 32. quæstione prima, elicitur. & ratio est, quia in hoc stupro, uoluntas conditionata dicenda erit

cap. merito. 15. quæst. 1.

uoluntas, ut in capitulo, Meritò. decima quinta, quæstione prima. Maior quoque negatur: quoniam per se patet falsitas eius, quòd uerum non sit, quòd ex omni traditione rei dominium ipsius (ut latiùs in notabili primo diximus) nobis acquiratur.

Ad secundum argumentum respondetur, illud nihil concludere contra nos: nec canon in dicto cap. Abbas. dicit fuisse translatum dominium rei traditæ ex metu cadente in constantem uirum, à taliter metuēte, ad ipsum incutientem metum: sed solùm quod debet dictam donationem irritam declarari: vt ex uerbis ipsius canonis elicitur. quapropter qui impugnare videntur nostram conclusionem, uerissimam ipsam esse fateri compelluntur, & dictum canonem illi fauere: eo quòd illud declaretur irritum quod nullo iure aliquo tempore subsistit. Vnde patet illam donationem dicendam fore nullam, & inualidam ad aliquod ius producendum donatario ex donatione quæ contra

l. non dubium. C. de legib.

ius est: ut in dicta l. non dubium. §. Pacta. C. de legibus. explicitè habetur. & quia taliter donatum mutuanti recipere de iure est prohibitum: inde necessariò fatendum erit, nullum ius sibi fuisse acquisitum.

QVAE-

QVESTIO XXVI.

Vtrum mutuanti pecuniam liceat pro assecuratione (quia scilicet, periculum sortis perdendæ in se suscipit) emolumentum, aut pretium aliquod tuta conscientia accipere vltra sortem mutuatam, & sic acceptum sibi retinere.

SVMMARIVM.

1 *Mutuans & assecurans quando dicatur non posse aliquid accipere pro assecuratione.*
2 *Pro, Præpositio, quid importet.*
3 *Mutuans & assecurans, quando dicatur posse aliquid accipere pro assecuratione.*

ET PRIMO videtur dicendum, quòd non liceat mutuanti pecuniam (vel quid simile) vt in casu proposito vltra sortem recipere: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet. Vsuram ex mutuo exigere, ac exactam retinere nemini licet.

At mutuare, & ratione recepti periculi, in se, rei mutuatæ, aliquid vltra sortem exigere, est vsura ex mutuo exigere.

Ergo mutuare, & ratione recepti periculi, in se, rei mutuatæ, aliquid exigere, & inde exactum retinere nemini licet.

Maior propositio per se patet, & in tantum est vera, quòd ipsam pertinaciter asseuerantes falsam esse, puniendos fore vti hæreticos mandauit Clemens Papa in clem. vnica. §. fi. de vsur.

Minor probatur per tex. apertissimum in c. fi. ext. de vsur. Vbi infrascriptis verbis Gregorius Nonus ipsam approbare videtur, videlicet. [Nauiganti, vel eunti ad nundinas, certam mutuans pecuniæ quantitatem: pro eo, quòd suscipit in se periculum, recepturus aliquid vltra sortem, vsurarius est censendus.] hæc ibi. quam minorem sic generaliter intellectam amplectuntur Glo. Innoc. Io. And. Ant. de But. Panor. Io. de Ana. & reliqui Canonistæ in d. c. fi. Host. in summa. tit. de vsur. §. An aliquo casu, in ver. in Traiectitia etiam pecunia. Riccardus à media v[illa] in [4]. sent. dist. 15. art. 5. q. 5. in ver. Alio modo quando capitale. in fi. Nic. de Orb[ellis] in 4. sent. dist. 5. q. 3. §. 12. Lancillotus in Insti. canon. tit. de vsur. §. fi. Ex his ergo omnibus videtur dicendum indistinctè, nemini licere suscipere aliquid vltra sortem mutuatam ratione receptionis periculi, in se, propriæ pecuniæ mutuatæ alteri, cùm dicti Doctores indistinctè hoc dixerint. Vbi supra vnà cum canone d. c. fi. *clem. unica, de vsuris. c. fina. extra de vsuris. Glos. Innocen. Ioan Andr. Ant. de But. Panor. Ioan. de Anan. Hostien. Riccardus. Nic. de Orbel. Lancillotus.*

SED CONTRA, est tex. apertissimus in l. 1. l. nihil interest, l. Periculi. ff. de nautico fœnore. & in l. 1. & 2. C. de nautico fœnore: in quibus iuribus conceditur etiam centesima vsura, idest, 12. pro quolibet centenario ratione periculi quod mutuator recipit in se, quarum legum tenor referetur in probatione secundæ conclusionis. *L. 1. l. nihil interest, & l. periculi, ff. de nauti co fœnore. l. 1. & 2. C. de nautico fœnore*

Respondeo præsenti quæstioni duplici conclusione.

Prima ergo conclusio sit hæc, videlicet.

1 Mutuans pecuniam hac lege: vt nullus præter mutuantem assecuret ipsam pecuniā negotiationi implicādā: quā mutuatarius nō indigeret assecuratione, vel *Mutuās et assecurans quādo pro assecuratione dicatur, non posse al. qd recipere.*

(vt in prima quæstione) rogatus à mutuatario, vt illud mutuatũ sibi assecuret pro aliquo pretio inter eos rationabiliter conuento, ne aliquod incurrat periculum in negotiando, vel in asportando pecuniam mutuatam, vel inde merces emptas, vel quid simile: & ècontra, mutuans obligando se & sua mutuatarium indemnem seruare in casibus prædictis, dictus mutuator (qui ex vi mutui non intendebat mutuatarium ipsum obligare ad aliquid sibi tradendum vltra sortem mutuatam, sed solùm consentiens assecurationi prædictæ precibus mutuatarij, pretio consueto, & rationabili arbitrio boni viri) nullatenus erit vsurarius censendus, sed charitate feruidus, & prudens, & omni suspitione vsurariæ prauitatis carens. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primo, enim, per tex. in l. 1. in l. nihil interest. & l. periculi. ff. de nautico fœnore, & in l. 1. & 2. C. de nautico fœnore. Immò & probatur, per tex. in d. c. nauiganti. ext. de vsur. bene intellecto, arguendo à contrario sensu, & pōderādo summi Pontificis verba. Nam scitè ibi summus Pontifex nō dixit simpliciter, mutuantē, & gratis non assecurantem ipsam pecuniam mutuatam, & pro assecuratione facta ad preces mutuatarij aliquid vltra sortem ex vi periculi (cui se subponit de amittenda re mutuata) suscipientem, esse vsurarium, quod & nos affirmauimus in nostra conclusione prima: sed eleganter vsus fuit his verbis, videlicet. [Nauiganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo, quòd suscipit in se periculum, recepturus aliquid vltra sortē, vsurarius est censendus.] hæc ibi, quæ quidem verba benè libranti statim apparebit uerus intellectus dicti canonis. legendus, & interpretādus, ergo, erit hoc modo, [mutuans pecuniæ quantitatem pro eo, quod suscipit in se &c. i. aliàs non mutuaturus: hoc, enim, significant verba illa. [Mutuans pro eo, quòd. i. ille, qui iccirco mutuat, vt suscipiens in se periculum, mutuatarium assecurando, ex tali assecuratione aliquid lucretur (vt in prima conclusione fuit probatum) vsurarius est: quoniam (vt diximus) hoc elicitur ex sacro euāgelio, Luc. c. 6. & ex auctoritate Diui Thomæ, & Caietani, & omnium Doctorum, qui fuerunt adducti in probationem præcedentis conclusionis, cùm nulla ciuilis obligatio possit expeti, vel expectari ex vi mutui, qualis esset hæc, ad quam mutuans uellet mutuatarium compellere, (vt clarè fuit dictum in prima conclusione,) & probatum multis aliis mediis in quæstione decima octaua, & probabitur nonnullis rationibus paulò post. Probatur insuper & præsens conclusio auctoritate omnium Doctorum, qui fuerunt adducti in probationem præcedentis conclusionis, qui omnes explicitè se subscripserunt præsenti conclusioni, tanquā verissimæ, interpretantes taliter canonem illum in c. fi. extra de vsur. præter illos Doctores, qui fuerunt adducti in probationem minoris propositionis adductæ in principio quæstionis præsentis: quos quidem omnes credo non refragatos fuisse præsenti conclusioni, tùm quia de illa explicitè nihil dicūt, cū etiā, quia ipsi tm̄ interpretati fuerunt ipsum canonē iuxta interpretationem nostrā nuper factā, non curantes ex ipso canone expresse elicere etiā hanc secundam nostram conclusionem, cùm apud eos visa fuerit rationi consentanea, & iccircò nullatenus in dubium reuocandam, aut clarioribus notificandam verbis fore.

3 Mutuans et assecurans quando dicatur posse aliquid accipere pro assecuratione.

L. 1. l. nihil interest, & l. periculi, ff. de nautico fœnore. L. 1. & 2. C. de nautico fœnore c. fina. extra de vsuris. Tenor tex. d. c. fi. & eius uera expositio.

Probatur, & tertiò præsens conclusio infrascripta irrefragabili ratione. Hoc modo arguendo: si nostra conclusio vera non esset, sequeretur, quòd mutuans gratis, & vltra mutuum assecurans pecuniam, vel aliam quamcumque rem mutuatam, & ex vi solùm assecurationis aliquid recipiens,

Antecedens. Ratio conclus. Consequentia.

esset peioris conditionis illo, qui tantùm assecurat merces, vel quid aliud simi le ut pecuniam &c. ualet consequentia: quoniam (ut probabimus in tract. de contractu assecurationis Deo dante) unicuique licet aliquid suscipere per assecurationis contractum: cùm ipso mediante subiiciatur periculo soluendi maximam quantitatem pecuniæ sic assecuratæ: ad quod faciendum nullo iure aliquis compellitur: ita, ergo, in proposito, cùm supposueramus in hac secunda nostra conclusione, huiusmodi mutuantem, & insimul assecurantē realiter, nihil lucri intendere ex ui mutui recipere, sed gratis mutuare, & rogatus a mutuatario, rei gratis mutuatæ suscipere in periculum, dictæ rei mutuatę gratis periculum in se meritò suscepit pro pretio conuento: cùm assecuret rē iam translatam in mutuatarij dominium, eo quòd dicatur mutuum: eo quòd fiat de meo tuum, ut in l. 2. §. appellata. ff. de reb. cred. si cer. pe. Vnde non uidetur rationi consentaneum negare, quòd liceat hoc idem ipsi mutuanti, quod unicuique tertio extraneo, non cōferenti hoc beneficium mutuationis in mutuatarium, licet: cùm inde sequeretur potius ipsum mutuantem mutui gratia damnum sentire, non seruando se indemnem in tali periculo subeundo: cùm posset contingere, quòd mutuatarius non haberet præ manibus assecurātem sibi talem pecuniam mutuo acceptam, uel penitùs non inueniret assecurantē: & sic opus esset ei uel desistere à negotiatione sibi necessaria, uel semper esse cum cordis angustia, timens, & tremēs amittere oleum & impensam (ut dici solet,) idest, labores & ipsammet pecuniam, uel aliàs merces mutuatas sibi, cū maxima eius iactura: aut opus esset mutuanti (ut liberaret mutuatariū ab huiusmodi tribulatione pecuniam mutuatam ab ipso mutuatario assecurare sine pretio in graue sui detrimentum, & iacturam, quod utique rationi consentaneum non esse per se patet.

l. 2. ff. de rebus cred. si cer. pe.

Ad argumentum modò, & ad authoritates probantes minorem propositionem iam supra fuit responsum in probationē secundę conclusionis, in qua interpretati fuimus ipsum canonem, & Doctores procedere in terminis primæ conclusionis secundum uerum intellectum dicti canonis iuxta interpretationem allatam à præadductis Doctorib. ad probandam primam cōclusionē.

QVESTIO XXVII.

Vtrum ij, qui mutuant cum pacto expresso de aliquo recipiendo vltra sortem ex vi mutui, peccent, & teneantur restituere quicquid ex vsuris ratione huiusmodi lucri vsurarij (vltra vsuras ipsas extortas) adepti fuerint.

SVMMARIVM.

1 *Obligatio ciuilis quid sit, & quot modis contrahatur.*
2 *Obligatio naturalis quid sit, & quot modis contrahatur.*
3 *Res ad vsum hominum necessarię sunt in duplici differentia.*
4 *Fructus sunt in triplici differentia.*
5 *Fructus naturales, industriales, & mixti quomodo differant.*
6 *Restituere quid sit.*
7 *Restituere pertinet ad iustitiam commutatiuam.*

Vsurarius

ET PRIMO videtur dicendum, quòd vsurarius teneatur restituere non solùm extortum per vsuram cum pacto expresso, verùm etiam, & omnes fructus rei sic per vsuram extortae: quod probari potest sic.

Quicunque rapinam facit, mortaliter peccat, & ad taliter extortum restituendum unà cum fructibus ipsius tenetur. Maior propos. At qui ex pacto expresso de aliquid recipiendo vltra sortē mutuat, ac aliquid inde recipit, rapinam facit. Minor propos. Ergo qui ex pacto expresso de aliquid recipiendo ultra sortem mutuat, & inde aliquid recipit, ad taliter extortum restituēdum vnà cum fructibus ipsius tenetur. Conclusio.

Maior probatur per tex. in c. Grauis. extra de resti. spol. in quo Cœlestinus Tertius infrascriptis vsus fuit verbis, videlicet. [Mādamus quatenus si uobis constiterit de praemissis, praedictū Archidiaconū ablata p̄nominati monasterij fratribus cum integritate restituere, damna plenariè resarcire, & de illatis iniurijs competenter satisfacere compellatis: prouisuri vt non tātùm fructus à nouo, & violento possessore p̄ceptos, sed quos (si eis possidere licuisset) possessores veteres percepissent, reddi faciatis eisdem] haec ibi. c. Grauis, extra de resti. spol.

Minor probatur per tex. in c. si quis vsuram. 14. q. 4. in quo refertur sententia Diui Ambrosij in lib. de bono mortis. c. 12. dicentis. [si quis vsuram acceperit, rapinam facit, vita non viuit.] c. si quis vsurā, 14. q. 4.

SED CONTRA. Quilibet potest retinere tuta conscientia quod legitima negotiatione acquisiuit. Maior propos. Sed id, qđ acquiritur ex pecunia fœnebri, ipsa negotiando legitimè, tuta consciētia acquiritur, vt puta, ex propria industria. Minor propos. Vt latiùs in conclusionib. probabitur: inde sequitur, quòd non ad omnes fructus rei extortae per vsuram restituendos vsurarius teneatur.

Respondeo præsenti quæstioni scitu dignissimæ vndecim conclusionibus, illis, tamen, præmittendo pro ipsarum maiori intelligentia, notabilia infrascripta, quæ sunt numero quatuor.

Primum notabile sit hoc.

1 *Obligatio ciuilis quid sit, & quot modis cõtrahatur.*

Vt quis facilè cognoscere possit quibus modis contrahatur obligatio restituendi aliquid: Sciendum, quòd obligatio restituendi est duplex, quarum altera appellatur obligatio ciuilis, altera naturalis. Obligatio, ergo, ciuilis dicitur illa, qua contra obligatum in iudicio agi potest, & hæc tribus modis contrahitur. Primò, verbis, scilicet, promissione. Secundo, literis, idest, stipulatione. Tertio, re ipsa, & hęc dupliciter. Primò ex delicto, vt puta, ex furto, rapina, extorsione usurarum, & ex alijs huiusmodi. Secundo ex contractu, vt puta, ex mutuo, commodato, deposito, emptione, venditione, pignoratione, & alijs eiusdem generis: de quibus latiùs apud Iuristas. Instit. Quibus modis contrahitur obligatio. Obligatio verò quæ naturalis dicitur, est illa, quæ obligat in foro conscientiæ, etiam si contra obligatum ad restitutionem in iudicio agi non possit: & hæc ex tribus radicibus contrahitur (loquendo de obligatione restituendi rem aliquam. Primò ex iniusta rei alienæ acceptione. Secundò ex iniusta rei retentione. Tertio ex causa data iniustæ acceptioni, vel retentioni rei: & (vt clariùs procedam) exemplis infrascriptis vtar. exemplificatur obligatio primo modo incursa. in fure, raptore, & vsurario, & huiusmodi. exemplificatur in secundo modo, in moroso debitore, qui ex quo incipit esse in mora, efficitur iniustus rei alienæ detentor, etiam si primo, non iniustè, sed de voluntate domini accepit illud, vt patet in re ad certum tempus mutuata, seu commodata. de tertio modo exemplificatur in his, qui verbo, aut opere dant causam, vt aliquis alium damnificet, rem illius recipiendo, vel retinẽdo, vt supra, vt sunt ij, qui notari solent his versibus. videlicet, Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus, Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

2 *Obligatio naturalis quid sit, & quot modis contrahatur.*

Exempla prędictarum obligationum.

Secundum notabile.

3 *Res ad vsũ hominum necessaria sunt in duplici differẽtia.*

Res ad vsum humanum necessariæ sunt in duplici differentia: Nam aliquæ earum sunt, quarum vsus est ipsarum consumptio, & hæc sunt de sui natura infrugiferę: quàmuis accedente hominis industria fructum reddant aliquem, vt est vinum, frumentum, oleum, pecunia, & his similia, quæ (secundum iura) dicuntur non habere vsumfructum: cùm (vt dictum est) vsus earum sit consumptio ipsarum: & iccircò quis nón poterit vti fructibus talium separatim à rebus ipsis, vt patet in frumento, quod non germinat nisi ei accesserit industria viri illud ferẽtis in agro benè disposito. Aliæ verò sunt res, quarum vsus non est earum consumptio, & tales habent vsumfructũ, vt domus, ager, equa, vitula & his similia.

Tertium notabile.

4 *Fructus sunt in triplici differentia.*

Fructus sunt in triplici differentia, alij dicuntur merè naturales, alij merè industriales, alij mixti. fructus merè naturales dicuntur hi, in quibus producendis, ac percipiendis magis operatur ipsa natura, quàm hominis industria: veluti fructus, qui colliguntur ex pratis, pascua: glandes, ex quercubus: castaneæ, poma, ligna, & alia vsui humano accõmodata, quæ sylua de per se producit, & his similia: Industriales, merè, fructus, dicuntur ij, quos magis producit operatio industriæ hominis, quàm ipsamet natura: vt sunt res vsu consumptibiles supra citatæ, cùm ille de per se nunquàm germinarent, nisi ad ipsas accederet industria hominis, vt patet ad sensum. Fructus, autem, mixti dicuntur

illi,

illi, qui participant de vtroque: vt sunt ij, qui percipiuntur ex domo, quæ locatur ex agro, qui, si colatur, fructificat, habens à natura talem aptitudinem fructificandi, & alia his similia, vt patet ad sensum.

Quartum notabile.

Restituere nihil aliud est, quàm iteratò aliquem statuere in possessionem, vel dominium rei suæ. Nam restituere dicitur in pristino statu statuere. Quapropter in restitutione facienda semper debet attendi æqualitas iustitiæ secundum recompensationem rei ad rem. quod pertinet ad iustitiam commutatiuam: & icircò restitutio vsurarum pertinet ad actum commutatiuæ iustitiæ. Vt perpulchrè elicitur ex l. restituere. la secunda, ff. de verborum significationibus. Vbi hæc habentur, videlicet. [Restituere videtur is, qui id restituit, quod habiturus actor, si controuersia ei facta non fuisset] hæc ibi. 6 *Restituere qd sit, & vnde dicatur.* 7 *Restituere pertinet ad iustitiam commutatiuam.* l. Restituere. la 2. ff. de ver. sig.

Prima conclusio.

Vsurarius tenetur sub præcepto restituere omnia, quæ acquisiuit per extorsionem vsurarum. Hæc conclusio probatur quatruplici medio. Primo, enim, iure diuino fundato super ius illud naturale: in quo habetur, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: iuxta Domini sententiam dicentis [omnia quæcunq; vultis vt faciãt vobis homines, & vos facite illis] probatur ergo primò, præcepto illo diuino. [Non furtum facies] vt sæpe fuit probatum, & specialiter, in quæstione tertia, & quarta, eo quòd tali præcepto fuit tacitè iussa rei iniustè ablatæ restitutio: nec hoc alienum a ratione debet videri, immò maxima decoratum ratione. Nam qui rem alienam capere prohibet, eam postmodum captam, contra domini voluntatem non concedit, ut patet ad sensum: 8 *Vsurarius omnia extorta per vsuram restituere tenetur sub præcepto.* Matth cap. 7. ver. 12. Exodi c. 20.

Nec inconuenit, per præceptum negatiuum, interdum actum positiuum iuberi, quando ad obseruantiam præcepti negatiui, est aliquis actus positiuus necessarius, ut latiùs dicetur in quæstione sequenti in probatione conclusionis vnicæ. Cuius exemplum clarum est in præcepto. Non occides. quod cùm in se negatiuum sit, obligat, tamen, ad actum positiuum, sine quo proximum, aut nosmetipsos à morte liberare non possumus, qualis est actus, quo proximum à morte iniuriosa, illi parata, defendimus. iuxta domini præceptum dicentis [iudicate manè iudicium, & eruite ui oppressum de manu calumniantis, ne fortè egrediatur, ut ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit, qui extinguat propter malitiam studiorum uestrorum:] & sapiẽs Salomon nos docuit dicens. [Erue eos, qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare nè cesses: si dixeris, uires non suppetunt: qui inspector est cordis, ipse intelligit, & seruatorem animæ tuæ nihil fallit: reddetque homini iuxta opera sua.] Idem, ergo, dicitur de eo, qui (cùm possit) fame pereuntem non pascit, iuxta sententiam Diui Ambrosij. (canonizatam in capitulo, Pasce. distinctione 86.) dicentis [pasce famæ esurientem: quisquis, enim, pascendo hominem seruare poteras: si non pauisti, occidisti] ex his omnibus patet, quòd quàmuis præceptum de non furando negatiuum sit: cùm tamen finis talis præcepti sit, neminem rebus suis iniustè priuare, & ille iniustè re sua priuatur, cui res sua non restituitur: inde sequitur eodem præcepto. [Non furtum facies] prohibitum esse, auferre rem alienam, & præceptum esse restituere unicuique, quod sibi debetur, iuxta decisionem Innocentij Tertij in capitulo, sæpe contingit. extra de restitutione spoliatorum, dicentis [non multum interesse quoad periculum animæ iniustè detinere, ac inuadere alienum.] Quapropter patet ueritas nostræ conclusionis probari de iure diuino. Probatur & secundò 9 *Restitutionis pceptum pertinet ad pceptum negatiuum, & quare.* Ier. c. 21. ver. 12. Prouer. ca. 24. ver. 11. & ver. 12. c. Pasce. dis. 86. 10 *Restitutio quo sub præcepto, Nõ furtum facies, cõtineatur* c. sæpe contingit, extra de restit. spol. c. cum tu. extra de vsur.

iure

iure positiuo, per textum apertissimum in capitulo, Cùm tu. extra de vsuris. In quo Alexander Tertius, scribens Archiepiscopo Salernitano [praecepit compelli vsurarios, ad restituenda omnia exacta per vsuram] iuxta sentētiam Diui Augustini (vt habetur etiam in capitulo, Peccatum. de regulis iuris in sexto,) [Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.] Idem praecipitur in infrascriptis iuribus, videlicet, in capitulo, Praeterea, capitulo, Consuluit, capitulo, Quàm pernitiosum, capitulo, Tuas. capitulo, Quia frustra, & capitulo, Michael. extra de vsuris, & in capitulo, Quanquàm. de vsuris, in sexto, & in clementina vnica. de vsuris in qua [excommunicantur omnes statuta edentes ad soluendas vsuras praecipientia: nec non & quòd vsurae solutae non restituantur] & in capitulo, si res aliena. decima quarta, quaestione sexta, idem praecipitur, Probatur & tertiò Doctorum auctoritate infrascriptorum, qui se subscripserunt praesenti conclusioni, de quorum numero est Diuus Thomas in secunda secundae, quaestione septuagesima octaua, articulo primo, & tertio in corpore quaestionis, & ibi Caietanus in Commentarijs, & breuiter multas auctoritates complectar. dico omnes Doctores Theologos, Canonistas, & Summularios asseuerare vsurarium teneri ad restitutionem eorum, quae per vsurarum extorsionem acquisiuit, nec non & Bartolum in l. Quod te. numero vndecimo, ff. de rebus creditis, si certum petatur, dicentem, quòd debitor morosus, & fur aequiparantur: & quòd vsurarius sit huiusmodi, per se patet, cùm teneatur ad statim restituendas vsuras: aliàs si posset, & non restitueret, esset in mortali, iuxta sententiā Diui Augustini dicentis. [Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum] (de quo tamen, latiùs in sequenti quaestione.) Probatur insuper, & quarto praesens cōclusio hac ratione, videlicet. Cùm restitutio (vt in quarto notabili) sit actus iustitiae commutatiuae, quae in quadam aequalitate consistit, inde sequitur, quòd restitutio importat redditionē illius rei, quae iniustè ablata est: sic, enim, per iteratam eius exhibitionem ęqualitas reparatur cùm, ergo, conseruare iustitiam sit de necessitate salutis, iuxta praedictam sententiam diui Augustini, consequens erit, quòd restituere acquisita per usuram (ad quam nos iustitia commutatiua obligat) cùm inde reddatur alteri, quod iniustè ac per iniustitiam fuerat ablatum, petendo eandem met rem bis sibi solui (vt latiùs probauimus in notab. 8. 1. q. praesentis opusculi) sit etiam de necessitate salutis.

c. Peccatum. de reg. iur. in 6.

c. Praeterea. ca. consuluit. cap. Quā pernitiosum. c. tuas. de vsur.

c. Quia frustra. ca. Michael. de vsur. in 6.

c. Quamquam, de vsuris in 6. clem. unica, de usuris.

S. Thom.

Caietanus.

Omnes Doctores.

11 *Debitor morosus cōparatur furi.*

c. peccatum. de reg. iur. in 6.

Secunda conclusio.

12 Vsurarius recipiens à mutuatario vltra sortem aliquid de sui natura fructiferum, vel fructiferum mixtè (vt in notabili tertio latiùs) tenebitur nō solùm ad illius rei perceptae restitutionem, verùm etiam ad fructuum eius restitutionem (seruata, tamen, distinctione inferenda in subsequentibus conclusionib.) fructuum (inquam) non solùm perceptorum, verùm etiam, & illorū, qui fuissent percepti, & percipi potuissent à vero domino, si ab eo sublatum non fuisset. Haec conclusio probatur triplici medio. Probatur, enim, primo per argumentum in dicto cap. Grauis. extra de restitutione spoliatorum, in quo Coelestinus Papa Tertius [mandauit, quòd violentus detentor rei alienae compelleretur rem sic detentam restituere vnà cum fructibus, non solùm perceptis ab illo, verū etiā & eos fructus restituere, qui percipi potuissent (si huiusmodi res sic extorta remansisset pro tali tempore apud ueros, & legitimos possessores) ab ipsis veris dominis rei illius sic extortę iniustè, (vt ex tenore dicti canonis supra allato luce clariùs elucet.) Animaduertendum, tamen, quòd non

Vsurarius recipiēs per usuram rem naturaliter, vel mixtè fructiferam tenetur ad rem. & ad nonnullos fructus eius.

sine

sine causa dixi pręsentem conclusionem probari per argumentum in dicto capitulo, Grauis. quoniam licèt reuera dictus textus explicitè, & ad literam nō loquatur de casu proposito in nostra conclusione, benè, tamen, implicitè. & ratio est patentissima, cùm quoad morosum iniustumque detentorem, seu debitorem rei alienæ, æquiparentur fur, raptor, & vsurarius, eo quòd hi omnes eodem met præcepto diuino. [Non furtum facies] pręcipiuntur non detinere, sed statim restituere rem alienam ab ipsis iniustè detentam (vt latiùs in probatione præcedentis conclusionis ostendimus. Nam sicut violentus deprædator rei alienæ is dicendus erit, qui contra liberam uoluntatem domini illius illam accipit, & retinet (vt patet ad sensum) sic & vnusquisque vsuras extorquens: cùm illas extorqueat contra voluntatem liberam mutuatarij illas exoluentis, (vt latiùs fuit probatum in rationibus allatis in probationem conclusionis vnicæ quæstionis vigesimæ quintæ:) quoniam, si illas extorquisset, seu acquisiuisset per liberam donationem gratuitam ipsius mutuatarij: hic talis nullatenus dicendus esset vsurarius: sed donatarius, & possessor iustus talis rei sibi donatę gratis, gratia, & amore, cùm ex mutuatione nō sit effectus mutuator peioris conditionis, quàm antè ipsam esset, eo quòd nemo ex beneficio collato incommodum sentire debeat. Et licèt posset aliqualiter dici vsurarius non esse violentus: eo quòd vsura ei soluatur cum voluntate conditionata, quæ, tamen, voluntas dicitur (vt in capitulo, Meritò quæritur. 15. quæstione prima,) tamen, cùm ipsa non transferat dominium (vt latiùs in quæstione vigesima quinta,) inde sequitur, quòd pro uoluntate violentata coacta, & nō libera habeatur, eo quòd & ipse vsurarius dicatur, sicut & fur, malæ fidei possessor. Cū ꝑ ius naturale, diuinum, & pontificium vsurarium lucrum sit prohibitum, (iuxta ea, quæ fuerunt allata in quæstione secunda, tertia, quarta, & quinta.) inde sequitur, quòd optima fuit decisio Ioannis Cald. dicentis, quòd sorte nondum satisfacta, mutuator tenetur sibi computare fructus perceptos ex re pignorata in sortem: Sed postquàm satisfactum est sorti ex talibus fructibus susceptis, tenebitur computare etiam fructus percipiendos. & ratio diuersitatis est, quia hoc vltimo casu est malæ fidei possessor in non restituendo rem, ex quo sibi satisfactum est de fructibus, vt hic: nam malæ fidei possessor tenetur restituere etiam fructus percipiendos vt in dicto capitulo, Grauis. cuius sententiæ se subscripserunt Dom. Antonius de Butrio in dicto capitulo, Grauis. & capitulo primo, de vsuris, vnà cum Panor. ibidē, & Ioanne de Anania in dicto capitulo primo, de vsuris, qui Antonius dicit, usurarium retinentem sibi rem pignoratam, postquam ex fructibus sors mutuata restituta sibi fuerat, esse detentorem rei alienæ violentum: Vnde etiam ad percipiēdos fructus tenebitur. quod in casu nostræ conclusionis adesse patet: cùm retinens acquisita per vsuram, illa possideat mala fide: cùm sciat iniustè se possidere alienum: quod etiam Didacus Couarruuias perdoctissimè docuit in §. 6. numero quarto, titulo secundæ partis relect. fol. 552. super regulam. Malæ fidei possessor. Quæ omnia luce clariùs comprobantur verissima per text. apertissimum in l. si nauis. ff. de rei vēdic. Vbi hæc aurea verba habentur, videlicet. [Si Nauis à malæ fidei possessore petatur, & fructus æstimandi sunt, vt in taberna, & area, quæ locari solent. Quod non est ei contrarium, quòd de pecunia deposita, quam non attingit hæres, usuras pręstare non cogitur] hæc ibi inter alia. Sed & in sequenti §. hæc habentur. [Generaliter, autem, cùm de fructibus æstimandis quæritur, constat animaduerti nō debere, an malę fidei possessor

Exod. c. 20.

c. merito quæritur. 15. q. 1.

Ioannes Cald.

Ant. de But.
Panor.
Ioānes de Ana.

Couarruias.

l. si nauis, ff. de rei vendic.

quoad materiam restitutionis, cùm ad neutrum transferatur dominium rei sic iniustè ablatæ: & vterque diuino præcepto, [Non furaberis] obligetur ad restitutionem,& vterque contrectat rem alienã inuito domino: quod ad ethimologiam furti spectat, eo magis,quòd prædictis omnibus consonant uerba Diui Augustini canonizata in capitulo, Pœnale est. 14. quæstione quinta, dicētis:furti nomine benè intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienæ. Quapropter merito statuit decisio sacrorum Theologorum,(vt dicetur in penultima conclusione,)quòd quæcunque statuerunt iura prædicta in pœnam morosi debitoris,competant ipsis furibus,& vsurarijs,cum vterque eorum per iniuriosam,ac iniquam actionem insurgant contra proximum suum, vt benè annotauit inter alios Didacus Couarruuias de vsurario,in materia pñtis conclusionis,ad hoc adducens authoritatem Diui Thomæ infra citandi. Quapropter merito statuta contra fures(quoad materiam restitutionis)tam à iuribus quam à Doctoribus decreta,intelligenda sint contra vsurarios ipsos,cùm eadem sit ratio in vtrisque,prout elicitur apertissimè ex text. in capitulo, si quis vsuram. 14. quæstione quarta, in quo hæc habentur, videlicet. [si quis usuram acceperit,rapinam facit,uita non uiuit,] & ideircò quæcunque notabilia dixerunt Doctores de materia obligationis ad restitutionem eorum, quæ per furtum ab aliquo fuerunt ablata, intelligēda etiam erunt de acceptis per usurã, ut innuere uoluit Diuus Thomas in secunda secundæ, quæstione 62. per totum:dum agens de restitutione alienæ rei, nullam specialem differentiam attulit inter usurarium, furem, & alios iniustè aliena detinentes: sed regulam eandem de omnibus illis instituit: & dum egit ibidem in quæst. 78. de usurariis, sermonem non habuit specialiter de materia præsentis conclusionis,sed tantum generaliter de ea loquutus fuit in quæstione 62. sic etiam ipse fecit de materia furti in 2. 2. q. 66. nihil dicens de restitutione facienda per furem,& de qualitate eius, se tacitè remittens ad dictam q. prædictã quæstione 62. hęc annotaui pro lectore nouitio, ne titubet, ut recentiores falsa de hac materia protulisse.

ca. Pœnale est. 14. q. 5.

Didac. Couar.

c. si quis vsurã, 14. q. 4.

Sanctus Tho.

Probatur insuper,& secundo præsens conclusio Doctorum authoritate, de quorum numero est Diuus Thomas in secunda secundæ, quæstione sexagesima secunda, articulo primo, secundo,& sexto,in corpore quæstionis,& Caietanus in Commentarijs ibidem,& Sotus in libro quarto, de iustitia, & iure, quæstione septima, articulo secundo, conclusione prima,& in uersi. Omnis restitutionis obligatio, ubi infrascriptis utitur uerbis, uidelicet, omnis restitutionis obligatio ex altero duorum capitum nascitur, uidelicet: ut ratione acceptionis (et si rem non habeas) aut ratione rei acceptæ, quam habes, licèt illam non acceperis. Quare si accepisti & habes, utroque es funiculo obligatus. Nomine autem acceptionis, quælibet actio intelligenda uenit, per quam damnum dedisti, aut iniuriam irrogasti, etiam si nihil tu ueris lucratus, ut si incendisti alienas ædes. hæc ille: ex quibus uerbis patet ipsum se subscripsisse præsenti conclusioni, cùm per usurariam exactionem usurarius damnificauerit iniustè mutuatarium. Didacus, autem, Couarruuias in parte secunda relectionis. §. sexto, numero primo tradendo infrascriptam regulam tacitè se subscripsit præsenti conclusioni, cui ibidem, in principio dicti §. quæ est de restitutione, nu. 3. explicitè se subscripserat: Regula igitur tradita in dicto sexto §. est talis, uidelicet: Iure naturali, diuino, & humano neminem teneri ad restitutionem alicuius rei: nisi ratione damni illati, uel ex acceptione rei alienæ: & con-

Caietanus. Dominicus à Soto.

14 *Restituendi obligatio quando incurratur, et quotupliciter.*

Secundus casus.

Titius furatus fuit dolium vini à Sempronio vel ratione mutui acquisiuit, & aliquandiu apud se retinuit:quod,tandem,vinum in acetum versum est,ita vt nihil quasi valeret,cuius deteriorationis causam, (supponitur) furem vel vsurarium non fuisse,dominumque ipsum antè dictum tempus in quo versum est in acetum ipsum vinum noluisse vendere, eo quòd expectaret magis oportunum tempus.

Tertius casus.

Vineam Titij Sempronius per vim, vel per extorsionem vsurarum vsurpauit,quæ tunc cùm nouella esset,erat non minimi pretij:tandem successu temporis cùm vires fructificādi per naturā amisisset, parui valoris facta est: Sempronius postmodum pœnitentia ductus vineam suo domino restituit, simul & fructus inde perceptos:petitur modo,an insuper cogendus sit vineæ deteriorationem supplere.

Concluditur,ergo,in omnibus supradictis casibus,vsurarium,seu malæ fidei talē possessorē teneri ad restitutionē taliū,licèt nihil lucri ex ipsis receperit.Hęc cōclusio probatur triplici medio.Primò,per omnia iura citata in probationem conclusionis præcedentis:& secundo Doctorum auctoritate.Bart. enim,nostrę conclusioni se subscripsit in dictis legib.& præcipuè in l.quod te mihi.ff.de reb.cred.si cer.pet.nu. 10.& in l.In fundo.nu. 10.& 11.ff.de rei vendi.Vnde in d.l.Quod te mihi,nu. 10.dixit,quòd fur,& morosus debitor æquiparantur,vt in l.inter stipulantem.§.penult.ff.de ver.obl. Idem in l.nemo rem suā.la 1.in ver.Tu debes scire.ff.de ver.obl.sed in fure,raptore,& similib.non adhibetur ista distinctio:& iō ad eū debet spectare interitus:qđ idē Bart.rursus,cōfirmat in l.si cū exceptione.§.quatenus.in ver.Venio ad vers.sed si non culpa.hæc Bar.cuius sñiam esse receptā cōmuniter testatur Didac. Couar.in 2.par.relec.§.6.nu.1. qui & refert quāplurimos hāc amplexatos fuisse cōclusionē,cui & se subscripsit vnà cū Io.à Medina in C.de reb.resti.q.6.circa principiū.§.Ac ꝓinde dimisso rigore iuris.Vbi volēs solū decidere quid sentiēdū esset in foro cōsciētiæ,tacitè fatetur,ꝙ de rigore iuris in foro fori vera sit opinio Bar.ꝓut eodē modo testatur Didac.vbi sup.asseuerans ipsū Io.à Medina sequutū fuisse sñiam Bar.quā sententiā amplectitur Pet.de Anch.in reg. Peccatū.de reg.iur.in 6.col.9.in fi.in ver.sed hoc occurrit dubiū. Probatur & tertio hac rōne ꝑsens cōclusio,videlicet. Cū reipublicæ expediat vt delicta non remaneāt impunita,meritò in foro fori verissima est nr̄a cōclusio,ne fides huiusmodi furib.vsurarijs ac rē alienā mala fide possidentib.(cū illa indigni ꝓrsus sint)ac ipsorū dictis adhibeat̄ iuxta regulā iuris,semel malus sp præsumitur malus,vt in c.semel malus,de regu.iur. in 6.vt & hoc modo alij arceantur à talium scelerum perpetratione.

Bartol.

Barto. Couarruuias. Ioā. à Medina.

Quinta conclusio. 16

Vsurarius(apud quē res extorta ꝓ vsurā,perijt:quę periisset eodē mō apud mutuatariū)sine sua culpa nō tenebit̄ in foro cōsciētiæ de æqtate ad restituēdū eius ualorē,licèt ad interesse,qđ forsā medio tēpore passus inde fuisset,& ad fructus inde susceptos,cū distinctione,tn̄,allata in cōcl.2.præsentis q. Hęc cōclusio ꝓbatur auctoritate Io.à Medina,vbi sup.§. similiter restitutio dēt fieri.in fi.& ibidē.q.3.Sexta causa est rei interitus.in fi.Didaci Couar.vbi supra, immo & auctoritate Diui Thomæ, & omnium Doctorū,ac iuriū,delatorū in ꝓbationem primę conclusionis pręsentis quęstionis:in quib. habetur, ꝙ nul-

Vsurarius an teneatur (in foro conscientia) restituere rem acquisitā per usuram,quando ęquè illa periisset in manu domini.

Z lus

lus teneatur ad aliquid restituendum, nisi is, qui in aliquo aliquem damnificauit,& tunc solùm ad interesse soluendum sibi: cùm ergo vsurarius in casu proposito in nullo damnificauerit mutuatarium:inde sequitur apertissimè,ipsum non obligandum fore de æquitate in foro conscientiæ ad aliquid restituendum mutuatario:cùm etiam(vt supponitur)idem incurrisset interesse, si mutuatarius vel fur illud non extorquisset (vt patet ad sensum) & ex quarto notabili,supra allato,& hæc est vera sententia,quàmuis Anchar.vbi supra, columna 10.in ver.In quæstione autē supradicta non quæro, dicat in foro conscientiæ teneri in casu contento in conclusione,si erat debitum ex delicto, secus ex sola mora soluendi:hoc dico,quia talis est vsurarius,vt patet.

Sexta conclusio.

17 Vsurarius tenetur (vt supra dictum fuit.) ad restitutionem rei extortæ per vsuram,ea extante,eiusdemmet ipsius & non alius,mutuatario, à quo extorsit eam,nisi amissa fuisset:attamen si res illa fuerit meliorata industria,laborib. ac expensis ipsius vsurarij(scilicet)factis gratia fructuum quærendorum,colligendorum,& conseruandorum,vel si alias expēsas necessarias,vel vtiles vsurarius fecisset in dicta re iam meliorata: tunc distinguēdum esset: quoniam si possent dictæ expensæ deduci sine læsione rei sic extortæ, tunc talis deductio expensarum concederetur,aliàs non,si expēsæ essent vtiles:secus si voluptuariæ tantùm:si,ergo,vtiles expensas vsurarius fecisset: & tunc erit distinguendum tali pacto:aut illas fecit denuo fabricando, aut reficiendo veterem domum.Si primò,& tunc subdistinguendum erit,aut potest donare,aut non: si primo,non auferet expensas,quia videtur donasse.Si secundò, auferet, vt supra:si,ergo,refecit, tunc poterit eas extrahere vsurarius, & exigere pretium huiusmodi meliorationis in foro fori,& illud retinere. Sed re perempta, non poterit huiusmodi expensas deducere ab ipsa re: Quæ verò sint appellādę expēsæ necessarię,quæ vtiles,& quæ voluptuariæ,traditur in l.impēsæ.ff.de verborum signific.& in l.vtiles.ff.de petit.hæred.& notatum fuit per me supra in q.21.notab.3.Hæc conclusio probatur triplici medio.Primò,enim,per tex.in c.Ad nostram.de iureiur.in quo.[Alex.3.iussit restitui fructus rei pignoratæ, quandocunque non fuissent deducti in sortem, deductis, tamen, expensis.] Probatur insuper præsens conclusio per arg.in l.fructus.ff.sol.mat. in qua dicitur[fructus eos esse constat, qui deducta impensa supererunt.] Idē per arg. in l.diuortio.§.fi.ff.sol.mat.in qua dicitur. [Impendia fructuum percipiendorum causa,Pomponius ait,quòd in arando, serendoque agro impensum est, quodq; in tutelam ædificiorum,ęgrumq; seruum curandum.[ex ędificio,vel seruo fructus aliqui percipiebantur. Planè si nouam villam necessariò extruxit,vel veterem totam sine sua culpa collapsam restituit,eius erit impensæ potitio:simili modo & si pastina instituit.Hæ, enim, impensæ, aut in res necessarias,aut vtiles cedunt,pariunt marito actionem.]Hæc ibi.Sed animaduertendum,quòd non sine causa dixi,nostram conclusionem probari per argumentum in dictis iurib.quoniam licèt nulla fiat mentio de vsurarijs: tamen, in ipsis fit mentio de restituendis fructibus perceptis de re aliena:de qua,& in nostra conclusione fit quoque sermo,vt patet ad sensum: cùm vsurarius ad fructus rei per vsuram extortæ teneatur:vt fuit probatum non bis.

Probatur insuper nostra conclusio per textum in l. domum. C. de rei vendicatio.in qua dicitur.[Malæ fidei possessores eius, quod impendunt in rem alienā,non habēt repetitionem,nisi necessarios sumptus fecerint:sin aūt vtiles licentia

Vsurarius an eammet rem extortam per usuram teneatur restituere, & quid si fuisset meliorata, in foro fori.

c.Ad nostram, extra de iureiuran.

l.Fructus. l.diuortio,ff soluto matri.

l.Domum, C. de rei vendic.

licentia eis permittitur, sine læsione prioris status rei, eos auferre.]Idem habetur in l. plane. & in l. vtiles. ff. de peti. hæredit. & quòd videatur vsurarium donasse vero domino, vtiles faciendo expensas, de nouo inchoando ædificium, vel quid simile, si potuisset donare: probatur per tex. in §. ex diuerso. Instit. de rerum diuisione: & quòd si non posset donare, poterit repetere, probatur per tex. in l. cùm vir. ff. de doli mali except. Probatur quoque & præsens conclusio secundò Doctorum authoritate, & primo Bartoli in dictis iuribus, & præcipuè in l. In fundo. nu. 11. ff. de rei vendicat. & glosæ dictorum iurium, Ioannis de Medina, vbi supra in prima propositione. Couarruuias, vbi supra, nu. 1. & in princip. 3. par. relect. nume. 3. & in princ. 2. par. relect. nume. 3. Syluest. in ver. expensæ. §. 4. Nauarrus in suo manuali. c. 17. nu. 10. & 24.

l. Plane. l. vtiles ff. de pet hær.

Insti. de rerum diuisione, §. ex diuerso. l. cùm vir, ff. de doli mali exce. Barto. Glos. Ioannes à Medina. Couarruuias. Syluest. Nauarrus.

Probatur & præsens conclusio quoad omnia eius membra hac ratione, videlicet. Quoniam, vsurarium ex re extorta per vsuram posse extrahere necessarias expẽsas per se, patet esse rationabile, tum quia, & dominum verũ oportuisset & illas facere, tum etiam quia si ipse vsurarius non fecisset, & huiusmodi res perijsset, sibi imputatum fuisset, vt eleganter docet Bar. in d. l. In fundo. numero 11. & notatur in l. hæres furiosi. ff. de peti. hæred. & secundò, Conclusio probabitur (quoad deductionem expensarum) hac ratione, tum quia fructus illi dicuntur, qui supersunt expensis deductis, tum etiam, quia ex natura restitutionis sufficit rei ad rem adæquatio, in pristinum valorem deducendo rem ipsam.

Ratio conclus.

Bartol. l. Hęres furiosi ff. de pet. hære.

Septima conclusio.

18 Licet vsurarius in foro fori non poterit ex re per vsuras extorta ac meliorata deducere expensas vtiles ac laboris proprij mercedem, nisi hoc fieri possit sine læsione huiusmodi rei: tamen, in foro conscientiæ ab vsurario poterũt deduci.

Vsurarius an in foro conscientię teneatur restituere rem melioratã deductis expẽsis

Hæc conclusio probatur duplici medio. Primo, authoritate Ioannis de Medina, vbi supra, §. Prima propositio, Didaci Couarruuias, vbi supra, num. 3. §. quamobrem in iudicio interiori, Syluest. in verb. expensæ. §. 4. Rursus nostræ conclusioni se subscripsit Didacus Couarruuias in libro primo, variarum resolut. cap. 3. nume. 5. & in secunda par. relect. §. 6. nume. 4. Hadrianus in quarto sententiarum, tit. de restitutio. c. Occurrunt circa priùs dicta, in §. Sed hæc opinio. Riccardus in 4. senten. distin. 15. articulo quinto, quæstione 6. in corpore quęstionis. Probatur & ratione. Cùm nemo debeat locupletari cum aliena iactura, consequens erit, quòd vera sit nostra conclusio: quoniam aliàs mutuatario (à quo fuit per usuram extorta huiusmodi res, & meliorata postea per vsurarium) deberetur talis res non deductis expensis, laboribus, seu laboris mercede iustè aliàs ipsi vsurario melioranti debita: Vnde & mutuatarius locupletaretur cum aliena iactura: nec nobis obstant adducta iura in pręcedenti conclusione. Cùm maxima sit differẽtia inter forum iudicialem, & forum conscientiæ: eo quòd forus conscientiæ per restitutionem, æqualitatem rei ad rem respicit, & intendit, vt vnusquisq; illud, quod suum est, aut sibi debitum, obtineat: inde sequitur, ꝙ sicut iustũ est, & æquum, vt spoliatus rẽ suã habeat, ita similiter ęquũ est, vt spoliator laborẽ suũ, & expensas suas habeat: Forus, aũt, iudicialis nõ solũ æqualitatẽ præfatã respicit: sed sæpe culpam delinquentis punit, vt cæteri metum habeant: qualis est fur, vsurarius, aut morosus debitor: & in hoc etiam suam qualitatem attẽdit, vt puta, inter culpam, & pęnã corporalẽ, de qua forus cõscientiæ se non intromittit. Cũ solũ exquirat

Ioã. à Medina.

Couarruuias. Syluester. Riccardus. Hadrianus. Riccardus. Ratio conclus.

19 *Forus conscientię in quo differat à foro iudiciali.*

Z 2 vt Deo,

vt Deo,& proximo offenſo per pęnitentem ſit facta ſatisfactio condigna,iuxta qualitatem offenſæ.

Octaua concluſio.

20 *Vſurarius, quos fructus rei extorta p vſuram teneatur reſtituere.*

Vſurarius tenetur quoque ad reſtitutionem omnium fructuum, quos ipſe ſuſcepit ex re naturaliter, aut mixtè fructifera extorta per uſuram, & non tantum ſuſceptos per ſe: verùm etiam illos, quos ſuſcepiſſet mutuatarius verus dominus huiuſmodi rei per vſuram extortæ, vnà cum damnis inde illatis dicto mutuatario,deductis, tamen, expenſis (ut in præcedenti concluſione,) licèt illos vſurarius non percepiſſet ſua culpa.

c.Grauis,extra de reſti. ſpol.

Hæc concluſio probatur triplici medio. Primo,enim, per argumentum in capitulo,Grauis. extra de reſtitutione ſpoliatorum, in quo Cœleſtinus Tertius infraſcriptis vſus fuit verbis,videlicet.[Mandamus quatenus ſi vobis conſtiterit de præmiſſis, prædictum Archidiaconum, ablata prænominati monaſterij fratribus cum integritate reſtituere,damna plenariè reſarcire,& de illatis iniurijs competenter ſatisfacere compellatis: prouiſuri vt non tantum fructus à nouo,& violento poſſeſſore perceptos,ſed quos (ſi eis poſſidere fuiſſet licitum)poſſeſſores veteres percepiſſent,reddi faciatis eiſdem]hęc in dicto canone.Sed notandum,quòd dixi noſtram concluſionem probari per arg.in dicto canone , quoniam licèt dictus canon explicitè non loquatur de materia noſtrę concluſionis,loquitur,tamen,implicitè,per argumentum à ſimili:cùm dicatur vſurarius etiam & ipſe uiolentus occupator rei alienæ, vt in ca.ſiquis uſuram.14.q.4.& quàm ſepiſſimè in ſuperioribus quæſtionibus fuit probatum.Notandum inſuper,quòd in dicto canone non dicitur , quòd teneantur reſtituere omnia,quæ huiuſmodi occupatores ſolùm percepiſſent,ſed omnia quę veri domini ex huiuſmodi bonis ſic occupatis percepiſſent:vnde(ſicut in cõcluſione vltima probabitur)ſi quis ex propria induſtria maiores fructus ex re illa per vſuram extorta percepiſſet , quàm mutuatarius rei illius verus dominus percepiſſet,non tenebitur illud plus reſtituere,licèt ex ipſa re perceperit:quia poterit dici potius illud lucrum proceſſiſſe ex induſtria vſurarij quã ex re per vſuram extorta:vt peroptimè innuit tex. ſupra adductus, vtens illis verbis,videlicet.[Sed quos(ſi eis poſſidere fuiſſet licitum) poſſeſſores veteres percepiſſent,reddi faciatis eiſdem.] Probatur inſuper præſens concluſio per tex.in l.fructus.ff.de rei vend.in qua dicitur,quòd[malæ fidei poſſeſſor nõ tãtùm tenetur ad reſtitutionem rei per malam fidem poſſeſſam , verùm etiã ad eius fructus,qui honeſtè percipi potuerunt per poſſeſſorem.]& in l.ſi nauis.§. generaliter.ff.de rei vend.dicitur.[Generaliter,autem,cùm de fructibus æſtimandis quæritur,conſtat,animaduerti nõ debere,an malæ fidei poſſeſſor fruitus ſit,ſed an petitor frui potuerit.Idem probatur per text. in l.domum.C.de rei vend.in qua hæc habentur,videlicet. [Domum quã ex matris ſucceſſione ad te pertinere,& ab aduerſa parte iniuria occupatũ eſſe oſtendis,pręſes prouinciæ cũ penſionib.quas percepit,aut percipere poterat,& omni cauſa damni dati reſtitui iubebit.]hæc ibi.Probatur & ſecundo præſens concluſio Doctorum auctoritate:Bar.n.in præadductis iurib.vnà cum gl. ibidem ſe ſubſcripſit præſenti concluſioni,& præcipue in l.ex diuerſo.ff.de rei vendi.Glo.in dicto cap.Grauis,& Panor.ibidem.col.4.in ver.Nunc verò ad ſecundam. Io.de Medina in Codice de rebus reſtituendis q. 6. Sexta propoſitio, ſi autem res. Sylueſt.in ver.reſtitutio.3.§.nono, Didacus Couarruuias in ſecunda par. relectio.§.ſexto.numero quarto,in verſic.ſic & eadem ratione. Nauarrus in ſuo manuali.

c.ſi quis vſurã, 14.q.4.

l.Fructus.ff. de rei vendic.

l.ſi Nauis,ff.de rei vend.

l. Domum, C. de rei vendic.

Bartol. Gloſ. Panor. Io. de Medina. Sylueſt. Didac. Couar. Nauarrus.

manuali.cap. 17.numero 278. Probatur & tertio hac ratione,videlicet. Cùm vnusquisque teneatur de iure naturali velle bonum proximi sui sicut suum: inde sequitur,vnumquemque(qui extorsit per vsuras aliena bona, & eorum fructus per ipsos percipiendos)teneri ad restituenda huiusmodi bona,& fructus:cùm vnusquisque(si fuisset illis spoliatus) vellet huiusmodi restitutione reddi indemnem, ac subleuari ab huiusmodi interesse passo, vt patet ad sensum. Ratio conclus.

Nona conclusio.

Vsurarius,ac omnis malæ fidei possessor qui ex re lucrosa mala fide acquisita per vsuras,maiores fructus suscepit ex sua industria & labore quàm adeptus fuisset mutuatarius(cuius erat res illa)non solùm ad talem rem restituẽdam tenebitur,in foro conscientiæ:verùm etiam,& ad illos fructus (si modò extent)vel ex illis fuisset factus locupletior,idest,si illos expendisset in domesticos vsus,vel alios huiusmodi,in quos de suo opus ei fuisset expendere,deducto tamen,pretio,ac mercede huiusmodi industriæ,& laboris (vt probauimus in conclusione sexta,& septima.)Probatur,ergo,præsens conclusio (vltra iura adducta in sexta cõclusione,& authoritates Doctorum)etiam & specialiter auctoritate Didaci Couarruuias,vbi supra,eodem,numero quarto,dicens hoc notare Bartolum(& re vera ita est) in l.ratio.§. primo, ff. de action. empti. taliter distinguentem: aut fructus veniũt in restitutionem, vt fructus: aut vt interesse:In priori casu scribit,hos fructus venire,non sic in posteriori. & ratio præsentis conclusionis est,quoniam ex duplici capite datur actio mutuatario petendi quicquid processit ex re ab ipso tradita vsurario illi:vno modo petendo fructus illius:cùm ipsi dicantur sui, eo quòd ex re sua emanauerint:vt in præcedentibus conclusionibus fuit probatum multis medijs, & prę cipuè auctoritate iurium,& Doctorum, qui fuerant adducti in conclusione sexta. Alio modo vt interesse passum,& de hoc secundo modo dicetur in vltima conclusione. Couarruuias. Bartol. Ratio conclus.

Decima conclusio.

Vsurarius recipiens à mutuatario ex vi mutui rem de sui natura infrugiferam: poterit tuta conscientia sibi retinere quicquid ipsa mediante lucratus fuerit:cùm ad illius restitutionem minime teneatur: sed solùm & penitùs restituere tenebitur rem ipsam sic extortam unà cum interesse inde,forsan, passo à mutuatario ex talis rei priuatione sic solutæ mutuanti. 21 *Vsurarius an teneatur fructus rei infrugiferæ restitue re.*

Hęc conclusio probatur quoque triplici medio.Probatur,enim,primo per argumentum in l.si ex ea. C. de rei vendicatio.in qua dicitur, quòd[res empta ex pecunia alterius nomine ementis,erit emptoris, & non domini pecuniæ.]Idem in l.prima, Codice,si quis alteri vel sibi, & in l. Quàmuis ex ea.C. de pignor. l. si ex ea. C. de rei vendic.

Probatur & secũdò Doctorum auctoritate,de quorum numero est Diuus Thomas in secunda secundæ, quæstione septuagesima octaua,articulo tertio, in corpore quæstionis, & implicitè Caietanus in Commentariis ibidem sequendo Diuum Thomam, & explicitè in eius opusculorum tomo secundo, tract.8.q.4. & melius in Commentarijs. 2.2.q.62.art.6.§.Ad euidentiam huius rei.Riccardus de Media villa in 4.senten.dist. 15.articulo quinto,quæstione sexta, in corpore quæstio.Hadrianus Papa in quarto sententiarum,in trac. de vsuris.in capitulo, Occurrunt circa prius dicta.§. sed hæc opinio.Ioannes de Medina in Codice.de vsura restituenda.quæstione quarta, §. In quarto l. 1. C. si quis alteri vel sibi. l. Quamus ex ea. C. de pign. S. Thom. Caietanus. Riccardus. Hadrianus. Io. de Medina. Gabriel Biel.

Dominicus à Soto. Syluest. Panor. Archid. Anchar. Ioannes And. Dominicus à S. Geminiano. Francus. Laur. de Rodulphis. Couarruias. Nauarrus. Io. de Mayron.

argumento principali. folio 300. Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione vndecima, conclusione prima, Dominicus à Soto in libro quarto, de iustitia, & iure, quæstione septima, columna quarta, in ver. de negotiatorib. autem. & in libro sexto, quæstione prima, articulo quarto, conclusione secunda, & tertia, Syluest. in ver. vsura. sexto, §. secundo, particula secunda, Panormitanus in capitulo finali, extra de vsur. in versic. Vltimo posset quæri, & Archidiaconus in capitulo, Quamquàm, de vsur. in sexto, in ver. de vsuris nota quod nil dicit: Petrus de Ancharano in regula, Peccatum, de regulis iuris in sexto, columna 21. in fine. Ioan. Andr. Dominicus à S. Geminiano, Francus in dicto cap. Quamquàm, Laurentius à Rodulphis in capitulo, consuluit. extra de vsuris, quæstione 44. Didacus Couarruuias in libro tertio, capitulo tertio, variarum resolutionum, numero sexto, §. sed ad huius quæst. certam. Nauarrus in suo manuali, capit. 17. nume. 278. in fine. sequens Ioannem de Mayronis in 4. sent. dist. 15. q. 8. & 38. & communem. Probatur & tertiò hac ratione. videlicet.

Ratio conclus.

Omne illud, quod quis iusta negotiatione, ac industria acquirit ex re sterili, nemini restituere tenetur.

Maior propos.

At acquirens aliquid mediante pecunia vel alia re de sui natura infrugifera fœnebri, ex iusta negotiatione: ex re sterili illud acquirit.

Minor propos.

Ergo acquirens aliquid mediante pecunia vel alia re de sui natura infrugifera fœnebri ex iusta negotiatione, illud nemini restituere tenetur.

Conclusio.

Maior & minor propositio probatur auctoritate Doctorum præadductorum in probationem conclusionis & hac ratione, videlicet, quia id, quod ex tali re infrugifera (vt ex pecunia) est acquisitum, non est fructus rei per vsurã extortæ (cùm pecunia vel alia res in se sterilis parere non possit aliam pecuniam de per se, & de sui natura) sed solùm humanę industrię fructus. vnde patet, fructus ex re sterili sumptos restitutioni obnoxios nõ esse, cùm & ipsi sint percepti non simpliciter ex pecunia per vsuram extorta, sed ex vsurarij industria: ergo consequens erit, esse vsurarij, & non mutuatarij illud taliter acquisitum.

Impugnatur conclusio. Altisiodorẽsis. Baldus. Decius.

Sed sciendum, quòd licèt luce meridiana clariùs pateat veritas nostrę conclusionis, tamen, quis posset contra ipsam insurgere, appellãdo ipsam falsam, & rationi non consentaneam, id ipsum probando duplici medio. Primò, auctoritate Altisiodorensis (relati à nonnullis ex prędictis Doctoribus.) Baldi in l. 1. C. pro socio, quæstione decima, & Decij, in l. certi conditio. §. vltimo, numero tertio, ff. de rebus credit. si certum petatur. Nec non, & nonnullis argumentis taliter formandis, videlicet, sicut si radix fuerit sancta, & rami erunt sancti, valet consequentia, & probatur auctoritate Diui Pauli in Epistola ad Roma. cap. 11. vcr. 16. igitur arguendo à contrario sensu, sequitur, quòd si radix fuerit mala, & ipsi rami erunt mali: sic ergo, in proposito: sicut primum lucrum vsurarium, idest, acquisitum immediatè ex vi mutui est restitutioni obnoxium: cùm hoc lucrum sit velut quædam radix mala, ex qua secundum lucrum, idest, illud, quod vsurarius acquisiuit mediante pecunia acquisita ex ui mutui, prodijt, erit restitutioni obnoxium, vt porè profectum à re restitutioni obnoxia: ac per consequens quicunque extorsit pecuniam, vel quid simile per vsuram, eadem ratione tenebirur ad restitutionem acquisitorum ex pecunia fœnebri, qua ratione tenetur ad restitutionem acquisitorum ex vi mutui, idest, per vsuram.

Ro. c. 11. ver. 16. Primum argumentum cõtra conclusionem.

Dolus,

Dolus, & fraus nemini debet patrocinari:patrocinaretur autem vsurario suus dolus,& fraus,si lucrum ex pecunia ex vsuris acquisita efficeretur vsurarij,ita,quòd non teneretur illud restituere:quod pertineret utique ad iniustitiam:cùm dolus,fraus, & iniustitia sit rem alienam inuito domino eius distrahere,& alienare,vt facit usurarius distrahendo pecuniam ex vsuris,vt inde sibi,& non domino pecuniæ lucraretur,& quòd vsurario(si non esset ipse talis lucri restitutioni obnoxius)eius dolus patrocinaretur:patet ad sensum.Cùm inde ex dolo,& iniustitia vsurarius illud lucrum acquisierit: & quòd nemini debeat dolus & fraus,seu iniustitia patrocinari,probatur per tex.in l.prima,in principio.ff.de dolo malo,in qua l.dicitur. [malitiam propriã nemini debere esse lucrosam,]& in l.ne ex dolo,ff.eo.in qua hæc habentur,videlicet. [Ne ex dolo lucrentur,]& in l.non fraudatur.ff.de regulis iuris in fine,hæc regula traditur,videlicet.[Nemo ex suo delicto suam conditionem facere potest meliorem,]sed meliorem faceret vtique, si tuta conscientia posset sibi retinere acquisita mediante pecunia per vsuram adepta:quoniam sic posset vsuraeius ditari,quod irrationabile esse nulli dubium esse potest.Quapropter videtur omnino concludendum, huiusmodi vsurarium ad taliter acquisita restituenda teneri.

Secundum argumentũ cõtra conclusionem.

22 *Dolus et fraus nemini debet patrocinari.*

L. 1. ff. de dolo malo.

L.ne ex dolo. ff. eod.tit.

Vnusquisque sequi tenetur dictamen suæ conscientiæ restituere aliquid iubentis,aliàs esset in statu damnationis.

Tertium argumentum cõtra conclusionem. Maior propos.

At vsurarius si bene consuleret propriæ conscientiæ,dictamen sibi iuberet restituere non solùm vsuras ipsas,verùm etiam , & vsurarum exactarum fructus omnes,& quodcunque ex ipsis,vel ipsis mediantibus acquisierit.

Minor propos.

Ergo vsurarius tenebitur(non tãtùm vsuras ipsas extortas, verùm etiam , & omne id, quod ipsis mediantibus acquisiuit) restituere: aliàs esset in statu damnationis.

Conclusio.

Maior probatur auctoritate glo.in Epistola Diui Pauli ad Roman.cap.14. ver.fin.super verba illa ipsius Diui Pauli.[Omne autem,quòd nõ est ex fide, peccatum est]quibus uerbis addidit glo.dicens, idest, quod est contra conscientiam,peccatum est:probatur,& secũdò auctoritate Domini per Prophetam Esaiam.cap.46.ver.8.)dicentis[mementote istud, & confundimini,redite præuaricatores ad cor]ex quibus auctoritatibus maior propositio probatur:cùm teneamur redire ad cor,ipsum pacando , exequendo quicquid nobis dictauerit conscientia.

Glosa in Epistola Diui Pauli. Rom.c.14.

Esai.c.48.

Minor probatur auctoritate Altisiodorensis hoc ipsum dicentis.

Ergo dicendum,quòd usurarius teneatur non tantùm pecuniam per usuram acquisitam restituere mutuatario,uerùm etiam quicquid ex ipsa adeptus fuisset. Alioquin esset in statu damnationis.

Debitor morosus(qui ratione moræ in soluendo debitum)damnificat creditorem,uel eum à lucro iusto impedit,tenetur non solùm ad principale,uerùm etiam ad damni huiusmodi dati restitutionem.

Quartum argumentum cõtra conclusionem. Maior propos.

At usurarius usuram sibi iniustè solutam illicò non restituens mutuatario eius creditori,eum damnificat,ipsum impediendo à lucro assequendo ex pecunia illa fœnebri,quod assequutus fuit ipse vsurarius.

Minor propos.

Ergo usurarius non tantùm tenetur ad restituẽdam acquisitam pecuniã, per usuram:uerùm etiam ad restituendum illud omne quod ex tali usuraria pecunia acquisiuit.

23 *Debitor morosus ad quid teneatur.*

Maior propositio probatur per textum apertissimum in cap.fina. extra de

iniurijs

c.fi.ext.de iniuriis & damno dato.

iniuriis & damno dato. in quo Gregorius Nonus [declarat, teneri ad satisfactionem damni illati, illud inferentes] vt etiam in materia vsurarum probaui in quæstione decima nona, loquendo de aliquid accipiendo ratione damni emergentis.

Minor per se patet, & ideo probatione non indiget. Inde sequi fore concludendum sic: ergo, vsurarius ad pecuniam per vsuram acceptam, & ad omne lucrum inde captum tenebitur.

Quintum arg.

Quinto & vltimo arguitur sic.

Maior propos.

Mers, quam usurarius pecunia per vsuram extorta emit, tenet vicem pecuniæ: Vnde sequitur, ipsum usurarium non habere maius ius in merce sic empta, quàm habebat in pecunia fœnebri.

Minor propos.

At in pecunia fœnebri nullum ius habebat vsurarius (cum aliena illa sit, & eius dominium non fuerit translatum ad vsurarium, vt fuit probatum in quæstione vigesima quinta,) Inde sequitur, vsurarium ipsum nullum habere ius in merce empta pecunia fœnebri: & per consequens, quòd ipsam mercem restituere teneatur. Vt in dicto capitulo, Cùm tu. extra de vsuris, cùm in ipso præcipiatur [vsurariorum possessiones emptas pecunia fœnebri, & pretium ipsarum dari creditoribus.] Si, ergo, Vsurarius tenebitur restituere mercem emptam ipsi mutuatario loco pecuniæ fœnebris, quæ eius erat, ergo, & omne lucrum inde captum: cùm ex re mutuatarij illud processerit, & sibi mutuator iniustè receperit.

c.cum tu. extra vsur.

Maior propositio probatur hac ratione, videlicet, quia per contractum emptionis fuit pecunia commutata in mercem, cuius loco successit ipsa pecunia (vt patet ad sensum: & sic è contra) mers loco pecunię successit: vnde patet nō fuisse translatum maius ius ad ementem mercem, quod ei erat circa pecuniā, qua ipsam emit.

Minor fuit probata in quæstione vigesima quinta, & in pręcedentibus conclusionibus, in quibus diximus, vsurarium teneri ad restitutionem talis pecuniæ per vsuram extortæ: quapropter videtur, non sine ratione præadductos Doctores, tanquàm scrupulosos) noluisse se subscribere nostræ præsenti conclusioni uerissimæ, cuius veritas clariùs adhuc patebit per responsiones addu cendas contra talia argumenta.

Et quàmuis me non fugiat fuisse implicitè satisfactum præcedentibus argumentis per notabilia adducta in præsenti quæst. & ratione ipsius conclusionis, tamen, explicitè ipsis respondere, ac satisfacere operæpretium esse duxi, ut magis veritas conclusionis elucescat.

Responsio ad primum argumētum allatū contra conclusionem allatā.

Ad primum argumentum, ergo, dicendum erit, ipsum minimè concludere contra nostram conclusionem: & ad citatam Diui Pauli sentētiam dicitur, ex ipsa hoc non elici: quoniam vbi non est eadem ratio, neque idem ius erit. Non, enim, eadem ratio militat in ramo, & in lucro secundo, idest, acquisito ex pecunia per vsuram extorta, vt patet ad sensum: quoniam ipsa pecunia acquisita per vsuram non se habet ad lucrum tanquam radix ad ramos: sed tanquam instrumentum, & materia ipsis lucri, acquisiti ex pecunia vsuraria: Rami, verò, se habent ad radicem tanquam ad effectum eius intrinsecè: cùm ex radice suum esse sortiantur: vnde radix non habet rationem causæ materialis comparatiuè ad ramos, sed potiùs efficientis, inquantum ipsa nutrimentum ex humo assumptum alterat, & alteratum pro generatione rami transmittit: Pecuniæ, autem, fœnebris respectu, & comparatione ad lucrum solùm habet

rationem

rationem causæ materialis: Industria, verò, hominis se habet ad lucrum inde sequutum tanquàm causa efficiens, quæ huiusmodi lucrum secundum parit, ac producit: iccircò sicut se habet radix ad ramos, sic se habet vsurarius ad lucrum ex pecunia fœnebri captum: quapropter, cùm dictum lucrum non procedat à pecunia fœnebri tanquàm à causa efficiente, sed tāquàm à causa materiali, sequitur, ipsum lucrum non esse veri domini, scilicet, mutuatarij ipsius pecuniæ fœnebris: cùm non procedat ab ipsa pecunia nisi materialiter, vt diximus: & per consequens illi non erit tribuendum hoc, cùm sit opus seu effectus vsurarij a quo processit, tanquàm à causa efficienti: vt etiam clariùs patebit hoc materiali exemplo.

Vsurarius respectu lucri capti ex pecunia fœnebri, quæ causa dicatur.

Ecce Franciscus alieno stilo seu scalpro rem artificiosam sculpsit in rudi marmore alieno: Vnde magnum lucrum inde acquirit: & sicut nemo asserere audebit, Franciscum teneri ad restituendum lucrum illud domino instrumenti illius, vel marmoris illius: sed solùm ipsum teneri ad restituēdum huiusmodi scalprum eius domino, & pro usu eius (quia locabilis est) aliquid soluere: idem dicendum erit de marmore rudi, ipsum, scilicet, teneri ad ęquiualēs, uel pretium eius soluendum domino illius: sic & in nostro proposito dicemus, neminem posse sine rubore asserere quem teneri restituere de iure lucrum acquisitum ex pecunia, vel alia re de sui natura infrugifera per vsuras acquisita: cùm ipsa se habeat ad lucrum, non vt causa efficiens, sed vt materialis, seu instrumentalis.

Exemplū, quo probatur verā esse responsionem ad primū argumentum.

Ad secundum argumentum respondendo negatur consequētia: quoniam licèt verè dolus, & fraus nemini debeat patrocinari: cùm potius dolus operanti illum noceat, sicut & omne aliud peccatum: & quòd ad lucrum dolus suffragetur vsurario, hoc negatur: cùm lucrum non procedat ex dolo, quem commisit vsurarius vltra sortem accipiendo pecuniam, nisi vt ex causa materiali (ut diximus) sed procedit huiusmodi lucrum ex vsurarij industria, & arte negotiandi tanquàm ex causa efficienti: licèt non negaudum sit, quòd vnum & idem opus diuersimodè consideratum nocebit operanti illud, & patrocinabitur: vt est per usuram acquirere pecuniam, vel aliud: quoniam huiusmodi lucrum nocebit vsurario, quoad animam, sed quoad corpus, & marsupium patrocinabitur. iuxta Diui Augustini sententiam dicentis: lucrum in arca, & damnum in conscientia est ei qui furatus fuit. Vt etiam patet in eo, qui operam suam malam ex aliqua circunstantia alteri locat in opus in se bonum. Vt patet in militante pro defensione patriæ, non amore iustitiæ, aut fortitudinis, sed animi cupiditate, vel ad ostentationem, & vanam gloriam assequendam, & huiusmodi, vel ex lucri cupiditate aliquid operatur: esto quòd in tali opere ille per cooperationem in malo opere, vel ex lucri cupiditate peccando noceat propriæ animæ, patrocinatur corpori, autem, suo congregando facultates. Vnde sicut iste ad talis lucri restitutionem non tenetur (cùm ipsum sua industria & artificiolo illud acquisierit) sic non tenebitur ad restitutionem lucri acquisiti per suam industriam ex pecunia per vsuram extorta, ipse vsurarius, fur, aut raptor, & si peccent alienam pecuniam distrahēdo, & cum ea negotiando contra domini illius uoluntatem.

Respōsio ad secundum arg.

S. August.

Ad tertium argumentum dicitur, quòd distinguendum erit nobis inter stimulum conscientiæ, & iudicium conscientiæ præceptinum: Cùm aliud sit stimulo conscientiæ agitari, & aliud est per iudicium conscientiæ præceptiuum ad aliquid faciendum, vel omittendum obligari. Dicitur, enim, conscientiam nos

Respōsio ad tertium arg. 24

Cōscientia quādo dicatur nos stimulare.

nos stimulare ad aliquid committendum, vel omittendum, quando illa per modum inuitantis, vel exhortantis ad aliqua opera honestiora, vel digniora nos stimulat seu inuitat: Cùm ratio semper ad optima facienda deprecetur nos, ac nobis suggerat, nisi penitùs homo ex consuetudine peccandi, ac restituendi huiusmodi stimulo conscientiæ denudatus remansisset synteresi rationis. Et huic conscientiæ, seu synteresis stimulo non tenemur semper sub pœna peccati mortalis nos cõformari: alioquin obligati essemus executioni mãdare omnia consilia, & opera subrogationis sub pœna peccati mortalis, contra decisionem Diui Augustini, & habetur in capitulo, quisquis. & Diui Gregorij in capitulo, Quod præcipitur. decima quarta, quæstione prima. Dicitur autem iudicium conscientiæ obligare ad aliquid committendum, vel omittendum, quando ratio, seu conscientia dictat quid nobis sit necessarium agere, vel à quo abstinere: & tali conscientiæ iudicio contraire non possumus sine peccato, & de hoc intelligebat Diuus Paulus. Roman. cap. 14. versic. fin. & ibidem Glos. dicens. [Qui facit contra conscientiam, ædificat ad gehennam] prout etiam dicitur in capitulo, Per tuas. el secondo, extra de simonia. & Gratianus dixit in capitulo, omnes. 28. q. 1.

c. Quisquis, & c. quod præcipitur, 14. q. 1.

25 *Conscientiæ iudicium quãdo dicatur obligare ad aliquid committendũ, vel omittendũ.*

Ro. c. 14. ver. fi. Glos.

26 *Cõtra conscientia faciens ædificat ad gehennam.*

c. Per tuas, extra de simon. c. Omnes. 28. q. 1.

Ad propositum autem nostrum regressi, Dicimus, quòd aut vsurarius rediens ad cor iuxta sententiam Esaiæ (supra relatam) solùm reperiet stimulum suæ conscientiæ ad restituendum non solùm pecuniam fœnebrẽ, verùm etiã acquisita per ipsam: & non reperiet iudicium conscientiæ ad illa omnia restituenda obligare, nisi fortè dictamen erroneum, hoc sibi dictaret, & hoc sequi non tenebitur, quin errore potiùs seu erroneitate iudicij conscientiæ deposita, licitè poterit lucrum ex pecunia fœnebri captum sibi retinere, cùm ad hoc non teneatur aliquo iuris præcepto, vel ratione vera, licèt solùm aliquali ratione apparenti.

Responsio ad quartum arg.

Ad quartum argumentum respondetur, quòd licèt verum sit, quòd morosus debitor teneatur ad interesse passum per creditorem ratione morosæ solutionis, non, tamen, sequitur, vsurarium teneri ad restitutionem totius lucri capti ex pecunia fœnebri, cùm aliud sit aliquid habere in actu, aliud in potentia, cùm minus sit aliquid habere in potentia quàm in actu, quapropter omne huiusmodi lucrum sibi non debebitur, & si forsan, (quod raro contingit) mutuatarius ex pecunia per vsuram extorta ab vsurario tantundem lucratus fuisset sua industria, quæ per huiusmodi solutionem fuisset impedita: vt satis abundè fuit probatum in q. 18. de interesse lucri cessantis.

Responsio ad quintum argu.

Ad quintum, & vltimum argumentum, negatur illa consequentia, quæ vi debatur elici ex maiori propositione. Cùm falsum sit asserere, quòd non habeat vsurarius maius ius in merce empta ex pecunia fœnebri quàm in ipsamet pecunia per usuram extorta ante mercis emptionem habebat.

Nã per negotiationem merx illa efficitur negotiantis per propriam industriam: etiam si pecunia ipsa, cum qua est empta, aliena fuisset: sicut ècontra si quis rem furtiuam pro pecunia vendat, licèt loco rei furtiuæ pecunia succedat, tamen, fur maius ius habet in pecunia pro re furtiua accepta: vtrumq; videtur in iure fundatum: vt exemplo patebit: si quis, enim, cum pecunia deposita mercem emat, merx illa non deponentis, sed ipsius ementis efficitur, ut habetur in præadducta l. si ex pecunia. C. de rei vendi. De pretio etiam rei furtiuæ, quod efficiatur ipsius furis, habetur in l. Qui vas. §. fi. ff. de furtis. vbi dicitur [pretium rei furtiuæ non esse furtiuum: & iccircò si dominus rei furtiuæ auferat

l. si ex ea pecunia, C. de rei vendi. l. Qui vas. §. fi. ff. de furtis.

auferat à fure illud, committit furtum.] Idem, ergo, dicendum in cõtractu emptionis, quod ibi dicitur de contractu venditionis rei furtiuæ. Vnde etsi pretium merci, & ècontra merx pretio succedat: non tamen opus est mercem in eadem obligatione succedere, in qua erat pecunia fœnebris, & ècontra: & sic patet, vsurarium non teneri ad restitutionem eorum, quæ ipse acquisiuit ex pecunia fęnebri, vel ex alia re de sui natura infructifera: cùm solùm huiusmodi res se habeant ad lucrum tanquàm causa materialis, & non tanquam causa efficiens ipsius lucri: cùm talis lucri causa sit ipse vsurarij industria, ex qua veritas nostræ conclusionis luce meridiana elucet.

Vndecima conclusio.

Vsurarius in foro conscientiæ (de quo fuit sermo in præcedenti nona conclusione) si ex fructib. per suam industriã auctis, ac receptis, vt sup. non fuisset factus locupletior, vel si non extent illi modò, non tenebitur ad illos restituẽdos, sed solùm ad illos, quos percepisset honestè dominus illius rei, si ab vsurario occupata non fuisset per vsurarum extorsionem. & hæc quidem conclusio (vltra auctoritates adductas in conclusione octaua) probatur auctoritate Didaci Couarruuias loco suprà citato ibi. & ratio istius conclusionis est: quoniam restituere nihil aliud est, nisi rem in pristinum statum statuere: & restitutio est rei ad rem adæquatio: vnde sequitur veritas nostræ conclusionis, cùm præcipiatur à iure restitutionem fieri pro damnum passo satisfaciendo: vt talis indemnis seruaretur ab interesse passo ex solutione vsuræ indebitè facta, vt patet per tex. in d. c. Grauis. de resti. spol. (vt fuit probatum supra in d. 9. conclusione:) & icircò sufficiet mutuatario, sibi fuisse restitutum damnũ totum inde passum: cùm amplius non fuisset ipse lucraturus (vt pręsupponitur) & explicitè notat Bar. in l. ratio. §. 1. ff. de act. emp. exẽplificando in rustico, qui acuratissimè excolendo vineam maiores fructus suscepisset, quàm verus illius dominus illam excolendo recepisset: qui dominus non poterit contra rusticum agere ratione damni, seu interesse, vt illud plus fructuum sibi restituatur: licèt posset illud petere ratione fructuum, seu titulo fructuum, si extarent: cũ quicquid in meo nascatur, sit meum, vt fuit probatum in pręcedentibus conclusionibus, & quæstionibus.

27 Vsurarius tenebitur ad restituẽdum fructus rei extortæ per vsurã, quos dominus percepisset ex tali re.

Didac. Couar.

28 Restituere qd sit.

Bartol.

Ad argumentum modo, quàm facillima erit responsio, dicendo illud verificari in casibus expressis in decem conclusionibus, non autem in casu expresso in 11. conclus. vt patuit ex probatione ipsius.

QVESTIO XXVIII.

An vsurarij (quos diximus teneri ad restitutionem taliter acceptorum) teneatur de necessitate salutis ad huiusmodi restitutionem faciendam: Vel tantùm de consilio.

SVMMARIVM.

1 *Dominia rerum temporalium sunt in duplici differentia, alia dicuntur de iure diuino, & alia de iure humano.*

2 *Præceptum de habendo omnia communia fuit reuocatum rationabiliter, duabus de causis.*

3 *Dominiorum diuisio originem duxit à iure humano.*
4 *Translationem rerum temporalium contingere, dupliciter consideratur.*
5 *Dominium alicuius rei quando dicatur transferri, & quando non.*
6 *Dominiorum translatio vt fiat iuste, alterum ex tribus debet concurrere.*
7 *Vsurarius tenebitur restituere omnia extorta per vsuram (ipsamet) si extent, aliàs precium eorum.*

ET PRIMO videtur dicẽdum, quòd vsurarij non teneantur ad restitutionem eorum, quæ acceperunt per vsuram, de necessitate salutis, quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet.

Antecedens. Si vsurarij tenerentur de necessitate salutis extorta per vsuram restituere, sequeretur, quòd restituere huiusmodi res esset iussum in aliquo decem præceptorum diuinorum. Consequentia. Sed consequens est falsum, ergo, & antecedens: & quòd consequens sit falsum, probatur: quoniam in pręceptis decalogi hoc non reperitur præceptum: & siquis diceret, restitutionem de acquisitis, per vsuram faciendam, cõtineri sub præcepto. [Nõ furaberis.] Exod. c. 20. Respondetur, quòd non, eo, quòd in dicto præcepto non prohibeatur actus positiuus, qualis est restitutio, sed solùm negatiuus actus prohibeatur, scilicet, furtum non committere, alioquin sequeretur, quòd præcepta negatiua (cuius naturæ est) [Non furaberis] ad actus positiuos obligarent, sicut & affirmatiua: quod tamen inde videtur falsum, cùm maxima sit differentia inter præcepta negatiua, & affirmatiua, eo quòd præcepta negatiua obligent semper, & ad semper: affirmatiua, autem, obligent nos semper, non autem ad semper (vt sæpe fuit per nos dictum & præcipuè in 1. quæstione. Notabili primo præsentis tractatus.) Cùm, ergo, actus restituendi extorta per vsuram non cadat sub obligatione negatiui præcepti obligantis pro semper, & ad semper: & ratio est, quoniam aliàs nullus, qui aliquãdo extorsit vsuras, non valens illas præ paupertate restituere, posset saluari: & tamen contrarium decreuit Alexander Tertius in cap. cùm tu. extra de vsuris. dicens [eos, qui carent facultate restituendi vsuras extortas nulla pœna plectendos fore: cùm eos nota paupertatis euidenter excuset] ex quibus verbis videtur fore eliciendum, quòd præceptum [Non furtum facies] non contineat in se præceptum de restituendo vsuras extortas: cùm pręceptum de non furando pertineat ad præcepta negatiua obligantia semper, & ad semper: & præceptum de restituendo sit præceptum affirmatiuum: & sic solùm obligans semper. vnde videtur, neminem teneri ad restituenda extorta per vsuram de necessitate salutis: cùm præcepta affirmatiua iubeant actus virtutum, qui sunt de consilio solùm regulariter. [margin: c. cum tu. extra de vsur.]

SED CONTRA. tex. apertissimus est in capitulo, Si res aliena. 14. q. 6. in quo refertur sententia Diui Augustini in epistola 54. scribentis ad Macedonium in hæc verba, videlicet. [Si res aliena (propter quam peccatum est) reddi possit, & non redditur, pœnitentia non agitur, sed simulatur: si autem veraciter agitur, non remittitur peccatũ nisi restituatur ablatum. Si ergo non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: inde necessariò sequitur, quòd restitutio vsurarum sit de necessitate salutis, cùm adeptio remissionis peccatorum mortalium sit de necessitate salutis, prout fuit figuratum in eo, quod scriptum est. [Non intrabit in eam. i. in ciuitatem sanctam Hierusalem aliquod coinquinatum.] [margin: c. si res aliena, 14. q. 6.] [margin: Apocali. c. 26. ver. fin.]

Respondeo

Respondeo præsenti quæstioni scitu dignissimæ vnica conclusione, illi, tamen, præmittendo tria notabilia. Primum quorum est, quòd dominia rerum temporalium diuisa sunt de iure humano: omnia omnibus communia, iuxta sententiam Diui Augustini (in Homilia sexta, circa finem super Ioannem. & habetur in capitulo, quo iure, distin. 18.) dicentis. (Quo iure defendis villas, diuino, aut humano? Nam iure diuino dicitur. Domini est terra, &c. Pauperes & diuites de uno limo fecit. Iure ergo humano dicitur. Hæc domus mea, hæc villa mea, hic seruus meus est. & sequitur.

Primum notabile.

Tolle iura Imperatoris, & quis audet dicere, hæc villa mea est, & paulò post: Per iura regia possidentur possessiones: quia ipsa iura humana per Imperatores, & reges sæculi distribuit generi humano.) Hæc Augustinus, ubi supra, quod antea confessus fuerat Beatus Clemens Papa & martyr, & habetur in capitulo, Dilectissimis. duodecima quæstione prima, dicens, quòd (quamuis communis vsus omnium, quæ sunt in hoc mundo, omnibus hominibus esse debeat communis, sed per iniquitatem alius hoc dixit esse suum, & alius illud: & sic inter mortales facta est diuisio per iniquitatem. in quo capitulo glos. dixit per iniquitatem, idest, consuetudinem iuris gentium æquitati naturali contrariam, vel iniquitatem, idest, sollicitudinem. Adde & tertiam interpretationem dicendo (cum Cardinale à Turrecremata ibidem, articulo secundo, in responsione ad primum argumentum,) quòd diuisio prædicta fuit introducta per iniquitatem, quia ex peccato primorum parentum per qđ humana natura à statu innocentiæ, & integritatis suæ cecidit: in statu quo si permansissent, omnia fuissent cōia: inde ipso innocentiæ statu amisso, dicta diuisio necessario sequuta fuit, vt sic consuleretur paci & tranquillitati societatis humanę ex edicto humano (Deo Optimo Maximo inspirante) pro generis humani conseruatione. Quod permissum poterit probari non frustratorium fuisse duplici ratione. Prima quarum est, quia (vt docet Scotus & Gabriel locis infra citandis) vsus rerum secundum rectam rationem ita debet competere hominib. sicut congruit ad pacificam conuersationem, & necessariam sustentationem. In statu, autem, innocentiæ communis vsus sine distinctione dominiorum ad vtrumq; istorum plus valuit, quàm diuisio dominiorum: quia nullus id tunc occupasset, quod fuisset alteri necessarium: nec in super fuisset opportunū illud ab ipso per violētiam extorquere: sed quilibet hoc quod primò occurrisset necessarium, occupasset ad vsum suum. Secūda ratio est: quia sic magis fuisset sufficientia ad sustentationem, quàm si alicui præcluderetur vsus alicuius per appropriationē factam alteri. Insuper notandum, q illud iuris naturalis præceptum de habendo omnia communia post lapsum primi hominis reuocatum est duab. de causis rationabiliter. f. primò propter pacificam conuersationē, & secundò propter necessariam sustentationem: quia post lapsum primorum parentum communitas omnium rerum esset contra pacificam cōuersationem: cùm malus, & cupidus quisque occupasset vltra ea, quæ essent sibi necessaria, etiam inferendo violentiam alijs, qui vellent secū eisdē cōib. reb. ad necessitatē vti: sicut loquitᷣ sacra scriptura de Nēroth, qui fuit robustus venator corā Dño. Gen. c. 10. Item esset contra necessariam sustentationem: quia fortiores bellatores priuarent alios necessariis: & ex hoc etiam terra ipsa redigeretur in solitudinem: cùm nemo

cap. Quo iure. dist. 8.

1 *Dominia verò tēporalia sunt in duplici differentia. Alia dicuntur de iure diuino, & alia de iure humano.*

c. dilectissimis, 12. q. 1.

Ratio prima diuisionis dominiorum.

Ratio secunda diuisionis dominiorum.

2 *Præceptū de habēdo omnia communia fuit reuocatum rōnabiliter duabus de causis.*

Prima causa reuocationis p̄dictę.

Secunda causa reuocationis p̄dictæ.

Genes. cap. 10. Ver. 9.

A a ita

ita diligenter communicaret in labore communi, sicut communicare uellet
Arist. 2. Politi. in communi fructuū perceptione: & ideo Aristotelis Politia 2. Politicorum, dicētis non sint omnia communia, multò melior est quàm politia Socratis, quæ contrarium sentijt. Reuocato, igitur, præcepto legis naturæ de habendo omnia in communi, propter lapsum & status naturæ mutationē, meritò fuit concessa licentia appropriandi, & distinguendi communia.

3 *Dominiorum diuisio processit ac originem duxitā iure humano.*

Prima ergo distinctio dominiorum (quatenus iusta sit facta est) lege positiua iusta, siue illa lata fuerit à patre, siue principe, siue communitate iustè regnante, seu regente: Apparet, enim, iustè fieri potuisse hanc diuisionem: quia de lege naturæ filij tenentur obedire parentibus. Nec ista lex per legem Mosaycam, aut euangelicam reuocata fuit, at magis confirmata: sic probabile est factum fuisse post diluuium, quòd Noe filiis suis disiunxerit terras, quas singuli occuparent pro se, filijs suis, & posteris.

Secundum notabile.

Secundò notandum, quòd cùm dominia rerum distincta nō manent semper apud eos, quibus in prima rerum distinctione appropriata fuerunt, nec manere potuerunt, tum propter mortem possessorum, tum propter varias alias occurrentes causas: sed translatum fuit de persona in personam: quapropter necessariò intelligendum erit, quomodo seruanda sit iustitia in huiusmodi translationibus dominiorum: pro quo consequenter attendendum erit (secundum Scotum) quòd translatio rerum potest esse, vel quantum ad dominium, vel quantum ad vsum, siue ius vtendi (retento, tamen, dominio apud eundem) tunc, enim, transfertur dominium rei in alium, quando alter eandem potestatem habeat in re ipsa, cuius dominium transfertur, quam habuit dominus rei illius, à quo translatum est ius vtendi, donandi, alienandi, & cætera. ex quo patet, quòd in mutuo transfertur dominium (vt probauimus in prima quæstione præsentis tractatus de vsuris.) Nam mutuatam pecuniam poterit distrahere mutuum accipiens, & alienare sicut poterat & ille, qui mutuo eam dedit. Vsus autem tantùm transfertur, dum conceditur alicui, quòd re aliqua vti possit: non, tamen, quòd possit alienare illam, seu corrumpere, seu quoad substantiam mutare, ut in locatione domus, accommodatione equi, aut instrumenti artis, & similium.

4 *Trāslationē rerum temporaliū dupliciter consideratur contingere.*

5 *Dominium alicuius rei quādo dicatur trāsferri, et quando non.*

Tertium notabile.

6 *Dominiorum translatio ut fiat iustè, dēt concurrere alterum ex trib.*

Tertiò notandum, quòd translatio dominij iusta potest fieri tripliciter, vel auctoritate publica legis, vel auctoritate publica Principis, uel auctoritate priuata ipsius domini immediatè possidentis rem ipsam: cùm omnis translatio dominij, quæ fit auctoritate legis iustæ, iusta est: idem dicendum de translatione dominij facta à Principe: & ratio est, quoniam sicut à principio diuisionis dominiorum hoc potuit facere lex & princeps pro bono publico, (vt fuit probatum) ita & modo, licet fuisset alicui appropriatum. Idem dicitur de translatione facta auctoritate priuata à quocumque habente immediatè dominium propriæ rei: & hoc poterit fieri dupliciter, vel per actum merè liberalem, quando, scilicet, transferens non prohibitus alienare, donat non expectans aliquid sibi retribui, ratione doni facti: & per huiusmodi donationem transfertur dominium: si vero donatio non sit merè liberalis, tunc per illam non

transfertur

transfertur dominium:sed si uis latiùs hanc materiam diuisionis dominiorũ, & de origine ipsius,uide quę dixi in praxi mea canonica criminali secũdo impressa in primo libro,in capitulo de iuregentiũ & eius origine:quia ibi quàm plurima scitu dignissima reperies.

Vnica conclusio.

Vsurarius tenebitur de necessitate salutis restituere oĩa extorta per usurã unà cum eorum fructibus(iuxtà, tamen, distinctionem allatam in conclusionibus præcedentis quæstionis)ipsamet(inquam)omnia si extant:aliàs eorum pretium, & ualorem, unà cum omni alio damno inde illato ei, à quo usuras husmodi extorsit,si habeat facultatem restituendi,iuxta ea,quæ afferẽda erũt infra in conclusionibus quæstionis trigesimæ primæ. 7 *Vsurarius tenebitur restituere omnia extorta per usuram,ipsamet si extent, alias eorum pretiũ.*

Hæc conclusio probatur quatruplici medio. Primò, iure diuino, dicente Domino[Non furtum facies]& ratio est,quoniam is, qui rem alienam inuito domino retinet,perinde est,ac si furtum faciat,eo quòd furtũ nihil aliud sit, quàm contrectatio rei alienæ inuito domino:cùm vtroque modo pariter dominus rei priuetur coactè re sua contra prædictum domini Dei præceptum, ac charitatis,iurisq; naturalis mandatũ:quo pręcipimur alijs facere,quod nobis fieri optaremus: quod nobis intimare studuit dñs Iesus,cũ dixit:[omnia ergo quæcũq; vultis vt faciant uobis homines, & vos facite illis. Hæc est.n; lex & Prophetæ]cuius pcepti vim, ac naturam animaduertens Diuus Paulus Apostolus præcepit fidelib.dicens.[Reddite,ergo, omnib.debita,cui tributũ; tributũ:cui vectigal,vectigal:cui timorẽ;timorẽ.]& vt cuncta insimul expressiori emphasi cõplecteretur, subdit negatiuè,dicens. [Nemini quicquam debeatis,nisi vt inuicẽ diligatis:] quod præceptũ negatiuũ confirmauit paulò post dicens,prædicta.f.[Nisi vt inuicẽ diligatis]& ꝙ præceptũ negatiuũ includat affirmatiuũ,& ècontra,nos docere voluit dicens.[Qui.n.diligit ꝓximum, legem adimpleuit.Nam non concupisces, Non furaberis, Non adulterabis. Non occides.Non falsum testimonium dices:& si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur.Diliges proximũ tuũ,sicut te ipsum.] ex cuius Sãcti Apostoli verbis luce clariùs elicitur,ꝙ sub præcepto negatiuo,[Non furaberis]includatur affirmatiuum de restitutione vsurarum facienda. Cùm aliena retinere opponatur dilectioni proximi:cui corresp ondet pręceptũ[Non furaberis.]Idem probatur Dñi sententia dicentis apud Matthæum. [Reddite,ergo,quæ sunt Cęsaris,Cæsari,& quæ sunt Dei,Deo.]quod necessariò exequutioni mandandũ fore studuit nobis insinuare Tobias, qñ vocem balantis hædi(quem vxor sua attulerat)audiuit,dicens.[Videte ne(fortè)furtiuus sit:red dite eũ dominis suis,quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid,aut contingere.Has hucusq; auctoritates sacræ scripturæ iccircò attuli,vt probarem, restitutionem vsurarum præceptam esse de iure diuino: quapropter superest modò probare,nos ad talium restitutionem teneri de necessitate salutis:quod vtique videtur docuisse Dominum Iesum, cùm apud Matthæum dixit, [si vis ad uitam ingredi, serua mandata] inter quæ ipsemet subdens ibidem dixit[Non furtum facies,]si,ergo,de necessitate salutis est obseruatio mandatorum,& furtum facere est contra Dei mandatum dicentis[Nõ furtum facies.] & causa propter quam Deus prohibuit furtum,est,ne priuetur proximus noster re sua iniustè,inde sequitur,quòd restitutio rei iniustè à proximo ablatæ eodem præcepto mandetur,vt latiùs supra quoque dictum fuit.Idem probatur sententia Domini per os Ezechielis dicentis. [si, autem, dixero impio,

Exod. cap. 20. ver. 15. Matth. cap. 19. ver. 18. Matth. cap. 17. ver. 12. Roma. cap. 14. ver. 7. Ver. 8. Ver. 9. Exod. c. 20. Exod c. 20. Matth cap. 22. Ver. 21. Tob. c. 2. ver. 21 Matth. cap. 19. ver. 17. Ver. 18. Ezech. cap. 33. ver. 14. & 15.

morte morieris,& egerit pœnitentiam à peccato suo:fecerit iudicium & iustitiam,& pignus restituerit, in mandatis vitæ ambulauerit,nec fecerit quicquã iniustum,vita viuet & non morietur.] quod & rursus verbis clarioribus paulò antè manifestauerat ipsemet Dominus,dicens.[Et vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium,& iustitiam: ad vsuram non commodauerit,& ampliùs nõ acceperit,hic iustus est,vita viuet,dicit Dominus.Quòd si genuerit filium latronem effundentem sanguinem , ad vsuram dantem , & amplius accipientem , nunquid viuet?Non viuet:cùm vniuersa detestanda hæc fecerit , morte morietur,sanguis eius in ipso est.] Probatur & secundò præsens conclusio iure positiuo, per quàm plurima iura allata in probationem conclusionis primæ quæstionis præcedentis,nec non, & per argumentum in capitulo,Quamquã. de vsuris in sexto,in quo Gregorius Decimus,in consilio generali Lugdunensi[præcepit non absolui vsurarium manifestum non præuia restitutione usurarum,saltem,facta per idoneam cautionem.]quod vtique non fuisset præceptum, nisi restitutionem vsurarum esse de necessitate salutis intellexisset ipse summus Pontifex.Idem probatur per argumentum in capitulo, Nemo.decima quarta,quæstioue quinta,in quo traditur sententia Diui Hieronymi dicentis.[Nemo qui rapit,moriens,si habet vnde reddat:saluatur.] Dixi per argumentum : quoniam , licèt ibi nulla fiat mentio de vsura,tamen(cùm vsura quoque appelletur rapina,vt in capitulo,si quis vsuram. 14. quæstione quarta,)implicitè de ipsa loquitur textus in dicto capitulo,Nemo. Et quòd vsurarius teneatur idipsum extortum per vsuram(si extiterit)restituere,& non possit satisfacere æquiualens sine speciali consensu domini illius rei extortæ,probabitur hic(vltra ea,quæ afferenda erunt in probationem conclusionis primę sequentis quæstionis.)quàm apertissimè per argumentum in l.secunda,§.mutui datio.ff.de rebus credit.si certũ petatur.Vbi hæc habentur,videlicet. [Mutui datio consistit in his rebus,quæ pondere,numero mensuravè consistunt, quoniam eorum datione possumus in creditũ ire,quia in genere suo functionem recipiunt per solutionem,quàm speciem.Nam in cæteris rebus in creditum ire non possumus,quia aliud pro alio,inuito creditore solui non potest.] Idem probatur per textum in l.si se non obtulit.§.ait prætor.ff.de senten.& re iudicata.Cùm,ergo,(vt fuit probatum quàm sæpissimè)vsurarius sit debitor ipsius mutuatarij,à quo per vsuram extorsit aliquid:indè sequitur, quòd ipse vsurarius si habuisset tali de causa aliquid,& illud adhuc extat,idipsum restituere tenebitur,nisi aliud sibi concesserit ille creditor: nisi quod extorserat fuisset pecunia:quia tunc licèt teneatur pecuniam restituere , nihil referret si ipsammet extortam,vel aliam eiusdem valoris restitueret,vt docuit Gl. in dicta l.secunda,in ver.Non potest,quam ibi sequitur Bartol.Sed si res huiusmodi extorta per vsuram non extaret , tunc posset etiam inuito mutuatario suo creditore ipse vsurarius restituere æquiualens,vt docet textus in l.hoc nisi debitor.C.de solutionib.Probatur & tertiò auctoritate Doctorum (quòd restitutio vsurarum sit de necessitate salutis facienda)de quorum numero sunt infrascripti,videlicet,S.Tho.in 2.2.q.62.artic. 2. in corp. quæst.& in 2.2.q.78. artic. 1.in fine.& ibidem Caietanus in Cõmentarijs,Scotus in 4.sent.dist.15. q.2.art.4.Tartaretus ibidem,Pet.à Palud.in 4.senten.distin.15.quæst.2.ar.2. conclus.5.& ibidem artic.6.conclus.1.Riccardus de media uilla in 4.sentent. distin.15.q.4.articuli quinti.in corp.quæst.Hadrianus Papa in 4.sent.tit.de sacramento pœnitentiæ,& tit.de restitutione,capitulo 1.incipien. quia prius.§.

Ezech.cap.18. vers.5. — Ver.8.& 9. — Ver.10. — Ver.13. — c.Quanquam, de vsur.in 6. — cap.Nemo,14. q.5. — l.2.ff.de rebus cred.si cer.pet. — Mutuũ ex quibus reb.cõstat. — l.si se.ff.de sent.& re iudicata. — l.hoc nisi.C.de solut. — S.Thomas. — Caietanus. — Scotus. — Tartaretus. — Palud. — Riccardus. — Hadrianus. — Sotus. — Ioannes à Medina.

Ad oppositum est sententia Augustini. folio 43.columna quarta, Sotus in libro quarto, de iustitia,& iure.quęstione sexta, articulo secundo, Ioannes de Medina in Codice de rebus restituendis,quæstione secunda, §. Quibus non obstantibus. Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda,articulo secundo,conclusione prima. Canonistæ omnes in capitulo, cùm tu. extra de vsuris, se subscripserunt præsenti conclusioni simpliciter asseuerantes,vsutarios teneri restituere extorta per vsuram. Didacus autem Couarruuias explicitè ipsam fatetur in regula,Peccatum,de regulis iuris,in sexto,in principio,& Nauarrus in suo manuali confessorum capitu. 17.nume.24. Gabriel Biel. Canonistæ. Didac. Couar. Nauarrus.

Probatur & quartò præsens conclusio infrascriptis rationibus irrefragabilibus,videlicet.

Prima quarum est.

Omne præceptum iuris diuini erit implendum de necessitate salutis. At restituere rem alienam iniustè detentam,est præceptum iuris diuini.Ergo restituere rem alienam iniustè detentam,erit de necessitate salutis. Maior probatur sententia Domini dicentis[si vis ad vitam ingredi,serua mandata.] Minor probatur verbis diuinis[Non furtum facies] quibus restitutionem vsurarum fuisse à domino præceptam supra latiùs probauimus. Ratio prima conclusionis. Maior proposi. Minor propos. Conclusio. Matth. cap. 19. ver. 17. Exod. cap. 20. ver. 15.

Præterea,Nō detinere alienum iniustè ablatum inuito eius domino, est de necessitate salutis.At restituere extorta per vsuram,est non detinere alienum iniustè ablatum inuito domino eius: ergo, Restituere extorta per vsuram,est de necessitate salutis. Maior probatur, quia de necessitate salutis cadit obseruatio præcepti[Non furtum facies] per quod prohibetur detentio rei alienæ inuito domino(vt sæpius fuit probatum in præsenti,& in præcedenti quæst.) Matth.cap.19. ver.18. Ratio secunda. Maior propos. Minor propos. Conclusio.

Minor probatione non indiget,cùm pateat ad sensum.

Præterea.

Adipisci remissionem, seu dimissionem peccati mortalis incursi proptèr exactionem vsurarum,est ad salutem necessarium. At restituere extorta per vsuram,est causa dimissionis talis peccati incursi. Ergo restituere extorta per vsuram,est ad salutem necessarium. Ratio tertia. Maior propos. Minor propos. Conclusio.

Maior,& minor fuit probata supra per allata breuiter contra argumētum antè notabilia præsentis quæstionis,auctoritate Diui Augustini relata in c. si quis rem alienam. 14.q.6.& Apocalipsis.cap.21.Vide ibi.

Ad argumentum modò facilis erit responsio, quòd licèt prima fronte uideatur,restitutionem extortorum per vsuram iussam esse sub præcepto affirmatiuo:tamen,reuera(vt fuit probatum) continetur sub præcepto negatiuo, obligante semper,& ad semper:sed dato,& non concesso, quòd esset præceptum affirmatiuum,nonne & obseruatio pręceptorum affirmatiuorum est de necessitate salutis,concurrentibus suis circunstantijs(vt in notab. 1.q.1.) quoniam aliàs non obligarent sub pœna peccati mort.Vnde patet,quòd restituere talia(dum adest facultas)est de necessitate salutis.

QVAESTIO XXIX.

Vtrum restitutio rerum per vsuram acquisitarum sit facienda semper ei tantùm à quo vsurarius illas extorsit.

SVMMARIVM.

1 *Restitutionis effectus quis sit.*
2 *Vsurarius regulariter semper vsuras tenetur ei restituere, à quo ille extorserat.*
3 *Vsurarius quando teneatur vsuras restituere hæredibus prædicti.*
4 *Hæredes sunt in triplici differentia.*
5 *Vsurarius quando teneatur restituere vsuras pauperibus.*
6 *Cautela, qua vti debebit vsurarius, si non reperiat superstites sui mutuatarij (à quo ipse vsuras extorsit) volens restituere, & res restituenda non est magni valoris.*
7 *Cautela in casu prædicto quando res restituenda, est maximi pretij.*
8 *Pauperes quare succedant hæredibus ignotis, quibus facienda esset restitutio.*
9 *Vsurarius quando sibi, aut consanguineis pauperibus poterit restituere.*
10 *Pauperum appellatione quando veniant ecclesiæ, monasteria, & alia loca pia.*
11 *Restituere obligatus pauperibus an teneatur, illud restituere per manus alienas.*
12 *Confitenti sacramentaliter adhibenda est fides pro se, & contra se, quoad ea, quæ ibi dicuntur sine alterius præiudicio.*
13 *Meretrix quare nō teneatur restituere id, quod ex meretricij peccato lucratur: iudex verò, et testis teneantur si peccando in suo officio lucrentur.*
14 *Vsurarius tenetur vsuras restituere ei, à quo extorserat, si ille nulla lege à talis rei acquisitione prohibitus fuisset, licèt modus acquisitionis, & causa sit illicita.*
15 *Meretrices non publicæ non audiuntur in foro fori si petant sibi solui pretium conuentum sui meretricij, & quare, non teneatur si sit coniugata.*
16 *Meretricibus inhibitum est accipere aliquid à militibus.*
17 *Vsurarius extorquēs per vsuras aliquid ab eo, qui illud acquisierat, quasi pretium non com mittendi aliquod maleficium, cui restituere tenebitur.*
18 *Vsurarius extorquens per usuras aliquid à furioso, aut mente capto, cui restituere teneatur.*
19 *Vsurarius extorquens per vsuras aliquid à prodigo, cui restituere teneatur.*
20 *Vsurarius ex vi mutui aliquid recipiens à minori 25. annorum, vel à pupillo, cui restituere illud teneatur.*
21 *Vsurarius recipiens à filiofamilias, cui restituere tenebitur.*
22 *Vsurarius recipiens vltra sortem mutuatam ab aliquo, qui non est sui iuris, cui restituere teneatur.*
23 *Vsurarius aliquid recipiens ex vi mutui ab Abbate, vel monacho alicuius monasterij cui restituet.*
24 *Vsurarius recipiens ex vi mutui aliquid ab eo qui illud acquisierat per simoniam conuentionalem à dante sponte cui restituat.*
25 *Vsurarius recipiens aliquid per usuram ab eo, qui illud acquisierat per simoniam prædictam à dante sibi coactè, cui restituat.*
26 *Vsurarius recipiens aliquid per usuram ab eo, qui illud acquisierat per simoniam mentalem, cui restituet.*
27 *Simoniæ diffinitionis particulæ exponuntur.*
28 *Peccans per electionem an semper peccet peccato in Spiritum sanctum.*
29 *Spirituale phisicum quid sit.*
30 *Spirituale Theologicum quotupliciter dicatur.*
31 *Vendere spirituale pro temporali quare sit illicitum.*

Spirituali

32 *Spirituali aliquod esse annexum dupliciter dicitur.*
33 *Simonia tripliciter sumitur.*
34 *Simonia largè capta quid sit.*
35 *Simonia strictè sumpta quid sit.*
36 *Simoniæ strictè sumptæ, & mentalis exemplum.*
37 *Simonia quasi conuentionalis quid sit.*
38 *Simonia non quasi conuentionalis quid sit.*
39 *Simonia capta strictissimè quid sit.*
40 *Pro, præpositio quotupliciter sumatur.*
41 *Simoniacum, & prohibitum est sub ratione pretij aliquid suscipere pro administratione sacramentorum.*
42 *Dans aliquid temporale pro re aliqua spirituali quibus de causis contingat moueri ad talia danda.*
43 *Simoniacus quando dicatur verè hæreticus, & quando interpretatiuè.*
44 *Vsura mentalis in quibus differat à simonia mentali.*
45 *Vsurarius recipiens aliquid per usuram à iudicibus, & alijs, qui illud acquisierant ab inuito dante pro exequenda re, ad quam faciendam illi de iure tenebantur, cui restituat.*
46 *Vsurarius aliquid per vsuram extorquens à iudicibus & alijs, aliquid accipientibus ab iniustè dantibus sibi tenebitur illis restituere.*
47 *Pœnam inflictam à iure soluere in foro conscientiæ nemo tenebitur, nisi in foro fori condemnatus fuerit.*
48 *Lex positiua intendere debet exequi præceptum à iure naturali.*
49 *Nemo inauditus condemnandus ab aliquo est.*
50 *Defensio est vnicuique indulta de iure naturali.*
51 *Nemo non confessus, aut non conuictus debet condemnari.*
52 *Regula notanda à confessoribus circa restitutionem faciendam.*
53 *Vsurarius aliquid extorquens per vsuram a fure, & similibus, cui illud restituet.*

ET PRIMO videtur dicendum, quòd restitutio rerum per vsuram acquisitarum semper sit facienda ei solùm, à quo fuerunt extortæ, & non alijs: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet.

Omnis qui iniustè alienũ retinet, tenetur ei solùm a quo illud accepit, & non alijs, restituere. Maior propos.

At usurarius, qui per usuram aliquid acquisiuit, iniustè illud retinet. Minor propos.

Ergo usurarius, qui per usuram aliquid acquisiuit, tenetur solùm ei, à quo accepit illud & non aliis, restituere. Conclusio.

Maior propositio probatur authoritate Diui Thomæ in secunda secundæ, quæstione 62. articulo quinto, in corpore quæstionis, dicentis. Cùm per restitutionem fiat reductio ad æqualitatem commutatiuæ iustitiæ, quę consistit in rerum adæquatione: Huiusmodi (autem) rerum adæquatio fieri non posset, nisi ei (qui minus habet quàm suum est) suppleretur, quod deest: & ad hanc suppletionem faciendã necesse est vt ei fiat restitutio à quo acceptum est. S. Thomas. Restitutionis effectus quis sit

Minor per se patet & fuit quoque probata in pręcedenti quæstione, & Diui Thomæ authoritate in 2.2. quæst. 78. artic. 1. in corpore quæstionis, dicentis, quòd vsura sit pretium usus rei mutuatę: & quoniam usus à re mutuata diuelli non potest: S. Thomas.

Inde patet, usurarium peccato iniustitiæ peccare, cùm uideatur bis uendere id ipsum. cuius Sancti Doctoris sententia sæpe fuit per nos adducta & enucleata, in præcedentibus quæstionibus & præsertim in quæstione primæ, notabili octauo.

Ergo

Ergo videtur dicendum, quòd vsurarius, qui per vsuram aliquid acquisiuit, teneatur solum ei, à quo illud accepit, & non aliis restituere.

SED CONTRA est textus apertissimus in cap. cùm tu. extra de vsuris, in quo[Alexander Tertius, scribens Salernitano Archiepiscopo præcepit compellendos fore vsurarios ad restituendas vsuras extortas eis, à quibus illas acceperunt, vel hęredibus eorum, vel his nõ superstitibus, pauperibus erogare] hæc ibi, ergo, patet, ꝙ mutuatarij, qui soluerũt vsuras, sint ignoti, vel mortui: non iccircò vsurarij absoluuntur à solutione vsurarum, ac per consequẽs ab obligatione eas restituendi.

Respondeo præsenti quæstioni quàm difficillimæ. 19. conclusionibus. Præmittendo, tamen, illis vnicum notabile infrascriptum.

Notabile vnicum.

Notandum, ac memoriæ commendandum summopere erit, quòd illi, à quibus extortum fuit aliquid ab vsurario ex vi mutui, sunt in multiplici differentia. Nam aliqui eorum illud taliter extortum iusto lucro, seu titulo acquisierant: ita quòd rei ipsius acquisitio, & causa iusta fuit, vt puta, quia idipsum obtinuerant titulo emptionis, vel donationis ab illis, qui poterant de iure donare, & vendere, & ipsi propria pecunia emerant illud. Alij verò ipsorũ sunt, qui (licèt non fuissent veri domini rei taliter extortæ) tamen res illa iusto titulo, seu contractu ad eos peruenerat, & ipsam tenebant: vt sunt ij, qui detinent rem alienam titulo commodati, locati, pignorati, depositi, & huiusmodi. Alij autem sunt, qui ab illo acquirendo nulla lege prohibiti fuerãt: licèt causa, seu modus acquisitionis fuisset illis prohibitus: vt est illud, quod acquirit meretrix ex meretricio, leno ex lenocinio, & huiusmodi: cùm hi nihil acquirant regulariter per iniustitiam, seu iniuriam dantis. Alij sunt, qui acquisierunt taliter extortum turpiter ex parte sua tantùm: ita quòd ipsa acceptio est illicita, licèt causa, propter quam fuit illud sibi donatum, esset licita respectu dantis: Vt puta, si quis det alicui quantitatem pecuniæ, ne aliquod peccatũ ille committeret. Alij eorum sunt, qui ab acquirendo taliter extortum non erant prohibiti ratione sui, sed ratione dantis, vt est acquisitum ex donatione sibi facta alijs, qui de iure donare non poterant, vt puta si fuissent furiosi, pupilli, monachi, & prælati ecclesiastica bona alienare prohibiti, & huiusmodi. Alii eorum sunt, qui talia acquisierant per turpe lucrum tam ex parte dantis quàm recipientis, vt sunt ea, quæ acquiritur per simoniam, vel quæ dãtur iudicibus ad ipsos corrumpendum pro ferenda iniusta sententia. Alii verò eorũ sunt, qui per iniustitiam factam aliquid acquisierunt per furtum, rapinam, vel vsuram.

Hoc ergo notabili præmisso decem & nouem conclusionibus Deo dante, quæstioni propositæ satisfaciemus.

Prima ergo conclusio sit hæc.

Vsurarius regulariter semper ei tenebitur restituere extorta per vsuram, qui eas illi exoluerat. Vt inde spoliatus re sua iniustè, rursus ipsam obtineat, tamen, hæc regula patitur nonnullas exceptiones, quæ in infrascriptis conclusionibus afferentur: & quòd regulariter spoliato per vsuram sit facienda restitutio, probatur triplici medio. Primò, enim, per textum apertissimum in capitulo, Cùm tu. necnon, & per textum in capitulo primo, & in capitulo, Item cùm, & in capitulo, Grauis. & in capitulo, sæpe contingit. extra de restitutione spoliatorum, capitulo, reintegranda. tertia, quæstione prima, & per omnes leges ciuiles contentas sub titulo, de restitutione in integrum. ff. probatur, &

secundò

Vsuras soluentes sunt in multiplici differentia.

1 *Vsurarius regulariter semper vsuras tenetur restituere ei, à quo fuerunt illæ extortæ.*

c. cum tu. extra de vsur. c. 1. ca. Item cũ, c. Grauis, c. sæpe cõtingit, extra de restitutione spol. cap. reintegrãda, 3. q. 1. l. sub tit. de restitutione in integrum, ff.

secundo præsens conclusio auctoritate Doctorum: Diuus, enim, Thom. in 2. .2. quæstione 62. articulo 5. in corpore quæstionis, generaliter loquendo de quocunque obligato ad restitutionem ratione rei alienæ occupationis, Caietanus ibidem, in Commentarijs. Paludanus in quarto sentẽtiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, articulo quarto, Sotus in libro quarto, de iustitia, & iure. quæstione septima, articulo primo, Scotus in quarto senten tiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, articulo quarto, §. De quarto, scilicet, cui. Riccardus in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, articulo quinto, quæstione quarta, Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda. Dubio tertio. Nicolaus de Orbellis in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, titulo de restitutione. §. 19. Ioannes de Medina Codice de rebus restituendis, quæstione secunda principali, articulo secundo, incip. De eo quod secundo loco quærebatur, & omnes Canonistæ, & Legistæ in dictis iuribus, & Hostien. in summa, in titulo de pœnitentia, & remissione, numero 62. §. Quæ forma. Didacus Couarruuias in parte prima relectio. numero septimo, regulæ Peccatum. Syluester in verbo, restitutio 4. §. primo, & restitu. 8. per totum. Nauarrus in suo manuali, capit. 17. numero 28. & 29. Necnon Frater Ioseph Angles in tractatu inscripto, Flores Theologicarum quæst. super quarto sententiarum, in quæstione secunda, titulo de restitutionibus, articulo primo, difficultate prima, conclusione prima. Probatur & tertio pręsens conclusio hac ratione, quam adduxit Diuus Thomas, vbi supra in corpore quæstionis, vide licet. Cùm per restitutionem rei fiat reductio eius ad ęqualitatem commutatiuę iustitię, quę consistit in rerum adæquatione: huiusmodi, autem, rerũ adęquatio fieri nõ posset, nisi ei, (qui minus habet, quàm quod suum est) suppleretur, quod deest: & iccirco ad hanc suppletionem faciendam necesse erit, vt restitutio rei malè ablatę fiat ei, à quo accepta fuit. vt docuit textus in capitulo, sicut dignum. §. eos insuper. extra de homicidio, cuius tenorem referam infra in conclusione tertia.

S. Thomas. Caietanus. Paludanus. Sotus. Scotus. Riccardus. Gabriel Biel. Nic. de Orbel. Io. de Medina. Canonistę omnes & Iuristę. Hostien. Couarruuias. Syluester. Nauarrus. Ioseph Angles. Ratio conclus. c. sicut dignũ, extra de homicidio.

Secunda conclusio.

Vsurarius id ipsum, quod per vsurarum extorsionem accepit (mortuo mutuatario à quo extorsit) tenebitur restituere hęredibus ipsius. Dixi hęredib. neminem excipiendo, licèt non ignorem hęredes esse in triplici differentia. Nam nonnulli dicuntur hęredes necessarij, & sunt ij, quos testator non potest exhęredare, nisi legitima maximaque de causa, vt sunt parentes filiorum testatorum, & filij parentum testatorum. Alij dicũtur hęredes ab intestato, & sunt ij, qui mortuo alicui sine testamento succedunt tanquàm proximiores cõsanguinei, vt sunt fratres, sorores, & huiusmodi. Alii, verò, dicuntur hęredes ex testamento, (qui & alio nomine nuncupãtur hęredes testamentarii,) & sunt ij, quos ipsę testator nominatim, ac expresè instituit hęredes in suo ultimo testamento. & sciendum, quòd omnes prędicti hęredes includuntur in nostra conclusione, quę probatur triplici medio. Primò, enim, per textum in capitulo, Cùm tu. extra de usuris. cuius tenorem ſępe retuli supra. Probatur & secũdo auctoritate Diui Thomæ, vbi supra in responsione ad tertium, & Caietani ibidem in Commentariis, Necnon & omnium Theologorum, qui fuerunt citati in pręcedenti conclusione, & aliorum Doctorum, qui fuerunt adducti in prima conclusione pręsentis quęstionis. Probatur & tertiò, ratione qua vtitur ad id probandum ipsę Angelicus Doctor, vbi supra, dicens. Cùm ipsi hę-

2 *Vsurarius quando teneatur restituere hæredibus.*

3 *Hæredes sunt in triplici differentia.*

c. cum tu, extra de vsuris. S. Thomas. Caietanus. Canonistę omnes.

redes computentur quasi vna persona cum defunctis creditoribus: necessario sequitur, quòd defunctis mutuatarijs facienda sit restitutio eorum hæredibus.

Tertia conclusio.

4 *Vsurarius quando possit, & teneatur restituere pauperibus extorta per vsuram.*

Vsurarius res extortas per vsuram tenetur restituere pauperibus si post diligentissimam inquisitionem reperiret veros dominos illarum, hac, tamē, cautela vtens, ne forsan ad bis id ipsum restituendum compellatur: si res talis sit maximi pretij (sin aliàs, non erit sic exacta cautela seruanda:) cùm regulariter semper restitutio cuiuscunque rei domino vero ipsius sit facienda: vt tutus sit in conscientia is, qui restitutioni ipsius obnoxius erat: Cautela, ergo, erit hæc, (quam elicere operæpretium duxi, ex dictis à Caietano, & Soto, vbi supra in locis citatis in conclusione prima.) Debet, igitur, qui restitutioni est obnoxius ignoto creditori (vt puta, si postquàm vsurarius per multos annos à multis variarum regionum vsuras exegisset.) Debebit ipse (quantum in se erit) accuratissimè inquirere inuestigando, Vbi, quando, per quos, à quibus huiusmodi lucrum vsurarium acquisierit: quoniam si hoc non faceret, non posset ab ipso haberi talis rei dominus pro ignoto: quapropter si quis absque tali inquisitione vsuram restituisset pauperibus, non satisfecisset pręcepto de restituendo; (vnde inuento domino teneretur denuò illi restituere, & sibi ipsi imputare) qui sic imprudenter alienauit alienū: & sic patet, quòd vt quis possit dici omnino ignotus, oportet, quòd quàm accuratissima præcedat inquisitio veri domini. Nam si aliqualiter esset notus, puta, si audisset vsurarius esse vnum de tali villa, ciuitate, vel de tali familia, tunc deberet inquisitio facienda de vero domino rei procedere ad vlteriora, vt particularis notitia haberetur de vero domino, vt prudens vir sciret inquirere: Rursus quando sciri non potest dominus in particulari, sed scitur quasi sub distinctione, quòd alicui istorum debetur, non est omnino ignotus dominus. Vnde debet eis dari, vel distribui eisdē vel vt forte aliquis eorum illud restituendum accipiat, quando diuisa res talis pluribus non prodesset, & vnita aliquem releuaret: & ne alicui eorum fiat iniuria, de eorum voluntate agendum est, quicquid fiet. & hæc cautela seruanda erit, si res per vsuras extorta, ac restitutioni obnoxia, esset parui valoris: sed si res magni valoris esset, vt vsurarius in vtroque foro iudiciali, scilicet, & conscientiæ tutus esse possit, hanc sequentem cautelam seruabit. Debebit vsurarius, enim, vel per se, vel confessorem, vel aliam prudentem, ac fidelem personā corā publica potestate curare, vt fieri debeat, q̄ diligentissima perquisitio veri domini per bāna, vel alia edicta, & proclamationes, & penès ipsam publicam potestatem deponendum erit illud restitutioni obnoxium: si autem eius auctoritate, vel in pauperes, vel in pios vsus dispendatur, tunc restitutioni obnoxius tutus manebit in vtroque foro: vnde si post modum verus dominus illius reperiatur, ad nihil restituendum poterit talis vsurarius compelli in vtroque foro.

5 *Cautela, qua uti debebit usurarius (si non reperiat superstites sui mutuatarij à quo ipse vsuras extorsit) volēs restituere; et res restituenda nō est magni valoris.*

6 *Cautela in casu p̄dicto quando res restituēda, est maximi pretij.*

Hæc conclusio, cum tali cautela, probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in capitulo, Cùm tu, extra de vsuris. [Vbi præcepit Alexander Tertius, compellendos fore vsurarios extortas vsuras restituere eis, qui sibi illas soluerant, vel (illis mortuis) hæredibus corū, vel eis non superstitibus, pauperibus,] hæc ibi. ex cuius canonis verbis arguitur, quòd idem erit faciēdum si is, qui soluerat vsuras, ignotus esset vnà cum suis hæredibus, vt patet ad sensum, & hoc eis licere non simpliciter, sed præmissa diligenti inquisitione, vt

c. cum tu. extra de vsur.

quàm

quàm doctiſſimè,elicierunt infraſcripti Doctores adducendi in fauorem pręſentis concluſionis:immo idē probatur arguendo ab identitate rationis, &dico per argumentum in capitulo, Sicut dignum.§.eos inſuper, extra de homicidio,per quem textum apertiſſimè probatur noſtra concluſio vnà cum cautela ei addita:quoniā idem Alexander Tertius Exonienſi Epiſcopo ſcribens infraſcriptis vſus fuit verbis,videlicet:[Eos inſuper,qui dicuntur,illius ſancti viri,& ſuorum poſt mortem eius ſpolia occupaſſe, ſi nihil aliud in tanto facinore commiſerunt,à pœna mortis eius arbitramur eſſe immunes:ſed quę occuparunt,eis,quorum fuerunt,tenentur in integrum reſtituere, ſi habent in facultatibus,vnde poſſint ea reddere:& ipſis ex hoc moderata eſt pœnitentia iniungenda:quia licèt quædam ex ijs,quæ occupauerunt,fateantur ſe pauperibus erogaſſe,non,tamen,aliena(cùm ipſa potuiſſent eis,quorum fuerant,reſtituere)debuerunt pauperibus erogare]hęc in dicto §.per quem diximus ꝓbari noſtram concluſionem arguendo à ſimili:cùm idem iudicium ſit de reſtitutione facienda a fure,& ab vſurario quoad materiam reſtitutionis (vt fuit latiùs probatum in quæſtione vigeſima ſeptima,& vigeſima octaua.) Probatur quoque pręſens concluſio per argumentum in capitulo, Nemo qui.14. quæſtione quinta,in quo Sancti Hieronymi ſententia fuit canonizata his uerbis,videlicet.[Nemo,qui rapit moriens,ſi habet vnde reddat, ſaluatur: ſi eos quorum fuit,inuenire non poterit,eccleſiæ, vel pauperibus tribuat.]Probatur & ſecundò Doctorum auctoritate.Diuus,enim,Thomas in ſecunda ſecūdæ, quęſtione 62. articulo quinto, in reſponſione ad tertium. Caietanus in Commentarijs 2.2.vbi ſupra, & cęteri Doctores citati in prima concluſione, ſe quàm libentiſſimè ſubſcripſerunt præſenti noſtræ concluſioni, & Panormitanus unà cum Gloſ.in dicto capitulo,Cum tu.quorum tamen opinio erit limitanda & gloſanda iuxta noſtram concluſionem,cùm licèt explicitè dictā cautelam ipſi Doctores non addiderint,ſed tantùm ſimpliciter dixerint, non ſuperſtitib legitimis hæredibus erogandas fore uſuras exactas pauperibus,tamen,ſententiæ ipſorum erunt intelligendæ cum grano ſalis,non enim,ita ſimpliciter hoc ipſi uoluerant intelligere ut iacet in litera, ſed iuxta allata in noſtra concluſione:cùm hoc ſit rationi conſentaneum : quoniam aliàs ſequeretur hoc abſurdum,quòd inde ipſi uoluiſſent poſſe reſtitui aliis,quā ei, à quo aliquid fuerat iniuſtè ablatum.& per conſequens,quòd negligentia eius,qui tenetur reſtituere,poſſet obeſſe iniuſtè ſpoliato: quod utique neque ſomniauerunt Doctores prædicti:quapropter non erit ambigendū eos ſe ſubſcripſiſſe tacitè præſenti concluſioni & cautelæ ſeruandæ à tali uſurario. Probatur & tertiò hac ratione.Cùm onus reſtitutionis faciendę non remittatur (ſi fieret pauperibus)niſi fiat reſtitutio ei,cui debeatur,ſi inueniri poterit. Vt in capitulo,ca te.extra de iureiuran.& in capitulo, tua nobis fraternitas. extra de decimis,& in capitulo,Non eſt putanda, prima quæſtione prima, & eſt Gregorij Papæ.& in capitulo primo, 14.quęſtione quinta,in quo refertur ſententia Diui Auguſtini(in libro de uerbis Domini ſermone 35.)dicentis. [Nolite uelle eleemoſinas facere de fœnore, & uſuris.] Idem habetur in capitulo ſecundo,tertio,& in capitulo,Neque,enim,& in capitulo, Denique, 14. quęſtione quinta,)indè patet, quòd quis, non poterit niſi poſt diligentem inquiſitionem, & obſeruantiam cautelæ propoſitæ in concluſione, uſuras extortas ſoluere,ac diſpenſare pauperibus, cùm unuſquiſque ſit tantummodò rerum ſuarum moderator,& rector,& non rerum, quæ ſunt aliorum. Aliam rationem

c. ſicut dignū, extra de homicidio.

cap.Nemo,14. q.5.

S.Thomas.
Caietanus.

Panor.
Gloſ.

Ratio concluſ.

ca. ea te. extra de iureiuran.
c.Tua nobis fraternitas, extra de decimis.
c.non eſt putāda.1.q.1.

rationem reperies infra in responsione ad subsequentia argumenta.

Impugnatur tertia conclus. Attamen licèt uerissima sit presens nostra conclusio, tamen posset quis insurgere contra illam, dicendo, illam omnino falsam, & infrascipto modo contra illam arguendo, videlicet.

Maior propos. Obligationem restituendi extortum per usuras, ius naturæ uniuersos mortales, siue illi christiani sint, siue sola lege naturæ uiuentes, docet

Minor propos. At natura non docet, quod, ignoto domino rei, obnoxius restitutioni teneatur talia soluere pauperibus, imò quod res illa tunc transeat in ius possidētis.

Conclusio. Ergo uī dicendum, huiusmodi extorta pro usuras non restituendas fore pauperibus, si post diligentissimam inquisitionem adhuc ignoretur uerus dominus illarum, à quibus per vsuram fuerant extortæ.

Maior propositio fuit probata in secunda quæstione, in qua probauimus, vsuræ exactionem esse prohibitam de iure naturali: cùm ipso iure prohibeamur aliquid exigere à proximis nostris, quod à nobis ipsis displiceret exigi: cùm vnusquisque vellet sibi restitui vsuras extortas.

Insti. de rerum diuisione, §. fere igitur bestię. Minor probatur per textum in §. fere, igitur, bestiæ. Institu. de rerum diuisione, in quo inter alia hæc habentur, videlicet. [Quod, enim, ante, nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur] ex quibus verbis patet eliciendum fore: quòd quando dominus rei ignoratur, perinde sit, ac si nullus sit: cùm nō sit dare differētiam rationis, quare potius teneatur dare pauperibus, aut aliis, quàm sibi illud pro tunc possidenti: eo quòd immò in tali casu melior videatur conditio ipsiusmet possidentis, quàm aliorum non possidentium: ergo videtur, restitutionem huiusmodi alijs faciendam necessariam non esse.

Maior propos. Præterea. Omne illud quod est concessum à iure naturę, non potest alicui prohiberi à iure canonico.

Minor propos. At possidenti aliquid extortum per vsuras (non inuento domino eius) illud retinere sibi, & non alteri tribuere est indultum à iure naturæ.

Conclusio. Ergo tuta conscientia poterit vsurarius sibi retinere id, quod extorsit per vsuras, si post diligentem inquisitionem verus dominus illius non reperiatur.

c. cum tu. extra de vsur. Nec obstare videtur textus in dicto capitulo, Cùm tu. extra de vsuris: [in quo præcipitur restitutio facienda pauperibus, non superstitibus veris dominis vsurarum exactarum, vel eorum hæredibus.] Non (inquam) videtur obstare: quoniam Pontifices summi non possunt annullare ea, quæ sunt de iure naturæ concessa.

Responsio ad prædicta duo argumenta simul. Ad huiusmodi duo argumenta vnà cum Soto, vbi supra, quàm facillimè; respondebo, dicendo, huiusmodi incerta debita respectu ignotorum creditorum, si ius naturale tantum consulueris, in vsus communes reipublicæ cedenda fore animaduertes. Nam cùm vniuersæ res traditæ, sint in communi humano dominio à principio de iure naturali, vt probauimus in notabili primo præcedentis quæstionis: quarum post modum diuisio iure gentium facta est: Inde sequitur, vt dum expectatus legitimo tempore dominus, non compa

7 ret, iterato veniant in vsum publicum. At verò, quoniam Christi Vicarius toti Reipublicæ Christianæ curam pauperum gerit, iure, & meritò potuit hæc bona quasi communia Reipublicæ, pauperibus applicare, qui eiusdem Reipublicæ sunt egena membra: quapropter Alexander Tertius in dicto capitulo, Cùm tu. iussit pauperibus distribuendum taliter extortum deficientib. hęredibus veri domini, cui fuisset facienda restitutio. non (inquam) innitens propriæ voluntati, hoc fecit: sed naturali, & diuino iuri: dicente Domino [quod superest, date eleemosinam] cùm huiusmodi bona redundare censeantur in

Pauperes quare successit hæredibus ignotis, quibus facienda esset restitutio.

Luc. cap. 11. ver. 41.

Rempublicam

Rempublicam. Quapropter sciendum primò erit, quòd etiam in casu nostræ conclusionis, dominium rerum per usuram extortarum non transit in pauperes, ac si creditorum hæredes essent. Sed dum iussu summi Pontificis ipsis illas restituendo dantur, quasi creditoribus soluuntur ipsæ vsuræ: & tunc per huiusmodi traditionem ipsi pauperes acquirunt verum dominium illarum rerum: quasi Papa tunc domini veri nomine illis tribuat. Subsequitur inde & secundò, quòd dum Respublica in alios pios vsus illis debitis eguerit, cessabit tunc ius erogandi pauperibus: poteritque huiusmodi per vsuram extorta in tales vsus consumere, vt in conclusione annuimus. Cùm non potuerit ius positiuum iuri naturali derogare: sed ipsum interpretari iuxta adducta.

Quarta conclusio.

Vsurarius pauper, vel habens pauperes consanguineos auctoritate Episcopi, vel proprij confessoris, vel sine talium consilio, sub præcepto (benè, tamen, de consilio) quicquid extorsit per usurarum exactionem, tuta conscientia poterit applicare sibi (si pauper esset) vel consanguineis pauperibus in eleemosinam, si post diligentissimam inquisitionem eorum, (à quibus illas ipse extorserat) veri domini talium rerum adhuc ignorentur, vel eorum hæredes quocunque nomine essent illi appellandi (vt in concl. 2. latiùs.) Quapropter facta dicta elargitione, vel applicatione, non tenebitur dictus vsurarius ad taliũ vsurarum nouam restitutionem, etiam si venisset ad pinguiorem fortunam, vel si peruenisset notitia dominorum dictarum rerum (dummodo seruasset cautelas traditas in conclusione præcedenti:) quoniam in tali casu sub consilio solùm ad restitutionem prædictorum teneretur, & non sub præcepto. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in c. cùm tu. extra de vsur. in quo canone Alex. 3. ꝓcepit restitui vsuras pauperib. nullo specialiter nominato paupere, intẽdens proculdubio includere ipsos vsurarios, (si tales forent) quod videtur etiam dici per id, quod ibidẽ ipse subdit dicẽs, [ꝙ si vsurarius nõ haberet in facultatib. vnde restitueret extorta per vsurã, nõ esset aliquo modo compellendus ad talem restitutionem, nec molestãdus, cũ ipsa nota paupertas eum excuset] quasi diceret, cùm supra dixerim ipsum cõpellendum fore ad restituendum pauperib. non superstitib. hæredib. creditoris, cùm, tamen, ipse inter pauperes connumerandus, forsan, esset propter suã notam inopiam: nec molestandus erit, cùm non sit peioris conditionis, quàm reliqui pauperes, quib. teneretur (loco dñorum) restituere taliter per vsuram extorta, (vt latiùs probabitur per afferenda in ratione præsentis conclusionis.) Idem probatur per arg. in c. sicut dignum. §. eos insuper. extra de homic. cuius tenor verborum fuit relatus in probatione conclusionis præcedentis, dixi per arg. dicti tex. quia nostra conclusio per ipsum probatur arguendo à contrario sensu (cùm in iure argumentum à contrario sensu sit fortissimum) eo quòd in dicto tex. non fuerunt iussi denuò restituere proprijs dominis illarum rerum iniustè occupatarum, solùm pro eò, quòd restituerant pauperib. loco dominorum: sed quia prætermissis cognitis dominis, ipsi restituerãt pauperib. bona aliena: quod non est in casu nostro. Vnde copulando seu concordando tex. in d. c. cùm tu. cum d. c. sicut dignum, dicemus, quòd id, quod concessit explicitè in casu nr̃æ conclusionis tex. in d. c. cũ tu. idẽ indulsit implicitè tex. in d. c. sicut dignũ. §. eos insup. arguẽdo in verbis eius à cõtrario sensu (vt diximꝰ in ꝑcedẽti cõcl.) Probat̃ insup nr̃a cõclusio, & secdò auctoritate Doct. Diuus. n. Tho. ĩ 2. 2. q. 62. ar. 5. ĩ resp. ad 3. nr̃am cõclusionẽ amplectẽdo (tanq̃ rationabilem)

8 *Vsurarius pauper quãdo sibi, aut pauperibus consanguineis poterit restituere vsuras extortas.*

c. cùm tu, extra de vsur.

c. sicut dignũ, extra de homicidio.

Concordia notab. tex. in cap. cùm tu, extra de vsur. cũ tex. in cap. sicut dignum, extra de homici.

S. Thomas.

rationabilem) vsus fuit verbis generalibus complectens omnes pauperes, nolens astringere obligatum ad restituendum ignoro, ad deponendum rem restitutioni obnoxiam in manu Episcopi, aut ipsam teneri restituere tali, vel tali pauperi iuxta consilium Episcopi, vel confessoris sui: sed simpliciter: volens insinuare nobis restitutionem huiusmodi per manus eius fieri posse, qui tenetur restituere non solùm pauperibus extraneis, vel consanguineis: verùm etiã sibimet vsurario, excluso omni dolo vel fraude, si realiter deuenisset ad paupertatem ferè extremam: licèt nonnulli infrascriptorum Doctorum dicant, faciendam fore huiusmodi restitutionem arbitrio Episcopi; vel proprij sacerdotis, quorum opinio est interpretanda (vt docet Sotus infrà loco citando) de consilio vt dixi in conclusione. Infrascriptis, enim, vtuntur verbis infrascripti Doctores, videlicet, Diuus Thomas in secunda secundæ, quæstione sexagesima secunda, articulo quinto, in respõsione ad tertium, qui dixit: si ille, cui debet fieri restitutio, sit omnino ignotus, debet homo restituere secundum quod potest, scilicet, dando in eleemosinas pro salute ipsius, siue sit mortuus, siue sit viuus, præmissa, tamen, diligenti inquisitione de persona eius, cui restitutio erit facienda. Petrus à Palude in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, articulo quarto, his verbis vtitur, videlicet. Quando incertum est, & tunc facta diligenti inquisitione, pauperibus dandũ est. Alio, enim, modo non potest meliùs proficere illi, cuius est, cuius nomine dandum est, non restituentis. Meretur, tamen, iste reddendo debitum nomine suo, & ille cuius nomine elargitur eleemosina, quæ facienda est arbitrio Episcopi, vel præsbiteri. hæc Paludanus, Caietanus in Commentarijs secunda secundæ, quæstione sexagesima secunda, articulo quinto, in responsione ad tertium arg. loquens de materia nostræ conclusionis infrascriptis utitur verbis, videlicet. Quoad id, verò, quod sequitur, quando dominus est ignotus: Vide in litera, quòd debet ei restitui eo modo, quo potest, scilicet, erogando illud, nomine illius, pauperibus Christi: sic, enim, redditur bonum utile, ut sit vtile spiritualiter, quod non potest illi reddi, vt sit vtile corporaliter, vel spiritualiter ad arbitrium domini. Et hinc habes solutionem quæstionis. Quid agendum est de inuentis casu habentibus dominum, quando dominus est omnino ignotus. Dico, autem, habentibus dominum: quia de inuentis distinguendum erit inferiùs in quæstione sexagesima sexta. Debent, enim, hæc erogari pauperibus. Et cùm ipse inuentor non sit deterioris conditionis ex hoc, quòd inuenit, potest sibi ipsi (si pauper est) non autem minus quàm alteri applicare eleemosinabiliter sicut is, cui commissa est distributio aliquarum eleemosinarum potest seipsum computare in numero pauperum (si pauper est) & distribuere proportionabiliter sibi, sicut alij, secundum auctoris doctrinam superiùs habitam à S. Thom. in 2.2. quæstione 32. artic. 9. in responsione ad tertium argumentum, hæc Caietanus. Dominicus, autem, à Soto in libro quarto de iustitia & iure, quæstio. 7. artic. 1. colum. 10. in ver. Vtilior, autem, erit responsio, infrascriptis verbis utendo nostram approbauit conclusionem, videlicet. Vtilior autem erit responsio, vtrum ipse, qui habet æs ignoti domini, posset sibi partem capere, dummodo sit pauper, vel suis consanguineis & familiaribus pauperibus elargiri. Caietanus quidem id absolutè affirmat.

S. Thomas. Pet. Pal. Caietanus. Dominicus à Soto.

Ego, verò, absque temperamento non auderem: si enim hanc facies vnicuique licentiam, illicò sibi suisque paupertatem pro ratione sui status, (vt aiunt.) Igitur, ubi necessitas non fuerit patentissima, & clarissima

& clarissima, nemo tutò potest sibi vsurpare id, quod restituere debet: licèt possit restitutionem differre: at si cogitat sibi capere, id debet facere authoritate Episcopi, aut sui parrochiani curati, aut confessoris, (si prudens est) & sapiens: Idque fieri licebit, quando grauiores aliæ miseriæ pauperum nō se ocu lis obijciant. Quando, verò, auctoritate prælati sibi eleemosina (ex ijs, quæ de bebat) applicatur, verè fit eius dominus: neque veniēs in pinguiorem fortunā id amplius tenebitur restituere. Hæc ille. Syluester in verbo, restitutio. 8. per totum multis rationibus, argumentis, & auctoritatibus nostram amplectitur conclusionem: licèt nullam mentionem faciat de usurario paupere restituente sibimet, vt pauperi, auctoritate prælati: Sed solùm pauperibus: Vnde patet ipsum tacitè se subscripisse præsenti conclusioni. Syluest.

Sciendum, quòd Scotus se subscripsit quoque præsenti conclusioni in 4. sent. dist. 15. q. 2. art. 4. §. De quarto, scilicet, cui, in versi. si quæras per manus. Vbi infrascriptis vtitur verbis, videlicet, si quæras per manus cuius debet red di pauperib. Respondeo, Non inueni, quis necessariò sit determinatus mediator in distribuendo ista pauperibus. Dicit unus Doctor, quòd confessor, uel aliquis, de cuius fidelitate credat. Videtur mihi, quòd per seipsum, consilio, tamen, alicuius boni viri potest illud distribuere pauperibus: quia tali mediatori posset dare, vt restitueret, de cuius fidelitate præsumeret: & tamen, iste sibi ipsi applicaret, vel alijs usibus quàm deberet: vnde ubi lex diuina, vel ecclesiastica non ligat personam: sequenda est ratio naturalis: illa, autem, dictat ma gis, quòd persona, quæ tenetur, restituat pauperibus per se ipsam quàm per aliam: licèt non excludendo consilium alterius boni viri, sed includendo. hæc ille: ex cuius verbis patet, ipsum explicitè se subscripsisse præsenti conclusioni quoad omnia membra eius, præter duo, scilicet, quoad restituendum sibi, ut pauperi, & quòd superueniente pinguiore fortuna non teneatur: tamen, Doctorem eundem hæc non negasse ex ipsius verbis elicitur, cùm pateat ad sensum, quòd sicut liberatur restituēdo pauperi extraneo: sic, & sibi ut uerè pau peri: Vt docuerunt explicitè prædicti Caietanus, & Sotus, quos sequutus fuit explicitè Frater Ioseph Angles, vbi supra in sexta difficultate, vnica conclusione, qui & hoc probat hac ratione, videlicet. Nam si alius teneretur dare pauperibus, ego possum consulere, vt mihi pauperi daret, cur non potero mihi retinere? hoc est intelligendum sine dolo, & fraude. Hæc ille: ex cuius verbis patet necessariò, obseruandum non esse quod dixit Sotus, ubi supra, scilicet, pauperem restitutioni obnoxium tunc sibi retinere posse id, quod fuisset restituturus, quando miseriæ maiores pauperum eorum obtuti bus non obuiarent: tum quia supra adducti Doctores ad hoc non compellunt restitutioni obnoxium, nec alio iure hoc probatur: vt quàm elegantissimè probauit Nauarrus in suo manuali. capitulo decimo septimo, numero 171. loquens de casu simili, scilicet, inuentoris: infrascriptisque vtens verbis, videlicet. Quòd si per debitam inquisitionem non apparet quis perdidit, vel cuius est, pauperibus restituendum est. argumento capituli, Cùm tu. extra de vsuris, & si inuentor est pauper, potest sibi totam, aut partem illius retinere tanquàm unus ex eis, saltem, ex consilio confessarij.

Scotus. Ioseph Angles. Ratio alia præsentis conclus. Nauarrus.

Adde, quòd notandum est verbum illud Nauarri, saltem, ex quo elicitur, ipsum absolutè tenere, quòd sine consilio fieri posset: sed quòd tutiùs erit, vt fiat cum eius consilio. Sequitur Nauarrus dicens,

Verbis alijs in alia materia simili. in eodem manuali. capitulo vigesimo quinto, numero 123. (loquens de beneficiato pauperi obligato ad restitutionem fructuum beneficij propter non recitatas horas canonicas, iuxta statutũ concilij Lateranensis sub Leone Decimo, sessione decima nona, §. statuimus. & extrauagan. Pij Quinti, quas ipse ibidem retulerat in num. 122.) ait ergo, quòd dictus beneficiatus potest sibi retinere dictos fructus, saltem, de consilio confessoris, sibi (inquam) tanquàm pauperi. vt docet Bal. in l. Id, quod pauperib. quæstione vigesima secunda, C. de episcopis, & clericis, Calderinus, consilio trigesimo nono, de testamentis Anchar. in consilio 64. incip. Domina Apollonia. sequitur, tamen, vbi supra, idem Nauarrus. caueat, tamen, ne à sua ipsius cupiditate falsus debitam inquisitionem omittat, & pauperiorem quàm sit, se sibi persuadeat, argumento capituli, Quatuor. quarta quæstione tertia. Maior. in 4. distinctione 15. quæstione octaua, & idem Nauarrus, in eodem. capitulo 17. numero 93. clarioribus verbis vtens. Idem dixit, videlicet. Quod si restitutioni obnoxius est pauper, potest sibi totum, aut aliquam partem de consilio Episcopi, aut confessarij, tanquàm vnus ex pauperibus: neque est necesse iniungere ei onus orandi, vel alia pia faciendi pro animabus eorum quibus restitutio debebatur, quæ necesse non esset alijs operibus iniungere: Addimus, etiam, quòd licèt pientiùs esset pauperiores eligere, & ex his cæteris parib. meliores, vt in capitulo, est probanda, & in capitulo, Non satis, distinctione octuagesima sexta, non tamen est necesse, quia nulla lege, aut ratione id conuincitur. Per pauperes verò intelligimus non solùm personas pauperes, sed etiam ecclesias, monasteria, ornamentis, luminaribus, ædificijs, & aliis similibus indigentia, aut alia opera pia secundum Ioannem And. communiter receptum in capitulo primo, de testamentis, libro sexto, quia redditus ecclesiastici æquè, aut magis, quàm hæc incerta pauperibus debentur. capitulo, Aurum. duodecima quæstiona secunda, & capitulo finali, decima sexta quæstione prima. Immò, & pauperes intelliguntur non solùm mendicantes: sed etiam alij egentes iis, quæ sunt eis ad decentiam necessaria. Hæc Nauarrus, vbi supra: ex his, ergo, patuit veritas nostræ conclusionis, & vera intelligentia eorum, quæ dixerunt Doctores supra adducti, & qui paulò post erunt adducendi, licèt non omnia ipsi explicitè dixerint, quæ in nostra rationabili conclusione adduximus.

8 *Pauperum appellatione quã do ueniant ecclesiæ, monasteria, & alia loca pia.*

Riccardus. Riccardus quoque à media villa nostræ se subscripsit conclusioni (in quarto sententiarum, distinctione 15. articulo quinto, quæstione quarta, in responsione ad secundum) dicens vnumquemque restitutioni obnoxium incognito domino, posse restituere pauperibus consilio ordinarij, vbi hoc esset consuetum: quoniam aliàs per semetipsum posset: cùm hoc iure scripto non caueatur; si hoc faciat fideliter, & de consilio bonorum. hæc ille, qui licèt explicitè non se subscripsisse videatur præsenti conclusioni, tamen, implicitè ipsum fauisse eidem per se patet, ipsius sententiã interpretando, iuxta interpretationem factam circa sententiam Scoti, vbi supra,

Nic. de Orbel. Nicol. de Orbel. in 4. sent. dist. 15. q. 2. tit. de restitutione. §. 20. referens, ac sequens sententiam

Gabriel Biel. Diui Thom. & Scoti supra relatam. Gabriel Biel in 4. sent. dist. 15. q. 2. dub. 3. & 4. per totum, vbi sequitur, & amplectitur sententiam S. Thom. & Scoti, & illam tuetur multis rationibus ac auctoritatibus: sed in eadem distinctione, &

Franciscus de Platea. quæstione dubio quinto referens talem quoque esse sententiam Francisci de Platea in tractatu de restitutione: ferè omnibus verbis nostræ conclusionis vtitur, & ipsam approbat.

Probatur

Probatur & tertiò præſens noſtra concluſio hac ratione, videlicet. Cũ nullo iure cautum ſit, vſurarium, aut furem restitutioni obnoxium ignoto domino rei per vſuram extortæ, teneri ad reſtituendum per manus alienas: ſed tantùm, vt pauperibus eroget rem ipſam (vt fuit probatum) inde ſequitur, quòd ſicut is, cui fuit commiſſa diſtributio alicuius eleemoſinæ in pauperes, ſi huiuſmodi diſtributor eſſet pauper, poſſet tuta conſcientia illam ſibi (vt pauperi) tribuere, illamque pro ſe retinere, ac ſi ſimpliciter ſibi eleemoſinaliter res illa à domino rei tradita fuiſſet, vt docet Diuus Thomas in 2. 2. quæſt. 32. articulo nono, in reſponſione ad tertium, & ibidem Caietanus latius in Commentarijs. Sic, ergo, & in caſu noſtro, vt optimè ꝓbauit Caietanus ſupra adductus, cùm melior ſit cõditio poſſidentis, vt patet ad ſenſum: remota omni fraude, & dolo: vt diximus. Ratio concluſ. S. Thomas.

Attamen, licèt ueriſſima ſit præſens concluſio, & probata multis auctoritatibus, nihilominus poſſet quis inſurgere contra ipſam, dicendo ipſam falſam: quoniam duo falſa includere videtur. Primo impugnatur concluſio hęc quarta.

Primum quorum eſt: quoniam verum non eſt, quòd aliquo iure nõ ſit cautum, quòd reſtitutioni obnoxius ignoto domino, teneatur per manus Epiſcopi reſtituere.

Secunda falſitas in concluſione adducta, eſt, quoniã falſum eſt, quòd pauper, qui eſt reſtitutioni obnoxius, poſſit eleemoſinaliter ſibi, vt pauperi, erogare rem extortam per vſuram, retinendo ipſam: & quòd hæc duo ſint falſa, ꝓbabitur: & primò quoad primam falſitatem propoſitam, dico hoc probari triplici medio, & quoad ſecundã duplici quoque medio arguendo à ſimili: quo ad primam, ergo, falſitatem: dico hoc probari primo per text. apertiſſimum in cap. cùm ſit. extra de Iudęis, in quo inter alia hæc habentur, videlicet, quòd Iudęis officialib. ſuper Chriſtianos, tandiu Chriſtianorum cõmunio in commercijs, & alijs denegetur: donec in uſus pauperum Chriſtianorum ſecundũ prouidentiam diœceſani Epiſcopi conuertatur quicquid fuerit à Chriſtianis adeptum ratione dicti officij: hæc in dicto canone: ex cuius verbis ſumendo argumentum à ſimili videtur dicendum, dictam reſtitutionem faciendam neceſſariò ab vſurario pauperib. cum interuentu, ac conſenſu Epiſcopi. Hoc idẽ probatur auctoritate Hoſt. in ſumma titu. de pœniten. & remiſſ. §. Quibus, & qualiter, à quibus. nu. 61. in ver. Quid ſi nõ poteſt reperiri dominus, & rurſus idem Hoſt. in d. c. cùm ſit. qui ibi attulit tres rationes talis impugnationis. Prima quarum eſt, quia ſi inferiores clerici poſſent diſpenſare, ſæpe ſibi acciperent, ac ad propriam vtilitatem illa expenderent. Secunda: quia in maiorib. adhibenda eſt prouidentia Epiſcopi, vt in c. Ad hoc. ext. de off. Archi. Tertia ratio eſt, quia Epiſcopus habet curam omnium eccleſiarum ſuæ diœceſis: & cunctorum ſpiritualium (vt in c. regẽda. 10. q. 1. Vnde tota diœceſis dicitur eius parochia, vt in c. 1. ext. de raptor. Videtur quoq; dicta impugnatio nr̃æ concluſionis impugnari hac rõne, videlicet. Cũ huiuſmodi bona extorta ꝑ vſurã ab ignoto dño ſint reſtitutioni obnoxia, pauperib. fideliter diſpẽſanda ꝓ ſalute animarũ dñorum dictorũ bonorũ (vt fuit probatũ, & patet ad ſenſum) cũ rõni valde cõſentaneũ ſit, ꝙ ſaltẽ ei bonũ ſpũale procuret per reſtitutionẽ boni tẽporalis, cui nõ põt ꝓcurari bonũ tẽporale ſibi debitũ: Vnde vr̃, ꝙ dicta bona eo ipſo ſint ad diuinũ cultum, & ſubuentionẽ pauperũ ordinata. Sed cũ ſolus eccleſiaſtic⁹ ꝓlat⁹ ſit rector, & moderator diuini cult⁹, ac pr̃ pauperũ, & diſpẽſator rerũ diuino cultui ordinatarũ: iõ ſm iudiciũ eius incerta debita ꝑ eũ c. cùm ſit extra de Iudęis. Hoſtien: Ratio impugnationis.

c. Diuinæ, distin. 87.

dispensanda sunt. Vnde in capitulo, Diuinæ, octuagesima septima distinctione, habetur, quòd Gelasius Papa scripsit Honorio Episcopo, dicens, [Diuinæ retributionis memor ad pontificalem conscientiam non ambiges pertinere, egentium commodis piam sollicitudinem non negare.]

Secundò impugnatur conclusio prędicta.

Secundò arguitur sic contra conclusionem nostram arguēdo à simili, hoc modo, videlicet, si vsurarius pauper restitutioni obnoxius pauperibus ratione ignoti domini rei extortæ per vsuram, posset sibi (vt pauperi) tribuere, sequeretur, quòd recipiens ab alio quantitatem aliquam pecuniæ, vel rerum distribuēdarum cuicunque, talis recipiens mallet, & posset huiusmodi bona distribuenda sibi applicare, & non possent repeti ab eo, qui hoc ei mandauerat: sed consequens est falsum, ergo, & antecedens. & quòd consequens sit falsum, ꝓbatur per textum in l. si mandauero, §. si tibi centum. ff. mandati, vel contra: in qua lege hæc habentur, videlicet. [Si tibi centum dedero, vt ea Titio dares, tu què non dederis, sed consumpseris, & mandati & furti teneri Proculus ait: At si ita dederim, vt si quæ velles, dares, mandati tantummodo] hæc in dicto §. ex cuius verbis videtur, vsurarium pauperem sibi applicantem usuras extortas ab ignoto domino, pauperibus erogandas, teneri ad restitutionem tanquam egrediens fines mandati & tanquàm fur, cùm contrectauerit rem alienam inuito domino, vel saltem, inuito dispensatore domini veri, qui in tali casu est ipsa ecclesia hoc statuens, vt in capitulo, Cùm tu. de vsuris. sæpe adducto, ac per consequens videtur, nostram conclusionem fuisse falsam, cùm in se contineat duo falsa prædicta vt fuit supra latiùs probatum.

l. Si mandauero, ff. mandati, vel contra.

c. cum tu, extra de vsuris.

His non obstantibus nostra conclusio verissima est, & apparebit etiam omnibus ex responsionibus ad supra adductas ambas obiectiones.

Responsio ad primam impugnationem cōclusionis quartæ, & ad tex. in d. c. cùm sit, extra de Iudęis.

Ad primam, ergo, obiectionem respondendo, ad vnamquamque obiectionis particulam, vt gradatim satisfaciam tribus illis medijs, quibus videbatur impugnatio probari, & primo ad textum in dicto capitulo, cùm sit. extra de Iudæis, dicendum erit vnà cum Biele vbi supra, quòd si ponderentur verba textus illius, maxima apparebit differentia inter casum nostrę conclusionis & casum, de quo sermo ibi habetur: & per consequens, cùm in vtroque non militet eadem ratio, neq; idem ius erit: & quòd non militet eadem, ratio: patet quoniam in dicto capitulo, habetur sermo de Iudæo constituto in officio super Christianos, de quo non potest pręsumi, quòd ipse fideliter distributurus sit extorta, ratione officij, à Christianis, ipsis pauperibus Christianis: Vnde, igitur, meritò de infidelitate suspectus habendus erit: tū quia ipsi nostri sunt inimici, cùm, & domini Iesu sint, eo quòd qui sibi bonus non est, cui bonus erit? si enim sibi boni essent, conuerterentur vtique ad fidem, & ad obseruantiam diuinorum pręceptorum: & non ita inhiarent humanis lucris, ne dicam, rapinis: quapropter optimè decreuit dictus canon, restitutionem talium faciendam fore per manus ordinarij, secundum suam prouidentiam: Cùm, ergo, non sit talis suspitio in vsurario Christiano pœnitente, patet esse non debere eandem rationem nec militare huiusmodi constitutionem: quod, & probatur per textum in capitulo, Cùm tu. extra de vsuris. In quo præcipitur restitutio vsurarum extortarum ab incognitis dominis, loco eorum pauperibus facienda: cùm nōn addatur ibi per manus quorum fieri ipsa restitutio fieri debeat, patet hoc reliquisse voluntati ipsius vsurarij (vt probauimus in præcedenti conclusione tertia,) idem probatur per textum in capitulo, sicut dignū, §. eos insuper, extra de homicidio, sumendo argumentum à contrario sensu

c. cùm tu, extra de vsur.

(cuius

(cuius verba retuli in dicta tertia conclusione,) & hoc idem elicitur ex textu capituli penultimi, decima quarta quæstione quinta, in quo refertur sententia Diui Augustini dicentis[eum facere de malo bonum, qui aliena occupata restituit:] & clariùs in capitulo, Quia plerique extra de immunitate eccles.in quo [præcipitur, malè extortum restituendum forè pauperibus nulla facta mentione quòd per manus diœcesani fiat. quod & fatetur Innocentius in dicto capitulo, Quia plerique, quando dominus rei restituendę sit ignotus. Hoc idem probatur per textum in capitulo, tua. extra de testamentis, arguendo à simili, in quo Gregorius Nonus scribens Homonensi Episcopo [præcepit, fore compellendos executores testamentorum ad bona ipsa legata ad pias causas fideliter & plenariè expedenda,]& non præcepit, vt huiusmodi bona fine assignata loci Episcopo, ab ipso dispensanda : ergo nec vsurarij compellendi erunt ad restituenda bona extorta per vsuras per manum Episcopi, dummòdo ipsi restituant pauperibus, prout fuit statutum in capitulo, cùm tu. extra de vsuris. Archidiaconus eruditissimè hoc idem probat in capitulo secundo, de testamentis in sexto, vnà cum glosis dictorum iurium, Panormitanus etiã se subscripsit (in dicto capitulo, Cùm sit. extra de Iudæis) nostræ responsioni ad dictum argumentum primum, sequens prædictam sententiam Archidiaconi, qui Doctor postquàm recitauit sententiam Ioannis Andr. in dicto capitulo dicentis, quòd antè factum, (idest, antequàm restitutio fuerit facta) tenenda est opinio Hostien. quia secundum Archidiac. esset facile vnicuique euitare restitutionem, dicendo se restituisse. Nec obstat si diceretur, quòd debet probare, quia non potest semper dando denarium pauperibus adhibere notarium: & vt experientia docet, pauper, qui recipit decem solidos, fatetur se recepisse decem libras: sed ex post facto ubi in veritate quis tenebatur restituere, non apparet ratio, quare non debeat esse liberatus. Hæc ille. dicitquè, Panormitanus, quòd Federicus consilio trigesimo secundo, fuit sequutus opinionem Hostien. & quòd nihil boni allegauerit. Calder. in capitulo, Cùm sit. extra de Iudæis. Sequitur sententiam Archidiaconi. Ipse, autem, Panormitanus ibidem in vers. sed circa hanc varietatem. dicit, quòd nullus textus facit mentionem de Episcopo, nisi iste, scilicet, in dicto capitulo, Cùm sit. & quòd si ipse benè pòderetur, nõ dicit, quòd Episcopus debeat restituere: sed quòd secundum prouidentiam suam fieri debet distributio: & ideo dicerem (dicit Panormitanus,) quòd dispensatio ablatorum debet fieri per eum, qui tenetur restituere, vel per eum, de quo sibi prouidit : sed secundum consilium, & prouidentiam Episcopi: & sic saluantur omnes opiniones & euitantur absurditates. Nam interest obligati vt fiat restitutio realiter, & interest Episcopi, qui est pater pauperum. Nam obligatus restituere non dat propria auctoritate, & sic non potest disponere ad libitum suum: sed reddit quod reddere tenetur: Cùm, ergo, debeat fieri restitutio in pauperes, debet habere consilium, & prouidentiam illius, qui est pater pauperum. hęc ille, vbi supra. quam, tamen, sententiam paulò post moderatus fuit(ibidem in ver. Item posset dari,)dicẽs. Item posset dari alia satis æqua distinctio per quam saluetur mens omnium opinionum: Vt vbi de ablatis non constat nisi per confessionem factam in foro pœnitentiæ, tunc creditur sibi, si dicat se restituisse : quia in pœnitentia de omnibus creditur confitenti. vt in capitulo, significasti, extra de homicidio, & sic euitantur absurda Ioannis Andr. Aut constat in iudicio, seu publicè de ablatis, & tunc restitutio fiat secundum consilium Episcopi, quia non debet

c. pen. 14. q. 5.

c. quia pleriq. extra de immunitate eccle.

Federicus.
Cal.
Panor.
Responsio ad auctoritatẽ Hostien. & ad suas rationes.

9 *Restituere obligatus pauperibus illud non tenebitur per manus alienas, sed poterit proprijs manibus, & alienis illud elargiri, & quando.*

10 *Confitenti sacramentaliter fides adhibẽda est pro se & contra quoad ea quæ ibi dicuntur sine alterius, præiudicio.*

c. Significasti, extra de homi.
Optima distinctio.

c. Quanquam, de vsur. in 6.

bet credi asserenti se restituisse.argumentum in capitulo, Quanquam, de vsuris in sexto, & sicut publicè cōstat de ablatione, & extorsione, ita publicè constare debet de restauratione, argumentum in capitulo primo, extra de pœnitentiis, & remissionibus, hæc Panormitanus, cuius sententiæ se subscripsit Augustinus Berous in capitulo, Quia in omnibus, extra de vsuris, numero trigesimo octauo.

Respōsio ad rationem, qua vi debatur dicta impugnatio fulciri.

Ad rationem, verò, qua fuerat primum argumentum probatum contra nostram conclusionem, respondetur, quòd quàmuis Episcopus dicatur procurator pauperum: nō sequitur inde, quòd restitutio fieri semper debeat per manum ipsius, sed benè, quòd procuretur facienda, & compellatur restitutioni obnoxius ad ipsam faciendam: cùm sit proprium procuratoris solùm procurare vt aliquid fiat ab eo, qui ad illud soluendum parti tenetur aliquo iure, vt patet ad sensum: & non, quòd omnia quæ facienda sunt ab eis (cōtra quos procurator est constitutus) fieri debeant per ipsum procuratorem, licèt possit de per se procurare bonum pauperibus elargiendo de suo patrimonio, ipsum distribuendo pauperibus manu propria, cùm vnusquisque sit moderator, & rector propriæ suæ rei: nec obstat, quòd ipse Episcopus dicatur etiam dispensator rerum datarum ecclesiis, quoniam non inde sequitur, quòd Episcopi sint dispensatores omnium, quæ secundum Deum sunt in diuinum cultum, & in pauperes eroganda: sed solùm eorum, quæ iā sunt in diuinum cultum ordinata: vt sunt ecclesiarum redditus, & huiusmodi (vt benè docuit Gabriel Biel vbi supra.) Nam si essent dispensatores omnium erogandorum: secundum hoc essent dispensatores omnium superfluorum, quæ diuites ex diuino præcepto tenentur pauperibus erogare: secundum illud. [Quod superest, date pauperibus. Vnde Angelus in summa, titulo de restitutione, tale cōsilium dedit dicens, si habeatur Episcopus talis conditionis, qui redditus suos dispenset in pauperes, reseruata sibi solùm necessitate, tunc tales habentes dispensare incerta, non debent hoc facere sine eius consilio & auctoritate, quia præsumendum est, quòd nouit meliùs pauperes, quàm alius aliquis: si verò sit talis Episcopus, qui de pauperibus nihil curat: sed potius de pompis, aut statu, aut sublimatione suorum consanguineorum: tali non sunt danda talia incerta: quia qui talia ei daret, non esset tutus in conscientia: sed ipse ea dispēset, vel videat quomodo dispensentur. & huic rationi satis concordant Doctores adducti in probationem præsentis conclusionis: quapropter per se patet nostræ conclusionis veritas: non obstante prima impugnatione.

Respōsio ad secundam obiectionem.

Ad secundam obiectionem respondetur vnà cum Caietano in Commentarijs secunda secundæ, quæstione trigesima secunda, articulo nono, quòd nō valet illa consequentia: & ad textum in dicta l. si mandauero. §. si tibi centum, ff. mandati, dicitur, quòd uerba legis sunt intelligenda formaliter, si, scilicet, ipse distributor non vt distributor constitutus à principali applicaret sibi ipsi pauperi, vt alteri, sed si absolutè consumpsisset: si, enim, vt distributor paupertatis propriæ intuitu hoc fecit, iam mandatum impleuit dando cui vult, ratione duce, quæ ipsum non deterioris conditionis esse dictat ex hoc, quòd est distributor, quàm si non esset: stat ergo solidè literæ doctrina, quòd distributor potest intuitu paupertatis seipsum inter pauperes computare, si verè talis est: & absque omni fraude tantùm sibi distribuit, sicut sibi similibus distribuit: Debet, enim, se vt extraneum computare, & in persona donātis distribuere, hæc Caiet. vbi supra.

Quinta

Quinta conclusio.

Vsurarius tenetur restituere rem extortam per vsuram ei, à quo extorsit: licèt verus dominus illius non fuisset, dummodo iusto titulo possedisset: vt titulo commodati, locati, impignorati, seù depositi. Vel si fuisset dispensator dictæ rei, vel illius administrationem habuisset à verò domino ipsius rei sibi concessam. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in l. Is cuius. la secunda, ff. de furtis. vbi dicitur, quòd [si res ablata fuerit ab eo, qui eam locauerat (licèt verus rei dominus non sit) habet actionem furti contra eum, qui abstulit.] Dixi per argumentum, cùm ex ipsa lege eliciatur, quòd ei sit restituenda res huiusmodi ratione tituli honesti, quo ipsam possidet: alias nô haberet actionem furti, cùm talis actio competat solùm vero dòmino, vel aliquo titulo honesto possidenti: vt dici non possit fur: quapropter sicut fur locanti tenetur restituere ratione iusti tituli, sic & vsurarius: cùm & ipse dici congruè possit fur, quoad extorta per vsuram: vt quàm sæpissimè fuit probatum. Idem probatur per argumentum in l. si quis conductionis. C. de locato, & conducto: vbi dicitur, quòd licèt conductor dicat se verū dominum rei conductæ, tamen, debet prius illam restituere ei, qui sibi locauerat, & post modum litem contestare contra ipsum] hæc illa lex: ex qua elicitur, quòd restitutio facienda est de aliqua re, ei, à quo quis accepit illam: licèt dominus eius non fuerit: dummodo iusto titulo possedisset.

Probatur insuper & secundò Doctorum auctoritate, Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, dubio tertio, in versi. & dicitur notanter si iusto titulo. Sotus in libro quarto de iustitia, & iure, quæstione septima, articulo primo, paulò post conclusionem in versicu. Nam si ille, à quo sustulit. Ioannes de Medina in Codice de rebus restituendis quæstione secunda, articulo secundo, conclusione secunda, Frater Ioseph Angles in tractatu inscripto, Flores Theologicarum quæstion. super quarto sententiarum, titulo de restitutione, quæstione secunda, articulo primo, difficultate tertia, dubio tertio, conclusione quarta, Syluestr. in verbo, restitutio. 4. §. primo, in versicu. Si verò habuit ab alio iusto titulo. Nicolaus de Orbellis in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, de restitutione. §. vigesimo, in fine, sequens Raymundum.

Probatur & tertiò præsens conclusio hac ratione, videlicet. Ei solùm, cui à iure conceditur actio repetendi rem à se extortam iniustè (& si dominus verus rei illius rei sic extortæ restitutio ei: At rei ab vsurario extortæ iniustè ab eo, qui talia titulo locationis, vel alio iusto titulo possidebat) à iure mutuatario ipsi actio repetēdi conceditur. Ergo rei ab vsurario extortæ iniustè ab eo (qui talia titulo locationis, vel alio iusto titulo possidebat) facienda est restitutio ei. *Maior propos.* *Ratio conclus.* *Minor propos.* *Conclusio.*

Maior propositio per se patet, cùm nulli dubium esse possit, quòd solùm actio repetendi aliquid à iure concedatur ei, qui aliquod ius habet in aliqua re, & hoc non indiget alia probatione: cùm pateat ad sensum.

Minor fuit probata iuribus allatis in probationem nostræ conclusionis.

Sexta conclusio.

11 *Vsurarius tenetur vsuras restituere ei, à quo extorserat, si ille nulla lege à talis rei acquisitione prohibitus fuisset, licet modus acquisitionis et causa sit illicita.*

Vsurarius rem extortam per usuram tenetur restituere ei, à quo ipsam extorsit, si ille talis ab illa acquirēda nulla lege fuisset prohibitus, etsi forsan causa, seu modus acquisitionis fuisset à iure prohibitus, tanquàm actus, qui exerceri non posset sine peccato, vt patet in rebus acquisitis ex meretricio, lenocinio,

nio,& huiusmodi. Quapropter si vsurarius extorsisset per vsuram à meretrice,& à lenone aliquid quod ipsi acquisiuissent ex meretricio, aut lenocinio, vel ex aliis huiusmodi:tunc dicendum erit, quòd illud tale ex meretricio acquisitum à meretrice tam publica (idest, quæ se exposuit publico quæstui) quàm à meretrice non publica, (idest, quæ se non exposuerat publico quæstui:)sed ab ea,quæ habebatur pro pudica coniugata,vidua,aut virgine.& idē iudicium erit de extortis per usuram à lenonibus,adulatoribus, & similibus: qui talia acquisierant mediante lenocinio,adulatione,& huiusmodi:qui licèt ex tali officio non prohibeantur aliquid acquirere:tamen,causa (ex qua illud acquisierunt)sibi prohibita est à iure:de his,ergo,omnibus præcitatis dicitur, quòd etsi nemini liceat velle lucrari ex tali causa,cui est annexum peccatum: tamen,quodcumque taliter fuit lucratum nemo tenetur restituere de necessitate salutis:nec ijs,à quibus talia acquisiuit,nec aliis: cùm videantur hi tales donationis titulo illud acquisiuisse: Nec obstat, quòd causa talis donationis fuerit huiusmodi opus turpe,& causa sine qua non.Quapropter si talia acquisiuissent sine dolo,aut fraude,tunc talium rerum,verè,effecti fuissent domini: Vnde vsurarius illis taliter extorta restituere teneretur (vt diximus) sed si prædicta tales acquisiuissent dolo, vel aliqua iniustitia:cùm talium acquisitorum veri domini illi non fuerint,inde sequitur,quòd vsurarius talia extorta per vsuram non ipsis, à quibus extorserat,sed ijs,à quibus prædicti iniustè acquisierant,restituere tenebitur.

c. cum tu. extra de vsur. c. sicut dignū, extra de homicidio. Hæc conclusio probatur triplici medio.Primò,enim, per argumentum in capitulo,Cùm tu.extra de usuris,& in capitulo,sicut dignum. §. eos insuper. extra de homicidio,in quibus iuribus expressè generaliter nulla facta exceptione de causa inhonesti lucri,præcipitur,restituenda fore iniustè ablata per vsuram,vel aliam iniustitiam ei,à quo fuerunt ablata, probatur quoque per

l. 4. ff. de cond. ob turpē cām argumentum in l.quarta,§.primo, ff. de condictione ob turpem causam. Vbi hæc habentur,videlicet.[Si ob stuprum datum sit,vel si quis in adulterio deprehensus redemerit se,cessat,enim,repetitio.Item si dederit fur,ne proderetur,quoniam vtriusque turpitudo versatur:cessat repetitio:sed & quod meretrici datur,repeti non potest,cùm licèt turpiter faciat,tamen,non turpiter ac

l. affectionis, ff. de donat. cipit,cùm sit meretrix.]Item per argumentum in l.affectionis.ff.de donationibus. Vbi hæc habentur,videlicet.[Affectionis gratia, neque honestæ, neque inhonestæ donationes sunt prohibitæ:honestæ erga bene merentes amicos, vel necessarios:inhonestæ circa meretrices,& in l.donationes in concubinas, ff.de donationibus.Vbi dicitur:[Donationes in concubinas collatas non posse reuocari conuenit.]hæc in dictis iuribus ciuilibus:Sed notandum, quòd dixi probari præsentem conclusionem per argumentum in dictis iuribus: quoniam licèt in dictis iuribus non fiat mentio explicitè de nostra conclusione, (cùm explicitè non loquantur de vsurario obligato ad restitutionem)tamen implicitè benè probant nostram conclusionem,cùm dicant non concedi repetitionem ei,qui donauit alicui propter turpem causam: cùm talis receptio non sit turpis:si,ergo,non datur de iure repetitio ei,qui sic donauit: inde sequitur, quòd per talem donationem fuerit translatum dominium ipsius rei ad ipsum donatarium:& per consequens sit ei facienda restitutio, & non ei, qui donauerat propter causam turpem,cùm res restitutioni obnoxia semper sit restituenda ei,qui eius dominus est aliquo titulo iusto.

S. Thomas. Probatur & secundò Doctorum auctoritate:Diuus, enim, Thomas in secunda

unda secundæ, quæstione sexagesima secunda, articulo quinto, in corpore quæstionis dixit, rem restitutioni obnoxiam restituendam fore ei, à quo iniustè accepta fuerat, & in secunda secundæ, quæstione trigesima secunda, articulo septimo, in corpore quæstionis, in fine infrascriptis verbis vtitur, videlicet. Tertiò modo est aliquid acquisitum illicitè, non quidem, quia ipsa acquisitio sit illicita, sed quia id, ex quo acquiritur, est illicitum: sicut patet de eo, quòd mulier acquirit per meretricium, & hoc propriè vocatur turpe lucrũ: quòd, enim, mulier meretricium exerceat, turpiter agit, & contra legem Dei: sed in eo, quod accipit, non iniustè agit, nec contra legem. Vnde quod sic illicitè acquisitum est, retineri potest, & de eo eleemosina fieri: hæc ille Sanctus. Cui concordat Caietanus in Commenrarijs ibidem. præsenti quoque cõclusioni se subscripserunt omnes Doctores adducti in conclusione prima præsentis quæstionis, dicentes, usurarios, ac fures teneri restituere male acquisita per usuras, vel furtum eis, à quibus illa accepe rũt: & quòd quis lucratus fuit propter causam illicitam, ac prohibitam: quando ipsa acceptio non est prohibita: tunc poterit sibi retineri: ac per consequens ipsi, à quo quis per usuram extorsit, restituere tenebitur usurarius: dicunt infrascripti Doctores, Riccardus à media villa in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, articulo quinto, quæstione octaua, Hadrianus Papa in tractatu de restitutione. §. oritur alia quæstio. An meretrix, per totum, Alexander de Ales. quæst. 86. articulo sexto, §. secundo, Dominicus à Soto libro quarto, quæstione septima, articulo primo, §. Ad secundum argumentum respondet Diuus Thomas, Petrus à Palude in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione tertia, articulo quinto, conclusione quarta, Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione decima tertia, notabili secundo, & circa finem probationis conclusionis secundæ. Vbi declarat, quando eleemosina capi non possit à meretricibus. Ioannes de Medina in Codice de rebus restituendis, quæstione vigesima, ferè per totum, Didacus Couarruuias in secunda parte relectio. §. secundo, per totum, & doctissimè, Sylvester in verbo, restitutio. 2. §. secundo, Innocentius, & Panormitanus in capitulo, Plerique, extra de immunitate ecclesiar. columna tertia, §. Extra materiam. capitulo, scias: Frater Ioseph de Angles in tractatu inscripto, Flores Theologicarum quæstion. in quarto sententiarum, quæstio. Quis liber à restitutione, decima quarta difficultate, dubio septimo, & octauo. Nauarrus in suo manuali. capitulo decimo septimo, à numero trigesimo quarto, §. Dico quartò, vsque ad numerum 42. exclusiuè.

Caietanus. Riccardus. Hadrianus. Alexan. Sotus. Paludanus. Gabriel Biel. Io. de Medina. Couarruuias. Sylvester. Innocen. Panor. Ioseph Angles. Nauarrus.

Probatur & tertiò præsens conclusio hac ratione, videlicet. Cùm restituere sit rem in pristinum statum statuere, & res pristino statui restitui non possit, nisi reddatur ei, qui dominium eius aliquo iure possidebat, & ad meretrices, hystriones, lenones, & ad alios similis conditionis, rei extortæ per usurã, translatum fuerit dominium titulo donationis, (vt ait Medina) seu titulo venditionis, vt docet Caietanus, Sotus, Couarruuias & plerique alij Doctores supra adducti in probationem conclusionis. Inde sequitur luce meridiana clariùs, vsurarium teneri ad restitutionem rei extortæ per usuram à talibus, ipsismet, & non alijs faciendam, cùm veri dicantur ipsius rei domini. Ratio conclus.

Sed quàmuis verissima sit præsens conclusio nostra, tamen posset quis insurgere contra illam, ipsam dicendo falsam, & talem probare tum auctoritate iuriũ, tũ Doctorum, cũ & rõne. Infrascripto modo pcedendo, videlicet. Impugnatur primò hæc conclusio.

Cui

Maior propoſ. Cui de iure non licet aliquid retinere, nec licebit vſurario reſtituere ei tale extortum per eum ab illo tali.

Minor propoſ. At meretrici non licet retinere quod acquiſiuit per meretriciũ: Cùm mediante peccato tale lucrum acquiſierit meretrix. Conclusio. Ergo dicendum erit, vſurario non licere reſtituere extorta per vſuram à meretrice, ſi illa fuiſſent per eã acquiſita ex meretricio.

Maior propoſitio per ſe patet, & clariùs probabitur in concluſione decima nona, in qua probandum erit, quòd reſtitutio extortæ rei per vſuram à fure, & ſimilibus non erit facienda ipſis: ſed domino rei, à quo ille fur acceperiſſet.

Minor probatur arguendo à ſimili: ſic, Cùm vbi eadem adeſt ratio, idem eſſe debeat, & ius: Inde ſequitur, quòd ſicut pretium acceptum pro teſtimonio falſo ferendo, aut patrocinio iniuſto, aut pro ferenda iniuſta ſententia, eſt de neceſſitate ſalutis reſtituendum ab eo, qui tali via aliquid acquiſiuit, non eis, à quibus tales acquiſiſſent: & ratio eſt, quia pretium peccati fuit: ſic arguendo à ſimili dicendum videtur de lucro meretricio (ſcilicet) quod non poſſit retineri à meretrice, ſed ipſam teneri ad reſtituẽdum illud taliter receptum, ſaltem, pauperibus de neceſſitate ſalutis: ac per conſequens, quòd vſurarij non teneantur reſtituere lucrum ex meretricio captum, extortum per vſuras, ipſis meretricibus, ſed, ſaltem, pauperibus: & quòd lucrum acquiſitum pro teſtimonio falſo ſit de neceſſitate reſtituendum, probatur per textum in capitulo. cap. Non ſanè, 14.q.5. Non ſanè. decima quarta quæſtione quinta, in quo refertur ſententia Diui Auguſtini ſcribentis ad Macedoniũ in Epiſtola 54. quod & paulò poſt in præſentis quæſtionis concluſione decima ſeptima latius probabitur, in qua & tenorem dicti canonis ad verbum referam.

Antecedens. Secunda impugnatio concl. Conſequentia. Secundò arguitur. ſic: ſi pretium pro re ſpirituali acceptum, eſt reſtitutioni obnoxium: ergo & pretium pro re corporali acceptum, erit reſtitutioni obnoxium: ſi ergo meretrix, & alij citati in concluſione præſenti reſtituere taliter acquiſitum tenetur, ſequitur, vſurarium non teneri ad reſtituẽdum ipſi illud: ſed pauperibus, ſicut acceptum pretium pro re ſpirituali.

Prima conſequentia patet, arguendo ab identitate rationis: quoniam ſicut res ſpiritualis nõ eſt venalis (vt patet per totum titulum de ſimonia) ſic & res corporalis (vt eſt corpus meretricis) ad talem vſum, non eſt venalis: nam viro proprio (ſi quem habet) de neceſſitate ſalutis gratis reddendum corpus meretricis eſt ratione iuris ſibi acquiſiti per ſacramenti matrimonij vinculum: alieno, autem, viro pro nullo erit pretio reddendum, cùm videatur vẽdere quod ſuum non eſt, ſed mariti: eò quòd caput vxoris ſit ipſe vir: iuxta Diui Pauli Epheſ. cap. 5. ver. 23. ſententiam in Epiſtola ad Epheſios. cap. 5. ver. 23. dicentis. [Sicut Chriſtus ver. 24. caput eſt eccleſiæ, ipſe ſaluator corporis eius: ſed ſicut eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita, & mulieres viris ſuis in omnibus.] Vnde ſequitur, quòd ſine viri licentia, ſaltem, non poſſet vendere vxor meretrix corpus ſuum pro lucro ex meretricio reportando, ac per conſequens huiuſmodi lucrum apud ſe retinere non poſſe tanquam lucrum ſuo viro debitum cùm ſit ratione venditionis factæ de re nõ ſua: vnde ad reſtitutionem tenebitur vt docuit (inter alios) Panor. Panormitanus in capitulo, Quia plerique. columna quinta, in verſ. Nota hoc l. Lucius Titius ff. de iure fiſci. verbum quod apertè ſentit: circa finem. extra de immunitate eccleſiarum, ſequens opinionem Cyni, per l. Lucius Titius, ff. de iure fiſci, in fine cuius dicitur: quòd [bona ſcelere acquiſita, ſunt applicanda fiſco.] Vnde ipſi Doctores

dicunt

dicunt in foro etiã conscientiæ, mulierem meretricem non publicam teneri ad restitutionem lucri ex tali meretricio suscepti, vide Bar. in d.l.4.ff. de cond. ob turp.cau.in fi. dicit, q in alijs mulierib.quæ non sunt meretrices, cessat dicta lex.ac per consequens videtur nere,q dētur repetitio. & q teneantur restituere tale lucrũ ijs, a quibus illud ex tali causa acceperunt: licet meretrices possint repetere in foro iudiciali quod sibi promissum fuit pro meretricio. — Barto.

Tertiò sic arguitur.

Vbi inter datum,& acceptum nõ seruatur æqualitas, quã iustitia requirit, est excessus huiusmodi de necessitate restituendus ei, a quo vltra sibi debitum acquiritur,& nõ poterit sibi retinere,vt per se patet,cũ hoc requirat ordo iustitiæ distributiuæ,ac commutatiuę:sed in traditione corporis, & pretio dato æqualitas reperiri non poterit,cò q pretium datũ ipsi meretrici,vel lenoni,p meretricio,vel lenocinio est alicuius valoris:corporis aũt traditio , cũ peccatũ sit in eã,nullius valoris est:igitur tale pretiũ integrè erit restituendũ ei, à quo fuerat datũ meretrici,& non ipsi meretrici : quod & ,pbatur hac rōne.s. ex quo pretiũ se toto excedit valorē pfatæ traditionis:si,ergo,meretrix tenetur restituere tale pretiũ tanquã non sibi debitum:inde sequitur,q vsurarius,qui accepit vltra sortem ex vi mutui à meretrice,aut ab alijs in conclusione citatis,qui illud acquisierant ex turpi cã,nõ teneatur restituere taliter acceptũ ipsi meretrici,vel histriono, sed,saltē,pauperib.vel ecclesijs , aut alijs pijs locis. — Tertia impugnatio concl. Maior propos. Minor propos. Conclusio.

Quartò arguitur sic.

Omnia acquisita ex scelēre sunt restitutioni obnoxia,ac per consequens si quis à tali acquirente per vsuram acciperet,teneretur non ei(à quo accepit) sed cui ille restituere tenebatur de iure, vel fisco. — Quarta impugnatio concl. Maior propos.

At omnia acquisita ex meretricio,vel Assassinio,histrionatu, lenocinio , & huiusmodi sunt acquisita ex scelere. — Minor propos.

Ergo omnia acquisita ex meretricio , vel huiusmodi accepta per vsuram non erunt restituenda talibus,sed,saltem,pauperibus,aut fisco.

Maior propositio ,pbatur per tex.ĩ l.Lucius Titius.in fi.ff.de iur.fis. in qua textus sermo hī de quadã,quæ ueneno interfecerat virũ suũ,ex cuius morte successerat hæres filius eius,& illius postea ipsa mulier,quæ licèt fuisset mortua postea & ipsa,tñ,dicit lex,q mortua rea,crimine extincto fisco cõpetit ,psecutio eorum,quæ scelere fuerunt acquisita:per quem tex.tenent cõmuniter Doct. & specialiter Bar.ibidem,quod acquisita ex delicto sunt restitutioni obnoxia. — l.Lucius Titius ff.de iure fisci. Bartol.

Minor propositio non indiget probatione,cum per se pateat eius veritas. — Quinta impugnatio conclu.

Quintò arguitur sic.

Si vera esset hęc conclusio sexta sic gñaliter intellecta, sequeret hoc absurdũ,q omnino ipsa meretrix posset retinere id,qđ lucrata fuisset ex meretricio à milite:qm si non posset ipsa illud lucrũ retinere,ac p hoc sequeretur, q illud, quod fuisset extortum per usuras ab ipsa,ipse vsurarius non teneret sibi, sed, saltem,pauperib.erogare iuxta præaddueenda infra. Sed consequens est falsum,ergo,& antecedens : & quod consequens sit falsum, probatur per textũ apertissimum in l.2.C.de donat.inter virum & uxorem,in qua habetur infrà , videlicet.[Si ancillam nummis tuis comparatam esse præsidi prouinciæ probaueris,donationisque causa,focariæ tuę nomine,instrumentum esse conscriptum,eam tibi restitui iubebit . Nam licet cessante iure matrimonij donatio perfici potuerit:milites tamen meos,à focarijs suis hac ratione, fictisque adulationibus spoliari nolo.] — Ante cedens Consequentia. l. secunda. C de donat. inter virum & vxo.

Sextum argumentum sic.

Sexta impugnatio conclusionis. Antecedens. Consequentia.

Si usurarius teneretur restituere meretrici illud, quod ex meretricio acquisiuit illa, ... per usuras fuit: sequeretur, quod meretrix, vere domina effecta ... rei, & quod de ipsa re, sic acquisita ipsa meretrix potuisset ... sed consequens est falsum: ergo & antecedens ... quod consequens sit falsum, quam apertissime probatur auctoritate iuris diuini expressi in lib. Deut. c. 23. ver. 18. dicente. [Non offeres mercedem prostibuli, ac pretiũ canis in domo dñi Dei tui, quicquid illud est, quod uouerint: quia abominatio est vtrumque apud dnm Deum tuum] & in lib. Eccles. c. 34. ver. 21. Salomon ait [oblatio immolantis ex iniquo est maculata,] & paulo post) ver. 22. dixit Eccles. [Dona iniquorum non probat altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum, nec in multitudine sacrificiorum, peccatis eorum propitiabitur.]

Deute. cap. 23. ver. 18.

Eccles. cap. 34. ver. 21.

Ver. 22.

His non obstantibus argumentis contrã nostram conclusionem adductis dicimus adhuc verissimam nostram esse conclusionem, vt patebit ex responsionibus adducendis contra ipsa argumenta.

Responsio ad primam impugnationem supradictam, ac eius probationem.

Ad primum, ergo, dicendum, quod negatur minor, & ad eius probationem dr maximam differentiam esse inter peccatum meretricij, lenocinij, & similium: & peccatum iudicum, testium, & huiusmodi, qui aliquid acceperunt pro iniusto, seu falso testimonio, vel sentẽtia ferenda: quia meretricib. & alijs supra nominatis interdictum minimè est aliquid accipere: testib. vero, & iudicibus est prohibitum à iure, accipere aliquid, vt fuit probatum per tex. præad. lectũ in l. 4. §. 1. ff. de condi. ob turpem causam, & meritò, quia huiusmodi opera illicita meretrices, & prædicti vendunt sine aliqua iniustitia. Iudices, uerò, & testes prædicti talia exigentes peccato iniustitiæ se maculant: quapropter dicẽdum erit, huiusmodi iudices & testes teneri ad restitutionem lucri taliter assequuti non ratione peccati, quo mediante illud acquisierant, sed ratione iniustitiæ administratæ in damnum tertij, quod quidem nullo iure concessum reperitur: imò quàm expressissimè prohibetur diuino præcepto illo Non furaberis per quod omnis iniustitia in damnum proximi vergens prohibetur, ut patet ad sensum, & indè damni illati restitutio præcipitur ut latius fuit probatum in q. 28.

11 *Meretrix quare non teneatur restituere id, quod acquisiuit peccato meretricij, & iudex ac testis teneatur restituere acceptũ cum peccato ex tali officio.* Exod. c. 20.

Ad secundum rndetur, quod quantum spectat ad obligationẽ restituẽdi turpe huiusmodi lucrũ, parum refert mulierem solutã esse, aut maritatam: si, enim, utrobique interuenit donatio ab eo, qui facere eam potest, uel traditio ipsius actus licet adsit peccatum, nõ, tamen, incurritur obligatio ad lucrum inde captum restituendum: quoniam licèt actus illi sint peccata. i. cum peccatis fiãt, & ratione peccatorum non sint digni pretio, sed pęna tẽporali, & æterna: tamen, quatenus humano usui accommodari, pretio æstimari poterunt, nec uera est illa comparatio, uel identitas rationis, quæ fingitur esse inter pretium acceptum pro re spirituali, & corporali, cùm longè hæc distent inter se: eò quòd in simonia sit prohibita acceptio, & retentio. non, autem, in meretricio, & alijs prædictis, ut fuit probatum. ratio uero huius differentiæ: quoniam spiritualia uenalia non sunt, non est, enim, hoc nisi gratis conferenda: quia sunt illa diuinitus nobis collata, ut donata conferantur, ... modi restitutio facienda ... adulteræ lucratum ex adulterio ... Nam (ut docet specialiter Didacus Couarruuias ubi supra, ... Secunda pars quæstionis ... cuius sententiæ ... omnes Doct. adducti ad probandam nostram conclusionem ... Medina, qui tenet, quod titulo venditionis

Responsio ad secundam impugnationem.

nis huiusmodi lucrum, non tantùm cõiugata: sed nec soluta poterit retinere: sed solùm titulo donationis, seu causa donationis sine qua non: Vnde falsa est (inquam) huiusmodi assertio. Nam si materia hæc meretricij in sua specie vẽdibilis est, parùm refert, vendatur publicè, aut secretè, vel à coniugata, vel virgine, siue moniali, vel ab alia soluta muliere. Nec verum est, quòd vendatur, quod alienum est, scilicet, mariti, patris, & huiusmodi superioris illius mulieris: quoniam licèt caput mulieris sit vir, & habeat dominium super ipsam, tamen, hoc tantùm habet circa familiam regendam, & debitũ coniugale, quod nec à nobis negatur. Attamen non iccircò sequitur: habet vir ius super corpus vxoris, ergo, illud aliqualiter vendere non potest, quòd si vendat, debeat pretium tribui viro: quoniam: & si peccet vendendo, ratione peccati, quod incurrit ex actu prohibito lege diuina, & ratione iniuriæ illatæ viro suo, tamen, non iccircò ipsum priuat iure suo (scilicet) petendi debitum: & sic patet adulteram non vendidisse quòd alienum erat: sed quod suum: licèt ex hoc venditionis contractu alter grauetur, vel iniuriã patiatur: quia hoc est per accidẽs: nec obstat Panor. Cyn. & Bar. auctoritas, licèt Bart. non loquatur in foro conscientiæ, cùm contra ipsum sit communis Doctorum opinio: quoniam reuera in foro conscientiæ locum non habet dicta lex, vt docent Doctores adducti: quàmuis benè in pœnam peccati, non audiantur tales non meretrices publicæ mulieres in foro fori, si petant sibi solui huiusmodi lucrum promissum ab earum corruptoribus, vt communiter dicũt Doctores supra allati. & ratio illius decisionis non est tantùm una, sed plures sunt: prima quarum est: quoniam in foro conscientiæ nemo tenetur ad pœnam soluendam ratione alicuius criminis perpetrati incursam: nisi priùs in foro fori fuerit condemnatus, vt omnis Doctorum cętus fatetur. Secunda est, quia ipsa meretrix occulta, vt puta, coniugata nihil de alieno contra eius voluntatem recepit: cùm corpus suum vendiderit. Vnde titulo venditionis, vel donationis pro causa sine qua non: lucrum tale acquisiuit. Tertia: quia si hoc licet meretrici publicæ, multò magis occultæ licebit, cùm non turpiùs agat mulier peccando in primo actu peccati: quando publica non est, quàm deinceps quando iam publicè peccat, imò turpius agit, cùm taliter meretricari sit detestabiliùs, & grauiùs ratione maioris scandali, quod inde procedit, vt patet ad sensum: vnde (saltem) in foro conscientiæ maior ratio restitutionis non faciendæ de huiusmodi lucro apparet in meretrice secreta, quàm in publica. Quarta ratio est: quoniã diutiùs anima publicę meretricis detinetur in peccato, quàm anima occultę, vt patet ad sensum. Et ratio diuersitatis dictarum legum (iuxta sententiam Medinæ, vbi supra in responsione ad quintum) inter meretricem publicam, & occultam. Prima esse videtur, quia si occultæ meretrices permittantur posse repetere huiusmodi lucra, multa mala orirentur in republica, vt puta, rixę, & contentiones, & alia scandala inter fornicarios, & consanguineos talium mulierum. Vt experientia ipsa docet. Secunda, quia tales occultæ sub habitu honestatis magis alliciunt homines ad sui amorem, quàm publicæ. Vnde apud eas longè sunt liberaliores, & plusquam conuenit, illis largiuntur: & inde eos turpiter in paupertatem incidere accidit. Quæ inconuenientia non ita ex publicis sequuntur vt patet per se: attamen, huiusmodi ratio diuersitatis legum nihil ad rem nostram facere per se patet ex tenore verborũ d.l. Lucius: in qua nec verbum quidem habetur de casu nostræ conclusionis, vt quàm elegantissimè Couarruuias in 2. par. relec. Regulæ peccatũ. de reg. iur. in 6. §. 20.

12 *Meretrix non publica in foro fori non auditur si petat sibi solui conuentum pretiũ meretricij, & quare meretrix non teneatur restituere quod ex meretricio lucratur etiam si sit coniugata, vel virgo, seu sub patris tutela, vel non publica meretrix.*

nu. 3. per totum docet: benè verum est id, quod dicunt Panor. Cyn. Bar. vbi supra, contra Glo. in l. 4. ff. de condi. ob turpem causam, dicētem (in ver. Sed noua ratione, meretricem non posse in foro fori repetere quod sibi ob meretricium perpetratum fuerat promissum: cùm tex. ibi sit sibi cōtrarius: in foro autem conscientiæ, nec Bart. nec Glo. ibi aliquid dicunt. etsi Panor. & Cyn. vbi supra, dicant, in foro consciētiæ non meretrices publicas tale lucrum restituere teneri: quod nullo iure, vel ratione probari peroptimè probauit Couarruuias, vbi supra, etsi fateatur verum esse, quòd si mulier meretrix non publica punibilis in foro fori pro crimine meretricij vt puta, cōiugata, puella, monialis, & huiusmodi velit petere in foro fori mercedē coitus sibi promissam, non audietur: de quo est tex. præclarus in l. mercalem. C. de condi. ob turpem causam. in qua hęc habentur, videlicet. [Mercalem te habuisse vxorem proponis. Vnde intelligis, & confessionē lenocinij preces tuas continere, & cautæ quantitatis ob turpem causam exactioni locum non esse. Quàmuis, enim, vtriusq; turpitudo versatur, ac solutæ quantitatis cessat repetitio: tamen, ex huiusmodi stipulatione contra bonos mores interposita, denegandas esse actiones iuris auctoritate demonstratur.] Quapropter talis traditur & optima regula à Didaco Couarruuias, ubi supra, nu. 3. in ver. Quòd si coitus fornicarius, dicēs: quotiens actus (cuius pretium petitur) punibilis est, quoad ipsum petitorem, apud iudicem exteriorem, puta coitus fornicarius, tunc non potest quis mercedem promissam sibi petere, vt in d. l. mercalem. & hoc verum est, & rationabile, ne quis lucrum, & præmium ita consequatur ex eo, vnde pœnam iure habere debet, hæc Couarruuias. Ex his omnibus, ergo, patuit veritas nostræ responsionis allatæ contra secundum argumentum propositum contra nostrā hanc sextam conclusionem.

Ad tertium dicitur, quòd actus peccati, vel in quo interuenit peccatum, potest considerari dupliciter, vel in quantum est peccatum, vel in quantum est vsui humano accommodatus. Sic, ergo, dicendum, quòd licèt actus peccati respectu solo peccati non sit pecunia æstimabilis, tamen, inquantum est vsui humano accommodatus, vendibilis est: & ratione cōsensus illius, qui suas locat operas rationeque voluptatis illius inde captandæ ab eo, qui illas conduxit, quatenus ad humanos vsus accommodantur, possunt mercede, & pretio redimi, vt peroptimè docuerunt præadducti Doctores.

Ad quartum patet responsio ex adductis in resp. ad 2. arg.

Responsio ad quintum arg. Ad quintum rādetur, ꝙ cùm diuersa sit rō in prohibitione assequendi lucri, quod à milite recipit meretrix, & in lucro, qđ ab alijs illa recipiat: iccircò bona non est illa consequētia, dicēdo, si liceret meretrici lucrū adeptū ex meretricio sibi retinere: liceret quoq; retinere lucrū à milite adeptū: rō est, quia etsi meretrici sit inhibitum à iure recipere lucrum (rōne meretricij) à milite, tñ, concessum fuit ab alijs recipere (vt fuit ꝓbatum in cōclusione) vnde patet falsam esse illationē adductā: cùm diuersa sit in vtroq; casu rō, & diuersitatis rō germana: qm̄ meretrici ꝓhibitū nō est suscipere aliquid à milite rōne meretricij, quia actus ille est peccaminosus. i. fit cū peccato: nec rōne donationis à milite factæ, quia talis donatio secundū iuris dispositionē nulla est: qđ speciale est in militib. & minorib. solis: qđ & statutū fuit in fauorē militū armatæ militiæ: qui pro republica pugnant: quib. si donare concubinis permitteretur: contingeret eos sæpè priuari etiam rebus necessarijs ad pugnandum suo tempore pro Republica: quod quidem in notabilem Reipublicæ perniciem

12 *Meretricibus inhibitum est accipere aliqd à militibus armatæ militiæ.*

cederet:

cederet:vt patet ad sensum: quapropter cessante hac speciali causa in lucro accepto ab alijs,cessat etiam,& effectus ipsius causæ.

Ad sextum negatur consequentia illa:quoniam stare potest,dominium acquiri ab aliquo super rem aliquam:& quòd non liceat de illo oblationem publicè facere,vel alienationem stante iuris alicuius dispositione:vt patet in pupillo minori,apud quem est hæreditatis sibi relictæ directum, & vtile dominium,non autem dispositio,seu distractio eius, cùm huiusmodi facultas alienandi possit segregari aliqua rationabili de causa à directo dominio: vt patet in minori,fatuo,& alijs:& sicut prohibetur quis oblationem facere de pretio canis proprij venditi:in quem habebat plenum dominium,ac per consequēs super ipsum pretium·sic absurdum non est prohibitum meretrici fuisse oblationem facere de pretio prostribuli:licèt ipsa habeat plenum dominiū super ipsum pretium:cùm hoc inhibitum fuerit à domino, in reuerentiam domini Dei prohibentis meretricium:ex his,ergo,omnibus adductis patet luce meridiana clariùs veritas præcedentis nostræ conclusionis.

Septima conclusio.

13 Vsurarius,qui per vsuram extorsit aliquid ab eo,qui id acquisierat, vt maleficium aliquod non faceret,ad quod nō faciendum de pręcepto tenebatur: vt puta,vt non committeret furtum, sacrilegium, homicidium, & his similia mala,non tenebitur ei illud restituere,à quo extorsit, si id repetiisset is,à quo ipse perceperat,ne tale malum committeret:cùm huiusmodi homo possit iure illud tale repetere,& iccircò stante tali repetitione ille talis teneretur ei restituere illud:sed si non repetijsset,tunc tenebitur usurarius restituere ei, qui sic accepit,& sibi tradidit:quia videtur verum dominium ei traditum per sibi illud donantem sub illa conditione:& per subsequentem cōsensum, quo confirmata fuit talis donatio iuxta regulam supra adductam, quòd regulariter semper ei facienda sit restitutio,à quo extorta malè est res illa.Hęc conclusio probabitur triplici medio.Primò,enim,per argumen.in l. prima, & secunda, ff.de condi.ob turpem causam,in qua Imperator dixit. ¶Quòd si turpis causa accipientis fuerit(etiam si res secuta fuerit)repeti potest.Vt puta,dedi tibi,ne sacrilegium facias,ne furtum,ne hominem occidas:hæc ibi. Idem ferè probatur per argumen.in l.fin.in fine,ff.de condi.ob turpem causam. Dixi [probari conclusionem nostram per argumen.talium iurium]& non per talia iura:quia licèt realiter explicitè ipsa iura non probent conclusionem nostrā quoad omnia eius membra,tamen,implicitè ipsam benè probant, cùm ex ipsis habeatur,quòd competat repetitio eorum, quæ à talibus fuerunt exhibita ex tali causa:eo quòd si competierit repetitio,tūc pateretur,quòd dominiū talis rei extortę per vsuras non esset(post repetitionem)apud eum,à quo vsurarius accepit:sed apud eum,à quo is,qui usurario dedit,acceperat:cùm(vt dixi)semper res regulariter sit restituenda ab usurario,& ab omni alio restitutioni obnoxio ei,à quo malè accepta fuit.

Vsurarius extorquens per vsuras aliqd ab eo,qui illud acquisierat, quasi pretium non committēdi aliquod maleficium, cui restituere tenebitur.

l. 1. & 2. ff. de cond. ob turpē causam

l.fin.in fine, ff. de cōdi. ob turpem causam.

Probatur idem & secundò Doctorum auctoritate:de quorum numero est Hadrianus Papa Sextus in 4.sent.de sacram.pęnit.tit.de restit.c.Restat in quirere.An extorta per concussionem.§.ex his induco cōclusionem generalem: Sotus in lib.4.de iust.& iur.q.7.art. 1.col.6.& 7.in ver. Vno.n.modo datio .& in col.7.in vers.2.ergo, modus.Io.de Medina in Codice de reb.restit.q.20.§. Quartò idem vr quia.Glo.in dictis iurib.& præcipuè in l.4.ff. de cōd.ob tur. cau.in ver.non potest.Bar.ibidem,& in adductis iurib. & Alexan. in dicta l.4.

Hadrianus.
Sotus.
Iosē. à Medina.
Glos.
Bartol.
Alexan.

Didac. Couar. Nauarrus.

Didacus Couarruuias in secunda parte relectio. regulæ, Peccatum. de regulis iuris in sexto, §. tertio, numero sexto, in fine. in versi. Deducitur etiam ex his. Nauarrus in suo manuali. capitulo decimo septimo, numero trigesimo tertio, & trigesimo quarto. Sed notandum, quòd licèt præadducti Doctores non loquantur explicitè in casu præsentis conclusionis, scilicet, de vsurario obnoxio restitutioni: benè, tamen, implicitè: cùm loquantur de restitutione facienda, vel non facienda ab eo, qui tali modo aliquid percepisset: vt diximus paulò ante, quando probauimus præadductis iuribus nostram conclusionem probari.

Ratio conclus.

Probatur, & tertiò præsens conclusio hac ratione, videlicet. Cùm nemo, enim, teneatur ad pœnam in foro conscientiæ, nisi prius condemnetur in foro fori: nec quis condemnatur nisi accusetur in tali foro ad ipsam soluendam pœnam: consequens erit, eum, qui recepit tali modo aliquid, scilicet, vt non committeret aliquod maleficium, teneri ad faciēdam restitutionem ei, à quo illud recepit, si repetierit, & per consequens (cùm non sit effectum suum) immo, & ratione repetitionis, sit verus dominus eius is, à quo suscepit ille tale quid, indè sequitur, quòd vsurarius cùm semper teneatur, regulariter, vero domino rem extortam per usurā restituere, & si à possessore malæ fidei illud susceperit: sed si tale quid suscepit ab eo, à quo non fuit, illud repetitum: quia titulo donationis acquisierat, & effectus fuerat verus dominus illius: ideo nō ei, à quo ille talis illud recepit: sed ei, à quo ipse vsurarius suscepisset, debebit restituere: cùm semper regulariter, vero domino facienda sit restitutio.

Octaua conclusio.

14 *Vsurarius extorquens per usuras aliquid à furioso, aut mente capto, cui restituere teneatur.*

Vsurarius, qui aliquid per vsuras extorsit ab illis, qui ab acquirendo illud tale datum vsurario, non fuerant recipere prohibiti ratione sui, sed ratione dantium sibi, quibus illicitum erat donare: Vt si accepissent à minori, à furioso, à monacho, à prælato de rebus suæ ecclesiæ, & huiusmodi: non illis, à quibus tale illud extorserunt per vsuras restituere tenebūtur, sed alijs paulò post nominandis: quoniam cùm hi tales sint in multiplici differentia, iccircò operæ pretium duxi gradatim de ipsis inquirere.

Attamen in præsenti conclusione solùm visum fuit de vsurario vltra sortē accipiente à furioso, vel mentecapto sermonem habere: de quo casu dicendum erit, vsurarium non teneri ad restituendum illud taliter acceptum, ipsi furioso: sed curatori eius, aut eius patri, (si esset filius familiàs) quia in tali casu non daretur curator, cùm huiusmodi officio curatoris nulli dubium sit fungturum fore patrem eius. vt docet textus in l. cùm furiosus. C. de curat. furio. & in l. 1. ff. de curat. furiosi. Sed si non fuisset penitùs insanus, sed pateretur lucida interualla: tunc dicetur, quò si in tali sensu dedisset, ei esset facienda restitutio, dum rursus sui compos erit: quia in tali casu, nec donatio, nec propriarum rerum alienatio est ei inhibita: Cùm infra tale tempus non habeat curatorem, & sic sit dominus, ac dispensator propriæ facultatis, vt docuit text. expressus & Bartolus (in l. cùm aliis. C. de curat. furio. & in l. prima, ff. de curato. furio.) dicendo, quò d curator cessat in administratione tempore lucidi interualli: & eam reassumit reuertente furore: necnon vsurarius tenebitur ad omne interesse inde passum iuxta notata in supradictis conclusionibus.

c. sicut tenor, extra de regularibus.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in capitulo, sicut tenor. extra de regularibus: in quo habetur, quò d furiosus religionem profiteri non poterit, & in furore emissa professio nullius erit obliga-

tionis,

tionis,nisi compos mentis factus ratam ipsam habeat.] Dixi probari conclusionem per argumētum in dicto capitulo,sicut tenor. quoniam, licèt, explicitè, nulla de ea mentio fiat in dicto canone:benè,tamen, implicitè, cùm possimus ex illo elicere,furiosi donationem nullam esse,ac per consequens(vt clariùs infra probabitur)quòd vsurarius à tali accipiens non debet restituere ei, cùm dominium(quoad facultatem,bona sibi debita,distribuendi)non habeat super tali re donata:sed eius curatores, qui talium bonorum dispensatores, seu ministri sunt,in vtilitatem,tamen, talis furiosi conuertendum tale quid restitutum,aggregandumque erit cum alijs bonis illius:& hoc dico, cùm supra probatum fuerit,quòd regulariter vsurarius ei,à quo malè suscepit aliquid, illud restituere tenetur. Cùm & pateat hunc furiosum non potuisse aliquid donare,sed nec recipere:Vt inde sibi ius acquirat illud tale donandi, vel administrandi cui voluerit,cùm nec habeat huiusmodi facultatem furiosus ipse circa bona sua hæreditaria:& sic patet,quòd non furioso,sed eius curatori restituendum erit tale quid per vsuras extortum à furioso: cùm in tali casu habeatur pro domino illius rei fictione iuris.

Probatur insuper præsens conclusio per argumentum in capitulo, Dilectus.extra de sponsalibus,in quo dicitur, [Matrimonium contractum per furiosum nullum esse,nullamq; ex ipso sequi obligationem:cùm in furioso non adsit consensus,qui usum liberi arbitrij requirit in consentiente de eius essentia. Si, ergo, non valet matrimonium,nec talis donatio, cùm in matrimonij contractu mutua donatio corporum fiat ab utroque coniuge:vt omnis Theologorum cœtus fatetur. Idem probatur per argumentū in l. Iulianus scribit. ff.de cura.furiosi,in qua hæc aurea verba habentur,videlicet.[Iulianus scribit, eos,quibus per prætorem bonis interdictum est,nihil transferre posse ad aliquem:quia in bonis nihil habent:cùm eis diminutio sit interdicta.Curator furiosi rem,quidem,suam quasi furiosi tradere poterit,& dominium trāsferre: rem,verò furiosi,si quasi suam tradat,dicendum est, ut non transferat dominium,qui non quasi furiosi negotium gerens tradidit] hæc in dicta l.ex quib. elicitur,vsurarium,& quemlibet alium,qui à furioso recepit aliquid, ei restituere illud non teneri,sed eius curatori.Idem habetur in l.Modestinus, in fi. ff.de donationibus.& in dicta l.cum alijs.C.de curat.furio.

c Dilectus,extra de sponsal.

l. Iulianus scribit,ff.de curat. furiosi.

l. Modestinus, in fine.ff. de donationibus.

l.Cum alijs.C. de cur. furiosi.

Probatur & secundò auctoritate Glosarum,ac Bartoli in dictis iuribus,implicitè se subscribentium præsenti conclusioni, (cùm ipsi doceant,furiosum non posse donare) necnon, & omnium Doctorum, qui fuerunt adducti ad probandam præcedentem nostram verissimam, & notatu dignissimam conclusionem.

Probatur & tertiò,hac ratione,videlicet. Cùm in præcedentibus conclusionibus sit probatum,vsurarium vero domino rei extortæ per usuram restituere teneri(ipso extante)inde sequitur veritas nostræ conclusionis, cùm in hoc casu fictione iuris furiosus non dicatur verus dominus facultatum (quæ possidentur ab ipso,quoad earum dispensationem)ipse furiosus: sed vel eius pater,(si patrem haberet)vel curator,vt fuit probatum per tex.prçallatum in dicta l.Iulianus.

Ratio conclus.

Nona conclusio.

15 Vsurarius aliquid recipiens vltra sortem à prodigo (post sibi assignatum curatorem à iudice)tenebitur illud restituere non sibi,sed eius curatori:cùm quoad hoc fictione iuris non dicatur dominus talis rei, sed eius curator: qui

Vsurarius extorquens per usuras aliquid à prodigo, cui restituere teneatur.

ei in hoc honore successit: Cùm eadem bona administrãdi facultas sibi indulta fuerit per iudicem.

l.1.ff. de curat. furiosi.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò per argumen. in l. prima, ff. de curat. fur. in qua[inhibetur prodigo facultas dispensandi bona propria durante tali morbo prodigalitatis: & prouidetur ei de curatore, qui ipsa administret.] Dixi probari conclusionem per argumen. in dicta l. & non dixi probari conclusionem per talem l. quoniam licèt realiter explicitè in dicta l. non fiat mentio de nostra conclusione, tamen, benè implicitè: cùm ex ipsa eliciatur, verum dominum (quoad dispensationem bonorum ipsius prodigi) non esse prodigum ipsum, sed eius curatorem: cùm sibi prohibeatur facultatem suam donare, & dissipare (vt diximus quoque in præcedenti conclusione adducta ac probata:) probatur quoque eodem modo implicitè per Iuristas in dicta lege prima.

Decima conclusio.

16 *Vsurarius ex vi mutui aliquid recipiens à minori 25. annor. uel a pupillo, cui restituere illud teneatur.*

Vsurarius recipiens ultra sortem aliquid ex vi mutui à minori vigintiquinque annorum (& à fortiori dicitur de pupillo minoris ætatis) non ei tenetur restituere: sed eius tutori, vel curatori, nisi post 25. annos ætatis suæ ratam ipse habuerit donationem huiusmodi ei factam ex vi mutui: quia in tali casu sibi, & non curatori aut tutori restituere teneretur, cùm iam acquisierit ius dispensandi propriam facultatem: Dixi[ex vi mutui,] idest, non uoluntariè, neque causa grati animi signum demonstrandi: sed coactè, vt in quæstione decima septima, declaratum fuit.

l. 1. & 2. C. si maior fact. l. Pupillus, ff. de acquir. rerum dominio.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò per argumen. in l. prima, & secunda. C. si maior fact. ratum habuerit. & per argumentum in l. pupillus. ff. de acquirendo rerum dominio. Dixi per argumentum, eo modo, quo dixi in præcedentibus conclusionib. cùm per huiusmodi leges sit illis inhibitum donare aliquid de bonis proprijs.

Vndecima conclusio.

17 *Vsurarius recipiens, ex ui mutui, aliquid a filiofamilias cui restituere tenebitur.*

Vsurarius recipiens aliquid ultra sortem mutuatam à filiofamilias, non ei restituere tenebitur, sed patri, etiam si administrandi peculium ei facultas cõcessa fuisset à patre: cùm huiusmodi concessio non fuerit facta ei ad dissipandum propria bona, sed ad illa expendenda loco, & tempore congruo pro causis rationabilibus.

l. filiusfamilias, ff. de donat.

Hæc conclusio probatur per argumen. in l. filiusfamilias. ff. de donationib. in qua dicitur [huiusmodi filium non posse donare.] Probatur & secundò per Doctores ibidem.

Duodecima conclusio.

18 *Vsurarius recipiens ultra sortem mutuatam ab aliquo, qui non est sui iuris cui restituere teneatur c. Non dicatis, 12. q. 1.*

Vsurarius recipiens ratione mutui ultra sortem à seruo, idest, mancipio, vel monacho, vel regulari alio clerico, vel à similib. personis alieni iuris, quibus nec ipsa corpora propria sunt non ipsis, sed eorum superioribus restituere tenebitur: cùm tale quid acceperit ab his, qui nihil possident, ac per consequens quod alienum est, dederunt: nisi administrationem temporalium haberent, & donarent rationabiliter, quod non est in casu nostro.

Hæc conclusio probatur per argumentum in capitulo, Non dicatis, duodecima quæstione prima. Vbi refertur sententia Diui Augustini dicentis [regulares, cùm (non possint habere proprium) non posse aliquid dispensare sine superioris consensu.] Dixi[nisi administrationem, &c.] quoniam in tali ca-

l. filiusfamilias, ff. de donat.

su possent donare, argumen. in l. filiusfamilias. ff. de donationibus: cùm tunc

non

non ipsi, sed ijs, cuius ministri sunt, videatur donare. Vnde per consequens ipsis, vel eorum prælatis vsurarij restituere tenentur. & secundò probatur per Doctores in dictis iuribus.

Tertiadecima conclusio.

19 Vsurarius recipiens aliquid vltra sortem ab Abbate, vel alio monacho, illud restituere tenetur monasterio, in eius beneficium expendendum: sed si tales fideles haberentur ipsis restituere poterit. & idem dicitur de omnibus nō habentibus legitimum dominium in huiusmodi rebus extortis per vsuram.

Vsurarius aliquid recipiens ex mutui ab Abbate, vel monacho, cui restituere teneatur.

Hæc conclusio probatur per argum. in capitulo, Abbati. distinctione quarta, in quo hæc habentur, videlicet. [Abbati, vel monacho monasterij seruum non licet facere liberum: qui, enim, nihil proprium habet, libertatem rei alienæ dare non potest.

cap. Abbati, distin. 4.

Nam sicut sęculi leges sanxerunt, quòd non possit possessio alienari, nisi à proprio domino.] hæc ibi. & ratio patētissima est: quoniam. Nemo potest plus iuris in alium transferre, quàm sibi competere dignoscitur. Vt in capitulo, nuper. extra de donatio. inter virum, & uxorem, & in capitulo, Nemo potest. de regulis iuris in sexto, & in l. Nemo potest. ff. de reg. iur.

Ratio conclus. c. nuper, extra de donat. inter virum & vxo. cap. Nemo, de regul. iur. in 6. l. nemo potest, ff. de reg. iuris.

Probatur & secundò pręsens conclusio auctoritate Canonistarum in dictis iuribus, licēt explicitè non loquantur de casu nostræ conclusionis.

Quartadecima conclusio.

20 Vsurarius, qui acquisiuit aliquid per vsuram à mutuatario, quod & ille acquisierat per simoniam conuentionalem à sponte dante: non tenetur ei restituere illud, sed ecclesiæ, in cuius iniuriam fuerat tale quid exactum: cùm & ipse teneatur illudmet restituere ecclesiæ eiusdem. Dixi [per simoniam conuentionalem] vt exciperem acquisita per simoniam mentalem, de qua in sequenti conclus. 16. dicetur.

Vsurarius recipiens ex ui mutui aliquid ab eo, qui illud acquisierat ꝑ simoniam conuentionalē dante spōte, cui restituat.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in capitulo, De hoc. §. fin. extra de simonia. [in quo præcipitur quibusdam principibus restitutionem adeptorum per simoniam faciendam fore ecclesiæ, & non Episcopo, à quo ipsi tale quid receperant, vt consensum præstassent electioni eius ad Episcopatum.]

c. de hoc, extra de simonia.

Sed sciendum, quòd meritò non dixi probari præsentem conclusionem per tex. in dicto capitulo, De hoc: sed per argumentum in dicto capitulo, De hoc: quoniam licet explicitè de nostræ conclusionis materia non agat tex. ille benè, tamen, implicitè: cùm eliciatur ex ipso, quòd qui taliter acquisiuit, non effectus est dominus illius rei, ac per consequens, quòd vsurarius non sibi, sed ecclesiæ, (quæ pro vero domino illius rei habetur) sibi hoc concedente ecclesia sancta per supra adductam constitutionem, eo quòd per adductas præcedentes conclusiones, probatum fuerit, domino rei regulariter restitutionem faciendam fore.

Probatur & secundò Doctorum auctoritate: & primò sacrorum Theologorum, eodem, tamen, modo ipsas auctoritates interpretando, quo fuimus interpretati, conclusionem probari per tex. in dicto capitulo, De hoc. Diuus, enim, Thomas in secunda secundæ, quæstione 100. articulo sexto, in responsione ad quartū, dicit, quòd pecunia, possessio, vel fructus simoniacè accepti debent restitui illi ecclesiæ, in cuius iniuriam data fuerunt: si verò prælatus, & totum collegium clericorum sunt in culpa consentiendo simoniæ factæ, tunc pauperibus, aut alteri ecclesiæ danda erunt. hæc ille Sanctus: cuius sententiæ

S. Thomas.

omnes

Caietanus. Canoniſtæ. Ratio concluſ.

omnes infraſcripti Doctores aſtipulantur, videlicet. Caietanus ibidē in Commentarijs. Vnà cùm omnibus Theologis in quarto ſententiarum, & Canoniſtis in dicto capitulo, De hoc. Cùm apertiſſimus ſit tex. ille.

Probatur & tertiò hac ratione, videlicet. Cùm, enim, læſo ſatisfactio ſemper ſit facienda, & huiuſmodi ſimoniaci iniuriam irrogauerint eccleſię, ſimoniam committēdo: inde ſequitur, quòd uſurarius acquiſita per uſuram ab ijs, qui illa aequiſierant per ſimoniam, teneantur reſtituere eccleſiæ eorum: cùm de iure ſibi debeantur: vt fuit probatum.

Quintadecima concluſio.

21 *Vſurarius recipiens aliquid per uſuram ab eo, qui illud acquiſierat per ſimoniam prædictam à dante ſibi coactè, cui reſtituet.*

Vſurarius accepta per vſuram à ſimoniaco, qui illa acquiſierat per ſimoniā ab eo, qui non ſpontè dederat, ſed vt redimeret iniuſtam vexationem, vt puta, ſi illam dediſſet, vt ſibi conferretur ſacramentum aliquod, ad quod eius prælatus de iure tenebatur, qui alias noluerat ei illud exhibere: vel ſi pro ingreſſu religionis ſibi concedendo ab his, qui alias gratis debuiſſent & potuiſſent ſtātibus opibus monaſterij, & alijs commodis, & qualitatibus ingredi volentis: in tali caſu vſurarius non ijs, à quibus vſuras tales extorſit, ſed ei, qui illas dediſſet talibus, reſtituere teneretur: cùm per huiuſmodi inuoluntariam traditionem dominium rei ſic per ſimoniam extortæ ad illos non fuerit tranſlatum: ſed ſi illud tale recepiſſent propter paupertatē monaſterij, quod aliàs eum alere non potuiſſet: in tali caſu vſurarius monaſterio teneretur reſtituere, & non illi ingreſſo monaſterium: quoniam tunc nullum ſimoniæ vitium inerfuit in tali acquiſitione: vt docet Sanctus Thomas in quarto ſentētiarum, diſtinctione vigeſima quinta, quæſtione tertia, articulo ſecundo, in reſponſione ad ſeptimum.

c. Veniens, ext. de ſimonia.

Hæc concluſio vera eſt & probatur per argumentum in capitulo, veniens, extra de ſimonia. in quo Alexander Tertius [præcepit reſtitui, pecunia pro ingreſſu religionis accepta ab Abbate, & conuentu ei, qui eam dederat.] Dixi probari concluſionem per argumentum in dicto capitulo, Veniens: quoniam licèt explicitè ipſa nō probetur per ipſum textum, benè, tamen, implicitè, eò quòd ſupra fuit probatum, extorta per vſuram reſtitutioni eſſe obnoxia: ſolùm probare ſufficiebat cui: & cùm ex dicto tex. eliciatur, quòd ſimoniaci huiuſmodi taliter acquiſita reſtituere teneantur eis, qui ipſa tradiderant, & ſemper reſtitutio facienda ſit, regulariter, verò, domino rei ipſius: inde ſequitur concluſionem probari per dictum tex. in c. veniens.

Probatur & ſecundò auctoritate Doctorum in dicto capitulo, veniens, eorum ſententias interpretando vt interpretati fuimus canonem ipſum in dicto cap. Veniens.

Decimaſexta concluſio.

22 *Vſurarius recipiens aliquid per uſuram ab eo, qui illud acquiſierat per ſimoniam mentalem, cui reſtituet.*

Vſurarius extorta per vſuram ab eo, qui illa acquiſiuit per ſimoniam mentalem, (ideſt, ſine pacto tacito, vel expreſſo) tenebitur illa reſtituere tali ſimoniaco & non eccleſiæ, in cuius iniuriam data fuerant. Dixi: tacito: quoniam taciti, & expreſſi eadem eſt virtus, argumentū in capitulo, Qui tacet. de regulis iuris in ſexto. Vbi hæc habentur, videlicet. [Qui tacet conſentire videtur.

Hæc concluſio probatur triplici medio, præmittendo, tamen, aliqua notabilia pro declaratione terminorum illorum, ſcilicet, per ſimoniam mentalem.

S. Thomas

Primum quorum eſt, ſimonia quid: ergo, pro maiori intelligentia dicendorum circa præſentem concluſionis materiam, quòd ſimonia eſt voluntas ſtudioſa (ſecundum Diuum Thomam in ſecunda ſecundæ, quæſtione 100. articulo

culo primo, in responsione ad primum, & secũdum, & Gabrielẽ Biel in quarto sententiarum, distinctione vigesima quinta, quæstione secunda, in principio, immò & communem sententiam Doctorum.) emendi, vel vendendi aliquod spũale Theologicũ, & nõ physicũ, vel spũali annexũ. Dixi. Voluntas,] vt hęc diffinitio condemnat nõ solũ simoniæ exteriori, seu conuẽtionali, verũ etiam, & mentali: quod exprimitur per illum terminum [voluntas] quæ actũ interiorem, & exteriorem amplectitur, cùm omnes virtutes, ac vitia sint in voluntate, tanquàm in subiecto, vt docet S. Thomas, vbi supra. Dixi [studiosa] duabus de causis. Prima quarum est, secundum S. Thom. vbi supra, ad designãdum electionem, quæ principaliter pertinet ad virtutes, & vitia: eò quòd non omnis, qui peccat electione, peccat peccato in Spiritum Sãctum. Sed solùm qui peccatum eligit per contemptum eorum, per quæ homines solent retrahi à peccando. Secũda est (secundum Gersonem, & Gabrielem vbi supra.) quia simonia propriè dicta (quam punit ecclesia fulminatione censurarum,) non stat in sola uoluntate, sed se extendit ad actum exteriorem: Dixi [emendi vel uendendi:] quoniam per hoc innuitur omnis contractus non gratuitus: quia talis poterit esse sedes simoniæ. Dixi. spirituale Theologicũ, & non physicum,] cùm spirituale physicum sit res quędã indiuisibilis: & ideò dixi [Theologicum] ad cuius intelligentiam sciendum, quòd spirituale Theologicũ tripliciter dicitur. Primò essentialiter, vt sunt virtutes infusę: character sacramentalis, & dona Sancti Spiritus. Secundo causaliter, vel dispositiuè, vt sunt sacramenta cau santia gratiam ex opere operato, & sacramentalia ex opere operante, ius patronatus, inuestitura, iurisdictio ecclesiastica, potestas spiritualis, & huiusmodi: & ad hæc antecedentia, & concomitantia. Tertiò, actualiter, siue effectiuè, vt est effectus procedens à causa spirituali: item effectus qui fluunt à potestate ecclesiastica, siue ab ordine, vel ab officio ecclesiastico, aut à dono Spiritus Sancti (vt est actus baptizandi, vel baptismus, confirmatio, vnctio, ordinatio, absolutio) qui actus sunt ipsamet sacramenta, prophetare, miracula facere, docere scientiam pietatis, & sic de aliis procedentibus a dono prophetiæ, vel doctrinæ, vt docuit Sanctus Apostolus. 1. Corinth. 12. Hi enim sunt actus spirituales à spiritu increato, & à donis increatis Spiritus Sancti procedentes mediatè, vel immediatè: Ideò, emi, vel uendi non possunt: quia cùm actus, malus ex genere, non debeat fieri (eò quòd semper habeat intrinsecam naturam mali in se, vt dicitur de prohibitis per præcepta negatiua) nunquàm erunt boni ac liciti (vt probauimus in prima quæstione præsentis tractatus.

Gabriel Biel.

23 *Simonię diffinitio elegantissimè traditur, et exponuntur singula particula ipsius.*

24 *An peccã: per electionem peccet in spiritum Sanctum.*

25 *Spirituale physicum.*

26 *Sũale Theologicũ quotupliciter dicatur, & quæ ueniãt sub hoc nomine.*

1. Cor. c. 12.

Nota primo, inde sequitur, quòd emere vel vendere spirituale pro temporali semper illicitum erit tribus de causis. Prima (quidem) quia res spiritualis non potest aliquo terreno pretio compensari (vt de sapientia dixit Salomon, Prouerb. cap. 3. ver. 15. [Sapientia pretiosior est cunctis opibus: & omnia quę desiderantur, non valent huic comparari] ideo etiam Princeps Apostolorum in ipsa sui radice, simoniacam prauitatem condemnans dixit (vt habetur in libro Actuum Apostolorum, cap. 8. ver. 20. [Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.] Secundò, quia id non potest esse debita materia uenditionis, cuius uenditor non est dominus, ut patet in auctoritate supra adducta: cùm prælatus ecclesiæ non sit dominus rerum spiritualium, sed dispensator: secũdum illud Apostoli. 1. Corinth. c. 4. uer. 1. dicentis: [Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores ministeriorum, seu mysteriorum Dei.] Tertiò, quia uenditio repugnat spi-

27 *Vendere spirituale pro temporali quare sit illicitum.*

Prouer. cap. 3. ver. 15.

Act. c. 8. ver. 20

1. Corin. cap. 4. ver. 1.

ritualium

rituali illo petito dando. Sciendum insuper, quòd præpositio. [Pro] octo modis sumitur. 34

Præpositio [Pro] quotupliciter sumatur.

Primò, vt dicit appretiationem, vt scilicet, suum casuale sit pretium condignum alterius, & sit ibi adæquatio valoris vnius ad alterum.

[Pro.] Primo modo sumitur ad denotãdam appretiationẽ.

Exemplum, do tibi decem florenos pro equo: qui sic dat, recipit, vel expectat corde, ore, vel opere, aut etiam cum pactione, exactione, promissione, aut sine expressa pactione, vel exactione spiritualis rei pro temporali, quasi vnum sit rationabile, & adæquatum pretium alterius.

[Pro.] Secundò modo accipitur, vt dicit cãm principalem, & finalẽ mouẽtem ad opus, & sine qua præcisè opus non fieret: sic dare, aut facere spirituale pro temporali vltimatè, & finaliter propter commodum temporale datum aut dandum, aut exactum praua auaritiæ affectione & cætera, simoniacum est: quia non gratuitò datur, sed in animo fit commutatio non gratuita huius pro illo. Sic dare rem pecunia æstimabilem pro spirituali præcisè, & finaliter turpe est.

Secundo modo ad denotandam causam principalẽ, & finalem mouẽtem.

De hoc Sanctus Thomas, quodlibeto octauo, quæstione vndecima, quærit de ituro ad ecclesiam propter distributiones temporales, si illę distributiones temporales ponuntur principalis finis ingressus in ecclesiam, simonia est: sic de celebrante propter pecuniam finaliter & principaliter: si autem huiusmodi non sunt finis principalis, sed Deus ipse finis est, cui vt seruire possit, substentationem recipit necessariam, hoc ergo modo recipiens aliquid temporale pro spiritualibus impensis, ac ministratis, non erit dicendus simoniacus: quia hoc modo acceptio distributionum non est præcisè causa à qua compellitur ecclesiam ingredi absolutè loquẽdo: sed est causa quare pro tunc ingreditur, & non alia vice.

S. Thomas.

Tertiò modo accipitur [Pro] non vt dicit causam finalem, & principalem: sed solùm vt dicit causam allicientem, trahentem, persuadentemque ad donandum aliquid liberè intuitu beneficij suscepti, vel suscipiendi, siue antè, siue post fiat, sublato pusillorum scandalo, & specie mala, vnde possit sumi suspicio simoniaca: Sic relicta, & permissa sunt, & assignata nonnunquàm temporalia Paganis, & infidelibus, vt conuertantur ad fidem: ut, scilicet, uisa fidelium beneuolentia, & salutis eorundem cupiditate conuerti studeant.

Tertio modo ad denotãdam causam alliciẽtem.

Sic cum Iudæis fieri posset, quòd ecclesia relinqueret eis (& eos de hoc certiores redderet) temporalia vagè restituenda.

Si enim vaga restitutio, (idest, ea quæ incerto domino esset facienda) potest aliis applicari, quare non ipsismet iudæis (vt conuertantur) dimitti: vt in quæstione præsenti, quarta conclusione, probauimus, loquendo in persona vsurarij pauperis restitutioni obnoxij incerto domino, pro vsuris exactis. Eodemmet modo (secundum Alexandrum de Ales parte secunda, quæstione 186. membro primo, articulo quarto,) dantur eleemosinæ pauperibus, & religiosis: vt prouocentur in amicitiam spiritualem oraturi Deum pro benefactoribus, iuxta Domini sermonem. Lucæ capite decimo sexto, [facite vobis amicos de mammona iniquitatis,] quod, & elicitur etiam ex cap. Et si quæstiones. §. quod autem. extra de simonia.

Alex. de Ales.

Luc. c. 16. c. & si quæstiones, extra de simonia.

Quartò, autem, vt dicit stipendationem, siue iustam ministri substentationem, sic prædicator non vendit operas, sed gratis prędicat, expectans substentationem ab auditoribus: dato quòd nollet prædicare, si non daretur sibi stipendium: cùm ad hoc non teneatur aliquo iure: eò quòd non sit eorum pastor (vt supponitur) sic dantur clericis beneficia, vt gratis officium suum exoluere possint iuxta Domini sententiam dicentis, [Dignus est (enim) operarius mercede sua] & secundum Apostol. [Qui altari seruit, de altari uiuere debet. nec magnum est, si seminans spiritualia metat temporalia.] 1. Corinth. cap. 9.

Mat. cap. 10. Luc. c. 10. 1. Corin. cap. 9. ver. 13.

[Pro.] Quinto modo ad denotandam punitionem.

Quintò dicit punitionem, sic dat quis temporalia pro absolutione à pœna aliqua spirituali seu ecclesiastica incursa propter aliquod crimen: non vt pretium absolutionis, sed in pœnam transgressionis factæ: & ut sic metu pœnæ incurrendæ, aliàs idem non perpetet scelus, cessante, tamen, scandalo actiuo: ne magis videatur auaritiam intendi, quàm delinquentis correctione. [Pro]

Sexto modo ad denotandam quandam præmiationem gratuitam. Dan. ca. 4. ver. 24.

Sextò, vt dicit, quandam præmiationem gratuitam ad meritum præcedens: sic temporale datur pro spirituali ratione pietatis, vt supra, in tertio mo mo dictum fuit, & hoc nos docerę voluit Daniel. (cap. 4. ver. 24. dicendo, [Peccata tua eleemosinis redime] eò quòd verbū illud, redimere, capitur ibi non pro redemptione ciuili: sed metaphorica: nec eleemosina sumitur pro re temporali præcisè: sed dicit meritoriam actionem, quæ est quoddam spirituale consistens in eleemosinæ elargitione. Sic dantur indulgentiæ pro pecunijs quibus nonnunquàm ecclesia indiget, vt gratis (scilicet) perceptis indulgentijs animentur ad danda temporalia pro spiritualibus, vel in proposito, non vt pro pretio, sed ratione actus, quem quis facit, meretur hoc sibi dari gratis: tametsi indulgentias non fuisset consequutus non faciendo id, propter quod dantur pro tunc. Sic dicunt Sancti Doctores, Apostolos Sanctos mercatos fuisse regnum cœlorum, suarum, scilicet, facultatum expropriatione, seu abrenuntiatione, & dicitur regnum cœlorum posse emi, id est, mereri, loquendo metaphoricè. [Pro] Septimo dicit vexationis iniustæ redemptionem: sed hic modus dicendi satis includitur in primo, scilicet, ratione appreciationis: Cùm, enim, cessatio vexationis iniustæ quid æstimabile pretio sit, indè sequitur quòd possit habere rationem mercis appreciabilis, & sic reducitur ad primum modum. Exemplum. Sacerdos meus non vult mihi ministrare sacramentum pœnitentiæ (vt tenetur) do sibi temporale, non vt emam spirituale: sed vt iniustam vexationem redimam: non, enim, emitur actus sacerdotis: si, enim, liceret emere, liceret & vendere, & sic posset vendere actus & labores suos. Vnde Gerson in Floribus & in tractatu de simonia in responsione ad sextam rationem, & Petrus à Palud. in quarto sententiarum, distinctione vigesima quinta, quæstione quinta, articulo secundo, dixit, quòd sicut licet de iure ciuili sanguinem suum redimere: sic de iure canonico vexationem iniustam, (vt in capitulo, Dilectus. el primo, extra de simonia, quod & docuit quoque S. Thomas in secunda secundæ, quæstione 100. articulo quarto, in responsione ad tertium, & ibi difusiùs idem docet Caietanus in Commentarijs,) quod fit, quando homo dat pecuniam, non vt ius aliquod sibi acquirat de nouo: sed ne ius sibi debitum, & iam iure quæsitum iniustè spolietur. [Pro.]

[Pro Septimo modo denotat vexationis iniustæ redemptionem. Exemplum de prædicto modo

Gerson. Pet. à Palud.

Octauo modo denotat obseruantiam reuerétialem introductam.

Octauo ut dicit, reuerentiam, seu consuetudinem obseruari solitam. Sic dicitur pecuniam dari pro sacramentis: & quia sic habet consuetudo (gratitudinis

titudinis vice) vt detur temporale aliquod ministro spiritualium, ideò hoc 35
non prohibent iura, cum dicunt, quòd nihil debeat recipi. Verum est sub ratione pretij, cessante pactione vt statutum fuit, & declaratum in concilio generali Lateranensi, & habetur in c. Ad Apostolicam. extra de simonia. [In quo Papa mandauit seruandas fore laudabiles consuetudines fidelium.] Hæc omnia adducta hic notabilia excerpta sunt a doctrina Diui Thom. in 4. sent. distin. 25. q. 3. art. 1. 2. & 3. per totum, & Gabrielis Biel, vbi supra, in 4. sentent. dist. 25. q. 2. not. 3.

Sub rõne pretij solū est prohibitum aliqd suscipere pro administratione sacramentorum.

c. Ad Apostolicam, extra de simonia.
S. Thomas.
Gabriel Biel.

Notandum insuper, quòd in dando temporale pro spirituali, vel in expectando temporale commodum pro spirituali: quatrupliciter habere intuitum vel respectum contingit. Primo potest intuitus, seu respectus ferri ad tempo- 36
rale commodum tanquàm ad pretium rei spiritualis, quasi sit adæquatio valoris vnius rei ad alteram: sicut est in emptione, & venditione ciuilis, vbi datur pecunia pro merce quasi rationabile eius pretium : & hoc dupliciter contingere potest, vel ex depravatione iudicij intellectus, ita quòd intellectus credat assentiendo, hoc temporale commodum verè posse esse pretium rei spiritualis, etiam adiecta pertinacia in taliter credēdo, ita quòd sit verè error pertinax, & in intellectu practico, & speculatiuo simul: vel (secundò) licèt nō credat spirituale posse, vel debere emi pecunia, vel alia re temporali pecunia æstimabili: Attamen vult simpliciter, & finaliter habere temporale commodum pro spirituali, quasi mercedem quandam, aliàs non daturus spiritualia, ita q sit error in intellectu practico tantum, & receptio commodi temporalis sit præcisa, & principalis causa collationis beneficij, vel ordinis, seu etiā expectationis rei alterius cuiuscūque spiritualis. Tertiò cōtingit intuitum ferri ad commodum temporale tanquam ad motiuum præcisum, & principale dandi spirituale pro temporali: ita quòd commodum temporale sit finis principalis, & vltimatus dandi spiritualia: in quo sistitur intuitus spiritualia conferentis, & ille intuitus potest procedere ex sola depravatione affectus per auaritiam remanēte iudicio recto intellectus speculatiui: vel pōt, & intellectus, & affectus esse verè omnino deprauatus, vt ex intellectus deprauatione verè sequatur hæresis iūncta pertinacia, & errore in fide. Tertiò contingit intuitum ferri tāquam ad motiuum minus principale, vel ad finem subordinatum fini vltimo & principali, & tunc secundum doctrinam Philosophi, hi duo fines habentur tanquàm vnus, cùm vnus sit propter alterum, & minùs principalis propter principalem. Quartò contingit intuitum commodi temporalis ferri tāquàm ad rem debitā de iure naturali & diuino, vt puta, vt habeat iusta sustētatio ministri iuxta doctrinam Dñi nostri Iesu Christi & Apostoli Sancti (paulò antè relatā) sumptam nūc ex lege naturæ, & ex sacra scriptura. Ait dñs. n. [Dignus est operarius mercede sua.] Luc. c. 10. & Mat. c. 10. in quib. locis ipse Dñs decreuit quæ sunt de iure beneficii, respectu victus, & multa alia similia, & 1. Corinth. cap. 9. Vbi dixit Apostolus. [Dominum ordinasse, vt de Euangelio viuat, qui Euangelium annunciat, & cum altario participent, qui altario deseruiunt.] Ex his omnibus elicitur luce meridiana clariùs, quòd primus, & secundus intuitus sunt simoniaci de iure diuino, & includuntur in prima, & secunda acceptione illius præpositionis [Pro] Vnde si vtrobique concurrat error intellectus speculatiui, quòd spiritualia sic possint de facto, & de iure emi quoad primum, aut quoad secundum, quòd liceat sic de iure pro spirituali recipere temporale : quodque datio spiritualium possit recusa-

Dans aliqnid temporale pro re aliqua spirituali potest mouerie ex quatuor causis seu respectibus.

Prima causa.

Secunda causa.

Tertia causa.

Quarta causa.

Luc. c. 10.
Mat. cap. 10.
1. Cor. c. 9.

ri,nisi dentur temporalia,est error manifestus,& hæresis propriè dicta, accedente pertinacia: & sic agentes(re sequuta) habendi sunt tanquàm hæretici pertinaces.

37 *Simoniacus quãdo dicatur verè hæreticus, & quando interpretatiuè.* Hinc frequenter simonia hæresis dicitur:quia omnis simoniacus est verè, vel interpretatiuè hęreticus:verè,in casu nunc dicto:interpretatiuè,cùm non posito errore speculatiuo nihilominus nõ vult dare spirituale nisi habito temporali commodo. Videtur,enim, quasi vendere spirituale,huiusmodi posita intentione praua & erronea practicè,& si non speculatiuè.

Hinc omnis simoniacus potest haberi suspectus in fide, præsumptione iuris, vel operis.

Tertius verò respectus,seu causa & quarta poterunt haberi sine omni peccato,laudabiliter,& meritoriè:dum,tamen, apostolica obseruetur doctrina: quæ nobis pręcipit abstinere non tantùm à malo, verùm etiam ab omni specie mali,vt si non exerceantur spiritualia,vel administrentur,nisi priùs percepto commodo temporali:si turpiter,& scandalosè extorqueantur,vel exigantur temporalia,si à paupere,si tempore necessitatis, si in excessiua quantitate, & cum auaritiæ nota:In his,& similibus casibus, quorum nonnulli recensentur in cap.Etsi quæstiones.extra de simonia,ad minùs rationabiliter suspicari poterit contra eos de simoniaca intentione.

Notandum insuper,quòd licèt secundum communem vsum loquendi tã ementes quàm vendentes spirituale pro temporali dicantur simoniaci: quia in emptione implicitè continetur venditio ab alio facta.& èconra, tamen, si distinctè loqui uoluerimus ementes dicendi erunt simoniaci à Simone Mago,qui emere pecunia voluit gratiam Spiritus Sancti,& vendẽtes dicendi essent Giezitæ à Giezi discipulo Elisei Prophetæ: cùm ipse vendere ausus fuerit quodammodo gratiam spirituale,virtute cuius mundatus fuit à lepra Naaman sirus leprosus de quo infra latiùs.

Ex his omnibus notabilibus hucusque adductis ad declarationem termini illius in conclusione adducti,per simoniam mentalẽ:(cùm eius cognitio confessoribus & ecclesiasticis iudicibus necessaria scitu sint)duo corolaria eliciuntur.Primum quorum est.

Primum Corrolarium.

Deliberatè,& ex animo intendens dare,aut recipere,aut exactus reddere, seu remittere temporale pro spirituali,& ècõtra,primo,vel secundo intuitu: siue capiendo præpositionem illam [Pro]primo,vel secundò modo, siue ponatur error in iudicio intellectus practici & speculatiui simul, siue practici,tãtùm,cum affectus deprauatione,mentalem & execrandam committit simoniam coram Deo ab ipso grauiter puniẽdam.Hoc corrolarium patuit per adducta in notabilib.& in Act. Apost.lib.c.8.ver.18.19.& 20.Vbi hæc habẽtur, videlicet.[Cùm vidisset,autem,Simõ quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus Sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc potestatem,vt cuicunque imposuero manus,accipiat Spiritum Sãctum: Petrus,autem,dixit.Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.

Actuum.c.8.

Secundum Corrolarium.

Deliberatè dans, vel recipiens, exigens, aut exactus reddens temporale pro spirituali,vel èconra:primo,vel secundo modo (vt supra) siue etiam interueniat pactum, siue non:execrandam committit simoniam diuino & hu-

mano

mano iure vetitam: & quòd diuino iure sit prohibita huiusmodi simonia, probatur per pœnam inflictam simoniacis à Deo in testamēto veteri. vt patet in 4.lib.Reg.c.5.in quo refertur[Deum percussisse Giezi puerū Elisei lepra, eò quòd receperat munera à Naaman leproso:quem Dominus eius curauerat à lepra:hinc lepra Naaman ei adhæsit,& factus est leprosus.]Item 3.Reg. c.13.euertit Deus domum Hieroboam,& deleuit de superficie terræ.Nā(secundum Nicolaum de Lyra ibidem) Hieroboam vendebat sacerdotium: & ideo qui implebat manum ipsius,scilicet,dando plus,aut maius pretium sibi offerendo,hic obtinebat sacerdotium,& sic fuerat simoniacus pactionalis saltem implicitè.Item Micheæ.cap.3.versi.9.10.11.& 12.dicitur.[Audite hoc Principes domus Iacob,& Iudices domus Israel,qui abominamini iudicium, & omnia recta peruertitis.Qui ædificatis Sion in sanguinibus:& Ierusalem in iniquitate.Principes eius in muneribus iudicabant,& sacerdotes eius in mercede docebant, & Prophetæ eius in pecunia diuinabant,& super Dominum requiescebant:dicentes,nūquid non Dominus in medio nostrum? Non veniant super nos mala. Propter hoc,causa uestri,Sion quasi ager arabitur,& Ierusalem quasi aceruus lapidum erit: & mons templi in excelsa syluarum] ex quibus omnibus patet,quantam pœnam simoniacis Dominum minatum fuisse propter peccatum simoniæ: & quòd simonia sit prohibita iure humano,non tantùm patet per omnes canones intra corpus communis iuris clausos sub titulo de simonia: verùm etiam per extrauagantem constitutionem Pauli secundi & Vrbani quarti, qui voluerunt,committentes crimen simoniæ tàm pro ordinatione, quàm beneficio; vel ingressu in religionem concedendo, fore ipso iure excommunicatos excommunicatione Papæ reseruata.

4.Reg.c.5.

3.Reg.c.13.

Micheæ.cap.3.

His ergo præmissis, nostra decima sexta conclusio probabitur triplici medio.Primò,enim,per argumentū quàm apertissimum in capitu. fina. extra de simonia.in quo infrascripta habentur statuta à Gregorio Nono Pontifice, videlicet,[Mandato nostro recepto,vt cum monachis, qui per simoniam dato aliquo,locum in monasteriis sunt adepti:secundum constitutionem generalis Concilij dispensares:Consultationi breuiter respondentes, dicimus,mandatum Apostolicum,etiam ad Abbates extēdi:& ad resignationes spiritualium & temporalium,quæ nullo pacto,sed affectu animi præcedente vtriusque taliter acquiruntur (in quo casu delinquentib.sufficit per solam pœnitentiā suo satisfacere creatori)eos pro simonia huiusmodi non teneri.]Hæc in dicto canone.Sed animaduertendum erit,me dixisse nostram conclusionem non probari per tex.in dicto canone.Sed per arg.in d.c.quoniam licèt explicitè text: ille non loquatur de restitutione facienda vsurario de re ipsa accepta per vsuram à simoniaco mentali,tamē,probatur benè implicitè:cùm ibi dicatur[acquirentem aliqua per simoniam mentalem non fore obnoxium restitutioni: sed ipsa posse sibi retinere,licèt,bene teneatur ad pœnitētiam peragendā pro peccato incurso ratione prauitatis affectus ipsius]ex quib. verbis elicitur, dictum simoniacum verum esse dñm acquisitæ rei per simoniam mētalem:cū, ergo,quàm sepissimè fuerit probatū in superiorib.regulariter dño rei extortæ per vsuram ab vsurario rem ipsam restituendam fore:consequēs erit, ꝙ ex dicto canone eliciatur,vsurariū restituere debere per vsuram extortū à simoniaco mentali,ipsimet simoniaco,& nō aliis:cū verus fuerit dñs talis rei,eò ꝙ non præcipiat̃ ei taliū restitutio:quod,tñ,non dr̃ de simoniaco cōuentionali.

Probatio conclusionis decimæ sextæ. c.fi.extra de simonia.

Probatur præsens conclusio & secundò Doctorum auctoritate tàm Theologorum quàm Canonistarum,& Summulariorum, eorum sententias interpretando,prout interpretati fuimus textum in dicto capitulo finali, extra de simonia.

Sciendum,ergo,quòd præsenti conclusioni se subscripsit,quàm libentissimè Diuus Thomas in secunda secundæ,quæstione 100.articulo sexto, in responsione ad sextum,infrascriptis verbis vtens, videlicet, quoad Deum sola voluntas facit simoniacum.Sed quoad pœnam ecclesiasticam exteriorem,nō punitur vt simoniacus,vt abrenuntiare teneatur: sed debet de mala intentione pœnitere.hæc ille Sanctus Caietanus ibidem in Commentarijs, qui adducit dictum capitu.fin.Paludanus in quarto sententiarum, distinctione vigesima quinta,quæstione quinta,articulo primo,conclusione secunda,in ver.tertia pœna est,in tertio casu ibi,enumerato,affertque pro hac opinione dictum capitu.fin.Tartaretus in quarto sententiarum, distinctione vigesima quinta, quæstione prima,in ver.Simonia mentalis. Gabriel Biel in quarto sententiarum,distinctione vigesima quinta,quæstione secunda, articulo secundo, post propositionem secundam.in ver.quia autem,& ex Canonistis autem Glos.in dicto capitulo fin.de simonia.Panormitanus ibidem,& ex Summularijs,Syluester in summa in ver.simonia.§.vigesimo,Nauarrus in suo manuali.cap.23. numero 102.

S.Thomas. Caietanus. Pal. Tartaretus. Gabriel Biel. Glos. Syluest. Nauarrus.

Probatur & tertiò præsens conclusio hac ratione,videlicet.

Ratio conclus. sextæ.

Cùm vnusquisque vsurarius teneatur extorta per vsuram vero eius domino restituere(vt in capitulo,Cùm tu.extra de vsuris,)& verus dominus alicuius rei,ille dicatur,qui illam rem de iure possidet,& nullo iure ad ipsius restitutionem compellitur:Inde sequitur,vsurarium teneri ad restitutionem taliter extortorum(quæ acquisita fuerant per simoniam mentalem)ipsi simoniaco mentali,& non alijs,cùm & ipse simoniacus potuisset illa possidere ac retinere hoc sibi iure concedente in dicto capitulo fin.de simonia.in quo dicitur, ipsum tantùm teneri ad pœnitentiam peragendam de peccato commisso ratione intentionis prauæ quam habuit.

Impugnatio conclusionis.

Et si conclusio nostra verissima sit,tamen,insurgere posset quis contra illā, dicendo ipsam falsam:eò quòd innixa fuerit super auctoritatem textus in capitulo fin.extra de simonia,ex quo canone non debet elici, simoniacum mentalem non teneri ad restitutionem acquisitorum ipsa mediante, immò contrarium:quod & probatur duplici medio. Primò, enim,auctoritate Ioannis de Mayronis in quarto sententiarum, distinctione vigesima quinta, quæstione prima,Hadriani(vt ei imposuit Dominicus à Soto in libro nono de iustitia, & iure,quæstione octaua,articulo primo,in responsione ad sextum. Ioannes de Medina in Codice de reb.restituendis,quæst.quarta, §. In secundo argumento,in ver.Ideò videtur dici aliter posse,quòd sicut vsura mentalis.

Maior. Hadrianus. Sotus. Ioá. à Medina.

At quoniam Sotus,vbi supra,nititur nostram conclusionem ostendere falsam obijciendo contra ea, quæ Doctores fauentes nostræ conclusioni dixerunt:operæ pretium duxi(vt magis veritas istius quæstionis elucescat) gradatim ipsas referre,& deinceps ipsisinet respondere.

Responsio.

Sciendum,igitur,Sotum referendo Hostiensis sententiam, dixisse,Hostiēsem distinxisse tali pacto,quòd acquisita per simoniam prohibitam iure diuino necessariò erunt restitutioni obnoxia:acquisita,verò,per simoniam prohibitam de iure positiuo non restituenda fore:cui consentijt Henricus,ad quod

Sotus

Sotus respondit, quòd summus Pontifex ibi loquutus fuerit de simonia prohibita de iure diuino, quasi diceret, ergo, Hostiensis, & Henricus sibimet aduersantur, vt patet ad sensum.

Attamen talis impugnatio nulla videtur, cùm non sit suspicandum, tantos Doctores ignorasse simoniam quamcunq; prohibitã esse de iure diuino: quapropter ipsi per illa verba uoluerunt nos docere, quòd tunc per simoniam mentalem acquisita erunt restitutioni obnoxia, quando vtroque iure acquisitionis talis modus venit prohibitus, ac per consequens puniendus: cùm semper ipsa simonia prohibita per ius positiuum præsupponat prohibitionem factam à iure diuino. volebant, igitur, ipsi Doctores intelligere quoad pęnas inflictas de iure positiuo, eò quòd tantùm simonia conuentionalis sit prohibita addita pœna restitutionis faciendæ eorum, quæ fuerunt acquisita per talẽ simoniam: vt in capitulo, De hoc. extra de simonia, non autem sic de simonia mentali dicitur, quæ solùm prohibita est de iure diuino sine obligatione restitutionis, cùm hoc expresfè aliquo iure non sit cautum: immò, quòd non teneatur restituere talis simoniacus habetur expresfè in dicto capitulo fin. iuxta communem Doctorum interpretationem. quem quidem canonem interpretando Panormitanus ait, quòd in hoc patet differre vsuram mentalem à simonia mentali: cùm acquisita per usuram mentalem sint restituenda, nõ autem per simoniam mentalem: in odium vsurarum, ne detur occasio palliandi vsuras. ad quod ipse Sotus, vbi supra, respondet, quòd huiusmodi ratio nulla sit: cùm deberet simonia maiorem inuidiam parere quàm vsura, eò quòd ipsa sit virulentior, ad quod ego respondeo, quòd non valet consequentia: grauius peccatum est simonia quàm est vsura, at vsurarius mentalis tenetur restituere per ipsam aquisita: ergo, simoniacus mentalis acquisita taliter restituere tenebitur: non valet consequentia, eò quòd à diuersis nõ debeat fieri illatio, & quòd sit diuersum, patet, per se: quoniam per usuram etiam mentalem acquirens quandam uiolentiam, ac iniuriam infert suo proximo, non autem acquirens per simoniam mentalem: cùm simoniacus mentalis (licèt aliquid expectet,) tamen, longè minoris valoris rei (quàm traditurus sit) ipse inde assequitur: ex quo patet, quòd ex hac expectatione & receptione nulla irrogatur iniuria ipsi danti simoniacè: quod, tamen, non poterit dici de accipiente vltra sortem: Vnde patet Panormitanum benedixisse: Dixit quoque Sotus, vbi supra, subsequenter, quòd Ioannes Andreas in dicto capitulo fin. attulerit aliud minoris probabilitatis, dicens, quòd in vsura sola mens vsurarij est deprauata exigentis aliquid ultra sortem, non autem alterius soluentis: & ideo iubetur ei fieri restitutio. In simonia, uerò, utriusque animus est corruptus. Nam tàm emi, quàm uẽdi spirituale prohibetur: & ideò cæteris paribus melior est conditio possidentis, ut uterque permittatur id possidere, quod recepit: quoniam per usuram magis, uuluceratur charitas. ad quam opinionem ipse Sotus respondendo subintulit, quòd ipsius sententia sit quædam conficta interpretatio, minùs ad rem accommoda: inde patet, quòd deprauata mens nemini debet suffragari: quare multò minùs deberet simoniacus dominium acquirere, quàm usurarius. Nam aliàs etiam si pactum interuenisset, deberet uterque dominium acquirere. — Sot⁹ impugnat sententiam Io. Andr.

Ad Sotum, ergo, respondendo dico, sententiam Ioannis And. optimã esse, cùm fundetur super illud cap fin. & super regulam iuris in capitulo, In pari delicto, de regulis iuris in sexto, ubi dicitur. [In pari delicto potior est cõditio possidentis] — Respondetur Soto. c. In pari delicto de reg. iur. in 6.

L.cum par delictum. ff. de reg. iuris.

possidentis; idem dicitur in l.cum par delictum. ff. de regulis iuris. Sic, ergo, in proposito, cùm aliquo iure non sit cautum vt simoniacus mentalis teneatur restituere, quæ per talem simoniam acquisiuit: inde sequitur, quòd melior esse debeat conditio possidentis, quàm eius, qui dedit: nec sequitur illa illatio facta à Soto, dicente, quòd multò minùs simoniacus talis deberet acquirere quàm vsurarius mentalis: cùm vsura sit minùs graue peccatum: contra quem dico, quòd quando habetur sermo de restitutione facienda necessariò, vel non facienda, non venit ponderanda grauitas peccati, sed iniustitia acquisitionis huiusmodi rei. Nam sicut si virgo consentiat stupro pro pecunia recipienda (meo quidem iudicio) magis peccat, quàm is, qui clam aliquid furaretur, vt delitiis vacaret, cùm in tali stupro duæ grauissimæ deformitates reperiantur. Prima quarum, est peccatum luxuriæ, & secunda peccatum auaritiæ: in fure autem supradicto tantum iniustitia illa, quæ minoris damni erit honori proximorum, quàm stuprum: & tamen, (vt supra probauimus) huiusmodi virgo ad tale lucrum restituendum, sub præcepto, non tenebitur: cùm videatur eam vendidisse corpus proprium, licèt cum iactura honoris aliorum, vt ipsemet Sotus fassus fuit loco ibi per me citato. Fur autem semper ad restitutionem tenebitur ratione iniustitiæ, qua damnificauit proximum suum: & quoniam fur, & vsurarius quoad materiam restitutionis ad paria iudicantur: inde sequitur, illationem Soti non vsquequaque esse veram, (cum reuerentia, tamen, tanti Doctoris) & quòd hoc sit verum, patet per textum in capitulo, cōsuluit. extra de vsuris, in quo acquisita per usuram mentalem dicuntur restitutioni obnoxia: quod nullibi legitur de acquisitis per simoniam mentalem: vnde patet ex dictis, quòd verum non sit quod ait Sotus, simoniacum mentalem multò minùs debere acquirere dominium acquisitorum per talem simoniam, quàm vsurarium mentalem: cùm eadem ratio, quæ militat in usurario, non militat in simoniaco: eò quòd vsurarius per iniustitiam, & iniuriam aliquid acquirit: simoniacus, verò, (licèt malè & cum graui peccato), tamen, nullam iniustitiam committit contra proximum, à quo per simoniam mentalem aliquid accepit spirituale vendendo pro temporali, cùm ille talis voluntariè dedit: sed nec valet alia obiectio ipsiusmet Soti (paulò post) dicentis, quòd is, qui aliquod temporale dedit pro spirituali etiam sine aliqua pactione, nō voluntariè dedit: cùm maluisset sibi illud magis tribui gratis quā mediante munere illo tempore à se oblato. Non (inquam) hæc consequentia obstat, non uoluntariè dedit, malens illud ab eo, (cui dedit temporale pro spirituali) gratis suscipere. Ergo ille talis ad taliter acceptum necessariò restituendum ei tenetur: quoniam si huiusmodi illatio vera esset, sequeretur hoc absurdissimum, quòd vendentes merces suas tuta conscientia non possent retinere pretium sibi solutum pro ipsis obtinendis: quoniam per se patet, vnumquemque potius velle sibi merces donari, quàm vendi aliquo pretio etiam infimo: ex his, ergo, deducitur, quòd non valeat illatio Soti, dicentis, non voluntariè dedit alter simoniacorum mentalium, ergo, alter eorum recipiens non poterit tuta conscientia illud retinere: cū verus intercesserit contractus emptionis ex parte dantis, & venditionis ex parte recipientis spirituale pro temporali.

c. consuluit, extra de vsur.

Impugnatur Sotus.

Insuper Sotus ubi supra, recitauit sententiam Caietani se subscribentis nostræ conclusioni, dicens: Caietanus longè alia uia procedit, dicens, eum qui usurā soluit, inuitus soluere: non ita dicendum erit de aliquid dante per simoniam: quare usurarius non acquirit dominium rei extortæ per usuram.

In

In simonia, verò, uterque dat vltroneus: nam cùm præbenda suapte natura pretio æstimabilis sit, ieicircò eam recipiens libenter pretium soluit: quare nisi ecclesia prohiberet translationem dominij, teneret vtrinque datio: & quia citrà pactum non impedit quin transferatur dominium: cùm non præcipiat restitutionem, vterque, scilicet, dans temporale pro spirituali recipiendo, & dans spirituale pro temporali recipiendo, vterque (inquam) eorum acquirit dominium talium sibi datorum. Addit Sotus. Sed neq; ista solutio hærenti animo satisfacit: nam perindè simoniacus inuitus videtur conferre pretium, atque ille, qui accipit ad vsuras: siquidem mallet gratis accipere, ut iure diuino alter tenebatur conferre. hæc Sotus: cui iam paulò antè responsum dedi, dicendo, huiusmodi illationem nullius esse valoris, aut considerationis, vt peroptimè asseruit quoque Nauarrus, vbi supra, cùm de contractus emptionis & venditionis iustitia non requiratur, quòd emens merces voluntariè det pretium: eò quòd vnusquisque magis vellet sibi donari merces gratis, quàm pretio aliquo mediante: & tamen, neque ipse Sotus auderet asserere venditorem mercium interueniēte pretio teneri ad mercium restitutionem, licèt omnis emptor vellet merces accipere gratis & non mediante pretio: vt experientia ipsa omnes semper docuit in omnibus hominibus: & hæc adduxisse sufficiat ad probandum, quòd ipse Sotus gratis oppugnauerit Doctores tuentes nostram conclusionem.

At quoniam ipse Sotus (meo quidem iudicio) frustra nixus fuit textum ipsum in dicto capitulo fina. glosare, ad hoc ut sonaret in suum sensum: cùm litera ipsius sit luce meridiana clarior non indigens tot postillis, ac additionib. interlinearibus: quibus ipsum indigere autumauit Sotus: cuius sententiam non repetam, ne tempus frustrà conteratur: cùm ipsi responsum dederimus vnà cum Nauarro, vbi supra, vltra ea, quæ adduximus in præsenti disceptatione respondendo impugnationibus factis ab ipso contra dictos Doctores fauentes nostræ conclusioni. Superest, ergo, vt adducamus sententiam Hadriani, quem ipse Sotus citauit pro tuenda sua opinione, cùm re uera nunquàm talis sententiæ ille fuerit, vt patebit referendo ipsum contextum verborum, quibus ipse Hadrianus vsus fuit circa præsentis conclusionis materiam, videlicet. Sed meo iudicio videor deprehendisse ultra illam rationem diuersitatis magis probabilem, uidelicet, quia restitutio simoniacè acquisitorum fieri habet ecclesiæ, quæ in hoc facultatem habet ius suum remittere si uult: sed restitutio vsurarum debetur personis priuatis, à quibus usuræ fuerunt extortæ: quam obligationem neque Papa, neque Imperator, neque ecclesia uniuersalis sine aliorum assensu remittere potest. longè, igitur, dispar est ratio de mentali simonia, & usura. Sed nec certum est, an in simonia mentali non obligetur homo resignare, & restituere, quod taliter acquisiuit. Immò ex textu ipso (ne posterior clausula partis decisæ priori repugnet) uidetur clausulam [per solā poenitentiam,] solùm excludere mutationem monasterij, uel loci, ut generale concilium de simoniacis statuerat. Intendit, ergo, per ly [solam] arctitudinē excludere dispositam in concilio generali, nō restitutionem & resignationem temporalium, & spiritualium ad manus facultatem habentis dispensandi. hæc ille Doctor, ex cuius uerbis patet, quòd licèt uideatur inclinasse prima facie, potius ad sententiam contrariam nostræ conclusioni, quàm in fauorem eius, tamen, noluit id apertè asserere, dicens hoc certum non esse: licèt paulò antè fassus sit, maximam differentiam esse inter usuram mentalem, & simoniā mentalem:

Hadriani Papæ sententia ad verbum refertur, ex qua patet, ipsum non aduersatum fuisse præsenti conclusioni, immò fauisse.

talem, quoad virtutem obligandi aliquem ad restituenda acquisita per ipsas: immò & quòd cùm huiusmodi restitutio fuerit facienda ecclesiæ, ipsa ecclesia posset ius suum in huiusmodi remittere si voluerit: non autem sic dicitur de restitutione facienda acquisitorum per usuram mētalem: ex quo patet, ipsum non tenuisse sententiam Soti, sicut ipse autumauit, cum ipse Sotus dixerit quo ad restitutionem faciendam non differre acquirere per simoniam mentalem, vel per vsuram mentalem.

Responsio ad Io. de Medina dicētem, quod quoad restitutionis obligationē nulla sit differētia inter vsuram mentalē, & simoniā mentalem.

Ad Ioannem de Medina dicentem, quòd quoad obligationem restitutionis acquisitorum: nulla differentia sit inter simoniacum mentalem, & vsurarium mentalem, quàm facillima erit responsio: quæ quidem responsio etiam satisfaciet motiuis Soti, dicendo, maximam esse differētiam, cùm per usuram mentalem (vt etiam docuit Hadrianus) offendatur proximus per iniustitiam, sed p simoniā mentalem offendatur Deus per irreuerentiam exhibitam dono Spiritus Sancti, scilicet, gratiæ spiritualis: at proximo quis non potest satisfacere, nisi restituat ei id, quod iniuriosè, vel per iniustitiam ab eo abstulit: Deo, autem, satisfacimus per pœnitentiam, vt benè concludit textus in dicto capitulo finali, de simonia: quod & multis argumentis Doctores adducti, supra in fauorem nostræ conclusionis probant. Et sic patuit veritas nostræ conclusionis. & poterit denique alia ratio differentiæ inter vsuram mentalem, & simoniam mentalem, eò quòd vsura benè soluitur, & malè recipitur, cùm vsuram soluere non sit peccatum in casu necessitatis: sed quicquid soluitur pro spirituali assequendo, malè soluitur & malè recipitur, cùm vtrumque sit prohibitum. At quoniam in pari delicto potior est conditio possidentis vt in capitulo, In pari, de regulis iuris in sexto, indè sequitur, possidentem acquisita per simoniam mentalem non teneri ad illa restituenda: cùm ad id nullo iure compellatur. (Vt optimè Caietanus, & Nauarrus, vbi supra dixerunt: Cùm ergo simoniacus mentalis ad restituenda inde assequuta non teneatur, inde sequitur, vsurarium ad sibi restituendum (vt in conclusione) omnino fore compellendum tàm in foro fori quam in foro conscientiæ.

37 *Vsura mentalis in quibus differat a simonia mentali.*

Possidentis cōditio in pari delicto melior est c. In pari delicto. de reg. iur. in 6.

Decimaseptima conclusio.

38 *Vsurarius recipiens aliquid per vsuram à iudicibus, & alijs, qui illud acquisierāt ab inuitè dante, p exequenda re ad quam faciēdam illi de iure tenebantur, cui restituat.* c. Nō sane. 14. q. 5. Glos.

Vsurarius, qui per vsuras extorsit aliquid à iudice, teste, lictore, milite, vel à quocunque qui illud tale recepisset ab aliquo inuitè dante pro exequenda re, ad quam faciendam illi de iure sine mercede tenebantur: non ipsis restituere tenebitur: sed illi, qui pro tali opere dederunt dictis personis.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Probatur, enim, primò per argumentum in capitulo, Non sanè, decima quarta quæstione quinta, in quo refertur sententia Diui Augustini in epistola 54. scribentis ad Macedonium, & inter alia infrascriptis verbis vtentis, videlicet. [ille tamen, solet tanquàm malè sibi ablatam pecuniam repetere, qui iustum iudicium emit: quoniam venale esse non debuit] hæc ibi. Vbi gl. in ver. Ille, elicit ex hoc textu, quod dans pecuniam pro iusta sententia ferenda à Iudice possit ipsam repetere. Si, ergo, de iure poterit taliter dans repetere à Iudice: inde necessariò sequitur veritas nostræ conclusionis, quòd (scilicet) vsurarius teneatur restituere non iudici, sed ei, qui iudici dederat vexationem suam redimendi gratia.

Petr. Palude.

Probatur & secundò Doctorum auctoritate, nostra cōclusio (licèt ipsi Doctores loquantur solùm de restitutione facienda (de taliter acquisitis) eis, qui præstiterunt.) Petrus, enim, à Palud. in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione tertia, articulo quinto, in fine, dicens. Ad crimen, autem,

tem, concussionis pertinet, si ille dedit, putans se non aliter posse iustitiam obtinere: & iudex turpiter recepit pretium pro eo, quod debebat gratis facere: & tenetur illi reddere qui noluit iudicem corrumpere: sed à corruptione prę seruare, & suam vexationem redimere. hæc Paludanus, quē sequitur Hadrianus in quarto sententiarum, in capitulo, Restat inquirere. §. sed videndum est cui: Addens quando hoc faceret quis ex aliis coniecturis timens ipsum sinistrè iudicaturum fore, Ioannes de Medina in Codice de rebus restituendis, quæstione vigesima §. In oppositum, tamen, video Doctores. Sotus in libro 4. de iustitia, & iure, quæstione septima, articulo primo, columna septima, vers. Sed nunquid licebit munera, Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione sexta, articulo secundo, dubio primo, Frater Ioseph de Angles super quartum sententiarum, titulo, Quis sit liber à restitutione, duodecima difficultate, conclusione secunda, incip. Iudex, aut quicunque, Didacus Couarruuias in §. tertio, secūdæ partis relectio. circa finem numeri primi, Archidiac. in dicto capitulo, Nonne. in ver. In eadem glos. in versi. ibi ego credo. Albericus de Rosatis in suo dictionario vtriusque iuris, in ver. Iudex etiam delegatus nihil recipere: qui se subscripsit sententiæ Ray. in summa nostram amplectentis conclusionem, Syluest. in uer. restitutio. secundo, §. primo, Caietanus in summula, in ver. restitutio, capitu. quarto, cui restituendum est. §. si autem restitutio, Nauarrus in suo manuali. capitulo decimo septimo, nume. 35.

Hadrianus Papa Sextus.

Ioannes à Medina.
Sotus.
Gabriel Biel.
Ioseph Angles.
Didac. Couar.
Archid.
Albericus.
Ray.
Syluest.
Caietanus.
Nauarrus.
Ratio conclus.

Probatur & tertiò pręsens conclusio hac ratione, quoad obligationem spoliato, & non spolianti: Cùm de iure communi (vt patet per totum titulum, extra de restitutione spoliatorum, & in capitulo, Cùm tu. extra de vsuris.) regulariter spoliato iniustè facienda sit restitutio, & non alijs: ita quòd si alijs fieret, rursus faciendam fore spoliato mandatur in capitulo, sicut digni. §. eos, qui. extra de homicidio: cuius canonis verba sæpe retulimus: ex his, ergo, sequitur, quòd vsurarius (de quo fit sermo in præsenti conclusione) teneatur restituere taliter extorta per vsuram non illis prædictis à quibus immediatè ipse extorsit: sed ijs à quibus illi iniustè acceperunt: cùm illorum dominium adhuc perseueret in eis, qui coactè, & non voluntariè illa talibus tradiderant redimendo vexationem sibi iniustè illatam, vel, saltem, quam inferri probabiliter timebant, huiusmodi muneribus non exhibitis.

Decimaoctaua conclusio.

39 Vsurarij, qui extorserunt aliquod per usuram à Iudicibus acquisitum pro ferenda iniusta sententia, vel à cæteris ministris pro opere explendo contra ordinem iuris, vel à teste pro ferendo testimonio falso, tenentur restituere ipsismet à quibus ipsi usurarij extorserant, non autem ijs, à quibus ipsi Iudices & reliqui supradicti acceperant: cùm & illi ad talium restitutionem non teneantur sub præcepto ante sententiam condemnatoriam à Iudice promulgatam: licèt si tales condemnarentur à iudice supremo, tunc taliter extortum debeatur fisco: vt in l. In hæredem. ff. de calumniat. Quamuis hi tales teneātur tàm antè quàm post talem sententiam in foro conscientiæ insolidum unà cū cooperantibus secum (iuxta tamen distinctionem afferendam in quæstione trigesima tertia) ad omne interesse quod ratione iniustæ sententię, vel alterius actus iuridici, vel forensis iniusti passi fuerint ij, contra quos tales actus forēses iniusti facti sunt, licèt illi tales de consilio deberent restituere eis, quos hoc modo læserunt.

Vsurarius aliqd extorquēs per vsuram, à iudicibus, & alijs aliquid accipientibus ab iniustè dātibus eis tenetur restituere.

Hæc

l.pen.ff. de condic.ob turpem causam.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in l.penultima.ff.de condictione ob turpem causam, in qua hæc habeutur, videlicet.[Si ob turpem causam promiseris Titio, quàmuis si perat, exceptione doli mali, vel in factum summouere eum possis, tamen, si solueris non posse te repetere: quoniam sublata proxima causa stipulationis, quę propter exceptionem, inanis esset, pristina causa, idest, turpitudo superesset. Porrò autem si & dantis, & accipientis turpis causa sit: possessorem potiorem esse, & ideo repetitionem cessare, tametsi ex stipulatione solutum sit.]Idem probatur per argumentum in l.secunda, C.de condictione ob turpem causam. in qua hęc habentur, videlicet.[Cùm te propter turpem causam contra disciplinam temporum meorum domum aduersariæ dedisse profitearis: frustra eam tibi restitui desideras: cùm in pari causa possessoris conditio melior habeatur.] Idem probatur per argumentum in regula iuris. in capitulo, In pari. de regulis iuris in sexto, & in l.Cum par delictum.ff.de regulis iuris, in qua hæc habeatur, videlicet.[In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis] vnde perop timè ibidem glosa concludit non competere repetitionem rei solutæ pro iudice corrumpēdo, qui aliquid dedit vt ipsum corrumperet, quod antè ipsam glosam decreuerat Imperator in l.tertia, ff.de cōdictione ob turpem causam. in qua infrascripta habenť, videlicet.[Vbi aūt, & dantis & accipientis turpitudo versatur, non posse repeti dicimus. Veluti si pecunia detur, vt malè iudicetur] hæc in dicta l.si ergo, non datur repetitio, inde sequitur, iudicem & prædictos ad talium restitutionem non teneri sub præcepto. Sed notanter dixi nostram conclusionem probari per argumentum, & non simpliciter duabus de causis. prima quarum est: quoniam licèt explicitè dicta iura non probent nostram conclusionem ex professo, benè, tamen, implicitè, cùm dicant, quòd quando turpitudo versatur ex parte dantis, & accipientis melior sit conditio possidentis: Sed iam in casu proposito in nostra conclusione versatur turpitudo ex utraque parte: consequens erit omnino dicendum fore huiusmodi iudices non teneri de præcepto taliter acquisita restituere, licet ad damnum indè illatum parti læsæ, ac per consequens ipsum vsurarium teneri extorta per vsuram à talibus ipsis restituere, & non alijs: cùm aliquo iure contrarium non sit cautum, & regulariter semper restitutio ei facienda sit, à quo quis per iniustitiam acquisiuit, vt fecit vsurarius. Immò hoc verum esse prædictis iuribus satis comprobari videatur: dixi[de præcepto] quia de consilio omne lucrū turpe reuera est restitutioni obnoxium.

l.2.C.de cond. ob turp. causā.

c. In pari. de regul.iur. in 6. l.cùm par delictum.ff.de reg. iuris. Glos.

l.3.ff.de condi. ob turpem causam.

Probatur & secundò præsens conclusio Doctorum auctoritate (loquendo de restitutione facienda ipsis, à quibus vsurarij acceperunt:) cùm infrascripti Doctores dicāt, iudices, & alios (de quibus supra) ad taliter acquisitorum restitutionem non teneri: inter quos sunt infrascripti, videlicet Archiepiscopus Florentinus parte secunda, capitulo quinto, in principio, Monaldus in ver.restitutio.2. Angelus in ver.restitutio.in ver.turpe lucrum. Syluest. in verbo, restitutio.2.§.tertio, & in ver.eleemosina.§.quarto, Nauarrus in suo manuali.capitulo decimo septimo, numero 30. Frater Ioseph Angles in tractatu inscripto Flores Theologicarum quæstionum, super quartum sententiarum, titulo. Quis sit liber à restitutione, duodecima difficultate, conclusione prima. Immò, & Innocentius, Antonius de Butrio, Panormitanus, & Ioannes Andreas in capitulo, Quia plerique. extra de immunitate ecclesiæ, vel altaris, quorum sententias in responsione ad impugnationem factam cōtra nostram

Archiepisc.Flo.

conclusionem

conclusionem referam. Probatur & tertiò præsens conclusio triplici ratione. Ratio prima conclusionis.

Nullus ad alicuius rei assequutæ restitutionem faciendam (nisi ad hoc aliquo iure obligetur) tenebitur de præcepto. Maior propos.

At iudices (& alij in conclusione citati) ad restitutionem adeptarum rerum per ipsos nullo iure obligantur. Minor propos.

Ergo iudices (& alij in conclusione citati) ad restitutionem adeptarum rerum per ipsos faciendam non tenebuntur de præcepto. Conclusio.

Maior propositio per se patet, & iccircò probatione non indiget.

Minor probatur auctoritate iurium, quæ allata fuerunt in probatione con clusionis præsentis: cùm ex ipsis eliciatur, quòd talis restitutio facienda nõ sit sub præcepto, vt superiùs fuit probatum. Idem poterit probari per arg. in c. legatur. 24. q. 2. in quo dicitur. [Non faciendum fore id, quod aliqua lege non reperitur concessum] sic, ergo, è conuerso, nec ad faciendum aliquid compellendus est aliquis, ad quod faciendum aliqua lege non compellitur. Cùm per allata iura non probetur, taliter accipiẽtes teneri ad restitutionem eorum: sed solùm non dari repetitionem taliter acceptorum. ca. legatur. 24. q. 2.

Cum regula constantissima sit apud Doctores tàm Theologos quàm Canonistas: quòd quotiescunq; restitutio aliqua non præcipiatur fieri ab aliquo iure, vel à Doctorib. alicui speciali, & certæ personæ: sed solùm pauperibus, ꝙ tunc ipsa restitutio non debeatur ex præcepto, sed solùm ex consilio: Inde sequitur apertissimè veritas nostræ conclusionis: cùm in casu contento in ipsa, idem fuerit dictum à Doctorib. supra citatis. Quapropter cõcludendum erit huiusmodi restitutionem (de qua sit sermo) esse sub consilio, & non sub præcepto: sicut & quodlibet aliud turpe lucrum. Ratio secunda. Antecedens. Consequentia.

Cùm obligatio ad restituendũ, aliàs, non benè acquisitũ, sit quid pœnale: & in foro animæ nemo ad incursã pęnam soluendã rõne alicuius delicti perpetrati teneat antequàm iuridicè à iudice ad illã soluendam quis condemnetur (vt oẽs sacri Theologi asseuerant.) Iudè necessariò sequiẗ, iudices, & alios huiusmodi (de quib. sermo hẽ in nostra cõclusione) veros effectos fuisse dños rerum sibi taliter traditarũ: ac per cõsequens vsurariũ taliter extorta restituere ipsis teneri, & nõ alijs, aut pauperib. si tutus esse voluerit in sua consciẽtia. Cùm per traditionem voluntariam ab illis factam (cum tali conditione) dominium talium rerum fuerit acquisitum per iudices, & alios nominatos in conclusione præsenti, licèt non sine eorum peccato, & obligatione satisfaciendi parti indè læsæ, causa tali sequuta, vt diximus in conclusione nostra. Ratio tertia. Antecedens. Consequentia.

Cùm lex regula sit nostrarum actionum in animo nostro, quæ per iustitiæ ministros applicanda subditis est: indè sequitur, ad ministros iustitiæ pertinere sibi subditos ad legis obseruantiam compellere: coactio, autem, fit per pœnæ inflictionem, ergo talis animaduersio ad eos pertinebit: vnde contra naturam sibi ipsi vnusquisque illam infliget: eò magis, quòd Aristoteles in libr. 1. ethi. c. 4. iudicem appellauerit ius animatum: quia debet ex lege agere in reũ. Cũ, igiẗ, lex pęnalis duob. mẽbris ad diuersos loquaẗ: inde sequiẗ, ꝙ cũ lex iubeat ne qs quid faciat, subditos legislatoris alloquiẗ: cùm, verò, addit cõtra facienss eò ipso dominium rerum perdat, aut ipso iure bona amittat, aut bona eius sint confiscata: non tàm cum subditis loquitur, quàm cum iudicibus, iustitiæ exequutoribus, quibus talem imperat animaduersionem. Ratio quarta. 40 *Pęnã infllictã à iure soluere in foro conscięt tiæ nemo tenebitur, nisi in foro fori condemnatus fuerit.* Arist.

Vnde sequitur, nemini in particulari præceptam fuisse pœnæ incursæ solutionem: nisi præcedente sentẽtia cõdemnatoria iudicis: ac subinde sequitur

iudicem non teneri ad restitutionem talium antè sententiam,& vsurarium te neri talia sibi restituere.

Quintò arguitur sic.

Ratio quinta. Cùm lex minans pœnam eius transgressori,non contradicat iuri naturali: immò semper illęsum illud seruet,aliàs nō esset lex,sed destructio legis,cùm omnes leges à iure naturali trahant non tantùm originem, verùm etiam virtutem·(vt patet ad sensum)& Doctores omnes fatentur.

41 *Lex positiua intēdere debet exequi pręceptum diure naturali.* At quoniam de iure naturæ præceptum est,(vt in clem.Pastoralis. de sententia & re iudic.)vt nemo inauditus condemnetur: Hinc illa sanctissima constitutio emanauit à Gregorio,& habetur in c.1. extra de causa possess. & propriet.in qua hoc idem Greg.fatetur his verbis,videlicet. [Nos contra inauditam partem nihil possumus diffinire.]Vbi notandum erit,quòd non ait.[Nos

42 *Nemo inauditus condemnādus ab aliquo est.* nolumus,sed non possumus.]Natura,scilicet,id vetante.Cùm,ergo,lex in cōmuni feratur,neque singulares contingentium circunstantias potuerit prospicere:munus hoc delegatum est iudici,vt ijsdem perspectis,sententiam ferat: potest quippe pro se reus allegare ignorantiam,vel infirmitatē,vel vehementissimam occasionem,vel forsan,quòd non tam grauiter in legem impegerit,

43 *Defensio ē unicuique indulta de iure naturali.* vt dignus sit totius pœne acerbitate.

Quapropter etiam in crimine hæreseos(quod omnium est impientissimū, & execrabilissimum)auditur hæreticus quouis modo voluerit suum factū excusare:& contingit sæpissimè tam tenue esse delictum,vt non agatur in ipsum toto rigore iuris:atque adeò neque expolietur omnibus bonis suis.Et pari ra

44 *Nemo non confessus aut non conuictus debet condēnari.* c.Nos in quemquam.& c. iudex.1.q.7. tione,immò æquiori in crimine læsæ maiestatis, & in aliis. Vndè sanctissimè cautum est,vt nemo nisi confessus,vel conuictus condemnetur,vt in c.Nos in quemquam,& c.iudex.1.q.7. ex his ergo patet veritas nostræ conclusionis: quoniam si ipsa vera non esset,sequeretur hoc absurdissimum, & rationi non consentaneum, scilicet, quòd miserrimus ille, qui aliquod occultum crimen perpetrasset,contra quod aliqua pœna statuta fuerat à lege,puta, confiscatio nis bonorum,in foro conscientiæ(nulla expectata iudicis sententia in foro fori)teneretur fisco bona sua tradere:quod quidem faceret in maximam iacturam facultatis propriæ,imò & (quod maius est) in iacturam honoris proprij detegendo crimen proprium occultum contra dominicum præceptum, ac ordinem charitatis:ex quo patet quàm irrationabile sit hoc asserere: cùm inde infęlix huiusmodi homo compelleretur se esse executorem legis contra se. ipsum(hoc nullo iure iubente)cùm natura ipsa hoc abhorreat: immò, & qui contrarium asserunt, tacitè volunt ipsum criminosum constituere iudicem contra seipsum: & vt ipse perpendat an proprium delictum pœnam tantam

Exemplum. mereatur, quantam lex statuit necnè: & vt veritas præsentis rationis percipiatur facilius: figurabo talem casum.Cæsar, licèt, prudens, & Doctus fuisset,tamen,deceptus à fallacijs diabolicis, dubitās de veritate corporis Domini nostri existentis in pane,& vino consecrato(concurrentibus omnibus alijs essentialibus dicti sacramenti)existens solus in sua ipsius aula,nemine sentiente,prorūpit in hęc hæreticalia verba,videlicet. Nō credo sub illa hostia cōsecrata esse corpus dñi nostri Iesu Christi,vt ecclesia catholica docet: peto modo à Doctorib.nostram conclusionem impugnātib.An eò ipso sic homo tanquā hr̄ticus(licèt sit ditissimus)sit spoliādus bonis suis,& in foro pęnitētiæ à

c.Vergentis.extra de hęreticis. cōfessore cōpellēdus ad tradēdā propriā facultatē fisco,nō expectata aliqua alia snīa.(cū de iure hr̄tici bona sint cōfiscāda,vt in c.vergētis.ext. de hæret.

quamuis

quamuis modò in mentem, verè, redactus sit: & omnia quæ ecclesia sancta credēda proposuit sibi, firmiter credat, paratus potius mortem subire, quàm nec per momentum à fide discedere, vel in aliquo articulo dubitare. Et quidem atrocissima esset censura, seu sententia confessoris, illum compellens ad huiusmodi propriæ facultatis exhibitionem fisco faciendam: cùm nec laicus, neq; ecclesiasticus iudex (licèt seuerissimus) hanc proferre sententiā audere nemini dubium esse debeat. Si, ergo, Iudex non, quantò minùs confessor: cùm inde detegeretur peccatum occultum, quod prorsus illicitum est: & tamen, si vera esset contraria opinio, sequeretur, hunc compellendum fore, saltem, ad spoliandum seipsum facultate propria iam amissa, iure hoc statuente, & ad illam elargiendam pauperibus: ne peccatum occultum manifestaretur, ne huiusmodi facultatem detinens, furti crimine se maculet, eò quòd ius omne (in eā prius habitum) amiserit per subsequens peccatum hæresis: quoniam si hoc iure spoliandus non fuisset à fisco ratione dicti criminis, sequeretur, quòd fiscus non posset eum facultate propria priuare per sententiam: cùm sententia illa sit tantùm declaratio incursionis in pœnam: & vt etiam vsu hoc probemus, nunquàm legi apud Doctorem aliquem, vel audiui obseruatum ab aliquo confessore, quòd in huiusmodi criminibus, quibus est annexa pœna confiscationis bonorum, fuerit compulsus huiusmodi pœnitens antè sententiam ad exhibenda bona sua fisco, ergo, optima fuit nostra conclusio, per quam diximus, & probauimus, iudices, & alios (in conclusione citatos) non teneri ad restituenda acquisita ex prolatione iniustæ sententiæ: ac per consequens vsurarium talia acquisita extorquens per vsuram teneri eadem restituere ipsis & non illis, à quibus illi acquisierant huiusmodi bona dicta de causa.

Leges humanæ (vt Isidorus docuit) debent esse tolerabiles, atque ad hominum imbecillitatem accommodatæ, quas etiam illi, qui non sunt adeò uirtute progressi, ferre possint: si, tamen, leges sic homines distringerent: vt sua substantia quantumuis locupleti, sua se spontè nudarent, intollerabiles essent, & suaui, leuique iugo Christi longè dissimiles: neque aduersariorum ratio concludit, dicentium, hoc modo cautiùs obseruari leges. Nam talis debet adhiberi cautela custodiendæ legis, vt, tamen, non fiat obseruatu impossibilis: vnde patet veritas nostræ conclusionis, cùm per ipsam occurratur tot, tantisque absurdis, quæ inde orirentur: vt sæpius fuit probatum, si vera non esset nostra conclusio. *Sexta ratio.*

Attamen licèt verissima sit nostra sententia ac conclusio, tamē, posset quis cōtra ipsā insurgere, illā probādo falsā duplici medio. Primò auctoritate nō nullorum iurium (quæ videntur contrarium statuisse) necnon, & communioris opinionis Doctorum. Et vt veritas nostræ conclusionis magis elucescat, operæ pretium duxi in medium producere sigillatim huiusmodi auctoritates iurium, & Doctorum: & deinceps illis (Deo dāte) sigillatim satisfacere, ne animus pij lectoris anceps relinquatur, cū maxima (forsan) pernicie, ac detrimento salutis pęnitentium, qui huiusmodi macula se maculassent. Sciendum, igit, ꝙ nostrę conclusioni summopere aduersari vr̄, ꝙ titulus, quo aliquid ob maleficiū datur (vt in casu nostro) est ipso iure nullus, vt in l. generaliter. ff. de verb. obl. & in c. fi. ext. de pac. & ibi ꝑ gl. & Doc. ex quib. iurib. quis posset sic arguere: Si titulus taliter accepti est nullus, inde cōsequēs erit, ꝙ qui aliqd accepit ob maleficiū ꝑpetrādū, illud nullo iure possidet. Si, ergo, nullo iure possidet, cōsequēs erit, ꝙ iniustè illud retineat: si iniustè retinet, sequit̄ inde eū ad tale qd de præ- *Prima impugnatio conclusionis præsentis.* *l. Generaliter. ff. de verb. obl. c. fi. ext. de pac. Glos.* *Primum argumentum contra conclusionem.*

de præcepto restituendum teneri, vt fur, & latro: cùm retineat alienũ, arg. in c. sæpe. de resti. spol. in quo dicitur. [Non multum differre spoliare aliquem re sua, & iniustè detinere rem alienam.] Ad has auctoritates Deo dante facillima erit responsio, dicendo illas nostræ non obstare conclusioni, tùm quia licèt pactum, vel conuentio, qua quid ob maleficium datur, non valeat in illa forma, quam partes solæ prætendunt facere: valeat, tamen, vt donatio quędã, vel vt quidam actus habendi pro derelicto, vel pro donato ad hoc, vt ei non debeat necessariò reddi: vt alta mente docuit Dom. Ant. de Butr. ac Panor. in c. plerique. extra de immun. eccl. vel altaris, col. 5. ver. 3. quęst. est. Immo ibidẽ, & ipse Innoc. Quartus Papa nostræ conclusioni astipulatus fuit implicitè loquendo de consimili casu, scilicet, de mathematico, vel meretrice vel de consimilibus, qui dolo fraude, vel suasionibus induxerint aliquẽ, vt crederet, & pecuniam daret, non competit repetitio, cùm vtrobique versetur turpitudo: vnde potior est causa possidentis: vt in l. si ob turpem. ff. de condi. ob turpem causam. cùm sit hæc iusta pœnitentia, etiam in foro pœnitentiæ est seruanda: ex cuius dictis luce clariùs elicitur, iudicem, & alios (vt in conclusione) & si ad pœnitentiam (pro peccato commisso in recipiendo talia) explendam in foro pœnitentiali teneatur: non tamen ad taliter accepta restituenda, nisi in foro iudiciali condemnetur: cuius sententiæ se subscripsit Panor. in d. c. plerique. colum. 5. in ver. Nota hoc verbũ, quod apertè sentit. Vbi inter alia infrascriptis verbis se subscripsit nostræ conclusioni, videlicet. Plus placet mihi dictum Innocen. & Ioan. And. vt ad restitutionem, seu erogationem faciendam non teneantur isti. Primò, quia ius positiuum est pro eis: præterea fauet sibi ius naturale in retentione, propter consensum domini tradentis [nam nihil tàm naturale, quàm, vt acquisitio fiat secundum voluntatem domini tradentis] vt in l. nihil tam naturale. ff. de reg. iur. & in §. per traditionem. Insti. de rerum diuisione: & facit optimè quod habetur in c. fi. de simonia. hæc illi, qui ambo Doctores, licèt explicitè non exemplificent regulam prædictã de turpitudine vtriusque in casu nostræ conclusionis, benè ipsam implicitè probant, arguendo à simili, cùm de iniustitiæ crimine (ipsi loquantur) commisso à mathematico, vel meretrice, quæ dolo aliquid acquisiuit: cùm per se pateat, per dolum aliquid acquirentem, per iniustitiam acquirere: cùm de directo dolus aduersetur iustitiæ, quod crimen reperiri in iudice pro iniusta sententia ferenda aliquid accipiente, patet ad sensum: & quod hucusque dictum fuit in responsione ad iura adducta contra nostram conclusionem verum sit, probatur quàm apertissimè per l. 2. 3. & 4. ff. de condictione ob turpem causam: cùm in ipsa l. tertia, specialiter dicatur. [Iudici datum pro ipso corrumpendo non posse repeti, cum ex vtraque parte versetur turpitudo] ex quibus omnib. colligitur, non esse omnino paria, quòd huiusmodi accipientes nullo penitus titulo præcedente accipiant, & quòd accipiant prædicto quali quali titulo, & si turpi titulo præcedente. Nam in priori daretur condictio sine causa, vel indebiti, uel rei vendicatio iuxta titulos de condic. sine causa, & condict. indebiti, & de rei vendicatione. In secundo autem nulla cõdictio habet locum per prædictas leges, & leges tituli. ff. pro derelicto.

Insuper posset quis insurgere contra nostram ueram conclusionem, dicendo illam falsam, arguendo per identitatem rationis, infrascripto modo, videlicet. Per teipsum habuimus quòd quoties turpitudo versat̃ ex parte vtriusq; melior erit conditio possidẽtis, ac per cõsequẽs tali modo acquirẽs, ad taliter

c. sæpe contingit. extra de rest. spol.
Responsio ad argumentum.
Ant. de But.
Panor.
Innocen.
Panor.
l. nihil tam naturale. ff. de regulis iuris. Insti. de rerum diuisione. §. per traditionem. c. fin. de simonia.
l. 2. 3. & 4. ff. de cond. ob turpẽ causam.
Secunda impugnatio conclusionis decimæ octauæ.

acquisita restituenda non tenebitur:sed contra. In crimine simoniæ conuentionalis versatur turpitudo ex vtriusque contrahentis parte:cùm alter turpiter det,& alter turpiter accipiat:& tamen,is,qui aliquid tali ex causa acquisiuit,ad illius restitutionem tenebitur omnino de præcepto,licèt non ei,qui dedit, sed ecclesiæ,in cuius iniuriam accepit,vt in capitulo, De hoc. extra de simonia,cùm,ergo,vbi eadem est ratio, idem ibi ius esse debeat: consequens erit,quòd etiam in casu proposito in conclusione in quo versatur turpitudo ex parte vtriusque,scilicet,corrupti iudicis, & partis ipsum munere corrumpentis: c.de hoc. extra de simonia.

Inde sequitur,quòd eodem modo iudices taliter accipientes ad restitutionem hoc modo acquisitorum teneantur.

Ad quod respondetur, quòd textus in dicto capitulo, De hoc.continet quoddam speciale in illo crimine,propter ea,quæ ibi notantur. Et vt meliùs colligi ex dictis Diui Thomæ in secunda secundæ,quæstione trigesima secunda,articulo septimo,in corpore,& Caietani ibidem in Commentarijs, Ioannis à Medina in Codice de restitutione,quæstione vigesima,Soti libro quarto,de iustitia,& iure,quæstione septima,articulo primo,dicam,quòd ibi accipiatur pretium pro re inappretiabili excedente omne pretium,& omnem extimationem rei temporalis: quod non poterit dici in casu nostræ conclusionis:licèt secundum Caietanum vbi supra, inuendibilis sit: quod interpretandum erit,idest,non debet vendi de iure,tamē,vendi potest de facto, & pretio appretiari quodcūque acquiritur ex iniustitia:cùm illud sit quid temporale, quod pretio etiam temporali commensurari & appreciari poterit (vt docuit Sotus vbi supra,colum. septima,in ver.Nō quòd actiones illæ:) quod autem per simoniam acquiritur,est spirituale: quòd longè maiori pretio æstimatur quàm quodcūque temporale:quapropter meritò præcipitur restitutio: cùm etiam de iure præcipiatur restitutionem faciendam fore ei, qui vltra dimidiū iusti pretij aliquid emisset. Respōsio ad secundam impugnationē conclusionis. S.Thomas. Caietanus. Io. de Medina. Sotus. Sotus.

Ex quibus adductis videtur satisfactum fuisse iuribus paulò antè allatis,quæ contra nostram conclusionem militari videbantur. Quapropter superest modò satisfacere opinionib.Doctorum,quæ prima fronte vidētur de directo aduersari nostræ conclusioni, & si benè ponderatæ fuerint, ipsi nostræ conclusioni non aduersari,at magis fauere,patebit. Tertia impugnatio conclusionis auctoritate Doctorum fulta.

Sciendum,ergo,erit,quòd contra nostram conclusionem reperitur Doctorum opinio,& primò Diui Thomæ qui dixit,quòd quando id, quod datur, contra iustitiam datur,& qui tale quid accipit,contra iustitiam accipit: cùm versetur turpitudo ex parte vtriusque:qui accepit,retinere non potest,cū acquisitum fuerit contra iustitiam:sed illud tale non debetur ei,qui dedit: quia contra iustitiā dedit:sicut contingit in simonia,in qua dans,& accipiens contra iustitiam,contra iustitiam legis diuinæ agit: vnde non debet fieri restitutio ei,qui dedit,sed debet in eleemosinas erogari:& eadem ratio est in similibus,& hæc sententia est Diui Thomæ in secunda secundæ,quæstione 32.articulo septimo,in corpore quæstionis,virtute cuius,Caietanus in Commentarijs ibidem,idem docet,sentiendum omnino fore de eo, quod datum fuit iudici ad ipsum corrumpendum, vt iniustè iudicaret, quod dicitur de accepto per simoniam,quod & in summula sua confirmauit in ver.restitutio.cap.Cui restituendum erit. §. si autem restitutio consurgit. Et Sotus in libro quarto, quæst.7.art.primo,col.7.in ver.Interrogas autem cùm leges istę pęnales sint, S.Thomas. Caietanus.

nititur probare, quòd iudex huiusmodi ad restitutionē teneatur, quia ipsum lex fecit inhabilem ad recipiendum, ac retinendum, cùm in iudicio condemnatus taliter extorta fiscus pro se in pœnam peccati acciperet, vt in l. mulctarum, C. de modo mulctarum: quapropter talis rei dominium non transfertur ad ipsum iudicem, nec antè condemnationem illa debetur fisco, sed restituenda danti erit cum cautela, vt assignet illud fisco, casu quo sequeretur in iudicio sententia condemnatoria, ne iudex ille teneretur bis semel acceptum soluere, scilicet, danti, & fisco. hæc ille Doctor. Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quęstione sexta, articulo secundo, dubio primo, in ver. Cui personæ iudiciales ad restitutionem obligatæ, qui citat etiam in hoc Alexan. parte tertia, quæstione 40. membro sexto, articulo tertio, Petrus à Palud. in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione quarta, articulo quinto, conclusione tertia, per totum. Ioannes à Medina in Codice de rebus restituendis, quæstione secunda, articulo secundo. De eo, quòd secundo loco, idest, cui sit facienda restitutio. in §. si ob causam turpem. & in eodem Codice quæstione vigesima, columna tertia, in ver. secūdò idem patet argumento Augustini. Vbi nititur hoc probare. Hadrianus Sextus Papa super quartum sententiarum, seu de sacramentis, titulo de restitutione, capitulo, Restat inquirere. §. Hoc supposito, Didacus Couarruuias in secundæ partis relectio. §. secundo circa finem, numero sexto, in uer. ex tertia conclusione. & vt veritas nostræ conclusionis, magis elucescat, vniuscuiusque Doctoris sententiæ fundamentum in medium producam: & ei (Deo dante) satisfacere studebo: Vt inconcussa remaneat nostra conclusio.

Diuus, ergo, Thomas, vbi supra, voluit, restitutioni talium rerum faciendæ pauperibu iudices, & alios (in conclusione nominatos) obnoxios fore: & ratio per ipsum Sanctum ibidem adducta est, quoniam (vt verbis eius vtar) dans, & accipiens contra legem Dei agit: & iccircò nec qui accipit, poterit retinere: quia malè accepit: Vnde in pios vsus tenetur illud conuertere: nec ei, qui dedit, debetur illud: quia malè dedit: vnde meretur amittere quod dedit: cùm malè dederit. Vt ipsemet Sanctus Doctor dixit paulò post in 2. 2. q. 62. art. 5. in responsione ad secundum.

Responsio sententię S. Tho.

Cui Sanctissimo Doctori sic videtur respondendum, ipsum noluisse asserere per illa sic nuda verba: taliter accipientes teneri sub præcepto huiusmodi accepta, sed tantùm sub consilio. & ratio est: quoniam aliàs sequerentur hæc absurda, quarum primum est: quòd ante sententiam à iudice latam de tali restitutione facienda, tales ad pœnam huiusmodi, seu in pœnam soluendam tenerentur: quod nullo iure cautum reperitur: immo quòd non teneatur ad pęnam in foro conscientiæ soluendam pro aliquo delicto incurso, quoadusque ipsi adiudicetur talis pœna: ipsemet Sanctus docuit in secunda secundæ, quæstione 62. articulo tertio, in corpore quæstionis, & quòd obligatio ad restituēdum sit quid pœnale, per se patet, & hac ratione probabitur quoque. Cùm iudex in conscientia teneatur parti læsę per sententiam iniustè latam ad omne interesse inde passum: vt ipsemet Sanctus Doctor docuit implicitè in secunda secundæ, quæstione 62. articulo sexto, in corpore quæstionis. Vbi concludit, omnes teneri ad satisfactionem damni dati: si, ergo, vltra incursam pœnam de satisfaciendo parti læsæ ex iniusta sententia lata, aut testimonio & huiusmodi prædictus teneretur ad illud, quod illa de causa quis accepisset: sequeretur, ipsum fore puniendum duplici pęna, immo forsan triplici: cùm cōtingere posset, quòd

Ratio contra intellectū qui resultat contra sonum uerborum S. Thomę, qui, tamen, cẽ ditur cōformis menti ipsius S. Doctoris.

fet, quòd rerum inde acceptio iniusta pro sententia iniustè lata deferretur ad supremum tribunal, cui re vera de iure post condemnationem debet applicari: vt in præadductis iuribus ciuilibus habetur: & his talibus afflictis adderetur afflictio, quod esse non debet: cùm videantur quodammodo illos emisse obligationem ad restitutionem totius interesse illati parti læsæ ratione iniustæ sententiæ pro quantitate pecuniæ receptæ: sic, ergo, vt huiusmodi absurda vitemus, opus erit nobis dicere, Diuum Thomam loquutum fuisse de consilio, cum explicitè non loquatur de casu nostro: sed de simoniaco, cuius materia, & ratio longè distat à casu nostro, vt fuit paulò antè probatum: eò magis quòd dictus textus in capitulo, De hoc. extra de simonia, explicitè loquatur de restitutione facienda ecclesiæ, & non pauperibus: nisi in casu, quo omnes de capitulo consentijssent tali simoniæ.

Idem ad Caietanum respondetur, cùm reuera differat acceptio per simoniam, & pro iniusta sententia ferenda, vt paulò antè probauimus: quapropter dicendum erit, ipsum ibi loquutum fuisse de restitutione facienda de consilio, & non de præcepto: cùm explicitè non dixerit ipsum teneri de præcepto: cùm hoc nullo iure explicitè cautum sit (vt probauimus) immo contrarium. Responsio ad Caietanum.

Ad Sotum dicimus idem: eò quòd ipsemet iam constituerit regulam generalem, dicens, neminem obligari ad pœnam incursam pro aliquo delicto perpetrato, in foro conscientiæ, nisi prius à iudice fuisset quis condemnatus: quod & ipse probat quàm plurimis rationibus, quarum nonnullas supra retuli vt palàm fieret veritas & rationabilitas præsentis nostræ conclusionis: ex quibus (inquam) rationibus nullatenus debebat postmodum in quarto libro, vbi supra, aliter sentire: cùm eius sententia non fundetur (cum reuerentia, tamen, tanti Doctoris) in aliquo iure, neque in aliqua ratione euidēti, & sit contra communem & ipsummet S. Thom. Pal. Biel. & alios dicentes, iudicem non teneri restituere danti: quia malè dedit: licèt ipse Sotus velit hoc probare per l. mulcta. C. de modo mulctarum, & in capitulo, De hoc, extra de simonia, volens æquiparare obligationi de restituendo accepta per subornationem à iudice pro iniusta sententia ferenda, obligationem de restituendo accepta per simoniam exteriorem, seu pactionalem: & vt veritas nostræ conclusionis, & impugnationis sententiæ Soti elucescat, operæ pretium duxi gradatim respōdere ad adducta per eum in tutelam suæ opinionis: Quapropter dico, legem adductam ab ipso non facere ad rem: cùm in tex. dictæ l. mulcta. C. de modo mulctarum: hæc habeantur, videlicet. [Mulcta, damnum famæ non irrogat] ex cuius verbis luce clariùs liquet, citationem dictæ l. nihil ad propositum. Responsio ad Sotum. Responsio ad dictā l. mulcta. C. de modo mulct.

Ad auctoritatem (verè) tex. dicti cap. De hoc, iam fuit responsum: sed videtur rationem differentiæ non posse assignari à Soto, quare potius danti restitutio sit facienda, quàm concedenda retentio accipienti: quoniam, & si dicat ipse Sotus, quòd iccircò debetur danti, tùm quia non fuit translatum dominium ipsius rei ad accipientem (cùm lex ipsum fecerit inhabilem ad illud recipiendum) tùm etiam, quoniam nemo debet priuari re sua antequàm à iudice in pœnam alicuius delicti, ipse priuetur: Vtendo eisdem rationibus, & validioribus, dicemus, iudicem non priuandum fore taliter acquisitis, vt danti restituat: tum quia (vt supra probatum fuit) quando turpitudo versatur ex parte dantis, & accipientis (vt in casu nostro) lex declarauit meliorem esse conditionem possidentis: quapropter taliter accepti danti repetitio à lege non conceditur: si, ergo, repetitio de iure non conceditur danti: quomodo accipiens ipsi Responsio ad c. De hoc, ext. de simonia.

restituere

restituere tenebitur:cùm illud videatur fuisse donatum sub conditione, vt in iusta sententia in fauorem dantis sequeretur:iniusta,ergo,sententia data, seu sequuta,nullatenus ille obligabitur inde acceptum restituere, cùm dominiũ translatum fuerit: si, ergo,dominium stante tali conditionali donatione non fuisset translatum,concederetur vtique à iure ipsi danti repetitio:at hæc repetitio ipsi non competit,ergo,dicendum erit,inde trãslatum fuisse dominium, (vt etiam fassus fuit Paludanus,)cum obligatione taliter extorta restituendi fisco,cùm ad hoc condemnatus fuerit:necnon,& ad satisfaciendum in solidũ parti læsæ ratione iniustæ sententiæ latæ: quod quidem parum non est. Nec contra nos illa ratio valet: Nemo debet priuari suo, nisi per sententiam iudicis,ergo,danti debetur restitutio talis rei, donec contrarium per iudicis sententiam fuerit ad illam amittendam adiudicatus: quoniam & hæc ratio fauet quoque iudici accipienti:ad quem(probauimus) fuisse translatum dominium talis rei sibi iure donationis conditionalis.

l.3.ff. ob turpẽ causam. Cùm,ergo,melior sit conditio possidentis, & iudex ad taliter accepti non teneatur de iure restituendum ipsi danti(vt expresſè cauetur in l.tertia, ff. ob turpem causam)in qua hæc habentur,videlicet.[Vbi autem & dantis,& accipientis turpitudo versatur,non posse repeti dicimus, veluti si pecunia detur, vt malè iudicetur.]hæc,in dicta l.Inde sequitur apertissimè optimè fuisse Soto responsum.

Responsio Biel & Alexan. Gabrieli Biel unà cum Alexan.eadem prorsus responsio competit, quam dedimus sententiæ Diui Thomæ:cùm eadem sententia sit amborum: eò magis,quòd illud eorum dictum nullo iuri innitatur, si iuxta sonum verborum interpretaremur dictum ipsorum,cùm cõtrarium veriùs probari in iure,iam probauimus:dicere possumus,tamen,ipsos uoluisse asserere ad hoc teneri de consilio,scilicet,iudices teneri ad talia extorta restituenda, vt latiùs diximus in responsione ad Sanctum Thomam.

Responsio ad Petrum à Palu. Ad Petrum à Palud.vbi supra,dicentem, quòd de his,in quibus transfertur dominium,& non competit repetitio,nec retentio,vt sunt illa,in quib. est turpitudo ex vtraque parte:vt in simonia.

Hæc,enim,repeti non possunt: quia turpiter data sunt, nec retineri: quia turpiter accepta:Vnde non solum possunt, sed debent pauperibus erogari, alias ad fiscum pertinet ab indignis turpia lucra auferre. l. in hæredum.ff. de calumniat. Sed sibi non retinebit:sed pauperibus dabit,sexta distinctione cap. Corrupit iudicem:nisi de bonis ecclesiæ datum esset:tunc, enim, illi reddendum esset.hæc omnia dixit ipse Paludanus: quibus non obstantibus nostra cõclusio(vt columna fortissima)immobilis permanet adhuc:cùm ex ipsa opinione nihil probatum contra nostram conclusionem appareat.

Quapropter respondendo dictæ sententiæ,& eius fundamentis dico,in primis ipsum Doctorem non loquutum fuisse in casu nostræ conclusionis:cùm tantùm exemplificauerit de simoniaco,qui longè differt(vt fuit probatum supra)à iudice per sententiam iniustam aliquid acquirente, maximè stantibus infrascriptis iuris regulis.[Odia sunt restringenda,& fauores ampliandi]vt in cap.odia.de regulis iuris in sexto,& in capitulo, In pœnis. de regulis iuris in sexto,vbi dicit [In pœnis non fit extensio]cùm,ergo,textus in capitulo, De hoc.extra de simonia,sit pœnalis, patet,ipsum non extendendum fore ad casum in nostra conclusione expressum.Nec videtur valere quod subditur à Paludano.[Vnde non solum possunt,sed debent pauperibus erogari, aliàs ad fiscum

c. odia. de reg. iur.in 6. cap. In penis. de regulis iur. in 6.

ſcum pertinent huiuſmodi turpia lucra]tùm quia non omnia turpia lucra ipſi debentur,cùm acquiſitum per ludum,lenocinium,meretricium, & his ſimilia,turpe ſit lucrum:nec tamen ad illud dandum fiſco acquirens,vel reſtituendum aliquo iure cogitur:tùm etiam,quia licèt acquiſitum pro iniuſta ſententia lata de iure in pœnam peccati fiſcus poterit ſibi applicare, non inde ſequitur,quòd ad ipſum ſoluendum fiſco ratione pœnæ incurſæ quis teneatur,ante quàm iuridicè per ſententiam ſit condemnatus (vt latiùs in fine iſtius reſponſionis ad impugnationem factam contra noſtram veriſſimam concluſionem probabitur)licèt benè poſt ſententiam: vt in dicta l. hæredum. ff. de calumniatoribus.

Ad illud,autem,quod in fine dixit Paludanus[quòd ſibi non retinebit:ſed pauperibus dabit,ſexta diſtinctione cap.Corrupit iudicem]dupliciter reſpondebitur.Primò,quòd ipſius generalia verba potius erunt interpretãda ſecundum communem Doctorum ſententiam,dicentium,quòd quotieſcunque in dicitur reſtitutio malè acceptæ rei,& non præcipitur aſſignatio danti illam, facienda erit de conſilio. Secundò reſpondetur,huiuſmodi canonem per ipſum Paludanum citatum non reperiri in rerum natura in corpore iuris clauſum:quapropter patet eius deciſioni non ſtandum fore: cùm non fundetur in aliquo iure,vel ratione fundata,ac indè per conſequens veritas noſtræ cõcluſionis magis eluceſcit. 45 *Regula notanda à confeſſoribus circa reſtitutionem faciendam.*

Ad Ioannem à Medina dicentem(in Codice de rebus reſtituẽdis quæſtione ſecunda,articulo ſecundo,§.ſi ob cauſam turpem)& concludentem,quòd iudex & omnes alij ſupra citati pro iniuſta cauſa ferenda aliquid accipiens: realiter iniuſtè iudicauerit,aut non:ſed iuſtè:ſi primò, tenebitur illud ſic acceptum erogare pauperibus , & non danti: & ratio eſt ſecundum eum: quia qui dedit,ob cauſam illam donauerat: cauſa, ergo, ſubſequuta, viſus eſt à ſe omnino dominium rei datę abdicare:igitur non erit ſibi reddendum.hęc ille: ex cuius dictis patet,ipſum loquutum fuiſſe de conſilio,fore reſtituendum illud taliter acceptum,licèt explicitè hæc nõ dixerit.& ratio eſt: quoniam.paulò antè in eodem tamen §.dixerat;quòd(loquendo in foro cõſcientię)leges, quæ in odium turpitudinis ſtatuunt res illas turpiter datas non eſſe dantibus reſtituendas,ſunt pœnales,& ita in conſcientia non obligant antè ſentẽtiam latam,iuxta gloſ. communiter receptam in capitulo fraternitas. duodecima quæſtione ſecunda,ex cuius verbis poterit argumentari, quòd nec ipſe accipiens de præcepto teneatur reſtituere:cùm hoc ſit pœnale, ſcilicet, introductum à iure in pœnam peccati:eò magis(vt diximus) cùm ex hac receptione lucri huiuſmodi,ipſe iam incurrerit in maiorem pœnam, ſcilicet, reſtituendi omne damnum,quo affecit eum,contrà quem iniuſtè iudicauit:quod erit maioris quantitatis,quàm ſit acquiſitio facta,vt patet ad ſenſum:cùm nemo pro ſententia centum aureorum iniuſtè(pro ſe tamen ferenda) uellet iudici tribuere centum,& decem:ſed ècontra, pro ſententia centum aureorum, quis vix ſolueret decem aureos:ex quibus omnibus adductis patet,Ioãnem à Medina(ſi benè intelligatur)noſtræ non aduerſari concluſioni, licèt prima fronte hoc appareat:eò magis,quòd ipſemet (in Codice de rebus reſtituendis, quæſtione vigeſima,§.Secundò idem patet argumento)dixerit,quòd ex ſententia Diui Auguſtini in epiſtola ad Macedonium, numero 34. canonizata in capitulo,Non ſanè. 14.quæſtione quinta,habetur,ipſum Sanctum dixiſſe, pretium pro iniuſto patrocinio , & pro iniqua ſententia receptum,eſſe reſtituendum, *Reſponſio Ioã. à Medina.*

tuendum ,

tuendum, nec tales in foro conſcientiæ deobligari, etiam ſi leges ciuiles ſint, quæ contra illos actionem negāt: quia (vt ait Auguſtinus) pecunia malè à malis habetur, & à bonis tantò meliùs habetur, quantò minus amatur. ſed inter hæc tolleratur iniquitas male habentium. hæc ille Sanctus ibi.

Attamen ipſi dupliciter fas erit reſpondere. Primò, ipſum apertè non ſine cauſa voluiſſe aſſerere huiuſmodi ſub præcepto teneri ad reſtitutionem: licèt forſan tacitè vtendo illis verbis, videlicet; eſſe reſtituendum, nec tales à reſtitutione deobligantur in foro conſcientię: etiam ſi leges &c. dixi, forſan, tacitè: quoniam ex illis poterit etiam elici, ipſum iudicem teneri de conſilio in foro conſcientiæ: ſicut & vnuſquiſque ratione turpis lucri.

Secundò hoc idem probatur auctoritate Diui Auguſtini citati ab ipſo, in dicto canone. cap. Non ſanè: ex cuius quidem verbis elici non videtur, iudicē teneri ad reſtitutionem eorum (de præcepto) quæ accepit pro iniuſta ſententia ferenda, ipſa ſequuta: quod & patet per contextum verborum ipſius Diui Auguſtini ſententiæ: cùm infraſcriptis verbis fuerit vſus, videlicet.

Qui, verò, pro iniquo iudicio dedit, vellet quidem repetere, niſi timeret, vel puderet emiſſe, hæc ille Sanctus, qui nullum prorſus verbum fecit de reſtitutione facienda de præcepto.

At poſſet rurſus quis inſurgere contra noſtram interpretationem: dicendo, immò apertè videtur Diuum Auguſtinum hoc inſinuaſſe paulò poſt, cū vſus fuit verbis illis (in fine prædicti canonis collocatis, videlicet.) [Qui verò contra ius ſocietatis humanæ, furtis, rapinis, calumnijs, oppreſſionibus, inuaſionibus abſtulerit, reddenda potius quàm donanda cenſemus:] hęc ille Sanctus, ex quibus videtur voluiſſe aſſerere, huiuſmodi iudices appellandos fore fures, & raptores: ac per conſequens ſub præcepto teneri tanquàm fures ad reſtitutionem taliter acceptorū: ad quod quàm facillima erit reſpōſio. & primò dico, ipſum non loquutum fuiſſe in caſu noſtræ concluſionis: cùm exemplificet in furtis, rapinis, calumniis, &c. eò quòd quàm apertiſſimè patet diuerſitas caſuum: cùm furtum, & huiuſmodi de quibus Sanctus Auguſtinus loquitur, fiunt per iniuriam, & iniuſtitiam irrogatam ei, à quo quis aliquid ſuſcepit: vt patet per diffinitionem ipſius furti: quod non poterit dici in caſu noſtro, cùm nulla iniuſtitia, vel iniuria facta ſit ei, qui aliquid dedit pro iudice corrumpendo: eò quòd voluntariè, ſaltem, voluntate cōditionata, illud iudici dederit (vt fuit probatum per adducta in probationem cōcluſionis noſtræ) & ſic patet, neque Ioannem de Medina, nec Diuum Auguſtinum, vel ſaltem ipſum Diuum Auguſtinum nunquàm aſſeruiſſe, huiuſmodi iudicem, & reliquos (vt in concluſione) ſub præcepto ad talium reſtitutionem teneri: quàmuis benè ſub conſilio, tanquam turpe lucrum.

Reſponſio Hadriano. Ad Hadrianum, verò, qui dixit, iudicem, & reliquos citatos in concluſione omnino teneri ſub præcepto ad reſtitutionem accepti pro iniuſta ſententia lata: quod & nixus fuit probare nonnullis rationibus, ac auctoritatibus. & primò ait, quòd accipiēs premium (vt iuſtè iudicet) obligatur reſtituere: quia capit id, quod ob illam cauſam eſt indebitum: ſed multò magis donum ipſum eſt indebitum pro iniuſta ſententia: ergo pari ratione obligabitur illud ſic acceptum reſtituere: & videtur (inquit) de hoc expreſſa ſententia Diui Auguſtini ī epiſtola ad Macedoniū, loquētis de aduocatis, qui eorū cauillationib. aſſequuntur (contra iuſtitiam) victoriam in aliqua cauſa, cui ipſi iniuſtè patrocinantur. ex cuius Sancti ſententia, dicentis, ipſos teneri ad reſtitutionem, ipſe

Hadrianus

Hadrianus Papa arguit, sic dicens: Cùm, ergo, non sit potior conditio in accepto, vt iudex iniquè pronunciet, quàm aduocati, vt ad sententiam iniquam impetrandam patrocinetur: manifestum est quicquid etiam &c. vt supra.

Ratio Hadriani contra conclusionem

Nec releuat: quomodocunque humanum ius contra hoc, quod à contrario induci posset: quàmuis expresse neget actionem, & concesserit retentionem. vt ff. de condictione ob turpem causam. §. Item si dederit fur, & l. praecedem. de pecunia data, vt malè iudicetur, quia dicit Augustinus, vbi supra. Sed inter hæc toleratur iniquitas malè habentium, & quædam inter eos iura constituuntur, quę appellantur ciuilia, non quòd hinc fiat quòd bene vtetes sint, sed vt malè vtetes minùs molesti sint donec fideles, & pij quorum iura sunt, omnia perueniant ad illam ciuitatem, ubi hæreditas est æternitatis. hæc Hadrianus: ad cuius sententiam respondebitur gradatim, & primò ad primum eius argumentum respondetur, consequentiam illam veram non esse: cùm à diuersis fieri non possit illatio, & vbi eadem ratio non est, neque idem ibi ius esse poterit: & quòd sint diuersi casus, & diuersa ratio, quàm facillimè probatur: quoniam in primo casu (ab ipso Hadriano adducto) qui dedit aliquid iudici pro iusto iudicio faciendo, voluntariè non dedit, sed redimendo vexationem iniustam, quam timebat sibi à iudice inferri: quod licitum est: In secundo casu: qui dedit, nullam iniustam uexationem, sed iustam timebat, cui subiacere voluntariè tenebatur, conformando propriam voluntatem iustitiæ, ac diuinæ voluntati, cùm illicitum fuerit ei hac via quærere, vel non soluere alienum, vel illud retinere contra eiusdem domini voluntatem: quod ad furtum pertinet. Secundò probatur argumenti nullitas ex eo quod ipse Hadrianus dicit hoc expresse elici ex auctoritate Diui Augustini dicentis teneri ad restitutionem aduocatum: ad quam auctoritatem tripliciter respōdetur, & primò quòd (vt dixi) diuersi sint casus (vt patet ad sensum) & à diuersis fieri non debet illatio: Secundò, quòd illa uerba Augustini non sunt intelligenda in casu nostræ conclusionis: quod utique quàm apertissimè ex uerbis eius elicitur, cùm infrascriptis utatur uerbis, ubi supra, uidelicet. Quis tandem aduocatus, aut ex aduocatis ita uir optimus facilè reperitur, qui suscepto suo, dicat, recipe quod mihi (cùm tibi malè adessem) dedisti: & redde aduersario tuo quod me agente iniquè, abstulisti: & tamen, quem prioris non rectæ uictæ rectissimè pęnitet, etiam hoc facere debet: ut si ille, qui iniquè litigauit, non uult admonitus corrigere iniquitatem suam: eius tamen, iniquitatis nolit iste habere mercedem: nisi fortè restituendum non est alienum, quod per furtum clanculò aufertur: & restituendum non est alienum, quod in ipso foro ubi peccata puniuntur decepto iudice, & circumuentis legibus obtinetur. hæc ille Sanctus: ex cuius contextu uerborum arguitur contra Hadrianum sic: si enim voluisset Diuus Augustinus dicere, omnino iudicem, uel aduocatum teneri ad restitutionem accepti illo prauo modo: non dixisset, quis uir optimus &c. cùm optimus uocandus sit ille, qui non tantùm præcepta, uerùm etiam consilia obseruat: quapropter patet, ipsum Sanctum loquutum fuisse de consilio, & non de præcepto, aduocatum ipsum teneri ad restitutionem taliter accepti: sed si quis è contrà dixerit, quòd immò contrarium ipse Sanctus docuerit, ut elicitur ex uerbis ipsius paulò antè recitatis; cùm uideatur, ipsum uoluisse æquiparare huiusmodi lucrum lucro facto per furtum clanculo perpetrato. Ad quod respondetur, ipsum Sanctum nullatenus loquutum fuisse de lucro facto per aduocatum iniustè patrocinantem: sed de lucro rei alienæ facto

Responsio ad primum argumentum Hadriani.

cto per clientulum ratione huiusmodi patrocinij iniustè facti: ac per consequens de interesse iniustè illato parti læsæ vt elicitur ex eiusdem Sancti uerbis:quibus vsus fuit ibidem,dicendo,[& restituendum non est alienum quod in ipso foro,vbi peccata puniūtur decepto iudice &c.]quoniam per se patet, ipsum per hyroniam loquutum fuisse,ac si dixisset, immò omnino restituendum erit ab aduocato damnum illatum contrariæ parti ratione iniustæ sentētiæ obrētæ suis cauillationib.ac fraudibus in iudicio latę: qđ & nos semper fassi fuimus,negantes solùm ipsum aduocatum,ac iudicem teneri ad restitutionem lucri accepti pro iniusto iudicio,vel patrocinio,si quod accepisset ab eo,qui voluntariè vel volebat tueri causam iniustam,vel sententiam in sui fauorem proferri iniustam,& hoc modo obtinere in iudicio iniustè: cùm videatur donasse iudici ac aduocato illud sub tali conditione, vt supra latiùs probauimus.

Attamē poterit dici etiam,ipsum Sanctum loquutum fuisse de aduocato, qui contra voluntatem clientuli, uel ipso ignorante, iniustitiam causæ,fraudibus in iudicio obtinuit victoriam litis cum graui interesse eius, contra quem fuit lata sententia:& idem prorsus dicendum erit de iudice. Ex his, ergo, patet veritas nostræ conclusionis & impugnationis prædictæ debilitas.

Impugnatio Couarruuias contra concl.

Ad Didacum Couarruuias,vbi supra, nitētem probare, iudices,& alios citatos in conclusione nostra præsenti,sub præcepto teneri ad restitutionem eorum, quæ ipsi acceperunt vt iniustè iudicarent contra aliquem:qui primò adducit sententiam Diui Thomæ in simili casu(dicit ipse) qui Sanctus Doctor (in secunda secundæ,quæstione 77.articulo primo,in responsione ad primū) infra dixit, videlicet. Lex humana populo datur, in quo sunt multi à virtute deficientes:non autem datur solùm virtuosis.

Et ideò lex humana non potuit prohibere quicquid est contrà virtutem: sed ei sufficit vt prohibeat ea,quæ destruunt hominum conuictum:alia, verò, habeat quasi licita:non quia approbet,sed quia ea non punit.

S.Thomas

Hæc ille Sanctus ex quibus Couarruuias concludit,vbi supra, dicens, igitur quoties tractabitur de obligatione ipsius recipientis ad restituendum ea, quæ ob maleficium acceperit,apud iudicem interioris iudicij res erit ita examinanda,ac si humana lex,quæ repetitionem danti ob parem turpitudinem negauit,quidquam hac in re non statuisset. Nisi aliqua ex lege probatum sit, aut probari iusta ratione queat per denegationem actionis in pœnam turpitudinis,dantem priuatum esse lege humana,eò quòd dedit.Secundò ipse Couarruuias paulò post circa finem dicti §. secundi. hoc modo distinguens ait: Aut pactio fuit iniqua ex eo quòd materia vendibilis non sit, nempè in crimine simoniæ:cùm res spiritualis(cuius vēditio simoniam inducit) æstimari,aut vendi non possit:& in pactione,qua aliquid promittatur, ut iniqua sententia detur,vel iustitia ministretur:in his casibus recipiens tenebitur omnino restituere:quippe qui nihil dederit,aut fecerit quod ex propria natura sit pretio, æstimabile.hæc ille.

Responsio ad impugnationē Couarruuias.

Ad primam,ergo,rationem adductam,& ad auctoritatem respondetur primò, quòd sententia Diui Thomæ nostræ non aduersatur conclusioni, cùm ipse Sanctus loquatur de eo,qui per iniustitiam aliquid acquisiuit: iniustitiā (dico)factam ei,à quo illud accepit:quod vtique in casu nostræ conclusionis non erit dicendum: Vnde mihi videtur,ipsum Didacum male dixisse(cum reuerentia tamen)dicendo,Diuum Thomam loquutum fuisse in casu simili, dū

loquutus

loquutus fuit de venditione facta cariori iusto pretio, & de emptione facta viliori iusto pretio: & quòd maxima sit differentia inter vtrumque casum, scilicet, inter acceptum à iudice pro iniusta sententia ferenda (ipsa sequuta) ab eo, qui voluntariè illud tale obtulit, sub illa conditione: & inter acceptum ab emptore, vel venditore vltra iustum rei pretium: patet: quoniam in primo casu nulla fit iniustitia, aut iniuria irrogatur danti per receptionem talis rei, eò quòd consentienti, uel danti aliquid conditionatè nulla fiat iniūria, vel iniustitia si seruata fuerit conditio requisita à dante (vt patet ad sensum.)

Quapropter ei non debebit restitui illud taliter datum, & licèt iniuria per talem acceptionem irrogetur parti læsæ per iniustam sententiam, & legislatori hoc prohibenti per leges suas: quoniam (vt diximus supra,) ipse iudex, & similes satisfacient parti læsæ restituendo damnum illi illatum ratione talis sententiæ, ad quam restitutionem iam diximus ipsum teneri, & legislatori satisfiet in pœnam peccati assignando quod accepisset ratione iniustæ sententiæ latæ, quandocumque fuerit ad hoc per sententiam condemnatus, cùm nemo ad pœnam soluendam teneatur, antequàm fuerit ad ipsam soluendam condemnatus in iudicio, ut paulò post probabitur: quod quidem non poterit dici in secundo casu: cùm venditor cariori, uel emptor uiliori iusto pretio uendendo, uel emendo iniustitiæ crimen incurrat contra proximum: eò quòd emptor, vel uenditor grauetur, & commodum nullum sentiat uerum: quod in primo casu non reperitur: & sic patet non obstare nostræ conclusioni sententia Diui Thomæ, & Couarruuias illatio illa.

Non obstat etiam quod ipsemet paulò post subintulit, dicendo iniustam sententiam inuendibilem, & iccircò (inquit) eius pretium restituendum fore: cùm nihil dederit, uel fecerit, quod ex propria natura sit pretio æstimabile: & ideò meritò dixi non obstare hoc: quoniam Sotus, ubi supra. in uersiculo. Sotus.

Secundus, ergo, modus. infrascripta protulit uerba, uidelicet. Secundus, ergo, modus dationis iniustæ sumitur ex parte utriusque, scilicet, tam dantis, quàm recipientis: non quidem quia actio pro qua munus offertur, non sit natura sua pretio æstimabilis: sed quia habet annexam iniuriam contra iustitiam, ut si litigator, & cætera. Ex quibus patet, non usquequaque uerum fuisse quod dixit Couarruuias: Nisi dicamus ipsum Doctorem voluisse intelligere de iudice, & huiusmodi accipientibus pro iniusta sententia, si ipsa postmodum non fuerit subsequuta (ut paulò antè diximus, & probauimus) quoniam reuera in tali casu maxima iniuria afficeret dantem ipse iudex, cùm donatio fuerit facta sub illa conditione, cùm non intendisset illud ei donare, nisi subsequuta iniusta sententia. ex his omnibus, ergo, enituit ueritas nostræ conclusionis.

Decima nona conclusio.

Vsurarius tenebitur restituere quicquid per usuram extorsit ab eo, qui illud tale acquisierat per furtum, rapinam, usuram, & huiusmodi: non ei, à quo illud acceperat: sed uero dño ipsiusmet rei sic aquisitæ, à quo fuerat priùs iniustè sublata res ipsa, concurrentib. tamen, tribus conditionibus: quib. cessantibus restitutio facienda esset ei, à quo usurarius ipse extorserat illud tale. Prima, ergo, conditionum harū est hæc: ut ipsi usurario (qui restitutioni talis rei est obnoxius) citrà ullam dubietatem constet rem ipsam (quā per extorsionē 46 *Vsurarius extorquens per vsurā aliquid à fure, & similibus, cui restituet.*

Prima cõditio iustificans pręsentem concl.

usurarum acquisierat)non esse eius, à quo illam extorsit, sed alterius de iure, licèt per iniuriam,atque iniustitiam illa re fuisset spoliatus, puta, Petrus: Nam si hoc esset dubium,tunc(cùm melior sit conditio possidentis) eidem, à quo res ipsa sic extorta per vsuram fuit,reddēda erit,& non alteruvt ipse postmodum videat,ac inquirat,cuius res illa realiter sit:quandoquidem in foro iudiciali,nisi quis planè probauerit rem nõ esse illius,à quo ipse abstulit,compellerctur ei reddere:quapropter consultò dixi.[Non esse illius]puta, quia nunquàm habuit eius dominium: Secunda conditio præsentis conclusionis est: vt vsurarius possit absque magno scandalo,ac detrimento, taliter acceptum vero domino restituere:quoniam si meritò latronem vel raptorem vel vsurarium repetentem taliter ab vsurario extortum,ipse vsurarius timeret indè se incursurum aliquod notabile detrimentum,nisi ei redderet,tunc non teneretur cum tali suo incommodo reddere vero domino:quoniam in tali casu consulendo sibi posset illud restituere ei, à quo per vsurarum extorsionem acceperat iuxta ordinem charitatis.Tertia conditio est.Vt vsurarius restituens vero domino rei extortæ ab ipso per vsuram teneatur admonere tam latronem quàm etiam verum dominum rei, dixi [admonere latronem] ne ipse postea pœnitentia ductus iteratò restituat id,quod semel restitutum fuit. Dixi [admonere dominum]ne alia via procuret illud taliter extortum recuperare.

Conditio secunda.

Cõditio tertia.

c.cùm tu.extra de vsur.

Hæc,ergo,conclusio probatur triplici medio.Primò,enim,per arg.in c.cũ tu.extra de vsur.in quo[Alex.3.præcepit vsurarijs vt restituerent extorta per vsuras eis,à quib.extorserunt,vel eorum hæredib.vel(ipsis non superstitibus) restituerent pauperibus.]hæc ibi.Sed notandum,quòd dixi cõclusionem probari per arg.in d.c.quoniam:& si explicitè canon ipse mentionem non faciat de nostra conclusione,benè,tamen,implicitè: cùm luce clariùs ex ipso eliciatur,restitutionem faciendam fore dominis veris rerum restituendarum, cùm restituere sit in pristinum statum statuere:si,ergo,restitutio semper sit facienda vero domino rei,indè sequitur,vsurarium restitutioni obnoxium non liberari ab obligatione restituendi taliter extorta concurrentibus præadductis cõditionibus,nisi restituerit vero rei huiusmodi domino, vt clariùs,& expressiùs elicitur ex textu in capitulo, sicut dignum. §. Eos insuper.extra de homicidio,in quo[Idem Alexander Tertius,præcepit quibusdam,qui elargiti fuerant pauperibus quod occupauerant ex spoliis,ac bonis(Sancti Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi,) vt non obstante tali elargitione talium rerum facta pauperibus omnino restituere teneantur veris dominis:cùm potuissent à principio restituere veris dominis.]Idem probatur per argumentum in capitulo,ea te.extra de iureiuran.in quo Innocentius Tertius infrà protulit uerba,videlicet.[Ea tę credimus discretione vigere, vt intelligas per te ipsum, quòd onus non remittitur, sed augetur:cùm cuiquam improuidè soluitur, quod alij ex debito est præstandum.] Idem probatur per argumentum in capitulo,tua,el 2.extra de decimis.vbi dicitur[Decimas prætextu nequitiæ clericorum nequeunt(nisi quibus ex mãdato diuino debentur) pro suo arbitrio erogare:cùm nulli sit licitum, aliena cuiquam concedere præter domini voluntatem.]Idem per argumentũ in l.Inuito. C. de solutionibus. Vbi dicitur: [Inuito, vel ignorante creditore,qui soluit alijs,se non liberat obligatione.] Idem per argumen.in capitulo,reintegranda.tertia quæstio.1. in quo dicitur [bonis suis episcopo,vel clerico spoliato restituenda sunt bona ipsa.] Et clariùs idem probatur per arg.in c.sæpe contingit. extra de restitutione spoliat. in quo

capit. sicut dignum.extra de homici.

c.ea te. ext. de iureiuran.

c.Tua.el 2.extra de decimis,

l.Inuito. C. de solutionib.

c. Reintegranda. 3.q.1.

in quo Innocentius Tertius, in cõcilio generali infrascriptis vsus fuit verbis, videlicet, [sæpe contingit, quòd spoliatus per spoliatorem in alium re translata, dum aduersus possessorem non subuenitur per restitutionis beneficiũ spoliato, commodo possessionis amisso, ꝓp difficultatẽ probationũ iuris, ꝓprietatis amittit effectũ. Vnde nõ obstãte iuris ciuilis rigore, sancimus, vt si quis de cætero sciẽter rẽ talẽ receperit, cũ spoliatori quasi succedat in vitium (eò ꝙ nõ multũ intersit quoad periculũ animæ, iniustè detinere, ac inuadere alienum) contra possessorem huiusmodi spoliato per restitutionis beneficium succurratur] hæc ibi. Idem probatur per arg. in l. rogasti. §. fin. ff. de rebus credit. si cer. pet. in qua dicitur, quòd [si seruus fugitiuus, vel alius seruus contra voluntatem domini sui crediderit alteri pecuniam, non sibi restituendam fore, sed eius domino.] Idem probatur per arg. in l. nam & si fur. ff. de reb. cred. si cert. pet. vbi dicitur, quòd [si fur animo credendi dederit, accipientis non facit] hęc ibi.

c. sæpe contingit. extra de re stit. spol.

l. Rogasti. ff. de rebus credit. si cer. pet.

l. Nam & si fur. ff. de rebus credit. si cer. pet.

Sed animaduertendũ, quòd dixi probari nostram conclusionem per argumentum prædictorum iurium, & non per dicta iura. & ratio est: quoniam nulla sit explicita mentio in ipsis de contentis in nostra conclusione: licèt benè implicitè: cùm ex illis eliciatur, restitutionem extortorum per vsuram regulariter faciendam fore veris dominis ipsorum: & non ijs, qui (licèt dedissent illa) veri tamen domini eorum non erant (vt dictum fuit latiùs in cõclusione.) Probatur & secundò præsens conclusio Doctorum auctoritate: & primò Diui Thomæ in 2.2.q.62.art.5.in resp. ad 5. Vbi loquens vtrum prælati teneantur restituere ea, quæ ab ecclesia surripuerunt: dixit. Si quis rem ecclesiæ non sibi deputatã, sed alteri, sibi vsurparet: puta, si Episcopus vsurparet sibi rẽ capituli, & tunc planum est, quòd debet restituere illam, ponendo (vt verbis ipsius Sancti vtar) ad manus eorum, ad quos de iure pertinet: hæc ille Sanctus ibi: ex quibus patet eum voluisse, quòd restitutio regulariter sit facienda uero domino rei, ut paulò antè insinuauerat in corpore eiusdem quæstionis, utens his uerbis, uidelicet. Per restitutionem fit reductio ad ęqualitatem commutatiuæ iustitiæ, quæ consistit in rerum adæquatione. Huiusmodi autem rerũ adęquatio fieri non posset nisi ei, qui minus habet, quàm quod suum est, suppleretur, quod deest. Et ad hanc suppletionem faciendam necesse est, ut ei fiat restitutio, à quo acceptum est. hęc ille Sanctus: per quem patet ueritas nostræ conclusionis, ut peroptimè docuit Caietanus in Commentarijs ibidem, utẽs his uerbis, uidelicet. Nota in corpore articuli illa uerba, [Nisi ei, qui minus habet, quàm quod suum est, suppleretur] ex hac siquidem radice, quòd, scilicet, ideò reddendum est ei, à quo acceptum, quia suum est. Habetur, quòd qui accepit ab aliquo rem alienam, uel furto, uel usura, uel aliàs occupatam, non tenetur restituere illi, à quo accepit: quia non minus habet quàm suum est: sed debet facere quantum potest, ut reddatur domino. Debet, tamen, significari per aliquam bonam uiam illi, qui occupauerat, quòd non tenetur satisfacere tali pro tali re: ne contingat (si fortè ueniat ad pœnitentiam) bis fieri restitutionem, & damnificare pœnitentem. hæc Doctor egregius: Petrus à Palud. in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quęstione 2. articulo quarto, explicitè se subscripsit nostræ conclusioni. idem Ioannes à Medina in Codice de rebus restituendis, quæstione secunda, articulo secundo, §. primo, idem fecit Dominicus à Soto. in libro quarto, de iustitia, & iure. quæstione septima, art. 1. colum. 2. in ver. Consultò quippe dictum est restitutionem fieri

S. Thomas

Caietanus.

Pal.

Ioannes à Medina.

Sotus.

Gabriel Biel. Ioseph Angles. debere vero domino: Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, dubio tertio, in ver. Dicitur notanter si iusto titulo. Frater Ioseph Angles in suo opusculo inscripto, Flores Theologicarum Quæstionum, in quæst. Cui restitutio facienda, articulo primo, tertia difficultate: in conclusione vnica & appendicibus duabus.

Probatur insuper Canonistarum auctoritate nostra conclusio, licèt nô ita explicitè, cùm solùm ipsi loquantur de acquisitis per furtum. Attamen cùm eodem præcepto prohibitum fuisse à domino vsuram exercere, in præcedentibus quæstionibus pluries per nos fuerit probatum: patet, ipsos Doctores se subscripsisse præsenti conclusioni eò quòd eadē militet ratio in vsurario, quæ in fure. Glos. Gl. ergo in dicto cap. sicut dignum. §. eos insuper. extra de homicidio, in ver. Non, tamen, alienæ: infrascriptis verbis ostendit se nobiscum sentire, videlicet: quia non remittitur debitum, sed augetur: si alij soluatur, quod alij ex debito est soluendum. hæc illa glo. Si, ergo, non remittitur tale debitum: indè sequitur, quam apertissimè ipsum vsurariū teneri restituere (extorta per vsuram à non vero domino eorum) dominis eorum veris. Idem prorsus replicat Glosa in cap. ea te. extra de iureiuran. in ver. Quod alij: & vt breuitati studeā, dico idem Glosas omnes asserere in omnibus præadductis iuribus in probationem præsentis conclusionis: Innocen. Innocen. quoque in dicto cap. sæpe contingit. de resti. spol. numero primo. cùm ibi statuat hanc regulam, dicēs. Ego autem intelligo hanc decretalem planè sicut iacet, vt quicunque rem raptam sciens eam raptam à quocunque ceperit, conditione ex hac decretali tenetur, etiam Ant. de But. si per multas manus res rapta fuerit. hæc ille. Anto. de But. in dicto cap. Cùm to. Vbi dicit, semper restitutionem faciendā fore regulariter ei, à quo res ablata fuit, (idest, vero domino) quod & apertiùs dixit (in cap. ea te. extra de iureiuran. in ver. oppono, quòd alteri soluendo) quòd alteri quàm vero domino rei, ipsam soluendo non liberatur ab onere soluendi, quando imprudēter, vel improuidè soluit, idest, in fraudem: vel vt alius iure suo priuetur, vel contra iura soluit. Ex cuius dictis elicitur veritas nostræ conclusionis, eo quòd si restitutio fieret ab vsurario ei, à quo ipse extorta accepit (qui eius rei dominus verus non erat) priuaret, quantum in se esset, ipse vsurarius (nisi hoc rationabiliter omitteret vt diximus) verum dominum illius rei, ipsa re sua: & rursus, idē Ant. tacitè se nostræ conclusioni subscripsit in d. c. tua. el 2. not. 4. in quo dicit non excusari à solutione decimæ eum, qui non soluit ecclesiæ, cui debet, uolens huiusmodi debitum conuertere in alium vsum pium. hæc ille, quasi diceret, quòd ratio sit: quia semper vero domino rei erit faciēda restitutio eius: & non aliis, nisi de consensu domini illius rei? Dominicus quoque a S. Geminiano in d. c. reintegranda. el 1. co. 3. in ver. Nec obstabunt iura vī astipulatū fuisse præsenti nostræ conclusioni: cùm ibi dicat. Nec obstabunt iura dicentia, quòd istud competat, (scilicet, posse repetere rem suam) contra spoliatorem: quia tales occupantes latè dicuntur spoliatores: Ioannes quoque de Anania Panor. in dicto capitulo, sicut dignum. §. eos insuper. Vbi dixit. Et pondera benè, quibus sint restituenda bona scelere quęsita, quia illis, à quibus sunt extorta: nec de illis erogatio facta pauperibus liberat inuasorem. hæc ille: ex quibus elicitur, ipsum tacitè se subscripsisse præsenti conclusioni. Cùm non sit dicēdum, extortas fuisse res (propriè loquendo) nisi de manu veri domini earum, licèt ad ipsum vsurariū per manus furum, vel usurariorum, vel huiusmodi res ipsę per vsuram extortæ deuenissent: cùm huiusmodi donare non poterant quod

alienum

alienum erant pleno iure. Panormitanus quoque implicitè se subscripsit præsenti conclusioni in capitulo, sæpe contingit. extra de restitutione spoliatorũ, columna septima, in ver. Sed ego formo aliam quæstionem. Vbi concludit, quòd si raptor fuisset spoliatus ab aliquo re inuasa, seu iniustè ablata, non poterit à tertio illa scienter retineri: sed tenebitur ille vero domino, spoliato iniustè, rem illam restituere, licèt qui fuisset malæ fidei possessor (non uiolentus, tamen, haberet actionem contra eum, qui illa re spoliasset eum: cùm ille eam retinere tuta conscientia, non posset: eò quòd intersit sua, illam rem recuperare, saltem, vt restituat uero domino. Bartolus quoque idem docet implicitè in citatis legibus: ac nostræ se subscripsit conclusioni, cùm dicat in dicta l. Nam & si fur: pone, quòd ego qui numeraui pecuniam alienam, fui stipulatus, & ago ex stipulatione: Dominus vendicat antequam sit consumpta, an ille, cui mutuaui, mihi restituere teneatur. Videtur, quòd sic, quia ille, cui mutuaui, tenetur mihi in genere, ab eo autem vendicatur in specie: ergo illud, ad quod tenetur mihi, non vendicatur: Veritas est, quòd ipse est tutus exceptione doli. Bartol.

Nam certum est, quòd illam eandem pecuniam soluendo, debitor liberatur. ex cuius dictis elicitur, ipsum se subscripsisse præsenti nostræ conclusioni, Didacus autem Couarruuias in relectio. tertiæ partis, §. primo, numero secundo, in ver. Cæterum Ioan. à Medina in ver. Nam & si fur. Vbi infrascriptis vtitur verbis, videlicet. Nam & si fur pecuniam accipienti tradiderit, ea quidem traditione, & consumptione furis, non transfertur pecuniæ dominiũ in accipientem, nec à priori domino discedit, tex. insignis est in l. rogasti. §. vltimo, ff. de rebus creditis si cer. pet. quo in loco apertissimi iuris est, in his rebus, quæ functionem recipiunt & consumptionem, transferre dominium earum, cùm facta fuerit bona fide: alioquin, si mala fide facta sit, posse rem apud quemcunque extantem, à domino vendicari: Item & contra dolo consumentem dominus agit actione ad exhibendum, quæ dominium agẽtis præmittit, & realis est. Sic denique Bartolus & Doctores iurisconsulti responsum interpretantur: Idem probatur & in l. Nam & si fur. ff. si certum petatur. Vbi constat, tunc demum pecuniam furto ablatam effici recipientis à fure, cùm eam is bona fide consumpserit. Didac. Couar. Ioã. à Medina.

At si recipiens à fure pecuniam furto ablatam, adhuc, & si bona fide recipiat, pecuniam alienam recipit, profectò nullo iure probari potest, quòd is ratione rei, quæ aliena est, non teneatur ad restitutionem. Immò tenebitur planè pecuniam illam extantem domino restituere: & ea cõsumpta mala fide, ad eius restitutionem: quantò fortius tenebitur is, qui ab initio sciens pecuniam furto ablatam fuisse, eam receperit? Sed & ratione iniquæ acceptionis, & hic tenebitur: quippe qui nummos alienos, atque ita rem alienam inuito domino contrectauerit, ideoque furtum commiserit, vt in l. Qui vas. §. si ego tibi. ff. de furtis. quæ probat, contrectantem mala fide rem alienam furtum committere, etiam si eam furto non habuerit: cui decisioni maximè locus est, ubi qui contrectat, scit rem illam furto, aut rapina habitam fuisse: hæc Couarruuias: ex cuius dictis patet se subscripsisse præsenti nostrę conclusioni: cùm æquiparetur simul acquisitio aliquarum rerum facta per furtum, rapinam & vsuram: eò quòd & usura eodem pręcepto fuerit prohibita, vt sępius fuit per nos probatum in pręcedentibus quęstionibus. Idem fatetur Syluester in verbo, vsura, 4. §. 1. his verbis se subscribens pręsenti conclusioni, videlicet. Si verò ipse, Syluest.

cui res nunc sublata est, furatus erat eam, non sibi, sed domino restituēda est, vel ei, cui prior fur surripuerat, ex causa honesta: cautè tamen, ne persona furis prodatur. Itaque regulariter restitutio facienda est spoliatis: quod intellige: primò spoliatis principalibus, vel eorum hæredibus, si inueniantur: aliàs pauperibus: vt in capitulo, Cùm tu. extra de vsuris, & nouissimè explicitè Nauarrus in suo manuali. capitulo decimo septimo, numero 28. præsenti se subscripsit conclusioni.

Nauarrus.

Ratio conclus. S. Thomas. Restitutio quid sit.

Probatur & tertiò præsens conclusio. Hac ratione, videlicet. Cùm (vt docet Diuus Thomas in 2.2. quęstione 62. articulo primo, in corpore quæstio.) restituere nihil aliud sit, quàm iterato aliquem statuere in possessionem, vel dominium rei suæ, eò quòd in restitutione attendenda sit æqualitas iustitiæ secundum recompensationem rei ad rem. Huiusmodi autem rerum adæquatio fieri non posset, nisi ei, qui minus habet, quàm suum est, (vt docet idē Sanctus Thom. vbi supra, articulo quinto, in corpore quæstionis) suppleretur, quod deest. Et ad hanc suppletionem faciendam necesse est, vt ei fiat restitutio, à quo acceptum est. Cùm, ergo, vsurarius ad restitutionē extortæ rei per vsuras teneatur de præcepto: inde sequitur, ipsum teneri omnino (concurrentibus tribus cōditionibus in conclusione adductis) restituere vero domino illius rei, à quo per iniuriam, vel iniustitiam, res illa ablata fuerat: & non ei, à quo ipse vsurarius recepisset, cùm ille talis eam retinere nullatenus de iure possit, vt patet ad sensum.

Ad argumentum, verò, adductum pro parte affirmatiua in principio quæstionis præsentis, quàm facillima erit responsio. Negando maiorem ita latè ac ceptam ac intellectam: & ad authoritatem Diui Thom. qua videbatur probari, respondetur, ipsum Diuum Thomam ibi loquutum fuisse de restitutione facienda ei, qui iniustè ablatam rem iustè possidebat, quod & apertissimè innuit illis verbis quibus ibidem vsus fuit, dicendo: Huiusmodi autem rerum adæquatio fieri non posset, nisi ei, qui minus habet, quàm suum est, suppleretur quod deest. per quæ verba patet, ipsum voluisse faciendam restitutionem fore regulariter ei, qui suum non habet: quod non poterit dici de fure, raptore, vel usurario, à quo illud tale vsurarius, qui modò vult restituere, assequutus fuisset: cùm huiusmodi homines non dederint vsurario illi quod suū erat, sed quòd alienum: quapropter luce meridiana clariùs patet, veram non fuisse maiorem propositionem ipsius argumenti, cùm ipsa non tantùm probata non fuerit auctoritate Diui Thomæ benè librata, ac intellecta, immò (tanquam continens in se falsum) reprobata, vt patuit: Vnde circa præsentis quæstionis examen ac absolutionem, opus erit nobis tenere iuxta conclusiones præadductas, quas ad maiorem lectorum piorum commodum, ac utilitatem, quàm breuissimo epilogo procedendo per nonnullas distinctiones omnia tenenda circa ipsam quæstionem perstringam infrascripto modo, videlicet.

Epilogus eorū, quæ tenenda erant circa quæstionem vigesimam nonā fuerunt probata.

Aut vsurarius per usuras extorsit aliquid ab eo. Primò, qui illud acquisierat iusto titulo: ita quòd rei illius acquisitio, & causa iusta, & honesta fuit: Aut secundò ab eo, qui licèt illius rei verus dominus non fuisset, tamen, ad eum illud peruenerat iusto titulo, seu contractu, & illud sine peccato tenebat, vt sunt ij, qui detinent rem alienam titulo accommodati, locati, depositi, impignorati, & huiusmodi. Aut tertiò ab eo, qui ab illo acquirendo nulla lege prohibitus fuerat, licèt causa, seu modus acquisitionis fuisset prohibitus: vt est illud, quod acquirit leno per lenocinium,

meretrix per meretricium tam publicum, quàm occultum, vel per quodcunque opus peccaminosum, & huiusmodi: in quo nulla iniuria, vel iniustitia in acquirendo, illata fuit danti. Aut quartò ab eo, qui illud acquisiuisset turpiter ex parte sua tantùm, ita quòd ipsa acceptio fuerit illicita, licèt causa propter quam sibi illud datum fuerat, fuisset licita; vt puta, si ipsi illud tale (quod postea dederat vsurario) donatum fuisset, ne peccatum aliquod commisisset. Aut quintò ab eo, qui prohibitus non fuisset illud acquirere ratione sui, sed ratione dantis sibi, vt est illud, quod quis acquisiuit per donationem factam sibi ab eis, qui de iure donare non poterant: vt sunt furiosi, pupilli, regulares non habentes administrationem, & prælati indebitè alienantes bona ecclesiastica: filijfamilias, serui, seu mancipia, & alij huiusmodi, quibus de iure est interdictum donare. Aut sextò ab eo, qui tale quid acquisiuerat per turpe lucrum tam ex parte sua (qui illud recepit) quàm ex parte dantis, vt si illud acquisiuisset per simoniam: vel pro iniusta sententia ferenda, vel testimonio falso ferendo, vel huiusmodi. Aut septimò ab eo, qui illud tale acquisierat per iniustitiam, vt puta, per furtum, rapinam, vsuram, dolum, & huiusmodi. Sic, ergo, in proposito breuiter dicendum erit, quòd vsurarius, qui aliquid per vsuras extorsit ab eo, qui notatur in primo modo, tenebitur omnino ei restituere, à quo ipse accepit, vel (ipso mortuo) legitimis eius parentibus, vel hæredibus quibuscunque; At ipsis non superstitibus, vel non cognitis, pauperibus: vt inde spoliatus re sua iniustè, denuò illa induatur, corporalem sentiendo vtilitatem, vel saltem spiritualem; licèt si sit æquè pauper vsurarius ipse, poterit etiam sibi cum consilio cōfessoris illud tale restituendum applicare, non cognitis vel repertis veris dominis post diligentem inquisitionem illorum, cùm ipse non sit peioris conditionis, quàm reliqui pauperes, quibus in tali casu restitutio huiusmodi facienda esset. In secundo, verò, modo vsurarius quoque tenebitur omnino restituere tale illud extortum ei, à quo accepit, licèt ille verus dominus ipsius rei non sit; sufficit, enim, ipsum iusto titulo possedisse. In tertio modo vsurarius quoque tenebitur omnino restituere taliter extortum per vsuras ei, à quo illud tale extorsit, cùm illud effectum fuisset illius, à quo ipse accepit titulo non tantùm donationis, sed etiam venditionis. In quarto modo, seu casu, tali distinctione vtendum erit, quòd, aut ab eo, qui dederat illud vsurario, repetijsset illud tale is, qui primò dederat, ne tale scelus committeret, (cùm ipsi liceat illud repetere) aut non repetijsset adhuc: si primò, vsurarius non tenebitur restituere ei, qui sibi dederat: sed ei, à quo is, qui sibi dederat, accepisset: si secundò, vsurarius tenebitur illud restituere ei, à quo acceperat. In quinto casu vsurarius non tenebitur restituere illud taliter extortum illis, à quibus ipsum extorsisset per vsuras, sed superioribus eorum, sine quorum concessione illi tales donare prohibiti sunt de iure. In sexto casu distinctione tali vtendum erit, si vsurarius extorquens à simoniaco id, quod ille acquisierat per simoniam exteriorem mediante pacto expresso, vel tacito significato aliquo signo exteriori indubitabili, tenebitur illud omnino restituere non ei, à quo acceperat, sed pauperibus, vel illi ecclesiæ, in cuius iniuriam illud tale simoniacus ille receperat. Vsurarius autem extorquens à simoniaco per vsuras illud, quod ille acceperat à sibi dante coactè, vt redemisset propriam vexationem iniustè sibi factā, tenebitur illud tale restituere non simoniaco illi (à quo ipse acceperat) sed ei, à quo simoniacus extorserat. Vsurarius, qui aliquid ex-

torsit per vsuram ab eo, qui illud acquisierat per simoniam mentalem, tenebitur illud tale restituere simoniaco, à quo accepit. Vsurarius extorquens aliquid à iudice, vel teste, vel huiusmodi, illud tale, quod ipsi acquisierant mediante iniusta sententia, vel falso testimonio, tenebitur ipsismet restituere, & non alijs, licèt illi ad omne interesse satisfaciendum parti læsę teneantur. In septimo casu absolutè dicẽdum erit, quòd vsurarius tenebitur non restituere eis, à quibus ipse extorserat, sed veris dominis earum rerum, à quibus illi per iniustitiam acceperant, tribus tamen conditionibus concurrentibus. Prima quarum est, vt ipsi vsurario constet illud tale esse taliter acceptum à tali, vel tali, secus si esset dubium: quoniam in tali casu ei, à quo ipse accepisset, illud teneretur restituere. Secunda, quòd vsurarius possit illud restituere vero domino absque graui scandalo, vel suo detrimento, quoniam aliàs non teneretur ipsi domino, sed ei, à quo acceperat. Tertia, vt post restitutionem factam admoneat eum (à quo acceperat) de restitutione per ipsum facta vero domino, ne ille talis aliquando pœnitentia ductus idipsum restituat vero illi domino, credens non fuisse idem ab alio restitutum. Et hæc omnia fuerunt probata per allata in dictæ quæstionis examine.

QVAESTIO XXX.

Vtrum vsurarius proprijs expensis sub præcepto teneatur restituere ei, à quo vsuras extorsit, suisque expensis eas illi dirigere, si discessisset à loco, in quo ipse eas extorsit ab illo, nec ne; vel sufficiet ei si in eodem loco in quo vsuras extorsit, restituerit, illi significando vt mittat pro illis recipiendis.

SVMMARIVM.

1 *Vsurarius discedens à loco extorsionis vsurarum proprijs expensis dirigere tenetur extorta per vsuram ei, à quo extorserat.*
2 *Vsurarius, an proprijs expensis vsuras extortas dirigere teneatur spoliato, si ille talis discessisset à loco extorsionis, quando ille talia secum detulisset sine expensis.*
3 *Dies interpellat pro creditore.*
4 *Vsurarius an teneatur dirigere extorta per vsuram ei, qui illa secum detulisset cum aliquibus expensis, suis sumptibus.*
5 *Vsurarius ad quid tenebitur, si spoliatus extorta per vsuram ab eo vendidisset illa in loco extorsionis.*
6 *Vsurarius, an loco spoliati ab eo, iam recepti in remotis, possit restituere pauperibus taliter extorta.*

IRCA præsentem quæstionem difficillimam videtur primò dicẽdum, quòd huiusmodi vsurario sufficiat restituere vsuras ei, à quo ipse vsurarius extorserat in loco, in quo illas exegisset: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet:

Maior propos. Qui iniustè aliquem spoliat re sua, illi restituere tenetur in eodem loco, in quo illum spoliauerat, & non alibi.

At vsura-

At vsurarius extorquens ab aliquo aliquod per exactionem vsurarum, illum re sua iniustè spoliat. Minor propos.

Ergo vsurarius extorquens ab aliquo aliquod per exactionem vsurarum tenetur illi restituere in loco, in quo illum spoliauerat, & non alibi. Conclusio.

Maior propositio verissima est, & probatur per argumentum in cap. Reintegranda, 3. q. 1. in quo inter alia [Ioannes Papa scribens Zachariæ Archiepiscopo, ait: Reintegranda sunt omnia expoliatis, vel eiectis Episcopis præsentialiter ordinatione Pontificum, & in eo locò, vnde abscesserant, funditùs reuocanda] hæc ibi. Dixi probari per argumentum in dicto c. Reintegranda, arguendo ab identitate rationis: cùm enim ratio huiusmodi constitutionis fuerit, vt iniustè spoliato fiat restitutio in loco, in quo spoliatus fuerat, patet idem dicendum in casu nostro, cùm eadem ratio militet: eò quòd & ille, à quo vsurarius per vsuras extorsit aliquid, fuerit ab ipso vsurario iniustè spoliatus re sua, vt patet ad sensum, vt in superioribus quæstionibus abundè satis fuit probatum. c. Reintegranda, 3. q. 1.

SED CONTRA est textus apertissimus (si benè ponderetur) in cap. cùm tu. extrà de vsuris. in quo inter alia fuit infrascriptis vsus verbis Alexander III. scribens Archiepiscopo Salernitano, videlicet [Siue antè, siue post interdictum nostrum vsuras extorserint, cogendi sunt per pœnam, eas his, à quibus extorserunt, vel eorum hæredibus restituere.] hęc ille. ex cuius verbis patet, Papam voluisse, restitutioni obnoxium obligare ad taliter extortum integrè restituendum ei, à quo quis extorsit vbicunque reperiatur, sine expensis illius, cui facienda esset restitutio: quoniam aliàs integra restitutio taliter extorti non fieret, si expensis illius esset facienda, à quo extorsisset (vt paulò post patebit) contra communem Doctorum opinionem.

Respondeo præsenti quotidianæ, ac difficillimæ quæstioni nonnullis conclusionibus more solito: illis tamen præmittendo Doctorum varias sententias circa ipsam: vt clariùs veritas cognoscatur, & faciliùs percipiatur à lectoribus pijs.

Prima ergo opinio est dicentium, quòd licèt regulariter semper sit facienda restitutio ei, à quo quis aliquid iniustè abstulit: tamen si is, cui facienda est restitutio, est absens, & non in loco, in quo est is, qui restitutioni est obnoxius, & transmissio rei restituendæ sine maximo incommodo, ac expensis fieri non posset, non tenebitur dirigere debitor etiam vsurarius, vel fur, vel alius malæ fidei possessor illud tale ad spoliatum huiusmodi: sed poterit dare parentibus illius, si in loco illo adsint, vel in pios vsus alios: & ratio, quæ ad hoc illos adduxit, est: quoniam secundum rationem charitatis spoliatus non deberet velle illum compellere ad tale damnum sustinendum, nec quòd magnis expensis taliter spoliati res talis restitutioni obnoxia transmitteretur ad eos. Quapropter talis debitor, qui ratione furti, aut vsuræ, vel doli mali restitutioni huiusmodi obnoxius est, poterit illud erogare pauperibus, vt sic conferant bonum spirituale, cui non potest conferre bonum temporale suum: & huic sententiæ se subscripserunt nonnulli ex Theologis, & Canonistis, & sunt infrascripti, videlicet, Scotus in 4. sent. dist. 5. quæst. 2. artic. 4. §. De quarto, scilicet, cui. Riccardus de Mediauilla in 4. sent. dist. 15. artic. 5. quæst. 4. in responsione ad primum. Nicolaus de Orbellis in quarto sent. dist. 15. quæst. 2. §. 19. titulo, de restitutione. Gabriel Biel in 4. sent. dist. 15. quæst. 2. concl. 2. §. Ad tertium casum. licèt addat, quòd in tali casu expectanda erit præsentia Scotus. Riccardus. Nic. de Orbel. Gabriel Biel.

creditoris:

creditoris, si quandoque credatur: sed si non credatur haberi, nec nuncius cũ tali re restitutioni obnoxia mitti possit sine nimijs sumptibus, tunc erit pauperibus eroganda. hæc ille. huic etiam ex Canonistis patrocinatur Glos. in dicto c. cum tu. extrà de vsur. in ver. non superstitibus. Attamen (pace tantorum virorum eruditissimorum dixerim) hæc sententia si intelligatur (vt iacet in litera) bona non erit, eò quòd non videatur fulciri aliquo iure, aut sensata ratione: cùm videatur falsum quod asseritur, quòd is, qui per vsurarum extorsionem, aut furtum fuit spoliatus re sua, ex vi charitatis teneatur non compellere vsurarium, aut furem ad tale interesse sustinendum ex transmissione rei (taliter iniustè obtentæ) ad ipsum spoliatum: eò magis quòd videatur (& meo iudicio) sic ipsum ad hoc compellere (iuxta distinctionem afferendam in conclusionibus) secundum ordinem charitatis: eò quòd prima charitas incipere debeat à semetipso, vt in l. Præses. C. de seruitu. & aqua: de quo latiùs diximus in probationem primæ conclusionis quæstionis primæ.

Glos. — Impugnatur prima opinio. — l. Præses, C. de seruit. & aqua.

Pater, ergo, quòd homo non teneatur ex præcepto charitatis nolle sibi suum restitui cum proprio damno, ne restitutioni obnoxius incurrat aliquod damnum in suis bonis: tum quia talis damni auctor, & causa non sit ipse, sed fuerit vsurarius, aut fur ipse, qui iniustè alienum occupauit: tum etiam, quia aliàs rarò contingeret aliquem posse condemnari ad talium rerum restitutionem faciendam: cùm (vt in pluribus) hoc fieri nequeat sine restituentis aliquo detrimento: & tertiò inde sequeretur, quòd esset iniustum, quod præcepit Cęlestinus III. in cap. grauis, extrà de restit. spoliat. [pręcipiendo spoliatori restituere rem spoliatam vnà cum omni damno, & interesse, & fructibus illius perceptis ab ipso, vnà cum alijs, qui percepti fuissent à spoliatore suo, si res illa fuisset ab eo possessa: ex his, ergo, patet, nostram impugnationem verissimam esse. Nec valet quod ipsi Doctores subdunt dicẽtes, ꝙ in tali casu restituant pauperibus, quia inde veri domini recipient, saltem, emolumentũ spirituale: Non valet (inquam) hoc dictum ipsorum: cùm contrarium statuerit Alexander III. in c. sicut dignum. §. eos insuper. extra de homicid. in fine. infrascriptis verbis vtens, videlicet: [in integrum restituere: quia licèt quædam ex his, quæ occupauerunt, fateantur se pauperibus erogasse: non tamen aliena (cùm ipsa potuissent eis, quorum fuerant, restituere) debuerunt pauperibus erogare.] hæc ibi. Adest, & alia ratio hoc idem probans. Nam sicut nullus alteri facere (propriè loquendo) damnum dicẽdus erit, qui vtitur iure suo: sic & is, qui re sua spoliatus iniustè illam vendicare vult, & non intendit illa priuari nec ad momentum, etiam si ex hoc per accidens iniusto detentori damnum aliquod in bonis eueniat: Quapropter inde elicitur, quòd spoliatus iniustè re sua ab vsurario, vestiri debeat ab ipso, etiam si hoc fieri nequeat sine ipsius vsurarij damno, cùm hoc sibi asscribat, & imputet, & non illi miserrimo spoliato, vt latiùs dicetur, & probabitur in conclusionibus.

c. Grauis, extrà de restit. spol. — c. Sicut dignũ, extra de homicidio.

Secunda Doctorum sententia fuit dicentium: quòd primò aut vsurarius, seu fur ipse vnà cum re extorta per vsuras discessit à loco, in quo tale quid extorxerat, ibidem permanente eo, qui soluit vsuras ipsas. Secundò, aut vsurario permanente in eodem loco, in quo vsuras extorserat ipse: & is, qui illas soluerat, ab illo loco recessisset: si ergo primò, tunc vsurarius expensis suis tenebitur taliter extorta per vsuras dirigere ei, à quo extorserat. si secundò, tunc vsurarius non teneretur, nisi haberet fidum nuntium, qui gratis illud extortum sic, deferret: aliàs erogare tenebitur pauperibus. & huic sententiæ se

Secunda opin.

subscri-

subscripserunt infrascripti Doctores, Petrus à Pal. in 4. sent. dist. 15. quæst. 2. art. 4. in ver. quintò absens. Sotus in lib. 4. de iust. & iure, quæst. 7. art. 1. col. 8. in ver. si autem per iniuriam, (qui tamen nihil ibi dixit, si à loco exactionis vsuræ, vel furti discessisset is, à quo fuit extortum aliquid per furtum, vel vsuram) Hostiensis in dicto c. cùm tu. extrà de vsuris. quem sequuntur ibidem Ioannes And. Ant. de Butrio, Panorm. Ioannesq; de Anania: qui Doctores hanc sententiam nituntur probare per tex. in l. cùm res. ff. de legat. primò, in qua hæc habentur, videlicet [Sed si res relicta est, alibi autem ab hęrede dolo malo eius translata, nisi ibi præstetur vbi petitur, hæres condemnabitur doli sui nomine. Cæterum si sine dolo, ibi præstabitur quò transtulit] hæc ibi. sed nec bona horum sententia mihi videtur in secundo eius membro, eò quòd dicat, vsurarium non teneri proprijs expensis rem extortam per vsurã transmittere ad eum, à quo extorsit, si ille talis discessisset à loco extorsionis: sed in tali in casu dabit huiusmodi rem pauperibus. Non (inquam) videtur talis sententia (vt iacet in litera) tuta vsquequaque, cùm includat, ac concedat id, quod est iniustum, ac contra ea, quę attulimus paulò antè in impugnationem primæ opinionis: cùm nemo debeat puniri nulla propria culpa præcedente, vt in cap. sine culpa, de reg. iur. in sexto. & tamen quis negabit, quòd si vera esset hæc secunda opinio, inde sequeretur, quòd is, à quo vsurarius extorsit vsuras, sine sua culpa grauaretur, si opus esset ei proprijs expensis suum recipere, quod (forsan) secum detulisset sine expensis, vel non cum tantis: vt peroptimè ponderauit Caietanus loco paulò post citando. Nec obstat tex. in dicta l. cùm res. quoniam non sumus in casu simili: cùm illa loquatur in materia legati: nos autem maleficij, ratione cuius quis tenetur etiam de leuissima culpa, & indemnem seruare quem læsit: quod facere nequit vsurarius, nisi ei restituendo sine expensis, vel saltem sine maioribus (vt in conclusionibus latiùs) immò possumus dicere id etiam elici ex mente dictæ legis: cùm ibi dicatur, quòd si legati exequutor dolo malo transtulisset, quòd teneatur transmittere proprijs expensis. & hoc dico, cùm constet, vsurarium dolo malo acquisiuisse, idest per iniustitiam, vnde & fictione iuris videtur transtulisse taliter extortum à loco vsurarum exactionis, eò ipso quòd impediuit dominum illius à secum deferendo, vt latiùs infrà.

Paludanus. Sotus. Hostiensis. Ioan. And. Ant. de Butrio. Panor. Ioan. de Anan. l. Cùm res ff. de legat. primo. Impugnatur secunda opinio.

Tertia opinio est Caietani in Commentarijs 2. 2. q. 62. artic. 5. in ver. Mihi autem videtur esse distinguendum de causa restitutionis, An, scilicet, fuerit acceptio iniusta: vt furtum, rapina, vsura, & huiusmodi: vel sine iniustitia, vt inuentio, successio, mutuum, depositum, & huiusmodi. Nam si tenetur ad restitutionem ratione furti, & similium, tenetur ad expensas etiam in quadruplum, si aliter non potest facere, quòd res reddatur domino. & ratio est, quia dominus rei ex eò quòd passus est furtum, nõ debet damnificari. Constat autem, quòd damnificaretur, si proprijs expensis deberet recuperare rem sibi ablatam. Cùm, ergo, ipse non teneatur ad expensas, & fur teneatur ad iteratò statuendum dominum rei in possessionem: consequens est, quòd fur teneatur per accidens, scilicet, propter accidentem distantiam ad plus damni sustinendum, quàm intulerit alteri. Nec propterea concedendum est, quòd tenetur ad aliud, quàm ad restitutionem: sed quia tenetur ad cõsumatam restitutionem, quæ per accidens requirit expensas: ideò tenetur ad subeundum damnum. Nec refert in proposito: An fur, an passus furtum se absentauerit à loco furti: sed sibi imputet fur, qui furando effecit se debitorẽ ad ponendum dominum

Caietanus.

dominum in possessionem rei suæ: non in hoc, vel in illo loco, sed simpliciter. Nec debet dominus, qui non potuit rem suam ablatam ferre secum, pati: pateretur autem si sine eius voluntate res sua pauperi alteri daretur. hæc omnia Caietanus vbi supra.

Interpretatio sententiæ Caietani.

Hęc Caietani sententia bona est, tamen indiget limitatione: quoniam aliàs contineret iniustitiam, quæ quidem limitatio nõ videtur esse contra mentem eius, licèt explicitè de ipsa nullam faciat mentionem: limitatio, ergo, erit hęc, scilicet, quando spoliatus re sua per vsurarum, aut furti extorsionem secum detulisset rem illam sine proprijs expensis: & in hoc casu locum habet sententia Caietani, non autem quando secum detulisset cum expensis, vel vendidisset in loco extorsionis, vt latiùs dicetur in conclusionib. afferendis: quod probatur & hac ratione, videlicet: sicut enim non decet vsurarium lucrari cum aliena iactura: sic nec conuenit soluenti vsuras, illas recuperare cum lucro, cùm sufficere sibi debeat restitutio earum cum omni interesse inde passo: quapropter patet veritas nostrę assertionis, cùm in tali casu lucrarentur, & sibi fieret restitutio rei extortæ cum lucro, si sibi dirigeretur expensis vsurarij in dictis casibus (vt patet ad sensum) & latiùs patebit in conclusionibus.

Quarta opinio fuit dicentium, quòd aut is, qui soluit vsuras, vel passus est furtum, rem ipsam, qua spoliatus fuit iniustè, secum detulisset quò abijt, recedendo à loco, in quo hæc passus fuit: aut secum non detulisset. si primò, tunc subdistinguendum erit, quòd aut ipse potuisset secum deferre sine expensis, aut cum expensis. si primò, & tunc tenebitur fur, vsurarius, & similes, proprijs expensis ad ipsum spoliatum rem talem saluam dirigere: si secundò, & tunc ipse, qui suum directum ad se expensis vsurarij recepit, tenebitur illi vsurario restituere illud, quod realiter expendisset, secum illam rem deferendo: sed si ipse non detulisset secum taliter extortum per vsuram, sed vendidisset in loco extorsionis vsurarum, tunc vsurarius tenebitur ad expensas omnes, quæ necessariæ erunt ad restituendum taliter extortum vero domino (à quo extorsit): vnde tenebitur certiorem facere spoliatum de tali re restituenda: & an velit ad se rem illam transmitti, vel pretium eius: & idipsum vsurarius exequatur, quod ille voluerit. & huic sententiæ specialiter se subscripsit

Couarruuias.

Didacus Couarruuias in fine primæ par. Relect. nu. 7. fol. 530. Et ratio istius opinionis (vltra adducta à Caietano paulò ante) est: quoniam perfecta restitutionis executio ad hoc tendit, vt creditori nullum damnum sequatur ex

Restituere q d sit.

iniqua occupatione rei alienæ: hoc enim verè est restituere: nec tamen eidem debetur lucrum aliquod, sicuti manifestissimi iuris est: qua ratione si creditor nullas facturus fuisset in asportandis secum rebus, quibus expoliatus fuerat, vel quia absque vllis expensis secum detulisset: vel antè discessum (nisi damnum ei illatum per iniustitiam fuisset) eas vendidisset, vel si eis priuatus fuisset. & hoc modo interpretandum (ait) fore Diuum Thomam, qui in 2.2.q.62.

S. Thomas.

art. 5. in resp. ad tertium dixit. si verò ille sit multùm distans debet sibi transmitti quod ei debetur: & præcipuè si sit res magni valoris, & posset commodè transmitti: alioquin debet in alio loco tuto deponi, vt pro eo conseruetur, & domino significari. hæc ille Sanctus. Hæc sententia optima esset si ei addi-

Interpretatio sententiæ Couarr.

disset Couarruuias aliam particulam, quam implicitè illum voluisse addere mihi videtur: particula, ergo, talis est, quòd vsurarius non teneatur ad dirigendum extortum per vsuras, proprijs expensis, quando si non fuisset extortum, à domino fuisset venditum in loco extorsionis: benè, tamen, teneretur

vsurarius

vsurarius (arbitrio boni viri [illegible] resse pactum ab eo, qui soluit vsuras, si verè pretium [illegible] rei extortæ [illegible] negotiationi, & aliquid lucratus fuisset tenebitur etiam [illegible] dirigendum pretium talis rei extortæ, proprijs expensis: si [illegible] secum sine expensis: Quæ omnia implicitè uoluit n[illegible] C[illegible] quæ [illegible] (vt supra.) Nisi damnum ei, & cæt.

Quinta opinio [illegible] in verbo restitutio. quarto. §. quarto in fine [illegible] prædictæ sententiæ Panormitani infrascriptis utitur verbis [illegible] Panormitani. Nisi adesset fidus nuncius [illegible] vel in minoribus argumentum in capitulo, significante. extra de pignor. Et ideo [illegible] in conscientia, nisi dominus sine expensis, aut [illegible] rei suam secum detulisset, quia tenetur de tali damno: si ex delicto [illegible] batur. hæc ille. Hæc sententia, nec plenè satisfacere quæsito videtur, cùm [illegible] omnia membra quæstionis, vt puta, quid esset dicendum, [illegible] furtum, [illegible] taliter à se extortum secum non [illegible] vendidisset. — Syluest.

Opinio [illegible] est Ioannis à Medina in Codice de rebus restituendis, quæst. [illegible] culo incip. Ad [illegible] quod [illegible] quærebatur. §. Verum aliter [illegible] procedendo per distinctionem, loquêdo de [illegible] vt [illegible] aut debitor à loco co[illegible], tenetur expensis suis ad locum [illegible] aut creditor, seu [illegible] primo, rursus subdi[illegible] aut cum expensis [illegible]. Si primò, & tunc etiam subdistin[illegible] quicquid expenderit in illud tali[illegible] rem illam taliter extortam dirigere. [illegible] ipsum [illegible] lum, vt disponat quod [illegible] suam secum [illegible], tunc [illegible] proprijs [illegible] rem ad creditorem dirigere ten[illegible]. hæc [illegible] de membro [illegible] proposito, scilicet, si secum [illegible] cui subscripsit Frater Ioseph Angles in suo opusculo [illegible] Quæst[illegible], super quartum sententiarum, in quæst[illegible] de [illegible], difficultate decima, sexto dubio, in appendice conclus[illegible], & in conclusione breuiter dicit, quòd si non detulisset secum [illegible], non tenebitur spolians ad illud sibi dirigendû [illegible] um [illegible] è damnum ei intulerit. Horum Doctorum [illegible] est, licet [illegible] fecerit mentionem, quid sit sentiêdum, [illegible] ns extort[illegible] illud tale vendidisset in loco extorsionis: licet possimus dicere, illos hoc explicitè non dixisse, cùm videatur clarè [illegible] posse ex dictis suis. — Ios. à Medina.

Septima opinio est ipsius Nauarri in suo manuali. c. 17. nu. 43. dicêtis, quod si restitutio ob delictû vel [illegible], facienda esset in loco, in quo, ipsa facta, nul[illegible] debet, [illegible] restituat vbi acceptû fuit, si ue vbi est d[illegible]s, siue in alio [illegible] ad quê d[illegible] trastulit: ita ut dânificatus nulla impêsa, vel alio onere grauetur, quâ si dânû datû nô fuisset, quia restituere est in primû statû reponere, & reddere rê integre in statu eo, in quo dns seruasset ab eo [illegible] nô fuisset. vt in l. restituere el 1. & el 2. ff. de verb. sign. ex quo colligitur, cuius impensis suo domino suum sit mittendum. hæc ille Doctor. — Nauarrus. — Restituere quid sit. l. Restituere, el primo, & el 2. ff. de verb. sign.

Hæc vltima opinio optima est, licèt obscurata, ac d[illegible] breuitate sermonis, quæ, [illegible]n, in conclusio[illegible] [illegible] amplanda erit, vt decisionis veritas ipsa, luce meridiana c[illegible]at.

Expositio primæ opinionis.

Pro concordia, tamen, istarum sententiarum p[illegible] pr[illegible] opinio implicitè dicat sicut, & tertia, & reliquæ: & quod [illegible] de eo, qui pauperibus illud erog[illegible] spem ponens [illegible] p[illegible]do mini illius rei: quod elicitur ex verbis eius dicentis, qu[illegible] charitatis, hoc uero domino placere d[illegible] non autem [illegible] tur de vsurario, qui nullum signum huiusmodi [illegible] per cepit: immo credit ipsum uelle sibi omnino restitui [illegible] tunc reperitur.

Expositio secundæ opinionis.

De secunda opinione dicitur, ipsos Doctores int[illegible] quo spoliatus secum non detulisset, sed in loco vsurarum [illegible]s, u[illegible] fur ti vendidisset, necnon & si secum detulisset, cum expensis d[illegible] nō [illegible]tem de eo, qui sine expensis detulisset, cū benè sciuerint præadd[illegible] qui sunt lucernæ fulgentes ipsius iuris canonici, quib. præcip[illegible] rei spoliatæ fieri cum omni interesse, undè passo per sp[illegible] capitulo, Grauis, & nisi taliter restitutio ei [illegible]ret, non restitue[illegible] ex pensis opus esset recuperare [illegible]m, quod secum [illegible] & sic patet, ipsos Doctores non aduersatos fuisse tertiæ, quartæ, & [illegible] opinionibus.

Expositio tertiæ opinionis.

Idem dicendum erit de tertia, [illegible] ipse Doctor [illegible] cū dicat, restituere [illegible] in p[illegible] primo statu existenti op[illegible] rem spoliatam, patet, quod dicetur restitutio etiam p[illegible] res illa expensis spoliati: explicite a[illegible], qui [illegible] detulisset sine expensis taliter à [illegible] per vsuram.

Expositio quartæ opinionis.

De quarta opinione dici potest, ipsum Doctorem volu[illegible] pretio dirigendo: quod [illegible] ex v[illegible] do illud secum, [illegible] donum [illegible]ous ex[illegible] ideo cautè loquutus fuit dicens, si vendidisset [illegible] vel [illegible] fur & usurarius tenebitur ad expensas, [illegible] extortum vero domino, [illegible] patet, quod ex [illegible] rei pretium ipse venditor assequatur & [illegible] non dixit ad [illegible] cessariæ sunt ad restituendam rem [illegible] rem, ac pretium eius; cum ex tali [illegible] facta ipsi [illegible] statui suo.

Expositio quintæ opinionis.

De quinta, dicendum etiam erit ip[illegible] Syluest. implicite h[illegible] sed breuitatis causa, explicite id[illegible] non dixisse: cum per se pateat ver[illegible] ipsa.

Expositio sextæ opinionis.

De sexta opinione dicitur quoad Medinam, ipsum non po[illegible] priè loquendo) defecisse: cum non a[illegible] de [illegible] sentiend[illegible] cum non detulisset illud extortum per usuram spoliatus ip[illegible] tet, quod tunc tenebitur [illegible] restituenda [illegible] in currat spoliatus ipse interesse.

Et sic (Deo dante) reconciliatis Doctorum opi[illegible] una fronte videntur inter se dissentire, & [illegible] d[illegible] quæstionis, nonnullis conclusionibus mediantibus, me accingam.

His

His ergo præmissis satisfaciemus quæstioni nonnullis conclusionibus,quarum prima erit hæc,videlicet.

Prima conclusio.

Vsurarius,qui post usuras exactas discessit à loco,in quo illas extorsit,etiã si longinquas regiones petijsset,tenebitur proprijs expensis (dirigendo illas ei,à quo extorserat)restituere. 1

Vsurarius discedens à loco extorsionis vsurarum, proprijs expensis dirigere tenetur extorta p vsuram ei, a quo extorserat.

Hæc conclusio probatur triplici medio.Primò,enim,per arg.in cap. reintegranda. et 1. 5. q. 1. in quo Ioannes Papa infra statuit dicens.[Reintegranda sunt omnia expoliatis præsentialiter ordinatione Pontificum; & in eo locō vnde abscesserant,funditùs reuocanda] hæc ibi. inter alia, sed notanter, dixi probari nostram conclusionem per arg.scilicet,à simili: quoniam licèt in dicto iure non fiat mentio de restitutione facienda per vsurarium,tamen,ibi fit mentio de restitutione facienda ab eo,(qui aliquem spoliauit re sua iniustè) ipsi spoliato:at quoniam eadem ratio militat in spoliatore per furtum & usurario,cùm ambo iniustè dicantur spoliare & spoliati per furtum, & per usuram dicantur iniustè spoliati,eò quòd ambo huiusmodi peccata contineantur sub præcepto negatiuo [Non furaberis] vt quàm sæpissimè fuit per nos probatum in præcedentibus quæstionibus:Indè sequitur(arguendo ab identitate rationis)nostram conclusionem probari quàm apertissimè per argu. in d.c.reintegranda.Idem probatur per arg.in c.Grauis.extra de resti. spoliat.in quo Cælestinus III. Papa nostram implicitè approbauit cõclusionem. [Præcipiendo,ibi,cuidam,(qui spoliauerat iniustè quendam re sua) restituere non tantùm rem ipsam unà cum fructibus ex ipsa re per ipsum illùc vsque susceptis: verùm etiam vnà cum fructibus, quos spoliatus ipse percepisset(si ea re non fuisset spoliatus)& quòd omnia damna indè passa resarciret; & pro iniuria illata satisfacere teneretur,]hæc in dicto canone : ex cuius verbis patet veritas nostræ conclusionis,cũ ex ipso canone benè eliciatur, quòd spoliato sit facienda restitutio à spoliatore,non tantùm in loco furti, seu cuiuscunque spoliationis iniustè factæ,verùm etiam vbicunque ille talis spoliatus reperiretur sine re sua,nulla eius culpa præcedente:cùm per dictum canonem præceptum fuerit spoliatori,vt satisfaceret de omni interesse ex spoliatione indè passo: quoniam si hic talis vsurarius, qui iniustè spoliauit rẽ sua eum (qui usuras sibi soluit) vellet transmittere taliter extorta ad ipsum spoliatum eius expensis: sequeretur, quòd indè non teneretur spoliator ad omne interesse illatum ipsi spoliato ex vsurarum extorsione: quod esset contra pdictos canones:& (vt in subsequentis conclusionis probatione clariùs probabitur) præsens nostra conclusio insuper probatur per argumentum in l. cùm res. ff. de legatis primo, in qua hæc habentur, videlicet. [Sed si relicta res est,alibi autem ab hærede dolo malo eius translata, nisi ibi præstetur, ubi petitur,hæres condemnabitur doli sui nomine.Cæterum si sine dolo,ibi præstabitur,quo transtulit.]Hęc ibi.dixi pròbari per argumentum,arguendo, scilicet,ab identitate rationis,cùm sicut dolus est in causa, vt hæres qui transtulit rem alteri relictam,suis expensis illam reducere teneatur, & legatario assignare:sic in casu nostro extorsio vsuræ:(quæ semper fit cum dolo, seu iniustitia, ut patet ad sensum,) & quòd in usuræ exactione adsit dolus, patet cùm dolus sit species iniustitiæ, ergo, qui iniustitiam committit, & dolum videtur facere, eò quòd sicut fur furando dicendum esset, ipsum esse in dolo,vel dolo contrectasse rem alienam inuito domino: sic & vsurarius ipse,

c. Reintegranda. 3.q.1.

Exod.c.20.

c.Grauis, extrà de restit.spol.

l.Cum res.ff.de leg.1.

cùm usura contineatur sub furto,& prohibita fuerit per præceptum. [Non furaberis]vt sæpius in præcedentibus quæstionibus abundè satis fuit per nos probatum:si,ergo,fur diceretur dolosus,ac esse in dolo, donec restituerit quicquid contra iustitiam à proximo abstulit:eodem modo,dicetur vsurarius usuras extorquendo,dolum committere : cùm dolus sit species furti (vt per se patet.)Idem probatur per argumentum in l.restituere,la 2.ff.de verborum significat.in qua hæc habentur,videlicet.[Restituere videtur is,qui id restituit, quod habiturus esset actor,si controuersia ei facta non esset]hæc ibi.Dixi probari nostram conclusionem per argumentum in dicta l.restituere.eò quòd licèt in dicta l.nulla fiat mentio explicitè de casu proposito in nostra conclusione,benè tamen,ex ipsa elicitur veritas ipsius conclusionis,quoniam si usurarius non restitueret in loco,in quo per vsuram illud tale extorsit, sed vbi ipse pro tunc reperitur:tunc posset verè dici ipsum non plenè restituere(propriè loquendo,vt in dicta l.restituere dicitur)eò quòd restituere is dicatur, qui id restituit,quod habiturus esset actor,si controuersia ei facta non esset.

L.restituere. ff. de verb.sig.

At cùm controuersia,idest,vsurarum extorsio contra uoluntatem soluentis vsuras fuerit in causa, quòd in loco exactionis huiusmodi, ille, qui soluit vsuras,rem taliter extortam desijt habere, quam aliàs ibi habuisset : & quòd is,qui soluit vsuras,sit actor,patet:quoniam tàm in foro poli,quàm in foro iudiciali habet actionem repetendi ab vsurario id , quod coactè ei tradidit. Vt patet per totum titulum de vsuris:quoniam,si hoc non esset verum, sequeretur,quòd ipse usurarius non posset obligari ad vsuras exactas restituendas: vt patet ad sensum.

Probatur insuper & secundò præsens nostra conclusio explicitè Doctorum omnium auctoritate,qui adducti fuerunt in relatione secundæ, tertiæ, quartæ,quintæ,sextæ,& septimæ opinionis: quoniam in hoc conueniunt ipsi explicitè,& implicitè Doctores adducti in relatione primę opinionis,eorum sententiam interpretando iuxta intellectum supra adductum pro concordia Doctorum,necnon,& Glos.in dicto capitulo,reintegranda,in ver. in eo loco, quæ dixit,ad hoc spoliantem teneri etiam si vltra mare ipse iuisset : Ioannes quoque Andr.in capitulo,quoniam.§.quod si super. extra.vt lite non contestata.ibi Glosa vera:nostræ conclusioni se subscripsit dicens:Si malæ fidei possessor eam rem(de qua agebatur rei uendic.) transtulit alio loco:illic restituere debet,unde subtraxit sumptibus suis.hæc ille,quem sequitur Dominicus à S.Geminiano in dicto capitulo,reintegrãda.in ver. An iste vltimus possessor, & in ver.Nota,quòd spoliatus. Vbi dixit. Nota,quòd spoliatus debet restitui non tantum ad possessionem bonorum:sed etiam ad possessionem loci:& Archidiaconus in dicto capitulo,reintegranda,qui interpretando verba illius canonis:sic ait ver.loco,idest,ad eundem statum,abscesserant, idest, ablata fuerant,funditùs,idest,ex toto,ita quòd nihil desit.hæc ille,ex quibus verbis elicitur, ipsum implicitè,seu tacitè se subscripsisse præsenti nostræ conclusioni.

Ioan.Andr.

Geminianus. Archid.

Ratio conclus. Probatur & tertiò præsens nostra conclusio hac ratione,videlicet.

Antecedens. Cùm non dimittatur peccatum, nisi restituatur ablatum, (vt in capitulo, Peccatum.de regulis iuris in sexto ,) indè sequitur veritas nostræ conclusionis, quòd ,scilicet , usurarius discedens à loco extorsionis usuræ vna cum re extorta,ad ipsam restituendam vero eius domino in loco maleficij(si ibi moretur)tenet : consequentia hæc probatur duplici medio: Primò,quoniam , si inde ipse vsurarius damnificaretur, sibi imputare debebit , & non alteri: tum

Consequentia.

quia,

quia,vel à loco illo discessit ipse,in quo vsuras extorserat) tum quia antè discessum soluentis vsuras,debuerat & poterat sine proprijs expēsis rē per usuram extortam eius domino restituere:quod si non fecit,imputet sibi,& substinet patienter in pœnam peccati perpetrati quodcunque interesse indè patiendum: Secundò, quoniam si conclusio nostra vera non esset, sequeretur hoc absurdum,quòd quis esset pœna plectendus pro peccato alieno: quod vtique rationi consentaneum non est:immo prohibetur à iure,vt patet per iuris regulas has,videlicet,in capitulo,Non debet.& in capitulo, sine culpa: in quorum primo hæc habentur,videlicet.[Non debet aliquis alterius odio prægrauari]& in secundo capitulo, dicitur[sine culpa,nisi subsit causa,non est aliquis puniendus] ex quibus regulis elicitur, quòd maximū absurdū esset, si non concederetur consequentia nostræ rationis, qua probari diximus conclusionē præsentem:quoniam aliàs grauaretur spoliatus odio spoliatoris, & sine culpa subiaceret pœnæ duplici:prima,enim,fuit,quando tale quid usurarius ab eo extorsit.Secunda pœna esset, si opus ei esset suum recuperare non integrum:Nam si vsurarius per usuras extorsisset pallium valētem decem aureis,& pro directione,seu illorum restitutione ipsi spoliato facienda solueretur deferenti aureus unus,sequeretur,quòd si spoliator non teneretur ad expensas prædictas pro delatione talis pallij extorti per vsuras faciendas ad ipsum spoliatū sed ipse: spoliatus(qui ꝓ vsuris ipsum pallium tradidit)q; (vltra iniustitiā passam ab vsurario) ipse spoliatus pro decē aureis, reciperet solùm nouē aureos: qđ quidē esse impium,& à rōne prorsus alienissimum patet ad sensum.Quapropter,vt hæc absurda vitentur, dicendum erit,præsentem nostram conclusionem verissimam fuisse:& vt talem amplectendam fore ab omnibus.

Non debet. de reg.iur.in 6. c.sine culpa.de reg.iur.in 6.

Secunda conclusio.

2 Vsurarius,qui aliquid extorsit per usuras(ab eo, qui post solutionem vsurarum in aliam regionem se recepit discedendo à loco,in quo soluit usuras, qui si non illud à se fuisset extortum per usuras,secum detulisset quò abiit sine expensis proprijs)restituere tenebitur,huiusmodi extortum dirigendo taliter spoliato quocunque pro tunc ille talis reperiretur, expensis ipsiusmet usurarij,& non spoliati, saltem, vel ipsum spoliatum certiorem reddere se uelle restituere taliter extortum vbicumque,& qualitercunque ipsi per gratum esset sibi, cum præparatione animi ipsum restituendi in loco, in quo ipsemet moratur,vel illud tale quid dirigere proprijs expēsis ad locum, ad quem spoliatus ipse secesserat iuxta uoluntatem ipsius,qui soluerat vsuras.

Vsurarius an proprijs expensis vsuras extortas dirigere teneatur spoliato,si ille talis discessisset à loco extorsionis,& talia secum detulisset sine expensis.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in capitulo,Cùm tu.extra de vsuris,in quo [Alexander Tertius præcepir usurarios usuras restituere his, à quibus eas extorserant,vel eorum hæredibus]nulla facta mentione de loco,de expensis,seu de damno alio incurrendo ab ipsis vsurarijs ratione perfectæ restitutionis faciendæ eis,qui per extorsionem usurarum fuissent spoliati rebus talibus ab huiusmodi usurarijs:quod quidē non à casu ipse pontifex omittit:sed quia hoc addere explicitè super fluum sibi visum fuerat : cùm quodammodo de iure naturali, & diuino ad id faciendum usurarios teneri per se pateat:eò quòd peccatum non dimittatur, nisi restituatur ablatum:vt in capitulo,peccatum.de regulis iuris in sexto,maximè,cū talem pontificem alioqui doctissimum,non præteribat ethimologia uocabuli restituere,eò quòd restituere,esset rem in pristinū statum statuere:quod non

c.Cum tu,extra de vsuris.

cōtingeret, si expensis spoliati opus esset ei suum recipere: cùm minus quidē omnino reciperent iuxta quantitatem expensarum faciendarum in transmissione taliter extortæ rei per usuram, ad ipsum spoliatum: vt patet ad sensum.

c.Grauis. extra de resti.spol. l.Cum res.ff.de leg.1.

Probatur quoque nostra conclusio per argumentum in capitulo, Grauis. extra de restitutione spoliatorum: cuius tenorem verborum, & interpretationē retulimus in probatione præcedentis conclusionis. Idem probatur per argumentum in l.cùm res.ff.de legatis primo, in qua hęc habentur, videlicet. [Sed si res relicta est, alibi autem ab hærede dolo malo translata, nisi ibi præstetur vbi petitur: hæres condemnabitur doli sui nomine] hæc ibi. Dixi probari per argumentum in dicta l.non simpliciter per tex. quia explicitè, de conclusionis nostræ materia ibi nulla fit mentio: benè, verò, implicitè: cùm ex talis legis decisione luce clariùs eliciatur veritas nostræ conclusionis arguendo ab identitate rationis: Nam ratio propter quam constitutio illa hoc mandat, constat patentissimè quòd sit duplex: quarum prima est, vt pœna illa plectetur, qui voluit sine causa, & cum maxima iniustitia lædere proximum suum: Secunda est, vt legatarius non grauetur in expensis propter culpam alterius: cū

c.non debet.de reg.iur.in 6.

nemo debeat grauari odio alterius, vt in capitulo, Nō debet. De regulis iuris in sexto.

Quoniam grauaretur vtique alterius odio, si culpa hæredis dolosi teneretur assequi legatum ipse legatarius mediantibus expensis: quando ipsummet (cessante dolo hæredis) fuisset assequutus sine expensis. Idem elicitur ex regula

c.sine culpa.de reg.iur.in 6.

alia iuris in capitulo, sine culpa, de regulis iuris in sexto, in qua dicitur [sine culpa (nisi subsit causa) nemo est puniendus. Puniretur vtique legatarius sine culpa sua, & causa, si opus esset ei recipere legatum non sine expensis: quod si bi fuit relictum sine aliquo onere expensarum faciendarum in receptione rei sibi legatæ. Sic, ergo, in proposito dico in materia nostra: cùm vsurarius retinens rem extortam per vsuram, semper sit in dolo: & teneatur restituere rem taliter non diminutam, sed integram prout illam extorsit, vt verè restitueret: cùm de essentia restitutionis sit (vt sæpe probauimus) rem statuere denuò in loco suo, in quo modò reperiretur, si illa illuc vsque fuisset relicta apud dominum eius: vt in dicta l.restituere, la seconda, ff.de verborum & rerum signif. cùm, ergo, vsurarius retinendo rem taliter extortam impedierit eum, à quo illam extorsit: quominus illam secum detulisset sine expensis: patet ipsum vsurarium ad illam transmittendam propriis expensis ad verum eius dominum obligari, ut illum seruet indemnem ab expensis, quas secum illam deferēdo, non fecisset: quod & ratio ipsa suadet, & verba præadductæ legis innuunt in simili casu: maximè in verbis illis [Nisi ibi præstetur, vbi petitur] cùm vtique semper implicitè petat rem extortam ab vsurario is, à quo extorta fuit, iuxta

3 *Dies interpellat pro creditore.*

l. In omnibus. ff de reg.iur. l. Nulla intelligitur.ff.de reg. iur.

regulam illam. Dies interpellat pro creditore: quæ regula videtur elici ex tex. in l.In omnibus.ff.de regulis iuris, in qua hæc habentur, videlicet. [In omnib. obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur.] Nec obstare nobis poterit text. in l.Nulla intelligitur. ff. de regulis iuris, in qua dicitur. [Nulla intelligitur mora ibi fieri, vbi nulla petitio est.] Non (inquam) obstat nobis huiusmodi textus: quoniam interpretandus est, de ijs, qui in retinendo alienum non peccant peccato iniustitiæ: vt sunt ij, qui alienum retinent iusto titulo, puta locationis, impignorationis, depositi, mutui, & huiusmodi: non autem de ijs, qui alienum retinent per iniustitiam, vt sunt fures, raptores, vsurarij, & huiusmodi: quoniam hi omnes tenētur restituere aliena per furtum vsu

ram,

ram,& huiusmodi obtenta,statim habita facultate restituendi, nulla expectata petitione dominorum talium rerum, vt peroptimè docuit quoque Ioannes à Medina in Codice de rebus restituendis, quęstio. 2. cap. inci. Ad aliud quod quarto loco quærebatur. §. habet tamen, in vers. Et procedunt hæc: & latiùs probabitur in subsequenti quæstione trigesima prima, & rationem istius differentię, quàm elegantissimè docuit Diuus Thomas in secunda secundæ, quæstione 62. artic. octauo, in corpore quæstionis, infrascriptis verbis vtens, videlicet: Sicut accipere rem alienam est peccatum contra Iustitiam, ita etiam detinere eam: quia per hoc, quòd aliquis detinet rem alienā inuito domino, impedit eum ab usu rei suę: & sic ei facit iniuriā: Manifestum est autem, quòd nec modicum tempus licet in peccato morari: Sed quilibet tenetur peccatū statim deserere, iuxta illud Eccles. cap. 21. quasi à facie Colubri fuge peccatum: & ideò quilibet tenetur statim restituere, si potest, si non potest, vel petere dilationem ab eo, qui habet vsum rei, concedere. hæc ille Sanctus. Deueniendo, ergo, à primo ad vltimum dico per se patere ueritatem conclusionis, ac probari per illum textum in dicta l. cùm res, cùm eadem ratio prórsus militet in hærede dolosè transferente rem legatam, quæ est in usurario, qui impediuit dominum rei per ipsum extortæ, ne secum detulisset sine propriis expensis ad locum, in quo modo reperitur. Eccles. c. 21.

Hæc nostra conclusio probatur quoque per argumentum in l. restituere, la seconda. ff. de uerborum, & rerum significat. Cuius tenorem & intellectum adduximus in probatione præced. conclusionis.

Probatur & secundò explicitè auctoritate omnium Doctorum, qui adducti fuerunt in relatione tertiæ, quartæ, quintæ, sextæ, & septimæ opinionis; & implicitè auctoritate Doctorum qui fuerunt allati in recitatione primæ, & secundæ opinionis, illos interpretando prout interpretati fuimus dum reconciliauimus ibidem dictas sententias cum præadductis opinionibus tertia, quarta, quinta, sexta, & septima.

Probatur & tertiò ratione iam adducta paulò antè à Caietano, quam retulimus in relatione sententiæ ipsius, vltra multa adducta hic pro intelligentia iurium, quibus diximus probari præsentem conclusionem.

Tertia conclusio.

Vsurarius, qui extorsit aliquid per vsuras ab eo, qui recessit à loco in quo soluit usuras (qui aliàs illud extortum secum detulisset cum nonnullis expensis) ulurarius ipse (inquam) non tenebitur, illud ad ipsum spoliatum dirigere proprijs expensis, sed expēsis ipsius, qui illud soluerat: Iuxta qualitatem expēsarum, quas ipse expoliatus fecisset, si secum detulisset taliter extortum: nō autem maiores, quas forsan modò opus esset usurario facere: quoniam ad illud plus non tenebitur, dummodo rationabiliter vsurarius credat, spoliatum sibi restituturum fore huiusmodi expensas factas ab usurario in taliter extortum sibi dirigendo: Sed si non speraret hoc, tunc ei sufficiet, ipsum spoliatum certiorem facere de re sibi restituenda, ipsum interpellādo, ut sibi notificet quid fuerit faciendum de tali re. Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, per argumentum in capitulo, Grauis. extra de restitutione spoliatorū (in quo demandatur restitutio facienda spoliato iniustè, unà cùm omni interesse passo ex spoliatione sibi iniustè facta: Dixi per argumentum. quoniam licèt ad verbum ibi non probatur nostra conclusio, benè, tamen, elicitur ex ipsius verbis: eò quòd ibi præcipitur restitutio facienda expoliato iniustè, omneque

4 Vsurarius, an teneatur dirigere extorta p usurameni, (qui illa secum detulisset cum aliquib. expēsis) suis sumptib.

c. Grauis extra de restit. spol.

damnum

damnum passum resarcire:& non aliud, quàm à se vsurarius per vsuras extorsit: Vnde non erit reddenda res talis sine talibus expensis: cùm indè nullum interesse sentiret:& per consequens ad tale quid sibi soluendum non tenebitur vsurarius: cùm solùm ad rem ipsam taliter extortam, & ad interesse verū teneatur solùm,& non ad dandum ei lucrum aliquod, quod sequeretur utique si teneretur ad dirigendum huiusmodi rem, extortam per vsuram, ipsi spoliato expensis proprijs: quod & elicitur quoque ex ipso tex. quòd si opus essent in dirigendo tale quid maiores expensæ nunc, quàm fecisset spoliatus ipse, secū tūc deferendo, ꝙ ad illud plus tenebit̄ vsurarius, vt seruari possit spoliatus ipse immunis ab omni interesse iniustè patiēdo:(vt rō ēt ipsa suggerit) cū ipse usurarius solū ad interesse verū, passū indè à spoliato, ꝑ vsurarum extorsionē, teneat̄, iuxta dicti canonis sanctionē: elicit̄ ēt ex ipso canone, ꝙ usurarius nō teneat̄ ad expēsas huiusmodi si credat verisimiliter ipsi restituēdas non fore à spoliato: cùm tantùm ex tex. ipso teneatur illum seruare indemnem ab omni interessē: non autem, ipsum spoliatum ex facultate propria ditare: quod vtique sequeretur si teneretur restituere rem ipsam extortam cū lucro, idest, sine expensis, quas ille necessariò fecisset: vt patet ad sensum: Cùm nemini liceat locupletari cū aliena iniuria, vel iactura. vt in capitulo, locupletari. de regul. iur. in 6.

c. Locupletari. de reg. iur. in 6.

Probatur & secundò Doctorum auctoritate, & implicitè quidem auctoritate Doctorum, qui fuerunt relati in recitatione primæ, secundę, & tertiæ opinionis. Iuxta concordiam eorum cum reliquis Doctoribus à me supra allatam:& explicitè auctoritate Doctorum, qui adducti fuerūt in relatione quartæ, quintæ, sextæ, & septimæ opinionis.

Probatur & tertiò ratione adducta in enucleatione præ allati. capituli, Grauis.

Quarta conclusio.

5 *Vsurarius ad quid tenebitur si spoliatus ex torta per usuram ab eo, uendidisset in loco extorsionis.*

Vsurarius, qui extorsit aliquid per vsuras ab eo, qui taliter extortum secū non detulisset, sed in loco extorsionis vendidisset, non tenebitur ad dirigendū tale illud proprijs expensis taliter spoliato: sed ad ipsam rem solum restituendam (si extet) si verò non extat, ad dirigendum proprijs expensis eius valorē, cuius erat talis res tempore extorsionis: necnō ad omne aliud damnum, & interesse, tàm ratione lucri cessantis, quàm damni emergentis, quod ex carentia illius rei, spoliatus ipse sustinuisset: vt puta, si ex pretio eius emisset merces, ex quibus lucratus fuisset, vel si non fuisset illa re spoliatus, non opus fuisset ei, accipere sub usuris, æqualem pecuniæ quantitatem, vel aliud simile damnum emergens passus fuisset ex tali spoliatione iuxta probata, & allata in quæstionibus de interesse lucri cessantis, & damni emergentis.

c. Grauis. extra de restitu. spol.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in dicto capitulo, Grauis. extra de restitutione spoliatorum, in quo dicitur. [Spoliantem teneri ad restituendum rem, de qua quis fuisset iniustè spoliatus, & ad omne interesse inde sequutum:& per argumentum in l. restituere, la secunda, ff. de verborum & rerum signific. sæpe adducto: ex qua elicitur, quòd ille dicitur restituere, qui in pristinum locum collocat dominum alicuius rei qua prius ille priuatus fuerat.

l. restituere. ff. de verb. signifi.

Probatur & secundò auctoritate Doctorum omnium, qui fuerunt adducti in relatione opinionis quartæ, quintæ, sextæ, & septimæ. Necnon, & probatur & tertiò, ratione hac, videlicet. Cùm nemo alicui teneatur ad restitutionem

Ratio conclus. Antecedens.

alicuius

alicuius rei, nisi ratione damni, seu interesse iniuste illati ipsi, & restituere sit in pristinum locum dominum constituere: Indè sequitur, q; usurarius non teneatur spoliato vltra interesse, vel damnum sibi aliquo modo illatum & per consequens, quòd non teneatur ad taliter extortum dirigendum. Sed solùm ei restituere rem taliter extortam. Iuxta pretium, & valorem cuius illa res fuisset tempore extorsionis: necnon & ad omne damnum, quod indè passus fuisset spoliatus ille ratione talis extorsionis. Consequentia

Quinta conclusio.

Vsurarius habens rem extortam (per usuram) ab eo, qui post talem extorsionem passam discessit à loco extorsionis, & in locis remotis se recepit, non absoluitur ab obligatione illud sibi (soluenti vsuras) restituendum, dando illud tale in eleemosinam pauperibus, licèt forsan talis rei restitutio poposcisset, maximas expensas, etiam maioris pretij, quàm res ipsa taliter extorta sit. dummodo notum sit, ubi spoliatus, vel hæredes eius sint: & vbi incolatum faciant: quoniam si post diligentissimam inquisitionem ab eo factam, prædictos non inuenisset, tunc poterit taliter extortum elargiri pauperibus, vel sibi pauperi assignare in eleemosinam (vt latiùs fuit probatum in præcedenti quæstione conclusione quarta.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primo, enim, per textum apertissimum in capitulo, Cùm tu. extra de usuris, in quo [Alexander Tertius præcepit compellendos fore vsurarios ad restituendas usuras eis, à quibus fuerunt extortæ: vel ipsis defunctis, hæredibus superstitibus.] Idem probatur per argumentum in capitulo, sicut dignum. §. eos insuper. extra de homicidio, in quo dicitur (oportere eos (qui expoliauerant iniustè consanguineos S. Thom. Cantuariensis Archiepiscopi (& illa bona erogauerant pauperibus) rursus ea restituere dando spoliatis: cum vnusquisque sit moderator & arbiter rerum suarum: sed non alienarum,) ex quibus patet veritas nostræ conclusionis. Probatur insuper & secundò Doctorum auctoritate. c. cum tu extra de vsur. capit. sicut dignum. extra de homici.

Quapropter sciendum, quòd Diuus Thomas (in secunda secundæ, quæstione 62. articulo quinto, in responsione ad tertium) infrascriptis verbis se subscripsit præsenti conclusioni, videlicet. Si verò ille (scilicet cui facienda erit restitutio (de quo loquebatur in dicto articulo) sit multum distans, debet sibi transmitti, quod ei debetur: & præcipuè si sit res magni valoris: alioquin debet in aliquo loco tuto deponi, vt pro eo conseruaretur, & domino significari. hæc ille Sanctus, qui cautè, non dixit, quòd in tali casu liceret obnoxio restitutioni illud erogare pauperibus: cùm hoc sit contra ius ipsum naturale, vt patet ad sensum: & probauimus in responsione ad primæ opinionis fundamenta. Probatur quoque præsens conclusio auctoritate omnium Doctorum, qui fuerunt citati in secunda, tertia, quarta, quinta, sexta, & septima opinione adducta: cùm nemo eorum ausus fuerit asserere contrarium: sed simpliciter, quòd teneatur omnino vero domino restituere. S. Thomas.

Probatur & tertiò hac ratione, videlicet. Cùm, enim, restituere sit in pristinũ locũ suũ rem statuere, patet, illum non restituere alienum, qui domino inuito rem restitutioni obnoxiam dat alteri: cùm, ergo, dicendum sit, ipsum taliter non restituere, indè sequitur vsurarium teneri ad restituendum proprio domino (à quo aliquid extorsisset per vsuram) id, quod per vsuram extorserat, non obstante restitutione talis rei, forsan, facta pauperibus sine uoluntate veri domini: Vt patet ad sensum. Ratio conclus. Antecedens. Consequentia.

Ad argu-

Ad argumentum in principio quæſtionis allatum facillima erit reſponſio, dicendo, illud ſolùm procedere in terminis primæ concluſionis, non autem aliarum: vt ſatis fuit probatum, quando interpretati fuimus canonem, ſeu textum in c.Reintegranda, 3. quæſt. 1. reſpondendo Doctoribus in ſecunda recenſita opinione relatis.

QVAESTIO XXXI.

Vtrum vſurarius teneatur ad ſtatim reſtituenda, quæ per vſuram extorſiſſet ſub pœna peccati mortalis.

S V M M A R I V M.

1 *Reſtitutionis rei alienæ, inuito domino poſſeſſæ, præceptum quæ includat.*
2 *Reſtitutionem faciendam fore ſtatim quomodo capiatur.*
3 *Reſtitutionem non poſſe fieri ſine magno detrimento, tripliciter conſiderari poteſt.*
4 *Vſurarium ſtatim teneri ad reſtitutionem, duplicem retinet ſenſum.*
5 *Detinere alienum quot modis conſideretur.*
In obligationibus dies non appoſita, præſenti die illud debetur.
6 *Vſurarius regulariter tenetur ſtatim reſtituere acquiſita per vſuram.*
7 *Vſurarius quando non poteſt reſtituere ſine magno detrimento, an liberetur à præcepto ſtatim reſtituendi.*
8 *Vſurarius non reſtituens ratione incommodi, an ſit tutus in conſcientia.*
9 *Debitor habens ſolùm inſtrumenta artis ſuæ (quibus victum lucrari poteſt) non erit illis priuandus pro ſolutione debitorum.*
10 *Poſſe, quotupliciter ſumatur.*
11 *Vſurarius an excuſetur à reſtitutione vſurarum, ſi ex tali reſtitutione efficeretur pauper.*
12 *Bonis cedenti quid opus ſit facere.*
13 *Bonis cedens, quæ retinere ſibi poſſit.*
14 *Vſurarius, an excuſetur à ſtatim reſtituendo pro eo, quòd eius creditor eſt excõmunicatus.*
15 *Monachus an teneatur Abbati excommunicato obedire.*
16 *Vaſalli an teneantur fidelitatem præſtare dominis excommunicatis.*
17 *Res, vt alicui ſit debita, dupliciter poteſt contingere.*
18 *Iuramentũ, & promiſſio de aliquid faciendo, vel omittendo, quam recipiãt interpretationem.*
19 *Reſtituere vſuras eſt de iure naturali, & diuino.*
20 *Vſurarius non valens reſtituere quando ad cautionem præſtandam teneatur.*
21 *Vſurarius excuſatur à ſtatim reſtituendo propter remiſſionem creditoris.*
22 *Reſtitutioni obnoxius ſperans debiti remiſſionem à creditore obtinere, quã cautelam ſeruabit.*
23 *Lucrum vſurarium dicitur dupliciter, & quomodo.*
24 *Lucrum vſurarium per ſe, quid ſit, & an ſit reſtituendum, & quid de lucro vſurario per accidens.*
25 *Remiſſio debiti facta à creditore non valet in tribus caſibus.*
26 *Exceptio firmat regulam in contrarium.*
27 *Lucra eroganda pauperibus quot. & quare.*
28 *Tutum non eſſe in conſcientia non ſemper includit reſtituendi obligationem.*
29 *Poſſidere aliquid iniuſtè, & ſine obligatione reſtituendi illud, quando quis dicatur*
30 *Voluntarium tria tollunt, cauſanturq; inuoluntarium.*
31 *Creditorem remittere debitum ex metu quadrupliciter poteſt contingere.*
32 *Remiſſio debiti facta ex metu incuſſo non ad hoc obtinendum, valida eſt.*
33 *Remiſſio debiti facta ex metu incuſſo iuſtè à magiſtratu, valet.*
34 *Remiſſio debiti facta ex metu probabili damni notabilis ad hoc incuſſo non valet, ſecus ſi metus fuiſſet leuis.*

35 Rem[illegible] non luct[illegible] id, quod ex remissione facta speratur, est valida.
36 R[illegible] propter ignorant[illegible]
37 Re[illegible] propter [illegible] quand[illegible] valida [illegible]
38 F[illegible] bona, & postea aliquid acquirens, [illegible] a per vsuram, [illegible]
39 Detinere iniuste alienum, ac inuadere alienum, an differant.
40 Conuentus ex maleficio (etiam clericus) cogitur soluere debitum incursum, non [illegible] bito respectu, ne egeat.
41 Lex humana neminem excusat à peccato transgressionis legis naturalis, aut diuinæ.
42 Pec[illegible] tum quid sit.
43 Adultera quando impune pot[illegible] occidi à patre, & m[illegible] quare, & in quo foro.
44 Vsurarius quando non teneatur statim restituere cum infamia.
45 Fama pret[illegible] sior auro.
46 Famam negligens est crudelis.
47 Cru[illegible] as est prohibita sub præcepto, Non occides.
48 Malum an sit aliquando el[illegible]
49 Scandalum [illegible] vit[illegible] dum erit.
50 Scand[illegible]
51 Scand[illegible] ratio r[illegible] ur.
52 Scandalum [illegible] duplex.
53 Scandalum actiuum dupliciter capi potest.
54 Scand[illegible] per [illegible] dens quid.
55 Scandalum acti[illegible] per[illegible] quid.
56 Scandal[illegible] vitan[illegible] quæ non sint omittenda.
57 Ver[illegible] tas v[illegible]
58 Re[illegible] tuere rem [illegible]
59 Vsurarius an restituere teneatur vsuras, si inde incurreret damnum in vita, aut libertate.
60 Famam n[illegible] crud[illegible]
61 R[illegible] tentioni obnoxius se vendere non tenebitur, vt re[illegible]
62 Seruitus cum bona fama præ[illegible] enda est potius, quàm [illegible] anima.
63 Adultera an teneatur fateri suo coniugi, vel legitim[illegible] bus viri [illegible] se suscepi[illegible] filium ex adulterio.
64 Testis f[illegible] an teneatur se prodere vt innocens non pu[illegible] ur.
65 Vsurarius [illegible] vsuras [illegible] de eius voluntate, verè restituit.
66 Vsurarius, inuito vel ignorante suo cre[illegible] tor, restituens cre[illegible] tori sui creditoris prædicti in foro f[illegible] non liberatur à restitutione faci[illegible] nda.
67 Ius [illegible] eadem ratio.
68 Vsurar[illegible] us prædi[illegible]
69 Vsurarius an excu[illegible] à præcepto [illegible] uendi vsuras propter ingressum religionis.
70 Person[illegible] ari potuerit pro delin[illegible]
71 Iuramentum [illegible]
72 Seruu[illegible] ingrediens fine [illegible] extrahendus erit.
73 Vx[illegible] r post matrimonium co[illegible] monasterium, quando extrahi possit.
74 Debitor po[illegible] cessionem bonorum ad quid teneatur.
75 Vsurarius, qui non solutis vsuris [illegible] us monasterium fecit, an inde postmodum egredi possit, vt fin[illegible] lucretur, vel [illegible] ribus.
76 Prom[illegible] non infringit, qui [illegible] commutat.
77 Vsurarius, an tuta [illegible] possit n[illegible] omni[illegible] extorta per vsurā, sed tantum partem restituere per remissionem indultam à P[illegible] pa.
78 Res incertæ restitutioni necessario obno[illegible] cuius [illegible] & quare pauperibus distribuantur.
79 Compositiones, seu remissiones prædictæ, quomodo [illegible] ri debeant.
80 Bona incertorum dominorum pauperibus sunt eroganda de iure positiuo.
81 Vsurarius quid faciet si post remissionem partis vsurarum a [illegible] apa indultam, adhuc est in scrupulo.

Et primo

ET primò videtur [illegible] quòd [illegible] d[illegible] tum restituenda, quæ per v[illegible] peccati mortalis, quod & vid[illegible] stica tali pacto, videlicet:

Maior propos. Præcepta affirmatiua non obligant ad [illegible] semper, & ad semper, & per consequens [illegible]

Minor propos. At præceptum de restituenda re extorta per vsuram, est [illegible]m.

Conclusio. Ergo præceptum de restituenda re extorta per v[illegible] ad semper, idest, ad statim. Si, ergo, tale præceptum non obligat [illegible] inde sequitur, quod vsurarius non [illegible]bitur sub præcepto ad [illegible] tuenda extorta per vsuram.

S.Thomas. Maior propositio verissima est, & probatur auctoritate [illegible] T[illegible] in 2. secundæ, q.33. art.2. in corp. quæst. & in 2.2. q[illegible] art.2. in corp. & in prima secundæ, q.71. art.5. in resp. ad tertium, [illegible] contrariatur præcepto affirmatiuo, quod obligat semper, sed non [illegible] semper.

Mat.cap.22. vers.21. Minor probatur auctoritate Domini Iesu C[illegible] apud [illegible] ver.21. loquentis de restitutione facienda veris rer[illegible] ergo, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.

SED CONTRA, eadem ratio [illegible] tionis faciendæ ab vsurario, quæ in alijs restitutionibus [illegible] sed ille, qui conducit opera mercenarij, nō p[illegible] differ[illegible] v[illegible] patet per illud præceptum Domini, quod legitur in lib. Le[illegible] Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque [illegible] alijs restitutionibus potest fieri dilatio. & sic per consequ[illegible] us sub præcepto tenebitur statim (si potuerit) restituere extort[illegible] per v[illegible]m.

Respondeo præsenti quæ[illegible] tu n[illegible] cessariæ dec[illegible] pem conclusionibus, illis tamen præn[illegible] statu [illegible] ma iori intelligentia. N[illegible] ile primum.

Primum quorum erit hoc, videlicet: I N præcepto de restitu[illegible] acquisitis per vsuram, vel alijs modis iniustis duo clauduntur. P[illegible], q animo non detineatur alienum in[illegible] domino [illegible] secundum actum exteriorem non detineatur [illegible] domino. I[illegible] exigitur ad hoc vt detinens alienum cesset a v[illegible] peccandi, [illegible] & deliberando restituere: secundum autem exigitur ad h[illegible] satisfiat, cùm ei non satisfiat ex deliberatione sola satisfaci[illegible] hoc, quòd redditur ei, quod suum est: hoc autem secundum or[illegible] sicut actus exterior ab habitu virtutis. At quo[illegible] similiter ad actum restituti[illegible] alios actus virt[illegible] in multis actibus [illegible] iustitiæ, qu[illegible] virtutum circu[illegible] temporis ita se habet, quod pru[illegible] patet in actibus fortitudinis, & in iudicijs, accusationibus, [illegible]nibus, [illegible] huiusmodi. In restitutione vero facienda, tempus non relinquitur det[illegible]um prudentiæ, sed determinatum est ad statim: quia o[illegible] huius circunstantiæ con[illegible] virtuti iustitiæ. Nam n[illegible] restitutio [illegible], detinebitur alien[illegible] mino: [illegible] contra [illegible]m. O[illegible] temporis, [illegible] contra iustitiam, [illegible] si non [illegible] dispono me [illegible] periculo, & huiusmodi: quoniam hęc nō implicant in se aliquod contrarium

I Restitutionis rei alienæ inuito domino possessæ, præceptū quæ includat.

trarium virtuti. Quod aũt dicimus statim restitutionẽ faciendã: non dicimus, ꝙ si in media nocte, aut inter missarũ sollẽnia deliberet quis restituere, teneatur à lectulo surgere, aut missam relinquere, & restituere: sed statim dicimus fieri qđ nõ differ. ur: sed hora negotio cõgrua executioni mandatur. Habet. n. restitutio (quatenus aliquid affirmationis exigit) vt prudentiæ aliquo modo in sua exhibitione subiaceat. Hæc aũt intelligenda sunt regl̃r, & quantũ est ex natura actus, & virtutis: quod est dictũ: ꝙ hæc sunt vera, vt in pluribus. Contingit. n. in casibus particularib. propter impedimenta occurrentia, ꝙ oportet exterioris restitutionis actũ ad congruũ tẽpus differre: vt patet in restitutione depositi, quãdo dominus effectus fuisset furiosus, vel inimicus patriȩ: quia tunc non esset statim facienda restitutio gladij, vel alicuius rei, qua posset nocere sibi, vel Reipublicæ. Secundum notabile.

2 *Statim restitutionem faciendam fore quo capiatur.*

Restitutionem vsurarũ extortarum nõ posse fieri sine magno detrimento, tripliciter cõtingere, seu considerari potest. Primò, vt detrimentũ sit magnũ, quia res restituẽda est magna, & valde oportuna: & sic proculdubio non obstãte tali detrimẽto vsurarius tenebitur statim restituere extorta per usuram. & ratio est: qm̃ iste talis in restituendo realiter nullatenus damnificatur; cùm nihil rei suæ, vel suũ perdat; alioquin melioris conditionis essent, qui magnas fecerunt rapinas, & vsuras: q̃ qui modicũ rapuerunt, vel per vsurarũ extorsio nẽ acquisierunt. Secũdò, vt detrimentũ sit magnũ ratione lucri cessantis. verbi gratia: tenetur mercator vsurarius ad restitutionẽ mille aureorũ, quos per vsurã adeptus fuerat: Et si illos statim restituit (cũ nõ habeat alios, cũ quibus lucraretur, vt viuat conuenienter secundũ statum suum) magnũ damnum lucri cessantis incurrit. Et propter huiusmodi quoq; detrimentũ nõ excusatur à subita restitutione: sed tenebitur proculdubio ad restituendũ statim. Nõ. n. licitũ est pro cõseruatione status, alienũ detinere: & ratio est: quia ratio lucri cessantis quãdoq; licitè habetur in rei propriȩ distractione, vt patet in eo, qui nõ erat venditurus res suas. Nunquam autẽ habetur in re aliena: quin potiùs detinens rem alienã tenetur restituere eius domino nõ solùm rẽ ipsam; verũ etiã interesse lucri cessantis (vt fuit probatũ in superiorib. quæstionibus) Tertio aũt modo potest intelligi, vt detrimentũ magnũ sit damni emergentis in proprijs, verbi gratia: Detinens usurarius mille aureos extortos per usuram, nec habens pecuniã, si statim vellet restituere, cogeretur vendere agrum proprium, vel domum multò minùs, q̃ ualeat: vel quia nõ inueniuntur tunc emptores, uel quia ultronea uẽditio uilescit: & si differret restitutionẽ, non incurreret tale damni emergentis interesse: & de huiusmodi notabili dãno in proprijs loquendo, opus est nobis uti subdistinctione tali, videlicet: Vel talis dilatio restitutionis extortorũ per usuras esset cũ notabili damno creditoris, aut cũ modico, aut cũ nullo. si primò, & tunc dicendũ (pro nunc) ꝙ cũ usurarius sit in mora, & teneatur domino de omni dãno, quod ex tali detentione sequitur: cõsequens erit, ꝙ usurarius sibi ipsi imputet, si inde damnum notabile in proprijs bonis ex tali restitutione incurreret: ex quo in culpa & mora restituendi alienũ, est. Si uerò talis restitutionis usurarũ dilatio in modicum, aut nullum damnum creditoris (qui usuras soluit) cederet: tunc uidetur aliquibus excusari à restitutione statim facienda: sed de hoc latiùs in conclusionib. habebitur sermo. & ibi probabitur quid sentiendũ fuerit circa hãc quȩstionẽ.

3 *Restitutionem non posse fieri sine magno detrimento tripliciter considerari potest.*

Tertium notabile.

Titulus præsentis quæstionis retinet in se duplicem sensum. Nam primò

potest intelligi, quod quæratur. An vsurarius teneatur restituere extorta per vsuram, vt sic absoluat à priori peccato, in quo incurrit vsurā exigēdo. Secundò: vel quòd statim opus sit vsurario taliter extorta restituere, ne noui peccati macula se fœdet, seu nouo peccati vinculo se innodet. Ad cuius intelligentiam breuiter erit memoriæ commendandum, quod communis est Theologorum sententia, quod intelligendo titulo quæstionis primo modo dicetur, vsurarium oportere statim restituere, vt egrediatur extra fines peccati. (si posset restituere) cùm iuxta Regulam iuris (in c. Peccatum, de reg. iur. in vj.) Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum: quoniam aliàs semper esset in peccato obnoxius restitutioni. Enimuerò sicut qui in proposito persisteret furandi, semper esset in peccato furti: sic qui sciens se habere alienū, non statim restituere proponens. Quod indè etiā confirmatur, quod si dominus talis rei peteret suum, vsurarius reddere ei teneretur: quoniā aliàs, si non statim, eadem ratione, nec cras, neq; postridie, & sic de singulis: cū non sit maior ratio in vno tempore, q̄ in alio (vt patet ad sensum). Si secundò: breuiter dicetur, quod licèt crescat grauitas peccati propter moram restituendi alienum, & propter maius damnum illatum domino rei sic acquisitæ: non tamen nouo peccato omissionis regulariter peccat non restituendo alienū, licèt perseueret in actu peccati perpetrati, non proponendo restituere statim. Dixi regulariter: quoniam in tribus casibus, secus est, (vt docet Sotus in lib. 4. de iust. & iure, q. 7. art. 4. col. 3. in ver. secundò nihilominus addiderim). Primò quoties vsurarius proponeret non restituere, quoniam ille actus prauus est, & de directo contra præceptum Domini, dicentis: Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & alibi: Non furtum facies. Secundò, quoties qui soluit vsuras, illas sibi reddi petierit, cū peccet peccato iniustitiæ. Tertiò quando vsurarius videret dominū (rei extortæ per vsuram) necessitate pressum, & ei non restituit, quod illius est. De hoc etiam notabili latiùs, & clariùs dicetur in conclusionibus afferendis.

4 Quòd vsurarius statim teneatur restituere, duplicē retinet sensum.

c. Peccatum, de reg. iur. in 6.

Sotus.

Matth. c. 22. Exodi c. 20.

Quartum notabile.

Restitutio est duplex, seu dupliciter fieri cōtingit; alia quæ exterior dicitur, & est illa, quæ exteriori opere exercetur, & contingit, cùm res restitutioni obnoxia realiter, domino eius restituitur. Alia dicitur interior, & dicitur illa, quæ fit interioris hominis affectu, nullo sequuto exteriori effectu, vel opere.

Restitutio duplex.

Quintum notabile.

5 Detinere alienū dupliciter consideratur: Vno modo inuito domino illius rei detentæ, qui nollet suum illud detineri ab illo, qui apud se illud detinet, & rationabiliter vult hoc: vt cùm quis vult sibi solui aliquid sibi debitum à detinente iniustè. Alio modo potest intelligi alienū detinere, volēte domino, non actu elicito, sed debito, & est quando deberet dominus rei velle illā detineri ab illo, qui ipsam detinet: quapropter sciēdum, quod aliquid detineri volente domino, capitur dupliciter. Vno modo (vt diximus) actu elicito, idest, cùm talis dominus realiter vellet, quod res talis ab illo detineatur. Alio modo, actu debito, i. actu voluntatis, quē verus dominus debeat habere, quod aliquis detineat suum.

Detinere alienum quot modis consideretur.

Prima conclusio.

6 Vsurarius habens facultatē, actu exteriori, i. effectualiter, seu cùm effectu restituendi rem extortam per vsuram, vel æquiualens, tenebitur regulariter ad statim restituendum ei, à quo illud extorsit, vel ab eo inducias restituendi impetrare: aliàs semper erit in peccato mortali. Dixi, Actu exteriori, propter cōclusiones sequentes, in quibus de restitutione facienda actu interiori,

Vsurarius regulariter tenetur statim restituere p vsuram acquisita.

idest,

idest, voluntate, sermo erit habendus. Hæc cõclusio probatur quadruplici medio. Primo, enim, iure diuino, dicẽte Domino [Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsq; mane] iuxtà interpretationẽ D. Tho. in 2.2.q.62. art. vlt. & alibi Domino dicente [Non furtũ facies] quod quidẽ est præceptũ negatiuum obligans semper, & ad semper: & q; vsurã exigere, sit furtum facere, quã sępissimè fuit per nos in præcedentib. quæstionibus probatũ: quod & rursus aliquantulũ probabitur in responsione ad argumentũ allatum pro parte negatiua. Idẽ rursus probatur per illa verba Domini, supra relata, [quę sunt Cęsaris, Cęsari reddite, & quæ sunt Dei, Deo.] cùm in ipsis verbis insitũ sit præceptum affirmatiuũ quoad verba solùm, quoad verò sensum, sit negatiuũ pręceptũ: quod & voluit nos docere Apostolus quãdo dixit [Reddite ergo omnib. debita: cui tributũ, tributum: cui vectigal, vectigal, &c.] Vnde meritò suprà in quæst. 27. concl. 1. & in probatione conclus. vnicæ, quæst. 28. diximus, & probauimus multis medijs, pręceptum de restituendis vsuris esse contentum sub præcepto negatiuo [Non furtũ facies] Insuper & hæc conclusio vr̃ probari (arguendo à simili, seu ab identitate rationis) verbis Domini dicentis: [Cùm votũ voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum] hæc ibi. Dixi probari nostram conclusionẽ, arguendo &c. quoniã licèt explicitè hanc non probent verba illa Domini, benè, tamen, implicitè, eò q; sicut præcepto diuino expresso in dictis verbis obligamur ad statim illud reddendum Deo, quod ei promisimus: (cũ virtute promissionis, illud quod fuit promissum iam effectum fuerit alienũ) meritò, igitur, sicut alienum effectum ex vi voti tenemur statim restituere (iuxta verbum Domini) sic eodem præcepti vinculo ad statim restituendũ id, quod originaliter (quodammodo) est alienum, obligamur: si noluerimus huiusmodi morosam detentionem rei alienæ extortę per vsurã nobis à domino Deo imputari ad peccatũ, vt patet ad sensum. Probatur & secundò præsens conclusio auctoritate iuris positiui: & primò per arg. in c. cùm tu. extrà de vsur. in quo [Alexander Papa III. pręcepit compellendos fore vsurarios ad restitutionẽ vsurarũ, necnon & possessiones emptas pecunia fœnebri vendi, & ipsarũ pretia his, à quibus vsuræ fuerant extortæ, restitui. Vt sic non solũ à pœna, sed etiã à peccato possint (quod per vsuræ extorsionẽ incurrerant) liberari. hæc ibi. Dixi probari per argumentũ, quoniam licèt explicitè omnia verba præsentis cõclusionis in dicto canone non contineantur, benè, tamen, implicitè: cũ ibi præcipiatur cõpelli usurarios ad restitutionem, addendo causam, vt (inquit) sic liberentur à peccato, quasi diceret summus Pontifex: Cũ nemini liceat, nec in momento perseuerare in peccato mortali sine interitu salutis: & vsurarius, qui potest restituere, & non restituit statim, perseuerat in peccato mortali: iccircò præcipio compelli vsurarios ad restitutionem usurarum, vt saltem coacti sic egrediantur confines mortis æternæ, & ingrediantur términos uitæ, liberando animas suas à peccato huiusmodi. Idem probatur per arg. in cap. consuluit, in fine, extrà de vsuris. in quo hoc idẽ tenuit Vrbanus Tertius infrascriptis uerbis utens, uidelicet: [Verùm quia, quid in his casibus tenendum sit, ex Euangelio Lucę manifestè cognoscitur, in quo dicitur: Date mutuũ, nihil inde sperantes: huiusmodi homines prò intentione lucri, quam habent (cùm omnis usura, & superabundantia prohibeatur in lege) iudicandi sunt malè agere, & ad ea, quæ taliter sunt accepta, restituenda, in animarum iudicio efficaciter inducendi] hæc ibi. & notandã

Leuit. cap. 19. ver. 13.
S. Thomas.
Exodi c. 20. ver. 15.
Matt. c. 22.
Rom. cap. 13. uer. 7.
Exodi c. 20.
Deuter. c. 23. uer. 21.
c. cùm tu. extrà de vsur.
cap. consuluit, extra de vsur.

erunt vltima verba, videlicet [efficaciter inducendi] idest, cum effectu erunt statim à Confessore compellendi ad restituenda taliter extorta: quoniã aliàs non efficaciter inducti ad restituenda taliter extorta videretur, si non compellerentur statim restituere, si adesset facultas. Probatur idem quoque per argumentum in cap. sæpe contingit, extrà de restitut. spoliat. in quo Innocentius Tertius [præcepit, vt si quis de cætero scienter rem iniustè inuasam, seu sublatam (cùm spoliatori quasi succedat in vitium, eò quòd non multum interfit, quoad piculũ aĩæ, iniustè detinere, ac inuadere alienũ) detinuerit, cõtra possessorem huiusmodi spoliato per restitutionis beneficiũ succurratur.] hęc ibi: ex cuius uerbis elicitur veritas nostræ conclusionis: cùm per se pateat nemini licere rem alienam auferre: quapropter statim, ꝙ quis illam furatur, vel incipit iniustè possidere, statim peccat mortaliter: Si, ergo, quoad peccati materiam, idem est furari, & detinere rem furatam scienter: & qui furatur, statim constituitur in mortali peccato: inde sequitur, ꝙ qui scienter incipit detinere rem alienam (licèt à se non furatam) statim incipit esse in mortali, ibi sistendo pedem quousque restituerit illam vero domino, emendando quod prius malè egerat: sic, ergo, si voluerit ille non detineri à peccato, ipsi opus erit statim restituere, vt sic remoueatur causa propter quã in mortale inciderat, & à peccato mortali detinebatur. Idem probatur per arg. in l. in omnibus obligationibus, ff. de reg. iur. in qua dicitur: [In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, pręsenti die debetur] hæc in dicta l. & ꝙ in casu nostro, nostrę q; conclusionis nõ sit assignata dies particularis, per se patet: quoniam non poterit dari ratio differentiæ, quare potius in hac die, quàm in alia teneatur vsurarius: cùm teneatur ad statim restituendum, si voluerit derelinquere statum damnationis, in quo permanet donec restituerit. Idem probatur per arg. in l. eum, qui calendis, §. quotiens, ff. de verb. oblig. in qua hęc habentur, videlicet: [Quoties in obligationib. dies non ponitur, præsenti die pecunia debetur, nisi locus adiectus spatiũ temporis inducat, quo illò possit perueniri. Verum dies adiectus efficit, ne præsenti die pecunia debeatur] hæc ibi: ex cuius verbis nostrę cõclusionis veritas elicitur: cùm (vt paulò ante dixi) nulla lex, vel præceptum alicuius constituit aliquẽ diem præfixum ad restituenda, quę sunt iniustè occupata contra voluntatem domini, dicente domino Iesu [Reddite quę sunt Cęsaris, Cęsari.] Probatur insuper & tertiò auctoritate Doctorũ Theologorum, Canonistarum, Legistarum, & Summulariorum. Quapropter sciendum, ꝙ præsenti nostræ conclusioni se subscripserunt infrascripti Doctores, videlicet D. Thom. in 2.2.q.62.art.fin. in corp. quęst. Scotus in 4. sent. dist. 15. q.2. art. 4. §. de quinto, scilicet, quando. Riccar. de Mediauilla in 4. sent. dist. 15. art. 5. q. 4. in corp. quęst. in fi. Pet. à Pal. in 4. sent. dist. 15. q. 2. art. 6. concl. 1. Tartaret. in 4. sent. dist. 15. q. 2. §. quo ad quintũ, quando debet fieri restitutio. Gabriel Biel in 4. sent. dist. 15. q. 2. concl. 2. Hadrianus in 4. sent. tit. de restitut. capit. incip. Aggredior casus speciales. §. septimò dubitatur quid faciet cõfessor fol. 50. col. 4. Caiet. in Cõmen. 2.2.q.62.art. fin. Ioã. à Medina in Codice ti. de rebus restit. q. 2. cap. Ad aliud, quod quarto loco quærebatur. Domin. à Soto in lib. 4. de iust. & iure, q. 7. ar. 4. cõcl. vnica. F. Ioseph Angles in trac. inscripto, Flores Theologicarũ quæst. in 4. sent. q. de restit. art. 2. concl. 1. & ex Canonistis Doctorib. explicitè se subscripsit pręsenti cõclusioni Did. Couar. in 1. par. Relect. nu. 1. & reliqui Doctores implicitè in dictis iuribus. Syl. in ver. restitutio v. §. 1. & Nauarrus in suo Manuali, c. 17. nu. 54. Implicitè, verò, auctoritate omnium

c. sæpe contingit, extra de restit. spol.

l. In omnibus obligationibus ff de reg. iur.

6 *In obligationibus quãdo dies non fuit apposita, pręsenti die debetur.*

l. eum, qui calendis. ff. de verbo. oblig.

Mat. cap. 22.

S. Thomas. Scotus. Riccardus. Pet. a Palude. Tartaretus. Gabriel Biel. Io. de Medina, Caietanus. Sotus. Ioseph Angles. Couarruvias, Syluest. Nauarrus

[illegible] Doctorum in dictis citatis iuribus. Probatur & quartò, duplici ratione. Sicut, enim, accipere [illegible] alienam est peccatum contra iustitiam, ita etiam detinere eam (vt docuit Coelestinus Papa Tertius in cap. contingit, extra de rest. spoliatorum, sup. à n[illegible]to). quia per hoc, quod aliquis detinet rem alienam inuito domino, impedit eum ab vsu rei suæ: vnde sic ei facit iniuriam. Manifestum est autem, quod [illegible] in peccato morari: sed quilibet tenetur [illegible] illud Ecclesiastici cap. 21. ver. 2. Quasi a facie [illegible]. Inde sequitur, quod quilibet teneatur statim restituere si potest, [illegible]. Secunda ratio est, quam adducit S. Thom. 2. 2. q. 62. art. 8. [illegible] ad tertium. Cum omissio cuiuscunque circunstantiæ [illegible] contrarietur iustitiæ, ideirco pro determinato erit [illegible]dum, quod oportet hominem illam circunstantiam obseruare: Et quia per dilationem restitutionis committitur peccatum iniustæ detentionis (quod iustitiæ opponitur) ideo necesse est tempus esse determinatum, vt statim restitutio fiat.

Ratio prima conclusionis. Antecedens. c. sæpe contingit, extra de re stit. spol. [illegible]

Eccles. cap. 21. Ver. 2.

[illegible]

Secunda conclusio.

7 Vsurarius, qui non potest statim restituere extorta per vsuram sine magno eius detrimento primo, secundo, & tertio modo, [illegible] secundo notabili interpretato, non ideircò liberatur à præcepto statim restituendi extorta per vsuram sub pœna peccati mortalis, nisi [illegible] petierit, & obtinuerit ab eo, cui restitutio huiusmodi facienda [illegible]: licet non statim quod recordatur se obnoxium restitutioni esse, actualiter restituere teneatur: vt puta, Si hoc memoriæ suæ occurreret media nocte, dum in lecto [illegible] requiesceret, vel dum missarum solenijs interesset, vel [illegible], & huiusmodi: sed bono modo, idest, quamprimum ab his occupationibus [illegible] necessarijs) absolui contingeret. Vt puta, surgendo mane à lectulo statim habita facultate ad restituendū tale quid extortum per vsuram, pergat. Cum omnia [illegible] & exequutioni mandanda cum grano salis. Hæc conclusio [illegible] medio. Primò, enim, quàm apertissimè per tex. in c. cum tu. §. fi. extrà de vsur. in quo Alexander III. scribes Archiepiscopo Salernitano infrascriptis vsus fuit verbis videlicet: Possessiones vero, quæ de vsuris comparatæ sunt, debēt uendi, & ipsarum pretia his, à quibus vsuræ sunt extortæ, restitui: vt sic non solùm à pœna, sed etiā a peccato possint (quod per vsurarum extorsionē incurrerant) liberari. hæc ibi. ex cuius verbis patet, non posse excusari vsurarium à restitutione facienda pro magno damno proprio vitando: cum maximum damnum sit vsurario, si opus sit ei vendere possessiones per vsuras acquisitas, emptas, vt patet ad sensum: & tamen ad hoc detrimentum magnum [illegible] com[illegible] a [illegible] Pontifice. Pr[illegible] per ar[illegible] in c. grauis, extrà de restit. spol. in quo præcipitur spoliatorem [illegible] non tantū rei spoliatæ, verum etiā restitutio omnis interesse passi à spoliato respectu priuationis illius rei iniuste passæ, vna cū satisfactione [illegible] illata. Dixi probari nostram conclusionem per argumentum, quia licet [illegible] non fiat sermo de nostræ conclusionis [illegible]. bene, tamen, implicite arguendo ab identitate rationis [illegible] quod eadem [illegible] ratio in spoliante [illegible] re sua per furtū, vel aliam iniustitiæ speciem, quæ militat in spoliante aliquem re sua per extorsionē usurarū, cum vterque peccato iniustitiæ prohibito per Domini præceptū [Non furtum facies] detineatur, vt quam sæpissime fuit probatum in præcedentibus quæstionibus. Probatur & secundò Doctorum auctoritate.

Vsurarius quādo non potest restituere sine magno detrimēto, an liberetur à præcepto statim restituendi.

c. cum tu. extra de vsur.

c. Grauis. extra de resti. spol.

Exod. c. 20.

S. Thomas. Diuus,enim,Thom.in 2.2.q.62.art.fin.in responsione ad secundum,infrascriptis uerbis se subscripsit præsenti conclusioni,uidelicet: Quando aliquis non potest statim restituere, ipsa impotentia absoluit eum ab instanti restitutione facienda: sicut etiã totaliter à restitutione absoluitur,si omnino sit impotens. Debet tamen remissionem,uel dilationem petere ab eo, cui debet,aut per se, Caietanus. aut per alium.hæc ille Sanctus. Caietanus quoq; in comment.2.2.ubi suprà, in uer. mihi autem distinguendũ uidetur. Necnon auctoritate omnium Doctorum, qui ad probandam præcedentem conclusionem fuerunt adducti.

Ratio conclus. Probatur & tertiò hac ratione: Si, enim, uera non esset nostra conclusio, se- Antecedens. Consequentia. queretur,quòd nullus teneretur rem alienam restituere: cùm ipsa restituta, pauperior euaderet: ac per consequens, quòd unicuique liceret locupletari cum aliena iactura: quod utique nec cogitare quidem,rationi esse consen- c. locupletari. de reg.iur.in 6. taneum, luce clariùs apparet: cùm nemini locupletari liceat cum aliena iactura, ut in cap. locupletari, de reg.iur. in 6.

Tertia conclusio.

8 *Vsurarius non restituens rõne incommodi, an sit tutus in conscientia.* Vsurarius, restitutioni rei extortæ per vsuram obnoxius, habens voluntatem restituendi (cùm adfuerit commodum)non valens statim restituere sine suo incommodo(etiam si nobilis sit)tenebitur ad statim restituendum extorta per vsuram,etiam cum suo incommodo,licèt huiusmodi restitutionis dilatio nihil,aut parum lædat eum,cui de iure fieri debeat restitutio: & si ipsa restitutio statim facta vsurarium notabiliter in bonis damnificaret: hoc tamen non procedit in vsurario artifice,qui nihil haberet,nisi instrumenta artis suæ, quibus, (vt cumque) alimenta lucratur, quia illa non tenebitur vendere, vt vsuras restitueret,nec aliqua iusta causa (ex recensendis in sequentis conclusionis probatione) excusaretur. Hæc conclusio probatur triplici medio. Pri- c.cùm tu.extrà de usur. mo,enim,per argum.in c.cùm tu.extra de vsur.in quo [Alexander III. simpliciter præcepit compellendos fore vsurarios ad restitutionem eorum, quæ extorserunt,dummodo habeant in facultatibus vnde possint restituere: cùm c.Peccatum,de reg.iur. in 6. iuxta verbum Augustini (& habetur in c.Peccatum,de reg.iur.in sexto) Non remittitur peccatum,nisi restituatur ablatum:Illi autem,qui non habent in facultatibus vnde usuras ualeant restituere, nõ debent vlla pęna mulctari, cùm eos nota paupertatis euidenter excuset.Possessiones verò,quæ de vsuris comparatæ sunt,debent vendi,& ipsarum pretia his,à quibus vsuræ sunt extortæ, restitui:ut sic non solùm à pœna,sed etiam à peccato possint (quod per vsurarum extorsionem incurrerant) liberari.] hęc in dicto canone.ex quibus elucet veritas nostræ conclusionis:cum ipse summus Pontifex præceperit absolutè restitutionem usurarum faciendam ex bonis vsurariorũ, si quę habeant, Glos. nullo habito respectu,ne inde egeat nec ne:vt Glo.ibidẽ dicet rationabiliter in ver.In facultatibus.cùm re uera,licèt ex tali restitutione usurarius incurrat magnum detrimentũ, hoc sibi accidit in pœnam peccati, ad quod patienter sustinendum illum compellendum fore declarauit summus Pontifex ibi, reddendo rationem in fine canonis illius, dicens, ut liberetur non tantũ a pœna (scilicet, imponenda à iudice) uerum etiam à peccato, quod incurrerat per vsurarum extorsionem,quasi diceret: iccircò uolo illum cõpelli ad restituendum,ut absolueretur inde a peccato, in quo perseuerat non restituendo perfectè quod extorserat per usuram: cùm hoc possit,licèt iacturam patiatur in proprijs bonis: cum nemini liceat perseuerare in peccato: ergo patet, talem vsurarium esse in mortali,si non restituerit extorta per vsuram etiam si damnum

num notabile bonorum suorum incurrat. cuius interpretationi astipulatur Ioannes à Medina, loco infra citando, dicens, facit pro tali conclusione cap. Cùm tu. extra de vsur. Vbi compellitur vsurarius omnia, quæ per usuram acquisiuit, suis dominis integrè restituere, etiam si nihil habeat, præter ea, quæ per usuram acquisiuit: non obstante, quòd in summa relinquatur egestate. S.Thomas.

Idem probatur auctoritate Diui Thomæ in 2.2.q.62.art. fin. in resp. ad 2. (cuius seriem verborum retuli in præcedentis conclusionis probatione) cùm ipse Sanctus velit omnino, quòd si quis non possit statim restituere, non tenebitur ad statim, sicut nec si quis absolutè impotens esset ad restituendum: quoniam talis impotentia excusabit eum. hæc ille Sanctus. ex quibus patet, ipsum se subscripsisse præsenti conclusioni: cum non possit dici impotens ad restituendum is, qui cum aliquo suo incommodo possit restituere, ut patet ad sensum. Caietanus in Commentarijs 2.2. vbi supra. Idem innuit contra Scotum, & sequaces, & eorum rationes in ver. Aliundè est, ubi infrascriptis uerbis nostræ se astipulatum fuisse conclusioni innuit dicens. Aliunde ergo sustinenda est hæc conclusio, (scilicet Scoti.) si sustinenda est. hæc ille: quasi diceret, reuera sustineri non poterit de iure: tamen, siquis vellet aliqualiter ipsam sustinere: posset dicere: quòd restitutor pro tunc stante damno tali incurrendo dicatur impotens: cùm impotens non solùm dicatur is, qui omnino non potest aliquid, sed is, qui malè potest. hæc ille. quapropter optimè ipsius verba interpretans Sotus infrascriptis usus fuit verbis (in lib. 4. de iust. & iur. q. 7. art. fin. col. 3. in ver, Multa, enim, hic pensanda sunt antequàm id permittatur, videlicet, & quidem Scotus in 4. dist. 15. & aliorum: plerique pro regula habent, quòd ubi debitor absque ingenti detrimento suo restituere nequit differe eam possit, Caietanus. Sotus.

At verò prudenter quidem in præsentiarum distinguere mihi videtur Caietanum de detrimento triplici. hæc ille ibi (cui adde, quòd huiusmodi notabilis distinctio Caietani fuit à me adducta in notab. 2.) Addidit autem ibidẽ ipse Sotus in col. 4. in ver. Animaduertenda: vbi infrascriptis aureis prorsus verbis vtitur, videlicet. Animaduertenda, enim, in primis est, acceptio fuerit ne iniqua, an iusta. Nam si per latrocinium, aut per usuras, aliasvè iniurias debitor ille in ære alieno, profectò qualecunque, citra extremam necessitatẽ patiatur detrimentũ, tenetˀ illicò restituere, ẽt si statũ perdat: Hoc.n. non est de suo statu cadere, imò in suũ ab illo descẽdere, qui non erat suus. Hęc Dñicus à Soto, vbi sup. Cui astipulatus fuerat Caiet. in Cõmẽt. 2.2. vbi sup. & clariùs in summula. in ver. relect. c. 6. Quãdo restitutio fieri debet. col. 3. in ver. Qñ verò aliquis ex propria iniquitate, infrascriptis verbis vtitur, videlicet. Quando verò ex propria iniquitate aliquis tenetur ad restituendum, quia se ipsum posuit in tali casu sibi damnoso, sibi imputet: multum, tamen, æquitati inniti uidetur dilatio restitutionis etiam in hoc ad tantum damnum vitandum. hæc ille, ex cuius verbis apertissimè elicitur, vsurarium statim teneri ad restituenda taliter extorta, licèt ex talium restitutione statim facienda magnum in bonis detrimentum incurreret: deberet, tamen, de æquitate, non ex aliqua obligatione creditor dilationem restituendi sibi indulgere usurario, non, tamen, (ut dixi) ad hoc tenebitur, vt latiùs probabitur per afferenda in responsione ad Scoti motiua, & in reddenda ratione nostræ cõclusionis. Riccardus quoque à media villa nostræ astipulatus fuit conclusioni in quarto sententiarum, distinctione 15. articulo quinto, quæstione quarta, in corpore quæstionis, infra Caietanus. Riccardus.

scriptis

scriptis verbis utens, videlicet. Ille, qui tenetur restituere, obligatur quàm ci tiùs potest bono modo, nisi differat de voluntate illius ex[illegible] vel præsumpta probabiliter, cui restitutio facienda est. quod probatur auctoritate. Dicitur, enim, in l. in omnibus obligationibus. ff. de regulis iuris. In omnibus obligationibus in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur. Hoc idem probatur ratione: Quia sicut contra iustitiam est, rem alienam inuito domino accipere, ita & retinere, ergo, sicut pro semper tenetur quis nō accipere, ita pro semper tenetur non retinere. hæc ille. qui loquitur de restitutione statim facienda, bono, tamen, modo, idest, quòd non teneatur media nocte surgere è lectulo, vt ad statim restituendum pergat, vel [illegible] ab[illegible] missæ, si (dum interest missarum solemnijs) recordaretur se [illegible] obnoxium restitutioni alicuius rei, vt docuerunt explicitè Caietanus & Sotus, vbi supra, Archidiaconus in capitulo, si res. 14. quæstio. sexta, & Rayn. Verrucu. & alij in suis summulis. Hadrianus Papa Sextus se præsenti conclusioni subscripsit in quarto sententiarum, sub titulo, Pro sacramento pœnitentiæ, de restitutione. fol. 51. §. Sextò dubitatur, supposita obligatione ex rapina, vsuris, & alijs.

Archid. Hadrianus.

Glos.

Probatur insuper nostra conclusio auctoritate Canonistarum de quorum numero sunt infrascripti, videlicet: Glosa in dicto capitulo, cùm tu, extra de vsur. in ver. In facultatibus. in fine, dicens, Nec habetur ratio, Ne egeat: licèt aliàs dicat lex, quòd qui bonis cedit, non conueniatur post[illegible]. & ibidem paulò antè dixerat, licèt amiserint vsuras, nihilominus, tamen, tenentur propter moram, quæ illis nocere debet. Vndè omnia refund[illegible] bent, si alias facere possunt: sed si nihil habent, liberantur ex toto. hæc Glo. cui se subscripsit Glo. in capitulo, quanquam, in ver. facultates, de vsur. in 6.

Ioan. And. Hostiensis. Goffreda. Ioan. de Anan. Ant. de Butrio. Panor.

His glosis se subscripsit Ioannes Andreas ibidem qui citat in hoc & Host. Vincentium, & Goffredam, Ioannes [illegible]oque de Anania in d[illegible]to capitulo, cū tu, extra de vsuris, super dictam Glos. nostræ conclusioni se subscripsit. Idem facit ibidem Antonius de Butrio. Panormitanus qu[illegible]e nostræ se subscripsit præsenti conclusioni in dicto capitulo, cum tu, c[illegible]mna tertia, in ver. In glo. in ver. In facultatibus. infrascriptis verbis vtens, videlicet. Nota glo. in eo, quod dicit, quòd etiam si vsurarius cessit bonis, te[illegible]r ad re[illegible]nem in integrum, nec habebitur ratio, ne egeat: quod in[illegible]e in foro pœnitentiali: quod valde notabile est: vndè licèt in foro contentioso debeat habe[illegible] ratio ne egeat post cessionem bonorum, vt notatur in capitulo secundo, [illegible] de pignoribus, tamen, secus in foro pœnitentiæ. Item nota ali[illegible]d ex [illegible] quòd vsurarius tenetur restituere vsuras, etiam si post rest[illegible] int[illegible]m remaneat pauper: quia non debet viuere de alieno. hæc P[illegible]us. Henrichus Boich in dicto capitulo, cum tu. numero 17. Host[illegible] titu[illegible] e pœniten. & remissio. §. vltimo, ver. quid. August. Berou[illegible] cap. cum tu. numero 32. usque ad 42. qui peroptime nostram con[illegible]nem probat multis medijs, Archidiaconus in capitulo, quanquam, de v[illegible]ris, in sexto, in vers. Sed nunquid. & Goffreda in summa, in titu. de vsur. columna quarta, §. Item in iudicio animæ. Petrus de Ancharano in regula, peccatum. in cap[illegible] [illegible]catū. de regulis iuris in sexto, c[illegible]a nona, in ver. vlterius quæro.

Animaduertendum, [illegible]d præsens conclusio alijs medijs [illegible] præ allata me[illegible]a quoq[illegible] p[illegible] iure[illegible]. Primò, ergo, iure diuino: [illegible]us, enim, [illegible] Ezechielis I[illegible] dix[illegible]a si dixero iusto qu[illegible] vita viuat, & confis[illegible]stitia [illegible] iniquitatem, omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, &

Ezech. cap. 33. ver. 13.

tur, &

tur,& in iniquitate sua,quam operatus est,in ipsa morietur: Si autem dixero impio,morte morieris,& egerit pœnitentiam à peccato suo, feceritque iudicium & iustitiam,& pignus restituerit ille impius,rapinamque reddiderit, in mandatis uitæ ambulauerit,nec fecerit quicquam iniustum,vita uiuet,& non morietur]hæc ipse Dominus per Ezechielem Prophetam: ex quibus elicitur veritas nostræ conclusionis,cùm opus sit vsurario, qui per extorsionem vsurarum iniustitiæ peccato se maculauit (vt fuit sæpissimè probatum in præcedentibus quæstionibus,)vt vita viuat & non moriatur æternaliter,vt restituat rapinam,seu extortum per usuram non solùm quoad affectum animi,verùm etiam quoad effectum exterioris restitutionis, opere ipso perficiendę.Nostra conclusio probatur insuper per argumentum in capitulo,si quis. extra de furtis,in quo hæc habentur,videlicet. [Si quis propter necessitatem famis, aut nuditatis,furatus fuerit cibaria,vestem,vel pecus, pęniteat hebdomadas tres: & si reddiderit, non cogatur ieiunare]hæc ibi:ex cuius verbis elicit Medina (loco paulò post citando) quòd etiam aliquid accipiens in necessitate compellitur restituere(licèt reincidat in eandem necessitatem: &, vt optimè docent Glo.& Doctores ibidem,textus non loquitur de eo, qui in articulo necessitatis extremæ positus,furatus fuisset aliquid sibi necessarium,vt tali necessitati occurreret;sed de eo,qui aliquam necessitatem patiebatur, licèt non extremam.Pro nostra conclusione facit quod elicitur ex ca. exiji. de verborum signific.in 6.vt docet Ioannes à Medina(loco citando)infra dicetis, quòd ibi in sententia dicitur.Nemini licitum esse de alieno,etiam nec in extrema necessitate,si liberali oblatione,humili mendicatione,vel manuum labore possit vitæ necessaria acquirere.hæc ille.cui concordat præceptum, seu maledictio data à Domino ipsi Adæ progenitori nostro; quando dixit, [In sudore vultus tui vesceris pane tuo,donec reuertaris in terram,de qua sumptus es.]Probatur nostra quoque conclusio per argumentum in capitulo; si res aliena.14. quæstione sexta,in quo refertur sententia Diui Augustini in epistola 54. scribentis ad Macedonium,& infrascriptis verbis vtentis,videlicet:[si res aliena, propter quam peccatum est,cùm reddi possit,non redditur, non agitur pœnitentia,sed fingitur:Si autem veraciter agitur,non remittitur peccatũ si non restituatur ablatum.]Sed(vt dixi)cùm restitui potest:(& in fine dicti canonis hæc habentur,videlicet,) [Nolentes autem reddere,quos nouimus malè abstulisse,& unde reddant habere,arguimus,increpamus,obtestamur] hæc ibi; ex cuius verbis patet,Sanctum Doctorem se subscripsisse nostræ conclusioni; cùm res extorta per usuram dicatur res aliena, propter quam quis incurrit peccatum:nec dictus Sanctus respexit ad commodum,vel incommodum,vel interesse maius,aut minus incurrendum per vsurarium, si statim restitueret, eò quòd dixerit,eum non restituendo, (cum potest) perseuerare in peccato, idem probatur per argumen.in cap.si quid inuenisti. 14.quæstione quinta, in quo refertur sententia Diui Augustini (in libro homiliarum 50. homilia nona,& in sermone 21.de verbis Apostoli)dicentis (si quid inuenisti,& nó reddidisti,rapuisti:quantum potuisti fecisti,Quia plus nõ inuenisti,ideò nõ plus rapuisti.]hæc Sanctus ille, ex cuius verbis elicitur veritas nostræ conclusionis:cùm idem sit retinere aliquid contra uoluntatem domini, & illud furari, seu rapere,quoad periculum animæ vt utar uerbis Cœlestini Tertij in c. sępe contingit.extra de resti.spol.

Probatur nostra conclusio aliorum Doctorum auctoritate, Hostien.enim, in summa,

Ver.14.
Ver.15.
c.si quis. extra de furtis.
c.exiji. de ver. signific. in 6.
Genes.cap. 13. ver.19.
c. si res aliena 14.q.6.
c.si quid inuenisti.14.q.5.
c.sæpe contingit. extra de restitut. spoliato.
Hostiensis.

in summa.titu.de vsur.§.Quæ pœna usurariorum,in ver.licèt etiam vsurarius. & in sequenti ver. Vbi dicit,quòd licèt in foro contentioso excusetur vsurarius,a restitutione,si nota fuerit eius inopia,vel cesserit bonis,& quòd satisfacere teneatur,si ad pinguiorem fortunam peruenerit, idest, habita ratione ne egeat.vt in l.In condemnatione.ff.de regulis iuris,& in capitulo.Odoardus.extra de solutio.In foro pœnitentiali, verò,dicetur ei,quod totum restituat,ita, quòd nec retineat obolum,quia non dimittitur peccatũ,nisi restituatur ablatum.vt in capitulo,cùm tu.§.super his.extra de vsur.& in capitulo, si res. 14. quæstione sexta, dico(inquit Hostien.ibidem) siue per rapinam, siue per furtum,siue per vsuram.hæc ille.

Ioã. à Medina. Ioannes de Medina, quàm elegantissimè nostrã conclusionem probat verám in Codice de rebus furtiuis integrè restituendis.quæstione quinta,articulo primo,

Couarruuias. Didacus Couarruuias in prima parte relectionis.numero primo.§.Primùm constat.in fine super regul. Non dimittitur peccatum:post relationem sententiarum diuersarum Doctorum, se subscripsit sententiæ Soti utendo his verbis, videlicet.Legito,tamẽ,Dominicum Soto libro quarto,de iustitia,& iure,quæstione septima,articulo quarto, qui hoc ipsum distinctiùs explicat.

Ratio prima conclusionis. Antecedens.

Probatur & quartò præsens conclusio quinque rationibus.Prima quarum est,videlicet.

Sicut vsurarius fuit illarum rerum (quas per usuram extorsit) occupator iniustus,dum vsuras extorsit: ita modò est iniustus detentor: eò quòd apud se retinet creditore non consentiente actu elicito,nec debito: De actu elicito suppono,scilicet, quòd is, cui restitutio facienda esset,nollet vsurario concedere dilationem solutionis talium rerum sibi faciendæ: De non consentiente actu debito.probo sic.Primò,cùm dominus illarum rerum per vsuram extortarum iustè possit velle res suas,aut sibi debitas,sibimet reddi, & non ab alijs detineri:indè sequitur ipsum necessariò non teneri consentire detentioni per

Consequentia. vsurarium faciendæ. Antecedens indè apparet,quia iustè potest sibi, & familiæ suæ egestatem timere,& alia mala incurrere, quæ ex egestate prouenire assolent:fortuna,enim,varia est,& quos hodiè exaltat, cras deprimit & humiliat:quod & probatur oratione,quam Salomõ fudit ad Dominum(licèt filius regis esset & præ diues,egestatem,tamen, sibi euenire posse animaduertens à

Prouer. ca.30. ver. 8.& 9. Domino petijt) Prouerb.ca.30.ver.8.& 9.dicens.[Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi:tribue tantùm victui meo necessaria, (& causam huiusmodi petitionis subdidit)Ne forte satiatus illiciar ad negandum,& dicam.Quis est Dominus? Aut egestate compulsus,furer,& periurem nomẽ Dei mei.]Igitur etiam in casu nostro dicendum erit,quòd & si creditor ad præsens diues sit, poterit idem quod Salomon,sibimetipsi timere.Neque,enim,satis iusta videretur præfata Salomonis petitio, nisi diues posset iustè egestatem timere, ac proinde in casu nostræ conclusionis iustè poterit is,qui soluit vsuras, velle à se extorta per vsuram sibi restitui ab usurario:licèt ex huiusmodi subita restitutione, per accidens,maximum detrimentum proueniat vsurario ipsi. Cùm non teneatur is,qui soluit usuras,consentire actu debito, vt res suæ ab vsurario extortę detineantur,& consumantur ab ipsomet usurario.

Secunda ratio conclusionis.

Ratio secunda conclusionis. Esto,quòd in casu isto is, qui soluit usuras,ex restitutione sibi non facta statim,non timeret egestatem sibi euenturam,potest,tamen, res suas iustè uelle habere,& eis frui,ut possit suis domesticis, propinquis, & consanguineis (si

forte

fortè indigent)prouidere,ad quod eum charitas magis obligat, quàm ad res suas extraneo relinquendas,qualis est ille nobilis forsan) vsurarius. & quòd hæc ratio sit bona, probatur sententia Diui Pauli 1. Timoth.cap.5. ver.8.dicentis.[Siquis autem suorum,& maximè domesticorum curam non habet,fidem negauit, & est infideli deterior.] Non igitur debet (in casu proposito in conclusione)is,qui vsuras soluit,in rerum suarum alienationem,seu detentionem,(contra charitatem ad suos habendam)consentire.Cùm ordo,ac præceptum compellat eum ad hoc faciendum, eò quòd ordinata charitas incipiat à seipso: quapropter datis paribus nemo tenetur magis diligere aliū, quàm seipsum vt in l.Præses.C.de seruitu.& aqua. & ibi explicitè per glosam iuxta illud quod scriptum est. Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem.

1.Timot. ca.5. ver.8.

Charitas ordinata incipit à seipso.

l.Præses, C.de seruit.& aqua. Cāt.c.2.ver.4.

Tertia ratio.

Esto quòd is,qui soluit vsuras præ diues sit,& consanguineos inopes non habeat:sunt adhùc multi alij pauperes(quamuis extranei) & viduæ, & virgines innuptæ, quibus ex charitate poterit ille creditor de rebus sibi debitis prouidere:Cùm magis ad id ex ordine charitatis teneatur, quàm ad res suas vsurario(quàmuis nobili)relinquendas:Nam inter extraneos præferē di sunt meliores,& boni malis:Iuxta illud consilium.Ecclesiast.cap.12.versic.5.& 6. [Dà bono,& non receperis peccatorem: Benefac humili,& non dederis impio:Prohibe panem illi dare:ne in ipsis potentior te sit.Nam duplicia mala inuenies in omnibus bonis quæcunque feceris illi. Quoniam & altissimus odio habet peccatores,& impijs reddet vindictam] hæc ille.ex cuius sententia elicitur quoque rationabilitas nostræ conclusionis: Cùm extorquens aliquid per usuram sit impius,& iniustus,ac peccator: vt quàm sæpissimè probatum fuit in præcedentibus quæstionibus.

Ratio tertia conclusionis. Ecclesi.cap.12. Ver.5.& 6.

Quarta ratio nostræ conclusionis.

Demus prætereà,non adesse alios pauperes meliores illo vsurario nobili, cui alios in eisdem subueniendo debeat creditor præferre:Non,tamen, indè sequitur,quòd is,qui soluit vsuras,teneatur illi nobili usurario alioquin pauperi,(vel in egestate constituendo ratione restitutionis statim faciendæ ab ipso)prouidere,quòd ex toto eum ab egestate præsenti,vel futura liberet,familiamque,& statum eius sustentet:hoc,enim,onus non illi creditori solùm,sed etiam cæteris diuitibus incumbit.Ac proinde,esto quòd creditor ille debeat cōsentire in hoc,quòd nobilis vsurarius præfatus de suis bonis retineat, erit hoc ad summum verum in ea,& tanta quantitate, quantam in eleemosinam illi erogare teneretur,non autem ea omnia,quæ nobilis ille vsurarius perperam vsurpata tenet,debeat creditor ille relinquere:& ita dempta parte, quā teneretur ei in eleemosinam dare,omnium aliorum bonorum erit iniustus detentor:ex quo in omnium aliorum detentione creditor nec actu consentiat, nec consentire debeat:& quòd reliqua omnia sine dilatione statim usurarius restituere teneatur,quis sine rubore audebit negare, stantibus prædictis firmissimis rationibus.

Ratio quarta conclusionis.

At quoniam casus in præsenti conclusione propositus est de vsurario,qui habet facultatem restituendi,& per consequens is,qui soluit vsuras,ad ei elargiendas eleemosinas non teneatur:cùm non sit constitutus in extrema necessitate , licèt ex tali restitutione præsupposuimus ipsum vsurarium incursurum in maximum detrimentum bonorum, & non omnino omnibus

bonis

bonis ſpoliandum fore dixerimus: de quo, tamen, in ſequenti concluſione ſermo copioſus erit habendus.

Quinta ratio concluſionis.

Antecedens. Cùm non liceat alicui per vſurarum extorſionem aliquid acquirere etiam pro vita captiui redimenda:(Vt in cap. ſuper eo. extra de vſur.) Inde ſequitur Conſequentia. quàm apertiſſimè quòd non liceat vſurario nec ad momentum pro vitando aliquo detrimento detinere rem extortam per vſuram, cùm vtrunque ſit prohibitum præcepto negatiuo[Non furtum facies] vt quàm elegantiſſimè docuit Cœleſtinus Tertius in cap. ſæpe contingit. extra de reſtitutione ſpoliat. [dicens quoad periculum animæ non differre, Auferre rem alienam, vel detinere contra uoluntatem domini rem alienam.]

c. ſæpe contingit, extra de re ſtit. ſpol.

Ratio quinta concluſionis. Attamen licèt veriſſima ſit præſens noſtra concluſio: Cùm & multis medijs illam probauerimus. Nihilominus quoniam poſſet quis inſurgere contra illam, aſſeuerando ipſam falſam tanquàm repugnantem charitatis præcepto: & hoc probando triplici medio: Ideircò opere pretium duxi contra noſtram veriſſimam concluſionem in medium afferre nonnullas auctoritates, & rationes: vt deinceps ipſis reſpondendo luce meridiana clariùs veritas noſtrę concluſionis omnibus ſtudioſis innoteſcat, & ne ipſa non obſeruata confeſſores pij, tanquàm cæci turpiſſimæ maculæ mortalis peccati ſe fedent.

Prima impugnatio conclu. c. quoniam. 16. q. 1. Adducitur, ergo, primò contra noſtram concluſionem textus in cap. Quoniam. 16. quæſt. 1. [in quo Diuus Hieronymus ad Damaſum Papam ſcribēs ſuper decimis quas laici per aliquot annos detinuerant: ait, quod de conſenſu epiſcopi traditæ huiuſmodi fuiſſent monachis, tunc illi poſſent firmiter retinere] ergo arguendo ab identitate rationis videtur dicendum, quòd huiuſmodi vſurarius non teneatur ſtatim reſtituere extorta per vſuram, cōcurrēte conſenſu epiſcopi, cùm ſicut licet alteri, quàm læſis cum conſenſu epiſcopi reſtituere: ita videtur poſſe retineri huiuſmodi res extorta ſine læſi conſenſu, apud ipſum vſurarium pro aliquo tempore, arguendo à fortiori: quoniam, ſi licet alijs, quàm dominis tribuere decimas (cùm decimæ regulariter ſoluendæ ſint eccleſijs cathedralibus, & parochialibus pro alimentandis clericis, populo exhibentibus ſacramenta, vt elicitur ex tex. in cap. cùm homines. extra de decimis. Vbi hęc habentur, videlicet. [Cùm homines de Hortona de frugibus, nouem partibus ſibi retētis, decimam eccleſiæ (cuius parochiani ſunt) ſine diminutione ſoluere teneantur &c.] Inde ſequi videtur, quòd eodem modo epiſcopus poterit diſpenſare cum vſurario habente vnde totum ſoluere poſſet: licèt cum detrimento propriæ facultatis & ſine damno eius cui facienda eſſet reſtitutio.

c. cùm homines. extra de decimis.

Reſponſio impugnationi primæ. Reſpondetur vnà cum Ioanne de Medina vbi ſupra, textum huiuſmodi canonis non eſſe contra noſtram concluſionem: quoniam licèt regulariter decimę ſint ſoluendę dictis parochialibus, vel cathedralibus eccleſijs, non iccircò ſequitur hoc ſemper contingere: immo dato, & non conceſſo quòd prędicti debebant decimas talibus eccleſijs, tamen, quis negabit, cum conſenſu epiſcopi, quem poſſe reſtituere alteri, ſi decimæ illæ non fuiſſent ſoluendæ alicui particulari eccleſię, ſed cuicunque indifferenter? quoniam ſi huiuſmodi decimæ ſolui debuiſſent alicui particulari eccleſiæ, non auſus fuiſſet dicere Diuus Hieronymus, huiuſmodi reſtitutionem valere: cùm ipſe doctiſſimus vir & ſanctiſſimus benè ſciuerit ius acquiſitum tertio, ipſi non conſentienti nunquàm auferēdum fore, ſtante deciſione eccleſiæ (in cap. ſicut dignum. §. eos inſuper.

extra

extra de homicidio, quòd restitutio facta pauperibus non consentiente domino rei nulla sit: ac per consequens sit reiteranda omnino. Diuus, ergo, Hieronymus non dixit, quòd laici ob egestatem poterāt decimas retinere. Cùm intentum quæstionis, quæ illic tangitur, longè diuersum sit à præsenti casu: Intenditur, enim, illic quæri. [An sit licitum laicis (siue diuites sint, siue pauperes) decimas accipere, & accepta apud se retinere. Et dicitur, quòd non: si, tamen, sit retenta, & monachis, & spiritualib. uiris conferantur, si episcopo consentiente id fiat, tenebit factū.] Adde ꝙ bona sic malè per laicos retenta poterant indigentibus auctoritate episcopi erogari: cùm non fuissent alicui certo domino personaliter debita: vt in casu nostræ conclusionis: Itaque cùm non militet eadem ratio, neque erit idem ius in vtroque casu.

Secundò, adducitur contra nostram conclusionem tex. in c. sicut ij. 47. distinct. & est Diui Ambrosij super verba euangelij. Hominis cuiusdam diuitis ager vberes fructus attulit. in quo ipse Sanctus docet, quòd superflua diuitū sunt pauperum: ex cuius sententia arguitur sic: si, ergo, superflua diuitum sunt pauperum: Indè sequitur, quòd huiusmodi extorta per vsuram ab eo, cui dilatio restitutionis non nocet, vt puta, quia est præ diues; vsurarius non tenebitur ei restituere saltem statim, sed tanquàm pauper posset sibi retinere, donec adueniat tempus, in quo sine notabili detrimento restitutio fieri possit. cap. sicut ij. distin. 47. Impugnatio secunda concl.

Respondetur, Diuum Ambrosium illic intendisse diuitum auaritiam reprehendere, qui ea, quæ illis supersunt, pauperibus communicare nolunt: non, tamen, intendit dicere, quòd superflua, quæ diuites habent, sint de dominio pauperum: quapropter argumentum fundatum super eius sententia nullum est. Responsio impugnationi secundæ.

Tertiò adducitur contra nostram conclusionem sententia Domini, dicentis in libro Exodi. c. 22. ver. 26. & 27. [Si in pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei, ipsum, enim, est, solùm, quo operitur, indumentum carnis eius, nec habet aliud, in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum. & in libro Deuteronomij, capite 24. vers. sexto, [Non accipies loco pignoris inferiorem, & superiorem molam: quia animam suam apposuit tibi:] hæc ibi: ex quibus videtur elici, rationem prohibitionis huiusmodi fuisse, quia illa sunt instrumenta vitæ illius necessaria. Vnde idem iudicium erit de alijs utensilibus, (vt & nos supposuimus in nostra conclusione) igitur pari forma, in præsenti casu, non poterit is, qui soluit vsuras, iustè petere ab vsurario paupertate oppresso, vel ex restitutione statim facienda detrimentum maximum incurrente, ea, quæ ab eo debet exigere: sed quandiu indiguerit ipsis rebus ad euitandum tam maximum detrimentum, tenebitur is, qui soluit vsuras, ea relinquere vsurario. Exodi cap. 22. ver. 26. & 27. Impugnatio tertia concl.

Respondetur negando consequentiam: cùm longè distet casus propositus in antecedenti, à casu ꝓposito in nostra conclusione, licèt pro simili, casus ille adductus sit. Nā in casu illorū textuū præadductorum, illa pignora erant ipsorum debitorum, vt patet ad sensum: erant etiam ad vitam illorum necessaria: ac proindè non erant propter debita à creditoribus rèbus illis priuandi, si nihil aliud illis relinqueretur, vndè victum, & vestitum habere possent. In casu, autē, proposito in nostra conclusione, omnia, quæ per vsurā vsurarius extorserat, aliena sunt, & nō sua: sed ꝑ ipsum iniustè occupata, & detēta, nec ad victū & vestitū necessaria oīno: cū nō fuerit in extrema necessitate cōstitutus Responsio impugnationi tertiæ.

facit, eò quòd vult vti iure suo: ita nullus damnum alteri vult, qui vult uti iure suo (vt patet ad sensum) quoniam aliàs innumerabilia absurda indè orirentur, quę enarrare longum esset, & superfluum (cùm vnusquisque de per se illa animaduertat.) Constat autem, ꝙ dominus rei extortæ à se per vsuram licitè potest velle vti nunc re sua: cùm vnusquisque sit dominus rei suæ: nec debet esse deterioris conditionis (quia detenta est res sua ab alio) eo, qui rem suā apud se habet. Non, igitur, tenetur dñs rei ad non velle vti re sua, propter dānum, quod sequitur in vsurario detentore. Nam ipse, qui vtitur iure suo, non infert damnum illud per se, licèt per accidens: Non tenetur, igitur, voluntate elicita, aut debita malle vitare id, quod vr̄ vergere in proximi magnū incommodum, quā suum paruum, aut nullū: cùm non teneaꝛ velle impediri à libero vsu rei suæ: Cū pateat, ꝙ tale impedimentum ei necessariò inferat talis dilatio. Vnde concludendū erit, dictum vsurarium habentē facultatem restituēdi extorta per vsuras ei, à quo extorsit illa, licèt non sine magno restituentis detrimento, ad hoc teneri sub præcepto, tum quia aliàs nec volūtate elicita, nec debita, huiusmodi rei dñs desinit esse inuitus in talis rei detētione, cōtra eius voluntatē vsurario rem suam detinente, cū nullo iure quis teneatur renunciare iuri suo, ad euitandū alterius damnum, nisi in casu extremæ necessitatis (vt diximus, & infra apertiùs probabitur) aut tā graui, vt deberet id, quod habet, ei porrigere eleemosinaliter: quod non præsupponitur in casu nostræ cōclusionis, & iccircò graue debitoris detrimentum incurrendum ex subita restitutione non liberat ipsum à restitutione statim facienda. Nouissimè satisfaciendum fore operæpretium duxi auctoritati prædictorum iurium, quæ Nauarrus in suæ sententiæ tutelam adduxit: cū si benè dicta iura ponderentur, per potius nostra conclusio probetur, quā reprobetur, vt patebit ex relatione eorum, quæ ibi notantur. Sciendū, ergo, ꝙ in d.l. Nepos Proculo, la 2. ff. de verb. & rerum sign. duo dicuntur, videlicet: Primum, qn̄ solutio dotis fuit promissa hoc modo. [Cū commodum erit, dotis filiæ meę tibi erūt centū aurei.] Secundum, ꝙ vsus fuit his verbis, videlicet. [Cùm potero, dabo centū aureos. de primo casu dicitur ibidē, ꝙ promissio facta, vt in secundo casu, interpretanda erit, deducto ęre alieno potero, licèt & secundo modo poterit interpretari, cū salua dignitate mea potero, & subdit tex. ibidem, ꝙ hæc interpretatio secūda accipiēda est, qn̄ ita promissum est (.i. primo modo) cū commodum erit, hoc est cùm sine incommodo meo potero.] hæc sunt verba expressa illius legis, quæ profectò contra ipsum Nauarrum, quā apertissimè faciūt (meo iudicio) cū ex ipsis eliciatur, illum dici aliquid soluere posse, qui deducto ære alieno soluere poterit. i. qui de suo soluere potest, licèt non sine incommodo: quod nos supposuimus in conclusione, cū dixerimus, vsurarium, qui habet facultatem restituendi per vsuras extorta: licèt cum aliquo suo detrimento, & interesse, teneri. Ergo pro me facit dicta lex notabilis: cū deducto ære alieno. i. extorto per usuram, sibi retinere noscitur vsurarius etiam & aliam facultatē ꝓ necessarijs vitæ, cùm ex tali lege declaretur nemini licere dotem promissam non soluere pro sua dignitate conseruanda, qn̄ fuisset soluere ꝓmissū sub verbis illis: cū potero, quāuis afferat, solū licere dotē promissam non soluere pro dignitate seruanda, quando promisisset sub hac forma verborum (dotem soluam cùm commodè potero) & sic patet non esse regulam generalē, & verā, quam Nauarrus pro tali, vbi supra attulit, dicens, illum aliquid facere non posse dicendum fore, qui illud commodè non potest: eo quòd in spectantib.

Responsio ad Nauarrum, & ad iura per ipsum citata in tutelā suæ sententiæ.

l. Nepos Proculo. ff. de verb. & rerum signif.

ad emundationem animæ à peccatis, illum dicendum fore omnes à me citati Doctores asseuerent, cui ad illud faciendum facultas(licèt cum aliquo incõmodo) suppetit, vt latiùs in præadductis fuit probatũ multis medijs, & quòd nec contra veritatem nostræ conclusionis militet auctoritas tex. in d.c. faciat, quàm apertissimè patebit ex verbis ipsius canonis, qui est Diui August. in libro contra mendacium. c. 17. Verba, igitur, dicti canonis sunt hæc, videlicet, [Faciat homo etiam pro temporali hominum salute, quod potest: Cùm autẽ ad hunc articulum ventum fuerit, vt talis saluti consulere, nisi peccando, non possit: iam se existimet non habere quid faciat: quando id reliquum esse perspexerit, quod rectè faciat.] hæc in dicto canone: ex cuius verborum serie nõ animaduerto posse elici propositionem à Nauarro allatam, ꝙ, scilicet, is dicatur aliquid posse, qui illud commodè facere poterit: cùm nunquàm Diuus Augustinus intenderit per dicta verba nos docere, quod sub præcepto omnis homo teneatur ad procurandam salutem hominum temporalem; sed solùm sub consilio: cùm hoc ipse consulat, vt ex eius verbis elicitur: necnon quoniam: illud dicimur non posse facere, quod sine peccato facere non possumus: quod non negamus: At cùm vsurarius sine peccato, ex propria facultate possit statim restituere extorta per vsuram, immo si immunis voluerit esse à peccato, & sic euadere detrimentum spirituale propriæ animæ, qđ longè magis distat à quocunque temporali detrimento incurrendo ratione huiusmodi restitutionis faciendæ statim, (vt probauimus abundè satis.) Inde sequitur, ipsum teneri ad patiendum damnum hoc temporale: vt opem ferat saluti animæ propriæ: & sic patuit dictum canonem præsenti nostræ conclusioni non aduersatum fuisse, immo summopere fauisse: cùm, & glo. in d.c. faciat. in ver. Quod potest: interpretetur dictum textum de posse iuris, dicẽs, ex hoc c. habes, quòd solùm illud dicimus posse facere, quod iustè facere possumus: & quòd in fauorem nostræ conclusionis adduci possit dictus tex. in ca. faciat. 22. q. 2. per se patet: Cùm vsurarius huiusmodi iustè possit restituere extorta per vsuram, immo ad talia restituenda à iustitia ipsa (ius suum vnicuique tribuendum fore, præcipiente) compellatur, vt sæpiùs fuit probatũ. Quàmuis non negemus dictam Glosam in d.c. faciat. addidisse ibidem pro maiori enucleatione dicti termini [Posse] quòd quandoque hæc dictio [Posse] simul denotet potentiam iuris, vel facti. vt in c. scifcitatus. extra de rescrip. quãdoque potentiam facti tantùm, vt in c. Moyses. 8. q. 1. quandoq; refertur ad honestatem. vt in c. Charitas. de pœnit. dist. 2. quandoq; ad cõmoditatem, vt in l. Nepos Proculo. la 2. ff. de verb. & rerũ sig. hæc omnia Glosa prędicta, cuius vltimũ dictũ glosandũ erit, dicẽdo, ipsum esse verũ, qñ quis ꝓmisisset aliquid se facturum, qñ cõmodè poterit, vt quã apertissimè docet in d. l. cuius verba paulò antè retuli: ex his, ergo, omnib. patuit veritas nr̃æ conclusionis, & irrationabilitas (quodãmodo) impugnationis, si voluerimus aspicere solũ sonũ verborũ contrariũ asserentiũ: sed si voluerimus (vt decet) põderare sensum ipsorũ, & mentẽ taliũ Doctorũ: quã aptissimè patefiet, ipsos cõtra nr̃am cõclusionẽ nõ sensisse. Quapp ꝓ cõcordia hmoi cõtrarietatis: sciẽdũ, ꝙ Scot. Tartar. & reliqui sup. citati (excepto Gabr. Biele, & Nauarro) verũ dixerũt, & ipsi verumtñ non loquuti fuerũt de casu ꝓposito ĩ nr̃a hac tertia cõcl. s. de eo, q. ꝓ iniustitiã ac cepit alienũ, & mõ retinet, ne incurrat aliqđ dãnũ, vt est vsurariꝰ nõ restituẽs extorta p vsuras: sed loquuti fuerũt de eo, q nõ ꝓ iniustitiã à principio habuit rẽ alienã, vt puta, titulo mutui, locationis, depositi, pignorationis, & hmoi: ut

cap. faciat. 22. q. 2.

Glos.

10 Posse quotupliciter sumatur, & quid denotet.

[illegible] mè S[illegible] ie[illegible]tus fit C[illegible] p[illegible] D[illegible] esse [illegible] t[illegible], si [illegible] d[illegible] D[illegible], exempl[illegible] b. [illegible] Sco t[illegible] a, [illegible] A[illegible] le [illegible] paulò p[illegible] in eadem an. 2. [illegible] n[illegible] In [illegible], q[illegible] v[illegible] re[illegible] re, [illegible] p[illegible] vel cedere [illegible] a t[illegible]. Debitores, vero, [illegible] iusta [illegible] satisf[illegible] h[illegible] g[illegible] tiarum præ[illegible], & quod [illegible] cl[illegible] Pro[illegible] N[illegible] Gabriel[illegible] stra c[illegible] D[illegible] t[illegible] batum [illegible] D[illegible].

Q[illegible]

V[illegible] per [illegible] [illegible] ita [illegible] p[illegible] sibi, & [illegible] (v[illegible] ex[illegible] d[illegible] [illegible] fiom[illegible] Sco[illegible] tis, & [illegible] lū [illegible] pro[illegible] p[illegible] pan [illegible] fa [illegible] de c[illegible] f[illegible] & [illegible] quod credo verum [illegible] um bono[illegible] bono[illegible] cedētis boni [illegible]. C[illegible] suo [illegible] bona, quæ [illegible] vestes, quibus tunc induit[illegible] necnon & instrumenta artis suæ, quibus victum, & vestitum acquirere

11 Viuens an cedere [illegible] flumen, si ex [illegible] tur pauper.

Glos. Bartol.

12 Bonis cedens quid opus sit [illegible] l [illegible] ff. de [illegible]

13 Bonis cedens quæ retinere sibi possit.

Baldus. Cynus. Petrus Iacob. Panor. Hostiensis. Ioan And. Henricus.

f[illegible] r[illegible] c[illegible] n[illegible] c[illegible] quæ in- n[illegible] tanus in [illegible] H[illegible]cus. in d[illegible] p.O[illegible] fi- ri poterit [illegible] ce[illegible] ne.C. [illegible] bo[illegible].

Insuper [illegible] scilicet iu- re diuino, [illegible] præ- ced[illegible].

Prima impugnatio concl.

Att[illegible] bando f[illegible] cum [illegible] ff. de regulis iuris [illegible], quæ in [illegible] ex- [illegible] & [illegible] homis [illegible] p[illegible] o do[illegible]. In [illegible] m- n[illegible].

l. In condemnatione ff. de reg. iur. Insti. de actio. §. vltimo.

Impugnatio secunda concl.

Præterea [illegible] posse [illegible] autorita- te [illegible] l. [illegible] in qu[illegible] denon [illegible] non erim [illegible] da- [illegible] omnia habentur in dictis [illegible].

Re[illegible] re- [illegible]

Hi[illegible] v[illegible] ò quod [illegible] In cond[illegible] ins[illegible] c[illegible] r[illegible]ni p[illegible] re[illegible] quam [illegible] pa[illegible] præ [illegible] v[illegible] c[illegible] conclusionem, & [illegible] ei d[illegible].

Re[illegible] ad p[illegible] §. fi.

Ad textum in [illegible] is [illegible] c[illegible] tu ver[illegible] patet, [illegible] quibus [illegible] videtur.

[illegible] bo[illegible] fi[illegible] ac [illegible] habeat, ex[illegible] quod f[illegible] po[illegible] fo[illegible] pot[illegible] n[illegible] q[illegible] præ[illegible] Nos [illegible].

Ad [illegible] bon[illegible] [illegible] vt patet ad [illegible].

Ad [illegible] re- circo [illegible] re[illegible] eff[illegible] quetes c[illegible]as [illegible].

latius

[illegible] 13

[illegible] *Vsurarius excusatur* [illegible]

Med na.

[illegible]

cap. [illegible] *de reg.* [illegible]

Secundo [illegible] gerat [illegible] rabo paruo tempore [illegible]

Tertio [illegible] ario nul [illegible]

Quarto [illegible] ret, [illegible]

Quinto, [illegible] surum [illegible]

In his [illegible] gr[illegible] præcep [illegible] ti[illegible]us in [illegible] Hæc pr[illegible] Medina [illegible] d[illegible]ter.

Conc[illegible]io

Conclusio [illegible]

V*surarius excommunicatus* [illegible] *pro eo quod* [illegible] *crimine est excommunicatus.*

[illegible] us [illegible] *ex* [illegible] s [illegible] recursum [illegible] in [illegible] ratione radios [illegible] & diuino. (vt [illegible] N [illegible] scientia manu [illegible] Ecclesiæ prohi[illegible] pum, per [illegible] vel [illegible] er personam, cui [illegible] ip [illegible] modum seruando [illegible] or [illegible] Hæc conclusio probatur [illegible]

c. quoniã multos, 15. q. 3.

motos, 15. quæst. 3. in quo [illegible] Regesti in Concilio Romæ [illegible] catis illis omnibus, qui [illegible] pare fuerant obligati ante ex[illegible] clusionem per argumentum in [illegible] tamen non probetur per dictum [illegible] bam, iuxta mentem, & intellectum [illegible]. Cum [illegible] dicitur apertissime, quod per [illegible] pri umer iure [illegible] de iure [illegible], seu p[illegible] suo & quod [illegible] quod u [illegible] ta p[illegible]tur [illegible] fuit [illegible] h[illegible] in quæstione [illegible] & [illegible] in conclusione prima [illegible]. [illegible] ratio mittet [illegible] ex [illegible] ratione [illegible] vt in [illegible] & mercenario, [illegible] præ [illegible] tempus, pu[illegible] per [illegible], & [illegible] ga- to [illegible] contractibus, ac [illegible] est [illegible] & [illegible] excom- municat [illegible] excommunicatione, [illegible] com- [illegible] ur [illegible] ob[illegible] qui [illegible] re te- [illegible] sic & in pr[illegible] s ex [illegible] cio, vt [illegible] ratione illæ [illegible] tu[illegible] tra [illegible]

c. [illegible] alia, extra [illegible] ent. ex[illegible].

S. Thomas

[illegible] 8. [illegible] 4. [illegible] ratione, quod [illegible] Sancti. A[illegible] patet [illegible] quo [illegible] (vt [illegible] ponimus) ratione [illegible] eidem

eidem restituendas: Inde, ergo, sequitur Diui Thomę etiam auctoritate fuisse probatam præsentem conclusionem: Petrus à Palude in 4. sent. distin. 18. quęst. 6. art. 4. infrascriptis vtitur verbis, videlicet: Qui autem debitor est, quia bona fide soluere tenetur quadam necessitate morali cum excommunicato participans soluendo, excusatur, licèt in iudicio contra ipsum agentem posset excipere: quoniam debitor debet soluere pecuniam debitam, vel ponere in loco vbi alius posset accipere: nec excommunicatio debitoris dat sibi dilationem: hæc ille. cuius sententiæ similis est opinio Riccardi à Mediauilla in 4. sent. distin. 18. artic. 10. quæst. 1. in corp. quæst. Ioannes à Medina in Codice de rebus restituendis, quæst. 3. capitulo, nona causa est, per totum. Syluester in Summula, in ver. excommunicatio quinto. §. 12. qui sequitur sententiam Diui Thomæ vbi suprà. Innocentius quoque subscripsit se pręsenti conclusioni in c. veritatis, extrà de dolo, & contumacia. Archid. in c. nos sanctorum, 15. q. 6. qui se subscripsit sententiæ Innocentij loco citato. Idem sentijt Cardinalis à Turre cremata in dicto cap. nos sanctorum. artic. 2. dicens talem esse sententiam Hugonis. Idem sentijt Didacus Couarruuias super reg. Peccatum, num. 8. in principio ipsius regulæ.

Pet. à Palude.
Riccardus.
Ioā. à Medina.
Syluest.
Innocen.
Archid.
A Turrecrem.
Couarruuias.

Probatur præsens conclusio & tertiò triplici ratione: prima quarum est: Cùm obligatio prior, & maior per posteriorem, & minorem non tollatur: indè sequitur, obligationem contractam per vsurarium de statim restituendo vsuras, non impediri à subsequenti obligatione incursa de non communicando cum excommunicato per excommunicationem ipsius creditoris. Antecedens verissimum esse probatur, quoniam obligatio rem alienam, aut debitam (vt est res extorta per vsuram) restituendi, est prior, & maior, quàm sit obligatio vitandi excommunicatum, cùm vitare excommunicatum de iure humano, seu pontificio sit pręceptum: restituere verò rem alienam extortam per vsuram de iure naturali, & diuino: & quamuis radicaliter, seu si radicem huius præcepti de vitando excommunicatum ponderabimus, animaduertemus tale pręceptum esse diuinū (iuxta illud Domini apud Matthęum c. 18. ver. 17. [Si te non audierit, dic Ecclesiæ, si Ecclesiam non audierit, sit tibi tā quàm Ethnicus, & publicanus) tamen quòd hic creditor istius vsurarij sit excommunicatus, & per nos vitandus, non iuris diuini, sed humani est: quemadmodum præceptum iuris diuini est prælatis obedire, iuxta Domini verba, apud Matthęum cap. 23. ver. 2. [Super cathedram Moysi sederunt Scribę, & Pharisęi, quæ dicunt facite, quæ faciunt, facere nolite: & apud Lucam cap. 10. ver. 16. [qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: qui autem spernit me, spernit eum, qui me misit:] vnde licèt ieiunium fundamentaliter & in se, sit de iure diuino, hodie tamen ieiunare tali, & tali die, est iuris humani Pontificij, & non diuini: cùm hoc sit ex statuto Ecclesiæ.

Ratio prima conclusionis.
Antecedens.
Consequentia.
Matth. cap. 18. ver. 17.
Matth. c. 23. ver. 2.
Luc. c. 10. ver. 16.

Præterea: Non est minor obligatio pecuniarium debitum soluendi, quàm sit obligatio debitum vxorium soluendi marito, & filiale, patri, & debitū seruorum reddendi eorum dominis.: sed hæc debita non expirant, nec suspenduntur per superueniētem excommunicationem in huiusmodi creditoribus: vt fuit probatum per adducta iura: Idem ergo erit dicendum in casu conclusionis præsentis.

Ratio secunda.

Præterea: Contractus cum excommunicato celebratus non est ipso iure nullus, & debita inde contracta sunt adimplenda: ergo à fortiori arguendo, dicendum erit, cōtractum antè excommunicationem celebratum, per superuenientem

Ratio tertia.

uenientem excommunicationem non annullari, nec per consequens debita indè contracta extingui: etiam si ipsis excommunicatis actio ad repetendum in iudicio non detur: vt in c.si verè, extrà de sent.excomm. in quo in sententia dicitur, quòd illi cruce signati, qui cum Venetis antequam in excommunicationem inciderent, conuenerant, possint cum eisdem excommunicatis, & in eorum naui simul nauigare, secundum quod cùm illis anteà conuenerant, aut tunc conuenirent.

c.si verè, extra de sent. excõ.

Et quãuis verissimam esse nostram conclusionem iam fuerit probatum, tamen posset quis insurgere contra eandem, ipsamque dicendo falsam nonnullis de causis, arguendo ab identitate rationis. Sic

Primum arg. contra conclusionem.

c. sacerdotes. 2.q.7.

15 *Monachus an teneatur abbati excommunicato obedire: & an clericus episcopo excõmunicato.*

Monachus, qui Abbati obedientiam se præstiturum promisit, non tenetur eam illi reddere, si Abbas ipse postmodum excommunicetur: vt colligitur ex c.sacerdotes, 2.q.7. [Vbi ab obligatione obediendi Episcopis, & Prælatis, excipitur, nisi in fide errauerint: nam ex tunc quia in excõmunicationem incidunt, cum illis communicare non licet. Vnde nec clerici tenentur Episcopo excommunicato debitam soluere obedientiam.] ergo arguendo ab identitate rationis, idem dicendum erit in casu proposito, ac per consequens videtur vsurarium non teneri restituere extorta per vsuram ei, qui postmodum incidit in excommunicationem quousque ab excõmunicatione absolutus fuerit.

Secundum argumentum.

16 *Vasalli an teneantur fidelitatē præstare dominis excõmunicatis.*

cap. nos sanctorum, & c.iuratos, 15.q.6.

Præterea: Vasalli, qui iureiurando se astrinxerunt ad fidelitatem præstandam eorum domino, non tenentur eam reddere in hæresim, vel excommunicationem incidenti, vt in c.nos sanctorum. & c.iuratos, 15.q.6. in quibus habetur [subditos non teneri ad obediendū huiusmodi suis dominis vsquequo pœnitentiam egerint] si ergo (non obstante vinculo iuramenti) vasalli obsequia dominis suis præstare non tenentur, quantò minus debitores usurarij (vt in conclusione) qui non iurauerunt usuras restituere (vt supponitur) non tenebuntur ipsas restituere statim creditoribus excommunicatis.

Tertium arg.

c. quod in dubiis, & c. inter alia, extrà de sent. excom.

c. quoniā multos, 11.q.3.

Prӕterea in cap. quod in dubijs, & in cap. inter alia, extrà de senten. excommunic. notantur qui possunt licitè obsequia, & debita obsequia exhibere excommunicatis: & tamen inter eos non recensentur debitores pecuniarij, cùm ibi non excipiantur, nisi ij, quos exceperat Gregorius in c. quoniam multos, 11.q.3. ergo vsurarij non tenebuntur restituere extorta per vsuram ipsis excommunicatis, cùm in hoc casu non fuerit concessum participare cum excommunicatis, & solutio debiti sine participatione fieri non possit, quæ tamen sibi prohibita est ab Ecclesia.

Quartum argumentum.

c. quemadmodum, extrà de iureiur.

Præterea: arguendo à simili, sicut si quis alteri obligatione, aut iuramento, seu promissione tenetur aliquid facere, vel soluere, subintelligendum omnino erit cum se uoluisse obligare ad illud exhibendum, si alter talis permanserit, cui communicare liceat: vt colligitur ex c.quemadmodum, extra de iureiur. vbi dicitur, quòd [si quis vxori suæ iurauit se illam perpetuò uxorem habiturum, aut si quis iurauerit se cum aliqua contracturum matrimonium, & illa postmodum cum alijs fornicetur, absolutus est vir à debito iuramenti: & eadem ratione debitor absoluitur saltem pro tempore, quo creditor suus est excommunicatus: & hæc quatuor roborantur communi ferè Canonistarum sententia. Cùm omnes infrascripti Doctores vnica uoce dicant, ꝙ si quis iurauit aliquid soluere alicui infra certum tempus, si interim ille incidat in excommunicationem maiorem, & sit nominatim denunciatus excommunicatus, qui iurauit, non erit periurus, illi non soluens quod promiserat sub

iuramento,

iuramento, sed die promisso adueniente debebit, & est bonum consilium, ipsam pecuniam reponere in ædem sacram nomine creditoris: ita quòd ei soluatur, dum fuerit absolutus, & non antè, & sic non incurrit aliquam excommunicationem propter huiusmodi factum: & ratio est in promptu: quoniam tale promissum recipit hanc limitationem, videlicet: si perseuerauerit creditor ille in statu, in quo potero ei soluere. argumento capitu. Quemadmodum. extra de iureiuran. At soluere aliquod debitum est secum participare (quod est ab ecclesia prohibitum:) ergo soluere non tenebitur vsurarius quousque eius creditor absolutus fuerit ab excommunicatione. & ex hac Doctorum sententia videtur sequi, quòd nō semper quis statim tenebitur restituere, uel soluere vsuras: sed excusabitur à tali præcepto statim restituendi ratione excommunicationis incursæ à creditore: & huic sententiæ, & rationi allatæ pro tali opinione se subscripserunt infrascripti Doctores, videlicet, Glos. in capitulo, Nos sanctorum. 15. quæstione sexta, in ver. Conscripti, Hostiensis in summa. titu. de sententia excommunicationis. §. & quæ sit pœna participantiū. in ver. Quid si teneor sacramento certam pecuniam. Antonius de Butrio in dicto capitulo, Inter alia. extra de sententia excommunicationis. in ver. Secundò Abbas per decretum. & in capitulo, veritatis. columna quarta, in versi. An autem suspendantur. circa finem. extra de dolo & contumacia, qui postquàm retulisset prædictam sententiam Hostien. ipsi se quoque quàm libentissimè se subscripsit. Idem fecit Ioannes Andreas in dicto capitulo, Veritatis. columna tertia, & quarta, adhærens sententiæ Hostiensis, Panormitanus in dicto capitulo, Veritatis. columna decima septima, ver. Ad tertium argumentum Hostiensis, se subscripsit sententiæ Hostien. Idem fecit Ioannes de Anania in capitulo fin. in fine. extra de hæretic. Baldus in dicto capitulo, veritatis. in versi. Quæro utrum excommunicato. Idem asserit. Dominus Felynus in cap. Inter alia. extra de sententia excommunicationis. Idem asseruerunt Petrus à Palud. & Riccardus, vbi supra. Et licèt Innocentius, & Abbas antiquior in dicto cap. veritatis, & Archidiaconus in dicto cap. Nos sanctorum, & Syluester in summa, vbi supra, dicant, debitorem ratione iuramenti omnino teneri suo creditori soluere pecuniam promissam, licet tempore præfixo solutionis adueniente, ipse reperiretur ligatus vinculo maioris excommunicationis: cum quo alias nemini liceret communicare.

c. Quemadmodum. extra de iureiuran.

Glos. Hostiensis.

Ioan. And. Panor. Anania. Baldus. Felyn. Pal. Riccardus.

His non obstantibus nostræ conclusionis veritas adhùc perseuerat inconcussa, vt ex adducendis latiùs patebit: Quapropter vt satisfaciamus auctoritatibus adductis, distinctione hac nobis utendum erit. duplici ex causa alicui aliquid debemus, scilicet, aliquando ex parte rei debitæ ipsis excommunicatis. Nam res debita aliquando debetur alicui iure naturali, aut diuino dictante: aliquando non ex parte rei, sed ratione verborum, quib. quis tenetur aliquid alicui soluere, seu dare: loquendo, ergo, de debito naturali, aut diuino iure contracto, & per uiam restitutionis soluendo, ut puta, (exempli gratia) si quis sit restitutioni obnoxius ratione furti, rapinæ, vel usuræ exactæ, aut mutui, seu commodati, uel huiusmodi accepti, quo facto, obligatio tantundem creditori reddi, non ex voluntate nascitur debitoris, nec humani legislatoris, sed ex iure naturali, & diuino. De huiusmodi debito contracto loquendo, uerissima erit nostra conclusio, quòd superueniens excommunicatio creditoris nō liberet debitorem vsurarium à restitutione statim facienda eorum, quæ extorsit per usuram, quominus soluere teneatur. & hoc probatur triplici eadem ratione, qua

17 *Vt res debita alicui sit, dupliciter potest contingere.*

ne, qua

ne,qua fuit probata ipſamet noſtra concluſio,& de huiuſmodi debito contra
Cōcordia Doctorum qui uidentur aduerſai i noſtręq̄ntæ concl.
cto non loquuntur Doctores,nec iura adducta contra noſtram concluſionē, vt ex diligenti eorum examine luce clariùs apparebit:Sed ſi loquamur de debito non ex re ipſa contracto,ſed ex verbis contracto, puta, ex ſtipulatione, promiſſione,aut iuramento de dando aliquid alicui,cui de iure naturali & diuino ſimul non teneamur:ſed ſolùm de iure poſitiuo,vel diuino recipiente interpretationem:in hoc caſu ſemper ſubintelligenda erit,niſi caſus occurrat,in quo ſit prohibitum illud ſeruare,vt in cap. ſi verò.extra de iureiurando.de huiuſmodi,ergo,debito loquendo,veriſſima erit ſententia Doctorum prædictorum(vt diximus)dicentium,quòd tale debitum ſuſpendatur; quoad ſolutionem faciendam manualiter ipſi creditori, licèt non quoad depoſitionem talis rei faciendam,vt poſt abſolutionem obtentam aſſignaretur illi,ut dixerunt Doctores præadducti(licèt hoc non placet Ioanni à Medina, vbi ſupra, & ſi poſſet etiam eius ſententia ſaluari(ipſum interpretando)quòd intendebat dicere ipſe Ioannes,ad hoc non teneri debitorem huiuſmodi,aliquo præcepto: cùm & idipſum inſinuauerint Doctores prædicti ſequentes Hoſtienſem, vbi

18 *Iuramentū & promiſſio de aliquid faciendo, vel omittēdo quàm recipiant interpretationem.*

ſupra. Tu teneas ſanum, & tutum eſſe conſilium deponere &c. cùm uerba promiſſiua,etiam iuramento firmata,iuris interpretationem admittāt: & etiā quia promiſſio & iuramentum intelliguntur, ſalua ſeu excepta ſuperioris authoritate.Nec promiſſio,aut iuramentū de re illicita,& prohibita valida ſunt: ideo ſi ſuperueniat caſus,in quo licitum non ſit cum creditore communicare,iure etiam humano id prohibente, promiſſio, aut iuramentum præfatum ad talem caſum non venit extendendum,quia is,qui iurauit,uel talem nō habuit intentionem,vel ſi habuit, incautum fuit tale iuramentum, & non obligatorium.

His præmiſſis, quàm facillima erit reſponſio ad argumēta adducta contra noſtram concluſionem.

Ad primum,& ſecundum argumentum de clericis, qui epiſcopo excommunicato,& de monachis,qui Abbati excommunicato,& de vaſallis,qui domino excommunicato obedientiam,& fidelitatem reddere non tenentur: dicitur,ideò eſſe,quia in illis maioribus per excommunicationem expirat iuriſdictio,& poteſtas dominandi:& etiam quia debitum, quo præfati ſuis maioribus tenebantur parere,non naturale, nec diuinum erat ſimpliciter: ſed humanum,canonicum,ſeu ciuile(niſi originaliter) vt diximus, dum reddidimus primam rationem noſtræ concluſionis: Ideo per humanum ius potuit per tale quid ob cauſam legitimam extingui.Non ſic in caſu noſtro, in quo debitū

19 *Vſuras reſtituere eſt de iure naturali, et diuino.*

pecuniarium,nec iuriſdictionem in creditore præſupponit(vt docet Ioannes à Medina, vbi ſupra, nec humanum eſt, ſed potius naturali & diuino iure debitum.

Ad tertium,fateor illic non excipi expreſsè debitores pecuniarios, ſed nec opus fuit eos excipere:cùm ſufficiēter iure neceſſariò ſint excepti in his,quæ neceſſitatis ſunt,quale eſt,reddere vnicuique quod ſuum eſt.Nec etiam Gregorius illic gratiam facere intendit ſuper communicatione(alioquin) neceſſaria cum excommunicatis:Vt quod uxor debitum viro excommunicato petēti reddat,quòd filius parentib.in neceſſitate ſubueniat. Et ita de alijs,in quibus gratia locum non habet, ſed declaratio, ut in caſu noſtræ concluſionis: ſuper alia verò communicatione,quæ iuri naturali, & diuino non innititur, niſi originaliter(vt diximus ſupra)locum habet beneficium iuris, ac pro indè

nec

nec decretum Gregorij,nec decretales citatæ quicquam contra cōclusionem nostram faciunt.

Ad quartum.Dicendum, quòd ratio illa procedit de obligatione,quę non re,sed verbis contracta est.Et quàmuis obligatio,qua vir tenetur uxori,sit re ipsa contracta virtute coniugalis contractus,& per uxoris fornicationem sub sequentem tollatur: non, tamen, per excommunicationem,eò quòd ex Dei institutione,(vndè uinculum coniugale suam habet firmitatem)in casu fornicationis,saltem quoad thorum,extinguitur.

Sexta conclusio.

Vsurarius,qui non cessit bonis,nec penitùs habet facultatem, qua omnia extorta per vsuram,vel partem eorum restituere potest,excusatur à restituendo statim taliter extorta:tenebitur,tñ,ad præstandum in foro iudiciali:(si huiusmodi extorsio ad ipsum fuisset cōuoluta)saltem iuratoriam cautionem de illa restituendo dominis earum,cùm ad pinguiorē fortunā deuenerit,& possit in totum,vel in partem extorta per vsuram restituere, tenebitur statim restituere:etiam non deducto ne egeat.Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò,enim,per arg.in c.Odoardus,extra de solutionib. in quo Lucius III. infrascriptis vsus fuit verbis,videlicet;[Mandamus quatenus si constiterit, q̃ prædictus Odoardus in totum,vel pro parte,non possit soluere debita supradicta,sententiam ipsam sine difficultate relaxetis, recepta priùs ab eo idonea cautione:vt si ad pinguiorem fortunam deuenerit,debita prædicta persoluat:] hæc ibi.Sed notandum,q̃ dixi conclusionem probari per arg.in d.c. qm̃.licèt ibi ad verbum non probatur veritas nostræ conclusionis,benè,tamen, tacitè, cū eadem militet rō in casu præsentis cōclusionis,& in casu prædicto summo Pontifici proposito:cùm vterque detineat rem alienam inuito domino, saltē acta uoluntatis elicito,si non debito,eò q̃ in tali casu debeant consentire creditores vsurarij.Probatur quoque & secundò auctoritate omnium Doctorū, qui allati fuerūt in cōclusione tertia,cū huic conclusioni indiscriminatim oēs Doct.se subscripserint locis ibidē p̄nominatis. ꝑbaṫ, & rōnibus ibi adductis.

20 *Vsurarius nō ualens restitue re,ad quā cautionem præstādā tenebitur.* ca. Odoardus. extra de solut.

Septima conclusio.

Vsurarius liberaṫ à p̄cepto statim restituēdi extorta ꝑ usurā: si hm̃oi extorta ab eo(cui restituēda erāt,& ipse potuisset donare de iure) fuissent ei remissa,seu donata:dico,tñ,hoc quoad obligationē illā restituēdi extorta ꝑ usurā dicto mutuatario,& quoad peccatū uitādū, si vsurarius ipse ꝓposuisset oīno restituere,si illi sibi remissa seu donata nō fuisset:sed si nō ꝓposuisset restituere(licèt in foro fori,& in foro cōsciētiæ nō remaneat restitutioni taliū obnoxius)tñ,donec ꝑdurauerit in ipso hm̃oi pessimū ꝓpositū nō restituēdi,(vel q̃ noluisset restituere si sibi cōdonata illa nō fuissēt)sꝑ noxa mortalis culpę cōstringeṫ:& loquor de eo,qui in actu exteriori nō restituisset illa:& tñ,is cui facieda fuerat restitutio,usurario ipsi illa donauit:qua,ergo,remissione,seu donatione taliū spōtè facta stāte:nō tenebiṫ hm̃oi usurarius taliter extorta actu exteriori restituere ei,à quo extorsit,nec pauperib.aliquib. sed ad pagēdā solū pęnitētiā de tali suo pessimo,ꝓposito,si uoluerit liberari à dño Deo à statu peccati,in quo illùc vsq; ꝑmanserat.Hęc conclusio probaṫ triplici medio, (ultra ea,quæ fuerunt allata in q.17.conclus.4.)Primò,enim,per argumen.in c.Accepta cōquæstione.ext.de resti.spol.in quo Alex.III.[p̄cepit imponi siiē tiū ꝑpetuū ei,qui petebat quoddā beneficiū ecclesiasticū,qđ priùs spōtè resignauerat.]Dixi ꝑ ar.cū meritò possim⁹ arguere ab idētitate rōnis:cū eadē rō

21 *Vsurarius excusatur à statim restituendo propter remissionem creditoris.*

c.Accepta con quæstione.extra de resti.spoliatorum.

militet in casu nostræ conclusionis (vt patet ad sensum:) quoniam sicut ille ad restituendum beneficium non fuit compulsus, imò roboratum fuit ius in eo, acquisitum per resignationem sibi factam: & sic declaratum fuit quòd tuta conscientia, illud possidebat: sic in casu nostro, usuras extortas sibi condonatas. Idem per arg. in l. si rem alienam. §. omnis. ff. de pign. act. Vbi inter alia hæc habent, videlicet: [Satisfactum aût accipimus, quemadmodum voluit creditor] hæc ibi: ex cuius verbis elicitur veritas nostræ conclusionis, cùm indè habeatur dicendum fore vsurarium restituisse, eò ipso, q per remissionem, & donationem talis rei restitutioni obnoxiæ factæ vsurario à mutuatario, ipsi mutuatario (qui vsuras soluerat) hoc modo fuerit satisfactum. Idem probatur per arg. in l. Item liberaretur. in princ. ff. quib. modis pignus, vel hypotheca soluit. Vbi hæc habentur, videlicet. [Item liberaretur pignus, siue solutum est debitum, siue eo nomine satisfactum est] hęc ibi. ex cuius verbis elicitur veritas conclusionis nostræ. Probatur & secundò præsens conclusio auctoritate Doctorum infrascriptorum, videlicet: S. Thom. in 2.2. q. 62. art. 8. in resp. ad 2. qui Doctor Sanctus postquã in d. art. probasset, vnumquemq; restitutioni obnoxium teneri restituere statim, si põt: addidit, vbi sup. q si sit impotens p statim, petat remissionẽ, vel dilationẽ ab eo (cui debet) aut p se, aut p aliũ. hæc Sanctus ille. ex cuius verbis elicit̃ apertissimè ipsum Sanctũ Doctorẽ se subscripsisse præsenti conclusioni, qm̃ aliàs non dixisset, q ad euitandum peccatũ incurrendum p detentione rei alienæ: sufficeret petere remissionem. Caietanus idem probat multis medijs, in Commentarijs 2.2. q. 62. art. 6. §. In eadem responsione, ad tertiũ eiusdẽ sexti articuli (in quo loco S. Thom. his verbis vsus fuerat, videlicet: q quia restitutio principaliter ordinatur ad remouẽdum damnum eius, à quo est aliquid iniustè ablatum. Ideo postquã ei restitutio sufficiens facta est p vnũ: alij non tenẽtur ei restituere vlterius: sed magis refusionẽ facere ei, qui restituit, quod, tñ, põt condonare. hæc ille Sanctus. Ex quib. patet apertiùs ipsum Sanctũ se subscripsisse præsenti conclusioni.) Idẽ Card. Caiet. asseuerat in Cõment. 2.2. q. 78. art. 1. in resp. ad 4. in §. Ad euidentiã. Idẽ Caiet. in 2. tom. opusc. trac. 8. q. 3. & in sua sũmula, in ver. vsura mẽtalis. §. si aũt claudicat intẽtio ex parte mutuãtis. Idẽ Scot. in 4. sent. dis. 15. q. 2. art. 2. §. de vltimo cõtractu. in ver. fine pacto et licet, si verba ipsius Scoti bñ librarent, vt fecit Caiet. in opusc. vbi sup. Riccar. de media uilla di. 15. art. 5. q. 5. in corp. quæst. (vt cũ interpretat̃ Caiet. loco citato opusc.) Nic. de Orbel. in 4. sent. d. 15. q. 2. §. 7. iuxta ea, quæ attulimus in q. 17. Pet. à Pal. in 4. sent. dis. 15. q. 2. art. 2. concl. 5. vbi infrascriptis vtit̃ verbis, videlicet. Si aũt esset res iniustè acqsita, & iustè detẽta, puta, q̃ dñs priùs noluit, & mõ vult, vel q̃ quis rem suã furatus est, nõ subiacet restitutioni, licèt peccauerit in mõ. hęc ille. ex quibus, patet ipsũ se subscripsisse pñti cõclusioni. Idẽ fatet̃ Io. à Med. ĩ C. de reb. resti. q. 3. c. inci. Scd'a cã esset remissio partis. qui Doctor, ibi acuratissimè hãc qõnẽ examinat, & cõcludit vt in nr̃a cõclus. Idẽ fatet̃ Sotus in lib. 7. de ius. & iur. q. 1. art. 4. col. 8. Hadrianus Papa. sup 4. sent. tit. de resti. c. inci. Agredior casus spãles. §. Prætereà dico sed'o. circa fi. f. 50. col. 1. Gabr. Biel in 4. sent. dis. 15. q. 2. conc. 2. §. His addent̃ duo. Syluest. in vers. restitutio. 5. §. 1. Ioseph Angles in trac. sup 4. sent. in q. de resti. art. 2. dub. 4. concl. vnica. Host. in summa, tit. de vsur. §. Quę pęna. in ver. Quid si fenerator partẽ. Paulus de Eleazar. in clem. 1. de vsur. Card. Zab. in cle. 1. de vsur. §. fanè. in 10. q. Goffreda in summa titu. de vsur. col. 5. §. Quid si vsurarius partẽ. Cui astipulatur Dñicus à S. Gem. in c. 2. de vsur.

l. si rem aliena. ff. de pig. act.
l. Item liberaretur. ff. quib. modis pignus, vel hypotheca soluitur.
S. Thomas.
Caietanus.
S. Thomas.
Caietanus.
Scotus.
Riccardus.
Nic. de Orb.
Pal.
Io. à Medina.
Sotus.
Hadrianus.
Gabriel Biel.
Syluest.
Ioseph Angles.
Hostiensis.
Paul. de Eleaz.
Card. Zab.
Goffreda.
Geminianus.

Anchar. Glos. Ant. de But. Panor. Ioan. And. de vsur. in 6. Pet. de Anchar. in reg. peccatũ. de reg. iur. in 6. col. 23. §. Quæro septimò. & idẽ in c. quãquã. col. 8. §. Tertiò quæro. de vsur. in 6. & rursus in c. statutũ. §. si quid aũt. de rescr. in 6. Gl. 2. in c. peccatum. de reg. iur. in 6. Ant. de But. in c. cũ tu. col. 3. in ver. Respondet, ꝙ si ille, Feder. de Sen. in consil. 22. & consil. 18. Panor. in c. cùm tu. extra de vsur. in finali notab. Io. And. in Mercur. in c. peccatum. de reg. iur. in 6. in Glos. post Dynum in eodem c. peccatum. in ver. Quæri autem solet. Vbi ipse Dynus docet, ꝙ liberetur debitor à restitutione, qñ res restituenda erat restitutioni parata, & tunc fiat remissio, quia tũc habetur perinde, ac si res esset restituta, & postea per eum, cui restitutio facta fuit, donata sit restituenti: aliàs non potest intelligi propriè facta restitutio, cũ quantum ad propriam significationem verborum, aliud sit remittere, aliud restituere. hæc sunt verba ipsius Dyni. Cuius verba ad uerbum referre operæ pretium duxi: eò quòd maxima admiratione me affecerunt: Didacus Couar. (loco infra citando) vir alioquin eruditissimus, & Io. Baptista Geminianus Lupus, loco infra citando, & nonnulli alij Doctores asseuerantes, dictum Dynũ dictis verbis uoluisse docere, ipsum usurarium (pro ut in conclusione) habendum fore adhuc obnoxium restitutioni, qui Doctores & addunt, eiusdem sententiæ fuisse Io. And. & Panor. locis citatis & Io. de Anan. in c. cùm tu. col. 11. extra de usuris: quod quidem nescio quo fundamento dixerint, & ut ueritas præsentis nostræ assertionis pateat, referam eademmet verba, q̃b. ipsi vsi fuerunt. Nã neuter eorum loquutus fuit de obligatione restituendi, sed de peccato, cuius uinculis adhuc ꝑseuerat vinctus ipse, qui non restituisset, si remissio facta non fuisset, & adhuc post remissionem sibi factã perseuerat in tali ꝑuerso animo & proposito, qđ utiq; non est sine peccato mortali iniustitiæ: sicut & ille ẽt mortaliter peccat, & non est restitutioni obnoxius, qui credens se furatũ fuisse alienũ, furatus fuit suum, aut sibi de iure debitum, qđ nõ vult restituere, credens tanq̃ non suũ ad restituendũ se teneri: quapp hoc idẽ elicit̃ ex verbis ipsius Dyni: qui Doctor ubi supra, nõ ꝓposuit q̃ñem de obligatione restituẽdi, sed de peccato: Nã infrascriptis vsus fuit uerbis, videlicet. Quæri autẽ solet, si fur, uel raptor, uel usurarius hẽt facultatem rei restituendę, ẽt si fiat eius remissio, absq; eo ꝙ restituat rẽ, an intelligat̃ à peccato absolutus. hæc ille. qui in decidẽdo talẽ q̃ñẽ usus fuit uerbis supra à me telatis. Itẽ Io. And. vbi supra, infrascriptis uerbis vtit̃, videlicet. Illud aũt in Gl. 2. & ibi liberaliter remitteret. Hoc intelligit Dyn. cũ res est restitutioni parata, quasi tũc fingat̃ restituta, & postea restituẽti donata: aliàs nõ remittit̃ peccatũ ei, qui restituere põt, pp rõnem, quæ sequitur in glo. multum puto in his animũ ponderandum, nec tutũ puto illũ, qui gerit in mẽte non restituere remissione nõ facta. hæc ille. Io. aũt de Anan. in d. c. cũ tu. loco citato post multa cõcludit, infrascriptis uerbis utens, videlicet. Adde prædictis, Dñs Laur. in 2. part. sui operis, in q. 6. & plenius in q. 7. Vbi dicit, ꝙ fuit opinio inter Theologos, quia aliqui dicebant, ꝙ sufficit ꝙ pecunia sit restitutioni parata, alij ꝙ non sufficit: sed est necessaria obligatio, de quo etiam remittit ad not. per Io. And. in addit. Specul. ad finem in eodem titulo, scilicet, de vsuris. Vbi dicit se commisisse unà cum suo adoptiuo, & est illud consilium, de quo supra fuit facta mentio. Refert etiam dicta Federici, dicta Archidiaconi, & dicta Lapi Casti. in repetitione capituli. In ciuitate. infra eodem. Et concludit, ad hoc, ut tollatur omnis dubitatio: Vtrum sit liber, uel non liber, animus remittentis: & per consequens: an sit clara conscientia vsurarij: ut inducatur faciliùs ad contritionem,

Dynus.

Ioan. de Anan.

pterea contingit esse voluntarium, ac per hoc non esset usurarium, secundum quod lucrum vsurarium est species lucri inuoluntarij. Cùm autem restitutio ex natura lucri nascatur, quod secundum se alteri debitū est, vt reddatur (quia est actus iustitiæ commutatiuæ: cuius terminus, & obiectum est id, quod secūdum se est iustum: quod opponitur iniusto secundum se, non secundum accidens.) Consequens est, quòd lucrum vsurarium per accidens, non sit restitutioni obnoxium, sed solùm lucrum vsurarium per se: ex his, ergo, omnib. allatis elicitur veritas nostræ conclusionis. & ratio est patentissima: quia in casu proposito in nostra conclusione, lucrum usurarium perceptum non poterit dici lucrum vsurarium per se: habendo relationem ad ipsum restituendum: cū illud (vt supponitur) non remittatur coactè, sed spontè, ac per hoc in ipso retinendo nulla fiat iniustitia, vel iniuria ei, qui illud tale soluerat usurario: licèt benè dici possit esse lucrum usurarium per accidens, propter intentionē corruptam, in qua lucrum tale ex mutuo quis obtinuit, & modò retinet, cùm in ipsa adhuc perseueret usurarius ille, cui, tamen, facta fuit spōtè remissio dicti lucri usurarij (vt fuit dictum.) Consequens, ergo, erit, quòd huiusmodi lucrū vsurarium per accidens nō permaneat restitutioni obnoxium: & ratio est: qm̄ dictum lucrum vsurarium per se, est effectus ipsius prauæ intentionis concomitantis mutuum: quod & datum fuit à mutuatario non omnino voluntariè, immo coactè. Quod autem dono datur, quamuis ex praua intentione suscipientis lucrū sit & usurariū per accidēs appelletur (vt supra fuit dictū) nō tñ est effectus illius prauæ intentionis, sed effectus gratuiti affectus illius, qui illud spontè donauit: quapropter (cùm nullam contineat in se iniustitiam) patet ipsum restitutioni obnoxium non esse.

24 *Lucrū usurarium per se, quid sit & an sit restituendū & quid de lucro usurario p accidens.*

Ratio tertia.

Tertia ratio est. Cū obligatio restituendi suspendat̃, & cesset ex libero, ac spontaneo consensu elicito, aut debito creditoris: vt si actu liberè consentiat, ꝙ res sua apud debitorē per mensem, aut ꝑ annū retineat̃, tutus erit debitor vsurarius illo tp̄e rem illam detinendo: Inde q̄ apertissimè sequit̃, ꝙ si creditor vsurarij liberè consentiat, ꝙ vsurarius taliter rē extortam ꝑ vsuram, & sibi debitam ad semper detineat, erit tutus in cōscientia, & si rem debitā nunq̄ restituat. & ꝙ hoc sit verū, confirmat̃ hac euidentissima rōne, videlicet: Cū. n. non minùs operet̃ dn̄i cōsensus, vt usurarius rē suam extortam ꝑ vsuram, detineat, quàm vt rem suam alter accipiat: sed ex consensu domini libero potest alter rem suam occupare, igitur, & detinere, vt (arguendo à contrario sensu) docuit Cęlestinus III. in c. sępe contingit. extra de resti. spol. dicens [quoad periculum animę parùm differre, alienum rapere, & alienum detinere.] Vnde patet, quòd in furto, rapina, & usura, (quoad obligationem restituendi incursam) indè purgatur vitiū furti, rapinæ, & vsuræ, si res furata, rapta, & per vsuram extorta, apud furem, raptorem, & vsurarium permaneat de consensu, & spontanea voluntate eius, qui talis rei dominus est.

Antecedens.

Consequentia.

c. sæpe contingit. extra de re stit. spol.

Ratio quarta.

Cùm nullibi reperiatur in iure cautum, vsurarium teneri pręsentialiter, vel corā creditore extorta ꝑ vsurā restituere ad hoc, vt indè remissio facta à creditore ipsum eximat à p̄cepto restituēdi statim: sed nec, ꝙ remissio facta à creditore debitori de iure non valeat, nisi in tribus solū casib. in quib. remissio facta à creditore debitori, ipsum nō liberat à p̄cepto restituēdi. Prim⁹ casus est expressus in c. statutū. §. Insuꝑ vt gratis. de rescr. in 6. in quo [ꝓhibetur iudici-

25 *Remissio debiti facta à creditore non valet in tribus casibus.*

Primus casus. ca. statutum. de rescrip. in 6.

quæstionis primæ conclusionibus) & tunc non possumus erogare res iniustè acquisitas,(quæ de iure sunt alienæ,& vt tales,dominis earum veris restituendæ erunt) dictis pauperibus: sed eas, quæ pleno iure sunt nostræ, iuxta sanctionem Alexandri Tertij in c.sicut dignum,§.eos insuper.extrà de homicid. Consequens erit, ergo, ex his omnibus: vt de iure naturali, aut diuino restitutio talium pauperibus non sit facienda: sicut etiam docuerunt Ioannes à Medina,loco citato supra, Didacus Couarruuias, loco citato supra, Caietanus,Sotus,& ferè omnes Doctores præcitati (qui se subscripserunt præsenti conclusioni)& alij,quos citat Couarruuias,vbi suprà.sed & quòd huiusmodi vsurarius mentalis ad taliter sibi remissa restituenda minimè teneatur pauperibus lege humana: potest elici ex dicto §. eos insuper. & probatur hac ratione: Cùm,enim,vsura mentalis sit peccatum omnino occultum cordis (de quo ecclesia, ac lex humana aliqua neminem iudicat,& puniat: & restitutio est quædam pœna consequens peccatum) indè sequitur, quòd lex humana huiusmodi restitutionem demandare non potest,eò quòd,vt diximus, ecclesia,ac lex humana non iudicat de occultis, vt habetur in cap.cogitationis, de pœnit.dist. 1.vbi dicitur: [Cogitationis pœnam nemo patitur.] Indè, ergo, sequitur quòd nec huiusmodi vsurarius (de quo in conclusione præsenti sit sermo) iure humano pauperib. erogare teneatur taliter extorta per vsuram, & postea sibi remissa.

c. Sicut dignū, extra de homicidio.

c. cogitationis. de pœnit, dist. 1.

Sexta ratio nostræ conclusionis (quoad eandem particulam, quòd non teneatur erogare pauperibus) est:quoniam (secundùm omnes Doctores) duo sunt genera lucri illiciti pauperibus erogandi: Alterum quorum dicitur prohibitum secundùm se,vt est lucrum simoniacum:alterum prohibitum secundum suam causam tantùm: vt est lucrum meretricium. Constat, autem, lucrum propositum iam remissum, nec esse prohibitum secundum se, quia datio illius non fuit iniusta: (cùm sit libera donatio) Nec secundùm suam causam, quia supponitur spontè, & liberè tale quid fuisse donatum, & non ex obligatione incursa propter mutuum acceptum: vndè sequitur apertissimè quòd ad huiusmodi lucrum restituendum pauperibus non teneatur dictus vsurarius.

Ratio sexta.

27 *Lucra erogan da pauperibus quot.*

Septima,& vltima ratio nostræ conclusionis est:si restitutio huiusmodi lucri vsurarij iam remissi eroganda esset pauperibus: hoc non contingeret nisi propter iniusti vsurarij intentionem: sed ex hoc non sequitur obligatio necessariò restituendi: ergo, nullatenùs tenebitur vsurario lucrum illud restituere. Consequentia patet: quoniam intentio furandi sine iniustitia furti sequuta, sicut verè neminem obligat ad restituendum aliquid (cùm ex sola furandi intentione nulli fiat iniuria, aut iniustitia aliqua) sic & in casu nostræ conclusionis,vt sæpiùs fuit probatum, & patet ad sensum.

Ratio septima.

Et licèt verissimam esse nostram conclusionem multis medijs probauerimus, tamen posset quis multis medijs contra ipsam insurgere: & primò sic procedendo. Res quælibet per easdem causas dissoluitur, per quas nascitur. At obligatio restituendi nascitur ex actuali alienæ rei acceptione. ergo obligatio restituendi incursa per vsurarium, sine actuali rei ablatæ restitutione, auferri non potest.Maior probatur per textum in l.quemadmodum.ff.de acquirenda,vel amitt.possess.in quo habetur, quòd [Ea, quæ sunt necessaria ad acquirendum,sunt etiam necessaria ad perdendum.]

Prima impugnatio conclusionis.

Præterea: Idem videtur probari auctoritate Augustini Episcopi (& habetur

Secunda impugnatio.

betur in c.peccatum,de reg.iur.in sexto.) dicentis [Peccatum non dimittitur nisi restituatur ablatum] ex cuius sententia videtur sequi necessariò,ꝙ vsurarius (etiam stante remissione illius, à quo ipse extorsit per vsuram) teneatur talia extorta restituere cum effectu.

Impugnatio tertia.

Prætereà: quàmuis spoliatus re sua per extorsionem vsurarum ab vsurario factam, in fauorem spoliantis,iuri suo renunciando, ipsam dicto vsurario remittat, non iccircò ipse vsurarius liber remanebit à debito restituendi: vt expresse habetur in cap. solicitè, extrà de restitut.spoliat. in quo Alexander Tertius scribens Vigomiensi Episcopo,ibi infrascriptis verbis vsus fuit,videcet, [Solicitè cures perquirere H. quo tempore renunciauit ecclesiæ:& si tibi constiterit, eum spoliatum (cùm eidem ecclesiæ renunciauit) contra eum testes alterius partis, de iuramento, & renunciatione sponte facta,antequàm restitutus fuerit, non admittas: quia non est verisimile, quòd sponte iure suo renunciauerit,qui renunciat spoliatus. hæc ibi: sic ergo in proposito, remissio facta ab eo, qui soluit vsuras in fauorem usurarij post exactionem vsurarum, vsurario non proderit, cùm is qui renunciauit, post spoliationem renunciauerit, vt patet ad sensum.

c. solicitè, extrà de restitut. spoliat.

Impugnatio quarta.

Prætereà: Dato, & non concesso, quòd remissio liberè facta per creditorem liberet usurarium debitorem ab obligatione restituendi extorta per usuram: Nihilominus hoc intelligendum erit de remissione facta postquam vsurarius debitor actu obtulisset creditori id, quod illi debet ratione extorsionis vsurarum ab ipso vsurario factæ:quòd si actu non offerret,remissio huiusmodi vsurarium non liberaret ab obligatione restituendi taliter extorta per usuram.& ratio est in promptu: Cùm,enim,remissio sponte, & liberè non facta sit nullius valoris ad liberandum vsurarium ab obligatione restituendi extorta per usuram: indè sequitur,ꝙ quando creditor vsurarij ad preces eius (vel alterius pro ipso) non oblata in promptu pecunia debita debitum remittit, non sponte fit remissio: eò ꝙ si pecunia in promptu esset oblata,fortè remissio, saltem, in toto non fuisset facta à creditore: quæ fit, ea non in promptu creditori ipsi oblata: cùm videatur ꝑ creditorē ex importunitate vsurarij debitoris,aut desperatione recuperādi talem rem à se per vsurā extortam fieri.

Antecedens.

Consequentia.

Impugnatio quinta.

Prætereà: Dato,& non concesso , quòd facta huiusmodi remissio à creditore ipsi usurario sit ualida: licèt actu usurarius prius non obtulisset suo creditori extorta per vsuram: tamen nullatenus erit negandum dictum usurarium tutum non esse in conscientia, si non fuisset paratus: (quoad animi præparationem) extortas vsuras restituere in casu quo creditor remittere nollet sibi debitum. Cùm videatur mala conscientia rem alienam retinere (etiam huiusmodi remissione obtenta) eò ꝙ detinere videtur adhuc alienum,vt alienum est, & non vt sibi donatum. & huic rationi se subscripsit Panormitanus in cap.consuluit, extrà de vsur.in ver. Et singulariter facit iste textus (infrascriptis verbis vtens) videlicet. Et singulariter facit iste textus, quod remissio vsurarum etiam liberaliter facta ab eo, qui soluit, non prodest ipsi usurario habenti mentem corruptam, & propositum non restituendi remissione non facta: quod est contra Glos.in regula, peccatum, de reg.iur. in sexto, & contra Federicum, vt saltem tempore pœnitentiæ habeat hoc propositum: de quo dic vt dixi in c.cùm tu.extrà de vsur. Idem asseruerunt Host.in dicto c.consuluit.& Glos.cap.fin.de simonia,in ver. Affectu animi,& Ioannes And. in Mercurialibus,in regula, Peccatum, loco suprà citato.

Panor.

Cùm

Cùm omne lucrum vſurarium ſit lege vtriuſque Teſtamenti prohibitum, (vt in c.ſuper eo.extrà de vſur.) & reſtitutioni omnino obnoxium (vt in cap. conſuluit,extrà de vſur.) Indè ſequitur,quòd ab vſurario,huiuſmodi lucrum vſurarium ex prauitate intentionis acquiſitum etiam (ſtante huiuſmodi remiſſione) omnino reſtitutioni obnoxium ſit. Antecedens probatum fuit per auctoritates iam adductas in præcedentibus quæſtionibus, & præcipuè per tex.in c.ſuper eo. & in c.conſuluit,& in c.cùm tu.extrà de vſur. Conſequentia per ſe patet. Impugnatio ſexta. Antecedens. Conſequentia

Neceſſe eſt, quòd contractus à principio vitioſus effectum ſortiatur vitioſum. At contractus talis mutui factus: (prout fuit ſuppoſitum in concluſione) fuit vitio malæ intentionis à principio deprauatus, cùm factus ſupponatur,vt dixi,ex ſpe lucri conſequendi. Indè ſequitur,quòd effectus indè ſequutus,ſcilicet, lucrum dono datum per remiſſionem vſurario factam ab eo, qui illud ei exhibuerat, vitioſum eſſe neceſſe ſit: & conſequenter reſtitutioni obnoxium tam fructus infectus proceſſus à radice infecta, ſcilicet, à praua intentione vſurarij. Impugnatio ſeptima. Maior propoſ. Minor propoſ. Concluſio.

His argumentis, ac auctoritatibus adductis non obſtantibus, aſſerimus ad hunc veriſſimam eſſe noſtram concluſionem (vt patuit per allata in eius fauorem) & per afferenda in reſponſione ad ſingula argumenta, & auctoritates prædictas gradatim procedendo.

Ad primum, ergo, argumentum

Reſpondeo dicendo, quòd per regulam illam, Res per quas cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur: nihil probatur contra noſtræ concluſionis veritatem: imò eſt illa ei valde fauorabilis. Cùm obligatio reſtituendi alienum naſcatur ex detentione iniuſta rei alienæ: At tunc iniuſta dicenda erit ſolùm detentio: quando res aliena contra domini ipſius voluntatem detinetur: indè ſequitur,quòd accedente libero conſenſu domini liberè,& voluntariè remittentis vſurario extorta per vſuram ab ipſo, ceſſat iniuſtitia detentionis: & ex conſequenti ceſſat cauſa, ex qua naſcebatur obligatio reſtituendi taliter extorta. Reſponſio ad primam impugnationem allatã contra noſtram concluſionem.

Ad ſecundum

Reſpondeo, quòd dictum Diui Auguſtini in dicto c. Peccatum, relatum: non poterit aliquo pacto intelligi de actuali reſtitutione: quod patet ex eo,ꝗ ſæpe peccatum remittatur, antequàm res iniuſtè ablata actu exteriori reſtituatur: vt, ſi homo de peccato furti, vel vſuræ exactæ doleat, proponens ſe alienum omninò reſtiturum fore, quàmprimùm poterit, vel quandocunque oportuerit. Dicendum, ergo, erit Diuum Auguſtinum loquutum fuiſſe de reſtitutione facienda ſecundum mentis præparationem, & de illa reſtitutione,ad quam tenetur homo ſub præcepto propter iniuſtam rei alienæ (contra voluntatem domini ipſius rei) detentionem: & non de detentione rei alienæ iuſtificatæ propter conſenſum ſubſequutum veri domini, vt patet in caſu noſtro: quoniam domino rei extortæ per vſuram remittente deſinit eſſe iniuſta rei alienæ detentio, vt patet ad ſenſum: quàpropter patet, Diuum Auguſtinum non loquutum fuiſſe in caſu præſentis noſtræ concluſionis, prout impugnatio ſupponebat: licèt non negemus talem vſurarium non abſolui à peccato,ratione ſuæ prauæ obſtinatæ intentionis incurſo,vt in concluſione diximus,& in ſexta ratione prædictæ concluſionis tetigimus. Reſponſio ad ſecundam impugnationem.

Ad tertium argumentum de ſpoliato iuri ſuo renunciante: eſt dicendum, quòd ex ipſo textu nihil eliciatur contra noſtram concluſionem, cùm ipſe procedat Reſponſio ad tertiam impugnationem.

procedat ex præsumptione (vt ex ipsiusmet canonis contextu apparet) eò quòd ibi dicatur: quia non est verisimile, quòd sponte iuri suo renunciauerit, qui spoliatus renunciat: & quòd vera sit nostra interpretatio, probatur per subsequentem (ibidem) canonem, incipientem, Accepta conquæstione. vbi indicitur silentium ei, qui petebat sibi restitui quoddam beneficium ecclesiasticum, quod sponte prius resignauerat. Ex cuius verbis elicitur veritas quoque nostræ conclusionis: cùm ad hoc ad probandam dictam nostram conclusionem citauimus paulò antè dictum textum.

Responsio ad quartam impugnationem.

Ad quartum argumentum de offerenda præsentialiter re extorta per usuram: vt remissio facta postea prosit usurario: Respondetur, quòd ratio illius argumenti fundatur in præsumptione: conclusio, verò, nostra super veritate rei: qua existente, cessat omnis præsumptio: vndè sicut verè potest dominus alicuius rei illam sponte donare cuilibet, & à se dominium eiusdem penitùs abdicare: ita potest hoc idem facere de actione, quam habet ad rem ab alio retentam: si realiter (vt supponimus) faceret.

Responsio ad quintam impugnationem.

Ad quintum argumentũ, quòd vsurarius non sit tutus in conscientia post remissionem si nõ fuisset animi parati ad restituenda huiusmodi extorta, non obtenta remissione: Respondetur, illud argumentum, & eius rationem nihil contra nostram conclusionem probare: cùm per se pateat, vsurario opus non esse paratum animum habere ad restituendum extorta per usuram, ad hoc, vt à debito restituendi liberetur: eò quòd non ualeant in probationem argumenti allata: & quòd hoc sit verissimum, probatur sic: Nam aliud est, usurarium non esse tutum, & liberum à peccato (quod & ego quoque fateor) si præfatam animi præparationem ad restituendum extorta per usuram non habeat. Aliud uerò est, eum non esse tutum, & liberum à restitutione facienda: & vt veritas meæ sententiæ magis, magisque elucescat, exemplo tali vtar: Ego rem meam, quam apud me habeo, liberè, & spontè dono Petro, quam tamen Petrus ille erat alioquin paratus furari. Quis negabit, quòd durante hac peruersa animi intentione in Petro, ipsum non esse immunem à peccato furti? & nihilominùs esse ab obligatione mihi restituendi rem illam (quam ei spontè tradidi) immunem, ac liberum. & ratio est, quoniam in hoc casu magis attendenda est uoluntas creditoris remittentis debitum vsurario, quàm usurarij mala dispositio: cùm contrariorum sit eadem disciplina: inde sequitur, quòd sicut usurarius habens intentionem restituendi extorta per usuram, si non obtineat remissionem ab eo, à quo ipse extorsit: non erit liber ab obligatione restituendi, si remissionem non spontè factam sibi, obtineret: & ratio est propter iniustam retentionem rei alienæ: sic è contrà, liber erit à restitutionis obligatione, si obtinuerit huiusmodi liberè factam remissionem: etiam ipso perseuerante in voluntate non restituendi, cùm cesset obligatio restituendi rem alienam. eò ipso quòd cessat peccatum iniustitiæ propriè acceptę: cùm nulli ex tali praua intentione fiet iniustitia: licèt ipse usurarius, donec deposuerit talem animi prauitatem, dicatur iniustè possidere, non respectu rei possessæ, sed animi, quo eam possidet: vt patet in eo, qui furtiuè sustulit in domo proximi id, quod iure hęreditario, vel aliqua alia de causa, suum erat: & sibi debebatur, si reuera tempore acceptionis credidisset, alienum

28 *Tutum non esse in conscientia, nõ semper includit restituendi obligationem.*

29 *Possidere aliquid iniustè, & sine obligatione restituendi illud, quando quis dicatur.*

alienum accipere, & adhuc crederet ſe poſſidere alienum: Nam ſicut hic talis omnino eſt liber ab obligatione reſtituendi illud (licèt ratione conſcientiæ erroneæ, ſeu credulitatis ſuæ perſeueret in peccato mortali per accidēs, & non per ſe, ideſt, non ratione acceptionis, & retentionis iniuſtæ) cùm nulla adſit in vtroque iniuſtitia, ſed per accidens, ideſt, ratione ſuæ credulitatis falſæ: ſic in propoſito (vt patet ad ſenſum) cùm animus ſolus detinendi rem alienam non obliget ad illius reſtitutionem, ſed actualis, & realis illius acceptio, vel ſcienter detentio, ſolùm, vt fuit ſæpiùs probatum: cùm inde nulla inria, vel iniuſtitia proximo nociua proficiſcatur: Inde ſequitur, ergo, neceſſariò, ad uoluntatem creditoris remittentis uſuras recurrendum fore, & non ad animi vſurarij debitoris præparationem, vt ſi conſtat creditorem vſuras voluntariè remiſiſſe, aut, ſaltem, de hoc rationabilis habeatur præſumptio: tunc erit liber vſurarius ab obligatione reſtituendi extorta per vſuram: & ratio eſt: quoniam in tali caſu non erit iniuſtus detentor rei alienæ; ſecùs erit dicendum ſi, vel non appareat, vel veriſimiliter non præſumatur de voluntaria remiſſione facta à creditore ipſi vſurario: quia tunc omnino reſtituere tenebitur.

Ariſtot.

30 *Voluntariū tria tollunt, cauſanturq; inuoluntarium.*

Et vt veritas noſtræ reſponſionis faciliùs percipiatur, ſciendum, quòd ex Ariſtotele in lib. primo magnorum Moralium, cap. 15. habemus tria eſſe, quę tollunt voluntarium, & cauſantur inuoluntariū, ſcilicet, vim, metum, & ignorantiam: Ac proinde ſi remiſſio ex vi, aut metu, aut ex ignorantia fiat: inuoluntaria erit. vnde ſequitur, quòd talis remiſſio debitorem non liberabit ab obligatione reſtituendi vſuras: poteſt tamen creditor ex multiplici metu remittere. Nam poteſt hoc accidere, vt quis ad hoc ipſum, metum incutiat, vel non ad hoc ipſum procurandum: ſed alia de cauſa.

31 *Creditorē remittere debitū ex metu quotupliciter poſſit contingere.*

Poteſt etiam contingere, ꝙ metus ſit incuſſus à magiſtratu, vel à debitore vſurario, vel ab alio nomine vſurarij: poteſt enim eſſe metus damni maioris, quàm ſit non ſolutio debiti: aut minoris, aut æqualis. & rurſus poteſt eſſe metus probabilis, aut leuis: poteſt denique metus eſſe cauſa principalis huiuſmodi remiſſionis factæ, poteſt eſſe minus principalis. Et iuxta hæc poſſent multi caſus particulares decidi: & primò

32 *Remiſſio debiti facta ex metu incuſſo non ad hoc obtinendū valida eſt.*

Corollarium primum.

Si facta eſt remiſſio ex metu, non ad id incuſſo, vt remiſſio, vel donatio fiat, videtur valida remiſſio, & donatio: vt ſi quis in naui exiſtens, ſuborta tempeſtate, metu mortis promittit aliquid alicui Sancto, aut Eccleſiæ; valet promiſſio: ſicut in ſimili caſu valeret uotum emiſſum, ex communi Theologorum ſententia: & idem ſimiliter in eodem caſu valeret remiſſio, ſi fortè contra eccleſiam aliquam quis habuiſſet exigere aliquod creditum aliqua de cauſa honeſta.

33 *Remiſſio debiti facta ex metu incuſſo iuſtè à magiſtratu, valet.*

Corollarium ſecundum.

Si fiat remiſſio ex metu à magiſtratu iuſtè incuſſo, ad id vt remiſſio fiat, valebit remiſſio; ſicut in eodem caſu valeret donatio, aut promiſſionis adimpletio: ſi alioqui homo tenebatur remittere, donare, & promiſſum complere: nam talis metus ad id inducit, ad quod homo alioqui tenebatur: ſicut valet matrimonium contractum ex metu à magiſtratu, vel iudice iuſtè incuſſo, vt ſi fidem dediſſet, ſi corrupiſſet, & ita in alijs ſimilibus caſibus.

34 *Remiſſio debiti facta ex metu probabili dāni notabilis ad hoc incuſſo, non valet, ſecus ſi metus fuiſſet leuis.*

Corollarium tertium.

Si fiat remiſſio ex metu probabili damni notabilis ad id incuſſo à perſona priuata, quando eſſet huiuſmodi metus, cauſa principalis, ſeu cauſa ſine qua

non:

non: remiſſio tunc eſſet inualida: ſicut in eodem caſu eſſet inualida donatio: ſecus ſi eſſet metus leuis, & non probabilis: qui nec matrimonium impediret, nedum donationem, aut remiſſionem.

Corollarium quartum.

35 *Remiſſio debiti facta ex metu non lucrãdi id quod ex remiſſione facta lucrari ſperatur, eſt ualida.*

Si fiat remiſſio, aut donatio ex metu non acquirendi bonum, vel lucrum, quod aſſequi ex remiſſione indulta ſperat, ſiue metus ad id fuerit incuſſus, ſiue non: non uitiatur remiſſio, nec donatio: quia talis donatio non metui, in tali caſu, ſed cupiditati lucri ſperati videtur imputanda. Donatio, autem, ex cupiditate facta non ita uitiatur, ſicut ea, quæ ex metu fit. Hæc dixerim, vt occaſionem ſtudioſis offerrem, rem propoſitam particulariùs, ac exactiùs inueſtigandi, & inter metum, in varijs caſibus diſtinguendi.

Corollarium quintum.

36 *Remiſſio debiti obtenta propter ignorãtiã quando ſit ualida in foro iudiciali.*

De ignorantia, etiam, quæ inuoluntarium cauſat, poſſet multipliciter diſtingui in propoſito caſu: poſſet (inquam) aliquis debitum ſibi, remittere vſurario, credens ſibi nihil deberi, aut non tantum, quantum remittit, & hæc dicitur ignorantia debiti. Poſſet, ergo, fieri remiſſio ex ignorantia perſonæ: vt ſi is, cui remittitur, eſt Petrus, cùm putet ſe Ioanni remittere. Poteſt etiam ex ignorantia qualitatis remiſſio fieri: vt ſi is, cui remittit, nec pauper ſit, nec conſanguineus, nec ſanctus, cùm putet eſſe talem: Poteſt etiam ex ignorantia iuris, ſeu facti remiſſio fieri: vt ſi remittit, quia putat ſe ad id teneri, cùm non teneatur. Poteſt denique remiſſio fieri ex ignorantia, ſeu errore ab ipſo debitore cauſato, aut ab ipſo creditore concepto, vt de metu dicebamus. Poteſt denique remiſſio huiuſmodi extorti per vſuram uſurario fieri ex ignorantia inuincibili, ſeu lata, aut craſſa: & maximè expedit ad ualiditatem remiſſionis, inueſtigare, & memoriæ commendare, ex qua ignorantia, vel errore remiſſio contingat fieri.

37 *Remiſſio debiti obtenta propter ignorãtiã quando ſit ualida in foro cõſcientiæ.*

Attamen licèt in foro iudiciali poſſit habere locum tam multiplex adducta ignorantiæ diſtinctio: in foro, tamen, conſcientiæ, iuris humani diſpoſitionem præueniendo, illa finalis diſtinctio videtur attendenda, ſcilicet, An remiſſio vſurarum ſit facta ex ignorantia inuincibili, aut ex craſſa, ſeu lata: ſi primum, ſiue ſit de debito, quod remittitur, ſiue de perſona, ſiue de qualitate, aut cauſa principali, ob quam remiſſio uſurarũ, uel donatio fit: tunc uitiatur remiſſio, ſimiliter & donatio. Secùs ſi ignorantia erat de cauſa minus principali: aut ſi de principali erat, tamen lata, & craſſa: quia tunc uoluntariũ non tollit, ita nec remiſſionem, nec donationem inualidat. Exempli gratia: Si Petrus realiter mihi debet centum, & ad tantam inopiam deuenit, quòd notabilem patiatur neceſſitatem, ſi illum compellam, ut mihi reſtituat: Remitto illi ob ſuam inopiam principaliter: quàmquàm minùs principaliter, quia conſanguineum eum eſſe puto, cùm non ſit: aut quia doctum, aut ſanctum eſſe puto, cùm non ſit talis: etiam ſi hæc ignorantia in me ſit inuincibilis, non uitiat remiſſionem: cùm circa principalem cauſam non errem. His omnibus corollarijs ſe ſubſcripſit Ioannes à Medina loco citato in probatione præſentis concluſionis. His, ergo, præmiſſis ad auctoritatem Panormitani, & aliorum Doctor. qui in quinta impugnatione fuerunt citati iuxta Sotum ubi ſuprà, & Couarruuiam (qui putauerunt eos aduerſari præſenti concluſioni) quàm facillima erit reſponſio, dicendo (vltra ea, quę ſuprà attulimus in probatione concluſionis, probando eos ſe ſubſcripſiſſe noſtræ concluſioni) Panormitanum nullatenus aduerſatum nobis fuiſſe in dicto c. cùm tu. de vſur.

cò quòd

eò quòd ipse loquutus fuerit solùm de vsurarij peccato vitando: quod verissimum est, & nos fassi sumus paulò antè: & in conclusione, quòd, scilicet, opus sit vsurario (si voluerit esse immunis à peccato) restituere, si remissionem non obtineret: necnon, & quòd ipsa etiam obtenta, non poterit pœnitere, nisi dimittat animum, & propositum non restituendi, remissione non obtenta: & quidem non addidit Panormitanus, vbi suprà, id quod ipsi Doctores eliciunt ex eius verbis, quòd si verè pœnitere cupiant omnino (etiam obtenta remissione) teneantur restituere taliter extorta per usuram (iam sibi remissa) vt luce meridiana patet in contextu verborum ipsorum, quibus Panormitanus ipse vsus fuit in dicto cap. consuluit. & in capitulo, cùm tu. extrà de vsur. Sciendum igitur, quòd in dicto cap. consuluit, in ver. Et singulariter, inquit, & singulariter facit iste textus, quòd remissio usurarum etiam liberaliter facta ab eo, qui soluit, non prodest ipsi usurario habenti mentem corruptam, & propositum non restituendi, remissione non facta, quod est contra Glosam in regula, Peccatum, lib. vj. & contra Federicum, vt saltem, tempore pœnitentiæ habeat hoc propositum, de quo dic vt dixi in capitulo, cùm tu. suprà eod. hæc ille Doctor vbi suprà. ex cuius verbis elicitur quàm apertissimè, ipsum Panormitanum ibi loquutum fuisse de peccato ipsius vsurarij, non autem de obligatione restituendi: quod patet per id, quod dicit, quòd remissio facta vsurario non prodest ipsi habenti mentem corruptam: non prodest, scilicet, animæ suæ, cùm ipsa etiam stante ratione prauæ intentionis remaneat in peccato vsuræ, quantum in se est, eò quòd si de obligatione omnino restituendi remissas usuras loquutus fuisset, non addidisset ibidem, vt saltem tempore pœnitentiæ habeat hoc propositum: quod patet per hoc quòd ad veram pœnitentiam non sufficiat restitutionis rei ablatè iniustè remissio, vel donatio sibi facta, si adhuc vsurarius permaneat in intentione non restituendi: vt quàm optimè docuit Ioannes de Medina vbi suprà, & nos retulimus paulò antè: exemplificando in eo, cui donatum fuit id, quod disposuerat omnino ille furari, qui licèt in mortali peccato perseuerauerit quousque permansit in tali intentione: tamen non obligatur indè ad illud sibi donatum restituendum: & quòd Panormitanus hoc modo suam sententiam intelligendam à nobis proposuerit, patet per ea, quæ subintulit ipse Panormitanus ibidem, dicendo, vt saltem tempore pœnitentiæ habeat hoc propositum, de quo dic (vt dixi in cap. cùm tu. suprà eodem titu. in fine) in quo loco post relationem sententiæ Federici, infrascriptis vtitur verbis, videlicet: Et hæc opinio procedit secundùm Federicum, etiam si usurarius continuaret vitium usuræ, sed Deo tenetur satisfacere per pœnitentiam. sed non video quomodo possit nunc rectè pęnitere, nisi pœniteat saltem se exercuisse vsuras, & habeat propositum nunc restituendi, si aliàs remissio non fuisset ita facta, quòd saltem nunc habeat illud propositum, licèt non habuerit tempore remissionis factæ. hæc ille. ex cuius verbis luce meridiana clariùs patet, ipsum loquutum fuisse de peccato vsuræ incursæ ratione prauæ intentionis, scilicet, non restituendi usuras extortas. & quòd non dicat, remissionem spontè sibi factam, non sibi valere quoad extinguendam obligationem restituendi taliter extorta per vsuram, quam vsurarius per talem extorsionem incurrerat: patet, eò quòd ibi de peccati vsuræ remissione à Deo obtinenda loquatur: cùm dicat, nullam esse pœnitentiam, nisi pœniteat, se, saltem, exercuisse vsuras: cùm profectò

Panorm.

nemo ponens obicem peccati mortalis sit capax remissionis peccatorum, vt omnes Theologi probant in quarto sententiarum. Ex his, ergo, patet Panormitanum fauisse potiùs quàm aduersatum fuisse nostræ conclusioni, eò quòd ipse de peccato abolendo loquatur: nos verò de extinctione obligationis talia restituendi contractæ ex vsurarum extorsione loquamur: eò magis quòd maxima differentia sit inter vtrasque propositiones, vt patet ad sensum ipsum. Et quòd Hostiensis in dicto capitulo, consuluit. eodem modo sit interpretandus, (vt interpretati fuimus Panormitani sententiam, patet per verba ipsiusmet in summa, quorum seriem retulimus suprà in probatione præsentis conclusionis, eò quòd clarissimis verbis præsenti conclusioni ibi se subscripserit. Ad auctoritatem Dyni, & Ioannis Andreæ, & Ioannis de Anania sufficiunt, quæ attulimus supra, quando probauimus, conclusionem nostram probari quoque eorum sententia: cùm ex serie verborum, quibus ibi ipsi vsi fuerunt, luce meridiana clariùs patet, ipsos astipulatos fuisse præsenti nostræ conclusioni.

Responsio impugnationi sextæ.

Sexto argumento iam fuit supra satisfactum auctoritate Caietani in opusculorum tomo secundo, quæstione tertia, circa finem, per adducta in quinta ratione allata in fauorem præsentis conclusionis: cùm reuera huiusmodi lucrum (stante remissione dantis spontè) dicatur vsurarium per accidens. Vndè non poterit dici, propriè, vsurarium: cùm diffinitio rei non sumatur ab accidentibus ipsius, verum potiùs ab essentialibus ipsius, vt patet exercitatis in doctrina Aristotelis.

Responsio impugnationi septimæ.

Ad septimum, & vltimum argumentum respondetur falsam esse consequentiam illam, dicendo: lucrum hoc vsurarium processit à praua intentione vsurarij, ergo erit restitutioni obnoxium (cùm omne lucrum usurarium sit restitutioni obnoxium): negatur consequentia, tum quia non elicitur ab illo antecedenti, tum quia dato, & non concesso, falsum est, quòd lucrum usurarium sic remissum processerit à praua intentione vsurarij, imò à pia intentione remittentis vsuras: cùm licèt res illa acquisita fuerit per vsuram à principio, ratione prauæ intentionis, & iniustæ detentionis ipsius vsurarij: tamen, postquàm lucrum ipsum usurario fuit remissum spontè, non erit appellandum amplius lucrum vsurarium simpliciter, sed lucrum, quod priùs fuerat usurarium, modò licitum, & iustum per se, ratione subsequutæ remissionis: vnde lucrum tale priuabitur nomine illo, vsurarium, scilicet, vestietur titulo donationis, & sic appellandum erit (post remissionem spontè factam) lucrum ex donatione captum: & sic lucrum donatum, cùm per donationem, seu remissionem huiusmodi sortitum sit aliud nomen nobilius.

Nec verùm est, quòd in argumento dicebatur, indè sequi, quòd effectus indè sequutus, vt potè, à radice infecta &c. quoniam lucrum tale vsurarium, (stante prædicta remissione) non procedit à radice infecta, idest à praua intentione vsurarij: sed (vt dictum est) à bona intentione remittentis usuras: si, ergo, ab ipsa processit; patet quòd effectus ipse (cùm processerit à causa non infecta, sed optima) bonus, & legitimus erit: & ex hoc patet, lucrum huiusmodi, quod antè spontaneam remissionem, dicebatur usurarium, post ipsam dicendum fore lucrum donatum, seu ex donatione acquisitum: si, ergo, ex donatione acquisitum lucrum tale dicendum erit: patet, ipsum restitutioni omnino non esse obnoxium, sicut nec cætera titulo

tulo donationis nobis exhibita, ac concessa, & per nos pacificè possessa.

Ex his, ergo, omnibus allatis patuit luce meridiana clariùs nostræ conclusionis veritas.

Octaua conclusio.

Vsurarius, qui vt restitueret extorta per vsuram, paratus est cedere bonis, vel cum effectu cessit omnibus bonis suis (præter vestes proprias, quibus corpus eius tegitur, iuxta notata per nos in conclusione quarta præsentis quæstionis) ei, à quo vsuras extorserat; excusatur à transgressione præcepti de restituendo statim omnia extorta per vsuram, nec erit deducendum à dicta cessione, ne ipse cedens bonis, egeat: necnon debebit etiam tradere ei (cui restituere tenetur) saltem iuratoriam cautionem de statim restituendo, cùm ad pinguiorem fortunam deuenerit: Vndè si post cessionem aliqua acquisiuisset, ad illa ei restituenda (cui talium restitutio debebatur) tenebitur, deducto, tamen, ne egeat, quoad iudicium faciendum in foro fori, licèt quoad forum pœnitentialem, ac poli, teneatur illa restituere non deducto, ne egeat: etiam si huiusmodi vsurarius esset clericus, & hoc in odium vsurarum. Hæc conclusio probatur triplici medio (vltra quàm plurima allata in probationem tertiæ, & quartæ conclusionis præsentis quæstionis.) Probatur, ergo, primò per argumentum in l. quarta. ff. de cessione bonorum. in qua hæc habentur, videlicet: [Is, qui bonis cessit, si quid postea acquisierit, in quantum facere potest, conuenitur.] Idem per argumentum in l. cùm & filijfamilias, C. de cessione bonorum. Dixi probari nostram conclusionem per argumentum in dictis iuribus, quoniam licèt explicitè nulla habeatur mentio in ipsis iuribus de contentis in præsenti conclusione, benè, tamen, implicitè, arguendo ab identitate rationis, eò quòd indè apertissimè eliciatur, quòd sicut quilibet debitor cedens bonis, postea si acquisierit aliquid, in quantum facere potest, conuenitur, idest, in ius vocatur, & ad illud soluendum condemnabitur: sic & vsurarius, cùm & ipse debitor sit ratione rei alienæ iniustè acceptæ, & possessæ: quapropter & ipse etiam si post bonorum cessionem aliquid acquisierit, tenebitur usuras extortas restituere iuxta vires facultatis acquisitæ post cessionem: dummodo ab huiusmodi acquisitis deducatur, ne egeat: quæ conditio probatur apertissimè per textum in l. Qui bonis suis. ff. de cessione bonorum. In qua hæc habentur, videlicet: [Qui bonis suis cessit, si modicum aliquid post bona sua uendita acquisiuit, iterum eius bona non veneunt. Vnde ergo modum hunc æstimabimus? Vtrum ex quantitate eius, quod acquisitum est, an verò ex qualitate? Et putarem ex quantitate id æstimandum esse eius, quod quæsiit: dummodo illud sciamus, si quid misericordiæ causa ei fuerit relictum, puta mestruum, vel annuum alimentorum nomine, non oportere propter hoc bona eius iteratò venundari: nec erit fraudandus alimentis quotidianis. Idem & vsusfructus ei concessus, vel legatus, ex quo tantùm percipitur, quantum ei alimentorum nomine satis est.] & quòd usurarius deueniens ad pinguiorem fortunam, etiam post bonorum cessionem teneatur restituere, non deducto ne egeat: Probatur per argumentum in capitulo, sæpe contingit, extrà de restitutione spoliatorum. in quo traditur illud optimum axioma, dicente Cœlestino Tertio: [Non multùm interest, quoad periculum animæ, iniustè detinere, ac inuadere alienum. Dixi probari per argumentum,

38
Vsurarius cedens bonis, & postea aliquid acquirens, an teneatur restituere extorta per vsurã, deducto ne egeat.

l. 4. ff. de cessione bonorum.

l. qui bonis suis. ff. de cess. bon. l. cùm & filijfamilias. C. de cessione bonorũ.

c. sæpe contingit, extrà de restit. spol.

39
Detinere iniustè alienum, & inuadere alienum, an differant.

cùm reuera veritas nostræ conclusionis eliciatur ex dicto textu, eò quòd sicut non licet ei, qui non est in extrema necessitate constitutus (qui vel mendicando, vel artificiolo suo laborãdo potest sibimet alimenta ministrare) furtum committere, licèt sit in aliquali necessitate (vt in cap. si quis propter necessitatem, extrà de furtis, in quo hæc habentur, videlicet [Si quis propter necessitatem famis, aut nuditatis furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus, pœniteat hebdomadas tres: & si reddiderit, non cogatur ieiunare.] hæc ibi, cuius canonis verba interpretantur Glos. & alij Canonistæ ibidem non de necessitate extrema laborante, sed de patiente aliqualem necessitatem: & ratio eorum est in promptu, quoniam in extrema necessitate omnia sunt communia, saltem, quoad vsum præsentaneum pro tunc. sic in proposito, cùm vsurarius deuenerit (post cessionem bonorum) ad statum talem, quòd non reperiatur in extrema necessitate, & habeat vnde alienum, vel in totum, vel in partem restituere potest, nescio quo iure possit in foro conscientiæ excusari, cùm nec ad momentum possit retinere, vel accipere alienum, quod & verificatur quoque sententia Sancti Augustini (& habetur in capitulo, si quid, decimaquarta quæst. 5.) dicentis, [Si quid inuenisti, & non reddidisti, rapuisti.] vt sæpius fuit probatum in superioribus conclusionibus, & præcipuè in tertia præsentis quæstionis, & in quæstione quarta. Idem & clariùs probatur per textum in capitulo, cùm tu. extrà de vsur. in quo simpliciter, & absque conditione præcipitur (in pœnam vsurariorum) vsurarijs ipsis vendere omnes facultates, & ex illarum pretio restituere vsuras. & tamen nec habuit respectum ne egerent: & rationem huius constitutionis ipsemet Alexander Tertius ibidem intulit dicens, [Cùm peccatum non dimittatur, nisi restituatur ablatum]: quàpropter ad illas restituendas compellendi erunt: vt sic non solùm à pœna, sed etiam à peccato possint (quod per vsurarum extorsionem incurrerant) liberari.] Cùm, ergo, ratio differentiæ quoad forum animæ dari non possit, quare antè cessionem teneantur extorta per vsuram restituere, non deducto ne egeant, & post cessionem deducto, ne egeant: eò magis quòd iure naturali, & diuino semper teneatur vnusquisque restituere statim id, quod potest de re aliena per ipsum iniustè possessa, vt latiùs fuit probatum in conclusione tertia præsentis quæstionis. quàpropter meritò in vtroque casu vsurarius tenebitur restituere etiam, non deducto, ne egeat: hæc tamen omnia intelligenda sunt cum grano salis, vt recipiant exceptionem, & limitationem suprà per me allatam in conclusione quarta præsentis quæstionis, in qua recensuimus nonnullas causas excusantes vsurarium à statim restituendo: vide, ergo, omnino ibi. Probatur & secundò Doctorum auctoritate: Hadrianus, enim, Papa in quarto sententiarum, titulo de restitutione, capitulo, Aggredior casus speciales, §. sextò dubitatur, per totum. fol. 50. col. prima, secunda, & tertia. Ioannes à Medina in Codice de rebus restituendis, quæstione quinta. §. Est iam dubitatio. per totum. & in quæstione tertia. §. Tertia causa est, cessio per totum. Hostiensis in Summa titu. de vsur. §. Quæ pœna vsurariorum, in ver. Hoc in iudicio contentioso. Panormitanus in dicto cap. cùm tu. in ver. in facultatibus. Glos. ibidem. Ioan. And. in dicto cap. cùm tu. in ver. In Glos. & licet. Goffreda in Summa col. 4. §. Quæritur an vsuræ. in ver. Item in iudicio animæ. Archidiac. in cap. quamquàm. in ver. sed nunquid in hoc casu. de vsur. in 6. Petrus de Anchar. in reg. peccatum. in cap. peccatum. de reg.

cap. si quis propter necessitatem, extrà de furtis.

c. cùm tu. extrà de usur.

Hadrianus Papa Sextus.

Ios. à Medina.

Hostiensis.
Panorm.

Glos.
Ioan. Andr.
Goffreda.
Archid.
Anchar.

de regulis iur. in sexto, col. 9. in vers. In usurario vtrum. Antonius de Butrio in dicto capit. cùm tu. col. 4. in ver. Quærit Glos. super ver. facultatibus. Ioannes de Anania in capitu. cùm tu. col. quarta, in ver. In Glos. facultatis. & rursus idem Panormitanus in capitulo olim, el secundo. extrà de restitutio. spoliatorum, in fine dicens, quòd nec in clerico habeatur respectus, ne egeat, quando conuenitur ex maleficio, (vt in casu nostro) cùm maleficium sit exactio vsurarum (vt patet ad sensum) Syluester in ver. cessio bonorum. & in ver. Restitutio 7. §. 6. particula secunda. & Raynerius citatus ab Hadriano vbi suprà. Probatur & tertiò hac ratione: Cùm non magis liceat pro vitæ sustentatione detinere alienum, quàm auferre, eò quòd vtrunque eodem præcepto sit prohibitum, videlicet: [Non furtum facias.] Sed certum est, quòd non licet pro sustentatione vitæ aliena surripere, nisi in extrema necessitate: Vbi, scilicet, alia via non potest quis viuere. Inde sequitur necessariò veritas præsentis nostræ conclusionis, cùm in ipsa supponamus, eum, qui bonis cessit, acquisiuisse facultatem aliquam, vltra necessaria ei ad vitam sustentandam, & extremæ necessitati succurrendum.

Ant. de Butrio. Ioan. de Anan. Panor. Syluester. Rayn. Exodi c. 20.

Et licèt sit verissima præsens nostra conclusio, tamen contra ipsam posset quis insurgere, eam falsam probando triplici medio. Primò, enim, per textum in l. in condemnatione. ff. de reg. iuris. in qua hæc habentur, videlicet: [In condemnatione personarum, quæ in id, quod facere possunt, damnantur, non totum quod habent, extorquendum est, sed & ipsarum ratio habenda est, ne egeant.] hæc ibi. quo circa videtur dicendum, quòd falsa fuerit proposita conclusio, cùm expressè contrarium in prædictis legibus sit cautum: probatur quoque contrariam sententiam falsam, Doctorum auctoritate. Sotus, enim, in libro quarto de iustitia, & iure, quæstione septima, articulo quarto, in fine, in ver. Ac subindè possunt. vbi infrascriptis vtitur verbis, videlicet: Ac subindè possunt licitè illa retinere, quæ sibi leges permittunt, puta instrumenta suæ artis, quotidianaque alimenta, & menstrua, atque annua: vt habetur in l. qui bonis, ff. de cessione bonorum. Est enim habenda ratio ne egeant: vt sanctè cauetur in l. in condemnatione. ff. de regulis iuris. Quocirca & si bona aliqua postea lucrentur, quæ quotidiano victui sibi sunt necessaria, retinere illa possunt: quandoquidem eadem l. qui bonis, iubet non esse vendenda. hæc Sotus vbi supra. Didacus Couarruuias quoque in libro secundo, capit. primo, num. sexto. & in prima parte relect. super regulam iuris, Peccatum, num. primo, §. Hinc etiam, & illud intelligendum est: licèt fateatur nostræ conclusioni Panormitanum, Rauenn. & Cardinalem in capit. cùm tu. extrà de vsuris, se subscripsisse dicentes, huiusmodi priuilegium datum à lege, his, qui præ inopia bonis cesserint, citra deductionem alimentorum, cùm deuenerint ad pinguiorem fortunam, in conscientiæ iudicio non obtinere: imò ipsos teneri ad restitutionem talium rerum sic acquisitarum: ipse, tamen, concludit contrarium tenendum fore: cùm iustè à lege humana id concessum fuisset: videtur quoque idem posse probari auctoritate Ioseph Angles (in libro inscripto Flores Theologicarum quæstionum, quæstione de restitutione, articulo secundo, difficultate decimatertia, vnica conclusione) dicentis, personas priuilegiatas posse vti beneficio legum priuilegia concedentium, in foro conscientiæ: quia cùm ipsæ leges sint iustæ, ius in vtroque foro concedunt: Respublica, enim, cùm sit domina bonorum particularium, indè poterit pro

Impugnatio præsentis conclusionis iuris auctoritate. L. in condemnatione. ff. de reg. iur. Impugnatio nostræ conclusionis auctoritate Doctorũ. Sotus. Didac. Couar. Ioseph Angles.

communi vtilitate, talibus personis applicare illa, & tunc quod suum non est, retinere minimè dicuntur. hæc ille. Idem poterit & probari tali ratione, videlicet:

Maior propos. Omne id, quod fit lege permittente, iustè fit.

Minor propos. At quòd quis post cessionem bonorum non teneatur restituere quod acquisiuit, nisi prius deducto ne egeat, à lege fuit permissum.

Conclusio. Ergo vnusquisque post cessionem bonorum non tenetur restituere postea acquisita, nisi deducto, ne egeat.

Maior per se patet, quoniam si vera non esset, sequeretur necessariò hoc absurdum: quòd id, quod iure fieret, esset peccatum. quod consequens falsum esse pateat stante sententia Diui Augustini (vt habetur in c. qui peccat. 23.q.4.) dicentis, [Qui peccat, non peccat auctoritate legis.]

Minor propositio probatur præ adductis legibus quàm apertissimis.

His non obstantibus adhuc asseritur verissimam esse nostram conclusionē, quod & palàm fiet satisfaciendo, & respondendo præ adductis auctoritatibus contra ipsam nostram conclusionem. Et primò respondendum erit ad leges, quæ facere videntur contra nostram conclusionem, dupliciter respondendo, & primò, ꝙ dictæ leges non loquantur in casu nostræ conclusionis, s. quando quis conuenitur ex maleficio, seu quando quis restitutioni est obnoxius propter aliquod maleficium: sed quando alia de causa, puta propter casum fortuitum, quo amisit bona sua (vt elicitur ex tenore dictarum ll. in quibus nulla fit mentio de maleficio:) & sic propter inopiā cessit bonis, vt etiam optimè docuit Panorm. in c. olim, el 2. extrà de restitut. spoliat. dicens, quòd etiam nec in clerico habeatur respectus, ne egeat, quando conuenitur ex maleficio, & hoc responso quoque satisfaciam Soto, qui realiter hoc idem dixerat paulò ante loco citato, in ver. Vltimum autem miserorum, infrascriptis verbis utens, videlicet: Vltimum, autem, miserorum remedium (quod leges miserabile, ac flebile vocant) est, bonis cedere. De quo sciscitatur quis forsan: Verum tuta conscientia possit quisque bonis cedere: idque à Republica permitti? Ad hoc cum eadem prorsus distinctione respondendum est. Etenim qui negociationes subdolè, & vafrè, vel ingrediuntur, vel exercent, reuera non essent permittendi. Hoc profectò pestilentissimum est latrocinij genus: neque essent isti à Republica ferendi, sed ceu latrones plectendi. Qui autem, bona fide negotiant, sed calamitosè sunt in pauperiem reiecti, optima conscientia possunt legum beneficio vti. hæc ille. ex cuius verbis patet, ipsum se subscripsisse præsenti nostræ conclusioni. Idem respondetur Ioseph Angles, cùm ipse nullam mentionem faciat de eo, qui ratione maleficij est restitutioni obnoxius: sed simpliciter: vndè interpretanda erit eius sententia iuxtà distinctionem Panormitani, & Soti.

Responsio prima ad iura allata cōtra conclusionem.

40

Conuentus ex maleficio, etiā clericus cogitur soluere debitum incursum, non habito respectu, ne egeat.

Responsio ad Sotum, ipsum concordādo cū conclusionis tenore.

Responsio ad Ioseph Angles, ipsum concordādo cum conclusionis tenore.

Secundò respondetur sic ad leges adductas. Dato, & non concesso, quòd ipsę leges loquantur etiam de eo, qui cessit bonis ratione contractus maleficij, quo restitutioni obnoxius effectus fuisset quis: non indè sequitur, illas procedere in foro conscientiæ: sed tantùm in foro exteriori, in quo videtur illis suffragari tantùm: ne, scilicet, per iudices compellantur insolidum simul restituere, quæ debent, sed retinere permittantur (si bonis cesserunt) quę illis necessaria fuerint, ne egeant: In foro, autem, conscientię videtur ꝙ tales tuti non sint huiusmodi beneficio legis utentes, sed tenentur insolidū restituere, nisi causa aliqua eos ab integra restitutione excuset. Et ꝙ ita sit, apparet,

Responsio secunda ad leges prædictas allatas contra conclusionem præsentem.

paret, quia leges humanę neminem in conscientia contra legem naturalem, & diuinā excusant. Diuina, autem, & naturalis lex hæc est, vt quicquid homo alteri debet, restituat. Tum ex eo, q̄ præceptū est [Non furtum facies.] In quo, (vt diximus) non minùs prohibetur rei alienæ detentio, quàm acceptio, vt in cap. sæpe contingit. extra de restitutione spoliatorum. Cùm, ergo, pro sustentanda natura, aut statu, non liceat aliena, inuito domino, auferre: vbi aliter posset homo suæ indigentię prouidere: indè euidentissimè, & verissimè sequitur, quòd nec ob eandem causam, poterit aliena retinere: quod elegantissimè elicitur ex verbis Diui Pauli Apostoli (Rom. cap. 13. ver. 7. & 8. [Reddite, ergo, omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem: Nemini quicquam debeatis: nisi vt inuicem diligatis:] per quam sententiam Sancti Apostoli docemur, vnicuique debere insolidum reddi: quod illi noscitur esse debitum; ne dum si ablatum fuerit. Quod & confirmatur ex Ezechiele Propheta. cap. 33. ver. 14. 15. & 16. Vbi Dominus impio viam, qua viuere possit, demonstrans, ait. [Si autem dixero impio. Morte morietis, & egerit pœnitentiam à peccato suo, feceritque iudicium, & iustitiam: & pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum, vita viuet, & non morietur: omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium, & iustitiam fecit, vita viuet.] ex quib. verbis, quàm apertissimè elicitur, huiusmodi usurarium non posse saluari via ordinaria, nisi restituat non deducto ne egeat: etiam post bonorum cessionem, vt in conclusione dictum fuit.

41 *Lex humana neminem excusat à peccato transgressionis legis naturalis aut diuinæ.*

Exodi. c. 20.

Rom. c. 13.

Ezech. cap. 33.

Ad rationem adductam in fauorem impugnationis præadductæ modò, quàm facillima erit responsio, dicendo, sententiam Diui Augustini, in probationem maioris propositionis allatam, intelligendam fore de legis diuinæ auctoritate: quoniam esset contradictio maxima asserere actum aliquem fuisse concessum, & fuisse prohibitum: cùm peccatum (vt docuit ipsemet Diuus Augustinus, quem plerique omnes sacri Theologi sequuntur) sit dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei, vt patebit clariùs ex sequentibus: cùm vtriusque diuersus sit scopus: Nam leges imperiales respiciunt bonum publicum: pro quo conseruando aliquando concedunt aliquid tolerando nō puniendo illud quod est contra Dei præceptum, vt impunè maleficiū à Deo prohibitum fiat, vt patet in concessione facta vxoricidij, in casu quo vir coniugem propriam, vel pater filiam (etiam coniugatam) reperiret in adulterio. Nā secundum leges ciuiles, vt patet in l. patri. & in l. marito. ff. ad l. Iuliam de adulterijs, & hoc primò vt bono publico consulatur, secundò incertitudini prolis tertiò honori consanguineorum succurrat. quartò compatiendo furori zelotipiæ, & quintò vt sic compescatur effrenata libido mulierum. In foro autem poli, siue conscientiæ adulteram occidere, non solùm impunè non licebit, immo propter hoc scelus quisquis talia perpetrauerit mortale peccatum committet: eò quòd indè transgrediatur præceptum diuinum, in quo habetur. [Non occides] & per consequens nisi pœnitentia salubri abolitum fuerit hoc scelus, tale peccatum perpetrans addicetur pœnis æternis: insuper vir coniugem talem interficiens priuabitur iure contrahendi cum alia (vt apud omnes Doctores est in cōfesso) & quòd sit prohibitum hoc iure pontificio: audi non me, sed tenorem cap. Inter hæc. 33. quæstione secunda, & est Nicolai Papæ scribentis Albino Archiepiscopo in hæc verba, videlicet: [Inter hæc sanctitas vestra addere studuit: si cuius vxor adulterium perpetrauerit, vtrum marito illius

Responsio ad rationē & auctoritatē Diui Augustini allatam contra cō clusionem.

42 *Peccatū quid sit.*

43 *Adultera quādo impunè potest occidi à patre, & marito, & quare, et in quo foro.*

l. patri. & l. marito. ff. de adult.

illius liceat secundum mundanam legem, eam interficere: sed sancta Dei ecclesia mundanis nunquàm constringitur legibus: gladium non habet, nisi spiritualem: non occidit, sed viuificat.] hæc ibi, & ibidem docetur idē per glosam. Ad rem, igitur, nostram regrediendo, dico secundò, quòd licèt nemo peccet legis auctoritate, multis, tamen, est peccatum vti ipsa legis impunitate: cùm illis non tribuat lex ipsa humana (vt probauimus) auctoritatem ea vtendi sine mortali peccato. Vt patebit, & hoc alio exemplo. Vnicuique tuta conscientia licebit propter inimicitiam, & aliam rationabilem causam, iudicem proprium (vti suspectum declinare per appellationem:) tamen, si quis hoc agere uellet in liquido debito (vbi nullum sibi imminet grauamen) vt dilationem solutionis debiti per hunc modum, & per terminorum multiplicationē extorqueat: certum est ipsum peccare, non legis (appellationem legitimam concedentis,) auctoritate: quæ ad publicam vtilitatem iustissimè statuta fuit: sed propria iniquitate. Sic, ergo, in proposito casu. Et per hæc omnia patet quoque responsio ad Didacum Couarruuiam, necnon, & veritas præsentis nostræ conclusionis.

Responsio ad Couarruuiam.

Nona conclusio.

44 *Vsurarius quando non teneatur statim restituere cum infamia.*

Vsurarius regulariter absoluitur à pręcepto statim restituendi extorta per vsuram, si vsurarum restitutio statim fieri non posset sine iactura propriæ famæ.

Eccles. cap. 41. Ver. 15. Prouerb. c. 22. ver. 1.

45 *Fama pretiosior auro.* c. Nolo. 12. q. 1.

Hæc conclusio probatur quatruplici medio. (Dixi regulariter propter subsequentes conclusiones afferendas paulò post.) Primò, enim, probatur de iure diuino, per argumen. in cap. 41. libri ecclesiastici. Vbi dicitur [curam habe de bono nomine, hoc, enim, magis permanebit tibi, quàm mille thesauri pretiosi, & magni.] & in libro Prouerb. cap. 22. ver. 1. Vbi dicitur [Melius est nomen bonum, quàm diuitiæ multæ.] Dixi, probari conclusionem per argumentum: quoniam ex dictis sententiis luce meridiana clariùs elicitur, esse maioris valoris famam occulti usurarij restitutioni obnoxij cunctis opibus quas ille per usuras extorsit, & per consequens, quòd non teneatur ratione restitutionis usurarum, hoc proprij honoris maius dispendium subire. Probatur & secundò iure positiuo. per argumen. in capitulo, nolo, 12. quæstione prima, in quo refertur Diui Augustini sententia (infrascriptis verbis utentis in sermone de communi uita clericorum, videlicet) [Propter nos conscientia nostra sufficit nobis, propter vos fama nostra non pollui, sed pollere debet in uobis: tenete quod dixi, atque distinguite: Duæ res sunt, conscientia & fama. Conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo: qui fidens conscientiæ suæ, negligit famam suam, crudelis est] hæc ibi. Dixi probari conclusionem per argumentum dicti cap. quoniam, licèt explicitè in dicto canone sermo non fiat de materia nostræ conclusionis, tamen, benè implicitè: cùm ex ipso eliciatur crudelem esse eum, qui aliquid facit, vndè fama eius denigretur: & cùm crudelitas sit prohibita sub præcepto illo negatiuo. [Non occides.] Indè sequitur, regulariter nemini licere usuras restituere cum detrimento propriæ famæ. Idē probari uidetur per argumentum in cap. Nerui. §. est autem. distinctione decima tertia, (in quo refertur sententia beati Gregorij Papæ in libro moralium. cap. 40. Iob libro 32. cap. 18. 19. & 20.) Vbi hęc habentur, videlicet. [Est, tamen, quod ad destruendas Beemoth versutias, subtiliter fiat, ut dum mens inter minora, & maxima peccata constringitur: si omnino nullus sine peccato aditus euadendi patet: minora semper eligantur: quia & qui murorum undique

46 *Famam negligens est crudelis.*

47 *Crudelitas est prohibita sub præcepto, Non occides.* c. Nerui. dist. 13.

que

que ambitu(ne fugiat)clauditur,ibi se in fugam præcipitat, vbi breuior murus inuenitur"]Hęc ibi.& notandum est,quòd iccircò dixi conclusionem probari per argumentum,quia licèt explicitè nulla fiat mentio ibi de materia nostræ conclusionis,benè,tamen,implicitè:cùm ex ipso doceamur minora mala nos posse eligere:inde sequitur veritas nostræ conclusionis,cùm minus malum sit detinere aliena ad tempus,quàm illa restituẽdo propriæ famæ dispendium incurrere:quod videtur docuisse Innocentium Papam Tertium in cap. officij.extra de pœniten.& remiss. [dicendo non fore denegandam ei pœnitentiam,quæ supposuit sibi partum,vel suscepit filium ex adulterio,& tamen sibi timens hoc non vult reuelare marito,licèt ex hoc(vtique) sequatur maximum detrimentum legitimis hæredibus viri sui, cùm inde priuentur aliqua parte hæreditatis sine eorum culpa.] Vnde, ergo, patet idem fore dicendum in casu nostræ conclusionis:quod & probat auctoritate dicti canonis arguendo ab identitate rationis.Idem videtur probari per argumentum in capitulo, Duo mala.distinctione decima tertia,in quo refertur statutum Concilij Toletani octaui capitulo secundo.Vbi hæc habentur,videlicet. [Duo mala licèt sint omnino cautissimè præcauenda:tamen,si periculi necessitas ex his unum perpetrare compulerit,id debemus resoluere, quod minori nexu noscit obligare:Quid autem ex his leuiùs,quidvè grauius,puræ rationis acumine inuestigemus.]hæc ibi inter alia.Vbi Glos.eiusdem canonis dicit fore intelligenda de eo,qui perplexus est,credẽs omnino se teneri ad aliquod malum opus, 45 quod euitare non possit sine alio peccato,licèt malum nũquàm sit eligibile: ex his, ergo,videtur probari conclusio nostra arguendo à fortiori, sic. Cùm malum sit de per se consideratum, retinere rem alienam inuito domino, & maius malum sit prodere semetipsum,& infamem se reddere, eò quòd, (vt fuit probatum)melius est nomen bonum,quàm diuitię multæ: indè sequitur, nos posse differre restitutionem vsurarum, ne infamiam talis sceleris occulti incurramus,licèt omnino statim eas restituere teneamur transacto tali articulo.Probatur & tertiò præsens conclusio Doctorum auctoritate.Diuus,enim, Thom.licèt explicitè se non subscripserit præsenti conclusioni,benè,tamen, implicitè:eò quòd in secunda secundæ, quæstione 62. articulo sexto, in responsione ad secundum,dixerit[& si homo non teneatur crimen suum detegere hominibus,tenetur,tamen,crimen suumdetegere Deo in confessione & ita per sacerdotem(cui confiteatur)potest restitutionem facere rei alienæ. Hæc ille Sanctus:quasi diceret, restitutio facienda rei alienæ erit, eo meliori modo,quo fieri poterit. Quapropter ipsa poterit differri quousque facultas restituendi rem alienam sine periculo infamiæ occurrerit:quod & clariùs lassus fuit Caietanus ibidem. §. In responsione ad secundum: Sotus in quarto sententiarum,distinctione decima quinta,quæstione secunda, §. De quinto, scilicet,quando debeat fieri restitutio,in ver.Debet etiam velle non fieri.Tartaretus in quarto sententiarum,distinctione decima quinta,quæstio. circa finem,in ver.Sextò arguitur.Medina in Codice de rebus restituendis, quæstione tertia,capitulo.Quarta causa,damnum.& ibidem in quæstione secunda,capitulo.Ad aliud,quod quarto loco.§.Habet,tamen,hoc suam. Gabriel Biel in quarto sententiarum,distinctione 15.quæstione secunda,conclusione prima, in ver.similiter quoad secundum casum particularem. Dominicus à Soto. in libro quarto,de iustitia,& iure, quæstione septima, articulo secundo,columna quinta,§.In responsione ad primum igitur argumentum, in ver. Attamen

c. officij. extra de pœnit.& remiss.

cap.Duo mala. dist.13.

Glos.

Malum an sit eligibile.

S.Thomas.

Caietanus. Tartaretus. Scotus. Ioannes à Medina.

Gabriel Biel.

iudicio

iudicio meo, loquens ipse in persona adulteræ, quæ suscepisset filium de adul
Ioseph Angles. terio. Ioseph Angles, vbi supra, in titulo de restitutione, articulo secundo, dif-
Glos. ficultate nona, conclusione septima. & ex Canonistis Glo. in cap. suam. in ver.
Molestiæ. extra de pœnis. dicens, præferendam esse existimationis opinionem
pecuniario commodo, & idem dicit Glo. in extrauag. Ioannis. 22. incipiente.
Couarruuias. Ad conditorem. §. Rursus. de verborum signific. in ver. honori. Didacus Co-
uarruuias super regulam. Peccatum, in prima parte relectionis. nu. 1. §. secun-
do ferè ab eadem ratione, in ver. Præterea ex duobus malis: & ibidem. nume-
ro sexto, §. Quartum. in hac disceptatione: & rursus in epitome de sponsalib.
Syluest. prima parte, capitulo quarto, numero nono, in fine, Syluester in verbo, resti-
Nauarrus. tutio. quinto, §. tertio, partic. tertia. Tertiò si redundaret. Nauarrus in suo ma
nuali. capitulo decimo septimo, numero 89. & 90. Petrus de Anchar. in regu-
la prædicta, peccatum. de regulis iuris, in sexto, columna nona, §. sed restat du
bium qualiter: sequens Hostiensem in summa. titu. de pœnit. & remiss. §. Qui-
bus & qualiter. in fine primæ columnæ, & omnes Canonistę in dicto capitulo,
officij. extra de pœniten. & remiss. licèt ipsi Doctores loquantur ibi de adulte
ra, & non de vsurario specialiter, attamen Couarruuias locis citatis regulam
hanc optimam deducit ex dicto cap. officij, & Doctoribus ibidem, quòd vni-
cuique licebit differre restitutionem rei alienæ ne patiatur detrimentum in
corpore, aut fama: & hoc ipse Doctor probat in dicto numero sexto, §. Deci-
mò, ut ad propositam, & ibidem in dicto §. Quartum in hac disceptatione.

Ratio conclus. Probatur præsens conclusio, & quartò hac ratione, videlicet. Cùm ex duo
Antecedens. bus malis (quorum alterum necessariò imminet) minus malum omninò eli-
gendum sit, ut in dicto cap. duo mala: Inde sequitur regulariter vsurarium nõ
teneri ad restitutionem statim faciendam, si ex restitutione statim facta resti-
tuens se redderet infamem. Quapropter potius poterit tuta conscientia elige
re alienarũ rerum per usuram acquisitarum detentionem: quàm restitutionẽ
statim faciendam cum infamia. & ratio est, quoniam cùm maior sit lęsio fa-
męquàm diuitiarum, sicuti maius malum est, famam proximi, quàm illius di-
uitias rapere: Indè sequitur, quòd quemadmodũ quis magis tenetur se quã
proximum suum diligere, sic, & magis propriam famam quàm bona tempo-
ralia proximi: cùm ipsa sint longè inferioris dignitatis, valoris, ac pretij, & ne
mo teneatur ad restituendum plus quàm acceperit: sed ad ęquiualens: cùm,
ergo, fama sit pręstantior cunctis bonis temporalibus, quę per vsuram vsura-
rius extorsit: Indè sequitur, ipsum ad huiusmodi restitutionem non teneri, do
nec pertransierit periculum de incurrenda infamia per restitutionem fa-
ciendam.

Impugnatio conclusionis probatur aucto ritate. c. Qui scandali zauerit. ext. de reg. iur. Et si verissima sit nostra conclusio, posset quis nihilominus contra illam in-
surgere, nitens ipsam triplici medio probare falsam. Primò per argumentum
in cap. Qui scandalizauerit. extra de regulis iuris, in quo hęc habentur, vide-
licet: [Vtiliùs scandalum nasci permittimus, quàm veritas relinquatur.] Dixi
per argumentum: quoniam, licèt nostra conclusio explicitè, (Vt iacet in lite-
ra) non reprobetur per dictum canonem, benè, tamen, implicitè. Cùm resti-
tuere statim rem extortam per usuram pertineat ad ueritatem uitę, & ad prin
cipia moralia. Vndè quemadmodum non liceret à diuitibus clam auferre pe-
cuniam, vel quid simile, animo, & intentione elargiendi illam pauperibus, qui
verisimiliter penurię impatientes latrocinijs, furtis, & alijs nefandis scelerib.
se se exponerẽt: consimiliter, nec licebit retinere aliena, vt vitetur in proximo
scandalum:

scandalum: cùm paria sint alienum auferre & ablatum non reddere: Tutè, igitur, seipsum infamando alteri restituere tenetur, si sine infamia, restitutio fieri non possit.

Probatur & secundò auctoritate Hadriani in quarto sententiarum, titu. de restitutione, capitulo. Quia prius est cessare à peccato. §. Sed restant duo dubia. per totum: loquentis, tamen, in persona adulteræ suscipientis filium de adulterio: Idem probari & tertiò hac ratione videtur, videlicet. Cùm statim homo teneatur de necessitate salutis cessare à peccato mortali iuxta sententiam Ecclesiastici. ca. 21. ver. 2. dicentis. [Quasi à facie colubri, fuge peccatū] & tamen, patet, quòd vsurarius extorta retinens inuito domino, perseuerat in furti peccato (Vt sæpius fuit probatum): indè sequitur, ipsum teneri ad statim restituendum taliter extorta, non obstante, quòd ex tali restitutione, infamiam incurreret: cùm sibi ipsemet fuerit in causa talis infamiæ, & nō is, à quo extorsit vsuras: nam aliàs ille puniretur pro culpa aliena: vt assolet dici à Doctoribus de eo, qui lædit innocentem falso suo testimonio: quoniam, & ipse tenebitur illum eripere à malo, se ipsum infamando, & confitendo se falsum dixisse.

Hadrianus.

Ratio contra conclusionem.

Ecclesi. c. 21.

His non obstantibus, adhùc verissimam dicimus nostram conclusionem: quod, & probabitur per adducenda in responsionem huiusmodi impugnationis.

Et primò. Ad dictum cap. Qui scandalizauerit, respondendo, dico, quòd licèt verum sit, quòd ipse canon sit interpretandus de veritate vitæ omnium, & non, (vt dixerāt Hostien. Innocentius, & Panormitanus in cap. officij. extra de pœniten. & remiss.) quòd, tantùm, procedat in teste & iudice, vt patet ex contextu verborum venerabilis Bedæ presbyteri in dicta regula c. Qui scandalizauerit: allegati, vt notat Glos. super euangelium Marci cap. 9. his verbis, videlicet: Nota, quòd in bono opere nostro aliquando cauendum est scandalum proximi, aliquando pro nihilo habendum (inquantum sine peccato possumus) vitare proximorum scandalum debemus. Si autem pro veritate scandalum sumitur, vtiliùs nasci permittitur, quàm veritas relinquatur. Vbi manifestum est (vt docuit Hadrianus, vbi supra, & Couarruuias, & Medina (loco citando.) Bedam de veritate ibi intellexisse, quę sine peccato non relinquitur, quæ est ueritas vitæ, idest, conformitas actionum nostrarum, ad primam veritatem, Deum ipsum obligantem nos ad aliquid faciendum, vel omittendum: Attamen pro maiori dilucidatione veritatis nostræ verissimæ conclusionis. sciendum, quòd iuxta doctrinam Diui Thom. 2. 2. quæst. 43. articulo primo, in corpore quæstionis, excerptam à Diuo Hieronymo: Scandalum dicitur, Gręcè id, quod nos latini dicimus, offensionem, seu ruinam, vel impactionē pedis. Contingit, enim, quòd quandoque aliquis ob ex ponitur alicui in uia corporali, cui impingens, disponitur ad ruinam, & talis obex dicitur scandalum: & similiter in processu vitæ spiritualis, contingit aliquem disponi ad ruinam spiritualem, per dictum, vel factum alterius: inquantum, scilicet, aliquis sua admonitione, vel inductione, vel exemplo alterum trahit ad peccandum: & hoc propriè dicitur, Scandalum: & ideò, scandalum dicitur dictum, vel factum minus rectum præbens occasionem ruinæ: & in responsione ad secundum reddens idem Sanctus rationem, quare dixerit, minus rectum, vt comprehendantur (inquit) tam illa, quæ sunt secundum se peccata, quàm illa, quę habent speciem mali, iuxta doctrinam Apostoli, Thessalonicen. cap. 5. ver. 22. dicentis.

Responsio ad impugnationē & primò ad c. Qui scandalizauerit.

Glos.

49 Scandalū quādo uitandum erit.

S. Thomas.

50 Scandalum quid sit.

51 Ratio diffinitionis scandali redditur.

Thessal. c.1. dicentis. [Ab omni specie mala abstinete vos] Scandalum,igitur, est duplex
52 *Scandalum est duplex.* (iuxta Diuum Thomam,vbi supra, articulo secundo,) scilicet, passiuum, & actiuum:passiuum in eo,qui scandalizatur:& actiuum in eo, qui scandalizat; proximo dans occasionem ruinæ.Scandalum,ergo,passiuum semper erit pec catum in eo,qui scandalizatur:non,enim,quis scandalizatur, nisi inquantum aliqualiter ruit spirituali ruina,quæ est peccatum,licèt non speciale: scandalum,verò,actiuum potest accipi dupliciter,per se;scilicet,& per accidens:per
53 *Scandalũ actiuum dupliciter capi potest.* accidens,quidem,(vt docet S.Thom.vbi supra, in tertio articulo,in corpore quæstionis,)quando est præter intentionem agentis, vt puta, cùm aliquis facto suo,vel verbo inordinato non intendit alteri dare occasionem ruinæ, sed
54 *Scãdalum per accidens quid.* solùm suæ satisfacere voluntati:& sic non erit speciale peccatum: quia quod est per accidens,non constituit speciem: Actiuum scãdalum,autem,per se,est,
55 *Scandalũ actiuum per se qd.* quando aliquis suo inordinato dicto,vel facto intendit alium trahere ad peccandum,& sic ex intẽtione specialis finis sortitur rationem specialis peccati. His,ergo,præmissis, sciendum fore superest,quòd id,quod docuit venerabilis Beda præsbiter(& habetur in dicto cap.Qui scandalizauerit,dicens. [Vti-
56 *Scandali uitandi gratia, quæ non sint omittenda.* liùs scandalum nasci permittitur, quàm veritas relinquatur] quæ regula omninò accipienda in eum sensum est:vt de triplici veritate eam intelligamus, videlicet, vitæ,iustitiæ,& doctrinæ.Nec,enim,veritas vitę,nec iustitiæ omittẽda est propter vitandum scandalum proximi:lex,namque,charitatis, quæ dictat,vt plus te, quàm proximum ames:eadem præcipit,vt plus in te quàm in proximo peccatum vites.Peccaret,autem,quis omittens veritatem,vel uitæ, vel iustitiæ,vel doctrinæ.(Vt latiùs docet Couarruuias super regulam. Pecca tum,columna septima, §. in hoc tandem scandalo,) quapropter oportet præ notare quod veritas dictat, & intendit adęquationem rei ad intellectum:Omne,quidem,illud,quod intellectui recto,seu rationi conforme est,& adæquatum,dicitur verum: Adæquatum item dicitur intellectui,omne id,quod est ta
57 *Veritas uitæ quid?* le,quale debere esse ratio ipsa dictat. Sic sanè rectitudo operis procedentis ab anima, veritas uitę appellatur: & ideò ueritas vitę, idest, quicquid in propria specie est conforme rationi,& adæquatũ intellectui recto, propter scandalum,omittendum est.Quia vtiliùs scandalum nasci permittitur, quã quòd veritas relinquatur.Cùm,ergo,dicta regula in dicto cap. Qui scãdalizauerit, non sit intelligenda(vt cum Didaco Couarruuias,vbi in parte prima, relect. numero sexto,§.Decimò,vt ad propositam,in ver.Tandem ad formalem)dicam,quòd ex virtute eius,huiusmodi vsurarius non teneatur ad talem restitutionem,stante periculo infamię: cùm huiusmodi restitutio in tali casu non pertineat ad veritatem vitæ,aut iustitiæ,aut doctrinę: de quibus regula illa loquitur:non ad veritatem uitę pertinet (inquam)tum quia supponimus vsurarium velle restituere,& per consequens restituisse animo,& affectu;iuxta Domini doctrinam,non autem effectu per accidens,ne transgrederetur Domini pręceptum de non infamando seipsum contra pręceptum charitatis. neq; ad iustitię veritatem pertinet:cùm is,cui facienda esset restitutio,consentiat huiusmodi retentioni rei suę per vsurarium extortę,voluntate elicita, uel debita:cùm debeat regulariter,se uelle potius (iuxta ordinem charitatis) spoliari nonnullis suis facultatibus per aliquod tempus,quàm proximum propria fama,cùm maioris pretij illa sit.Neque pertineat huiusmodi restitutio ad ueritatem doctrinæ:cùm ex tali restitutione procrastinata nihil falsum,& irrationabile doceatur:sed nec aliquid necessariò docendum abscõditur.& sic patet

responsio

responsio ad præallatam auctoritatem c. qui scandalizauerit: necnon ad auctoritatem Hadriani, vbi supra.

Ad rationem adductam in fauorem impugnationis, quàm facillima erit responsio, distinctione hac vtendo, videlicet. Restituere rē alienā, pōt dupliciter contingere, vel quoad effectum, & opus exterius, vel quoad affectum, & animi præparationem. Ratio, ergo, illa vera est, si vsurarius neutro modo restituere vellet, de quo nihil in nostra conclusione dicitur, cùm ibi supponamus ipsum restituere affectu, & animi præparatione, licèt non effectu, stante tali periculo infamiæ. Sed nec contra nostram conclusionem est id, quod ibi subditur: cùm retineat illud contra uoluntatem domini: ergo, furti reatu, ac noxa ipse tenebitur donec restituerit., quoniam dicitur fur is qui alienum retinet inuito domino: non autem qui aliquid retinet cum uoluntate domini elicita, vel debita: & quòd hic vsurarius non restituendo statim stante tali periculo, se infamē reddendo ex restitutione, illud retineat cū uolūtate dñi debita, iam fuit probatū in probationē conclusionis p̄sentis: & subsequentis immediatè.

58 *Restituere alienam rem dupliciter quis dicitur.*

Decima conclusio.

Vsurarius, qui aliqua extorsit per vsuram, nō tenebitur statim illa restituere, si ex tali restitutione statim facta incurreret damnum vitæ, aut libertatis, aut famæ: licèt id, quod restitutioni est obnoxium, sit maximi valoris: tamen, tali impedimento transacto tenebitur ad statim restituendum. Sed si extremā necessitatem pateretur is cui restitutio huiusmodi de iure esset facienda: tunc statim restituere teneretur. Hæc conclusio probaē triplici medio. primo, enim, per argumentum omnium iurium, quæ allata fuerunt in probationem præcedentis conclusionis: nec non per arg. in c. officij. extra de pœnit. & remiss. secundum verum, & communem ipsius intellectum: in quo dixit Innoc. III. quòd metus, quem habet adultera, vel ea, quæ supposuit sibi alienum partum, reuelandi marito, ipsam excusat à reuelatione huiusmodi facienda, licèt indè veri hæredes remaneāt sine eorū culpa, ꝓpria hrēditate denudati) & hoc dixit Papa, nō distinguēdo īter hrēditatē magnā, vel paruā, & rō decisionis hmōi fuit, q̄a fama, libertas, & uita sunt maioris ualoris, q̄ bona tpalia, & nemo tenet̄ ad restōnē minoris boni cū dispēdio maioris (vt fuit ꝓbatū in p̄ced. cōcl.) Dixi ꝓbari p arg. cū licèt explicitē cōclusio nō ꝓbet̄ p d. tex. in c. officij. cū ibi nō fiat mentio de vsurario restōni obnoxio rōne dāni tertio illati ex extorsione vsurarū, trāsgrediēdo p̄ceptū [Nō furaberis] bñ, tñ, implicitè: cū adultera ex vi eiusdē p̄cepti teneat̄ reuelare adulteriū, vt satisfaciat dāno iniustè ꝓ ipsam allato veris hrēdib. p susceptionē ꝓlis p adulteriū occultū ab ipsa ppetratum. Probat̄, & scd̄ò Doct. auctoritate, q̄ fuerūt adducti in p̄cedēti cōclusione, præter Sotū (cuius snīa, & fundamēta post adducent̄,) & Hadrianū, & Ioseph Angles, & Couar. q̄ vr̄ se subscripsisse (post multa hinc indè adducta) Soti snīæ. Probat̄ nr̄a cōclusio & tertiò nōnullis ꝓbabilib. rōnib. quarū prima est: cū restōnis obligatio cesset (vt sæpe fuit ꝓbatū) q̄n is cui faciēda est, cōsentit actu elicito, vel debito: aut q̄n nō est rōnabiliter inuit⁹, in rei sibi debitę detētione: indè sequit̄ aptissimè, ꝙ q̄n restō fieri nō pōt sine maiori dispēdio, & dāno, & cōtra ordinē charitatis, q̄ sit rei restituendæ iactura: non est dicendus rōnabiliter inuitus is, cui res debet̄, si sibi non fiat restitutio (vt supponitur in casu præsentis conclusionis.) Nam si stante tali periculo incurrendi infamiā, vel libertatē, vel uitā amittendi, usurarius restitueret (in casu, in quo nō adesset sibi facultas statim restituendi extorta per usuram, sine incursu alicuius ex præ nominatis

59 *Vsurarius an restituere teneatur, si inde incurreret dānum in uita, aut libertate.*

c. officij. extra de pœnit. & remiss.

Exodi. c. 20.

Ratio prima conclusionis. Antecedens. Consequentia

minatis damnis, vtique transgrederetur pręceptum, ac ordinem charitatis (vt
60 paulò post latiùs probabitur) nec non appellandus talis restitutor esset crude-
Famam suam negligens est crudelis. lis, & non iustus, ac timens Deum, iuxta Diui Augustini sententiam canoniza-
tam in capitulo, Nolo, secunda, quæstione prima. Sic, ergo, stante tali pericu-
c.Nolo.12.q.1. lo is, cui restitutio vsurarum exactarum facienda esset voluntate si non elicita,
saltem, debita, consentire dicetur retentioni rerum suarum ad tempus: ne
transgredi velle comprehendatur ordinem, ac præceptum charitatis: & sic di-
cetur, restitutionem procrastinari in tali casu, consensu, ac voluntate domini
elicita, vel debita.

Secunda ratio. Præterea: de duobus malis (quorum alterum necesse est, eligere) minus est
cap.Duo mala. eligendum, vt in capitulo, Duo mala. & capitulo, Nerui testiculorum. distin-
c.Nerui.dist.13. ctione decima tertia. Modò, minus malum est non restituere statim rem ex-
tortam per vsuram, & ipsa re verum dominum ad tempus priuare, quàm ma-
lum positiuè causare: in casu autem præsentis conclusionis rem per vsuram
extortam reuelando restituere, positiuè malũ infamiæ causat (quæ quidem fa-
ma pretiosior cunctis opibus est) tacendo, & non restituendo exteriori opere:
icircò ad tempus permittitur retentio rei alienæ, quia hoc minus ma-
lum est.

Tertia ratio. S.Thomas. Præterea: libertas, fama, & honor (cùm restitui non possint) eiusdem ordi-
nis esse videntur iuxta doctrinam Diui Thomæ (in secunda secundæ, quæstio
ne sexagesima secunda, articulo secundo, in responsione ad primum, & secun
dum.) Nam idem Sanctus eodem modo loquitur de restitutione famæ, quo
de restitutione membri abscissi, vel uitæ, quando restitui non potest. Nam in
vtroque dicit par rependi non posse, & in utroque compensandum fore: &
specialiter in responsione ad secundum, vbi de compẽsatione famę loquitur,
se remittit ad prædictam responsionem ad primum, vbi loquitur de compen-
satione vitæ, aut membri abscissi; dicens, in famæ restitutione, idem esse facien
dum, quod de uita ablata, & membro abscisso dixerat; per quod ipse Sanctus
apertè significauit famam æstimari non posse: indè sequitur, quòd sicut uita
61 non potest æstimari pretio, sic nec & fama: & sicut homo liber non tenetur se
Nemo pro restitutione facienda tenetur se vendere. vendere, vt restituat alienum: sic nec se infamare licebit, quàmuis possit com-
pensari, ac solui aliquid pro damno ex iactura sequuto. & quòd nemo se uen
dere teneatur, vt restituat alienum, probatur per argumentum in l. illud. ff. ad
l. Illud. ff. ad l. Aquiliam. l. Aquiliam. ex qua elicitur regula illa celebratissima. Vbi eadem est ratio,
idem ius, vt docet ibidem Glos. in vers. existimari. & apostilla in margine di-
61 ctæ legis dicit, quòd textus in dicta l. illud. allegatur; quòd vbi est eadem ra-
Ratio eadem vbi idem ius. tio, vel æquitas, idem ius statui debet: concordat textus in §. pari ratione. Insti
tu. quibus modis ius patrię potestatis soluitur. textus in §. si igitur. in fin. Insti.
Ratio quarta. Antecedens. Quod cum eo, qui in ali. po. t&c.
62 Præterea. Cùm homo, qui probatæ vitæ, & conscientiæ habetur, potiùs de
Seruitus cum bona fama pręeligenda est potius, quàm uita cũ infamia. beat seruitutem cum bona fama, quàm uitam cum infamia eligere, (arg. in l.
isti, quidem. §. fin. ff. de eo q met. cau. Vbi dicitur. ¶ Quòd si dederit, ne stuprũ
patiatur vir, seu mulier, hoc edictum locum habet, cùm viris bonis iste metus
maior, quam mortis esse debeat. At pro restituendis extortis per usuram pro
l. isti quidem. ff. de eo qd metus causa. priã uitam in discrimine exponere, nulli unquam præceptum fuit, nec aliquo
iure cautũ. Inde sequitur, usurarium non teneri ad statim restituẽdũ extorta
Consequentia. per vsuram cum iactura propriæ famæ, quando ex tali restitutione pro usura-
Ratio quinta. rio haberetur.

Præterea.

Pręterea. Cùm restitutio (vt sępe fuit probatum) sit actus commutatiuę iustitiæ, quæ æqualitatem inter accipientem, & eum, à quo accipitur, constituit: & restituere debitum cum iactura propriæ famæ, esset reddere debitum, & perdere famam pro solo debito, quod longè minoris valoris est: Inde, sequitur, usurarium non teneri restituere statim, si indè incurreret infamiam. Antecedens. Consequentia

Ratio sexta.

Præterea. Vbi eadem ratio idem ius semper erit: vt in l. illud. ff. ad l. Aquiliam. At eadem ratio militat in restitutione facienda ab vsurario (qui probatæ uitæ habetur) quæ in muliere, quę restitutioni est obnoxia ratione prolis susceptę ex adulterio, vel quę suppòsuit sibi partum alienum, cùm in utroq; casu omnes isti restitutioni sint obnoxij propter damnum, quod proximis suis in bonis eorum intulerunt: Cùm, ergo, Innocentius Papa Tertius in casu huiusmodi mulierum, decreuerit illis non denegandam pœnitentiam, id est, absolutionem sacramentalem fore (vt communiter Canonistę, & Theologi asseuerant,) si timore maritorum nolunt facinus detegere, & sic restitutionem damni illati impedire (scilicet) hęreditatis, quę conferretur indè non legitimo hęredi, & auferretur indè à vero hęrede, nec summus Pontifex distinguere uoluit, nec communiter Doctores (nisi pauci aliqui) inter hæreditatem magnam, aut paruam, qua fraudantur veri hęredes; ideircò idem dicendum erit (arguendo ab identitate rationis) de vsurario, qui ne incurrat infamiam, quę apud bonos non minus, quàm mors æstimatur (vt paulò ante probauimus:) non statim restituit extorta per usuram: vnde concluditur, necessariam, non esse distinctionem illam; an facultas aliena restituenda pretiosior sit fama vsurarij, necne: cùm semper fama (vt fama) sit pretiosior cunctis opibus temporalibus: vt fuit supra probatum latiùs.

Septima & vltima ratio conclusionis nostræ est hęc.

Præterea. Si nostra conclusio falsa esset, & contraria vera: sequerentur infrascripta absurda. Primum quorum est, quòd nullum inter restitutionem debiti, famę, & pecunię discrimen esset: ac per consequens, quòd semper fama per ęquiualens restitui posset, contra sententiam Diui Thomę allatam in tertia ratione, eo quòd ambo sint absurda, per se patet: cùm sicut inter bonorum temporalium valorem, & famę ualorem maxima est differentia, sic maiori uinculo quis ad vnum, quàm ad aliud restituendum astringitur: secundum quoque absurdum esse quis ambigat, cùm fama sit inęstimabilis aliquo pretio temporali, eò quòd valor famę omnes opes excedat, vt fuit probatũ. & sic ex adductis patuit veritas nostrę conclusionis.

Attamen contra pręsentem verissimam conclusionem insurrexerunt nonnulli Doctores, quorum primus fuit Hadrianus Papa Sextus in tractatu de sacramentis, titulo de restitutione, capitulo de sacramento pœnitentiæ. §. Sed restant duo dubia. qui Doctor loquens de casu simili (quoad præceptum restituendi) in persona adulteræ, quæ conceperat ex adulterio, an scilicet, excusetur à peccato, non procurando restitutionem damni (indè dati uiro) propter timorem incurrendi infamiam: concludit ipse Doctor, ubi supra, folio 45. columna quarta, in versic. Tutè, igitur, potest asseuerari, quòd quis potest tutè seipsum infamando alteri procurare suum patrimonium, quemadmodum, si quis pro falso testimonio perhibito contra innocentem, tenetur seipsum infamando, liberare in noxium etiam ubi subeunda foret capitalis sententia. & paulò post in vers. Ad secundum utitur his uerbis, videlicet: dico, quòd, & si regulariter non teneatur homo extra

Prima impugnatio contra conclusionem ex auctoritate Hadriani.

63 *Adultera an teneatur fateri suę coniugi, vel legitimis hæredibus uiri sui se suscepisse filium ex adulterio.*

confeſſionem ſe prodere: vtique, tamen ad hoc tenetur, cùm aliter non poteſt à peccato ceſſare, vt eſt hic de cauſali detentione alieni, hęc ille Doctor & Papa, vbi ſupra.

64 *Teſtis falſus an teneatur ſe prodere vt innocens non puniatur.* Reſponſio ad impugnationē Hadriani.

Ad quem reſpondetur, dicendo, primam rationem non inniti alicui vero fundamento, cùm exemplum per ipſum adductum longè diſtet à caſu propoſito, eò quòd fama longè prætioſior eſt cunctis opibus terrenis: ergo, non ſumus in ſimili: ſi verò quis ſuo falſo teſtimonio infamē reddiderit proximum ſuum, tenebitur vtique cum læſione proprię famæ illi famam reſtituere, eò quòd eſſemus in ſimili. Nec valet quod ſecundo loco dicit, quòd in tali detentione, ratione non reuelationis quis perſeueret in peccato: quoniam verè dicere poſſumus (in tali caſu) ipſum non tenere alienum inuito domino, imo uoluntate domini, ſi non elicita, ſaltem, debita: vt ipſemet Hadrianus paulò antè ibidem innuerat in §. difficultas, igitur, eſt principaliter in ver. Cùm, ergo, nemini: & ſic patet, huiuſmodi vſurarium non eſſe in mortali, dummodo vellet realiter reſtituere, ſi non adeſſet periculum incurrendi indè infamiam, & habeat modo propoſitum ipſo periculo amoto, reſtituere actu ipſo exteriori.

Secunda impugnatio contra concluſionē ex Soto.

Sotus etiam inſurgit contra noſtram concluſionem implicitè loquendo in perſona adulteræ, dicens (in lib. 4. q. 7. ar. 2. col. 6. in ver. Attamē iudicio meo) libranda eſt adulteræ fama, cum iactura, quam verus hæres facit. Si, enim, pretioſior eſt multò fama mulieris, aliàs nobilis, & honeſtę, quàm hæreditas, quę, fortè, tenuis eſt, conſulendum illi eſt, vt taceat. Si autem hæreditas contra maioris ęſtimatur: nempè ſi eſt illuſtris maioritas, & illa non eſt tanti nominis, detegere ſe tenetur (ſaltem) ſub mortis articulo, vt periculum homicidij non ſubeat: cæteris, tamen, paribus melior eſt conditio legitimi hæredis. hæc Sotus, vbi ſupra, & in eodem lib. 4. q. 6. art. 3. col. 14. in ver. Profectò non eſt: Infra aſſeruit, videlicet: Profectò non eſt, quòd ambigi poſſit, quin pecunia debeat, nonnunquàm cum detrimento famæ, reſtitui. Primùm, enim, nemini fas eſt, cum detrimento & iniuria alterius ſuum protegere honorem, & famam: neq; alter, qui læſus eſt, tenetur iuri ſuo, etiam pecuniario, cedere, vt qui iniuriam intulit ſuam protegat famam: ſuffuratus es amplam pecuniam, haud dubium, quin debeas omnem adhibere diligentiam, vt ſecretò reſtituas. Si, tamen, neuquàm ſine famæ, & honoris periculo potes, non ideo debet alter ſua denudari ſubſtantia: maximè, cùm damnum illius graue eſt.

Non, enim, negamus, quin debeat reſpectus haberi famæ, & pecuniæ: ſed, tamen, cæteris paribus, maius eſt ius innocentis, qui à te iniquè læſus eſt. Secundò, quàmuis metaphyſicam inire velimus: & ſi fama genere ſuo præſtantior ſit, quàm pecunia, tamen, poteſt tantum æris accumulari, vt cumulus ille multò prætioſior fama tua ſit. Eſt quidem aurum ſuo genere argento prætioſius: ſed, tamen, tantum eſſe poteſt argenti pondus, ut multò æſtimetur pluris, quàm minus auri. hęc Sotus, vbi ſupra, cuius dicta colligendo dico, ipſum Sotum in ſumma voluiſſe quempiam teneri ad reſtitutionem rei alienę etiam cum propria infamia, quando res reſtituenda eſſet maximi momenti: & per conſequens non eſſe attendendam diſtinctionem Caietani in commentarijs ſecunda ſecundę, quęſtione ſexageſima ſecunda, articulo ſecundo, dicentis, neminem teneri ad reſtitutionem rei inferioris ordinis, cum detrimento ſuperioris ordinis. ſ. bonorum temporalium, cū detrimēto famę: nec famę cum detrimento uitę: At qm̄ iam ipſi Soto fuit ſatisfactum per

Caietanus.

Reſponſio Soto & Couarr.

per adducta in allatis rationibus septem, quibus probauimus nostram conclusionem verissimam: icircò superfluum videtur modò rursus eadem repetere, cùm ex illis luce clariùs appareat, eius sententiã non inniti alicui stabili fundamento, cum reuerentia, eò quòd contra ipsum sint tot iura, Doctorum sententiæ, ac rationes adductæ.

Idem videtur respondendum Didaco Couarruuias (qui Sotum videtur sequi quoad præsentis conclusionis materiam) in prima parte relectionis, nume. 6. per totum.

Posset rursus quis insurgere contra nostram conclusionem, illam probando falsam infrascriptis rationibus, quarum prima est. Impugnatur rursus præsens conclusio quatuor argumentis. primum. est

Prima ratio contra conclusionem nostrã, ultra allatas ab Adriano & Soto.

Id, ad quod faciendum iure diuino, & humano præcipimur, omnino à nobis exequendum erit, non obstante si infamiæ, vel mortis incurrendæ periculum inde immineret. Maior propos.

At vsurarium restituere extorta per vsuras præcipitur iure diuino, & humano, scilicet, Pontificio. Minor propos.

Ergo vsurarius restituere extorta per usuram tenebitur etiam si infamiæ, vel mortis incurrendæ periculum indè immineret.

Maior propositio negari non poterit à Christianis catholicis exoptantibus ad uitam æternam ingredi iuxta Domini nostri doctrinam apud Matth. c. 19. ver. 17. dicentis, [Si uis ad uitam ingredi serua mandata.] Indè sequitur nos debere postponere uitam, & famam, obseruationi mandatorum diuinorum. Matt. c. 19. Exodi c. 20. Ezech. cap. 18.

Minor probatur per illud Domini præceptum. [Nõ furtum facies] & aperitiùs per os Ezechielis Prophetæ cap. 18. ver. 13. dicente Domino. [Ad usuram dantem, & ampliùs accipientem, nunquid viuet? Non viuet] & ibidem in ver. 17. [Si à pauperis (inquit) iniuria auerterit manum suam, usurã, & super abundantiam non acceperit, & in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur: sed vita uiuet. Idem probatur per textum in capitulo, super eo. extra de vsuris. & quòd usurarius prædictus teneatur restituere, vt emendet peccatũ commissum per extorsionem usurarum, prædictis diuinis præceptis, constringitur, iuxta doctrinam sacrorum Theologorum supra per me relatam. Cùm restitutionis præceptum contineatur (vt latiùs dixi in quæstione vigesima septima, conclusione prima,) sub pręcepto negatiuo illo [Non furtum facies] immo, & expressius docuit Innocentius Tertius in capitulo, consuluit. extra de vsuris, cùm dicat, usurarium mentalem ad taliter extorta restituenda inducendum fore efficaciter, idest, cum effectu (vt optimè docuit Panormitanus ibi) in foro animę. Vnde uidetur fuisse ab utroque iure diuino, scilicet, & Pontificio, pręceptam restitutionem usurarum exactarum. c. super eo. ext. de vsur. c consuluit. extra de vsur.

Pręterea: Vtiliùs scandalum nasci permittitur, quàm quòd veritas occultetur, seu relinquatur. Vt habetur in capitulo, Qui scandalizauerit. extra de regulis iuris: Si, ergo, scandalum hominum postponendũ erit veritati uitę (qualis est lęsis satisfacere) igitur, arguendo à fortiori, indè sequi videtur, quòd fama, & mors propria postponenda fuerit pro seruanda eadem veritate uitę: cũ ipsa sit pro uitando scandalo postponenda, iuxta regulam illam vulgatam: si vinco uincentem te à fortiori vincam te. Cùm, ergo, restituere alienum, & his (qui per nos lęsi sunt) satisfacere, pertineat ad veritatem uitę. Cùm sit de principijs moralib. naturalib. & diuinis, inde vr̃ sequi, ꝙ vsurarius teneatur restituere statim extorta per usurã, licèt per hm̃oi restitutionẽ, infamiam incurreret. Ratio secunda contra concl. Antecedens.

Mm 3 Si quis

In casu, autem, nostræ cõclusionis non est voluntas Dei conditionata obligatoria (ipso sic volente) vt cum infamia vsurarius restituat statim extorta per vsuram: & sic patet falsum esse, quod dictum fuit, quòd in casu nostro statim restituere pertineat ad veritatem vitæ.

Ad tertiam negatur similitudo, cùm is, à quo procuratur restitui famam ab ipso falso teste (qui ipsum dicto suo infamauerat): requirit, vt lædens æquale dispendium incurrat, licèt per accidens: sed is, à quo procuratur restitutio vsurarum cum restituentis infamia, longè maius dispendium incurreret, quam intulerat is, qui læserat illum: & sic non sumus in simili. *Responsio ad tertiã rationẽ*

Denique ad quartam obiectionem dicendum, quòd non valet consequentia illa sic dicendo: læsus potest accusare vsurarium in iudicio, & indè ille talis infamiam incurreret, ergo, vsurarius sua spontè tenetur se infamare, restituendo extorta per vsuram, quando alia via ei non pateret: cùm crudelis esset tunc negligendo famam propriam (vt docuit Sanctus Augustinus, & habetur in c.nolo.12.q.1.) eò magis, quòd sic transgrederetur præceptum charitatis de se diligendo: quoniam sicut nemo auderet dicere: Carolus furatus fuit centum: At omnis fur suspendendus est (hoc est, iustitia suadente) ergo si Carolus voluerit esse tutus in conscientia, tenebitur, vel se præsentare iudici, ipsius sententia suspendendus, vel seipsum laqueo necare. Sic, ergo, in proposito: licèt vsurarius possit accusari de crimine vsuræ, & indè infamiam meritò incurrere, non tamen indè sequitur, posse eum restituendo propriam infamiam procurare. *Responsio ad quartam rationem.* *c.nolo.12.q.1.*

Ex his omnibus patuit veritas præsentis nostræ conclusionis decimæ, quę, quidem, cùm contineat, & absoluat difficillimam quæstionem, erit summoperè memoriæ commendanda, & amplectenda ab omnibus.

Vndecima conclusio.

Vsurarius restituendo rem extortam per vsuram creditori eius, à quo extorsit de voluntate eius, à quo extorserat ipse, liberatur à præcepto statim restituendi ei, à quo extorserat. 65 *Vsurarius restituẽs usuras creditori sui creditoris de volũtate eius, verè restituit.*

Hæc conclusio probatur triplici medio: primò per argumentum in c.qui facit per alium, de reg.iur.in sexto. vbi hęc pulcherrima regula traditur: [Qui facit per alium, est perindè, ac si faciat per seipsum.] Dixi probari per argumentum, quoniam etsi explicitè conclusio præsens non probetur per illam, tamen benè implicitè: cùm ex illa non tantùm eliciatur, quòd qui soluit manu aliena de suo, habebitur, ac si ipse manu propria soluisset: verùm etiam, quòd qui mandauit solui alij nomine suo, id (quod sibi soluendum erat) existimandum erit, ac si ipsi fuisset solutum. Idem probatur per argumentum in l.solutum, §.solutam. ff.de pignor.act. vbi hæc habentur, videlicet: [Solutam autem pecuniam accipiendum, non solùm si ipsi, (cui obligata res est) sed & si alij sit soluta voluntate eius, vel ei, cuius hæres extitit.] Idem habetur in l.inuito.C.de solutionib. Dixi probari conclusionem per argumentum: quia licèt explicitè ipsa conclusio verbis ipsius legis non probetur, eò quòd ibi sermo non habeatur de vsurario: benè, tamen, implicitè, cùm loquatur textus de quolibet debitore: eò quòd & vsurarius in terminis præsentis conclusionis, debitor quoque sit appellandus, vt patet ad sensum: ergo conclusio nostra probatur per dictam l. arguendo ab identitate rationis. Probatur & secundò præsens conclusio Doctorum auctoritate: Ioannes de Medina in Codice de rebus restituendis, quæst.3.cap.quinta causa. D.Antonius de Butrio, *c. qui facit per alium, de reg. iur. in 6.* *l.solutum. ff.de pignor. actio.* *l.inuito. C. de solut.* *Io.l. à Medina. Ioan. Andr. Ant. de Butrio*

Ioannes

Panor. Bart. Syluest. Ratio conclus. Antecedentia. Consequentia.

Ioannes And. & Panormitanus in c.ea te. extrà de iureiur. & Bartolus in dictis ll.& §.solutam. Syluester in ver.solutio.§.4.partic.2. Probatur & tertiò hac ratione: Si, enim, nostra conclusio vera non esset, sequeretur hoc absurdum, quòd vnusquisque non esset rei suæ moderator,& arbiter, & ꝙ nemini liceret vices suas alteri demandare. At consequens falsissimum esse per se patet, ergo, sic patet indè veritas nostræ conclusionis.

Duodecima conclusio.

66 *Vsurarius restituens creditori creditoris sui, ipso ignorante, vel inuito, in foro fori non liberatur.*

l.fin. C.de neg. gestis.

l.inuito. C. de solutionib.

cap.ea te.extrà de iureiur.

l.si verò mihi. ff.de constituta pecunia.

Vsurarius in foro fori non liberatur à præcepto restituẽdi statim res, quas extorsisset per vsuras, etiam si illas soluisset (ignorante vel inuito eo, à quo ipse extorserat vsuras) creditori eiùs, qui ipsas usuras dicto vsurario soluisset. Hæc conclusio probatur triplici medio: Primò, enim, per argumentũ in l.fin. C.de negot.gest.in qua hæc habentur, videlicet: [Si quis nolente,& specialiter prohibente domino rerum, administrationi earum se immiscuit, nullam esse aduersus eam, vel directam, vel vtilem contrariam actionem.] Idem probatur & clariùs per argum.in l.inuito.C.de solutionib.in qua hæc habentur, videlicet: [Inuito, vel ignorante creditore, qui soluit alij, se non liberat obligatione.] Adhuc, & idem probatur per argum.in c.ea te. extrà de iureiuran. vbi Innocentius Tertius infrascriptis vsus fuit verbis, videlicet: [Ea te credimus discretione vigere, vt intelligas per te ipsum, quòd onus non remittitur, sed augetur: cùm cuiquã improuidè soluitur, quod alij ex debito est pręstandum.] Probatur insuper per argum.in l.si verò mihi.ff.de constituta pecunia, in qua hæc habentur, videlicet: [Si verò mihi, aut Titio constitueris te soluturum, mihi competit actio: ꝙ si posteaquàm soli mihi te constituisti soluturum, solueris Titio: nihilominus mihi teneberis.] Idem probatur per argum.

c. sicut dignũ, extra de homicid.

in c.sicut dignum,§.eos insuper, extrà de homicid.in quo dicitur, [Non valere restitutionem rei alienæ, si ipsa fiat alijs, quàm ijs, quibus debetur fieri.] Dixi probari nostram conclusionem per argum.in dictis ll.quoniam licèt explicitè ad verbum non probetur (cùm ibi nulla fiat mentio de vsurario restitutioni obnoxio) benè, tamen, implicitè, probatur ipsa conclusio, arguendo ab identitate rationis (iuxta vulgatam regulam iuris, vbi eadem ratio, idem

67 *Ius idem, vbi eadem ratio.*

l.illud. ff. ad le. Aquil. Bart. Glos. Ioan.And. Ant.de Butrio. Panor. Syluester.

ius, vt in l.illud.ff.ad leg.Aquiliam) cùm in dictis iuribus simpliciter dicatur de creditore,& debitore: & vsurarius sit debitor, & mutuatarius, qui soluit usuras, creditor: ut patet ad sensum. Probatur & secundò Doctorum hoc ipsum tenentium auctoritate, nam Bartolus in dictis iuribus. Glos.ibidem,& in l.si opera. in ver.idem est. ff.de doli mali, & met. except. Idem & in l.solutum. §.solutam. ff.de pignor.act.num.2. Ioannes Andr. Antonius de Butrio, Panor. Glosa,& alij Canonistæ in dicto cap.ea te. & Syluester in ver.solutio. §.4.partic.2.Probatur & tertiò hac breui ratione, videlicet, ne eludatur actio quam in foro iudiciali habebat ex usuris solutis contra usurarium, ipse mutuatarius.

68 *Vsurarius vt supra in foro conscientiæ liberatur à restitutione facienda denuo.*

Tertiadecima conclusio.

l.si opera. ff. de doli mali, & met. excep.

Licèt vsurarius restituens extorta per vsuram, creditori eius (à quo ipse extorsit usuras) ipso ignorante, vel inuito, quoad forum fori remaneat adhuc debitor illius (vt in l. inuito, uel ignorante. C. de solutionibus.), tamen benè liberatus iudicabitur in eodem foro fori ope exceptionis. Hæc conclusio probatur triplici medio: Primò, enim, per argum.in l.si opera.ff.de doli mali,& metus except.in qua hæc habentur, uidelicet: [Si opera creditoris acciderit, ut debitor pecuniam, quam soluturus erat, perderet, exceptione

doli mali

doli mali creditor remouebitur. Idem est, si creditori eius numeratam pecuniam ratam creditor non habeat. hæc ibi. Dixi, probari per argumentum à simili: quoniam reuera, eadem ratio militat in vsurario, qui soluit creditori creditoris sui ipso ignorante, vel inuito: quæ militat in omnibus debitoribus erga suos creditores: de quibus generaliter emanauit præallata Imperialis constitutio. Nec contra nostram conclusionem est textus in dicta l. inuito. quoniam hic non dicimus non remansisse apud creditorem quandam actionem ipsum vocandi in ius, ac si non soluisset penitùs (vt in dicta l. inuito.) sed ꝙ vsurarius in iudicium uocatus statim exceptione doli mali se tuebitur, & à iudice veniet absoluendus stante uera solutione facta dicti debiti, quæ vergit in utilitatem ipsius creditoris. Probatur insuper & secundò nostra conclusio auctoritate Doctorum: nam se subscripsit præsenti conclusioni Bartolus in l. solutum. §. solutam. ff. de pign. actio. num. 2. Glos. in dicta l. si opera. in ver. Idem est. Panorm. in c. ea te. de iureiur. in fine. Probatur & tertiò hac ratione, videlicet: Si vera non esset nostra conclusio, sequeretur ꝙ vnicuique liceret locupletari cum aliena iactura: consequens est falsum: ergo, & antecedens, ergo fatendum erit ueram esse nostram conclusionem, & ꝙ consequens sit falsum, probatur per tex. in c. locupletari. de reg. iur. in sexto, in quo dicitur [Locupletari nemini licet cum aliena iactura, uel iniuria.] & ꝙ indè locupletaretur creditor cum aliena iactura, per se patet: quoniam is, cui restituere tenebatur usurarius, assequeretur bis quod suum erat: quod esse iniustissimum per se patet.

Bartol.
Glos.
Panor.
Ratio conclus.
Antecedens.
c. locupletari. de reg. iur. in 6.
Consequentia

Quartadecima conclusio.

69 Quamuis in foro fori verissimæ sint pręcedentes conclusiones: In foro, autem, conscientiæ uerissimum quoque est, ꝙ usurarius, uel quicunque alius debitor soluens creditori eius, à quo, ipse extorserat (etiam eo ignorante, uel inuito) per iniustitiam aliquid, liberatur à præcepto illud idem denuò restituendi ei à quo ipse sic iniustè acceperat. Hæc conclusio probatur triplici medio: Primò, enim, per argum. in c. fine culpa. de reg. iur. in sexto. in quo hęc traditur regula, videlicet: [Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.] Dixi per argum. in dicto cap. probari nostram conclusionem, quoniam reuera, si uera non esset nostra conclusio, puniendus esset usurarius iste sine sua culpa: cùm oporteret eum debitum soluere bis, postquam gesserat negotium sui creditoris utiliter, maximè stante & alia pulcherrima regula iuris in c. bona fides, de reg. iur. in sexto. in quo hæc habentur, videlicet: [Bona fides non patitur, ut semel exactum, iterum exigatur.] ex quibus omnibus palàm fit, usurarium huiusmodi, saltem, in foro conscientiæ non teneri rursus restituere, quod iam semel restituit nomine creditoris sui in utilitatem eiusdem, à quo ipse extorserat illud per usuram. Insuper probatur per argum. in l. soluendo. ff. de neg. gest. in qua hæc habentur, uidelicet: [Soluendo quisq; pro alio licet inuito, & ignorante liberat eum. Quod autem alicui debetur, alius sine uoluntate eius non potest iure exigere. Naturalis, enim, simul & ciuilis ratio suadet, alienam conditionem meliorem quidem etiam ignorantis, & inuiti nos facere posse, deteriorem non posse.] hæc ibi. Idem ferè dicitur in l. solutionem. ff. de solutionib. Dixi probari nostram conclusionem per argum. in dictis legibus: quoniam licèt explicitè de materia nostræ conclusionis non loquantur, benè, tamen, implicitè, cùm ex ipsis luce clariùs eliciatur, unicuiq; licere se liberare à debito, soluendo tertio, ipso creditore suo inuito,

Vsurarius restituens creditori mutuatarij sui (à quo ipse vsuras extorserat, ipso inuito, vel ignorãte) ipsas usuras extortas, in foro conscientiæ liber remansit ab obligatione illas restituendi.
c. fine causa, de reg. iur. in 6.
ca. Bona fides. de Reg. iuris in sexto.
l. soluēdo. ff. de Negot. gest.
l. solutionem. ff. de solut.

inuito, vel inscio: Cùm, ergo, omnibus hoc liceat, patet hoc licere ipsi etiam usurario: vnde ex his patet, ipsum indè liberari ab onere denuo soluendi ei, à quo extorsit, pro quo semel soluit: cùm solutionem hanc teneatur in foro conscientiæ ille (nomine cuius fuit facta solutio) ratam habere: eò quòd indè nullum detrimentum patiatur: & si ratam non haberet, & vellet denuo sibi debitum solui, peccato iniustitiæ se fœdaret: quod bona fides, & rectitudo conscientię non substinet, vt patet ad sensum: imò esset furtum manifestũ. Probatur præsens conclusio & secundò auctoritate infrascriptorum Doctorum, de quorum numero est Ioãnes de Medina in Codice de rebus restituendis, quæst. 3. capit. quinta causa est, solutio debiti facta creditori creditoris. Glosæ dictorum canonum, & legum, & Glos. in §. primo. in ver. solutio fiat. Instit. quibus modis tollitur obligatio. Syluest. in ver. solutio. § 4. partic. 2. & Canonistæ in dictis regulis. Probatur insuper & tertiò hac ratione præsens conclusio: Cùm iccircò restitutio rei alienę à Deo præcipiatur, vt dominus, à quo iniustè aliquid fuerat extortum, reddatur pristino statui, seu statuatur in pristino statu, eò quòd restituere nihil aliud est (iuxtà doctrinam D. Thomæ in 2. 2. quæst. 62. artic. 1. in corp. & omnium Doctorum) quàm rem statuere in primo statu. Indè, ergo, sequitur, huiusmodi vsurarium fuisse absolutum à præcepto restituendi, eò ipso quòd facta solutione (ad quam tenebatur) eius creditor statutus, ac collocatus fuerit in pristino statu: cùm & ipsi opus fuisset de suo soluere debitum suo creditori, nisi soluisset illi suus debitor: quod contigit quando ille sumpsit securitatem, vel apothecam, seu instrumentum confessionis, fatendo sibi fuisse satisfactum pro rata solutæ pecuniæ à suo debitore per manus ipsius usurarij: virtute cuius instrumenti tutus, ac securus erit creditor usurarij se non molestandum fore à suo creditore. Ex quibus omnibus patet, omnes hoc modo pristino statui eorum fuisse redditos, ac per consequens omnibus satisfactum fuisse.

Ratio conclus. *S. Thomas.* *Restituere q̃d sit.*

Quintadecima conclusio.

69 *Vsurarius an excusetur à restitutione usurarũ propter ingressum religionis.*

Vsurarius excusabitur à restitutione usurarum non solùm statim facienda, verùm etiam pro semper propter ingressum illius in religionem approbatam, emittendo ibi professionem. Primò si antè ingressum (vel saltem antè professionem) cessisset bonis (si quæ habuisset) ijs, à quibus ipse extorserat usuras. Secundò si (salua regulari disciplina) nihil in claustro lucrari posset, aut spem non haberet aliqua bona hæreditandi. Sed si antè ingressum eius in religionem, habuisset undè soluere potuisset usuras: & sua bona donasset monasterio, vel ex postfacto ratione sui monasterium hæreditasset aliqua bona quocunque titulo (sine interesse, & recompensatione facienda à monasterio donatori huiusmodi.) In his ergo casibus monasterium illud iuxta ualorem rerum sic acquisitarum teneretur usuras creditoribus dicti usurarij soluere. Idem si dictus usurarius aliquo artificiolo suo aliqua lucraretur: & ratio est, quoniam in huiusmodi casibus dictus usurarius non absolueretur à præcepto restitutionis: cùm posset indè illas restituere, vel saltem monasterium, in prædictis casibus: aliàs esset absolutus à tali præcepto (vt diximus, & probabimus) Nec aliquo iure talis usurarius nullo pacto ualens restituere extorta per usuras tenebitur permanere in sęculo (abstinendo ab ingressu religionis) vt lucrari possit aliqua, vt indè posset usuras extortas restituere: dummodo spiritu Dei ductus fuisset ad religionem: & non ut euasisset incommoda, quę in sęculo permanens, incurrisset ratione dictarum usurarum exactarum, &

licet

licèt vera sint prædicta de iure communi.& secundum sententias Doctorum paulò post recitandorum:tamen,adhùc limitabitur asserendo ipsam ueram: Primò,quando talis ingredi volens religionem principaliter moueatur(vt dixi) ad ingressum Spiritu Dei, & non ut effugeret seculi ærumnas indè succedentes sibi.Secundò,quando talis nô fuisset decoctor,aut dilapidator rei suæ familiaris,& se grauasset æris alieni ingenti vi, seu debito:aut dissipasset alienam pecuniam suæ fidei commêdatam,& ut effugeret ratiocinia ingredi,modò vellet religionê.Quod ex uerbis,& mente legislatoris, scilicet, Sixti Quinti,uidetur elici:cuius verba referam,in fine omnium, quæ afferuntur pro defensione præsentis conclusionis.Quapropter dicerem(remittendo me saniori iudicio)ingredi posse religionem(non obstante tali constitutione)eum,qui sine aliqua culpa sit grauatus ære alieno:& in seculo non habeat vnde soluat, & Dei Spiritu ingreditur.

Hæc conclusio probabitur triplici medio. Primò, enim,per argumentum in capitulo,Cùm tu.extra de vsuris[in quo Alexander Tertius statuit,usurarios,(qui habent in facultatibus,vndè restituere possint) compellendos fore ad restitutionem:illos,verò,qui non habent,nulla pœna mulctandos: cùm eos nota paupertatis euidenter excuset.] Hæc ibi. ex cuius verbis elicitur ueritas nostræ conclusionis,quoniam si vera non esset nostra conclusio: indè sequeretur,quòd huiusmodi usurarij possint puniri aliqua pœna:quod patet,quoniã maxima pœnarum est, non posse sequi instinctum Spiritus Sancti dictantis sibi ingressum religionis:cùm unusquisque ad ipsum sequendum debeat esse liber,juxta Diui Apostoli sententiam, dicentis. [Vbi Spiritus ibi libertas]2. Corinth.cap.3.ver.17.& vt docuit Innocentius Tertius,& habetur in capitulo,licet,extra de regul.& transac.ad relig.[Qui Spiritu Dei aguntur,non sunt sub lege:]& ex his patet,ergo,quòd hi tales usurarij acti Spiritu Sancto, tuta conscientia ingredi possunt religionem,arguendo à fortiori:hoc modo: videlicet: Cùm auctoritate dicti canonis vsurarius,qui non est soluendo,nô poterit aliqua pœna plecti, vel cogi ad manibus propriis acquirendum, undè extortas vsuras restituere possit:sed solùm ad restituendum extorta per usuram si habet facultatem: Indè sequitur,quòd à fortiori non erunt molestandi huiusmodi ab ingressu religionis,si non habent facultatem restituendi usuras extortas:Cùm & effecti religiosi Dei amore spoliauerint se libertate,quæ cuncto auro pretiosior est:eò magis, quòd in tali statu ipse usurarius poterit creditores suos magis iuuare impartiendo eis bona spiritualia: quàm si restituisset temporalia:cùm longè pretiosiora sint ipsis temporalibus. Insuper, & idem probatur per argumentum in capitulo secundo, extra de pignoribus: in quo Gregorius Tertius dixit:[Lex habet,ut homo liber pro debito non teneatur,& si res defuerint, quæ possint pro debito addici.]hęc ibi,ex quib. elicitur ueritas nostræ conclusionis, quoniam aliàs indè sequeretur, quòd homo liber pro debito possit teneri:nec refert,quòd textus loquatur de detentione in carcere:quoniam utique carcer iccircò est pœna:quoniam repugnat libertati,ac uoluntati ipsius carceri mancipati:Cùm nihil pœnale sit, quod secundum cor nostrum est:sic,ergo,in proposito,ij,qui contra uoluntatem propriam detinentur in seculo,dicendi erunt detenti in carcere: quapropter concludendum est,quòd sicut persona liberi hominis pro debito detineri non potest(si non habeat unde soluat debitum)sic usurarij, qui modo non sunt soluendo,ingredi uolentes religionem, non sunt contra eorum uoluntatẽs detinendi

c.cum tu.extra de vsur.

2.Cor. c.3.

c licet extr.de regul. & transf. ad relig.

cap.2.extra de pignoribus.

70

Homo liber teneri in carceribus an possit pro debito, si non habeat vndeillud soluat suo creditori.

Doctores, & rationes pro ipsis contra præsentem verissimam conclusionem, operæ pretium duxi ad verbum referre sententias facientes pro nostra conclusione, & contra nostram conclusionem, vt veritas eius magis elucescat.

Sciendum, igitur, quòd Diuus Thomas, vbi supra, infrascriptis verbis usus fuit; videlicet: Ille, qui est obligatus ad aliquid certum, non potest illud licitè prætermittere facultate existente. Et ideò si aliquis sit obligatus vt alicui rationem ponat, vel ut certum debitum reddat, non potest hoc licitè prætermittere, vt religionem ingrediatur: si, tamen, debeat aliquam pecuniam, & non habeat vndè reddatur, tenetur facere quod potest, vt, scilicet, cedat bonis suis creditori.

Propter pecuniam autem persona liberi hominis secundum iura ciuilia non obligatur: sed solùm res: quia persona liberi hominis superat omnem æstimationem pecuniæ. Vndè licitè potest (exhibitis rebus suis) religionem intrare: nec tenetur in seculo remanere, ut procuret unde debitum reddat. hæc ille Sanctus: qui loquitur de eo, qui Spiritu Dei compulsus ingreditur religionem. Caietanus ibidem in commentarijs sequitur sententiam Diui Thomę addendo hoc pulcherrimum notabile dicens secundò: quanta differentia est inter leges nostri temporis, & antiqui temporis. Caietanus.

Nam apud ueteres, persona liberi hominis obligabatur, vt patet in libro quarto Regum. capite quartò, versiculo primo. Vbi mulier uidua conquæritur apud Helisæum, quòd creditor accepturus erat filios suos in seruos pro pecunia sibi debita: Nunc, verò, iura disponunt, personam liberi non obligari pro debito pecuniario. hæc ille. Petrus à Palude, verò, magis explicitè approbat nostram conclusionem in quarto sententiarum, distinctione trigesima octaua, quæstione tertia, articulo secundo, conclusione tertia, infrascriptis uerbis vtens, videlicet: propter debita, ut scribendo, vel operando lucretur ad soluendum, non debet remanere in seculo: quia profitendo cedit bonis, & si non creditori, tamen, religioni, vt illa pro se satisfaciat, quæ tenetur: vnde nec in religione tenetur operari manibus ad soluendum: sicut nec in seculo teneretur, si cessisset bonis. Si autem promisisset manibus operari, sicut propter hoc non prohiberetur suscipere crucem, & sufficeret tunc tradere interesse, vel bonis cedere: sic non obstante hoc, posset religionem intrare: sed si bona sufficiunt, debet illi solui interesse, aliàs inanis est actio creditoris, quam excludit inopia debitoris. Si, enim, obligato ad matrimonium, immo etiam post matrimonium contractum licet intrare religionem: multò magis post omnem aliam obligationem: immo etiam videretur, quòd nec ad interesse teneretur: sicut iura ad nihil restituendum obligant coniugem, qui matrimonio non consummato intrat religionem, altero inscio, vel inuito, qui, tamen, in multis propter hoc sæpe damnificatur.

70 *Persona liberi hominis an aliquando obligari potuerit pro debito pecuniario.* Pet.à Palud.

Hæc Paludanus, vbi supra, Nicolaus etiam de Orbellis in quarto sententiarum, distinctione trigesima octaua, quæstione prima, §. vigesimo, simpliciter sequens sententiam Diui Thomæ nostræ conclusioni se subscripsit: Sylueſter in summa, in verbo, religio. secundò. Nic. de Orb.

Nn §. quarto,

Syluest. Glos. Doctores sexti Specul.

§. quarto, & quinto, Glos. & Doctores Canonistæ & Iuristæ omnes in dictis iuribus eos interpretando, prout interpretati fuimus ipsa iura: sed specialius, & apertiùs quodammodo ex Canonistis infrascripti se subscripserunt præsenti nostræ conclusioni, videlicet, Speculator in libro quarto, titulo de statu monachorum. §. Quatragesimo septimò quæritur. qui dixit, quòd si ingressus religionem habeat creditores, conuenietur monasterium nomine suo, vel nomine ingressi monasterium, & satisfaciet pro quantitate rerum, quæ sibi obuenerunt: ex quibus patet, ipsum Doctorem uoluisse non impediri ingredi volentem religionem ratione debiti, sed tantùm teneri creditori satisfacere eo modo, quo poterit.

Goffreda.

Idem & clariùs dixit Goffreda in summa, in titulo de obligatis ad ratiocinia, §. Quæritur de eo, qui iurat. in versic. In eo antem, qui vult, Vbi infrascriptis vsus fuit verbis, videlicet. In eo autem, qui vult ingredi monasterium; dico, quòd non obstante tali obligatione, intrare potest, excusante ipsum zelo religionis, & afflatu Sancti Spiritus, vt in capitulo, Duæ, decima nona, quæstione secunda, (supra relato.) Monasterium autem tenetur satisfacere de his, quæ contulit eidem ingressus: sed & is, qui nihil contulit: si, tamen, post ingressum ipsius, monasterium aliqua quæsiuit ex persona ipsius., puta, per successionem hæreditariam, vel alio modo, in tantum tenetur, quantum illud est, quod quæsiuit illi, cui monachus est obligatus: argumentum in capitulo, si qua, decimanona, quæstione vltima: Sed si non satisfaciat, nec monachum defendat, patietur missionem bonorum illorum. Vel monachus in monasterio faciat quod promisit, dum, tamen, non impediatur obseruantia regularis; & ex his patet quid dicendum de pôtestate, qui iurauit regimen ciuitatis; De magistro, qui iurauit regimen scolarum per annum. De capellano, qui iurauit seruire in officio capel-

71 laniæ. An isti possunt religionem intrare: Non, enim, iuramentum uiolat, qui in melius illud mutat: ut in capitulo, peruenit. el secondo, extra de iureiurando.

Iuramentum mutatū in melius nō dicitur uiolatum. ut in ca. peruenit. el 2. extra de iureiurando.

Hostien. Innocen. Ant. de Butrio. Ioan. Andr. Panor.

Hæc ille; cuius sententiæ infrascripti Canonistæ se subscripserunt, videlicet: Hostiensis in summa, titulo de obligatis ad ratiocin. ordin. uel non. §. Quis obligatus impeditur. in vers. Quid si talis uult intrare. Innocentius Quartus in rubrica tituli. De obligatis ad ratiocinia, vbi concludit, quòd qui nulla fraude ducitur, liberè, & securè ingrediatur religionem. & reliqua ferè addit quæ Goffreda docuit: Dominus Antonius de Butrio, & Panormitanus in capitulo primo, extra de obligatis ad ratiocinia, sequuntur Innocentium, & Goffredam, se subscribendo præsenti conclusioni, Ioannes Andreas in dicto capitulo primo, se subscripsit nostræ conclusioni.

Ratio conclus.

Probatur & tertiò nostra conclusio hac ratione, videlicet. Cùm, enim, nulli unquam dubium fuerit, huiusmodi ære alieno grauatum posse tuta

Antecedens.

conscientia debito non soluto ingredi religionem: indè sequitur, huiusmodi usurarium (de quo quæritur in præsentiarum) tuta conscientia posse

Consequentia

ingredi religionem non soluto debito, & sine uoluntate creditoris: Antecedens ab omnibus confirmatur tanquam uerissimum: consequentia probatur: nam licèt creditor non consentiat ingressui religionis actu uoluntatis elicito,

elicito, tamen, benè consentit actu uoluntatis debito: quoniam patet, unumquemque ex præcepto diuino teneri ad diligendum proximum suum, & ei uelle omne bonum, quod sibi rationabiliter teneretur uelle: At ingredi religionem est optimum, ergo, si quis uocatus non fuerit, tenebitur uocato non præstare impedimentum. Si, ergo, tenebitur non præstare impedimentum, inde sequitur, ipsum teneri consensum usurario suo debitori præstare de ingrediendo religionem pro salute æterna animæ suæ: Vnde patet, ei non consentire in hoc, esse iniustum, & contra charitatem: præponendo proprium commodum temporale saluti æternæ animæ proximi sui: quam facillimè ingrediendo religionem poterat ille assequi.

Et licèt (meo quidem iudicio) nostra conclusio verissima sit, & multis medijs probata: nihilominus posset quis contra illam insurgere, nitendo illam probare falsam duplici medio. & primò Doctorum auctoritate. Impugnatio cõclusionis au ctoritate Doc.

Quapropter sciendum, quòd nostræ conclusioni aduersatus fuit Ioannes Gerson, qui aliàs dicitur Cancellarius Parisiensis, in secunda parte, (cui se subscripserunt multi ex Doctoribus Parisiensibus) dicens, quòd debitor, qui in seculo posset creditoribus satisfacere, si per ingressum religionis se impossibilitat ad satisfaciendum, malè agit: nec releuatur postea, quominus teneatur (si possit) debita priùs contracta soluere: hæc ille Doctor, cui astipulatur Ioannes à Medina in Codice de rebus restituendis. quæstione tertia, capitulo incipiente. Octaua causa est, religionis ingressus: qui & addit infrascripta, contra nostram conclusionem, in §. Ad quintum, videlicet: primò, quòd professio huiusmodi valeat, licèt per illam impotentem se reddat ad debita soluenda: & ratio est, quia si facultates, per quas satisfacere posset, aliis diuersis, quibus velit, donet, tenebit donatio, etiam si indè debitor ille maneat omnino impotens ad restituendum: Ita igitur si suam personam spontè alteri subiiciat, & seipsum alteri tradat, tenebit traditio: cùm in hac re non minùs libera sit persona illius, quàm res: & ita si se ipsum per professionem religioni tradat, tenebit traditio: ex quo sua persona non erit serua creditorum, nec erat creditoribus debita: sed res sunt, quæ in genere debebantur, quanquàm persona esset creditori obligata, ad illi satisfaciendum, & ita in hoc tenet uerum, quod Sanctus Thomas pro se citabat, scilicet, quòd propter pecuniam persona liberi hominis non obligatur: quia, scilicet, liberè potest de sua persona facere, quod velit: ita vt si personam tradat, teneat traditio: quàmuis per circunstantiam possit huiusmodi traditio uitiari. Secundò, religionem, tamen, ita de facto ingressus tenebitur, (si potest) curare, ut creditoribus satisfaciat, artem aliquam intra monasterium exercendo, vndè aliquid lucretur, idque ex consensu prælati sui, qui illi tenetur ad id licentiam dare. Tertiò, vel pro eo debita creditoribus soluere: vel quartò, quòd si intra monasterium quicquam lucrari non potest, quod posset extra: tenetur extra monasterium id quærere, vnde satisfaciat: Idque de licentia sui prælati, ut suprà. Quintò, cauendum, tamen, illi est, ne talia exerceat, vnde scandalum præstet, aut religio derisioni exponatur. Sextò, Nam his inconuenientibus existen-

Gerson.

Ioã. à Medina.

Et confirmatur ex dictis Doctoris Sancti, qui tenet, filiũ non posse religionem ingredi, patrem suum in extrema, vel quasi necessitate relinquendo, si illi potest subuenire: & non ob aliud, nisi quia ad subueniendum patri iure naturæ, & diuino tenetur. Sed eisdem iuribus tenetur debitor suis creditorib. satisfacere: idque ex vi præcepti Decalogi. [Non furtum facies. & hæc omnia argumenta adducit Medina contra nostram conclusionem. Exodi c.20.

Gabriel quoque Biel in 4. sententiarum, dist. 38. quæstione prima, dubio secũdo, in examine corollarij primi in ver. Corollarium primum non quadrat dictis Cancellarij Parisiensis. Vbi in fauorem opinionis dicti Doctoris nonnullas rationes affert. Gabriel Biel. Impugnatio Gabrielis Biel contra concl.

Prima quarum est: quoniam, si sine licentia creditoris quis voueret religionem, hoc faceret in fraudem ipsius, cùm se impossibilitet ad soluendum debitum. Prima ratio Gabrielis.

Secundò, quia non debet recipi in monasterium, nisi monasterium promiserit soluere pro ipso: quoniam aliàs ipsum fraudulenter ingressum recepisset monasterium: etiam iam professum effectum ipsum posset monasteriũ expellere, nisi monasterium prece, vel pretio sic obligatum attraxisset, vel munus ab eo recepisset. Ratio secunda

Tertiò. Profitens sic fraudulenter non ducitur Spiritu Sancto, quia Deo authore nemo fit deterior. Ratio tertia.

Quartò: sic obligatus debet differre professionem non obstante religionis voto, donec satisfaciat creditoribus. Sic dicitur de habente parentem pauperem, & necessitate constrictum, quòd priùs tenetur prouidere illi, cùm alius non vult, aut non potest: & dehinc monachari. Ratio quarta.

Quintò: sic obligatus plus impeditur monachari, quàm alteri uoto, aut iuramento solo: quia si iuraui me uelle spontè dare alicui decem florenos, possum intrare religionem, & iuramentũ in melius commutare non soluendo decem florenos: quia commutat iuramentum in melius: secus vbi obligatio oritur ex furto, vel pecunia mutuata & fortè secundum illam distinctionem possunt concordari Doctores: in uno etenim solum acquisitum est dominium, in alio autem realiter damnificatur proximus. Ratio quinta.

Sextò: sic obligatus tenetur laborare manibus, vt satisfaciat non obstante, quòd per hoc cogitur stare in statu minori, quàm sit religio. Potest, enim, quis esse impeditus ritè, & legitimè per minus bonum ab ingressu religionis causa multiplici. Aliàs non uidetur cur serui, aut ratiocinijs grauati non possint ordinari, aut monachari. Ratio sexta.

Septimò: si nulla est probabilis coniectura, præsumptio, aut spes, quòd unquàm quocunque modo honesto poterit satisfacere creditoribus in toto, uel in parte, potest de licentia iudicis religionem intrare, & bonis cedere: maximè si est persona libera: & ubi non est consuetudo, quòd carens ære luat in corpore: nec impeditur laborando à profectu salutis: fortè plus impedietur, & grauabitur in monasterij rebus. Et dato, quòd sit persona libera, iam se fecit seruum per furtum, quòd posset in carcerem trudi, & mulctari pro delicto: quid, enim, aliud est ingredi non satisfactis creditoribus, nisi spoliare creditores rebus suis. Quàmuis, enim, cùm quis cedit bonis creditoribus suis, omnia dimittat: tamẽ, habet iurare, quòd si uenerit ad pinguiorem fortunam, soluet in toto, vel in parte debitum. Ita quòd si quid post cessionem bonorũ lucratur, vel acquirit: acquirit creditori. Vndè si spontè se reddit impotẽtem, Ratio septima. 74 Debitor post cessionem bonorum, ad quid tenetur.

videtur peierare, & fraudem iniquam committere. hæc Gabriel Biel. vbi sup. Restat modò, quòd (Deo dante) responsum demus præadductis rationibus, quibus dicti Doctores nixi fuerunt probare conclusionem præsentem falsam. & primò aduersabimur adductis rationibus ac decisionibus à Ioanne à Medina, deinceps alijs adductis à Gabriele Biele, vt omnia gradatim, & sigillatim dilucidentur.

Responsio ad Medinam.

In primis, ergo, animaduertendum, quòd id, quod dixit Ioannes de Medina, vbi supra, in decisione præsentis quæstionis in responsione ad quintum: quòd si monasterium ingressi non possit, vel nolit soluere debita taliter ingressi, & professi: tunc si non appareat aliud medium creditoribus satisfaciendi: quàm quòd dimisso habitu in partes aliquas secedat, &c. maxima me admiratione affecit, cum animaduertam tantum Doctorem consulere id, quod sine peccato mortali, & incursu excommunicationis maioris, fieri non posse à quo quã post professionẽ sine dispẽsatione papali, decreuit Bonifacius Octauus, & habetur in capitulo, vt periculosa. Ne clerici vel monaci, in sexto, & ibi per omnes Canonistas. quapropter mihi eius sententia non placet, cùm sit contra animæ salutem, & consulat prohibitum ab ecclesia sancta: ex quo patet quoque non esse benè dictum quod subdidit ibidem dicens prælatum teneri huiusmodi licentiam monacho illi tradere, scilicet, morãdi extra monasterium sine habitu, vt debita soluat, cùm in hoc non possit secum dispensare, nisi Papa, qui condidit canonem ipsum: Indè etiam patet, uerum (cum reuerentia tamen) non esse quod idem subdidit ibidem dicens, prælatum teneri huiusmodi licentiam indulgere monacho sic ære alieno grauato.

75 *Vsurarius, q non solutis vsuris ingressus fuit religionẽ, an post professionem possit dimittere habitum & ad seculum redire, vt inde aliqd lucretur, ut vsuras exoluat.*

c. vt periculosa. Ne clerici, vel monachi sexto.

His adductis pro confutatione nonnullorum, quæ ille adduxerat in decisione huiusmodi quęstionis: superest modo vt responsum demus rationibus, quas ipse Medina contra nostram conclusionem adduxit. & primò contra primam rationem Ioannis Medinæ, dico, quòd licèt uerum sit, quem teneri debita soluere creditoribus suis de iure naturali, & diuino, si adsit facultas debita huiusmodi soluendi: Non, tamen, sequitur indè eundem ad id teneri ijsdem iuribus ad acquirendum aliqua cum periculo animæ, ut indè debita soluat: quod sæpe contingit in seculo negotiando: sed dato, & non concesso, quòd huiusmodi euidentissimum periculum non adesset, dico, quòd neque in seculo hac de causa teneretur. & ratio est: quia propter debita, sicut quis non incurrit necessitatem se uendendi, & sic se propria corporis sui libertate denudandi (vt fuit satis probatum) quod sequeretur, si non posset ingredi religionem, & contra propriam libertatem, & uoluntatem morari in seculo. Quapropter, cùm pro debito persona liberi hominis nõ possit obligari, sed solùm bona: sufficiet tali ingredi uolẽti religionem, cedere bonis, vt docuit diuus Thomas, & reliqua iura & Doctores allati, ac citati in probationem præsentis nostræ conclusionis.

Responsio ad primam rationem, qua usus fuit Io. à Medina contra contenta in nostra præsenti conclusione decima quinta.

Ad secundam dicitur, quòd non uidetur benè dictum, hoc modo arguendo, non sunt facienda mala, ergo, obseruandum est id, ad quod faciẽdum præcipimur, ut reddere debita, & c. ad hoc dupliciter respõdet. Primò, quòd vbi eadem est ratio, idem ius. vt in l. illud. ff. ad l. Aquiliam. At eadẽ ratione astringimur ad soluenda debita proximo nostro, qua ad seruandum iuramentum factum de aliquid soluendo alicui (licèt hoc fiat gratis.) quod, & probatur: Cùm ad iuramenta prædicta seruanda teneamur iure naturali, quo præcipimur pacta seruare: & iure diuino, quo præcipimur hoc idem facere sub illis verbis,

Responsio ad secundam rationem.

uerbis, videlicet, nec iures uana per ipsum: & tamen, textus est apertissimus in capitulo, peruenit, el secundo. extra de iureiurando. in quo traditur illud axioma vulgatissimum atque verissimum, videlicet: [Propositum, aut promissum non infringit, qui in melius illud commutat] & quòd vsurarius hic commutet in melius huiusmodi promissum, per se patet: cùm melius sit ingredi religionem non soluto huiusmodi promisso, quàm propter ipsum soluẽdum morari in seculo, vt Gabriel Biel, vbi supra, docuit. Secũdò, quoniam, ex hoc, tertio inferiori non fiat iniuria obediẽdo tertio superiori illius, idest, Dei vocationi: maximè cùm omnium bonorum temporalium, & spiritualium, ipse sit verus, & directus dominus, licèt possessores ipsorum sint vsufructuarij, seu dicantur vtiles domini, & dispẽsatores: indè sequitur, quòd ipsi vsurarij vel debitores alij à Domino vocati ad famulandum ipsi Domino in sancta religione: videtur tacitè ipsis omne debitum Deum indulsisse. Quapropter non tenebuntur pro eius satisfactione moram trahere in seculo: sed uocem Domini adimplere ingrediendo illicò religionem: Vnde patet, quòd licèt regulariter ingredi in religionem sit de consilio: erit, tamen, de præcepto post uocationem Domini: cùm unusquisque teneatur Domino omnium præcipienti morem gerere statim.

ca. peruenit, el 2. extra de iure iurando.

76 *Promissũ non infringit qui illud in melius commutat.*

Ad tertiam rationem respondetur, ipsam procedere in eo, qui habet facultatem restituendi, & non restituit: non autem in casu nostro: in quo supponimus ingredientem non habere in bonis, vndè soluat creditoribus suis, & iam cessisse bonis, vel cedere paratum esse.

Responsio ad tertiã rationẽ

Ad quartam respondetur, quòd à diuersis illatio fieri non debeat: & quòd sint diuersa, patet: quoniam seruus, & uxor (post cõsummatum matrimoniũ) non habent potestatem corporis proprij: sed eorum domini, vel mariti: & sic personæ eorum sunt obligatæ illis, quorum sunt serui, vel uxores: non autem sic dicitur de persona liberi hominis ære alieno grauata: quoniam (vt supra probauimus) persona liberi hominis non obligatur pro debitis: sed tantùm bona ipsius liberi hominis, si quæ haberet.

Responsio ad quartam rationem.

His, ergo, adductis in responsionem eorum, quæ contra nostram conclusionem Ioannes à Medina, vbi supra, adduxerat: Iccircò opus erit insuper satisfacere rationibus adductis à Gabriele Biele, vt veritas nostræ conclusionis palam fiat omnibus.

Ad primam, ergo, rationem allatam à Gabriele, dico, nihil concludere illã contra nostram conclusionem, cùm fundetur super præsumptione: nostra, verò conclusio super veritate: eò quòd supponimus, huiusmodi vsurarium ingredi religionem instinctu Spiritus Sancti: Doctor, tamen, ille supponit illum ingredi non diuino amore, sed timore angustiarum, quibus circumuallatur grauatus ære alieno.

Ad secundam, dico, quòd licèt monasterium huiusmodi ingredientem adhuc nouitium posset expellere, tamen, non probatur inde ad id teneri: quod vtiq; si non teneretur, & ille vsurarius ad professionem admitteretur, & indè nullum lucrum assequutum fuisset, patet ipsum monasterium non teneri (vt supra probauimus) ad soluenda eius debita.

Ad tertiam, dic vt respondi ad primam rationem. Cùm vtriusque idem fundamentum, & ratio sit.

Ad quartam respondetur, non militare eandem rationem in ære alieno grauato, & filio habente parentes in graui necessitate existentes, qui sine illius

præsentia,

præsentia,& ope non possent uiuere: quoniam alieno ære grauatus, (vt diximus alias) est persona libera, & sui iuris, quæ pro debito obligari non potest: cùm longè sit prætiosior libertas quaecunque auri quantitate: persona, vero, filij non est libera vsquequaque, cùm reputetur eadem persona cum patre, vt in l.fin.C.de impub.&.alijs substi.) Si, ergo, eadem persona, sequitur, quòd filius sit quid patris: quod patet, cùm Doctores, & iura dicant, patrē existentem in necessitate posse filium vendere: vt in l.secunda, C.de patrib. qui filios suos distrahunt.& talis uenditio ualida est. Cùm, ergo, non sit eadem ratio, neque idem ius fore per se patet.& est textus in l.illud.ff. ad l.Aquiliam.

l.fin.C. de impuber. & aliis substit.

l.1.C.de patribus qui filios suos distrax.

76 *Ius idem, ubi eadem ratio.*

77 *Pater in necessitate constitutus potest filios vendere.*

Ad quintam respondetur negando diuersitatem obligationis, cùm eadem obligatione, scilicet, præcepti iuris naturalis, & diuini obligemur ad promissa (cum iuramento facta) seruanda, qua obligamur ad soluenda debita, vt supra probauimus: & tamen, ipse Gabriel ibidem fatetur vnumquemque tuta conscientia posse ingredi religionem, licèt indè impediatur ab implendo promissa: Vnde videtur quasi (cum reuerentia, tamen, tanti Doctoris) sibimet cōtrarius in hoc.

Responsio ad quintam rationem.

Ad sextam respondetur negando consequentiam: quoniam, ratio propter quam monachari non potest seruus, & coniux post consummatum matrimonium sine consensu domini sui, vel alterius coniugis, est, quia persona illorum est obligata: quod negatur in libero homine ære alieno grauato: vt fuit probatum suprà latiùs.

Responsio ad sextam rationem.

Ad septimam respondetur. Primò, quòd licentia iudicis necessaria non videtur, quando realiter quis cessisset bonis actu (si habuisset aliqua) vel potentia, ac uoto, si nihil habuisset: nec spem bona aliqua assequendi haberet: cùm stante huiusmodi impotentia tutus sit in conscientia: Secundò illud, quod dicitur a Biele, vbi supra, maximè ubi non est consuetudo, quòd carēs ære luat in corpore: nec necessariò addendum fuit: cum huiusmodi regula militet solùm in eis, qui ratione alicuius criminis incurrunt aliquam pœnam pecuniariam. de quo est textus quàm apertissimus in l.prima, §.Generaliter placet, ff. de pœnis: non autem militat in debitis pecuniarijs, quæ quis incurrit ratione alicuius liciti contractus, vt puta, mutui, locationis, & huiusmodi, vel etiam illiciti: vt in casu nostro: Ad id, quod ibidem subditur ingredi religionem non solutis debitis: nihil aliud esse, quàm spoliare creditores. Respondetur, quòd is, qui instinctu Spiritus Sancti ingreditur religionem renuntiando omnia temporalia: per accidens, & non per se dicetur eos spoliare suos creditores, sed præter suam intentionem, & uoluntatem. Quapropter nullum peccatum incurrit: cùm opera nostra malitiam, vel bonitatem recipiant ab intentione nostra, iuxta Domini Iesu sententiam dicentis apud Matthæum. c. 6. ver. 22. [Lucerna corporis tui est oculus tuus, si oculus tuus nequam fuerit, totū corpus tuum tenebrosum erit,] idest, si intentio tua in opere tuo. Sic, ergo, in proposito hic nullam fraudem creditoribus facere comprobatur. Nec (propriè loquendo) talis dicetur spontè impediri à satisfactione creditoribus facienda: cùm hoc faciat compulsus a Spiritu Sancto, (vt fuit suppositum in conclusione præsenti) & non à causa euadendi aliquod temporale incommodum: Nec dicendus erit talis periurus: licèt quis cedendo bonis iuret se soluturum fore debita, si ad pinguiorem fortunam deuenerit: Cùm licèt tale iuramentum regulariter fiat à cedente bonis, tamen, non erit necesse, vt talis ingrediēs iuramentum illud promat: cùm sufficiat ei creditoribus tradere quicquid habeat, &

Responsio ad septimam rationem.

l.1.1.ff.de pœn.

beat, & vnquam aliqua de causa adipisci posset, donec ipsis satisfactum fuerit: qua donatione, vel cessione stante, si quid post professionem acquisierit, non sibi, vel monasterio (nisi intuitu monasterij sibi derelictum fuisset) sed creditoribus erit distribuendum. Quapropter concludendum omnino erit, nostram conclusionem verissimam esse, non obstantibus suprà adductis argumentis, & rationibus in contrarium.

Hæc omnia verissima sunt de iure communi. Tamen hodie recipiunt limitationem (vt dixi in conclusione) dicendo veram esse conclusionem, & eius fundamenta in eo, qui non ingenti ære alieno grauatus, sed solùm secundum vires facultatis eius ingredi voluerit religionem: si verò ingenti ære alieno excedente vires facultatis suæ quis esset grauatus, tunc nullo pacto debet ei annui ingressus, aut professio; quòd si admitteretur ad professionem, talis professio esset nullius valoris, ac si nunquam fuisset emissa: quapropter illa non obstante licebit quibuscunque iudicibus, & curijs, etiam secularibus, ad quos, seu quas, spectat contra eos (vt priùs) iuris, & facti remedijs oportunis ex officio, vel ad cuiuscunque instantiam, vel querelam, vel ciuiliter, criminaliter, aut mixtim procedere contra tales habentes ætatis suæ annos excedentes decimumsextum: qui post dilapidatam rem familiarem, & contractam ingentem vim æris alieni, aut inuersam alienam (vt constitutionis ipsius verbis vtar) pecuniam eorum fidei creditam, vt ratiocinia effugiant, ingressi fuerant religionem. hæc omnia statuit felicis memoriæ Sixtus Quintus Papa in anno tertio sui Pontificatus: anno, verò, salutis 1587. sexto Cal. Decembris. pro cuius constitutionis obseruantia ibidem præcepit infrascripta, his verbis vtens, videlicet: Quare volumus, ut cuiuscunque iuuenis, aut viri maioris XVI annis à seculo ad religionem transeuntis, approbatio, admissio, & receptio in generali, vel prouinciali capitulo, (vt suprà ordinatum est) pro tempore fiant, necnon religiosi sic recepti nomen, & cognomen, quibus in seculo vtebatur, & patria in ipsius capituli actis describantur, & notentur: & insuper quoscunq; religiosos, eorumq; superiores, qui aliquas personas (vt dictum est) inhabiles post hanc constitutionem publicatam receperint, voce actiua, & passiua: necnon officijs, gradibus, honoribus, & dignitatibus quibuscunque per eos obtentis eò ipso in perpetuum priuamus, & tam illis priuatos, quàm ad illa, & alia quæcunque in posterum obtinenda, perpetuò inhabiles, eorumq; incapaces decernimus, & declaramus. hæc in dicta constitutione Sixti Quinti.

Decimasexta conclusio.

77

Vsurarius, an tuta conscientia possit non omnia extorta per vsurā, sed tantū partem restituere per remissionē sibi indultam à Papa.

Vsurarus non tenebitur de necessitate salutis omnia extorta per vsuram erogare pauperibus, quando veri domini illarum rerum sunt penitus ignoti (vt in præcedentibus conclusionibus diximus) accedente consensu, & dispensatione, seu compositione facta à summo Pontifice rationabili de causa, vt puta, paupertatis gratia: non autem si ab Episcopo fuisset hoc indultum. Hæc conclusio probatur triplici medio: Primò, enim, per argumentum in clem. 2. §. ad hęc. de pœnit. & remiss. [Vbi prohibentur quæstores huiusmodi compositionem facere sine speciali indulto summi Pontificis. Arguendo, igitur, à contrario sensu: patet ibi, summum Pontificem hoc posse, & quòd stante tali compositione vsurarius tutus erit in conscientia. Probatur quoq; præsens conclusio quoad vltimam eius particulam per argum. in c. non nos. dist. 40. in quo Symmacus Papa dicit, [Summo Pontifici non fuisse indultam à Domino Iesu Christo facultatē peccandi.] Dixi probari per argumentum:

Clem. 2. de pœnit. & remiss.

c. non nos. distin. 40.

quoniam

quoniam licèt explicitè in dicto canone non fiat mentio de terminis nostræ conclusionis, benè, tamen, implicitè: cùm ex illo eliciatur, summo Pontifici non licere peccare: Si, ergo, non licet peccare, inde sequitur, ipsum non posse de iure talem compositionem concedere (si desit rationabilitas causæ:) cùm hoc vergeret in euidentissimum detrimētum pauperum, quibus talia remissa fuissent de iure erogāda: & sic eos spoliaret iniustè. Probatur & secundò Doctorum auctoritate: Ioannes, enim, de Medina in Codice de rebus restituendis, quæst. 3. cap. vndecima causa est. §. verùm si alia motiua. Dominicus à Soto in lib. 4. de iust. & iure, quæst. 7. art. 1. col. 10. in ver. sed rursus arguis, quamuis illa Papa. Cardinalis Zabarella in dicta clem. 2. §. ad hæc. in ver. quintò nota. & hoc idem sentisse Paulum de Eleazar. in dicta clem. refert Petrus quoque de Anchar. in eadem clem. in ver. octauò nota. Syluest. in Summa in. ver. restitutio, octauò. §. 8. dicēs hoc idem sentire Archiepiscopum Flor. in 2. par. tit. 2. cap. 6. in fine. Probatur insuper & tertiò præsens conclusio quatuor rationibus irrefragabilibus: quarum prima est.

Ioannes à Medina. Sotus.

Card. Zabar. Anchar. Syluester. Archiepiscopus Florent.

Ratio prima conclus. præsentis.

Prima ratio, si enim aliquid obstaret conclusionis nostræ veritati, & quò minus talis compositio fieri possit per Papam, vel eius auctoritate, & consensu: maximè hoc contingeret, quia Papa non est dominus incertorum bonorum, aut quia ius quæsitum est pauperibus: sed hæc non obstant. Nam Papa non est dominus thesauri ecclesiæ, & tamen potest ipsum dispensare, quibus velit concedere, maximè aliqua existente causa, & tenebit concessio, seu dispensatio, vti videmus eum passim per bullas, & indulgentias ipsum thesaurum dispensare: cùm tamen suus non sit: similiter non est dominus beneficiorum ecclesiasticorum, sicut nec sacramentorum, & tamen ea potest conferre, & tenebit collatio: sed pro maiori dilucidatione veritatis pręsentis conclusionis, ac huius primæ rationis, qua diximus probari nostram conclusionem: sciendum quòd incerta debita (idest quæ licèt quantitas eorum sit certa, tamen domini eorum sunt ignoti, de quo loquimur in præsenti conclusione) si ius tantùm consulimus naturale: illa in vsus communes Reipublicæ
78 cędere deberent. Nam cùm res uniuersæ traditæ in communi sint humano dominio (quarum diuisio iure gentium facta est) fit, vt dum expectatus legitimo tempore dominus non comparet: iteratò veniant in usum publicum. At, verò, quoniam Christi Vicarius totius Reipublicæ Christianæ pauperū curam gerit: iure & meritò potuerit hæc bona, quasi communia, reipublicæ pauperibus applicare: qui eiusdem Reipublicæ sunt egena membra. Idque Alexander Tertius sub anno Domini 1170. faciendum Salernitano Archiepiscopo iussit, vt patet in c. cùm tu. extrà de vsuris. non tamen quod ipse fuerit primus rei huius auctor, sed exemplo adductus antiquissimorum Sanctorum, inter quos fuit Diuus Augustinus in sermone 35. de verbis Domini. & habetur in c. qui habetis de malo. 14. q. 5. & idem Augustinus scribens ad Macedonium, in epistola 54. & habetur in c. non sanè. 14. q. 5. Quin, verò, dictus Alexander Tertius, & naturali iure, & diuino edoctus illud statuit: Cùm Dominus dixerit apud Lucam cap. 11. ver. 41. [Veruntamen quod superest, date eleemosinam, & ecce omnia munda sunt vobis.] ex quibus omnibus huc vsque dictis subsequuntur duo: Primum, quòd dominium harum rerum non transeat in pauperes, ac si creditorum hæredes essent: sed dum ipsis datur, quasi creditoribus ipsis soluitur. Et tunc per dationem ipsam acquirunt uerum dominium, quasi Papa dominorum nomine illis tribuat. Subsequitur &

Res incertæ restitutioni necessariò obnoxiæ cuius sint, & quare pauperibus distribuantur.

c. cùm tu. extrà de vsur.

c. qui habetis, de malo. 14. q. quinta.

c. non sanè. 14. quæst. 5.

secundum

ſecundum, quòd dum Reſpublica in alios vſus pios, illis debitis expendendis eguerit, ceſſat tunc ius erogandi pauperibus. Quapropter poterit illa debita Reſpublica in tales vſus conſumere: nam ius poſitiuum non potuit naturali derogare: & hac de cauſa ſummus Pontifex tanquàm Dei Vicarius, & legitimus talium rerum diſpenſator, ac adminiſtrator propter ingruentem, inſtantemque publicam neceſſitatem, vt faciliùs, expeditiùsq; fiat collectio, ac reſtitutio, poteſt partem condonare dictorum debitorum, vt reliquum ſoluatur. Hactenus loquuti fuimus, quid ſentiendum foret de iure: ſed de facto, & exequutionis modo nihil aliud loquimur; niſi quòd æquitas iuris huius 79
hæc eſt, vt per eiuſmodi compoſitionem tanta conficeretur pecunia publica, quæ vel alia tributa, vel bonam eorum partem poſſet excuſare: idque ſic fieret, vt non offerretur iniquis, ſuæ iniquitatis anſa: & tamen ex centũ, & quinquaginta nummis aureis, qui hac de cauſa Reipublicæ, pauperibusq; debentur, tantùm colligere duo, ac remittere reliqua: plus detrimenti, quàm vtilitatis offerret pauperibus, quorum ſummus Pontifex pater eſt.

Norma ſeruãda in huiuſmodi compẽſationibus, ſeu remiſſionibus de parte debitorum.

Præterea: Papam diſpenſare poſſe in iure humano, ſeu poſitiuo eccleſiaſtico, neminem fugit: & maximè vbi exiſtit cauſa rationabilis, & tenet diſpenſatio, etiam ſi ius huiuſmodi à Concilijs vniuerſalibus emanauerit. Imò ſtatuta per concilia facta, intelliguntur, excepta Romani Pontificis auctoritate, vt eſt videre nouiſſimè in Concilij Tridentini approbatione, quæ fuit facta à legatis dicti Concilij ad hoc miſſis, petita, & conceſſa à Papa Pio IIII. fœlicis memoriæ: quod & fuit olim ſtatutum in c. ſignificaſti, extrà de elect. fatetur Papa Paſcalis ſcribens Archiepiſcopo Panormitano. Modò, autem, bona incertis dominis debita humano, ſeu poſitiuo tantùm iure, pauperibus debita ſunt: vt paulò ſuperiùs probauimus. Et per conſequens ob cauſam poterit Papa in illo iure diſpenſare. Maior ſupponitur, & fuit probata. Minor per ſe patet: quia ius naturale, & diuinum, quo tenemur pauperibus ſubuenire, non obligant nos, vt illis bona incerta largiamur: ſed tantùm, vt de noſtris proprijs, (ſi habemus) eorum indigentiam ſubleuemus; non de alienis, qualia ſunt bona incerta. Et ita ſupereſt: vt ſi hæc bona ſint pauperibus eroganda; ideo eſt, quia iure humano ita videtur inſtitutum, vt ſupra allegatum eſt de vſuris incertis. Et idem videtur de alijs rebus incertis iudicium, ac proindè ob iuſtam cauſam, poterit cõditor iuris Pontificij in eodem diſpenſare, cùm habeat plenitudinem poteſtatis ſuper tale ius, vt habetur in c. propoſuit, extrà de conceſſ. præb.

Ratio ſecunda concluſionis.

Concilium approbatur à ſũmo Pontifice.

c. ſignificaſti, extrà de elect.

80 *Bona incertorum dominorum ſunt pauperib. eroganda de iure poſitiuo.*

81 *Papa habet plenitudinẽ poteſtatis ſupra ius poſitiuũ.*

cap. propoſuit, extrà de conceſſ. præb.

Præterea: Non minus ius acquiritur Deo in voto eidem emiſſo adimplendo, quàm ſit pauperibus acquiſitum in bonis incertis diſtribuendis: cùm primum pertineat ad ius naturale & diuinum; ſecundum autem non, niſi ad humanum (vt fuit probatum) ſed Papa poteſt pro cauſa diſpenſare in voto Deo facto, & illud in aliud commutare, (vt patet per omnes canones) qui habentur ſub titulo de voto, & voti redemptione, ita vt is, qui vouit, maneat à debito adimplendi votum: ſic, ergo, modò ob cauſam licitam poterit Papa diſpenſare cum eo, qui bona poſſidet incerta, ne ea omnia pauperibus eroget, & ſic diſpenſatus erit tutus in conſcientia.

Tertia ratio.

Præterea: Non minus debentur clericis eccleſiæ miniſtrantibus decimæ, ac primitiæ, quàm debeantur pauperibus bona: ſed Papa pro cauſa poteſt decimas in toto, vel in parte à miniſtris eccleſiæ auferre, & laicis applicare; quemadmodum ſummi Pontifices Regibus Caſtellæ tertiam partem decimarum

Quarta ratio.

marum ecclesiæ concesserunt, alijsq; multis personis secularibus, seu ius patronatus in illos contulerunt, qui ex Pontificum concessione, & gratia, decimas omnes illarum ecclesiarum percipiunt: modò ministris de necessaria subuentione prouideant. Indè consequens fit, quòd similiter ob causam iustam poterit in huiusmodi bonis incertis ab vsurario restituendis, fieri præfata compositio, ita vt ipse postmodū à restitutione reliquæ partis exactorum, per vsuram non restitutæ, liber, & tutus in conscientia permaneat.

Decimaseptima conclusio.

81 Licèt vsurarius liberetur à statim perfecta, & completa restitutione omnium, quæ per ipsum fuerunt extorta per vsuram ab ignotis dominis, quamuis quantitas ipsarum rerum fuerit illi nota accedente consensu, seu compositione facta à summo Pontifice secum, vel ab alio priuilegiato ab ipso, ad hoc faciendum, à summo Pontifice, & non per compositionem ab Episcopo, vel Archiepiscopo (vt in præcedenti conclusione) Nihilominus, si vsurarius post accuratissimam inuestigationem quantitatis rerum, quas extorsit per vsuram, non potuerit perfectè deuenire in cognitionem omnium rerum, quæ taliter extorsit, & consulens suæ scrupulosæ, ac timoratæ conscientiæ, petat, & obtineat præaddu̅ctam compensationem, seu compositionem ab Episcopo suo ordinario, tutus erit in conscientia, licèt reuera non omnia restituat, quæ extorsit per vsuram. Quapropter in tali casu à restitutione facienda illius partis sic sibi condonatæ per huiusmodi compositionem factam ab Episcopo, vel alio Iudice, excusabitur, & liber in conscientia permanebit: sed si Iudex, vel Episcopus noluisset arbitrari secundū quòd verisimiliter sibi visum fuisset: remanebit ipse (faciens talem compensationem contra conscientiam) obligatus ad residuum restituendum: & hæc compensatio (propriè loquendo) non dicetur compensatio, aut dispensatio, seu condonatio de aliqua parte vsurarum extortarum, sed nudum iudiciū, seu arbitrium de taxanda quantitate vsurarum ad pacandam conscientiam scrupulosam vsurarij. & animaduertendum quòd dixi, petat compensationem taxandam ab Episcopo, &c. pro cuius intelligentia & practica hoc exequendi, sciendū, quòd ordinarius in tali casu considerabit quanto tempore vsurarius ille vsuras exercuerat: & quantum nunc habet in bonis, & quantum habebat tempore, quo fœnerari incœpit; & super hoc considerabitur fama viciniæ, & an aliàs mercationes exercuerit, & an in eis fortuna prosperè cesserit, & an fuerit improbus exactor, an curialis fœnerator: hæ, igitur, & similes circunstantiæ erunt ponderandę ab ordinario in compositione facienda cum vsurario, qui ignorat quantitatem vsurarum exactarum. Probatur, ergo, præsens conclusio: Primò per argum. in c. quamquam, de vsur. §. cæterum, in sexto. vbi Gregorius Decimus [statuit, quòd iudex compellat vsurarium ad præsentandam fideiussionem de soluendis usuris certis secundum quantitatem earum: sed si certę ipsę non essent, ipse eas moderaretur arbitrio suo, non tamen scienter quantitate minores, quàm ipse verisimiliter credet, aliàs ad satisfactionem ipse teneatur de residuo.] Idem probatur per argumentum optimum in l. pręses. C. de transact. in qua dicitur: [Administratorem ciuitatis posse super re dubia transigere, non autem debitum liquidum remittere.] Idem habetur in l. pactum curatoris, C. de pact. Dixi probari nostram conclusionem per argumentum in dictis iuribus: quoniam licèt in illis non fiat mentio explicitè de conclusione nostra, benè, tamen, implicitè arguendo à simili: sicut (enim) curator, tutor, & huiusmodi

Vsurarius qd faciet si post remissionē partis vsurarum à Papa indultā, adhuc est in scrupulo.

c. quamquam, de vsur. in 6.

l. præses. C. de transact.

l. pactū curatoris. C. de pact.

& huiusmodi non possunt remittere alicui debitũ liquidũ, quod debetur pupillo, quia esset dare alienũ scienter, quod sibi prohibetur: & tamẽ potest remittere non liquidũ, cùm hoc in utilitatem pupilli uergat: sic in proposito, licèt Episcopus non possit cõponere, seu remittere usurarum quantitatẽ liquidam, cùm per Pontificiũ ius debeãtur prædictæ vsuræ pauperibus, cuius iuris ipse Iudex, vel Episcopus nõ potest esse moderator sine expressa licẽtia Papę: sic è contrà potetit remittere usurarũ incertarum quantitatẽ, componendo cũ usurario de solutione earũ, iuxtà arbitrium suum, & ueritatem rei ueri simile: aliàs ipse tenebitur restituere tanquã dolosus, & damnificãs pauperes. Probatur præsens conclusio & secundò Doctorũ auctoritate, videlicet: Cardinalis, enim, Zabarellę in cle. 2. §. ad hæc. in ver. quintò nota. de pęn. & remis. & Pet. de Anch. in d. cle. 2. in ver. octauò nota aliũ excessum. Archi. & Domi. à S. Gemi. in d. c. q̃. q̃. §. cæterũ. Probatur & tertiò hac ratione, videlicet: Cùm Episcopo in tali casu, hoc nõ sit prohibitũ, imò concessum, & hoc modo gerat negotiũ pauperũ vtiliter, indè patet, ipsum potuisse cõponere cũ vsurario, vtens modo supradicto, ac per cõsequẽs, vsurariũ in tali casu excusari à perfecta restitutione, cũ ignorãtia sit probabilis, & nemo ad impossibilia teneatur. Card. Zabar. Anchar. Archid. Gemin. Ratio conclus.

Ad arg. in contrariũ in principio quęst. adductum q̃ facillima erit respõsio, negando minorẽ, & ad eius probationẽ dicitur, ꝙ licèt Dominus Iesus usus fuerit uerbis imperatiuis loquẽdo de reddendo, qđ alienũ erat, tamen cũ huiusmodi præceptũ affirmatiuũ impleri non possit sine obseruãtia præcepti negatiui, iccircò dicetur eãdem retinere naturã in se implicitã in eo, qui potest restituere; licèt nõ in eo, qui restituere nõ potest: loquẽdo de exteriori restitutione, tñ nec talis apud Deũ excusabitur, nisi restituerit interiori restitutione, i. affectũ, ac uoluntatẽ habeat restituendi, quã primum facultas restituẽdi usuras occurrerit sibi: quod quàm elegãtissimè nos edocere voluit Cęlestinus III in c. sæpe cõtingit, extra de restit. spol. his uerbis utens, uidelicet: [Non multũ interest, quoad periculũ animę, iniustè detinere, ac inuadere alienũ: ex quibus verbis elicitur, ꝙ sicut peccato furti peccat, qui accipit rẽ alienam inuito domino; sic qui scienter, & voluntariè huiusmodi rẽ apud se detinet: & ratio est patentissima: quoniã per hoc, ꝙ aliquis detinet rem alienã inuito domino, impedit eum ab usu rei suæ: & sic ei irrogat iniuriam. Manifestum est, autem, ꝙ nec ad modicũ tempus licẽt in peccato morari: sed quilibet tenetur sub pœna interitus æterni statim deserere peccatũ secundum illud Ecclesiast. c. 21. ver. 2. [Quasi a facie colubri fuge peccatũ: & ideò quilibet tenetur statim restituere (si potest) cùm in tali casu restitutio pertineat ad præcepti negatiui obseruantiam: vt sæpiùs fuit probatum suprà locis innumeris. c. sæpe contingit, extrà de restit. spol. Ecclesiast. c. 21. ver. 2.

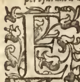
QVAESTIO XXXII.

Vtrum omnia bona vsurarij sint hypothecata, seu obligata pro vsuris soluendis, illis, à quibus ipsæ fuerant extortæ: ita vt quicunque aliquid ex ipsis habuerit, restituere teneatur.

SVMMARIVM.

1 *Vsurarij bona esse possunt in triplici differentia.*
2 *Obligatio ad aliquid soluendum est duplex.*
3 *Obligatio realis quid sit.*
4 *Obligatio personalis quid sit.*

5 *Obligatio realis à personali differt tripliciter.*
6 *Homines accipientes de bonis vsurarii sunt in triplici differentia.*
7 *Bona vsu non consumptibilia per vsuram extorta, an sint obligata semper dominis suis, etiam si per manus multorum pertransierint.*
8 *Vsurarius à fure, & raptore non differtur quoad præceptum restitutionis damni illati.*
9 *Lucrum captum ex pecunia fœnebri est vsurarii, & non domini pecuniæ, & quare.*
10 *Res empta pecunia aliena nomine emptoris erit emptoris, & non domini pecuniæ, & quare.*
11 *Vsurarii vxor, filii, & famuli quando teneantur restituere ea, quæ consumpserunt de extortis per vsuram à dicto vsurario.*

ET videtur primò dicendũ, quod non omnia bona vsurariorum sint obligata eis, à quibus vsuræ extortæ sunt: quod & videtur probari hac ratione syllogistica, videlicet:

Maior propos. Absurda semper sunt vitanda. Minor propos. At si omnia bona usurariorũ essent obligata eis, à quibus usuræ extortæ fuerunt, multa absurda opus esset cõcedere, quæ ex hac cõclusione orirẽtur. Conclusio. Ergo dicendum erit, quod non omnia bona usurariorum sint obligata eis, à quibus usuræ extortæ fuerunt.

Maiorem per se patet verissimam esse.

Primum absurdum. Minor probatur adducẽdo absurda ipsa, quæ emanarent ex tali conclusione: quorum primum est, quod nec gener usurarij posset accipere dotem ab usurario, qui ultra ualorẽ dotis assignandæ, habet alia bona, quibus posset restituere usuras acceptas. Secundum absurdum. Secundum: Nec aliquis posset ab eo emere, vel ei uendere simpliciter, & creditorib. competeret actio super illis rebus, & sic multi illaquearentur etiam bona fide incedentes. Ne ergo indè proueniant tot absurda, dicendum uidetur, non omnia usurariorũ bona esse obligata eis, à quibus ipsi extorserunt usuras.

SED CONTRA est tex. in c. cùm tu. §. possessiones. extrà de usur. secundum unum intellectum, & distinctionem infra adducendam. Nam ibi præcepit Alexander III. vendi possessiones emptas ex pecunia fœnebri.

Respondeo præsenti quæstioni scitu dignissimæ tribus conclusionib. præmittẽdo, tamen, eis tria notabilia pro maiori intelligentia eorũ, quæ dicenda erunt in hac difficili quæstione: in qua tres opiniones diuersæ Doctorũ reperiuntur. Prima, quarũ fuit antiquorum Canonistarũ, qui dicebãt omnia bona usurariorũ esse hypothecata, seu obligata ijs, à quibus illi usuras extorserunt. Secunda est moderniorũ Canonistarum dicentiũ, non esse obligata omnia bona usurariorũ. Tertia est nonnullorũ Theologorum media via incedentium, & dicentium, triplici distinctione utendum fore in tali quæstione.

Primum not. 1 *vsurarij bona esse possunt in triplici differentia.* Primò, notandum occurrit, quod usurarij bona possunt esse in triplici differentia: Primò bona extorta per usuram: Secundò bona empta pecunia usuraria: Tertiò bona acquisita per legitimam hæreditatem, uel proprio labore, uel alio titulo iusto.

Secundũ not. 2 *Obligatio ad aliquid soluendũ est duplex.* Secundò, notandum erit, quòd obligatio alicuius rei, seu obligatio ad aliquid soluendum, vel alicui aliquid tribuendum, est duplex: alia, quæ dicitur realis, alia personalis.

3 *Obligatio realis quid sit.* 4 *Obligatio personalis quid sit.* Obligatio ergo realis est illa, quæ conuenit rei ex iure, quod habetur super re illa particulari: obligatio; uerò, personalis (in proposito) est, quæ conuenit rei non ratione sui, sed ratione personæ, cuius res illa est. 5 *Obligatio realis à personali differt tripliciter.* Differunt autem hæ obligationes ad inuicem tripliciter. Primò in radice iam tacta; quia, scilicet, realis obligatio oritur ex ipsa re, quæ alteri obligata est, vt pa-

tet de

tet de re furto ablata, vel per vsuram extorta: Obligatio, verò, personalis redundat in rem ex persona domini obligati ad satisfaciendum parti læsæ per vsurarum extorsionem: puta, ad reddendum creditoribus, à quibus vsurarius extorserat 1000. ducatos, quos accepit. Secundò, quia obligatio realis semper comitatur rem, ad quemcunque, vel ad quodcunq; res ipsa transeat: vt patet de re rapta, vel per usuram extorta. Personalis, verò, obligatio non semper comes est rei: sed quandoque res liberatur ab illa obligatione, perseuerante tamē obligationę in domo, vel alia re ipsius. verbi gratia: Cùm, enim, domus, vel alia res non est obligata creditori (qui soluerat vsuras, cùm ipse illam non assignasset pro vsuris, sed pecuniam, vel aliud quid simile) non inquantum est hæc res: sed inquantum est debitoris, statim ut desinit esse debitoris, desinit esse obligata· cessat, enim, obligationis ratio. Ex hoc, autem, differunt tertiò: quia res obligationem realem habens annexam, nec vendi, nec emi, aut quocūq; alio modo alienari liberè potest: obligata, aūt, ratione personæ, alienari liberè potest, quandiu apud personā illam remanet, vndè creditori satisfacere possit. Patet hæc in bonis furis, & usurarij, non tamē furto, vel usura ablatis, & cæteris debitis similib. & in bonis usurarij, nō tamen per vsuram acquisitis, vt diximus. Tertium notabile sit.

Homines aliquid recipientes de bonis vsurariorū sunt in duplici differentia (secundum duplicem causam, propter quā quis potest recipere de bonis usurariorū) videlicet causa lucratiua. i. dono, ex testamento, uel fine, vel iusto alio titulo: seu causa onerosa: utputa per contractum emptionis, locationis, permutationis, & huiusmodi. Prima conclusio. 6 *Homines accipiētes de bonis vsurarij sunt in triplici differentia.*

Bona, quæ per usurā sunt extorta, & usu non consumuntur (vt latiùs diximus in q. 1. notabili 8. vbi quæ dicantur bona, aut res, quæ usu cōsumantur, & quæ non, annotauimus) sunt obligata ei, (à quo fuerunt extorta per usurā) obligatione reali, si ipsa bona adhuc extēt: & hoc est uerū, non solùm si adhuc extent in manu usurarij, quàm alterius (etiā si per manus mille hominū pertrāsissent) ad ipsum tā titulo gratuito, seu lucratiuo, quàm titulo oneroso peruenissent: ac per consequens eadē bona numero, i. ipsamet, & non alia erunt restituenda ueris dominis, à quibus primò fuerant per usurā extorta ab usurario. Hæc conclusio probatur triplici medio (ultra ea, quæ allata fuerunt suprà in quæst. 25.) Primò per tex. in c. tua. extra de usur. in quo Alexāder III. scribens Episcopo Placentino infrascriptis uerbis usus fuit, videlicet: [Tua nos duxit fraternitas cōsulendos, quid sit de usurariorū filiis obseruandum, qui eis in crimine usurarū defunctis succedunt, aut de extraneis, ad quos bona usurariorū asseris deuoluta? Tuæ, igitur, quæstioni literis pręsentib. respondemus, ꝙ filij ad restituēdas usuras, ea sunt districtione cogendi, qua parentes sui (si uiuerent) cogerentur. Id ipsum etiam contra hæredes extraneos credimus exercendū.] Insuper probatur præsens nostra conclusio per arg. in c. grauis, extra de restit. spoliat. in quo Cœlestinus III Papa [præcepit compellendum fore quendam Archidiaconum restituere ablata (cum integritate) cuiusdam Monasterij fratribus.] Dixi probari nostram cōclusionem per arg. in d. cap. grauis. eo ꝙ licèt uerba ipsius conclusionis non sint annotata in dicto textu, benè, tamen, sensus: cùm ibi præcipiantur ipsa ablata restitui, & non valor eorum, eò quòd sæpè contingat rem furatam, vel per usuram extortam secundum communem æstimationem parui esse valoris: maximi, verò, apud dominum ipsius: vel ratione commodi, quod ex eius possessione sentitur,

7 *Bona vsu non cōsūptibilia p vsuram extorta, an sint obligata semp dominis suis, etiā si per manus multorum per transierint.*

cap. tua. extrà de vsur.

c. grauis. extra de rest. spol.

vel ratione affectus: maximè cùm (vt ſuprà in quæſtio. 27. notabili quarto, num.6. diximus) reſtituere ſit in priſtinum ſtatum rem ſtatuere, ſeu iteratò aliquem ſtatuere in poſſeſſionem, vel dominium rei ſuæ: quod quidem animaduertens idem Cœleſtinus Tertius Papa in Concilio generali (& habetur in cap. ſæpe contingit, extra de reſtitutione ſpoliat.) his verbis vſus fuit, videlicet: [Sæpe contingit, quòd ſpoliatus per ſpoliatorem in alium re tranſlatâ, dum aduerſus poſſeſſorem non ſubuenitur per reſtitutionis beneficium ſpoliato, commodo poſſeſſionis amiſſo, propter difficultatem probationum iuris, proprietatis amittit effectum. Vndè non obſtante iuris ciuilis rigore (ſecundum quod datur tantùm actio contra ſpoliatorem, non autem contra detentorem, vt in l. cùm a te. ff. de vi, & ui armata) ſancimus, vt ſi quis de cætero ſcienter rem talem receperit, cùm ſpoliatori quaſi ſuccedat in uitium, (eò quòd non multùm interſit quoad periculum animæ, iniuſtè detinere, ac inuadere alienum) contra poſſeſſorem huiuſmodi, ſpoliato per reſtitutionis beneficium ſuccurratur] hæc ibi. cuius auctoritate, ac deciſione præſentem noſtram concluſionem fuiſſe probatam per ſe patet. Idem probatur per arg. in l. eum, a quo. C. de ſolutionib. vbi hæc habentur, videlicet: [Eum, a quo mutuam ſumpſiſti pecuniam inſolutum, nolentem ſuſcipere nomen debitoris tui, compelli iuris ratio non permittit.] Dixi probari noſtram concluſionem per argumentum: quoniam licèt explicitè per dictum tex. non probetur noſtra concluſio, benè, tamen, implicitè: cùm ex illa eliciatur (vt peroptimè ibi docet Gloſ. in ver. eum. dicens, Nota quòd aliud pro alio (inuito creditore) non poteſt ſolui. Idem probatur per argum. in l. Paulus. la prima. ff. de ſolut. vbi hęc habentur, videlicet: [Paulus reſpondit, creditorē non eſſe cogendum in aliam formam nūmos accipere, ſi ex ea re damnum aliquod paſſurus eſt.] Idē per tex. in c. conſuluit, extra de vſur. in quo ſtatuit Vrbanus III. [vt quicquid ex mutuo reciperetur præcedentis intentionis lucri captandi gratia efficaciter reſtituere accipiens cōpellatur.] & hoc idē probatur ferè per omnes canones eiuſdē tituli. Probatur & ſecundò Doctorum ſententia, de quorum numero eſt S. Tho. in 2.2.q.78.art.3. in corp. quæſt. infraſcriptis vtēs uerbis, videlicet: Quędam, uerò, ſunt res, quarum uſus non eſt earum conſumptio, & tales habent uſum fructum, ſicut domus, & ager, & alia huiuſmodi: & ideò ſi quis domum alterius, uel agrū per uſuram extorſiſſet, non ſolùm tenetur reſtituere domū, uel agrum, ſed etiam fructus indè perceptos, quia ſunt fructus rerum, quarū alius eſt dominus: ex cuius uerbis elicitur, ipſum ſe ſubſcripſiſſe noſtræ concluſioni, cùm dixerit, reſtituendam domum ab uſurario fore, eo ꝙ alius eſt eius dominus, vt puta, qui eam tradiderat ratione mutui. Caiet. Cardinalis in opuſc. tomo 2. tract. 8. q. 4. Ioan. de Medina in Codice de rebus per uſuram acquiſitis. q. 4. §. incip. Corollariè ſequitur. in princ. & in uer. ſequitur amplius. & in §. ſubſequenti, in uer. aliorum tamen opinionem. & per totum. Subdens hanc rationem inter alias, quia ſi liceret donare, uel uendere huiuſmodi rem per uſuram extortam, contrectarent rēm alienam inuito domino. Gabriel Biel in 4. ſent. diſt. 15. q. 11. concl. 2. Dominicus à Soto in lib. 6. q. 1. art. 4. col. 5. §. Vtrum (ſcilicet) omnia bona uſurarij ſint ſubdita reſtitutioni. Fr. Ioſeph Angles in ſuo tractatu Flores Theologicarum quæſtionum, artic. quinto, difficultate 2. concluſ. 1. probatur quoque præſens concluſio Canoniſtarum auctoritate. Glo. enim, in d. c. tua. in ver. cogendi ſunt. extra de vſur. præſenti ſe ſubſcripſit cōcluſ. unà cum infraſcriptis Doctorib. infrà citandis.

Marginalia:

c. ſæpe. contingit, extrà de reſtit. ſpol.

8

Spoliator iniuſtus rei alienæ, de iure ciuili ſolùm compellitur ipsā reſtituere, & nō detētor ipſius; de iure; autem, canonico vterque.

l. eum à quo. C. de ſolut.

l. Paulus. ff. de ſolutionib.

cap. conſuluit, extrà de vſur.

S. Thomas.

Caietanus.
Ioſ. à Medina.

Gabriel Biel.
Sotus.

Ioſeph Angles

Gloſ.

Glos.in dicto cap.grauis, post figurationem casus. Glos.in dicto c. sæpe contingit.in ver.non subuenitur. Innocentius in dicto c.sæpe contingit.colligens ex textu prædicto, quòd quicunque rem raptam à quocunque cęperit, condictione ex hac decretali tenetur: etiam si per multas manus res rapta transierit: & quia idem iudicium est de re rapta, & re per vsuram extorta(vt sæpius fuit probatū in superioribus quæstionib.stante sententia Diui Ambrosij Episcopi in lib.de bono mortis,c.12.& habetur in c.si quis vsuram.14.q.4.) dicentis, [Si quis usurā acceperit,rapinam facit,vita non viuit] indè sequitur dictū Innoc.amplexatum fuisse nostram conclusionē,cui se subscripsit quoq; Io.And.in d.c.sæpe contingit.& in d.c.grauis. Anto.de But. in dictis iuribus. & Panor.ibidem.& Couarr.in princ.2.par.Relect.nu.3. & ibidem in §.sexto. nu.1.& in prin.3.par.Relec.nu.3. Nauar.in suo Manuali,in c.17. de septimo præcepto Decalogi,nu.10.& nu.24.Probatur & tertiò hac ratione irrefragabili, videlicet: Cum vnaquæq; res iniustè occupata ab altero habeat realem obligationem ad dominum suum: indè sequitur, ꝙ res,seu bona ipsamet non vsu consumptibilia extorta per vsurā apud quemcunq; in præsenti reperiantur,habent realem obligationē ad dominum suum:& per consequens eadem numero,seu indiuidualiter sunt ei,à quo extorta fuerunt,restituenda: consequentiā veram esse patet,eò ꝙ talium dominium nō transfertur ad vsurariū, (vt fuit probatum latiùs in quæst.25.)ergo reali obligatione restitutioni sunt obnoxia eis,à quibus extorta fuerunt: quod indè probatur,cùm fructus ipsorum (si illa de sui natura fructifera sunt) sint eorum, à quibus ipsa quis iniustè accepit: & ideò bona huiusmodi cum fructibus indè susceptis,quæ suscipi poterant, restitui mandantur à Cœlestino III Papa in c.grauis, extrà de rest.spol. licèt ibi nulla specialis mentio fiat de iniusta spoliatione per extorsionē vsurarum: quoniam (vt quàm elegantissimè) probant multi Doctores, inter quos est Did.Couarr.(in lib.3.varia.resol.c.3.nu.7. in ver.nulla etenim ratio,) dicens: nulla,enim, ratio congrua differentiæ dari potest inter vsurarium,furem,& raptorem, quoad illati damni emendationem,ad quam naturali iure omnes hi tenentur non ex contractu,nec quasi contractu,ex causa læsionis illatæ proximò, quod ita manifestum est,vt nulla indigeat probatione, præsertim id proclamante regula in c.peccatum, de reg.iur.in 6. vbi dicitur, [Peccatum non dimittitur,nisi restituatur ablatum.] & Diuo Ambrosio Episcopo(& habetur in c.si quis vsuram.14.q.4.) dicente, [Si quis vsuram acceperit, rapinam facit,vita non uiuit.] idem affirmauit Goffreda in sua Summa sub tit.de vsur.in princ.& Caiet.in comment.2.2.q.62.art.7. dicens in §.sed salua eorum reuerentia,ꝙ ministri quoq; furis,raptoris,vsurarij,& huiusmodi tenentur restituere.(& paulò post) dicit,quoniā hinc omnia pendent,parta siquidem sunt quoad personam accipientis, hoc est quoad quis accepit, furari per alium, vsuras accipere per alium, vtrobique ille mediator accepit alienum(licèt)non per se,& per hoc vtrobique tenetur ipse ad restitutionem insolidum: quia est causa iniustæ acceptionis. Nec quæ diximus mira videri debent, cùm per se pateant, eò quòd bonorum sic extortorum per vsuram dominium fixum permaneat penes primum possessorem. Quocirca obligatio quocumque cum bonis ipsis commigrat, nempè siue vendantur, (vt docuit Dominicus à Soto vbi suprà) siue donentur,siue iure hæreditario possideantur: obligabitur ea possidens (ratione rei acceptæ) restituere uero eorum domino.

Innoc.

c.si quis vsurā, 14.q.4.

Ioan.And.
Ant. de Butr.
Panor.
Didac. Couar.
Nauarrus.

Ratio conclus.

Antecedens.

Consequentia.

8
Vsurarius nō differt à fure, & raptore quoad praeceptum restitutionis dāni illati.

c. peccatū, de reg.iur.in 6.
c. si quis vsurā 14.q.4.

Sed animaduertendum, quòd in cõclusione ideo dixi, si bona sic extorta extant &c. quoniã si non extarent, sed perijssent, in tali casu, tenerentur prædicti ad restituendum eorum pretium, & omne interesse indè illatum ueris dominis, (ut latius in quęst. 27. diximus, & probauimus.) In qua etiam quęstione, conclusione sexta, multa attulimus in fauorem pręsentis conclusionis.

Secunda conclusio.

9 Bona per usuram extorta vsu ipso consumptibilia (quæ aliàs functionem recipere dicuntur) si fuerint alienata, & ad alios translata siue titulo oneroso, siue lucratiuo, cùm per ipsa sint vsurariorum personæ obligatæ obligatione personali, & non reali (eò ꝙ iam præsupponantur consumptæ, seu distractæ) indè fit, vt regulariter qui ea acceperunt à prædictis, non tenebuntur restituere illa veris dominis, cùm remaneat persona usurarij obligata ad illa omnia restituenda. Dixi, regulariter, propter conclusiones subsequentes: eò ꝙ solùm ipsi usurarij, vel eorũ hæredes legitimi (quicunq; illi sint ex testamento) cùm ratione hæreditatis subrogentur in locum eorum, & fictione iuris dicãtur repræsentare personas eorum, & hoc regulariter. Hæc conclusio probatur triplici medio: Primò, enim, per arg. in c. tua. extrà de vsur. cuius tenorem retuli ad uerbum in pręcedentis cõclusionis probatione: cùm inter alia ibi dicatur, ꝙ [filij, hęredes vsurariorum compellendi erunt ad restituendas usuras, sicut personę patrum (si uiuerent) cogerentur.] ecce quomodo ibi summus Pontifex innuit, obligari hęredes obligatione personali: cũ ratione hęreditatis initæ reprę sentẽt pęrsonã patrum. Idẽ probatur & clariùs per tex. in c. cũ tu. §. possessiones, extra de usur. in quo Alexãder III. infrascriptis vtitur uerbis, uidelicet; [Possessiones, uerò, quæ de usuris cõparatę sunt, debent uendi, & ipsarũ pretia his, à quibus usuræ extortę sunt, restitui: vt sic non solùm a pœna, sed etiã a peccato possint (quod per extorsionem usurarũ incurrerant) liberari.] hæc ibi. ex quibus clarè elicitur, summum Pontificem conclusionem nostram approbasse, eò ꝙ si uoluisset, ꝙ res consumptibilis usu (per usuram extorta) distracta adhuc esset in dominio soluentis illas, ratione usurarum respectu obligationis realis, quæ in ipsa re extorta reperiretur: non dixisset, ꝙ [huiusmodi possessiones emptę usuraria pecũnia uenderentur.] sed ꝙ eędem possessiones redderentur dominis pecuniarum, quibus fuerant emptę ab ipsis usurarijs. Quapropter consultò prędicta asseruit Papa ibi, eò ꝙ sciret, ꝙ empta res pecunia fœnebri esset ementis; licèt talis emptoris persona remaneret indè obligata ad restituendas pecunias extortas per usuras. Et ratio est in promptu, quoniã de sui natura res usu cõsumptibiles non sunt fructiferę, licèt per industriam utentium illis fiant fructiferę: quapropter communis Doctorum cętus asseuerat, usurarios non teneri ad restituenda lucra, quę ex pecunijs extortis per usuram capturunt: cùm non dicantur fructus ipsarum, sed potiùs industrię utentium ipsis. Et quòd quicquid sit emptum pecunia aliena, sit ipsius ementis, probatur apertissimè per textum in l. si ex ea pecunia. C. de rei uendicat. vbi hęc habentur, videlicet: [Si ex ea pecunia, quam deposueras, is apud quem collocata fuerat, sibi possessiones comparauit, ipsiq; traditę sunt, tibi, uel omnes tradi, uel quasdam ex his compensationis causa ab inuito eo, in te transferri iniuriosum est.] Probatur & secundò Doctorum auctoritate, de quorum numero est ipse Diuus Thomas in secunda secundę, quęst. 78. art. 3. in responsione ad secundum & ad tertium. in quibus locis infrascriptis usus fuit uerbis, uidelicet: Possessiones, quę de usuris sunt cõparatę, non sunt

eorum

Bona per vsuram extorta, usu ipso consũptibilia cui sint obligata.

c. tua. extrà de vsuris.

c. cum tu. extra de vsur.

9 *Lucrũ captum ex pecunia fœnebri est vsurarij, & nõ domini pecuniæ, & quare.*

10 *Res empta pecunia aliena nomine emptoris, erit emptoris, & non domini pecuniæ.*

eorum, quorum sunt usuræ, sed illorum, qui eas emerunt: sunt, tamen, obligatæ illis, à quibus fuerunt acceptæ usuræ, sicut & alia bona usurarij: & ideo nõ præcipitur, quòd assignentur illæ possessiones ijs, à quibus fuerunt acceptæ usuræ, quia fortè plus valent, quã usuræ, quas dederunt: sed præcipitur, quòd vendantur possessiones, & earum pretia restituantur (scilicet) secundum quan titatem usuræ acceptæ: quoniam illud, quod acquiritur de pecunia usuraria, debetur quidem acquirenti, non propter pecuniam usurariam datam, sicut propter causam instrumentalem, sed propter suam industriam, sicut propter causam principalem: & ideò plus iuris habet in re acquisita de pecunia usuraria, quàm in ipsa pecunia vsurariã: hęc ille Sanctus. præsenti quoque conclusioni se subscripserunt Cardinalis Caietanus, & reliquus Theologorum Cuneus, locis citatis in præcedenti conclusione. Ex Canonistis, verò, Glos. in dicto §. possessiones. & Glos. in dicta l. si ex pecunia. Goffreda in summa titu. de vsuris. columna quarta, in §. Quid si fœnebris pecunia. ubi contra Alanum concludens (inquit) ei, à quo aliqua fuerunt extorta per usuram, ex quibus empta fuit possessio, non competere actionem realem con tra vsurarium, vel hæredes: sed actionem personalem ad pecuniam: & iudex ex officio suo compellet vsurarium, vsuras soluere (si habet vndè soluat) alioquin compellet vendi possessiones illas, & satisfacere creditori: vt in capitulo, cùm tu. §. possessiones. extra de vsuris. hæc ille. cui videtur astipulatum fuisse Ioan. And. in dicto capitulo, Cùm tu. Antonius de Butrio in dictis iuribus, sequens sententiam Goffredi. Panormitanus in dictis iuribus, addens hoc esse verum: quia ex quo res mea, vel mihi debita peruenit ad te causa lucratiua, tu teneris restituere, vt in l. si me, & Titium. ff. de rebus creditis si cer. pet. Didacus Couarruuias, in loco citato in probatione primæ conclusionis, numero sexto, in fine: in §. His itaque prænotatis. Doctor Nauarrus, vbi supra, nu. 265. scilicet, in suo manuali, c. 17.

Caietanus. Glos. Goffreda. Ioan. And. Ant. de But. Panor. Couarruuias. Nauarrus.

Probatur & tertiò præsens conclusio, hac ratione, videlicet. Cùm, enim, omnes Doctores fateantur duplicem esse obligationem ad aliquid soluendũ, & iam fuerit probatum, res usu consumptibiles, si distrahantur, regulariter effici eorum, ad quos transferunt per vsurarios: Inde sequitur, quòd non actione reali poterit agere is, qui ea tradidit usurario: si, ergo, non actione reali, con sequens est, vt hoc fiat actione personali, cùm alia actio non reperiatur.

Ratio conclus.

Tertia conclusio.

11 Contra scienter recipientes talia (extorta per usuram) usu consumptibilia ab ipsis usurarijs, qui non erant soluendo, seu non habebant aliundè undè possent soluere, seu restituere extorta per usuram veris dominis datur officio iudicis actio personalis, & subrogantur in locum vsurariorum: Vndè tenebun tur soluere usuras extortas ab vsurarijs, vel restituere recepta ab vsurarijs ijs, qui huiusmodi usuras soluerant: si verò ignorantibus ipsis, non esse soluendo ipsos usurarios usuras, si illa bona alienauerint, & sibi tradiderint, recipientes non peccabunt: hi, verò, qui usuras soluerunt, habent actionem personalem officio iudicis contra tales recipientes, si titulo lucroso illa receperint: si, verò, titulo oneroso, (subdistinguendum erit) quoniam aut tunc vsurarius nihil indè recipit, quod seruauit creditoribus restituendum, sed quicquid habuit, expen dit in alimentis, vel dotando filiam: si, ergo, expendit in dotando filiam, dicen dum erit, quòd de rigore iuris, ipsa filia facta uidua tenebitur dotem restituere creditoribus patris sui: & idem dicetur de genero, de vxore, ac de filijs, ac alijs

Vsurarij uxor filij, & famuli quando excusentur à restitutione eorum quæ consumpserunt in domo vsurarij, quę per usurã extorta fuerant.

aliis de familia vsurarij, qui ab ipso alimenta recipiunt: de quibus, tamen, de æquitate iuris, sic erit distinguendum, scilicet, quòd aut ipsi nominati habent, vndè ex proprijs bonis, vel bonis consanguineorum viuere possint, aut non: si primò, tenentur, si sumptuosiùs (quàm eorum statum deceat) voluerint viuere (loquendo de vxore) secus si iuxtà eorum statum: cùm ratione dotis assignatæ, sibi liceat ex ipsa viuere: De filijs, quòd tenentur, si aliùdè uiuere possint: & idem de famulis voluntarijs, scientibusque bona domini sui omnia esse vsuraria, ac per consequens restitutioni obnoxia, secus si ignoranter illi seruissent: & sic possunt concordari Cardinalis Zabarella in clementina prima, de vsuris, quæstione octaua, Imola ibidem, numero 54. (vt docet quoque Nauarrus in manuali cap. 17. nume. 268. & 271.) & reliqui Canonistæ, & Theologi citati supra in prima, & secunda conclusione præsentis quæstionis. Si, ergo, aut extortam pecuniam vsurarius expendit (vt diximus) in alimentis, aut emendo possessiones. Si primo, tunc is, qui soluit vsuras habet actionem personalem contra eum, qui titulo etiam oneroso recepit extorta ab vsurario: si secundò, non erit molestandus is, ad quam peruenit res extorta per usuram: sed si ignorãter aliquis impendit seruitia seu obsequia vsurarijs, si aliquid ab ipsis recipiunt, tuta conscientia illud retinebunt. Idem dicitur de eo, qui titulo oneroso accepit aliquid ab vsurarijs, qui vltra extorta per vsuras habebant alia bona legitimè acquisita, quibus poterant satisfacere ijs, à quibus aliquid extorserunt per vsuras.

Cõcordia Cardinalis Zabarellæ cum aliis Canonistis circa præsentis cõclusionis materiam.

Hæc conclusiò probatur auctoritate Doctorum qui fuerunt adducti in prima, & secunda conclusione locis ibi citatis, qui licèt quoad sonum verborum nonnulli eorum videãtur in aliquo non insimul conuenire: tamen, secundum mentem ipsorum verbis eorum, ibi expressam, mihi videtur omnes idipsum sapere (vt contextum uerborum eorum librãti statim apparebit). & ex his omnibus patet, non omnia bona vsurariorum esse hypothecata pro usuris soluendis, vt elegantissimè probant Doctores citati, vbi supra, vnica voce, vna cum Ioanne de Anania in capitulo, cùm tu, & capitulo, tua. extra de vsuris, qui & prędictis quoq; conclusionibus astipulatur. Et per hæc patet responsio ad argumentum in contrarium allatum fuit in principio præsentis quæstionis.

QVAESTIO XXXIII.

Vtrum soli vsurarij teneantur restituere vsuras extortas, an etiam cooperatores.

SVMMARIVM.

1 *Locupletari cum aliena iactura non licet.*
2 *Vsura furtum, & rapina an differant quoad obligationem restituendi altero ex his modis obtenta.*
3 *Cooperari in damno proximis illato tripliciter sumitur, ac fieri contingit.*
4 *Cooperari in exactione usurarum dupliciter contingit.*
5 *Cooperari in exactione usurarum negatiuè quis dicatur, & quis positiuè.*
6 *Cooperari vsurario ad mutuationem usurariam differt à cooperari eidem ad acceptionem lucri ex mutuo, seu non restitutionem.*

Cooperantes

CVm in præcedenti quæstione sermo sit habitus de participantibus de rebus per usuram extortis: meritò in præsenti quęritur de cooperantibus in extorsione vsurarum, an & ipsi teneantur vsuras restituere. Quapropter more solito procedendo primò videtur dicendum, quòd non: quod videtur probari posse sic.

Si cooperatores usurariorum in extorsione usurarum, tenerentur quoque & ipsi usuras restituere ijs, qui eas usurario soluerunt: sequeretur, quòd hi, qui usuras soluerunt, locupletari possent cum aliena iactura. At consequens est falsum, ergo, & antecedens: & quòd sit falsum, probatur quàm apertissimè per tex. in cap. locupletari. de regulis iuris in sexto, in quo dicitur. [Locupletari non debet aliquis cum aliena iniuria uel iactura.] & in l. Nam hoc natura. ff. de condi. indebiti. in qua hæc habentur, videlicet. [Nam hoc natura, id est, iure naturali ut dicit ibi glos. æquum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorem.] & idem habetur in l. de iure naturę. ff. de regulis iuris. Vbi eadem verba ferè repetuntur, videlicet. [Iure naturæ æquum est, neminē cum alterius detrimento, & iniuria locupletari] & quòd consequens illud eliciatur ab illo antecedenti, probatur: quoniam si antecedens uerum esse fateremur, indè opus esset nobis, & fateri, quòd is, qui soluit usuras, posset exigere illas ab usurario, & ab vnoquoque cooperatore, & sic qui (exempli gratia) soluit usurario centum aureos pro usura, seu ex ui mutui sibi facti, cooperantibus nouem alijs personis, poterit ratione illorum centum exigere & consequi mille aureos: etiam si nullum interesse sentijsset ex solutione centum aureorum

Antecedens. Consequentia

c. Locupletari. de reg. iur. in 6.

1 *Locupletari cū aliena iactura non licet.*

reorum(vltra sortem)facta ipsi vsurario:quod quàm sit absonum,& à ratione remotissimum,omnibus rationis fulgore præditis ac decoratis perspicuum esse non est qui ambigat. Vnde videtur, quòd cooperatores usurariorum in extorsione vsurarum non teneantur vsuras extortas ab usurarijs restituere his,qui eas illis soluerant.

Ro.c.1.ver.32. SED CONTRA. est sententia Diui Pauli ad Romanos (scribentis de nonnullis speciebus peccatorum,quæ à nonnullis Romanis fiebant)& dicentis:[quoniam qui talia agunt,digni sunt morte,non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus,]ergo,pari ratione etiam cooperantes (iuxta distinctionem infra afferendam)restitutioni usurarum (extortarum ab vsurarijs)erunt obnoxij.

Respondeo præsenti quæstioni (scitu necessariæ confessoribus) nonnullis conclusionibus,præmittendo,tamen,illi(pro earum maiori intelligentia) non nulla notabilia infrascripta,videlicet.

Primum notabile sit hoc.

2 *Vsura,furtum & rapina an differant quoad obligationē restituendi alte ro ex his modis obtenta.*

Nulla differentia est inter læsionem proximis illatam(quoad obligationem restituendi incurrendam)per furtum,seu rapinam,& per extorsionem usurarum propriè dictarum(vt latiùs probatũ fuit in præcedentis quæstionis conclusione prima,& signanter in ratione ipsius conclusionis.) Indè sequitur, ꝙ Doctores per paucissimi in materia vsurarum,de præsenti quæstione loquuntur,tacitè innuentes,quòd idem omnino dicendum sit de ipsa,sicut per ipsos dicitur in materia furti:quod animaduertens ego uolui lectorem certiorem facere,quòd Doctores,qui citandi erunt à me in probationem cõclusionum infrascriptarum, perpauci eorum loquuntur in materia restitutionis vsurarũ specialiter,sed generaliter in materia restitutionis faciendæ rõne illatæ læsionis proximis.vt ex subsequenti notabili ex Diuo Thom.in 2.2.q.62. articulo septimo,& ex Caietano ibi in commentarijs & ex Soto & Medina, & reliquis Doctoribus citandis in probationem conclusionum patebit. (S.Thomas.)

Secundum notabile.

Cùm ad restitutionem quis teneatur(vt sæpius diximus)non solùm ratione rei alienæ,quam quis accepit(vt docet S.Thom.vbi supra,in corpore quęstionis,)verùm etiam ratione iniuriosæ acceptionis (tam à se quàm ab alijs ipso cooperante,factæ)teneatur ad restitutionem damni illati. Quod quidem contingit dupliciter,directè,scilicet,& indirectè:directè quidem quando inducit aliquis alium ad accipiendum aliquid contra iustitiam:& hoc contingit tripliciter. Primo modo ex parte cooperantis mouendo ad ipsam acceptionem:quod quidem fit quatuor modis,videlicet: Præcipiendo, consulendo, consentiendo expressè,& laudando aliquem, quasi strenuum de hoc, quòd aliena sic surripuit:seu quòd tam artificiosè contractũ usurarium palliauerit ac ipsum cooperuerit nomine interesse,vel emptionis, & huiusmodi. Secundo modo cooperatio in exactione usurarum consideratur ex parte ipsius accipientis illas:& hoc duobus modis, videlicet:primò, quia ipsum vsurarium, seu extorta per usuram receptat:secundò,vel quia aliquo modo ei cooperatur in exactione usurarum.Tertio modo cooperatio cõsideratur ex parte rei acceptæ:& hoc duobus modis,videlicet:directè,& indirectè:directè,quia,scilicet,particeps est in usura iam accepta. Indirectè, quando aliquis non impedit,cùm possit,& debeat impedire vsurarum extorsionem: vel subtrahit præceptum,siue consilium impediens usurarum extorsionem: vel quia subtrahit

3 *Cooperari in damno proximis illato tripliciter sumitur,ac fieri contingit in materia usurarum.*

4 *Cooperari in exactione vsurarum dupliciter contingit.*

ſuum auxilium, quo poſſet obſiſtere, vel quia occultat poſt factam huiuſmodi extorſionem: qui quidem modi cooperandi uſurarijs in uſurarum extorſionibus continentur in his verſibus, videlicet: Iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus. Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans: & ſic patet, quòd cooperantes in extorſione uſurarum duplici modo hoc faciunt, videlicet: poſitiuè, & negatiuè: poſitiuè dicunt cooperari uſurarijs, qui ſex primis modis: negatiuè qui tribus vltimis modis cooperantur uſurarijs in extorſione vſurarum.

5 *Cooperari in exactione uſurarum negatiuè quis dicatur, & quis poſitiuè.*

Maxima differentia eſt inter cooperari uſurario ad mutuationem vſurariã, & inter cooperari eidem ad lucri ex mutuo acceptionem, ſeu non reſtitutionem. Quoniam, licèt ex primo naſcatur culpa lęthalis propter opus prohibitũ, in quo quis cooperatur, tamen, nõ incurritur indè obligatio aliqua ad aliquid reſtituendum, cùm nondum quis fuerit damnificatus. ex ſecundo, autem, talis obligatio reſtitutionis incurritur, cùm indè mutuatarius damnificetur (vt patet ad ſenſum) ex ſolutione uſurarum. Rurſus aliud eſt cooperari alicui ad vſuræ ſolutionem, & aliud eſt cooperari alicui ad uſuræ receptionem ratione mutui. Nam ex primo non oritur obligatio reſtituendi aliquid, ſicut nec culpa: quando is, qui mutuatario cooperatur vt uſuram ſoluat, non vſurarij rem utiliter agere intendit, ſed mutuatarij: quia fortè videt, quòd niſi ſoluatur, non iterum mutuatarius mutuum reperiet: ſecus ſi uſurarij rem vtiliter agere prætendat. ex ſecundo, autem, ſemper incurritur obligatio reſtituendi.

6 *Cooperari uſurario ad mutuationem uſurariam differt à cooperari eidem ad acceptionem lucri ex mutuo, ſeu non reſtitutionem.*

Prima concluſio.

Iubentes, & ratum habentes (quando hoc fuiſſet factum vt ſibi gratum exhiberetur) vt ſunt Principes, Iudices, aduocati, & quotquot ad tale iudicium concurrunt, per quos ſtatuta de exigendis, ſoluendiſque vſuris cõduntur, aut facta obſeruari præcipiuntur, vel aliàs ad vſuras ipſas ſoluẽdas aliquem compellunt quomodocunque vel iam exactas reſtitui non adiudicantes, & uſurarium mutuum fieri permittentes: ſine quorum iuſſione, ac cooperatione prædicta omnia non fierent: licèt nihil de ipſis uſuris exactis aſſequuti fuiſſent: tamen ad illas reſtituendas inſolidum tenebuntur unà cum vſurarijs ipſis: & ſunt excommunicati ipſo facto: Dixi [Ratum habentes, quando hoc, &c.] propter tex. in capitulo, ratihabitio. de regulis iuris in ſexto, in quo hæc habẽtur. Ratihabitionem retrotrahi, & mandato comparari non eſt dubium: & in cap. ratum. de regulis iuris, in ſexto, in quo dicitur. [Ratum quis habere nõ poteſt, quod ipſius nomine non eſt geſtum.] Vndè quando ratihabitio eſt cauſa, propter quam reſtitutio uſurarum non fuiſſet facta: tunc verificatur concluſio, vt benè docuit Ioannes de Medina in Codice de rebus reſtituendis, quæſtione ſeptima §. Ad quartum in quo de ratihabitione.

7 *Cooperantes in vſuris exigendis in quam pœnam incurrãt.*

8 *Ratihabitio mãdato comparatur & quãdo.*

9 *Ratum habere quis nõ poteſt, quod ſuo nomine non eſt geſtum.*

Hæc, ergo, concluſio probatur quatruplici medio. Primò iure diuino per argumentum à ſimili, ſiue ex identitate rationis (quoad reſtitutionis obligationem inde incurſam.) Habentur, enim, hæc in libro Exodi. cap. 21, ver. 33. [Si aperuerit ciſternam, & foderit, non operuerit eam: cecideritque bos, aut aſinus in eam, reddet dominus ciſternæ pretium iumẽtorum: quod autẽ mortuum eſt ipſius erit.] Dixi probari concluſionem pręſentem per argumentum à ſimili: Cùm iccircò dominus præceperit damni illati reſtitutionem: quia is, qui [aperuit ciſternam &c.] fuerat utiq; in cauſa, quòd dicta animalia corruerent (licèt ipſi nullum commodum indè ſentierint) & ſubſequenter domini illorum animaliũ ſine eorum culpa ſentierint damnum. Quapropter meritò

Exod. cap. 21 ver. 33.

ibi

ibi dominus Deus præcepit restituendum fore damnum indè illis illatum. Cùm, ergo, in proposito prædicti (de quibus in conclusione habetur sermo) iubendo, vel ratum habendo in usurarumque exactione cooperãdo vsurarijs, damnum mutuatarijs intulerint (quàmuis nullum commodum indè reportauerint) meritò, & ipsi insolidum ad restitutionem talis damni illati tenebuntur. Idem rursus probatur eodem iure diuino (modo prædicto) in eodem lib. Exodi. cap. 21. ver. 35. & 36. Dicẽte Domino. [Si bos alienus bouem alterius vulnerauerit, & ille mortuus fuerit: si autem sciebat, quòd bos cornupeta esset ab heri, & nudiùs tertius, & nõ custodiuit eum dominus suus, reddet bouem pro boue] sicut, ergo, præceptum est à Domino, damnum restitui ab eo, qui fuerat causa damni, & sic implicitè, eodem præcepto mandatur, iubẽtem vsurarum extorsionem, ipsa sequuta, ad restitutionem earum teneri in supplementum vsurarij non valentis, vel nolentis restituere, licèt ipse iubẽs nullam vtilitatem indè percepisset.

Exod. c. 21. ver. 35. & 36.
10
Restituere dã num tenetur, qui fuit causa damni de iure diuino.

Exod. cap. 22. ver. 6.

Idem probatur eadem auctoritate iuris diuini in eodem libro, Domino dicente per os Moysis. [Si egressus ignis inuenerit spicas, & aceruos comprehẽderit frugum, siue stantes segetes in agris, reddet damnum, qui ignem succenderit] & notandum, quòd prædictæ omnes iuris diuini auctoritates, seu loca sunt notata in capitulo secundo, tertio, quarto, & quinto. extra de iniurijs, & damno dato.

ca. fin. extra de iniuriis, & damno dato.

Probatur & secundò Iure canonico per tex. in capitulo fin. extra de iniurijs & damno dato. Vbi Gregorius Nonus infrascriptis verbis confirmauit nostram conclusionem, videlicet: [Si culpa tua datum est damnum, vel iniuria irrogata, seu alijs irrogantibus opem fortè tulisti, aut hæc imperitia tua, siue negligentia euenerunt, iure super his satisfacere te oportet: nec ignorantia te excusat, si scire debuisti, ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere, vel iacturam. (& paulò post) qui occasionem damni dat, damnum videtur dedisse. Idem probatur per argumentum in l. In lege Aquilia etiam. ff. ad legem Aquiliam. Vbi dicitur. [In lege Aquilia etiam culpa leuissima venit. Quoties sciente domino, seruus vulneranerit, vel occiderit, Aquilia dominum teneri dubium non est.] Dixi per argumentum, quoniam licèt explicitè non loquantur dicta iura de materia nostræ conclusionis (cùm sermo non habeatur de damno facto per vsuram) tamen, cùm generaliter loquatur de damnificante, & cooperante in damnificatione proximi, per se patet, nostram conclusionẽ per dicta iura probari, & quòd sint excommunicati huiusmodi iudices, & reliqui (vt in conclusione) probatur per textum apertissimum in clemẽtina vnica, de vsuris, in quo hæc habentur, videlicet. [Nos, igitur, perniciosis his ausib. obuiare uolentes (sacro approbante Concilio Vennienſi) statuimus vt quicunque Communitatum ipsarum (in quibus statuta cogentia solutionem vsurarum sunt) Potestates, Capitanei, Rectores, Consules, Iudices, Consiliarij, aut alij qui uis officiales statuta huiusmodi, de cætero facere, scribere, vel dictare, aut quòd soluantur usuræ, vel quòd solutæ (cùm repetunt non restituantur plenè, ac liberè scienter iudicare præsumpserint, sententiam excommunicationis incurrant, eandem etiam incursuri, nisi statuta huiusmodi hactenus edita de libris Communitatum ipsarum (si super hoc potestatem habuerint) intra tres menses deleuerint: aut si ipsa statuta, siue consuetudines effectum eorum habentes, quoquomodo præsumpserint obseruare.] Hæc in dicta clementina, ad verbum.

l. In lege Aquilia etiam. ff. ad l. Aquiliam.

clem: vnica. de vsur.

Probatur

Probatur & Doctorum auctoritate, & primò sacrorum Theologorum: Diuus, enim, Thomas se subscripsit præsenti conclusioni in secunda secundę, quæstione sexagesima secunda, artic. septimo, in corp. quæst. & in resp. ad 2. dicens. Primò iussio, quia ille, qui iubet, est principaliter mouens, vndè ipse principalitet tenetur ad restituẽdum. Caiet. in Commẽtarijs ibidem nostram amplectitur conclusionem in vers. In eodem articulo in responsione ad secundum, qui refert verba prædicta Diui Thomæ, & illis se subscripsit, Petrus à Palud. in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, articulo tertio, in principio, dicens. Vnde restitutio facienda est primò à principali: Iussio: Ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur: hæc ille: quasi diceret, non tantùm iubens restituere tenetur verùm etiam ratum habens damnum illatum proximo nomine suo: cùm tunc talis ratihabitio mandato comparetur. Dominicus à Soto. in libro quarto, de iustitia, & iure, quæstione septima, conclusione tertia: in ver. Primus, scilicet, dicens. Primus, scilicet, ac potissimè, Iussio. Enimuerò qui iubet, princeps causarum est, ac subinde præcipuè restitutionis legi se subditus. & idem Sotus loquens specialiùs de cooperatoribus in materia usurarum in libro sexto, quæstione prima, articulo quarto, columna nona, in uer. Post hæc demum dicendum superest de cooperaatoribus fœneratorum, se subscripsit omnibus contentis in conclusione nostra. Riccardus à media uilla in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, articulo quinto, quæstione quarta, in corpore quæstionis, dicẽs, quòd ille, qui iubet fieri principalior causa videtur, quàm exequẽs: est, enim, causa prima: & sic dicitur prima propositione de causis: causa prima plus influit in causatum quàm secunda. Vnde in fine articuli concludit, ipsum teneri ad restitutionem damni illati sua causa: Tartaretus idem fatetur in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quęstione secunda, Nicolaus de Orbellis in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, §. decimo sexto, Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, dubio secundo, & idem Biel loquens specialiùs de cooperatoribus fœneratorum in eodem 4. sent. distin. 15. quæstio. 11. conclusione tertia, & in ver. sequitur tertiò. se subscripsit omnibus contentis in conclusione nostra, Hadrianus Papa in libro quarto, de sacramentis, titulo restitutione, folio 46. §. Iam dicam pro responsione. Scotus in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, articulo quarto, §. De secundo ponuntur duo versus. Ioannes de Medina in Codice de rebus per usuram acquisitis. in quæstione quarta, de vsura restituenda, in capitulo incip. In quarto argumento principali. §. de cooperantibus, autem, cum vsurario. & §. seq. incip. sequitur inde, quòd iudices, Frater Ioseph Angles in suo opusculo inscripto Flores Theologicarum Quęst. super 4. sent. in q. qui teneatur restitue re. dub. 3. cõcl. 1. & ex Canonistis infrascripti se subscripserũt p̃nti nostrę cõclusioni, videlicet: Innoc. in c. sicut dignum. extra de homic. volũt. vel casuali. nu. 4. dicẽs, ꝙ qui est causa damni alterius lata culpa tenetur in vtroq; foro ad restitutionem totius interesse, quod quis patiť culpa sua prædicta: quapp licèt ipse Innoc. specialiter nõ faciat mẽtionem de nostræ cõclusionis materia, tñ, benè implicitè de ipsa loquitur, loquendo generaliter de quocunque damnum inferente lata culpa: cùm & eum, qui præcipit. &c. (vt in cõcl.) patet esse in lata culpa: eò ꝙ nõ possit excusari ab ignorantia iuris diuini ,phibẽ tis hm̃oi mutuũ usurariũ. Io. And. in d. c. si culpa tua. ext. de iniu. & dãno dato.

S. Thom.

Caietanus.

Paludanus.

Sotus.

Riccardus.

Tartaretus.

Nic. de Orb.

Gabriel Biel.

Hadrianus.

Io. de Medina.

Ioseph Angles.

Innocen.

Ioan. Andr.

Ant. de Butrio. Ioan. de Anan. Geminianus. Panor. Goffreda.

D. Ant. de Butrio, Ioánes de Anania, Panor. ibidē, Goffreda in summa, in titu. de iniurijs, & damno dato, Dominicus à S. Geminiano in ca. cōmissa. §. illum. de elect. in 6. tradens hanc regulam dicens iuxta glo. quòd quando lex delinquenti iniungit, quòd satisfaciat læso (vt in casu nostro) de damno secuto propter eius delictum, ista est seruanda etiam in foro pęnitentiali: quoniam non potest dici poena respectu recipientis illam, cùm ille suum tantum recipiat, & non victa, ratione poenæ, licèt videatur poena respectu soluentis: sicut dicitur in simili respectu expensarum, ad quas soluendas quis obligatur. hęc ille, quē sequitur Fęlinus in c. 1. col. 14. in §. limitatur quinto. extra de constitutionib. Didacus Couarruuias in c. 6. secundæ par. §. 8. nu. 12. in ver. Quintò ex cadē opinione, sequens dictum prædictorum axioma. Et circa excommunicationē latam contra iudices &c. vt in conclusione se subscribunt Glo. Card. Zabarella, Petrus de Anchar. & Imola in dicta clem. Nauarrus in suo manuali. ca. 17. nume. 275.

11 Pęna iniuncta à lege quando sit seruanda in foro pęnitentiali.

Felyn. Couarruuias. Glos. Card. Zab. Imola. Nauarrus.

Ratio conclus. Maior propos. Minor propos. Conclusio.

Probatur & tertiò, hac ratione præsens conclusio, videlicet. Qui dant efficacem causam alicuius damni, illud tenentur restituere proximo. At iudicēs &c. iubentes prædicta dant efficacem causam damni proximo, ergo, iudices, &c. iubentes tenentur damnum illatum proximo restituere: maior, & minor fuerunt sufficientissimè probatæ per allata ad probationem conclusionis.

Impugnatio cōclusionis.

Attamen licèt verissima sit nostra conclusio, & tot mediis probata, tñ, posset quis insurgere cōtra illam dicēdo ipsam falsam, eò ꝙ in ipsa dicatur, quòd iubens mutuari sub usuris, vel exigere usuras, vel exactas nō soluere, teneatur ipse restituere ei, qui illas soluerat, si ille talis non solueret illas, quod videtur esse iniustissimum: si, ergo, iniustum continet conclusio, ergo, vera non erit: & quòd contineatur quod iniustum est, probatur sic, sicut præceptum iubentis vsurpationem iniustam rei alienæ per mutuationem vsurariam obligat ipsum iubentem ad restitutionem: ita & præceptum iubentis restituere debebit absoluere ipsum ab obligatione restituendi, cùm (vt supponitur in conclusione) nihil de usurpatis obtinuerit consequentia probatur. cùm vinculum obligationis soluatur eodem modo, quo quæri assoleat vt in l. Quàmuis saltus. ff. de acquirenda, vel amittenda possessione, & in l. quemadmodum. ff. eo. Vbi dicitur, quòd quæ necessaria sunt ad acquirendum, sunt necessaria ad perdendū: sic, ergo, in proposito, sicut iubens, iubēdo exactionem vsurarum incurrit vinculum obligationis illas restituendi, sic ab illo venit absoluendus præcipiendo restitutionem.

Ratio contra conclusionem.

l. Quàmuis saltus. & l. quemadmodū. ff. de acqui. vel amittenda poss.

12 Obligationis vinculum eodem modo dissoluitur, quo acquiritur.

Responsio ad impugnationē conclusionis.

Ad quod respondetur, quòd præcipere mutuum vsurarium potest dupliciter considerari: primò, quando præcipitur ei, qui aliàs non mutuasset sub vsuris, sed gratis: vel si mutuasset sub vsuris, illas non exegisset, vel saltem si exegisset, illas postmodum restituisset, si contrarium sibi non fuisset præceptum. Secundo, quando mutuum vsurarium præcipitur ei, qui aliàs omnino præcipiens tenetur vsuras restituere insolidum cum vsurario rationibus supra allatis, cùm dederit causam efficacem damni illati ab usurario, ipsi mutuatario. & sic dicitur in conclusione. Si, verò, secundò, tunc dicetur, quòd huiusmodi præcipiens licèt mortaliter peccauerit ratione læsionis proximi intentatæ in tali præcepto: non, tamen, tenetur ad restitutionē, eo quòd non fuerit causa damni huiusmodi illati vt patet ad sensum. & in hoc secundo modo verificatur prædictum argumentum in contrarium, vt per optimè docuit Alexan. de Ales, parte quarta, quæstionē 86. membro tertio, articulo quarto, §. secundo,

13 Mutuum usurarium præcipere potest dupliciter considerari.

§.secundo, quem sequitur Gabriel Biel in quarto sententiarum, distinctione decima quinta, quæstione secunda, dubio secundo. in ver. Et pro illorum maiori declaratione circa modos. & Ioãnes de Medina in Codice de rebus restituendis quæst. 8. inci. Corollariè sequitur. in §. sequitur amplius.

Secunda conclusio.

Consulens usurarium mutuum (etiam si ipso non consulente, alij consuluissent) tenetur restituere usuras indè exactas, si exigens ipse à se consultus non restitueret, quia tenetur insolidum. sed si taliter consultus iam decreuisset antè tale consilium vsuras exigere, tunc non teneretur: sed si decreuisset, tamen, non tam largas petijsset, & exegisset, nisi superuenisset tale consilium: tũc huiusmodi consulens tenebitur, in defectu principalis, restituere illas, solùm, plures quas vsurarius exegisset ratione sui consilij, nõ autem reliquas usuras, quas iam statuerat (antè omne consilium sibi præstitum) exigere, cùm in illis consulens non fuerit occasio talis exactionis. In dubio, tamen, præsumitur, quòd usurarius fuerit motus consilio illius, & non propria uoluntate: Vndè nisi aliud constiterit, poterit cogi ad restitutionẽ, vt docuit multis medijs Felinus in capitulo, sicut dignum. numero nono. extra de homicidio. 14 *Consulens mũtuum vsurarium ad quid teneatur.* *Felinus.*

Hæc conclusio probatur quatruplici medio. Primò, enim, auctoritate iuris diuini in præcedenti conclusione citati. Secundò iure positiuo (vltra iura citata, vbi supra,) etiam per argumentum in iuribus infrascriptis, in quibus fuit statutum, quòd consulentes teneantur (licèt non ex consilio nudo, & simplici, quod nihil operatur ad maleficium) ad eandem pęnam, quam delinquens sustinere, ac pati de iure teneretur: si aliàs hic taliter consultus tale quid (de quo quęritur) non fecisset, nisi consilio suo, vel aliorum (qui ad tale consilium præstandum erant præparati) accedente (vti in conclusione.) Vt habetur in c. nuper. §. in secunda. extra de sent. excommu. Vbi hæc habentur, videlicet: [In secunda verò quæstione credimus distinguendum: An is, qui nominatim excommunicato communicat scienter in crimine criminoso, ei cõsilium impendendo, &c. aut aliàs in oratione: In primo, quidem, articulo, cùm talis communicet crimini, & participet criminoso, ac per hoc ratione damnati criminis, videatur in eum delinquere, qui dãnauit, ab eo, vel eius superiore merito delicti, tunc erit absolutio requirenda, cũ faciẽtem, & cõsentiẽtem par pęna cõstringat. Idem hr in c. fęlicis. de pęn. in 6. Vbi à Bonifacio VIII. excõicantur in sequẽtes, vel bãniẽtes Cardinales, & oẽs, qui in hoc dederint cõsilium, & ꝙ tex. quoad incursionũ pęnæ nõ intelligaĩ, nisi de præbẽtib. cõsiliũ vestitũ .i. causans huiusmodi in sequutionẽ &c. & nõ de prębẽtib. cõsiliũ simplex, seu nudũ (& dicũtur ij tale cõsiliũ præbere, qui ad maleficiũ faciẽdum nihil adijciũt, vt docet gl. ibidẽ in ver. simplici fauore) tex. est apertissimus ibidẽ in §. Illud aũt. Idẽ in c. sicut dignũ. §. Qui verò. ext. de homic. Vbi Alex. III. infrascriptis vtiĩ verbis, videlicet. [Qui, verò, se asserũt animũ regis inflãmasse ad odiũ vnde homicidiũ fuit sequutũ, durè & asperè, sed nõ ita seuerè puniẽdi sunt, nisi fortè regẽ ipsum ad illud homicidiũ suis suggestionib. ꝓuocassẽt.] Vndè ibidẽ gl. dicit in ver. Prouocassẽt. fortè aliàs nõ facturũ: vndè æquè tenẽtur de dolo, vt ĩ l. & elegãter. ff. de dolo. Idẽ ꝑ tex. in l. j. §. sed ꝑsuadere. ff. de seruo corrup. Vbi īter alia hæc hñr, videlicet. [Qui, igiĩ, seruũ sollicitat, vel faciẽdũ, vel cogitãdũ improbè, hic vř, hoc edicto notari: sed verũ ita dẽmũ tenet, si bonæ frugi seruũ pepulit ad delinquẽdũ. an verò, & si malũ hortatus est: vel malo seruo mõstrauit queãdmodũ faceret? & est veri⁹, & si malo mõstrauit, quẽ *c. nuper. extra de sent. excom.* 15 *Consentiẽtem, & facientem par pęna constringere debet* *c. fęlicis. de pęnis. in sexto.* 16 *Consilium nudum in maleficio quis dicatur dare.* *ca. sicut dignũ. ext. de homic.* *l. & eleganter. ff. de dolo.*

delinqueret, teneri eum. Immo & si erat seruus omnino fugiturus, vel furtum facturus, hic verò laudator huius propositi extitit, tenetur. Non, enim; oportet, laudando, augere malitiam.] hæc in dicta l. ex cuius uerbis elicitur ve ritas nostræ conclusionis arguendo à simili, in omnibus partibus dictæ conclusionis: vt patet ad sensum. Idem elicitur ex §. Interdum quoque furti tenetur. Institu. de obligationibus, quæ ex delicto nascuntur. in quo hæc habentur, videlicet. [Interdum quoque furti tenetur qui, ipse furtum non fecit: qualis est is, cuius ope, & consilio furtum factum est.] Idem prorsus habetur in l. Qui seruo. ff. de furtis. Idem in l. consilij. ff. de regulis iuris, & in capitulo, nullus ex consilio. de regulis iuris, in sexto. Vbi hæc habentur, videlicet. [Nullus ex consilio (dummodo fraudulentum non fuerit) obligatur. pro cuius regulæ intelligentia animaduertendum, quòd consilium dari contingit dupliciter. Nam aliquando datur consilium contrahendi, & aliquando delinquendi, ut docet Dynus in dicto capitulo, Nullus, quem sequitur ibidem Glosæ, Ioannes Andreas, Francus, & Ancharanus, & Bartolus in l. sæpe. numero septimo, ff. de verborum significationibus; & apertiùs, in l. non solùm. §. si mandato meo. ff. de iniurijs. & famos. libel. si, ergo, datur consilium contrahendi, tunc subdistinguendum est, quòd aut is, cui fuit consultum, aliàs fuisset contracturus, aut non: si primò, tunc tenebitur: si secundo, locum habet distinctio regulæ: sic dicendo, quòd aut interuenit fraus, aut non: si primò, tenebitur: si secundo, non tenebitur, vt in dicta regula. Sed si fuit datum consilium delinquendi, subdistinguendum est, quod aut is, cui consilium datur, non erat id alias facturus, aut erat alias facturus: si primò, tunc huiusmodi consulens tenebitur: Si secundo, & tunc etiam tenetur: quia non oportet laudando malitiam augeri. ut in l. prima, §. sed persuadere ff. de seruo corrupto. quorum, tamen, Doctorum notabile dictum erit intelligendum cum grano salis, & non secundum simplicem sonum verborũ. Quapropter dico, ipsos noluisse penitùs reiicere distinctionem illam, quòd non teneretur consulens, si consultus aliàs non esset facturus etiam in materia furti, vel usurę: sed, tãtum, ipsi loquuti fuerunt de eo, qui primò consuluit aliàs facturo, non, tamen tantum: & secundò in casu solo consulentis seruo fugam, vel furtum, & quòd talis intentionis fuerint dicti Doctores, probatur per dicti Dyni verba supra relata, cùm ipse exemplificando duo dixerit. Primò, enim, ad probandum, quòd consulens aliàs facturo teneatur, attulit dictam l. primã, §. sed persuadere: in qua est ille casus specialis ut annotauit Glos. fin. in §. Interdum quoque furti. in fine. Institutio. de obligationibus, quæ ex delicto nascuntur. Nam aliàs regulariter non teneretur. & secundò id elicitur ex uerbis illis ipsorum Doctorum, & l. [quia non oportet laudando malitiam augeri] ex quibus patet, ipsos loquutos fuisse de consulente maius damnum, quàm consultus facere proposuisset. ut clariùs in ratione afferenda in probationem conclusionis dicetur, & probabitur.

Institu. quæ ex delicto nascuntur. §. interdum quoque furti. l. Qui seruo. ff. de furtis. l. consilij. ff. de regu. iur. c. nullus ex consilio. de regu. iur. in 6.

17 *Cõsilium dari contingit dupliciter.*

Dynus. Ioannes Andr. Ancharanus. Bartol.

18 *Consilium contrahendi dans ad quid teneatur.*

19 *Cõsilium delinquendi dans ad quid teneatur.* l. 1. ff. de seruo corrupto.

S. Thomas.

Probatur insuper & tertiò nostra conclusio Doctorum auctoritate. Diuus, enim, Thomas, quàm libentissimè in secunda secundæ, quæstione sexagesima secunda, articulo septimo, in corpore quæstionis, circa finem, infrascriptis uerbis præsenti cõclusioni se subscripsit, videlicet. Non. n. semper consilium, vel adulatio, vel aliquid huiusmodi, est efficax causa rapinę. Vndè tunc solùm tenetur consiliator ad restitutionem, qñ probabiliter æstimari põt, quod ex huiusmodi causis fuerit iniusta acceptio subsequuta. & his per paucis verbis

omnibus

omnibus nostræ conclusionis membris se subscripserit, probat Caietanus in commentarijs in dicto articulo 7. dicens, nonnulli aiunt, quòd requiritur ad restitutionis vinculum, quòd sit causa sine qua non acciperetur. Sed si acceptio omnino fuisset per alium facta, non teneri ad restitutionem, nisi ratione rei, quæ ad ipsum deuenit: & ex hoc principio deducitur, quòd causæ instrumentales particulares (loco quarum omnino fuissent aliæ, vt ministri ad usuras, & inferiores milites, & pedites ad bellum manifestè iniustum) non tenentur, nisi aliquid ad eos deuenerit: quoniam loco eorum affuissent, qui idem fecissent: Sed salua eorum reuerentia valde isti errant in sensu illius maximæ, & consequenter longè aberrant, applicando. Plus, enim, in primis causa per quam aliquid fit, quàm causa, sine qua non fieret, quoniam ista inter causas non computatur: illa, verò, est causa (vt patet in philosophia.) Et in proposito, causa iniustæ acceptionis est, quæcunque efficit ipsam acceptionem iniustam: Vndè & in hoc articulo subdit author, quòd ideò quandoque adulator non tenetur: quia quandoque non est causa efficax. Et ut omnes intelligant, si quis habeat multos famulos, & præcipiat, quòd occidant talem uirum: & singulis existentibus paratis ad hoc, & sufficientibus, si unus eorum solus occidat, nunquid ille non erit vera causa iniustæ acceptionis uitæ, & tenetur illi ad restitutionem: nec excusatur à restitutionis vinculo plusquàm à pœna mortis, à qua certum est non excusari, quia omnino multi alij ipsum occidissent. Habet, enim, locum in huiusmodi regula euangelica: necesse est vt ueniant scandala: Veruntamen væ homini illi, per quem scandalum uenit. Ad affirmatiuam oportet, ergo, respicere, an, scilicet, iste efficiat iniustã acceptionem, & non ad negatiuam: an, scilicet, nõ fuisset facta sine ipso. Tenetur, enim, quilibet ratione suæ operationis. Nec excusatur, quia omnino hoc alius fecisset. Cùm, ergo, vinculum restitutionis sequatur operationem agentis, quando ex iniusta acceptione consurgit, sine omni dubio constat, quòd extra obligatos ad restitutionem non sunt, qui licèt nihil habuerint, & alij omnino hoc idem fecissent, ministri fuerunt iniquæ acceptionis. hæc ille Doctor inter alia, cuius verba operæ pretium duxi ad verbum afferre, tum, vt clariùs pateret veritas nostræ conclusionis, tum etiam quia ferè omnes infrascripti Doctores ipsis verbis explicitè utuntur, & alij implicitè, dicentes, teneri consulentes, quando id non fuisset facturus consultus, Scotus quoque, Riccardus, Tartaretus, Nicolaus de Orbellis, Hadrianus, Gabriel Biel, Ioseph Angles, Petrus à Palude in locis citatis in conclusione præcedenti, Ioannes quoque à Medina in Codice de rebus restituendis, quæstione septima ferè per totum, vbi eruditissimè nostram probat conclusionem, Dominicus quoque à Soto in libro quarto, de iustitia, & iure, quæstione septima, articulo tertio, ver. Ad examen autem accuratius. & ibidem in libro sexto, quæstione prima, articulo quarto, columna nona, ver. Quicunque verè est causa. & ex Canonistis, Glosæ in dictis iuribus canonicis & ciuilibus. Innocentius, Ioannes Andreas, Antonius de Butrio, Panormitanus, Ioannes de Anania, Felinus in dicto capitulo, sicut dignum. §. Qui uerò se asserunt, & in capitulo primo, in ver. limita, vt habeat, extra de officio delegati, Dominicus à Sancto Geminiano, & Ancharanus in dicto capitulo, fœlicis. de pœnis, in sexto, sequentes verba illius tex. in d. cap. fœlicis. & Didacus Couarruuias in secundæ partis relectio. §. duodecimo, per totum, qui ad nostram conclusionem probandam multas alias auctoritates affert: licèt per se patet, Petrum à Palude aduersari aliquatenus præsenti

Caietanus.

20 *Consulens, aut aliquid faciens in detrimentũ proximi, quando alij hoc ipsum fecissent, ad quid teneãtur.*

Mat. c. 18. ver. 7

Scotus. Riccardus. Tartaretus. Nic de Orb. Hadrianus & alij Doctores citati in præcedenti concl.

Felyn. Anchar. Geminianus.

Couarruuias.

nostræ conclusioni, eò quòd voluerit, quòd sit necessaria ad restitutionis obligationem, causa, sine qua non contingeret acceptio iniqua, quasi velit nō esse restitutioni obnoxium eum, qui dederit causam acceptioni iniustæ, quæ nihilominus eo non dante causam, cōtingeret omnino: & licèt quidem hoc dixerit Paludanus in 4. dist. 15. q. 2. art. 5. in ver. De seruiente dicitur, tamen, ipsemet paulò antè in dicta quæstio. 2. art. 3. in principio: sed dubium est contrarium concluserat, dicens: sed quia agentes, & consentientes pari pęna puniuntur, ideò tenetur, vt videtur. hæc ille. nostræ conclusioni astipulatur Nauarrus quoque in suo manuali. cap. 17. nume. 19. & 20. & Syluest. in ver. vsura, octauo. §. 2. licèt dicat opinionem Petri à Palude tutiorem, & reliquorum, quos adduximus pro nostra conclusione veriorem: immo veram: Cardinalis quoque à Turre Cremata in cap. si res. 14. q. 6. nume. 33. & deinceps.

Probatur & quartò hac ratione irrefragabili: si, enim, nostra conclusio non esset vera, vnà cum omnibus clausulis ibi allatis: sequeretur hoc absurdum, quòd nec ipse usurarius teneretur ad restituendas usuras exactas à mutuatario. Nam ratio propter quam usurarius tenetur ad restitutionem vsurarum, est, quia ille damnificauit mutuatarium exigendo ab ipso usuras, & non est, quia aliquid lucratur propria pecunia sua ipse vsurarius, cùm de sui natura hoc nullo iure prohibeatur: alias omnes mercatores essent in mortali peccato: quod falsissimum est: cùm ipsi (si negotiando neminem decipiunt) maximè meritorium opus faciant: eò quòd est eorum exercitium Reipublicæ necessarium (vt docuit Pius Quintus felicis recordationis in extrauag. de cambijs) sed iccircò lucrum vsurarium prohibetur, quoniam est lucrum rei non suæ: cùm per mutuum res mutuata fiat pleno iure mutuatarij (vt latiùs in prima quæstione in fine secundi notabilis dictum fuit. Si, ergo, vsurarius ab omnib. prædicatur obnoxius restitutioni eorum, quæ per usuram acquisiuit (vt læsum exactione ipsa usurarum reddat indemnem) indè sequitur, quòd qui proprio consilio fuit potissima causa damnificandi proximum exactione usurarum, & ipsum teneri ad restitutionem huiusmodi damni incursi à mutuatario propter suum consilium, per se patet. Nam sicut nemo iudicio præditus dicere auderet Franciscum vsurarium non teneri ad restituēdum Petro quicquid per usuram ab ipso extorsit mediante mutuo concesso sub usuris: licèt si ipse non mutuasset sub usuris dicto Petro, opus fuisset ipsi Petro pecunia egenti (ab alijs paratissimis mutuare sub usuris & non gratis) mutuo suscipere pecuniam sibi necessariam: sic proculdubio dicendus erit stultissimus hominum, qui asseuerare non erubesceret Andream consulentem (in terminis, tamen, nostræ conclusionis) non teneri, quia si ipse non consuluisset, alij quàm plurimi erant parati tale pessimum consilium præbere. ex his omnibus ergo, patet veritas præsentis nostræ conclusionis.

Ratio conclus.

Antecedens.

Consequentia.

Prima impugnatio concl.

Quamuis verissima sit nostra conclusio, posset, tamen, contra illam insurgere aliquis dicendo ipsam falsam & iniustam: cùm velit obligare consulentem vsurarum exactionem ad restitutionem realem, ac per consequens implicitè, quòd non satisfaciat si contrarium consulerit: vt puta, restitutionem usurarum solo verbo, sicut solo uerbo cōsuluerat ipsas exigere: quod videtur prorsus irrationabile, & contra id, quod reperitur cautum in utroque iure. Nam in capitulo, omnis res. vigesima septima, quæstione secunda, dicitur. [Res per quas causas nascitur, per easdem dissoluitur] igitur, cùm obligatio restituendi (per te) nascatur consulenti ex solo verbo ipsius, sequitur, quòd ex solo verbo,

cap. omnis res. 27. q. 2.

21 *Res, per quas causas nascitur, per easdem dissoluitur.*

verbo, videlicet per consilium præstitum de restituendo vsuras exactas, dissoluatur obligatio restituendi usuras extortas ratione consilij vsurario præstiti à consulente. Insuper tex. est in §. item per acceptilationem, in ver. consentaneum. Inst. quibus modis tollitur oblig. vbi hæc habentur, videlicet: [Consentaneum, enim, visum est, verbis factam obligationē, alijs posse verbis dissolui.] Ad quod respondetur quàm breuissimè, quòd admissa Sancti Ioannis Chrisostomi (in dicto c. omnis res) & Iustiniani Imperatoris (in dicto §. item per acceptilationem) auctoritate: nihil tamen contra nostram conclusionem ex ipsis habetur: quoniam ratio hæc adducta præsupponit, & verificatur solùm in consulente, ex cuius consilio nihil operis sequutum est: nos, autem, in conclusione supponimus, quòd ratione consilij vsurario præstiti ipse usurarius exigendo usuras effectualiter, opereq; sequuto damnificauerit mutuatarium: & sic non sumus in terminis nostræ conclusionis, ac per consequens hęc prima impugnatio nihil probat contra ipsam conclusionem.

§. Item per acceptilationem. Inst. quib. modis toll. oblig.

22 Obligationem verbis factam alijs posse verbis dissolui, probatur.

Respōsio dictæ impugnationi.

Præterea: posset quis iterum insurgere contra nostram conclusionē dicendo, verum non esse quod ibi dicitur, quòd consulens exactionem usurarum (etiam si alij consultores, ipso non consulente, non defuissent) teneatur illas restituere: & ratio est, quoniam huiusmodi consulens in tali casu non poterit dici causa usurarij mutui, & exactionis vsurarum: eò quòd nemo dicēdus sit causa alicuius rei, nisi fuisset illius rei causa sine qua non: iuxta vulgatam causæ descriptionem: qua dicitur, causa est, qua posita, ponitur effectus, & qua non posita, non poneretur effectus. igitur si absq; Petri consulentis cooperatione non minùs fuisset mutuum vsurariū petitum, & exactum, hoc consulentibus alijs: & sic non videtur posse dici, Petrum consulentem fuisse causam damni illati mutuatario per usurarium. Si, ergo, Petrus consulendo non fuit causa damni: nec igitur ad restitutionem tenebitur.

Impugnatio secunda contra conclusionem.

23 Causa quid sit.

Ad hoc respondetur (vnà cum Ioanne de Medina in Codice de rebus restituendis, quæstione 7. §. si obijcias, & Soto, & Couarruuia, locis citatis paulò antè) illam causæ descriptionem supra allatam non omni causæ competere, vt patet. Nam si duo ignes simul eidem stuppæ applicentur, vterque erit causa combustionis stuppę: cùm tamen neuter eorum sit causa sine qua non, quia quocunque eorum semoto, stuppa ipsa ab altero igne fuisset combusta: similiter in causis finalibus, idem patet in eo, qui ad ecclesiam uadit, tum ut diuina audiat, & decantet, vel saltem intersit diuinorum officiorum celebrationi, tum etiam vt distributiones lucretur, ita vt propter quemcunque ex his finibus iret, alterō secluso: de quibus constat, quod uterque est causa illius motus, & tamen quocunq; eorum secluso, non minus motus ille poneretur. Itaque illa descriptio causæ competit causæ præcisæ, non tamen vniuersaliter competit causæ efficienti; cùm stet, dare plures causas eiusdem effectus, quarum qualibet sine altera ad effectum illum producendum sufficeret, licèt non stet, dare plures causas præcisas, vt de se satis constat. Habet etiam præfata causę descriptio alias limitationes, quas breuitati studens prętereo. Erit, igitur, alia magis propria causę descriptio, quam Aristoteles tradit dicens, causa est, vnde motus, vel à qua motus est. Quapropter patet, quòd licèt consulens (vt in conclusione) non uideatur esse causa usurarię exactionis (quodammodo) sine qua non: cùm non fuerit causa pręcisa: tamen poterit dici causa dictę exactionis, quę sufficit ad obligandum ad restitutionem: vt fuit latiùs probatum per allata in probationem ipsius conclusionis nostrę.

Respōnsio impugnationi. Ioannes à Medina. Sotus. Couarruuias.

Arist. in primo de genera. c. 4. tex. 55.

24 Causa (secundum Aristot.) quid.

Tertia

Tertia conclusio.

25 *Consentientes exactionib. usurarum (sine quibus usurarum exactio sequuta nõ fuisset) tenentur insolidum eas restituere.*

Consentientes mutuis vsurarijs, & vsurarum exactionibus indè sequutis (sine quorum consensu non fuissent exactæ vsuræ) tenentur insolidum restituere illas, etiam si nihil ex ipsis assequuti fuissent, si usurarius ipse non restituerit: hæc conclusio probatur ijsdem medijs, & auctoritatibus, quibus fuerunt probatæ duæ conclusiones præcedentes, cùm militet eadem ratio, & ijdem Doctores in locis ibi citatis idem asseuerent.

Quarta conclusio.

26 *Vsurariorum adulatores q̃do ad restitutionẽ vsurarũ teneantur.*

Palpantes, seu adulatores vsurariorum quotiescunq; eorum adulatio fuit causa exactionis vsurarum, vel in totum, vel in partem, videlicet: vt iam proposita vsurarum exactio augeretur, semper tenebuntur insolidum cum vsurarijs, illas restituere in totum, vel in partem iuxta causam datam ab ipsis (vt diximus in secunda conclusione.) Hæc conclusio probatur ijsdem medijs, quibus fuit probata secunda conclusio, vt diximus de tertia conclusione.

Quinta conclusio.

27 *Vsurarijs præbẽtes aliquod commodum in tali exercitio quãdo teneantur.*

Præbentes domus, & alia huiusmodi commoda usurarijs ad se recurrentibus pro abscondendis vsurarijs exactionibus, vel libris, & alijs scripturis, quibus possent conuinci, & cõpelli vsurarij ad restituendas vsuras: si propterea qui soluerant usuras, illas obtinere non possent, tenentur insolidũ, licèt idem fuisset concessum ab alijs. Hæc conclusio probatur ijsdem medijs, quibus fuit probata conclusio prima & secunda, cùm idem sit iudicium quoque de huiusmodi recipientibus huiusmodi recursus vsurariorum, vt citati vbi suprà Doctores quoque docent in locis citatis.

Sexta conclusio.

28 *vsurarijs participes in exactione usurarum quãdo teneantur insolidum.*

Participantes quoque cum usurarijs in exactione vsurarum tam ij, qui in lucris usurarijs participant, quàm mediatores (quocunque nomine censeantur) famuli, seu ministri vsurariorum cooperantes in exactione vsurarum: vt sunt illi, qui illas negotiantur, seu exercent nomine alieno: licèt de illis nihil recipiant, nisi consuetum salarium reliquis ministris dari consuetum: notarij scienter vsurarium contractum scribentes palliando usurarium mutuum: omnes, enim, hi ad restitutionem exactarum vsurarum tenentur insolidum, cum vsurarijs principalibus: nec excusabuntur, eò quòd si ipsi hoc non fecissent, quàmplurimi alij fecissent, vt luculentiùs fuit probatum in conclusione secunda. Hæc conclusio probatur ijsdem medijs, quibus diximus probari tertiam conclusionem.

Septima conclusio.

29 *Vsurariorum instrumenta, vel alios libros non manifestans quando teneatur restituere insolidum.*

Mutus, & non manifestans, seu qui scit vbi sint instrumenta usuraria, vel libri vsurariorum, ex quibus posset is (qui vsuras soluit) compellere vsurarios ad sibi restituendas extortas usuras: & is qui in iudicio à iudice competenti compulsus fateri ueritatem præfatorum, dicit se nescire: quoniàm hic talis tenebitur quoque ad restitutionem usurarum insolidum cum usurariis ipsis. Hæc conclusio probatur ijsdem mediis, quibus fuit probata prima & secunda conclusio, cùm hic talis det contra ordinem iustitiæ efficacem causam damnificationi sui proximi.

Octaua conclusio.

30 *vsurarijs exactionibus non obstans quãdo ad restitutionẽ vsurarum teneatur.*

Non obstans exactioni usurarum is, ad quem ex officio spectat, tenetur illas restituere insolidum cum vsurarijs ipsis: vt puta, si princeps, aut officialis publicus fuerit, ad quẽ spectat prohibere delicta in ciuitate, vel castris, vel huiusmodi,

iusmodi, ne fiant: secus si hoc ex officio sibi non competat. Hæc conclusio probatur illis medijs, quę fuerunt allata in probationē conclusionis primę: cùm hac limitatione, & distinctione vtātur omnes Doctores ibi citati, & ipse Ioannes a Medina in Codice de rebus restituendis, quæst. 9. ferè per totum, qui probat ibidem conclusionem præcedentem, scilicet, septimam: & ratio conclusionis est, quoniam licèt talis non obstans (cui ex officio hoc non com petat) peccet mortaliter, si posset obstare sine proprio dispendio agens contra charitatem proximi: tamen, in nullo cooperatur vsurario: contrarium, tamen, contingere in eo cui ex officio hoc competat, non est qui non animad uertat: cùm ad hoc sibi assignata fuerit iurisdictio, & tributum ex ærario fisci, vel saltem Reipublicæ, vt quàmplurimis medijs Doctores citati probant: quæ afferre (breuitati studens) nolui, cùm per sese hoc pateat verissimum. Ioā. à Medina. Ratio conclus.

Nona & vltima conclusio sit hæc.

31 Prædicti omnes (quos dixi teneri insolidum vnà cum usurariis ipsis restituere vsuras exactas, etiam si nihil ad eos de ipsis peruenisset) principali usurario restituente, absoluuntur à præcepto & obligatione huiusmodi vsuras restituendi: sed si aliquis ex huiusmodi cooperatoribus vsuras ipsas restituisset, non tamen usurarius ipse eximetur ab obligatione restituendi usuras exactas: sed illas tenebitur restituere ei, qui pro se soluit mutuatario. *Vsurarijs ipsis restituētib. usuras quādo coo peratores absoluūtur à præcepto restituendi vsuras.*

Hæc conclusio probatur auctoritate omnium Doctorum, qui fuerunt citati in probatione primæ, & secundæ conclusionis: quoniam hoc idem probant locis ibidem citatis: & ratio præsentis conclusionis est patentissima: quo niam ipse usurarius tenetur restituere damnum proximo illatum ratione iniustæ acceptionis, & illorum exactorum retentionis: cooperatores, verò, ratione damni illati ex eorum cooperatione. Ratio conclus.

Ad argumentum in contrarium adductum quàm facillima erit responsio, dicendo cum Diuo Thoma in 2.2. quæst. 62. art. 7. in respon. ad secundum. q principaliter tenebitur restituere ille, qui est principalis in facto (vt puta) usurarius in exactione usurarum. Principaliter quoque potest dici, & pręcipiens usurarium mutuum: secundariò exequens, & consequenter alij per ordinem. Vno, tamen, restituente illi, qui passus est damnū, alius eidem passo dammum restituere non tenebitur; sed illi, qui sunt principales in facto, & ad quos res (per vsuram extorta) peruenit, tenētur alijs restituere, scilicet eis, qui restitue runt; & sic patet, q indè mutuatarius, qui soluit usuras non locupletabitur cum aliena iactura: sed solùm recipiet id, quod sibi de iure debebatur. S. Thomas.

QVAESTIO XXXIIII.

Vtrum liceat pecuniam, vel aliud mutuabile accipere mutuo sub vsuris.

SVMMARIVM.

1 *Inducere aliquem ad peccandum, & vti peccato alterius in bonum finem, in qu o differant.*
2 *Inducere aliquem ad aliquid faciendum quando quis dicatur.*
3 *In necessitate extrema existenti, vel pro tali, licebit mutuum accipere sub vsuris.*
4 *Mutuum petere sub vsuris, quando nullum sit peccatum: quando, verò, veniale, & quando mortale.*

CVM

VM in praecedenti quaestione dictum, ac probatum fuerit non tantùm vsurarios ipsos peccare, verùm etiam cooperatores illorum (quorū nonnullos enumerauimus ibidem) & cùm uideatur, quòd si non adessent qui ab vsurariis peterent sub vsuris, nec ipsi tam nequissimi sceleris macula se deturparent: iccircò meritò subsequitur praesens quaestio examinanda, in qua quaerendum est, an petere sub vsuris mutuum sit prohibitum. Et primò uidetur dicendum esse prohibitum, ac per consequens nemini licere pro quocunque commodo temporali petere mutuum sub vsuris: quod videtur probari sic.

Maior propos. Praebere occasionem peccandi prohibitum est, ac per consequens nemini licitum etiam pro quocunque commodo temporali indè captando.

Minor propos. At petere mutuum sub vsuris est praebere occasionem peccandi.

Conclusio. Ergo, petere mutuum sub usuris est prohibitum, neminiq; licitum etiam pro quocunque commodo temporali indè captando.

Maior patet, quia praebere occasionem &c. est praebere scandalum actiuum, quod semper est illicitum, cùm sit peccatum: quod non licet perpetrare pro quocunque commodo temporali captando.

Minor non potest negari: quoniam si nullus peteret mutuum sub usuris, nullus mutuaret sub vsuris, vt patet ad sensum.

Ergo &c.

SED CONTRA: ille, qui iniustitiam, vel iniuriam patitur ab aliquo non peccat secundum Philosophum: Vndè iustitia non est media inter duo vitia: sed vsurarius peccat inquantum facit iniustitiam accipienti mutuum sub vsuris: ergo ille, qui accipit mutuo sub usuris non peccat. *Aristo. Ethic. cap. 5.*

Respondeo praesenti quaestioni duabus conclusionibus: praemittendo, tamen, illis vnum notabile pro earum maiori intelligentia: quod est

Notabile vnicum.

Aliud est inducere aliquem ad peccandum, & aliud est vti peccato alterius in bonum finem. Primum, enim, semper est illicitum: & hoc verificatur in eo, qui petit aliquid, quod fieri nequit sine peccato: ut contingit in omnibus operibus aduersantibus praeceptis diuinis: inducere, enim, est praecipuum genus cooperationis ad malum: nam inducere est aliquem non cogitantem aliquod malum perpetrare, excitare, ac mouere ad illud operandum: Vndè per se patet semper esse peccatum aliquem inducere ad peccandum: & sic in proposito, illicitum est inducere aliquem ad sibi, uel alteri mutuandum sub usuris, qui nollet sub usuris mutuare. Vti, uerò, peccato alterius in bonum finem unicuique licebit, exemplo Dei Optimi Maximi, cui hoc est in usu: ex quolibet, enim, malo elicit aliquod bonum; & hoc uti peccato alterius ad bonum proprium: alijs uerbis Cardinalis Caietanus (in Commentarijs ut infra) exponit, dicens, magna differentia est inter inducere ad minus malum, ut euitetur maius, & offerre ac tradere materialiter materiam minoris mali. Dixi offerre &c. idest, non inducendum aliquem ad explendam malam eius uoluntatem circa oblatam materiam, sed ad redimendam uexationem suam: haec ille, & ut in nostra materia loquamur, hoc facit petens mutuum sub usuris, ut sibi misero subueniatur ab usurario, saltem, sub usurarum exactione: licet si uellet ille, posset suae petitioni annuere sine peccato, mutuando sine aliqua exactione, aut spe usurarum, ei humanitatis, ac charitatis opus exhibendo:

1 Inducere aliquem ad peccandū, & vti peccato alterius in bonum finem in quo differant.

2 Inducere aliquē ad aliquid faciendū, quando qs dicatur.

Caietanus.

bendo: & sic patet, talem petentem mutuum sub vsuris non cooperari peccato vsurarij: cùm coactus petat sub vsuris, petiturus mutuum sine illis, si ei spes adesset illud assequendi. sicut docet S. Thom. (vt infrà) licere incidenti in latrones ostendere, & offerre bona sua ab ipsis diripienda, vt sic mortem euaderet ab illis intentatam, exemplo decem virorum, qui dixerunt Ismaeli, Noli occidere nos, quia thesauros habemus in agro. Vltra hæc videbis, quæ attuli supra in quæst. duodecima, num. 3. & num. 4. circa intelligentiam istius termini inducere. Ierem. c. 41.

Prima conclusio sit hæc.

Vnicuique existenti in extrema necessitate, vel pro existente in extrema necessitate licebit sine aliquo peccato inducere suasionibus suis diuitem ad sibi, uel alteri mutuandum sub vsuris, quando omnino ille talis nollet mutuare gratis, licèt non esset paratus mutuare sub usuris, illi consulendo minus peccatum, quod committet dando ad vsuram, quàm commisisset non mutuando penitùs: & sic ipsum permittendo fame perire, quod pertinet ad peccatum homicidij (quod grauius peccato vsuræ esse nulli dubium est) iuxtà doctrinam Diui Ambrosij in lib. de officijs, cuius sententia refertur in c. Pasce. dist. 86. [Pasce fame morientem. Quisquis, enim, pascendo hominem seruare poteras, si non pauisti, occidisti.] hæc ibi. Hæc conclusio probatur triplici medio: Primò, enim, per arg. in c. si quod veriùs. 33. q. 2. & est Diui Augustini de adulterinis coniugijs, lib. 2. cap. 15. vbi inter alia dicitur: [Si, enim, facturus est, quod non licet: iam faciat adulterium, & non faciat homicidium: vt uiuente vxore sua, alteram ducat, & non humanum sanguinem fundat.] & quoniam hæc conclusio videtur fuisse probata ex adductis in probationē, & examinationem quæstionis duodecimæ, vbi multas Doctorum authoritates, & rationes attuli: hic tantùm dicam, non obstare, quòd videtur hęc conclusio contra sententiam Diui Thomæ in 2. 2. quæst. 78. artic. 4. in corp. quæstionis dicentis, quòd nullo modo liceat inducere aliquem ad mutuandum sub vsuris. Non, enim, obstat nostræ conclusioni, quoniam ipse sanctus Doctor loquitur ibi regulariter, non in casu nostræ conclusionis: quoniam vt ipsemet docuit in 2. 2. quæst. 32. art. 5. in corp. quæst. in fine, dicens, necessitatem proximi obligare aliquem ad eleemosinam sibi largiendam sub præcepto, illam solam, sine qua is, qui necessitatem patitur, sustentari non potest. (& addit rationem in fauorem nostræ conclusionis) In illo (inquit) enim, casu locum habet quod Ambrosius dicit, Pasce fame morientem, si non pauetis, occidisti. ex quibus verbis patet, ipsum non aduersari nostræ conclusioni, vt quàm elegantissimè annuit Dominicus à Soto in lib. 6. quæst. 1. art. 5. probans posse quem inducere, vel consulere minus malum, vt euitetur maius ab eo, qui apud se constitutissimum erat illud perpetrare. Idem respondetur Gabrieli Biel in 4. sent. distin. 15. quæst. 11. dubio 14. se subscribenti simpliciter uerbis Diui Thomæ prędictis, cùm ipse quoque loquens de præcepto eleemosinarum se subscribat dictę sententiæ Diui Thomę.

3. Existēti in extrema necessitate, vel pro existēte in tali necessitate licebit mutuū sub vsuris accipere.

c. pasce. dist. 86.

c. si quod uerius. 33. q. 2.

S. Thomas defenditur, & interpretatur eius mens.

Sotus.

Secunda conclusio.

Sub usuris petens mutuum ab eo, qui est paratus mutuare sub usuris, & non gratis nullo peccato se maculat in duobus casibus: primus est, si illud sibi, vel proximo ualde necessarium est: secundus est, si uelit ex mutuata re sibi consulendo uacare mercaturæ licitę, vt tali modo sibi victum, & omnia ad suum statum decentia congregare possit: tamē solùm veniale peccatum committet,

4. Mutuum petere sub vsuris quando nullū peccatum sit, quando venia le, & quando mortale.

mittet, si hoc fecerit ad superfluas congregandas diuitias, vel ut latiùs uiuat: erit mortale peccatum in casibus duobus: primus, si pro re illicita, non ratione susceptionis mutui, sed ratione finis praui: & secundus si sciens pro certo se non posse soluere postmodum tempore debito, nihilominus mutuum sub vsuris suscipit, vel vt sic fallat mercatores, vel indè sequitur depopulatio totius substantiæ, ac patrimonij sui, & propriæ familiæ: quàm in perpetuum, vel quasi, egestati subiicit. Vel ratione scandali actiui: vt si Episcopus, vel alia persona religiosa susciperet mutuum sub vsuris habens necessaria, vt lautiùs viueret. Hæc conclusio probatur auctoritate Diui Thomæ in 2.2. quęst.78. art.4. in corp. quæst. & in respon. ad secundum. Cardinalis Caietani in Commentarijs ibidem, Dominici à Soto in lib.6. vbi supra. Gabrielis Biel vbi supra. Riccardi in 4. sent. dist. 15. art.5. quæst.5. in princ. Innocentij, Ioan. And. Antonij de Butrio, Panorm. & Ioan. de Anania in c. super eo. extrà de vsur. Syluest. in ver. vsura, septimò. §.1. Nauarri in suo Manuali, cap. 17. num. 262. 263. & 264.

S. Thomas. Caiet. Sotus. Biel. Riccardus. Innoc. Ioan. And. Ant. de Butriò. Panor. Ioan. de Ana. Syluest. Nauarrus.

Ad argumentum modò quàm facillima erit responsio: dicendo minorem illam regulariter esse veram, si eam intellexerimus iuxta sonum verborum: sed si acceperimus inducere ad peccatum, largo modo pro, consulere minus peccatum ei, qui omnino paulò post voluisset maius peccatum perpetrare, & iam ad illud se accinxerat: tunc dicemus falsam esse minorem, cùm hoc non sit inducere ad peccatum: vt latiùs per adducta in conclusionibus allatis in quæst. 12. probauimus, & sic patet ueritas nostrarum conclusionum.

QVAESTIO XXXV.

Vtrum vsurarij publici, seu manifesti sint plectendi aliqua alia pœna vltra pœnam peccati mortalis, & obligationis restituendi extorta per vsuram vnà cum omni damno indè illato.

SVMMARIVM.

1 *Vsurarius manifestus quis propriè appellandus sit.*
2 *Vsurarius manifestus quis dicatur ad effectum, vt incurrat pęnam. cap. quia in omnibus: extrà de vsuris.*
3 *Vsurarius manifestus quis dicatur ad effectum, vt incurrat pęnam. cap. quàmquam, de vsur. in sexto.*
4 *Peccare manifestè quis dicendus sit.*
5 *Vsurarius laicus manifestus est infamis.*
6 *Vsurarius laicus occultus nulla infamia fędatur, donec per sententiã denudetur crimen suũ.*
7 *Vsurarius laicus manifestus, an admittatur ad communionem altaris.*
8 *Vsurarij manifesti oblatio in ecclesia facta, non erit recipienda, sed eleemosinæ quando.*
9 *Vsurarius manifestus quando priuabitur sepultura non restituendo.*
10 *Notarius, appellatur seruus publicus.*
11 *Cautio, & cautio idonea, vel sufficiens, an differant.*
12 *Vsurarij prædicti non valentes restituere vsuras extortas non priuabuntur ecclesiastica sepultura.*
13 *Vsurarius manifestus restituens vsuras, & non interesse, an priuetur sepultura ecclesiastica*
14 *Vsurarij manifesti testamentum est ipso iure nullum, nec tales erunt admittendi ad sacramenta, nisi prius restituerint, vt poterunt.*

15 *Vsurariorum manifestorum codicilli, & donationes causa mortis sunt ipso iure nulla non præmissa restitutione.*
16 *Pœnalia iura etiam in materia excommunicationis extenduntur.*
17 *Vsurarij prædicti testamentum quando erit validum.*
18 *Vsurarij manifesti cadauer sepultum in ecclesia quando exhumari debeat.*
19 *Vsurarij prædicti an debeant admitti ad confessionem, & sacramentalem absolutionem.*
20 *Vsurarij prædicti non oriundi, an debeant expelli à ciuitatibus, in quibus existunt.*
21 *Vsurariorum laicorum manifestorum pœnis subiacent, & ipsi clerici vsurarij manifesti.*
22 *Dispensare poterit Episcopus in infamia incursa à clerico propter vsuras manifestè ab ipso exactas.*
23 *Vsurarij clerici sunt suspendendi ab officio, & beneficio.*
24 *Vsurarij laici sunt excommunicandi, si non destiterint ab exactione vsurarum.*
25 *Clerici an possint accipere oblationes de manu vsurariorum manifestorum.*
26 *Sepelientes usurarios manifestos in loco sacro sunt excommunicati.*
27 *Sepelientium appellatione qua persona veniant.*
28 *Legis mens ex tribus colligitur.*
29 *Legis ratio, dicitur mens seu anima legis.*
30 *Contra legis mentem faciens, & non contra verba legis incidit in pœnam legis.*
31 *Legis extensio in pœnalibus, an fiat ad id, quod est de mente ipsius legis, & non de sensu verborum.*
32 *Legis mens comprehensiua quid sit, & quotupliciter colligatur.*
33 *Legis mens extensiua, siue extensa quid sit.*
34 *Lex an extendatur in pœnalibus ad comprehensa sub mente.*
35 *Lex etiam extenditur in pœnalibus, quando talis extensio est secundum mentem legis comprehensiuam.*
36 *Lex in pœnalibus non extenditur quando talis extensio esset secundum mentem legis extensiuam siue extensam: in non pœnalibus, autem, extenditur.*
37 *Legi facere fraudem quot modis contingat, & an talis incidat in pœnam statutam non obseruantibus legem talem.*
38 *Donare non potest maritus vxori.*
39 *Legis mens est ratio legislatorem mouens ad legem condendam.*
40 *Legis mentem seruanti non est curandum de verbis legis.*
41 *Statutum extenditur etiam ad alios casus, sine quibus dispofita per statutum non possunt commodè sortiri effectum.*
42 *Res non sermoni, sed sermo rei subiectus est.*
43 *Religiosus abiconsum habitum suæ religionis deferens, est excommunicatus.*
44 *Contra legem facere quis dicatur.*
45 *Legi fraudem quis dicatur facere.*
46 *In legem committere quis dicatur.*
47 *Monialium claustra ingrediens est excommunicatus per bullam Gregorij XIIJ.*
48 *Excommunicati an sint ingredientes monasteria monialium sine prætextu licentiarum.*

VM tandem aliquando (Deo Opimo Maximo præstante) peruenerim ad nouissimam quæstionem pertractandam in præsenti opusculo, operæpretium visum fuit examinare in ea: An, vltra adducta in detestationem inhumanissimi sceleris vsurarum, ipsi publici, & manifesti vsurarij veniant aliqua alia pœna plectendi ultra restitutionem bonorum extortorum per usurariam mutuationem vnà cum damnis indè illatis ipsis mutuatarijs, à quibus illa sic iniustè abstulerunt: & procedendo iuxta morem consuetum, dico, quòd primò videtur dicendum, vsurarios publicos, & manifestos quoscunque ulla alia pęna, præter iam adductas, plectendos fore: quod & videtur probari forma syllogistica tali pacto, videlicet:

Afflictio non est addenda afflictis. **Maior propos.**

Minor propos. At si vsurarij quicunque publici, vel manifesti aliqua alia pœna essent plectendi vltra adductas, adderetur afflictio afflictis.

Conclusio. Ergo, non erunt ipsi vsurarij (quicunque illi sint) manifesti, seu publici alia aliqua poena (vltra adductas) puniendi.

Maior, & minor propositio non indigent probatione, cùm per se pateant.

SED CONTRA: Scriptum est Ierem. c. 17. ver. 18. Confundantur qui me persequuntur, & non cõfundar ego: paueant illi, & non pauean ego: induc super eos diem afflictionis, & duplici contritione cõtere eos Domine: ergo, quis potest pro vno delicto non sola vna pœna puniri, sed pluribus, vt passim experientia iudiciorum forensium nos edocet: cùm multi, primo maceratione carceris mancipationis, torturæ, & aliorum tormentorum, & postmodum aliquando vltimi supplicij pœnæ donentur.

Respondeo præsenti quæstioni nonnullis conclusionibus, præmittendo, tamen, illi vnicum notabile pro illarum maiori intelligentia.

Vnicum notabile sit hoc

Manifestus usurarius licèt quis in multis casibus dicatur, tamen quia multæ sunt poenæ ipsis debitæ de iure, & in pœnis benignior interpretatio erit facienda, vt in cap. in pœnis, de reg. iur. in sexto. icircò operæpretium duxi iuxta doctrinam Didaci Couarruuias in lib. 3. cap. 3. à num. 4. vsque ad nu. 6. variarum resolut. sigillatim subnectere acceptiones, seu significata per hos terminos, manifestum, vsurarium.

(c. in pœnis, de reg. iur. in 6. — Couar.)

1 Manifestus, igitur, vsurarius primò dicetur, qui palàm, & publicè fœneratitiam artem ita exercet, vt ipsa operis, & patrati sceleris euidentiam nullam excusationem habeat, vt in c. euidentia, extrà de accus. in quo omnes Doctores conueniunt. Secundò, qui crimen ipsum confessus est in iudicio, iure etenim ea confessio manifestum facit, tex. in c. vlt. & c. vestra. extrà de cohab. cler. & mulier. & in c. olim, extrà de verb. sign. Glos. in hac specie in c. 1. in ver. manifestos, de usur. in 6. quam Doctores inibi sequũtur. & in c. quia in omnibus, extrà de vsur. Diciturq; frequentissimè id esse notorium iuris, quod apparet per confessionem in iudicio emissam. & ideò manifestus vsurarius dicetur is, qui apud iudicẽ confitetur se usurarium esse, etiã si simplex confessio sit, nec professus fuerit se manifestum usurarium esse; quemadmodũ & in specie explicat Francus in d. c. super dictã Glo. in ver. manifestos. & est de mente Doctorum ibi, & Abb. Ananiæ, & aliorum in d. c. quia in omnibus. Tertiò, licèt confessio extraiudicialis non efficiat quem manifestum usurarium. argum. in cap. vlt. extrà de cohab. cler. & mul. Si, tamen, ea facta fuerit coram Sacerdote, & testibus publicè, ita quidem ut id in plurium notitiam deuenerit, dicendus erit quis ex ea confessione, vsurarius manifestus: vt docet Glos. in dicto c. quamquam, de vsur. in 6. in ver. manifesti. quam ita intelligunt Archidiac. Dominicus à S. Geminiano, & Francus ibidem. Abb. in c. quia in omnibus. Ioan. de Anania in d. c. quia in omnibus, col. 5. Bal. in l. j. col. 4. C. de sacrosan. eccl. Felin. in c. auditis, col. pen. de præscrip. quorum opinio communis est secundum Socin. in consi. 127. col. 2. lib. 3. & profectò si eorum rationes considerauimus, non refert, an fiat ipsamet confessio extra iudicium coram sacerdote, vel notario: modò facta fuerit coram testibus, ita palàm, & publicè, quòd in plurium aures cognitionem huiusmodi, & scientiam peruenerit. Nam & hi Doctores ea ratione (eorum sententiam probant) q̃ confitentis ore crimen istud effectum sit manifestum. Quartò, qui ob hoc crimen iam

(*Vsurarius manifestus quis propriè appellandus sit.* — c. euidẽtia, extrà de accusat. — c. fin. extrà de cohab. cler. & mulier. — c. olim, extrà de verb. signif. — Glossa. — Francus. — Glos. — Abbas — Ananias. — Glos. — Archid. — Gemin. — Francus. — Abbas. — Ananias. — Baldus. — Felin. — Socinus.)

à iudice

à iudice per sententiam damnatus fuerit: cùm iudicis pronunciatio notorium efficiat: vt in c. vltimo, extrà de cohab. cler. & mulier. Vndè non dicetur manifestus vsurarius, qui conuictus in iudicio est, nisi superueniat sententia iudicis. Notandũ insuper, prædictis modis dicetur quis manifestus usurarius, ad effectum incurrendi pœnas statutas in d. c. quia in omnibus. (quas in conclusionibus enumerabimus) extrà de usur. At si tractetur de incurrendis pœnis statutis in c. quamquam. de vsur. in 6. contra usurarios manifestos, etiam si huiusmodi criminis pęnituissent, ac iussissent usuras restitui ijs, à quibus extorsissent, tunc manifestus usurarius is dicendus erit, qui ita palàm, & publicè usuras exercuit, ut ipsa criminis euidentia non possit ulla tergiuersatione celari: quod & hac ratione probatur. Siquidem non est uerisimile, Romanum Pontificem tam graues pęnas statuisse aduersus eum, qui semel mutuum dederit sub vsuris, licèt id confessus fuerit publicè in iudicio, vel extra iudicium, vel à iudice ex ea causa fuerit damnatus. Nec item in eum, qui secretè, & occultè usurarios contractus pactus fuerit, quamuis demum eius criminis accusatus, vel confessione, vel probationibus alijs fuerit condemnatus: nam & in his casibus non posset iustè hunc reum pronunciare esse manifestum vsurarium. Et licèt sententia, aut eius confessio eum efficiat usurarium manifestum, non sufficit ea iudicis manifestatio ad pœnas statutas in d. c. quamquam. cùm inibi (vt par est) manifestatio facti, & non iuris exigatur. Idem probatur ex eo, quòd in c. 1. de vsur. in 6. Exercitium usurarum manifestum requiratur, quo quidem deficiente, legis pœna deficere debet: & præter hæc, eadem sententia probatur auctoritate dicti Couarruuias ubi suprà, & antè illum Bartoli, qui in l. 2. nu. 3. ff. de furt. dixit, quòd ad hoc, vt quis dicatur manifestus usurarius, oportet quòd is publicè tabulam, & mensam paratam habeat ad mutuandum sub usuris. Attamen tradit ipse hanc decidendi normam in hoc his uerbis utens, videlicet: Quandoque quæritur utrum quis dicatur delinquens, seu peccator manifestus: vt fur usurarius, uel alio modo, respectu certi, & limitati delicti: & tunc requiritur apprehensio, seu acclamatio contra eum in ipso actu delinquendi, uel in his, quæ sunt proxima delicto, vt in istis legibus: quandoque quæritur, utrum aliquis sit manifestus peccator alicuius delicti in genere, & tunc non sufficit, quòd faciat semel, aut bis illud delictum: sed requiritur, quòd stet publicè paratus ad illud delictum faciendum: vt facit meretrix in prostibulo, uel usurarius ad banchum, vt in l. palàm. in princ. ff. de ritu nuptiarum. & quod not. in cap. vsurarum. de vsur. in sexto. Item si non facit ita palam, sed quasi, vt puta, mutuat in camera sua cuilibet volenti: argum. in dicta l. palam. hæc omnia Bart. ubi supra. Idem docuit Bal. in l. j. C. de sacrosan. eccl. col. 4. dum asseuerat, non sufficere ad hoc, ut quis sit usurarius manifestus, ꝙ probetur eum usurarium esse: sed requiri probationem actuum publicè, & palàm gestorum super eiusdem criminis exercitio: & idem Bal. eadem rursus asseuerauit in l. vnica. §. similiq; modo in secundo, num. 4. dicens usurarium manifestum eum esse, qui palàm, & in omnium, uel maioris partis conspectu usuras exercet: ex his omnibus, ergo, patuit, quomodo sit sumendus usurarius manifestus quoad nostram materiam: quę omnino sunt notanda pro maiori intelligentia eorum, quæ erunt afferenda ad decisionem præsentis quæstionis.

Prima, ergo, conclusio sit hæc.

Laicus vsurarius manifestus est infamis infamia iuris nulla expectata snĩa.

c. fin. extrà de cohab. cler. & mulier.

2 *Vsurarius manifestus quis dicatur ad effectum, vt incurrat pęnam. in c. quia in omnibus. extrà de vsur. statutã.*

3 *Vsurarius manifestus qs dicatur ad effectum, vt incurrat pęnam, in c. quamquam, statutam.*

c. 1. de vsur. in sexto.

Couarru.

Bart.

4 *Peccare manifestè quis dicendus sit.*

Bald.

5 *Vsurarius laicus manifestus est infamis.*

cap. infames. 3.q.7. Hæc conclusio probatur duplici medio: Primò, enim, per tex. in c.infames. §.fin.3.quæst.7.vbi hæc habentur, videlicet: [Infamia incurritur aliquando ipso genere facti, vt exercentes improbum fœnus, & illicitè exigentes vsuras l. improbum. C.ex quib.caus. infamia irrogatur. vsurarum.] hæc ibi.Idem in l.improbum. C.ex quibus causis infamia irrogatur. vbi hæc habentur, videlicet: [Improbum fœnus exercentibus, & usuras vsurarum illicitè exigentibus infamiæ macula irroganda est.] Idem per arg. cap. infames. 6.q.1. in cap.infames. 6.quæst.1. circa finem. vbi dicitur [omnes esse infames, quos ecclesiæ, vel seculi leges infames pronunciant.] at quoniam prædictę ecclesiasticæ, & seculi leges pronunciant infamem exercentem improbum fœnus: indè patet nostram conclusionem probari per dictum tex.in cap.infames. Et notandum, quòd dicta conclusio verificatur in quocunque usuram exercente: nec in hoc audienda est glo.in dicta l.improbum.(dicens non comprehendi in d.l.nisi qui exercent vltra limites definitos in l.eos. C.de vsur.) vt quàm elegantissimè probat Didacus Couarr.loco infrascripto. Probatur & secundò præsens conclusio Doctorum aùctoritate: Bart.enim, in d. l. improbum. Bart. Couarruuias. Panor. Glos. Syluest. Archid. Card. à Turre cremata. vnà cum Glo.ibidem. Panor.in cap.inter dilectos, num.2.de excessib.prælat. Didacus Couarr.in lib.3.cap.3.num.2.variarum resol.qui & quàmplurimorum aliorum sententias fauentes nostræ conclusioni recenset. Syluest. in tit. de usur.nonò.§.4. Archid.& Card.à Turre cremata in d.cap.infames. 3.q.7. qui, & tradunt quid sit infamia, & quotuplex: de quibus latiùs dixi in nostra practica canonica criminali in lib.1.tit.de accusat.

Secunda conclusio.

6 *Vsurarius laicus occultus nulla infamia fœdatur, donec per sententiam denudetur crimen suum.* Laicum, verò, usurarium occultum nulla iuris infamia notari (donec eius crimen detectum fuerit per sententiam iudicis) patet: vndè, & poterit occultè etiam restituere usuram exactam, qua restituta ab infamia huiusmodi omnino liberatur. Hæc conclusio probatur per argumentum à contrario sensu in dictis iuribus adductis in præcedenti conclusione, & in cap.inter dilectos, extrà de excessibus prælatorum.qui frequentem mutuationem exigit, cap. inter dilectos, extra de excess. prælat. cùm loquatur de manifestis. Probatur & secundò Doctorum aùctoritate, videlicet Didaci Couarruuias vbi suprà, num.2.in ver.incip.scribit, tamen, Salicetus. qui hoc probat aùctoritate Saliceti in dicta l. improbum. & aliorum Doctorum. Dominus Bartholomeus Bertazzolus in consi.55.num.9.se subscripsit quoque nostræ conclusioni, quam probat multorum aliorum aùctoritate. Probatur & tertiò ratione: Cùm ad infamiam iuris incurrendam necessarium sit delictum non esse occultum, vt ex adductis iuribus patuit: indè sequitur ueritas nostræ conclusionis. Couarr. Salic. Bartholomeus Bertazzolus. Ratio conclus.

Tertia conclusio.

7 *Vsurarius laicus manifest⁹, an admittatur ad cõmunionẽ altaris.* Laicus usurarius manifestus non erit admittendus ad communionem altaris, quam tamen communionem altaris Innocentius, & Ioannes And. locis citandis exponunt ad recipiendum corpus Domini. Abbas, verò, antiquus in c.cùm tu.de vsur. exponit, ꝙ non admittantur ad ecclesiam, quando ibi celebrantur diuina officia, nam assistentes debent admitti ad communionem altaris, & hæc expositio magis placet Panor.in c.quia in omnib. extrà de vsur. qui dicit hanc esse fortè meliorem expositionem, vt usurarius rubore confusus faciliùs resipiscat, sicut dicimus de excommunicato, vt in c.pia.de except. lib.6.& addit Panormitanus, & multum placet mihi hęc expositio, & esset obseruanda. Ioannes, etiam, de Anan.in d.c.quia in omnibus.astipulatur Panor. & addit se scire obseruari hoc ultra montes. Didacus, Couarr.ubi suprà, nu.5.

§.tandem,

§.tandem, sequitur expositionem Innocentij. Idem facit Syluest. ubi supra. Vtraque expositio cùm bona sit, icircò ei nihil addendum puto, illam remittendo lectoris arbitrio.

Quarta conclusio.

Laici manifesti vsurarij oblationes oblatæ non erunt suscipiendę in ecclesia, vt docet tex. in d.c. quia in omnibus. & ibi Doctores omnes: eleemosinæ, verò, poterunt suscipi, si indè non efficerentur inhabiles ad restituendas usuras: vt ijdem Doct. vbi suprà probant. & Io. And. in c. cùm voluntate. extrà de sent. excom. 8 *Vsurarij manifesti oblatio in ecclesia facta, non erit recipiēda, sed eleemosinę quā do.*

Quinta conclusio.

Laici usurarij manifesti non poterunt tradi sepulturæ ecclesiasticæ, licèt in vltima uoluntate mandauerint hæredib. solui usuras, quas exegissent dum sani fuissent, sed oportebit eas omnino uel soluisse extortas usuras, vel dedisse non qualemcunque cautionem de soluendo illas, sed pignoratitiam, vel fideiussoriam de soluendo usuras omnes extortas: & hoc mediante instrumento publici notarij: hæc omnia, tamen, iuxtà facultates ipsorum usurariorum: quia si nihil haberent (& hoc notoriè constaret) non essent molestandi, & restitutio plenaria facienda est, nec habebitur ratio ne egeat: vt latiùs probauimus (exponendo quoque qualiter erit intelligenda huiusmodi particula [Ne egeat) in quæstione trigesimaprima, conclusione quarta. Hec conclusio probatur triplici medio: Primò, enim, per textum in cap. quia in omnibus, extra de vsur. in quo Alexander Tertius in Concilio Lateranensi [statuit usurarios manifestos decedentes in peccato usurarum extorsionis, non fore admittendos ad sepulturam ecclesiasticam.] & apertiùs nostra conclusio probatur per textum in cap. quamquam, de usuris, in sexto. in quo habentur infrascripta statuta à Gregorio Decimo in Concilio Lugdunensi, videlicet: [Quamquam usurarij manifesti de usuris, quas receperant satisfieri expressa quantitate, indistinctè in ultima uoluntate mandauerint: nihilominus, tamen, eis ecclesiastica sepultura denegetur, donec de usuris ipsis fuerit (prout patiuntur facultates eorum) plenariè satisfactum: vel illis, quibus est facienda restitutio (si prestò sint ipsi) aut aliis, qui eis possint acquirere, vel eis absentibus loci ordinario, aut eius uices gerenti, siue rectori parochiæ, (in qua testator habitat) coram aliquibus fide dignis de ipsa parochia (quibus quidem ordinario, vicario, & rectori prædicto modo cautionem huiusmodi eorum nomine, liceat præsentis constitutionis auctoritate recipere: ita quòd illis perindè actio acquiratur) aut seruo publico, idest notario (vt docet ibi Glos.) de ipsius ordinarij mandato, idoneè de restitutione facienda sit cautum: cæterum, si receptarum usurarum sit quantitas manifesta, illam semper in cautione prædicta exprimi volumus: alioquin aliam recipientis cautionem huiusmodi arbitrio moderandam: ipse, tamen, scienter non minorem, quàm uerisimiliter creditur, moderetur: & si secùs fecerit, ad satisfactionem residui teneatur.] hæc in dicto canone. Probatur & secundò Doctorum auctoritate. Glos. enim, in dicto cap. quamquam. in ver. idoneè. & glos. in cap. ad nostram. la prima, in ver. sufficienti cautione. vbi tradit hanc optimam regulam, ac doctrinam dicens, Nomine cautionis, simplex promissio intelligitur, ut in l. sancimus, C. de uerb. signi. & Glo. in c. 1. de consec. dist. 4. in uer. cautione. in fi. si autem dicatur idonea uel sufficiens, intelligitur de pignoratitia, uel fideiussoria: ut in l. si mandato Titij. §. ultimo.

9 *Vsurarius manifestus quando priuabitur sepultura non restituendo.*

c. quia in omnibus, extra de vsur.

c. quamquam, de vsur. in 6.

10 *Notarius appellatur seruus publicus.*

11 *Cautio, & cautio idonea, vel sufficiens, an differant.*

Anchar. Specul. Ant. de But. Panorm. Felin. Couarr.

ff. mandati. & in l. 4. §. adijci. ff. de fideicomm. libert. Petrus de Anch. in dicto cap. quamquam. Glos. in cap. fin. extrà de pignorib. in ver. idoneè. Specul. in titu. de empt. §. 1. num. 9. & 10. Antonius de Butrio, Panorm. Felinus, & alij Canonistæ super prædictas Glosas, qui omnes idem probant. Didacus Couarruuias vbi suprà nu. 6. qui recenset quàmplurimos Doctores ita tenere.

Ratio conclus.

Probatur & ratione: Cùm, enim, dictum fuerit in c. quia in omnibus. extrà de vsur. quòd huiusmodi vsurarij non accipiant Christianam sepulturam, si in hoc peccato decesserint, & statim poterat fraudem quis facere legi, dicens, ergo, hic vsurarius mandans restitui vsuras debet tradi sepulturę ecclesiasticæ: & ratio est, quoniam eo ipso quòd mandauerit vsuras restitui (supposita pęnitentia de Dei offensa) non decessit in peccato taliter incurso: Iccircò canon voluit, vt nullatenus sepeliretur in ecclesia, nisi solutis vsuris, vel saltem præmissa cautione fideiussoria, vel pignoratitia: vt omnino sequatur restitutio vsurarum cum effectu.

Sexta conclusio.

12 *Vsurarij prædicti nō valentes restituere vsuras extortas non priuabuntur ecclesiastica sepultura.*

c. cùm tu. extra de vsur. Glos. Anchar. Archid. Gemin.

Vsurarij manifesti, qui nullam poterunt præstare cautionem propter paupertatem notam omnibus: poterunt sepeliri in ecclesia, si præstiterint iuratoriam cautionem. hæc couclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argum. in c. cùm tu. extrà de vsur. & in cap. quamquam. de vsur. in sexto, in ver. [prout patiuntur facultates eorum] vbi arguendo à contrario sensu; patet, ipsos non priuandos fore ecclesiastica sepultura, si facultas eis defuerit soluendi vsuras: si, ergo, hac de causa non soluentes vsuras excluduntur à tali poena, quantò magis si satisfecerint prout potuerint, sub iuratoria cautione, si aliam non habuerint. Probatur & secundò Doctorum auctoritate. Glos. enim, in vtroque cap. in ver. facultàtes. Anch. in d. c. quamquam. in fi. Archid. in d. cap. quamquam. in ver. patiuntur. Domin. à S. Gemin. qui ibidem se subscripsit dictæ Glos.

Ratio conclus.

Antecedens.

Consequentia

Probatur & tertiò hac ratione. Cùm ad impossibile nemo teneatur, & nemo regulariter debeat puniri non præcedente culpa: & priuatio sepulturæ, quędam pęna sit: cùm inter pęnas vsurarijs manifestis iniungendas connumeretur, & hec videlicet ut careat ecclesiastica sepultura: indè patet ueritas nostrę conclusionis, cùm in ipsa supponatur, usurarium huiusmodi non posse aliam, quàm iuratoriam præstare cautionem.

Septima conclusio.

13 *Vsurarius pdictus restituēs vsuras, & nō interesse, an priuetur ecclesiastica sepultura.*

c. quamquam, de vsur. in 6. Archid. Anchar. Gemin.

Ratio conclus. Antecedens. Consequentia.

Laicus vsurarius manifestus restituens usuras, & non interesse, seu damnū illatum ijs, à quibus usuræ fuerant extortę, non subiacebit poenę indictæ in d. c. quamquam. vnde, & poterit sepeliri in ecclesiastica sepultura. Hæc conclusio probatur triplici medio: Primò, enim, per arg. in d. c. quamquam, [vbi tantū præcipitur sub poena priuationis sepulturæ ecclesiasticę restitutio usurarū, nulla facta mentione de restitutione damni, seu interesse indè illati. Probatur & secundò Doctorū auctoritate. Arch. enim, in d. c. quāquam. in ver. de usuris. Anch. in d. c. quāquam. in 5. not. Domi. à S. Gemi. in d. c. quamquā. in ver. quæro an vsurarius debeat restituere. Probatur & tertiò hac ratione. Cū simus in pęnis, in quibus strictior interpretatio erit facienda, & nō fiat extensio: vt in cap. in pęnis. & in c. odia. de reg. iur. in 6. consequens erit, q̄ vsurarius manifestus nō restituens interesse illatum ratione usurarum extortarum non subiaceat poenis dicti c. quamquam. & ratio euidentissima est: quoniam nulla mentio de ipsis interesse, & damnis restituendis fit in dicto canone.

Octaua

Octaua conclusio.

Vsurarij laici manifesti testamentum est ipso iure nullum, nec alicui licebit ipsorum testamentis interesse: immò (secundum Baldum in consilio 334. libro 2.) Lex principis non posset hoc statuere, nisi præmissa cautione prædicta.

14 *Vsurarij prædicti testamentum est ipso iure nullum, nec tales ad sacramenta admittendi sunt, nisi prius restituerint ut poterunt.*

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per textum apertissimum in dicto capitulo, Quamquàm. §. fin. de vsuris in sexto, in quo hæc habentur, videlicet. [Nullus manifestorum vsurariorum testamentis intersit, aut eos ad confessionem admittat, siue ipsos absoluat: nisi de vsuris satisfecerint, vel de satisfaciendo pro suarum viribus facultatum præstent (vt premittitur) idoneam cautionem. Testamenta quoque manifestorum vsurariorum aliter facta non valeant, sed sint irrita ipso iure.]

c. Quanquàm. de vsur. in 6.

Probatur & secundò Doctorum auctoritate: Nam Ioannes Andreas, Archidiaconus, Petrus de Ancharano, & Dominicus à S. Geminiano in dicto capitulo, Quamquàm, circa finem: Antonius de Butrio, Panormitanus, Ioannes de Anania in c. Quia in omnibus. extra de vsur. Couaruuias, vbi supra, numero 9.

Ioannes Andr. Ancharanus. Archid. Geminianus. Ant. de But. Panor. Ananias. Couar.

Probatur & tertiò hac ratione, videlicet: Cùm vnusquisque teneatur restituere vsuras extortas de necessitate salutis, & quàm facillimè vsurarij prompti sint ad testamentum condendum, vt diuites relinquerent filios, præponentes, quadam tacita infidelitate, commodum temporale eorum, æterno spirituali, ipsorum vsurariorum dispendio: iccircò piissima mater ecclesia præcepit nullum haberi testamentum, quod non præcedente restitutione usurarũ, vel saltem cautione idonea fieret: vt hoc modo omnino compulsi ipsi vsurarij reddant vsuras extortas: & sic quodammodo cogantur inuiti ad consulendum propriæ saluti.

Ratio conclus.

Nona conclusio.

Codicilli, & donationes manifestorum vsurariorum ipso iure sunt nullæ (sicut fuit probatum de testamentis,) nisi præmissa cautione prædicta.

15 *Vsurariorum prædictorũ codicilli & donationes causa mortis sunt ipso iure nullæ.*

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, enim, per argumentum in dicto capitulo, Quamquàm, [cùm ibi prohibeatur testamentum condi per vsurarium manifestum, non præuia cautione prædicta] eo, quòd licèt quoad solemnitates, quæ obseruantur in conficiendis testamentis, codicilli ab ipsis differant, non, tamen, quoad finem, & scopum legislatoris in dicto cap. Quanquam: quæ fuit procurare per prohibitionem testamentorum, vt usuræ extortæ soluerentur ijs, à quibus fuerant extortæ, quarum restitutio poterit impediri per codicillos, eodem modo, sicut per testamentorum confectionem.

c. Quanquàm. de vsur. in 6.

Probatur & secundò Doctorum auctoritate. Nam præsenti conclusioni se subscripsit Glos. in dicto cap. Quanquàm, in ver. aliter facta. Archidiaconus, Petrus de Ancharanus, Ioannes Andreas, Dominicus à S. Geminiano, Francus in dicto cap. Quanquàm, Ioannes de Anania in cap. Quia in omnibus. Felinus in cap. translato. col. vlt. extra de constitutionib. Didacus Couarruuias, vbi supra, §. 5. & 6. nume. 9.

Glos. Archid. Anchar. Io. And. Geminianus. Francus. Ananias. Felinus. Couarruuias.

Probatur & tertiò hac ratione, videlicet: Cùm codicilli largè sumpti dicantur testamenta: quia mentis testationes, vt in cap. placuit. §. sed aliud. 13. quæst. 2. Institu. de testamentis, in principio, & in l. conficiuntur. l. ab intestato. ff. de iure codicillorum, indè sequitur veritas præsentis nostræ conclusionis, vt poena statuta contra vsurarios prædictos circa testamenta non conficienda

Ratio conclus.

cienda

16 cienda extendatur ad codicillos, & ad omnes vltimarum voluntatum dispositiones: quoniam aliàs facilè (vt docet prædicta Gl.) esset constitutionẽ hanc dicti cap. Quamquàm, iu hoc eludere: ac per hoc comprobatur esse verissimã doctrinam Glos. in cap. 1. in ver. Italiæ. de temporibus ordinat. & Glos in clementina prima, in ver. sepulturæ, in fine. de sepulturis, Imolæ ibidem, Ioannis de Anania in rubrica de apostatis, & in cap. cùm sit Romana. & Felini in cap. translato. columna fin. in ver. tertiò nota: qui omnes Doctores afferunt multa iura, & aliorum Doct. sententias ad hoc ipsũ probandum, quæ videñ confirmari per tex. in cap. si ciuitas. de sententia excommunicationis in sexto. Vbi hæc notabilia habentur, videlicet. [Si ciuitas, Castrum, aut villa subiiciantur ecclesiastico interdicto, illorum suburbia, & continentia ædificia eo ipso intelligi uolumus interdicta. Nam licèt prædicta videantur aliàs murorum ambitu terminari: hoc, tamen, casu, ne uilipendi valeat sententia interdicti (quod fieret, si posset in ipsorum suburbijs, vel continentibus ædificijs licitè celebrari vt priùs) expedit interpretationem fieri latiorem: cõcludunt, igitur, ipsi Doctores etiam in materia excommunicationis (vt de lata excommunicatione contra sepelientes manifestos vsurarios) quòd appellatione sepellientiũ non veniant solùm actu sepellientes mortuos huiusmodi, cùm sint viles personæ: verùm etiam clerici portantes cereos, comitantes & apportantes funus, fodientes, fabricantes, aperientes sepulchrum pro illis sepelliendis: & hoc est, ne faciliter posset eludi constitutio huiusmodi, eò quòd sequeretur hoc absurdum, quòd unus, tãtum, qui est vilis persona, fortè de seruis usurarij sepelliens innodaretur vinculo excommunicationis, & reliqui cooperantes huiusmodi sepulturæ non: quod esset absurdum: quapropter propriè loquendo nõ dicetur hæc ponderatio, iuris extensio: sed mens comprehensiua. Nam in hoc casu sic erit distinguendum: vt docet Bartolus (in l. omnes populi. nume. 60. ff. de iustitia & iure, infrascriptis vtens verbis.) Aut quæriẽ, utrum statuta recipiant interpretationem actiuè, hoc est, utrum se extendant ad casus in statuto non comprehensos, an passiuè, hoc est, vtrum leges se extendant ad statuta. Primò casu, aut quæris de casibus, sine quibus disposita per statuta non possunt commodè sortiri effectum suum: & ad illos extenditur statutum: aut quæris de alijs casibus, in quibus est eadem ratio, & tũc, aut casus illi per ius commune non sunt decisi, & ad illos extenditur: aut sunt decisi per ius commune, & ad illos non extenditur, hæc Bartolus, vbi supra. His præmissis, notandum (vt docet Felinus, & Ananias, ubi supra,) quòd ubi constitutio esset elusoria, si non extenderetur, tunc, etiam si sit exorbitans, & correctoria, extenditur etiam in materia excommunicationis, quæ, tamen, propriè loquendo nõ

17 dicetur fieri extensio, sed tacitè includi in dicta constitutione pœnali. & licèt Cardinalis Zabarella in dicta clementina prima, de sepultu. aduersetur, tamẽ, quoniam prima hæc opinio videtur, & est meo iudicio verior, cùm fundata sit validissimis rationibus, & eruditissimorum uirorum auctoritate: iccircò ip si me subscribo quàm libentissimè: quam rationem verissimam latiùs probabo infra in conclusionis vltimæ probatione.

Pœnalia intra etiam in materia excommunicationis extẽduntur, & quãdo.

Bartol.

Vsurarij prædicti testamentum erit validũ, si antè mortem usurarius ipse præstitisset cautionem de soluẽdo usuras si secus alij pro ipso sine eius mandato.

Decima conclusio.

Laici vsurarij manifesti testamentum ualidum erit, licèt factum fuisset antè præstitam prædictam cautionem, dummodo antè mortem illam præstitisset: ualidum, verò, non erit, si non ipse, sed hæres ipsius post mortem eius illã præstiisset, sicut nec si ipsam dictus usurarius non præstitisset propter absentiã

sacerd otis,

sacerdotis, vel notarij publici, & hoc imputetur sibi: in casu, tamen, quo hæredes post mortem ipsius cautionem præstitissent, tunc concedetur illi sepultura ecclesiastica.

Hæc conclusio probatur triplici medio. Primò, per argumentum in dicto cap. Quamquàm. §. fin. de usuris in 6.

Probatur secundò Doctorum sententia. Nam infrascripti Doctores se subscripserunt præsenti conclusioni, videlicet, Ancharanus, & Glos. in ver. aliter facta. Dominicus à S. Geminiano in dicto cap. Quamquàm. §. fin. Glos. in clementina prima, in ver. Manifestos. de sepulturis, & ibi Ioannes de Imola, numero 28. & 29. Cardinalis Zabarella, quæstione 21. Antonius de Butrio in c. Quia in omnibus. & ibi Ioan. de Anania.

c. Quanquàm. de vsur. in 6. Anchar. Glos. Geminianus. Glos. Imola. Card. Zab. Ant. de Butrio.

Probatur & tertiò hac ratione, videlicet: Cùm in his, quæ fiunt simul & semel non detur priùs, & posteriùs, indè patet conclusionem veram esse: maximè cùm finis huiusmodi constitutionis seruetur, & mens legislatoris: licèt aliqualiter fiat contra eius verba.

Ratio conclus.

Vndecima conclusio.

Cadauer usurarij manifesti sepultum non præmissa cautione prædicta contra canones prædictos, si poterit discerni ab alijs debet ab ecclesiastica sepultura amoueri in odium tanti criminis.

18 *Vsurarij prædicti cadauer sepultum in ecclesia exhumari quando debeat.*

Hæc conclusio probatur auctoritate Glo. in clemen. 1. de sepultur. in vers. eis quibus. Cardinalis Zabar. in fine dictæ clemen. Imolæ. ibidem. num. 39. & omnium Doctorum.

Glos. Imola. Zabar.

Duodecima conclusio.

Laici usurarij manifesti ad confessionem, & sacramentalem absolutionem non debent admitti nisi facta restitutione vsurarum, vel saltem præmissa cautione prædicta prout diximus in conclusione quinta.

19 *Vsurarij prædicti an debeant admitti ad confessionem, & sacramentalem absolutionem.*

Hæc conclusio probatur triplici medio. primo per textum apertissimum in cap. Quamquàm. §. nullus. de usuris in sexto. Vbi Gregorius Nonus in Concilio Lugdunensi infrascriptis verbis nostram conclusionem roborauit, videlicet: [Nullus manifestorum usurariorum testamentis intersit, aut eos ad confessionem admittat, siue ipsos absoluat, nisi de usuris satisfecerint, vel de satisfaciendo, pro suarum uiribus facultatum præstent (vt præmittitur) idoneam cautionem.] hæc. ibi.

c. Quanquàm. de vsur. in 6.

Probatur & secundò Doctorum omnium prædictorum auctoritate.

Probatur & tertiò hac ratione, videlicet: Cùm, enim, Peccatum non dimittatur, nisi restituatur ablatum, iuxta sententiam Diui Augustini, & est textus in cap. Peccatum. de regulis iuris in sexto. Indè sequitur meritò sacramentaliter absoluendum non fore manifestum usurarium, nisi præmissa restitutione: Sed animaduertendum, quòd consultò textus prædictus duo statuit: primũ, non esse admittendum ad confessionem, & hoc ut occurrat scandalo, quod ex usurarum extorsione manifesta dederat: vt sic confusus erubescens resipiscat: secundum, ei impendendam non esse absolutionem sacramentalem: quoniam, Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatũ. Vndè restitutione non facta, (dum posset fieri) sacramẽtalis absolutio impenderetur frustrà, & sacramentum esset irritum, & sacerdos sacrilegium committeret, si talem scienter absolueret sacramentaliter, cùm & desit contritio.

Ratio conclus. Antecedens. Consequentia

20 *Vsurarij prædicti non oriundi an debeant expelli à ciuitatibus in quibus existunt.*

Tertia decima conclusio.

Laici vsurarij manifesti, non oriundi non possunt ab aliqua vniuersitate, collegio,

collegio, ciuitate, vel à singulari persona, & huiusmodi (ad commorandum in eorum locis, ut ibi exerceant vsuras) admitti: verùm potiùs omnino infra tres menses expelli: quod si non fecerint, vniuersitas, & huiusmodi incurrent ipso iure pœnam interdicti: episcopi, verò, & superiores pœnam suspensionis: inferiores, verò, ecclesiastice sententiam excommunicationis: laicæ verò personæ omni priuilegio remoto per censuram ecclesiasticam compescantur.

c.1. de vsur. in sexto.

Hæc conclusio probatur duplici medio. Primò per textum apertissimum in capitulo primo, de vsuris in sexto, in quo Gregorius Nonus inter alia infrascriptis verbis nostram conclusionem confirmauit, videlicet: [Hac generali constitutione sancimus, vt nec collegium, nec alia vniuersitas, vel singularis persona cuiuscunque sit dignitatis, conditionis, aut status, alienigenas, & alios non oriundos de terris ipsorum publicè fœnebrem pecuniam exercentes, aut exercere uolentes, ad hoc domos in terris suis cōducere, vel conductas habere permittant; sed huiusmodi usurarios manifestos omnes infra tres menses, de terris suis expellant, nunquàm aliquos tales de cætero admissuri. Nemo illis ad fœnus exercendum domos locent, vel sub alio titulo quocunque concedant. Qui uerò contrafecerint, si personæ fuerint ecclesiasticæ, Patriarchæ, Archiepiscopi, episcopi, suspensionis: minores verò personæ singulares, excommunicationis. Si autem collegium, seu alia vniuersitas, interdicti sententiam ipso facto se nouerint incursuros. Quam si per mensem animo sustinuerint indurato, terræ ipsorum (quandiu in eis ijdem vsurarij commorantur) ex tunc ecclesiastico subiaceant interdicto. Cæterum si laici fuerint, per suos ordinarios ab huiusmodi excessu, omni cessante priuilegio per censuram ecclesiasticam compescantur. Hæc in dicto canone.

Probatur & secundò Doctorum authoritate omnium in dicto cap. 1. Syluester quoque in summa in ver. vsura. 9. §. 4. partic. octaua pena.

Quarta decima conclusio.

21 *Vsurariorum laicorum prædictorū pœnis subiacent et ipsi clerici usurarij manifesti.* Conarruuias.

Quæcunque fuerunt adducta in præcedentibus conclusionibus de pœnis vsurariorum manifestorum laicorum, locum habent etiam in clericis usurarijs manifestis, immo fortiùs. Hæc conclusio probatur ijsdem quoque medijs quibus ille fuerunt probatæ: cùm nulla specialis mentio fiat de laico, aut clerico in illis iuribus: sed generaliter prædicta statuantur de quocunque usurario manifesto: nec in hac materia debet esse magis priuilegiatus is, qui maioris peccati vinculo ratione scandali se voluntariè uinxit (vt patet ad sensum) licèt & ipsi clerici acriori pœnæ subiacendi sint pro tali crimine, vt in subsequentibus cōclusionibus patebit, & fatetur Didacus Couarruuias, vbi supra, numero tertio, qui & probat, quòd quoad infamiam incursam à clerico quo ad beneficia & dignitates obtentas & obtinendas posse dispēsare episcopum cum ipso suo clerico, qui olim fuit vsurarius manifestus, vti etiam docet Panormitanus in cap. inter dilectos. numero sexto, extra de excessibus prælato.

22 *Dispensare poterit episcopus in infamia incursa à clerico vsurario propter usuras manifestè exactas.* Panor.

Quinta decima conclusio.

23 *Vsurarij clerici sunt suspendendi ab officio, & beneficio.* c. Præterea. extra de vsur.

Clerici vsurarij sunt suspendendi ab officio & beneficio, & laici excommunicandi, nisi destiterint ab extorsionis vsurarum exercitio vsque ad dignam satisfactionem.

Hæc conclusio probatur per textum apertissimum in capitulo, præterea. extra de vsuris. Vbi [Alexander Tertius statuit contenta in nostra conclusione his verbis utens, videlicet. Præterea parochianis tuis usuras recipere interdicas. Qui si parere contempserint, si clerici sint, eos ab officio, & beneficio suspendas:

suspendas: si laici, vsque ad dignam satisfactionem, ipsos vinculo excommunicationis astringas. hęc ibi. idem asseuerant & omnes Doctores ibi, quia textus est apertissimus. Idem fuit statutum in c. si quis clericorum. dist. 47. & ibidem per Doctores, cùm clari sint illi textus.

24 *Vsurarij laici sunt excommunicandi si non destiterint ab exactionē usurarum.*

c. si quis clericorum. dist. 47.

Decima sexta conclusio.

Clerici accipientes oblationes de manu vsurariorum manifestorum, illas restituere teneantur & exequutione suorum officiorum careant, donec satisfaciant ad arbitrium episcopi. Hæc conclusio patet ex verbis cap. quia in omnibus. extra de vsur. & ibi per Doctores: quoniam eadem verba conclusionis ibi recensentur.

25 *Clerici an possint accipere oblationes de manu usurariorum manifestorum.*

Decima septima & vltima conclusio.

Sepelientes, tam clerici, quàm laici, in loco sacro manifestos vsurarios, non præuia restitutione vsurarum, vel idonea cautione de vsuris restituendis (prout latiùs in præcedentibus conclusionibus fuit dictum) illis personis, à quib. extortæ ipsæ usuræ fuerant, ipso facto incidunt in excommunicationem maiorem. Et animaduertendum, quòd appellatione sepelientium non solùm veniunt actu sepelientes ipsos vsurarios, scilicet, tumulantes, seu in foueam ipsos vsurarios proijcientes, seu humeris proprijs ipsos portantes descendendo in foueam aliquam, ibi ipsos proprijs manibus tumulantes: (cùm hi sint vilissimæ & imperitissimę personæ) verùm etiam appellatione sepelientium veniunt clerici portantes cereos, comitantes cadauer, decantantes officium solitum decantari pro mortuis paulò post sepeliendis, portantes funus, fabricantes foueam, & denique omnes cooperatores huiusmodi sepulturæ talium vsurariorum manifestorum. Cùm & in pœnalibus, (etiam in materia excommunicationis) fiat extensio de casu ad casum, qui implicitè in casu expresso continetur, sine qua extensione, seu (& veriùs) interpretatione, non saluaretur mens legislatoris, & dicta constitutio pęnalis esset elusoria, & frustratoria: Vnde talem extensionem legis pęnalis nolunt Doctores extēsionem legis appellare, sed mentem legis comprehensiuam: qui, tamen, termini, illicò declarabuntur & præmittentur probationi præsentis conclusionis afferendæ: cùm hæc quæstio sit quotidiana, & varia inter Doctores reperiatur sententia, circa ipsam. Vndè acuratissimè examinare, ac probare hanc vltimam conclusionem (Deo dante) studebo.

26 *Vsurarios manifestos sepelientes in loco sacro sunt excommunicati, & quando.*

27 *Sepelientium appellatione, quæ personæ veniant.*

Hæc igitur conclusio probabitur triplici medio, post relationem quatuor notabilium, quæ necessaria sunt ad intelligentiam materiæ præsentis conclusionis & totius materiæ extensionis legum pœnalium etiam excommunicationis. Sciendum igitur primò, quòd (vt docet Petrus de Ancharano in cap. postquàm. columna prima, de electio. in sexto in ver. Sed hic quæritur, Vbi in frascriptis verbis vtitur, videlicet: Sed hic quæritur quomodo, & ex quib. colligitur mens legis. Dic, quòd ex tribus. Primò si sensus proprius continet iniquitatem: tunc intelligimus secundum improprium. Vt in l. In ambigua. ff. de regulis iuris. l. scire oportet. §. aliud. ff. de excusat. tutorum. Secundò quando ratio legis repugnat sensui uerborum. Nam ratio legis, mens legis est. ut in l. cùm mulier. ff. soluto matrimonio, & notatur in l. nominis, & rei. §. verbum ex legibus. ff. de verborum significat. Tertiò colligitur: si communis usus loquendi repugnet propriæ significationi: tunc, enim, mēs legis est quòd intelligamus eam secundum communem vsum loquendi, licèt sit improprius. ut in l. librorum. §. quod, tamen, Cassius. ff. de legatis tertio, & l. in vulgari, l. ut Alphenus.

28 *Mens legis ex trib. colligitur.*

Anchar. Ancharanus.

29 *Legis ratio dicitur mens, seu anima legis.*

30 *Faciens contra mentem legis, & non contra legis uerba incidit in pœnam legis.*

phenus. & l.anniculus. ff. de verborum significat.In istis, ergo,casibus si quis faceret contra mentem legis(etiam non offendendo verba) incideret in pœnam legis:& ècontrario siquis faceret contra verba,non offendendo mẽtem, non incideret in legem:pone exemplum,statuto cauetur,quòd quicunque ex traxerit sanguinem in palatio,condemnetur in mille.Barbitonsor flebotomauerit ibi aliquem,an debeat condemnari? Secundum verba statuti videtur, quòd sic,sed non secundum eius mentem,quia intellexit de sanguine iniurio so,non de sanguine causa sanitatis extracto. De offendente etiam mentem legis,seruatis verbis, sume exemplum. de capitulo, Quanto, de priuilegijs. & etiam de monacho qui portat habitum monachalem coopertum, & absconsum:offendit,enim,mentem,licèt seruet verba, & ideo est censendus apostata:nisi sit iusta causa transformationis.vt notatur in capitulo,certum. de regu lis iuris in sexto,per Ioannem Andream in mercurialibus. & vide ibi per Dynum,& Bartol.in l.non dubium.C.de legibus. Qui Bartolus ibidem prædicta omnia asseuerat.numero decimo,vndecimo,& duodecimo, Syluester quoq; in verbo,lex.§.18.19.& 20.& Philippus Francus in d.c. certum. qui sequitur Io.And.ibidem hoc ipsum tenentem.

Secundum notabile.

31 *Extensio legis in pœnalib. an fiat ad id,quod est de mente ipsius legis, & non uerborum sensu.*

Mentem legis possumus dupliciter considerare: quia quædam est mens comprehensiua legis:quædam,verò,mens extensiua,seu extensa. De mente, ergo,comprehensiua aliquid colligitur quatuor modis. Primò ex communi vsu loquendi,quia ille præualet omni rigori, & significationi verborum,argu mentum in capitulo, cùm dilectus. extra de consuetudine,vbi dicitur,quòd [consuetudo est optima legum interpres.)Secundò colligitur mens comprehensiua legis,si aliter intelligendo,sequeretur absurdum, vel absonus intellectus:cùm lex debeat esse possibilis,& honesta:vt in capitulo, Erit autèm lex. distinctione quarta,& notat Bartolus in l.omnes populi.ff. de iustitia, & iure.

32 *Legis mẽs comprehẽsiua quid sit, & quotupliciter colligatur.*

cle. si furiosus. de homic.

Secundum eum tolle exemplum:dicit lex, quòd faciens homicidium decapi tetur:si seruarentur præcisè verba legis, furiosus, vel se defendens facientes homicidium decapitarentur:quod est contra ius.ut in clementina,si furiosus. de homicidio. Vel si lex diceret,quòd non trahens ad ignem condemnaretur in decem:si simpliciter hoc edictum(vt iacet in litera) intelligeretur, tunc sequeretur hoc absurdum, quòd infans, vel infirmus ligarentur: quod non videtur esse de mente comprehensiua ipsius legis. Tertiò intelligitur hæc mẽs, quando per eandem constitutionem,vel aliam apparet aliquid exempli gratia positum.ut in l.prima,ff.vti possi. Vbi dicit lex[quòd licèt uerba edicti loquantur de fundo, tamen, in domo etiam locum habent verba edicti.]Pone exemplum canonicum.Prohibet canon beneficia non conferri permutantib. ut in clementina prima,de rerum permut.Quartò colligitur si in lege esset ap posita ratio:vt tunc mens, quæ ex illa colligitur, dicatur comprehensiua, ut notatur in clementina prima, de electio.Mens,autem,legis extensiua,siue extensa dicitur illa,quæ colligitur ex identitate rationis non scriptæ.vt in l. prima,C.de interdic.tolle textus canonicos in capitulo,inter cæteras.extra de rescriptis,in capitulo secundo,extra de translatio.prælatorum. & multos alios,

33 *Legis mens extensiua,siue extensa quid sit.*

34 *Lex an extendatur ad comprehensa sub mente.*

quos referam in probationem conclusionis,in quibus omnibus dicitur,quòd procedatur ex identitate rationis:& quod lex extendatur sub mẽte,patet:pro cedendo,tamen,cum hac distinctione:sic dicendo:aut loquimur de mente legis cõprehensiua, aut de mente legis extensiua, siue extensa:si primò loquamur,

mur, scilicet, de mente legis cōprehensiua, tunc extenditur ad illa, etiā si lex esset poenalis, vt dicit etiā Glo. in c. si postquàm, de elec. in 6. in ver. mentem. & omnes ferè Canonistæ infra citandi. Nam d. c. si postquàm. de sui mente comprehensiua comprehendebat casum, quando electus venit, & non stetit: quod colligitur ex eo, quia aliàs frustrari posset dicta constitutio: quod fuisset absurdum. & hæc impropriè dicitur extensio: (vt dicunt communiter Doctores) Aut agitur de mente legis extensiua, seu de extensione legis quoad mentem extensiuam, seu extensam: & tunc distinguendum erit tali pacto, videlicet, aut lex est poenalis, aut non: si primò, non fiet extensio, cùm lex non extendatur ex identitate rationis, vt in c. statutum, de elect. in 6. & notat Ioannes And. in regula, odia. de reg. iur. in 6. si verò lex non est poenalis, & tunc fit legis extensio quoad illam mentem extēsiuam, quia procedimus ad alium casum, quàm ad casum comprehensum in lege, per rationis identitatem: vt in dicto cap. inter cæteras, cum similibus. Hæc omnia sunt Geminiani in dicto cap. si postquam. §. si verò, sequentis Ioannem de Imola.

35 Lex etiam extenditur in pœnalib. quando talis extensio est secundum mentem legis cōprehensiuā.

36 Lex in pœnalibus non extenditur secundū mentem legis extensiuā, siue extēsam in nō pœnalibus, sic.

Tertiò notandum, quòd legi facere fraudem dicitur quatuor modis: Primò de re ad rem: vt puta, si in aliqua lege prohibitum sit pecuniam filiofamilias mutuare: si, ergo, quis non mutuaret pecuniam, sed frumentum, vel vinum, vel oleum, vt his distractis pecunia mutuetur, factum videtur contra voluntatem legis, licèt non contra verba, & ideò filiofamilias subuenitur, vt in l. sed Iulianus. §. mutui dationem. ff. ad Senatuscon. Maced. Item est prohibitum ne Præsides prouinciarum, vel alij, qui prouincias regunt, accipiant a subditis munera: sed permissum est, quòd accipiāt esculenta, & poculenta: si, ergo, recipiunt esculenta, & poculenta, quæ trahi possunt ad munerum qualitatem, videntur verba amplecti, sed offendere voluntatem. vndè fiunt fraudem legi de re ad rem. Secundò, de persona, autem, ad personam: patet exemplum in marito, qui non potest vxori donare; nam si donat alij, vt eius ministerio vxori quæratur: fraus uidetur facta de persona ad personam, & propterea non valet donatio: vt in l. si sponsus, in principio. ff. de donatio. inter virum & vxorem. & generaliter dici potest fieri fraudem legi de persona ad personam, vbicunque persona prohibita facit contra prohibitionem, alterius ministerio: quia videtur offendi legis voluntas, cùm adsit regula iuris, dicens, [Qui per alium facit, per seipsum facere videtur] vt in capitulo, potest quis, de regulis iuris, in sexto. Tertiò fit etiam fraus legi de contractu ad contractum alium non eodem modo celebratum: vt ecce maritus non potest donare vxori, fingit se vendere, cùm aliàs venditurus non esset: nam non valet uenditio, quia contra legis voluntatem nititur, si aliàs venditurus non erat: aliàs valeret uenditio, nisi quatenus contractus in speciem donationis incideret: vt in dicta l. si sponsus, §. circa. Quartò fit fraus de contractu ad eundem contractum, vt cùm mulier uellet pro alio intercedere, actum est, vt principaliter obligationem suscipiat, vt non iuuetur beneficio Velleiani: nam nihilominus iuuatur, cùm re. uerā intercedere uideatur, vt in l. quāmuis, §. si cùm essem. ff. ad Velleianum. Hæc omnia Dynus in cap. certum est, de reg. iur. in sexto. quem sequuntur reliqui Doctores. Qui Dynus ibidem concludit dicens: Mihi, autem, videtur, quòd cùm mens nihil aliud sit, quàm ratio, quæ legislatorem mouit: tunc verba legis non extendantur, nisi ad eum casum, ad quem extenditur ratio: vt in l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. Et uidetur, quòd vbicunque constat

Notab. tertiū.

37 Legi facere fraudem quot modis contingat, & an talis incidat in pœnā statutā non obseruantibus legem talem.

38 Donare non potest maritus vxori.

c. potest, de regul. iur. in 6.

39 Legis mens est ratio legislatorem mouēs ad legem condendam.

Legis mentem ſeruãti non eſt curandum de verbis legis.

40 de ratione legis,ſeu de mente verbis contraria : liceat offendere verba, mentem ſeruando:vt in l.ſcire,etiam,oportet.§.aliud.ff.de excuſatio. tutorum, & tempor.eorum,& ita credendum eſt intellexiſſe Doctores: Cùm effectus verborum ſemper trahantur ad limitationem rationis,non è contra. Hæc omnia Dynus,vbi ſupra.Cui aſtipulatur Ioannes Andreas in mercurialibus.in dicta regula.certum.qui & addit nonnullos modos in quib.fit fraus legi.in c.quantò.extra de priuileg.circa finem.& Petrus de Anch.in c.canonum ſtatuta.colum.18.extra de conſtitutionib.quos quidem modos non retuli hic,cùm reuera includantur in præcitatis modis.

Notabile quartum.

Quartò memoriæ commendanda erit peroptima diſtinctio, ac breue documentum,circa legum interpretationem,ac extenſionem traditum à Bartolo in l.omnes populi.numero 60. ff. de iuſtitia, & iure,& hoc, videlicet : aut quæris vtrum ſtatuta recipiant interpretationem actiuè,hoc eſt, vtrum ſe extendant ad caſus in ſtatuto non comprehenſos,an paſſiuè : hoc eſt, vtrum leges ſe extendant ad ſtatuta.Primo caſu,aut quæris de caſibus,ſine quibus diſpoſita per ſtatuta non poſſunt commodè ſortiri effectum: & ad illos extenditur ſtatutum.Aut quæris de alijs caſibus, in quibus eadem eſt ratio, & tunc : Aut caſus illi per ius commune non ſunt decisi, & ad illos extenditur : Aut per ius commune ſunt decisi,& ad illos non extenditur.hæc omnia Bartolus vbi ſupra. His, ergo, præmiſſis,ad concluſionem noſtram (vt iacet in litera) probandam me accingendo:dico ipſam probari per argumentum in clementina prima,de ſepulturis.Vbi hæc ad uerbum habentur,videlicet: [Eos, qui propriæ temeritatis audacia defunctorum corpora non ſine contemptu clauium eccleſiæ in cœmeteriis,interdicti tempore in caſibus non conceſſis à iure,vel excommunicatos publicè,aut nominatim interdictos,vel vſurarios manifeſtos,ſcienter ſepelire præſumunt: decernimus ipſo facto excommunicationis ſententiæ ſubiacére:à qua nullatenus abſoluantur, niſi priùs ad arbitrium diœceſani epiſcopi eis,(quibus per præmiſſa fuerit iniuria irrogata) ſatisfactionem exhibuerint competentem : nullo eis circa præmiſſa exemptionis,vel quouis alio priuilegio ſub quacunque forma verborum conceſſo aliqualiter ſuffragetur.]Hæc in dicto canone.Dixi probari per arg.in d. cle. qm̃ (licèt explicitè totus contextus verborũ nr̃æ concluſionis,nõ contineat̃ in dicto canone,benè,tñ,implicitè, ſecundũ mentẽ cõprehẽſiuam dicti canonis, per quẽ intendebat Papa ꝓhibere,ne concederetur uſurarijs ſepultura in caſu ꝓhibito à iure(de quo latiùs diximus in præcedentib.cõcluſionib.) Cùm reuera iuxta ea,quæ attulimus in 1.& 2.notab.etiam,& oẽs citati,ac nominati in noſtra concluſione verè cõprehẽdant̃ in dicto canone ſecũdũ ipſius mẽtem comprehenſiuam:& ꝙ mens dicti conditoris huiuſmodi canonis hæc fuerit,probatur,ſic reducendo theoricã allatam in dicto notab.1.ad practicã caſus noſtri contenti in dicta cle.Sciendum,ergo,ꝙ ex tribus diximus (ſecundũ Doctores etiam in pœnalibus)mens legis colligatur.Primò[ſi ſenſus ꝓprius contineret iniquitatem] & quòd hoc ſit in caſu noſtro, patet,qm̃ (vt optimè dicit Gloſ.& alij Doctores paulò poſt citandi) ſi ſolùm Pontifex intellexiſſet de ſepelientibus in actu, ſeu proprijs manibus (vt videtur denotare verbum in canone poſitum,videlicet:ſepelire)& non alios nominatos in concluſione noſtra,dicta conſtitutio contineret iniquitatem,eò ꝙ ligaret ſolũ vilem perſonam,& innocentem:cùm ferè oẽs talis cõditionis(qui precio ꝓprijs manib. defunctos

Statutum extenditur etiam ad alios caſus ſine quibus, diſpoſita per ſtatutũ non poſſunt commodè ſortiri effectũ. (41)

Concluſionis probatio. cle.1.de ſepult.

defunctos sepeliunt seu tumulant) sint ignorantes talem constitutionem pontificiam, nec ad ipsam discendam aliquo iure teneantur, cùm aliàs sequeretur, quòd miserrimi, ac pauperrimi homines (vt sunt omnes talis côditionis) tenerêtur studio iuris canonici insudare, ad quod eos obligatos esse, quis sine rubore affirmabit? Vnde patet, eos ignorantia talis constitutionis probabili laborare, ac per consequens non incidere in sententiam excommunicationis latam contra sepelientes, vt statuit Bonifacius Octauus in capitulo, vt animarum. de constitutionibus in sexto. Vbi infrascripta habêtur, videlicet. [Vt animarum periculis obuietur, sententijs per statuta quorumcunque ordinariorum prolatis, ligari nolumus ignorantes: dum, tamen, eorum ignorantia crassa non fuerit, aut supina] hæc ibi: Vndè patet, eos excusari à tali ignorãtia, & nô incidere in excommunicationem, eò magis, quòd in dicta clementina dicatur [qui propriæ temeritatis audacia, &c.] quod nec suspicari, quidem, poterit de talibus pauperrimis constitutionem hanc ignorantibus. Cùm, ergo, secundum proprium vocabulum [sepelire] non debeat accipi solùm, pro manualiter sepelire (ne tale absurdum indè oriatur) sequitur sumendum fore, sepelire, etiam secundum improprium. vt in l. in ambiguis. la prima, ff. de regulis iuris. Vbi hæc habentur, videlicet. [In ambiguis orationibus maximè sententia spectanda est eius, qui eas protulisset.] Idem in l. scire etiam oportet. §. aliud. ff. de excusationib. tutorum. & tempor. eorum, habetur, quòd [quotiescunque ex verbis legis simpliciter intellectis resultat iniquitas, tunc à uerbis recedi- tur, & mens seruatur.] Vndè meritò canonizata fuit sententia Hilarij in capitulo, intelligentia. extra de uerborum significat. Vbi dicitur. [Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus.] Canonizata quoque reperitur sententia Diui Gregorij Papæ (in capitulo, propterea. extra de verborum significat.) dicentis. [Propterea, si prolixam epistolam meam ad interpretandum accipere te fortasse contingerit: rogo non verbum ex verbo, sed sensum ex sensu transferri: quia plerumque dum proprietas verborum attenditur, sensus veritatis amittitur] hæc ibi. Secundò legis mentem (diximus) colligi, quando ratio legis repugnat sensui verborum: Nam ratio legis, mens legis est: & quòd legis mens sit capienda, quando ratio legis repugnat sensui verborum: probatur per textum in l. nominis & rei. §. verbum. ff. de verborum significat. Vbi hæc habentur, videlicet. [Verbum ex legibus sic accipiendum est, tam ex legum sentêtia, quàm ex verbis.] hæc ibi. & quòd repugnaret summopere menti, seu sententię verborum (quibus Papa in dicta clementina vtitur) si sub nomine sepelientium solùm venirent fossores, ac dictæ personæ viles, quæ proprijs manibus tumularent tales vsurarios, & non omnes nominati in nostra conclusione: patet ex hoc: quoniam indè constitutio pontificia hæc frustraretur sua spe, & suo fine: propter quem ipsam Papa edidit: Nam scopus summi Pontificis in dicta clemen. fuit (vt patet ad sensum, & in ipsius litera, vt probauimus) vt indè tã ipse vsurarius manifestus, quàm ipsius hæredes (saltem ne infamiã, ac dedecus in hoc seculo incurrerent propter denegationem sepulturæ) sic compellerêtur vsuras restituere iuxta tex. in c. quia in omnib. extra de usur. & in c. quanquàm. de vsur. in 6. & quidem hęc intentio Papæ quam facillimè frustraretur, si solùm tumulantes, qui (vt dixi) in hoc ferè sp, inculpabiles essent, nisi, & oês citati ac nominati in côclusione appellatione sepelientiû venirent: vt patet ad sensû, & alijs multis rônib. patebit, cùm sñias Doct. nræ côclusioni astipulãtiû referã.

Marginalia: ca. vt animarû. de consti. in 6. — l. In ambiguis. la 1. ff. de regu. iur. l. scire etiã oportet. ff. de excusat. tut. c. intelligentia. ext. de ver. sig. — 42 — *Res non sermoni, sed sermo rei subiect⁹ est.* — c. propterea. extra de ver. sign. — l. nominis, & rei. ff. de verb. signif. — c. Quia in omnibus. extra de vsuris. c. Quanquàm. de vsur. in 6.

Tertiò diximus iudicandum fore secũdum mentẽ legis, si communis vsus loquendi repugnet propriæ verborum significationi. vt in l. librorum appellatione. §. Quod autem Cassius. ff. de leg. 3. Vbi hæc habentur, videlicet. [Quòd autem Cassius scripsit de membranis puris verum est. Nam nec chartæ puræ debentur libris legatis, nec chartis legatis, libri debebuntur, nisi fortè & hic nos urserit voluntas, vt puta, siquis fortè sic reliquerit: chartas meas vniuersas (qui nihil aliud, quàm libros habebat.) Nemo, enim, dubitabit libros deberi: Nam & in vsu plerique libros, chartas appellant: sic, ergo, in proposito nostro. Cùm, enim, communi usu verborum, seu loquendi sepelientes dicantur non solùm foueam facientes, & actu ipso tumulantes: sed tam laici, quàm clerici associantes cadauer ad ecclesiam, quàm decantantes mortuorum officiũ circa ipsum (vt fama volat:) Nam si quis talium ab alijs interrogetur, vnde veniat. Respondebit, ueni à sepeliendo tali homine, vel sepeliuimus talem. Vnde patet, quòd & nostræ clem. constitutio debeat interpretari (non dicam, extendi ad nominatos omnes in conclusione) includens omnes, de quibus nominatim fit sermo in conclusione nostra (vt patet ad sensum.) Et quòd omnia prædicta sint vera, probatur quoque per allata in secundo notabili, & alia sub sequentia iura, ac Doctorum vota hic relata. Insuper probatur conclusio per arg. in c. vt periculosa. ne clerici vel monachi. in 6. in quo Bonifacius Octauus infrascriptis verbis utitur, videlicet: [Vt periculosa religiosis euagandi materia subtrahatur, districtiùs inhibemus, ne de cætero aliquis quantumcunque religionem tacitè, vel expressè professus in scolis, vel alibi habitum religionis suæ dimittat: (& paulò post) si quis autem horum temerarius violator extiterit, excommunicationis incurrat sententiam ipso facto] hæc ibi inter alia. Dixi probari nostram conclusionem per argumentum in dicto ca. vt periculosa. quoniam & si non probetur ipsa conclusio explicitè per ipsum canonem, cũ nulla penitùs in ipso fiat mentio de contentis in nostra conclusione, probatur, tamen, tacitè arguendo à simili tali pacto, videlicet: hic canon. Vt periculosa, est pœnalis, & innodat transgressorem pœna sententiæ excommunicationis. Sic, & ille allatæ clemen. constitutionis: & sicut hic canon expressè non dicit incidere in pœnam excommunicationis deferentem habitum suæ religionis absconsum: ita quòd non possit cognosci religiosus talis religionis: sed simpliciter eum incidere, qui dimisit habitum: & tamen, omnes Doctores paulò post citandi dicunt maxima cum ratione deferentem habitum absconsum incidere in excommunicationem. & ratio est, quoniam, & si non trasgrediatur hic talis verba canonis istius pœnalis, benè, tamen, mentem & rationem ipsius: Vnde hæc non dicetur mens canonis extensiua, sed comprehensiua, & quòd hoc intenderit conditor canonis luce clariùs elicitur ex verbis ipsius in principio, quando rationem huiusmodi constitutionis nos docens dixit. [Vt periculosa religiosis euagandi materia subtrahatur.] Nam si vera non esset nostra interpretatio, ipsa constitutio pœnalis fuisset elusoria, & frustratoria: quia possent religiosi ita commodè, & sine periculo, quòd cognoscendi sint, & aliquam indè infamiam, & pœnam incursuri sint, extra monasterium vagando, cum habitu absconso, sicut sine habitu penitùs, & sic fieret fraus legi impunè (contra ea, quæ probauimus in tertio notabili) & indè canon hic frustraretur spe, ac intentione sui conditoris: quod quàm sit absurdum per se patet, & quod obseruans verba canonis pęnalis, & offendens mẽtem ipsius incurrat pęnam illius, non ego, sed tex. in c. fi. de reg. iur. in 6. docet quod apertissimè, (quæ

Marginalia: l. librorum appellatione. ff. de leg. 3. — ca. vt periculosa. Ne cler. vel monachi in 6. — 43 *Religiosus absconsum habitum suæ religionis deferens est excommunicatus.*

(quæ quidem regulæ verba sumpta sunt ex l. non dubium. C. de legibus & constitutionibus. Vbi hæc habentur, videlicet. [Non dubium est in legem committere, qui uerba legis amplexus, contra legis nititur uoluntatem.] & ex cap. plerique. 14. q. 3.) infrascriptis verbis, videlicet. [Certum est, quòd is committit in legem, qui verba legis complectens, contra legis nititur uoluntatem.] hæc ibi. Sic, ergo, in proposito, sicut deferens habitum religionis suæ absconsum, quia ipsum defert materialiter, & non formaliter (vt docet Caietanus in summula sua in ver. excommunicatio. cap. 61. dum interpretatur eundem canonem) incidit in excommunicationē in dicto canone promulgatam contra dimittentes habitum suæ religionis: cùm transgrediatur voluntatem canonis illius pœnalis, licèt complectatur verba ipsius canonis: sic & in casu nostræ conclusionis in dictam canonis pœnam incidunt omnes nominati in conclusione, cùm obseruata cortice literæ ipsius, transgrediantur uolūtatem, & mentem legislatoris, quæ fuit procurare restitutionem vsurarum, vt latiùs diximus post relationem dictæ clementinę. Nam aliàs utique sicut, & hęc cōstitutio pœnalis. cap. vt periculosa. fuisset habita contemptui, & frustatoria, nisi includeret deferentes habitum absconsum, sic & constitutio pœnalis dictæ clementinæ, vt fuit supra, satis probatum.

L. non dubium. C. de legibus.

c. certum. de reg. iur. in 6.

Insuper nostra conclusio probatur per argumentum in capitulo, si ciuitas. de snīa excōicationis in sexto, in quo Bonifacius Octauus infra scriptis utitur verbis, videlicet. [Si ciuitas, castrum, aut uilla subijciantur ecclesiastico interdicto, illorum suburbia, & continentia ædificia eò ipso volumus intelligi interdicta. Nam licèt prædicta videātur aliàs murorum ambitu terminari, hoc, tamen, casu, ne uilipendi valeat sententia interdicti (quod fieret, si posset in ipsorum suburbijs, vel continentibus ædificijs, licitè celebrari, vt priùs) expedit interpretationem fieri latiorem.] hæc ibi inter alia. Sed animaduertendum, quòd non sine causa dixi nostram conclusionem probari per argumentum in dicto cap. si ciuitas, eò, quòd licèt de ipsa nostra conclusione, nec verbum quidem habeatur in dicto canone explicitè, benè, tamen, implicitè: cùm eadem ratio militet in vtraque constitutione: immo, quoniam ibi iccircò talis fiat extensio ad suburbia, ne uilipendi valeat sententia interdicti, quòd benè implicitè hoc præcepisset, ac præcipere intendisset etiam si nō expressisset summus Pontifex tale quid, sed solùm prohibuisset, ne quis auderet celebrare in ciuitate, aut uilla interdicta. Sed iccircò suam intentionem ad maiorem cautelam declarauit, quia forsan audierat aliquos dubitantes de hoc: quod quidem & sequutum fuisset in casu nostræ conclusionis, si apud Pontificem summum fuisset huiusmodi declaratio expostulata. vt patet ad sensum: quoniam aliàs, & ipsa uilipenderetur: Vt diximus supra. Idem videtur probari per argumentum in capitulo, si postquam. §. si verò. de electione in sexto, in quo hæc habentur constituta à Bonifacio octauo, videlicet, [Si verò electus, qui (iuxta constitutionem fœlicis recordationis Nicolai Papæ Tertij prædecessoris nostris) ad dictam sedem venerat pro electionis suæ negotio prosequendo, de Romana Curia sine licentia recesserit, antequàm huiusmodi negotium sit finitum, eius electio auctoritate constitutionis ipsius: (quæ non solùm, ut quis veniat: sed etiam ex sui mente exigit quòd vsque ad finem negotium prosequatur) eo ipso uiribus euacuatur omnino.] hæc in dicto §. Dixi probari per argumentum, quoniam reuera ex ipso elicitur, quòd etiam in pœnalibus transgrediens mentem alicuius canonis punitur pœna statuta, licèt verba

c. si ciuitas. de sententia excommunic. in sexto.

cap. postquàm. de vsur. in 6.

canonis, seu sensum literalem non fuerit transgressus: & quàmuis multa alia iura afferri possint ad probandum, quòd mens legis pœnalis potiùs sit obseruanda, quàm verba: tamen, breuitati studens illa missa faciam, credens in medium hucusque producta, sufficere.

Dynus. Anchar. Geminianus. Bartol. Probatur præsens conclusio, ergo, & secundò Doctorum auctoritate (vltra citatos in dictis notabilibus, vt fuerunt, Dynus, Petrus de Ancharano in dicto capitulo, si postquam. Geminianus, & Bartolus.) Glo. enim (unà cum infrascriptis alijs Doctorib.) prædictis rationibus se subscripserunt, vnanimes asseuerantes, quòd etiam in pœnalibus & excommunicationibus iudicandum erit incurrere pœnas statutas eos, qui obseruantes verba constitutionum, transgrediuntur, ac violant mentem, intentionem, seu volūtatem legislatorum: seu rationem, qua ipsi moti fuerant ad talem constitutionem pœnalem statuendam: asseuerantes esse, quòd huiusmodi (quæ prima facie videtur extensio) verè, non sit extensio legis, sed potius interpretatio (vt paulò antè sæpius probaui.) Doctores, ergo, subscribentes nostræ conclusioni, sic probatæ sunt. Imola in dicta clementina prima, de sepulturis. numero trigesimo quarto, & trigesimo quinto, dicens hoc idem quod & nostra conclusio; quasi ad verbum: quod & probat verum auctoritate Stephani, & Lapi Doctorum: & addit & hanc rationem dicens, quia sepultura dicitur, quæ fit in cimiterio cum psalmis, & orationibus vt in capitulo, quæsta, decima tertia, quæstione secunda, & capitulo, placuit. 23. quęstione quinta, Ancharanus idem fatetur in clementina prima, de sepulturis, notab. nono. Sequens sententiam Stephani hoc dicentis. Idem Glos. in dicta clementina prima, de sepulturis, in ver. sepelire, in fine. Glos. in dicto capitulo, intelligentia, in ver. ex causis, Glos. in dicto capitulo, Propterea. in ver. Proprietas. Glos. in capitulo, Quanquàm. de vsuris in sexto, in ver. Aliter facta. Glo. in dicto capitulo, certum. de regulis iuris in sexto, Glos. in dicta l. Non dubium in ver. Amplexus. Glos. in dicto capitulo, pleriq; Glos. in ver. Italiæ. capitulo primo, de tempor. ordin. in sexto, Glos. in dicto capitulo, si postquam. §. si vero. in ver. Mente. Ioannes Andreas, in Mercurialib. in dicto capitulo, certum. Hostien. in summa, titulo de contrahen. emptione, & venditione, §. & ad quid venditor. in ver. Illud autem nota, quòd si quid fiat in fraudem legis, non valet. Geminianus in dicto capitulo, si postquam. §. si verò. in ver. Glos. super ver. Mente. Ancharanus in dicto capitulo, si postquam. in ver. Quintò nota. & in dicto capitulo primo, in ver. circa hoc. de tempor. ordin. in sexto, Antonius de Butrio in capitulo, Deus. extra de vita & honestate cler. in ver. quarto quomodo. & in dicto capitulo, intelligentia. & in dicto capitulo, propterea, Ioannes Andreas in dicto capitulo, Deus. dicens incidere in pœnam excommunicationis religiosum incedentem cum habitu absconso subtus alium alterius habitus, puta, laicalis, aut clericalis. Panormitanus in dicto cap. Propterea. Ioannes de Anania in rubrica de apostatis. Felin. in capitulo, translato. columna finali. in vers. Tertio nota, quòd ubi constitutio. extra de constitutionibus, Sylueſter in verbo, lex. §. decimo sexto, decimo septimo, decimo octauo, decimo nono, & vigesimo.

Imola. Stephanus. Lapus. Glos. Ioan. Andr. Hostiensis. Geminianus. Anchar. Ant. de Butrio. Ioannes Andr. Panor. Ioan. de Anan. Felyn. Syluest.

Ratio conclus. Antecedens. Consequentia.

Probatur & tertiò hac ratione (vltra quàm plurimas supra allatas,) videlicet: Cùm, enim, etiam in pœnalibus transgressio legis sit punibilis: & is, qui facit fraudem legi, ipsam transgreditur legem (vt supra, fuit probatum, quàm pluries:) Indè sequitur veritas nostræ conclusionis, quòd nominati in ipsa conclusione sint excommunicati, quàmuis hoc ex verbis illius constitutionis

clementinæ

clementinæ non resonet grāmaticaliter. Quapropter notandum, q circa hoc docet quædam, memoriæ cōmendanda, Glo. in d. l. non dubium, in princ. his verbis vtens, videlicet: Ad euidentiā igitur præmitte, q habemus tres terminos, s. facere contra legem, facere fraudem legi, & cōmittere in legem. Facere contra legem est, quādo quis facit de directo contra verba, & mentem legis, vt in hoc exemplo. Lex prohibet minorem alienare res immobiles sine auctoritate tutoris, & decreto iudicis. Si, ergo, minor alienaret sine ista solemnitate, diceretur facere contra legem. Facere, verò, fraudē legi est, quando quis non venit contra verba legis, sed contra mentem: imò verba legis obseruat: exemplum, Lex prohibet ne pecunia numerata mutuetur filiosfamilias: aliquis non mutuat filiosfamilias pecuniā, sed fructum, vel aliam rem: vt postea filiusfamiias eam vendat, & pecuniā habeat: iste mutuans talia non facit contra verba legis, sed contra mentē: ideò fraudem legi facit: (& de hoc facere fraudē legi, quot. s. modis fieri contingat: vide quæ dixi suprà in 3. notab. allato nu. 37. ad declarationem veritatis nostræ conclus.) Cōmittere, verò, in legē est terminus generalis ad duo supradicta: siue, enim, quis de directo faciat cōtra legem, siue faciat contra solam mentē: vtroq; casu dicitur cōmittere in legē: & de hoc propriè loquitur lex ista. s. Non dubiū est: & ex his omnibus jam productis in probationē nostræ huius vltimæ conclus. præsentis tractatus resultat decisio alterius quæstionis, de qua fui olim interrogatus circa intellectum constitutionis Papæ Gregorij X I I I. fęlicis record. editæ in anno quarto sui Pontificatus, anno, verò, salutis M D L X X V. in qua constitutione reuocauit omnia priuilegia, ac licentias, quibuscunq; concessas illuc vsque de ingrediendo monasteria, & loca monialium: inhibuitq; omnibus, qui huiusmodi licentias obtinuerant, sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda: super qua à nemine nisi à Romano Pontifice (prætterquàm in mortis articulo) absolutionis beneficium possit impertiri: ne ipsarū licentiarum prętextu, monasteria huiusmodi quouis modo ingredi audeant: hæc fuerunt constituta: sed quoniam varia Doctorum fuit interpretatio: nam aliqui eorū asseuerauerant adhùc ingredientem monasteria moniali ū, & consentientes non sub prætextu licentiarū (cum ipsas nunquā obtinuissent) sed alia etiā nefaria de causa, vel honesta: non, tamen, necessaria (iuxta statutū sacri Concilij Tridentini in sess. 25. c. 5. incip. Bonifacij V I I I.) non incidere in excōmunicationem Papæ reseruatam paulò antè relatam, & quia semper ego contrariū in voce protuli, idem operæpretium duxi in scriptis hinc redigere, ne quis blandiens insulsè sibi de dictorū Doctorum sententia, sibi (inquam) & alijs fiat occasio ruinæ spiritualis, & corporalis, non animaduertens q faciat (in præiudicium propriæ salutis) fraudem legi huiusmodi. Quapropter, vt tam pessimo scandalo (vtcunque occurrere possim) referam hic ad uerbum, citatā extrauagantem constitutionem, vt postmodum palàm faciam, quàm longè aberrent à uia veritatis ij, qui prædicta asseuerare non pertimescunt. Tenor, igitur, dictæ Constitutionis est hic, videlicet: [Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei, Ad futuram rei memoriam. Vbi gratiæ, & indulta ab hac sede concessa successu temporis incommodū afferre noscuntur: expedit illa salubri præsidentis consilio submoueri. Proindè sanctimonialium quieti, & tranquillitati consulere, periculaque, & scandala ab eis remouere cupientes, auctoritate præsentium reuocamus, & abolemus omnes, & quascunque licentias, ac facultates ingrediendi monasteria, domos, & loca monialium, ac etiam virorum quorumuis ordinum,

Glos.

44 *Facere contra legem quis dicatur.*

45 *Facere fraudem legi quis dicatur.*

46 *Cōmittere verò in legē quis dicatur.*

Concil. Trid. sess. 25. c. 5.

47 *Tenor bullæ Gregorij XIII. de non ingrediendo monasteria monialium sub prætextu licentiarum.*

ordinum, quibusuis Comitissis, Marchionissis, Ducissis, & alijs cuiuscunque status, & conditionis mulieribus, ac etiã omnes, & quascunq; licentias ingrediendi monasteria, domos, & loca ipsarũ sanctimonialium: quibuscũq; viris, etiam eiusdẽ status, & dignitatis, tam à prædecessoribus nostris, quàm etiam à nobis, & Sedis Apostolicæ legatis, aut alijs ex quibusuis quantũcunq; vrgentib. causis, sub quibuscunq; tenoribus: & etiã derogatoriarum derogatorijs, reuocatoriarũ restitutorijs, alijsq; efficaciorib. clausulis, irritantibusq;, & alijs decretis etiã motu proprio, & ex certa scientia, deq; Apostolicę potestatis plenitudine, atq; ad Imperatoris, Regum, Reginarum, aliorumve Principum contemplationẽ, vel supplicationem concessas, confirmatas, ac etiã iteratis vicib. renouatas. Cassamusq; & annullamus literas desuper confectas, & processus habitos per easdẽ: inhibentes eisdem, qui illas obtinuerunt, sub excõicationis pœna ipso facto incurrenda: super qua à nemine, nisi à Romano Pontifice (præterquàm in mortis articulo) absolutionis beneficiũ possit impertiri: ne ipsarũ licentiarum prætextu monasteria huiusmodi quouis modo ingredi audeant. Abbatissis, verò, necnon Abbatibus, Conuentibus, ac alijs monasteriorũ vtriusq; sexus superioribus, & personis (quocũq; nomine vocentur) districtè præcipimus sub eadem excõicationis pęna: necnon priuationis dignitatum, beneficiorũ, & officiorum suorũ, ac inhabilitatis ad illa, & alia in posterũ obtinenda: ne in monasteria, domos, & loca sua, quę quam pretextu huiusmodi licentiarũ, & facultatum ingredi faciant, vel permittant. Quin etiã sub eisdem pęnis ipso facto incurrendis, prohibemus, atq; interdicimus omnibus, & quibuscũq, personis ecclesiasticis, & secularibus: ac ẽt ordinum quorũcunq; etiam mendicantiũ regularibus, ne prætextu licentiarũ ab Episcopis, vel superioribus: quibus illas cõcedendi in casibus necessarijs tantùm,

Sess. 25. c. 5. ex decreto Concilij Tridentini tribuitur: ne monasteria ipsa monialiũ pro libito; sed necessitatib. vrgentibus, dũtaxat ingredi, nevè moniales sub eisdem pœnis illos aliter admittere præsumant. Non obstantibus præmissis, ac constitutionibus, & ordinationib. Apostolicis, monasteriorumq;, & ordinũ prædictorũ iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, priuilegijs quoque, exemptionibus, & indultis Apostolicis, illis, eorumq; superiorib. prædictis, ac alijs quibuscunque, per quoscũq; Romanos Põtifices prædecessores nostros, ac nos, & dictã Sedem, sub quibuscũq; tenoribus, & formis, ac cũ quibusuis clausulis, & decretis cõcessis, confirmatis, ac etiã iteratis vicibus innouatis: quibus omnibus, eorum tenores, perindè, ac si ad verbũ insererentur: præsentibus, pro sufficienter expressis habentes, illis aliàs in suo robore permansuris, hac vice duntaxat specialiter, & expresè derogamus, cæterisq; contrarijs quibuscũq;.] hęc omnia habentur in dicta extrauaganti constitutione: ex qua infrascripta eliciuntur, videlicet: Primum, ꝙ conditoris canonis istius mens fuerit, consulere quieti monialiũ, & aliorum virorũ regularium: ac obuiã ire (& quantũ in se fuerat) amouere omnia impedimẽta, quibus potuissent tales personæ à spiritualium rerũ cogitatione, & exercitio auocari: ac remoueri ab illis omnia pericula, & scandala, quæ per ingressum tam mulierum, ꝙ virorum ad illas moniales, & per ingressum mulierũ ad regulares viros oriri passim poterant ratione fragilitatis humanæ; vt elicitur apertissimè ex verbis ipsius constitutionis, in principio illius allatis, quæ incip. [Proindè sanctimonialium quieti: & finit, remouere cupientes.] Secundum, ꝙ dictus ingressus vetitus includat etiam eos,

quibus à summo Pontifice fuerat illùc usq; indulta facultas ingrediendi huiusmodi monasteria nõ obstante constitutione (citata) sacri Concilij Tridentini, & sub tali prætextu ingrediebãtur monasteria ipsa. Tertium, ꝙ ingredientes talia monasteria incurrant ipso facto excõicationem summo Pontifici reseruatam. Quartum, ꝙ hoc concedentes, ac permittentes Præsidentes ipsi, ac superiores monasteriorũ vtriusq; sexus talem ingressũ in casib. non concessis in Concilio Tridentino, incurrant eandẽ sententiam excõicationis Papæ reseruatam, & priuationem dignitatum, beneficiorũ, & officiorum suorũ, ac inhabilitatem ad illa, & alia in posterùm obtinenda. Quintum, ijsdem omnibus præ enarratis pœnis innodat omnes vtriusq; sexus laicos, & regulares ingredientes dicta monasteria pro libito sub prætextu licentiarum sibi indultarum ab Episcopis, vel superioribus, quibus illas concedendi in casibus necessarijs tantùm ex decreto (citato) Concilij Tridentini facultas tribuitur. Sextum, & vltimũ, ꝙ ijsdem pęnis inuoluũtur moniales tales aliter admittere præsumentes. hæc omnia ex dicta constitutione habentur. His, ergo, præmissis, superest modò probare assertum, ꝙ. s. etiam his pęnis inuòluantur ingredientes, & permittentes ingredi talia monasteria sine prætextu licẽtiarum; sed suà temeritate. s. (cũ notitia dictæ cõstitutionis, vel quam scire ipse tenebatur de iure) pro quocũque bono, ac malo exercitio in dictis monasterijs explendo. Non obstante, ꝙ secundũ sonum literæ uideãtur innodari talibus pęnis ingredientes solùm sub prætextu licentiarũ prædictarum, & non alia de causa: cùm ibi nulla fiat mentio de ingrediente propria temeritate, & sine aliquo prætextu alicuius licentiæ obtẽtæ à summo Pontifice, vel Episcopis, aut superioribus, secundum Concilium Tridentinum. Non obstante, ꝙ constitutio hęc sit pœnalis, & regula iuris sit, ꝙ in pęnalib. non fiat extensio de casu expresso ad non expressum, vt dicebant illi Doctores (alioquin eruditissimi) cùm id videatur statutũ in c. pœnæ sicut. de pœnit. dist. 1. & in l. interpretatione. ff. de pœn. in quibus iuribus hęc habentur: [Pęnæ legũ interpretatione molliendę sunt potius, q̃ exasperandæ.] ex quibus elicitur regula illa vulgatissima: In pœnis, seu pœnalib. non fit extensio. Idem in c. in pœnis, de reg. iur. in 6. vbi dicitur: [In pœnis benignior interpretatio est facienda.] & in c. odia. de reg. iur. in 6. vbi dicitur, [Odia restringi, & fauores cõuenit ampliari.] Item in fauorẽ Doctorum (quos dixi asseuerasse ingredientes talia monasteria quacũque de causa, dummodo non sub prætextu licentiarũ, &c. non incidere in excõicationem, cùm cõstitutio talis sit pęnalis) prædictorũ videtur fuisse Card. Zabar. in cle. j. de sepult. q. 26. qui dixit, nominatos in nostra conclusione nõ incidere in pęnam excõicationis, eò ꝙ constitutio illa sit pęnalis. Idem Doctor in clem. vnica, de consang. & affin. col. 3. in 1. q. incip. Quæro cùm hæc clem. vbi dicit, ꝙ si quis contraheret matrimoniũ cũm cognata Iudęa, vel Pagana, vel spirituali, aut legali nõ incideret in excõicationem, per dictã clem. latam: cùm sit cõstitutio pœnalis, quæ extendi nõ potest de casu ad similem casum: & idẽ prorsus fatetur Glo. in d. clem. in ver. eos. Addidit Card. vbi suprà, ꝙ nõ possit fieri extensio in pęnalibus. His, ergo, allatis in fauorẽ illorum Doctorũ non obstantibus, dico verissimã fuisse meam conclusionẽ, necnon & interpretationẽ dictæ constitutionis pęnalis editæ per Gregorium XIII. ac per consequens ingredientes, & permittẽtes ingredi talia monasteria (vt in dicta bulla, seu cõstitutione) sine aliquo prætextu licentiarum sunt ipso facto excõicati, & alijs pœnis (ibi recensitis) irretiti: nisi ignorantia probabilis eos excusaret, vt si ru-

stici

46 *Excommunicati, qui sint pro ingressu in monasteria monialium, vel virorum, & quando.*

c. pęnæ, de pęnit. dist. 1. l. interpretatione. ff. de pœnis.

c. in pœnis, de reg. iur. in 6.

c. odia. de reg. iur. in 6.

Glos. Card. Zabar.

ſtici eſſent,vel huiuſmodi, qui hanc ignorant conſtitutionem,& ab ipſa addiſcenda excuſarentur (vt fuit ſtatutũ in c.vt animarũ, de conſtit.in 6.) ſecùs ſi laborarent ignorantia craſſa,vel ſupina: quia tunc incidiſſent.& ratio eſt,quoniam ipſi tales ingredientes ſine prætextu comprehenduntur in ipſa pœnali conſtitutione ſecundum mentẽ legislatoris. Vndè nulla extenſio indè apparet. cùm caſus nõ dicatur ſimilis,ſed comprehenſus iuxta notata in notab.1. ſuprà paulò antè allato, & alia tria notabilia, & per ea, quæ dixi exponendo mentem clem.1. de ſepult. reducendo theoricam allatã in dictis notabilibus ad practicã,& intelligentiam mentis legislatoris dictę clem.Cùm reuera nulla fiat extenſio conſtitutionis prædictæ, eò ꝙ ex ipſa eliciatur fuiſſe comprehẽſum hoc ſub illa prohibitione,vt peroptimè exprimere voluit ibi ſummus Pontifex,afferendo(in principio ipſius conſtitutionis)cauſam,propter quam ipſe motus fuerat ad talẽ conſtitutionẽ faciendam:quæ quidẽ duplex fuerat. Prima quarũ fuit,vt per eam conſuleret quieti, & tranquillitati ſanctimonialium.quod patet per verba ipſiuſmet Papę,quæ ſunt hæc,videlicet:[Proindè ſanctimonialium quieti, & tranquillitati conſulere.] -Secunda erat, vt omnia ſcandala,& pericula (quantum in ſe fuerat) in ipſis monialibus,& monachis, ſeu regularibus remoueret:quod & ipſemet Papa innuit ſubinferens hæc,videlicet: [Periculaq́;, & ſcandala ab eis remouere cupientes.] & quidem quis cõpos mentis non animaduertat, ꝙ æquè quies, & tranquillitas monialium, & monachorum perturbatur ex ingreſſu taliũ non ſub prętextu licentiarum, ſicut ex ingreſſu ſub prætextu licentiarũ,necnon & ꝙ ipſæ perſonæ religioſæ pericula incurrere poſſint, & ſcandala ſuſtinere æquè,& eodem modo ex ingreſſu talium in eorum monaſteria ſub prætextu licentiarum: ſicut ſine tali prætextu: cùm ratio,qua hoc probatur, ſit patentiſſima, nempè,quoniam licentia aſſequuta, vel prætextus aſſequutæ facultatis ingrediendi talia monaſteria,per ſe conſiderata,& ſumpta;nihil horum malorum operatur(pro quibus uitandis Papa talem conſtitutionem edidit) ſed ipſemet actu completus, ſ. corporalis ingreſſus talium perſonarum in dicta monaſteria, quibus fuerat anteà ingreſſus conceſſus. qui quidem corporalis ingreſſus æquè cauſa tantorum malorum (quæ pręcauere intendebat Pontifex ſummus) eſſe poterint ingredientes ſub prętextu,ſicut & ingrediẽtes ſine tali prætextu: quod & confirmatur,& alia ratione.Cùm,enim,hi,quibus conceſſæ fuerant huiuſmodi facultates ingrediendi monaſteria,ſint magnates,ac Principes, qui non ita frequẽter ad moniales ingredi aſſoleant prępediti alijs negotijs, & quàm ſæpiſſimè erga laicas perſonas delectentur(vt experientia docet) cùm ſic gratia uacandi huius miſerrimi ſeculi uanitatib. maius ſuppetat eis cõmodum, quàm alijs hominibus inferioris conditionis, quibus non aſſolet talis facultas indulgeri:cùm indè poſſent maiori cum tumultu,& diſpendio monialium,& regularium uirorum introduci ſine timore incurrendi pœnas contentas in hac recenſita conſtitutione. Vndè luce meridiana clariùs elucet,ꝙ ſi dicta conſtitutio non cõprehenderet ingredientes ſine tali prætextu; eluſoria foret,& fruſtratoria hęc conſtitutio:& pro nihilo duceretur, & mens legislatoris non attenderetur contra tot iura,& ſententias Doctorum, quas ad probandam noſtram concluſionem (quæ in idem vt patet coincidit) cùm in utraque adſit conſtitutio ſecundum mentem comprehenſiuam legis,licèt non ſecundũ verba legis,ſicut & etiã omnes Doctores ſenſerunt de intellectu c.vt periculoſa. ne clerici,vel monachi,in ſexto. quæ conſtitutio pœnalis eſt, innodans tranſ-

greſſores

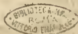
greſſores vinculo excõicationis comprehendens regularem deferentẽ habitũ ſuæ religionis abſconſum, ꝗuis in dicto canone ad verbũ nulla fiat mentio de tali caſu, ſed ſimpliciter excõicet non deferentes habitum ſuæ religionis: (ſicut latiùs ſuprà diximus) tamẽ verè ille abſconſum habitũ deferens in excõicationem incidit ratione iam ibi allata, ibi vide, ne denuò eadẽ repetam. Accedit inſuper, ꝙ quidam meus Reuer. Prælatus optimæ doctrinæ, ac deuotiſſimæ vitæ retulit, ſe audiſſe à quondam Illuſtriſſimo, Reuerendiſſimo, ac deuotiſſimo (ne dicam Sanctiſſimo, vt ab omnibus, & à me habebatur) Cardinale Archiepiſcopo Mediolanenſi nomine Carolo Bonromeo, ꝙ cùm ipſe Cardinalis conſuluiſſet eundem Gregorium XIII. ſummum Pontificem fęl. recor. de intellectu huius cõſtitutionis, an inciderent in pœnas in illa expreſſas ij, qui ingrederentur dicta monaſteria non ſub prætextu licentiarum: reſpõſum recepit ab eodem Pontifice ſummo, quòd ſic omnino, imò à fortiori, Papa hoc reſpondit forſan motus rationibus à me ſupra allatis, tam ad probationem concluſionis præſentis, quàm ad interpretationem dictæ conſtitutionis. His, ergo, præhabitis, quàm facillimè reſponſum dabo productis contra hanc noſtram aſſertionem, & primò ad iura producta, reſpondeo, ꝙ dicta iura locum habent quando ſumus in mente extenſa, ſeu extenſiua legis: quæ quidem mens extenſa, ſeu extenſiua legis dicitur illa, quæ procedit per identitatem rationis non ſcriptæ, quæ non eſt in caſu noſtro, cùm identitas rationis ſcripta ſit (vt probauimus ſuprà) imò in caſu noſtro adeſſe maioritatem rationis ſuprà probauimus: non autem iura locum habent in mente comprehenſiua legis, vt docuerunt Ioannes de Imola, & Gemin. & ego ſuprà retuli in notabili ſecundo, referens eorum doctrinam, ac inſimul differentiam inter mentem comprehenſiuam legis, & mentem extenſiuam, ſeu extenſam legis: imò & hoc idem aſſeuerant omnes Doctores ſuprà citati concludentes, ꝙ in legibus pęnalibus fiat extenſio, quę tamen extenſio ſecundum eos eſt impropriè dicta: propriè, verò, eſt mens comprehenſiua, cùm verè idem implicitè intentum fuerit, & comprehenſum in dicta conſtitutione, ipſam interpretando ſecundum eius mentem potiùs, quàm ſecũdum ipſius verba: vt facere debent iudices, & ueridici interpretes, prout multis iuribus ſupra probauimus, in probationem concluſionis allatis: quæ quidem omnia ibi allata ſummopere deſeruiunt ad probanda quæcunque attulimus pro interpretatione Conſtitutionis Gregorianæ allatæ. Ad auctoritatem, verò, Gloſæ, & Card. Zabar. allatam in fauorem contrariæ ſententiæ, quàm facillima erit reſponſio, dicendo illos loquutos fuiſſe de extenſione legis facta ex idẽtitate rationis ſolùm, ac per conſequens ſecundum mentem legis extenſiuam, quæ quidem in pœnalibus non habet locum: non autem de extenſione legis facta ex maioritate rationis, vel ſecundum mentem comprehenſiuam legis. & ꝙ hæc reſponſio ſit optima, & uera, audite quid dicat idem Card. Zabar. loco citato ſupra, ſcilicet, in clem. vnica, de conſang. & affin. col. 3. in ver. Quæro cùm hæc clem. (poſtquàm protulit quæ ſupra retulimus, ſubintulit infraſcripta, videlicet) Non debet (vt prędixi) in odioſis fieri extẽſio ratione ſimilitudinis, (qui Doctor præmiſerat hęc uerba ibidem paulò antè dicens) Et hanc gloſam nota: & dicit, ꝙ licèt conſtitutio pœnalis comprehendat caſum fortioris rationis, vt dixi ſupra eadem clem. in tertio contrario: non, tamen, comprehendit caſum ſimilem: quia in pœnalibus non fit extenſio. regula c. in pœnis. de reg. iur. in ſexto. & idem Card. in citato tertio cõtrario infraſcriptis utitur verbis, Card. Zabar.

videlicet:

videlicet, ex hoc notatur, quòd constitutio pœnalis comprehendit casum fortioris rationis: & hoc optimè probat litera, iuncta hac Glo. hęc ille. ex quibus quàm apertissimè patuit, Doctores citatos à parte contraria non tantùm sibi non fauisse, imò veriùs aduersatos fuisse. Hęc omnia hic inserere studui, ut ueritas tam difficilis, & quotidianæ quæstionis, hominum memoriæ traderetur ad laudem Dei Optimi Maximi omnium bonorum largissimi, ac munificentissimi largitoris, decus meæ Congregationis, & solamen Confessorum, Consultorum, ac Iudicum piorum: necnon ad eruditionem pœnitentium vt scire queant quomodo euadant laqueos Diaboli in mutuis, & restitutionibus faciendis tam circa ipsas usuras exactas, quàm circa quodcunque detrimentum illatum iniustè proximo suo...

Ad argumentum, modò, allatum in principio præsentis quęstionis facillima erit responsio, dicendo ipsum locum habere in pęna iniustè illata, non autem iustè secundum Ieremiæ sententiam, seu orationem, dicentis: Duplici contritione contere eos Domine. Laus Deo sit semper. Ierem. cap. 17. ver. 18.

F I N I S.

for
ns
fibi
, ut
re-
iff-
n,
vt
us
o-

-
on
ici